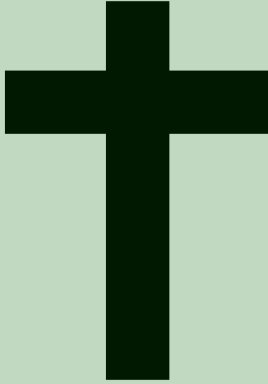

Yesus Aqa Anjam Bole

2000

The New Testament in the Anjam language of Papua New Guinea,
2000 edition

Yesus Aqa Anjam Bole 2000
The New Testament in the Anjam language of Papua
New Guinea, 2000 edition
Nupela Testamen long tokples Anjam long Niugini, 2000
Copyright © 2000 The Bible Society of Papua New Guinea

Language: Anjam

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2001-01-01

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source files dated 31 Aug 2023

6bd977a8-0139-583b-a367-c04faf6223cc

Contents

Matyu	1
Mak	92
Luk	147
Jon	241
Aposel	306
Rom	395
1 Korin	436
2 Korin	475
Galesia	501
Efesus	515
Filipai	529
Kolosi	538
1 Tesalonaika	547
2 Tesalonaika	556
1 Timoti	561
2 Timoti	573
Taitus	581
Filemon	587
Hibru	590
Jems	621
1 Pita	632
2 Pita	643
1 Jon	650
2 Jon	660
3 Jon	662
Jut	664
Uli Anjam	668

MATYU

Yesus Kristus aqa moma nanngo ñam kalil

¹ Endi Yesus Kristus aqa moma nanngo ñam kalil. Yesus Kristus a Devit aqa len na ñambabej. Devit a Abraham aqa len na ñambabej.

² Abraham a Aisak aqa abu. Aisak a Jekop aqa abu. Jekop a Juda aqa was nanngi ti nanngo abu.

³ Juda a Peres Sera wo nanngo abu. Nanngo ai Tamar. Peres a Hesron aqa abu. Hesron a Ram aqa abu.

⁴ Ram a Aminadap aqa abu. Aminadap a Nason aqa abu. Nason a Salmon aqa abu.

⁵ Salmon a Boas aqa abu. Boas aqa ai Rahap. Boas a Obet aqa abu. Obet aqa ai Rut. Obet a Jesi aqa abu.

⁶ Jesi a Mandor Koba Devit aqa abu.

Devit a Solomon aqa abu. Solomon aqa ai a nami Uria aqa ñauñ soqnej.

⁷ Solomon a Rehoboam aqa abu. Rehoboam a Abiya aqa abu. Abiya a Asa aqa abu.

⁸ Asa a Jehosafat aqa abu. Jehosafat a Jehoram aqa abu. Jehoram a Usia aqa abu.

⁹ Usia a Jotam aqa abu. Jotam a Ahas aqa abu. Ahas a Hesehia aqa abu.

¹⁰ Hesehia a Manase aqa abu. Manase a Emon aqa abu. Emon a Josaia aqa abu.

¹¹ Josaia a Jehoiakin aqa was nanngi ti nanngo abu. Aqa bati qa jeu tamo nanngi na Israel nanngi tontnjrsib joqsib Babilon qureq di taqatnjresoqneb.

¹² Babilon qureq di nanngi tontnjrnab sonabqa Jehoiakin aqa angro Sealtiel a ñambabej. Sealtiel a Serubabel aqa abu.

¹³ Serubabel a Abiut aqa abu. Abiut a Eliakim aqa abu. Eliakim a Asor aqa abu.

¹⁴ Asor a Sadok aqa abu. Sadok a Akim aqa abu. Akim a Eliut aqa abu.

¹⁵ Eliut a Eleasar aqa abu. Eleasar a Matan aqa abu. Matan a Jekop aqa abu.

¹⁶ Jekop a Josep aqa abu. Josep a Maria aqa gumbulun.

Maria aqa miligiq na Yesus a ñambabej. Nanngi a qa mareqñub, a Kristus.

¹⁷ Deqa Abraham aqaq dena bosiq Devit a ñambabej di moma 14. Devit aqaq dena bosiq Israel nanngi Babilon qureq di soqneb di dego moma 14. Nanngi Babilon qureq di soqneb dena bosiq Kristus a ñambabej di dego moma 14.

Yesus Kristus a nambabej

¹⁸ Yesus Kristus a endegsi nambabej. Aqa ai Maria Josep na oqajqa saga qameb. Ariya Josep a Maria ombla nerenjosaisonabqa Mondor Bole a Maria aqaq ainaqa a gumanfej.

¹⁹ Onaqa Maria aqa gumbulun Josep a endegsi quej, “Maria a gumanqo.” Josep aqa kumbra tulan boledamu deqa a endegsi are qalej, “E lumu na Maria uratqai. E boleq di uratqasai. Maria a jemaiyo uge.”

²⁰ Degsi are qaleqnaqa Tamo Koba aqa lan angro bei a Josep aqaq ainaqa neibilqei na unej. Unnaqa lan angro na minfej, “O Josep, Devit aqa moma, ni Maria ame. Ni ulaa'im. Ni que. Mondor Bole a Maria aqaq aiqoqa a gumanqo.

²¹ Deqa a angro mel oqas. Amqa bunuqna angro dena aqa segi tamo ungasari nanjo une kobotetnjrsim nanji elenqas. Deqa ni aqa ñam Yesus waiyqam.”

²² Kumbra kalil di brantej deqa anjam bei Tamo Koba aqa medabu o tamo bei nami marej qaji di aqa damu brantej. A endegsi marej,

²³ “Niñgi quiy. Bunuqna dungeñge bei a tamo ombla nerenjosaisosimqa a gumanosim angro mel oqas. Amqa nanji aqa ñam Emanuel waiyqab.” Ñam di aqa damu, “Qotei a iga koba na unum.”

²⁴ Onaqa Josep a qutuosiqqa Tamo Koba aqa lan angro na anjam minfej qaji di dauryosiqqa Maria ej.

²⁵ Bati deqa a Maria ombla nerenjosaiqneb. Gilsil gilsiq Maria a angro mel ej. Onaqa Josep na angro di aqa ñam Yesus waiyej.

2*Bongar sisiyo qaji tamo nanji Yesus unqajqa beb*

¹ Yesus a Betlehem qureq di nambabej. Qure di Judia sawaq di unu. Bati deqa Mandor Herot a Judia sawa taqatesoqnej. Yesus a nambabonaqa bongar sisiyo qaji tamo qudei nanji sen oqo sawaq na walwelosib gilsib Jerusalem qureq di brantosib tamo qudei nanji endegsib nenemnjroqneb,

² “Juda nanjo mandor koba nambabej qaji a qabi unu? Iga sen oqo sawaq di aqa bongar unsimqa dauryosim bonum. Iga a qa louqajqa deqa bonum.”

³ Onaqa Mandor Herot a nanjo anjam di qusiqqa a are koba qaloqnej. Tamo ungasari kalil Jerusalem di soqneb qaji nanji dego are koba qaloqneb.

⁴ Deqa Herot a Israel nanjo atra tamo kokba ti nanjo dal anjam qalie tamo nanji ti kalil metnjrnaqa nanji bosib koroonabqa a na nanji endegsi nenemnjrej, “Kristus a qabia nambabqas?”

⁵ Onaqa nanği na kamba minjeb, “Kristus a Betlehem qureq di nambabqas. Qure di agi Judia sawaq di unu. Qotei aqa medabu o qaji tamo bei a nami endegsi nenğrenyej,

⁶ ‘O Betlehem tamo unğasari, nunğo qure Judia sawaq di unu. Qure kokba kalil Judia sawaq di unub qaji nanği na nunğo qure bunyqasai. Di kiyaaq? Nunğo qureq dena gate koba bei tigelosimqa a na ijo segi Israel tamo unğasari nanği taqatnrqas.’”

⁷ Onaqa Herot a anjam di qusiqa bongar sisiyo qaji tamo nanği lumu na metnrnaqa nanği aqa areq bonabqa nenemnrej, “Bati gembu bongar di brantej?”

⁸ Onaqa nanği bongar brantej qaji aqa bati di ubtosib Herot minjnabqa a na kamba minjrej, “Ningi Betlehem aisib anğro deqa geregere namosib. Namosib a tal qabi unu di unsib bosib e merbiy. Yim e kamba aisiy a qa louqai.”

⁹ Onaqa nanği Mandor Herot aqa anjam di qusib Betlehem aiyeb. Aisib nam atsibqa bongar nami seņ oqo sawaq di uneb qaji di namo aisiq anğro soqnej qaji tal di tiņsi sonaq uneb.

¹⁰ Unsib nanği tulaņ areboleboleinjrej.

¹¹ Onaqa nanği tal miligiq gilsib anğro aqa ai Maria wo sonab unjrsibqa anğro aqa areq di siņa pulutosib a qa loueb. Osib nanğo qasan inği inği qudei ti gol ti goren ti qa ti walaqajqa quleq bole bole di elenosis anğro atraiyeb. Inği inği di nanği nami silali kokba na awaiyeleneb.

¹² Ariya nanği tal uratosib olo puluqa laq nabqa Qotei a njeobilqei na minjrej, “Ningi olo Herot aqaq di brantaib.” Degsi minjrnaqa nanği gam bei dauryosib nanğo segi qure utruq aiyeb.

Josep na Yesus aqa ai wo joqsıq Isip sumeb

¹³ Nanği ainabqa bati di Tamo Koba aqa laņ anğro bei a Josep aqaq gilsiq njeobilqei na minjej, “Herot a bosim anğro Yesus qalsim moiyyotqajqa nmaqas. Deqa ni tigelosim anğro aqa ai wo joqsim Isip sawaq sumiy. Sumsib di soqñibqa bunuqna e ni mermitqa sawa endeq olo bqaab.”

¹⁴ Onaqa Josep a qolo tigelosıqa anğro aqa ai wo joqsıq Isip sawaq sumeb.

¹⁵ Sumsib di sonabqa bunuqna Herot a moiyej. Josep a kumbra di yej deqa anjam bei Tamo Koba aqa medabu o tamo nami marej qaji di aqa damu brantej. A endegsi marej, “Ijo anğro mel a Isip sawaq di soqñimqa e dena metit a Isip sawa uratosim ijoq bqaas.”

Qaja tamo nanği na anğro mel nanği ñumeleñeb

¹⁶ Herot a bongar sisiyo qaji tamo nanği qa tariņonaq ugeiyonaq qalieej, nanği a gisanjeñeb. Deqa a minjin ani oqetonaqa

aq̄a q̄aja tamo q̄udei nan̄gi q̄arin̄jn̄rnaq̄a aisib Betlehem q̄ureq̄ di an̄gro mel kiñilala wausau aiyel osaisoq̄neb q̄aji nan̄gi kalil ñumelen̄osib moiyoṭnj̄reb. Qure q̄ure Betlehem jojomq̄ di soq̄neb q̄aji dia dego an̄gro mel kiñilala wausau aiyel osaisoq̄neb q̄aji nan̄gi kalil moiyoṭnj̄reb. Herot a bongar brantej q̄aji aq̄a bati dauryosiḡ kumbra degyej.

¹⁷ Deqa anjam bei Qotei aq̄a medabu o tamo Jeremaia nami marej q̄aji di aq̄a damu brantej. A endegsi marej,

¹⁸ “Rama q̄ureq̄ di Resel a akamkobaoq̄nsiq̄ pailoq̄nej. Aq̄a an̄gro kalil nan̄gi ñumnab moreñeb deqa akameq̄naq̄a tamo un̄gasari nan̄gi aq̄a are latetq̄a yeq̄nab a nan̄go anjam quq̄wa uratoq̄nej. Di kiyaq̄a? Aq̄a an̄gro kalil nan̄gi moreñekriteb deqa.”

Josep na Yesus aq̄a ai Maria wo joq̄siq̄ olo Israel sawaq̄ beb

¹⁹ Bati Herot a moinaq̄a Tamo Koba aq̄a lan̄ an̄gro bei a Isip sawaq̄ di Josep aq̄aq̄ di brantosiq̄a ñeiobilq̄ei na minjej,

²⁰ “Ni tigelosim an̄gro kiñala Yesus aq̄a ai Maria wo joq̄sim olo Israel sawaq̄ gile. Tamo nan̄gi Yesus q̄alsib moiyoṭq̄a maroq̄neb q̄aji nan̄gi moreñekriteb deqa ni olo gile.”

²¹ Onaq̄a Josep a tigelosiq̄a Yesus aq̄a ai Maria wo joq̄siq̄ olo Israel sawaq̄ gilej.

²² Bati deqa Arkelaus a na aq̄a abu Herot aq̄a sawa osiq̄ Judia sawa taq̄atesoq̄nej. Deqa Josep a anjam di q̄usiq̄a Judia sawaq̄ gilq̄a ulaej. Onaq̄a Qotei a Josep ñeiobilq̄ei na minjej, “Ni Galili sawaq̄ gile.”

²³ Onaq̄a Josep a Qotei aq̄a anjam di dauryosiḡa Galili sawaq̄ gilej. Gilsiq̄ q̄ure bei aq̄a ñam Nasaret di soq̄nej. A di soq̄nej deqa anjam bei Qotei aq̄a medabu o tamo q̄udei nan̄gi nami maroq̄neb q̄aji di aq̄a damu brantej. Nan̄gi endegsib maroq̄neb, “Nan̄gi a q̄a maroq̄nq̄ab, ‘A Nasaret tamo.’ ”

3

Jon yansnjro q̄aji a Qotei aq̄a anjam palontoq̄nej

¹ Bunuq̄na Jon yansnjro q̄aji a Judia nan̄go wadau sawaq̄ di brantej. Brantosiq̄ dia tamo un̄gasari nan̄gi Qotei aq̄a anjam palontosiq̄ endegsi minjroq̄nej,

² “Qotei lan̄ q̄ureq̄ di unu q̄aji a nun̄go Mandor Koba sosim niñgi taq̄atñ̄gwajq̄a bati jojomq̄o. Deqa niñgi are buliyiy.”

³ Jon a kumbra degyej deqa anjam bei Qotei aq̄a medabu o tamo Aisaia nami marej q̄aji di aq̄a damu brantej. A Jon qa endegsi marej, “Tamo bei a wadau sawaq̄ di tigelosimq̄a a tul̄an̄ leleñoq̄nsim tamo un̄gasari nan̄gi endegsim minjroq̄nq̄as, ‘Tamo Koba a bq̄ajq̄a gam gereiyetiy. Gam tingitetiy.’ ”

⁴ Jon a wadau sawaq di sosisqa a gara jugo kamel aqa junqum na gereiyo qaji di jugoqnsiq a alalag na singilatosiq laqnej. A inji uyo saiqoji deqa a sis ti bisim qaq ti uyoqnej.

⁵ Bati deqa tamo unqasari Jerusalem di soqneb qaji nanqi ti Judia sawaq di soqneb qaji nanqi ti qure kalil Jordan ya qalag di soqneb qaji nanqi ti tigelosib Jon aqa areq boqneb.

⁶ Boqnsibqa nanqo une kalil babteq nab Jon na Jordan yaq di yansjroqnej.

⁷ Bati deqa Farisi tamo ti Sadyusi tamo ti tulan gargekoba nanqi Jon na yansjrqqa marsibqa aqa areq beq nabqa unjrsiqqa nanqi endegsi minjroqnej, “Ninji kumbra uge yo qaji tamo. Ninji amal uge bul. Ninji yai na mernqwoqa mondon Qotei aqa minjin nunqoq aiyaim deqa ulaosib ijoq bonub?”

⁸ Ninji are bulyosib nunqo kumbra uge kalil uratosib kumbra bole bole yoqniy. Yim e unsiy marqai, ‘Bole, ninji are bulyonub.’ Osiy ninji yansjgwai.

⁹ Ninji endegsib are qalaib, ‘Abraham a gago moma utru unu deqa iga Qotei aqa nangalaq di tamo bole.’ Ninji degsib are qalaib. Ninji quiy. Qotei na marimqa menin kalil endi dego tamo bulyosib tigelosib Abraham aqa moma brantqab.

¹⁰ Qotei na tapor qalat ojsiqqa nam qomqajqa utruq di atej unu. Deqa nam kalil gei bole atosaeq nab qaji di Qotei na tapor dena qomelenosim namyuwoq di breinjrqas.

¹¹ “Ninji are bulyqajqa deqa e ya na ninji yansjgeqnum. Ariya Tamo Koba a bunuqna ijo qoreq na bqas. A tamo singila koba. Ijo singila aqa singila ti keresai. Deqa e a kangalyqajqa e tamo bolesai. A bosimqa Mondor Bole aqa singila na ti namyuwo na ti ninji yansjgwas.

¹² A bem sum noqoryosim damu elenosim aqa talq di atqas. Osim a bem sum aqa suwi breinjrim namyuwo gaigai yuejunu qaji dia yuekritqab.”

Jon na Yesus yansej

¹³ Bati deqa Yesus a Galili sawaq dena tigelosiqqa walwelosiq Jordan yaq gilej. A Jon na yansqa marsiqqa aqa areq gilej.

¹⁴ Gilnaqa Jon na saidyosiq minjej, “Ni e yansbqam di kere. Kiyaaq e ni yansmqqa marsim ijoq bonum?”

¹⁵ Onaqa Yesus na kamba minjej, “Unqum. Ni ijo anjam dauryosim e yansbe. Yimqa kumbra dena iga Qotei aqa areqalo kalil keretosim dauryqom.” Onaqa Jon a Yesus aqa anjam di dauryosiqqa a yansej.

¹⁶ Yesus a yanso osiqqa a yaq na tigelosiqqa tarosiq lan goge koqyonaaqqa lan waqej. Lan waqonaqa Qotei aqa Mondor a binon bulosiq aisiq Yesus aqa jejamuq di awoonaq unej.

¹⁷ Unnaqa laŋ goge dena Qotei aqa anjam bei endegsi brantej, “Endi ijo angro qujai. E a tulaŋ qalaqalaiyeqnum. E a qa tulaŋ areboleboleibeqnu.”

4

Satan a bosiq Yesus walawalaiyoqnej

¹ Onaqa bati deqa Mondor a Yesus wadau sawaq osi gilsiq di uratonaqa Satan bosiq a Yesus a une bei atqa marsiq walawalaiyoqnej.

² Qanam 40 qolo 40 Yesus a wadau sawaq di soqnej. Sosisq inŋi uratoqnsiq qurien ti soqnej. Deqa bati 40 di koboonaqa a mamyej.

³ Onaqa walawalaiyo tamo Satan a Yesus aqa areq bosiq minjej, “Ni Qotei aqa Niriamqa meniŋ kalil endi minjrim bem bulyibqa ni uye.”

⁴ Degsi minjnaqa Yesus na kamba minjej, “Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenŋrenyeb unu, ‘Tamo nanŋi inŋi uyo na segi ŋambile sqasai. Anjam kalil Qotei aqa medabuq na branteqnu qaji dena nanŋi ŋambile sqab.’ ”

⁵ Onaqa Satan na Yesus olo osiq a Qotei aqa qure koba Jerusalem gilsiq atra tal quraq oqsıq goge dia Yesus atsiqa minjej,

⁶ “Ni Qotei aqa Niriamqa endena prugosim mandamq aye. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenŋrenyeb unu, ‘Qotei na aqa laŋ angro nanŋi minjrimqa bosib ni taqatmqab.’ Anjam bei dego nenŋrenq di unu. Anjam agiende, ‘Laŋ angro nanŋi bosib baŋ na ni soqtmibqa ino sinŋa meniŋ na qalqasai.’ ”

⁷ Onaqa Yesus na kamba Satan minjej, “Qotei aqa anjam bei dego nenŋrenq di unu. Anjam agiende, ‘Ni ino Tamo Koba Qotei aqa sinŋila laŋa tenemtqa osim a gisanym.’ ”

⁸ Degsi minjnaqa Satan a Yesus olo osiq mana goge kobaq oqsıq dia Yesus tigeltosiq sawa sawa kalil mandor kokba nanŋi na taqatejunub qaji nanŋo sinŋila ti ñoro ti di Yesus osoryosiq minjej,

⁹ “Ni ijo ulatamuq endi sinŋa pulutosim e qa louimqa sawa sawa kalil di nanŋo sinŋila ti ñoro ti ni emqai.”

¹⁰ Onaqa Yesus na minjej, “Satan, ni ulaŋ. Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenŋrenyeb unu, ‘Ino Tamo Koba Qotei a segi qa louoqnsimqa aqa sorgomq di soqne.’ ”

¹¹ Degsi minjnaqa Satan a Yesus uratosiq ulaŋej. Onaqa Qotei aqa laŋ angro nanŋi bosib Yesus sinŋilatoqneb.

Yesus a olo Galili sawaq gilej

¹² Bati bei Jon a tonto talq di waiyonab sonaqa Yesus a di qusiq olo tigeltosiq Galili sawaq gilej.

13 Gilsiq Nasaret qureq di brantej. Dena walweloşiqa Kaperneam qureq gilsiq di soqnej. Kaperneam qure agi Galili ya agu kobaquja qalaqsi unu. Ya agu jojomq di Sebulun sawa ti Naptali sawa ti unub.

14 Yesus a Kaperneam qureq gilej deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo Aisaia nami marej qaji di aqa damu brantej. A endegsi marej,

15 “Gam kobaquja Jordan ya qalaq dena aiyejunu qaji di Galili sawa ambleq na aiyejunu. Aisiq yuwalq di diñejunu. Gam qalaq di Sebulun ti Naptali ti unub. Sawa bei bei qaji nanği beleşosib Galili di unub.

16 Deqa tamo unğasari ambruq di unub qaji nanği pulon kobaquja unqab. Tamo unğasari padalo gam dauryosib ambruq di unub qaji nanği pulon dena suwantnjrqas.”

Yesus na tamo qolqe nanği metnjrnaq a dauryeb

17 Bati deqa Yesus na aqa wau utru atsiqa Qotei aqa anjam palontoqnsiqa tamo unğasari nanği endegsi minjroqnej, “Qotei lañ qureq di unu qaji a nunğo Mandor Koba sosim niñgi taqatñgwajqa bati jojomqo. Deqa niñgi are buliyiy.”

18 Osiqa a Galili ya agu qalaq aisiq alile dia walweloqnsiqa ñam atej di Saimon aqa ñam bei Pita aqa was Andru wo sonab unjrej. Nanği aiyel qe o qaji tamo soqneb deqa nanği kakan waiyeqñab unjrşiqa minjrej,

19 “Niñgi e daurbiy. Niñgi qe o qaji tamo unub deqa niñgi qe eqñub. Dego kere e wau enğitqa niñgi olo tamo oqñqab.”

20 Yesus a nanği degsi minjrnaqa nanği nanğo kakan uratosib Yesus dauryeb.

21 Onaqa Yesus a olo walweloşiq aisiqa Sebedi aqa ñiri Jems aqa was Jon wo nanği aiyel qobun miligiq di nanğo abu ti kakan braño qandimeqñabqa unjrşiqa metnjrej.

22 Metnjrnaqa nanğo abu Sebedi a qobun miligiq di sonaqa uratosib Yesus dauryeb.

Yesus a Qotei aqa anjam palontoqnsiqa ma tamo nanği boletnjroqnej

23 Yesus a dena walweloşiqa Galili sawa keretoqnsiqa Juda nanğo Qotei tal miligiq giloqnsiqa dia Qotei aqa anjam palontoqnej. Qotei na aqa segi tamo unğasari nanği taqatnjrsim nanğo Mandor Koba sqas anjam bole di Yesus na palontoqnej. Osiqa tamo ma utru segi segi kalil nanği boletnjroqnej.

24 Yeqnaqa tamo unğasari kalil Siria sawaq di soqneb qaji nanği Yesus qa quoqnsib deqa tamo ma utru segi segi joqsib aqa areq boqneb. Tamo jejamu jaqatiñnjro qaji nanği ti tamo mondor uge uge na ojeleşo qaji nanği ti tamo nanarioqnsib

mangaloqneb qaji nanği ti tamo jejamu lainjro qaji nanği ti kalil joqsib beq nab Yesus na boletnjroqnej.

²⁵ Bati deqa tamo unğasari tulan gargekoba nanği Yesus dauryoqnsib laqneb. Galili sawa nanği ti Dekapolis sawa nanği ti Jerusalem qure nanği ti Judia sawa nanği ti qure qure Jordan ya taqal beiq di soqneb qaji nanği ti kalil Yesus dauryoqnsib laqneb.

5

Yesus a manaq oqsiq dia anjam palontej

¹ Onaqa Yesus na tamo unğasari kalil nanği di unjrsiqa a manaq oqsiq di awesonaqa aqa segi anğro nanği aqa areq beb.

² Bonabqa a Qotei aqa anjam palontosiq endegsi minjrej,

³ “Tamo unğasari qudei nanği poinjrco, nanği Qotei aqa namgalaq di sougetejunub. Tamo unğasari nanği di areboleboleinjreme. Qotei lañ qureq di unu qaji a nanço Mandor Koba sosim nanği taqatnjrqas.

⁴ “Tamo unğasari akam ti unub qaji nanği dego areboleboleinjreme. Qotei na nanço are olo boletetnjrqas.

⁵ “Tamo unğasari lawo na sosib nanço segi ñam aguq ateqnub qaji nanği dego areboleboleinjreme. Qotei na mandam kalil osim nanği enjrqas.

⁶ “Tamo unğasari kumbra bole dauryqajqa arearetnjreqnu qaji nanği dego areboleboleinjreme. Nanği tulan kere na sqab. Iga inği ti ya ti uyqajqa arearetgeqnu dego kere.

⁷ “Tamo unğasari duleqñub qaji nanği dego areboleboleinjreme. Qotei a kamba nanği qa duloqñqas.

⁸ “Tamo unğasari nanço are miligiq di jiga bei saiçoji unub qaji nanği dego areboleboleinjreme. Nanği Qotei aqa ulatamu unqab.

⁹ “Tamo unğasari jeu turyeqñub qaji nanği dego areboleboleinjreme. Qotei a nanği qa marqas, ‘Nanği ijo segi anğro bole.’

¹⁰ “Tamo unğasari qudei nanği kumbra bole dauryeqñub deqa jeu tamo nanği na nanği gulbe enjreqñub. Tamo unğasari nanği di dego areboleboleinjreme. Qotei lañ qureq di unu qaji a nanço Mandor Koba sosim nanği taqatnjrqas.

¹¹ “Ninği ijo ñam ti unub deqa bunuqna tamo qudei na ninği misilingoqnsib ugeugeinçoqnsib nuñço jejamu laña gisanjoqñqab. Di unğum. Ninği areboleboleinğeme.

¹² Od, nuñço are tulan boleinğim soqñiy. Nuñço awai bole ağı lañ goge di unu. Nami jeu tamo nanği na Qotei aqa medabu o qaji tamo nanği dego degsib ugeugeinjroqneb.”

Ninği bar ti puloñ ti bul soqñiy

13 Osiqa Yesus a olo marej, “Ninggi mandamq endi bar bul soqniy. Ariya bar aqa qajarara koboqas di inji kiye na olo qajararatqas? Di keresai. Bar aqa qajarara koboqas di a ugeqas. Deqa bar di mandamq di waiyibqa tamo qudei nanji bosib singa na sosqab.

14 “Ninggi mandamq endi pulonj bul soqniy. Ninggi are qaliy. Qure kobaquja a mana gogeqsi sqas di a boleq di sqas. A uliesqa keresai.

15 Tamo bei a lam qatrentosim guwe na kabutqasai. Boleq di gaintim warum suwanjamqa tamo kalil tal miligiq di unub qaji nanji warum geregere unqab.

16 Dego kere ninji pulonj bul sosib boleq di kumbra bole bole yoqniy. Yoqniqbqa tamo ungasari nanji na nungo kumbra di unoqnsib nungo Abu lanj qureq di unu qaji aqa ñam soqtoqnqab.”

Yesus a dal anjam qa marej

17 Osiqa Yesus a olo marej, “E Moses aqa dal anjam ti Qotei aqa medabu o qaji tamo nanjo anjam ti kalil dauryosiy keretqajqa deqa mandamq aiyem. Ninggi endegsib are qalaib, ‘Yesus a dal anjam di taqal waiyqajqa bej.’ Di sai.

18 E bole merngwai. Lanj ti mandam ti koboosaisoqnmqqa dal anjam mutu kiñala bei koboqasai bole sai. Dal anjam soqnm soqnm Qotei na aqa wau kalil keretqas.

19 Deqa ninji quiy. Tamo bei a dal anjam mutu kiñala bei uge qa marsim tamo ungasari nanji dego titnjroqnm nanji uge qa marqab tamo di aqa ñam tulanj aguq aiqas. Deqa Qotei lanj qureq di unu qaji a na tamo di taqatqasai. Osim aqa Mandor Koba sqasai dego. Ariya tamo bei a dal anjam kalil dauryosim tamo ungasari nanji dego dauryqa minjroqnqas tamo di aqa ñam tulanj kobaqas. Deqa Qotei na tamo di taqatosim aqa Mandor Koba sqas.

20 E ninji endegsi merngwai. Ninggi kumbra tulanj bolequja yoqniy. Yoqniqb nungo kumbra bole dena dal anjam qalie tamo nanji ti Farisi ti nanjo kumbra bole bunjoqnmeme. Bunjoqasai di Qotei lanj qureq di unu qaji a nunjo Mandor Koba sosim ninji taqatngwasai.

Yesus a njirinj kumbra qa anjam palontej

21 “Ninggi dal anjam endegsib queb, ‘Ninggi tamo bei moiyo-taib. Ninggi tamo bei moiyoqtab di ninji une ti sqab.’ Dal anjam di nunjo moma nanji nami minjreb.

22 Ariya e dal anjam di bunjosiy ninji endegsi merngwai. Tamo bei na aqa was njirinjqas di a une ti sqas. Tamo bei na aqa was misilinyqas di une kobaquja aqa jejamuq di sqas. Deqa a ojsib anjam pegiyo talq di tigeltosib aqa une ubtetqab di

kere. Tamo bei na aqa was minjqas, 'Ni tulan nanari, areqalo saiqoji,' degyqas di aqa une deqa Qotei na a osim njamyuwoq waiyqas di kere.

23-24 "Deqa ni Qotei atraiyqa marsimqa ino was bei a ni qa nirin ti soqnimqa ni deqa are qalsim atraiyo ingi ingi mati atra bijal qalaq di uratosim ino was aqaq gile. Gilsim a ombla anjam gereiyekritosim dena bosim Qotei atraiyqam.

25 "Deqa tamo bei a ni qa anjam bei soqnimqa ningi ombla walwelosib anjam pegiyo talq giloqnsibqa gamq di ningi segi aiyel na anjam urur gereiyoqujatiy. Yosib anjam moiotosib a ni osim anjam pegiyo talq gilqasai. Ariya ningi gamq di anjam gereiyqasai di a na ni osi gilsimqa anjam pegiyo tamo aqa ulatamuq di tigeltmimqa anjam pegiyo tamo a ni osim qaja tamo nanjo banq di atqas. Yimqa nanqi na ni osib tonto talq di waimqab.

26 Deqa e bole mermqai. Ni tonto talq dena olo oqedqasai. Ni mati ino une aqa awai kalil keretimqa qaja tamo nanqi na ni uratmib oqedqam.

Yesus a unja jejamu ojetqajqa kumbra qa anjam palontej

27 "Ninqi dal anjam endegsib queb, 'Ninqi tamo bei aqa unja jejamu ojetaib.'

28 Ariya e dal anjam di bunyosiy ningi endegsi merngwai. Tamo bei a unja bei lanja kokoqyosiqas are prugyqo di aqa are miligiq na a unja di aqa jejamu ojetqo.

29 "Ino njamdamu wo na ni titmosim uneq waimqa laqnimqa njamdamu di otorosim waiy. Ni degye. Di kiyaqas? Ino njamdamu qujai loumimqa ni une yqasai di kere. Ariya ni njamdamu aiyel ti soqnimqa Qotei na ni njamyuwoq waimqas di keresai.

30 Ino ban wo na ni titmosim uneq waimqa laqnimqa ban di gentosim waiy. Ni degye. Di kiyaqas? Ino ban qujai loumimqa ni une yqasai di kere. Ariya ni ban aiyel ti soqnimqa Qotei na ni njamyuwoq waimqas di keresai.

Yesus a unja uratqajqa kumbra qa anjam palontej

31 "Nami nanqi dal anjam endegsib mareb, 'Tamo bei na aqa unja uratqa osimqa pepa bei nengrenyosim yosim di a uratqas.'

32 Ariya e dal anjam di bunyosiy ningi endegsi merngwai. Tamo bei na aqa njan lanja uratim a olo tamo bei oqas di tamo dena aqa njan kumbra ugeq waiyqo. Tamo bunuj a dego une atqo. Di kiyaqas? Unja di a nami tamo bei ombla une atosai deqa.

Ninqi anjam bei marqa osibqa ingi bei na singilataib

33 "Ninqi dal anjam endegsib queb, 'Ni anjam bei singilatosim Tamo Koba minjqam di ni na olo urataim. Ni

anjam di dauryosim ye.' Dal anjam di nungo moma nanji nami minjreb.

³⁴ Ariya e dal anjam di bunyosiy ninji endegsi merngwai. Ninji anjam bei singilataib. Ninji anjam bei marqa osibqa inji bei na singilataib. Lan qure a Qotei aqa awo jaram koba. Deqa ninji lan qure aqa ñam na anjam bei singilataib.

³⁵ Mandam a Qotei aqa singa atqajqa sawa. Deqa ninji mandam aqa ñam na anjam bei singilataib. Jerusalem a Mandor Koba aqa segi qure koba. Deqa ninji Jerusalem aqa ñam na anjam bei singilataib.

³⁶ Ni anjam bei marqa osimqa ino gate na anjam singilataim. Ni segi na marimqa ino gate banqa sara qat bei oqwa keresai. Tulu bei dego oqwa keresai. Deqa ni ino gate na anjam singilataim.

³⁷ Ninji od qa segi marsib said qa dego segi mariy. Ninji anjam bei totoryosib marqab di ninji Satan aqa areqalo dauryqab.

Tamo bei na ni kumbra uge emimqa ni kamba a kumbra uge yaim

³⁸ "Ninji dal anjam endegsib queb, 'Tamo bei na tamo bei aqa ñamdamu ugetetqas di ninji kamba aqa ñamdamu ugetetiy. Tamo bei na tamo bei aqa qalagei ugetetqas di ninji kamba aqa qalagei ugetetiy.'

³⁹ Ariya e dal anjam di bunyosiy ninji endegsi merngwai. Tamo bei na ni kumbra uge emimqa ni kamba a kumbra uge yaim. Tamo bei na ula ponmimqa belosim waliqe bei osoryimqa ponyem.

⁴⁰ Tamo bei a ni qa anjam bei soqnim ino gara jugo yaimqajqa mermimqa ni na saidyaim. Olo ino gara olekoba dego ye.

⁴¹ Qaja tamo bei na ni ojsim singila na mermqas, 'Ni ijo inji inji qoboiyetbosim e daurbosim gam truquyala endeq gile.' A degsi mermimqa ni aqa anjam di bunyosim aqa inji inji qoboiyetosim dauryosim gam olekobaq osi gilete.

⁴² Tamo bei na ino inji bei yaimqajqa mermimqa ye. Tamo bei na ino inji bei yaimosim bunuqna a kamba olo ni emqajqa mermimqa inji di ye. A saidyaim.

Ninji na jeu tamo nanji geregereinjqoniy

⁴³ "Ninji dal anjam endegsib queb, 'Ni ino was nanji qalaqalainjqone. Osim ino jeu tamo nanji qoreinjqone.'

⁴⁴ Ariya e dal anjam di bunyosiy ninji endegsi merngwai. Ninji nungo jeu tamo nanji dego qalaqalainjqoniy. Tamo qudei na ninji ugeugeingibqa ninji olo nanji qa Qotei pailyoqniy.

⁴⁵ Niŋgi kumbra degyqab di niŋgi nuŋgo Abu laŋ qureq di unu qaji aqa aŋgro bole sqab. Niŋgi qalie, Qotei a dego tamo bole ti tamo uge ti naŋgi turtnjroqnsiq kumbra bole bole enjreqnu. Agi a na aqa seŋ qarinyeqnaqa tamo bole ti tamo uge ti naŋgoq aiyeqnu. Awa dego qarinyeqnaqa tamo bole ti tamo uge ti naŋgoq aiyeqnu.

⁴⁶ Tamo uŋgasari niŋgi qalaqalaingeqnu qaji naŋgi segi niŋgi kamba qalaqalainjroqnaqab di kumbra tulaŋ bolesai. Nuŋgo kumbra deqa Qotei a niŋgi awai bole eŋgwasai. Takis o qaji tamo naŋgi dego kumbra degyeqnub.

⁴⁷ Niŋgi nuŋgo was naŋgi segi gereinjroqnaqab di kumbra tulaŋ bolesai. Nuŋgo kumbra dena niŋgi na tamo qudei buŋnjrqasai. Tamo naŋgi Qotei qaliesai qaji naŋgi dego naŋgo segi was naŋgi gereinjreqnub.

⁴⁸ Nuŋgo Abu laŋ qureq di unu qaji a gaigai kumbra bole bole keretoqnsiq yeqnu. Deqa niŋgi dego nuŋgo Abu aqa kumbra di dauryosib kumbra bole bole keretoqnsib yoqniy.

6

Niŋgi laŋa baban na kumbra bole yaim

¹ “Tamo qudei naŋgi endegsib are qaleqnu, ‘E laŋa baban na kumbra bole yoqnit tamo naŋgi e nuboaqnsib ijo ñam soqtetboqnaqab.’ Ariya niŋgi degyaib. Niŋgi degyqab di nuŋgo Abu laŋ qureq di unu qaji a niŋgi awai bole eŋgwasai.

² “Niŋgi gisaŋ tamo naŋgo kumbra dauryaib. Gisaŋ tamo naŋgo kumbra agiende. Naŋgi na tamo iŋgi iŋgi saiqoji naŋgi aqaryainjrqa oqnsib tamo qudei qarinyeqnaqab naŋgi qa namooqnsib gul anjameqnu. Gul anjameqnaqab tamo uŋgasari naŋgi na gisaŋ tamo naŋgi di unjroqnsib naŋgo ñam soqtetnjreqnub. Gisaŋ tamo naŋgi di Qotei tal miligiq di, gam kokbaq di kumbra degyeqnub. Deqa e bole merngwai. Qotei a tamo naŋgi di awai bole enjrqasai. Naŋgo awai agi tamo uŋgasari naŋgi na naŋgo ñam soqtetnjreqnub di kere.

³ Deqa ni degyaim. Ni tamo iŋgi iŋgi saiqoji naŋgi aqaryainjrqa osimqa ban qonaŋ a uli na aqaryainjrimqa ban wo a qalieqasai.

⁴ Di yawo anjam. Aqa damu endegsi unu. Ni uli na tamo iŋgi iŋgi saiqoji naŋgi aqaryainjrimqa tamo uŋgasari kalil naŋgi qalieqasai. Ni kumbra di uli na yoqnim ino Abu a segi unoqnaqas. Deqa a segi na ino ñam soqtetmosim ni awai bole emoqnaqas.”

Yesus a pailyo kumbra qa anjam palontej

⁵ Osiqa Yesus a olo marej, “Niŋgi Qotei pailyqa osibqa gisaŋ tamo naŋgi pailyeqnub degsib pailyaib. Gisaŋ tamo naŋgi Qotei pailyqa oqnsib tamo uŋgasari kalil naŋgo ŋamdamuq

di tigeleqnab unjroqnsib nanjo ñam soqtetnjreqnub. Tamo nanji di Qotei tal miligiq di, qure ambleq di, gam kokba qalaq di kumbra degyeqnub. Deqa e bole mernjgawai. Qotei a nanji awai bole enjrqasai. Nanjo awai agi tamo unjgasari nanji na nanjo ñam soqtetnjreqnub di kere.

⁶ Deqa ni degsi pailyaim. Ni Qotei pailyqa osimqa ino segi warum miligiq gilsim siran qandimtosim ino Abu uliejunu qaji a pailyimqa tamo kalil nanji ni numqasai. Ni kumbra di uli na yoqnim ino Abu a segi unoqngas. Deqa a segi na ino ñam soqtetmosim ni awai bole emoqngas.

⁷ “Tamo nanji Qotei qaliesai qaji nanji laña laña pailyo olekokba yoqnsibqa endegsib are qaleqnub, ‘Iga pailyo olekokba yoqnimqa Qotei a gago pailyo quqwas.’ Di gisan, Deqa ninji Qotei pailyqa osibqa degsib pailyaib.

⁸ Ninji nanjo kumbra di dauryaib. Ninji ingi bei qa truquosib nunjo Abu pailyosaisoqnbqa a nami qalieqo.

⁹ “Deqa ninji endegsib Qotei pailyoqniy, ‘O gago Abu, ni lañ qureq di unum.

Ino ñam tulan getento.

¹⁰ Ni bosim gago Mandor Koba sosim iga taqatgoqnime.

Lañ qureq di nanji ino areqalo dauryeqnub dego kere iga mandamq endi ino areqalo dauryoqngom.

¹¹ O Abu, gago inji uyo bati gaigai keretgoqnime.

¹² Tamo nanji iga qa une ateqnub qaji nanjo une kalil iga na kobotetnjreqnum deqa ni kamba gago une kalil dego kobotetgime.

¹³ Gulbe bei na iga walawalaigosim uneq waigwa laqnimqa ni iga aqaryaigime.

Yim Satan na iga ugetgwasai.’

¹⁴ “O ijo anjro, ninji degsib Qotei pailyoqniy. Ninji quiy. Ninji tamo bei qa anjam soqnimqa ninji na aqa une kobotiy. Yimqa nunjo Abu lañ qureq di unu qaji a na kamba nunjo une kalil kobotetngwas.

¹⁵ Ninji aqa une kobotetqasai di nunjo Abu a dego nunjo une kobotetngwasai.”

Yesus a qurien qa anjam palontej

¹⁶ Osiqa Yesus a olo marej, “Ninji qurienqa marsibqa gisan tamo nanji qurieneqnub ninji degsib qurienjaib. Gisan tamo nanji qurienjoqnsibqa ulatamu ugeinjreqnu. Tamo unjgasari kalil nanji na unjrsib nanjo ñam soqtetnjrqajqa deqa nanji kumbra degyeqnub. Deqa e bole mernjgawai. Tamo nanji di Qotei na awai bole enjrqasai. Nanjo awai agi tamo unjgasari nanji na nanjo ñam soqtetnjreqnub di kere.

17 Ariya ni kumbra degyaim. Ni qurienqa osimqa ino ulatamu geregere yansoqnsim ino gate banqa pranjoqnsim ino jejamu gereiyoqnsim laqne.

18 Yimqa tamo ungasari kalil nanqi ni numoqnsib ni qurien ti unum di nanqi qalieqasai. Ni kumbra di uli na yoqnm ino Abu a segi na unoqngas. Deqa a segi na ino ñam soqtetmosim awai bole emoqngas.”

Ninji mandam qa inqi inqi koroiyaib

19 Osiga Yesus a olo marej, “Ninji mandam qa inqi inqi koroiyaib. Di sisimbin na ugetqab. Baisuwi ojqas. Bajin tamo nanqi tal paratosib oqab.

20 Deqa ninqi lan qure qa inqi inqi koroiyiy. Di sisimbin na ugetqasai. Baisuwi ojqasai. Bajin tamo nanqi tal paratosib oqasai dego.

21 Sawa qabia ino ñoro bole unu dia ino are miligi dego singilatim sqas.”

Ino ñamdamu a ino jejamu qa pulon bul

22 Osiga Yesus a olo marej, “Ino ñamdamu a ino jejamu qa pulon bul. Deqa ino ñamdamu boleqas di ino jejamu kalil suwanesqas.

23 Ariya ino ñamdamu ugeqas di ino jejamu kalil ambruesqas. Deqa pulon ino are miligiq di unu qaji a olo ambrucas di ino are miligi kalil ambruekritqas.”

Ni tamo kokba aiyel nanqi wauetnrqa keresai

24 Osiga Yesus a olo marej, “Tamo qujai a tamo kokba aiyel nanqi wauetnrqa keresai. A tamo kobaquja bei qalaqalaiyosim olo tamo kobaquja bei jeutqas. Bei aqa anjam dauryosim olo bei qoreiyqas. Dego kere ninqi silali ti Qotei ti turtnjrsib nanqi wauetnrqa keresai.”

Ninji bole sqajqa deqa areqalo kobaiyaib

25 Osiga Yesus a olo marej, “Ninji mandamq endi bole sqajqa deqa areqalo kobaiyaib. Osib endegsib maraib, ‘Iga inqi ti ya ti qabe na osim uyqom? Gara qabe na osim gago jejamu kabutqom?’ Ninji degsib maraib. Ninji inqi uyo na segi ñambile oqasai. Ninji gara jugoqngab dena segi nunjo jejamu bole sqasai.

26 Ninji qebari nanqi unjriy. Nanqi inqi yagosaieqnu. Inqi otorosib talq di atosaiqnu. Ariya nunjo Abu lan qureq di unu qaji a na qebari nanqi inqi anainjreanu. Ninji qalie, qebari nanqi qunun saiqoji. Ninji tamo qunun ti. Ninji na qebari nanqi tulan bunjnrejrunub.

27 Ninji mandamq endi sokobaiyqajqa deqa are koba qalaib. Ninji are koba qalqab dena ninqi nunjo segi sqajqa bati olo yala totoryqa keresai. Sai bole sai.

28 “Deqa ningi kiyaaqara gara qabe na osib jejamu kabutqajqa are koba qaleqñub? Ningi ñam so unjriy. Nanjo wala kiyersib branteqñub di ningi qaliesai. Nanji segi wauosaieqñub. Nanjo segi wala gereiyosaieqñub.

29 Deqa e ningi endegsi mernjwai. Nami Solomon a gara wala boledamu jugoqnej. Ariya ñam so aqa wala dena Solomon aqa wala tulan bunyejunu.

30 Man lanaj a bini oqwas nebe tamo nanji na ginjenyosib ñamyuwoq waiyqab. Man lanaj di Qotei na wala enjreqnu. Deqa ningi kiyaaqara Qotei qa nunjo areqalo singilatqa yonub keresaiñgwo? Ningi man lanaj sai. Ningi tamo qunun ti. Deqa ningi endegsi poinjem, Qotei a ningi dego gara engoqñqas.

31 Ningi areqalo kobaiyosib endegsib maraib, ‘Iga ñngi ti ya ti qabe na osim uyqom? Gara qabe na osim gago jejamu kabutqom?’ Ningi degsib maraib.

32 Tamo ungasari Qotei qaliesai qaji nanji ñngi ñngi deqa are koba qaleqñub. Ariya ningi deqa are koba qalaib. Nunjo Abu lan qureq di unu qaji a qalie, ningi lanja sqa keresai. Ningi ñngi ñngi deqaji oqñsib sqab.

33 Deqa ningi kumbra qujai endi yoqñiy. Ningi Qotei na taqatñgosim nunjo Mandor Koba sqajqa ti aqa kumbra bole bole dauryqajqa ti singilaoqñiy. Ningi degyqab di Qotei na kamba ñngi uyo ti gara ti dego engoqñqas.

34 Deqa nebe kumbra kiye nunjoq di brantqas ningi deqa are koba qalaib. Nebe a bati bei. Nebe qa gulbe di aqa segi gulbe. Bati segi segi aqa gulbe di nanjo segi segi. Deqa ningi are koba qalaib.”

7

Ningi na tamo qudei nanji peginjraib

1 Osiqa Yesus a olo marej, “Ningi na tamo qudei nanji peginjraib. Ningi peginjraqasai di Qotei a kamba dego ningi peginñwasai.

2 Ariya ningi na tamo nanji peginjraqab kere dego Qotei a kamba ningi peginñwas. Ningi na tamo nanjo jejamuq di une qametñraqab kere dego Qotei a kamba nunjo jejamuq di une qametñwas.

3 Kiyaaqa ni ino was aqa ñamdamuq di ñam ñeñgi kiñala unu di unsimqa ino segi ñamdamuq di ñampañ kobaquja unu di ni unosai?

4 Kiyaaqa ino segi ñamdamuq di ñampañ kobaquja soqñimqa ni na tentosim ino was minjqam, ‘Was, e ino ñamdamuq di ñam ñeñgi kiñala unonum di osiy taqal waiyetmqai?’

5 Ni gisañ tamo. Ni mati ñampañ kobaquja ino segi ñamdamuq di unu qaji di taqal waiyosim ñamdamu

suwanmimqa ariya degam nam ñengi kiñala ino was aqa namdamuq di unu qaji di geregere unsim taqal waiyete.

⁶ “Ñingi ñoro bole bole oqnsib baun nanği enjroqnaib. Enjrqab di nanği ñoro di taqal waiyosib bosib ñingi uñingwab. Ñingi kolilei bole bole oqnsib bel nanği enjroqnaib. Enjrqab di nanği kolilei di mandamq di waiyosib nanço sinğa na soselenqab.”

Ñingi Qotei pailyqab di a na ñingi aqaryaingwas

⁷ Osiqa Yesus a olo marej, “Ñingi inği bei qa Qotei pailyqab di a na engwas. Ñingi inği bei oqa marsibqa namqab di itqab. Ñingi siranme kindokindonabqa Qotei na siran waqtetngwas.

⁸ Tamo kalil Qotei pailyeqnub qaji nanği inği eqnub. Tamo kalil inği qa ñameqnub qaji nanği iteqnub. Tamo kalil siranme kindokindoneqnub qaji nanği Qotei na siran waqtetnjreqnu.

⁹ “Tamo bei aqa anğro a mamyim inği qa minjimqa a inği yqas. A meniñ yqasai.

¹⁰ A na qe qa minjimqa a qe yqas. A amal yqasai.

¹¹ Deqa ñingi quiy. Ñingi tamo bolesai. Ariya ñingi nunço anğro nanği inği bole bole enjreqnub. Ñingi nanği saidnjro-saieqnub. Nunço kumbra dena ñingi endegsi poingem, nunço Abu lan qureq di unu qaji a dego ñingi saidngosaieqnu. Ñingi pailyqab di a na inği bole bole ñingi enğoqnqas. A na ñingi saidngwasai bole sai.

¹² “Kumbra bole bole tamo nanği na ñingi engwajqa arearetngeqnu qaji di ñingi na olo nanği enjroqniy. Ñingi degyqab di ñingi Moses aqa dal anjam ti Qotei aqa medabu o qaji tamo nanço anjam ti kalil keretosib dauryqab.”

Ñingi siranme kiñala miligiq giliy

¹³ Osiqa Yesus a olo marej, “Ñingi siranme kiñala miligiq giliy. Ñingi siranme kobaquja miligiq gilqab di ñingi padalo sawaq aiqab. Gam di kobaquja. Tamo gargekoba nanği gam di dauryeqnub.

¹⁴ Ñingi siranme kiñala miligiq gilqab di ñingi gam kiñala dauryosib ñambile gaigai sqajqa sawaq di brantqab. Tamo quja quja segi gam di itosib dauryeqnub.”

Ñingi gisan anjam maro tamo nanği qa nam atoqniy

¹⁵ Osiqa Yesus a olo marej, “Ñingi geregere nam atoqniy. Tamo qudei na bosib gisanosib merngwab, ‘Iga Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.’ Di sai. Tamo nanği di kaja bul lawo na boqnsib ñingi walawalaingoqnsib anjam merngaqnub. Ariya nanço are miligiq di nanği tamo uge. Nanği baun juwan kaja nanği ñumeqnub dego bul.

¹⁶ Ñingi nanço kumbra di geregere tenemtosib poingwas, nanği Qotei aqa medabu o qaji tamo bolesai. Ñingi are qaliy.

Tamo nanġi sil luwit mariñq dena wain ġei osib uyeqñub e? Sai. Mañ luwit mariñq dena qura ġei osib uyeqñub e? Sai.

17 Niñġi qalie, ñam bole nanġi ġei bole ateqñub. Ñam uge nanġi ġei uge ateqñub.

18 Ñam bole nanġi ġei uge atosaieqñub. Ñam uge nanġi ġei bole atosaieqñub.

19 Ñam kalil ġei bole atosaieqñub qaji di tamo nanġi na qomelenjoqñsib ñamyuwoq di breinjreqñub.

20 Dego kere niñġi ġisañ tamo nanġo kumbra ġeregere tenemtosib poiñgwas, nanġi Qotei aqa medabu o qaji tamo bolesai.

21 “Niñġi endegsib are qalaib. Tamo unġasari nanġi ‘O Tamo Koba, O Tamo Koba’ e degsib metbqab di Qotei na nanġi taqatñrsim nanġo Mandor Koba sqas. Di sai. Tamo unġasari ijo Abu aqa areqalo dauryeqñub qaji nanġi segi Qotei na taqatñrsim nanġo Mandor Koba sqas. Qotei aġi lañ qureq di unu.

22 Mondor diño bati bamqa tamo unġasari gargekoba nanġi ijo ulatamuq di tigelosib endegsib merbqab, ‘O Tamo Koba, iga ino ñam na anjam mare mare laqñem. Iga ino ñam na mondor uge uge winjroqñsimqa mañwa gargekoba yoqñem.’ Nanġi e degsib merbqab.

23 Merbibqa e kamba minjrqai, ‘Niñġi tal qabe? E niñġi qaliesai. Deqa niñġi jaraiyyi. Niñġi kumbra uge yo qaji tamo.’”

Yesus a tal ġereiyo kumbra qa yawo anjam marej

24 Osiqa Yesus a olo marej, “Tamo a ijo anjam kalil endi qusim dauryqas di a tamo bei meniñ quraq di aqa tal atej a bul sqas.

25 Bunuqna awa jagwa ti bosimqa ya meli dosim tal di qamsim putqasai. Siñgila na tigelesqas. Di kiyaaqa? A meniñ quraq di tal atej deqa.

26 Ariya tamo a ijo anjam kalil endi qusim olo dauryqa uratqas di a nanari tamo bei laña sub gogeq di aqa tal atej qaji a bul sqas.

27 Tal atnaq sonaqa awa jagwa ti bosiqqa ya meli dosiqqa tal di qamsiq reñġiñtosiq putonaq aisiq tulañ niñaqej. Od, tal di a torei padalej.”

28 Yesus a anjam kalil di marsiq koboonaaqa tamo unġasari tulañ gargekoba nanġi queb. Qusib nanġi prugugeteb.

29 Di kiyaaqa? Yesus aqa anjam maroqnej di siñgila ti. Dal anjam qalie tamo nanġo anjam maroqñeb de ti keresai. Yesus a segi anjam di aqa abu.

8

Yesus a tamo yu na aqa jejamu ugeelenej qaji di boletej

1 Yesus a manaq dena aiyeqnaqa tamo ungasari tulan gargekoba nanji a dauryosib aiyebe.

2 Onaqa tamo bei yu na aqa jejamu ugeelenej qaji a Yesus aqa areq bosiq aqa singaq di singa pulutosiq minjej, “O Tamo Koba, ni e boletbqa are soqnimqa e boletbe.”

3 Degsi minjnaqa Yesus a ban waiyosiq tamo di ojsiq minjej, “E ni boletmq a are unu. Deqa ino jejamu olo boleeme.” Onaqa bati qujai deqa aqa yu kalil mosoosiq aqa jejamu bolelej.

4 Onaqa Yesus na olo minjej, “Ni que. Ino jejamu boleqo deqa ni tamo qudei nanji minjraim. Ni gilsim ino jejamu atra tamo osoryosim atraiyqajqa inji inji Moses a nami marej qaji di osim Qotei atraiyime. Yimqa tamo ungasari nanji ni numsis marqab, ‘Bole, ino jejamu boleqo.’ ”

Yesus na qaja tamo gate aqa kanjal tamo boletej

5 Onaqa Yesus a walwelosiq Kaperneam qureq di brantej. Dia qaja tamo gate bei soqnej. A Rom tamo. A Yesus aqa areq bosiq pailyosiq minjej,

6 “O Tamo Koba, ijo kanjal tamo a makobaiyqo. Aqa tanu kalil laiysiq jejamu tulan jaqatinyqoqa talq di njeijunu.”

7 Onaqa Yesus na minjej, “E gilsiy boletqai.”

8 Degsi minjnaqa qaja tamo gate na olo minjej, “O Tamo Koba, e tamo bolesai deqa ni ijo talq baim. Ni anjam segi marimqa ijo kanjal tamo a boleqas.

9 E dego tamo kokba qudei nanjo sorgomq di unum. Ijo qaja tamo nanji ijo sorgomq di unub. E bei minjqai, ‘Ni gile.’ Yimqa a gilqas. Bei minjqai, ‘Ni au.’ Yimqa a bqas. Ijo kanjal tamo bei minjqai, ‘Wau di ye.’ Degsi minjitqa a ijo anjam dauryqas.”

10 Onaqa Yesus a qaja tamo gate aqa anjam di qusiqa tulan prugujetej. Osiqa bulosiq tamo ungasari gargekoba a dauryoqneb qaji nanji minjrej, “E bole merngwai. Qaja tamo gate endi a e qa aqa areqalo tulan singilatqo. Israel tamo nami e qa degsi aqa areqalo singilato qaji bei unosai.

11 “Deqa e ninji endegsi merngwai. Tamo ungasari gargekoba nanji sawa guta na guma na ti bosib koroosib Abraham, Aisak, Jekop nanji koba na awoosib inji uyoqnqab. Yimqa Qotei lan qureq di unu qaji a nanjo Mandor Koba sosim nanji taqatnrqas.

12 Ariya tamo qudei Qotei a nami taqatnrqa osiq metnjrej qaji nanji a qa nanjo areqalo singilatosa deqa a nanjo Mandor Koba sosim nanji taqatnrqasai. A na nanji osim qalaq

di breinjrimqa nanği sawa ambruq di sqab. Sawa dia nanği akamkobaoqnsib pailoqnsib nanžo jaqatin qa qalagei anjam atoqnqas.”

¹³ Osiqa Yesus a qaja tamo gate di minjej, “Ni gile. Ni e qa ino areqalo singilatonum deqa ni gilsim unime. Ino kanğal tamo a boleosiq unu.” Degsi minjnaqa bati qujai deqa aqa kanğal tamo aqa ma koboonaqa a bolelej.

Yesus na Pita aqa mimibe boletej

¹⁴ Onaqa Yesus a Pita aqa tal gogetosiqa Pita aqa mimibe makobaiyonaqa jejamu kanğanyonaq bijalq di neiesonaq unej.

¹⁵ Unsiqa aqa bañ ojsiqa tigeltonaqa aqa jejamu kanğan di koboonaqa a tigelosiqa inği goiyetej.

Yesus a tamo unğasari gargekoba nanği boletnjroqnej

¹⁶ Señ aiqa laqnaqa tamo unğasari mondor uge uge na ojeleno qaji nanžo was nanği na joqsib Yesus aqa areq osi boqneb. Osi beq nabqa Yesus a anjam segi minjreqnaqa mondor uge nanği aqa anjam quoqnsib jaraiyoqneb. Tamo ma utru segi segi so qaji nanği dego osi beq nab Yesus na boletnjroqnej.

¹⁷ A kumbra di yoqnej deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo Aisaia nami marej qaji di aqa damu brantej. A endegsi marej, “Kristus a gago ma utru segi segi kalil yayyetgoqnsiq taqal waiyeqnu.”

Tamo qudei nanği Yesus dauryqajqa minjeb

¹⁸ Bati deqa Yesus a ñam atej di tamo unğasari tulan gargekoba nanği aqa areq di koroesonab unjrej. Deqa a na aqa anğro nanği minjrej, “Iga qobuñ gogetosim jaraiyosim ya agu taqal beiq gilqom.”

¹⁹ Degsi minjrsiqa nanği joqsiq koba na gilqa laq nabqa dal anjam qalie tamo bei a Yesus aqa areq bosiq minjej, “O Qalie Tamo, ni sawa sawaq giloqnmqa e ni daurmoqnqai.”

²⁰ Onaqa Yesus na minjej, “Baun juwan nanği tal ti. Agi sub miligiq di ñereñeqnub. Qebari nanği simi ti. Deqa nanği simiq di ñereñeqnub. Ariya e Tamo Anğro ñeiqajqa tal saiqoji. Deqa ni e daurbqajqa gulbe koba.”

²¹ Onaqa Yesus aqa anğro bei na minjej, “O Tamo Koba, ni e odbimqa e mati aisiy ijo abu qa tarinjoqnqai. A moiymqa subq atsiy di e ni daurmqai.”

²² Onaqa Yesus na minjej, “Unğum. Tamo moiyo qaji nanği segi na tamo moiyo qaji nanği subq atelenjoqnqab. Ariya ni bosim e daurbe.”

Yesus a jagwa ti ya korkor ti anjam minjrnaq laeb

²³ Osiqa Yesus a qobuñ gogetonaqa aqa anğro nanği a dauyosib koba na qobuñ gogetosib gileb.

24 Nanġi ġileqna bqa Yesus a qobun miligiq di ġeisiq qam-bumtej. Onaqa jagwa tulaġ koba tiġelosiq ya korkortosiqa qobun qaloqnsiqa morman miligiq aieqnaqa ya maqej.

25 Deqa Yesus aqa anġro nanġi tulaġ ulaugetosib aqa areq bosib dudumyosib minjeb, "O Tamo Koba, ni iġa aqaryaige. Iga padalqa laqnum."

26 Onaqa Yesus a tiġelosiqa minjrej, "Niġi e qa nunġo areqalo siġilatqa yonub tulaġ keresaiiġwo. Niġi kiyafa ulaonub?" Degsi minjrsiqa jagwa ti ya ti ġiriġtnjrnaca nanġi laeb.

27 Onaqa Yesus aqa anġro nanġi are koba qalsib segi segi maroqneb, "Yesus a tamo kiyero deqa jagwa ti ya ti minjrqoqa aqa anjam qusib laonub?"

Yesus a tamo aiyel nanġo jejamuq na mondor uge gargekoba winjrej

28 Onaqa Yesus aqa anġro nanġi ti qobun na ġilsib ya agu taqal beiq di brantosib Gadara nanġo sawaq di tiryeb. Tiry-onabqa tamo aiyel nanġi tamo sub ato sawaq dena brantosib walwelosib Yesus aqa areq beb. Tamo nanġi di mondor uge uge na ojeleno qaji. Nanġi aiyel qaja ani. Deqa tamo kalil nanġi gam dena walwelqa keresai.

29 Nanġi aiyel Yesus aqa areq bosib lelenkobaosib minjeb, "O Qotei aqa Niri, ni iġa kiyergwajqa bonum? Iga padalqajqa bati bosaisonaqa ni laġa ambleq di iġa jaqatin egwa bonum e?"

30 Bati deqa isaq yala dia bel tulaġ gargekoba nanġi suwaroqneb.

31 Deqa mondor uge nanġi siġila na pailosib Yesus minjeb, "Ni iġa qarimqqa iġa bel nanġo jejamuq ġilelenqom."

32 Onaqa Yesus na minjrej, "Di kere. Niġi jaraiyosibqa bel nanġo jejamuq ġilelenoiy." Degsi minjrnaca mondor uge nanġi na tamo aiyel di uratnjrsib bel nanġo jejamuq ġilelenjeb. ġilnabqa bel kalil nanġi gurgurosib botau dena prugelenosib yaq aisib ya uysib morenejeb.

33 Onaqa bel taqatoqneb qaji tamo nanġi kumbra di unsi-bqa jaraiyosib qure miligiq aiyeb. Aisib bel qa ti tamo aiyel mondor uge uge na ojeleno qaji nanġi qa ti saoqnsib laqneb.

34 Onaqa qure deqaji kalil nanġi qusibqa Yesus unqajqa aqa areq beb. Bosib Yesus unsib minjeb, "Ni gago sawa endi uratosim sawa beiq ġile."

9

Yesus a tamo bei jellam laiyej qaji di boletej

1 Onaqa Yesus aqa anġro nanġi ti olo qobun gogetosibqa ya agu taqal beiq aisib Yesus aqa segi qureq di branteb.

² Brantosib sonabqa tamo qudei na tamo bei jejamu laiyej qaji a saperaq di atsib Yesus aqa areq osi beb. Onaqa Yesus a nanqo areqalo unej di nanqo areqalo qujai Yesus na tamo jejamu laiyej qaji di boletqa kere. Degsi unsiq deqa tamo di minjej, “O ijo anqro, ni areboleimeme. Ino une kalil e na kobotetmonum.”

³ Onaqa dal anjam qalie tamo qudei nanqi Yesus aqa anjam di qusibqa nanqo areqalo na mareb, “Yesus a Qotei misilinyqo.”

⁴ Nanqi degsib are qaleq nabqa Yesus a nanqo areqalo di qalieosiq minjrej, “Ninqi kiyaaqa areqalo uge di onub?”

⁵ Anjam kiye e na tamo jejamu laiyyo qaji di minjit ninqi qusib e qa poingwas? ‘Ino une kalil e na kobotetmonum,’ anjam de kiyo, ‘Ni tigelosim walwel,’ anjam de kiyo?

⁶ Ariya e segi Tamo Anqro. E mandamq endi sinqila ti unum deqa e na tamo nanqo une kobotetnrqa kere. Ninqi degsi poingwajqa deqa e na tamo di boletqai.” Yesus a nanqi degsi minjrsiq tamo jejamu laiyej qaji di koqyosiq minjej, “Ni tigelosim ino sapera osim ino talq gile.”

⁷ Degsi minjnaqa aqa jejamu boleonaqa a tigelosiq aqa talq gilej.

⁸ Onaqa tamo unqasari kalil nanqi Yesus aqa manwa di unsibqa nanqi tulan ulaosib Qotei aqa ñam soqtoqneb. Di kiyaaqa? Qotei na sinqila kobaquja Yesus yej deqa.

Yesus na Matyu minjej, “Ni e daurbe”

⁹ Onaqa Yesus a dena walwelosiq takis o qaji tamo bei aqa ñam Matyu a takis o talq di awesonaq gilsiq itej. Osiqa minjej, “Ni e daurbe.” Degsi minjnaqa a tigelosiq Yesus dauryej.

¹⁰ Onaqa bati bei Yesus aqa anqro nanqi ti Matyu aqa talq gilsib awoosib inji uyoqneb. Nanqi segi sai. Takis o qaji tamo ti une tamo ti tulan gargekoba nanqi dego bosib awoosib Yesus aqa anqro nanqi ti inji uyoqneb.

¹¹ Onaqa Farisi qudei nanqi bosib Yesus a takis o qaji tamo ti une tamo ti nanqi koba na inji uyeq nab unjrsibqa Yesus aqa anqro nanqi nenemnjreb, “Nunqo Qalie Tamo a kiyaaqa takis o qaji tamo ti une tamo ti nanqi koba na awoosib inji uyeq nub?”

¹² Onaqa Yesus a Farisi nanqo anjam di qusiq minjrej, “Tamo ma saiqqoji nanqi yu qanqra tamo aqaq gilosaieq nub. Tamo ma ti nanqi segi yu qanqra tamo aqaq gileq nub.

¹³ Qotei aqa anjam bei nami nenqrenyeb qaji di ninqi sisiyosib geregere poingem. Agi endegsib nenqrenyeb, ‘Ninqi e lanja atraibeq nub. E nunqo kumbra deqa arearetbosaieq nu. Ariya ninqi tamo nanqi qa duloqsib kumbra bole bole enjroq nab di e tulan arearetbqas.’” Osiqa Yesus a olo anjam endegsi minjrej, “Tamo bei a marqas, ‘E tamo bole. E une

saiqoji.' E tamo deqaji nanği metnjrit ijoq bqajqa deqa mandamq aiyosai. Tamo a marqas, 'E une ti.' E tamo deqaji nanği metnjrit ijoq bqajqa deqa mandamq aiyem."

Yesus a qurien qa anjam marej

14 Bati bei Jon aqa anğro nanği Yesus aqa areq bosib minjeb, "Iga ti Farisi nanği ti inği uratoqnsim qurieneqnum. Kiyaqa ino anğro nanği qurienosaieqnum?"

15 Onaqa Yesus na kamba minjrej, "Tamo bei a unja ban ojqa bati qa aqa was nanği ti soqribqa nanği are gulbeinjrqas e? Sai. Bunuqna nanço was a nanği uratnjrimqa bati deqa nanği qurienoqnsib sqab.

16 "Tamo bei a gara jugo bunuj osim dena mutu gentosim gara jugo sari branjoq di qandimqa keresai. Degsi qandimqas di bunuqna a na gara jugo sari di yansimqa gara mutu bunuj a kiñalaosim gara jugo sari di uratim bran qelikobaqas.

17 Tamo bei a wain bunuj osim ya nobu sariq di qamqa keresai. Ya nobu sari di nami kanğrañosiq siñgilaej deqa tamo dena wain bunuj qamimqa wain a didiqosim ya nobu sari paratosimqa wain bilenjosim mandamq aiqas. Ya nobu a dego ugeqas. A wain bunuj osim ya nobu bunujq di qamqas di nanği ombla bole sqab."

Unja bei a Yesus aqa gara ojnaq boletosiq olo anğro moiyej qaji a tigeltej

18 Yesus na Jon aqa anğro nanği yawo anjam degsi minjrsiq koboonaqa Qotei tal taqato tamo bei a walwelosiq Yesus aqa areq bosiq singa pulutosiq minjej, "O Tamo Koba, ijo anğro sebiñ a endego moiyo. Deqa ni bosim ino ban aqa jejamuq di atimqa a olo ñambile sqas."

19 Onaqa Yesus na tamo di odyosiq tigelosiq a dauryosiq gileqnaqa aqa anğro nanği dego nanği aiyel daurnjrsib gileb.

20 Nanği gileqnabqa unja bei ma ti soqnej qaji a Yesus aqa qoreq na dadauryosiq ban waiyosiq Yesus aqa gara mutu ojej. Unja di a nami bai na unej leñ aiyoqnsiq degsi soqnej wausau 12 uratej.

21 A endegsi are qalej, "E Yesus aqa gara mutu segi ban na ojitqa ijo ma koboqas." Degsi are qalsiq ban waiyosiq Yesus aqa gara mutu ojej.

22 Ojnaqa Yesus a bulosiq unja di unsiqa minjej, "O ijo anğro, ni are lawo soqnime. Ni ino areqalo e qa siñgilatosim ijoq bonum deqa ino ma agi koboqo." Onaqa bati qujai deqa aqa leñ aiyoqnej qaji di koboej.

23 Yesus a dena walwelosiq Qotei tal taqato tamo aqa talq di brantosiq ñam atej di tamo unğasari nanği yumba anjamqnsib akam murqumyeq nab unjrej.

24 Unjrşiqa minjrej, “Ningi sasaloiy. Anğro sebiñ di a moiyo-sai. A laña ñeisiq qambuntejunu.” Degsi minjrnaqa nañgi Yesus kikiyeb.

25 Osib nañgi sasalosib tal uratonabqa Yesus a anğro moiyej qaji aqa warum miligiq gilsıqa anğro aqa bañ ojsiq soqtonaqa a olo ñambile osiq tigelosiq awoej.

26 Onaqa bunuqna sawa sawa kalilq di tamo unğasari nañgi Yesus aqa mañwa deqa saoqnsib laqneb.

Yesus a tamo qudei nañgi boletnjrej

27 Onaqa Yesus a qure di uratosiq walwelosiq gileqnaqa tamo aiyel ñam qandimnjro qaji nañgi gam na Yesus dau-ryosib giloqneb. Nañgi giloqnsib leleñoqnsib Yesus minjo-qneb, “O Devit aqa Njiri, ni iga qa are ugeimeme.”

28 Degsib Yesus minjeqnaqqa a tal bei gogetej. Tal gogetosiq sonaqa nañgi aiyel Yesus aqa areq bonabqa minjrej, “E niñgi boletñgwa kere niñgi degsib are qalonub e?” Onaqa nañgi aiyel na minjeb, “Od, Tamo Koba.”

29 Onaqa Yesus na minjrej, “Niñgi e qa nuñgo areqalo singilatosib ijoq bonub deqa e niñgi boletñgwai.” Osıqa aqa bañ waiyosiq nañgo ñamdamu oje.

30 Ojnaqa nañgo ñamdamu poinjrnaqa nañgi sawa uneb. Onaqa Yesus a singila na minjrej, “Nuñgo ñamdamu boleqo deqa niñgi tamo qudei nañgi ubtosib minjraib.”

31 Onaqa nañgi Yesus aqa anjam di dauryosai. Yesus a nañgi aiyel boletnjrej deqa nañgi gilsib mare mare laqnab sawa deqaji tamo unğasari kalil nañgi quekriteb.

32 Nañgi aiyel gileqnaqqa tamo bei mondor uge na ojnaq medabu geteñyej qaji a tamo qudei na osib Yesus aqa areq beb.

33 Bonabqa Yesus na mondor uge di wiyetonaqa aqa meñ otyonaqa medabu waqtosıqa anjam maroqnej. Onaqa tamo unğasari kalil nañgi mañwa di unsibqa are koba qaloqnsib maroqneb, “Israel sawaq endi tamo bei na kumbra deqaji bei yeqnaq iga nami unosaiqnem.”

34 Onaqa Farisi nañgi maroqneb, “Mondor uge nañgo gate koba Satan a Yesus aqa jejamuq di unu. Singila dena Yesus na mondor uge nañgi winjreqnu.”

Yesus a tamo unğasari nañgi qa dulej

35 Yesus a dena walwelosıqa qure kokba ti qure kiñilala ti dia brantoqnsıqa Juda nañgo Qotei tal miligiq giloqnsıqa Qotei aqa anjam palontoqnsiq minjroqnej. Qotei na aqa segi tamo unğasari nañgi taqatnjrsim nañgo Mandor Koba sqas anjam bole di Yesus na palontoqnsiq Juda nañgi minjroqnej. Osıqa tamo ma utru segi segi so qaji nañgi boletnjroqnej.

³⁶ Tamo unġasari tulaġ gargekoba naŋgi Yesus aqa areq beqnaḅqa unjroqnsiq a naŋgi qa duloqnej. Di kiyaaqa? Naŋgi tulaġ sougetesoqneḅ deqa. Naŋgi kaja bul mandor saiqoji.

³⁷ Deqa Yesus na aqa anġro naŋgi yawo anjam bei endegsi minjrej, “Wauq di iŋgi gargekoba melionub. Ariya iŋgi meli bunuj otorqajqa wau tamo gargekoba sai.

³⁸ Deqa niŋgi wau lanja minjibqa a na wau tamo naŋgi qarinjrimqa naŋgi aqa wauq gilsib iŋgi meli bunuj otoreleŋqab.”

10

Yesus aqa anġro 12 naŋgo ñam

¹ Onaqa Yesus na aqa anġro 12 naŋgi metnjrnaqa aqa areq beb. Bonabqa a na naŋgi singila enjrej. Naŋgi na tamo unġasari naŋgo jejamuq dena mondor uge uge winjrqaqqa ti tamo unġasari naŋgo ma utru segi segi kalil kobotetnjrqajqa ti deqa marsiq naŋgi singila enjrej.

² Aqa anjam maro tamo 12 singila enjrej qaji naŋgo ñam agiende. Bei Saimon. Yesus na aqa ñam bei Pita waiyej. Naŋgi aqa was Andru wo. Bei Sebedi aqa njiri Jems aqa was Jon wo.

³ Ariya Filip Bartolomyu wo. Bei Tomas naŋgi takis o qaji tamo Matyu wo. Bei Alfias aqa njiri Jems naŋgi Tadius wo.

⁴ Bei Saimon agi Rom naŋgi winjrqaqqa maroqnej qaji. Ariya bei Judas Iskariot agi bunuqna Yesus osiqa jeu tamo naŋgo baŋq di atej qaji.

Yesus na aqa anġro 12 naŋgi wau enjrej

⁵ Osiqa Yesus na aqa anġro 12 naŋgi di qarinjnrqa osiqa minjrej, “Niŋgi qure qureq giloqniy. Niŋgi sawa bei bei qaji naŋgoq giloqnaib. Samaria naŋgo qureq dego giloqnaib.

⁶ Niŋgi Israel naŋgo segiq giloqniy. Israel naŋgi sougete-junub. Naŋgi kaja bul mandor saiqoji.

⁷ Deqa niŋgi giloqnsibqa anjam endegsib minjroqniy, ‘Qotei laŋ qureq di unu qaji a nunġo Mandor Koba sosim niŋgi taqatjgwajqa bati jojomoq.’

⁸ O ijo anġro, niŋgi na Israel naŋgi degsib minjroqnsibqa naŋgo ma tamo naŋgi boletnjroqniy. Tamo moreŋoqniḅqa olo tigeltjroqniy. Tamo naŋgo jejamu yu na ugeeleno qaji naŋgi olo gereinjroqniy. Mondor uge uge naŋgi dego tamo unġasari naŋgo jejamuq dena winjroqniy. E singila enġonum qaji di niŋgi awaiyosai. E laŋa enġonum. Deqa niŋgi dego tamo naŋgi laŋa gereinjroqniy. Naŋgi awai bei yainjraib.

⁹ ‘Niŋgi meniŋ silali agi gol ti silva ti kapa ti di osib gilaib.

¹⁰ Niŋgi walwelosib nunġo qaquŋ aib. Gara jugo aiye aiyel aib. Singa tatal aiye aiyel aib. Walwelqajqa toqoŋ ojaib. Niŋgi

Qotei aqa wau tamo unub deqa ningi qure qureq giloqñibqa nanği na inği inği deqaji ningi enğoqñqab.

11 “Ningı qure bei beiq di brantoqñsibqa tamo bole bei itoqñsib aqa talq di soqñiy. Dia sosib dena tigelogñsib olo qure beiq giloqñiy.

12 Ningı tal bei gogetoqñsibqa tamo unğasari tal miligiq di unub qaji nanği endegsib minjroqñiy, ‘Ningı lawo na soqñiy.’

13 Degsib minjroqñibqa nanği ningı joqsib gereingibqa nunğo lawo anjam di nanğoq di uratib soqñem. Ariya nanği ningı gereingosaiabqa nunğo lawo anjam di olo puluosim nunğoq bem.

14 Tamo bei a ningı gereingwa uratimqa kiyo nunğo anjam quqwa asgiyimqa kiyo ningı qure di uratqa oqñsib nunğo sinğa tumburum butuyoqñiy.

15 E bole mernğwai. Mondon Qotei a tamo unğasari nanğo une qa peginjrq̄a batiamqa Qotei na qure deqaji nanği tulan padaltnjrougetqas. Sodom qure ti Gomora qure ti nanği Qotei na mondon degsim padaltnjrq̄asai. A nanği gulbe kiñala enjrq̄as.”

Gulbe bei bei brantoqñqab

16 Osiqa Yesus a olo marej, “Ningı quiy. Ningı kaja du du bul unub deqa e na ningı qarinqitqa gilsib baun juwan nanğo ambleq di wauoqñqab. Deqa ningı amal nanğo kumbra dauryiy. Agi amal nanği gaigai ñam atoqñsib laqñub. Ningı binon nanğo kumbra dego dauryiy. Agi binon nanği kumbra bole segi yeqñub. Nanği kumbra uge yosaieqñub.

17 Deqa ningı tamo nanği qa geregere ñam atoqñiy. Nanği bosib ningı ojelenosib anjam pegiyo talq di ningı tigeltñgoqñqab. Osib nanğo Qotei tal miligiq di ningı kumbainğoqñqab.

18 Osib ningı olo joqoqñsib Rom nanğo gate ti nanğo mandor ti nanğo ulatamuq di ningı tigeltñgoqñqab. Yimqa ningı ijo anjam bole palontoqñsib nanği minjroqñqab. Osib sawa bei bei qaji nanği dego ijo anjam minjroqñqab.

19 Nanği na ningı ojoqñsib anjam pegiyo talq di tigeltñgoqñibqa ningı ulaaib. Osib endegsib are qalaib, ‘Iga na kamba anjam kiyersim minjrq̄om?’ Ningı degaib. Bati deqa Qotei na powo enğimqa ningı kamba anjam minjrq̄ab.

20 Ningı segi na anjam minjrq̄asai. Nunğo Abu aqa Mondor na nunğo medabu sinğilatetñgim ningı anjam marq̄ab.

21 “Bati deqa kumbra uge endeqaji brantelenqas. Tamo qudei na nanğo segi was nanği ojoqñsib jeu tamo nanğo banq di atoqñibqa nanği na nanği ñumoqñib moreñoqñqab. Tamo qudei na nanğo segi anğro nanği dego degsib ojoqñqab. Anğro

qudei na nanḡo segi ai abu nanḡi ojoqnsib jeu tamo nanḡo banḡ di atoqnibqa nanḡi na nanḡi ñumoqnib moreñoqnqab.

²² Niḡi ijo ñam ejunub deqa tamo unḡasari kalil nanḡi niḡi qa tulan ugeoqnsib jeutḡoqnqab. Ariya niḡi ijo ñam siḡgila na ojsib gilsib diño bati itqab di Qotei na niḡi elenḡas.

²³ Niḡi qure bei beiq di brantoqnibqa tamo unḡasari nanḡi na niḡi ugeugeiḡoqnibqa niḡi nanḡo qure di uratoqnsib olo qure beiq giloqniy. E bole mernḡwai. Niḡi Israel nanḡo qure kalil keretosaisoqnibqa e Tamo Anḡro olo bqai.

²⁴ “Skul anḡro na aqa qalie tamo a bunyqa keresai. Kanḡal tamo na aqa tamo koba a bunyqa keresai.

²⁵ Skul anḡro a kobaqujaosimqa di aqa qalie tamo ombla kerekereqab. Kanḡal tamo a powo koba osimqa di aqa tamo koba ombla kerekereqab. E tal aqa abu bul. Jeu tamo nanḡi na e merbeqnub, ‘Ni Satan.’ Degsib ñam merbeqnub. Niḡi ijo talq di unub deqa jeu tamo nanḡi na niḡi dego ñam tulan ugedamu mernḡoqnqab.”

Niḡi Qotei segi ulaiyiy

²⁶ Osiqa Yesus a olo marej, “Niḡi jeu tamo nanḡi di ulainjraib. Kumbra kalil kabuejunu qaji di boleq dqas. Anjam kalil uliejunu qaji di tamo nanḡi qusib poinjrḡas.

²⁷ Deqa anjam e ambruḡ di mernḡeqnum qaji di niḡi olo suwanḡoq di maroqniy. Anjam niḡi lumu na queqnub qaji di niḡi olo bijal gogeq di tigelosib palontoqniy.

²⁸ Niḡi jeu tamo nanḡi ulainjraib. Nanḡi nunḡo qunun moyotqa keresai. Nanḡi nunḡo jejamu segi moyotqa kere. Deqa niḡi nanḡi ulainjraib. Qotei a segi ulaiyiy. A na qujai tamo nanḡo qunun ti jejamu ti turtnjrsim ḡamyuwoq di breinjḡa kere.

²⁹ “Niḡi qalie. Tamo nanḡi qebari sinjir silali kobaquja na awaiyosaieqnub. Silali kiñala na awaiyeqnub. 10 toea dego. Ariya nunḡo Abu a na qebari sinjir nanḡi geregere taqatnjreqnu. A na marimqa bei a uloḡosim mandamq aiqa keresai.

³⁰ Dego kere Qotei a nunḡo gate banḡa segi segi sisiyoqnsiq geregere taqateqnu.

³¹ Deqa niḡi ulaaib. Niḡi qebari kalil nanḡi tulan bunḡjrejunub.”

Niḡi Yesus aqa ñam marqajqa ulaaib

³² Osiqa Yesus a olo marej, “Niḡi mandam tamo nanḡo ulatamuḡ di ijo ñam boleq atsib marqab di monḡoḡ e kamba ijo Abu lanḡ qureḡ di unu qaji aqa ulatamuḡ di nunḡo ñam boleḡ atsiy marqai.

33 Ariya ninḡi mandam tamo nanḡo ulatamuḡ di ijo ñam marqajqa asḡiḡwas di mondoḡ e kamba ijo Abu lan qureḡ di unu qaji aqa ulatamuḡ di nunḡo ñam marqajqa asḡibqas.”

Iga Yesus tulan qalaqalaiyoqnqom

34 Osiqa Yesus a olo marej, “Ninḡi kiyersib are qalonub? E na qaja kobotitqa tamo unḡasari nanḡi geregere lawo na sqajqa e deqa bem kiyo? Sai. E na qaja kobotqajqa bosai. E na tamo unḡasari nanḡi pupoinjritqa nanḡi jeu jeu sqajqa deqa bem.

35 Od, e jeu kumbra tigeltqa bem. Deqa anḡro mel nanḡi na nanḡo segi abu nanḡi jeutnjroqnqab. Anḡro sebiḡ nanḡi na nanḡo segi ai nanḡi jeutnjroqnqab. Aiḡ yala nanḡi na nanḡo segi aiḡ qeli nanḡi jeutnjroqnqab.

36 Tamo unḡasari tal qujaiḡ di unub qaji nanḡi jeu jeu sqab.

37 “Deqa ninḡi quiy. Tamo bei na aqa ai abu nanḡi tulan qalaqalainjrsimqa ariya di bunyosim e tulan qalaqalaibqasai di a e ombla wauqa keresai. Tamo bei na aqa anḡro mel nanḡi ti aqa anḡro sebiḡ nanḡi ti tulan qalaqalainjrsimqa ariya di bunyosim e tulan qalaqalaibqasai di a e ombla wauqa keresai.

38 Tamo bei na aqa segi ḡamburbas qoboiyosim e daurbqasai di a e ombla wauqa keresai.

39 Tamo bei a aqa segi ḡambile taqatqajqa arearetqas di a padalqas. Ariya tamo bei a e qa are qalsimqa aqa segi ḡambile uratqas di a olo ḡambile bole oqas.”

Tamo bei na Yesus aqa anḡro gereiyqas di Qotei na a awai bole yqas

40 Osiqa Yesus a olo marej, “Tamo bei na ninḡi osim geregereiḡwas di a na e dego osim geregereibqas. Tamo a e oqas di a na ijo Abu e qariniḡej qaji di dego oqas.

41 Tamo bei a endegsi are qalqas, ‘Tamo di a Qotei aqa medabu o qaji tamo.’ A degsi are qalsimqa tamo di osim gereiyqas di Qotei na kamba awai bole yqas. Di kiyaaqa? A na Qotei aqa medabu o qaji tamo di gereiyqo deqa. Tamo bei a endegsi are qalqas, ‘Tamo di a Qotei aqa anjam dauryeqnu qaji tamo.’ A degsi are qalsimqa tamo di osim gereiyqas di Qotei na kamba awai bole yqas. Di kiyaaqa? A na Qotei aqa anjam dauryeqnu qaji tamo di gereiyqo deqa.

42 Tamo bei a ijo anḡro bei unsim endegsi are qalqas, ‘Tamo di a Yesus aqa anḡro.’ A degsi are qalsimqa ijo anḡro di osim ya ulili tigsim anaiyqas di Qotei na kamba awai bole yqas. E bole mernḡwai. A ijo segi anḡro gereiyqo deqa aqa awai bole Qotei na yqas qaji di tamo bei na olo yayiqa keresai.”

11

Jon yansnjro qaji aqa angro qudei nanngi anjam bei Yesus nenemyeb

¹ Yesus na aqa angro 12 nanngi anjam degsi minjrsiq koboon-aqa a sawa di uratosiqa qure qureq giloqnsiqa tamo ungasari nanngi Qotei aqa anjam plaltosiq minjroqnej.

² Bati deqa Jon yansnjro qaji a tonto talq di soqnej. Sonaqa wau kalil Kristus a yoqnej qaji di tamo qudei nanngi unsib deqa mare mare laqnab Jon a quej. Qusiqa aqa angro qudei nanngi qarinqjrnac Yesus aqa areq gilsib endegsib nenemyeb,

³ “Kristus agi Qotei na nami qarinqyim bqajqa marej qaji di ni kiyo? Ni saiamqa iga tamo bei qa tarinqom kiyo?”

⁴ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ninggi aisib anjam ningi queqnuq qaji deqa ti kumbra ningi uneqnuq qaji deqa ti Jon saiyosib minjiy.

⁵ Endegsib minjiy, ‘Tamo nam qandimnjro qaji nanngi olo nam poinjreqlaqa sawa uneqnuq. Tamo jejamu lainjro qaji nanngi olo walweleqnuq. Tamo nanngo jejamu yu na ugeeleno qaji nanngo yu kalil koboeqnu. Tamo dabkala getenjro qaji nanngo dabkala olo waqeqnu. Tamo moreno qaji nanngi olo tigeleqnuq. Tamo sougetejunub qaji nanngi Qotei aqa anjam bole queqnuq.

⁶ Tamo nanngi e qa nanngo areqalo singilatoqnsib olo ijo nam ulontosaieqnuq qaji nanngi tulan areboleboleinjreqla.’ ”

⁷ Onaqa Jon aqa angro nanngi Yesus aqa anjam di qusibqa olo puluosib Jon minjqajqa aiyeb. Aiyeqnabqa Yesus na tamo ungasari gargekoba a ombla soqneb qaji nanngi Jon qa endegsi minjrej, “Ninggi tamo kiyero unqajqa wadau sawaq gileb? Ninggi tamo silai aqa banqa bul jagwa na pileteqlaqa di unqajqa gileb kiyo? Sai. Jon a tamo deqaji sai.

⁸ Deqa ningi tamo kiyero unqajqa wadau sawaq gileb? Ninggi tamo gara bole walaosi laqnu qaji di unqajqa gileb kiyo? Di dego sai. Tamo gara bole walaeqnuq qaji nanngi mandor kokba nanngo talq di unub.

⁹ Deqa ningi kiyaya wadau sawaq gileb? Ninggi Qotei aqa medabu o qaji tamo bei unqajqa gileb kiyo? Od. Agide. Ninggi deqa unqa gileb. Deqa e ningi endegsi merngwai. Jon a Qotei aqa medabu o qaji tamo kobaquja. A na Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil nanngi tulan bunjrejunu.

¹⁰ Agi nami e mandamq aiyosaisanamqa Qotei a Jon qa endegsi merbej, ‘Ni que. E na ijo anjam maro tamo qarinqyitqa a ni qa namoosim ino gam gereiyetmqas.’ Tamo di agi Jon. Anjam di Qotei aqa nenjrenq di unu.

¹¹ Deqa e bole merngwai. Jon yansnjro qaji a na tamo kalil mandamq endi unub qaji nanngi tulan bunjrejunu. Ariya tamo

qudei ñam saiqoji unub qaji nanği Qotei na taqatnjroqnsiqa nanço Mandor Koba unu deqa nanği olo Jon tulan bunyejunub.

12-13 “Nami Moses aqa dal anjam ti Qotei aqa medabu o qaji tamo nanço anjam ti maroqneb dena bosiq bosiq Jon yansnjro qaji aqa bati brantej. Dena bosiq bini tamo unğasari nanği Qotei na taqatnjrsim nanço Mandor Koba sqajqa tulan singilaeqñub. Qotei agi lan qureq di unu.

14 Niği quiy. Qotei aqa medabu o qaji tamo Elaija a olo bqas. Anjam di nenğrenq di unu. Elaija agi bej. E Jon qa mernğwa osimqa Elaija aqa ñam na yawo anjam mernğeqnum. Niği ijo anjam di quqwa are soqnimqa quiy.

15 Tamo a dabkala ti sqas di a ijo anjam di geregere quem.

16 “Tamo unğasari bini bati endeqa unub qaji nanço kumbra qa e yawo anjam kiyersiy marqai? E nanço kumbra qa endegsi marqai. Nanği anğro du du bul qure ambleq di alañoqnsib anğro qudei na qudei minjreğñub,

17 ‘Iga yumba anjamonumqa niği lou tuosai. Iga are uge qa louonumqa niği akamosai.’ ”

18 Osiqa Yesus a olo marej, “Jon a bosiq anği ti wain ti uratosiq sonaqa tamo nanği a qa maroqneb, ‘A mondor uge ti unu.’

19 Ariya e Tamo Anğro bosimqa anği ti wain ti uyeqnamqa tamo nanği e nubogñsib mareğñub, ‘Niği uniy. Yesus a qunjan ani. A wain uyo ani. A takis o qaji tamo ti une tamo ti nanği koba na walweleğñub.’ ” Osiqa Yesus a olo marej, “Qotei aqa tamo unğasari nanği aqa wau kalil unoqñsib dena nanği bole qalieeğñub, aqa powo tulan kobaquja.”

Yesus na tamo unğasari are bulyosai qaji nanği niriñtnjrej

20 Qure qudei Yesus a dia mañwa gargekoba yoqnej qaji nanği are bulyosai deqa a nanği qa niriñej.

21 Osiqa minjrej, “O Korasin qure ti Betsaida qure ti, niği tulan padalougetqab. Di kiyaca? Mañwa e nunçoq di yoqnem qaji di Tair qure ti Saidon qure ti nançoq di brantej qamu nanği nami are bulyosib are uge qa gara jigsib ñam sumq di awoeb qamu.

22 Deqa e niği endegsi mernğwai. Mondonj Qotei a tamo unğasari nanço une qa peginjrq batiamqa a na niği tulan padaltñgougetqas. Qotei na Tair qure ti Saidon qure ti nanği degsim padaltñjrğasai. A nanği gulbe kiñala enjrqas.

23 O Kaperneam tamo unğasari, niği lan qureq oqwa kere e? Keresai. Qotei na niği breingimqa moiyo qureq aiqab. Di kiyaca? Mañwa e nunçoq di yoqnem qaji di Sodom qure nançoq di brantej qamu nanği bini unub qamu. Nanği padalosalai qamu.

²⁴ Deqa e niŋgi endegsi mernjgwai. Mondonj Qotei a tamo ungasari nanjo une qa peginjrq̄a batiamqa a na niŋgi tulan padaltjgougetqas. Qotei na Sodom qure nanji degsim padaltjnrq̄asai. A nanji gulbe kiñala enjrq̄as.”

Yesus na niŋgi aqaryaiŋgimqa niŋgi aqaratqab

²⁵ Bati deqa Yesus a endegsi Qotei pailyej, “O Abu, ni segi lanj qa ti mandam qa ti Koba. E ino ñam soqteqnum. Di kiyaq̄a? Ni ijo anjam kalil powo tamo nanji qa ulitoqnsimqa tamo nanji anjro du du bul unub qaji nanji segi qa babteqnam nanji poinjreqnu.

²⁶ Od, Abu, ni ino segi areqalo dauryosim agi degyeqnum.”

²⁷ Yesus a degsi Qotei pailyej. Osıqa marej, “Ijo Abu na iŋgi iŋgi kalil ijo banq̄ di atelenej unu. E segi Qotei aqa Njiri. Tamo bei a e qa qaliesai. Ijo Abu a segi e qa qalie. Tamo bei a ijo Abu qa qaliesai dego. E segi ijo Abu qa qalie. E na tamo qudei nanji ijo Abu osornjrq̄a areibq̄as di osornjrq̄ai. Yim nanji dego ijo Abu qa qalieqab.

²⁸ “Niŋgi gulbe qoboıyoqnsib waukobaeq̄nub qaji niŋgi kalil ijoq̄ babqa e na aqaryaiŋgitqa niŋgi aqaratqab.

²⁹ E ijo segi ñam aguq̄ atoqnsim tamo nanji lawo kumbra enjreqnum. Deqa niŋgi e qa geregere qalieosib ijo anjam dauryoqniy. Yim niŋgi aqaratqab.

³⁰ Niŋgi ijo anjam dauryqajqa di gulbe sai. Di oto. Wau e na niŋgi enjgeqnum qaji di dego gulbe sai. Di oto.”

12

Yesus a segi yori bati aqa Tamo Koba

¹ Yori bati bei Yesus aqa anjro nanji ti wau ambleq̄ na giloqnsibqa aqa anjro nanji mamnjrnaqa bem sum gei elenjoqnsib uye uye giloq̄neb.

² Nanji degsib gileq̄nabqa Farisi qudei nanji bosib nanji unjrsib Yesus minjeb, “Ni une. Ino anjro nanji gago dal anjam groteq̄nub. Yori bati qa kumbra degyo di getento koba.”

³ Onaqa Yesus na kamba Farisi nanji minjrej, “Nami Devit aqa wau tamo nanji ti mamnjrnaqa kumbra yeb qaji di niŋgi buk miligiq̄ di sisiyosai kiyo?

⁴ Devit a atra tal miligiq̄ gilsıqa Qotei atraiyqajqa bem osıqa aqa wau tamo nanji koba na uyebe. Bem di getento. Di atra tamo nanjo segi uyqajqa bem. Devit a degyej di a dal anjam grotej. Ariya a Qotei aqa ñamgalaq̄ di une saıqoıji.

⁵ Dal anjam bei dego nenjrenj di unu. Anjam agiende. Atra tamo nanji yori bati gaıgai atra tal miligiq̄ di waueq̄nub. Nango kumbra dena nanji dal anjam groteq̄nub. Ariya nanji Qotei aqa ñamgalaq̄ di une saıqoıji. Niŋgi anjam di nami buk miligiq̄ di sisiyosai kiyo?

⁶ Ariya e ningi endegsi merngwai. Bini tamo bei atra tal tulan bunyejunu qaji a nungo ambleq di unu.

⁷ Qotei aqa anjam bei dego nami endegsib nenngrenyeb unu, 'Ningi e laña atraibeqnu. E nungo kumbra deqa arearetbo-saieqnu. Ningi tamo nanngi qa duloqnsib kumbra bole bole enjroqngab di e tulan arearetbqas.' O Farisi, ningi Qotei aqa anjam di sisiyosib poinngo qamu ningi tamo une saiqoji nanngi gulbe enjrosai qamu.

⁸ E Tamo Anqro. Deqa e segi na yori bati taqatejunum. E segi yori bati aqa Tamo Koba."

Yori bati qa Yesus a tamo ban qandamyej qaji di boletej

⁹ Onaqa Yesus a dena walwelosiq qure beiq di brantosiqa Juda nanngo Qotei tal miligiq gilej.

¹⁰ Qotei tal miligiq di tamo bei ban qandamyej qaji a soqnej. Deqa tamo qudei nanngi Yesus aqa jejamuq di anjam laña qametqa marsibqa endegsib nenemyeb, "Iga yori bati qa tamo boletqom di kere kiyo? Dal anjam a kiyersi marqo?"

¹¹ Onaqa Yesus na kamba minjrej, "Tamo bei aqa kaja a yori bati qa ulonqosim subq aiyimqa a uratqasai. A na aqaryaiyosim olo subq dena osim goge atqas. Di ningi qalie.

¹² Ariya tamo nanngi kaja sai. Nanngi tamo qunun ti. Deqa iga yori bati qa tamo aqaryaiyim a bole sqas di kumbra bole."

¹³ Yesus a nanngi degsi minjrsiqqa tamo ban qandamyej qaji di minnej, "Ni ino ban waiy." Degsi minjnaqa aqa ban waiyonaq bolelej. Aqa ban bei ombla na kerekereeb.

¹⁴ Onaqa Farisi nanngi Qotei talq dena oqedosib nanngi gam kiyersib Yesus qalib moiqajqa deqa qairoqneb.

Yesus a segi qujai Qotei aqa wau tamo bole

¹⁵ Farisi nanngi Yesus qalqajqa qairoqneb di qalieosiq qure di uratosiq walwelosiq gilej. A gileqnaqa tamo ungasari gargekoba nanngi a dauryeqnab a nanngo ma tamo kalil nanngi boletnjroqnej.

¹⁶ Osiqa a na nanngi saidnjroqnej, "Ningi ijo ñam ubtosib maraib."

¹⁷ Yesus a kumbra di yej deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo Aisaia nami marej qaji di aqa damu brantej. A anjam endegsi marej,

¹⁸ "Endi ijo wau tamo e segi na giltem qaji. E a tulan qalaqalaiyeqnum. E a qa areboleboleibeqnu. E ijo Mondor aqaq di atitqa a na sawa bei bei qaji nanngi endegsim minjroqngas, 'Ningi kumbra bole dauryiy.'

¹⁹ A njirin anjam maroqngasai. A lelenkobaoqngasai. Gamq di tamo ungasari nanngi aqa kakro quoqngasai.

20 Silai aqa banqa genqa laqnimqa a na torei gentqasai. Wanjal aqa pulonj kiñalaamqa a na torei mosotqasai. A degsim lawo na wauoqnsim gilsim gilsim kumbra bole torei sinjilatqas.

21 Yimqa sawa bei bei qaji nanqi a qa nanjo areqalo sinjilatosis a na nanqi aqaryainjrqaqqa deqa tarinjoqnsib sqab."

Tamo qudei nanqi maroqneb, "Yesus a Belsebul aqa sinjila na waueqnu"

22 Onaqa bati di tamo bei mondor uge na medabu getentosiq nam qandimyej qaji a soqnej. Sonaqa tamo qudei na a osib Yesus aqa areq beb. Bonabqa Yesus na mondor uge di wiyetonaqa aqa menj otyonaqa aqa namdamu boleosisq a sawa unsiqa anjam bole maroqnej. ²³ Onaqa tamo ungasari kalil nanqi Yesus aqa manwa di unsibqa tulanj prugugetosis maroqneb, "Tamo di a Devit aqa Njiri kiyoy?"

24 Onaqa Farisi nanqi nanjo anjam di qusibqa maroqneb, "Sai. Mondor uge nanjo gate koba Belsebul a Yesus aqa jejamuq di unu. Sinjila dena a na mondor uge nanqi winjreqnu."

25 Onaqa Yesus a nanjo areqalo di qalieosisqa yawo anjam bei endegsi minjrej, "Tamo nanqi sawa qujaiq di unub qaji nanqi segi poaiyelosis qotqab di nanqi koba na geregere sqa keresai. Nanqi niñaqosis koboqab. Tamo nanqi qure qujai kiyoy tal qujai kiyoy di unub qaji nanqi segi poaiyelosis qotqab di nanqi dego koba na geregere sqa keresai.

26 Dego kere Satan na aqa segi mondor uge nanqi winjrqas di nanqi poaiyelqab. Deqa Satan a kiyersim aqa mondor uge nanqi olo taqatnjrqas? Di keresai.

27 Ninji mareqnu, 'Yesus a Belsebul aqa sinjila na mondor uge nanqi winjreqnu.' Di sai. E Belsebul aqa sinjila na mondor uge nanqi winjrqai di yai aqa sinjila na nunjo angoro nanqi mondor uge winjrqab? Deqa nanqi segi na mernjwab, ninji anjam groteqnu.

28 Ariya e Qotei aqa Mondor aqa sinjila na mondor uge nanqi winjrqai di ninji endegsi poinjwas, 'Bole, Qotei a gago Mandor Koba sosim iga taqatgwajqa bati brantqo.' Ninji degsi poinjwas.

29 "Tamo bei a kiyersim tamo sinjila koba bei aqa tal gogetosim aqa inji inji kalil bajinqas? E marqai. A mati tamo di sil na tontim soqnimqa di aqa inji inji kalil bajinqas. Tontqasai di aqa inji inji bajinqa keresai.

30 "Tamo bei na e beterbqasai di a na e jeutbqas. Tamo bei a e ombla wauqasai di a na ijo wau ugetetbqas.

31 "Deqa e ninji endegsi mernjwai. Tamo ungasari nanjo une kalil Qotei na kobotetnjrqas. Nanjo misilin anjam mareqnu

qaji une di dego Qotei na kobotetnrqas. Ariya nan̄gi Qotei aqa Mondor misilinyqab une di Qotei na kobotetnrqasai.

³² E Tamo An̄gro. Tamo a e misilinyqas une di Qotei na kobotqas. Ariya tamo a Mondor Bole misilinyqas une di Qotei na kobotqasai. Bini bati endeqa Qotei na kobotqasai. Mondon̄ dego Qotei na kobotqasai.”

Nam uge nan̄gi gei uge ateqnub

³³ Osiqa Yesus a olo marej, “Nam bole nan̄gi gei bole ateqnub. Nam uge nan̄gi gei uge ateqnub. Deqa tamo nan̄gi nam aqa gei unsibqa dena poinjrqa, ‘Nam di bole. Nam di uge.’

³⁴ Ningi amal uge bul. Ningi tamo uge. Deqa ningi kiyersib anjam bole maroqnqab? Tamo nan̄go areqalo kalil nan̄go are miligiq na oqoqnsiq medabuq na branteqnu.

³⁵ Tamo bole nan̄go are miligi di areqalo bole na maqejunu. Deqa nan̄gi kumbra bole yeqnu. Ariya tamo uge nan̄go are miligi di areqalo uge na maqejunu. Deqa nan̄gi kumbra uge yeqnu.

³⁶ “Deqa e ningi endegsi mern̄gwai. Mondon̄ Qotei a tamo un̄gasari nan̄gi peginjrq̄a batiamqa nan̄go anjam kalil nan̄gi laña laña mareqnu qaji di Qotei na nan̄go jejamuq di qametnrqas.

³⁷ Ino anjam boleamqa Qotei na mermqas, ‘Ni tamo bole.’ Ino anjam ugeamqa Qotei na mermqas, ‘Ni tamo uge.’ ”

Tamo qudei nan̄gi Yesus aqa mañwa unqajqa minjeb

³⁸ Onaqa dal anjam qalie tamo qudei ti Farisi qudei ti nan̄gi na kamba Yesus minjeb, “O Qalie Tamo, ni Qotei aqa mañwa bei babt̄im iga unqom.”

³⁹ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Tamo un̄gasari bini bati endeqa unub qaji nan̄go kumbra tulan̄ ugedamu. Nan̄gi Qotei areiyosaieqnu. Nan̄gi gaigai ijo mañwa laña unqajqa metbeqnu. Deqa e na ijo mañwa bei nan̄gi osornjrqasai. Qotei aqa medabu o tamo Jona aqa mañwa segi osornjritqa nan̄gi unqab.

⁴⁰ Agi Jona a bati qalub qolo qalub qe ani aqa miligiq di soqnej. Dego kere e Tamo An̄gro bati qalub qolo qalub sub miligiq di sqai.

⁴¹ Mondon̄ Qotei na tamo un̄gasari nan̄gi peginjrq̄a batiamqa Ninive tamo nan̄gi tigelqab. Tigelosibqa tamo un̄gasari bini bati endeqa unub qaji nan̄go kumbra uge babt̄etnrqab. Nan̄gi degyqab. Di kiyaq̄a? Ninive tamo nan̄gi nami Jona aqa anjam qusib are bulyeb deqa. Ariya bini tamo bei Jona tulan̄ bunyejunu qaji a nun̄go ambleq di unu.

⁴² Mondon̄ Qotei na tamo un̄gasari nan̄gi peginjrq̄a batiamqa un̄a mandor nami guta di sawa taqatoqnej qaji a

dego tigelqas. Tigelosimqa tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanngo kumbra uge babtetnrqas. A degyqas. Di kiyaqa? Unja di a nami Solomon aqa powo kobaquja unqa marsiqa sawa isaq na walwelosi bej deqa. Ariya bini tamo bei Solomon tulan bunyejunu qaji a nunngo ambleq di unu.”

Mondor uge a tamo aqa jejamu uratosim olo bqas

⁴³ Osiqa Yesus a olo marej, “Mondor uge a tamo bei aqa jejamuq dena ulanosim sawa kangranog gilqas. Gilsim dia laqnsimqa aqaratqajqa sawa namam ugeiyim marqas,

⁴⁴⁻⁴⁵ ‘E olo puluosiy ijo tal uratem qaji deq olo aiqai.’ A degsi marsimqa aisim tal di lanja unu degsim unqas. Tal di nami manj solsisib ingi ingi kalil gereiyeb milalejunu di unsimqa olo puluosim gilsim mondor uge 7 tulan ugedamu nanngi joqsim bosim koba na tal dia sqab. Soqnibqa tamo di aqa so tulan ugeqas. Aqa so uge namij degwasai. Aqa so olo tulan ugedamuqas. Dego kere tamo ungasari bini bati endeqa kumbra uge uge yeqnub qaji nanngi degsib sougetesqab.”

Yesus a marej, “Ijo ai ijo was nanngi tal qabe?”

⁴⁶ Yesus na tamo ungasari gargekoba nanngi anjam degsi minjreqnaqa aqa was nanngi aqa ai koba na Yesus qa bosib talq di iteb. Yesus a warum miligiq di sonaqa nanngi na anjam bei minjqajqa deqa oqeq di tigelesoqneb.

⁴⁷ Onaqa tamo bei na Yesus minnej, “Ni que. Ino was nanngi ino ai ombla na ni anjam bei mermqa bonub agi oqeq di tigelejunub.”

⁴⁸ Onaqa Yesus na kamba minnej, “Ijo ai ijo was nanngi tal qabe?”

⁴⁹ Degsi minjsiqa aqa ban na aqa segi angro nanngi oso-ryosiqa minnej, “Ni une. Ijo ai ijo was nanngi agide.

⁵⁰ Tamo a ijo Abu lan qureq di unu qaji aqa areqalo daury-oqnqas di a ijo was bole. A ijo jaja. A ijo ai.”

13

Yesus a saga yago qa yawo anjam marej

¹ Bati deqa Yesus a tal uratosiqa alile aisiq ya agu qalaq di awoej.

² Onaqa tamo ungasari tulan gargekoba nanngi bosib aqa areq di koroonaqqa a sasalosiqa qobun gogetosiq di awoej. Awesonaqa tamo ungasari kalil nanngi alile di tigelesoqneb.

³ Tigelesonaqqa a na yawo anjam gargekoba nanngi minjroqnej. Yawo anjam bei endegsi minjrej, “Ninngi quiy. Tamo bei a gilsiqqa aqa ingi wauq di saga yago breiyelennej.

⁴ Breiyonaqa saga yago qudei gam qalaq aiyeleneb. Ain-abaqqa qebari nanngi bosib uyekriteb.

⁵ Saga yago qudei mandam lanjaq di aiyelenjeb. Mandam di guma meniñ ti. Gogeq di mandam kiñala. Deqa saga yago aiyelenjosib urur oqoqujateb.

⁶ Nanjo jirim tulañ guma aiyosai deqa senj oqsiq kanjanonaqa nanji laosib moreñeb.

⁷ Saga yago qudei sil luwit ambleq di aiyelenjeb. Dena oqeb qaji sil luwit na dego dauryosiq oqsiq kabutnjrnaq geitosai.

⁸ Saga yago qudei mol mandam boledamuq di aiyeb. Di aisib oqoboledamuyosib gei tulañ gargekoba atelenjeb. Qudei 100. Qudei 60. Qudei 30.

⁹ Tamo a dabkala ti sqas di a ijo anjam endi geregere quem.”

Yesus a kiyaaqa tamo ungasari nanji yawo anjam minjroqnej?

¹⁰ Onaqa Yesus aqa angro nanji aqa yawo anjam di qusibqa nanji aqa areq bosib nenemyeb, “Ni kiyaaqa tamo ungasari nanji yawo anjam minjreqnum?”

¹¹ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Qotei lanj qureq di unu qaji a na aqa segi tamo ungasari nanji taqatnjrsim nanjo Mandor Koba sqas. Anjam di aqa utru uliejunu. Di Qotei na babtinqa ijo angro ningi segi utru qalieqab. Ariya a na tamo ungasari lanaj nanji yawo anjam aqa utru osornjrqsai.

¹² Tamo a powo ti sqas di Qotei na powo olo yimqa a powo koba oqas. Ariya tamo a powo ti sqasai di powo kiñala aqaq di unu qaji di Qotei na olo yaiyimqa a lanja sqas.

¹³ Tamo ungasari nanji di ñam atoqnsib ijo anjam aqa damu unosaieqñub. Nanji dab atoqnsib ijo anjam aqa utru quosaieqñub. Osib poinjrosaieqñu. Deqa e na nanji yawo anjam segi minjreqnum.

¹⁴ Nanjo kumbra dena anjam bei Qotei aqa medabu o tamo Aisaia nami marej qaji di aqa damu branteqñu. A endegsi marej, ‘Ningi dab atoqnqab di ijo anjam aqa utru poinjwasai. Ningi ñam atoqnqab di ijo anjam aqa damu dego poinjwasai.

¹⁵ Tamo ungasari di nanjo are miligi getenjnrejunu. Nanjo dabkala na ijo anjam quqwajqa asginjreqñu. Nanji ñam brunejunub. Deqa nanjo ñamdamu na ijo kumbra unqasai. Nanjo dabkala na ijo anjam qusib utru poinjrqsai. Nanji are bulyosib ijoq bqasai dego. Deqa e na nanji boletnjrqsai.’ Qotei a nami degsi marej.

¹⁶ “O ijo angro, ningi nunjo ñamdamu na ijo kumbra uneqñub. Nunjo dabkala na ijo anjam queqñub. Deqa ningi tulañ areboleboleingem.

¹⁷ E bole merngwai. Nami Qotei aqa medabu o tamo nanji ti tamo bole bole nanji ti gargekoba kumbra ningi bini uneqñub qaji di unqajqa are koba soqnej. Ariya nanji unosaioqñeb. Anjam ningi bini queqñub qaji di dego nanji quqwajqa are koba soqnej. Ariya nanji quosaioqñeb.”

Saga yago qa yawo anjam aqa utru Yesus na babtej

18 Osiqa Yesus a olo marej, “Saga yago qa yawo anjam e maronum di aqa utru e na babbatqa nanji quiy.

19 Saga yago qudei gam qalaq ainabqa qebari nanji bosib uyekriteb di aqa utru endegsi unu. Qotei lanj qureq di unu qaji a na aqa segi tamo ungasari nanji taqatnjrsim nanjo Mandor Koba sqas. Anjam di tamo qudei nanji qusibqa ariya nanji geregere poinjrosai. Deqa Satan a bosim anjam di olo yainjrqas. Qotei na nanjo are miligiq di anjam di atej ariya Satan a bosim olo yainjrqas.

20 Saga yago qudei mandam lanjaq di aiyeb qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nanji Qotei aqa anjam qusib tulan areboleboleinjrimqa anjam di oqujatosib nanjo areq atqab.

21 Ariya anjam di nanjo are miligiq tulan guma aiyosai. Deqa sokiñala Qotei aqa anjam gotranjo qaji tamo qudei na bosib nanji gulbe enjrsib ugeugeinjrqab. Yimqa nanjo areqalo Yesus qa singilateqñub qaji di nanji olo ulontqab.

22 Saga yago qudei sil luwit ambleq di aiyeb qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nanji Qotei aqa anjam qusibqa ariya bunuqna nanji olo mandam qa inji inji qa are koba qaloqnsib ñoro koba oqajqa are prugnjoqnqas. Yimqa kumbra dena nanji gisanjrsim Qotei aqa anjam nanjo are miligiq di tentim loumqas. Saga yago uge nanji gei bole atosaiqñub dego kere.

23 Saga yago qudei mol mandam boledamuq di aiyeb qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nanji Qotei aqa anjam qusib geregere poinjrimqa nanjo are miligiq di singilatqab. Deqa Qotei aqa anjam di nanjo are miligiq di saga bul tulan kobaqas. Qudei 100. Qudei 60. Qudei 30.”

Pilagin yago breiyqajqa yawo anjam

24 Osiqa Yesus a olo yawo anjam bei tamo ungasari nanji endegsi minjrej, “Qotei lanj qureq di unu qaji a na aqa segi tamo ungasari nanji taqatnjrsim nanjo Mandor Koba sqas. Kumbra di tamo bei a gilsiqqa aqa inji wauq di bem sum yagelenej dego kere.

25 Bem sum yagelenaqa qolo tamo ungasari nanji ñereñesonabqa jeu tamo bei a bosiqqa bem sum yago ambleq di pilagin yago dego breiyej. Breiyosiq ulanej.

26 Ariya bunuqna bem sum oqsib geitelenonabqa pilagin na dego dauryosiq oqej.

27 Deqa kanjal tamo nanji na bosib unsibqa wau lanja minjeb, ‘O Tamo Koba, ni bem sum segi yagem. Deqa kiyaaqa bem sum oqsib geitonubqa pilagin dego dauryosib oqonub?’

28 “Onaqa wau lanja na kamba minjrej, ‘Jeu tamo bei a bosiq pilagin yago breiyej.’ Degsi minjrnaqa nanji na

kamba minjeb, 'O Tamo Koba, ni marimqa iga pilagin di otorelenqom.'

²⁹ Onaqa minjrej, 'Ningi pilagin otoraib. Ningi otorqab di bem sum ti turtosib otoro uge.

³⁰ Deqa ningi uratib soqneb. Bem sum ti pilagin ti koba na oqsib geitelenabqa e na ijo wau tamo qudei nanqi endegsi minjrqai, "Ningi pilagin otorosib ruwoelenosib namyuwoq di koitiy. Koitosib bem sum olo osib ijo talq di ateleniy." "

Sis yago qa yawo anjam

³¹ Osiaqa Yesus a olo yawo anjam bei endegsi minjrej, "Qotei lan qureq di unu qaji a na aqa segi tamo ungasari nanqi taqatnrsim nanjo Mandor Koba sqas. Kumbra di tamo bei na sis yago osiq aqa wauq di yagej dego kere.

³² Sis yago nanqi tulan kiñilala kas yago bul. Ingi ingi qudei nanjo yago kokba yala. Sis yago nanqi tulan kiñilala. Ariya sis yago di tamo bei na osim aqa wauq di yagimqa bunuqna a oqsim tulan kobaqujaqas. Osim nam qudei bunjrsim dani kokba atelenqas. Amqa qebari nanqi bosib aqa daniq di simi atelenqab."

Bem tiyeqnu qaji sum aqa yawo anjam

³³ Osiaqa Yesus a olo yawo anjam bei endegsi minjrej, "Qotei lan qureq di unu qaji a na aqa segi tamo ungasari nanqi taqatnrsim nanjo Mandor Koba sqas. Kumbra di bem tiyeqnu qaji sum bul. Unja bei a bem tiyeqnu qaji sum kiñala osiaqa bem sum lanaj ti turtosiq web kobaqujaq di bulyonaqa bem kalil tiyekritej."

Yesus a yawo anjam gargekoba maroqnej

³⁴ Yesus a na tamo ungasari nanqi yawo anjam gargekoba deqaji minjroqnej. A anjam bei minjrosaiqnej. Yawo anjam segi minjroqnej.

³⁵ A kumbra di yej deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo bei nami marej qaji di aqa damu brantej. A endegsi marej, "E yawo anjam tamo ungasari nanqi minjroqnqai. Tulan nami yawo anjam di aqa utru uliesoqnej. Sosiq agi bini uliejunu. Deqa e na ubtosiy maroqnqai."

Pilagin yago breiyqajqa yawo anjam aqa utru

³⁶ Osiaqa Yesus na tamo ungasari nanqi uratnrsiqa tal gogetosiq di sonaqa aqa angro nanqi aqa areq bosib minjeb, "O Tamo Koba, ni na pilagin qa yawo anjam di aqa utru geregere plaltosim merge."

³⁷ Onaqa Yesus na minjrej, "Tamo bem sum yagej qaji di agi e segi. E Tamo Angro.

38 Bem sum aqa wau di mandam endi. Bem sum yago di tamo ungasari Qotei na taqatnjreqnu qaji nanği. Pilagin yago di Satan aqa segi tamo ungasari nanği.

39 Jeu tamo pilagin yago breiyej qaji di Satan. Bem sum geitelenjo bati di diño bati. Wau tamo bem sum otorelenjeb qaji di lan angro nanği.

40 Deqa ninği quiy. Wau tamo nanği bosib pilagin otorosib nıamyuwoq di koitelenjeb dego kere lan angro nanği diño bati qa kumbra degyqab.

41 Bati deqa e Tamo Angro na ijo lan angro nanği qarınjritqa aisib inği uge uge kalil tamo nanği uneq breinjreqnub qaji nanği ti tamo kalil kumbra uge uge yeqnub qaji nanği ti pilagin bul breinjrib nıamyuwo kobaq aiqab. Deqa Qotei a nanço Mandor Koba sqasai. Osim nanği taqatnjrqasai dego.

42 Nanği nıamyuwo kobaq aisib dia akamkobaoqnsib pailoqnsib nanço jaqatin qa qalagei anjam atoqnqas.

43 Bati deqa tamo ungasari kumbra bole bole yeqnub qaji nanço Abu Qotei na nanği taqatnjrsim nanço Mandor Koba sqas. Deqa nanği sen bul tulan suwanesqab. Tamo a dabkala ti sqas di a ijo anjam endi geregere quem.”

Silali ulitqajqa yawo anjam

44 Osiqa Yesu a olo marej, “Qotei lan qureq di unu qaji a na aqa segi tamo ungasari nanği taqatnjrsim nanço Mandor Koba sqas. Kumbra di tamo qudei na silali kobaquja osib nıam monğum miligiq di ateb dego kere. Atsib nañu agu beiq di sub bogsib sub miligiq di nıam monğum uliteb. Onaqa tamo bei na bosiq nıam monğum di itosiq tulan areboleboleiyej. Deqa a nıam monğum di olo subq di mororyosiq gilsiq aqa inği inği kalil qarınjosiq dena silali osiq nañu agu di awaiyej.”

Kolilei qa yawo anjam

45 Osiqa Yesu a olo marej, “Qotei lan qureq di unu qaji a na aqa segi tamo ungasari nanği taqatnjrsim nanço Mandor Koba sqas. Kumbra di inği inği qarınjo tamo bei a kolilei qa nıamoqnej dego kere.

46 A gilsiq kolilei tulan boledamu bei itosiq olo puluosi bosiq aqa inği inği kalil qarınjosiq dena silali osiq kolilei di awaiyej.”

Kakan waiyqa yawo anjam

47 Osiqa Yesu a olo marej, “Qotei lan qureq di unu qaji a na aqa segi tamo ungasari nanği taqatnjrsim nanço Mandor Koba sqas. Kumbra di tamo nanği yuwalq di kakan waiyosib qe gargekoba utru segi segi elenjeb dego kere.

48 Kakan maqonaqa tamo nanği na titosib bosib ululq di goge atsib awoosib qe bole bole gumbağ di jigelenjeb. Osib qe uge uge uratosib qalağ di breinjreb.

49-50 Kumbra deqaji diŋo bati qa brantqas. Lan angro nanŋi bosib tamo bole bole nanŋi elenqab. Osib tamo uge uge nanŋi breinjribqa ŋamyuwoq aiqab. Ŋamyuwo koba dia nanŋi akamkobaoqnsib pailoqnsib nanŋo jaqatin qa qalagei anjam atoqnqas.”

51 Osiqa Yesus na aqa angro nanŋi endegsi nenemnjrej, “Yawo anjam kalil merngonum qaji endi ninŋi utru poiŋwo e?” Onaqa nanŋi na minjeb, “Od.”

52 Onaqa Yesus na olo minjrej, “Qotei lan qureq di unu qaji a na aqa segi tamo unŋasari nanŋi taqatnjrsim nanŋo Mandor Koba sqas. Anjam di dal anjam qalie tamo qudei nanŋi poinjreŋnu. Poinjreŋnu qaji nanŋi tal aqa abu bul sqab. Deqa nanŋi nanŋo talq dena ŋoro bunuj ti ŋoro namij ti elenjoqnsib oqeq atoqnqab.”

Yesus aqa qure utru nanŋi aqa anjam quetosai

53 Yesus a yawo anjam di kalil marsiq koboonaqa a sawa di uratej.

54 Osiqa aqa segi qure utruq gilsiq di sonaqa yori batiej. Deqa a Juda nanŋo Qotei tal miligiq gilsiq tamo unŋasari gargekoba sonab tigelosiq Qotei aqa anjam palontosiq minjroqnej. Minjreŋnaqa tamo unŋasari nanŋi aqa anjam qusibqa tulan prugugetosib maroqneb, “Yesus a powo qabe na osiqa anjam sinŋila deqaji palontosiq mergeŋnu? A kiyersiq maŋwa deqaji babtelenjreŋnu?”

55 Aqa abu a laŋa tal gereiyo qaji tamo. A Maria aqa ŋiri. A Jems na Josep na Saimon na Judas na nanŋo was.

56 Aqa jaja kalil nanŋi agi iga koba na endi unum. Deqa a kiyersiq maŋwa deqaji babtelenjreŋnu?”

57 Nanŋi degsib yomu anjam marsib Yesus qa ugeeb. Onaqa a na minjrej, “Qotei aqa medabu o qaji tamo bei aqa segi qure utruq gilsim anjam minjroqnqas di nanŋi aqa anjam quetqa asginjrqas. Deqa a ŋam saiqoji sqas. Aqa segi talq di dego a ŋam saiqoji sqas. Ariya a qure bei beiq giloqnsim anjam minjroqnqas di nanŋi aqa anjam quetoqnsib aqa ŋam soqtoqnqab.”

58 Yesus na tamo unŋasari nanŋi degsi minjrej. Aqa segi qure utruq di a maŋwa gargekoba yosai. Di kiyaaqa? Nanŋi a qa nanŋo areqalo sinŋilatosai deqa.

14

Herot a are qalej, “Yesus a Jon yansnjro qaji”

1 Bati deqa tamo unŋasari nanŋi Yesus qa saosib laq nabqa Mandor Herot a quej.

² Qusiqa aqa wau tamo nanği minjrej, “Tamo di a Jon yansnjro qaji. A moisiq olo subq na tigelqo. A deqa singila osiqa manwa babtelejeqnu.”

³⁻⁴ Herot a nami aqa was Filip aqa njaun Herodias yaiyosiq ej. Deqa Jon na Herot minjoqnej, “Ni ino segi was aqa unja em di kumbra bolesai. Ni kumbra ugeteqnum.” Jon na Herot degsi minjoqnej. Deqa Herot a Jon qa minjin oqetonaga aqa qaja tamo qudei qarijnjrnaqa gilsib Jon ojsib sil na qosisib tonto talq di waiyeb.

⁵ Jon a tonto talq di sonaqa Herot a endegsi are qaloqnej, “E Jon qalit moiqas.” Ariya tamo unğasari kalil nanği maroqneb, “Jon a Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.” Nanği degsib maroqneb deqa Herot a nanği ulainjrsiq Jon qalqa uratej.

⁶ Ariya bati bei Herot a Jon qalim moiqajqa gam endegsi itej. Aqa nambabo bationaqa a na maruro atsiqa tamo qudei nanği metnjrnaq bosib aqa talq di koroeb. Koroosib inji uyeq nabqa Herot aqa njaun aqa anğro sebin a warum miligiq bosiq nanği lou tuetnjroqnej. Onaqa Herot a di unsiqa tulan areboleboleiyej.

⁷ Deqa a na anğro sebin di minjej, “Ni ijo inji kiye oqajqa merbqam e ni emqai.” Osiqa aqa anjam di olo singilatosisq minjej, “Ijo anjam di e bole dauryqai. E uratqasai bole sai.”

⁸ Onaqa anğro sebin aqa ai na minjej, “Ni Jon aqa gate qa Herot minje.” Onaqa anğro sebin na Herot minjej, “Ni Jon yansnjro qaji aqa gate tabirq di atsim ebe.”

⁹ Onaqa Herot a Jon qalim moiqajqa are sosai deqa a are tulan gulbekobaiyej. Ariya aqa segi anjam tamo kalil nanğo ulatamuq di marsiq singilatej qaji deqa are qalsiqa anğro sebin di minjej, “Di kere.”

¹⁰ Osiqa aqa qaja tamo bei qarinyonaq gilsiq tonto talq di Jon aqa kakro gentetej.

¹¹ Osiqa aqa gate tabirq di atsiqa osi bosiq anğro sebin di yonaqa a na osi gilsiq aqa ai yej.

¹² Onaqa bunuqna Jon aqa anğro nanği deqa qusibqa bosib Jon aqa qusa osi gilsib subq ateb. Osib Yesus aqa areq gilsib minjeb, “Herot na Jon qalnaq moiyej.”

Yesus a tamo 5,000 nanği inji anainjrej

¹³ Onaqa Yesus a anjam di qusiqa a sawa di uratosiq qobun bei gogetosisqa wadau sawaq gilej. Aqa anğro nanği ti gileb. A gileqnaqa tamo unğasari kalil nanği deqa qusibqa nanğo segi segi qureq na tigelosib singa na gurgurosib Yesus njamqajqa gileb.

¹⁴ Onaqa Yesus a qobun na gilsiq tiryosisqa nam atej di tamo unğasari tulan gargekoba nanği nami tiryqa sawaq di

tarinjesonab unjrej. Unjrsiqa a nanği qa are ugeiyej. Deqa a nanęo areq aisiqa nanęo ma tamo kalil boletnjroqnej.

¹⁵ Onaqa seņ aisiq bilaqtonaqa Yesus aqa anęro nanği aqa areq bosib minjeb, “O Tamo Koba, endi wadau sawa. Seņ aiqo. Qoloqas. Deqa ni na tamo unęasari nanği minjrimqa qure qureq gilsib di inęi awaiyosib uyqab.”

¹⁶ Onaqa Yesus na minjrej, “Nanği kiyaqa qure qureq gilqab? Niņgi segi na inęi anainjriy.”

¹⁷ Degsi minjrnaqa nanği na kamba minjeb, “Iga inęi sai. Iga bem 5 qe aiyela segi unu.”

¹⁸ Onaqa Yesus na minjrej, “Bem ti qe ti di ijoq osib boiy.”

¹⁹ Onaqa nanği bem ti qe ti di osi bosib Yesus yonabqa a na tamo unęasari kalil nanği minjrej, “Niņgi kalil ñinę di awoelenjoiy.” Onaqa nanği kalil awoonabqa Yesus na bem 5 ti qe aiyel ti di osiqa lanę goge tarosiq Qotei pailyej. Pailyo koboonaqa bem ti qe ti inęenęyosiq aqa anęro nanği enjrnaqa nanği na osi giloqnsibqa tamo unęasari nanği jeisib enjreqnab uyoqneb.

²⁰ Uynab kalil menetnjrej. Onaqa inęi oto uratelenęeb qaji di Yesus aqa anęro nanği na koroiyosib gumba kokba 12 di jignab maqelenęej.

²¹ Tamo kalil bem ti qe ti uyeb qaji nanği sisiyeb 5,000. Ariya unęasari ti anęro du du ti nanği sisiyosai.

Yesus a ya banęaq na walwelej

²² Onaqa Yesus na aqa anęro nanği endegsi minjrej, “Niņgi qobunę gogetosib namoosib gilsib ya agu taqal beiq di tiryosib soqniy. E na tamo unęasari nanği minjritqa nanęo qure qureq jaraiyoqni e bqai.”

²³ Onaqa Yesus aqa anęro nanği namoosib qobunę na gileqnabqa Yesus na tamo unęasari nanği minjrnaq jaraiyeq nabqa a segi Qotei pailyqa marsiq manaq oqej. Oqsiiq a segi mana goge di sonaqa bilaqtej.

²⁴ Onaqa aqa anęro nanği qobunę na gileqnabqa ya agu ambleq di jagwa koba tigelosiq ya korkortosiq nanği pulutnjrej.

²⁵ Nobqolo ambru Yesus a aqa anęro nanęoq bosiq ya banęaq na walwelosiq nanği daurnjrsiq gilej.

²⁶ Onaqa nanği ñam ateb di Yesus a ya banęaq na walwelosiq nanęo areq beqnaqa unsib mareb, “Di buga beqnu.” Osib nanği tulanę ulaugetosib lelenękobaeb.

²⁷ Onaqa Yesus na minjrej, “Nuņęo are singilatiy. Endi e beqnum. Ulaaib.”

²⁸ Onaqa Pita na minjej, “O Tamo Koba, ni kiyo beqnum? Ni degam e odbimqa e kamba ya banęaq na walwelosiy ino areq bqai.”

29 Onaqa Yesus na Pita minjej, “Od, endi e. Ni au.” Degsi minjnaqa Pita a qobun uratosiqa ya banqaq na walwelosi gilsiq Yesus jojomyej.

30 Yesus jojomyosiqa nam atsiq jagwa unsiq ulaej. Ulaosiq tuqoqnsiq maosiq Yesus minjej, “O Tamo Koba, e tuqeqnum. Deqa ni e aqaryaibe.”

31 Onaqa Yesus na aqa ban waiyosiq Pita ojsiq soqtej. Soqtosiq minjej, “Kiyaqa ni areqalo aiyeltonum? Ni e qa ino areqalo singilatqa yonum keresaiimqo.”

32 Degsi minjsiqa nanqi aiyel qobun gogetonabqa jagwa laej.

33 Onaqa tamo qobunq di soqneb qaji nanqi Yesus aqa manwa di unsibqa nanqi aqa nam soqtosib minjeb, “Bole, ni Qotei aqa Niri.”

Tamo ungasari nanqi Yesus aqa gara mutu ojeqnab nanjo ma kobooqnej

34 Yesus aqa angro nanqi koba na qobun na gilsib ya agu taqal beiq di brantosib Genesaret sawaq di tiryeb.

35 Tiryonabqa qure deqaji nanqi na Yesus unsibqa aqa ulatamu poinjrej. Poinjrnaqa anjam qarinyonab qure qure kalil jojom di soqneb nanqi quoqnsib nanjo ma tamo nanqi joqoqnsib Yesus aqa areq osi belenoqneb.

36 Belenoqnsib Yesus endegsib minjoqneb, “Nanqi ino gara mutu segi ojobqa nanjo ma kobooqnas.” Onaqa Yesus na odnrnaqa tamo ungasari kalil ma ti soqneb qaji nanqi aqa gara mutu ojoqneb. Ojoqneb qaji kalil nanjo ma kobooqnej.

15

Yesus a Qotei aqa dal anjam ti moma nanjo kumbra qa ti marej

1 Onaqa bati deqa Farisi nanqi ti dal anjam qalie tamo qudei ti nanqi Jerusalem dena bosibqa Yesus aqa areq di koroeb. Koroosib minjeb,

2 “Ino angro nanqi kiyaaq gago moma nanjo kumbra gotranjeyqneb? Agi nanqi inji uyqa oqnsib mati ban yanso-saisosib laqa uyeqneb.”

3 Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ninji kiyaaq Qotei aqa dal anjam gotranjoqnsibqa olo nunjo segi moma nanjo kumbra dauryeqneb?”

4 Qotei a nami marej, ‘Ni ino ai abu nanjo sorgomq di geregere sosimqa nanjo anjam dauryoqne. Tamo bei na aqa ai abu nanqi misilinjrimqa a qalib moyem.’ Qotei a nami degsi marej.

5 Ariya ninji mareqneb, “Tamo bei aqa ai kiyo aqa abu kiyo inji qa truquamqa a na minjqas, “Ijo inji inji ejunum endi e

ni emqa kere. Eo. E ni emqasai. E nami Qotei atraiyqa giltem deqa e ni aqaryaimqasai.”’

⁶ A degsi minjqas di ningi marqab, ‘A keretqo. A na aqa ai abu nanqi aqaryainjrai.’ Ningi degsib marqab. Nunqo kumbra dena ningi Qotei aqa anjam gotranjoqnsibqa olo nunqo segi moma nanqo kumbra dauryeqnub.

⁷ “Ningi gisanj tamo. Ningi anjam maro aiyelteqnub. Qotei aqa medabu o qaji tamo Aisaia a kere ningi qa anjam endegsi marej,

⁸ “Tamo nanqi di nanqo medabu na ijo ñam soqteqnub. Ariya nanqo are miligi e qa sosai. Isaq di unu.

⁹ Nanqi lanja babanj na e qa loueqnub. Osib mandam tamo nanqo dal anjam palontqnsib olo beltoqnsib mareqnub, “Anjam endi Qotei aqa anjam.”’ ”

Ingi kiye na tamo a jiga yeqnu?

¹⁰ Yesus a Farisi nanqi anjam degsi minjrsiqa olo tamo unqasari kalil nanqi metnjrnaqa aqa areq bonabqa minjrej, “Ningi ijo anjam endi gegerere qusib poingem.

¹¹ Tamo bei a ingi uyimqa aqa miligiq aiqas dena tamo jiga yqasai. Ingi uge uge tamo aqa medabuq na branteqnu qaji dena tamo jiga yeqnu.”

¹² Yesus na tamo unqasari nanqi anjam degsi minjrsiq ko-boonaqa aqa angro nanqi aqa areq bosib minjeb, “Farisi nanqi ino anjam di qusib ni qa are ugeinjrqo. Di ni qalie e?”

¹³ Onaqa Yesus na minjrej, “Ijo Abu lanj qureq di unu qaji a ingi yagobuleqnu. Ingi kalil a yagosai qaji di a na jirim qoji otorosim taqal breinjrqas.

¹⁴ Deqa ningi Farisi nanqi uratnjrib soqneb. Nanqi tamo nam qandimo bul unub deqa nanqi na tamo bei gam osoryqa kere-sai. Ningi qalie, tamo nam qandimo bei na tamo nam qandimo bei aqa banj ojsim ombla walwelqab di ombla manqalsib subq aiqab. Farisi nanqi tamo deqaji bul.”

¹⁵ Onaqa Pita na Yesus minjej, “O Tamo Koba, ingi jiga qa yawo anjam ni maronum di aqa utru gegerere plaltosim mergim iga quqwom.”

¹⁶ Onaqa Yesus na kamba aqa angro nanqi endegsi minjrej, “Ningi dego ijo yawo anjam di aqa utru poingosai e?”

¹⁷ Tamo nanqi ingi uyeq nabqa aisiq meneq di unu. Meneq dena bi talq di waiyeqnub. Ningi di poingosai kiyo?

¹⁸ Ingi uge uge tamo aqa are miligiq na oqoqnsiq medabuq na branteqnu qaji dena tamo jiga yeqnu.

¹⁹ Ingi uge uge di agi ubtosiy merngwai. Areqalo uge uge, tamo qaloqa, unja qa laoqa, was aqa njanj anjamyoqa, bajinoqa, was aqa jejamu lanja gisanjoqa, was yomuiyoqa.

20 Kumbra uge uge dena tamo jiga yeqnu. Tamo a ban yansosaisosim lanja ingi uyqas dena a jiga yqasai.”

Kenan qaji unja a Yesus qa aqa areqalo singilatej

21 Onaqa Yesus a dena tigelosiq walwelosiq Tair qure ti Saidon qure ti nanjo sawaq gilej.

22 Gilsiq di sonaqa Kenan qaji unja bei a sawa dena brantosiqa Yesus aqa areq bosiq singila na pailiosiq minjej, “O Tamo Koba, Devit aqa Njiri, ni e qa are ugeimeme. Mondor uge na ijo angro sebin a tulan ugeugeiyosiq jaqatin koba yeqnu.”

23 Onaqa Yesus a unja di aqa anjam qusiq quosaibulosiq anjam bei kamba minjosai. A mequmej. Deqa Yesus aqa angro nanji aqa areq bosib minjeb, “O Tamo Koba, unja di a singila na iga pailgoqnsiq daurgeqnu. Deqa ni na saidyimqa a puluosim ulanqas.”

24 Onaqa Yesus na minjrej, “Israel nanji sougetejunub. Nanji kaja bul mandor saiqoji. Qotei na e qarinqbonaq nanjo segiq bem.”

25 Onaqa unja di a Yesus aqa areq di singa pulutosiq pailiosiq minjej, “O Tamo Koba, ni e aqaryaibe.”

26 Onaqa Yesus na kamba minjej, “Iga angro du du nanjo ingi yainjrsim olo baun nanji anainjrqom di kumbra bolesai.”

27 Onaqa unja dena olo Yesus minjej, “O Tamo Koba, ni kere maronum. Ariya e kamba anjam bei mermit ni que. Angro du du nanji ingi uyeq nabqa ingi ñengi ululoneqnaqa baun nanji dego uyeq nub.”

28 Onaqa Yesus a anjam di qusiq minjej, “O unja, ni e qa ino areqalo tulan singilatunum. Osim agi ni na anjam degsi merbonum. Deqa ni gilime. Ino anjam di e na dauryosiy ino angro boletqai.” Degsi minjnaqa bati qujai deqa mondor uge na aqa angro di uratonaqa a boleej.

Yesus a tamo unjasari gargekoba nanji boletnjroqnej

29 Onaqa Yesus a sawa di uratosiq walwelosiq Galili ya aguq di brantej. Brantosiqa dena manaq oqsic dia awesoqnej.

30 Awesonaqa tamo unjasari tulan gargekoba nanji na tamo singa qandamnjo qaji ti tamo nam qandimnjo qaji ti tamo jejamu lainjro qaji ti tamo men singilainjro qaji ti tamo ma utru segi segi so qaji nanji ti joqsib boqnsib Yesus aqa areq di atoqneb. Ateq nabqa a na nanji kalil boletnjroqnej.

31 Deqa tamo men singilainjro qaji nanji olo anjam bole maroqneb. Tamo jejamu lainjro qaji nanjo jejamu olo singilaoqnej. Tamo singa qandamnjo qaji nanji olo tigelosib walweloqneb. Tamo nam qandimnjo qaji nanji olo nam poinjreqnaqa sawa unoqneb. Deqa tamo unjasari kalil nanji

Yesus aqa maḥwa di unoqnsib tulaḥ prugoqnsib Israel naḅḅo Qotei aqa ḥam soqtoqneb.

Yesus a tamo 4,000 naḅḅi iḅḅi anainjrej

³² Onaqa Yesus na aqa aḅḅro naḅḅi olo metnjrnaqa aqa areq bonabqa minjrej, “Tamo uḅḅasari naḅḅi bati qalub e koba na soqneb naḅḅi iḅḅi saiqoji. Deqa e naḅḅi qa are ugeibqo. E naḅḅi mam ti suweinjritqa gamq di naḅḅi mam na lao uge.”

³³ Degsi minjrnaqa naḅḅi na kamba minjeb, “Sawa endi wadau. Deqa iga iḅḅi qabe na osimqa tamo uḅḅasari gargekoba endi anainjronam kereqas?”

³⁴ Onaqa Yesus na minjrej, “Niḅḅi bem gembub unu?” Onaqa minjeb, “Bem 7 unu. Qe kiḥilala quja quja dego unu.”

³⁵ Onaqa Yesus na tamo uḅḅasari naḅḅi minjrej, “Niḅḅi kalil mandamq di awoelenjoiy.”

³⁶ Degsi minjrnaqa naḅḅi kalil mandamq di awoonabqa Yesus na bem 7 ti qe ti di osiqa Qotei pailyej. Pailyosiqa bem ti qe ti giḅḅenjoysiqa aqa aḅḅro naḅḅi enjreqnaqa naḅḅi na osi giloqnsibqa tamo uḅḅasari naḅḅi anainjreqnab uyoqneb.

³⁷ Uynab kalil menetnjrej. Onaqa iḅḅi oto uratelenḅḅ qaji di Yesus aqa aḅḅro naḅḅi na koroiyosib gumba kokba 7 di jiḅḅnab maqelenḅḅ.

³⁸ Tamo kalil iḅḅi uyeb qaji naḅḅi sisiyeb 4,000. Ariya uḅḅasari ti aḅḅro du du ti naḅḅi sisiyosai.

³⁹ Onaqa Yesus na tamo uḅḅasari kalil naḅḅi suweinjrnaqa naḅḅo qure qureq gileqnaḅḅa a qobuḅ gogetosiqa Magadan sawaq gilej.

16

Farisi naḅḅi Qotei aqa maḥwa bei unqajqa mareb

¹ Onaqa Farisi ti Sadyusi ti naḅḅi Yesus aqa areq bosibqa a anjam bei grotimqa qusib a ojqaḅḅa deqa gisaḅḅosib minjeb, “Ni endego Qotei aqa maḥwa bei babtım iga unqom.”

² Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Bilaqteqnaqa niḅḅi mareqḅḅ, ‘Seḅ lentqo. Lanḅi usriḅḅo. Deqa sawa boleqas.’

³ Nebeeqnaqa niḅḅi mareqḅḅ, ‘Lanḅi tuluqo. Seḅ lentqo. Deqa jagwa awa ti ḅqas.’ Od, niḅḅi lanḅ unoqnsib geregere pegiyeqḅḅ. Ariya Qotei aqa maḥwa bini branteqḅḅ qaji di niḅḅi kiyaaqḅḅ utru poiḅḅosaieqḅḅu?

⁴ Tamo uḅḅasari bini bati endeqa unub qaji naḅḅo kumbra tulaḅḅ ugedamu. Naḅḅi Qotei areiyosaieqḅḅ. Naḅḅi gaigai Qotei aqa maḥwa lanḅa unqajqa metḅḅeqḅḅ. Deqa e na Qotei aqa maḥwa bei naḅḅi osornjrqasai. Jona aqa maḥwa segi osornjritqa naḅḅi unqab.” Yesus na Farisi ti Sadyusi ti naḅḅi degsi minjrsiqa uratnjrsiq gilej.

Bem tiyeqnu qaji sum qa yawo anjam

⁵ Osiqa Yesus na aqa angoro nanji joqsiqa koba na olo qobun gogetosibqa ya agu taqal beiq di branteb. Bati deqa aqa angoro nanji bem oqajqa are walnjrej.

⁶ Onaqa Yesus a nanji endegsi minjrej, “Ninji geregere nam atsib soqniy. Bem tiyeqnu qaji sum Farisi nanjo bem ti bulyimqa bem dena tiyekritosim tulan kobaqujaqas. Sadyusi nanjo bem dego tiyekritosim tulan kobaqujaqas.”

⁷ Onaqa Yesus aqa angoro nanji aqa yawo anjam di qusibqa segi segi maroqneb, “Iga bem osai deqa kiyo mergwo?”

⁸ Onaqa Yesus a nanjo anjam di qalieosiqa minjrej, “Nunjo areqalo e qa sinjilatqa yonub tulan keresaiingwo. Ninji kiyaaqa bem osai deqa mareq nub?”

⁹ Ninji e qa poinjosai unu kiyo? E nami bem 5 ginjenyosimqa tamo 5,000 anainjronam uynab menetnjrnaqa ninji inji oto koroiyosib gumba kokba 12 di jignab maqelenej. Ninji deqa are walngwo kiyo?

¹⁰ E bati bei bem 7 dego ginjenyosimqa tamo 4,000 anainjronam uynab menetnjrnaqa ninji inji oto koroiyosib gumba kokba 7 di jignab maqelenej. Ninji deqa are walngwo kiyo?

¹¹ O ijo angoro, e ninji bem tiyeqnu qaji sum qa merngonum di e ninji yawo anjam merngonum. E ninji bem bole qa merngosai. Ninji kiyaaqa deqa poinjosai? Ninji quiy. Bem tiyeqnu qaji sum Farisi ti Sadyusi ti nanjo bem ti bulyimqa bem dena tiyekritosim tulan kobaqujaqas. Ninji deqa geregere nam atsib soqniy.”

¹² Yesus na aqa angoro nanji degsi minjrnaqa nanji qusib poinjrej, “Bole, Yesus a bem bole tiyosim kobaqujaqas deqa iga mergosai. Farisi ti Sadyusi ti nanjo gisan anjam bem bul tulan kobaqas deqa iga mergwo.”

Pita a Yesus qa poiyoonaqa aqa nam ubtej

¹³ Onaqa bati bei Yesus na aqa angoro nanji olo joqsiqa koba na walwelosib Sisaria Filipai qure nanjo sawaq di branteb. Brantosib Yesus na aqa angoro nanji endegsi nenemnjrej, “Tamo ungasari nanji e Tamo Angro e qa kiyersib mareq nub?”

¹⁴ Onaqa nanji na minjeb, “Tamo qudei nanji mareq nub, ni Jon yansnjro qaji. Qudei nanji mareq nub, ni Elaija. Qudei nanji mareq nub, ni Jeremaia kiyo Qotei aqa medabu o tamo nanji nami soqneb deqaji bei kiyo?”

¹⁵ Onaqa Yesus a nanji olo nenemnjrej, “Ninji segi e qa kiyersib mareq nub?”

¹⁶ Onaqa Saimon Pita na minjej, “Ni Kristus. Ni Qotei nambile gaigai unu qaji aqa Njiri.”

¹⁷ Pita a kamba Yesus degsi minjnaqa a na minjej, “O Saimon, Jona aqa njiri, ni tulan areboleboleimeme. Di kiyaaqa?”

Ino anjam merbonum di mandam tamo bei na babtosiq mermosai. Ijo Abu lan qureq di unu qaji a segi na anjam di babtosiq mermqo.

¹⁸ Deqa e ni endegsi mermqai. Ni Pita. Ni meniñ bul. Meniñ quraq di e na ijo segi tamo ungasari kalil nanği koroinjrqai. Koroinjritqa Moiyo Qure aqa singila na nanği ugetnjrqa keresai.

¹⁹ O Pita, ni que. Qotei a lan qureq di Mandor Koba unu deqa e ni singila emqai. Emitqa ni mandamq endi gam getentqam di Qotei a dego lan qureq di gam getentqas. Ni mandamq endi gam waqtqam di Qotei a dego lan qureq di gam waqtqas.”

²⁰ Yesus na Pita degsi minjsiqa olo aqa anğro nanği endegsi minjrej, “E Kristus. Niñgi ijo ñam di ubtosib tamo qudei minjraib.”

Yesus a marej, “E moisiy olo subq na tigelqai”

²¹ Bati deqa Yesus na aqa anğro nanği endegsi minjrej, “E Jerusalem aiyeqnum. Dia Juda gate nanği ti atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanği ti e jaqatiñ koba ebsib lubsib moiyoqbqab. Bati qalub koboamqa e olo subq na tigelqai.” Yesus a anjam di ubtosiq minjrej.

²² Onaqa Pita a anjam di qusiqa Yesus osiqa qalaq gilsiq a niriñtosiq minjej, “O Tamo Koba, kumbra di inoq di degsi brantqa maraim.”

²³ Onaqa Yesus a bulosiqa Pita koqyosiqa niriñtosiq minjej, “Ni Satan bul. Deqa ni ijo qoreq gile. Ni e uneq waibaim. Ni Qotei aqa areqalo dauryosai. Ni mandam tamo nanço areqalo dauryonum. Dauryosim agi ni na anjam di merbonum.”

²⁴ Osiqa Yesus na aqa anğro kalil nanği endegsi minjrej, “Tamo bei na e daurbqa osimqa a aqa segi areqalo kalil uratekritosim aqa segi ñamburbas qoboiyosim e daurbem.

²⁵ Tamo bei na aqa segi ñambile taqatqajqa arearetqas di a padalqas. Ariya tamo bei a e qa are qalsimqa aqa segi ñambile uratqas di a olo ñambile bole oqas.

²⁶ Tamo bei a mandam qa ñoro kalil koroiyosim ariya mondoñ aqa segi qunun padalqas di ñoro dena a kiyersim aqaryaiyqas? Di keresai. Aqa qunun padalqas di a awai kiye atsim dena aqa qunun olo aqaryaiyosim a ñambile sqas? Di keresai.

²⁷ E Tamo Anğro. Mondoñ e ijo Abu aqa rian na ti aqa lan anğro nanço rian na ti bqai. Bosiy tamo ungasari kalil nanço kumbra qa peginjrsiy awai keretosiy enjrqai.

²⁸ E bole mernğwai. Tamo qudei ijo areq endi tigelejunub qaji nanği moreñosaisoqnibqa e Tamo Anğro bqai. Bosiy nanği taqatnjrsiy nanço Mandor Koba soqnit nanği e nubqab.”

17

Yesus aqa jejamu bulyonaq aqa angro qalub nanngi unobeiteb

¹ Osıqı bati 6 onaqa Yesus a tigelosıqa Pita na Jems na aqa was Jon na nanngi segi qalub joqsıqa koba na mana goge kobaq oqsib di soqneb.

² Sosıbqa Yesus aqa jejamu bulyonaq nanngi unobeiteb. Aqa ulatamu sen bul tulan suwanjoqnej. Aqa gara dego tulan pulonjosıq gatekritej.

³⁻⁴ Onaqa Moses Elaija wo nanngi brantosib Yesus koba na anjam maroqneb. Mareqnabqa Yesus aqa angro nanngi na nanngi aiyel unjrsıbqa Pita a Yesus minnej, “O Tamo Koba, Moses Elaija wo nanngi bosib ıga koba na endi unum di bolequja. Deqa ni na e odbımqa e tal kiñılala qalub gereiyqai. Bei ino. Bei Moses aqa. Bei Elaija aqa.”

⁵ Pita a degsi mareqnaqa lanbi tulan suwanjosıq aisıqa nanngi kabutnjrej. Onaqa lanbi miligiq dena anjam bei endegsi brantonaq nanngi queb, “Endi ijo Angro qujai e na tulan qalaqalaiyeqnum qaji. E a qa areboleboleıbeqnu. Deqa ningi aqa anjam quetoqniy.”

⁶ Onaqa Yesus aqa angro nanngi anjam di qusıbqa tulan ulaugeteb. Osib sınga pulutosib mandamq di ñam quosib ñereñeb.

⁷ Onaqa Yesus a nanngo areq gılsıqa nanngo gateq di aqa ban atsiqa minjrej, “Nıngi tigeliy. Nıngi ulaaıb.”

⁸ Degsi minjrnaqa nanngi tigelosib ñam ateb di Yesus a segi nanngi koba na sonab uneb. Nanngi tamo bei unosai.

⁹ Nanngi Yesus ombla manaq dena olo aıyoqnsıbqa Yesus a sıngıla na minjrej, “Manwa ningi mana goge di unonub qaji di ubtosib tamo qudei minjraıb. Bunuqna e Tamo Angro moisiy olo subq na tigelotqa bati deqa ningi na ubtosib minjroqnqab.”

¹⁰ Onaqa nanngi Yesus aqa anjam di qusıb kamba minjeb, “Dal anjam qalie tamo nanngi mareqnu, ‘Elaija a namo bamqa Kristus a bunuqna bqas.’ Anjam di kıyaqa degsıb mareqnu?”

¹¹ Onaqa Yesus na minjrej, “Nanngo anjam di bole. Elaija a namo bosım tamo ungasari kalil nanngo areqalo gereiyetnjrsım soqnımqa bunuqna Kristus a bqas.

¹² Ariya e ningi endegsi mernğwai. Elaija agi bej. Bonaqa tamo nanngi a qa poinjrosai. Deqa gulbe kalil nanngi a yqajqa are soqnej qaji agi yeb. E Tamo Angro dego degsıb jaqatin ebqab.”

¹³ Onaqa nanngi Yesus aqa anjam di qusıb endegsi poinjrej, “Bole, Yesus a Elaija qa bole marosai. A Jon yansnjro qaji qa marqa osıqa Elaija aqa ñam na yawo anjam marqo.”

Yesus a angro mel aqa jejamuq na mondor uge wiyetej

14 Onaqa Yesus na aqa angro qalub nanqi di joqsiqa koba na aisib tamo ungasari tulan gargekoba mana utruq di tarinesonab itnjreb. Onaqa tamo bei a bosiqqa Yesus aqa areq di sinqa pulutosiqqa minjej,

15 “O Tamo Koba, ni ijo angro mel qa are ugeimimqa aqaryaiye. A bati gaigai nanarioqnsiqqa dena aqa jejamu tulan ugeeqnu. Bati gargekoba a ulonjoqnsiqqa njamyuwoq o yaq aiyeqnu.

16 Deqa e a osim ino angro nanjoq osi bonumqa nanqi na boletqa yonub keresaiinjrqa.”

17 Onaqa Yesus a anjam di qusiqa endegsi marej, “Ninqi tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nungo areqalo e qa singilatosai bole sai. Nungo kumbra tulan uge. Bati gembub e ninqi koba na sosiyqa nungo gulbe di qoboioqnqai? Angro mel di ijo areq osib boiy.”

18 Onaqa osi bonabqa Yesus na mondor uge di njirintosiq minjej, “Ni angro di uratosim ulan.” Degsi minjnaqa mondor uge na angro di uratosiq ulanrej. Ulanonaqa bati qujai deqa angro a boleej.

19 Onaqa Yesus aqa angro nanqi aqa areq lumu bosib nemyeb, “Iga kiyaaqqa mondor uge di wiyqa yonum keresai-igwo?”

20 Onaqa Yesus na minjrej, “Utru agiende. Ninqi e qa nungo areqalo singilatqa yonub ninqi tulan truquonub. E bole merjngwai. Nungo areqalo e qa singilato qaji di sis yago bul kiñala sqas di kereqas. Degesqas di ninqi mana kobaquja endi minjibqa a nungo anjam dauryosim tigelosim sawa beiq gilqas. Nungo areqalo e qa singilato qaji degesqas di ninqi kumbra kalil yqa kereingwas.

21 Deqa ninqi mondor uge deqaji winjrqa osibqa ninqi mati inji uratosib qurienosib Qotei pailyoqnii. Dena qujai ninqi na mondor uge winjrib jaraiqab.”

Yesus a marej, “E moisiy olo subq na tigelqai”

22 Onaqa Yesus na aqa angro nanqi olo joqsiqa koba na sawa di uratosib Galili sawaq gilsib dia sosibqa Yesus na minjrej, “E Tamo Angro. Jeu tamo nanqi na e ojsib tamo qudei nanjo banq di e atqab.

23 Atib lubib moiqai. Bati qalub koboamqa e olo subq na tigelqai.” Onaqa Yesus aqa angro nanqi anjam di qusib utru poinjrosai. Deqa nanqi are tulan gulbekobainjrej.

Yesus a atra tal takis waiyej

24 Onaqa bati bei Yesus aqa angro nanqi koba na walwelosib Kaperneam qureq gileb. Gilsib di sonabqa atra tal takis

o tamo nanği Pita aqa areq bosib nenemyeb, “Nunĝo Qalie Tamo a atra tal takis oqnsiq ateqnu e?”

²⁵ Onaqa Pita na minjrej, “Od, a ateqnu.”

Osiqa Pita a tal gogetosiq takis o tamo nanĝo anjam di Yesus minjqa laqnaqa Yesus a nami qalieosiq deqa minjoqujatej, “O Saimon, ni kiyersi are qalonum? Mandam endeqaji mandor nanği yai nanĝoq dena takis eqnub? Nanĝo segi anĝro nanĝoq dena eqnub kiyo tamo lanaj nanĝoq dena eqnub kiyo?”

²⁶ Onaqa Pita na kamba minjej, “Tamo lanaj nanĝoq dena eqnub. Nanĝo segi anĝro nanĝoq dena osaieqnub.” Onaqa Yesus na minjej, “Ni kere maronum. E Qotei aqa Anĝro unum deqa e atra tal takis atqa uratqai di kere.

²⁷ Unĝum. Iga takis o tamo nanĝo are ugetetnrqasai. Deqa ni alile aisim yima waiyosim qe namoqna oqam qaji di aqa medabu waqtosimqa aqa medabu miligiq di silali bei soqnim unqam. Unsim silali di osi gilsim gago aiyel qa takis atqa osimqa takis o tamo nanği enjre.”

18

Ninği anĝro kiñilala bul soqniye

¹ Bati deqa Yesus aqa anĝro nanği aqa areq bosib minjeb, “O Tamo Koba, Qotei lan qureq di unu qaji a na iga taqatgosim gago Mandor Koba soqnim bati deqa ino anĝro yai a iga kalil bunĝosim ñam ti sqas?”

² Onaqa Yesus na anĝro kiñala bei metonaq aqa areq bonaqa nanĝo ambleq di tigeltosiq osornjrej.

³ Osornjrseqa minjrej, “E bole mernĝwai. Ninği are bulyosib anĝro kiñala endeqaji bulqasai di Qotei lan qureq di unu qaji a na ninği taqatnĝwasai. Osim a nunĝo Mandor Koba sqasai dego.

⁴ Tamo bei na aqa segi ñam aguq atsim anĝro kiñala endeqaji bulqas di Qotei na tamo di aqa ñam olo soqtetimqa a tamo kalil nanği bunjrsim a ñam ti sqas. Deqa Qotei na a taqatosim aqa Mandor Koba sqas.

⁵ “Tamo bei a e qa are qalsimqa anĝro kiñala endeqaji bei osim geregereiyqas di a e dego osim geregereibqas.”

Ninği une torei uratiy

⁶ Osiqqa Yesus a olo marej, “Tamo bei na anĝro kiñala endeqaji bei e qa aqa areqalo singilateqnu qaji di osim uneq waiyqas di a kumbra tulan ugedamu yqo. Iga tamo di ojsim meniñ kobaquja osim sil na aqa kakroq di tontosim waiyim ya robuq aisim moiqas di kere.

⁷“Bunuqna tamo qudei nanġi tamo qudei uneq breinjroqnaqab. Bole, kumbra di brantoqnaqas. Ariya tamo nanġi kumbra di yoqnaqab qaji nanġi tulaġ padalougetqab.

⁸Ino baġ na kiyo ino sinġa na kiyo ni titmosim uneq waimqa laqnaqma di gentosim waiy. Ni degye. Di kiyaaqa? Ni baġ geġo kiyo sinġa geġo kiyo sosimqa une bei yqasai di kere. Di ni ġambile gaigai sqam. Ariya ni baġ aiyel ti kiyo sinġa aiyel ti kiyo sosimqa une yqam di keresai. Di Qotei na ni ġamyuwoq waimqas. ġamyuwo di gaigai yuoqnsim sqas.

⁹Ino ġamdamu na ni titmosim uneq waimqa laqnaqma ġamdamu di otorosim waiy. Ni degye. Di kiyaaqa? Ni ġamdamu qujai ti sosimqa une bei yqasai di kere. Di ni ġambile gaigai sqam. Ariya ni ġamdamu aiyel ti sosimqa une yqam di keresai. Di Qotei na ni ġamyuwoq waimqas.

¹⁰“Deqa niġi anġro kiñilala endeqaji nanġi qa ugeaib. E mernġwai. Nanġo laġ anġro nanġi na ijo Abu laġ qureq di unu qaji aqa ulatamu gaigai koqyeqnaqub.

¹¹E segi Tamo Anġro. E na tamo unġasari padalo gamq di unub qaji nanġi elenġeqnum. E deqa mandamq aiyem.

Kaja du alelqo qaji aqa yawo anjam

¹²“Niġi kiyersib are qalonub? Tamo bei aqa kaja 100 nanġi manaq di soqnaqma qujai bei alelamqa a kiyerqas? E mernġwai. A na kaja 99 nanġi uratnġrsim qujai alelqo qaji di ġamosim gilsim itqas.

¹³E bole mernġwai. A na kaja qujai di itosim tulaġ areboleboleiyqas. A kaja du du 99 alelosai qaji nanġi qa tulaġ areboleboleiyqasai. Qujai alelqo qaji a qa tulaġ areboleboleiyqas.

¹⁴Dego kere nuġo Abu laġ qureq di unu qaji a anġro kiñala endeqaji bei padalqajqa a deqa are sosai.”

Niġi nuġo was aqa une olo gereiyetiy

¹⁵Osiqa Yesus a olo marej, “Ino Kristen was bei na ni une bei emimqa niġi segi aiyel ombla awoosib aqa une ni emqo qaji di ubtosim minje. Minjimqa a ino anjam qusim are bulyqas di ni na ino was olo onum.

¹⁶Ariya a ino anjam quetmosaiamqa ni na Kristen tamo qujai kiyo aiyel kiyo joqsimqa nanġi ni taqmosib ino was aqa une di olo ubtosib minjqab.

¹⁷Ariya a nanġo anjam dego quetnġrosaiamqa ni na Kristen tamo unġasari kalil nanġi metnġrim koroosib ni taqmosib ino was aqa une di olo ubtosib minjqab. Ariya a nanġo anjam dego quetnġrosaiamqa ni na a qoreiye. Ni na une tamo ti takis o qaji tamo ti nanġi qoreinjreġnum dego kere ni na ino was di qoreiye.

18 “E bole mernjwai. Niŋgi mandamq endi gam getentqab di Qotei a dego laŋ qureq di gam getentqas. Niŋgi mandamq endi gam waqtqab di Qotei a dego laŋ qureq di gam waqtqas.

19 “E olo mernjwai. Mandamq endi ijo anjro aiyel naŋgi iŋgi bei oqa marsibqa areqalo qujaitosib ijo Abu laŋ qureq di unu qaji a pailyqab di a na iŋgi di enjrqas.

20 Tamo aiyel kiyo qalub kiyo ijo ñam qa are qalsib koroqab di e naŋgo ambleq di sqai.”

Gago Kristen was aqa une kobotqajqa yawo anjam

21 Onaqa bati deqa Pita a Yesus aqa areq bosiq nenemyej, “O Tamo Koba, ijo Kristen was bei na e une gembub ebimqa e aqa une di moyotqai? E endegyqai kiyo? A na une 7 ebimqa aqa une di moyotqai. Ariya a olo une bei ebimqa e moyotqasai. Degyqai kiyo?”

22 Onaqa Yesus na kamba minnej, “Ino was bei na ni une 7 emimqa aqa une di segi moyotqam di keresai. A na une gargekoba emoqnsim soqnim ni aqa une kalil di dego moyotoqne. A ni une 7 emoqnim une di moyotoqne. Olo une 7 emoqnim moyotoqne. Degsim giloqnem.

23 “Niŋgi quiy. Qotei laŋ qureq di unu qaji a na aqa segi tamo unjasari naŋgi taqatnjrsim naŋgo Mandor Koba sqas. Kumbra di mandor bei aqa kumbra sigitejunu. Mandor dena aqa kaŋgal tamo qudei nami silali yayieb qaji di kamba olo yqajqa minjrej.

24 Aqa kaŋgal tamo bei 10 milion kina yayiej qaji di osib aqa ulatamuq di tigelteb.

25 Tigeltonabqa a na silali di kamba olo yqajqa keresaiyiej. Deqa mandor a na minnej, ‘Ni silali di kamba olo e ebqa keresaimqo deqa e ni ino ñauŋ wo ino anjro naŋgi ti osiy tamo bei aqa banq di uratŋgitqa tamo dena silali ebimqa niŋgi a laŋa wauetoqnaqab. Ino iŋgi iŋgi kalil dego e ni yaimosiy tamo qudei naŋgi enjritqa naŋgi na kamba silali ebqab. Gam dena ni silali nami yaibem qaji di kobotqam.’

26 Degsi minjnaq qusiqa aqa areq di siŋga pulutosiqa pai-lyosiq minnej, ‘O Tamo Koba, ni e kumbra degbaim. Ni e qa dulosim mati e qa tariŋoqnome. E silali nami yaimem qaji di kalil itosiy e kamba emekritqai.’

27 Onaqa mandor a kaŋgal tamo deqa dulosiqa silali kalil nami yayiej qaji di laŋa kobotej. Osiqa a uratonaq gilej.

28 “Gilsiq kaŋgal tamo bei ombla wauo qaji a itosiqa ojsiq kakro apiyetosiq minnej, ‘Ni nami 10 kina yaibem qaji di kamba olo ebe.’

29 “Degsi minjnaq qusiqa aqa areq di siŋga pulutosiqa pai-lyosiq minnej, ‘Ni e qa dulosim mati e qa tariŋoqnome. E 10 kina nami yaimem qaji di itosiy e kamba emekritqai.’

³⁰ Degsi minjnaqa a aqa anjam di quetqa asgiyonaqa a osi gilsiq tonto talq di waiyosiq minjej, 'Ni tonto talq endi soqne. Bunuqna ni 10 kina nami yaibem qaji di kamba ebekritimqa e ni olo uratmit oqedqam.'

³¹ "A degyonaqa kanjal tamo qudei a koba na wauo qaji nanqi unsibqa are ugeinjrnaqa aisib nanjo mandor a deqa saiyosib minjeb.

³² Minjnab qusiqa kanjal tamo di metonaq bonaqa minjej, 'Ni kanjal tamo uge. Ni e pailbonumqa silali ni nami yaibem qaji di e na kobotonum.

³³ E ni qa dulosim silali di kobotonum. Ariya kiyaa ni olo gilsim kanjal tamo bei ni ombla wauo qaji a qa dulosai? Osim silali a na nami yaimej qaji di ni kobotosai?"

³⁴ Degsi minjsiq a qa tulan minjin oqetonaqa osiq qaja tamo nanjo banq di atsiqa minjrej, 'Ningi a wau koba yibqa a jaqatin ti wauosim gilsim gilsim silali kalil nami yaibej qaji di kamba ebekritimqa ningi a olo uratib gilqas.'

³⁵ "O ijo angro, dego kere ningi nunjo are miligiq na nunjo Kristen was nanjo une kobotetnjrqasai di ijo Abu lan qureq di unu qaji a dego nunjo une kobotetngwasai."

19

Yesus a unja uratqajqa anjam marej

¹ Yesus a anjam degsi marsiq koboonaqa a Galili sawa uratosiq Judia sawaq gilsiq Jordan ya taqal beiq di soqnej.

² A di sonaqa tamo ungasari tulan gargekoba nanqi a dau-ryosib aqa areq di koroonaqqa a na nanjo ma tamo kalil nanqi boletnjroqnej.

³ Onaqa Farisi nanqi olo Yesus aqa areq bosibqa a anjam bei grotimqa qusib nanqi a ojqajqa deqa gisanjosib endegsib nenemyeb, "Tamo bei aqa njan aqa jejamuq di une kiñala bei soqnimqa tamo dena a uratqa kere e? Gago dal anjam a kiyersi marqo?"

⁴ Onaqa Yesus na kamba minjrej, "Qotei aqa anjam bei nengrenq di so qaji di ningi nami sisiyosai kiyo? Anjam endegsi unu, "Tulan nami Qotei a mandam ti ingi ingi kalil ti gereiyosiq bati deqa a tamo unja wo dego gereinjrej.

⁵ Gereinjrsiq marej, "Tamo bei na aqa ai abu nanqi uratnjrsimqa aqa njan wo beterosib jejamu qujaitosib sqab."'

⁶ Qotei aqa anjam di agi nengrenq di unu. Deqa tamo unja wo nanqi jejamu qujai sqab. Nanqi olo jejamu aiyel sqasai. Qotei na nanqi aiyel turtnjrej deqa tamo bei na olo potnjraiq."

⁷ Onaqa Farisi nanqi na kamba Yesus minjeb, "Ni anjam degsi mergonum deqa Moses a kiyaa dal anjam endegsi

marej, ‘Tamo bei na aqa n̄auŋ uratqa osimqa pepa bei nen̄gren̄yosim yosim di a uratqas?’”

⁸ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Nun̄go are geten̄gejunu deqa Moses a ningi uŋa uratqa mern̄gej. Ariya tulaŋ nami kumbra degsi sosai.

⁹ Ningi quiy. Tamo bei na aqa n̄auŋ laŋa uratosim olo uŋa bei oqas di a na aqa n̄auŋ kumbra ugeq waiyqo. Di kiyaaqa? Uŋa di a nami tamo bei ombla une atosai deqa.”

¹⁰ Onaqa Yesus aqa an̄gro nan̄gi na minjeb, “Tamo uŋa ti unub qaji nan̄gi gulbe deqaji oqab deqa un̄gum. Nan̄gi uŋa aib. Nan̄gi laŋa soqneb.”

¹¹ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Nin̄gi anjam maronub di tamo kalil nan̄gi dauryqa keresai. Tamo nan̄gi Qotei na singila enjreqnu qaji nan̄gi segi anjam di dauryqa kere.

¹² Tamo qudei nan̄go jejamu bolesai. Nan̄gi degsib ai miligiq na n̄ambabeb. Deqa nan̄gi uŋa oqa keresai. Tamo qudei nan̄gi tamo qudei na welum etnjreb deqa nan̄gi an̄grotqa keresai. Deqa nan̄gi dego uŋa oqa keresai. Nan̄gi laŋa unub. Ariya tamo qudei nan̄go segi areqalo na Qotei aqa wau ojqa marsibqa uŋa oqa urateqnu. Tamo nan̄gi ijo anjam endi dauryqa kereamqa nan̄gi dauryebe.”

An̄gro du du nan̄gi Yesus aqa areq beb

¹³ Onaqa tamo un̄gasari qudei nan̄gi nan̄go an̄gro du du joqsib Yesus na aqa baŋ nan̄go gateq di atetnjrsim nan̄gi qa Qotei pailyqajqa deqa marsib Yesus aqa areq beb. Beqnaqqa Yesus aqa an̄gro nan̄gi na saidnjrsib minjreb, “Nun̄go an̄gro du du nan̄gi joqsib endeq baib.”

¹⁴ Degr̄sib saidnjrnabqa Yesus na aqa an̄gro nan̄gi minjrej, “An̄gro du du nan̄gi uratnjrib ijo areq beb. Nan̄gi saidnjraib. Tamo un̄gasari nan̄gi an̄gro du du bul sqab di Qotei laŋ qureq di unu qaji a nan̄go Mandor Koba sosim nan̄gi taqatnjrqas.”

¹⁵ Osiqa Yesus na an̄gro du du nan̄go gateq di aqa baŋ atetnjrsiqa a sawa di uratosiq gilej.

N̄oro tamo bei a Yesus ombla anjam mareb

¹⁶ Onaqa tamo bei a Yesus aqa areq bosiqqa nenemyej, “O Qalie Tamo, e kumbra bole kiye dauryosiy dena e n̄ambile gaigai sqai?”

¹⁷ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ni kiyaaqa e kumbra bole qa nenembonum? Qotei a segi qujai tamo bole. Ariya ni n̄ambile gaigai sqajqa osimqa ni Qotei aqa dal anjam daurye.”

¹⁸ Onaqa tamo dena olo Yesus nenemyej, “E dal anjam kiye dauryqai?” Onaqa Yesus na minjrej, “‘Ni tamo bei qalsim moiyoaim. Ni tamo bei aqa uŋa jejamu ojetaim. Ni bajin̄aim. Ni tamo bei aqa jejamu laŋa gisan̄yaim.

19 Ni ino ai abu nanngo sorgomq di geregere sosimqa nanngo anjam dauryoqne. Ni ino segi jejamu gereiyeqnum dego kere ino was nanngi degsim gereinjroqne.’ ”

20 Onaqa angro wala dena olo Yesus minnej, “E dal anjam kalil di nami dauryosim boqnem agi bini degsi unum. Deqa e Qotei aqa kumbra kiye keretosai unum?”

21 Onaqa Yesus na kamba minnej, “Ni Qotei aqa kumbra kalil keretqa osimqa endegye. Ni gilsim ino ingi ingi kalil qarinyosim silali osim tamo ingi ingi saiqoji nanngi jeisim enjre. Degsim enjrsim bosim e daurbe. Osim bunuqna ni lan qureq di awai bole itqam.”

22 Yesus na tamo di degsi minjnaq qusiqa are tulan gul-beiyej. A ingi ingi koba ti soqnej deqa ulatamu ugeiyonaqa ulanej.

23 Onaqa Yesus na aqa angro nanngi minjrej, “E bole merngwai. Tamo ungasari ingi ingi koba ti unub qaji nanngi Qotei na taqatnjrsim nanngo Mandor Koba sqa marsibqa lan qureq oqwajqa tulan banngi koba.

24 E ninngi olo merngwai. Kamel a yumba miligiq gilqajqa banngi koba. Dego kere tamo ungasari ingi ingi koba ti unub qaji nanngi Qotei na taqatnjrsim nanngo Mandor Koba sqa marsibqa lan qureq oqwajqa tulan banngi koba.”

25 Onaqa Yesus aqa angro nanngi anjam di qusibqa tulan prugugetosib minjeb, “Ni anjam degsi mergonum deqa tamo yai nanngi Qotei na elenamqa nanngi nambile gaigai sqa kere?”

26 Onaqa Yesus a nanngi koqnjrsiqa minjrej, “Tamo nanngi segi nambile sqa keresai. Ariya Qotei na nanngi elenqa kere. Di kiyaya? Qotei a kumbra kalil yqa kere.”

27 Onaqa Pita na Yesus minnej, “O Tamo Koba, ni une. Iga gago ingi ingi kalil uratosim ni daurmeqnum. Deqa iga awai kiye oqom?”

28 Onaqa Yesus na minjrej, “E bole merngwai. Mondonj Qotei a lan bunuj ti mandam bunuj ti atimqa bati deqa e Tamo Angro nam kobaquja osiy ijo segi awo jaram kobaq di awesqai. Awesosiyqa ninngi tamo e daurbegnub qaji metngitqa ninngi dego awo jaram kokba 12 di awoelenqab. Awoosib Jekop aqa angro 12 nanngo moma kalil nanngi taqatnjroqnaqab.

29 Deqa tamo nanngi ijo nam qa are qaloqnsib nanngo segi tal, nanngo was nanngi, nanngo jaja nanngi, nanngo ai abu nanngi, nanngo angro nanngi ti nanngo wau kalil dego uratnjrsib e daurbqab di Qotei na olo ingi bole bole tulan gargekoba nanngi enjrqas. Yimqa mondonj nanngi nambile gaigai sqab.

30 Deqa ninngi quiy. Tamo gargekoba bini nam ti unub qaji nanngi mondonj nam saiqoji sqab. Ariya tamo gargekoba bini nam saiqoji unub qaji nanngi mondonj nam ti sqab.”

20

Yesus a inġi wauqa yawo anjam marej

¹ Osiqa Yesus a olo aqa anġro nanġi endegsi minjrej, “Qotei lan qureq di unu qaji a na aqa segi tamo unġasari nanġi taqatnjrsim nango Mandor Koba sqas. Kumbra di wau lanja bei aqa kumbra sigitejunu. Wau lanja dena nobqolo ambru tigelosiqa aisiq tamo qudei nanġi aqa inġi wauq di wauetqajqa itnjrej.

² Itnjrsiqa minjrej, ‘Ninġi ijo inġi wauq di wauoqneb wau qa bati koboamqa e na silali qurunjo quja quja enġwai.’ Degsi minjrsiq qarinjrnanaqa nanġi gilsib aqa inġi wauq di wauoqneb.

³ Sen kiñala goge oqnaqa wau lanja a koro sawaq aisiqa dia tamo qudei nanġi lanja tigelesonab unjrsiqa minjrej,

⁴ ‘Ninġi dego gilsib ijo wauq di wauoiy. Wauab kere dego awai enġwai.’

⁵ Degsi minjrnaqa nanġi gilsib aqa inġi wauq di wauoqneb. Qanam jige tamo qudei nanġi dego lanja tigelesonab unjrsiqa minjrej, ‘Ninġi dego gilsib ijo wauq di wauoiy. Wauab kere dego awai enġwai.’ Degsi minjrnaqa nanġi gilsib aqa wauq di wauoqneb. Sen kelintonanaqa olo tamo qudei dego degsi minjrnaqa nanġi gilsib wauoqneb.

⁶ “Sen bilaqtonaqa wau lanja a aisiqa gamq di tamo qudei nanġi lanja tigelesonab unjrsiqa nenemnjrej, ‘Ninġi kiyaaqa lanja tigelesonab sen bilaqtqo?’

⁷ Onaqa nanġi na minjeb, ‘Tamo bei na iga wau egosai deqa iga lanja tigelejunum.’ Onaqa wau lanja na minjrej, ‘Ninġi dego gilsib ijo inġi wauq di wauoiy.’

⁸ “Ariya wau qa bati koboonaqa wau lanja na aqa wau taqato tamo bei qarinyosiq minjej, ‘Ni gilsim wau tamo nanġi di metnjrim ino areq di koroabqa nango awai enjre. Enjrqa osimqa tamo nanġi bilaq bosib wauonub qaji nanġo awai namo enjrsimqa ariya tamo nanġi nobqolo ambru bosib wauosib bilaqtonub qaji nanġo awai bunuqna enjre.’

⁹ Degsi minjnaq qusiqa tamo nanġi bilaq bosib waueb qaji nanġi namo metnjrnaq aqa areq bonabqa silali qurunjo quja quja enjrej.

¹⁰ Onaqa tamo nanġi nobqolo ambru bosib wauosib bilaqteb qaji nanġi degsib unsibqa are qaleb, ‘Iga nobqolo ambru bosim wauosim bilaqtonum. Deqa iga silali kobaquja oqom.’ Degsib are qalnabqa wau taqato tamo na nanġi metnjrnaq aqa areq bonabqa nanġi dego silali qurunjo quja quja enjrej.

¹¹ Onaqa nanġi degsib unsibqa nanġi na wau lanja njirintosis minjeb,

12 “Tamo nan̄gi di bilaq bosib waukiñalayonubqa silali ni na iga egonum qaji dego kere nan̄gi enjronum. Iga nobqolo ambru waueqnam seŋ oqsiq gago jejamu tulaŋ kaŋkaŋeqnaqa bilaqtqo. Iga silali koba osai.”

13 “Onaqa wau lanja a nan̄go anjam di qusiqa bei endegsi minjeŋ, ‘O was, e ni kumbra uge emosai. Aqo ombla bini nobqolo anjam keretosimqa e ni silali quruŋo qujai emqa mermonum.

14 Deqa ni ino silali quruŋo qujai osim aiye. E ni silali quruŋo qujai emonum dego kere tamo nan̄gi bunuqna bosib wauonub qaji nan̄gi silali quruŋo quja quja enjronum. E ijo segi areqalo na degyonum.

15 Silali di ijo segi silali. Deqa e ijo segi areqalo dauryosiy ijo silali jeiqa kere. E na tamo nan̄gi bunu bonub qaji nan̄gi kumbra bole enjrqa areibqas enjrqi. Deqa ni kiyafa e qa are ugeimqo?’ ”

16 Yesus a yawo anjam degsi marsiqa olo mareŋ, “Dego kere tamo bini ñam ti unub qaji nan̄gi mondoŋ ñam saiqoŋi sqab. Ariya tamo bini ñam saiqoŋi unub qaji nan̄gi mondoŋ ñam ti sqab.”

Yesus a mareŋ, “E moisiy olo subq na tigelqai”

17 Osiqa Yesus na aqa an̄gro 12 nan̄gi joqsiqa koba na wal-welosib Jerusalem aiyoqneb. Aiyoqnsibqa Yesus na nan̄gi segitnjrsiqa endegsi minjrej,

18 “Niŋgi quiy. E Tamo An̄gro. Iga Jerusalem aiyeqnum. Dia tamo qudei na e ojsib atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo ti nan̄go baŋq di e atqab. Yimqa nan̄gi na ijo jejamuq di une qamsib merbqab, ‘Ni une ti. Deqa ni moiqam.’

19 Nan̄gi e degsib merbosib tamo nan̄gi Qotei qaliesai qaji nan̄go baŋq di e atqab. Yimqa nan̄gi na e misilin̄boqnsib bu toqoŋ na kumbain̄boqnsib ŋamburbasq di lubsib moiyoqbqab. Bati qalub koboamqa e olo subq na tigelqai.”

Jems Jon wo nan̄gi aiyel tamo kokba sqajqa mareb

20 Onaqa Sebedi aqa ŋiri aiyel nan̄go ai ombla na Yesus aqa areq bosibqa nan̄go ai a siŋga pulutosiqa Yesus minjeŋ, “O Tamo Koba, e ni anjam bei mermitqa ni ijo anjam dauryqa kere kiyu?”

21 Onaqa Yesus na kamba minjeŋ, “Ni in̄gi kiye qa merbqam?” Onaqa a na Yesus minjeŋ, “Mondoŋ ni gago Mandor Koba sosimqa bati deqa ni marimqa ijo an̄gro aiyel endi nan̄gi ino baŋ woq ino baŋ qonanq di awoqab.”

22 Onaqa Yesus na kamba nan̄gi aiyel endegsi minjrej, “Anjam niŋgi merbonub di aqa utru niŋgi geregere poingosai. E jaqatiŋ koba oqai. Jaqatiŋ di ya uge uyo bul. Jaqatiŋ e oqai

di nin̄gi aiyel dego oqa kere e?” Onaqa nan̄gi na minjeb, “Od, aqo aiyel oqa kere.”

²³ Onaqa Yesus na olo nan̄gi aiyel minjrej, “Bole, jaqatin̄ e oqai di nin̄gi dego oqab. Ariya tamo yai nan̄gi ijo ban̄ woq ijo ban̄ qonan̄q di awoqab di e na marqa keresai. Di ijo wau sai. Tamo nan̄gi ijo Abu na gilt̄njrej qaji nan̄gi segi ijo ban̄ woq ijo ban̄ qonan̄q di awoqab.”

²⁴ Yesus aqa an̄gro 10 nan̄go n̄amdamuq di was aiyel nan̄gi na anjam di Yesus minjeb deqa qusib nan̄gi aiyel qa n̄irineb.

²⁵ Onaqa Yesus na aqa an̄gro 10 nan̄gi met̄njrnaqa aqa areq bonabqa minjrej, “Nin̄gi qalie, mandor kokba sawa sawa kalil taqateq̄nub qaji nan̄gi nan̄go segi n̄am soqtoq̄nsib tamo un̄gasari nan̄gi n̄irin̄ na taqat̄njreq̄nub.

²⁶ Ariya kumbra di nun̄goq di saīq. Nun̄go ambleq di an̄gro bei a n̄am ti sqa marsim̄qa a mati nun̄go wau tamo soq̄nem. Osim a n̄am ti sqa.

²⁷ Nun̄go ambleq di an̄gro bei a tamo kobaquja sqa marsim̄qa a mati nun̄go kan̄gal tamo soq̄nem. Osim̄qa a olo tamo kobaqujaqas.

²⁸ E Tamo An̄gro. Nin̄gi ijo kumbra qalieosib degsib dauryoq̄niy. Ijo kumbra agiende. E na tamo un̄gasari nan̄gi wauet̄njreq̄num. E deqa bem. Tamo un̄gasari nan̄gi e wauet̄bqajqa e deqa bosai. Bunuq̄na e ijo segi n̄ambile uratosiy tamo un̄gasari gargekoba nan̄gi elen̄qai.”

Yesus na tamo aiyel n̄am qandim̄njro qaji nan̄gi bolet̄njrej

²⁹ Osiqa Yesus na aqa an̄gro nan̄gi joq̄siqa koba na walwelosib aisib Jeriko qureq di branteb. Brantosib Jeriko qure ambleq na walwelosib olo Jeriko uratosib aiyeq̄nabqa tamo un̄gasari tulan̄ gargekoba nan̄gi Yesus dauryosib koba na aiyoq̄neb.

³⁰ Aiyeq̄nabqa tamo aiyel n̄am qandim̄njro qaji nan̄gi gam qalaq di awesosibqa anjam endegsib queb, “Yesus a beq̄nu.” Nan̄gi degsib qusibqa tulan̄ lelen̄osib mareb, “O Tamo Koba, Devit aqa N̄iri, ni aqo aiyel qa dulame.”

³¹ Onaqa tamo un̄gasari gargekoba Yesus dauryosib aiyoq̄neb qaji nan̄gi na nan̄gi aiyel n̄irin̄t̄njrsib minjreb, “Nin̄gi lelen̄kobaaib. Kirioiy.” Degsib min̄jrnabqa nan̄gi aiyel kiriosai. Nan̄gi olo tulan̄ lelen̄oq̄nsib Yesus min̄joq̄neb, “O Tamo Koba, Devit aqa N̄iri, ni aqo aiyel qa dulame.”

³² Onaqa Yesus a tigelosiq̄a nan̄gi aiyel met̄njrnaqa aqa areq bonabqa minjrej, “E nin̄gi aiyel kiyern̄gwajqa deqa nin̄gi e qa lelen̄oq̄nab?”

³³ Onaqa nan̄gi aiyel na minjeb, “O Tamo Koba, aqo aiyel olo n̄am poigim sawa un̄qajqa deqa iga ni qa lelen̄oq̄nam.”

³⁴ Onaqa Yesus a nanġi aiyel qa dulosiqa aqa baŋ waiyosiq nanġo ŋamdamu ojetnġrej. Ojetnġrnaqa nanġi aiyel ŋam poinġrnaqa sawa unsibqa tigelosib Yesus dauryosib aiyeb.

21

Yesus a donki aqa quraq di awoosiq Jerusalem aiyej

¹ Onaqa Yesus aqa anġro nanġi koba na walwelosib aisib Jerusalem jojomyosib Betfage qureq di branteb. Betfage qure agi Oliv mana utruq di unu. Di brantosib Yesus na aqa anġro aiyel qarinjrsisqa minġrej,

² “Niġi aisib qure bei jom di unu di brantosib donki bei aqa du wo tontnġronub unub di unġrqab. Unġrsib sil palontosib titnġrsib joqsib boiy.

³ Niġi sil palontoqnbqa tamo bei na nenemġgwas kiyo, ‘Niġi kiyaa donki aiyel nanġo sil palonteqnub?’ Degsi nenemġgimqa niġi na minġjiy, ‘Tamo Koba a wau ti deqa donki aqa du wo qa mergwo.’ Yimqa a na donki aqa du wo nanġi qarinjrim ijoq bqab.”

⁴ Yesus a kumbra di yej deqa anġam bei Qotei aqa medabu o tamo bei nami marej qaji di aqa damu brantej. A endegsi marej,

⁵ “Niġi na Saion qure nanġi endegsib minġriy, ‘Niġi uniy. Nunġo Mandor Koba a nunġoq beqnu. A lawo na beqnu. A areqalo minġin saiġoji. Deqa a donki quraq di awoosiq beqnu. Od, a donki aqa du quraq di awoosiq beqnu.’ ”

⁶ Onaqa Yesus aqa anġro aiyel nanġi aisib anġam Yesus na minġrej qaji di dauryeb.

⁷ Osib nanġi donki aqa du wo Yesus aqa areq joqsib beb. Bosib nanġo segi gara jugo piqtosib donki aiyel nanġo quraq di tunabqa Yesus a segi donki gogetosiqqa quraq di awoej.

⁸ Awoonaqa donki aiyel nanġi walwelosib aiyeqnabqa tamo unġasari tulaŋ gargekoba nanġi belenġosib nanġo segi gara jugo piqtelenġosib gamq di tuelenġoqneb. Tamo qudei nanġi nañuq dena ŋam baŋga ġinġenġosibqa osi bosib di dego gamq di tuelenġoqneb.

⁹ Onaqa Yesus a donki quraq di awoosiq walweleqnaqa tamo unġasari namooqneb qaji nanġi ti bunuoqneb qaji nanġi ti tulaŋ lelenġoqnsibqa maroqneb, “O Devit aqa Nġiri, iġa ni qa tulaŋ areboleboleiġeqnu. Ni Tamo Koba aqa ñam na bonum deqa a ni tulaŋ geregereimeqnu. Deqa iġa Qotei laŋ goge di unu qaji aqa ñam tulaŋ soqtoqnoqom.” Tamo unġasari nanġi degoqnsib lelenġ ti Yesus dauryoqneb.

¹⁰ Onaqa Yesus a walwelosi aisiq Jerusalem di brantonaaqa tamo unġasari kalil nanġi a unsibqa tulaŋ prugugetosib segi segi maroqneb, “Tamo endi yaiyo?”

11 Degsib mareq nabqa tamo ungasari qudei Yesus dau-ryosib aiyoqneb qaji nanği na kamba minjreb, “Tamo endi Yesus. A Qotei aqa medabu o qaji tamo bole. Aqa qure utru Nasaret. Qure di Galili sawaq di unu.”

Yesus na tamo ungasari nanği atra talq dena winjrej

12 Onaqa Yesus a walwewosi aisiqa atra tal koba miligiq gilej. Gilsiq nam atej di tamo ungasari gargekoba nanği inği inği qarinyoqnsibqa dena silali eqnab unjrsiqa nanği winjrnaq jaraiyeb. Tamo qudei nanği silali piloqneb. Qudei nanği binon qarinyoqnsib dena silali oqneb. Deqa Yesus a nanžo jar ti jaram ti bilbelyosiqa nanği dego winjrnaq jaraiyeb.

13 Nanği kalil jaraiyeq nabqa Yesus na minjrej, “Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, ‘Ijo tal endi pai-lyqajqa tal.’ Ariya ninği na olo tal endi ugetonubqa a bajin tamo nanžo tal bulqo.”

14 Yesus a atra tal miligiq di sonaqa tamo nam qandimnjro qaji ti tamo sinğa qandamnjo qaji ti nanği aqa areq beq nabqa a na nanği kalil boletnjroqnej.

15 Onaqa anğro du du atra tal miligiq di soqneb qaji nanği Yesus aqa manwa di unsibqa tulan lelenjoqnsib minjoqneb, “O Devit aqa Niri, iga ni qa tulan areboleboleigeqnu.” Onaqa dal anjam qalie tamo nanği ti atra tamo kokba ti nanği anğro du du nanžo anjam di qusibqa Yesus qa ugeeb.

16 Osib Yesus minjeb, “Anğro du du nanği lelenjoqnsib anjam mareq nub di ni queqnum e?” Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Od, e nanžo anjam queqnum. Ariya anjam bei nengrenq di unu qaji di ninği nami sisiyosai kiyo? Anjam agiende, ‘O Abu, anğro du du ti anğro mom ti nanği ino nam soqteq nub.’ ”

17 Yesus a nanği degsi minjrsiq koboonaqa a tigelosiq Jerusalem uratosiq Betani qureq gilej. Gilsiq qoloonaq di ñeiej.

Yesus a qura minjej, “Ni olo bunu geitqasai”

18 Nebeonaqa Yesus a olo tigelosiq Jerusalem aiyoqnsiq gamq di a mamyej.

19 Mamyonaqa nam atsiqa qura banğa ti gam qalaq di tigelesonaq unsiqa aqa gei unqajqa utruq gilej. Gilsiq unej qura gei bei saiqoji. Banğa segi sonab unej. Unsiqa qura di minjej, “Ni olo bunu geitqasai.” Degsi minjnaqa bati qujai deqa qura di utru ti kalil laosiq moiyej.

20 Onaqa Yesus aqa anğro nanği aqa kumbra di unsibqa tulan prugugetosib Yesus nenemyeb, “Qura di kiyersi urur laosiq moiço?”

21 Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E bole mernjgwai. Ningi Qotei qa nungo areqalo singilatosib nungo areqalo aiyeltqasai di ningi dego qura minjibqa a laosim moiqas. Qura segi sai. Ningi mana kobaqaja endi dego minjqab, ‘Ni tigelosim yuwalq aie.’ Minjibqa a nungo anjam di dau-ryosim tigelosim yuwalq aiqas.

22 Deqa ningi Qotei qa nungo areqalo singilatosib inji bei qa pailyqab di ningi inji di oqab.”

Juda nanji na Yesus nenemyeb, “Ni singila qabe na osimqa kumbra endi yeqnum?”

23 Osiqa Yesus a olo atra tal miligiq gilsiq dia Qotei aqa anjam palontoqnej. Onaqa Israel nanjo gate nanji ti atra tamo kokba ti nanji na Yesus aqa areq bosib nenemyeb, “Ni iga merge. Ni singila qabe na osimqa kumbra endi yeqnum? Yai na ni qarinqmej deqa ni bosim wau endi yeqnum?”

24 Onaqa Yesus na minjrej, “E kamba anjam bei ningi nenemjgwai. Nenemjgitqa ningi e merbibqa e yai na qarinqbonaq bosim wau endi yeqnum di ubtosiy mernjgwai.

25 Ningi na merbiy. Yai na Jon qarinqyonaq bosiqqa tamo ungasari nanji yansjroqnej? Qotei na kiyo? Tamo bei na kiyo?”

Onaqa nanji Yesus aqa anjam di qusibqa segi segi qairosib mareb, “Iga Yesus minjqom, ‘Qotei na Jon qarinqyej,’ degsi minjqom di a iga mergwas, ‘Kiyaqa ningi Jon aqa anjam quetosai?’

26 Ariya iga minjqom, ‘Tamo bei na Jon qarinqyej,’ degsi minjqom di dego keresai. Tamo ungasari nanji mareqnuq, ‘Jon a Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.’ Deqa iga nanji ulainjronum.”

27 Nanji degsib qairosib olo Yesus minjeb, “Yai na kiyo Jon qarinqyej di iga qaliesai.” Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ningi degsib merbonub deqa e dego yai na qarinqbonaq bosim wau endi yeqnum di ningi mernjwasai.”

Yesus a yawo anjam bei marej

28 Osiqa Yesus a olo Juda gate nanji ti atra tamo kokba ti nanji endegsi minjrej, “Ningi kiyersib are qalonub? Tamo bei aqa njiri aiyel soqneb. Bati bei a aqa njiri matu aqaq bosiqqa minjej, ‘O ijo angro, ni gilsim ijo inji wauq di wauame.’

29 Onaqa aqa njiri matu na minjej, ‘Sai. E wauqa uratonum.’ Degsi aqa abu saidyosiqqa bunuqna areqalo bei osiqqa gilsiq wauetej.

30 Onaqa abu a aqa njiri yala aqaq bosiqqa minjej, ‘O ijo angro, ni gilsim ijo inji wauq di wauame.’ Onaqa aqa njiri yala na

minjej, 'Od, Abu, e wauqai.' Degsi aqa abu odyosiqa ariya a wauosai. A lanja talq di soqnej.

³¹ Deqa ningi na merbiy. Angro yai na aqa abu aqa anjam dauryej?" Onaqa nanngi na kamba Yesus minjeb, "Niri matu a na aqa abu aqa anjam dauryej."

Nanngi degsib Yesus minjnabqa a na olo minjrej, "E bole merngwai. Takis o qaji tamo ti gam qaji unja ti nanngi na ningi bungosib namoosib Qotei aqaq oqibqa a nanngi elenjosim nanngo Mandor Koba sosim nanngi taqatnjrqas.

³² Di kiyaaqa? Jon yansnjro qaji a nunngoq bosiqqa Qotei aqa kumbra bole ningi osornogonaqa ningi Jon aqa anjam quetosai. Ariya takis o qaji tamo ti gam qaji unja ti nanngi Jon aqa anjam geregere queteb. Quetonab ningi di unsibqa ariya ningi olo are bulyosai. Osib ningi Jon aqa anjam quetosai dego."

Wain wau qa yawo anjam

³³ Yesus a Juda tamo kokba nanngi degsi minjrsiqa olo endegsi minjrej, "E ningi yawo anjam bei merngit ningi quiy. Tamo bei a tigelosiqqa aqa wauq gilej. Gilsiqqa wain sil yagelenosiqqa jen qosej. Qoso koboonaqa meniñ qura gogeq di tabir kuru bul gereiyej. Wain sil geitimqa wain gei koroiyosib paraparaiyosib aqa ya dia bilentqajqa deqa gereiyej. Osiqa wauq di tal atsiqa wau taqato tamo qudei nanngo banq di aqa wau uratetnjrsiqa sawa isaq gilsiq di soqnej.

³⁴ Sonaqa wain gei melionaqa a na aqa kanjal tamo qudei nanngi qarinjnrnaqa wau taqato tamo nanngoq aisib minjreb, 'Wau lanja a na iga qarinqwo bonum. Deqa ningi wain gei egibqa iga na osi gilqom.'

³⁵ Degsi minjrnabqa nanngi na nanngi ojelenosib bei qalougeteb. Bei qalnab moiyej. Bei meniñ na qalnab moiyej.

³⁶ Onaqa wau lanja a di qusiqa olo aqa kanjal tamo gargekoba nanngi qarinjnjroqnej. Qarinjnjreqnaqa aiyeqnaab nanngi dego ñumoqneeb.

³⁷ "Onaqa wau lanja a endegsi are qalej, 'E ijo segi angro qujai qarinyit aiqas di nanngi a qalqasai. Nanngi aqa anjam quetqab.' Degsi are qalsiqqa aqa segi niri qarinyonaq aiyej.

³⁸ Aiyeqnaqa wau taqato tamo nanngi a unsibqa segi segi qairosib mareb, 'Tamo a bqo endi wau lanja aqa segi niri. A na aqa abu aqa ingi ingi kalil oqas. Deqa iga a qalsim moiotosimqa wau endi iga na oqom.'

³⁹ Degsib marsibqa wau lanja aqa niri ojsib osi gilsib wau qalaq di qalnab moiyej.

⁴⁰ Deqa ningi kiyersib are qalonub? Wau lanja a bosimqa wau taqato tamo uge nanngi di kiyernjrqas? Ningi na merbiy."

⁴¹ Onaqa nanngi na minjeb, "Wau lanja a bosimqa tamo uge nanngi di tulan ugeugeinjsim padaltnjrougetqas. Osim aqa

wau di olo yainjrsim tamo qudei nanḡo baṅq di uratetnjrimqa nanḡi na kamba wau taqatosib wain gei melioqnmqa koroiy-oqnsib wau lanja yoqṅqab.”

⁴² Nanḡi degsib Yesus minjnabqa a na olo minjrej, “Qotei aqa anjam bei unu. Niṅgi anjam di nami sisiyosai kiyoy? Anjam agiende,

‘Tal gereiyo qaji tamo nanḡi na tal ai arqsibqa uge qa marsib taqal waiyeb.

Onaqa tal ai di Qotei na olo osiq tumaq di tigeltej unu.

Tal ai di tal siṅilatqajqa deqa tigeltej.

Tamo Koba a segi na tal ai di tigeltej deqa iga unsim mare-qnum,

“Tal ai di tulaṅ bolequja.” ’

⁴³ Deqa e niṅgi endegsi mernḡwai. Qotei a nunḡo Mandor Koba sosim niṅgi taqatṅwajqa uratosim niṅgi taqal breiṅwas. Osim olo tamo unḡasari qudei aqa kumbra bole dauryeqnub qaji nanḡi elenḡosim nanḡo Mandor Koba sosim nanḡi taqat-njrqas. Nanḡi gei bole atobuleqnub deqa Qotei na nanḡi taqatnjrqas.

⁴⁴ Tamo unḡasari ululoṅosib tal ai quraq aiqab qaji nanḡi di tal ai dena nanḡo tanu giṅgenyqas. Ariya tal ai di uloṅosim tamo unḡasari qudei nanḡoq aisim jejamu ti tanu ti torei paraparainjqas.”

⁴⁵ Onaqa atra tamo kokba ti Farisi nanḡi ti yawo anjam di qusib endegsib qalieeb, Yesus a yawo anjam dena nanḡo jejamuq di une qametnjrej.

⁴⁶ Nanḡi degsib qalieosib deqa nanḡi Yesus ojqa mareb. Ariya nanḡi tamo unḡasari nanḡi ulainjrsib deqa Yesus ojqa urateb. Di kiyayaqa? Tamo unḡasari kalil nanḡi maroqneb, “Yesus a Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.”

22

Yesus a maruro qa yawo anjam marej

¹ Onaqa Yesus a olo Juda tamo kokba nanḡi yawo anjam bei endegsi minjrej,

² “Qotei laṅ qureq di unu qaji a na aqa segi tamo unḡasari nanḡi taqatnjrsim nanḡo Mandor Koba sqas. Kumbra di mandor bei aqa ṅiri unḡa baṅ ojqa bationaqa maruro atej dego kere.

³ A maruro atsiqa aqa kaṅgal tamo qudei qariniṅrnaqa nanḡi gilsib tamo unḡasari nami aqa maruro unqa minjrej qaji nanḡi metnjreb, ‘Niṅgi boiy.’ Onaqa nanḡi bqa asginjrej.

⁴ Asginjrnaqa mandor a deqa qusiqa aqa kaṅgal tamo qudei olo qariniṅrsiqa minjrej, ‘Niṅgi gilsib tamo unḡasari e ijo maruro unqa minjrem qaji nanḡi olo endegsib minjriy, “Niṅgi

quiy. Mandor a inği inği kalil gereiyosiq atqo unu. Makau ti wagme namur bole bole ñumsıqa goıqo. Deqa niñgi asginğaiq. Niñgi bosib aqa maruro uniy.” O kanğal tamo, niñgi gilsib nanği degsib minjriy.’

⁵ “Onaqa nanği gilsib tamo unğasari nanği di minjreb, ‘Niñgi boiy.’ Minjr nabqa nanği kalil bqa asginjrej. Bei a ulanosiqa aqa inği wauq gilej. Bei a ulanosiqa aqa silali wauq gilej.

⁶ Qudei na kanğal tamo nanği di ojelenosib ugeugeinjsib ñumnab moreñeb.

⁷ Onaqa mandor a deqa qusiqa minjin oqetonaqa aqa qaja tamo nanği qarınjrnaqa gilsib tamo nanği kanğal tamo ñumeb qaji nanği kamba ñumekriteb. Osib nanğo tal inği inği kalil qatrentonab yuekriteb.

⁸ “Onaqa mandor a olo aqa kanğal tamo qudei qarınjrnsıqa minjrej, ‘İjo anğro aqa uña ban ojqa bati kereqo deqa e na maruro atonum unu. Tamo unğasari e nami ijo maruro unqa minjrem qaji nanği bqa asginjrej. Nanği tamo unğasari bolesai deqa nanği ijo maruro unqa keresai.

⁹ Deqa niñgi gilsib gamq di tamo unğasari lanja lanaj nanği turosib metnjrib ijo maruro unqa beb.’

¹⁰ Onaqa nanği gilsib gamq di tamo unğasari gargekoba bole ti uge ti nanği turosib metnjrnabqa nanği kalil maruro unqajqa bosib koroonaqqa tal tamo na maqej.

¹¹ “Onaqa mandor a na tamo unğasari nanği di unjrqa marsıqa tal miligiq gilej. Gilsiq ñam atej di tamo bei a maruro qa gara wala jugosai di unsiqa minjej,

¹² ‘O was, ni kiyaaq maruro qa gara wala jugosai? Ni degsim maruro unqa baim.’ Degsi minjnaqa tamo di a na kamba olo anjam bei minjqa keresaiiyonaqa lanja kiriesoqnej.

¹³ Onaqa mandor a na aqa kanğal tamo nanği minjrej, ‘Niñgi na tamo di sinğa ti ban ti tontetosib oqeq waiyibqa sawa ambruq di soqnem. Sawa dia tamo nanği akamkobaoqnsib pailoqnsib nanğo jaqatin qa qalagei anjam atoqnqas.’”

¹⁴ Osiqa Yesus a olo marej, “Niñgi quiy. Qotei a tamo tulan gargekoba nanği metnjreqnu. Ariya a tamo quja quja segi giltnjreqnu.”

“İga Sisar takis yqom e?”

¹⁵ Onaqa Farisi nanği gilsib nanği anjam kiye Yesus nemyib a anjam grotim qusib a ojqajqa deqa qairoqneb.

¹⁶ Qairosib anjam kereonaq nanğo anğro qudei Herot aqa wau tamo qudei ti qarınjr nab Yesus aqa areq bosib minjeb, “O Qalie Tamo, iga qalie, ni anjam bole maro qaji tamo. Ni anjam bole segi tamo unğasari nanği minjroqnsim Qotei aqa kumbra osornjreqnum. Ni tamo bei ulaiyosaieqnum. Ni tamo ñam ti nanği anjam bei minjroqnsim olo tamo ñam

saiqoji nanġi anjam bei minjrosaiqnum. Ni anjam qujai tamo kalil nanġi minjreqnum.

17 Deqa ni iga merge. Iga Sisar takis yqom e? Yqasai e? Ni kiyersi are qalonum?"

18 Onaqa Yesus a nanġo areqalo uge di poiyoŋaqa minjrej, "Niġi gisaŋ tamo. Kiyaaqa niġi e anjam bei grotitqa qusib e oġqajqa deqa gisaŋbeqnum?"

19 Niġi meniŋ silali bei osorbij." Degsi minjrnaqa nanġi meniŋ silali bei osi bosib osoryonab unsiqa minjrej,

20 "Meniŋ silali quraq endi tamo yai aqa ulatamu ti ñam ti unu?"

21 Onaqa nanġi na minjeb, "Di Sisar aqa." Onaqa a na minjrej, "Deqa Sisar aqa iŋgi iŋgi a qa olo yiy. Qotei aqa iŋgi iŋgi a qa olo yiy."

22 Onaqa nanġi Yesus aqa anjam di qusibqa tulaŋ prugueteb. Osib nanġi Yesus uratosib jaraiyeb.

Tamo moreŋo qaji nanġi olo subq na tigelqab

23 Onaqa bati deqa Sadyusi tamo qudei nanġi Yesus aqa areq beb. Sadyusi nanġi mareqnum, "Tamo moreŋo qaji nanġi olo subq na tigelqasai." Deqa nanġi bosib Yesus endegsib minjeb,

24 "O Qalie Tamo, ni que. Moses a nami endegsi marej, 'Tamo bei a moiymqa aqa ŋauŋ anġro saiqoji soqnimqa aqa was bei na olo uŋa qobul di osim aqa was moiyej qaji aqa anġro ŋambabtetqas.' Moses a nami degsi marej.

25 Deqa ni que. Was 7 nanġi soqneb. Nanġo was matu a uŋa osiqa moiyej. A anġro saiqoji. Onaqa aqa was yala na olo uŋa qujai di ej.

26 Osiqa a dego moiyej. A anġro saiqoji. Onaqa aqa was yala na olo uŋa qobul di osiqa a dego moiyej. A anġro saiqoji. Was 7 kalil nanġi uŋa qujai di osib moreŋeb. Nanġi anġro saiqoji.

27 Nanġi kalil moreŋonabqa ariya bunuqna uŋa di a dego moiyej.

28 Deqa ni iga merge. Mondon subq na tigelobatiamaqa tamo kalil nanġi subq na tigelabqa uŋa di a yai aqa ŋauŋ tintin sqas? Ni qalie, was 7 kalil nanġi uŋa qujai di eb."

29 Onaqa Yesus na minjrej, "Qotei aqa anjam nenġrenq di unu qaji di aqa damu niġi poiŋgosai. Qotei aqa singila dego niġi poiŋgosai. Deqa niġi anjam grotonub. Grotosib agi nenembonub.

30 Mondon tamo unġasari nanġi subq na tigelosibqa nanġi unatqasai. Nanġi tamotqasai. Nanġi lan anġro bul lanja sqab.

31 "Niġi quiy. Tamo nanġi moisib olo subq na tigelqab anjam di aqa utru Qotei a nami babtosiq niġi merŋej. Di niġi sisiyosai kiyu? Qotei a endegsi marej,

32 ‘E Abraham aqa Qotei. E Aisak aqa Qotei. E Jekop aqa Qotei.’ Qotei a degsi marej deqa iga qalieonum, Qotei a tamo moreño qaji nanngo Qotei sai. A tamo n̄ambile so qaji nanngo Qotei.”

33 Onaqa tamo un̄gasari kalil nan̄gi Yesus aqa anjam di qusibqa tulan̄ prugugeteb.

Dal anjam kiye a tulan̄ bolequja?

34 Yesus a Sadyusi nan̄gi anjam degsi minj̄naqa nan̄gi na kamba olo anjam bei minj̄qa keresainj̄rej. Onaqa Farisi nan̄gi deqa qusib olo Yesus aqa areq beb.

35 Nan̄go ambleq dena dal anjam qalie tamo bei a tigelosiq̄a Yesus gisan̄yosiq̄ nenemyej,

36 “O Qalie Tamo, ni mare. Qotei aqa dal anjam kiye a segi qujai tulan̄ bolequja? Dal anjam kiye a dal anjam kalil buñj̄rejunu?”

37 Onaqa Yesus na minj̄ej, “Dal anjam tulan̄ bolequja agi mermq̄ai. Dal anjam agiende. ‘Ni ino Tamo Koba Qotei a tulan̄ qalaqalaiyime. Qalaqalaiyosim ino are miligi ti ino qunun̄ ti ino areqalo ti kalil a yekritime.’

38 Dal anjam di a segi qujai tulan̄ bolequja. A na dal anjam kalil buñj̄rejunu.

39 Ariya dal anjam deq̄aji bei dego mermq̄ai. Dal anjam agiende. ‘Ni ino segi jejamu gereiyeq̄num dego kere ino was nan̄gi degsim geregereinj̄roqnime.’ Dal anjam boledamu aiyel agi e na mermonum.

40 Ni dal anjam aiyel di dauryq̄am di ni Moses aqa dal anjam ti Qotei aqa medabu o qaji tamo nan̄go anjam ti kalil keretosim dauryq̄am.”

Kristus a kiyersim Devit aqa n̄iri sqas?

41 Onaqa Farisi nan̄gi olo Yesus aqa areq di koroesonabqa a na nenemnj̄rej,

42 “Nin̄gi Kristus qa kiyersib are qalonub? A yai aqa n̄iri?” Onaqa nan̄gi na kamba minj̄eb, “Kristus a Devit aqa n̄iri.”

43 Onaqa Yesus na olo minj̄rej, “Devit a nami marej, ‘Kristus a ijo Tamo Koba.’ Agi Qotei aqa Mondor na Devit aqa medabu sin̄gilatetonaqa a endegsi marej,

44 ‘Tamo Koba a na ijo Tamo Koba minj̄ej,

“Ni ijo ban̄ woq̄ endi awo.

Awesoqnimqa e ino jeu tamo kalil nan̄gi elen̄josiy ino sorgomq̄ di atitqa ni na nan̄gi taqatnj̄roqn̄am.” ’

45 Nin̄gi uniy. Devit a marej, ‘Kristus a ijo Tamo Koba.’ Deqa Kristus a kiyersim Devit aqa n̄iri sqas?”

46 Yesus a Farisi nanḡi anjam degsi minjrnaqa tamo bei na kamba anjam bei minjqa keresai. Deqa tamo nanḡi olo bunuqna anjam bei Yesus nenemyqajqa ulaeb.

23

Juda tamo kokba nanḡi kumbra uge uge yoqneb

1 Onaqa Yesus na olo aqa anḡro nanḡi ti tamo unḡasari kalil nanḡi ti endegsi minjrej,

2 “Dal anjam qalie tamo nanḡi ti Farisi nanḡi ti Moses aqa ñam osib dal anjam plaltoqnsib ninḡi mernḡeqnub.

3 Deqa anjam kalil nanḡi na mernḡeqnub qaji di ninḡi qusib dauryoqniy. Ariya kumbra nanḡi yeqnub qaji di ninḡi dauryaib. Nanḡi anjam maroqnsib ariya nanḡi segi anjam di dauryosaieqnub.

4 Nanḡi gulbe kokba tamo unḡasari nanḡi enjreqnab qoboiy-oqnsib unub. Ariya nanḡi olo tamo unḡasari nanḡo gulbe di qoboiyetnjrosaieqnub.

5 Kumbra kalil nanḡi yeqnub qaji di tamo unḡasari nanḡi unoqnsib nanḡo ñam soqtetnjrqajqa deqa yeqnub. Nanḡo kumbra bei agiende. Nanḡi Qotei aqa dal anjam mutu qudei pepa kiñilalaq di nenḡrenyoqnsibqa lopo miligiq di jigelenoqnsib nanḡo lanjaq di gara ñenḡi na qoseqnub. Osib nanḡo gara jugo mutuq di gara burbur nenḡren ti wala bole bole tonteqnub.

6 Nanḡi goiyo kokbaq di, Qotei tal miligiq di sosibqa tamo ñam ti nanḡo awo jaramq di awoqajqa tulaḡ areboleboleinjreqnu.

7 Nanḡi koro sawaq di tamo unḡasari nanḡi na nanḡo ñam soqtoqnsib ban ojetnjrqajqa deqa areboleboleinjreqnu. Tamo unḡasari nanḡi na ‘O Qalie Tamo Koba’ degsib minjroqnqajqa deqa ti nanḡi areboleboleinjreqnu.

8 “O ijo anḡro, tamo qudei na ninḡi ‘O Qalie Tamo Koba’ degsib mernḡaib. Tamo qujai a segi nunḡo Qalie Tamo. Ninḡi kalil was.

9 Mandamq endi ninḡi na tamo bei endegsib minjaib, ‘O Abu.’ Tamo qujai a segi nunḡo Abu. Agi a lanḡ qureq di unu.

10 Tamo qudei na ninḡi endegsib mernḡaib, ‘O Gate Koba.’ Tamo qujai a segi nunḡo Gate Koba. Agi e Kristus.

11 Nunḡo ambleq di anḡro bei a ñam ti sqa marsimqa a mati nunḡo wau tamo soqnem. Osimqa a ñam ti sqas.

12 Tamo kalil nanḡo segi ñam soqteqnub qaji nanḡi Qotei na olo ñam aguq atetnjrqas. Ariya tamo kalil nanḡo segi ñam aguq ateqnub qaji nanḡi Qotei na olo ñam soqtetnjrqas.”

Yesus a Juda tamo kokba nanḡo kumbra uge qa marej

13 Osiqa Yesus a olo marej, “O dal anjam qalie tamo ti Farisi ti, ninḡi gisanḡ tamo. Deqa ninḡi tulaḡ padalougetqab. Ninḡi

anjam maro aiyelteqñub. Agi tamo unğasari nanğı lan qureq oqwajqa gam itqa mareqñabqa niñgi na olo gam getentet-njreqñub. Niñgi segi lan qureq oqwajqa gam itqa keresai. Deqa tamo unğasari nanğı dego lan qureq oqwajqa gam itqa yeqñab niñgi na gam getentet-njreqñub.

14 O dal anjam qalie tamo ti Farisi ti, niñgi gisañ tamo. Deqa niñgi tulañ padalougetqab. Niñgi anjam maro aiyelteqñub. Agi niñgi uña qobul nanğı gisañnjroqñsibqa nanğıo tal ti inğı inğı ti laña yainjreqñub. Osib tamo unğasari nanğı na niñgi nunğsib nunğıo ñam soqtetñgwajqa deqa pailyo olekokba yeqñub. Deqa mondoñ Qotei na tamo nanğı peginjrqqa batiamqa a na niñgi awai tulañ uge enğwas.

15 “O dal anjam qalie tamo ti Farisi ti, niñgi gisañ tamo. Deqa niñgi tulañ padalougetqab. Niñgi anjam maro aiyelteqñub. Agi niñgi na tamo qujai segi niñgi daurnğwa maroqñsib siñga na kiyo qobuñ na kiyo sawa sawa kalil keretoqñsib laqñub. Ariya tamo qujai di a niñgi daurnğwas di a na niñgi bunğosim tamo tulañ ugedamu sqas. Deqa a niñgi qa namoosim torei ñamyuwoq aiqas.

16 “Niñgi tamo ñam qandimo bul unub. Deqa niñgi tamo nanğı gam osornjrqqa keresai. Agi niñgi mareqñub, ‘Tamo bei a anjam siñgilatqa osimqa atra tal aqa ñam na siñgilatqas di aqa anjam siñgilaqasai. Deqa a na anjam di uratqas di kere. Ariya a gol atra tal miligiq di unu qaji aqa ñam na anjam siñgilatqas di aqa anjam bole siñgilaqas. Deqa a anjam di urataiq.’ Niñgi degsib mareqñub.

17 Niñgi tamo ñam qandimo bul unub. Niñgi tulañ nanari. Niñgi na merbiy. Inğı kiye a Qotei aqa ñamgalaq di tulañ bole? Atra tal a tulañ bole kiyo atra tal aqa gol a tulañ bole kiyo? Od, atra tal a tulañ bole. Ariya gol atra tal miligiq di unu qaji a dego inğı bole.

18 Niñgi endegsib mareqñub, ‘Tamo bei a anjam siñgilatqa osimqa atra bijal aqa ñam na siñgilatqas di aqa anjam siñgilaqasai. Deqa a na anjam di uratqas di kere. Ariya a atraiyo inğı inğı atra bijal gogeq di unub qaji nanğıo ñam na anjam siñgilatqas di aqa anjam bole siñgilaqas. Deqa a anjam di urataiq.’ Niñgi degsib mareqñub.

19 Niñgi tamo ñam qandimo bul unub. Niñgi na merbiy. Inğı kiye a Qotei aqa ñamgalaq di tulañ bole? Atra bijal a tulañ bole kiyo atraiyo inğı inğı atra bijal gogeq di unub qaji nanğı tulañ bole kiyo? Od, atra bijal a tulañ bole. Ariya atraiyo inğı inğı atra bijal gogeq di unub qaji nanğı dego bole kalil.

20 Deqa niñgi quiy. Tamo bei a atra bijal aqa ñam na anjam siñgilatqas di a atra bijal ti inğı inğı kalil atra bijal gogeq di unub qaji nanğı ti nanğıo ñam na anjam siñgilatqas.

21 Tamo bei a atra tal aqa ñam na anjam sinġilatqas di a atra tal ti Qotei agi atra tal miligiq di unu qaji a ti nanġo ñam na anjam sinġilatqas.

22 Tamo bei a lan qure aqa ñam na anjam sinġilatqas di a Qotei ti aqa awo jaram ti nanġo ñam na dego anjam sinġilatqas.

23 “O dal anjam qalie tamo ti Farisi ti, ninġi gisañ tamo. Deqa ninġi tulañ padalougetqab. Ninġi anjam maro aiyelteq-nub. Agi ninġi dal anjam kiñilala segi dauryeqnub. Ninġi lei ti lombo ti saga ti oqnsib poto 10 yoqnsib oto qujai Qotei atraiyeqnub. Ariya ninġi Qotei aqa dal anjam kokba dau-ryqajqa urateqnub. Agi ninġi kumbra bole bole dauryqa asġinġeqnu. Ninġi tamo nanġi qa dulosaieqnub. Ninġi Qotei qa nunġo areqalo sinġilatosaieqnub. Ninġi dal anjam kiñilala segi dauryeqnub. Deqa e ninġi endegsi mernġwai. Ninġi are bulyosib dal anjam kokba dauryosib laqniy. Ninġi dal anjam kiñilala dego dauryqa urataib.

24 Ninġi tamo ñam qandimo bul unub. Deqa ninġi tamo nanġi gam osornjrqa keresai. Agi ninġi qui uyqa oqnsib añañig kiñala quiq di sonaqa unoqnsib taqal ateqnub. Ariya kamel a quiq di sonaqa ninġi unosaieqnub. Qoji uyeqnub.

25 “O dal anjam qalie tamo ti Farisi ti, ninġi gisañ tamo. Deqa ninġi tulañ padalougetqab. Ninġi anjam maro aiyelteqnub. Agi ninġi ya gambañ ti tabir ti qore segi yanseqnub. Ninġi miligi yansosaieqnub. Dego kere ninġi babañ na tamo bole. Ariya nunġo are miligi bajin kumbra ti jejamu qa kumbra uge ti dena maqejunu.

26 O Farisi ninġi tamo ñam qandimo bul unub. Deqa ninġi endegyyi. Ninġi mati ya gambañ ti tabir ti miligi yansiy. Yansib milalamqa qore dego milalqas.

27 “O dal anjam qalie tamo ti Farisi ti, ninġi gisañ tamo. Deqa ninġi tulañ padalougetqab. Ninġi anjam maro aiyelteqnub. Agi ninġi tamo moiyo qaji sub bul unub. Sub gogeq di wala boledamu. Ñam qaq na liyeb. Ariya sub miligiq di tamo aqa qusa ti tanu ti dena maqejunu.

28 Ninġi sub di bul. Deqa tamo unġasari nanġi na ninġi nunġoqnsib mareqnub, ninġi tamo bole. Ariya nunġo are miligi gisañ kumbra ti dal anjam gotranjyqajqa kumbra ti dena maqejunu.”

29 Osiqa Yesus a olo marej, “O dal anjam qalie tamo ti Farisi ti, ninġi gisañ tamo. Deqa ninġi tulañ padalougetqab. Ninġi anjam maro aiyelteqnub. Bole, ninġi Qotei aqa medabu o tamo nanġo sub gereiyognsib tamo unġasari nami kumbra bole bole yoqneb qaji nanġo sub walateqnub.

30 Ariya ninġi olo endegsib mareqnub, ‘Iga nami soqnem gamu iga gago moma nanġi ti beterosim Qotei aqa medabu o

tamo nanġi ñumosai qamu.' Di gisañ koba. Niñgi nuñgo moma nanġi ti areqalo qujai.

³¹ Niñgi mareqñub, 'Gago moma.' Nuñgo anjam dena niñgi segi qa ubtosib endegsib marobuleqñub, 'Tamo nanġi na Qotei aqa medabu o tamo nanġi ñumoqñeb qaji nanġo anġro aġi iga.'

³² Niñgi degsib marobuleqñub. Deqa unġum. Nuñgo moma nanġo kumbra uge di niñgi na olo keretosib yoqñiy.

³³ Niñgi amal uge bul. Deqa mondoñ Qotei a nuñgo une qa mernġsim niñgi ñamyuwoq di breiñgwas. Yimqa niñgi kiyersib olo bole sqab? Keresai.

³⁴ "Deqa niñgi quiy. E na Qotei aqa medabu o tamo nanġi ti Qotei aqa powo tamo nanġi ti Qotei aqa dal anjam qalie tamo nanġi ti qariññjroqñit nuñgoq boqñqab. Boqñibqa niñgi na nanġi qudei ñumoqñsib moiyoñjroqñqab. Osib nanġi qudei ñamburbasq di gaintñjrqab. Osib nanġi qudei ojelenosib nuñgo Qotei tal miligiq di kumbainñjroqñqab. Osib nanġi qudei teteñjribqa nanġi jaraiyosib qure bei beiq giloqñqab.

³⁵ Niñgi nanġi deġñjroqñibqa bati deqa Qotei a nuñgo moma nanġo une kalil osim nuñgo jejamuq di atelenqas. Nuñgo moma nanġo une aġiende. Nanġi na tamo unġasari kumbra bole bole yoqñeb qaji nanġi ñumoqñeb. Nanġo une di aġi nanġi nami yqajqa utru atsib Kein na Abel qalnaq moiyej. Dena bosib Berekia aqa ñiri Sekaraia atra bijal ti atra tal ti ambleq di qalnab moiyej. Une kalil di Qotei na osim nuñgo jejamuq di atelenqas.

³⁶ E bole mernġwai. Une kalil di aqa awai uge Qotei na osim tamo unġasari bini bati endeqa unub qaji nanġi enjrqas."

Yesus a Jerusalem nanġi qa dulej

³⁷ Osiqa Yesus a olo marej, "O Jerusalem qure, O Jerusalem qure, ni na Qotei aqa medabu o tamo nanġi ñumoqñsim moiyoñjroqñnum. Osim tamo unġasari Qotei na inoq qariññjroqñnu qaji nanġi meniñ na ñumeqñam moreñeqñub. Bati gargekoba e ino anġro nanġi tuwe du du bul koroinjrqajqa yeqñam niñgi saideqñub.

³⁸ Deqa niñgi quiy. Qotei a nuñgo atra tal koba uratetñgimqa a laña sqas.

³⁹ Deqa e niñgi endegsi mernġwai. Niñgi olo e nubqasai. Degsim gilsim mondoñ e olo lañ qureq na boqñitqa niñgi e nubsib marqab, 'Tamo a bqo endi Tamo Koba aqa ñam na bqo. Deqa Qotei na a tulañ geregereiyeqnu.' "

24

Bunuqna jeu tamo nanġi na atra tal niñaqyqab

1 Osiqa Yesus a atra tal koba uratosiq gileqnaqa aqa angro nanqi na aqa areq bosib atra tal osoryeb.

2 Osoryonab Yesus na minjrej, “E bole merngwai. Atra tal ninqi unonub endi bunuqna jeu tamo nanqi na bosib tulan niñaqyosib aqa meniñ kalil paraparainjrsibqa taqal breinjrqab. Yimqa meniñ bei meniñ bei aqa quraq di sqasai. Meniñ kalil segi segiqab.”

Gulbe kobaquja bunuqna brantqas

3 Yesus na aqa angro nanqi degsi minjrsiqa Oliv manaq oqsiq goqe di awesonaqa aqa angro nanqi aqa areq bosib lumu nenemyeb, “Ni iga merge. Bati gembu jeu tamo nanqi bosib atra tal endi niñaqyqab? Mandam endi koboqa laqnimqa ni olo lan qureq na boqnim kumbra kiye namoqna brantim iga unsim poigwas, ‘Bati di jojomqo?’”

4 Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ninqi geregere ñam atoqniy. Tamo qudei na ninqi gisañgo uge.

5 Bunuqna gisañ tamo gargekoba nanqi ijo ñam na boqnsib tamo ungasari nanqi endegsib minjroqnqab, ‘E Kristus.’ Degsib tamo ungasari tulan gargekoba nanqi gisañjroqnqab.

6 Bunuqna sawa bei bei qaji nanqi an na qotokobaoqnqab. Ninqi deqa qusib ulaaib. Qotei a nami marej, ‘Kumbra di brantqas.’ Deqa brantem. Ariya kumbra di brantimqa diño bati urur brantqasai. Soboleiyosim brantqas.

7 Bati deqa sawa bei ti sawa bei ti qotoqnqab. Mandor qudei nanqi tigeloqnsibqa mandor qudei nanqi qoto itnjroqnqab. Sawa bei beiq di mimin kokba ti mam ti inqi saio bati dego brantelenqas.

8 Kumbra kalil di unja angtrotqa osiqa mati jaqatin kiñala eqnu dego kere.

9 “Bati deqa nanqi na ninqi ojelenoqnsib jaqatin ti gulbe ti engoqnqab. Osib ninqi qudei lunqsib moyotngwab. Ninqi ijo ñam ejunub deqa sawa bei bei qaji nanqi ninqi qa tulan ugeoqnsib jeutnggoqnqab.

10 Bati deqa tamo ungasari gargekoba e qa nanjo areqalo singilato qaji nanqi ijo ñam ulontosib segi segi jeu sqab. Sosisbqa nanjo segi was nanqi ojelenoqnsib tamo uge nanjo banq di atoqnqab.

11 Gisañ tamo tulan gargekoba nanqi boqnsib ijo segi tamo ungasari nanqi endegsib minjroqnqab, ‘E Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.’ Degsib nanqi gisañjroqnqab.

12 Kumbra uge deqaji tulan kobaoqnmqna tamo gargekoba nanqi qalaqalaiyo kumbra uratoqnqab.

13 Ariya ninqi ijo ñam singila na ojsib gilsib diño bati itqab di Qotei na ninqi elenqas.

14 Ijo wau tamo nanği sawa sawa kalil keretoqnsibqa Qotei aqa anjam bole mare mare laqnqab. Amqa diño bati brantqas. Anjam bole di aqa damu agiende. Qotei na aqa segi tamo unğasari nanği taqatnjrsim nanğo Mandor Koba sqas.”

Inği tulanğ ugedamu brantqas

15 Osiqa Yesus a olo aqa anğro nanği endegsi minjrej, “Diño batiamqa inği tulanğ ugedamu Qotei aqa medabu o tamo Daniel a nami deqa marej qaji di brantim ninği unqab. Inği ugedamu di a Qotei aqa getento warum miligiq di tigelesqas.” E Matyu. Tamo unğasari ijo anjam endi sisiyeqñub qaji nanği geregere sisiyosib poinjrem. Poinjrim marqab, bole.

16 Osiqa Yesus na aqa anğro nanği olo endegsi minjrej, “Ninği inği ugedamu di unsibqa bati deqa tamo unğasari Judia sawaq di unub qaji nanği jaraiyosib manaq oqoqujatebe.

17 Tamo unğasari tal meq di unub qaji nanği jaraiqa oqnsib inği inği oqa osibqa olo warum miligiq gilalb. Nanği jaraiyoqujatebe.

18 Tamo unğasari wauq di unub qaji nanği jaraiqa oqnsib nanğo gara jugo oqa osibqa olo puluosib qureq baib. Nanği torei dena jaraiyoqujatebe.

19 Bati deqa uña gumanğ ti uña anğro mom ti jaraiyo banğioqnsib gulbe koba oqab.

20 Deqa ninği endegsib pailyoqñiy, ‘Gulbe di awa bati qa brantaiq. Yori bati qa dego brantaiq.’

21 Ninği degsib pailyoqñiy. Di kiyaaq? Bati deqa tamo unğasari nanği gulbe tulanğ kobaquja oqab. Gulbe deqaji nami brantosai oqnej. Qotei na mandam atej bati deqa gulbe deqaji brantosai dena bosiq agi bini unum. Bunuqna laña ambleq di dego brantqasai. Agi bati qujai deqa brantqas.

22 Gulbe di aqa bati Qotei na truqutqas. A na truqutqasai di tamo unğasari kalil nanği padalekritqab. Aqa segi tamo unğasari nami giltñjrej qaji nanği padalaib deqa a na gulbe di aqa bati truqutqas.

23 “Bati deqa tamo qudei na mernğwab, ‘Ninği uniy. Kristus bqo agiende’ o ‘Kristus bqo agide.’ Degsib mernğibqa ninği nanğo anjam quetñjraib.

24 Tamo qudei nanği bosib gisañosib marqab, ‘E Kristus.’ Qudei marqab, ‘E Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.’ Degsib maroqnsib manwa kokba babtoqnqab. Nanğo manwa dena nanği na tamo unğasari kalil areqalo niñaqyetñjroqnqab. Osib Qotei aqa segi tamo unğasari nami giltñjrej qaji nanği dego areqalo niñaqyetñjr qajqa wauoqnqab.

25 “Ninği quiy. Kumbra kalil di brantosaisonaqa e namoqna mernğonum.

26 Deqa tamo qudei na ninji endegsib merngwab, 'Ninji uniy. Kristus bqo agi wadau sawaq di unu.' Degsib merngibqa ninji nanjo anjam di dauryosib wadau sawaq gilaib. Tamo qudei na ninji merngwab, 'Kristus bqo agi talq di unu.' Degsib merngibqa ninji nanjo anjam quetnjraib.

27 Ninji qalie, kola minjaleqnaqa lan kalil suwanqnu. Dego kere e Tamo Angro lan qureq na boqnitqa tamo ungasari kalil nanji e nubqab.

28 "Tamo nanjo jejamu qusaeqnu qaji sawa dia qal nanji koroqab."

Tamo Angro a singila ti rian ti bqas

29 Osiqa Yesus a olo marej, "Gulbe kalil di nanjo bati koboamqa sen ambruqas. Bai dego suwanqasai. Bongar nanji lan goge na ululonosis mandamq aiyelenqab. Lan goge dia inji inji kalil renjinjyelenqab.

30 Bati deqa e Tamo Angro bqai. Ijo toqor a lan goge dia brantimqa tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanji e qa akamugetqab. E singila ti rian ti lanbiq na boqnit tamo ungasari kalil nanji e nubqab.

31 Yimqa e singila na gul anjamosiy ijo lan angro nanji qarinjritqa nanji sawa sawa kalil keretosib Qotei aqa segi tamo ungasari nami giltnjrej qaji nanji lan utru utruq na koroinjqab."

Ninji qura qa yawo anjam dena poinjem

32 Osiqa Yesus a olo marej, "E na qura qa yawo anjam ninji merngitqa dena poinjwas. Qura banqa qalsim olo ñalguyoqnimqa ninji unsib qalieqab, 'Sen aqa bati jojomoqo.'

33 Dego kere kumbra kalil e ubtosim merngonum qaji endi brantimqa ninji unsib endegsib qalieoiy, 'Bole, Kristus bqajqa bati jojomoqo. A siranmeq di tigelejunu.'

34 E bole merngwai. Tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanji kalil morenosaisoqnibqa kumbra kalil endi bran-telenqas.

35 Lan ti mandam ti koboqab. Ariya ijo anjam koboqa keresai."

Yesus bqajqa bati di tamo bei a qaliesai

36 Osiqa Yesus a olo marej, "Ijo bqajqa bati tamo qujai bei a qaliesai. Lan angro nanji qaliesai. E Qotei aqa Niri e segi dego qaliesai. Ijo Abu a segi qalie.

37 Noa aqa bati qa tamo ungasari nanji kumbra yoqneb dego kere e Tamo Angro bqajqa bati qa tamo ungasari nanji kumbra degyoqnqab.

38 Agi Noa aqa bati qa mandam ya maqosaisonaqa tamo ungasari nanqi ingi ti ya ti uyoqnsib unja ban ojelenoqnsib sonabqa Noa a qobun miligiq giley.

39 Mandam ya maqosim nanqi padaltnjrqaq nanqi deqa qaliesai. Nanqi lanja nanari soqneb. Sonabqa gulbe di nanqoq di brantej. Dego kere e Tamo Angro bqajqa bati qa tamo ungasari nanqi nanari degsib sqab.

40 Tamo aiyel wau qujaiq di ingi yagoqnbqa Qotei na bei lan qureq osi oqsimqa bei uratim sqas.

41 Unja aiyel tal qujaiq di saplan gereiyobnbqa Qotei na bei lan qureq osi oqsimqa bei uratim sqas.

42 Deqa ninqi geregere nam atiy. E nunjo Tamo Koba. E bati gembu bqai di ninqi qaliesai.

43 Ninqi are qaliy. Bati gembu bajin tamo a bosim tal paratqas di tal lanja a qalieqasai. A nami qalieosiq sonaq gamu bajin tamo bosiq tal paratqa yonaq unsiq wiyej gamu.

44 Dego kere e Tamo Angro bqajqa bati ninqi qaliesai. E bosiy ninqi prughtngaim deqa ninqi geregere nam atoqnsib e qa tarinjoqnsib soqniy.”

Tamo yai a kanjal tamo bole?

45 Osiqa Yesus a olo marej, “Kanjal tamo yai a areqalo bole ti sosiqa gaigai wau bole yeqnu? Kanjal tamo di tal lanja na endegi minjqas, ‘Ni na ijo kanjal tamo kalil nanqi geregere taqatnjroqnsimqa nanjo ingi uyqajqa batioqnmqa ingi anainjroqnsim soqne.’

46 Degsi minjsimqa sawa beiq gilsim di sqas. Olo puluosim wau kalil a na aqa kanjal tamo yej qaji di kalil keretosim soqnmqa a bosim unimqa kanjal tamo di a tulan areboleboleiyqas.

47 Deqa e bole merngwai. Kanjal tamo di a wau boledamu yej deqa tal lanja na aqa ingi ingi kalil osim aqa banq di atim a na taqatetoqnas.

48 Ariya kanjal tamo di a tamo uge sqas di a endegi are qalqas, ‘Ijo tamo koba a urur bqasai.’

49 Degsi are qalsimqa a na kanjal tamo qudei a ombla wauo qaji nanqi lanja lanja kumbainjroqnas. Osim wain uyo tamo qudei nanqi joqsim koba na ingi ti wain ti uyoqnsib nanarioqnbab.

50 Aqa tamo koba bqajqa bati a qaliesai deqa a kumbra degsim yoqnmqa aqa tamo koba brantoqjatosim unimqa a tulan pruguetqas.

51 Deqa aqa tamo koba a na qalougetosim gisan tamo nanjo so sawaq waiyim aiqas. Sawa dia tamo nanqi tulan akamkobaoqnsib pailoqnsib nanjo jaqatin qa qalagei anjam atoqnas.”

25

Dunġenġe 10 nanġo yawo anġam

¹ Osiqa Yesus a olo marej, “Qotei lan ġureq di unu qaji a na aqa segi tamo unġasari nanġi taqatnġrsim nanġo Mandor Koba sqas. Kumbra di dunġenġe 10 nanġo kumbra sigitejunu. E deqa niġi sainġwai. Tamo bei a unġa ban ojej. A unġa ban ojqa sawaq gilqa laqnaqa dunġenġe 10 nanġi a ombla gilqa marsib nanġo segi segi lam osib walwelosib aisib gamq di a qa tariġoqneb.

² Dunġenġe 5 nanġi nanari. Dunġenġe 5 nanġi powo ti.

³ Dunġenġe nanari nanġo lam miligiq di ya kiġala segi soqnej. Nanġi lam ya bei o ti aiyosai.

⁴ Dunġenġe powo ti nanġi nanġo lam osibqa lam ya jalinġaq di qamsib o ti aiyeb.

⁵ Ariya tamo a unġa ban ojqa sawaq urur gilosai. A sokobaiyej. Deqa dunġenġe 10 nanġi gamq di a qa tariġosib sonabqa unġamnġrnaqa ġerenġeb.

⁶ “Nerenġesonabqa qolo jige tamo qudei nanġi maosib mareb, ‘Tamo unġa ban ojqa qaji agi gileqnu. Deqa niġi tigelosib walwelosib gamq di a turoiy.’

⁷ Onaqa dunġenġe 10 nanġi tigelosib nanġo lam gereiyeb.

⁸ Gereiyosibqa dunġenġe nanari nanġi na dunġenġe powo ti nanġi minġreb, ‘Niġi lam ya kiġala egiy. Gago lam ya saiqa deqa mosoqa laqnu.’

⁹ Onaqa dunġenġe powo ti nanġi na kamba minġreb, ‘Lam ya endi gago segi qa kere. Iga niġi qa ti keresai. Deqa niġi olo sumsib nunġo segi lam ya awaiyiy.’

¹⁰ Onaqa dunġenġe nanari 5 nanġi tigelosib lam ya awaiyqajqa sumeqnabqa tamo di a unġa ban ojqa sawaq giloqnej. Gileqnaqa dunġenġe powo ti nanġi nami nanġo lam gereiyosib soqneb deqa nanġi na tamo di dauryosib unġa ban ojqa sawaq gileb. Gilsib tal miligiq gilekritisib siranġ kabuteb.

¹¹ “Sokiġalayonaq dunġenġe nanari nanġi tal meq di bran-tosib maosib tamo di minġeb, ‘O Tamo Koba, iga bonum. Ni na siranġme waqtetgime.’

¹² Onaqa a na kamba minġrej, ‘E bole mernġwai. E niġi qaliesai.’ ”

¹³ Osiqa Yesus a olo marej, “Deġo kere niġi geregere ġam atsib soqniy. Di kiyaaqa? Ijo bġajqa bati niġi qaliesai deqa.”

Silali taqatqajqa yawo anġam

¹⁴ Osiqa Yesus a olo marej, “Qotei na aqa segi tamo unġasari nanġi taqatnġrsim nanġo Mandor Koba sqas. Kumbra di tamo bei a sawa isaq gilsiq di soqnej deġo kere. A gilqa osiqa aqa

kanğal tamo nanği koroinjrısiqa nanği na aqa silali taqatqa minjrısiq nanğo banğq di uratetnjrej.

¹⁵ A na aqa kanğal tamo nanğo segi segi sıngıla pegiyetnjr-sıqa nanği wau yqajqa kere dego silali pupoiyosiqa enjrej. Bei 5,000 kina yej. Bei 2,000 kina yej. Bei 1,000 kina yej. Osiqa a sawa isaq gılsıq di soqnej.

¹⁶ Sonaqa kanğal tamo 5,000 kina ej qaji a silali dena wauosiqa olo 5,000 kina bei ej.

¹⁷ Kanğal tamo 2,000 kina ej qaji a dego silali dena wauosiqa olo 2,000 kina bei ej.

¹⁸ Ariya kanğal tamo 1,000 kina ej qaji a silali dena wauosai. A silali di osi gılsıqa mandamq di sub bogsiqa sub miligiq di ulitonaq soqnej.

¹⁹ “Bati olekoba yala koboonaqa tamo koba a olo puluosi bosıqa aqa kanğal tamo nanği wauqa silali enjrej qaji di metnjrej. Metnjrnaqa nanği aqa areq bonabqa a na minjrej, ‘E nami silali engem qaji dena ninği waueb olo silali di osorbiy.’

²⁰ Onaqa kanğal tamo 5,000 kina ej qaji a na 5,000 kina bei osi bosıqa aqa tamo koba minjej, ‘O Tamo Koba, ni unime. Ino 5,000 kina nami ebem qaji dena e wauonamqa olo 5,000 kina bei brantej agiende.’

²¹ Onaqa aqa tamo koba a na minjej, ‘Ni kanğal tamo bolequja. Ni wau kiñala geregere taqatonum deqa e wau gargekoba olo ino banğq di uratitqa ni na taqatoqnqam. Deqa ni bosim e ombla areboleboleigim sqom.’

²² “Onaqa kanğal tamo 2,000 kina ej qaji a bosıqa aqa tamo koba minjej, ‘O Tamo Koba, ni unime. Ino 2,000 kina ebem qaji dena e wauonamqa olo 2,000 kina bei brantej agiende.’

²³ Onaqa aqa tamo koba a na minjej, ‘Ni dego kanğal tamo bolequja. Ni wau kiñala geregere taqatonum deqa e wau gargekoba olo ino banğq di uratitqa ni na taqatoqnqam. Deqa ni bosim e ombla areboleboleigim sqom.’

²⁴ “Onaqa kanğal tamo 1,000 kina ej qaji a bosıqa aqa tamo koba minjej, ‘O Tamo Koba, ni que. E nami qalieem, ni tamo njirin ani. Tamo qudei nanği inği yageq nab melieqnaqa ni segi na otorosim uyeqnum. Tamo qudei nanği saga yago breiyeq nab boleeqnaq ni segi na koroiyoqnsim uyeqnum.

²⁵ Deqa e ni qa ulaosim ino 1,000 kina ebem qaji di osi gılsimqa mandamq di sub bogsim sub miligiq di ulitonam soqnej agiende.’

²⁶ “Onaqa aqa tamo koba a na minjej, ‘Ni kanğal tamo uge. Ni lola ani. Ni nami qalieem, tamo qudei nanği inği yageq nab melieqnaqa e segi na otorosim uyeqnum. Tamo qudei nanği saga yago breiyeq nab boleeqnaq e segi na koroiyoqnsim uyeqnum. Ni nami e qa degsim qalieem.

27 Deqa ni kiyaaq a ijo silali di osi gilsim silali talq atosai? Ni di atem qamu e bosimqa silali talq dena ijo silali aqa oto kobaqo qamu turtosim onum qamu.'

28 Degsi minjsiqa aqa kanqal tamo qudei nanqi minjrej, 'Ninqi 1,000 kina di yayiosibqa kanqal tamo nami wauosiqa 10,000 kina ejunu qaji di olo yiy.

29 Ninqi degyiy. Di kiyaaq? Tamo a wau geregere taqatoqnqas di Qotei na olo wau yimqa a wau gargekoba taqatoqnqas. Ariya tamo a wau geregere taqatqasai di wau kiñala a na taqatejunu qaji di a olo bunu taqatqasai. Qotei na a kobotimqa a lanja sqas.

30 Deqa ninqi na kanqal tamo uge di qalaq di waiyibqa sawa ambruq di soqnem. Sawa dia nanqi akamkobaoqnsib pailoqnsib nanqo jaqatin qa qalagei anjam atoqnqas.' "

Mondoñ Tamo Anqro a bosim tamo unqasari kalil nanqi peginjraqas

31 Osiqa Yesus a olo marej, "Mondoñ e Tamo Anqro ñam kobaquja oqai. Osiy lan anqro kalil nanqi joqsiy mandamq aisiy ijo segi awo jaram kobaq di awesqai.

32-33 Awesoqnit sawa bei bei qaji kalil nanqi bosib ijo ulatamuq di koroabqa e na nanqi peginjraqai. E na nanqi qudei ijo ban woq di atelenosiy olo nanqi qudei ijo ban qonanq di atelenqai. Wagme taqato tamo nanqi na kaja ti meme ti nanqi peginjreqnub dego kere.

34 Osiy tamo unqasari ijo ban woq di unub qaji nanqi endegsi minjraqai, 'Ijo Abu a ninqi qa tulan areboleboleiyeqnu. Nami a mandam atej bati deqa a nunqo Mandor Koba sosim ninqi taqatñwajqa gam gereiyetñej. Deqa ninqi ijoq babqa ijo Abu na ninqi taqatñgwas.

35 Di kiyaaq? E mambonaqa ninqi na e inqi anaibeb. E ya qarbonaqa ninqi na e ya anaibeb. E yaun tamo sonamqa ninqi na e osib nunqo talq di gereibeb.

36 E gara saiqoji sonamqa ninqi na gara tigetbeb. E mambonaqa ninqi na e taqatbeb. E tonto talq di sonamqa ninqi na bosib e gereibeb.'

37 "E na tamo unqasari ijo ban woq di unub qaji nanqi degsi minjritqa nanqi e kamba nenembqab, 'O Tamo Koba, bati gembu ni mammonaqa iga na inqi anaimem? Bati gembu ni ya qarmonaqa iga na ya anaimem?

38 Bati gembu ni yaun tamo sonamqa iga ni osim gago talq di gereimem? Bati gembu ni gara saiqoji sonamqa iga na gara tigtmem?

39 Bati gembu ni maimonaqa iga na taqatmem? Bati gembu ni tonto talq di sonamqa iga bosim ni gereimem?'

40 “Nanġi e degsib nenembibqa e na kamba minjrġai, ‘E bole merġwai. Niġi na ijo was ñam saiġoji unub qaji nanġi geregereinjroqneb di aġi niġi e deġo gereiboqneb.’

41 “Ariya e na tamo unġasari ijo baġ qonaġq di unub qaji nanġi endegsi minjrġai, ‘Niġi tamo unġasari tulaġ ugedamu. Deġa niġi jaraiyyi. Jaraiyosib aisib nġamyuwo gaigai yuejunu qaji dia soqniy. Satan aqa laġ anġro nanġi ti dia sqab. Qotei a nami nġamyuwo di nanġi gereiyetnjrej.

42 Deġa niġi nġamyuwo deġ aiyiy. Di kiyaaqa? E mambonaqa niġi na e iġi anaibosai. E ya qarbonaqa niġi na e ya anaibosai.

43 E yaun tamo sonamqa niġi na e osib nunġo talq di gereibosai. E gara saiġoji sonamqa niġi na gara tigetbosai. E maibonaqa niġi na e taqatbosai. E tonto talq di sonamqa niġi na bosib e gereibosai.’

44 “E na tamo unġasari ijo baġ qonaġq di unub qaji nanġi degsi minjritqa nanġi e kamba nenembqab, ‘O Tamo Koba, bati gembu ni mammej? Bati gembu ni ya qarmej? Bati gembu ni yaun tamo soqnem? Bati gembu ni gara saiġoji soqnem? Bati gembu ni maimej? Bati gembu ni tonto talq di soqnem? O Tamo Koba, bati gembu ni degsi sonamqa iga ni numsim gereimosai?’

45 “Nanġi e degsib nenembibqa e na kamba minjrġai, ‘E bole merġwai. Niġi na ijo was ñam saiġoji unub qaji nanġi gereinjrosaiqneb di aġi niġi e deġo gereibosaiqneb.’

46 E na nanġi degsi minjrġiyqa nanġo awai uge enjrsiy breinjrit nġamyuwoq aiqab. Dia nanġi bati gaigai jaqatin oqnsib sqab. Ariya tamo unġasari kumbra bole yeqnuv qaji nanġi nġabile gaigai sqab.”

26

Juda tamo kokba nanġi Yesus qalib moiġajqa gam nġamoqneb

1 Yesus a anġam kalil di marsiq koboonaqa a na aqa anġro nanġi endegsi minjrej,

2 “Niġi qalie, yori bati koba jojomoqo. Bati aiyel unu. Yori bati di brantimqa Juda tamo kokba nanġi na e Tamo Anġro ojsib jeu tamo nanġo baġq di atqab. Atibqa nanġi na e nġamburbasq di lubib moiġai.” Yesus na aqa anġro nanġi degsi minjrej. Yori bati di Qotei a nami Israel nanġi Isip sawaq di padalqa laqnaqba aqaryainjrej deġa olo are qalqajqa bati.

3 Yori bati di jojomej deġa atra tamo kokba ti Israel nanġo gate nanġi ti gilsib atra tamo gate aqa ñam Kaiafas aqa talq di koroeb.

4 Koroosib endegsib nenemoqneb, “Iga kiyersim Yesus lumu na ojsim qalsim moiġotqom?”

⁵ Osib mareb, “Iga yori bati qa Yesus ojqsasai. Ojqom di tamo ungasari nanği iga nugsib nřiriņosib qoto tigelto uge.”

Uņa bei a gorenę quleq ti osiq Yesus aqa gateq di bilentej

⁶ Onaqa Yesus a Betani qureq gilsiqqa tamo bei nami yu na aqa jejamu ugeelenęj qaji aqa ñam Saimon aqa talq di soqnej.

⁷ Sosiqqa inği uyeqnaqa uņa bei a gorenę quleq ti tulaņ boledamu silali kobaquja na awaiyej qaji di jaliņaę jįgsiqqa osi bosiqa Yesus aqa gateq di bilentej.

⁸ Onaqa Yesus aqa anęro nanği uņa di aqa kumbra unsibqa nřiriņosib segi segi maroqneb, “Uņa di a kiyaaqa gorenę di laņa ñanęuiyqo?”

⁹ A gorenę di osiq tamo qudei enjrqo qamu silali kobaquja yonub qamu gilsiq tamo inği inği saiqoji nanği jeisi enjrqo qamu di kere.”

¹⁰ Onaqa Yesus a nanęo areqalo di qalieosiqqa minjrej, “Ninği kiyaaqa uņa di gulbe yeqñub? A kumbra bole ebqo.

¹¹ Tamo inği inği saiqoji nanği bati gaigai ninği ti sqab. Ariya e bati gaigai ninği ti sqasai.

¹² E moiqai. Moiyitqa e subq atqab. Uņa di a e qa are qalsiqqa ijo jejamuq di gorenę bilentosiq dena ijo jejamu subq atqajqa gereiyetbqo.

¹³ E bole mernęwai. Bunuqna ijo wau tamo nanği sawa sawa kalilq di ijo anjam bole mare mare laqnsibqa uņa endena kumbra ebqo qaji deqa are qaloqnsib a qa saocñqab.”

Judas a Yesus osim atra tamo kokba nanęo baņq di atqas

¹⁴ Onaqa Judas Iskariot a tigelosiqqa atra tamo kokba nanęoq gilej. Judas a Yesus aqa anęro 12 nanği deqaji bei.

¹⁵ A nanęoq gilsiqqa minjrej, “Ninği na awai kiye ebibqa e Yesus osiy nuņęo baņq di atqai?” Onaqa nanği na meniņ silali 30 yeb.

¹⁶ Yonab a gilsiqqa a Yesus osim nanęo baņq di atqajqa gam ñamoqnej.

Yesus aqa anęro nanği ti yori bati aqa inği uyeb

¹⁷ Ariya Bem Tiyosai Qaji Uyqajqa Bati brantonaqa Yesus aqa anęro nanği aqa areq bosib minjeb, “O Tamo Koba, ni iga merge. Iga aisim tal qabia yori bati aqa inği inği gereiyetmon-amqa ni inği uyqam?”

¹⁸ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ninği aisib qure ambleq di tamo bei itqab. Itosib minjiy, ‘Qalie Tamo a maręo, ‘Ijo bati jojomqo. Deqa e ijo anęro nanği koba na ino talq di awoosim yori bati aqa inği uyqom.’ ”

¹⁹ Onaqa Yesus aqa anęro nanği qure milligiq aisib anjam kalil Yesus na minjrej qaji degsib brantonab dauryosib inği inği kalil gereiyelenęb.

20-21 Onaqa bilaqtonaqa Yesus aqa angro 12 nanği ti koba na aisib tal gogetosib awoosib inği uyoqnsibqa Yesus na nanği endegsi minjrej, “E bole mernğwai. Niği ijo angro 12. Nunço ambleq dena angro bei a tigelosim e osim tamo qudei nanço banq di atqas.”

22 Degsi minjrnaq qusibqa are tulan gulbeinjrnaqa segi segi Yesus nenemyoqneb, “O Tamo Koba, ni e qa kiyo maronum?”

23 Onaqa minjrej, “Angro aqo ombla endego tabir qujaiq di bem quiq di tuqtqnum qaji a na e osim tamo qudei nanço banq di atqas.”

24 Niği quiy. E Tamo Angro moiqai. Nami Qotei aqa anjam degsib e qa nengrenyeb. Deqa unğum. E anjam di dauryosiy moiqai. Ariya angro e osim tamo qudei nanço banq di atqas qaji a tulan padalougetqas. A nami nambabosai qamu di kere.”

25 Onaqa Judas agi Yesus osim jeu tamo nanço banq di atqas qaji a na Yesus nenemyej, “O Tamo Koba, ni e qa kiyo ubtosim maronum?” Onaqa Yesus na kamba minnej, “Od. Anjam agi ni na maronum.”

Yesus na aqa angro nanği bem ti wain ti anainjrej

26 Osiqa Yesus aqa angro nanği koba na inği uyoqnsibqa Yesus a Qotei pailyosiqa bem bei osiq gingenyosiqa aqa angro nanği enjrsiqa endegsi minjrej, “Endi ijo jejamu. Osib uyyi.”

27 Osiqa wain osiqa gambanq di bilentosiq Qotei pailyosiqa aqa angro nanği enjrsiqa minjrej, “Niği kalil wain endi uyyi.”

28 Endi ijo len. Tamo unğasari gargekoba nanço une kobotet-njrqaqa deqa ijo len aiqas. Aisim Qotei aqa anjam bunuj nami gereiyej qaji di singilatqas.

29 E niği mernğwai. E wain endi olo uyqasai. Degsi gilsiy mondon diño batiamqa ijo Abu a nunço Mandor Koba soqnimqa e niği koba na awoosiy olo wain bunuj uyqai.”

30 Yesus na aqa angro nanği degsi minjrsiqa nanği koba na louosib koboonaqa qure uratosib Oliv manaq oqeb.

Yesus na aqa angro nanği minjrej, “Niği kalil e uratbosib jaraiqab”

31 Yesus aqa angro nanği ti manaq oqoqnsibqa Yesus na minjrej, “Qolo qujai endeqa niği kalil ijo ñam ulontosib e uratbosib jaraiqab. Nunço kumbra deqa Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb, ‘E na kaja nanço mandor qalitqa kaja nanği segi segi jaraiqab.’ Qotei aqa anjam nami degsib nengrenyeb.”

32 Ariya bati qalub koboamqa e olo subq na tigelosiy niği qa namoosiy Galili sawaq gilitqa niği bunuqna e daurbosib dia e itbqab.”

33 Onaqa Pita na minjej, “Anqro kalil nanqi ino ñam ulontosib jaraiqab e segi ino ñam ulontqasai.”

34 Onaqa Yesus na kamba minjej, “E bole mermqai. Qolo qujai endeqa ni ijo ñam ulitqam. Tuwe anjamosaisoqnimqa ni gisanjoqalubtosim marqam, ‘E Yesus qaliesai.’ ”

35 Onaqa Pita a tulanj saidosiq minjej, “Sai. E ni ombla moiqa marimqa, unqum, e ino ñam ulitqasai bole sai.” Onaqa Yesus aqa anqro kalil nanqi anjam qujai di minjoqneb.

Yesus a Getsemani nañu aguq di aqa Abu pailyej

36 Yesus aqa anqro nanqi koba na walwelosib nañu agu beiq di branteb. Nañu agu di aqa ñam Getsemani. Di brantosib Yesus na aqa anqro nanqi minjrej, “Ninji endi awesoqniy. E kiñala sasalosiy ijo Abu pailyosiy bqai.”

37 Degsi minjrnsiq aqa anqro qalub agi Sebedi aqa njiri aiyel nanqi Pita koba na joqsqa pailyoqajqa sasalej. Sasalosiq pailyoqnsiq a are tulanj gulbekobaiyej.

38 Osisa aqa anqro qalub nanqi minjrej, “E are tulanj gulbekobaibqo. Gulbe dena e moyepratonum. Deqa ninji e ombla endi sosimqa ñam atoqniy.”

39 Degsi minjrnsiq olo kiñala sasalosiq mandamq di ñam quosisqa Qotei pailyosiq minjej, “O ijo Abu, gam bei soqnimqa ni na marimqa gulbe endi ijoq baiq. Gulbe endi ya uge uyo bul. Unqum, ni ijo areqalo dauryaim. Ni ino segi areqalo dauryosim ye.”

40 Yesus a degsi Qotei pailyosiq olo tigelosiq aqa anqro nanqo areq aisiq ñam atej di nanqi are gulbe na ñereñesonab unjrej. Deqa Yesus na Pita minjej, “Ninji e ombla na ñam sokiñalayqa keresai e?”

41 Ninji ñereñajib. Ninji ñam sosib pailyoqniy. Yim gulbe bei nunqoq bqas di gulbe dena ninji uneq wainqwasai. Bole, nunqo are miligiq di ninji e daurbqajqa are unu. Ariya ninji segi gulbe di oqajqa sinqila saiqoji.”

42 Osisa Yesus a olo puluosi sasalosiq endegsi pailyej, “O ijo Abu, gam bei saiamqa, unqum, ni ino segi areqalo dauryosim marimqa e gulbe endi oqai.”

43 Degsi pailyosiq bosiq aqa anqro qalub nanqi urnamjnnaqa ñereñesonab unjrej.

44 Unjrnsiq olo nanqi uratnjrsiq puluosi gilsiq a nami pailyej qaji degsi olo pailyej.

45 Osisa a olo aqa anqro nanqo areq aisiq minjrej, “Ninji aqaratosib geregere ñereñejunub e? Unqum. Bati koboqo. Ninji uniy. E Tamo Anqro osib une tamo nanqo banq di atqajqa bati bqo.

46 Ninji tigelab gilqom. Tamo e osim nanqo banq di atqajqa agi brantqo.”

Judas a Yesus osiq jeu tamo nanjo banq di atej

47 Onaqa Yesus aqa angro 12 nanji deqaji bei agi Judas a na tamo gargekoba nanji sebru ti torom ti elenonab joqsiqa Yesus aqa areq di branteb. Israel nanjo gate nanji ti atra tamo kokba ti nanji na nanji qarijnrnab Yesus ojqa beb.

48 Judas a nami nanji ti qairosib anjam gereiyosib a na endegsi minjrej, “E tamo kundoqyqai agide. A ojsib osib giliy.”

49 Onaqa Judas a Yesus aqa areq bosiq minjej, “O Tamo Koba, qolo bole.” Degsi minjsiq kundoqyej.

50 Kundoqyonaqa Yesus na minjej, “O was, ni kumbra kiye e ebqa bonum ni degye.” Degsi minjnaqa tamo nanji di brantosib ban waiyosib Yesus ojob.

51 Onaqa Yesus aqa angro bei na aqa sebru osiqa atra tamo gate aqa kanjal tamo gateq di qalqajqa sebru waiyej grotosiqa dabkala segi gentetej.

52 Onaqa Yesus na aqa angro di minjej, “Ino sebru olo ate. Tamo kalil sebru na qotqab qaji nanji sebru na morenqab.

53 Ni que. E ijo Abu minjqai di a na lan angro 72,000 nanji qarijnrimqa bosib e aqaryaibqab. Ni di qaliesai kiyo?

54 Ariya e ijo Abu degsi minjqasai. Minjqai di aqa anjam nenqrenq di unu qaji di aqa damu brantqasai. Agi nami endegsib nenqrenqeb, ‘Kristus a moiqas.’ ”

55 Osiqa bati deqa Yesus na tamo nanji di minjrej, “E len ojo tamo unum deqa kiyo ningi sebru ti torom ti elenosib e ojqa bonub e? E bati gaigai atra tal miligiq di sosimqa Qotei aqa anjam plaltoqnem. Bati deqa ningi yala ban waiyosib e ojosai.

56 Ningi kumbra degyeb deqa Qotei aqa medabu o tamo nanjo anjam nenqrenq di unu qaji di aqa damu agi brantej.” Yesus a nanji degsi minjrnaqa aqa angro kalil nanji a uratosib jaraiyeb.

Juda tamo kokba nanji Yesus aqa jejamuq di une qametqa marsib koroeb

57 Onaqa tamo Yesus ojob qaji nanji na a osib atra tamo gate aqa ñam Kaiafas aqa talq osi gileb. Dia Juda gate nanji ti dal anjam qalie tamo nanji ti kalil koroesoqneb. Koroesonabqa tamo nanji na Yesus osi gilsib nanjo ulatamuq di tigelteb.

58 Nanji Yesus osi gileqnabqa Pita a kiñala isa isaq na Yesus dauryosiq uli uliosiq gilsiq torei atra tamo gate aqa tal meq di brantej. Brantosiqqa nanji Yesus kiyeryib unqajqa deqa are qalsiq qaja tamo qudei nanjo ambleq di awesoqnej.

59 Onaqa atra tamo kokba ti Juda gate nanji ti kalil koroesosibqa nanji gisan anjam na Yesus aqa jejamuq di une qametqa are qalsib anjam ñamoqneb. Di kiyaqa? Anjam dena nanji Yesus qalib moiqajqa deqa.

60 Anjam n̄amonab n̄amonab ugeinjrej. Deqa nan̄gi tamo gargekoba metnjreqnab boqnsib gisañ anjam Yesus aqa jejamuq di qamelenjoqneb. Nan̄go ambleq dena tamo aiyeł tigelosib Yesus aqa jejamu laña gisañyosib mareb,

61 “Tamo endi a endegsi marnaq iga quem, ‘E Qotei aqa atra tal koba endi koñgrontosiyqa bati qalub qa olo tigeltqai.’”

62 Onaqa atra tamo gate a nan̄go anjam di qusiqa a tigelosiqa Yesus aqa areq bosiq nenemyej, “Tamo nan̄gi endi une gargekoba ino jejamuq di qameqñub. Di ni kamba anjam bei marqasai e?”

63 Onaqa Yesus a torei mequmej. A anjam bei yala marosai. Deqa atra tamo gate na olo nenemyej, “Qotei n̄ambile gaigai unu qaji aqa ñam na e ni nenemm̄qai, ni Kristus e? Ni Qotei aqa N̄iri e? Ni e merbe.”

64 Onaqa Yesus na minjej, “Od. Anjam ni maronum di kere. Ni que. E Tamo An̄gro. Bunuqna e lañ qureq oqsiy Qotei siñgila koba ti unu qaji aqa bañ woq di awesosiy olo lañbiq na boqñit niñgi e nubqab.”

65 Onaqa atra tamo gate a Yesus aqa anjam di qusiqa a tulañ minjiñ oqetonaqa aqa segi gara jugo bumbran̄yosiqa marej, “Aqa une agi a segi babtqo iga quonum. Deqa iga kiyaaqa tamo bei olo metonam bosim aqa une marqas? Aqa misiliñ anjam niñgi quonub.

66 Deqa niñgi kiyersib marqab?” Onaqa nan̄gi kalil mareb, “A bole une ti. Deqa qalib moiyeñ.”

67-68 Nan̄gi kalil degsib marnabqa nan̄go ambleq dena tamo qudei nan̄gi tigelosib Yesus aqa ulatamuq di miselyoqnsib bañ na qaloqneb. Osib aqa n̄amdamu gara na qosetosib ula poñyoqnsib minjoqneb, “Ni Kristus amqa ni ubtosim mare, yai na ni lumqo?”

Pita a gisañjoqalubtosiq marej, “E Yesus qaliesai”

69 Ariya Pita a tal meq di awesonaqa kañgal uña bei na aqa areq bosiq minjej, “Ni dego Yesus Galili qaji aqa an̄gro bei. Ni nami a dauryosim laqñem.”

70 Onaqa Pita a tamo kalil nan̄go n̄amdamuq di tulañ saidosiq uña di minjej, “Ni anjam merbonum di e qaliesai.”

71 Degsi minjsiq tigelosiq tal qala beiq gilsiq di soqnej. Sonaqa kañgal uña bei na Pita unsiqa tamo nan̄gi Pita aqa areq di tigelesoqneb qaji nan̄gi minjrej, “Tamo di a dego Yesus Nasaret qaji aqa an̄gro bei. A nami Yesus dauryosiq laqñej.”

72 Onaqa Pita a olo tulañ saidosiq marej, “E tamo di qaliesai bole sai. E bole maronum.”

73 Olo kiñala soboleiyonaq tamo qudei jojom di tigelesoqneb qaji nan̄gi Pita aqa areq bosib minjeb, “Iga ino anjam

maro na qalieonum, ni Galili qaji tamo. Dena iga poigwo, ni Yesus aqa anğro bei.”

⁷⁴ Onaqa Pita a olo tulan şingila na saidosiq marej, “E tamo di qaliesai bole sai. E bole maronum. E gisanot Qotei na e lubem.” A degsi marnaqa tuwe anjamej.

⁷⁵ Tuwe anjamonaca Pita a qusiqa anjam nami Yesus na minjej qaji, “Tuwe anjamosaisoqnimqa ni gisañoqalubtosim marqam, ‘E Yesus qaliesai,’ ” anjam deqa olo are qalsiqa poiyoñaca oqedosiqa tulan akamugetej.

27

Juda tamo kokba nanđi Yesus osib Pailat aqa banđ di ateb

¹⁻² Onaqa nobqolo malu qameqnaq atra tamo kokba ti Israel nanđo gate nanđi ti kalil koroesosibqa Yesus qalib moiqajqa anjam keretoqñeb. Anjam kereonaq nanđi Yesus aqa banđ tontetosib osi gilsib Rom nanđo gate Pailat aqa banđ di ateb.

Judas na aqa segi jejamu qalsiq moiyej

³⁻⁴ Atra tamo kokba ti Juda gate nanđi ti Yesus qalib moiqajqa anjam keretonabqa Judas a qusiqa olo areqalo bei osiqa nanđo areq bosiq minjrej, “E une kobaquja yonum. Tamo e nuñđo banđ di atonum qaji a une saiqoji. Niñđi a lanđa qalsib moiyoťqab. Deqa meniñ silali 30 niñđi na ebeb qaji endi olo oiy.” Degsi minjrnaqa nanđi na kamba minjeb, “Di gago gulbe sai. Di ino segi gulbe.”

⁵ Onaqa Judas a silali di olo osi gilsiqqa atra tal meq di breiyosiqa aisiq a segi na aqa kakroq di sil waiyosiq gainosiq moiyej.

⁶ Onaqa atra tamo kokba nanđi mareb, “Silali endi tamo qalib moiqajqa aqa awai. Deqa iga silali endi atra tal aqa silali ti turtqasai.”

⁷ Nanđi degsib marsibqa silali di olo osib web gereiyo qaji tamo bei aqa mandam mutu bei awaiyeb. Yauñ tamo nanđi moreñoqñibqa mandam mutu dia subq atelenqajqa deqa awaiyeb.

⁸ Mandam mutu di “Leñ Aiyo Qaji Mandam” ñam degsib waiyeb. Ñam di bini mareqñub.

⁹⁻¹⁰ Deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo Jeremaia a nami marej qaji di aqa damu brantej. A endegsi marej, “Israel nanđi Kristus aqa jejamu awaiyqa marsib meniñ silali 30 atqab. Atsib silali di olo osib web gereiyo qaji tamo bei aqa mandam mutu bei awaiyqab. Tamo Koba a na anjam degsi merbqo.” Jeremaia a nami degsi marej.

Pailat na Yesus nenemyej, “Ni Juda nanđo Mandor Koba e?”

11 Onaqa Yesus a Pailat aqa ulatamuq di tigelonaqa Pailat na nenemyej, “Ni Juda nanngo Mandor Koba e?” Onaqa Yesus na minjej, “Od. Anjam ni maronum di kere.”

12 Onaqa atra tamo kokba ti Juda gate nanngi ti Yesus aqa anjam di qusib minjinj oqetnjrnaqa Yesus gisanjoqnsib aqa jejamuq di une gargekoba qamelenjoqneb. Onaqa Yesus a torei mequmej. A anjam bei kamba yala marosai.

13 Deqa Pailat na olo Yesus nenemyej, “Nanngi une gargekoba ino jejamuq di qameqneb. Di ni queqnum e?”

14 Onaqa Yesus a kamba anjam bei marosai. Deqa Pailat a tulanj prugugetej.

Pailat a marej, “Ninngi Yesus a namburbasq di qamiy”

15 Pailat aqa kumbra agiende. Wausau gaigai yori bati koba brantognimqa Juda tamo ungasari nanngi tamo qujai aqa ñam maroqnbqa Pailat na tamo di tonto talq dena uratoqnsim enjroqnas.

16 Bati deqa tamo bei aqa ñam Barabas a tonto talq di soqnej. A lenj ojo tamo.

17 Deqa tamo ungasari kalil nanngi Pailat aqa areq di koroon-abqa a na nenemnjrej, “E tamo yai tonto talq dena uratosiy enjwai? E Barabas uratosiy enjwai kiyo Yesus agi ninngi Kristus qa mareqneb qaji a uratosiy enjwai kiyo? Ninngi na merbiy.”

18 Pailat a nanngi degsi nenemnjrej. Di kiyaqa? A qalieej, atra tamo kokba nanngi Yesus qa ugeosib deqa a ojsib Pailat aqa banq di ateb.

19 Bati di Pailat a une pegiyo qaji awo jaramq di awesonaga aqa ñaun na anjam bei pepa mutu kiñalaq di nengrenyosiq Pailat aqaq qarinyej. A endegsi nengrenyej, “Yesus aqa jejamuq di une saiqoji. Deqa ni a kumbra uge bei yaim. Qolo e ñeiobilqeiosim Yesus unonum. Deqa e are tulanj gul-bekobaibqo.”

20 Onaqa Juda gate nanngi ti atra tamo kokba ti nanngi na tamo ungasari nanngo areqalo tigeltetnjreb. Tamo ungasari nanngi Pailat minjibqa a na Barabas uratosim enjrsim olo Yesus qalim moiqaqqa deqa nanngo areqalo tigeltetnjreb.

21 Onaqa Pailat na olo tamo ungasari nanngi nenemnjrej, “E tamo yai uratosiy enjwai? Barabas kiyo Yesus kiyo? Ninngi na merbiy.” Onaqa nanngi na kamba minjeb, “Ni Barabas uratosim ege.”

22 Onaqa Pailat na olo minjrej, “E ninngi Barabas enjwajqa merbonub deqa e Yesus kiyeryqai? Agi ninngi a qa mareqneb. ‘A Kristus.’” Onaqa nanngi kalil murqumyosib minjeb, “Ni Yesus osim namburbasq di qame.”

23 Onaqa minjrej, “Kiyaqa Yesus qalit moiqaq? A une kiye yqo deqa a namburbasq di qamqai?” Degsi minjrnaga

nanği olo tulan murqumyoqnsib wainyoqnsib minjoqneb, “Ni a namburbasq di qame.”

²⁴ Onaqa Pailat a nanžo anjam di qusiqa endegsi poiyej, “Tamo unğasari nanği ijo anjam quetbqasai. E nanği said-njrqai di nanği niriñosib qoto tigeltqab.” Pailat a degsi poiyej deqa a tamo unğasari nanžo ulatamuq di ya bei tabirq di qamsiqa ya dena aqa bañ yansosiqa minjrej, “Yesus a moiqas di nunžo une. Di ijo une sai.”

²⁵ Onaqa tamo unğasari nanği na minjeb, “Di kere. Unğum. Yesus a moiqas di gago une. Di gago anğro nanžo une dego.”

²⁶ Nanği Pailat degsib minjnabqa a nanžo anjam di dauryosiqa Barabas tonto talq dena oqeq atsiqa nanği enjrej. Enjrşiqa olo Yesus osiq qaja tamo nanžo bañq di atsiqa minjrej, “Ninği Yesus bu toqoñ na kumbainyiy.” Degsi minjrnaqa nanği na Yesus osib kumbainyeb. Kumbainyosib koboonaqa Pailat na olo minjrej, “Ninği Yesus namburbasq di qamqajqa osib giliy.”

Qaja tamo nanği Yesus misilinjoqneb

²⁷ Pailat na qaja tamo nanği degsi minjrnaqa nanği Yesus osib Rom nanžo tal kobaqujaq osi gileb. Osi gilsib qaja tamo kalil nanği metjnab bosib tal dia koroeb.

²⁸ Koroosib Yesus aqa gara piqtetosib gara jugo olekoba lent mandor kokba nanği gaigai jigeqñub deqaji bei osib Yesus jigeteb.

²⁹ Osib sil luwit osib lulumosib sil dena mandor nanžo gate tatal bul gereiyosib aqa gateq di atetosib singila na teqiyeb. Osib bu toqoñ kaneño osib Yesus aqa bañ woq di yonab a mandor koba bul ojsiq tigelesoqnej. Osib aqa areq di sinğa pulutosib a gisañ na binjoqnsib minjoqneb, “O Juda nanžo Mandor Koba, kaiye.”

³⁰ Degsib Yesus minjoqnsib a miselyoqnsib bu toqoñ esoqnej qaji di tatruiyosib dena aqa gateq di qaloqneb.

³¹ Nanği degsib Yesus misilinjosib koboonaqa gara lent di piqtetosib aqa segi gara olo jigetosib aqa qawarq di namburbas atetosib a bañ ojsib gaintqa sawaq osi gileb.

Nanği Yesus osib namburbasq di qameb

³² Nanği Yesus osi giloqnsibqa gamq di tamo bei walweloşiq ayeqnaqa a turosib ojsib Yesus aqa qawarq dena namburbas yayiosib tamo di yonabqa a kamba qoboyosiqa gam na Yesus dauryosiq giloqnej. Tamo di aqa ñam Saimon. A Sairini qure qaji.

³³ Nanği Yesus osi gilsib sawa agu kiñala bei aqa ñam Golgota di branteb. Ñam di aqa damu, “Tamo gate tanu.”

34 Di brantosib qaja tamo nanği na wain ya ti kial aqa ya isa koba de ti bulyosib Yesus anaiyonab uyo oneiyonaq ugeiyonaq uratej.

35 Onaqa qaja tamo nanği na Yesus osib namburbasq di qameb. Qamsib Yesus aqa gara elenqa marsib gilteleneb. Osib meniñ silali alaneb. Tamo yai aqa meniñ na bunñrqaş di a na gara oqas. Degsib marsib meniñ silali alanosib gara eleneb.

36 Onaqa Yesus a namburbas goge di gainesonaqa qaja tamo nanği namburbas utruq di awoosib Yesus taqatesoqneb.

37 Osib namburbas mutu gogeq di anjam endegsib nenğrenyeb, “Tamo endi Yesus. A Juda nanço Mandor Koba.” Yesus a nami maroqnej, “E Juda nanço Mandor Koba.” Yesus aqa une deqa osib anjam di nenğrenyeb.

38 Bati deqa bajıñ tamo aiyel dego namburbasq di gaintnjrsib ñıneb. Bei Yesus aqa bañ woq di qameb. Bei Yesus aqa bañ qonanq di qameb.

39 Yesus a namburbas goge di sonaqa tamo unğasari nanği aqa ulatamuq dena walwelosib gile beoqnsib a misilinjoqnsib gate gainjoqnsib minjoqneb,

40 “Ni nami marem, ‘E atra tal koba koñgrontosiyqa bati qalub qa olo tigeltqai.’ Ni degsi marem deqa ni ino segi jejamu aqaryaiye. Ni Qotei aqa Nıriamqa ni namburbas uratosim mandamq aiye.”

41-42 Atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanği ti Juda gate nanği ti dego Yesus degsib misilinjoqneb. Osib segi segi maroqneb, “A na tamo unğasari gargekoba nanği aqaryainjroqnej. Ariya a na aqa segi jejamu aqaryaiyqa keresai. A Israel nanço Mandor Koba boleamqa a namburbas uratosim mandamq aiyimqa iga unsim marqom, ‘Bole.’

43 A segi mareqnu, ‘E Qotei qa ijo areqalo siñgilatejunum. E segi Qotei aqa Niri.’ Aqa anjam di boleamqa Qotei na endego aqaryaiyem.”

44 Onaqa bajıñ tamo aiyel Yesus ombla gaintnjreb qaji nanği dego Yesus degsib misilin anjam minjoqneb.

Yesus a moiyej

45 Qanam jige señ bati 12 onaqa sawa kalil tulañ ambruosi sonaq gilsiq señ bati 3 onaq bilaqtej.

46 Onaqa Yesus a tulañ lelenosiqa marej, “Eloi, Eloi, lema sabaktani?” Di Hibru anjam. Anjam di aqa damu, “O ijo Qotei, O ijo Qotei. Ni kiyaya e qoreibonum?”

47 Onaqa tamo qudei Yesus aqa areq di tigelesoqneb qaji nanği aqa anjam di qusib mareb, “A Elaija meteqnu.”

48 Degsib marnabqa tamo bei a urur ti gilsiq gara ñenği bei osiq wain isa kobaq di tuqtosiqa soruq di qosisiqa osi bosiqqa Yesus anaiyqajqa soqtosiqa aqa medabuq di atej.

49 Onaqa tamo qudei nanği mareb, “İga mati tariņosim koqyesqom. Elaija a bosim Yesus ņamburbasq dena osim mandamq atqas kiyo?”

50 Onaqa Yesus a olo tulaņ leleņosiqa mondor titosiq aqa ņambile uratosiq moiyej.

51 Bati qujai deqa gara kobaquja atra tal miligiq di gainesoqnej qaji a goqe na branosiqa aisiq poaiyelej. Onaqa mimin kobaquja dego dosiq mandam reņginjyonaqa meniņ kokba paraparaeleneb.

52-53 Bati deqa Qotei aqa segi tamo unğasari gargekoba nami moreņeb qaji nanęo sub waqelenonabqa nanği olo subq na tigeleb. Bunuqna Yesus a dego subq na tigelonaqa tamo unğasari nanği di Qotei aqa qure koba Jerusalem miligiq gileb. Gilnabqa tamo gargekoba nanği na unjreb.

54 Ariya qaja tamo nanği ņamburbas utruq di Yesus taqate-soqneb qaji nanęo gate ombla na mimin dosiq mandam reņginjyonaq meniņ kokba paraparaelenonab unsibqa nanği tulaņ ulaugetosib mareb, “Bole. Tamo endi a Qotei aqa Njiri.”

55-56 Unğasari gargekoba nanği isaq di tigelesosib Yesus koqyoqneb. Bei Maria Makdala qure qaji. Maria bei ağı Jems Josep wo nanęo ai. Ariya uņa bei Sebedi aqa ņjiri aiyel nanęo ai. Yesus a nami Galili sawaq di sonaqa unğasari nanği dena a dauryosib laqnsib kaņgalyoqneb. Bati Yesus a Galili sawa uratosiq a na nanği joqsıqa koba na Jerusalem beleneb.

Josep a Yesus aqa jejamu osiq subq atej

57-58 Onaqa bilaqtonaqa ñoro tamo bei aqa ñam Josep a Yesus aqa jejamu osim subq atqa marsıqa Pailat a nenemyqa gilej. Josep a Arimatea qure qaji. A dego Yesus dauryoqnej qaji. Deqa a Pailat aqa talq gilsıqa nenemyej, “Ni e odbimqa e Yesus aqa jejamu osiy subq atqa kere e?” Onaqa Pailat na odyosiqa aqa qaja tamo qudei nanği minjrej, “Niņgi Yesus aqa jejamu osib Josep yiy.”

59-60 Onaqa Josep na Yesus aqa jejamu osi gilsıqa gara qat omu na dalaosiq aqa segi sub bunuj nami meniņ miligiq di gereiyej qaji dia atej. Atsiqa meniņ kobaquja belbeltosiq dena sub me getentej. Osiqa olo aiyej.

61 Onaqa Maria Makdala qure qaji wo Maria bei wo bosib sub areq di awoosib taqatesoqneb.

Qaja tamo nanği sub me taqatesoqneb

62 Juda nanęo yori bati brantqa laqnej deqa yori bati aqa inęi inęi kalil gereiyosib atnab soqnej. Deqa atra tamo kokba ti Farisi nanği ti Pailat aqa talq gilsib minjeb,

⁶³ “O Tamo Koba, Yesus a gisaŋ tamo. Deqa a moiyo-saisosiqa endegsi marnaq iga quem, ‘Bati qalub koboamqa e olo subq na tigelqai.’ A degsi marnaq iga quem.

⁶⁴ Deqa ni ino qaja tamo qudei qarinjrimqa nanŋi gilsib sub me geregere getentosib taqatesoqniqbqa bati qalub koboqas. Ni degye. Ni degyqasai di Yesus aqa anŋro nanŋi gilsib aqa jejamu bajinosisib gisaŋosib tamo unŋasari nanŋi minjrqab, ‘Yesus a subq na tigelqo.’ Yimqa nanŋo gisaŋ anjam di tulaŋ kobaosim Yesus aqa gisaŋ anjam nami marej qaji di tulaŋ bunyqas.”

⁶⁵ Onaqa Pailat na minjrej, “Niŋgi nunŋo segi qaja tamo qudei joqsib gilibqa nanŋi sub me geregere getentosib taqatesqab.”

⁶⁶ Pailat a nanŋi degsi minjrnaqa nanŋi na qaja tamo qudei nanŋi joqsib gilsib minjreb, “Niŋgi na sub me geregere taqatesoqniy.” Degsib minjrsib meniŋ kobaquja nami sub me getentesoqnej qaji di olo geregere siŋgilatosib sub meq di saga waiyeb. Nanŋi degyeb. Di kiyaaqa? Yesus aqa anŋro nanŋi bunuqna bosib saga olo taqal atqab di tamo kalil nanŋi poinjrqas, Yesus aqa anŋro nanŋi aqa jejamu bajinonub.

28

Yesus a olo subq na tigelej

¹ Yori bati koboonaqa nebeonaq nobqolo ambru Maria Makdala qure qaji wo Maria bei wo tigelosib Yesus aqa sub unqajqa gileb.

² Nanŋi gileq nabqa Tamo Koba aqa laŋ anŋro bei a laŋ goge na aisiqa meniŋ kobaquja sub me getentesoqnej qaji di belbeltosiq qalaq di atsiqa meniŋ quraq di awesoqnej. Awesonaqa mimiŋ kobaquja dej.

³ Laŋ anŋro di aqa ulatamu kola bul tulaŋ minjalej. Aqa gara laŋbi bul tulaŋ qat.

⁴ Onaqa qaja tamo sub me taqatesoqneq qaji nanŋi na laŋ anŋro di unsibqa nanŋi tulaŋ ulaugetosib gindagindanosib mandamq di ululonosisib tamo moreŋo bul tindaŋesoqneq.

⁵ Onaqa laŋ anŋro na uŋa aiyel di minjrej, “Niŋgi ulaaib. E qalie, niŋgi Yesus ŋamburbasq di qameb qaji a qa ŋameq nub.

⁶ A endi sosai. A subq na tigelqo. Agi a nami niŋgi endegsi mernŋej, ‘E subq na tigelqai.’ Deqa niŋgi aiyel bosib sub miligi uniy. A ŋeioteb qaji lume agi unu.

⁷ Niŋgi unsibqa olo puluosib gurgur ti aisib Yesus aqa anŋro nanŋi endegsib minjriy, ‘Yesus a subq na tigelqo. Tigelosiq niŋgi qa namoosiq Galili sawaq gilqo. Niŋgi dego Galili sawaq gilsib dia a itqab.’ O uŋa aiyel, e niŋgi anjam di mernŋgwa bonum.”

⁸ Onaqa uña aiyel di nanği tulan ulaugeteb. Osib nanği olo areboleholeinjrej. Deqa nanği subq dena olo puluosib lanğro na anjam minjrej qaji di Yesus aqa anğro nanği minjrğajqa gurgur ti aiyeb.

⁹ Aiyeq nabqa gamq di Yesus a segi nanği aiyel tuosiqa minjrej, “Nobqolo bole.” Degsi minjrnaqa nanği aiyel aqa areq bosibqa aqa singa ojsib a binjyeb.

¹⁰ Onaqa Yesus na minjrej, “Ninği ulaaib. Ninği aisib ijo was nanği endegsib minjriy, ‘Ninği Galili sawaq giliy. Gilsib dia Yesus itqab.’ ”

Qaja tamo nanngo gisan anjam

¹¹ Uña aiyel aiyeq nabqa qaja tamo qudei sub taqatesoqneb qaji nanği tigelosib qure miligiq aiyeb. Aisib kumbra kalil subq di brantonaq uneb qaji di atra tamo kokba nanği sainjreb.

¹² Sainjrnab qusibqa Juda gate kalil nanği metnjrnab bosib koroosib anjam qosisib qaja tamo nanği di silali kobaquja enjreb. Osib minjreb,

¹³ “Ninği na tamo unğasari nanği anjam endegsib minjroqniy, ‘Iga sub taqatosim nerenesonamqa Yesus aqa anğro nanği qolo bosib subq dena Yesus aqa jejamu bajinjosib jaraiyeb.’ ”

¹⁴ Yimqa Pailat a nunngo anjam di qusim ninği qa nirinamqa iga na aqa are olo latetosim anjam gereiyonamqa a ninği gulbe bei enğwasai.”

¹⁵ Onaqa qaja tamo nanği silali di osib atra tamo kokba nanngo anjam dauryosib Yesus aqa anğro nanği na aqa jejamu subq dena bajineb anjam di mare mare laqneb. Laq nab Juda tamo unğasari tulan gargekoba nanği anjam di quelenjosib nanği kamba saoqueb agi bini saoqueb unub.

Yesus na aqa anğro nanği wau enjrej

¹⁶ Onaqa Yesus aqa anğro 11 nanği Galili sawaq gilsib mana bei Yesus a nami nanği deq oqwjajqa minjrej qaji deq oqeb.

¹⁷ Oqsib dia Yesus itosib a binjyosib aqa ñam soqteb. Ariya nanği qudei areqalo aiyelteb.

¹⁸ Onaqa Yesus a nanngo areq gilsiq minjrej, “Ijo Abu na singila kalil ijo banq di atej deqa e mandam ti lanğ ti taqatejunum.

¹⁹ Deqa ninği walwelosib sawa sawa kalil keretoqnsibqa tamo unğasari nanği ijo anjam minjre minjre laqniy. Yim nanği e daurbqajqa deqa. Ninği ijo Abu aqa ñam na ti e Qotei aqa Niri ijo segi ñam na ti Mondor Bole aqa ñam na ti nanği yansnjroqniy.

²⁰ O ijo anğro, anjam kalil e nami merngoqnem qaji di ninği walwelosib tamo unğasari nanği minjroqniy. Yim nanği anjam

di dauryqajqa deqa. Ningi quiy. E bati gaigai ningi koba na wauoqnsiy sqai. Degsim soqnim soqnim diyo bati brantqas.”

MAK

Jon yansnjro qaji a anjam palontoqnej

¹ Qotei aqa Njiri Yesus Kristus aqa anjam bole e utruq na saqai.

² Nami Qotei na aqa Njiri Yesus endegsi minjej, “Ni que. E na ijo anjam maro tamo qarinyitqa a ni qa namoosim ino gam gereiyetmqas.

³ A wadau sawaq di tulan lelenoqnsim tamo ungasari nanji endegsi minjroqngas, ‘Tamo Koba a bqajqa gam gereiyetiy. Aqa gam tingitetiy.’” Qotei a nami aqa Njiri degsi minjej. On-aqa aqa medabu o qaji tamo Aisaia a anjam di nenjrenjyonaq soqnej.

⁴⁻⁵ Bunuqna Jon yansnjro qaji a wadau sawaq di brantej. Brantosi q dia tamo ungasari nanji Qotei aqa anjam palontosi q minjroqnej. Tamo ungasari Judia sawaq di soqneb qaji nanji ti Jerusalem qureq di soqneb qaji nanji ti kalil Jon aqa areq gileq nabqa a na nanji endegsi minjroqnej, “Ninji are bulyibqa Qotei na nunjo une kalil kobotetngwas. Amqa e na ninji yansngwai.” Degsi minjre qnaqa nanji na nanjo une kalil babteq nabqa Jordan yaq di yansnjroqnej.

⁶ Jon a wadau sawaq di soqnej di a ingi ingi sai qoji. Deqa a gara jugo kamel aqa junjum na gereiyo qaji di jugoqnsiqa alalag na singilatosi q laqnej. A ingi uyo sai qoji deqa a sis ti bisim qaq ti uyoqnej.

⁷ A Qotei aqa anjam palontoqnsiqa tamo ungasari nanji endegsi minjroqnej, “Tamo Koba a bunuqna ijo qoreq na bqas. A tamo singila koba. Ijo singila aqa singila ti keresai. Deqa e a kangalyqajqa e tamo bolesai.

⁸ E ya na ninji yansngeqnum. Ariya Tamo Koba a bosimqa Mondor Bole aqa singila na ninji yansngwas.” Jon na tamo ungasari nanji anjam degsi minjroqnej.

Jon na Yesus yansej

⁹ Bati bei Yesus a Jon na yansqa marsiqa Nasaret qureq dena tigelosiqa Galili sawa uratosi q Jon aqa areq bej. Bonaqa Jon na Jordan yaq di yansej.

¹⁰ Yansonaqa a yaq na tigelosiqa tarosi q lanj goge koqyon-aqa lanj waqej. Lanj waqonaqa Qotei aqa Mondor a binon bulosi q aisi q Yesus aqa jejamuq di awoej.

¹¹ Awoonaqa lanj goge dena Qotei na Yesus metonaqa aqa kakro quej. A endegsi minjnaq quej, “Ni ijo Angro qujai. E ni tulan qalaqalaimeqnum. E ni qa tulan areboleboleibeqnu.”

Satan a bosiq Yesus walawalaiyoqnej

12-13 Onaqa Mondor a Yesus wadau sawaq osi gilsiq di uratonaga bati 40 a di laqnej. Di laqnaqa Satan bosiq a Yesus a une bei atqa marsiq walawalaiyoqnej. Yesus a wagme juwan nanji ti soqneb. Sonabqa Qotei aqa lan angro nanji bosib Yesus singilatoqneb.

Yesus a Galili sawaq di aqa wau utru atej

14 Bati bei Jon a tonto talq di waiyonab sonaqa Yesus a olo Galili sawaq aiyej. Aisiq dia Qotei aqa anjam bole palontonej.

15 A endegsi maroqnej, “Qotei na aqa segi tamo ungasari nanji taqatnrsim nanjo Mandor Koba sqajqa bati jomqo. Deqa ningsi are bulyosib Qotei aqa anjam bole nunjo areqaloq di singilatiy.”

Yesus na tamo qolqe nanji metnjrnaq a dauryeb

16 Osiqa Yesus a Galili ya agu kobaqujaq gilej. Gilsiq alile dia walweloqnsiq nam atej di Saimon aqa was Andru wo nanji qe o qaji tamo soqneb deqa nanji kakan waiyeq nab unjrej.

17 Unjrsiq minjrej, “Ningsi aiyel e daurbiy. Ningsi qe o qaji tamo unub deqa ningsi qe eqnub. Dego kere e wau engitqa ningsi olo tamo oqnaq.”

18 Yesus a nanji degsi minjrnaqa nanji nanjo kakan uratosib Yesus dauryeb.

19 Onaqa Yesus a olo walweloqnsiq gilokiñalayosiqa Sebedi aqa njiri Jems aqa was Jon wo nanji aiyel qobun miligiq di kakan branjo qandimeq nabqa unjrsiq metnjrej.

20 Metnjrnaqa nanjo abu Sebedi wau tamo ti qobun miligiq di sonabqa nanji uratnrsib Yesus dauryeb.

Yesus a tamo bei aqaq dena mondor uge wiyetej

21 Onaqa Yesus aqa angro nanji ti walweloqnsiq gilsib Kaperneam qureq di branteb. Brantosib sonabqa Juda nanjo yori batiej. Deqa Yesus a Juda nanjo Qotei tal miligiq gilsiq Qotei aqa anjam palontosiq minjroqnej.

22 Aqa anjam palontej di singila ti. Dal anjam qalie tamo nanjo anjam maroqneb de ti keresai. Yesus a segi anjam di aqa abu. Aqa anjam dena dal anjam qalie tamo nanjo anjam tulan bunyoqnej. Deqa tamo ungasari nanji Yesus aqa anjam di qusib tulan prugeb.

23 Bati di tamo bei mondor uge na ojej qaji a Qotei tal miligiq di awesoqnej. Deqa a Yesus unsiqa tulan lelenosiqa minjej,

24 “O Yesus Nasaret qaji tamo, ni iga kiyergwajqa bonum? Ni iga padaltgwa bonum e? E ni qalie. Ni Qotei aqa Tamo Boledamu. Ino jejamuq di une bei saiqoji.”

25 Onaqa Yesus na mondor uge di njrintosiq minjej, “Ni medabu getentosim tamo di uratosim ulan.”

²⁶ Degsi minjnaqa mondor uge dena tamo di kunjimyosiqa tulan lelenosiqa a uratosiq ulanej.

²⁷ Onaqa tamo ungasari nanqi Yesus aqa manwa di unsibqa nanqi tulan prugosib segi segi maroqneb, “Yesus a tamo kiyero? A anjam bunuj mareqnu. Aqa anjam bunuj di singila ti mareqnu. A segi anjam di aqa abu. Agi a na mondor uge nanqi minjreqnaqa nanqi aqa anjam dauryosib jaraiyeqnu.”

²⁸ Tamo ungasari nanqi degsib maroqneb. Osib nanqi walwelosib Galili sawa keretosib Yesus aqa manwa deqa saooqnsib laqneb.

Yesus na Pita aqa mimibe boletej

²⁹ Onaqa Yesus aqa angro nanqi ti Qotei tal uratosib Saimon Andru wo nanjo tal gogeteb. Jems Jon wo nanqi koba na tal gogeteb.

³⁰ Tal gogetosibqa Saimon aqa mimibe makobaiyonaq jekamu tulan kanjanjonaqa neiesonaq uneb. Deqa Yesus aqa angro nanqi na Yesus minjeb, “Ni na unja di boletqa kere e?” Onaqa minjrej, “Od, e na boletqa kere.”

³¹ Degsi minjrsiqa unja maiyej qaji aqa areq gilsiq ba ojsiqa tigeltej. Tigeltonaqa aqa jekamu kanjan di koboonaqa a tigelosiq nanqi inji goiyetnjrej.

Yesus a tamo ungasari gargekoba nanqi boletnjroqnej

³² Sen aiyeqnaqa qure deqaji tamo ungasari ma utru segi segi so qaji nanqi ti mondor uge uge na ojeleno qaji nanqi ti nanjo was nanqi na joqoqnsib Yesus aqa areq boqneb.

³³ Boqnsib Yesus soqnej qaji tal meq di korooqneb.

³⁴ Onaqa Yesus na tamo ungasari kalil ma ti soqneb qaji nanqi boletnjroqnej. Osiqa mondor uge nanqi dego winjroqnej. Mondor uge nanqi di Yesus qa qalieeb deqa nanqi aqa nam ubtqa mareqnab a na nanqi saidnjroqnej.

Yesus a Galili sawaq di Qotei aqa anjam mare mare laqnej

³⁵ Onaqa nobqolo ambru Yesus na tamo ungasari nanqi alelnjrsiqa wadau sawaq gilsiq dia Qotei pailyoqnej.

³⁶⁻³⁷ Pailyeqnaqa aqa angro nanqi Saimon koba na a qa namosib gilsib itosib minjeb, “Tamo ungasari kalil nanqi ni qa nameqnu.”

³⁸ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ninji tigelabqa iga qure qureq giloqnsimqa dia Qotei aqa anjam palontoqnsim tamo ungasari nanqi minjroqnom. E wau di yqajqa deqa mandamq aiyem.”

³⁹ Degsi minjrsiqa walweloqnsiqa qure qure kalil Galili sawaq di brantoqnsiqa Juda nanjo Qotei tal miligiq giloqnsiqa Qotei aqa anjam palontoqnsiq minjroqnej. Osiqa

mondor uge uge nan̄gi winjreqnaqa nan̄gi na tamo un̄gasari nan̄goq dena jaraiyoqneḅ.

Yesus a tamo yu na aqa jejamu ugeelen̄ej qaji di boletej

⁴⁰ Onaqa tamo bei yu na aqa jejamu ugeelen̄ej qaji a Yesus aqa areq bosiq aqa siŋgaq di siŋga pulutosiq a pailiosiq min̄ej, “O Tamo Koba, ni e boletbqa are soqnimqa e boletbe.”

⁴¹ Onaqa Yesus na tamo di aqa yu unsiq a qa dulosisq ban̄ waiyosiq ojeḅ. Ojsiq min̄ej, “E ni boletmqa are unu. Deqa ino jejamu olo boleeme.”

⁴² Onaqa bati qujai deqa aqa yu kalil mosoosiq aqa jejamu boleej.

⁴³ Onaqa Yesus a siŋgila na min̄ej, “Ni tigelosim gile.

⁴⁴ Ino jejamu boleqo deqa ni tamo qudei nan̄gi min̄jraim. Ni gilsim ino jejamu atra tamo osoryosim atraiyqajqa in̄gi in̄gi Moses a nami marej qaji di osim Qotei atraiye. Yimqa tamo un̄gasari nan̄gi ni num̄sib marqab, ‘Bole, ino jejamu boleqo.’ ”

⁴⁵ Onaqa a gilsiq ariya a Yesus aqa anjam di dauryosai. Yesus na boletej deqa a anjam mare mare laqnaqa tamo un̄gasari tulaḅ gargekoba nan̄gi quekriteḅ. Deqa Yesus a segitosiq gilsiq wadau sawaq di soqnej. Tamo un̄gasari nan̄gi a jujunyaib deqa a qure beiq di brantosaiognej. A wadau sawaq di sonaqa tamo un̄gasari tulaḅ gargekoba nan̄gi qure qure kalilq dena tigeloḡnsib aqa areq belenoqneḅ.

2

Yesus a tamo bei jejamu laiyej qaji di boletej

¹ Bati bei Yesus a olo Kaperneam gilsiq di sonaqa qure deqaji nan̄gi endegsib queḅ, “Yesus a gago qureq olo b̄qo. A talq di unu.”

² Deqa tamo un̄gasari gargekoba nan̄gi bosib siran̄meq di jujunonabqa Yesus a Qotei aqa anjam palontosiq min̄jroqnej.

³ Onaqa tamo qolqe nan̄gi na tamo bei jejamu laiyej qaji a sapersaq di atsibqa qoboiyosib Yesus aqa talq osi beb.

⁴ Osi bosib ḅam ateb di tamo un̄gasari gargekoba nan̄gi siran̄me jun̄onab un̄jreb. Deqa nan̄gi Yesus aqa areq gilqa keresaiinjrnaqa tal quraq oqsib goge na waqtosibqa tamo sapersa qoji gulaintosib ura uratonab Yesus aqa areq aiyej.

⁵ Onaqa Yesus a nan̄go areqalo unej di nan̄go areqalo qujai Yesus na tamo jejamu laiyej qaji di boletqa kere. Degsi un̄siq deqa tamo di min̄ej, “O ijo an̄gro, ino une kalil e na kobotetmonum.”

⁶ Onaqa dal anjam qalie tamo qudei warum dia awesoqneḅ qaji nan̄gi Yesus aqa anjam di qusibqa nan̄go areqalo na mareḅ,

7 “Yesus a kiyaaq anjam degsi marqo? A Qotei misilinjyqo. Yai na tamo nanjo une kobotqa kere? Qotei a segi qujai.”

8 Nanji degsib are qaleqnabqa Yesus a nanjo areqalo di qalieosiqa minjrej, “Ningi kiyaaq areqalo di onub?”

9 Anjam kiye e na tamo jejamu laiyo qaji di minjitqa ningi qusib e qa poingwas? ‘Ino une kalil e na kobotetmonum,’ anjam de kiyo, ‘Ni tigelosim ino sapera osim walwel,’ anjam de kiyo?

10 Ariya e segi Tamo Angro. E mandamq endi singila ti unum deqa e na tamo nanjo une kobotetnrqa kere. Ningi degsi poingwajqa deqa e na tamo di boletqai.” Yesus a nanji degsi minjrsiqa tamo jejamu laiyej qaji di koqyosiqa minjej,

11 “E ni mermqai. Ni tigelosim ino sapera osim ino talq gile.”

12 Degsi minjnaqa aqa jejamu boleonaqa a tigelosiq aqa sapera osiq tamo ungasari kalil nanjo namdamuq di walweloq gilej. Onaqa tamo ungasari kalil nanji Yesus aqa manwa di unsibqa nanji tulan prugugetosib Qotei aqa nam soqtosib mareb, “Manwa iga endego unonum di kumbra tulan bei. Tamo bei na manwa deqaji bei yeqnaq iga nami unosaiognem.”

Yesus na Livai minjej, “Ni e daurbe”

13 Onaqa Yesus a olo alile ainaqa tamo ungasari gargekoba nanji bosib aqa areq di koroonaqqa a na Qotei aqa anjam palonteqnaq nanji quocqneb.

14 Dena walweloq takis o qaji tamo bei aqa nam Livai a takis o talq di awesonaq gilsiq itej. A Alfias aqa njiri. A itosiq minjej, “Ni e daurbe.” Degsi minjnaqa a tigelosiq Yesus dauryej.

15 Onaqa bati bei Yesus aqa angro nanji ti Livai aqa talq gilsib awoosib inji uyoqneb. Nanji segi sai. Une tamo ti takis o qaji tamo ti gargekoba nanji dego koba na Yesus dauryosib Livai aqa talq di awoosib Yesus aqa angro nanji ti inji uyoqneb.

16 Onaqa Farisi qudei nanji bosib Yesus a une tamo ti takis o qaji tamo ti nanji koba na inji uyeqnaq unjrsibqa Yesus aqa angro nanji minjreb, “Yesus a kiyaaq une tamo ti takis o qaji tamo ti nanji koba na inji uyeqnaq?”

17 Onaqa Yesus a Farisi nanjo anjam di qusiqa minjrej, “Tamo ma saiqoji nanji yu qangra tamo aqaq gilosaieqnaq. Tamo ma ti nanji segi yu qangra tamo aqaq gileqnaq. Tamo bei a marqas, ‘E tamo bole. E une saiqoji.’ E tamo deqaji nanji metnjrit ijoq bqajqa deqa mandamq aiyosai. Tamo a marqas, ‘E une ti.’ E tamo deqaji nanji metnjrit ijoq bqajqa deqa mandamq aiyem.”

Yesus a qurien qa anjam marej

18 Bati bei Jon aqa angro nanği ti Farisi nanği ti inği uratoqnsib qurienoqneb. Deqa nanği Yesus aqa areq bosib minjeb, “Jon aqa angro nanği inği uratoqnsib qurieneqnub. Farisi nanği angro nanği dego inği uratoqnsib qurieneqnub. Ariya ino angro nanği kiyaa qurienosaieqnub?”

19 Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Tamo bei a unja ban ojqa bati qa aqa was nanği ti soqribqa nanği qurienqab e? Sai.

20 Bunuqna nanği was a nanği uratnjrimqa bati deqa nanği qurienoqnsib sqab.

21 “Tamo bei a gara jugo bunuj osim dena mutu gentosim gara jugo sari branjoq di qandimqa keresai. Degsi qandimqas di bunuqna a na gara jugo sari di yansimqa gara mutu bunuj a kiñalaosim gara jugo sari di uratim bran qelikobaqas.

22 Tamo bei a wain bunuj osim ya nobu sariq di qamqa keresai. Ya nobu sari di nami kanğranosiq singilaej deqa a wain bunuj qamimqa wain a didiqosim ya nobu sari paratosimqa wain bilenosim mandamq aiqas. Ya nobu a dego ugeqas. A wain bunuj osim ya nobu bunujq di qamqas di kere.”

Yesus a segi yori bati aqa Tamo Koba

23 Yori bati bei Yesus aqa angro nanği ti wau ambleq na giloqnsibqa aqa angro nanği bem sum gei elenjoqnsib uye uye giloqneb.

24 Nanği degsib gileq nabqa Farisi qudei nanği bosib unjribqa Yesus minjeb, “Ino angro nanği kiyaa kumbra degyeqneb? Yori bati qa kumbra degyo di getento koba.”

25 Onaqa Yesus na kamba Farisi nanği minjrej, “Nami Devit aqa wau tamo ti nanği mamnjrnaqa kumbra yeb qaji di ninği buk miligiq di sisiyosai kiyo?”

26 Abiatar a atra tamo gate sonaqa bati deqa Devit a atra tal miligiq gilsiq Qotei atraiyqajqa bem uysiq aqa wau tamo nanği dego anainjrnayeb. Bem di getento. Di atra tamo nanği segi uyqajqa bem. Devit a degyej di a dal anjam grotej. Ariya a Qotei aqa ñamgalaq di une saiqoji. Ninği anjam di sisiyosai kiyo?”

27 Osiqa minjrej, “Qotei a yori bati qa are qalsiq tamo nanği atosai. A tamo nanği qa are qalsiq yori bati atej.

28 E Tamo Anğro. Deqa e segi na yori bati taqatejunum. E segi yori bati aqa Tamo Koba.”

3

Yori bati qa Yesus a tamo ban qandamyey qaji di boletej

1 Olo yori bati bei Yesus a Juda nanği Qotei tal miligiq gilsiq tamo bei ban qandamyey qaji a di sonaq unej.

² Onaqa Farisi nanġi Yesus koqyoqneb. Nanġi are qaleb, “Yesus a yori bati qa tamo di boletqas kiyo? Yimqa minjqom, ‘Ni na yori bati grotonum.’ ” Deqa nanġi Yesus koqyoqneb.

³ Onaqa Yesus a tamo baŋ qandamyej qaji di minjej, “Ni tigelosim au.”

⁴ Degsi minjnaqa a tigelosiqqa Yesus aqa areq gileqnaqa Yesus na Farisi nanġi nenemnjrej, “Iga yori bati qa kumbra bole yqom kiyo kumbra uge yqom kiyo? Tamo bei a padalqa laqnimqa iga na aqaryaiyonam a bole sqas di kere kiyo iga na uratonam a padalqas di kere kiyo? Dal anjam a kiyersi marqo? Niŋgi na merbiy.” Onaqa Farisi nanġi kamba olo anjam bei Yesus minjosai. Nanġi mequmesoqneb.

⁵ Nanġo are geteŋnjresoqnej deqa Yesus a nanġi koqnjrej. Osiqa nanġi qa minjin oqetonaaqa tamo baŋ qandamyej qaji di minjej, “Ni ino baŋ waiy.” Degsi minjnaqa aqa baŋ waiyonaq bolelej.

⁶ Onaqa Farisi nanġi Qotei talq dena oqedosib Herot aqa wau tamo nanġi ti koba na koroosib nanġi kiyersib Yesus qalib moiqaqja deqa qairoqneb.

Tamo unġasari gargekoba nanġi Yesus dauryoqneb

⁷⁻⁸ Onaqa Yesus aqa anġro nanġi ti tigelosib tamo unġasari kalil nanġi uratnjrsib alile aisib di soqneb. Bati deqa tamo unġasari tulaŋ gargekoba nanġi endegsib queb, “Yesus a maŋwa gargekoba yeleŋeqnu.” Degsib qusibqa Yesus dau-ryosib alile aisib aqaq di korooqneb. Galili sawa nanġi ti Judia sawa nanġi ti Jerusalem qure nanġi ti Idumia sawa nanġi ti qure kalil Jordan ya taqal beiq di soqneb qaji nanġi ti Tair qure ti Saidon qure ti nanġi kalil belenjosib Yesus aqaq di korooqneb.

⁹ Onaqa Yesus na aqa anġro nanġi endegsi minjrej, “Qobuŋ bei atib soqnem. Tamo unġasari nanġi bosib e jujuŋbaib deqa e qobuŋ gogetosiy di awoqai.” Onaqa aqa anġro nanġi qobuŋ bei atnab soqnej. Nanġi degyeb. Di kiyaaqa?

¹⁰ Yesus a nami tamo unġasari gargekoba nanġi boletnjroqnej. Deqa tamo ma ti kalil nanġi aqa areq boqnsibqa nanġo baŋ aqa jejamuq di atqa maroqnsib a jujuŋyoqneb.

¹¹ Tamo mondor uge uge na ojeleno qaji nanġi dego Yesus aqa areq boqneb. Boqnsibqa mondor uge nanġi na Yesus un- oqnsib aqa sinġaq di sinġa pulutoqnsib lelenoqnsib minjoqneb, “Ni Qotei aqa Niri.”

¹² Degsib minjeqnaqba a nanġi sinġila na saidnjroqnsiq minjroqnej, “Niŋgi ijo ñam ubtosib maraib.”

Yesus a tamo 12 nanġi giltnjrej

13 Onaqa Yesus a dena walwelosiqa manaq oqej. A endegsi are qalej, “E na tamo qudei giltnjritqa nanqi e koba na laqnsibqa ijo wau ojoqnqab.” A degsi are qalsiqa manaq oqsiq dia tamo qudei nanqi metnjrnaqa aqa areq beb.

14 Bonabqa a na tamo 12 nanqi giltnjrej. Nanqi a ombla sqajqa deqa ti a na nanqi qarijnjrimqa nanqi aqa anjam mare mare laqajqa deqa ti nanqi giltnjrej.

15 Nanqi na mondor uge uge tamo ungasari nanqi jejamuq dena winjrqaqqa deqa ti nanqi giltnjrej.

16 Tamo 12 giltnjrej qaji nanqi ñam agiende. Bei Saimon. Yesus na aqa ñam bei Pita waiyej.

17 Bei Sebedi aqa njiri Jems aqa was Jon wo. Nanqi ñam bei Yesus na Boanerges wainjrej. Ñam di aqa damu, “Tamo kola bul.”

18 Ariya Andru Filip wo. Bei Bartolomyu Matyu wo. Bei Tomas. Bei Alfias aqa njiri Jems. Bei Tadius. Bei Saimon agi Rom nanqi winjrqaqqa maroqnej qaji.

19 Ariya bei Judas Iskariot agi bunuqna Yesus osiqa jeu tamo nanqi banq di atej qaji.

Tamo qudei nanqi maroqneb, “Yesus a Belsebul aqa singila na waueqnu”

20 Onaqa Yesus a tal bei gogetosiq di sonaqa tamo ungasari gargekoba nanqi olo bosib korooqneb. Deqa aqa angro nanqi ti inji uyqa bati sainjrej.

21 Yesus aqa was nanqi aqa ai koba na degsib qusibqa Yesus oqajqa marsib qure deq gileb. Nanqi maroqneb, “Yesus a nanariqo kiyo?”

22 Onaqa dal anjam qalie tamo qudei Jerusalem dena beb qaji nanqi Yesus yomuiyoqnsib maroqneb, “Mondor uge nanqi gate koba Belsebul a Yesus aqa jejamuq di unu. Singila dena Yesus na mondor uge nanqi winjreqnu.”

23 Onaqa Yesus a nanqi metnjrnaqa aqa areq bonabqa yawo anjam bei endegsi minjrej, “Satan na aqa segi mondor uge nanqi kiyersim winjrqaq? Di keresai.

24 Tamo nanqi qure qujaiq di unub qaji nanqi segi poaiyelosib qotqab di nanqi koba na geregere sqa keresai.

25 Tamo nanqi tal qujaiq di unub qaji nanqi segi poaiyelosib qotqab di nanqi dego koba na geregere sqa keresai.

26 Dego kere Satan na aqa segi mondor uge nanqi jeutnjrsim winjrqaq di aqa singila koboosim aqa wau ulonqas.

27 “Tamo bei a tamo singila koba bei aqa tal gogetosim aqa inji inji kalil bajinqa keresai. A mati tamo singila di sil na tontim soqnimqa di aqa inji inji kalil bajinqas. Tontqasai di aqa inji inji bajinqa keresai.

28 “E bole mernḡwai. Tamo unḡasari nanḡo une kalil Qotei na kobotetnrqas. Tamo unḡasari nanḡi misilin anjam mareqnuḡ une di deḡo Qotei na kobotetnrqas.

29 Ariya tamo a Mondor Bole misilinyqas une di Qotei na kobotqasai. Une di tamo aqa jejamuq di gaigai sqas.”

30 Yesus na dal anjam qalie tamo nanḡi anjam degsi minjrej. Di kiyaaqa? Nanḡi maroqneḡ, “Yesus a mondor uḡe ti.”

Yesus a marej, “Ijo ai ijo was nanḡi tal qabe?”

31 Onaqa Yesus aqa was nanḡi aqa ai koba na bosib tal oqeq di tigeleb. Yesus a warum miligiq di sonaqa nanḡi oqeq di tigelosib tamo qudei minjreb, “Iga Yesus qa bonum. Deqa ninḡi a minjib endeḡ bem.”

32 Onaqa tamo unḡasari Yesus aqa areḡ di awesoqneḡ qaji nanḡi na Yesus minjeb, “Ino was nanḡi ino ai ombla na ni qa bonub agi oqeq di tigelejunub.”

33 Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ijo ai ijo was nanḡi tal qabe?”

34 Degsi minjrsiqa tamo unḡasari aqa areḡ di awesoqneḡ qaji nanḡi koqnjrsiqa minjrej, “Ninḡi segi ijo ai ijo was nanḡi.

35 Ninḡi quiy. Tamo a Qotei aqa areqalo dauryoqnqas di a ijo was bole. A ijo jaja bole. A ijo ai bole.”

4

Yesus a saga yago qa yawo anjam marej

1-2 Onaqa Yesus a olo alile ainaqa tamo unḡasari tulan gargekoba nanḡi bosib aqaq di koroonabqa a sasalosiq qobun bei gogetosiq di awoej. Awoosiq tamo unḡasari kalil nanḡi alile di sonabqa a na yawo anjam gargekoba minjroqnej.

A na yawo anjam bei endegsi minjrej,

3 “Ninḡi quiy. Tamo bei a gilsiq aqa inḡi wauq di saga yago breiyelenej.

4 Breiyonaqa jagwa na saga yago qudei puyonaqa gam qalaq aiyelenejeb. Ainabqa qebari nanḡi bosib uyekriteb.

5 Saga yago qudei mandam lanjaq di aiyelenejeb. Mandam di guma meniḡ ti. Gogeq di mandam kiñala. Deqa saga yago aiyelenosib urur oqoqujateb.

6 Nanḡo jirim tulan guma aiyosai deqa seḡ oqsic kanḡanonaqa nanḡi laosib morenejeb.

7 Saga yago qudei sil luwit ambleq di aiyelenejeb. Dena oqeb qaji sil luwit na deḡo dauryosiq oqsic kabutnrnaq geitosai.

8 Saga yago qudei mol mandam boledamuq di aiyeb. Di aisib oqoboledamuyosib gei tulan gargekoba atelenejeb. Qudei 30. Qudei 60. Qudei 100.”

⁹ Yesus na tamo ungasari nanngi yawo anjam degsi minjrsiq koboonaqa olo endegsi minjrej, “Tamo a dabkala ti sqas di a ijo anjam endi geregere quem.”

Yesus a kiyaaqa tamo ungasari nanngi yawo anjam minjroqnej?

¹⁰ Onaqa Yesus na tamo ungasari nanngi uratnjrsiqa a kiñala qalaq gilsiq a segi sonaqa aqa angro 12 nanngi ti tamo qudei a dauryosib laqneb qaji nanngi ti aqa areq bosibqa aqa yawo anjam di aqa utru geregere qalieqajqa deqa nenemyeb.

¹¹ Nenemyonabqa a na kamba endegsi minjrej, “Qotei na aqa segi tamo ungasari nanngi taqatnjrsim nanngo Mandor Koba sqas. Anjam di aqa utru uliejunu. Di Qotei na babtinqa ijo angro ningi segi utru qalieqab. Ariya tamo ungasari qala qalaq di unub qaji nanngi yawo anjam segi minjroqngai.

¹² Deqa nanngi nam atoqnqab di ijo anjam aqa damu unsib poinjrqsai. Nanngi dab atoqnqab di ijo anjam aqa utru quqwasai. Osib poinjrqsai dego. Deqa nanngi are bulyosib Qotei aqaq bqa keresai. Deqa Qotei a nanngo une kobotet-njrqsai.”

Saga yago qa yawo anjam aqa utru Yesus na babtej

¹³ Osiqa Yesus a olo aqa angro nanngi endegsi minjrej, “Saga yago qa yawo anjam maronum di aqa utru ningi poinqsai e? Dego di ningi kiyersib ijo yawo anjam kalil qa poinqwas?

¹⁴ Tamo a saga yago breiyej di a Qotei aqa anjam breiyej.

¹⁵ Saga yago qudei gam qalaq ainabqa qebari nanngi bosib uyekriteb di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nanngi Qotei aqa anjam quqwab. Ariya anjam di nanngo are miligiq di soqnmqa Satan a urur bosim anjam di olo yainjrqs. Qotei na nanngo are miligiq di anjam di atej ariya Satan a bosim olo yainjrqs.

¹⁶ Saga yago qudei mandam lanjaq di aiyeb qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nanngi Qotei aqa anjam qusib tulan areboleboleinjrimqa anjam di oqujatosib nanngo areq atqab.

¹⁷ Ariya anjam di nanngo are miligiq tulan guma aiyosai. Deqa sokiñala Qotei aqa anjam gotranyo qaji tamo qudei na bosib nanngi gulbe enjrsib ugeugeinjrqab. Yimqa nanngo areqalo Yesus qa singilateq nub qaji di nanngi olo ulontqab.

¹⁸⁻¹⁹ Saga yago qudei sil luwit ambleq di aiyeb qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nanngi Qotei aqa anjam qusibqa ariya bunuqna nanngi olo mandam qa inngi inngi qa are koba qaloqnsib ñoro koba oqnqajqa are prugnjoqngas. Yimqa kumbra dena nanngi gisanjrsim Qotei aqa anjam nanngo are miligiq di tentim loumqas. Saga yago uge nanngi gei bole atosaeq nub dego kere.

20 Saga yago qudei mol mandam boledamuq di aiyebe qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nanngi Qotei aqa anjam qusib nanngo are miligiq di geregere ojsib singilatqab. Deqa Qotei aqa anjam di nanngo are miligiq di saga bul tulan kobaqas. Qudei 30. Qudei 60. Qudei 100.”

Tamo bei a lam qatrentosim pulonamqa guwe na kabutqasai

21 Osiqa Yesus a olo minjrej, “Tamo bei a lam qatrentosim pulonamqa guwe na kabutqasai. Bijal surumq di atqasai. Boleq di gaintim warum suwanesqas.

22 Dego kere kumbra kalil uliejunu qaji di Qotei na boleq atqas. Kumbra kalil kabuejunu qaji di dego Qotei na babtqas.

23 Tamo a dabkala ti sqas di a ijo anjam endi geregere quem.”

24 Osiqa Yesus a olo minjrej, “Anjam ningi queqnuq qaji di geregere quoqniy. Ningi geregere quoqnuqab kere dego Qotei a kamba powo engoqnuqas. Osim olo powo tulan koba engoqnuqas.

25 Tamo a powo ti sqas di Qotei na powo olo yimqa a powo koba oqas. Ariya tamo a powo ti sqasai di powo kiñala aqaq di unu qaji di Qotei na olo yayim a lanja sqas.”

Saga yago nanngi segi oqelenjeqnuq

26 Osiqa Yesus a olo marej, “Qotei na aqa segi tamo ungasari nanngi taqatnjrsim nanngo Mandor Koba sqas. Kumbra di tamo bei a saga yago breiyeqnu dego kere.

27 Tamo di a qolo neioqnsiqa nobqolo a olo tigelonqnsiqa walweleqnu. A kumbra degyeqnaqa saga yago nanngi segi kokitoqnsibqa oqelenjeqnuq. Saga yago nanngi kiyersib oqelenjeqnuq di tamo a qaliesai.

28 Mandam a segi waueqnaqa saga yago nanngi kokitoqnsibqa bangateqnuq. Dena sotoqnsibqa geitoqnsibqa melieqnuq.

29 Meli sau bqa deqa tamo di a bosim serie na gingenyosim oqas.”

Sis yago qa yawo anjam

30 Osiqa Yesus a olo marej, “Qotei na aqa segi tamo ungasari nanngi taqatnjrsim nanngo Mandor Koba sqas. Kumbra di aqa utru ningi geregere poingwajqa deqa yawo anjam bei endegsi merngwai.

31-32 Kumbra di tamo bei na sis yago osiq aqa wauq di yagej dego kere. Sis yago nanngi tulan kiñilala kas yago bul. Ingi ingi qudei nanngo yago kokba yala. Sis yago nanngi tulan kiñilala. Ariya sis yago di tamo bei na osim aqa wauq di yagimqa bunuqna a oqsim tulan kobaqujaqas. Osim nam qudei bunnjrsim dani kokba atelenqas. Amqa qebari nanngi bosib aqa waburq di awoelenqab.”

Yesus a yawo anjam gargekoba maroqnej

³³ Yesus na tamo unḡasari nanḡi yawo anjam gargekoba deqaji minjroqnej. Nanḡi aqa yawo anjam quqwa kere deqa a degsi minjroqnej.

³⁴ A anjam bei minjrosaiqnej. Yawo anjam segi minjroqnej. Olo segitoqnsiq aqa segi anḡro nanḡi yawo anjam aqa utru geregere plaltosiq minjroqnej.

Yesus a jagwa ti ya korkor ti anjam minjrnaq laeb

³⁵ Onaqa bilaqtonaqa Yesus na aqa anḡro nanḡi endegsi minjrej, “Iga gilsim ya agu taqal beiq di brantqom.”

³⁶ Degsi minjrnsiq nanḡi koba na tamo unḡasari kalil nanḡi uratnrsibqa qobun na gileq nabqa tamo qudei nanḡi dego nanḡo qobun osib Yesus dauryosib giloqneb.

³⁷ Yesus aqa anḡro nanḡi ti qobun na gileq nabqa jagwa tulan koba tigelosiq ya korkortosiq qobun qaloqnsiq morman miligiq aieqnaqa ya maqej.

³⁸ Yesus a nami qobun bunuq di gate kulun atsiqa neisiq qambumtej. Deqa aqa anḡro nanḡi tulan ulaugetosib aqa areq bosib dudumyosib minjeb, “O Qalie Tamo, iga padalqa laqnum. Ni deqa are qalosai kiyo?”

³⁹ Onaqa Yesus a tigelosiq jagwa ti ya ti siḡgila na minjrej, “Ninḡi laoiy.” Minjrnaqa jagwa laej. Ya dego maninej.

⁴⁰ Onaqa Yesus na aqa anḡro nanḡi endegsi minjrej, “Ninḡi kiyaaq ulaosib e qa yala poiḡgosai?”

⁴¹ Onaqa aqa anḡro nanḡi olo tulan ulaugetosib segi segi maroqneb, “Yesus a tamo kiyero deqa jagwa ti ya ti minjrqaqa aqa anjam qusib laonub?”

5

Yesus a tamo bei aqa jejamuq na mondor uge gargekoba winjretej

¹ Onaqa Yesus aqa anḡro nanḡi ti qobun na gilsib ya agu taqal beiq di brantosib Gerasa sawaq di tiryeb.

² Tiryosib Yesus a qobun uratosiq mandamq ainaqa tamo bei a tamo sub ato sawaq dena brantosiq Yesus aqa areq bej. Tamo di a mondor uge uge na ojeleno qaji.

³ A bati gaigai tamo sub ato sawaq di neioqnej. A tamo siḡgila koba. Tamo bei na a ojqa keresai. Sil kokba na a tontqa keresai dego.

⁴ Bati gargekoba tamo qudei nanḡi aqa siḡga ti ban ti sil kokba na tonteq nabqa a olo kukoqyoqnej. Tamo bei na a ojqa keresai bole sai.

⁵ A bati gaigai qolo ti qanam ti tamo sub ato sawaq di tulan lelenoqnsiq aqa segi jejamu menin na pupoiyoqnej. A manaq di dego kumbra di yoqnej.

6-8 Deqa a isaq na ñam atsiqa Yesus unsiqa urur ti aqa areq bosiqa aqa siñgaq di siñga pulutej. Onaqa Yesus na mondor uge di minnej, “O mondor uge, ni tamo di uratosim ulañ.” Degsi minjnaqa mondor uge dena tulañ lelenosiqa siñgila na pailosiq Yesus minnej, “O Yesus, Qotei Goge Koba aqa Njiri, ni e kiyerbqajqa bonum? E Qotei aqa ñam na ni mermqai, ni e jaqatin ebaim.”

9 Onaqa Yesus na mondor uge di nenemyej, “Ino ñam yai?” Degsi nenemyonaqa minnej, “Ijo ñam Qoto Tamo Gargekoba. Iga mondor tulañ gargekoba tamo endi aqa jejamuq di unum.”

10 Osiqa siñgila na pailosiq Yesus minnej, “Ni iga sawaq beiq waigaim.”

11 Bati deqa bel tulañ gargekoba nanqi mana goge dia suwaroqneb.

12 Deqa mondor uge nanqi na Yesus minjeb, “Ni iga qarinqimqa iga bel nanqi jejamuq gilelenqom.”

13 Mondor uge nanqi degsib Yesus minjnabqa a na nanqi odnjrnaqa tamo di uratosibqa bel nanqi jejamuq gileleneb. Gilnabqa bel kalil nanqi gurgurosib botau dena prugelenosib yaq aisib ya uysib moreñeb. Bel moreñeb qaji nanqi sisiyeb 2,000.

14 Onaqa bel taqatoqneb qaji tamo nanqi kumbra di un-sibqa jaraiyosib qure miligiq aisib tamo ungasari kalil nanqi sainjroqnsib laqneb. Gamq di dego sainjroqnsib laqneb. Onaqa tamo ungasari nanqi kumbra di unqajqa beb.

15 Bosib Yesus aqa areq di koroosib ñam ateb di tamo nami mondor uge ti soqnej qaji aqa areqalo boleosiqa gara tigsig awesonaq uneb. Unsib tulañ ulaugeteb. Di kiyaaqa? Mondor uge tulañ gargekoba nami tamo di aqa jejamuq di soqneb deqa.

16 Onaqa tamo nanqi ñamdamu na Yesus a mondor uge di winjrnabq uneb qaji nanqi bel qa ti mondor uge qa ti tamo ungasari nanqi sainjrnab queb.

17 Qusibqa Yesus minjeb, “Ni gago sawa endi uratosim sawa beiq gile.”

18 Onaqa Yesus a qobun gogetosiq gilqa laqnaqa tamo aqaq na Yesus na mondor uge uge winjretej qaji a siñgila na pailosiq minnej, “E ni daurmqai.”

19 Onaqa Yesus na saidyosiq minnej, “Ni olo ino segi qureq gile. Gilsim Tamo Koba a ni qa dulosiqa kumbra tulañ boledamu emqo deqa ino was nanqi sainjre.”

20 Onaqa a puluosiq aqa qureq gilsiq Yesus na a kumbra tulañ boledamu yej deqa Dekapolis sawa (ñam di aqa damu, Qure 10) dia tamo ungasari kalil nanqi sainjroqnsiq laqnej. Sainjre qnaqa nanqi aqa anjam quoqnsib tulañ prugoqneb.

Uña bei a Yesus aqa gara ojnaq boletosiq olo angro moiyej qaji a tigeltej

²¹ Onaqa Yesus a olo qobuñ gogetosiq ya agu taqal beiq gilej. Gilsiq qobuñ tiryonaq mandamq aisiq alile di sonaqa tamo ungasari tulan gargekoba bosib aqaq di korooqneb.

²²⁻²³ Koroosib sonabqa Qotei tal taqato tamo bei aqa ñam Jairus a walwelosiq Yesus unsiq aqa areq bosiq siñga pulutosiq siñgila na pailyosiq minjej, “O Tamo Koba, ijo angro sebiñ a moiqa laqnu. Deqa ni bosim ino bañ aqa jejamuq di atimqa a olo boleosim ñambile sqas.”

²⁴ Onaqa Yesus na Jairus odyosiq a dauryosiq gileqnaqa tamo ungasari tulan gargekoba nanqi dego nanqi aiyel daurnjrsib jujunjosib giloqneb.

²⁵ Gileqnaqqa nango ambleq di uña bei ma ti soqnej qaji a nanqi daurnjrsiq giloqnej. Uña di a nami bai na unej leñ aiyeqnsiq degsi soqnej wausau 12 uratej.

²⁶ Yu qangra tamo gargekoba nanqi nami a boletqa yeqnab a jaqatinkobaiyoqnej. A ma gereiyo talq giloqnsiq silali koba urateqnaqa nanqi aqa jejamu gereiyeqnaqqa a boleosaioqnej. Aqa ma olo kobaqujaoqnej.

²⁷⁻²⁸ Deqa a Yesus aqa ñam qusiq are qalej, “E aqa gara mutu segi bañ na ojitqa ijo ma koboqas.” Degsi are qalsiq Yesus aqa qoreq na dadauryosiq bañ waiyosiq aqa gara mutu ojej.

²⁹ Ojnaqa aqa leñ aiyeqnej qaji di koboej. Koboonaqa a aqa segi jejamu qalieosiq marej, “Bole, ijo ma saiqo.”

³⁰ Onaqa Yesus a poiyej, “Siñgila qudei ijo jejamu uratosiq gilqo.” Degsi poiyoonaqa bulosiq tamo ungasari tulan gargekoba soqneb qaji nanqi unjrsiq nenemnjrej, “Yai na ijo gara ojjo?”

³¹ Degsi nenemnjrnaqa aqa angro nanqi na minjeb, “Ni kiyaaq degsi nenemonum? Ni une. Tamo ungasari tulan gargekoba nanqi ni daurmosib jujunmejunub.”

³² Onaqa Yesus a uña gara mutu ojej qaji di unqajqa ñam atoqnej.

³³ Onaqa uña di a endegsi qalieej, “Ijo ma saiqo deqa Yesus a e nubqajqa ñam ateqnu.” A degsi qalieosiq tulan ulaugetosiq are ton-tonyonaqa jinnga na bosiq Yesus aqa areq di siñga pulutosiq a segi qa ubtosiq minjej, “E na ino gara mutu ojonum.”

³⁴ Onaqa Yesus na minjej, “O uña, ni ino areqalo e qa siñgilatosim ijoq bonum deqa ino ma agi koboqo. Deqa ni are lawo na gilsim bole soqnime.”

³⁵ Yesus a uña degsi minjeqnaqa tamo qudei nanqi Jairus aqa talq dena bosibqa gamq di Jairus Yesus wo turosib nanqi

na Jairus minjeb, “Ungum. Ino angro a nami moiqo. Deqa ni na Qalie Tamo a laña wau koba yaim. Uratim aiyem.”

³⁶ Onaqa Yesus a nanjo anjam di qusiqa Jairus minjej, “Ni ulaaim. Ni e qa ino areqalo singilatime.”

³⁷⁻³⁹ Degsi minjsiqa tamo ungasari kalil nanji a dauryqa saidnjrsiqa Jems aqa was Jon wo Pita ombla nanji segi joqsiqa Jairus koba na gilsib aqa talq di branteb. Brantosib Yesus a nam atej di tamo ungasari gargekoba nanji qatron koba yoqnsib akam murqumyeq nab unjrej. Unjrsiqa tal gogetosiqa minjrej, “Ninji kiyaaqa qatron koba yoqnsib akameq nub? Angro di a moiyo sai. A laña nejsiq qambumtejunu.”

⁴⁰ Degsi minjrnaqa nanji Yesus kikiyeb. Nanji qalieeb, “Angro a nami moiyo boletqo.” Degsib qalieosib deqa Yesus kikiyeb. Onaqa Yesus a nanji kalil minjrej, “Ninji sasaloiy.” Degsi minjrnaqa nanji sasalonabqa Yesus a angro moiyej qaji aqa ai abu osiqa aqa segi angro qalub nanji dego joqsiqa angro aqa warum miligiq gilej.

⁴¹ Gilsiq angro aqa ban titosiqa minjej, “Talita, kum.” Di Hibru anjam. Anjam di aqa damu, “O angro, ni tigel.”

⁴² Degsi minjnaqa angro di a olo nambile osiqa urur tigelej. Tigelosiq walwelej. Angro aqa wausau 12. Onaqa nanji kalil Yesus aqa manwa di unsibqa tulan prugeb.

⁴³ Onaqa Yesus a nanji singila na endegsi minjrej, “Ninji ijo manwa endi unonub deqa tamo qudei minjraib.” Osiq marej, “Ninji angro endi inji anaiyiy.”

6

Yesus aqa qure utru nanji aqa anjam quetosai

¹ Onaqa Yesus a sawa di uratosiqa aqa angro nanji joqsiqa aqa segi qure utruq gilej.

² Gilsiq di sonaqa yori batiej. Deqa a Juda nanjo Qotei tal miligiq gilsiq tamo ungasari gargekoba sonabqa tigelosiq Qotei aqa anjam palontosiqa minjroqnej. Minjreqnaqa tamo ungasari nanji aqa anjam qusibqa tulan pruguetosib maroqneb, “Yesus a powo qabe na osiqa anjam singila endeqaji palontosiqa mergeqnu? A kiyersiq manwa endeqaji babtelejeqnu?”

³ Iga qalie, a laña tal gereiyo qaji tamo. A Maria aqa niri. A Jems na Joses na Judas na Saimon na nanjo was. Aqa jaja kalil nanji agi iga koba na endi unum.” Tamo ungasari nanji degsib yomu anjam marsib Yesus qa ugeeb.

⁴ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Qotei aqa medabu o qaji tamo bei aqa segi qure utruq gilsim anjam minjroqnas di nanji aqa anjam quietqa asginjr qas. Deqa a nam saiqoji sqas. Aqa segi talq di dego a nam saiqoji sqas. Ariya a qure

bei beiq giloqnsim anjam minjroqngas di nanqi aqa anjam quetoqnsib aqa ñam soqtoqngab.”

⁵ Yesus a nanqi degsi minjrsiqa aqa segi qure utruq di manwa bei yqajqa keresaiyej. A tamo quja quja segi nanjo gateq di aqa ban atnaqa nanjo ma koboej.

⁶ Aqa segi qure utru nanqi a qa nanjo areqalo singilatosai deqa a are gulbeiyej.

Yesus na aqa angro 12 nanqi wau enjrej

Onaqa Yesus a walweloqiqa qure bei beiq giloqnsiqa Qotei aqa anjam palontoqnej.

⁷ Osiqa bati bei a na aqa angro 12 nanqi metnjrnaqa aqa areq bonabqa nanqi tamo ungasari nanjo jejamuq na mondor uge uge winjroqngajqa deqa singila enjrej. Osiqa minjrej, “Ninji aiye aiye giloqnsibqa qure qureq di ijo anjam palontoqnsib laqniy.

⁸ Ninji ingi ingi osib gilaib. Ingi uyo bei aib. Nunjo qaqun aib. Silali osib gilaib. Toqon segi osib walweliy.

⁹ Singa tatal dego jigsib giliy. Gara jugo aiye aiye aib.”

¹⁰ Osiqa minjrej, “Ninji qure bei beiq di brantoqnsibqa tal qujaiq di soqniy. Dia sosib dena olo tigelosib qure beiq giloqniy.

¹¹ Tamo bei na ninji gereingwa uratimqa kiyo nunjo anjam quqwa asgiyimqa kiyo ninji qure di uratqa oqnsib nunjo singa tatal tumbum butuyoqniy. Yimqa nanqi nunjo kumbra di unsib poinjrqa, ‘Bole, iga kumbra ugetonum.’ ”

¹² Yesus na aqa angro 12 nanqi degsi minjrsiq qarinjrnnaqa nanqi qure qureq giloqnsibqa Qotei aqa anjam palontoqnsib tamo ungasari nanqi endegsib minjroqneb, “Ninji are buliyiy.”

¹³ Osib mondor uge uge nanqi winjroqnsibqa tamo ungasari nanjo gateq di gorenj bilenteqnabqa nanjo ma saioqnej.

Herot a are qalej, “Yesus a Jon yansnjro qaji”

¹⁴ Yesus aqa angro nanqi aqa ñam mare mare laqnabqa Mandor Herot a quej. Tamo ungasari gargekoba nanqi dego qusib maroqneb, “Tamo di a Jon yansnjro qaji. A moisiq olo subq na tigelqo. A deqa singila osiqa manwa endeqaji babtelejeqnu.”

¹⁵ Onaqa tamo qudei nanqi maroqneb, “Tamo di a Elaija olo bqo.” Onaqa qudei nanqi maroqneb, “Tamo di a Qotei aqa medabu o tamo nanqi nami soqneb deqaji bei.”

¹⁶ Ariya Herot a segi Yesus aqa ñam qusiqa marej, “Tamo di a Jon e nami kakro gentetem qaji. A moisiq olo subq na tigelqo.”

¹⁷⁻¹⁸ Herot a nami aqa was Filip aqa nanjo Herodias yayosiq ej. Deqa Jon yansnjro qaji a na Herot minjoqnej, “Ni ino segi

was aqa unja em di kumbra bolesai. Ni kumbra ugeteqnum.” Jon na Herot degsi minjoqnej. Deqa Herot a Jon qa minjin oqetonaja aqa qaja tamo qudei nanji qarinjrnaja gilsib Jon ojsib sil na qosisib tonto talq di waiyeb.

¹⁹ Bati deqa Herot aqa najun a Jon qa tulan njirijugetej deqa a na Herot wainjosiq minjoqnej, “Ni na Jon qalim moiym.” Yeqnaja Herot na saidyoqnej.

²⁰ Di kiyaja? A Jon qa ulaoqnej deqa. Deqa a Jon geregere taqatoqnej. A endegsi qalieej, “Jon a tamo bole. Aqa jejamuq di une bei saiqoji. A Qotei aqa tamo tintin.” Herot a degsi qalieosiq deqa a Jon taqatoqnsija aqa anjam quoqnej. Quoqnsija are koba qaloqnej. A Jon aqa anjam quqwajqa tulan arearetoqnej.

²¹ Ariya bati bei Herot aqa najun a Jon qalim moiqajqa gam endegsi itej. Herot aqa njambabo bationaja Herot na maruro atsiqa aqa tamo kokba ti aqa qaja tamo nanjo gate kokba ti Galili sawa taqato tamo nanji ti metnjrnaj bosib aqa talq di koroeb.

²² Koroosib inji uyeq nabqa Herot aqa najun aqa angro sebin a warum miligiq bosija nanji lou tuetnjreqnaja nanji a unsibqa tulan areboleboleinjrej. Deqa Herot na angro sebin di minjej, “Ni ijo inji kiye oqajqa merbqam e ni emqai.”

²³ Osiqa aqa anjam di olo singilatosija minjej, “Ni ijo noro kalil ambleq na potosim oqajqa marqam emqai. E ijo anjam di uratqasai bole sai.”

²⁴ Onaja angro sebin a gilsija aqa ai nenemyej, “E inji kiye qa Herot minjqai?” Onaja minjej, “Ni Jon yansnjro qaji aqa gate qa mare.”

²⁵ Onaja a olo urur ti warum miligiq gilsija Herot minjej, “Ni Jon yansnjro qaji aqa gate tabirq di atsim ebe.”

²⁶ Onaja Herot a Jon qalim moiqajqa are sosai deqa a are tulan gulbekobaiyej. Ariya aqa segi anjam tamo kalil nanjo ulatamuq di marsiq singilatej qaji deqa are qalsiq angro sebin di saidyqa uratej.

²⁷⁻²⁸ Osiqa aqa qaja tamo bei qarinjyosija minjej, “Ni gilsim Jon aqa kakro gentosim aqa gate osau.” Degsi minjnaqa a gilsija tonto talq di Jon aqa kakro gentosija aqa gate tabirq di atsiqa osi bosiq angro sebin di yej. Yonaja a na osi gilsija aqa ai yej.

²⁹ Onaja bunuqna Jon aqa angro nanji deqa qusibqa bosib Jon aqa qusa osi gilsib subq ateb.

Yesus a tamo 5,000 nanji inji anainjrej

³⁰ Bati bei Yesus aqa anjam maro tamo nanji olo aqa areq di koroosib kumbra kalil nanji yoqneb qaji deqa ti anjam kalil nanji palontoqneb qaji deqa ti Yesus saiyogneb.

31 Bati deqa tamo ungasari tulan gargekoba nanji gile be eqnab Yesus aqa angro nanji ti ingi uyqa bati sainjrej. Deqa a na nanji endegsi minjrej, “Ningi tigeliy. Iga tamo ungasari nanji uratnjrsim segitosim wadau sawaq di kiñala aqaratqom.”

32 Degsi minjrsiqa aqa angro nanji joqsiqa koba na qobun gogetosib wadau sawaq gileb.

33 Nanji qobun na gileqnabqa tamo ungasari kalil nanji Yesus unsibqa aqa ulatamu poinjrnaqa nanjo qure qureq na tigelosib siñga na gurgurosib gilsib Yesus tiryqajqa sawaq di namoqna branteb.

34 Onaqa Yesus a qobun na gilsiq tiryosiqa ñam atej di tamo ungasari tulan gargekoba nanji nami tiryqa sawaq di tariñesonab unjrej. Nanji kaja bul mandor saiqoji. Deqa Yesus a nanji qa dulosiqa Qotei aqa anjam gargekoba minjroqnej.

35 Onaqa señ aisiq bilaqtonaqa Yesus aqa angro nanji aqa areq bosib minjeb, “O Tamo Koba, endi wadau sawa. Señ aigo. Qoloqas.

36 Deqa ni na tamo ungasari nanji minjrimqa qure qureq gilsib dia ingi uysib ñerenqab.”

37 Onaqa Yesus na minjrej, “Ningi na ingi anainjriy.” Degsi minjrnaqa nanji na kamba minjeb, “Iga kiyersim ingi anainjrqom? Iga 200 kina qabe na osimqa ingi awaiyosim nanji anainjrqom?”

38 Onaqa Yesus na nenemnjrej, “Ningi ingi gembub unu? Ningi gilsib uniy.” Onaqa nanji gilsib unsib minjeb, “Iga bem 5 qe aiyela segi unu.”

39 Onaqa Yesus na tamo ungasari kalil nanji minjrej, “Ningi qur segi segi yosibqa ñinq di awoelenoiy.”

40 Onaqa nanji kalil dedegsib awoeb. Qudei nanji qur segi segi 100 awoeleneb. Qudei nanji qur segi segi 50 awoeleneb.

41 Awoonabqa Yesus na bem 5 ti qe aiyel ti di osiqa lan goge tarosiq Qotei pailyej. Pailyo koboonaqa bem gingenyosiqa aqa angro nanji enjrsiqa minjrej, “Bem endi jeisib tamo ungasari nanji anainjriy.” Osiqa qe aiyel dego gingenyosiqa aqa angro nanji enjrsiqa minjrej, “Qe endi dego jeisib tamo ungasari nanji anainjriy.” Degsi minjrnaqa nanji bem ti qe ti osi giloqnsibqa tamo ungasari nanji jeisib anainjreqnab uyoqneb.

42 Uynab kalil menetnjrej.

43 Onaqa ingi oto urateleneb qaji di Yesus aqa angro nanji na koroiyosib gumba kokba 12 di jignab maqelenej.

44 Tamo kalil bem ti qe ti uyeb qaji nanji sisiyeb 5,000.

Yesus a ya banqaq na walwelej

45 Onaqa Yesus na aqa angro nanji endegsi minjrej, “Ningi qobun gogetosib namoosib gilsib Betsaida qureq di tiryosib

soqniy. E na tamo unğasari nanği minjritqa nanğo qure qureq jaraiyoqni b e bqai.”

⁴⁶ Onaqa Yesus aqa anğro nanği namoosib qobun na gileqnabqa Yesus na tamo unğasari nanği minjrnaq jaraiyeq nabqa a segi Qotei pailyqa marsiq manaq oqe.

⁴⁷⁻⁵⁰ Oqsıq a segi mana goge di sonaqa bilaqtej. Onaqa aqa anğro nanği qobun na gileqnabqa ya agu ambleq di jagwa koba tigelosiqa ya korkortosiqa nanği pulutnjrej. Nobqolo ambru Yesus a ya banğaq na walwelosiqa aqa anğro nanği daurnjrısq gilej. Gilsiq nanği jomnjrısq bunjrqa laqnaqa nam ateb di Yesus a ya banğaq na walwelosiq nanğoq beqnaqa unsib mareb, “Di buga beqnu.” Osib tulan ulaugetosib lelenkobaeb. Onaqa Yesus na minjrej, “Nunğo are sinğilatiy. Endi e beqnum. Ulaaib.”

⁵¹⁻⁵² Degsi minjrısq qobun gogetonaqa jagwa laej. Onaqa Yesus aqa anğro nanği tulan prugugeteb. Di kiyaaqa? Nanği Yesus aqa manwa di unsib utru geregere poinjrosai deqa. Nami Yesus na tamo 5,000 nanği ingi anainjrej manwa di dego aqa anğro nanği unsib poinjrosai. Nanğo are getenjrısqoj.

Yesus a Genesaret sawaq di ma tamo gargekoba nanği boletnjroqnej

⁵³ Ariya Yesus aqa anğro nanği koba na qobun na gilsib ya agu taqal beiq di brantosib Genesaret sawaq di tiryeb.

⁵⁴⁻⁵⁵ Tiryonabqa qure deqaji nanği na Yesus unsibqa aqa ulatamu poinjrnaqa gurgur ti qure qureq giloqnsibqa Yesus tiryej qaji sawa di ubtosib tamo unğasari nanği minjroqneb. Minjreqnab quoqnsib nanğo ma tamo nanği saperaq di atelenoqnsib qoboiyoqnsib Yesus aqa areq osi belenqneb a na nanği boletnjroqnej.

⁵⁶ A qure kiñilala ti qure kokba ti ga gamq di dego branteqnaqa tamo unğasari nanği a unoqnsibqa tamo ma ti nanği joqoqnsib nanğo qure ambleq di atoqnsib endegsib minjoqneb, “O Tamo Koba, nanği ino gara mutu segi ojibqa nanğo ma saioqnqas.” Onaqa Yesus a nanği odnjreqnaqa ma tamo kalil nanği aqa gara mutu ojoqneb. Ojeq nab nanğo ma kalil kobooqnej.

7

Yesus a Qotei aqa dal anjam ti moma nanğo kumbra qa ti marej

¹ Onaqa Farisi nanği ti dal anjam qalie tamo qudei ti nanği Jerusalem dena bosibqa Yesus aqa areq di koroeb.

² Koroosib nam ateb di Yesus aqa anğro qudei nanği ban yansosaisosib lanja ingi uyeq nab unjreb.

³ Farisi nanjo kumbra agiende. Bati gaigai nanji inji uyqa oqnsib mati ban yanseqnub. Nanji ban yansqasai di nanji inji uyqasai. Juda kalil nanji kumbra degyeqñub. Di nanjo moma nanjo kumbra dauryeqñub.

⁴ Nanji inji qarinyo sawaq dena boqnsibqa inji uyqa oqñsib mati nanjo jejamu geregere yanseqñub. Nanji nanjo jejamu yansqasai di nanji inji uyqasai. Nanji kumbra deqaji gargekoba yeqñub. Nanjo ya gamban, ya nobu, web dego mati geregere yanselenoqnsib inji uyeqñub. Kumbra di nanjo moma nanjoq dena elenjosib dauryeqñub.

⁵ Deqa bati di Farisi nanji ti dal anjam qalie tamo nanji ti Yesus nenemyeb, “Ino angro nanji kiyafa gago moma nanjo kumbra gotranjeqñub? Agi nanji inji uyqa oqnsib mati ban yansosaisosib laña uyeqñub.”

⁶ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ninji gisan tamo. Ninji anjam maro aiyelteqñub. Qotei aqa medabu o qaji tamo Aisaia a kere ninji qa anjam endegsi nenngrenyej, ‘Tamo nanji di nanjo medabu na ijo ñam soqteqñub. Ariya nanjo are miligi e qa sosai. Isaq di unu.

⁷ Nanji laña baban na e qa loueqñub. Osib mandam tamo nanjo dal anjam palontoqnsib olo beltoqnsib mareqñub, “Anjam endi Qotei aqa anjam.” ’

⁸ Aisaia a anjam degsi nenngrenyej. Aqa anjam di bole. Agi ninji Qotei aqa dal anjam gotranjoqnsibqa olo mandam tamo nanjo dal anjam dauryqajqa tulan singilaeqñub.”

⁹ Yesus na Farisi nanji anjam degsi minjrsiqa olo minjrej, “Ninji Qotei aqa dal anjam gotranjoqnsibqa olo nunjo segi moma nanjo kumbra dauryeqñub.

¹⁰ Moses a marej, ‘Ni ino ai abu nanjo sorgomq di geregere sosimqa nanjo anjam dauryoqne. Tamo bei na aqa ai abu nanji misilijnrimqa a qalib moyem.’ Moses a degsi marej.

¹¹ Ariya ninji mareqñub, ‘Tamo bei aqa ai kiyo aqa abu kiyo inji qa truquamqa a na minjqas, “Ijo inji inji ejunum endi e ni emqa kere. Eo. E ni emqasai. E nami Qotei atraiyqa giltem deqa e ni aqaryaimqasai.” ’

¹² A degsi minjqas di ninji marqab, ‘A keretqo. A na aqa ai abu nanji aqaryainjraiq.’ Ninji degsib marqab.

¹³ Nunjo kumbra dena ninji Qotei aqa anjam gotranjoqnsibqa olo nunjo segi moma nanjo kumbra dauryeqñub. Ninji kumbra deqaji gargekoba yeqñub.”

Inji kiye na tamo a jiga yeqnu?

¹⁴ Yesus a Farisi nanji anjam degsi minjrsiqa olo tamo ungasari kalil nanji metnjrnaqa aqa areq bonabqa minjrej, “Ninji kalil ijo anjam endi geregere qusib poingem.

15 Tamo bei a inġi uyimqa aqa miligiq aiqas dena tamo jiga yqasai. Inġi uge uge tamo aqa miligiq na oqoqnsiq branteqnu qaji dena tamo jiga yeqnu.

16 Tamo a dabkala ti sqas di a ijo anjam endi geregere quem.”

17 Yesus na tamo unġasari nanġi anjam degsi minjrsiq ko-boonaqa a nanġi uratnjrsiqa tal miligiq gilej. A tal miligiq gilsiq di sonaqa aqa anġro nanġi na aqa yawo anjam di aqa utru qa nenemyeb.

18-19 Nenemyonabqa minjrej, “Niġi dego ijo yawo anjam di aqa utru poiġosai e? Niġi quiy. Tamo nanġi inġi uyeq nabqa aisiq meneq di unu. Meneq dena bi talq di waiyeq nub. Inġi di tamo aqa are miligiq aiyosai. Aqa bi aniq aiqo koboqo. Deqa inġi dena tamo jiga yqa keresai.” Yesus aqa anjam dena a inġi uyo kalil jiga saiqoġi qa marej.

20 Osiqa aqa anġro nanġi olo minjrej, “Inġi uge uge tamo aqa miligiq na oqoqnsiq branteqnu qaji dena tamo jiga yeqnu.

21 Di kiyafa? Inġi uge uge di tamo aqa are miligiq na branteqnu. Inġi uge uge di agi ubtosiy mernġwai. Areqalo uge uge, uña qa laoqa, bajinjoqa, tamo qaloqa,

22 was aqa njan anjamyoqa, was aqa ñoro qa maulyoqa, kumbra uge uge yoqa, gisanjoqa, lanja lanja laoqa, was qa ugeoqa, was yomuiyoqa, aqa segi ñam soqtoqa, nanari kumbra yoqa.

23 Kumbra uge uge deqaji tamo aqa are miligiq na brantonsiq dena tamo jiga yeqnu.”

Fonisia qure qaji uña a Yesus qa aqa areqalo sinġilatej

24 Onaqa Yesus a dena tigelosiqa walwelosiqa Tair qure nanġo sawaq gilej. Tamo nanġi a qa qalieaib deqa a uliosiq gilej. Gilsiq tal bei gogetosiq sosiqa a uliesqa keresai. Tamo qudei nanġi a unsib mareb, “Yesus a gago sawaq bqo. A talq di unu.”

25 Degsib marnabqa uña bei a qusiqa aqa anġro sebiñ a mondor uge ti soqnej deqa a Yesus aqa talq giloqujatosiqa aqa areq di sinġa pulutej.

26 Uña di a Grik qaji. A Juda uña sai. A Siria sawaq di nambabej. A Fonisia qure qaji. A Yesus aqa areq di sinġa pulutosiq a wainjoqnsiqa minjoqnej, “Ni na mondor uge di wiyimqa a ijo anġro uratosim ulanqas.”

27 Onaqa Yesus na minnej, “Iga anġro du du nanġi mati inġi anainjrim uyib menetnjrqas di kumbra bole. Iga anġro du du nanġo inġi yainjrsim olo baun nanġi anainjrqom di kumbra bolesai.”

28 Onaqa uña dena olo Yesus minnej, “O Tamo Koba, ni kere maronum. Ariya e kamba anjam bei mermit ni que. Anġro du

du nanği inği uyeqñabqa inği ñenği ululoñeqnaqa bauñ nanği dego uyeqñub.”

²⁹ Onaqa Yesus na minjej, “O uña, ni kere maronum. Ni degsi maronum deqa ni gilime. Mondor uge a ino angro uratosiq ulanqo.”

³⁰ Degsi minjnaqa a aqa talq gilsiq a ñam atej di mondor uge a nami aqa angro uratonaqa a bijalq di ñeiesonaq unej.

Tamo bei dabkala geteño meñ singilaej qaji di Yesus na boletej

³¹ Onaqa Yesus a Tair qure nanço sawa uratosiq a Saidon qure ambleq na walweloñiq a Dekapolis sawaq gilsiq a Galili ya aguq di brantej.

³² Di brantosiq sonaqa tamo qudei na tamo bei dabkala geteño meñ singilaej qaji a osi bosibqa Yesus pailyosib minjeb, “O Tamo Koba, ni ino ban aqa gateq di atimqa a boleqas.”

³³ Onaqa Yesus a tamo di osiqa tamo unğasari nanği uratñjr-siq a segi sosisqa aqa ban gei aiyel tamo di aqa dabkalaq jigej. Jigsiq aqa segi maul osiqa tamo di aqa meñ tonjetej.

³⁴ Osiqa lañ tarosiqa are tulañ gulbekobaiyonaqa jagwa titosiq marej, “Efata.” Di Hibru anjam. Anjam di aqa damu, “Dabkala waqeme.”

³⁵ A degsi marnaqa tamo di aqa dabkala waqej. Aqa meñ dego boleej. Boleonaqa a anjam bole maroqnej.

³⁶ Onaqa Yesus na tamo unğasari nanği endegsi minjrej, “Niñgi kumbra unonub endi tamo qudei nanği ubtosib minjraib.” Degsi minjrnaqa nanği aqa anjam di quetosai. Nanği giloqñsibqa Yesus aqa mañwa deqa mare mare laqneb.

³⁷ Mare mare laqñabqa tamo gargekoba nanği quocñsib tulañ prugoqñsib maroqneb, “Mañwa kalil Yesus a yeqnu qaji di a geregere yeqnu. Agi a na tamo dabkala geteñjro qaji nanği boletñjreqnaqa nanço dabkala olo waqeqnaqa nanği anjam queqñub. Tamo meñ singilainjro qaji nanği dego gereinjreqnaqa nanği anjam bole mareqñub.”

8

Yesus a tamo 4,000 nanği inği anainjrej

¹ Onaqa bati bei Yesus a wadau sawaq di sonaqa tamo unğasari tulañ gargekoba nanği olo aqa areq di korooqneb. Nanği inği saiqoji. Deqa Yesus na aqa angro nanği metñjrnaqa aqa areq bonabqa minjrej,

² “Tamo unğasari nanği bati qalub e koba na soqneb nanği inği saiqoji. Deqa e nanği qa are ugeibqo.

³ Nanği qudei isaq na beb. Deqa e nanği mam ti suwein-jritqa gamq di nanği mam na lao uge.”

4 Degsi minjrnaqa nanġi na kamba minjeb, “Sawa endi wadau. Deqa iga qabe na inġi osimqa tamo unġasari gargekoba endi anainjronam kereqas?”

5 Onaqa Yesus na minjrej, “Ninġi bem gembub unu?” Onaqa minjeb, “Bem 7 unu.”

6 Onaqa Yesus na tamo unġasari nanġi minjrej, “Ninġi kalil mandamq di awoelenjoiy.” Degsi minjrnaqa nanġi kalil mandamq di awoonabqa Yesus na bem 7 di osiqa Qotei pai-lyej. Pailyosiqa bem ġinġenyosiqa aqa anġro nanġi enjreqnaqa nanġi na osi ġiloqnsibqa tamo unġasari nanġi anainjreqnab uyoqneb.

7 Qe kiñilala qudei dego soqneb. Deqa Yesus na qe di osiqa Qotei pailyosiqa aqa anġro nanġi minjrej, “Qe endi dego tamo unġasari nanġi anainjriy.” Degsi minjrnaqa nanġi na qe di osib tamo unġasari nanġi jeisib anainjreqnab uyoqneb.

8 Uynab kalil menetnjrej. Onaqa inġi oto uratelenjeb qaji di Yesus aqa anġro nanġi na koroiyosib gumba kokba 7 di ġignab maqelenjej.

9 Tamo kalil inġi uyeb qaji nanġi sisiyeb 4,000.

Onaqa Yesus na tamo unġasari kalil nanġi suweinjrnaqa nanġo qure qureq ġiloqneb.

10 Nanġi ġileqnaqba Yesus na aqa anġro nanġi olo joqsiqa koba na qobun gogetosib Dalmanuta sawaq ġileb.

Farisi nanġi Qotei aqa mañwa bei unqajqa mareb

11 Onaqa Farisi nanġi Yesus aqa areq bosibqa a anjam bei grotimqa qusib a oqajqa deqa a ombla anjam na qoteb. Osib ġisanjosib minjeb, “Ni Qotei aqa mañwa bei babtım iga unqom.”

12 Degsib Yesus minjnabqa a nanġi qa are tulañ ġulbeiy-onaqa jagwa titosiqa minjrej, “Ninġi tamo unġasari bini bati endeqa unub qaji kiyaa e Qotei aqa mañwa bei laña babtım ninġi unqajqa metbeqnu? Ninġi quiy. E Qotei aqa mañwa bei ninġi osorñgwasai.”

13 Yesus a Farisi nanġi degsi minjrsiqa nanġi uratnjrsiqa olo qobun gogetosiqa ya agu taqal beiq ġilej.

Bem tiyeqnu qaji sum qa yawo anjam

14 Bati deqa Yesus aqa anġro nanġi bem oqajqa are walnjrej. Bem qujai bole qujai qobun miliq di soqnej.

15 Onaqa Yesus a yawo anjam bei endegsi minjrej, “Ninġi geregere ñam atsib soqniy. Bem tiyeqnu qaji sum Farisi nanġo bem ti bulyimqa bem dena tiyekritosim tulañ kobaqujaqas. Herot aqa bem dego tiyekritosim tulañ kobaqujaqas.”

16 Onaqa Yesus aqa anġro nanġi aqa yawo anjam di quсібqa segi segi maroqneb, “Iga bem osai deqa kiyo mergwo?”

17 Onaqa Yesus a nanjo anjam di qalieosiqa nenemnjrej, “Ningi kiyaaqqa bem osai deqa mareqnub? Kiyaaqqa ningi e qa poiŋgosai unu? Nunjo are geteŋgejunu kiyo?”

18 Ningi ijo siŋgila unoqnsib unosaubuleqnub. Ningi ijo anjam quoqnsib quosaibuleqnub.

19 E nami bem 5 giŋgenjosimqa tamo 5,000 anainjronam uynab menetnjrnaqa ningi iŋgi oto koroiyosib gumba kokba gembub jignab maqelenej?” Onaqa nanji na Yesus minjeb, “Gumba 12.”

20 Onaqa olo minjrej, “Bati bei e bem 7 dego giŋgenjosimqa tamo 4,000 anainjronam uynab menetnjrnaqa ningi iŋgi oto koroiyosib gumba kokba gembub jignab maqelenej?” Onaqa minjeb, “Gumba 7.”

21 Onaqa minjrej, “Ningi kiyaaqqa e qa poiŋgosai unu?”

Yesus a tamo ŋam qandimyej qaji boletej

22 Yesus na aqa aŋgro nanji degsi minjrsiqa koba na qobun na gilsib Betsaida qureq di tiryeb. Tiryosib mandamq ain-abqa tamo qudei na tamo bei ŋam qandimyej qaji a Yesus aqa areq osi bosib minjeb, “Ni ino baŋ aqa gateq di atimqa a olo boleosim ŋam poiqas.”

23 Onaqa Yesus a tamo di aqa baŋ ojsiqa qure polomq osi gilsiqqa aqa ŋamdamuq di misel atetej. Osiqa aqa gateq di aqa baŋ atsiqa nenemyej, “Ni sawa unqa kere e?”

24 Onaqa a ŋam atsiqa marej, “E tamo nanji unjronum nanji ŋamtaŋ bul anjileqnub.”

25 Onaqa Yesus a olo tamo di aqa ŋamdamuq di aqa baŋ at-naqa a ŋam atej ŋamdamu bole suwaŋej. A sawa kalil geregere unej.

26 Onaqa Yesus na minjej, “Ni ino talq gilime. Ni qure miligiq gilaim.”

Pita a Yesus qa poiyoŋaqa aqa ŋam ubtej

27 Onaqa Yesus na aqa aŋgro nanji olo joqsiqa koba na walwelosib Sisaria Filipai qure nanjo sawaq di brantosib gamq di Yesus na aqa aŋgro nanji endegsi nenemnjrej, “Tamo ungasari nanji e qa kiyersib mareqnub?”

28 Onaqa nanji na minjeb, “Tamo qudei nanji mareqnub, ni Jon yansnjro qaji. Qudei nanji mareqnub, ni Elaija. Qudei nanji mareqnub, ni Qotei aqa medabu o tamo nanji nami soqneb deqaji bei.”

29 Onaqa Yesus na olo nenemnjrej, “Ningi segi e qa kiyersib mareqnub?” Onaqa Pita na minjej, “Ni Kristus.”

30 Pita a anjam degsi ubtonaqa Yesus na aqa aŋgro nanji siŋgila na getentnjrsiqa minjrej, “Ningi anjam di olo tamo qudei minjraib.”

Yesus a marej, “E moisiy olo subq na tigelqai”

³¹ Osiqa Yesus na aqa angro nanği endegsi minjrej, “E Tamo Angro. Bunuqna e jaqatin koba oqai. Juda gate nanği ti atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanği ti e qoreibosib lubsib moiyoqbqab. Bati qalub koboamqa e olo subq na tigelqai.”

³² Yesus a anjam degsi ubtosiq marnaqa Pita na Yesus osiqa qalaq gilsiqqa nirinjeje.

³³ Onaqa Yesus a bulosiqqa aqa angro nanği koqnjrnsiqqa Pita nirinjosiq minjeje, “Ni Satan bul. Deqa ni ijo qoreq gile. Ni Qotei aqa areqalo dauryosai. Ni mandam tamo nanžo areqalo dauryonum. Dauryosim agi ni na anjam di merbonum.”

³⁴ Osiqa Yesus na tamo ungasari kalil nanği ti aqa segi angro nanği ti metnjrnaqa aqa areq bonabqa minjrej, “Tamo bei na e daurbqa osimqa a aqa segi areqalo kalil uratekritosim aqa segi namburbas qoboyosim e daurbem.

³⁵ Tamo bei na aqa segi nambile taqatqajqa arearetqas di a padalqas. Ariya tamo bei a e qa ti ijo anjam bole qa ti are qalsimqa aqa segi nambile uratqas di a olo nambile bole oqas.

³⁶ Tamo bei a mandam qa ñoro kalil koroyosim ariya mondoŋ aqa segi qunuŋ padalqas di ñoro dena a kiyersim aqaryaiyqas? Di keresai.

³⁷ Aqa qunuŋ padalqas di a awai kiye atsim dena aqa qunuŋ olo aqaryaiyosim a nambile sqas? Di keresai.

³⁸ E Tamo Angro. Tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanği Qotei torei qoreiyosib une atoqnsib laqnuq. Deqa bini bati endi tamo bei a e qa ti ijo anjam qa ti jemaiyqas di mondoŋ e ijo Abu aqa rian na ti aqa lan angro nanžo rian na ti bosiyqa e kamba tamo deqa jemaibqas.”

9

¹ Osiqa Yesus a olo aqa angro nanği endegsi minjrej, “E bole merngwai. Tamo qudei ijo areq endi tigelejunoq qaji nanği morenosaisoqnsibqa Qotei a singila ti bqas. Bosim nanği taqatnjrsim nanžo Mandor Koba soqnim nanği unqab.”

Yesus aqa jejamu bulyonaq aqa angro qalub nanği unobeiteb

² Osiqa bati 6 onaqa Yesus a tigelosiqqa Pita na Jems na Jon na nanği segi qalub joqsiqa koba na mana goge kobaq oqsib di soqneq. Sosibqa Yesus aqa jejamu bulyonaq nanği unobeiteb.

³ Aqa gara dego tulan puloŋosiq qatekriteje. Tamo bei na gara yansqas degsim qatqa keresai.

⁴⁻⁵ Onaqa Moses Elaija wo nanği brantosib Yesus koba na anjam maroqneq. Mareqnabqa Yesus aqa angro nanği na nanği aiyeq unjrsibqa Pita a Yesus minjeje, “O Tamo Koba,

Moses Elaija wo nanġi bosib iga koba na endi unum di bole-quja. Deqa ni marimqa iga tal kiñilala qalub gereiyqom. Bei ino. Bei Moses aqa. Bei Elaija aqa.”

⁶ Yesus aqa anġro nanġi tulañ ulaugeteb deqa Pita a anjam bei marqa saiiyonaqa anjam di lanja marej.

⁷ Onaqa lanġi aisiqa nanġi kabutnjrnaqa lanġi miligiq dena anjam bei endegsi brantonaq nanġi queb, “Endi ijo Anġro qujai e na tulañ qalaqalaiyeqnum qaji. Niñgi aqa anjam quetoqniy.”

⁸ Onaqa Yesus aqa anġro nanġi bulosib ñam ateb di Yesus a segi nanġi koba na sonab uneb. Nanġi tamo bei unosai.

⁹ Onaqa nanġi Yesus ombla manaq dena olo aiyuqnsibqa Yesus na minjrej, “Mañwa niñgi mana goge di unonub qaji di ubtosib tamo qudei minjraib. Bunuqna e Tamo Anġro moisiy olo subq na tigelotqa bati deqa niñgi na ubtosib minjroqñqab.”

¹⁰ Onaqa nanġi Yesus aqa anjam di qusib segi segi maroqneb, “Yesus a kiyaaqa subq na tigelqa marqo? Anjam di aqa utru iga poigosai.” Degsib maroqnsib Yesus aqa anjam di nanġo areqaloq di atnab soqnej.

¹¹ Osib nanġi Yesus minjeb, “Dal anjam qalie tamo nanġi mareqñub, ‘Elaija a namo bamqa Kristus a bunuqna bqas.’ Anjam di kiyaaqa degsib mareqñub?”

¹² Onaqa Yesus na minjrej, “Nanġo anjam di bole. Elaija a namo bosim tamo unġasari kalil nanġo areqalo gereiyetnjrsim soqñim bunuqna Kristus a bqas. Ariya anjam kiye nenġrenq di unu? Anjam agiende. Jeu tamo nanġi na e Tamo Anġro kumbra uge ebibqa e jaqatinj koba oqai.

¹³ E niñgi olo mernġwai. Elaija agi bej. Bonaqa gulbe kalil nanġi a yqajqa are soqnej qaji agi yeb. Anjam di nami a qa nenġrenyeb unu.”

Yesus a anġro mel aqa jejamuq na mondor uge wiyetej

¹⁴ Onaqa Yesus na aqa anġro qalub nanġi di joqsiqa koba na aisib mana utruq di branteb. Brantosib ñam ateb di Yesus aqa anġro qudei nanġi ti dal anjam qalie tamo qudei ti anjam na qoteqñab unjreb. Tamo unġasari gargekoba nanġi dego Yesus aqa anġro nanġi kainjñresonab unjreb.

¹⁵ Onaqa tamo unġasari kalil nanġi Yesus unsibqa tulañ prugugetosib gurgur ti aqa areq bosib minjeb, “O Tamo Koba, bilaq bole.”

¹⁶ Degsib minjnabqa Yesus na aqa anġro nanġi nenemnjrej, “Niñgi nanġi ti anjam kiye na qoteqñub?”

¹⁷ Onaqa tamo unġasari nanġo ambleq dena tamo bei brantosiqa Yesus minjej, “O Qalie Tamo, e ijo anġro mel osi bonum

agiende. Ni na a boletqajqa deqa osi bonum. A mondor uge ti. Deqa aqa medabu getenjejunu.

¹⁸ Mondor uge dena aqa jejamu ojoqnsiqa mandamq waiyeqnaqa ara gijiriqtoqnsiqa tindaneqnu. Oqnsiqa maul aiyeqnu. Deqa e na ino angro nanqi minjronum, 'Ninqi mondor uge di wiyiy.' Minjronumqa nanqi na wiyqa yonub keresaiinjrqo."

¹⁹ Onaqa Yesus a anjam di qusiqa marej, "Ninqi tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nunjo areqalo e qa singilatosai bole sai. Bati gembub e ninqi koba na sosiyqa nunjo gulbe di qoboioqnaqi? Angro mel di ijo areq osi boiy."

²⁰ Onaqa osi bonabqa mondor uge dena Yesus unsiqa angro di qunjmyonaqa a mandamq aisiqa belbelonaqa aqa medabuq na maul aiyoqnej.

²¹ Onaqa Yesus na angro di aqa abu nenemyej, "Bati gembub a degesoqnej?" Onaqa minjej, "A angro kiñala qa degesoqnej agi bini unu.

²² Mondor uge na a qalsim moiyoqta oqnsiqa bati gaigai a nanyuwoq o yaq waiyeqnu. Deqa ni na iga aqaryaigwa kereamqa aqaryaige."

²³ Onaqa Yesus na minjej, " 'Kereamqa' degsi merbaim. Tamo bei a e qa aqa areqalo singilatqas di a kumbra kalil yqa kere."

²⁴ Onaqa tamo dena lelenosiqa Yesus minjej, "E ni qa ijo areqalo singilatqas. Ariya ijo areqalo olo gulbeibeqnu. Deqa ni na aqaryaibimqa e gegerere ijo areqalo ni qa singilatqai."

²⁵ Onaqa tamo ungasari gargekoba nanqi gurgur ti bosib Yesus aqa areq di koroeqnaqqa Yesus a nanqi unjrasiqa mondor uge di niriñtosiq minjej, "Ni mondor uge. Ni na angro di aqa dabkala getentonom. Ni aqa medabu dego getentonom. Deqa ni angro di uratosim olo aqa jejamuq gilaim."

²⁶ Degsi minjnaqa mondor uge a lelenkobaosiqa angro di singila na qunjimyosiqa a uratosiq ulanej. Ulanonaqa angro di a moiyoqbulosiqa neiesonaqa tamo qudei nanqi unsib mareb, "A moiyoq."

²⁷ Onaqa Yesus na angro di aqa ban titonaqa a boleosiq tigelej.

²⁸ Onaqa Yesus aqa angro nanqi aqa areq lumu bosib nenemyeb, "Iga kiyaaqa mondor uge di wiyqa yonumqa keresaiigwo?"

²⁹ Onaqa Yesus na minjrej, "Ninqi mondor uge deqaji winjrqa osibqa Qotei pailyoqniy. Dena qujai ninqi na mondor uge winjrib jaraiqab. Gam bei na sai."

Yesus a marej, "E moisiy olo subq na tigelqai"

³⁰ Onaqa Yesus na aqa angro nanği olo joqsiqa koba na sawa di uratosib Galili sawa ambleq na walwelosib giloqneb. Tamo unğasari nanği a qa qalieaib deqa nanği uliosib giloqneb.

³¹ Giloqnsibqa gamq di Yesus na aqa angro nanği anjam endegsi minjrej, “E Tamo Angro. Jeu tamo nanği na e ojsibqa tamo qudei nanço banq di atib lubib moiçai. Bati qalub koboamqa e olo subq na tigelçai.”

³² Onaqa Yesus aqa angro nanği aqa anjam di geregere poinjrosai. Deqa nanği a olo nenemyqajqa ulaeb.

Yesus aqa angro yai a ñam ti sqas?

³³ Onaqa Yesus aqa angro nanği ti gilsib Kaperneam qureq di branteb. Brantosib tal bei gogetosib di sosibqa Yesus na aqa angro nanği endegsi nenemnrej, “Niği gamq di anjam kiye na qotoqnab?”

³⁴ Onaqa nanği mequmosib soqneb. Di kiyayaqa? Nanği gamq di Yesus aqa angro yai a nanği kalil bunjrsim ñam ti sqas deqa anjam na qotoqneb.

³⁵ Onaqa Yesus a awoosiqa aqa angro 12 nanği metnjrnaqa aqa areq bonabqa minjrej, “Tamo bei a ñam ti sqa marsimqa a mati tamo kalil nanço kançal tamo soqnem. Osimqa a ñam ti sqas.”

³⁶ Yesus a nanği degsi minjrsiqa angro kiñala bei osiqa nanço ambleq di tigeltosiqa olo soqonjyosiqa nanği minjrej,

³⁷ “Tamo bei a ijo ñam qa are çalsimqa angro kiñala endeqaji bei osim geregereiyqas di a e dego osim geregereibqas. Tamo a e osim geregereibqas di a na e segi geregereibçasai. A na ijo Abu e çariñbej çaji di dego osim geregereiyqas.”

Tamo nanği iga jeutgosaieqnub di nanği iga koba na wau qujai

³⁸ Onaqa Jon na Yesus minjej, “O Qalie Tamo, ni que. Iga tamo bei unem. A ino ñam na mondor uge nanği winjreqnaqa iga na unsim saidyem. Di kiyayaqa? A iga koba na wauosaieqnu deqa.”

³⁹ Onaqa Yesus na minjej, “Niği a saidyaib. A ijo ñam na mañwa bei babtqas di a urur olo e misilinjba keresai.

⁴⁰ Tamo nanği iga jeutgosaieqnub di nanği iga koba na wau qujai.

⁴¹ Tamo bei a endegsi are çalqas, ‘Tamo di a Kristus dauryeqnu çaji tamo.’ A degsi are çalsimqa tamo di osim ya tigsim anaiyqas di Qotei na kamba awai bole yqas. Yimqa aqa awai bole di tamo bei na olo yayiqa keresai.”

Niği une torei uratiy

⁴² Osiqa Yesus a olo marej, “Tamo bei na angro kiñala bei e qa aqa areqalo siñgilateqnu çaji di osim uneq waiyqas di

a kumbra tulanj ugedamu yqo. Iga tamo di ojsim meninj kobaquja osim sil na aqa kakroq di tontosim waiyim ya robuq aiqas di kere.

⁴³⁻⁴⁴ Ino banj na ni titmosim uneq waimqqa laqnimqqa banj di gentosim waiy. Ni degye. Di kiyaaqa? Ni banj genjo sosimqqa une bei yqasai di kere. Di ni nambile gaigai sqam. Ariya ni banj aiyel ti sosimqqa une yqam di keresai. Di Qotei na ni namyuwoq waimqas. Namyuwo di mosoqasai. Gaigai yuoqnqas.

⁴⁵⁻⁴⁶ Ino singa na ni titmosim uneq waimqqa laqnimqqa singa di gentosim waiy. Ni degye. Di kiyaaqa? Ni singa genjo sosimqqa une bei yqasai di kere. Di ni nambile gaigai sqam. Ariya ni singa aiyel ti sosimqqa une yqam di keresai. Di Qotei na ni namyuwoq waimqas.

⁴⁷ Ino namdamu na ni titmosim uneq waimqqa laqnimqqa namdamu di otorosim waiy. Ni degye. Di kiyaaqa? Ni namdamu qujai ti sosimqqa une bei yqasai di kere. Di Qotei a ino Mandor Koba sosim ni taqatmqas. Ariya ni namdamu aiyel ti sosimqqa une yqam di keresai. Di Qotei na ni namyuwoq waimqas.

⁴⁸ Namyuwo di mosoqasai. Gaigai yuoqnqas. Namyuwoq di tamo nanjo ambli bati gaigai sqab. Nanji morenqa keresai.”

⁴⁹ Osiqa Yesus a olo marej, “Ijo angro kalil nanji jaqatin oqn-sib sqab. Atraiyo injiq di bar atoqnsib namyuwo na koiteqnuh dego kere.

⁵⁰ “Bar a bole. A qajarara koba. Ariya bar aqa qajarara koboqas di inji kiye na olo qajararatqas? Di keresai. Dego kere ninji bar bul sosibqa nunjo was nanji koba na geregere lawo na laqniy.”

10

Yesus a unja uratqajqa anjam marej

¹ Osiqa Yesus a sawa di uratosiqa Judia sawaq gilsiq Jordan ya taqal beiq di soqnej. A di sonaqa tamo ungasari gargekoba nanji bosib aqaq di koroonaqqa aqa kumbra gaigai yoqnej gaji di olo dauryosiqa Qotei aqa anjam plaltosiq minjroqnej.

² Onaqa Farisi nanji olo Yesus aqa areq bosibqqa a anjam bei grotimqqa qusib nanji a ojqaqqa deqa lanja gisanjosib endegsib nenemyeb, “Tamo bei na aqa unja uratqa kere e? Gago dal anjam degsi unu e?”

³ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Moses a dal anjam kiyersi marej?”

⁴ Onaqa nanji na minjeb, “Moses a marej, ‘Tamo bei na aqa nauj uratqa osimqqa pepa bei nenjrenjosim yosim di a uratqas.’”

⁵ Onaqa Yesus na minjrej, “Nunjo are getenjejunu deqa Moses a dal anjam degsi nenjrenjosiq ninji enjej.

⁶ Ariya ningi quiy. ‘Tulan nami Qotei a mandam ti ingi ingi kalil ti gereiyosiq a tamo unja wo dego gereinjrej.

⁷⁻⁸ Deqa tamo bei na aqa ai abu nanngi uratnjrsimqa aqa njanun wo heterosib jejamu qujaitosib sqab.’ Qotei aqa anjam di nenngrenq di unu. Deqa tamo unja wo nanngi jejamu qujai sqab. Nanngi olo jejamu aiyel sqasai.

⁹ Qotei na nanngi aiyel turtnjrej deqa tamo bei na olo pot-njraiq.”

¹⁰ Osiaqa Yesus a tal bei gogetosiq di sonaqa aqa angro nanngi aqa areq bosib aqa anjam deqa nenemyeb.

¹¹ Nenemyonabqa minjrej, “Tamo bei na aqa njanun uratosim olo unja bei oqas di a na aqa njanun kumbra ugeq waiyqo.

¹² Unja a dego aqa gumbulun uratosimqa olo tamo bei oqas di a na aqa gumbulun kumbra ugeq waiyqo.”

Angro du du nanngi Yesus aqa areq beb

¹³ Onaqa tamo ungasari qudei nanngi nanngo angro du du joqsib Yesus na aqa ban nanngo gateq di atetnjrq marsib Yesus aqa areq beb. Beqnabqa Yesus aqa angro nanngi na saidnjrsib minjreb, “Nunngo angro du du nanngi joqsib endeq baib.”

¹⁴ Degrab saidnjrnabqa Yesus na aqa angro nanngi njrinjnrsisqa minjrej, “Angro du du nanngi uratnjrib ijo areq beb. Nanngi saidnjraib. Tamo ungasari nanngi angro du du deqaji bul sqab di Qotei a nanngo Mandor Koba sosim nanngi taqatnjrqas.

¹⁵ E bole merngwai. Tamo nanngi angro du du bul sqasai di Qotei na nanngi osim taqatnjrqasai. Deqa a nanngo Mandor Koba sqasai dego.”

¹⁶ Osiaqa Yesus na angro du du nanngi di soqonjnrsisqa aqa ban nanngo gateq di atetnjrsisqa nanngi qa Qotei pailyej.

Noro tamo bei a Yesus ombla anjam mareb

¹⁷ Osiaqa Yesus a dena tigelosiq gam dauryosiq gileqnaqa tamo bei urur ti aqa areq bosiqa aqa singaq di singa pulutosiq nenemyej, “O Qalie Tamo Bole, e kumbra bole kiye dauryosiy dena e nambile gaigai sqai?”

¹⁸ Onaqa Yesus na kamba minnej, “Ni kiyaga e tamo bole qa merbonum? Qotei a segi qujai tamo bole.

¹⁹ Ariya ni Qotei aqa dal anjam qalie. Anjam agiende. ‘Ni tamo bei qalsim moiyoaim. Ni tamo bei aqa unja jejamu ojetaim. Ni bajinaim. Ni tamo bei aqa jejamu laja gisanjaim. Ni was bei aqa ingi ingi laja gisanj na yaiyaim. Ni ino ai abu nanngo sorgomq di geregere sosimqa nanngo anjam dauryoqne.’”

²⁰ Onaqa tamo dena olo Yesus minjej, “O Qalie Tamo, e angro kiñala qa dal anjam kalil di dauryosim boqnem agi bini degsi unum.”

²¹ Onaqa Yesus a tamo di koqyosiqa qalaiyosiq minjej, “Ni dal anjam kalil di dauryosim keretonum. Ariya kumbra qujai ni keretosai. Deqa e ni mermqai. Ni gilsim ino inği inği kalil qarinyosim silali osim tamo inği inği saiqoji nanği jeisim enjre. Degsim enjrsim bosim e daurbe. Yimqa bunuqna ni laj qureq di awai bole itqam.”

²² Yesus na tamo di degsi minjnaq qusiqa are tulan gulbekobaiyej. A inği inği koba ti soqnej deqa ulatamu ugeiyon-aqa ulanej.

²³ Onaqa Yesus na aqa angro nanği koqnjrsiqa endegsi minjrej, “Tamo unğasari inği inği koba ti unub qaji nanği Qotei na taqatnjrsim nanço Mandor Koba sqa marsibqa laj qureq oqwajqa banği koba.”

²⁴ Onaqa Yesus aqa angro nanği aqa anjam di qusibqa tulan prugeb. Onaqa Yesus na olo minjrej, “O ijo angro, ninği quiy. Tamo unğasari nanği Qotei na taqatnjrsim nanço Mandor Koba sqa marsibqa laj qureq oqwajqa tulan banği koba.”

²⁵ Kamel a yumba miligiq gilqajqa banği koba. Dego kere tamo unğasari inği inği koba ti unub qaji nanği Qotei na taqatnjrsim nanço Mandor Koba sqa marsibqa laj qureq oqwajqa tulan banği koba.”

²⁶ Onaqa Yesus aqa angro nanği aqa anjam di qusibqa olo tulan prugugetosib segi segi maroqneb, “Yesus a anjam degsi mergwo deqa tamo yai nanği Qotei na elenamqa nanği nambile gaigai sqa kere?”

²⁷ Onaqa Yesus a nanği koqnjrsiqa minjrej, “Tamo nanği segi nambile sqa keresai. Ariya Qotei na nanği elenqa kere. Di kiyaya? Qotei a kumbra kalil yqa kere.”

²⁸ Onaqa Pita na Yesus minjej, “O Tamo Koba, ni une. Iga gago inği inği kalil uratosim ni daurmeqnum.”

²⁹⁻³⁰ Onaqa Yesus na minjrej, “E bole mernğwai. Tamo nanği e qa ti ijo anjam bole qa ti are qaloqnsib nanço segi tal, nanço was nanği, nanço jaja nanği, nanço ai abu nanği, nanço angro nanği ti nanço wau kalil dego uratnjrsib e daurbqab di Qotei na olo tal, was, jaja, ai, angro, wau gargekoba nanği enjrqas. Yimqa jeu tamo nanği dego bosib nanği gulbe enjroqnqab. Ariya mondon nanği nambile gaigai sqab.

³¹ Deqa ninği quiy. Tamo gargekoba bini ñam koba ti unub qaji nanği mondon ñam saiqoji sqab. Ariya tamo gargekoba bini ñam saiqoji unub qaji nanği mondon ñam koba ti sqab.”

Yesus a marej, “E moisiy olo subq na tigelqai”

³² Osiqa Yesus na aqa angro nanngi joqsiqa koba na gam dauryosib Jerusalem aiyoqneb. Aiyoqnsibqa Yesus a namoeqnaqa aqa angro nanngi bunuqna dauryoqnsibqa are ton-tonjroqnej. Tamo ungasari qudei gam na dauryoqneb qaji nanngi dego ulaosib aiyoqneb. Onaqa Yesus na aqa angro 12 nanngi segitnjrsiqa a une kiye turqas deqa nanngi sainjroqnej.

³³⁻³⁴ A na nanngi endegsi minjrej, “Ninggi quiy. E Tamo Angro. Iga Jerusalem aiyeqnum. Dia tamo qudei na e ojsib dal anjam qalie tamo nanngi ti atra tamo kokba ti nanngo banq di e atqab. Yimqa nanngi na ijo jejamu lanja gisanjosib merbqab, ‘Ni une ti. Deqa ni moiqam.’ Nanngi e degsib gisanbosib e olo ojsib tamo nanngi Qotei qaliesai qaji nanngo banq di e atqab. Yimqa nanngi na e misilinboqnsib miselboqnsib bu toqon na e kumbainboqnaqab. Osib e namburbasq di lubsib moiyoqbqab. Bati qalub koboamqa e olo subq na tigelqai.”

Jems Jon wo nanngi aiyel tamo kokba sqajqa mareb

³⁵ Onaqa Sebedi aqa njiri aiyel Jems Jon wo nanngi Yesus aqa areq bosib minjeb, “O Qalie Tamo, aqo aiyel anjam bei mermonam ni gago anjam dauryqa kere kiyo?”

³⁶ Onaqa Yesus na nanngi aiyel nenemnjrej, “E ningi kiy-erngwajqa deqa ningi ijoq bonub?”

³⁷ Onaqa nanngi aiyel na Yesus minjeb, “Mondon ni rian koba ti lan goge na bosim gago Mandor Koba sosimqa bati deqa ni marimqa aqo aiyel ino ban woq ino ban qonanq di awoqom.”

³⁸ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Anjam ningi merbonub di aqa utru ningi geregere poingosai. E jaqatin koba oqai. Jaqatin di ya uge uyo bul. E gulbe koba dego oqai. Gulbe di tamo nanngi ya tuqtnjro bul. Jaqatin ti gulbe ti e oqai di ningi aiyel dego oqa kere e?”

³⁹ Onaqa nanngi na minjeb, “Od, aqo aiyel oqa kere.”

Onaqa Yesus na olo nanngi aiyel minjrej, “Bole, jaqatin e oqai di ningi dego oqab. Gulbe e oqai di ningi dego oqab.

⁴⁰ Ariya tamo yai nanngi ijo ban woq ijo ban qonanq di awoqab di e na marqa keresai. Di ijo wau sai. Tamo nanngi Qotei na giltnjrej qaji nanngi segi ijo ban woq ijo ban qonanq di awoqab.”

⁴¹ Yesus aqa angro 10 nanngo namdamuq di Jems Jon wo nanngi na anjam di Yesus minjeb deqa qusib nanngi aiyel qa njirineb.

⁴² Onaqa Yesus na aqa angro 10 nanngi metnjrnaqa aqa areq bonabqa minjrej, “Ninggi qalie, mandor kokba sawa sawa kalil taqateqnub qaji nanngi nanngo segi nam soqtoqnsib tamo ungasari nanngi njirin na taqatnjreqnub.

⁴³ Ariya kumbra di nungoq di saiq. Nungo ambleq di angro bei a nam ti sqa marsimqa a mati nungo wau tamo soqnem. Osim a nam ti sqas.

44 Nungo ambleq di angro bei a tamo kobaqaja sqa marsimqa a mati nungo kanqal tamo soqnem. Osimqa a olo tamo kobaqujaqas.

45 E Tamo Angro. Niŋgi ijo kumbra qalieosib degsib dauryoqniy. Ijo kumbra agiende. E na tamo unqasari naŋgi wauetnjreqnum. E deqa bem. Tamo unqasari naŋgi e wauetbqajqa e deqa bosai. Bunuqna e ijo segi nambile uratosiy tamo unqasari garkekoba naŋgi elenqai.”

Yesus na tamo nam qandimo boletej

46 Osiqa Yesus na aqa angro naŋgi joqsiqa koba na walwelosib aisib Jeriko qureq di branteb. Brantosib Jeriko qure ambleq na walwelosib olo Jeriko uratosib aiyeqnaqqa tamo unqasari tulan gargekoba naŋgi Yesus dauryosib koba na aiyoqneb. Aiyeqnaqqa tamo bei nam qandimyej qaji aqa nam Bartimeus a gam qalaq di awesosiqa tamo unqasari naŋgi silali qa njlnjroqnej. Bartimeus a Timeus aqa njiri.

47 A gam qalaq di awesosiqa anjam endegsi quej, “Yesus Nasaret qaji a beqnu.” A degsi qusiqa tulan lelenosiq marej, “O Yesus, Devit aqa Njiri, ni e qa dulame.”

48 Onaqa tamo unqasari gargekoba Yesus dauryosib aiyoqneb qaji naŋgi na Bartimeus njirintosis minjeb, “Ni lelenkobaaaim. Kiri.” Degsib minjeqnaqqa a naŋgo anjam quetnjrosai. A olo tulan lelenoqnsiq Yesus minjoqnej, “O Devit aqa Njiri, ni e qa dulame.”

49 Onaqa Yesus a tigelosiqqa tamo unqasari naŋgi minjrej, “Tamo di metib ijo areq bem.” Onaqa naŋgi na tamo nam qandimyej qaji di metosis minjeb, “Ni are siŋgilat. Ni tigel. Yesus a ni metmeqnu.”

50 Degsib minjnab qusiqa aqa gara jugo taqal atsiqa urur tigelosiqqa Yesus aqa areq bej.

51 Bonaqa Yesus na nenemyej, “E ni kiyermqajqa deqa ni e qa lelenoqnam?” Onaqa minjej, “O Tamo Koba, e olo nam poibim sawa unqajqa deqa e ni qa lelenoqnam.”

52 Onaqa Yesus na minjej, “Ni e qa ino areqalo siŋgilatonum deqa e ni boletmqai. Deqa ino namdamu olo poimimqa ni aiye.” Degsi minjnaqa aqa namdamu poiyoanaqa sawa unsiqa tigelosiq Yesus dauryosiq aiyej.

11

Yesus a donki aqa quraq di awoosiq Jerusalem aiyej

1 Onaqa Yesus aqa angro naŋgi koba na walwelosib aisib Jerusalem jojomyosib Betfage qure ti Betani qure ti dia branteb. Qure aiye di agi Oliv mana utruq di unu. Di brantosib Yesus na aqa angro aiye qarijnrsiqa minjrej,

² “Ninği aisib qure bei jom di unu di brantosib donki bei tontonub unu di unqab. Donki di bunuj tamo bei nami aqa quraq di awoosaiqnej qaji. Ninği donki di unsib sil palontosib titosib osi boiy.

³ Ninği sil palontoqribqa tamo bei na nenemngwas kiyo, ‘Ninği kiyaaq donki aqa sil palonteqnub?’ Degsi nenemngimqa ninği na minjiy, ‘Tamo Koba a wau ti deqa donki qa mergwo.’ Yimqa a na donki qarinyim ijoq bqas.”

⁴⁻⁵ Yesus a nanği aiyel degsi minjrnsiq qarijnjrnaqa aisib gam jomq di donki uneb. Donki di tal meq di tontonab sonaq uneb. Unsib sil palonteqnabqa tamo qudei gamq di tigelesoqneb qaji nanği na nanği aiyel nenemnjreb, “Ninği kiyaaq donki aqa sil palonteqnub?”

⁶ Onaqa nanği aiyel na anjam Yesus a minjrej qaji di tamo nanği di minjrnab odjrnabqa donki di osib Yesus aqa areq osi beb.

⁷ Bosib nango aiyel gara jugo piqtosib donki aqa quraq di tunabqa Yesus a segi donki gogetosiq quraq di awoej.

⁸ Awoonaqa donki a walweleri aiyeqnaqa tamo ungasari gargekoba nanği belenosib nango segi gara jugo piqtelenosib gamq di tuelenoqneb. Tamo qudei nanği nañuq dena nam banğa gingenyosibqa osi bosib di dego gamq di tuelenoqneb.

⁹ Onaqa Yesus a donki quraq di awoosiq walweleqnaqa tamo ungasari namooqneb qaji nanği ti bunuoqneb qaji nanği ti tulan lelenoqnsibqa maroqneb, “Iga ni qa tulan areboleboleiqnu. Ni Tamo Koba aqa nam na bonum deqa a ni tulan geregereimeqnu.

¹⁰ Ni gago moma Devit aqa wau osimqa ni kamba gago Mandor Koba sosim iga taqatgwajqa bonum. Deqa iga Qotei lan goge di unu qaji aqa nam soqtoqnqom!” Tamo ungasari nanği degoqnsib lelen ti Yesus dauryoqneb.

¹¹ Onaqa Yesus a walweleri aisiq Jerusalem di brantosiq atra tal koba miligiq gilej. Gilsiq inği inği kalil atra tal miligiq di soqnej qaji di koqyoqnej. Osiq bilaqtonaqa a olo atra tal koba uratosiq aqa segi anğro 12 nanği joqsqa koba na puluosib Betani qureq gileb.

Yesus a qura minjej, “Ni olo bunu geitqasai”

¹² Nebeonaqa Yesus aqa anğro nanği ti olo tigelosib Betani qure uratosib aiyeb. Nanği aiyoqnsibqa gamq di Yesus a mamyej.

¹³ Onaqa a isaq na nam atsiqa qura banğa ti sonaq unsiqa aqa gei unqajqa utruq gilej. Gilsiq unej qura gei bei saiqoji. Geitqa bati sai deqa banğa segi sonab unej.

14 Unsiqa qura di minjej, “Ni olo bunu geitqasai. Tamo bei a bosim ino gei bei oqasai.” Degsi minjnaqa aqa angro nanği queb.

Yesus na tamo unğasari nanği atra talq dena winjrej

15 Onaqa Yesus aqa angro nanği ti walwelosi aisib Jerusalem di branteb. Brantosib Yesus a atra tal koba miligiq gilsıqa nıam atej di tamo unğasari gargekoba nanği inği inği qarınyoqnsıbqa dena silali eqnab unjrısqı nanği winjrnaq jaraiyeb. Tamo qudei nanği silali piloqneq. Qudei nanği binonj qarınyoqnsıb dena silali oqneq. Deqa Yesus a nanğo jar ti jaram ti bilbeyosıqa nanği dego winjrnaq jaraiyeb.

16 Osiqa tamo unğasari atra tal miligiq di inği inği osi laqneq gajı nanği dego saidnrısqı winjrnaq jaraiyeb.

17 Nanği kalil jaraiyeqneq Yesus na minjrej, “Qotei aqa anjam bei nami endegsıb nenğrenyeb unu, ‘Ijo tal endi tamo unğasari kalil nanğo pailyqajqa tal.’ Qotei aqa anjam degsi unu. Ariya nınği na olo tal endi ugetonubqa a bajınj tamo nanğo tal bulqo.”

18 Onaqa atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanği ti Yesus aqa anjam di qusıbqa nanği a qa ulaosıb a qalib moiqajqa gam nıamoqneq. Di kiyıaqı? Tamo unğasari kalil nanği Yesus aqa anjam quqıwajqa tulanj arearetnjroqnej deqa.

19 Ariya bilaqtonaqa Yesus aqa angro nanği koba na olo Jerusalem uratosıb gıleb.

Qura a laosıq moiyej

20 Nebeonaqa Yesus aqa angro nanği ti olo tıgelosıb gam dauryosıb aıyoqnsıb qura di olo uneb utru ti kalil laosıq moiyej.

21 Onaqa Pita a Yesus aqa anjam nami qura minjej qajı deqa olo are qalsıqa Yesus minjej, “O Tamo Koba, ni unime. Qura ni ya nırınjem qajı agı laosıq moiqo.”

22 Onaqa Yesus na aqa angro nanği endegsi minjrej, “Nınği Qotei qa nunğo areqalo sıngılatıy.

23 E bole mernğwai. Tamo bei a areqalo aıyeltqasai di a mana kobaquja endi minjqas, ‘Ni tıgelosım yuwalq aıye.’ Aqa are miligiq di a endegsi are qalqas, ‘Bole, mana di a ijo anjam dauryqas.’ Degsi are qalqas di mana a aqa anjam dauryosım tıgelosım yuwalq aıqas.

24 Deqa nınği quıy. Nınği inği bei qa Qotei pailyqa osıbqa endegsıb are qalıy, ‘Inği di Qotei na egwas.’ Degsıb are qalsıb pailyqab di a na enğwas.

25 Deqa nınği Qotei pailyqa osıbqa tamo bei qa anjam soqnımqa nınği na aqa une kobotosıb Qotei pailyy. Yımqa

nunġo Abu lan ġureġ di unu ġaġi a kamba nunġo une kalil kobotetġwas.

²⁶ Ariya niġġi tamo di aġa une kobotetġasai di nunġo Abu lan ġureġ di unu ġaġi a deġo nunġo une kobotetġwasai."

Juda nanġi na Yesus nenemyeb, "Ni sinġila ġabe na osimġa kumbra endi yeġnum?"

²⁷ Osiġa Yesus a aġa anġro nanġi koba na walwelosib aisib olo Jerusalem di branteb. Brantosib Yesus a atra tal koba miligiq ġilsiq dia walweleġnaġa atra tamo kokba ti dal anġam ġalie tamo nanġi ti Juda ġate nanġi ti Yesus aġa areġ bosib nenemyeb,

²⁸ "Ni iġa merge. Ni sinġila ġabe na osimġa kumbra endi yeġnum? Yai na ni ġariġmej deġa ni bosim wau endi yeġnum?"

²⁹ Onaġa Yesus na minġrej, "E kamba anġam bei niġġi nenemġwai. Nenemġitġa niġġi e merbibġa e yai na ġariġbonaġ bosim wau endi yeġnum di ubtosiy merġwai.

³⁰ Niġġi na merbiy. Yai na Jon ġariġyonaġa bosiqā tamo unġasari nanġi yansjroġnej? Qotei na kiyo? Tamo bei na kiyo?"

³¹ Onaġa nanġi Yesus aġa anġam di ġusibġa segi segi ġairosib mareb, "Iġa Yesus minġġom, 'Qotei na Jon ġariġnej,' deġsi minġġom di a iġa mergwas, 'Kiyaġa niġġi Jon aġa anġam ġetosai?'

³² Ariya iġa minġġom, "Tamo bei na Jon ġariġnej,' deġsi minġġom di deġo keresai." Nanġi tamo unġasari nanġi ulainjrsib deġa deġsib ġaireb. Di kiyaġa? Tamo unġasari nanġi maroġneb, "Jon a Qotei aġa medabu o ġaġi tamo bole."

³³ Nanġi deġsib ġairosib olo Yesus minġeb, "Yai na kiyo Jon ġariġnej di iġa ġaliesai." Onaġa Yesus na kamba minġrej, "Niġġi deġsib merbonub deġa e deġo yai na ġariġbonaġ bosim wau endi yeġnum di niġġi merġwasai."

12

Wain wau ġa yawo anġam

¹ Yesus na Juda tamo kokba nanġi deġsi minjrsiqā olo yawo anġam bei endegsi minġrej, "Tamo bei a tigelosiqā aġa wauġ ġilej. ġilsiqā wain sil yagelenosiqā jen ġosej. Qoso koboonaġa meniġ ġura ġogeq di tabir kuru bul ġereiyej. Wain sil ġeitimġa wain ġei koroiyosib paraparaiyosib aġa ya dia bilentġajġa deġa ġereiyej. Osiġa wauġ di tal atsiġa wau taġato tamo ġudei nanġo banġ di aġa wau uratetnjrsiqā sawa isaġ ġilsiq di soġnej.

² Sonaġa wain ġei melionaġa a na aġa kanġal tamo bei ġariġyonaġa wau taġato tamo nanġoġ aisiġa minġrej, 'Wau

lanja na e qarinqbo bonum. Deqa ningi wain gei ebibqa e na osi gilqai.'

³ Degsi minjrnaqa nanngi na a ojsib qalougetosib wiyonab lanja puluosiq gilej.

⁴ Gilnaqa wau lanja na olo kangal tamo bei qarinyonaq ainaqa a dego ojsib aqa gate paratetosib tulan ugeugeiyeb.

⁵ Onaqa wau lanja na olo kangal tamo bei qarinyonaq ainaqa a dego qalougetosib moyoteb. Olo kangal tamo gargekoba nanngi qarinqjreqlaqa aiyeq nab qudei ñumougetoqneb. Qudei moyotnjroqneb.

⁶ Onaqa wau lanja a endegsi are qalej, 'Ijo segi angro qujai e na tulan qalaqalaiyeqnum qaji di qarinyit aiqas di nanngi a qalqasai. Nanngi aqa anjam quetqab.'

⁷ Degsi are qalsiqa aqa segi ñiri qarinyonaq aiyej. Aiyeqnaqa wau taqato tamo nanngi a unsibqa segi segi qairosib mareb, 'Tamo a bgo endi wau lanja aqa segi ñiri. A na aqa abu aqa inngi inngi kalil oqas. Deqa iga a qalsim moyotosimqa wau endi iga na oqom.'

⁸ Degsib marsibqa wau lanja aqa ñiri ojsib qalnab moinaqa aqa jejamu osib wau qalaq di waiyeb.

⁹ "Deqa ningi kiyersib are qalonub? Wau lanja a bosimqa wau taqato tamo uge nanngi di kiyernjrqqas? E ningi merngwai. A bosim nanngi ñumsim moyotnjrqqas. Osim aqa wau di olo yainjrsim tamo qudei nanngo banq di uratetnjrimqa nanngi na kamba taqatesqab.

¹⁰ "Qotei aqa anjam bei unu. Ningi anjam di nami sisiosai kiyo? Anjam agiende, 'Tal gereiyo qaji tamo nanngi na tal ai arqsibqa uge qa marsib taqal waiyeb.

Onaqa tal ai di Qotei na olo osiq tumaq di tigeltej unu.

Tal ai di tal singilatqajqa deqa tigeltej.

¹¹ Tamo Koba a segi na tal ai di tigeltej deqa iga unsim mareqnum,

"Tal ai di tulan bolequja." ' ' "

¹² Onaqa Juda tamo kokba nanngi yawo anjam di qusib endegsib qalieeb, Yesus a yawo anjam dena nanngo jejamuq di une qametnjrej. Nanngi degsib qalieosib deqa Yesus ojqa mareb. Ariya nanngi tamo ungasari nanngi ulainjrsib deqa nanngi Yesus ojqa uratosib jaraiyeb.

"Iga Sisar takis yqom e?"

¹³⁻¹⁴ Juda tamo kokba nanngi jaraiyosib Farisi nanngi ti Herot aqa wau tamo qudei ti nanngoq aisib minjreb, "Ning i Yesus aqaq gilsib anjam bei nenemyibqa a anjam grotim iga qusim ojgom." Degsib minjrsib nanngi qarinqjrnab Yesus aqa areq gilsib minjeb, "O Qalie Tamo, iga qalie, ni anjam bole maro

qaji tamo. Ni anjam bole segi tamo ungasari nanqi minjroqnsim Qotei aqa kumbra osornjreqnum. Ni tamo bei ulaiyo-saieqnum. Ni tamo ñam ti nanqi anjam bei minjroqnsim olo tamo ñam saiçoji nanqi anjam bei minjrosaieqnum. Ni anjam qujai tamo kalil nanqi minjreqnum. Deqa ni iga merge. Iga Sisar takis yqom e? Yqasai e? Ni kiyersi are qalonum?"

¹⁵ Onaqa Yesus a nanqo gisanj anjam di poiyoñaqa minjrej, "Kiyaqa ninqi e anjam bei grotitqa qusib e ojqajqa deqa gisanjbeqnum? Meniñ silali bei osi boiy. Osbab e unqai."

¹⁶ Degsi minjrnaqa nanqi meniñ silali bei osi bosib osory-onab unsiqa minjrej, "Meniñ silali quraq endi tamo yai aqa ulatamu ti ñam ti unu?" Onaqa nanqi na minjeb, "Di Sisar aqa."

¹⁷ Onaqa a na minjrej, "Deqa Sisar aqa inqi inqi a qa olo yiy. Qotei aqa inqi inqi a qa olo yiy." Onaqa nanqi Yesus aqa anjam di qusibqa tulan prugueteb.

Tamo moreño qaji nanqi olo subq na tigelqab

¹⁸ Onaqa bati deqa Sadyusi tamo qudei nanqi Yesus aqa areq beb. Sadyusi nanqi mareqnum, "Tamo moreño qaji nanqi olo subq na tigelqasai." Deqa nanqi bosib Yesus endegsib minjeb,

¹⁹ "O Qalie Tamo, ni que. Moses a nami dal anjam endegsi nenqrenyej, 'Tamo bei a moiymqa aqa ñaun anqro saiçoji soqnimqa aqa was bei na olo unja qobul di osim aqa was moiyej qaji aqa anqro ñambabtetas.' Moses a nami dal anjam degsi nenqrenyej.

²⁰ Deqa ni que. Was 7 nanqi soqneb. Nanqo was matu a unja osiqa moiyej. A anqro saiçoji.

²¹ Onaqa aqa was yala na olo unja qujai di osiqa a dego moiyej. A anqro saiçoji. Onaqa aqa was yala na olo unja di ej. Osiqa a dego moiyej. A anqro saiçoji.

²² Was 7 kalil nanqi unja qujai di osib moreñeb. Nanqi anqro saiçoji. Nanqi kalil moreñonabqa ariya bunuqna unja di a dego moiyej.

²³ Deqa ni iga merge. Mondonj subq na tigelo batiamqa tamo kalil nanqi subq na tigelabqa unja di a yai aqa ñaun tintin sqas? Ni qalie, was 7 kalil nanqi unja qujai di eb."

²⁴ Onaqa Yesus na minjrej, "Qotei aqa anjam nenqrenq di unu qaji di aqa damu ninqi poiñgosai e? Qotei aqa singila dego ninqi poiñgosai e? Od, ninqi poiñgosai. Utru deqa ninqi anjam grotonub. Grotosib agi nenembonub.

²⁵ Mondonj tamo ungasari nanqi subq na tigelosibqa nanqi unjatqasai. Nanqi tamotqasai. Nanqi lan anqro bul lanja sqab.

²⁶ "Ninqi quiy. Tamo nanqi moisib olo subq na tigelqab anjam di aqa utru Moses a nami babsiq nenqrenyej. Di ninqi

sisiyosai kiyo? Nam mariŋ miligiq di puloŋeqnaqa Qotei a ŋam puloŋq di sosiqa Moses metosiq endegsi minjej, 'E Abraham aqa Qotei. E Aisak aqa Qotei. E Jekop aqa Qotei.'

²⁷ Qotei na Moses degsi minjej deqa iga qalieonum, Qotei a tamo moreŋo qaji naŋgo Qotei sai. A tamo ŋambile so qaji naŋgo Qotei. Anjam di niŋgi tulaŋ grotonub!"

Dal anjam kiye a tulaŋ bolequja?

²⁸ Onaqa dal anjam qalie tamo bei a bosiq a Yesus a Sadyusi naŋgi ti anjam na qoteq nab unjrej. Yesus a geregere Sadyusi naŋgi kamba anjam minjrnaqa qusiqa Yesus nene-myej, "Qotei aqa dal anjam kiye a segi qujai tulaŋ bolequja? Dal anjam kiye a dal anjam kalil buŋnjrejunu?"

²⁹ Onaqa Yesus na minjej, "Dal anjam tulaŋ bolequja agi mermqai. 'O Israel niŋgi quiy. Gago Tamo Koba Qotei a segi qujai Tamo Koba.

³⁰ Deqa ni ino Tamo Koba Qotei a tulaŋ qalaqalaiyime. Qalaqalaiyosim ino are miligi ti ino qunuŋ ti ino areqalo ti ino siŋgila ti kalil a yekritime.' Dal anjam di a segi qujai tulaŋ bolequja. A na dal anjam kalil buŋnjrejunu.

³¹ Ariya dal anjam deqaji bei dego mermqai. Dal anjam agiende. 'Ni ino segi jejamu gereiyeqnum dego kere ino was naŋgi degsim geregereinjqomime.' Dal anjam boledamu aiyel agi e na mermonum. Dal anjam deqaji bei saiqoji."

³² Onaqa dal anjam qalie tamo dena kamba Yesus minjej, "O Qalie Tamo, ni bole maronum. Qotei a segi qujai. Qotei bei saiqoji.

³³ Iga a tulaŋ qalaqalaiyosim gago are miligi ti gago powo ti gago siŋgila ti kalil a yekritqom di kumbra bolequja. Iga gago segi jejamu gereiyeqnum dego kere gago was naŋgi degsim geregereinjqom di dego kumbra bolequja. Dal anjam aiyel di tulaŋ boledamu. Iga iŋgi iŋgi Qotei atraiyqom di laŋa kiŋala. Iga iŋgi bei ŋamyuwo na koitosim Qotei atraiyqom di dego laŋa kiŋala. Ariya iga dal anjam aiyel di dauryqom di tulaŋ bolequja."

³⁴ Dal anjam qalie tamo di a tulaŋ poiyoŋaqa anjam degsi marnaqa Yesus a qusiqa minjej, "Ni anjam tulaŋ boledamu maronum. Deqa sokiŋala Qotei na ni taqatmosim ino Mandor Koba sqas."

Onaqa tamo ungasari naŋgi olo anjam bei Yesus nenemyqa-qa ulaeb.

Kristus a kiyersim Devit aqa ŋiri sqas?

35 Onaqa Yesus a atra tal koba miligiq di sosiqa Qotei aqa anjam plaltoqnej. Osiqa tamo ungasari nanqi anjam bei endegsi minjrej, “Dal anjam qalie tamo nanqi kiyaaqqa mareqnu, ‘Kristus a Devit aqa njiri?’

36 Devit a nami marej, ‘Kristus a ijo Tamo Koba.’ Agi Mondor Bole na Devit aqa medabu singilatetonaqa a endegsi marej,

‘Tamo Koba a na ijo Tamo Koba minjej,

“Ni ijo ban woq endi awo.

Awesoqnmqa e ino jeu tamo kalil nanqi elenosi y ino sorgomq di atitqa ni na nanqi taqatnjroqnm.” ’

37 Ninqi uniy. Devit a marej, ‘Kristus a ijo Tamo Koba.’ Deqa Kristus a kiyersim Devit aqa njiri sqas?”

Dal anjam qalie tamo nanqi kumbra uge uge yoqneb

Tamo ungasari gargekoba nanqi sosibqa Yesus aqa anjam quqwajqa tulan arearetnjroqnej.

38 Yesus a anjam bei endegsi plaltosiq minjrej, “Ninqi dal anjam qalie tamo nanjo kumbra uge geregere tenemtoqniy. Nanqi koro sawaq di tamo ungasari nanqi na nanjo nam soqtetnjrsib ban ojetnjrqajqa deqa gara olekokba jugoqnsib laqnu.

39 Nanqi Qotei tal miligiq di, goiyo kokbaq di sosibqa tamo nam ti nanjo awo jaramq di awoonqajqa deqa areboleboleinjreanu.

40 Nanqi unja qobul nanqi gisanjroqnsibqa nanjo tal ti ingi ingi ti lanja yainjreanu. Osib tamo ungasari nanqi na unjrsib nanjo nam soqtetnjrqajqa deqa pailyo olekokba yeqnu. Deqa mondonj Qotei na nanqi awai tulan ugedamu enjrqas.”

Unja qobul aqa silali kiñala soqnej di Qotei yekritej

41 Osiqa Yesus a atra tal miligiq di sosiqa silali ato qaji kulum jojomq di awoej. Awoosiqa nam atej di tamo ungasari nanqi boqnsib silali ateqnab unjroqnej. Nñoro tamo gargekoba nanqi boqnsib silali tulan kokba atoqneb.

42 Onaqa unja qobul bei nñoro tulan saiqoji a dego bosiqqa meniñ silali kiñilala aiyel segi atej.

43 Atnaqa Yesus na unsiqa aqa angro nanqi metnjrnaqa aqa areq bonabqa minjrej, “E bole merngwai. Unja qobul endi a nñoro tulan saiqoji. Deqa a na nñoro tamo kalil nanqi bunjrsiqa silali kobaquja atqo.

44 Nñoro tamo nanqi silali koba ejunub. Nanqi oto kiñala segi ateqnu. Ariya unja qobul endi a silali tulan sai bole sai. Aqa meniñ silali kiñilala aiyel segi naj agi atekritqo.”

13

Bunuqna jeu tamo nanği na atra tal niñaqyqab

¹ Osiqa Yesus na aqa anğro nanği joqsiqa koba na atra tal koba uratosib giloqnsibqa aqa anğro bei na minjej, “O Qalie Tamo, ni unime. Atra tal endi tulaŋ bolequja. Atra tal walato qaji meniŋ di tulaŋ boledamu!”

² Onaqa Yesus na kamba minjej, “Atra tal ni unonum endi bunuqna jeu tamo nanği na bosib tulaŋ niñaqyosib aqa meniŋ kalil paraparainjrsibqa taqal breinjrqab. Yimqa meniŋ bei meniŋ bei aqa quraq di sqasai. Meniŋ kalil segi segiqab.”

Gulbe kobaquja bunuqna brantqas

³ Osiqa Yesus a Oliv manaq oqsiq atra tal areiyosiq aweson-aqa Pita na Jems na Jon na nanği qalub Yesus aqa areq bosib lumu nenemyeb,

⁴ “Ni iga merge. Bati gembu jeu tamo nanği bosib atra tal endi niñaqyqab? Niñaqyqa osibqa kumbra kiye namoqna brantim iga unsim poigwas, ‘Bati di jojomqo?’”

⁵ Onaqa Yesus na minjrej, “Niŋgi geregere ŋam atoqniy. Tamo qudei na niŋgi gisaŋgo uge.

⁶ Bunuqna gisaŋ tamo gargekoba nanği ijo ñam na bosib tamo uŋgasari nanği minjroqnaqab, ‘E Kristus.’ Degsib tamo uŋgasari tulaŋ gargekoba nanği gisa gisaŋjroqnaqab.

⁷ “Bunuqna sawa bei bei qaji nanği aŋ na qotokobaoqnaqab. Niŋgi deqa qusib ulaaib. Qotei a nami marej, ‘Kumbra di brantqas.’ Deqa brantem. Ariya kumbra di brantimqa diŋo bati urur brantqasai. Soboleiyosim brantqas.

⁸ Bati deqa sawa bei ti sawa bei ti qotoqnaqab. Mandor qudei nanği tigeloqnsibqa mandor qudei nanği qoto itnjroqnaqab. Sawa bei beiq di mimiŋ kokba ti mam ti iŋgi saio bati brantelenqas. Kumbra kalil di uŋa anğrotqa osiqa mati jaqatin kiñala eqnu dego kere.

⁹ “Deqa niŋgi geregere ŋam atoqniy. Kumbra kalil di brant-saisoqnimqa Juda nanği na bosib niŋgi ojelenosib anjam pegiyo talq di niŋgi tigeltŋgoqnaqab. Osib naŋgo Qotei tal miligiq di niŋgi kumbaingoqnsib olo niŋgi joqoqnsib Rom naŋgo gate ti naŋgo mandor ti naŋgo ulatamuq di niŋgi tigeltŋgoqnaqab. Yimqa niŋgi ijo anjam bole palontoqnsib nanği minjroqnaqab.

¹⁰ Sawa sawa kalilq di dego niŋgi ijo anjam bole ubtosib mare mare laqribqa tamo uŋgasari nanği quoqnaqab. Amqa diŋo bati brantqas.

¹¹ Nanği na niŋgi ojoqnsib anjam pegiyo talq di tigeltŋgoqnaqab niŋgi endegsib are qalaib, ‘Iga na kamba anjam kiyersi minjrqom?’ Niŋgi degaib. Bati deqa Qotei na

powo engoqnimqa ningi kamba anjam minjroqñqab. Ningi segi na anjam minjrçasai. Mondor Bole na nungo medabu singilatetngim ningi anjam marqab.

¹² Bati deqa kumbra uge endeqaji brantqas. Tamo qudei na nanngo segi was nanngi ojoqnsib qaja tamo nanngo banq di atoqnibqa nanngi na nanngi ñumoqnib moreñoqñqab. Tamo qudei na nanngo segi angro nanngi dego degsib ojoqñqab. Angro qudei na nanngo segi ai abu nanngi jeutnjroqnsib ojoqnsib qaja tamo nanngo banq di atoqnibqa nanngi na nanngi ñumoqnib moreñoqñqab.

¹³ Ningi ijo ñam ejunub deqa tamo kalil nanngi ningi qa are tulan ugeinjroqñqas. Ariya ningi ijo ñam singila na ojsib gilsib diño bati itqab di Qotei na ningi elenqas.”

Ingi tulan ugedamu brantqas

¹⁴ Osiqa Yesus a olo marej, “Diño batiamqa ingi tulan ugedamu a Qotei aqa getento warum miligiq di tigelesoqnim ningi unqab.” E Mak. Tamo ungasari ijo anjam endi sisiyeqñub qaji nanngi geregere sisiyosib poinjrem. Poinjrim marqab, bole. Osiqa Yesus na aqa angro nanngi olo endegsi minjrej, “Ningi ingi ugedamu di unsibqa bati deqa tamo ungasari Judia sawaq di unub qaji nanngi jaraiyosib manaq oqoqujatebe.

¹⁵ Tamo ungasari tal meq di unub qaji nanngi jaraiqa oqnsib ingi ingi oqa osibqa olo warum miligiq gilaib. Nanngi jaraiyoqjatebe.

¹⁶ Tamo ungasari wauq di unub qaji nanngi jaraiqa oqnsib nanngo gara jugo oqa osibqa olo puluosib qureq baib. Nanngi torei dena jaraiyoqjatebe.

¹⁷ Bati deqa unja guman ti unja angro mom ti nanngi jaraiyo bangioqnsib gulbe koba oqab.

¹⁸ Deqa ningi endegsib pailyoqniy, ‘Gulbe di awa bati qa brantaiq.’

¹⁹ Ningi degsib pailyoqniy. Di kiyaaqa? Bati deqa tamo ungasari nanngi gulbe tulan kobaquja oqab. Gulbe deqaji nami brantosai oqnej. Qotei na mandam atej bati deqa gulbe deqaji brantosai dena bosib bosiq agi bini unum. Bunuqna lanja ambleq di dego brantqasai. Agi bati qujai deqa brantqas.

²⁰ Gulbe di aqa bati Tamo Koba a na truqutqas. A na truqutqasai di tamo ungasari kalil nanngi padalekritqab. Aqa segi tamo ungasari nami giltjrej qaji nanngi padalaib deqa a na gulbe di aqa bati truqutqas.

²¹ “Bati deqa tamo qudei na mernjwab, ‘Ningi uniy. Kristus a bjo agiende’ o ‘Kristus a bjo agide.’ Degsib mernjgibqa ningi nanngo anjam quetnjraib.

²² Tamo qudei nanngi bosib gisanjosib maroqñqab, ‘E Kristus.’ Qudei nanngi maroqñqab, ‘E Qotei aqa medabu o qaji tamo

bole.' Degsib maroqnsib manwa kokba gargekoba babtoqnqab. Nanjo manwa dena nanji na tamo ungasari kalil areqalo niñaqyetnjqroqnbab. Osib Qotei aqa segi tamo ungasari nami giltnejrej qaji nanjo areqalo dego niñaqyetnjqrajqa wauoqnqab.

²³ Deqa ningi geregere nam atsib soqniy. Kumbra kalil di brantosaisonaqa e namoqna merngonum."

Tamo Angro a singila ti rian ti bqas

²⁴ Osiaqa Yesus a olo marej, "Gulbe kalil di nanjo bati koboamqa sen ambruqas. Bai dego suwanqasai.

²⁵ Bongar nanji lan goge na ululonosis mandamq aiyelenqab. Lan goge dia ingi ingi kalil renjinyelenqab.

²⁶ Bati deqa e Tamo Angro singila ti rian koba ti lanbiq na mandamq aiyonit tamo ungasari nanji tarosib e nubqab.

²⁷ Yimqa bati deqa e na ijo lan angro nanji qarinjritqa nanji sawa sawa kalil keretosib Qotei aqa segi tamo ungasari nami giltnejrej qaji nanji lan utru utruq na koroinjqab."

Ningi qura qa yawo anjam dena poingem

²⁸ Osiaqa Yesus a olo marej, "E na qura qa yawo anjam ningi merngitqa dena geregere poingem. Qura banqa qalsim olo ñalguyoqnmqa ningi unsib qalieqab, 'Sen aqa bati jojomoqo.'

²⁹ Dego kere kumbra kalil e ubtosim merngonum qaji endi brantimqa ningi unsib endegsib qalieoiy, 'Bole, Kristus bqajqa bati jojomoqo. A siranmeq di tigelejunu.'

³⁰ E bole merngwai. Tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanji kalil morenosaisoqnbq kumbra kalil endi brantqas.

³¹ Lan ti mandam ti koboqab. Ariya ijo anjam koboqa keresai."

Yesus bqajqa bati di tamo bei a qaliesai

³² Osiaqa Yesus a olo marej, "Ijo bqajqa bati tamo qujai bei a qaliesai. Lan angro nanji qaliesai. E Qotei aqa Niri e segi dego qaliesai. Ijo Abu a segi qalie.

³³ "Ningi ijo bqajqa bati qaliesai deqa ningi geregere nam atsib soqniy.

³⁴ Ijo bqajqa bati di tamo bei a sawa isaq gilej dego kere. A gilqa osiaqa aqa kanjal tamo nanjo banq di aqa tal ti ingi ingi ti uratetnjrsiqqa nanji wau segi segi enjrej. Aqa kanjal tamo bei minjej, 'Ni siranmeq di tigelesosim geregere nam atoqne.'

³⁵ Degsi minjej. Dego kere ningi geregere nam atsib soqniy. Di kiyaaq? Tal lanja a olo bqajqa bati ningi qaliesai. A bilaq kiyo, qolo kiyo, tuwe anjamoqnmqa kiyo, nobqolo kiyo bqas.

³⁶ A boqujatosim ningi nerenesoqnb nunqaim deqa ningi geregere nam atsib soqniy.

³⁷ E anjam merngonum qaji endi tamo kalil nanği dego minjreqnum. Ijo anjam agiende, ‘Ninği geregere ñam atsib soqniy.’” Yesus na aqa anğro nanği degsi minjrej.

14

Juda tamo kokba nanği Yesus qalib moiqajqa gam ñamoqneb

¹ Onaqa Juda nanğo yori bati koba jojomej. Yori bati di aqa ñam Bem Tiyosai Qaji Uyqajqa Bati. Qotei a nami Israel nanği Isip sawaq di padalqa laqnabqa aqaryainjrej. Deqa olo are qalqajqa bati jojomej. Bati aiyel soqnej. Deqa atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanği ti endegsib nenemoqneb, “Iga kiyersim Yesus lumu na ojsim qalsim moiyoqom?”

² Osib mareb, “Iga yori bati qa Yesus ojqsasai. Ojgom di tamo unğasari nanği iga nugsib ñirinjosib qoto tigelto uge.”

Uña bei a gorenj quleq ti osiq Yesus aqa gateq di bilentej

³ Onaqa Yesus a Betani qureq gilsıqa tamo bei nami yu na aqa jejamu ugeelenej qaji aqa ñam Saimon aqa talq di soqnej. Sosiqa inği uyeqnaqa uña bei a gorenj quleq ti tulan boledamu silali kobaquja na awaiyej qaji di jalınıaq jıgsıqa osi bosıqa aqa medabu paratosıqa Yesus aqa gateq di bilentej.

⁴ Onaqa tamo qudei tal miligiq di awesoqneb qaji nanği uña di aqa kumbra unsıbqa ñirinjosib segi segi maroqneb, “Uña di a kıyaqa gorenj di lanja ñanğuiyqo?”

⁵ A gorenj di osiq tamo qudei enjrqo qamu meniñ silali 300 yonub qamu gilsıq tamo inği inği saiqoji nanği jeisi enjrqo qamu di kere.” Osib nanği uña di ñirinıteb.

⁶ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ninği kıyaqa uña di gulbe yeqnub? A kumbra bole ebqo.

⁷ Tamo inği inği saiqoji nanği bati gaigai ninği ti sqab. Deqa ninği na nanği aqaryainjrqa are soqnımqa aqaryainjroqniy. Ariya e bati gaigai ninği ti sqasai.

⁸ E moiqai. Moiyoıtqa e subq atqab. Uña di a e qa are qalsıqa ijo jejamuq di gorenj bilentosiq dena ijo jejamu subq atqajqa gereiyetbqo. A na kumbra di e qa yqa kere agi yqo.

⁹ E bole mernğwai. Bunuqna ijo wau tamo nanği sawa sawa kalilq di ijo anjam bole mare mare laqnsıbqa uña endena kumbra ebqo qaji deqa are qaloqnsıb a qa saocnqab.”

Judas a Yesus osim atra tamo kokba nanğo banq di atqas

¹⁰ Onaqa Judas Iskariot a tigelosiqa atra tamo kokba nanğoq gilej. Judas a Yesus aqa anğro 12 nanği deqaji bei. A nanğoq gilsıqa minjrej, “E Yesus osiy nunğo banq di atqai.”

¹¹ Degsi minjrnaqa nanği qusib tulan areboleboleinjrnaqa minjeb, “Ni Yesus osim gago banq di atımqa iga ni silali

emqom.” Degsib minjnabqa a gilsiq a Yesus osim nanjo banq di atqajqa gam njamonej.

Yesus aqa angro nanji ti yori bati aqa ingi uyeb

¹² Ariya Bem Tiyosai Qaji Uyqajqa Bati brantej. Qotei a nami Israel nanji endegsi minjrej, “Ningi kaja du du nanji ñumelenosib siranmeq di leñ liyibqa e na unsiy ningi uratngwai. E ningi padaltngwasai.” Qotei a nami Israel nanji degsi minjrej. Kumbra deqa olo are qalqajqa yori bati brantonaga Juda nanji mareb, “Iga kaja du du nanji ñumelenosim Qotei atraiyqom.” Onaqa bati deqa Yesus aqa angro nanji na endegsib nenemyeb, “Ni iga merge. Iga aisim tal qabia yori bati aqa ingi ingi gereiyetmonamqa ni ingi uyqam?”

¹³ Onaqa Yesus na aqa angro aiyel qarinjrsiqa minjrej, “Ningi aiyel aisib qure ambleq di tamo bei ya nobu qoboiyosim giloqnm gamq di itosib dauryiy.

¹⁴ Ningi a dauryosib tal a gogetqas qaji di miligiq gilsib tal lanja endegsib minjiy, ‘Qalie Tamo a marqo, “E ijo angro nanji koba na awoosim yori bati aqa ingi uyqajqa warum a qabi unu?”’

¹⁵ Ningi degsib minjibqa a na warum kobaquja bei gogeqsi unu di ningi osorngwas. Warum dia nami jar ti awo jaram ti ateleñeb unu. Ningi aiyel aisib warum dia gago ingi ingi gereiyelenoyi.”

¹⁶ Onaqa nanji aiyel qure miligiq aisib anjam kalil Yesus na minjrej qaji degsi brantonab unsibqa ingi ingi kalil warum dia gereiyeleneb.

¹⁷⁻¹⁸ Onaqa bilaqtonaqa Yesus aqa angro 12 nanji ti koba na aisib tal gogetosib awoosib ingi uyoqnsibqa Yesus a nanji endegsi minjrej, “E bole merngwai. Ningi ijo angro 12. Nunjo ambleq dena angro bei a tigelosim e osim tamo qudei nanjo banq di atqas. Angro di agi iga koba na ingi uyeqnum.”

¹⁹ Degsi minjrnaq qusibqa are tulan gulbekobainjrnaqa segi segi Yesus nenemyoqneb, “O Tamo Koba, ni e qa kiyo maronum?”

²⁰ Onaqa minjrej, “Angro aqo ombla endego tabir qujaiq di bem quiq di tuqteqnum qaji a na e osim tamo qudei nanjo banq di atqas. A dego ijo angro 12 ningi deqaji bei.

²¹ Ningi quiy. E Tamo Angro moiqai. Nami Qotei aqa anjam e qa degsib nenngrenyeb. Deqa unqum. E anjam di dauryosiy moiqai. Ariya angro e osim tamo qudei nanjo banq di atqas qaji a tulan padalougetqas. A nami nambabosai qamu di kere.”

Yesus na aqa angro nanji bem ti wain ti anainjrej

²² Osiga Yesus aqa angro nanji koba na ingi uyoqnsibqa Yesus a Qotei pailyosiga bem bei osiq gingenyosiga nanji enjrsiqa endegsi minjrej, “Endi ijo jejamu. Osib uyiy.”

23 Osiqa wain osiqa gambanq di bilentosiqqa Qotei pai-lyosiqqa aqa anqro nanqi enjrnaqa nanqi kalil osib uyeb.

24 Onaqa Yesus na minjrej, “Wain gambanq endi ijo len. Tamo unqasari gargekoba nanqo une kobotetnrqajqa deqa ijo len aiqas. Aisim Qotei aqa anjam bunuj nami gereiyej qaji di sinqilatqas.

25 E bole mernqwai. E wain endi olo uyqasai. Degsi gilsiy mondonq diqo batiamqa Qotei a nunqo Mandor Koba soqnimqa e olo wain bunuj uyqai.”

26 Yesus na aqa anqro nanqi degsi minjrsiqa nanqi koba na louosib koboonaqa qure uratosib Oliv manaq oqeb.

Yesus na aqa anqro nanqi minjrej, “Ninqi kalil e uratbosib jaraiqab”

27 Yesus aqa anqro nanqi ti manaq oqoqnsibqa Yesus na minjrej, “Ninqi kalil ijo ñam ulontosib e uratbosib jaraiqab. Nunqo kumbra deqa Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenqrenyeb unu, ‘E na kaja nanqo mandor qalitqa kaja nanqi segi segi jaraiqab.’ Qotei aqa anjam nami degsib nenqrenyeb.

28 Ariya bati qalub koboamqa e olo subq na tigelosiy ninqi qa namoosiy Galili sawaq gilitqa ninqi bunuqna e daurbosib dia e itbqab.”

29 Onaqa Pita na minnej, “Anqro kalil nanqi ino ñam ulontosib jaraiqab e segi ino ñam ulontqasai.”

30 Onaqa Yesus na kamba Pita minnej, “E bole mermqai. Qolo qujai endeqa ni ijo ñam ulitqam. Tuwe anjamoaiyelto-saisoqnmqa ni gisanqoqalubtosim marqam, ‘E Yesus qaliesai.’”

31 Onaqa Pita a tulanq saidosiq minnej, “Sai. E ni ombla moiqa marimqa, unqum, e ino ñam ulitqasai bole sai.” Onaqa Yesus aqa anqro kalil nanqi anjam qujai di minjoqneb.

Yesus a Getsemani nañu aguq di aqa Abu pailyej

32 Yesus aqa anqro nanqi koba na walwelosib nañu agu beiq di branteb. Nañu agu di aqa ñam Getsemani. Di brantosib Yesus na aqa anqro nanqi minjrej, “Ninqi endi awesoqniy. E kiñala sasalosiy ijo Abu pailyosiy bqai.”

33 Degsi minjrsiqa aqa anqro qalub agi Pita na Jems na Jon na nanqi segi joqsiqa pailyqajqa sasalej. Sasalosiqqa pailyoqnsiqqa a are tulanq gulbekobaiyej.

34 Osiqa aqa anqro qalub nanqi di minjrej, “E are tulanq gulbekobaibqo. Gulbe dena e moiyepratonum. Deqa ninqi e ombla endi sosimqa ñam atoqniy.”

35-36 Degsi minjrsiqa olo kiñala sasalosiqqa mandamq di ñam quosiqqa endegsi pailyej, “O Aba. (Di Hibru anjam. Aqa damu, “O Abu.”) Gam bei soqnmqa ni na marimqa gulbe aqa bati bqo endi e bunqosim gilem. Ni kumbra kalil yqa kere. Deqa

ni marimqa gulbe endi ijoq baiq. Gulbe endi ya uge uyo bul. Unqum, ni ijo areqalo dauryaim. Ni ino segi areqalo dauryosim ye.”

37 Yesus a degsi Qotei pailyosiq olo tigelosiq aqa angro nanqo areq aisiq nam atej di nanqi are gulbe na nerenesonab unjrej. Deqa Yesus na Pita minjej, “O Saimon, ni neiejunum e? Ni nam sokiñalayqa keresai e?”

38 Ningi nerenjaib. Ningi nam sosib pailyoqniy. Yim gulbe bei nunqoq bqas di gulbe dena ningi uneq wainqwasai. Bole, nunqo are miligiq di ningi e daurbqajqa are unu. Ariya ningi segi gulbe di oqajqa sinqila saiqoji.”

39-40 Osiqa Yesus a olo puluosi sasalosiq a nami pailyej qaji degsi olo pailyosiq bosiq aqa angro qalub nanqi urnamnjrnaqa nerenesonab unjrej. Unjrnaga nanqi Yesus anjam bei minjqa keresaiinjrej.

41 Olo gilsiq Qotei pailyosiq bosiq aqa angro nanqi itnjrsiq minjrej, “Ningi aqaratosib geregere nerenjunub e? Unqum. Bati koboqo. Ningi uniy. E Tamo Angro osib une tamo nanqo banq di atqajqa bati bqo.

42 Ningi tigelab gilqom. Tamo e osim une tamo nanqo banq di atqajqa agi brantqo.”

Judas a Yesus osiq jeu tamo nanqo banq di atej

43 Onaqa Yesus aqa angro 12 nanqi deqaji bei agi Judas a na tamo gargekoba nanqi sebru ti torom ti elenonab joqsiqa Yesus aqa areq di branteb. Juda gate nanqi ti dal anjam qalie tamo nanqi ti atra tamo kokba ti nanqi na nanqi qarinqjrnab Yesus ojqa beb.

44 Judas a nami nanqi ti qairosib anjam gereiyosib a na endegsi minjrej, “E na tamo kundoqyqai agide. A ojsib geregere taqatosib osib giliy.”

45 Onaqa Judas a Yesus aqa areq bosiq minjej, “O Tamo Koba.” Degsi minjsiq kundoqyey.

46 Kundoqyonaqa tamo nanqi brantosib banq waiyosib Yesus ojob.

47 Onaqa Yesus aqa angro bei jom di tigelesoqnej qaji a na aqa sebru osiq atra tamo gate aqa kanqal tamo gateq di qalqajqa sebru waiyey grotosiq dabkala segi gentetej.

48 Onaqa Yesus na tamo nanqi di minjrej, “E len ojo tamo unum deqa kiyo ningi sebru ti torom ti elenosib e ojqa bonub e?”

49 E bati gaigai atra tal miligiq di ningi koba na sosimqa Qotei aqa anjam plaltoqnem. Bati deqa ningi yala ban waiyosib e ojosai. Ningi kumbra degyeb deqa Qotei aqa anjam nengrenq di so qaji di aqa damu brantej.”

50 Yesus a nanği degsi minjrnaqa aqa anğro kalil nanği a uratosib jaraiyeb.

Anğro wala bei a yosi ulañej

51 Bati deqa anğro wala bei a ñeio gara segi na kabuosiq Yesus dauryej. Onaqa tamo nanği na anğro di ojeb.

52 Ojnabqa a ñeio gara segi nanğo banğ di uratosiqa yosi ulañej.

Juda tamo kokba nanği Yesus aqa jejamuq di une qametqa marsib koroeb

53 Onaqa tamo nanği na Yesus osib atra tamo gate aqa talq osi gileb. Dia atra tamo kokba ti Juda gate nanği ti dal anjam qalie tamo nanği ti kalil koroesoqneb. Koroesonabqa tamo nanği na Yesus osi gilsib nanğo ulatamuq di tigelteb.

54 Nanği Yesus osi gileq nabqa Pita a kiñala isa isağ na Yesus dauryosiq uli uliosiq gilsiq torei atra tamo gate aqa tal meq di brantej. Brantosiq nanği Yesus kiyeryib unqajqa deqa are qalsiq qaja tamo qudei nanği tal meq di ñam tunğuyosib awesonabqa bosiq nanği koba na ñam yoroqneb.

55 Onaqa atra tamo kokba ti Juda gate nanği ti kalil koroesosibqa nanği Yesus aqa jejamuq di une qametqa are qalsib anjam ñamoqneb. Di kiyaaqa? Anjam dena nanği Yesus qalib moiqajqa deqa. Anjam ñamonab ñamonab ugeinrej.

56 Deqa nanği tamo gargekoba metnjreqnab boqnsib gisan anjam Yesus aqa jejamuq di qamelenjoqneb. Nanği anjam laña laña maroqneb. Nanğo anjam di qujaiosai.

57 Onaqa nanğo ambleq dena tamo qudei nanği tigelosib Yesus aqa jejamu laña gisanjosib mareb,

58 “Tamo endi a endegsi marnağ iga quem, ‘E atra tal koba endi tamo na gereiyo qaji di kongrontosiyqa bati qalub qa olo atra tal bei tamo na gereiyosai qaji di tigeltqai.’ ”

59 Ariya nanğo anjam di dego qujaiosai. Nanği anjam laña laña maroqneb.

60 Onaqa atra tamo gate a nanğo anjam di qusiqa a tigelosiq Yesus aqa areq bosiq nenemyej, “Tamo nanği endi une gargekoba ino jejamuq di qameqñub. Di ni kamba anjam bei marqasai e?”

61 Onaqa Yesus a torei mequmej. A anjam bei yala marosai.

Deqa atra tamo gate na olo nenemyej, “Ni Kristus e? Ni Qotei Goge Koba aqa Njiri e? Ni e merbe.”

62 Onaqa Yesus na minnej, “Od. Agi e segi. Ni que. E Tamo Anğro. Bunuqna e lañ qureq oqsij Qotei singila koba ti unu qaji aqa ban woq di awesosiy olo lañbiq na boqñit niñgi e nubqab.”

⁶³ Onaqa atra tamo gate a Yesus aqa anjam di qusiqa a tulan minjin oqetonaqa aqa segi gara jugo bumbranyosiqa marej, “Aqa une agi a segi na babtqo iga quonum. Deqa iga kiyayaqamo tamobei olo metonam bosim aqa une marqas?”

⁶⁴ Aqa misilin anjam ninji quonub. Deqa ninji kiyersib marqab?” Onaqa nanji kalil mareb, “A bole une ti. Deqa qalib moyem.”

⁶⁵ Nanji kalil degsib marnabqa nanjo ambleq dena tamo qudei nanji tigelosib Yesus miselyoqneb. Osib aqa namdamu gara na qosetosib ban na qaloqnsib minjoqneb, “Ni Kristus amqa ni ubtosim mare, yai na ni lumqo?” Onaqa qaja tamo qudei nanji Yesus aqa areq boqnsib a ula ponjoqneb.

Pita a gisañoqalubtosiq marej, “E Yesus qaliesai”

⁶⁶⁻⁶⁷ Ariya Pita a tal meq di awesosiq nam yoreqnaqa atra tamo gate aqa kanjal unja bei a bosiq Pita unsiqa koqyosiq minjej, “Ni dego Yesus Nasaret qaji aqa angro bei. Ni nami a dauryosim laqnem.”

⁶⁸ Onaqa Pita a tulan saidosiq minjej, “Ni anjam merbonum di e qaliesai.” Degsi minjsiq tigelosiq tal qala beiq gilsiq di soqnej.

⁶⁹ Sonaqa kanjal unja dena olo Pita unsiqa tamo nanji jom di tigelesoqneb qaji nanji minjrej, “Tamo di a dego Yesus aqa angro bei.”

⁷⁰ Onaqa Pita a olo tulan saidej.

Olo kiñala soboleiyonaq tamo qudei Pita aqa areq di tigelesoqneb qaji nanji Pita koqyosib minjeb, “Ni Galili qaji tamo. Deqa iga qalieonum, ni Yesus aqa angro bei.”

⁷¹ Onaqa Pita a olo tulan singila na saidosiq marej, “E tamo di qaliesai bole sai. E bole maronum. E gisañot Qotei na e lubem.”

⁷² A degsi marnaqa tuwe anjamej. Tuwe anjamonaga Pita a qusiqa anjam nami Yesus na minjej qaji, “Tuwe anjamoiyeltosaisoqnimqa ni gisañoqalubtosim marqam, ‘E Yesus qaliesai,’ ” anjam deqa olo are qalsiq poiyonaqa tulan akamugetej.

15

Juda tamo kokba nanji Yesus osib Pailat aqa banq di ateb

¹ Onaqa nobqolo malu qameqnaq atra tamo kokba ti Juda gate nanji ti dal anjam qalie tamo nanji ti kalil koroesosibqa Yesus qalib moiqajqa anjam keretoqneb. Anjam kereonaq nanji Yesus aqa ban tontetosib osi gilsib Rom nanjo gate Pailat aqa banq di ateb.

² Onaqa Pailat na Yesus nenemyej, “Ni Juda nanngo Mandor Koba e?” Onaqa Yesus na minjej, “Od. Anjam ni maronum di kere.”

³ Onaqa atra tamo kokba nanngi Yesus aqa anjam di qusib minjin oqetnrnaqa aqa jejamuq di une gargekoba qametoqneb.

⁴ Deqa Pailat na olo Yesus minjej, “Nanngi une gargekoba ino jejamuq di qameleneqnub. Ni kamba anjam bei marqasai e?”

⁵ Onaqa Yesus a torei mequmej. A anjam bei yala marosai. Deqa Pailat a tulan prugugetej.

Pailat a marej, “Ninngi Yesus a namburbasq di qamiy”

⁶ Pailat aqa kumbra agiende. Wausau gaigai yori bati koba brantognimqa Juda tamo ungasari nanngi tamo qujai aqa ñam maroqnbqa Pailat na tamo di tonto talq dena uratoqnsim enjroqnas.

⁷ Bati deqa tamo bei aqa ñam Barabas a tonto talq di soqnej. A nami tamo qudei joqsiqa Rom nanngi ti qotsib tamo qudei ñumnab morenej. Deqa a ojsib tonto talq di waiyeb.

⁸ Waiyonab sonaqa tamo ungasari kalil nanngi Pailat aqa areq gilsibqa a nanngo yori bati qa kumbra gaigai yoqnej qaji di olo yqajqa minjeb.

⁹ Minjnabqa a na nenemnjrej, “E Juda nanngo Mandor Koba uratosiy engwai e? Ninngi na merbiy.”

¹⁰ Pailat a nanngi degsi nenemnjrej? Di kiyaaqa? A qalieej, atra tamo kokba nanngi Yesus qa ugeosib deqa a ojsib Pailat aqa banq di ateb.

¹¹ Onaqa atra tamo kokba nanngi na tamo ungasari kalil nanngo areqalo tigeltetnjreb. Tamo ungasari nanngi Pailat minjibqa a na Barabas uratosim enjrsimqa olo Yesus qalim moiqaqa deqa nanngo areqalo tigeltetnjreb.

¹² Onaqa Pailat na olo minjrej, “E ninngi Barabas engwajqa merbonub deqa e Yesus kiyeryqai? Agi ninngi a qa mareqnub, ‘A Juda nanngo Mandor Koba.’”

¹³ Onaqa nanngi kalil murqumyosib minjeb, “Ni a namburbasq di qame.”

¹⁴ Onaqa minjrej, “Kiyaaqa Yesus qalit moiqa? A une kiye yqo deqa a namburbasq di qamqai?” Degsi minjrnaqa nanngi olo tulan murqumyoqnsib wainyoqnsib minjoqneb, “Ni a namburbasq di qame.”

¹⁵ Onaqa Pailat a nanngo are latetnrqa osiqa nanngo anjam di dauryosiqa Barabas tonto talq dena oqeq atsiqa nanngi enjrej. Enjrsiqa olo Yesus osiq qaja tamo nanngo banq di atsiqa minjrej, “Ninngi Yesus bu toqon na kumbainyiy.” Degsi minjrnaqa nanngi na Yesus osib kumbainyeb. Kumbainyosib

koboonaqa Pailat na olo minjrej, “Ninji Yesus namburbasq di qamqajqa osib giliy.”

Qaja tamo nanji Yesus misilinyoqneb

16-17 Pailat na qaja tamo nanji degsi minjrnaqa nanji Yesus ban ojsib Rom nanjo tal kobaqujaq osi gileb. Osi gilsib qaja tamo kalil nanji metjnab bosib tal dia koroeb. Koroosib gara jugo olekoba lent mandor kokba nanji gaigai jigeqneb deqaji bei osib Yesus jigeteb. Osib sil luwit osib lulumosib sil dena mandor nanjo gate tatal bul gereiyosib aqa gateq di atetosib sinjila na teqiyeb.

18 Osib gisan na Yesus binjiyoqnsib minjoqneb, “O Juda nanjo Mandor Koba, kaiye!”

19 Degsib Yesus minjoqnsib bu toqon na aqa gateq di qaloqnsib miselyoqnsib aqa areq di sinja pulutoqneb.

20 Nanji degsib Yesus misilinyosib koboonaqa gara lent di piqtetosib aqa segi gara olo jigetosib aqa qawarq di aqa segi namburbas atetosib a ban ojsib gaintqa sawaq osi gileb.

Nanji Yesus osib namburbasq di qameb

21 Nanji Yesus osi giloqnsibqa gamq di tamo bei walweloziq Jerusalem ayeqnaqa a turosib ojsib Yesus aqa qawarq dena namburbas yayiosib tamo di yonabqa a kamba qoboyosiq gam na Yesus dauryosiq giloqnej. Tamo di aqa ñam Saimon. A Sairini qure qaji. A Aleksander Rufus wo nanjo abu.

22 Nanji Yesus osi gilsib sawa agu kiñala bei aqa ñam Golgota di branteb. Ñam di aqa damu, “Tamo gate tanu.”

23 Di brantosib qaja tamo nanji na wain ti kial aqa ya isa koba de ti bulyosib Yesus anaiyonab uyo oneiyonaq ugeiyonaq uratej.

24 Onaqa qaja tamo nanji na Yesus osib namburbasq di qameb. Qamsib Yesus aqa gara elenqa marsib gilteleneb. Osib meniñ silali alaneb. Tamo yai aqa meniñ na bunjrqaq di a na gara oqas. Degsib marsib meniñ silali alanosib gara eleneb.

25 Sen bati 9 onaqa nobqolo nanji Yesus namburbasq di qameb.

26 Qamsib namburbas mutu gogeq di anjam endegsib nenjrenyeb, “Tamo endi a Juda nanjo Mandor Koba.” Yesus a nami maroqnej, “E Juda nanjo Mandor Koba.” Yesus aqa une deqa osib anjam di nenjrenyeb.

27 Bati deqa bajin tamo aiyel dego namburbasq di gaintjrsib ñumeb. Bei Yesus aqa ban woq di qameb. Bei Yesus aqa ban qonanq di qameb.

28 Kumbra dena Qotei aqa anjam bei nenjrenq di so qaji di aqa damu brantej. Agi endegsib nenjrenyeb, “Tamo ungasari nanji marqab, ‘Kristus a dego une tamo.’”

29 Yesus a namburbas goge di sonaqa tamo ungasari nanği aqa ulatamuq dena walwelosib gile beoqnsib a misilinyoqnsib gate gainyoqnsib minjoqneb, “Ni nami marem, ‘E atra tal koba kongrontosiyqa bati qalub qa olo tigeltqai.’ Ni nami degsi marem.

30 Ino anjam di boleanqa ni ino segi jejamu aqaryaiyosim namburbas uratosim mandamq aiye.”

31 Atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanği ti dego Yesus degsib misilinyoqneb. Osib segi segi maroqneb, “A na tamo ungasari gargekoba nanği aqaryainjroqnej. Ariya a na aqa segi jejamu aqaryaiyqa keresai.

32 A maroqnej, ‘E segi Kristus. E Israel nanžo Mandor Koba.’ Aqa anjam di boleanqa a namburbas uratosim mandamq aiyimqa iga unsim marqom, ‘Bole.’” Onaqa bajin tamo aiyel Yesus ombla gaintnjreb qaji nanği dego Yesus degsib misilin anjam minjoqneb.

Yesus a moiyej

33 Qanam jige sen bati 12 onaqa sawa kalil tulan ambruosi sonaq gilsiq sen bati 3 onaqa bilaqtej.

34 Onaqa Yesus a tulan lelenosiqqa marej, “Eloi, Eloi, lama sabaktani?” Di Hibru anjam. Anjam di aqa damu, “O ijo Qotei. O ijo Qotei. Ni kiyaya e qoreibonum?”

35 Onaqa tamo qudei Yesus aqa areq di tigelesoqneb qaji nanği aqa anjam di qusib mareb, “Ninği quiy. A Elaija metegnu.”

36 Degsib marnabqa tamo bei a urur ti gilsiq gara ñengi bei osiq wain isa kobaq di tuqtosiqqa soruq di qosisiqa osi bosiqqa Yesus anaiyqajqa soqtosiqqa aqa medabuq di atej. Osiqa marej, “Iga mati tarijosim koqyesqom. Elaija a bosim Yesus namburbasq dena osim mandamq atqas kiyo?”

37 Onaqa Yesus a olo tulan lelenosiqqa mondor titosiq aqa nambile uratosiq moiyej.

38 Bati qujai deqa gara kobaquja atra tal miligiq di gainesoqnej qaji a goge na branosiq aisiq poaiyelej.

39 Yesus a degsi mondor titosiq moiyej deqa qaja tamo nanžo gate Yesus aqa areq di tigelesoqnej qaji a unsiqqa marej, “Bole. Tamo endi a Qotei aqa Niri.”

40 Ungasari qudei nanği isaq di tigelesosib Yesus koqyoqneb. Bei Maria Makdala qure qaji. Maria bei agi Jems yala Joses wo nanžo ai. Uña bei Salome.

41 Yesus a nami Galili sawaq di sonaqa ungasari nanği dena dauryosib laqnsib kangalyoqneb. Bunuqna Yesus a Galili sawa uratosiqqa a na nanği qalub ungasari qudei ti joqsiqa koba na Jerusalem beleneb.

Josep a Yesus aqa jejamu osiq subq atej

42 Juda nanngo yori bati brantqa laqnej deqa yori bati aqa inġi inġi kalil gereiyosib atnab soqnej.

43 Onaqa bilaqtonaqa tamo bei aqa ñam Josep a Yesus aqa jejamu osim subq atqa marsiqa Pailat nenemyqa gilej. Josep a Juda nanngo gate bei. A Arimatea qure qaji. Aqa kumbra tulañ boledamu. Deqa tamo unġasari kalil nanġi a qa maroqneb, “A tamo bolequja.” A endegsi are qaloqnej, “Bunuqna Qotei a bosim gago Mandor Koba sosim iġa taqatgwas.” A degsi are qaloqnsiq Qotei qa tariñoqnsiq soqnej. A Pailat aqa talq gilsiq aqa areq di tigelej. A ulaosai. Osiq Pailat nenemyej, “Ni e odbimqa e Yesus aqa jejamu osiy subq atqa kere e?”

44 Onaqa Pailat a tulañ prugugetosiq marej, “Yesus a urur moiġo e?” Osiq qaja tamo nanngo gate a metonaq bonaq nenemyej, “Yesus a bole moiġo e?”

45 Onaqa minnej, “Od, a moiġo.” Onaqa Pailat a anjam di qusiq Josep odyosiq minnej, “Di kere. Ni Yesus aqa jejamu am. Osim subq ate.”

46 Onaqa Josep a gilsiq gara qat awaiyosiq Yesus aqa jejamu namburbasq dena osiq gara qat na dalaosiq osi gilej. Osi gilsiq sub bei nami meniñ miligiq di gereiyeb qaji dia atsiqa meniñ kobaquja belbeltosiq dena sub me getentej.

47 Josep na Yesus subq ateqnaqa Maria Makdala qure qaji wo Maria bei aġi Joses aqa ai wo bosib koqyesoqneb.

16

Yesus a olo subq na tigelej

1 Onaqa yori bati koboonaqa Salome na Maria Makdala qure qaji na Jems aqa ai Maria na nanġi qalub nãam so aqa ya quleq tulañ boledamu awaiyeb. Nãam so aqa ya di Yesus aqa jejamuq di liyqajqa deqa awaiyeb.

2-3 Osib nobqolo amburu nanġi tigelosib Yesus aqa jejamuq di liyqajqa deqa subq giloqnsib gamq di segi segi maroqneb, “Yai na meniñ kobaquja sub me getentejunu qaji di beltosim taqal atetgwas?”

4 Degsib maroqnsib gilsib nãam ateb di meniñ kobaquja waqosiq taqal di sonaq uneb. Meniñ di tulañ kobaquja.

5 Onaqa nanġi sub miligiq aisib anġro wala bei bañ woq di awesonaq unsib ulaugeteb. Anġro wala di aqa gara tulañ qat.

6 Onaqa anġro wala na minjrej, “Ninġi ulaaib. E qalie, ninġi Nasaret tamo Yesus namburbasq di qameb qaji a qa nãameqñub. A endi sosai. A subq na tigelqo. Ninġi bosib sub miligi uniy. A nãeioteb qaji lume aġi unu.

7 Ninġi unsibqa olo puluosib aisib Yesus aqa anġro qudeji nanġi Pita ombla endegsib minjriy, ‘Yesus a subq na tigelqo. Tigelosiq ninġi qa namoosiq Galili sawaq gilqo. Aġi a nami

ninŋi endegsi mernŋej, “E ninŋi qa namoosiy Galili sawaq gilqai.” Deqa ninŋi dego Galili sawaq gilsib dia a itqab.’ ”

⁸ Onaqa nanŋi qalub tulaŋ ulaugetosib are tonŋtonŋjrnaqa sub uratosib olo puluosib aiyeb. Aiyeqnsibqa gamq di tamo unŋasari nanŋi turoqnsib anjam bei minjrosai oqneb. Nanŋi laŋa aiyeqneb. Di kiyaaqa? Nanŋi tulaŋ ulaugeteb deqa.

Maria Makdala qure qaji a Yesus unej

⁹ Yori bati koboonaaqa nobqolo ambru Yesus a subq na tigelosiaqa mati Maria Makdala qure qaji aqaq di brantonaq unej. Maria agi nami Yesus na mondor uge 7 nanŋi aqaq dena winjretej qaji.

¹⁰⁻¹¹ A Yesus unsiqa olo puluosi gilsiq Yesus aqa anŋro qudei nami Yesus dauryosib laqneb qaji nanŋi are ugeinjrnaqa akameqnaqba itnjrsiqa minjrej, “E Yesus unonum. A ŋambile unu.” Onaqa nanŋi Maria aqa anjam di qunab ugeinjrej. Nanŋi aqa anjam deqa poinjrosai.

Yesus aqa anŋro aiyel nanŋi gamq di Yesus uneb

¹² Olo bati bei Yesus aqa anŋro aiyel nanŋi nañu gam bei dauryosib gileqnaqba Yesus aqa jejamu bulyosiqa nanŋoq di brantonaq uneb.

¹³ Unsibqa nanŋi olo puluosib aisib Yesus aqa anŋro qudei nanŋi minjreb, “Yesus a gagoq di brantqoqa iŋa unonum.” Degsib minjrnabqa nanŋi dego qunab ugeinjrej. Nanŋi anjam deqa poinjrosai.

Yesus na aqa anŋro nanŋi wau enjrej

¹⁴ Olo bati bei Yesus aqa anŋro 11 nanŋi tal miligiq di awoosib iŋi uyeqnaqba Yesus a nanŋoq di brantej. A nami subq na tigelonaqa tamo qudei na unsib nanŋi sainjrnab qunab ugeinjrej. Nanŋo are getenŋjresoqnej. Deqa Yesus a segi nanŋoq di brantosiqa nanŋi njirinŋjrej.

¹⁵ Osiqa minjrej, “Ninŋi tigelosib sawa sawa kalil keretoqnsib tamo unŋasari kalil nanŋi ijo anjam bole minjre minjre laqniy.

¹⁶ Tamo unŋasari nanŋi e qa nanŋo areqalo siŋgilatosib yanso oqab di Qotei na nanŋi elenqas. Ariya tamo unŋasari nanŋi e qa nanŋo areqalo siŋgilatqasai di Qotei na nanŋi elenqasai. A na nanŋo une qa peginjrnsim awai uge enjrqas.

¹⁷ Tamo unŋasari e qa nanŋo areqalo siŋgilatqab qaji nanŋi maŋwa gargekoba endeqaji babtoqnqab. Nanŋi ijo ñam na mondor uge uge winjroqnqab. Qotei na nanŋo meŋ bulyetnjroqnmqa nanŋi qure utru bei bei nanŋo anjam bunuj maroqnqab.

18 Nanġi baġ waiyosib amal uge ojoqnaqab. Nanġi ya isa koba qaja ti di uyoqnaqab dena morenqasai. Nanġi ma tamo nanġo gateq di baġ atoqnaqab nanġi olo boleoqnaqab.”

Yesus a lan qureq oqej

19 Tamo Koba Yesus na aqa anġro nanġi degsi minjrnaqa Qotei a Yesus lan qureq osi oqsiqa aqa baġ woq di awotej.

20 Onaqa aqa anġro nanġi jaraiyosib sawa sawa kalil kere-toqnsib Qotei aqa anjam palontoqneq. Palonteqnaqba Tamo Koba a nanġi koba na wauoqnsiqa maġwa gargekoba babto-qnsiqa dena nanġo anjam sinġilatoqnej.

LUK

Luk a anjam endi nenngrenyosiq Tiofilus aqaq qarinyej

¹⁻² O Tamo Koba Tiofilus, kumbra kalil Qotei a nami gago ambleq di yoqnej qaji di aqa wau tamo nanngi unoqnsib deqa iga saigoqneb. Nanngo anjam di tamo gargekoba nanngi quoqnsib nenngrenyoqneb.

³ Deqa e dego anjam di nenngrenyosiy inoq qarinyqa are qalem. Are qalsimqa anjam aqa damu geregere qalieqajqa deqa nenemosim laqnem. Nenemosim laqnsimqa anjam di utruq na nenngrenyosim agi inoq qarinyonum.

⁴ Deqa ni sisiosim qalieqam, anjam ni nami mermoqneb qaji di bole kalil.

Sekaraia aqa njan Elisabet a gumannej

⁵ Herot a Judia sawa nanngo mandor sonaqa bati deqa atra tamo bei aqa nam Sekaraia a soqnej. A atra tamo Abiya aqa moma. Sekaraia aqa njan a atra tamo gate Aron aqa moma. Aqa nam Elisabet.

⁶ Sekaraia aqa njan wo nanngo kumbra tulan boledamu. Nanngi Qotei aqa dal anjam kalil geregere dauryoqnsib soqneb. Nanngi Tamo Koba aqa namgalaq di une saiqoji.

⁷ Elisabet aqa miligi ugeej deqa aqa gumbulun wo angro saiqoji sosibqa qelib.

⁸ Bati bei Sekaraia aqa wau qujai nanngi ti Qotei atraiyqa marsibqa Jerusalem gileb. ⁹ Nanngo ambleq dena tamo bei giltibqa a Tamo Koba aqa atra tal miligiq gilsim nam qaq koitim quleqamqa Qotei atraiyqajqa deqa Jerusalem gileb. Gilsib nanngi tamo yai giltqab di qalieqajqa deqa nanngi meniñ alano bubuneb. Meniñ alanonabqa Sekaraia aqa meniñ na bunyej. Deqa nanngi Sekaraia giltonabqa a atra tal miligiq gilsiq Qotei atraiyej.

¹⁰ Qotei atraiyeqnaqa tamo ungasari tulan gargekoba nanngi atra tal oqeq di koroosib Qotei pailyosib soqneb.

¹¹⁻¹² Onaqa Tamo Koba aqa lan angro bei aisiq Sekaraia aqa ulatamuq di brantosiqa atra bijal nam qaq koitoqnej qaji ban woq di tigelonaq unsiqa tulan ulaugetej.

¹³ Onaqa lan angro na minnej, "Sekaraia, ni ulaaime. Qotei a ino pailyo quetmqo. Deqa ino njan Elisabet a gumansim angro mel oqas. Yim ni aqa nam Jon waiyqam.

¹⁴ Angro di a nambabimqa ni tulan areboleboleimqas. Tamo ungasari gargekoba nanngi dego a unsibqa tulan arebolebolein-jrqas.

15 Anġro di a Tamo Koba aqa nġamgalaq di ñam koba ti sqas. A wain ti ya sinġila ti uyoqnqasai. A aqa ai miligiq di soqnimqqa Mondor Bole na a sinġilatoqnqas.

16 Bunuqna a na Israel gargekoba nanġi are bulyetnjroqnm nanġi nanġo Tamo Koba Qotei areiyoqnqab.

17 Kristus a bqa laqnmqqa Jon a namoosim Qotei aqa medabu o tamo Elaija aqa kumbra ti sinġila ti osim Kristus aqa gam gereiyetqas. A Kristus aqa gam endegsi gereiyetqas. Abu nanġo anġro nanġi ti jeu jeu soqnbqqa a na nanġi are bulyetnjroqnm nanġi are qujaitosib sqab. Tamo unġasari Qotei aqa anjam gotranjyeqnuq qaji nanġi dego a na are bulyetnjroqnm nanġi kumbra bole bole dauryoqnqab. Jon na degsim tamo unġasari nanġo areqalo gereiyetnjrim soqnbqqa Tamo Koba a bqaqas.”

18 Onaqa Sekaraia na kamba lanġ anġro di minnej, “E tulanġ qelionum. Ijo nġauġ a dego qeliqo. Deqa e kiyersiy qalieqai, ino anjam di bole?”

19 Onaqa lanġ anġro na Sekaraia minnej, “Ijo ñam Gebriel. E Qotei aqa ulatamuq di tigelejunum. Qotei a segi na e qarinjboqqa bosim anjam bole endi ni mermonum.

20 Deqa ni que. Ni ijo anjam poimosai deqa bini medabu getenmimqqa sqam. Bunuqna anjam e ni mermonum qaji aqa damu kalil brantimqqa ino medabu olo waqtosim anjam maroqnqam. Bati Qotei na giltqo qaji batiamqqa ijo anjam aqa damu kalil brantim ni unqam.” Lanġ anġro na degsiqqa Sekaraia minnej.

21 Tamo unġasari nanġi Sekaraia a olo atra talq dena oqedqajqa deqa tarinjboqneq. Osib maroqneq, “Sekaraia a kiyaqqa atra tal miligiq di sokobaiyqo?”

22 Onaqa Sekaraia a oqedosiqqa nanġi anjam minjrqa yonaq keresaiyeq. Deqa nanġi mareq, “Qotei aqa manwa bei atra tal miligiq di brantqoqqa Sekaraia a unqo. Deqa a anjam marqqa keresai.” Sekaraia aqa medabu getenjeq deqa a banġ na segi nanġi anjam minjroqneq.

23 Ariya bunuqna aqa atraiyo wauqqa bati koboonaqqa a olo puluosiqqa aqa qureq oqej.

24 Bati bei aqa nġauġ Elisabet a gumaġej. Deqa a bai 5 aqa talq di soqneq. A boleq di walwelosaiqneq. Osiqqa mareq,

25 “Bini Tamo Koba a kumbra tulanġ boledamu e ebsiqqa tamo unġasari nanġo nġamgalaq di ijo gulbe kobotetbqo.”

Lanġ anġro Gebriel a Maria aqaq di branteq

26 Onaqa bai 5 di koboonaqqa Qotei na aqa lanġ anġro Gebriel olo qarinjyonaqqa Galili sawa nanġo qureq bei ñam Nasaret deq aiyeq.

27 Aisiq dia dungenge bei aqa ñam Maria aqaq di brantej. Tamo bei aqa ñam Josep a na Maria oqajqa saga qameb. Josep a Mandor Koba Devit aqa moma.

28 Gabriel a Maria aqaq di brantosiqa minjej, “O Maria, kaiye. Tamo Koba a ni ombla unub. A ni kumbra tulan boledamu emqo.”

29 Onaqa Maria a anjam di qusiqa tulan prugugetej. Osiqa are qalej, “Lan angro di aqa anjam e poibosai.”

30 Onaqa lan angro na minjej, “Maria, ni ulaa'im. Qotei a ni qa are tulan boledamuiyqo.

31 Deqa ni gumanosim angro mel oqam. Osim aqa ñam Yesus waiyqam.

32 A ñam tulan kobaquja oqas. Nanji a qa maroqnqab, ‘A Qotei Goge Koba aqa Njiri.’ Qotei na a giltimqa a Mandor Koba sqas. A na aqa moma Devit nami mandor koba soqnej qaji aqa wau osim a kamba Mandor Koba sqas.

33 Deqa a Jekop aqa moma kalil nanjo Mandor Koba sosimqa nanji bati gaigai taqatnjroqnqas. Aqa wau di koboqa keresai.”

34 Onaqa Maria na lan angro di minjej, “Kumbra di kiyersi brantqas? E tamo osaiunum.”

35 Onaqa lan angro na minjej, “Mondor Bole a inoq aisim Qotei Goge Koba aqa singila emimqa ni angro oqam. Deqa nanji a qa maroqnqab, ‘A Qotei aqa Njiri.’ A Qotei aqa segi kumbra ti sqas.

36 “Ni que. Ino gagai Elisabet a dego angro mel oqas. A qeliosiq gumanqo. Nanji nami a qa maroqneb, ‘A angro oqa keresai.’ Ariya bini a gumanqo bai 6 gilqo.

37 Qotei a kumbra kalil yqa kere. Kumbra bei a yqa keresai di sosai.”

38 Onaqa Maria na lan angro di minjej, “E Tamo Koba Qotei aqa kanjal unja. Anjam ni e merbonum qaji di Qotei na dauryosim kumbra degsi ebem.” Onaqa lan angro a Maria uratosiqa gilej.

Maria a Elisabet unqajqa gilej

39 Bati deqa Maria a tigelosiqa urur ti Sekaraia aqa qureq oqej. Qure di yambañ. A Judia sawaq di unu.

40 Oqsic Sekaraia aqa talq di brantosiqa Elisabet itosiq metej, “O gagai Elisabet, kaiye.”

41-42 Metonaqa Elisabet a Maria aqa anjam di qunaqa angro a Elisabet aqa meneq di annilej. Onaqa Mondor Bole a Elisabet aqaq aisiq singila yonaqa a tulan maosiqa Maria minjej, “Qotei a kumbra tulan boledamu ni emqo. Kumbra deqaji Qotei a nami ungasari qudei nanji enjrosaiognej. Angro ino

meneq di unu qaji a dego Qotei na kumbra tulan boledamu yqo.

⁴³ O Maria, ni ijo Tamo Koba aqa ai. E uña kiyero deqa ni ijo talq bonum?

⁴⁴ Ni que. Ni e metbonum e ino anjam quonumqa angro ijo meneq di unu qaji a areboleboleiyqoqa anñilqo.

⁴⁵ Tamo Koba a na ni kumbra boledamu emqas anjam di mermonaqa ni qusim marem, 'Bole, Qotei aqa anjam di aqa damu brantqas.' Ni degsi marem deqa ni tulan areboleboleimim sqam." Elisabet na degsiqa Maria minjej.

Maria a Qotei aqa ñam soqtej

⁴⁶ Onaqa Maria a kamba medabu waqtosiqa marej,

"Ijo are na e Tamo Koba aqa ñam soqtosim a binjyeqnum.

⁴⁷ E Qotei qa tulan areboleboleibeqnu. Agi a na iga padalo sawaq na elenjej.

⁴⁸ E aqa kangal uña. E ñam saiqoji. Di unqum. Qotei na e uratbosai. A na e nubsiqua areibqo.

Deqa bati endeqa ti bunuq qa ti tamo unqasari kalil nanqi e qa endegsib maroqnqab, 'Qotei na Maria kumbra tulan boledamu yej.'

⁴⁹ Qotei singila koba ti unu qaji a na e aqaryaibeqnu.

Qotei aqa ñam getento koba. Une bei aqaq di sosai.

⁵⁰ Qotei a tamo unqasari kalil aqa sorgomq di unub qaji nanqi qa tulan duleqnu. Bati endeqa ti bunuq qa ti Qotei a nanqi qa duloqnsim sqas.

⁵¹ Qotei a wau singila koba yeqnu.

Tamo unqasari nanqo segi ñam soqtqa are qaleqnuq qaji nanqi Qotei na olo winjreqnaq jaraiyeqnuq.

⁵² A na mandor kokba nanqi kobotnjroqnsiqua tamo unqasari nanqo segi ñam aguq ateqnuq qaji nanqi olo ñam soqtetnjreqnu.

⁵³ Tamo unqasari mam unub qaji nanqi Qotei na inqi anainjreqnaq nanqi kere na unub.

Ariya tamo unqasari inqi koba ti unub qaji nanqi a na uratnjreqnaqa nanqi inqi saiinjreqnu.

⁵⁴⁻⁵⁵ A na aqa wau tamo Israel nanqi aqaryainjreqnu.

A nami marej, 'E Israel nanqi qa gaigai duloqnqai.'

A aqa anjam deqa are qaloqnsiqua agi bini Israel nanqi aqaryainjreqnu.

Qotei aqa anjam di a na nami gago moma utru nanqi minjrej. Agi a na anjam di Abraham aqa moma kalil nanqi ti minjrej."

Maria a medabu waqtosiqa anjam degsi marej.

⁵⁶ Bai qalub Maria a Elisabet aqa talq di soqnej. Di koboonaqa a olo puluosiqa aqa qureq gilej.

Elisabet a aqaratonaq Jon a nambabej

57 Onaqa Elisabet aqa bati kereonaqa a aqaratej. Aqaratonaqa aqa angro mel nambabej.

58 Nambabonaqa aqa qure qujai nanqi ti aqa lej nanqi ti kalil endegsi poinjrej, "Tamo Koba a Elisabet qa tulan dulosiqa aqa miligi gereiyqoqa angro mel oqo." Nanqi degsi poinjrej deqa nanqi Elisabet koba na areboleboleinjrej.

59-60 Bati 8 koboonaqa nanqi angro di mulun waiyqa marsib koroeb. Koroosib aqa ñam Sekaraia waiyqa laqnaqqa aqa ai na saidnjrsiqa minjrej, "Iga aqa ñam Jon waiyqom."

61 Onaqa nanqi na minjeb, "Ñam di ino lej nanqoq di sosai."

62 Degsi minjsib ban na Sekaraia nenemyeb, "Ni ino angro ñam yai waiyqam?"

63 Onaqa a ban na minjrej, "Pepa bei osbabqa e aqa ñam nenjrenyit ninqi unqab." Pepa osi bonabqa endegsi nenjrenyey, "Aqa ñam Jon waiyqom." Degsi nenjrenyonaqa nanqi kalil tulan prugeb.

64 Onaqa bati qujai deqa Sekaraia aqa menj otyonaqa medabu waqtosiqa anjam maroqnsiqa Qotei aqa ñam soqtoqnej.

65 Bati deqa tamo ungasari kalil qure dia soqneq qaji nanqi kumbra deqa qusib ulaeb. Ulaosib kumbra deqa mare mare laqnaqqa nanqo anjam di tulan kobaonaqa qure kalil Judia sawaq di so qaji nanqi quekriteb.

66 Tamo ungasari anjam di queb qaji nanqi kalil maroqneq, "Angro di a tamo kiyero sqas?" Nanqi degsi maroqneq. Di kiyaaq? Qotei aqa singila angro di aqaq di sonaq uneb deqa.

Sekaraia a Qotei aqa medabu osiqa anjam marej

67 Onaqa Mondor Bole a Jon aqa abu Sekaraia aqaq aisiq singila yonaqa medabu waqtosiqa anjam endegsi marej,

68 "Iga Tamo Koba Qotei aqa ñam tulan soqtoqnqom. A Israel gago Qotei. Iga aqa segi tamo ungasari unum deqa a na bosim iga awaigim iga padalqasai.

69 Aqa wau tamo Devit aqa lej na tamo singila koba bei nambabqas. Qotei na tamo di giltej deqa a na iga elenqas.

70 Qotei aqa kumbra deqa nami aqa segi medabu o qaji tamo nanqi anjam palontoqneq.

71 Nanqi anjam endegsib palontoqneq, 'Qotei a gago jeu tamo nanqo banq dena iga elenqas. Osim tamo kalil iga qa ugeeqnub qaji nanqo banq na dego iga elenqas.' Nanqi anjam degsib palontoqneq.

72 Qotei a gago moma utru nanqi qa dulosiqa aqaryainjrej. Aqa segi anjam nami singilatej qaji deqa are qalsiqa nanqi aqaryainjrej.

⁷³ Aqa anjam di a siŋgilatosiq gago moma utru Abraham minjej.

⁷⁴ Deqa a na gago jeu tamo nanjo banq dena iga elenjamqa iga aqa wau ojoqnqom. Iga ulaqasai.

⁷⁵ Iga bati gaigai Qotei aqa njamgalaq di aqa segi kumbra bole tiŋtiŋ dauryoqnqom.

⁷⁶ O ijo angro Jon, bunuqna ni Qotei Goge Koba aqa medabu o qaji tamo sqam. Tamo unjasari nanji degsib ni qa maroqnqab. Tamo Koba a bqa laqnimqa ni namoosim aqa gam gereiyetosim soqnim a bqas.

⁷⁷⁻⁷⁸ Ni na Qotei aqa segi tamo unjasari nanji anjam minjroqnimqa nanji quoqnsib endegsi poinjroqnqas, 'Bole, Qotei a iga qa dulej deqa a na gago une kobotetgosim iga elenqas.' Gago Qotei a lan goge na suwan qarinyim gagoq bqas.

⁷⁹ Tamo unjasari ambruq di sosib morenqa ulaeqnub qaji nanji Qotei na suwantnjroqnqas. Osim a na iga gam osorgoqnimqa iga lawo kumbra dauryoqnqom." Sekaraia a anjam degsi marej.

⁸⁰ Onaqa Jon a kobaqujaeqnaqa Qotei aqa Mondor na siŋgila yoqnej. A wadau sawaq di sosiqa a na Israel tamo unjasari nanji Qotei aqa anjam minjrqaqqa bati qa tariŋoqnej.

2

Maria a aqaratonaaqqa Yesus a nambabej

¹ Bati deqa Rom nanjo mandor koba Sisar Ogastus a marej, "Iga sawa sawa kalilq di tamo unjasari nanjo ñam sisiyqom."

² Degsi marnaqa Kwirinius a Siria sawaq di gate sonaqa nanji na ñam sisiyeb. Nanji nami ñam sisiyosaiyoqneb.

³ Deqa tamo unjasari kalil nanji na nanjo ñam atelenqajqa marsibqa nanjo segi segi qure utruq gileleneb.

⁴ Josep a Nasaret qureq dena tigelosiqa Devit aqa qure utruq oqej. Nasaret qure a Galili sawaq di unu. Devit aqa qure utru aqa ñam Betlehem. Betlehem a Judia sawaq di unu. Josep a deq oqej. Di kiyaaqa? A Devit aqa len na nambabej deqa.

⁵ Maria a Josep aqa njanj soqnej deqa nanji aiyel ombla na nanjo ñam atqa marsibqa Betlehem oqeb. Bati deqa Maria a guman ti.

⁶⁻⁷ Nanji Betlehem di sonabqa Maria aqa bati kereonaqa a angro ej. Nereŋo tal koba qaji tamo na maqej deqa aqa angro matu mel nambabonaqa gara na dalaosiq makau nanjo inji uyo tabirq di nejotej.

Lan angro nanji na kaja taqato tamo nanji Qotei aqa anjam minjreb

⁸ Qolo qujai deqa qure qalaq di tamo qudei nanjo kaja ñinj uyeq nabqa taqatnjresoqneb.

⁹ Onaqa Tamo Koba aqa lan angro bei aisiqa nanqo areq di tigelonaq uneb. Aqa rian na nanqi suwantnrnaqa nanqi unsib tulan ulaugeteb.

¹⁰ Onaqa lan angro dena nanqi minjrej, "Ninqi ulaaib. E ninqi anjam bole merngwajqa bonum. Merngitqa ninqi qusib tulan areboleboleingwas. Tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanqi dego tulan areboleboleinjrqas.

¹¹ Anjam bole agiende. Bini Tamo Koba Kristus a Devit aqa qure utruq di nambabqo. A na qujai tamo ungasari nanqi elenamqa nanqi padalqasai.

¹² Angro mom di gara na dalaosib makau nanqo ingi uyo tabirq di neitonub unu. Ninqi aisib unsib poingwas."

¹³ Degsi minjreqlaqa lan angro tulan gargekoba nanqi lan goge na bosib lan angro nami bej qaji a ombla tigelosibqa Qotei aqa ñam soqtoqnsib endegsib maroqneb,

¹⁴ "Lan goge di Qotei a ñam kobaquja oqo. Mandamq endi tamo ungasari nanqi lawo na soqnebe. Qotei a nanqi qa are tulan boleiyeqnu."

Kaja taqato tamo nanqi Yesus unqajqa marsib Betlehem qureq aiyeb

¹⁵ Lan angro nanqi olo puluosib lan qureq oqeqnabqa kaja taqato tamo nanqi qairosib mareb, "Iga tigelosim Betlehem aisim Tamo Koba a iga kumbra deqa mergwo qaji di unqom."

¹⁶ Degsib marsibqa gurgur ti aisib Maria Josep wo nanqo angro mom a makau nanqo ingi uyo tabirq di neiotosib sonab unjreb. ¹⁷ Unjrsibqa angro deqa anjam lan angro na minjrej qaji di kalil ubtosib saoqneb.

¹⁸ Saeqnab tamo ungasari kalil anjam di queb qaji nanqi prugugetosib are koba qaloqneb.

¹⁹ Ariya Maria a anjam di qusiqa aqa areqaloq di atsiq soqnej.

²⁰ Onaqa kaja taqato tamo nanqi olo puluosib gileb. Anjam kalil lan angro na minjrnaq queb qaji deqa ti kumbra kalil nanqi uneb qaji deqa ti nanqi tulan areboleboleinjrnaqa Qotei aqa ñam soqtoqnsib giloqneb.

Nanqi angro aqa ñam Yesus waiyeb

²¹ Ariya Yesus a nambabosiq sonaqa bati 8 kereonaqa a muluñ waiyeb. Osib aqa ñam Yesus waiyeb. Ñam di nami lan angro na Maria gumanosaisonaq minjej qaji.

Simeon Ana wo nanqi atra talq di Yesus uneb

²² Juda nanqo dal anjam bei agiende. Unja angrotimqa bati 40 koboamqa nanqi unja aqa jejamu yansetqab. Dal anjam di Moses a nami marej. Deqa Maria aqa jejamu yansetqa bati kereonaqa aqa gumbuluñ wo Jerusalem gilsibqa atra tal

miligiq di Maria aqa jejamu yansetosib Yesus osib Tamo Koba aqa banq di ateb.

²³ Agi Moses a nami Tamo Koba aqa dal anjam endegsi nenngrenyej, “Angro matu mel nambabamqa ningi Tamo Koba Qotei aqa banq di atiy. Atibqa a Qotei aqa segi tamo sqas.”

²⁴ Nanngi aiyel Tamo Koba Qotei aqa dal anjam di dauryosib wagme bei osib Qotei atraiyeb. Agi dal anjam endegsi unu, “Binonng aiyel kiyo qebari bunuj aiyel kiyo osib Qotei atraiyiy.”

²⁵ Jerusalem dia tamo bei soqnej aqa ñam Simeon. Aqa kumbra tulan boledamu. A Qotei aqa sorgomq di geregere soqnej. Mondor Bole na a singilatonaq soqnej. A endegsi are qaloqnej, “Bati brantimqa Qotei na Israel tamo ungasari nanngo are boletetnjrqas.” A degsi are qaloqnsiq deqa bati di brantqajqa tarinjoqnsiq soqnej.

²⁶ Mondor Bole na nami Simeon minnej, “Ni mati moiqasai. Ni moyosaisoqnimqa Tamo Koba a na aqa Kristus qarinyim bamqa ni unsim moiqam.”

²⁷ Onaqa bati bei Qotei aqa Mondor na Simeon aqa are tigeltetonaqa atra tal miligiq gilej. Gilsiq di sonaqa Maria Josep wo nanngi dal anjam dauryosib nanngo angro Yesus osib Qotei aqa banq di atqa marsibqa atra tal miligiq gileb.

²⁸ Onaqa Simeon a Yesus unsiqa a osiq soqonyej. Soqonyosiq Qotei aqa ñam soqtosiq endegsi pailyej,

²⁹ “O Tamo Koba, e ino wau tamo. Ino anjam ni nami e merbem qaji di ni uratosai. Deqa e lawo na moiqai.

³⁰ Ni na ino segi tamo ungasari nanngi elenjam nanngi padalaib deqa ino Kristus qarinyem agi e unonum.

³¹ Tamo ungasari kalil nanngo namdamuq di ni kumbra di yqajqa gam gereiyem.

³² Kristus aqa rian na sawa bei bei qaji nanngi suwantnjroqngas.

Osim ino segi tamo ungasari Israel nanngi dego suwantnjrimqa nanngo ñam kobaqas.”

³³ Simeon a Yesus qa anjam degsi marnaqa Yesus aqa ai abu nanngi qusib tulan prugeb.

³⁴ Onaqa Simeon a nanngi aiyel qa Qotei pailiyosiq Yesus aqa ai Maria minnej, “Ni que. Qotei na angro endi giltej deqa Israel gargekoba nanngi ulonjosib padalqab. Gargekoba dego olo tigelosib nambile bole oqab. Angro endi a toqor bul soqnimqa gargekoba nanngi na a jeutoqngab.

³⁵ Deqa gargekoba nanngo areqalo uliejunu qaji di olo boleq dqas. Yimqa serie na ino are qametmo bul are jaqatin oqngam.”

³⁶ Bati deqa Qotei aqa medabu o qaji unja bei soqnej aqa ñam Ana. A Fanuel aqa angro. A Aser aqa moma. A tulan qeliej. A nami tamo osiqa gumbulun wo wausau 7 soqneb.

³⁷ Aqa gumbulun moinaqa a segi qobul soqnej. Aqa wausau kalil 84. A qobul sosiqa a bati gaigai qolo ti qanam ti atra tal miligiq giloqnsiqa inji ti ya ti uratoqnsiqa Qotei pailyoqnej. A atra tal uratosaiyoqnej.

³⁸ Simeon a anjam marsiq koboonaqa Ana a bosiq a angro kiñala di unsiqa Qotei aqa ñam soqtej. Osiqa Jerusalem tamo ungasari kalil Qotei na awainjrqa marsib tarinjoqneb qaji nanji Yesus qa sainjroqnej.

Maria Josep wo nanji olo Nasaret qureq gileb

³⁹ Maria Josep wo nanji Jerusalem dia Tamo Koba aqa dal anjam kalil dauryekritosib nanji olo puluosib Galili sawaq gilsib nanjo segi qure utru Nasaret di soqneb.

⁴⁰ Di sosibqa nanjo angro kiñala Yesus a boleloqnsiqa sinjilaoqnsiq powo qelikoba oqnej. Qotei a Yesus qa are tulan boleiyoyoqnej.

Yesus aqa wausau 12 kereonaqa a Jerusalem aiyej

⁴¹ Yesus aqa ai abu nanji wausau gaigai Juda nanjo yori bati koba ñam Pasova di unqajqa maroqnsib Jerusalem aiyoqneb.

⁴² Deqa Yesus aqa wausau 12 kereonaqa a na aqa ai abu nanji daurnjrsiqa yori bati di unqajqa koba na Jerusalem aiyej.

⁴³ Aisib yori bati di unsib koboonaqa tamo ungasari kalil nanji puluosib nanjo segi segi qureq olo gileq nabqa angro wala Yesus a segi Jerusalem di soqnej. Aqa ai abu nanji deqa qaliesai.

⁴⁴ Nanji are qaleb, “Yesus a tamo qudei nanji daurnjrsiqa nami gilqo kiyo?” Degsib are qalsibqa qanam qujai nanji walwelosib gileb. Gilsib gamq di Yesus unosai deqa nanji na nanjo segi kadoi nanji ti nanjo segi len nanji ti Yesus qa nene nenemnjroqneb.

⁴⁵ Onaqa ugeinjrnaqa nanji aiyej olo puluosib Jerusalem aisib dia Yesus qa ñamoqneb.

⁴⁶ Bati qalub nanji Yesus qa ñamoqneb. Namosib gilsib atra tal miligiq di ñam atsib Yesus a di awesonaq uneb. A dal anjam qalie tamo nanjo ambleq di awesosiqa nanjo anjam quoqnsiqa anjam qudei nanji nenemnjroqnej.

⁴⁷ Aqa powo tulan kobaquja deqa a dal anjam qalie tamo nanji kamba anjam bole bole minjreqnaqa tamo kalil aqa anjam di quoqneb qaji nanji prugoqneb.

⁴⁸ Onaqa aqa ai abu nanji a unsib prugugetosib aqa ai na minjej, “O ijo angro, ni kiyaaq aqo ino abu wo kumbra

deggonum? Ni que. Aqo aiyel are tulan gulbeigwoqa ni qa n̄amoqnam.”

⁴⁹ Onaqa Yesus na minjrej, “Nin̄gi kiyaqa e qa n̄amoq nab? E ijo Abu aqa talq endi sqai. Nin̄gi di qaliesai kiyo?”

⁵⁰ Onaqa aqa ai abu nan̄gi aqa anjam di qusib poinjrosai.

⁵¹ Onaqa Yesus a tigelosiq aqa ai abu nan̄gi daurnjrsiq a Nasaret qureq gileb. Gilsib dia a nan̄go aiyel anjam geregere dauryoqnsiq a nan̄go sorgomq di soqnej. Aqa kumbra kalil di aqa ai na unoqnsiq a tulan areboleboleiyeqnaqa aqa areqaloq di atnaq soqnej.

⁵² Yesus a Nasaret qureq di sosisq a tamo kobaqujaoqnsiq aqa powo dego qelikobaoqnej. Qotei a Yesus qa are boleiy-oqnej. Tamo un̄gasari nan̄gi dego Yesus qa are boleinjroqnej.

3

Jon yansnjro qaji a wadau sawaq di Qotei aqa anjam palont-oqnej

¹⁻² Bunuqna Sekaraia aqa njiri Jon a wadau sawaq di sonaqa Qotei na aqa anjam minjnaq quej. Bati deqa Sisar Taiberius a wausau 15 Rom nan̄go mandor koba soqnej. Pontius Pailat a Judia sawa nan̄go gate soqnej. Herot a Galili sawa taqatoqnej. Herot aqa was Filip a Ituria sawa ti Trakonitis sawa ti taqatoqnej. Lisantias a Abilene sawa taqatoqnej. Anas Kaiafas wo nan̄gi aiyel atra tamo gate soqneb.

³ Jon a sawa kalil Jordan ya qalaq di soqneb qaji deq giloqnsiq a Qotei aqa anjam palont-oqnsiq tamo un̄gasari nan̄gi endegsi minjroqnej, “Nin̄gi are bulyibqa e na nin̄gi yansngwai. Amqa Qotei a nun̄go une kalil kobotetngwas.”

⁴ Jon a kumbra degyej deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo Aisaia nami nen̄grenyej qaji di aqa damu brantej. A Jon qa anjam endegsi nen̄grenyej, “Tamo bei a wadau sawaq di tigelosimqa a tulan lelenoqnsim tamo un̄gasari nan̄gi endegsim minjroqngas, ‘Tamo Koba a bqajqa gam gereiyeti. Gam tingiteti.’”

⁵ Botau kalil mororyiy. Mana kokba ti mana kiñilala ti kalil gin̄gen̄jrsib taqal atiy. Gam kanen̄o kalil tingitiy. Gam niñaqejunub qaji kalil di dego gereiyiy.

⁶ Yimqa tamo un̄gasari sawa sawa kalilq di unub qaji nan̄gi Qotei na padalo sawaq dena elen̄am unqab.’”

⁷ Tamo un̄gasari tulan gargekoba nan̄gi Jon na yansnjrq a marsibqa aqa areq beqnabqa singila na endegsi minjroqnej, “Nin̄gi kumbra uge yo qaji tamo. Nin̄gi amal uge bul. Nin̄gi yai na mern̄gwoqa mondon̄ Qotei aqa minjin̄ nun̄goq aiyaim deqa ulaosib ijoq bonub?”

⁸ Niŋgi are bulyiy. Osib nuŋgo kumbra uge kalil uratosib kumbra bole bole yoqniy. Yim e unsiy marqai, 'Bole, niŋgi are bulyonub.' Osiy niŋgi yansŋgwai. Niŋgi endegsib are qalaib, 'Abraham a gago moma utru unu deqa iga Qotei aqa ŋamgalaq di tamo bole.' Niŋgi degsib are qalaib. Niŋgi quiy. Qotei na marimqa meniŋ kalil endi dego tamo bulyosib tigelosib Abraham aqa moma brantqab.

⁹ Qotei na tapor qalat ojsiqa ŋam qomqajqa utruq di ateq unu. Deqa ŋam kalil gei bole atosaeqnuq qaji di Qotei na tapor dena qomelenosim ŋamyuwoq di breinjrqas."

¹⁰ Jon a tamo ŋgasari naŋgi anjam degsi minjrnaqa naŋgi na kamba nenemyeb, "Ni anjam degsi mergonum deqa iga kumbra kiyeryqom?"

¹¹ Onaqa Jon na minjrej, "Ni gara aiyel soqnimqa bei osim tamo gara saiqoji di ye. Ni iŋgi uyo soqnimqa qudei osim tamo iŋgi saiqoji di anaiye."

¹² Onaqa takis o qaji tamo qudei naŋgi Jon na yansnrqa marsibqa aqa areq bosib nenemyeb, "O Qalie Tamo, ni mare. Iga takis o qaji tamo. Deqa iga kumbra kiyeryqom?"

¹³ Onaqa Jon na minjrej, "Nuŋgo gate kokba naŋgi takis silali gembub niŋgi oqajqa merngonub kere dego oqniy. Silali bei laŋa goge ataub."

¹⁴ Onaqa qaja tamo qudei naŋgi Jon aqa areq gilsib nenemyeb, "Ni mare. Iga kumbra kiyeryqom?" Onaqa Jon na minjrej, "Niŋgi tamo naŋgi ugeugeinjraib. Osib naŋgo silali bajinjoqnaib. Niŋgi tamo qudei gisan na naŋgo jejamuq di une qametnjraib. Niŋgi endegsib are qaloqniy, 'Gago awai iga eqnum di iga qa kere.'"

¹⁵ Bati di tamo ŋgasari naŋgi Kristus bqajqa tariŋoqnsib soqneb. Deqa naŋgi Jon aqa anjam quoqnsib are qaloqneb, "Jon a Kristus kiyo?"

¹⁶ Onaqa Jon a naŋgo areqalo di qalieosiqa minjrej, "Tamo Koba a bunuqna ijo qoreq na bqas. A tamo singila koba. Ijo singila aqa singila ti keresai. Deqa e a kaŋgalyqajqa e tamo bolesai. E ya na laŋa yansŋgeqnum. Ariya Tamo Koba a bosimqa Mondor Bole aqa singila na ti ŋamyuwo na ti niŋgi yansŋgwas.

¹⁷ A bem sum ŋoqoryosim damu elenjosim aqa talq di atqas. Osim a bem sum aqa suwi breinjrim ŋamyuwo gaigai yuejunu qaji dia yuekritqab."

¹⁸ Jon na tamo ŋgasari naŋgo are qametnjrqa osiq deqa anjam gargekoba naŋgi minjroqnej. A Qotei aqa anjam bole naŋgi minjroqnej.

Herot na Jon ojsiqa tonto talq di waiyej

19 Bati bei Jon na mandor Herot aqa une qa niringtej. Aqa une agi a na aqa segi was aqa njan Herodias yayiosiq ej. Une deqa ti kumbra uge uge kalil Herot a yoqnej qaji deqa ti Jon na niringtej.

20 Deqa Herot a olo kumbra uge bei dego yej. Aqa kumbra uge bei agiende. A Jon ojsiqa tonto talq di waiyej.

21 Ariya tamo ungasari kalil nanji yanso eqnabqa Yesus a dego yanso ej. Yanso osiqa bati deqa a tarosiq lan goge koqyosiq Qotei pailyeqnaqa lan waqej.

22 Lan waqonaqa Mondor Bole a binon bulosiq aisiqa Yesus aqa jejamuq di awoej. Awoonaqa lan goge na Qotei aqa anjam bei endegsi brantej, “Ni ijo segi angro qujai. E ni tulan qalaqalaimeqnum. E ni qa tulan areboleboleibegnu.”

Yesus aqa moma nanjo nam kalil

23 Yesus aqa wausau 30 kereonaqa aqa wau utru atej. Nanji Yesus qa endegsib maroqneb, “A Josep aqa niri.” Yesus aqa moma nanjo nam kalil agi marqai. Josep a Heli aqa niri.

24 Heli a Matat aqa niri. Matat a Livai aqa niri. Livai a Melki aqa niri. Melki a Janai aqa niri. Janai a Josep aqa niri.

25 Josep a Matatias aqa niri. Matatias a Amos aqa niri. Amos a Nahum aqa niri. Nahum a Esli aqa niri. Esli a Nagai aqa niri.

26 Nagai a Mat aqa niri. Mat a Matatias aqa niri. Matatias a Semen aqa niri. Semen a Josek aqa niri. Josek a Joda aqa niri.

27 Joda a Joanan aqa niri. Joanan a Resa aqa niri. Resa a Serubabel aqa niri. Serubabel a Sealtiel aqa niri. Sealtiel a Neri aqa niri.

28 Neri a Melki aqa niri. Melki a Adi aqa niri. Adi a Kosam aqa niri. Kosam a Elmadam aqa niri. Elmadam a Er aqa niri.

29 Er a Josua aqa niri. Josua a Elieser aqa niri. Elieser a Jorim aqa niri. Jorim a Matat aqa niri. Matat a Livai aqa niri.

30 Livai a Simeon aqa niri. Simeon a Juda aqa niri. Juda a Josep aqa niri. Josep a Jonam aqa niri. Jonam a Eliakim aqa niri.

31 Eliakim a Melea aqa niri. Melea a Mena aqa niri. Mena a Matata aqa niri. Matata a Natan aqa niri. Natan a Devit aqa niri.

32 Devit a Jesi aqa niri. Jesi a Obet aqa niri. Obet a Boas aqa niri. Boas a Salmon aqa niri. Salmon a Nason aqa niri.

33 Nason a Aminadap aqa niri. Aminadap a Atmin aqa niri. Atmin a Arni aqa niri. Arni a Hesron aqa niri. Hesron a Peres aqa niri. Peres a Juda aqa niri.

34 Juda a Jekop aqa niri. Jekop a Aisak aqa niri. Aisak a Abraham aqa niri. Abraham a Tera aqa niri. Tera a Nahor aqa niri.

³⁵ Nahor a Seruk aqa njiri. Seruk a Reu aqa njiri. Reu a Pelek aqa njiri. Pelek a Eber aqa njiri. Eber a Sela aqa njiri.

³⁶ Sela a Kainan aqa njiri. Kainan a Arpaksat aqa njiri. Arpaksat a Siem aqa njiri. Siem a Noa aqa njiri. Noa a Lamek aqa njiri.

³⁷ Lamek a Metusela aqa njiri. Metusela a Enok aqa njiri. Enok a Jaret aqa njiri. Jaret a Mahalalel aqa njiri. Mahalalel a Kenan aqa njiri.

³⁸ Kenan a Enos aqa njiri. Enos a Set aqa njiri. Set a Adam aqa njiri. Adam a Qotei aqa njiri.

4

Satan a bosiq Yesus walawalaiyoqnej

¹⁻² Mondor Bole a Yesus aqa jejamuq di awoonaqa a Jordan yaq dena olo pulueqnaqa Mondor na a wadau sawaq osi gilej. Osi gilsiq uratonaqa bati 40 a di laqnej. Di laqnaqa Satan bosiq a Yesus a une bei atqa marsiqa walawalaiyoqnej.

Bati deqa Yesus a inqi uratoqnsiqa qurienj ti soqnej. Bati 40 koboonaqa a mamyej.

³ Onaqa Satan na minnej, “Ni Qotei aqa Niriamqa meniñ kalil endi minjrim bem bulyibqa ni uye.”

⁴ Degsi minjnaqa Yesus na kamba minnej, “Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenngrenyeb unu, ‘Tamo nanqi inqi uyo na segi nambile sqasai.’”

⁵ Onaqa Satan a Yesus olo osiqa mana goge kobaq oqsiq dia Yesus tigeltosiqa sawa sawa kalil mandor kokba nanqi na taqatejunub qaji di Yesus osoryej.

⁶ Osoryosiqa minnej, “Sawa sawa kalil di nanjo singila ti ñoro ti ni emqai. Sawa sawa kalil di ijo. Qotei na nami ebej. Deqa e na tamo bei yqa are soqnim yqai.

⁷ Deqa ni ijo ulatamuq endi singa pulutosim e qa louimqa sawa sawa kalil di ni emqai.”

⁸ Onaqa Yesus na minnej, “Nami Qotei aqa anjam bei endegsib nenngrenyeb unu, ‘Ino Tamo Koba Qotei a segi qa louoqnsimqa aqa sorgomq di soqne.’”

⁹ Onaqa Satan na Yesus olo osiqa Jerusalem gilsiq atra tal quraq oqsiq goge dia Yesus atsiqa minnej, “Ni Qotei aqa Niriamqa endena prugosim mandamq aiye.

¹⁰ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenngrenyeb unu, ‘Qotei na aqa lanj angro nanqi minjrimqa bosib ni taqatmqab.’

¹¹ Anjam bei dego nenngrenq di unu. Anjam agiende, ‘Lanj angro nanqi bosib ban na ni soqtmibqa ino singa meniñ na qalqasai.’”

12 Onaqa Yesus na kamba Satan minjej, “Qotei aqa anjam bei dego nenngrenq di unu. Anjam agiende, ‘Ni ino Tamo Koba Qotei aqa singila laña tenemtqa osim a gisanjaim.’ ”

13 Satan a kumbra kalil dena Yesus uneq waiyqa yonaq ugeiyonaqa a uratosiq ulañej. Bunuqna a na olo Yesus walawalaiyqa marsiqa tariñosiq soqnej.

Yesus a Galili sawaq di aqa wau utru atej

14 Qotei aqa Mondor aqa singila Yesus aqaq di soqnej deqa a olo puluosiqa Galili sawaq aiyej. Aisiq di sonaqa qure kalilq di tamo ungasari nanji a qa saeqnsib laqneb.

15 A bati gaigai Juda nanjo Qotei tal miligiq giloqnsiqa tamo ungasari nanji Qotei aqa anjam minjreqnaqa nanji quoqnsib aqa ñam soqtoqneb.

Nasaret qureq di nanji Yesus qa minjin oqetnjrej

16 Onaqa Yesus a dena walweloqnsiq Nasaret qureq aiyej. Di aqa qure utru. A dia boleej. Aisiq di sosiqa yori bationaqa aqa kumbra gaigai yoqnej qaji di dauryosiqa Juda nanjo Qotei tal miligiq gilsiq Qotei aqa anjam sisiyqa osiq tigelej.

17 Onaqa buk Baibel yonabqa a na waqtosiqa Qotei aqa medabu o tamo Aisaia aqa anjam nami nenngrenjeyej qaji mutu bei itosiq endegsi sisiyey,

18 “Tamo Koba aqa Mondor ijoq di unu deqa a na e gilt-bosiqa merbej, ‘Ni na tamo ungasari sougetejunub qaji nanji ijo anjam bole minjroqne.’ Osiqa a na e qarinqbosiqa merbej, ‘Ni na tamo ungasari ñam qandimo unub qaji nanji boletnjroqne. Osim tamo ungasari nanjo segi une na ojejunu qaji nanji gereinjroqne. Osim tamo ungasari jeu tamo nanji na ugeugeinjreqnub qaji nanji aqaryainjroqne.

19 Osim anjam endegsi palontogne, “Tamo Koba a na tamo ungasari nanji boletnjrqajqa bati brantqo.” ”

20 Yesus a anjam degsi sisiyosiqa koboonaqa buk Baibel kabutosiqa Qotei tal taqato tamo yosiq a olo awoej. Onaqa tamo ungasari kalil Qotei tal miligiq di soqneb qaji nanji Yesus koqyesoqneb.

21 Onaqa Yesus na nanji minjrej, “Qotei aqa anjam e endego sisiyonum ninji quonub qaji di aqa damu agi bini brantqo.”

22 Degsi minjrnaqa nanji kalil aqa anjam di qusib mareb, “Yesus aqa anjam di bolequja.” Osib olo areqalo kobaiyoqnsib maroqneb, “Yesus a Josep aqa ñiri. Deqa a powo qabe na osiqa anjam bole endeqaji palontosiqa mergeqnu?”

23 Onaqa Yesus na minjrej, “Ninji yawo anjam endegsib merbqab kiyo, ‘O yu qangra tamo, ni ino segi jejamu gereiye.’ Osib ninji endegsib merbqab, ‘Kaperneam qureq di ni manjwa

babteqnam iga deqa queqnum. Man̄wa kere dego ni ino segi qure utruq endi babtım iga unqom.’”

²⁴ Osiqa Yesus a olo endegsi minjrej, “E bole mern̄gwai. Qotei aqa medabu o tamo bei aqa segi qure utruq gilsim anjam minjroqnas di nan̄gi aqa anjam quetqa asginjr̄qas. Deqa a ñam saiqoji sqas.

²⁵ E bole mern̄gwai. Elaija aqa bati qa lan̄ geteñesonaqa wausau qalub bai 6 gilsiq awa bosaiognej. Deqa sawa sawa kalilq di nan̄gi mam koba eb. Bati deqa Israel sawaq di uña qobul gargekoba soqneb.

²⁶ Sonabqa Qotei na Elaija nan̄goq qarinyosai. A na Elaija qarinyonaqa Saidon sawaq gilsiq Sarefat qureq di uña qobul bei aqaq di segi brantosiqa aqaryaiyej.

²⁷ Qotei aqa medabu o tamo Elisa dego aqa bati qa tamo gargekoba nan̄go jejamu yu na ugeelenej qaji nan̄gi Israel sawaq di soqneb. Ariya Elisa a nan̄gi boletnjrosai. A Siria sawaq gilsiq dia tamo bei yu na aqa jejamu ugeelenej qaji aqa ñam Naman a segi boletej.”

²⁸⁻²⁹ Yesus na tamo un̄gasari Qotei tal miligiq di soqneb qaji nan̄gi anjam degsi minjrnaqa nan̄gi kalil qusibqa minjin̄ ani oqetnjrnaqa tigelosib Yesus ojsib tututosib qure qalaq osi gileb. Nan̄go qure mana goge di soqnej deqa nan̄gi Yesus mana goge dena waiyqa mareb.

³⁰ Onaqa a nan̄go ambleq na loumosiq ulanej.

Yesus a tamo bei aqaq dena mondor uge wiyetej

³¹ Onaqa Yesus a Kaperneam qureq gilej. Qure di Galili sawaq di unu. Gilsiq di sosiqa yori batieqnaqa tamo un̄gasari nan̄gi Qotei aqa anjam plaltoqnsiq minjroqnej.

³² Yesus aqa anjam maroqnej di siñgila ti. A segi anjam di aqa Abu. Deqa tamo un̄gasari kalil nan̄gi aqa anjam di quoqnsib tulan̄ prugugetoqneb.

³³ Yori bati bei tamo mondor uge na ojej qaji a Qotei tal miligiq di soqnej. Deqa a tulan̄ lelen̄osiqa Yesus minjej,

³⁴ “O Yesus Nasaret qaji tamo, ni iga kiyergwajqa bonum? Ni iga padaltgwa bonum e? E ni qalie. Ni Qotei aqa segi Niri bolequja. Ino jejamuq di une bei saiqoji.”

³⁵ Mondor uge dena Yesus degsi minjnaqa a siñgila na ñirin̄tosiq minjej, “Ni medabu getentosim tamo di uratosim ulan̄.” Onaqa mondor uge dena tamo di uratqa osiqa tamo un̄gasari nan̄go ambleq di a waiyonaq mandamq di ñeiesonaqa uratosiq ulanej. Tamo di aqa jejamu yala ugetosai. A bole soqnej.

³⁶ Onaqa tamo un̄gasari kalil nan̄gi Yesus aqa man̄wa di unsibqa nan̄gi tulan̄ prugugetosib segi segi maroqneb, “Yesus a anjam bunuj mareqnu. Aqa anjam bunuj di siñgila ti

mareqnu. Agi a na mondor uge nanği anjam minjreqnaqa nanği aqa anjam dauryoqnsib jaraiyeqnuub.”

³⁷ Tamo unğasari nanği degsib maroqnsib olo walwelosib sawa sawa kalilq di Yesus aqa manwa deqa saoqnsib laqneb.

Yesus na Pita aqa mimibe boletej

³⁸ Onaqa Yesus a tigelosiqqa Qotei tal uratosiq Saimon aqa ñam bei Pita aqa tal gogetej. Tal gogetosiqqa Saimon aqa mimibe makobaiyonaqa jejamu kanğanjonayonaq unej. Deqa Yesus aqa anğro nanği na minjeb, “Ni a boletime.”

³⁹ Onaqa Yesus a gilsiq uña maiyej qaji aqa areq di tigelosiqqa anjam segi minjnaqa aqa jejamu kanğan di koboej. Onaqa uña a tigelosiqqa nanği inği goiyetnjrej.

Yesus a tamo unğasari gargekoba nanği boletnjroqnej

⁴⁰ Sen aıqa laqnaqa tamo unğasari ma utru segi segi so qaji nanço was nanği na joqoqnsib Yesus aqa areq boqneb. Beqnaqqa Yesus na aqa ban nanço gateq di ateqnaqa nanço ma koboeqnaqa nanği jaraiyoqneb.

⁴¹ Mondor uge gargekoba dego Yesus na winjreqnaqa nanği olo tamo unğasari nanği uratnjroqnsib jaraiyoqneb. Jaraiyoqnsib tulan lelenoqnsib Yesus minjoqneb, “Ni Qotei aqa Niri.” Yeqnaqqa Yesus a siğila na saidnjroqnej, “Ninği ijo ñam ubtosib maraib.” Degsi saidnjroqnej. Di kiyaya? Nanği qalie, Yesus a Kristus.

Yesus a qure qureq giloqnsiqqa Qotei aqa anjam plaltosiq minjroqnej

⁴² Onaqa nobqolo ambru Yesus na tamo unğasari nanği alelnjrsiqqa qure di uratosiq wadau sawaq gilej. Gilsiq di sonaqa nanği a qa namosib gilsib itosib minjeb, “Ni iga uratgaim.”

⁴³ Onaqa Yesus na minjrej, “E qure bei beiq dego giloqnsiyqa Qotei aqa anjam bole endegsi minjroqnaqai, ‘Ninği are buliyibqa Qotei a nunço Mandor Koba sosim ninği taqatngwas.’ Degsi minjroqnaqai. Qotei a deqa e qarınbonaq mandamq aiyem.”

⁴⁴ Yesus na tamo unğasari nanği degsi minjrsiqqa nanği uratnjrsiq gilsiq Judia sawaq di walweloqnsiqqa Juda nanço Qotei tal miligiq giloqnsiqqa Qotei aqa anjam palontoqnej.

5

Yesus na Pita minjnaqa a kakan waiyosiq qe ani ej

¹ Bati bei Yesus a Genesaret ya agu kobaqujaq gilsiqqa alile dia tigelesonaqa tamo unğasari tulan gargekoba nanği Qotei aqa anjam quqwajqa are qalsibqa Yesus aqa areq bosib ko-roeb.

² Koroesonabqa Yesus a ñam atsiqa qobuñ aiyel alile di tiryosib sonab unjrej. Qe o qaji tamo nanği qobuñ dena mandamq aisib nanğo kakanğ yansoqneq.

³ Qobuñ bei Saimon aqa qobuñ. Yesus a Saimon aqa qobuñ gogetosiq di awoosiqa Saimon minjej, “Qobuñ tututim kiñala sasalem.” Onaqa Saimon na qobuñ tututonaq sasalonaqa Yesus a qobuñ miligiğ di awoosiqa tamo unğasari kalil nanği alile di sonabqa Qotei aqa anjam plaltosiq minjroqnej.

⁴ Anjam minjrsiq koboonaqa a na Saimon minjej, “Ninği qobuñ oyoosib ya robuq oqsib nuñğo kakanğ waiyqab qe oqab.”

⁵ Onaqa Saimon na kamba minjej, “O Tamo Koba, iga qolo waukobaonum gilsiq nebeqo. Iga qe bei yala osai. Di unğum. Ni maronum deqa e kakanğ olo waiyqai.”

⁶⁻⁷ Onaqa qe o qaji tamo nanği ya robuq oqsib kakanğ olo waiyosib qe tulañ ani eb. Qe ani onabqa nanğo kakanğ qe na maqej deqa branqa laqnaqa titqa keresainjrej. Deqa nanği na nanğo was qudei qobuñ beiq di soqneq qaji nanği metnjrnab bosib koba na kakanğ titosib qe osib qobuñ aiyel miligiğ di jugonab maqosib tugwa laqneq.

⁸ Onaqa Saimon aqa ñam bei Pita a Yesus aqa mañwa di unsiqa aqa siñgaq di siñga pulutosiq minjej, “O Tamo Koba, e une tamo. Deqa ni e uratbosim gile.”

⁹ Saimon na Yesus degsi minjej. Di kiyaaqa? Aqa was nanği ti qe tulañ koba elenqosib prugugeteb deqa.

¹⁰ Sebedi aqa njiri aiyel Jems Jon wo nanği Saimon ombla wau qujai. Nanği dego Yesus aqa mañwa di unsibqa tulañ prugeq. Onaqa Yesus na Saimon minjej, “Ni ulaaaim. Ni qe o tamo unum deqa ni qe eqnum. Bunuqna ni degsim olo tamo oqnqam.”

¹¹ Onaqa nanği nanğo qobuñ alile dia atsib nanğo ai abu nanği uratnjrsib nanğo ñoro ti inği inği kalil ti uratosib Yesus dauryeb.

Yesus a tamo yu na aqa jejamu ugeelenej qaji di boletej

¹² Nanği Yesus dauryosib bati bei nanği koba na qure beiq gileq. Dia tamo bei yu na aqa jejamu ugeelenej qaji a Yesus unsiqa aqa areq bosiq siñga pulutosiq mandamq di ñam quosiqa Yesus pailyosiq minjej, “O Tamo Koba, ni e boletbqa are soqnim e boletbe. E qalie, ni e boletbqa kere.”

¹³ Degsi minjnaqa Yesus a bañ waiyosiq tamo di aqa jejamu ojej. Ojsiq minjej, “E ni boletmq are unu. Deqa ino jejamu olo boleeme.” Onaqa bati qujai deqa aqa yu uge kalil mososiq aqa jejamu boleej.

¹⁴ Onaqa Yesus na minjej, “Ino jejamu boleqo deqa ni tigelosim gile. Ni tamo qudei nanği ijo ñam ubtosim minjraim.

Ni gilsim ino jejamu atra tamo osoryosim atraiyqajqa ingi ingi Moses a nami marej qaji di osim Qotei atraiyime. Yimqa tamo ungasari nanqi ni numsiq marqab, 'Bole, ino jejamu boleqo.' "

¹⁵ Onaqa a gilsiq ariya a Yesus aqa anjam di dauryosai. Yesus na a boletej deqa mare mare laqnaqa aqa anjam tulan kobaosiq a sawa sawa kalil keretej. Deqa tamo ungasari tulan gargekoba nanqi Yesus aqa anjam quqwajqa ti a na nanqo ma boletetnrqajqa ti are qalsibqa boqnsib aqa areq di ko-rooqneb.

¹⁶ Ariya bati gargekoba Yesus a tamo ungasari nanqi alelnjroqnsiq wadau sawaq giloqnsiq dia a segi sosisq Qotei pailyoqnej.

Yesus a tamo bei jejamu laiyej qaji di boletej

¹⁷⁻¹⁸ Bati bei tamo ungasari nanqi olo koroesonabqa Yesus a Qotei aqa anjam palontoqnsiq minjroqnej. Minjreqlaqa bati di Farisi nanqi ti dal anjam qalie tamo nanqi ti bosib Yesus aqa areq di awesoqneb. Nanqi Galili sawa ti Judia sawa ti nanqo qure qureq dena beleneb. Nanqi Jerusalem dena dego beleneb. Tamo Koba Qotei aqa singila Yesus aqaq di soqnej deqa a na tamo ungasari nanqo ma boletetnrqajqa wauoqnej. Onaqa tamo qudei nanqi tamo bei jejamu laiyej qaji a saperaq di nejotosib Yesus aqa areq di atqa marsibqa qoboyosib beb.

¹⁹ Bosib nam ateb di tamo tulan gargekoba siranmeq di jujuneb. Deqa nanqi Yesus aqa areq gilqa keresaiinjrnaqa tal quraq oqsib goge na waqtosibqa tamo sapera qoji gulaintosib ura uratonab Yesus aqa areq aiyej.

²⁰ Onaqa Yesus a nanqo areqalo unej di nanqo areqalo qujai Yesus na tamo jejamu laiyej qaji di boletqa kere. Deqa a na tamo di minjej, "O ijo was, ino une kalil e na kobotetmonum."

²¹ Onaqa dal anjam qalie tamo nanqi ti Farisi nanqi ti tal dia awesoqneb qaji nanqi Yesus aqa anjam di qusibqa nanqo areqalo na mareb, "Yesus a Qotei misilinyqo. Yai na tamo nanqo une kobotqa kere? Qotei a segi qujai."

²² Nanqi degsib are qaleqnaqqa Yesus a nanqo areqalo di qalieosiq minjrej, "Ningi kiyaaq degsib are qaleqnuq?"

²³ Anjam kiye e na tamo jejamu laiyoq qaji di minjit ningi qusib e qa poingwas? 'Ino une kalil e na kobotetmonum,' anjam de kiyo, 'Ni tigelosim walwel,' anjam de kiyo?

²⁴ E segi Tamo Angro. E mandamq endi singila ti unum deqa e na tamo nanqo une kobotetnrqa kere. Ningi degsi poingwajqa deqa e na tamo di boletqai." Yesus a nanqi degsi minjrsiq tamo jejamu laiyej qaji di koqyosiq minjej, "E ni mermqai. Ni tigelosim ino sapera osim ino talq gile."

25 Degsi minjnaqa a tamo ungasari kalil nanngo njamdamuq di tigelosiqa aqa sapera neiesoqnej qaji di qoboyosiqa Qotei aqa ñam soqtosiqa walwelosiq aqa talq gilej.

26 Onaqa tamo ungasari kalil nanngi Qotei aqa manwa di unsibqa nanngi tulan prugugetosib Qotei aqa ñam soqtosib a binjiyeb. Osib nanngi ulaosib mareb, “Manwa iga endego unonum di kumbra bei. Tamo qudei na manwa deqaji yeqnab iga nami unosaiognem.”

Yesus na Livai minnej, “Ni e daurbe”

27 Yesus a dena walwelosiq takis o qaji tamo bei aqa ñam Livai a takis o talq di awesonaq gilsiq itej. Itosiqa minnej, “Ni e daurbe.”

28 Onaqa a na aqa inngi inngi kalil uratosiq tigelosiq Yesus dauryej.

29 Osiq bati bei Livai a maruro atsiqa takis o qaji tamo tulan gargekoba nanngi ti Yesus aqa segi angro nanngi ti tamo lanja lanaj nanngi ti metnjrnaq bosib koba na awoosib inngi uyoqneb.

30 Onaqa Farisi nanngi ti dal anjam qalie tamo nanngi ti bosib kumbra di unsibqa Yesus aqa angro nanngi njirintjrsib minjreb, “Ninngi kiyaaq takis o qaji tamo ti une tamo ti nanngi koba na awoosib inngi ti ya ti uyeqnu?”

31 Onaqa Yesus a nanngo anjam di qusiqa minjrej, “Tamo ma saiqoji nanngi yu qangra tamo aqaq gilosaieqnu. Tamo ma ti nanngi segi yu qangra tamo aqaq gileqnu.”

32 Tamo bei a marqas, ‘E tamo bole. E une saiqoji.’ E tamo deqaji nanngi metnjrit ijoq bqajqa deqa mandamq aiyosai. Tamo a marqas, ‘E une ti.’ E tamo deqaji nanngi metnjrit ijoq bqajqa deqa mandamq aiyem.”

Yesus a qurienqa anjam marej

33 Onaqa Farisi nanngi na olo Yesus minjeb, “Jon aqa angro nanngi bati gaigai inngi uratoqnsib qurienqnsib Qotei pailyoqnsib unub. Farisi nanngo angro nanngi dego kumbra degyeqnu. Ariya ino angro nanngi kiyaaq qurienosaieqnu? Agi nanngi bati gaigai inngi ti ya ti uyoqnsib unub.”

34 Onaqa Yesus a nanngo anjam di qusiqa a kamba yawo anjam bei endegsi minjrej, “Tamo bei a unja ban ojqa bati qa aqa was nanngi ti soqnbqa nanngi qurienqab e? Sai.

35 Bunuqna nanngo was a nanngi uratnjrimqa bati deqa nanngi qurienqnsib sqab.”

36 Osiq Yesus a olo yawo anjam bei endegsi minjrej, “Tamo bei a gara jugo bunuj osim dena mutu gentosim gara jugo sari branjoq di qandimqa keresai. Degsi qandimqas di a na gara jugo bunuj di ugeugeiyqas. Amqa gara sari aqa uno bole-saiqas. Di kiyaaq? Gara sari ti gara bunuj ti kerekereqasai.

³⁷ Tamo bei a wain bunuj osim ya nobu sariq di qamqa kere-sai. Ya nobu sari di nami kangranosiq singilaej. Deqa a wain bunuj qamimqa wain a didiqosim ya nobu sari paratosimqa wain bilenjosim mandamq aiqas. Ya nobu a dego ugeqas.

³⁸ A ya nobu bunujq di wain bunuj qamimqa ombla bole sqab.

³⁹ Tamo bei a wain namij uysimqa a olo wain bunuj uyqa-sai. Di kiyaaqa? A marqas, 'Namij di bole.' "

6

Yesus a segi yori bati aqa Tamo Koba

¹ Yori bati bei Yesus aqa angro nanqi ti wau ambleq na giloqnsibqa aqa angro nanqi bem sum gei elenqnsib ban na ñoqoryoqnsib uye uye giloqneq.

² Nanqi degsib gileqnabqa Farisi qudei nanqi bosib nanqi unjrsib minjreb, "Ninqi kiyaaqa kumbra degyeqneq? Yori bati qa kumbra degyo di getento koba."

³ Onaqa Yesus na kamba Farisi nanqi minjrej, "Nami Devit aqa wau tamo nanqi ti mamnjrnaqa kumbra yeb qaji di ninqi buk miligiq di sisiyosai kiyo?"

⁴ Devit a atra tal miligiq gilsiqqa Qotei atraiyqajqa bem uysiqqa aqa wau tamo nanqi dego anainjrnaq uyeq. Bem di getento. Di atra tamo nanqi segi uyqajqa bem. Devit a degyej di a dal anjam grotej. Ariya a Qotei aqa ñamgalaq di une saiqoji. Ninqi anjam di sisiyosai kiyo?"

⁵ Osiqa minjrej, "E Tamo Angro. Deqa e segi na yori bati taqatejunum. E segi yori bati aqa Tamo Koba."

Yori bati qa Yesus a tamo ban qandamyey qaji di boletej

⁶ Olo yori bati bei Yesus a Juda nanqi Qotei tal miligiq gilsiqqa Qotei aqa anjam plaltosiq minjroqnej. Qotei tal miligiq di tamo bei ban wo qandamyey qaji a soqnej.

⁷ Onaqa dal anjam qalie tamo nanqi ti Farisi nanqi ti Yesus koqyoqneq. Nanqi are qaleb, "Yesus a yori bati qa tamo di boletqas kiyo? Yimqa minjqom, 'Ni na yori bati grotonum.' " Deqa nanqi Yesus koqyoqneq.

⁸⁻⁹ Onaqa Yesus a nanqi areqalo di qalieosiqa tamo ban qandamyey qaji di minjeq, "Ni tigelosim gago ambleq au." Degsi minjnaqa a tigelosiq nanqi ambleq bonaqa Yesus na Farisi nanqi minjrej, "E ninqi anjam bei nenemngwai. Iga yori bati qa kumbra bole yqom kiyo kumbra uge yqom kiyo? Tamo bei a padalqa laqnimqa iga na aqaryaiyonam bole sqas di kere kiyo iga a uratonam padalqas di kere kiyo? Dal anjam a kiyersi marqo?"

10 Yesus na nanɣi kalil degsi minjrsiq koqnjrsiqa tamo ban qandamyey qaji di minnej, “Ni ino ban waiy.” Degsi minjnaqa aqa ban waiyonaq boleej.

11 Onaqa Farisi nanɣi Yesus aqa kumbra di unsibqa minjin oqetnjrnaqa nanɣi Yesus kiyeryqajqa deqa qairoqneb.

Yesus na aqa angro 12 nanɣi giltnjrej

12 Bati deqa Yesus a segi Qotei pailyqa marsiq manaq oqej. Manaq oqsiiq dia Qotei pailyeqnaqa nebeej. 13 Nebeonaqa Yesus na tamo kalil a dauryosib laqneb qaji nanɣi metnjrnaqa aqa areq bonabqa nanɣo ambleq dena angro 12 giltnjrej. Nanɣi a ombla sosib aqa anjam mare mare laqajqa deqa giltnjrej.

14 Nanɣo ñam agiende. Bei Saimon. Yesus na aqa ñam bei Pita waiyej. Nanɣi aqa was Andru wo. Bei Jems. Nanɣi aqa was Jon wo. Bei Filip. Bei Bartolomyu.

15 Ariya Matyu Tomas wo. Bei Alfias aqa ñiri Jems. Bei Saimon agi Rom nanɣi winjrqaqqa maroqnej qaji.

16 Ariya bei Jems aqa ñiri Judas. Bei Judas Iskariot agi bunuqna Yesus osiqa jeu tamo nanɣo banq di atej qaji.

Yesus na tamo unɣasari gargekoba nanɣi boletnjroqnej

17-18 Onaqa Yesus na aqa angro nanɣi di joqsiqa koba na manaq dena olo aiyeb. Aisib sawa guɲ dia sonabqa tamo unɣasari gargekoba a dauryosib laqneb qaji nanɣi bosib aqa anjam quqwajqa ti a nanɣo ma boletetnjrqajqa ti koroeb. Tamo unɣasari laɲa laɲaj gargekoba dego Judia sawa nanɣo qure qureq dena ti Jerusalem dena ti Tair qure wo Saidon qure wo nanɣo sawa alile jojom dena ti belenɛb. Bonabqa Yesus a tamo kalil mondor uge uge na ojeleno qaji nanɣi boletnjroqnej.

19 Aqa jejamuq na siɲgila gileqnaqa tamo ma ti kalil nanɣo ma kobooqnej. Deqa nanɣi kalil aqa jejamuq di nanɣo ban atqa maroqnsib ban waiyoqnsib ojoqneb.

Tamo yai nanɣi tulaɲ areboleboleinjraqas?

20 Onaqa Yesus a bulosiqa aqa angro nanɣi koqnjrsiqa endegsi minjrej,

“Niɲgi bini sougetejunub qaji bunuqna Qotei a nunɣo Mandor Koba sosim niɲgi taqatɲwas. Deqa niɲgi tulaɲ areboleboleinjwas.

21 “Niɲgi bini mam unub qaji bunuqna kere na sqab. Deqa niɲgi tulaɲ areboleboleinjwas.

“Niɲgi bini akam ti unub qaji bunuqna akam uratosib olo kikiqab. Deqa niɲgi tulaɲ areboleboleinjwas.

22-23 “Niɲgi e Tamo Angro daurbegnub deqa bunuqna tamo qudei na niɲgi jeutɲgoqnsib misilingoqnsib nunɣo ñam

ugeugeiyoqnqab. Nami nanjo moma nanji na Qotei aqa medabu o qaji tamo nanji degsib ugeugeinjroqneb. Nanji ningi ugeugeinjibqa, di unqum, ningi tulan areboleboleingem. Ningi quiy. Nunjo awai bole agi lan goge di unu. Bunuqna ningi oqsib awai di itqab.

24 “Ariya ningi bini ñoro koba ti unub qaji ningi ñam atoqniy. Nunjo are boletetngwajqa ingi ingi agi ningi mandamq endi ekritonub deqa bunuqna ningi gulbe koba oqab.

25 “Ningi bini ingi qa kere na unub qaji ningi dego ñam atoqniy. Bunuqna ningi mam oqab.

“Ningi bini kiekeqñub qaji ningi dego ñam atoqniy. Bunuqna ningi are ugeingim akam ti sqab.

26 “Tamo kalil nanji na nunjo ñam soqtetngwab di uge. Deqa ningi ñam atoqniy. Nami nanjo moma nanji na dego gisan anjam maro tamo nanjo ñam soqtetnjroqneb.

Ningi nunjo jeu tamo nanji qa boleoqnsib gereinjroqniy

27 “Ningi ijo anjam endi queqñub qaji e na olo endegsi merngwai. Tamo qudei na ningi jeutngqonibqa ningi kamba olo nanji jeutnjraib. Ningi nanji qa boleoqnsib qalaqalainjroqniy.

28 Tamo qudei na ningi misilingqonibqa ningi kamba olo nanji misilingnjraib. Ningi anjam bole bole minjroqniy. Tamo qudei na ningi ugeugeingqonibqa ningi kamba olo nanji ugeugeinjraib. Ningi nanji qa Qotei pailyoqniy.

29 Tamo bei na ula ponmimqa belosim waliñe bei osoryimqa ponyem. Tamo bei a ino gara jugo yaimimqa ni na saidyaim. Olo ino gara jugo bei dego ye.

30 Tamo bei na ino ingi bei yaimqajqa mermimqa ye. Yosim a na kamba olo ni emqajqa minjaim.

31 Kumbra bole bole tamo nanji na ningi engwajqa arearetngeqnu qaji di ningi na olo nanji enjroqniy.

32 “Tamo ungasari ningi qa boleeqñub qaji nanji qa segi ningi kamba boleoqnqab di kumbra bolesai. Dal anjam gotranjo qaji tamo nanji dego kumbra degyeqñub.

33 Tamo ungasari ningi geregereingeqñub qaji nanji segi ningi na kamba geregereinjroqnqab di kumbra bolesai. Dal anjam gotranjo qaji tamo nanji dego kumbra degyeqñub.

34 Ningi na tamo qudei nanji ingi bei enjrqa osibqa nanji kamba olo ningi engwajqa minjrsib ingi enjrqab di kumbra tulan bolesai. Dal anjam gotranjo qaji tamo nanji dego kumbra degyeqñub.

35 Deqa ningi ijo anjam endi quiy. Tamo qudei na ningi jeutngqonibqa ningi kamba olo nanji jeutnjraib. Ningi nanji qa boleoqnsib nanji qalaqalainjroqniy. Osib ingi bole bole enjroqnsib nanji na kamba olo ningi engwajqa minjroqnaib.

Niŋgi kumbra degyqab di niŋgi Qotei Goge Koba aqa angro bole sosib awai tulaŋ boledamu oqab. Niŋgi qalie, tamo ungasari kumbra uge uge yoqnsib Qotei binjyqa urateqnu qaji naŋgi di Qotei na kamba kumbra uge uge enjrosaieqnu. A na naŋgi olo kumbra bole bole enjreqnu. Deqa niŋgi dego Qotei aqa kumbra di dauryosib tamo bole ti tamo uge ti naŋgi turtnjroqnsib kumbra bole bole enjroqniy. Niŋgi kumbra degyqab di niŋgi Qotei aqa angro bole sqab.

³⁶ Nungo Abu a tamo naŋgi qa duleqnu deqa niŋgi dego Qotei aqa kumbra di dauryosib tamo naŋgi qa duloqniy.

Niŋgi na tamo qudei naŋgi peginjraib

³⁷ “Niŋgi na tamo qudei naŋgi peginjraib. Niŋgi peginjraqasai di Qotei a kamba dego niŋgi peginŋwasai. Niŋgi na tamo qudei naŋgo jejamuq di une qametnjraib. Yimqa Qotei a kamba dego nungo jejamuq di une qametnŋwasai. Niŋgi na tamo naŋgo une kalil taqal atetnjroqniy. Yimqa Qotei a dego nungo une kalil taqal atetnŋgoqnas.

³⁸ Niŋgi na tamo naŋgi lueinjroqnsib inŋi inŋi enjroqniy. Yimqa Qotei a kamba dego niŋgi lueinŋoqnsim inŋi inŋi enŋoqnas. Osim inŋi inŋi tulaŋ koba enŋoqnsim nungo mogomq di bilentoqnimqa ojqa keresaiinŋoqnimqa bilenŋoqnsib dobulq aiyonqab. Niŋgi tamo naŋgi kumbra enjroqnaqab kere dego Qotei a kamba niŋgi kumbra enŋoqnas.” Yesus na aqa angro naŋgi anjam degsi minjrej.

³⁹ Osiqa Yesus a olo yawo anjam bei endegsi minjrej, “Tamo bei ŋam qandimo unu qaji a na tamo bei dego ŋam qandimo unu qaji di gam osoryqa keresai. A na aqa baŋ ojsim ombla walwelqab di ombla maŋgalsib subq aiqab.

⁴⁰ Skul angro na aqa qalie tamo a bunyqa keresai. A kobaqujaosimqa di aqa qalie tamo ombla kerekereqab.

⁴¹ “Kiyaqa ni ino was aqa ŋamdamuq di ŋam ñeŋgi kiñala unu di unsimqa ino segi ŋamdamuq di ŋampaŋ kobaquja unu di ni unosai?

⁴² Kiyaqa ino segi ŋamdamuq di ŋampaŋ kobaquja soqnimqa ni na tentosim ino was minjqam, ‘Was, e ino ŋamdamuq di ŋam ñeŋgi kiñala unonum di osiy taqal waiyetmqai?’ Kiyaqa ni degsi minjqam? Kiyaqa ŋampaŋ kobaquja ino segi ŋamdamuq di unu qaji di ni unosai? Ni gisaŋ tamo. Ni mati ŋampaŋ kobaquja ino segi ŋamdamuq di unu qaji di taqal waiyosim ŋamdamu suwaŋmimqa ariya degam ŋam ñeŋgi kiñala ino was aqa ŋamdamuq di unu qaji di geregere unsim taqal waiyete.”

Ŋam uge naŋgi gei uge ateqnu

⁴³ Osiqa Yesus a olo marej, “Ŋam bole naŋgi gei bole ateqnu. Naŋgi gei uge atosaietqnu. Ŋam uge naŋgi gei uge ateqnu. Naŋgi gei bole atosaietqnu.

44 Deqa tamo nanği nam aqa gei unsibqa dena nanği poinjrças, ‘Nam di bole. Nam di uge.’ Niği mañ luwit mariñq dena qura gei osib uyosaieqñub. Sil luwit mariñq dena wain gei osib uyosaieqñub.

45 Dego kere tamo bole nanço are miligiq di areqalo bole na maqejunu. Deqa nanği kumbra bole yeqñub. Ariya tamo uge nanço are miligiq di areqalo uge na maqejunu. Deqa nanği kumbra uge yeqñub. Tamo nanço areqalo kalil nanço are miligiq na oqoqñsiq medabuq na branteqñu.”

Yesus a tal gereiyo kumbra qa yawo anjam marej

46 Osiqa Yesus a olo marej, “Kiyaqa niği ‘O Tamo Koba, O Tamo Koba’ e degsib metboqñsib olo ijo anjam dauryo-saieqñub?

47-48 Niği quiy. Tamo unğasari nanği ijoq bosib ijo anjam qusib dauryqab di nanği tal gereiyo tamo bul sqab. Tal gereiyo tamo di a tal utru atqa osiqa tal ai sub bogelenosiq guma koba aiyelenosiq meniñ iteleñej. Bunuqna awa koba bosimqa ya meli dosim tal di qamsim putqasai. Singila na tigelesqas. Di kiyayaqa? A meniñ quraq di tal atej deqa.

49 Ariya tamo unğasari nanği ijo anjam qusib olo dauryqa uratqab di nanği tamo bei laña sub gogeq di aqa tal atej qaji a bul sqas. Tal atnaq sonaqa awa koba bosiya ya meli dosiya tal di qamsiq reñgintosiq putonaq aisiq tulañ niñaqej.”

7

Yesus na qaja tamo gate bei aqa kanğal tamo boletej

1 Yesus a anjam kalil degsi marnaqa tamo unğasari nanği qunabqa a nanği uratñjrñsiqa Kaperneam qureq aiyej.

2 Dia qaja tamo gate bei soqnej. A Rom tamo. Aqa kanğal tamo a tulañ qalaqalaiyoqnej qaji di makobaiyosiqa moiqa laqnej.

3 Deqa tamo qudei na qaja tamo gate di minjeb, “Yesus a bqo Kaperneam endi unu.” Degsi minjnab quej. Qusiqa Juda gate qudei nanği Yesus minjib bosim aqa kanğal tamo boletqajqa deqa qarijnjrnaq gileb.

4 Gilsib Yesus itosib singila na pailyosib minjeb, “O Tamo Koba, ni iga uratgaim. Qaja tamo gate di a tamo bolequja.

5 A Juda kalil nanği qa tulañ boleoqñsiqa gaigai geregerein-jreqñu. Agi a na gago Qotei tal gereiyej.”

6 Nanği degsib Yesus minjnab qusiqa tigelosiq nanği daurn-jrñsiq koba na aiyeb. Aisib tal jojomyqa laqñabqa qaja tamo gate dena aqa was qudei nanği olo qarijnjrnaq gilsib gamq di Yesus turosib minjeb, “O Tamo Koba, gago was a marqo, ‘Unğum, ni laña waukobaaim. E tamo bolesai deqa ni ijo talq baim.

⁷ E dego ino areq bqa keresai. Deqa ni anjam segi marimqa ijo kanjal tamo a boleqas.

⁸ E dego tamo kokba qudei nanjo sorgomq di unum. Ijo qaja tamo nanji ijo sorgomq di unub. E bei minjqai, “Ni gile.” Yimqa a gilqas. Bei minjqai, “Ni au.” Yimqa a bqas. Ijo kanjal tamo bei minjqai, “Wau di ye.” Degsi minjitqa a ijo anjam dauryqas.’”

⁹ Onaqa Yesus a anjam di qusiqa tulan prugugetej. Osiqa bulosiq tamo ungasari gargekoba a dauryoqneb qaji nanji minjrej, “E ningi endegsi mernjwai. Qaja tamo gate di a e qa aqa areqalo tulan singilatqo. Israel tamo nami e qa degsi aqa areqalo singilato qaji bei unosai.”

¹⁰ Onaqa qaja tamo gate aqa was nanji a na qarinjrej qaji nanji olo puluosib aqa talq gilsib kanjal tamo di a boleosiq sonaq uneb.

Yesus a unja qobul bei aqa njiri moiyej qaji di olo tigeltej

¹¹ Olo bati bei Yesus a qure beiq aiyej. Qure di aqa ñam Nain. Tamo ungasari gargekoba nanji Yesus aqa angro ti koba na aiyeb.

¹² Yesus a qure polomq di branteqnaqa tamo bei nami moiyej qaji a subq atqajqa qoboyosib giloqneb. Tamo di aqa ai qobulej. Aqa angro qujai bole qujai agi a segi. Angro di qoboyosib gileqnaqqa tamo ungasari tulan gargekoba qure dia soqneb qaji nanji unja di koba na walwelosib giloqneb.

¹³ Onaqa Tamo Koba a unja di unsiqa a qa tulan dulosiqa minjej, “Ni akamaim.”

¹⁴ Degsi minjsiq walwelosiqa ban waiyosiq kulum angro jgeb qaji di ojnaqa tamo nanji a qoboyosib giloqneb qaji tigeleb. Onaqa Yesus na angro moiyej qaji di minjej, “O angro, e ni mermqai, ni tigel.”

¹⁵ Degsi minjnaqa a tigelosiq awoosiq anjam maroqnej. Onaqa Yesus na a ban ojsiqa osi gilsiq aqa ai yej.

¹⁶ Onaqa tamo ungasari kalil qure dia soqneb qaji nanji Qotei aqa manwa di unsibqa nanji tulan prugugetosib Qotei aqa ñam soqtosib maroqneb, “Bole, bini Qotei aqa medabu o qaji tamo kobaquja a gago ambleq endi brantqo. Qotei na aqa segi tamo ungasari nanji aqaryainjrqajqa deqa tamo di qarinyqo bqo.”

¹⁷ Yesus a manwa di yonaqa tamo ungasari nanji unsib deqa mare mare laqnaq Judia sawaq di, sawa bei beiq di nanji quekriteb.

Jon yansjro qaji aqa angro aiyel nanji anjam bei Yesus nenemyeb

18 Jon aqa angro nanği manwa kalil Yesus a yoqnej qaji deqa Jon saiye.

19 Saiyonab Jon na aqa angro aiyel nanği metnjrnaq aqa areq bonabqa minjrej, "Niği Tamo Koba aqa areq gilsib endegsib nenemyiy, 'Kristus agi Qotei na nami qarinyim bqajqa marej qaji di ni kiyo? Ni saiamqa iga tamo bei qa tarinqom kiyo?'"

20 Jon na nanği aiyel degsi minjrnsiq qarinjrnnaqa Yesus aqa areq gilsib minjeb, "Jon yansjro qaji a na iga qarinqwoqa inoq bonum. A ni endegsi nenemmqo, 'Kristus agi Qotei na nami qarinyim bqajqa marej qaji di ni kiyo? Ni saiamqa iga tamo bei qa tarinqom kiyo?'"

21 Bati deqa Yesus na tamo ungasari tulan gargekoba ma utru segi segi nanği ti tamo nanço jejamu mondor uge uge na ojeleno qaji nanği ti boletnjroqnej. Tamo nam qandimo gargekoba dego boletnjreqnaqa nam poinjroqnej.

22 Deqa Yesus a tamo aiyel Jon na qarinjrej qaji nanği di minjrej, "Niği aisib kumbra niği uneqñub qaji deqa ti anjam niği queqñub qaji deqa ti Jon saiyosib minjiy. Endegsib minjiy, 'Tamo nam qandimnjro qaji nanği olo nam poinjreqnaqa sawa uneqñub. Tamo jejamu lainjro qaji nanği olo walweleqñub. Tamo nanço jejamu yu na ugeeleno qaji nanço yu kalil koboeqñu. Tamo dabkala getenjro qaji nanço dabkala olo waqeqñu. Tamo moreno qaji nanği olo tigeleqñub. Tamo sougetejunub qaji nanği Qotei aqa anjam bole queqñub.'

23 Tamo nanği e qa nanço areqalo singilatoqñsib olo ijo ñam ulontosaieqñub qaji nanği tulan areboleboleinjreqñu.'"

24 Onaqa Jon aqa angro aiyel nanği Yesus aqa anjam di qusibqa nanği olo puluosib Jon minjqajqa aiyeb. Aiyeqñabqa Yesus na tamo ungasari gargekoba a ombla soqñeb qaji nanği Jon qa endegsi minjrej, "Niği tamo kiyero unqajqa wadau sawaq gileb? Niği tamo silai aqa banqa bul jagwa na pileteqnaqa di unqajqa gileb kiyo? Sai. Jon a tamo deqaji sai.

25 Deqa niği tamo kiyero unqajqa wadau sawaq gileb? Niği tamo gara bole walaosi laqñu qaji di unqajqa gileb kiyo? Di dego sai. Tamo gara bole walaoqñsib ñoro koba ti unub qaji nanği mandor kokba nanço talq di unub.

26 Deqa niği tamo kiyero unqajqa wadau sawaq gileb? Niği Qotei aqa medabu o qaji tamo bei unqajqa gileb kiyo? Od. Agide. Niği deqa unqa gileb. Deqa e niği endegsi merñwai. Jon a Qotei aqa medabu o qaji tamo kobaquja. A na Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil nanği tulan bunjrejunu.

27 Agi nami e mandamq aiyosaisonamqa Qotei a Jon qa endegsi merbej, 'Ni que. E na ijo anjam maro tamo qarinyitqa

a ni qa namoosim ino gam gereiyetmqas.' Tamo di agi Jon. Anjam di Qotei aqa nenjrenj di unu.

²⁸ Deqa e bole mernjwai. Jon yansnjro qaji a na tamo kalil mandamq endi unub qaji nanji tulan bunjnrejunu. Ariya tamo qudei ñam saiqoji unub qaji nanji Qotei na taqatnjro-qnsiqa nanjo Mandor Koba unu deqa nanji olo Jon tulan bunyejunub."

²⁹ Onaqa tamo ungasari nanji ti takis o qaji tamo nanji ti anjam di qusib mareb, "Bole. Qotei aqa kumbra kalil di bole tinjin." Nanji degsib mareb. Di kiyafa? Nanji nami are bulyonab Jon na yansnjrej deqa.

³⁰ Ariya Farisi nanji ti dal anjam qalie tamo nanji ti Jon na yansnjrqa urateb deqa nanji gam bole Qotei na osornjrej qaji di qoreiyeb.

³¹ Onaqa Yesus a olo marej, "Tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanjo kumbra qa e yawo anjam kiyersiy marqai?"

³² E nanjo kumbra qa endegsi marqai. Nanji angro du du bul qure ambleq di alanoqnsib angro qudei na qudei minjre-qnub, 'Iga yumba anjamonumqa ninji lou tuosai. Iga are uge qa louonumqa ninji akamosai.' "

³³ Osiqa Yesus a olo marej, "Jon yansnjro qaji a bosiq a ingi ti wain ti uratosiq sonaqa ninji a qa mareqnub, 'A mondor uge ti unu.'

³⁴ Ariya e Tamo Angro bosimqa ingi ti wain ti uyeqnamqa ninji e nubognsib mareqnub, 'Ninji uniy. Yesus a qunjan ani. A wain uyo ani. A takis o qaji tamo ti une tamo ti nanji koba na walweleqnub.' "

³⁵ Osiqa Yesus a olo marej, "Qotei aqa tamo ungasari nanji bole qalieeqnub, aqa powo tulan kobaqaja."

Unja bei a gorenj quleq ti osiq Yesus aqa singa liyoqnej

³⁶ Bati bei Farisi tamo bei aqa ñam Saimon a Yesus minjej, "Ni ijo talq bamqa aqo ombla ingi uyqom." Onaqa Yesus a Saimon odyosiqa aqa talq gilsiq Saimon ombla awoosib ingi uyoqneb.

³⁷⁻³⁸ Onaqa sambala unja bei qure dia soqnej qaji a anjam endegsi quej, "Yesus a Saimon aqa talq di sosisqa ingi uyeqnu." A anjam degsi qusiqa gorenj jalinja quleq ti osiq Saimon aqa tal miligiq gilsiq Yesus aqa qoreq na bosiq aqa singa jojomq di tigelosiq akamej. Akamonaqa aqa nam ya Yesus aqa singaq ainaqa singa tombol na awoosiq aqa nam ya singaq aiyej qaji di aqa segi gate banga na piyoqnsiqa Yesus aqa singa kundogyoqnsiqa gorenj quleq ti dena Yesus aqa singa liyoqnej.

39 Uña a kumbra di yonaqa Saimon a unsiqa are qalej, “Yesus a Qotei aqa medabu o tamo unu qamu uña endi bosiq aqa jejamu ojqqo qaji di sambala uña a degsi poiyyo qamu.”

40 Onaqa Yesus a Saimon aqa areqalo di qalieosiqa minjej, “Saimon, e ni anjam bei mermqai.” Onaqa Saimon na minjej, “O Qalie Tamo, ni mare.”

41 Onaqa Yesus na yawo anjam endegsi Saimon minjej, “Tamo aiyel na tamo bei silali yaiyeb. Bei na 100 kina yaiyej. Bei na 10 kina yaiyej. Yaiyonabqa minjrej, ‘Bunuqna niñgi na kamba silali di olo e ebqab.’

42 Ariya bunuqna nanği aiyel na kamba silali di a olo yqa keresai deqa a na nanği aiyel minjrej, ‘Uñgum, niñgi na silali di olo ebaib. Uratiy.’ Degsi minjrej. Deqa Saimon, ni merbe, tamo yai a tamo deqa tulan are boledamuiyqas? Tamo 100 kina yaiyej qaji a kiyo tamo 10 kina yaiyej qaji a kiyo?”

43 Onaqa Saimon na minjej, “E are qalonum, tamo 100 kina ej qaji a tamo deqa tulan are boledamuiyqas.” Onaqa Yesus na Saimon minjej, “Ni kere maronum.”

44 Osiq bulosiqa sambala uña di areiyosiq Saimon minjej, “Ni uña endi unime. E ino tal miligiq gilonumqa ni ijo singa yansetbosai. Ariya uña endi a bosiq aqa ñam ya na ijo singa yansetbosiq aqa gate banqa na ijo singa piyyo.

45 E ino tal miligiq gilonumqa ni e kundoqbosai. Ariya uña endi a bosiq ijo singa kundoqyoqnaj agi kundoqyoqnsiq unu.

46 Ni na ijo gate goren na liyosai. Ariya uña endi a goren boledamu quleq ti osi bosiq dena ijo singa liyyo.

47 Deqa Saimon, e ni mermqai. Sambala uña endi aqa une tulan gargekoba. E na aqa une kalil kobotetonum deqa a e qa are tulan boledamuiyqo. Ariya e na tamo bei aqa une quja quja segi kobotetqai di a e qa are bolekiñalayqas.”

48 Osiqa uña di minjej, “Ino une kalil e na kobotetmonum.”

49 Onaqa tamo nanği Yesus koba na awoosib iñgi uyoqneb qaji nanği aqa anjam di qusibqa segi segi maroqneb, “Yesus a tamo kiyero deqa a na tamo nanngo une kobotetnjreqnu?”

50 Onaqa Yesus na uña di minjej, “Ni ino areqalo e qa singilatonum deqa Qotei na ni oqo. Deqa ni are lawo na gilime.”

8

Uñgasari qudei nanği Yesus dauryosib koba na walweloqneb

1 Bati bei Yesus a walweloqiqa qure kokba ti qure kiñilala ti dia brantoqnsiq a Qotei a tamo uñgasari nanngo Mandor Koba sosim nanği taqatnjrqas anjam bole di minjre minjre laqnej. Tamo 12 Yesus na giltnjrej qaji nanği a ti walweloqneb.

² Unğasari qudei nami nanğo jejamuq dena Yesus na mondor uge uge winjrej qaji nanği ti unğa qudei nami mainjrnaqa Yesus na boletnjrej qaji nanği ti Yesus dauryosib koba na walweloqneb. Unğa bei aqa ñam Maria. A Makdala qure qaji. Nami mondor uge 7 nanği aqa jejamuq di sonabqa Yesus na winjretej.

³ Unğa bei aqa ñam Joana. A Kusa aqa nğauñ. Kusa a Mandor Herot aqa tal taqatoqnej qaji. Unğa bei aqa ñam Susana. Unğasari gargekoba nanği dego Yesus dauryoqneb. Nanği nanğo segi silali na Yesus aqa anğro nanği ti inği awaiyetnjroqneb.

Yesus a saga yago qa yawo anjam marej

⁴ Bati deqa tamo unğasari tulanğ gargekoba nanği qure qure kalilq dena bosib Yesus aqa areq di koroonaqqa a tiğelosiqa yawo anjam endegsi minjrej,

⁵ “Tamo bei a saga yago osiq aqa inği wauq di breiyej. Breiyonaqa saga yago qudei gam qalaq aiyeleneb. Ainabqa tamo qudei nanği walwelosib saga yago di soselenonabqa qebari nanği bosib uyekriteb.

⁶ Saga yago qudei mandam lanjaq di aiyeleneb. Mandam di guma meniñ ti. Gogeq di mandam kiñala. Deqa saga yago aiyelenosib urur oqoqujateb. Onaqa mandam olo kanğrañonaq saga yago laosib moreñeb.

⁷ Saga yago qudei sil luwit ambleq di aiyeleneb. Dena oqeb qaji sil luwit na dego dauryosiq oqsıq kabutnjrnaq geitosai.

⁸ Saga yago qudei mol mandam boledamuq di aiyeb. Di aisib oqoboledamuyosib gei tulanğ gargekoba ateb. 100 dego.” Yesus na tamo unğasari nanği yawo anjam degsi minjrsiq koboonaqa a tulanğ lelenosiq marej, “Tamo a dabkala ti sqas di a ijo anjam endi geregere quem.”

Yesus a kiyaaqa tamo unğasari nanği yawo anjam minjroqnej?

⁹ Onaqa Yesus aqa anğro nanği aqa yawo anjam di qusibqa nanği anjam aqa utru geregere qalieqajqa deqa Yesus nene-myeb.

¹⁰ Nenemyonabqa a na kamba endegsi minjrej, “Qotei na aqa segi tamo unğasari nanği taqatnjrsim nanğo Mandor Koba sqas. Anjam di aqa utru uliejunu. Di Qotei na babtımqa ijo anğro niñgi segi utru qalieqab. Ariya tamo unğasari lanaj nanği yawo anjam segi minjroqnqai. Deqa nanği nğam atoqnqab di nanği ijo anjam aqa damu unğasai. Nanği dab atoqnqab di nanği ijo anjam aqa utru poinjrqsai.”

Saga yago qa yawo anjam aqa utru Yesus na babtej

11 Osiqa Yesus a olo marej, “Saga yago qa yawo anjam maronum di aqa utru e na babbittqa ninji quiy. Saga yago di Qotei aqa anjam.

12 Saga yago qudei gam qalaq aiye b qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nanji Qotei aqa anjam qusib nanjo are miligiq di atib soqnimqa Satan a bosim anjam di olo yainjrqas. Yim nanji Qotei aqa anjam nanjo areqaloq di singilatqa keresai. Deqa Qotei a nanji elenqasai.

13 Saga yago qudei mandam lanjaq di aiye b qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nanji Qotei aqa anjam qusib tulan areboleboleinjrimqa anjam di oqujatosib nanjo areq atqab. Ariya anjam di nanjo are miligiq tulan guma aiyosai. Deqa sokiñala gulbe bei bei nanjoq bamqa nanjo areqalo Yesus qa singilateqñub qaji di nanji olo ulontqab.

14 Saga yago qudei sil luwit ambleq di aiye b qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nanji Qotei aqa anjam quqwab. Ariya bunuqna nanjo segi jejamu qa ulaqajqa ti ñoro koba oqajqa ti mandam qa inji inji qa areboleboleinjrqajqa ti kumbra dena anjam bole nanjo are miligiq di unu qaji di tentim loumqas. Saga yago uge nanji gei bole atosaiqñub dego kere.

15 Saga yago qudei mol mandam boledamuq di aiye b qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nanji Qotei aqa anjam qusib ojsib dauryoqñqab. Nanjo are miligi bolequja deqa nanji singila na tigelesosib gulbe qoboiyoqñqab. Saga yago bole nanji gei bole atelenqñub dego kere.”

Tamo bei a lam qatrentosim kulum miligiq jugwasai

16 Osiqa Yesus a olo marej, “Tamo bei a lam qatrentosim web na kabutqasai. A bijal surumq di atqasai. Boleq di gaintim warum suwanamqa tamo ungasari nanji tal miligiq gilsib warum geregere unqab.

17 Dego kere kumbra kalil uliejunu qaji di olo boleq dqas. Inji inji kalil kabuejunu qaji di dego olo boleq dimqa tamo ungasari nanji unsib utru qalieqab.

18 “Deqa ninji ijo anjam geregere qusib poinjem. Tamo a powo ti sqas di Qotei na powo olo yimqa a powo koba oqas. Ariya tamo a powo ti sqasai di powo kiñala aqaq di unu qaji di Qotei na olo yaiyimqa a lanja sqas. Tamo di a marqas, ‘E powo ti.’ Di sai. A powo saiqoji.”

Tamo yai nanji Yesus aqa was bole? Tamo yai nanji Yesus aqa ai bole?

19 Onaqa Yesus aqa was nanji aqa ai koba na Yesus aqaq bosib talq di iteb. Itosib tamo ungasari gargekoba siranmeq di jujuneb deqa nanji aqa areq gilqa keresaiinjrej.

20 Deqa tamo qudei na Yesus minjeb, “Ino was nanği ino ai ombla na ni numqa bonub agi oqeq di tigelejunub.”

21 Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Tamo unğasari Qotei aqa anjam qusib dauryeqnub qaji nanği ijo ai bole. Nanği ijo was bole dego.”

Yesus a jagwa ti ya korkor ti anjam minjrnaq laeb

22-23 Bati bei Yesus aqa anğro nanği ti qobuñ bei gogetosibqa Yesus na minjrej, “Iga ya agu taqal beiq gilqom.” Degsi minjr-siqa nanği koba na qobuñ na gileq nabqa Yesus a urnamyonaqa qobuñ miligiq di ñeisiq qambumtej. Onaqa jagwa koba tigelosiq ya korkortosiqa qobuñ qaloqnsiqa morman miligiq aieyqnaqa ya maqonaqa qobuñ tugwa laqnej.

24 Deqa Yesus aqa anğro nanği tulañ ulaugetosib aqa areq bosib dudumyosib minjeb, “O Tamo Koba, iga padalqa laqnum.” Degsi minjnabqa Yesus a nanğo anjam di qusiqa qutuosiq tigelej. Tigelosiqa jagwa ti ya ti siñgila na minjrej, “Niñgi laoiy.” Onaqa jagwa ti ya ti laosib tulañ maninej.

25 Onaqa Yesus na aqa anğro nanği minjrej, “Niñgi kiyaaqa e qa nunğo areqalo siñgilatosai?” Degsi minjrnaqa nanği tulañ ulaugetosib segi segi maroqneq, “Yesus a tamo kiyero deqa jagwa ti ya ti minjrqaqa aqa anjam qusib laonub?”

Yesus a tamo bei aqa jejamuq na mondor uge gargekoba winjretej

26 Onaqa Yesus aqa anğro nanği ti Galili sawa uratosib ya agu ambleq na potosib qobuñ na gilsib Gerasa sawaq di tiryeb.

27 Tiriyosib Yesus a mandamq ainaqa qure deqaji tamo bei a bosiq Yesus itej. Tamo di a mondor uge uge na ojeleno qaji. A bati gaigai yosi laqnej. A nami koba degsi soqnej. A talq di ñeiosai oqnej. A gaigai tamo sub ato sawaq di ñeioqnej.

28 Deqa a Yesus unsiqa tulañ lelenosiqa bosiq Yesus aqa areq di siñga pulutosiq minjej, “O Yesus, Qotei Goge Koba aqa Niri, ni e kiyerbqa bonum? E ni endegsi mermqai, ni e jaqatin ebaim.”

29 Mondor uge dena Yesus degsi minjej. Di kiyaaqa? Yesus na siñgila na minjoqnej, “Ni tamo di uratosim ulañ.” Mondor uge dena bati gargekoba tamo di aqa jejamu ugeugeiyeteqnaqa tamo qudei na ojoqnsib sil kokba na aqa siñga ti bañ ti tontoqnsib geregere taqatoqneq. Yeqnaqa mondor uge dena sil kokba kukoqyelenoqnsiqa tamo di oqnsiqa wadau sawaq osi giloqnej.

30 Deqa Yesus na mondor uge di nenemyej, “Ino ñam yai?” Onaqa minjej, “Ijo ñam Qoto Tamo Gargekoba.” A na Yesus degsi minjej. Di kiyaaqa? Mondor uge tulañ gargekoba tamo di aqa jejamuq di soqneq deqa.

31 Onaqa mondor uge nanği sinğila na pailosib Yesus minjeb, “Ni iga sub guma kobaq di waigaim.”

32-33 Bati deqa bel tulañ gargekoba nanği mana goge dia suwaroqneb. Deqa mondor uge nanği na Yesus minjeb, “Ni iga qarinqimqa iga bel nanço jejamuq gilelenqom.” Onaqa Yesus a mondor uge nanği odnrnaqa nanği na tamo di uratosibqa segi segi bel nanço jejamuq gilelenqeb. Gilnabqa bel kalil nanği gurgurosib botau dena prugelenosib yaq aisib ya uysib moreñeb.

34 Onaqa bel taqatoqneb qaji tamo nanği kumbra di unsibqa jaraiyosib qure miligiq aisib tamo unğasari kalil nanği sainjroqnsib laqneb. Gamq di dego sainjroqnsib laqneb.

35 Onaqa tamo unğasari nanği kumbra di unqajqa beb. Bosib Yesus aqa areq di koroosib ñam ateb di tamo nami mondor uge ti sosiq yosi laqnej qaji aqa areqalo boleosiq gara tigsig Yesus aqa sinğa jojomq di awesonaq uneb. Unsib ulaugeteb.

36 Onaqa tamo nanği Yesus aqa mañwa di uneb qaji nanği na tamo unğasari nanği sainjreb. Yesus na mondor uge winjrnaq tamo a boleej deqa sainjreb.

37 Yesus a mañwa di babtej deqa tamo unğasari kalil Gerasa sawaq di soqneb qaji nanği tulañ ulaugetosib minjeb, “Ni iga uratgosim ulañ.” Onaqa Yesus a qobuñ gogetosiqa nanği uratnrjsiq aiyej.

38 Aiqa laqnaqa tamo Yesus na mondor uge winjretej qaji a sinğila na pailosiq minjej, “E ni daurmqai.” Onaqa Yesus na saidyosiq minjej,

39 “Ni olo ino segi qureq gilsim Qotei na kumbra tulañ boledamu emqo deqa nanği sainjre.” Onaqa a puluosiq aqa qureq gilsiq Yesus na kumbra tulañ boledamu yej deqa tamo unğasari kalil nanği sainjroqnsiq laqnej.

Uña bei a Yesus aqa gara ojnaq boletosiq olo anğro moiyej qaji a tigeltej

40 Onaqa Yesus a olo qobuñ gogetosiqa Galili sawaq gilej. Gilsiq qobuñ tiryonaq mandamq aisiq ñam atej di tamo unğasari tulañ gargekoba nanği nami bosib a qa tarinqesonab unjrej. Deqa nanği a unsibqa tulañ areboleboleinjrej.

41 Onaqa Qotei tal taqato tamo bei aqa ñam Jairus a bosiq Yesus aqa areq di sinğa pulutosiqa pailyosiq minjej, “Ni ijo talq au.”

42 Degsi minjej. Di kiyayaq? Aqa anğro sebin qujai bole qujai moiqa laqnej deqa. Anğro aqa wausau 12.

Onaqa Yesus na Jairus odyosiqa tigelosiq a dauryosiq gileqnaqa tamo unğasari tulañ gargekoba nanği dego nanği aiyej daurnjrsib jujunosib giloqneb.

43 Gileq nabqa nanjo ambleq di uña bei ma ti soqnej qaji a nanji daurnjrsiq giloqnej. Uña di nami bai na unej leñ aiyoqnsiq degsi soqnej wausau 12 uratej. Tamo gargekoba nanji nami a boletqa yeq nab nanji keresaiinjroqnej.

44 Deqa a Yesus aqa qoreq na dadauryosiqa ban waiyosiq Yesus aqa gara mutu ojej. Ojnaqa aqa leñ aiyoqnej qaji di koboej.

45 Onaqa Yesus a marej, “Yai na ijo gara ojjo?” Onaqa tamo ungasari kalil nanji saidonabqa Pita na Yesus minjej, “O Tamo Koba, ni unime. Tamo ungasari tulan gargekoba nanji ni daurmosib jujunmejunub.”

46 Onaqa Yesus a kamba marej, “E qalieonum, bei na ijo gara ojjoqa singila qudei ijo jejamu uratosiq aqaq gilqo.”

47 Onaqa uña di a are qalej, “E Yesus aqa gara ojonum ijo ma koboqo di ulitqa keresai.” A degsi are qalsiqa are ton-tonyonaqa jingga na bosiq Yesus aqa areq di singa pulutosiq tamo ungasari kalil nanjo namdamuq di aqa kumbra yej qaji di ubtekritej. A Yesus aqa gara ojej deqa ti aqa ma urur koboej deqa ti ubtej.

48 Onaqa Yesus na minjej, “O uña, ni ino areqalo e qa singilatosisim ijoq bonum deqa ino ma agi koboqo. Deqa ni are lawo na gilsim bole soqnime.”

49 Yesus na uña degsi minjeqnaqa tamo bei a Jairus aqa talq dena bosiq Jairus minjej, “Unqum. Ino anqro nami moiqo. Deqa ni Qalie Tamo a laña wau koba yaim. Uratim aiyem.”

50 Degsi minjnaqa Yesus a anjam di qusiqa Jairus minjej, “Ni ulaaim. Ni e qa ino areqalo singilatimqa ino anqro a boleosisim nambile sqas.”

51 Osiqa Jairus ombila gilsib Jairus aqa talq di branteb. Brantosib Yesus na tamo ungasari kalil nanji tal gogetqa said-njrsiqa anqro moiyej qaji aqa ai abu aqa anqro qalub agi Pita na Jon na Jems na nanji segi joqsiqa tal gogeteb.

52 Tamo ungasari kalil nanji na anqro moiyej qaji a akamkobatiqneq. Deqa Yesus na minjrej, “Ninji akamaib. Anqro di a moyosai. A laña njeisiq qambumtejunu.”

53 Degsi minjrnaqa nanji Yesus kikiyeb. Nanji qalieeb, “Anqro a nami moyoboletqo.” Degsib qalieosib deqa Yesus kikiyeb.

54 Onaqa Yesus a warum miligiq gilsiq anqro aqa ban ojsiq soqtosiq minjej, “O Anqro, ni tigel.”

55 Degsi minjnaqa a olo nambile osiqa urur tigelej. Onaqa Yesus na aqa ai abu nanji minjrej, “Ninji ingi osib a anaiyiy.”

56 Aqa ai abu nanji Yesus aqa manwa di unsib deqa nanji tulan prugugeteb. Onaqa Yesus na minjrej, “Ninji ijo manwa

endi unonub deqa nıngi ijo ñam ubtosib tamo qudei minjraib.”

9

Yesus na aqa angro 12 nanği wau enjrej

¹ Bati bei Yesus na aqa angro 12 nanği koroinjrısiqa sıngıla enjrej. Nanği tamo unğasari nanço jejamuq dena mondor uge uge winjrıqajqa ti tamo nanço ma kobotetnjrıqajqa ti deqa sıngıla enjrej.

² Osiqa nanği qarınjrısiqa minjrej, “Nıngi giloqnsibqa Qotei na aqa segi tamo unğasari nanği taqatnjrsim nanço Mandor Koba sqas anjam di minjre minjre laqnsibqa nanço ma kobotetnjroqniy.”

³ Osiqa olo minjrej, “Nıngi inği inği osib gilaib. Toqon ojaib. Nunço qaquñ aib. İnği uyo bei osib gilaib. Silali osib gilaib. Gara jugo aiye aiye aib.

⁴ Nıngi qure bei beiq di brantoqnsibqa tal qujaiq di soqniy. Dena olo tigelqnsib qure beiq giloqniy.

⁵ Tamo nanği nıngi gereingosaiabqa nıngi qure di uratqa oqn-sib nunço sınga tumburum butuyoqniy. Yimqa nanği nunço kumbra di unsib poinjrıqas, ‘Bole, iga kumbra ugetonum.’ ”

⁶ Onaqa Yesus aqa angro 12 nanği tigelosib qure qureq giloqnsibqa Yesus aqa anjam bole tamo unğasari nanği minjre minjre laqnsib nanço ma kobotetnjroqneb.

Herot a qaliejajqa, “Yesus a tamo yai?”

⁷ Mandor Herot a manwa kalil Yesus a yoqnej qaji deqa quej. Qusiqa areqalo kobaiyej. Di kiyayaqa? Tamo qudei nanği maroqneb, “Tamo di a Jon yansnjro qaji. A moisiq olo subq na tigelqo.”

⁸ Onaqa qudei nanği maroqneb, “Tamo di a Elaija kiyo olo bqo?” Olo qudei nanği maroqneb, “Tamo di a Qotei aqa medabu o tamo nanği nami soqneb deqaji bei. A olo subq na tigelqo.”

⁹ Ariya Herot a segi marej, “Tamo di a Jon sai. Jon agi e na kakro gentem moiyej koboej. Di tamo yai olo bqo? E a qa anjam gargekoba queqnum.” Herot a degsi marsıqa Yesus unqajqa are qalsiq soqnej.

Yesus a tamo 5,000 nanği inği anainjrej

¹⁰ Onaqa Yesus aqa anjam maro tamo 12 nanği olo bosib aqa areq di koroosibqa kumbra kalil nanği yoqneb qaji deqa sayosib minjoqneb. Minjnabqa Yesus a qusiqa nanği joqsıq qure bei ñam Betsaida gileb.

¹¹ Gileq nabqa tamo unğasari nanği endegsib queb, “Yesus a Betsaida gileqnu.” Degsib qusibqa Yesus dauryosib gileb.

Dauriyosib gileq nabqa unjr siqa Qotei na aqa segi tamo ungasari nanji taqatnjrsim nanjo Mandor Koba sqas anjam di minjroqnej. Tamo ungasari ma ti so qaji nanji dego Yesus dauryosib gileq nabqa a na nanji kalil boletnjroqnej.

12 Onaqa sen aisiq bilaqtonaqa Yesus aqa angro 12 nanji aqa areq bosib minjeb, “O Tamo Koba, ni na tamo ungasari nanji minjrimqa qure qureq gilsib dia ingi uysib nerenqab. Endi wadau sawa. Ingi sai qoji.”

13 Onaqa Yesus na minjrej, “Ningi na ingi anainjriy.” Degsi minjrnaqa nanji na kamba minjeb, “Iga ingi sai. Iga bem 5 qe aiyela segi unu. Di keresai. Iga aisim ingi tulan koba awaiyosim tamo ungasari kalil endi nanji anainjr qom di dego kereqasai.”

14 Nanji degsib mareb. Di kiyaaqa? Tamo 5,000 soqneb deqa.

Onaqa Yesus a kamba aqa angro nanji endegsi minjrej, “Ningi na tamo ungasari nanji minjribqa qur segi segi 50 awoelenqab.”

15 Onaqa Yesus aqa angro nanji na tamo ungasari nanji minjrnab dedegsib awoelenqab.

16 Awoonabqa Yesus na bem 5 ti qe aiyel ti di osiqa lan goge tarosiqa Qotei pailyej. Pailyo koboonaqa bem ti qe ti ginjenyosiqa aqa angro nanji enjreqnaqa nanji na osi giloqn-sibqa tamo ungasari nanji jeisib enjreqnab uyoqneb.

17 Uynab kalil menetnjrej. Onaqa ingi oto uratelenqab qaji di Yesus aqa angro nanji na koroiyosib gumba kokba 12 di jignab maqelenqab.

Pita a Yesus qa poiyo naqa aqa ñam ubtej

18 Bati bei Yesus aqa angro nanji ti sasalosib nanji segi sosibqa Yesus a Qotei pailyoqnej. Pailyo koboonaqa a na aqa angro nanji endegsi nenemnjrej, “Tamo ungasari nanji e qa kiyersib mareqnub?”

19 Onaqa aqa angro nanji na minjeb, “Tamo qudei nanji mareqnub, ni Jon yansjro qaji. Qudei nanji mareqnub, ni Elaija. Qudei nanji mareqnub, ni Qotei aqa medabu o tamo nanji nami soqneb deqaji bei agi subq na tigelqo.”

20 Onaqa Yesus a nanji olo nenemnjrej, “Ningi segi e qa kiyersib mareqnub?” Onaqa Pita na minjej, “Ni Qotei aqa Kristus.”

Yesus a marej, “E moisiy olo subq na tigelqai”

21 Pita a anjam degsi marnaqa Yesus na aqa angro nanji singila na getentnjrsiqa minjrej, “Ningi anjam di ubtosib tamo qudei minjraib.”

22 Osiqa minjrej, “E Tamo Angro. Bunuqna e jaqatin koba oqai. Juda gate nanji ti atra tamo kokba ti dal anjam qalie

tamo nanġi ti e qoreibosib lubsib moiyoṭbqab. Bati qalub koboamqa e olo subq na tigelqai.”

²³ Osiqa aqa anġro kalil nanġi endegsi minjrej, “Tamo bei na e daurbqa osimqa a aqa segi areqalo kalil uratekritosim bati gaigai aqa segi namburbas qoboiosim e daurboqnem.

²⁴ Tamo bei na aqa segi nambile taqatqajqa arearetqas di a padalqas. Ariya tamo bei a e qa are qalsimqa aqa segi nambile uratqas di a olo nambile bole oqas.

²⁵ Tamo bei a mandam qa ñoro kalil koroiyosim ariya mondoṇ aqa segi qunuṇ padalqas di ñoro dena a kiyersim olo aqaryaiyqas? Di keresai.

²⁶ E Tamo Anġro. Tamo bei a e qa ti ijo anjam qa ti jemaikyqas di mondoṇ e bosiyqa e kamba tamo deqa jemaibqas. Bati di e ijo segi rian na ti ijo Abu aqa rian na ti ijo Abu aqa lan anġro nanġo rian na ti bqai.

²⁷ E bole mernġwai. Tamo qudei ijo areq endi tigelejunub qaji nanġi moreṇosaisoqñibqa Qotei na nanġi taqatnjsim nanġo Mandor Koba soqñimqa nanġi unqab.”

Yesus aqa anġro qalub nanġi mana goge di Yesus aqa jejamu bulyonaq unobeiteb

²⁸ Yesus a anjam degsi marsiq koboonaqa bati 8 onaqa a Qotei pailyqa marsiq Pita na Jon na Jems na nanġi qalub joqsiqa koba na manaq oqeb.

²⁹ Manaq oqsib dia Yesus a Qotei pailyeqnaqa aqa ulatamu bulyonaq nanġi unobeiteb. Aqa gara dego tulaṇ puloṇosiq gatekritej.

³⁰ Onaqa tamo aiyel brantosib Yesus ombla anjam maroqneb. Tamo aiyel di Moses Elaija wo.

³¹ Nanġi aiyel rian koba ti Qotei aqa siġila ti beb. Bosibqa Yesus a bunuqna Jerusalem dia aqa wau kobotosim moisis mandam uratqas anjam deqa Yesus ombla qairoqneb.

³² Yesus aqa anġro qalub nanġi tulaṇ urnjamjnraqa nerenesoqneb deqa olo qutuosibqa nam poinjnraqa Yesus aqa rian koba de ti tamo aiyel a ombla tigelesoqneb qaji nanġi ti unjreb.

³³ Onaqa Moses Elaija wo nanġi olo Yesus urateqñabqa Pita na minjej, “O Tamo Koba, Moses Elaija wo bosib iġa koba na endi unum di bolequja. Deqa iġa tal kiñilala qalub gereiyqom. Bei ino. Bei Moses aqa. Bei Elaija aqa.” Pita a anjam bei marqa saiiyonaqa anjam di lanja marej.

³⁴ Mareqnaqa lanbi aisiqa nanġi kabutjnraqa nanġi ulaugeteb.

³⁵ Onaqa lanbi milligiq dena anjam bei endegsi brantonaq nanġi queb, “Endi ijo Anġro qujai e segi na giltem qaji. Niṅgi aqa anjam quetoqñiy.”

36 Onaqa Yesus aqa angro nanği anjam di qusib ñam ateb di Yesus a segi nanği koba na sonab uneb. Nanği tamo bei unosai. Bati deqa nanği kumbra uneb qaji di ubtosib tamo qudei nanği minjrosai oqneb. Nanği mequmosib soqneb.

Yesus a angro mel aqa jejamuq na mondor uge wiyetej

37 Nebeonaqa nanği manaq dena olo aisib tamo unğasari tulañ gargekoba mana utruq di tariñesonab itnjreb.

38 Onaqa tamo unğasari nanço ambleq dena tamo bei a brantosiqa tulañ maosiq Yesus minjej, “O Qalie Tamo, ni ijo angro mel unime. A ijo angro qujai bole qujai.

39 Mondor uge na aqa jejamu ojoqnsiqa mandamq waiyeqnaqa a tulañ leleñoqnsiqa aqa medabuq na maul aiyeqnu. Mondor uge dena a qunjimyoqnsiqa aqa jejamu tulañ ugeugeiyeqnu. A olo uratosai eqnu.

40 Deqa e na ino angro nanği minjronum, ‘Ninği mondor uge di wiyiy.’ Minjronumqa nanği na wiyqa yonub keresai injrco.”

41 Onaqa Yesus a anjam di qusiqa marej, “Ninği tamo unğasari bini bati endeqa unub qaji nunço areqalo e qa siñgilatosai bole sai. Nunço areqalo ti kumbra ti tulañ uge. Bati gembub e ninği koba na sosiyqa nunço gulbe di qoboioyqnaqai?” Degsi marsiqa angro di aqa abu minjej, “Ino angro mel di osau.”

42 Onaqa osi beqnaqa mondor uge dena aqa jejamu ojsiq mandamq waiyosiq qunjimyoqnej. Yeqnaqa Yesus na mondor uge di ñiriñtosiq wiyonaq angro aqa jejamu uratonaq boleej. Boleonaqa Yesus na angro di bañ ojsiq osi gilsiq aqa abu yej.

43 Onaqa tamo unğasari kalil mana utruq di soqneb qaji nanği Qotei aqa mañwa di unsibqa tulañ prugugeteb.

Yesus a marej, “E moisiy olo subq na tigelqai”

Tamo unğasari nanği mañwa kalil Yesus a yoqnej qaji deqa are koba qaleqnaqnaqa a na aqa angro nanği endegsi minjrej,

44 “Ninği ijo anjam endi geregere quiy. E Tamo Angro. Jeu tamo nanği na e ojsib tamo qudei nanço bañq di atqab.”

45 Onaqa Yesus aqa angro nanği aqa anjam di qusib anjam aqa utru Qotei na ulitej deqa nanği poinjrosai. Deqa nanği Yesus nenemyqajqa ulaeb.

Yesus aqa angro yai a ñam ti sqas?

46 Bati bei Yesus aqa angro nanği segi segi ñiriñosib angro yai a nanği kalil buñjrsim ñam ti sqas deqa anjam na qotoqneb.

47-48 Onaqa Yesus a nanço areqalo di qalieosiqa angro kiñala bei osiqa aqa areq di tigeltosiqa nanği osornjrej. Osornjrsiqa

minjrej, “Tamo bei a ijo ñam qa are qalsimqa angro kiñala endeqaji bei osim geregereiyqas di a e dego osim geregereibqas. Tamo a e osim geregereibqas di a na ijo Abu e qarinjbej qaji di dego osim geregereiyqas. Nungo ambleq di tamo bei a aqa segi ñam soqtqa uratqas di tamo dena ninji kalil bunqosim ñam ti sqas.”

Tamo nanji ninji jeutngosaieqñub di nanji ninji koba na wau qujai

⁴⁹ Onaqa Jon na Yesus minjej, “O Tamo Koba, ni que. Iga tamo bei unem. A ino ñam na mondor uge nanji winjreqnaqa iga na unsim saidyem. Di kiyaaqa? A iga koba na wauosaieqñu deqa.”

⁵⁰ Onaqa Yesus na minjej, “Ninji a saidyaib. Tamo nanji ninji jeutngosaieqñub di nanji ninji koba na wau qujai.”

Samaria tamo nanji na Yesus qoreiyeb

⁵¹ Onaqa Yesus a mandam uratosim lan qureq oqwajqa bati jojomonaqa a Jerusalem aiqajqa areqalo qujaitosiqa Jerusalem areiyosiq walwelej.

⁵²⁻⁵³ Walweloqñsiqa aqa angro qudei nanji qarinjrnnaqa nanji namo aisib Samaria nanjo qure beiq di brantosib Yesus a di ñeijajqa minjrnabqa nanji na saideb. Di kiyaaqa? A Jerusalem aiyoqnej deqa.

⁵⁴ Onaqa Yesus aqa angro ayel Jems Jon wo nanji kumbra di unsibqa minjin oqetjnnaqa Yesus minjeb, “O Tamo Koba, ni marimqa iga ñamyuwo metonam lan goge na aisim tamo nanji di koitjnraqas.”

⁵⁵ Onaqa Yesus a bulosiqa nanji ayel ñirinjnrej.

⁵⁶ Osiqa aqa angro kalil nanji joqsiqa koba na qure beiq ayeb.

Tamo qudei nanji Yesus dauryqajqa mareb

⁵⁷ Nanji gam dauryosib aieqñabqa tamo bei na Yesus minjej, “Ni sawa sawaq giloqñimqa e ni daurmoqñai.”

⁵⁸ Onaqa Yesus na minjej, “Baun juwan nanji tal ti. Agi sub miligiq di ñereñeqñub. Qebari nanji simi ti. Deqa nanji simiq di ñereñeqñub. Ariya e Tamo Anqro ñeijajqa tal saiqoji. Deqa ni e daurbqajqa gulbe koba.”

⁵⁹ Osiqa tamo bei minjej, “Ni e daurbe.” Degsi minjnaqa tamo dena minjej, “O Tamo Koba, ni e odbimqa e mati aisiy ijo abu qa tariñoqñai. A moiymqa subq atsiy di e ni daurmqa.”

⁶⁰ Onaqa Yesus na minjej, “Unqum. Tamo moiyo qaji nanji segi na tamo moiyo qaji nanji subq atelenoqñqab. Ariya ni sawa sawaq giloqñsimqa Qotei na aqa segi tamo unqasari nanji taqatjnrsim nanjo Mandor Koba sqas anjam di minjre minjre laqne.”

61 Onaqa tamo bei na Yesus minjej, “O Tamo Koba, ni marimqa e mati gilsiy ijo was nanqi ban ojelenosiy bosiy ni daurmqai.”

62 Onaqa Yesus na minjej, “Qotei na aqa segi tamo ungasari nanqi taqatnjrsim nanngo Mandor Koba sqas anjam di ni mare mare laqne. Ni que. Tamo bei a kuñi ojsimqa a bulosim qoreq nam atognqas di a Qotei aqa wau ojqa keresai.”

10

Tamo 72 nanqi Yesus aqa anjam mare mare laqneb

1 Bati bei Tamo Koba a na tamo kalil a dauryoqneb qaji nanqi metnjrnaqa aqa areq bonabqa nanngo ambleq dena tamo 72 nanqi giltnjrej. Nanqi aqa anjam mare mare laqajqa deqa giltnjrej. Giltnjrsiqa nanqi aiye aiyel namoosib qure kalil a segi bunuqna walwelosim aiqas qaji nanqi deq aiqajqa minjrsiqa qarinjnrnaq aiyeb.

2 A nanqi qarinjnrqa osiqa yawo anjam endegsi minjrej, “Wauq di inji gargekoba melionub. Ariya inji meli bunuj otorqajqa wau tamo gargekoba sai. Deqa ninqi wau lanja minjibqa a na wau tamo nanqi qarinjnrinmq nanqi aqa wauq gilsib inji meli bunuj otorelenqab.

3 “Deqa ninqi aiyiy. Ninqi kaja du du bul unub deqa e na ninqi qarinqitqa aisib baun juwan nanngo ambleq di wauoqnqab.

4 Ninqi silali osib aiyab. Nungo qaquñ aib. Singa tatal jigaib. Ninqi aiyuqnsibqa gamq di tamo qudei turoqnsibqa nanqi anjam bei minjraib.

5 Ninqi tal bei gogetoqnsibqa tamo ungasari tal miligiq di unub qaji nanqi endegsib minjroqniy, ‘Ninqi lawo na soqniy.’

6 Degsib minjroqnsibqa lawo tamo bei sqas di a nungo lawo anjam di oqas. Ariya lawo tamo bei sqasai di nungo lawo anjam di olo puluosim nungoq bqas.

7 Ninqi qure bei beiq di brantoqnsibqa tal qujaiq di soqniy. Olo tal bei bei gogetoqnaib. Nanqi na ninqi joqsib inji ti ya ti anaingoqnsibqa uyoqniy. Ninqi Qotei aqa wau tamo unub deqa nungo awai agi oqniy.

8 “Ninqi qure beiq di brantoqnsibqa nanqi ninqi joqoqnsib inji anaingoqnsibqa uyoqniy.

9 Ninqi qure dia sosibqa tamo ungasari ma ti unub qaji nanqi boletnjroqnsib endegsib minjroqniy, ‘Qotei a nungo Mandor Koba sosim ninqi taqatngwajqa bati jojomoqo.’

10 Ariya ninqi qure beiq di brantoqnsibqa nanqi ninqi gereingosaiabqa ninqi nanqi uratnjrqa oqnsib nanngo qure ambleq di tigeluqnsibqa endegsib minjroqniy,

11 ‘Ninigi Qotei qoreiyonub deqa nungo qure qa tumbrum gago singa qandratqo qaji agi butuyetngonum. Ariya ninigi endegsib qalieoiy, Qotei a nungo Mandor Koba sosim ninigi taqatngwajqa bati jojomoqo.’ O ijo angro, ninigi degsib minjro-qniy.

12 E ninigi merngwai. Mondonj Qotei a tamo ungasari nanjo une qa peginjrqqa batiamqa a na qure deqaji nanji tulan padaltnjrougetqas. A na Sodom qure nanji degsim padaltnjrqsai. A nanji gulbe kiñala enjrqsas.

Tamo ungasari are bulyosai qaji nanji mondonj tulan padalougetqab

13 “O Korasin qure ti Betsaida qure ti, ninigi tulan padalougetqab. Di kiyaaqa? Manwa e nungoq di yoqnem qaji di Tair qure ti Saidon qure ti nanjoq di brantej qamu nanji nami are bulyosib are uge qa gara jigsib nam sumq di awoeb qamu.

14 Deqa e ninigi endegsi merngwai. Mondonj Qotei a tamo ungasari nanjo une qa peginjrqqa batiamqa a na ninigi tulan padaltnjgougetqas. A na Tair qure ti Saidon qure ti nanji degsim padaltnjrqsai. A nanji gulbe kiñala enjrqsas.

15 O Kaperneam tamo ungasari, ninigi lanj qureq oqwa kere e? Keresai. Qotei na ninigi breingimqa moiyo qureq aiqab.”

16 Osiqa Yesus na aqa angro nanji endegsi minjrej, “Tamo bei a nungo anjam qusim dauryqas di a ijo anjam dego qusim dauryqas. Ariya tamo a ninigi qoreingwas di a na e dego qoreibqas. Tamo a e qoreibqas di a na ijo Abu e qarinjbej qaji di dego qoreiyqas.”

Tamo 72 Yesus na qarinjrej qaji nanji olo aqa areq beb

17 Yesus na tamo 72 nanji di qarinjnrnaq aisib aqa anjam mare mare laqneb. Onaqa bunuqna nanjo wau di koboon-aqa nanji olo puluosib Yesus aqa areq bosib areboleboleinjrnaqa minjeb, “O Tamo Koba, iga ino ñam na mondor uge uge nanji winjreqnamqa nanji gago anjam dauryoqnsib jaraiyoqneb.”

18 Onaqa Yesus na minjrej, “Kola minjal urur mandamq aiyeqnu dego kere Satan a urur lanj goge na ulonosiq aiyeqnaq e unonum.

19 Ninigi quiy. E na Qotei aqa singila ninigi engonum. Deqa ninigi singila di osib amal uge ti degin ti nanjo singila tentoqnsib laqnqab. Gago jeu tamo Satan aqa singila kalil dego ninigi na kobotoqnqab. Deqa inji bei na yala ninigi ugeugeingwa keresai.

20 Mondor uge nanji nungo anjam dauryoqnsib jaraiyeq-nub di bolequja. Ariya ninigi deqa tulan areboleboleingaiq.

Qotei a nungo ñam lan qureq di nengrenyej unu. Ningi deqa tulan areboleboleingem.”

Yesus a tulan areboleboleiyonaqa Qotei pailyej

21 Bati deqa Mondor Bole a Yesus aqaq aisiq areqalo singilatetonaqa a tulan areboleboleiyonaqa Qotei endegsi pailyej, “O Abu, ni segi lan qa ti mandam qa ti Koba. E ino ñam soqteqnum. Di kiyaaqa? Ni ijo anjam kalil powo tamo nanqi qa ulitoqnsimqa tamo nanqi angro du du bul unub qaji nanqi segi qa babteqnam nanqi poinjreanu. Od, Abu, ni ino segi areqalo dauryosim agi degyeqnum.”

22 Yesus a degsi Qotei pailyej. Osiqa marej, “Ijo Abu na inji inji kalil ijo banq di atelenej unu. E segi Qotei aqa Njiri. Tamo bei a e qa qaliesai. Ijo Abu a segi e qa qalie. Tamo bei a ijo Abu qa qaliesai dego. E segi ijo Abu qa qalie. E na tamo qudei nanqi ijo Abu osornjrqa areibqas di osornjrqi. Yim nanqi dego ijo Abu qa qalieqab.”

23 Yesus a degsi marsiqa aqa angro nanqi joqsiqa nanqi segi sasalosib a na minjrej, “Ningi nungo ñamdamu na ijo kumbra uneqnum deqa ningi tulan areboleboleingem.

24 Ningi quiy. Nami mandor kokba ti Qotei aqa medabu o tamo nanqi ti gargekoba kumbra ningi bini uneqnum qaji di unqajqa are koba soqnej. Ariya nanqi unosaiogneb. Anjam ningi bini queqnum qaji di dego nanqi quqwajqa are koba soqnej. Ariya nanqi quosaiogneb.”

Samaria tamo bei a kumbra bole yej

25 Onaqa dal anjam qalie tamo bei a Yesus aqa singila lanja tenemtqa osiqa endegsi nenemyej, “O Qalie Tamo, e kumbra bole kiye dauryosiy dena e ñambile gaigai sqai?”

26 Onaqa Yesus na kamba minjej, “Dal anjam nengrenq di kiyersi unu? Ni gaigai sisiyeqnum. Deqa ni segi na mare.”

27 Onaqa tamo dena minjej, “Dal anjam endegsi unu, ‘Ni ino Tamo Koba Qotei a tulan qalaqalaiyime. Qalaqalaiyosim ino are miligi ti ino qunun ti ino singila ti ino areqalo ti kalil a yekritime. Osim ni ino segi jejamu gereiyeqnum dego kere ino was nanqi degsim geregereinjroqnime.’ ”

28 Onaqa Yesus na minjej, “Ni kere maronum. Deqa ni kumbra di yoqnum dena ni ñambile oqam.”

29 Onaqa tamo di a diqosiq aqa segi powo babtqa are qalsiq deqa olo Yesus nenemyej, “Tamo yai a ijo was unu deqa e na gereiyqai?”

30 Onaqa Yesus na kamba yawo anjam endegsi minjej, “Tamo bei a Jerusalem dena tigelosiqa gam dauryosiq Jeriko qureq aiyeqnaqa gamq di bajin tamo qudei nanqi na a ojsib aqa inji inji kalil yayekriteb. Osib aqa gara palontetosib

qalougetonab a moiqa jojomonaqa gam qalaq di a uratosib jaraiyeb. ³¹ A gam qalaq di neiesonaqa atra tamo bei a gam dena walwelosiq gilsiq tamo di unej. Unsiqa a aqaryaiyqa uratosiqa gam qalaq beiq na bunyosiqa gilej.

³² Onaqa sokiñalayonaq tamo bei a dego gam dena walwelosiq gilej. A Livai tamo. A atra tal taqatoqnej qaji. A gam dena walwelosiq tamo di gam qalaq di neiesonaq unsiqa a dego tamo di aqaryaiyqa uratosiqa gam qalaq beiq na bunyosiqa walwelosiq gilej.

³³⁻³⁴ “Ariya olo sokiñalayonaq Samaria tamo bei a dego gam dena walwelosiq gilej. Gilsiq tamo di unsiqa a qa tulan dulosiqa aqa areq bosiq goren ti wain ti osiq aqa jejamu pupoiyeleneb qaji di yanselenosiqa qoselenetej. Osiqa a soqtosiqa aqa donki quraq di atsiqa osi gilsiq tamo nerenjo qaji talq di gereiyosiq taqatoqnej.

³⁵ Onaqa nebeonaqa Samaria tamo di aqa segi qureq gilqa osiqa nerenjo qaji tal taqato tamo aqa banq di silali banqa qudei atsiqa minjej, ‘Ni silali endena tamo di geregereiyogne. E bosiy ino segi silali banqa gembub ni olo uratqam di ni kamba emqai.’ ”

³⁶ Yesus na dal anjam qalie tamo di yawo anjam degsi minjsiqa olo minjej, “Tamo qalub nanqi gam dena walwelosib gileb. Deqa ni merbe. Tamo yai a tamo gam qalaq di qalnab neiesoqnej qaji aqa was bole?”

³⁷ Onaqa dal anjam qalie tamo na kamba Yesus minjej, “Samaria tamo agi tamo deqa dulej qaji di aqa was bole.” Onaqa Yesus na minjej, “Ni kere maronum. Deqa ni gilsim kumbra degsim yoqne.”

Yesus a Marta Maria wo nanjo talq di soqnej

³⁸ Onaqa bati bei Yesus aqa angro nanqi koba na walwelosib aisib qureq beiq di branteb. Qureq dia unja bei soqnej aqa ñam Marta. A nanqi joqsiq koba na aqa tal gogeteb.

³⁹ Marta aqa jaja bei soqnej aqa ñam Maria. A Tamo Koba aqa singa jojomq di awoosiqa aqa anjam quoqnej.

⁴⁰ Ariya Marta a nanjo ingi goiyetnrqa marsiqa wau koba yoqnej. Osiqa Yesus aqa areq bosiq minjej, “O Tamo Koba, ijo jaja na e uratbqoqa e segi ingi goiyognsim ingi ingi kalil gereiyeqnum. A na e yala aqaryaibosai. Deqa ni na minjimqa a e aqaryaibem.”

⁴¹ Onaqa Tamo Koba a na kamba Marta minjej, “O Marta, ni ingi ingi kalil qa are koba qaleqnum. Ni ingi ingi deqa are kobaimaiq.

⁴² Ingi qujai qa are qalqam di kere. Maria a ingi qujai di oqo. Ingi di tulan boledamu. Ingi di tamo bei na olo yaiyqa keresai.”

11

Yesus a pailyo kumbra qa anjam palontej

¹ Onaqa bati bei Yesus a sawa beiq gilsiq dia Qotei pailyosiq sonaqa aqa angro bei na minjej, “O Tamo Koba, Jon a nami aqa angro nanji pailyqajqa gam osornjroqnej dego kere ni na iga dego pailyqajqa gam osorge.”

² Onaqa Yesus na aqa angro nanji endegsi minjrej, “Ninji Qotei pailyqa osibqa endegsib pailyoqniy,

‘O Abu, ino ñam tulan getento.

Ni bosim gago Mandor Koba sosim iga taqatgoqnime.

³ Gago inji uyo bati gaigai keretgoqnime.

⁴ Tamo nanji iga qa une ateqnub qaji nanjo une kalil iga na kobotetnjreqnum deqa ni kamba gago une kalil dego kobotetgoqnime.

Gulbe bei na iga walawalaigosim uneq waigwa laqnmqa ni iga aqaryaigoqnime.’ ”

⁵⁻⁶ Osiqa Yesus na olo minjrej, “Ino kadoi bei a qolo jige ino talq bosimqa oqeq di tigelosim mermqas, ‘O kadoi, ijo was a sawa isaq na walwelosiq ijo talq bqoqa e inji bei anaiyqajqa di saiqoji. Deqa ni bem qalub ebimqa e anaiyqai.’

⁷ A degsi mermimqa ni na kamba minjqam, ‘Ni e ñeio ñam gentbaim. E siran qandimtonum. E ijo angro nanji ti ñeiejunum. Deqa e ni bem emqa keresai.’

⁸ Ni na ino kadoi degsi minjimqa a ni tulan wainmqas. Wainmimqa ni tigelosim bem yqam. A ino kadoi unu ni deqa are qalsim bem yqasai. A ni tulan wainmqo deqa ni tigelosim inji keretosim yqam.

⁹ Deqa e ninji endegsi merngwai. Ninji inji bei qa Qotei pailyqab di a na engwas. Ninji inji bei oqa marsibqa ñamqab di itqab. Ninji siranme kindokindonabqa Qotei na siran waqtetngwas.

¹⁰ Tamo kalil Qotei palyeqnub qaji nanji inji eqnub. Tamo kalil inji qa ñameqnub qaji nanji iteqnub. Tamo kalil siranme kindokindoneqnub qaji nanji Qotei na siran waqtetnjreqnu.

¹¹ “Tamo bei aqa angro a mamym qe qa minjimqa a qe yqas. A amal uge yqasai.

¹² A na tuwe tawel qa minjimqa a tuwe tawel yqas. A degin yqasai.

¹³ Deqa ninji quiy. Ninji tamo bolesai. Ariya ninji nunjo angro nanji inji bole bole enjreqnub. Ninji nanji said-njrosaieqnub. Nunjo kumbra dena ninji endegsi poingem, nunjo Abu lan qureq di unu qaji a dego ninji saidngosaieqnu. Ninji pailyqab di a na aqa Mondor Bole engwas. A na ninji saidngwasai bole sai.”

Tamo qudei nanği maroqneb, “Belsebul a Yesus aqa jejamuq di unu”

¹⁴ Onaqa Yesus a tamo bei mondor uge na medabu getentesoqnej qaji di mondor uge wiyetej. Wiyetonaqa a olo boleosiqa anjam maroqnej. Deqa tamo ungasari nanği Yesus aqa manwa di unsibqa tulan prugugeteb.

¹⁵ Onaqa tamo qudei nanği dego Yesus aqa manwa di unsib Yesus yomuiyosib maroqneb, “Mondor uge nanngo gate koba Belsebul a Yesus aqa jejamuq di unu. Singila dena a na mondor uge nanği winjreqnu.”

¹⁶ Onaqa tamo qudei nanği Yesus aqa singila lanja tenemtqa osib gisanjosib minjeb, “Ni Qotei lanj goge di unu qaji aqa singila bei babtım iga unqom.”

¹⁷ Onaqa Yesus a nanngo areqalo di qalieosiqa yawo anjam endegsi minjrej, “Tamo nanği sawa qujaiq di unub qaji nanği segi poaiyelosib qotqab di nanği koba na geregere sqa keresai. Nanği niñaqosib koboqab. Tamo nanği tal qujaiq di unub qaji nanği segi poaiyelosib qotqab di nanği dego koba na geregere sqa keresai.

¹⁸ Dego kere Satan na aqa segi mondor uge nanği winjrqas di nanği poaiyelqab. Deqa Satan a kiyersim aqa mondor uge nanği olo taqatnjrqas? Di keresai. Ningi mareqnu, ‘Yesus a Belsebul aqa singila na mondor uge nanği winjreqnu.’

¹⁹ Di sai. E Belsebul aqa singila na mondor uge nanği winjrqai di yai aqa singila na nunngo angro nanği mondor uge winjrqab? Deqa nanği segi na mernjwab, ningi anjam groteqnu.

²⁰ Ariya e Qotei aqa singila na mondor uge nanği winjrqai di ningi endegsi poingwas, ‘Bole, Qotei a gago Mandor Koba sosım iga taqatgwajqa bati brantqo.’ Ningi degsi poingwas.

²¹ “Tamo singila koba bei a an ti qaja ti ojelenosım aqa segi tal geregere taqatqas di aqa ingi ingi kalil bole sqab.

²² Ariya tamo bei tulan singila koba a bosım tamo di ombla qotsım singilaqas di a na qaja ti an ti tal aqa abu a dena singilaoqnej qaji di yayielenosım aqa ingi ingi kalil elenqas. Osım ingi ingi di tamo qudei nanngo banq di olo atelenqas.

²³ “Tamo bei na e beterbqasai di a na e jeutbqas. Tamo bei a e ombla wauqasai di a na ijo wau ugetetbqas.”

Mondor uge a tamo aqa jejamu uratosım olo bqas

²⁴ Osıqa Yesus a olo marej, “Mondor uge a tamo bei aqa jejamuq dena ulanosım sawa kangranjoq gilqas. Gilsım dia laqnsımqa aqaratqajqa sawa namam ugeiyım marqas, ‘E olo puluosiy ijo tal uratem qaji deq olo aiqai.’

²⁵⁻²⁶ A degsi marsımqa aisım tal di nami manj solсіб ingi ingi kalil gereiyeb milalejunu di unsımqa olo puluosım gilsım

mondor uge 7 tulan ugedamu nanngi joqsim bosim koba na tal dia sqab. Soqnibqa tamo di aqa so tulan ugeqas. Aqa so uge namij degwasai. Aqa so olo tulan ugedamuqas.”

Tamo yai nanngi tulan areboleboleinjrim sqab?

²⁷ Yesus a anjam degsi marnaqa tamo ungasari nanngo ambleq dena unja bei a brantosiqqa tulan lelenosiqqa Yesus minnej, “Ino ai agi ni nami nambabtmosiqqa mungum anaimoqnej qaji a Qotei aqa njamgalaq di unja tulan bolequja. Deqa a tulan areboleboleiyim sqas.”

²⁸ Onaqa Yesus na kamba minnej, “Ijo ai a segi areboleboleiyqasai. Tamo nanngi Qotei aqa anjam quoqnsib dauryeqnub qaji nanngi dego tulan areboleboleinjrim sqab.”

Tamo qudei nanngi Yesus aqa manwa unqajqa minjeb

²⁹ Onaqa tamo ungasari tulan gargekoba nanngi Yesus aqa areq di koroeqnabqa a na nanngi endegsi minjroqnej, “Tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanngo kumbra tulan ugedamu. Nanngi gaigai Qotei aqa manwa lanja unqajqa metbeqnub. Deqa e na Qotei aqa manwa bei nanngi osornjrqsai. Jona aqa manwa segi osornjritqa nanngi unqab.

³⁰ Agi Jona a segi manwa bul sonaqa tamo ungasari Ninive qureq di soqneb qaji nanngi manwa di uneb. Dego kere e Tamo Angro manwa bul soqnit tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanngi manwa di unqab.

³¹ Mondonj Qotei na tamo ungasari nanngi peginjrqqa batiamqa unja mandor nami guta di sawa taqatoqnej qaji a tigelqas. Tigelosimqa tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanngo kumbra uge babtetnrqas. A degyqas. Di kiyaaqa? Unja di a nami Solomon aqa powo kobaquja unqa marsiqqa sawa isaq na walwelosi bej deqa. Ariya bini tamo bei Solomon tulan bunyejunu qaji a nunngo ambleq di unu.

³² Mondonj Qotei na tamo ungasari nanngi peginjrqqa batiamqa Ninive tamo nanngi dego tigelqab. Tigelosibqa tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanngo kumbra uge babtetnrqab. Nanngi degyqab. Di kiyaaqa? Ninive tamo nanngi nami Jona aqa anjam qusib are bulyeb deqa. Ariya bini tamo bei Jona tulan bunyejunu qaji a nunngo ambleq di unu.”

Ino namdamu a ino jejamu qa pulonj bul

³³ Osiqqa Yesus a olo marej, “Tamo bei a lam qatrentosim tal surumq di atqasai. Kulum miligiq jugwasai. Boleq di gaintim warum suwanamqa tamo ungasari nanngi tal miligiq gilsib warum geregere unqab.

³⁴ Ino namdamu a ino jejamu qa pulonj bul. Deqa ino namdamu boleqas di ino jejamu kalil suwanesqas. Ariya ino namdamu ugeqas di ino jejamu kalil ambruesqas.

³⁵ Deqa ningi geregere unoqniy. Nunjo jejamu suwanjejunu qaji di olo ambruo uge.

³⁶ Ino jejamu kalil suwanjekritqas di taqal bei ambruqa keresai. Deqa ino jejamu kalil suwanjoq di soqneme. Lam pulonjosiq ni suwantmeqnu dego kere.”

Farisi ti dal anjam qalie tamo nanqi ti kumbra uge uge yeqnub

³⁷ Yesus a anjam degsi marsiq koboonaqa Farisi tamo bei a Yesus aqa areq bosiq minjej, “Aqo ombla ijo talq gilsim ingi uyqom.” Osiqa nanqi ombla aqa talq gilsib awoeb.

³⁸ Awoosib Yesus a ingi uyqa osiqa a mati ban yansosaisosiq laja uyej. Deqa Farisi tamo a Yesus aqa kumbra di unsiqa tulan prugugetej.

³⁹ Onaqa Tamo Koba a na minjej, “Ningi Farisi nunjo kumbra uge agi ubtosiy merngwai. Ningi ya gamban ti tabir ti qore segi yanseqnub. Ningi miligi yansosaieqnub. Di yawo anjam. Aqa damu agiende. Ningi baban na tamo bole. Ariya nunjo are miligi kumbra uge ti bajiñ kumbra ti dena maqejunu.

⁴⁰ Ningi nanari tamo! Qotei a nunjo jejamu gereiyosiqa nunjo are miligi dego gereiej. Di ningi qaliesai kiyoy?

⁴¹ Deqa ingi ingi kalil nunjo are miligiq di unu qaji di ningi elenjosib tamo ingi saiqoji nanqi enjroqniy. Ningi kumbra degyibqa nunjo ingi ingi kalil milalesqas.

⁴² “O Farisi tamo, ningi tulan padalougetqab. Di kiyayaqa? Ningi dal anjam kiñilala segi dauryeqnub. Agi ningi lei ti lombo ti saga ti oqnsib poto 10 yoqnsib oto qujai Qotei atraiyeqnub. Ariya ningi Qotei aqa dal anjam kokba dauryqajqa urateqnub. Agi ningi kumbra bole bole dauryosaieqnub. Ningi Qotei qalaqalaiyosaieqnub. Ningi dal anjam kiñilala segi dauryeqnub. Deqa e ningi endegsi merngwai. Ningi are bulyosib dal anjam kokba dauryosib laqniy. Ningi dal anjam kiñilala dego dauryqajqa urataib.

⁴³ “O Farisi tamo, ningi tulan padalougetqab. Di kiyayaqa? Ningi Qotei tal miligiq di tamo ñam ti nanjo awo jaramq di awoqajqa tulan areboleboleingeqnu. Ningi koro sawaq di dego tamo ungasari nanqi na nunjo ñam soqtetngosib ban ojetngwajqa deqa areboleboleingeqnu.

⁴⁴ “O Farisi tamo, ningi tulan padalougetqab. Di kiyayaqa? Ningi tamo moiyo qaji sub bul unub. Sub gogeq di marin na kabutqo. Deqa tamo ungasari nanqi quraq na walweloqnqab di nanqi qalieqasai.”

⁴⁵ Yesus a anjam degsi marnaqa dal anjam qalie tamo bei a Yesus aqa anjam di qusiqa minjej, “O Qalie Tamo, ni Farisi nanqi anjam degsi minjronum deqa ni gago ñam dego ugetoiyonum.”

46 Onaqa Yesus na kamba minjej, “O dal anjam qalie tamo, ningi dego tulan padalougetqab. Di kiyaaqa? Ningsi tamo ungasari nanngi gulbe kokba enjreqnab qoboiyoqnsib unub. Ariya ningi na olo nanngo gulbe di qoboiyetnjrosaeq nub.

47 “Ningsi tulan padalougetqab. Di kiyaaqa? Nunngo moma nanngi nami Qotei aqa medabu o qaji tamo nanngi nnumeqnab morenoqneq. Ariya ningi na olo nanngo sub gereiyeq nub.

48 Nunngo kumbra dena ningi endegsib marobuleq nub, ‘Gago moma nanngo kumbra bole.’ Ningsi degsib marobuleq nub. Agi nunngo moma nanngi Qotei aqa medabu o qaji tamo nanngi nnumoqneq. Ariya ningi na olo nanngo sub gereiyeq nub.

49 “Utru deqa Qotei powo koba ti unu qaji a endegsi marej, ‘E ijo medabu o tamo nanngi ti ijo anjam maro tamo nanngi ti qarinjritqa tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanngoq giloqneq nanngi na nanngi jeutnjroqnsib tulan ugeugeinjroqneq. Osib qudei nnumoqneq morenoqneq.’

50-51 O dal anjam qalie tamo, Qotei a nunngo moma nanngo une kalil osim tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanngo jjamuq di atelengas. Nunngo moma nanngo une di agi nanngi nami yqajqa utru atsib Kein na Abel qalnaq moiyej. Qotei a mandam atej bati deqa nanngi une di yqajqa utru ateb. Dena bosi bosib Sekaraia atra bijal ti atra tal ti ambleq di qalnab moiyej. E bole merngwai. Une kalil di aqa awai uge Qotei na osim tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanngi enjrqas.

52 “O dal anjam qalie tamo, ningi tulan padalougetqab. Di kiyaaqa? Tamo ungasari nanngi Qotei qalieqajqa gam itqa mareqneq nanngi na olo gam getentetnjreqnub. Ningsi segi Qotei qalieqajqa gam itqa keresai. Deqa tamo ungasari nanngi dego gam di itqa yeqnab ningi na olo gam getentetnjreqnub.”

53 Osiqa Yesus a tigeloqiqa tal di uratosiq gilej. Bati deqa dal anjam qalie tamo nanngi ti Farisi nanngi ti a qa minjin oqetnjrnaqa anjam gargekoba nenemyoqneq.

54 A anjam bei grotimqa nanngi a oqajqa deqa anjam gargekoba nenemyoqnsib a dadauryoqneq.

12

Yesus a Farisi nanngo kumbra uge qa anjam marej

1 Onaqa tamo ungasari tulan gargekoba nanngi Yesus unqajqa bosib koroosib jujunqobaeb. Singa waiyosib walwelqa keresai. Deqa tamo qudei na tamo qudei nanngo singa sosenjroqneq. Bati deqa Yesus a aqa angoro nanngi joqsiqa nanngi sasalosib a na minjrej, “Ningsi geregere nam atoqniy. Farisi nanngi gisan tamo. Nanngi anjam maro aiyelteq nub. Bem tiyeqnu qaji sum Farisi nanngo bem ti bulyimqa bem dena tiyekritosim tulan kobaqujaqas.

² Deqa ningi quiy. Kumbra kalil kabuejunu qaji di boleq dqas. Anjam kalil uliejunu qaji di tamo nanngi qusib poinjrqas.

³ Deqa anjam kalil ningi ambruq di mareqnub qaji di suwanamqa tamo nanngi quqwab. Anjam kalil ningi warum miligiq di mareqnub qaji di tamo nanngi bijal gogeq di tigelosib palontqab.”

Ningi Qotei segi ulaiyyi

⁴ Osiqa Yesus a olo marej, “O ijo angro, ningi quiy. Ningi jeu tamo nanngi ulainjraib. Nanngi nunngo jejamu segi qalsib moiyoṭṭa kere. Nanngi ningi gulbe bei engwa keresai. Deqa ningi nanngi ulainjraib.

⁵ Tamo ningi ulaiyqab qaji agi deqa mernḡwai. Qotei a segi nunngo jejamu moiyoṭṭosim bunuqna nunngo qunur dego ṇamyuwoq waiyqa kere. Deqa ningi a segi ulaiyyi.

⁶ “Ningi qalie. Tamo nanngi qebari sinjir silali kobaquja na awaiyosaieqnub. Silali kiñala na awaiyeqnub. Ariya Qotei na qebari sinjir nanngi geregere taqatnjreqnu. A na nanngi uratnjrosaieqnu.

⁷ Dego kere Qotei a nunngo gate banqa segi segi sisiyoqnsiq geregere taqateqnu. Deqa ningi ulaaib. Ningi qebari kalil nanngi tulan bunnjrejunub.”

Iga Yesus aqa ñam marqajqa jemaigwasai

⁸ Osiqa Yesus a olo marej, “E Tamo Angro. Ningi mandam tamo nanngo ulatamuq di ijo ñam boleq atsib marqab di monḡ e na kamba Qotei aqa lan angro nanngo ulatamuq di nunngo ñam boleq atsiy marqai.

⁹ Ariya ningi mandam tamo nanngo ulatamuq di ijo ñam marqajqa asḡḡwas di monḡ e kamba dego Qotei aqa lan angro nanngo ulatamuq di nunngo ñam marqajqa asḡibqas.

¹⁰ “E Tamo Angro. Tamo bei na e misilinqbas une di Qotei na kobotqas. Ariya tamo bei na Mondor Bole misilinyqas une di Qotei na kobotqasai.

¹¹ “Bunuqna Juda tamo kokba nanngi ningi ojsib nanngo Qotei tal miligiq di tigelṅḡosib nenemḡgibqa ningi na kamba anjam kiye minjrqajqa deqa are koba qalaib. Rom nanngo gate ti nanngo mandor ti nanngo ulatamuq di dego ningi tigelṅḡibqa ningi na kamba anjam minjrqajqa ulaaib.

¹² Bati deqa Mondor Bole na areqalo engimqa ningi anjam marqab.”

Ñoro tamo qa yawo anjam

¹³ Onaqa tamo unḡasari koroesoqneb qaji nanngo ambleq dena tamo bei a tigelosiqqa Yesus minjej, “O Qalie Tamo, ni ijo was minjimqa a na gago abu moiyej qaji aqa ñoro kalil ambleq na potosim taqal bei ebqas.”

14 Onaqa Yesus na minjej, “Tamo yai na e giltbqo deqa e nungo gulbe di gereiyqai?”

15 Degsi minjsiqa tamo ungasari kalil nanngi endegsi minjrej, “Ninggi ñoro koba oqajqa mamaulngaiq. Ninggi ñoro koba ti sqab dena ningi ñambile bole oqa keresai. Ninggi ijo anjam deqa geregere are qaloqniy.”

16 Osiqa yawo anjam bei endegsi minjrej, “Ñoro tamo bei soqnej. Aqa wauq di ingi tulan koba melioqnej.

17 Deqa a endegsi are qalej, ‘E kiyerqai? Ijo ingi tulan koba melielenqo. Deqa e ingi di atqajqa tal keresaiibqo.’

18 Osiqa marej, ‘E endegyqai. E ijo tal kalil konjelenosiy olo tal kokba atelenqai. Osiy ijo ingi meli kalil tal kokbaq di jugwai. Ijo ñoro kalil dego dia jugelenqai.

19 Jugelenosiy marqai, “Ijo ingi ingi tulan koba agi atonum unu. Deqa e aqaratosiy lanja awesqai. Sosiy ingi ti ya ti uyoqnsiy areboleboleiboqnqas. Wausau gargekoba gilqas ijo ingi ingi di koboqasai.”

20 Tamo di a degsi marnaqa Qotei na minjej, ‘Ni nanari tamo. Qolo qujai endeqa e ino qunun yaimitqa ni moiqam. Yimqa ingi ingi kalil ni na gereiyosim atonum qaji di tamo yai na olo oqas?’ Qotei na degsi minjej.

21 Dego kere tamo nanngi ñoro koba koroiyejunub qaji nanngo ñoro qoji padalqab. Nanngi lan qure qa ñoro saiqoji unub deqa nanngi Qotei aqa ñamgalaq di sougetesosib morenqab.”

Ninggi bole sqajqa deqa areqalo kobaiyaib

22 Osiqa Yesus na aqa angro nanngi endegsi minjrej, “Ninggi mandamq endi bole sqajqa deqa areqalo kobaiyaib. Osib endegsib maraib, ‘Iga ingi qabe na osim uyqom? Gara qabe na osim gago jejamu kabutqom?’ Ninggi degsib maraib.

23 Ninggi ingi uyo na segi ñambile oqasai. Ninggi gara jugoqnqab dena segi nungo jejamu bole sqasai.

24 Ninggi qebari nanngi unjriy. Nanngi ingi yagosaieqnub. Ingi otorosib talq di atosaiqnub. Ariya Qotei na qebari nanngi ingi anainjreqnu. Ninggi qalie, qebari nanngi qunun saiqoji. Ninggi tamo qunun ti. Ninggi qebari nanngi tulan bunnjrejunub.

25 Ninggi mandamq endi sokobaiyqajqa deqa are koba qalaib. Ninggi are koba qalqab dena ningi nungo segi sqajqa bati olo yala totoryqa keresai. Sai bole sai.

26 Ninggi wau kiñala deqaji yqa keresai deqa ningi kiyayaqa ingi qudei qa are koba qaleqnub?

27 “Ninggi ñam so unjriy. Nanngo wala kiyersib branteqnub di ningi qaliesai. Nanngi segi wauosaieqnub. Nanngo segi wala gereiyosaieqnub. Deqa e ningi endegsi merngwai. Nami Solomon a gara wala boledamu jugoqnej. Ariya ñam so aqa wala dena Solomon aqa wala tulan bunyejunu.

28 Man lanaj a bini oqwas nebe tamo nanji na giŋgenyosib namyuwoq waiyqab. Man lanaj di Qotei na wala enjreqnu. Deqa niŋgi kiyaaqa Qotei qa nuŋgo areqalo siŋgilatqa yonub keresaiŋwo? Niŋgi man lanaj sai. Niŋgi tamo qunun ti. Deqa niŋgi endegsi poingem, Qotei a niŋgi dego gara engoqnas.

29 Niŋgi areqalo kobaiyosib endegsib maraib, 'Iga iŋgi ti ya ti qabe na osim uyqom?' Niŋgi degsib maraib.

30 Tamo ungasari Qotei qaliesai qaji niŋgi iŋgi deqa are koba qaleqnub. Ariya niŋgi deqa are koba qalaib. Nuŋgo Abu a qalie, niŋgi lanja sqa keresai. Niŋgi iŋgi deqaji oqnsib sqab.

31 Deqa niŋgi Qotei na taqatŋgosim nuŋgo Mandor Koba sqajqa siŋgilaoqniy. Niŋgi degyqab di Qotei na kamba iŋgi uyo ti gara ti dego engoqnas."

Niŋgi lanj qure qa iŋgi iŋgi oqajqa deqa are qaloqniy

32 Osiqa Yesus a olo marej, "O ijo kaja du du niŋgi ulaaib. Nuŋgo Abu a nuŋgo Mandor Koba sosim niŋgi taqatŋwajqa areareteqnu.

33 Deqa niŋgi kumbra endegyi. Niŋgi nuŋgo űoro kalil qarinyosib silali osib tamo iŋgi iŋgi saiqoji niŋgi di jeisib enjriy. Osib silali jugwajqa qun ugeosaieqnu qaji di gereiyosib lanj qure qa iŋgi iŋgi elenjosib di jugelenjoiy. Iŋgi iŋgi di kobaqa keresai. Bajin tamo nanji bosib oqasai. Sisimbin na ugetqasai. Iŋgi iŋgi di gaigai sqas.

34 Sawa qabia ino űoro bole unu dia ino are miligi dego siŋgilatim sqas."

Kanjal tamo bole a tal lanja olo bqajqa bati qa tariŋeqnu

35 Osiqa Yesus a olo marej, "Niŋgi nuŋgo gara tigelenjosib nuŋgo iŋgi iŋgi kalil gereiyosib wanjal qatrentosib ijo bqajqa bati qa tariŋosib soqniy.

36 Tamo bei a goiyo kobaq dena olo bosim aqa talq di brantosim siranme kindokindonamqa aqa kanjal tamo nanji a qa tariŋejunub qaji niŋgi siranme waqtoqujatqab. Dego kere niŋgi ijo bqajqa bati qa tariŋosib soqniy.

37 Tal lanja aqa kanjal tamo nanji a qa tariŋosib nam atoqnibqa bosim degsi unjrimqa niŋgi tulan areboleboleinjrqa. Deqa a na nanji metnjrim awoelenjabqa iŋgi anainjroqnas.

38 A qolo jige kiyo nebeqa laqnimqa kiyo bosim aqa kanjal tamo nanji a qa tariŋosib nam atoqnibqa degsi unjrimqa niŋgi tulan areboleboleinjrqa.

39 "Niŋgi are qaliy. Bati gembu bajin tamo a bosim tal paratqas di tal lanja a qalieqasai. A nami qalieosiq sonaq gamu bajin tamo a bosiq tal paratqa yonaq unsiq wiyej gamu.

40 Dego kere e Tamo Angro bqajqa bati ninḡi qaliesai. E bosiy ninḡi pruoḡḡaim deqa ninḡi geregere ḡam atoqnsib e qa tariḡoqnsib soqniy.”

Tamo yai a wau tamo bole?

41 Onaqa Pita na Yesus minjej, “O Tamo Koba, ni yawo anjam maronum di iga segi quḡwajqa kiyo tamo unḡasari kalil nanḡi dego quḡwajqa kiyo?”

42 Onaqa Tamo Koba a na minjej, “Kaḡgal tamo yai a areqalo bole ti sosiqa gaigai wau bole yeqnu? Kaḡgal tamo di tal lanja na endegsi minjḡas, ‘Ni na ijo kaḡgal tamo kalil nanḡi geregere taḡatnḡroqnsimqa nanḡo inḡi uyqajqa batioqnmqa inḡi anainḡroqne.’

43 Degsi minjsimqa sawa beiḡ gilsim di sqas. Olo puluosim wau kalil a na aqa kaḡgal tamo yej qaji di kalil keretosim soqnmqa a bosim unimqa kaḡgal tamo di a tulaḡ areboleboleiyḡas.

44 Deqa e bole merḡḡwai. Kaḡgal tamo di a wau boledamu yej deqa tal lanja na aqa inḡi inḡi kalil osim aqa baḡḡ di atim a na taḡatetoqḡas.

45 Ariya kaḡgal tamo di a endegsi are qalḡas, ‘Ijo tamo koba a urur bqasai.’ Degsi are qalsimqa a na kaḡgal tamo ti kaḡgal unḡa ti nanḡi laḡa laḡa kumbainḡroqḡas. Osim inḡi ti wain ti uyoqnsim nanarioqḡas.

46 Aqa tamo koba bqajqa bati a qaliesai deqa a kumbra degsim yoqnmqa aqa tamo koba brantoqujatosim unimqa a tulaḡ pruguḡḡas. Deqa aqa tamo koba na a qalouḡetosim tamo nanḡi Qotei qa nanḡo areqalo siḡgilatosaieqḡnub qaji nanḡo so sawaq waiyim aiḡas.

47 “Tal lanja na aqa kaḡgal tamo bei minjḡas, ‘Ni wau di ye.’ Yimqa a geregere qusim ariya a olo asḡimosim wau di yosaiamqa tal lanja na a kumbainḡyogargekobatḡas.

48 Ariya tal lanja na aqa kaḡgal tamo bei minjḡas, ‘Ni wau di ye.’ Yimqa a geregere quosai deqa a wau di yosaiamqa tal lanja na a jinḡa na kumbainḡyoqujaitḡas. Ninḡi quiy. Qotei na tamo bei wau koba yimqa a wau di ojsim olo wau tulaḡ koba dego ojeme. Qotei na tamo bei aqa baḡḡ di wau koba atimqa a wau di taḡatosim olo wau tulaḡ koba dego taḡateme.”

Yesus na tamo unḡasari nanḡi pupoinḡrimqa nanḡi jeu jeu sqab

49 Osiqa Yesus a olo marej, “E ḡamyuwo waiyit mandamḡ aiḡas. E deqa bem. Deqa e Qotei endegsi pailyeqḡnum, ‘O Abu, ḡamyuwo di urur puloḡeme.’

50 Ninḡi quiy. E yanso bei oqai. E yanso di osaiunum deqa e are tulaḡ gulbekobaibeḡnu.

⁵¹ O ijo angro, ningi kiyersib are qalonub? E na qaja kobotitqa tamo ungasari nanngi geregere lawo na sqajqa e deqa bem kiyo? Sai. E na qaja kobotqajqa bosai. E na tamo ungasari nanngi pupoinjritqa nanngi jeu jeu sqajqa deqa bem.

⁵² Bini bati endeqa ti bunuq qa ti tamo 5 tal qujaiq di unub qaji nanngi ijo ñam qa jeu jeu sqab. Tamo qalub nanngi na tamo aiyel jeutnjroqñqab. Tamo aiyel nanngi na tamo qalub jeutnjroqñqab.

⁵³ Abu nanngi na nanngo segi angro mel nanngi jeutnjroqñqab. Angro mel nanngi na nanngo segi abu nanngi jeutnjroqñqab. Ai nanngi na nanngo segi angro sebin nanngi jeutnjroqñqab. Angro sebin nanngi na nanngo segi ai nanngi jeutnjroqñqab. Ain qeli nanngi na nanngo segi ain yala nanngi jeutnjroqñqab. Ain yala nanngi na nanngo segi ain qeli nanngi jeutnjroqñqab.”

Kumbra bini branteqnu qaji di tamo nanngi utru poinjro-saieqnu

⁵⁴ Osiqa Yesus na tamo ungasari kalil nanngi endegsi minjrej, “Señ aiyog dena lanbi tigelamqa ningi unsib marqab, ‘Awa bqas.’ Degsib marqab awa bqas.

⁵⁵ Meli jagwa bamqa ningi unsib marqab, ‘Sawa kankanqas.’ Degsib marqab sawa kankanqas.

⁵⁶ Ningi gisan ani. Ningi mandam ti lan ti unoqnsib geregere pegiyeqnub. Ariya kiyaga kumbra bini branteqnu qaji di ningi unoqnsib utru poinjro-saieqnu?”

Tamo bei a ni qa anjam soqñimqa ningi segi aiyel anjam urur gereiyoyujatij

⁵⁷ Osiqa Yesus a olo marej, “Kumbra bole ti kumbra uge ti di ningi kiyaga geregere pegiyosaieqñub?”

⁵⁸ Tamo bei a ni qa anjam soqñimqa ningi ombla wal-welosib anjam pegiyo talq giloqnsibqa gamq di ningi segi aiyel anjam urur gereiyoyujatij. Yosib anjam moiotosib a ni osim anjam pegiyo talq gilqasai. Ariya ningi gamq di anjam gereiyqasai di a na ni osi gilsimqa anjam pegiyo tamo aqa ulatamuq di tigeltmimqa anjam pegiyo tamo a ni osim qaja tamo nanngo banq di atqas. Yimqa nanngi na ni osib tonto talq di waimqab.

⁵⁹ Deqa e ni mermqai. Ni tonto talq dena olo oqedqasai. Ni mati ino une aqa awai kalil keretimqa di ni uratmib oqedqam.”

13

Tamo a are bulyqasai di a padalqas

¹ Onaga bati deqa tamo qudei nanngi Yesus aqa areq bosib minjeb, “O Tamo Koba, Galili tamo qudei nanngi wagme

osib Qotei atraiyeq nabqa Pailat na aqa qaja tamo nanġi qarinqr naq gilsib nanġi ñumnab nanġo lej aisiq wagme nanġo lej ti tuturej.”

² Onaqa Yesus na minjrej, “Ninġi kiyersib are qalonub? Galili tamo nanġi di une gargekoba yoqneb deqa gulbe di nanġoq di brantej. Galili tamo qudei nanġi une gargekoba yosaieq nub. Ninġi deqsib are qalonub kiyo?”

³ Di sai. E ninġi mernġwai. Ninġi are bulyqasai di ninġi kalil dego padalqab.

⁴ Jerusalem dia tal olekoba aqa ñam Siloam di puosiqa tamo 18 nanġi ñumnaq morenej. Deqa ninġi kiyersib are qalonub? Tamo 18 morenej qaji nanġi une gargekoba yoqneb deqa nanġi deqsib morenej. Tamo qudei Jerusalem di unub qaji nanġi une gargekoba yosaieq nub. Ninġi deqsib are qalonub kiyo?

⁵ Di sai. E ninġi mernġwai. Ninġi are bulyqasai di ninġi kalil dego padalqab.”

Qura geitosai qaji aqa yawo anjam

⁶ Osiqa Yesus a yawo anjam bei endegsi marej, “Tamo bei a aqa wauq di qura yagej. Bunuqna a qura gei oqajqa marsiq bej. Bosiq unej qura geitosai.

⁷ Deqa a na aqa wau taqato tamo minnej, ‘Ni que. Wausau qalub gilqo e boqnsim ñam atoqnem qura geitosai. Deqa unġum. Qomsim waiy. A kiyaqqa mandam aqa namur lanja saitqas?’

⁸ Onaqa wau taqato tamo na minnej, ‘O Tamo Koba, ni mati uratim soqnem. Wausau qujai endeqa e na qura utruq di moror qamsiy namur atsiy unqai.

⁹ Degyitqa wausau bei qa geitqas kiyo sai kiyo? Saiamqa ni marim e qomsiy waiyqai.’” Yesus a yawo anjam degsi marej.

Yori bati qa Yesus na unja bei boletej

¹⁰⁻¹¹ Onaqa yori bationaqa Yesus a Juda nanġo Qotei tal miligiq gilsiq Qotei aqa anjam minjroqnej. Minjroqnsiqqa ñam atej unja bei sonaq unej. Unja di a maiyej. Mondor uge na ma yonaqa wausau 18 a groñosiq laqnej. A tintin tigelqa keresai.

¹² Deqa Yesus na unja di unsiq metonaqa aqa areq bonaqa minnej, “O unja, ni que. Endego ino ma di ni uratmqas.”

¹³ Degsi minjsiqqa unja aqa jejamuq di ban atnaqa aqa ma koboonaqa a tintin tigelosiqqa Qotei aqa ñam soqtoqnej.

¹⁴ Onaqa Qotei tal taqato tamo a Yesus aqa manwa di unsiqa minjin oqetej. Di kiyaqqa? Yesus a yori bati qa unja di boletej deqa. Deqa Qotei tal taqato tamo na tamo unġasari nanġi endegsi minjrej, “Bati 6 iga waueqnum. Deqa wau qa bati

segi nungo ma boletqajqa boqniy. Yori bati qa nungo ma boletqajqa baib.”

¹⁵ Onaqa Tamo Koba a na kamba minjej, “Ningi gisanj tamo. Ningi yori bati gaigai nungo makau ti donki ti tontonub unub di sil palontoqnsib joqoqnsib ya anainjreqnub.

¹⁶ Ariya unja endi a Abraham aqa moma. Satan na ma yonaqa wausau 18 ma ti soqnej. Deqa e kiyaga yori bati qa aqa ma di uratit sqas? Sai. E boletqai.”

¹⁷ Yesus a degsi marnaqa aqa jeu tamo kalil nanqi aqa anjam di qusibqa jemainjrej. Kumbra kalil Yesus a yoqnej qaji di tulan bolequja deqa tamo ungasari kalil nanqi tulan areboleboleinjroqnej.

Sis yago qa yawo anjam

¹⁸ Onaqa Yesus a olo marej, “Qotei na aqa segi tamo ungasari nanqi taqatnjrsim nanjo Mandor Koba sqas. Yawo anjam kiye ningi merngitqa Qotei aqa kumbra di aqa utru ningi geregere poingwas?

¹⁹ Od, e qalieonum. Qotei aqa kumbra di tamo bei na sis yago osiq aqa wauq di yagej dego kere. Bunuqna sis a oqsiiq tulan kobaqujaonaqa qebari nanqi bosib aqa daniq di simi atelenjeb.”

Bem tiyeqnu qaji sum aqa yawo anjam

²⁰ Osiiqa Yesus a olo marej, “Qotei na aqa segi tamo ungasari nanqi taqatnjrsim nanjo Mandor Koba sqas. Yawo anjam kiye ningi merngitqa Qotei aqa kumbra di aqa utru ningi geregere poingwas?

²¹ Od, e qalieonum. Qotei aqa kumbra di bem tiyeqnu qaji sum bul. Unja bei a bem tiyeqnu qaji sum kiñala osiiqa bem sum lanaj ti turtosiiq web kobaqujaq di bulyonaqa bem kalil tiyekritej.”

Ningi siranme kiñala miligiq gilqajqa singilaoiy

²² Yesus a dena tigelosiiqa Jerusalem aiqajqa gam dauryosiiq qure kokba ti qure kiñilala ti dia Qotei aqa anjam minjre minjre aiiyoqnej.

²³ Aiyeqnaqa tamo bei na minjej, “O Tamo Koba, Qotei na tamo quja quja segi elenqas kiyo? Ni iga geregere merge.” Onaqa Yesus na kamba minjrej,

²⁴ “Ningi siranme kiñala miligiq gilqajqa singilaoiy. E ningi merngwai. Tamo gargekoba nanqi siranme kiñala miligiq gilqajqa singilaoqnib ugeinjroqnqas.

²⁵ Tal aqa abu a tigelosim siranme kabutimqa ningi oqeq di tigelosibqa siranme kindokindonjosib minjoqnqab, ‘O Tamo Koba, ni na siranme waqtetgime.’ Amqa a na kamba merngwas, ‘Ningi tal qabe? E ningi qaliesai.’

26 Degsi merngimqa ningi na minjqab, 'O Tamo Koba, iga ni ombla ingi ti ya ti uyoqnem. Ni gago qureq di Qotei aqa anjam plaltosim mergoqnem.'

27 Degsib minjibqa a na kamba merngwas, 'Ningi tal qabe? E ningi qaliesai. Deqa ningi kalil jaraiyyi. Ningi kumbra uge yo qaji tamo.'

28 A na ningi degsim merngsim ningi qalaq di breingwas. Yimqa Abraham, Aisak, Jekop, Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil nanngi ti Qotei na taqatnjrsim nanngo Mandor Koba sqas. Soqnimqa ningi nanngi unjrsibqa akamkobaoqnsib pailoqnsib nunngo jaqatinj qa qalagei anjam atoqngas.

29 Tamo ungasari gargekoba nanngi sawa guta na guma na tauj na beben na ti bosib Qotei aqa singaq di koroelejabqa Qotei a nanngo Mandor Koba sosim nanngi taqatnjrqas. Yimqa nanngi Qotei ombla awoosib ingi uyoqngab.

30 Deqa ningi quiy. Tamo qudei bini ñam ti unub qaji nanngi mondonj ñam saiqoji sqab. Ariya tamo qudei bini ñam saiqoji unub qaji nanngi mondonj ñam ti sqab."

Yesus a Jerusalem nanngi qa dulej

31 Onaqa bati deqa Farisi qudei nanngi Yesus aqa areq bosib minjeb, "Mandor Herot a ni lumsim moiyoqmqa mareqnu. Deqa ni sawa endi uratosim ulanj."

32 Onaqa Yesus na kamba minjrej, "Ningi gilsib gisanj tamo Herot a endegsib minjiy, 'Yesus a marqo, "Bini e mondor uge uge nanngi winjroqnsiyqa tamo ma ti nanngi boletnjroqngai. Nebe dego e wau di yoqngai. Ariya alieb e ijo wau di kobotngai." ' Ningi gilsib Herot degsib minjiy.

33 Bini e walwewosi aisiy nebe olo tigelosiy aisiy ariya alieb e Jerusalem di brantngai. E degyngai. Di kiyaga? Jerusalem dia qujai jeu tamo nanngi na Qotei aqa medabu o tamo nanngi ñumeqngab moreneqngub. Nanngi qure beiq di nanngi ñumosaieqngub.

34 "O Jerusalem qure, O Jerusalem qure, ni na Qotei aqa medabu o tamo nanngi ñumoqnsim moiyoqngrengnum. Osim tamo ungasari Qotei na inoq qarinjngrengnu qaji nanngi meninj na ñumeqngam moreneqngub. Bati gargekoba e ino angro nanngi tuwe du du bul koroinjngajqa yeqngam ni saideqngum.

35 Deqa ningi quiy. Qotei a nunngo atra tal koba uratetngimqa a lanja sqas. Deqa e ningi endegsi merngwai. Ningi olo e nubqasai. Degsim gilsim mondonj e olo lanj qureq na boqngitqa ningi e nubsib marqab, "Tamo a bqo endi Tamo Koba aqa ñam na bqo. Deqa Qotei na a tulanj geregereiyeqnu." "

14

Tamo bei jejamu sunyelennej qaji di Yesus na boletej

¹ Yori bati bei Yesus a Farisi gate bei aqa talq gilsiq a ombla inji uyoqneb. Inji uyeq nabqa tamo qudei tal dia soqneb qaji nanji Yesus koqyoqneb.

² Yesus aqa areq di tamo bei jejamu sunyeleney qaji a awesoqnej.

³ Deqa Yesus na tamo di unsiq dal anjam qalie tamo nanji ti Farisi nanji ti endegsi nenemnjrej, “Ninji mariy. Yori bati qa tamo boletqajqa di kere kiyo? Dal anjam a kiyersi marqo?”

⁴ Onaqa nanji na kamba anjam bei Yesus minjosai. Nanji mequmesoqneb. Deqa Yesus na tamo di aqa jejamu ojsiq aqa ma boletej. Osiqa qarinyonaq gilej.

⁵ Onaqa Yesus na Farisi nanji olo nenemnjrej, “Nunjo angro kiyo nunjo makau kiyo yori bati qa ulon osim subq aiyimqa ninji na aqaryaiyosib subq dena osib goge atqab e? Ninji na merbiy.”

⁶ Onaqa nanji na kamba olo anjam bei Yesus minjq yonab keresaiinjrej.

Ninji na nunjo segi ñam soqtaib

⁷ Bati deqa Yesus a ñam atej di tamo qudei nanji inji uyo qa marsib talq bosib tamo ñam ti nanjo awo jaramq di awoosib inji uyeq nab unjrej. Deqa a na nanji yawo anjam endegsi minjrej,

⁸⁻⁹ “Tamo bei na maruro atsim ni metmimqa ni tamo ñam ti nanjo awo jaramq di namo awoaim. Ni tamo ñam ti nanjo awo jaramq di awoqam di goiyo lanja na tamo ñam ti bei metim bam ni mermqas, ‘Ni awo jaram di uratosim tamo endi yim awoqas.’ Yim ni jemaimim tamo lanaj nanjo awo jaramq di awoqam.

¹⁰ Deqa tamo bei na maruro atsim metmimqa ni tamo lanaj nanjo awo jaramq di awo. Yimqa goiyo lanja na bosim mermqas, ‘O was, ni bosim tamo ñam ti nanjo awo jaramq endi awo.’ Yim tamo kalil inji uyeq nub qaji nanjo ñamgalaq di ni ñam ti sqam.

¹¹ Tamo kalil nanjo segi ñam soqteq nub qaji nanji Qotei na olo ñam aguq atetnjrqas. Ariya tamo nanjo segi ñam aguq ateq nub qaji nanji Qotei na olo ñam soqtetnjrqas.”

Ninji na tamo sougetejunub qaji nanji gereinjriy

¹² Osiqa Yesus na goiyo lanja minjej, “Ni maruro atsimqa ino segi was nanji ti ino segi kadoi nanji ti tamo ungasari ñoro koba ejunub qaji nanji ti metnjraim. Ni degyqam di ni endegsi are qalqam, ‘Nanji na kamba maruro atsib e metbib gilit inji anaibqab.’

13 Ni degyaim. Ni maruro atsimqa tamo ñoro saiçoji nançi ti tamo jejamu lainjro çaji nançi ti tamo sinça uge nançi ti tamo ñam çandimo nançi ti metnjrim bab inçi anainjre.

14 Amqa ni tulan areboleboleimqas. Di kiyaaqa? Nançi ni kamba inçi anaimqa keresai. Deqa mondoñ tamo bole bole nançi olo subç na tigelo batiamqa Çotei na kamba awai tulan boledamu ni emqas.”

Yesus a maruro qa yawo anjam marej

15 Yesus a anjam degsi marnaqa tamo bei Yesus ombla awoosib inçi uyoqneb çaji a çusiqa minjej, “Mondoñ Çotei na aqa segi tamo unçasari nançi taçatnjrsim nanço Mandor Koba sqas. Sosimqa a na nançi inçi anainjrim awoosib koba na inçi uyoqnqab. Deqa nançi tulan areboleboleinjrim sqab.”

16 Onaqa Yesus na kamba yawo anjam bei endegsi minjej, “Tamo bei a maruro atqa osiqa tamo gargekoba nançi aqa maruro unqa metnjrej.

17 Aqa maruro bati brantonaqa a na aqa kançal tamo bei çariñyonaç gilsiqqa tamo nançi di minjrej, ‘Ninçi boiy. Inçi inçi kalil gereiyosib atonub unu.’

18 Degsi minjrnaqa nançi kalil bqa urateb. Osib minjoqneb, ‘Iga bqa keresai.’ Bei na minjej, ‘E mandam bunuj awaiyonum. Di unqajqa aiçai. Deqa ni goiyo lanja minje, “E bqa keresai.”’

19 Bei na minjej, ‘E makau bunuj 10 awaiyem. Deqa bini e nançi wau enjrqai. Deqa ni goiyo lanja minje, “E bqa keresai.”’

20 Bei na minjej, ‘E bini unça bunuj onum. Deqa e dego bqa keresai.’

21 “Onaqa kançal tamo a olo puluosiq aisiq anjam kalil nançi na minjeb çaji di aqa tamo koba minjnaqa a minjin oqetonaqa olo çariñyosiq minjej, ‘Ni urur gilsimqa gam kokbaç di gam kiñilalaç di tamo inçi inçi saiçoji nançi ti tamo jejamu lainjro çaji nançi ti tamo ñam çandimnjro çaji nançi ti tamo sinça ugeinjro çaji nançi ti itnjrsimqa joçsim ijo talç boiy.’

22 Onaqa kançal tamo a olo gilsiqqa tamo nançi di kalil joçsi bosiqqa aqa tamo koba minjej, ‘O Tamo Koba, e ino anjam dauryosim açi nançi kalil joçsi bonum. Ariya ino tal tamo na maçosai unu.’

23 “Onaqa goiyo lanja na olo aqa kançal tamo çariñyosiq minjej, ‘Ni gilsim gam kalilç dena ti nañuq dena ti tamo nançi joçsim boiy. Nançi kalil babqa ijo tal magwas.

24 E ni mermçai. Tamo nançi e nami metnjronum bqa uratonub çaji nançi ijo maruro unçasai.’”

Tamo a Yesus dauryqa marsimqa a mati geregere are qal-sim Yesus dauryem

25 Yesus a dena tigelosiq̄a walwelosiq̄a aiyeqnaqa tamo ungasari tulan gargekoba nan̄gi a dauryosib aiyeqneb. Deqa a bulosiq̄a nan̄gi endegsi minjrej,

26 “Tamo bei a e daurbqa osimqa aqa abu, aqa ai, aqa ḡauḡ, aqa an̄gro nan̄gi, aqa was nan̄gi, aqa jaja nan̄gi, aqa segi jejamu dego jeutn̄jqasai di a ijo an̄gro sqa keresai.

27 Tamo bei na aqa segi ḡamburbas qoboyosim e daurbqasai di a ijo an̄gro sqa keresai.”

28 Osiqa nan̄gi endegsi minjrej, “Tamo bei a tal atqa osimqa a mati awoosim tal kobotqajqa aqa awai geregere are qalsim aqa silali sisiyqas. Aqa silali kereqas kiyo sai kiyo degsi are qalqas.

29-30 A mati degsi are qalqasai di a tal aqa utru atsim bati amble di aqa silali saiamqa tal kobotqa keresaiyimqa tamo nan̄gi unsib a kikiyosib minjqab, ‘Ni tal aqa utru atem di ni kobotqa keresai.’ Yim a jemaiyqas.

31 “Mandor bei na mandor bei qoto itqa marsimqa a mati awoosim geregere endegsi are qalqas, ‘Ijo qaja tamo 10 tausen nan̄gi na mandor di aqa qaja tamo 20 tausen nan̄gi ḡumsib winjqqa kere kiyo?’

32 A degsi are qalsim marqas, ‘E na mandor di qoto bunyqa keresai.’ Degsi marsimqa aqa wau tamo qudei nan̄gi qarinn̄jrim gilsib mandor di minjqab, ‘Un̄gum, iga qotqa uratonum.’

33 “Dego kere tamo bei na e daurbqa osimqa a mati aqa segi in̄gi in̄gi kalil uratqasai di a ijo an̄gro sqa keresai.”

Bar qa yawo anjam

34 Osiqa Yesus a olo marej, “Bar a bole. In̄giq̄ di bar atoqn̄ib aqa uyo boledamuqas. Ariya bar aqa qajarara koboqas di in̄gi kiye na olo qajararatqas? Di keresai.

35 Bar aqa qajarara koboqas di a ugeqas. Iga bar di mandam ti bulyonamqa mandam namuryqa keresai. Deqa iga bar di uratosim waiyqom. Tamo a dabkala ti sqas di a ijo anjam endi geregere quem.”

15

Kaja du alelqo qaji aqa yawo anjam

1 Bati bei takis o qaji tamo nan̄gi ti une tamo nan̄gi ti kalil Yesus aqa anjam quqwa marsibqa aqa areq bosib koroeb.

2 Koroonabqa Farisi nan̄gi ti dal anjam qalie tamo nan̄gi ti Yesus yomuiyosib mareb, “Yesus a une tamo nan̄gi joqoqn̄-siq̄a koba na in̄gi uyeq̄nub.”

3 Degsib marnabqa Yesus a nan̄go anjam di qusiqa yawo anjam endegsi minjrej,

4 “Tamo bei aqa kaja 100 nanği ñin uyoqñibqa qujai bei alelamqa a na kaja 99 nanği uratñrsim qujai alelqo qaji di ñamosim gilsim itqas.

5 Itosim areboleboleiyim soqtosim qoboiyqas.

6 Qoboiyosim aisim aqa qureq di brantosim aqa was nanği ti aqa qure qujai nanği ti kalil koroinñrsimqa minñrqas, ‘Ninği uniy. Ijo kaja alelqo qaji agi olo itonum! Deqa ninği e ombla areboleboleigim sqom!’ ”

7 Osiqa Yesus a olo marej, “Dego kere une tamo qujai a are bulyqas di lan goge dia nanği a qa tulan areboleboleinñrqas. Tamo 99 nanği mareqñub, ‘Iga tamo bole une saiqoji. Deqa iga are bulyqasai.’ Nanği qa lan goge dia nanği areboleboleinñrqasai. Ariya une tamo qujai a are bulyqas di nanği a qa tulan areboleboleinñrqas.”

Silali lounqo qaji aqa yawo anjam

8 Osiqa Yesus a olo marej, “Unja bei aqa menin silali 10 soqñimqa menin silali qujai lounimqa a wanjal qatrentosim aqa talq di man solsim ñamosim itqas.

9 Itosim gilsim aqa was nanği ti aqa qure qujai nanği ti kalil koroinñrsimqa minñrqas, ‘Ijo menin silali qujai lounqo qaji agi olo itonum! Deqa ninği e ombla areboleboleigim sqom!’ ”

10 Osiqa Yesus a olo marej, “Dego kere une tamo qujai a are bulyqas di Qotei aqa lan anğro nanği a qa tulan areboleboleinñrqas.”

Tamo bei aqa ñiri aiyel qa yawo anjam

11 Osiqa Yesus a olo marej, “Tamo bei aqa ñiri aiyel soqñeb.

12 Bati bei ñiri yala na aqa abu minnej, ‘O Abu, ni ino ñoro kalil ambleq na potosim taqal bei e ebe.’ Degsi minjnaqa abu na aqa ñoro ambleq na potosiqa taqal bei aqa ñiri yala yej. Taqal bei aqa ñiri koba yej.

13 Onaqa bati bei ñiri yala na aqa ñoro kalil qarinyosiqa silali osiq tigelosiqa sawa beiq gilej. Gilsiq dia diqosi laqñsiqa aqa silali kalil uyekritej.

14 Onaqa sawa dia mam koba aiyej deqa ñiri yala a inği tulan saiiyej.

15 Deqa a sawa deqaji tamo bei aqaq gilnaqa minnej, ‘Ni ijo bel taqatñroqñsim inği anainñroqne.’

16 Onaqa a bel nanği taqatñroqñsiqa inği anainñroqnej. Osiqa are qaloqnej, ‘E mam koba unum. Deqa e endegyqai. Bel nanği inği oto uratoqñibqa di oqñsiy uyoqñitqa dena e kereoqñqas.’ A degsi are qalsiq soqnej. Di kiyaqa? Tamo bei na inği anaiyosaiyoqnej deqa.

17 “Osiqa olo are qalej, ‘E kumbra grotonum deqa e mam na moiqa laqnum. Ijo abu aqa wau tamo nanji inji koba uyeqñub. E segi qujai mam na moiqa laqnum.

18 Deqa e olo puluosiy ijo abu aqaq aisiy minjqai, “O Abu, e Qotei aqa ñamgalaq di une kobaquja atonum. Ino ñamgalaq di dego e une kobaquja atonum.

19 Deqa e ino angro sqa keresai. Deqa ni marimqa e ino wau tamo sosiy ni wauetmoqnqai.” ’

20 Degsi are qalsiqa tigelosiq aqa abu aqaq olo aiyej.

“Aiyeqnaqa aqa abu ñam atsiqa isaq di unsiq a qa tulan dulosiqa urur ti gilsiq a soqonjosiqa qalaqalaiyoqnsiqa kundogyoqnej.

21 Onaqa minjej, ‘O Abu, e Qotei aqa ñamgalaq di une kobaquja atonum. Ino ñamgalaq di dego e une kobaquja atonum. Deqa e ino angro sqa keresai.’

22 Degsi minjnaqa aqa abu na aqa kanjal tamo qudei nanji minjrej, ‘Ñinji urur ti gilsib gara jugo tulan boledamu olekoba di osi bosib jigetiy. Banrij dego osi bosib aqa ban duq di jigetiy. Singa tatal dego osib aqa singaq di jigelenjetiy.

23 Makau meli bunuj didiqo di qalsib goiyiy. Goisib osib babqa iga koba na uysim areboleboleigim sqom.

24 Iga degyqom. Di kiyaaqa? Ijo angro yala a moiyoqbulosiq olo ñambile sosiq bqo deqa. A loumej agi gagoq di olo brantqo.’ Degsi minjrnaqa nanji aqa anjam kalil di dauryosib makau goisib koba na awoosib areboleboleinjrnaq soqneb.

25-26 “Ariya ñiri koba a wauq di sosiq dena puluosi bosiq tal jojomyosiqa nanji areboleboleinjqreñaq lou tueqñab qusiqa kanjal angro bei metonaq aqa areq bonaqa nenemyej, ‘Ñanji kiyaaqa lou tueqñub?’

27 Degsi nenemyonaqa kanjal angro dena minjej, ‘Ino was yala a olo bqo. Deqa ino abu na makau meli bunuj didiqo di qalqo nanji uyoqnsib areboleboleinjqreñaq lou tueqñub. Aqa angro a bole sosiq olo brantqo deqa lou tueqñub.’

28 Degsi minjnaq qusiqa ñirinjsiq qudalej. Osiqa tal miligiq gilqa uratej. Deqa aqa abu a talq dena oqedosiqa minjej, ‘O ijo angro, ni tal miligiq au. Bamqa iga koba na awoosim inji uysim areboleboleigim sqom.’

29 Onaqa ñiri koba a na kamba aqa abu minjej, ‘O Abu, ni que. E wausau gargekoba ino anjam dauryosim ni wauetmoqñem. E ino anjam bei gotranjosaioqñem. Ni deqa e qa are qalsim kaja du bei qalsim goiyosaieqñum. E ijo kadoi nanji ti koba na areboleboleigosaieqñu.

30 Ariya ino angro yala a na ino ñoro osiqa gam qaji uña nanji ombla sambalaoqnsiq silali kalil uyekritej. Osiq olo

bqoqa ni a qa tulan areboleboleimqoqa makau meli bunuj didiqo di agi qaletonum.'

³¹ "Degsi minjnaqa aqa abu na kamba minjej, 'O ijo angro, ni gaigai e ombla unum. Ijo ingi ingi kalil di ino dego.

³² Ariya bini iga maruro atsimqa areboleboleigeqnu. Di kiyaaqa? Ino was a moyobulosiq olo nambile sosiq bqo. A loumej agi gagoq di olo brantqo.' "

16

Yesus a ñoro taqato tamo qa yawo anjam marej

¹ Osiga Yesus a olo aqa angro nanqi endegsi minjrej, "Ñoro tamo bei soqnej. Aqa ñoro kalil aqa wau tamo bei na taqatoqnej. Bati bei tamo qudei na ñoro tamo di minjeb, 'Ino ñoro taqato tamo a ino ñoro kalil laña uyeqnu.'

² Degsi minjnabqa a na ñoro taqato tamo di metonaq aqa areq bonaqa minjej, 'Ni qa anjam degsi merbonubqa e quonum. Ni kiyaaqa kumbra degyonum? Deqa ijo ñoro kalil ni uyonum qaji di sisiyosim merbimqa e geregere qalieosiy ni kobotmqai. Yim ni ijo ñoro olo bunu taqatqasai.'

³ "Onaqa ñoro taqato tamo di a segi are qalej, 'E kiyerqai? Ijo tamo koba a na e kobotbqa marqo. E singila saiqoji deqa e wau bei yqa keresai. E tamo qudei nanqi minjrit silali laña ebqab di e jemaibqas.

⁴ Deqa e kiyerqai? E qalieonum. Tamo qudei nami ijo tamo koba aqaq dena ñoro osib nanqi a kamba olo yqajqa minjeb qaji nanqi di metnjrqai. Metnjrit ijoq babqa ñoro nami eb qaji di e na aguq atitqa nanqi e qa tulan areboleboleinjrqas. Deqa ijo tamo koba a na e wibimqa tamo nanqi dena e osib nanqo talq di e geregereiboqnqab.'

⁵ A degsi are qalsiqa tamo kalil nami aqa tamo koba aqaq dena ñoro eb qaji nanqi metnjrnaq bonabqa tamo namo bej qaji di nenemyej, 'Ni ñoro gembub ijo tamo koba aqaq dena em?'

⁶ Onaqa minjej, 'E goreñ kulum 100 em.' Degsi minjnaqa ñoro taqato tamo na minjej, 'Ni olo goreñ kulum 50 segi nenqrenye.'

⁷ Osiga tamo bei nenemyej, 'Ni ñoro gembub ijo tamo koba aqaq dena em?' Onaqa minjej, 'E bem sum aqa qun 100 em.' Degsi minjnaqa ñoro taqato tamo na minjej, 'Ni olo bem sum aqa qun 80 segi nenqrenye.'

⁸ "Onaqa ñoro tamo a aqa ñoro taqato tamo aqa kumbra gisañ di poiyoonaqa aqa ñam soqtosiq minjej, 'Ni keretonum.' Degsi minjej. Di kiyaaqa? Ñoro taqato tamo uge di a powo ti sosiq deqa kumbra gisañ di yej. Deqa ninqi quiy. Mandam endeqa tamo unqasari nanqi mandam qaji powo koba ti unub.

Ariya suwanqa tamo ungasari nanği mandam qaji powo kiñala ti unub.

⁹ “Deqa e ninği endegsi mernğwai. Ninği mandam qaji ñoro uge oqnsib dena tamo ungasari nanği kumbra bole enjroqñib nanği ninği qa tulañ areboleboleinjroqñqas. Yim bunuqna ninği moisib mandam qaji ñoro uge kalil uratibqa Qotei na ninği joqsim tal gaigai sqas qaji dia ninği geregereinğwas.

¹⁰ “Ninği ñoro kiñala geregere taqatqab di ninği ñoro qelikoba dego geregere taqatqab. Ariya ninği ñoro kiñala geregere taqatqasai di ninği ñoro qelikoba dego geregere taqatqasai.

¹¹ Ninği mandam qaji ñoro uge geregere taqatqasai di ninği lañ qure qaji ñoro dego geregere taqatqasai. Deqa tamo yai na lañ qure qaji ñoro nunğo bañq di atqas? Tamo dego bei sosai.

¹² Ninği tamo bei aqa ñoro geregere taqatqasai di ninği nunğo segi ñoro dego geregere taqatqasai. Deqa tamo yai na ñoro bei nunğo bañq di atqas? Tamo dego bei sosai.

¹³ “Tamo qujai a tamo kokba aiyel nanği wauetnjrqa keresai. A tamo kobaquja bei qalaqalaiyosim olo tamo kobaquja bei jeutqas. Bei aqa anjam dauryosim olo bei qoreiyqas. Dego kere ninği silali ti Qotei ti turtnjrsib nanği wauetnjrqa keresai.”

Yesus a dal anjam qa ti Mandor Koba Qotei qa ti anjam palontej

¹⁴ Onaqa Farisi nanği Yesus aqa anjam di qusib a yomuiyeb. Farisi nanği bati gaigai silali oqñqajqa are koba soqnej. Utru deqa nanği Yesus yomuiyeb.

¹⁵ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ninği are qaleqñub, ‘Iga kumbra bole bole laña babañ na yoqñim tamo ungasari nanği na iga nugoqnsib iga tamo bole qa mergwab.’ Ninği degsib are qaleqñub. Di gisañ. Nunğo are miligi di Qotei a segi qalie. Kumbra qudei tamo nanği deqa arearetñjreqnu qaji di Qotei aqa ñamgalaq di kumbra tulañ ugedamu.

¹⁶ “Nami Moses aqa dal anjam ti Qotei aqa medabu o qaji tamo nanğo anjam ti maroqñeb dena bosiq Jon aqa bati brantej. Jon aqa bati brantej dena bosiq bini ijo anjam maro tamo nanği Qotei aqa anjam bole palonteqñub. Palonteqñab tamo ungasari kalil nanği Qotei na taqatñjrsim nanğo Mandor Koba sqajqa tulañ siñgilaeqñub.

¹⁷ “Lañ ti mandam ti koboqab. Ariya Qotei aqa dal anjam mutu kiñala bei koboqasai bole sai.”

Tamo bei na aqa ñauñ uratqa anjam

¹⁸ Osiqa Yesus a olo marej, “Tamo bei na aqa ñauñ uratosim olo uña bei oqas di a na aqa ñauñ kumbra ugeq waiyqo. Uña

bei dego aqa gumbulun na a uratimqa bunuqna tamo bei na olo oqas di tamo bunuj dena unja di kumbra ugeq waiyqo.”

Ñoro tamo Lasarus wo nanjo sa anjam

19 Osiqa Yesus a olo marej, “Ñoro tamo bei soqnej. A bati gaigai gara wala bole jugoqnsiqa tulan areboleboleiyeqnaqa inji bole bole uyoqnsiq soqnej.

20 Aqa tal meq di tamo bei inji tulan saiqqoji aqa ñam Lasarus a bati gaigai awooqnsiq ñeioqnsiq soqnej. Aqa jejamu kalil yu na ugetej.

21 Deqa a tal meq di awesonaqa ñoro tamo a inji uyeqnaqa ñenji ululoneqnaqa osiq uyoqnej. Aqa yuq dena leñ aiyeqnaqa baun nanji boqnsib nanjo men na yu bilgetoqneb.

22 “Bati bei Lasarus a moiyej. Moinaqa Qotei aqa lan angro nanji bosib aqa qunun osib Abraham aqa areq di awoteb. Bunuqna ñoro tamo a dego moinaqa subq ateb.

23-24 Subq atnabqa aqa qunun aisiq moiyo qureq di soqnej. Sosiqa jaqatinj kobaiyeqnaqa tarosiqa Abraham isaq di sonaq unej. Lasarus a Abraham aqa areq di awesonaq unsiqa tulan maosiqa Abraham minjej, ‘O Abu Abraham, e ñamyuwoq endi sosimqa tulan kanjanjoqnsim jaqatinj koba eqnum. Deqa ni e qa are ugeimimqa Lasarus minjim aqa ban gei yaq di tuqtosim bosim ijo menq di atimqa kiñala ulilibqas.’

25 “Onaqa Abraham na minjej, ‘O angro, ni are qale. Ni nami mandamq di sosimqa ni inji bole bole uyoqnem. Ariya Lasarus a inji uge uge uyoqnej. Deqa bini Lasarus a sawa boleq endi sosiqa a tulan areboleboleiyeqnu. Ariya ni ñamyuwoq di sosimqa jaqatinj koba eqnum.

26 Ni ñam atsim une. Ni iga ti ambleq di sub guma koba unu. Deqa iga sub di laqaiosim nungoq bqa keresai. Ninji dego sub di laqaiosib gagoq bqa keresai.’

27-28 “Onaqa ñoro tamo dena kamba Abraham minjej, ‘O Abraham, ni na Lasarus minjimqa olo puluosim ijo abu aqa talq gilsim ijo was 5 nanji saidnjrimqa nanji sawa uge endeq bqasai.’

29 Onaqa Abraham na minjej, ‘Ino was nanji Moses aqa dal anjam qalieonub. Nanji Qotei aqa medabu o qaji tamo nanjo anjam dego qalieonub. Nanji anjam di dauryqab di kere.’

30 Onaqa ñoro tamo dena olo minjej, ‘O Abu Abraham, di keresai. Ariya tamo moiyej qaji a subq na tigelosim anjam minjrqas di nanji qusib are bulyosib dauryqab.’

31 “Onaqa Abraham na minjej, ‘Tamo nanji Moses aqa dal anjam ti Qotei aqa medabu o qaji tamo nanjo anjam ti qusib are bulyqasai di tamo bei a subq na tigelosim nanji anjam minjrqas di dego nanji qusib are bulyqasai.’ ”

17

Tamo a Yesus aqa angro kiñala bei uneq waiyqas di a tulan padalougetqas

¹ Osiqa Yesus na aqa angro nanği olo endegsi minjrej, “Bunuqna tamo qudei na tamo qudei uneq breinjroqñqab. Bole, kumbra di brantoqñqas. Ariya tamo nanği kumbra di yoqñqab qaji nanği tulan padalougetqab.

² Iga tamo deqaji nanği ojsim meniñ kobaquja osim sil na nanço kakroq di tontosim breinjrim ya robuq aiqab di kere. Yim nanği bunuqna angro kiñala bei uneq waiyqasai.

³ “Deqa niñgi geregere ñam atoqñiy. Ino was bei a une bei atimqa ni na minje, ‘Une di urat.’ Yim a ino anjam di qusim are bulyqas di ni aqa une di torei moiyoitime.

⁴ Ariya a bati qujai qa une 7 ni emoqñsim olo boqñsim ni mermoqñqas, ‘O was, e kumbra grotonum.’ Degsi mermo 7 yimqa ni aqa une kalil di torei moiyoitime.”

Iga Yesus qa gago areqalo siñgilatqajqa anjam

⁵ Onaqa Yesus aqa anjam maro tamo nanği na minjeb, “O Tamo Koba, gago areqalo ni qa siñgilateqnum qaji di ni na olo kobaqujatime.”

⁶ Onaqa Tamo Koba a na kamba minjrej, “Nuñgo areqalo e qa siñgilato qaji di sis yago bul kiñala sqas di kereqas. Degesqas di niñgi subar endi minjibqa a nuñgo anjam dauyosim jirim qoji waqosim aisim yuwalq di tigelqas.”

Yesus a kañgal tamo aqa kumbra qa anjam marej

⁷ Osiqa Yesus a olo marej, “Tamo bei na aqa kañgal tamo qarinyonaqa gilsiqqa aqa iñgi wauq di mandam qamsiq bulyej. Osiqa aqa kaja nanği dego taqatnjrej. Ariya a wau di kobotimqa aqa tamo koba a na kiyersi minjqas? ‘Ni namo iñgi uye’ degsi minjqas e? Sai.

⁸ A minjqas, ‘Ni ijo iñgi goiyetbosim gara tigsim iñgi suweiyosim ebimqa iñgi ti ya ti uyqai. Uyt menetbimqa bunu ni kamba iñgi ti ya ti uyqam.’ A na aqa kañgal tamo degsi minjqas. Di kiyaaqa? A kañgal tamo lanaj deqa.

⁹ Kañgal tamo dena aqa tamo koba aqa anjam dauryimqa a na kamba aqa ñam soqtetqasai. Osim ‘Ni keretonum’ degsi minjqasai. Di kiyaaqa? A kañgal tamo lanaj deqa.

¹⁰ Dego kere niñgi Qotei aqa kañgal tamo sosibqa wau kalil a na niñgi engoqñqas qaji di yoqñiy. Yoqñsib maroqñiy, ‘Iga kañgal tamo lanaj. Deqa wau kalil Qotei na iga egeqnu qaji di agi yeqnum.’ ”

Yesus a tamo 10 nanço jejamu yu na ugeelenej qaji nanği boletnjrej

11 Yesus a dena tigelosiqqa Jerusalem aiqajqa gam dau-ryosiqqa Samaria sawa ti Galili sawa ti ambleq na walwelosiq aiyoqnej.

12-13 Aiyoqnsiq qure beiq di brantej. Onaqa tamo 10 nanqo jejamu yu na ugeelenej qaji nanqi bosib Yesus itosibqa nanqi kiñala isaq di tigelosib tulañ maosib minjeb, “O Tamo Koba, ni iga qa dulosim aqaryaige.”

14 Onaqa Yesus a nanqi unjrnsiqqa minjrej, “Ninigi olo puluosib aisib nunqo jejamu atra tamo nanqi osornjriy.” Degsi minjrnaqa nanqi aiyoqnsibqa gamq di nanqo yu kalil mosoonaqqa nanqo jejamu boleonaq uneb.

15 Onaqa nanqo ambleq dena qujai a segi olo puluosiqqa Yesus aqa areq gilej. A lelen ti Qotei aqa ñam soqtoqnsiq giloqnej.

16 Gilsiq Yesus aqa singaq di singa pulutosiqqa biniyosiq minjrej, “O Tamo Koba, ni keretosim ijo jejamu boletonum.” Tamo di a Samaria qaji.

17 Onaqa Yesus a tamo di unsiqa marej, “E na tamo 10 nanqo jejamu boletetnironumqa ariya qujai a segi ijoq bqo. Tamo 9 nanqi qabi unub?”

18 Nanqi olo ijoq bosai. Nanqi Qotei aqa ñam soqtosai dego. Sawa bei qaji tamo endi a segi qujai olo bosiq Qotei aqa ñam soqtqo.”

19 Yesus a degsi marsiqqa tamo di minjrej, “Ni tigelosim aiye. Ni ino areqalo e qa sinjilattonum deqa ino jejamu boleqo.”

Mondon Tamo Anqro a lan qureq na bqas

20 Bati bei Farisi nanqi Yesus endegsib nenemyeb, “Bati gembu Qotei a bosim aqa segi tamo unqasari nanqo Mandor Koba sosim nanqi taqatnjqas?” Onaqa Yesus na minjrej, “Qotei a Mandor Koba sqajqa bati brantoqnmqqa manwa bei namoqna bam ninqi unqasai.

21 Tamo bei na endegsi mernqwasai, ‘Ninigi uniy, Mandor Koba a bqo agiende,’ o ‘Mandor Koba a bqo agide.’ Degyqasai. Ninqi quiy. Bini Qotei a nunqo ambleq endi Mandor Koba unu.”

22 Osiqa Yesus na aqa anqro nanqi endegsi minjrej, “E Tamo Anqro. Bati bei brantimqa ninqi ijo bqajqa bati unqa maroqnsib unqasai.

23 Tamo qudei na ninqi gisanqoqnsib mernqoqnbab, ‘Ninigi uniy. Tamo Anqro bqo agide,’ o ‘Tamo Anqro bqo agiende.’ Degsib mernqoqnbabqa ninqi nanqi daurnjraib.

24 Kola minjaleqnaqa lan kalil suwanqnu dego kere mondon e Tamo Anqro brantitqa tamo unqasari kalil nanqi e nubqab.

²⁵ Ariya e brantosaisoqnitqa tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanqi na e qoreibosib jaqatinj koba ebqab.

²⁶ “Noa aqa bati qa tamo ungasari nanqi kumbra yoqneb dego kere e Tamo Angro bqajqa bati qa nanqi kumbra degyoqnbab.

²⁷ Agi Noa aqa bati qa tamo ungasari kalil nanqi ingi ti ya ti uyoqnsib unja ban ojelenoqnsib sonabqa Noa a qobun miligiq gilnaqa awa koba aisiqa mandam ya maqonaqa nanqi kalil morenejkriteb.

²⁸⁻²⁹ Lot aqa bati qa dego tamo ungasari nanqi ingi ti ya ti uyoqnsib ingi ingi awaiyoqnsib silali oqnsib ingi yagoqnsib tal atoqneb. Nanqi kumbra degyoqnsib sonabqa Lot a Sodom qure uratosiq ulaneqnaqa njamyuwo ti meninj pulonj ti lanj goge na awa bul aisiqa Sodom tamo ungasari kalil nanqi padalt-njrej.

³⁰ Dego kere bunuqna tamo ungasari nanqi kumbra degyoqnsib soqnbqa e Tamo Angro brantqai.

³¹ “Bati deqa tamo ungasari tal meq di unub qaji nanqi jaraiqa oqnsib ingi ingi oqa osibqa olo warum miligiq gilaib. Nanqi jaraiyoqujatebe. Tamo ungasari wauq di unub qaji nanqi jaraiqa oqnsib ingi ingi oqa osibqa olo puluosib qureq baib. Nanqi torei dena jaraiyoqujatebe.

³² Kumbra nami Lot aqa njanj aqaq di brantej qaji ninji deqa are qaliy.

³³ Tamo bei a aqa segi nambile taqatqajqa areqalo kobaiyqas di a padalqas. Ariya tamo bei a aqa segi nambile uratqas di a olo nambile bole oqas.

³⁴ “E ninji endegsi mernjwai. Ijo bqajqa bati brantimqa qolo deqa tamo aiyel warum qujaiq di nerenesoqnbqa Qotei na bei lanj qureq osi oqsimqa bei uratim sqas.

³⁵ Unja aiyel tal qujaiq di saplan gereiyoqnbqa Qotei na bei lanj qureq osi oqsimqa bei uratim sqas.

³⁶ Tamo aiyel wau qujaiq di ingi yagoqnbqa Qotei na bei lanj qureq osi oqsimqa bei uratim sqas.” Yesus na aqa angro nanqi anjam degsi minjrej.

³⁷ Onaqa nanqi na kamba nenemyeb, “O Tamo Koba, kumbra kalil di sawa qabia brantqas?” Onaqa Yesus a nanqi yawo anjam endegsi minjrej, “Tamo nanjo jejamu qusaeqnu qaji sawa dia qal nanqi koroqab.”

18

Iga Qotei pailyqajqa asgigwasai

¹⁻² Yesus aqa angro nanqi bati gaigai Qotei pailyoqnb asginjraim deqa a na yawo anjam bei endegsi minjrej, “Qure beiq di anjam pegiyo tamo soqnej. Tamo di aqa kumbra bolesai.

A Qotei ulaiyosaiioqnej. A tamo ungasari nanji qa dego are qalosaioqnej.

³ Qure dia unja qobul soqnej. A bati gaigai anjam pegiyo tamo di aqa areq giloqnsiqa minjoqnej, 'Tamo bei na e gulbe ebeqnu. Deqa ni na aqaryaibosim gago aiyel anjam pegiyet-gimqa tamo dena e olo gulbe ebqasai.'

⁴ A degsi minjeqnaqa a aqaryaiyqa uratoqnej. Bunuqna a areqalo bei osiqa marej, 'Bole, e Qotei ulaiyosaieqnum. E tamo ungasari nanji qa are qalosaieqnum.

⁵ Ariya unja qobul di a bati gaigai e wainboqnsiqa merbeqnu, "Ni aqaryaibe." A merbo gaigai yeqnu deqa unjum e aqa anjam gereiyetqai. E aqa anjam gereiyetqasai di a bati gaigai ijo areq boqnsim sqas. Yim e tulanj asgibo uge.' "

⁶ Osiqa Tamo Koba a olo marej, "Anjam pegiyo tamo uge aqa anjam marej qaji di ninji quiy.

⁷ Qusib are qaliy. Qotei a tamo bole. A anjam pegiyo tamo di bul sai. Deqa tamo ungasari a na giltnjrej qaji nanji qolo ti qanam ti pailyoqngqab di a nanjo pailyo qusimqa tarijsokobaiyqasai. A nanji urur aqaryainjrqas.

⁸ E ninji mernjwai. Qotei na nanji urur aqaryainjroqu-jatqas. Ariya mondon e Tamo Anjro bosiyqa tamo ungasari mandamq endi unub qaji nanji e qa nanjo areqalo singilatosisob soqrib degsi unqai e?"

Farisi tamo bei takis o qaji tamo bei wo nanji aiyel Qotei pailyej

⁹ Tamo qudei nanji mareqnub, "Iga tamo bole. Iga tamo qudei nanji unub dego sai." Yesus na tamo deqaji nanji yawo anjam bei endegsi minjrej,

¹⁰ "Tamo aiyel nanji Qotei paillyqa marsibqa atra tal miligiq gileb. Bei Farisi tamo. Bei takis o qaji tamo.

¹¹ Nanji atra tal miligiq gilsibqa Farisi tamo a namo tigelosiqa endegsi pailyej, 'O Qotei, e tamo qudei nanji unub dego sai. E gisanj na tamo ungasari nanji silali yainjro-saieqnum. E sambala kumbra yosaieqnum. E kumbra uge bei dego yosaieqnum. E takis o qaji tamo di bul sai.

¹² E gaigai ni pailmqa oqnsim inji ti ya ti urateqnum. E ijo segi inji inji kalil potelenoqnsim oto bei ni atrameqnum.'

¹³ Farisi tamo a degsiqa Qotei pailyej. Onaqa takis o qaji tamo a kiñala isaq di tigelesosiqa lanj goge koqyosim paillyqa-jqa jemaiyonaqa turuosiqa are soqonyosiqa marej, 'O Qotei, e une ti. Deqa ni e qa dulosim ijo une kalil kobotethime.' Takis o qaji tamo a degsiqa Qotei pailyej."

¹⁴ Yesus a yawo anjam degsi minjrasiqa olo minjrej, "E ninji mernjwai. Takis o qaji tamo di aqa une kalil Qotei na kobotetonaqa a olo puluosiqa aqa talq aiyej. Ariya Farisi

tamo di aqa une Qotei na kobotetosai. Di kiyaaqa? Tamo kalil nanngo segi ñam soqteqñub qaji nanngi Qotei na olo ñam aguq atetnjqas. Ariya tamo nanngo segi ñam aguq ateqñub qaji nanngi Qotei na olo ñam soqtetnjqas.”

Yesus a marej, “Angro du du nanngi ijo areq bqajqa saidnbraib”

15 Onaqa tamo ungasari qudei nanngi nanngo angro du du ti angro mom ti joqsib Yesus na aqa ban nanngo gateq di atetnjqra marsib aqa areq beb. Beqñabqa Yesus aqa angro nanngi na saidnrsib minjreb, “Nunngo angro du du nanngi joqsib endeq baib.”

16 Degsib saidnrbraibqa Yesus na angro du du nanngi di metnjqrej. Osiqa aqa angro nanngi minjrej, “Angro du du nanngi uratnjqrib ijo areq beb. Nanngi saidnbraib. Tamo ungasari nanngi angro du du bul sqab di Qotei a nanngo Mandor Koba sosim nanngi taqatnjqras.

17 E bole mernqwai. Ningi angro du du nanngi bul sqasai di Qotei a ningi osim taqatnqwasai. Deqa a nunngo Mandor Koba sqasai dego.”

Ñoro tamo bei a Yesus ombla na anjam mareb

18 Onaqa Juda gate bei na Yesus endegsi nenemyej, “O Qalie Tamo Bole, e kiyersiyqa ñambile gaigai sqai?”

19 Onaqa Yesus na kamba minnej, “Ni kiyaaqa e tamo bole qa merbonum? Qotei a segi qujai tamo bole.

20 Ariya ni Qotei aqa dal anjam kalil qalie unum. ‘Ni tamo bei aqa unja jejamu ojetaim. Ni tamo bei qalsim moyotaim. Ni bajinjam. Ni tamo bei aqa jejamu lanja gisanjaim. Ni ino ai abu nanngo sorgomq di geregere sosimqa nanngo anjam dauryoqne.’ ”

21 Onaqa Juda gate dena olo Yesus minnej, “E angro kiñala qa dal anjam kalil di dauryosim boqnem agi bini degsi unum.”

22 Degsi minjnaq qusiqa kamba minnej, “Ni dal anjam kalil di dauryosim keretonum. Ariya kumbra qujai ni keretosai. Deqa e ni mermqai. Ni gilsim ino inngi inngi kalil qarinyosim silali osim tamo inngi inngi saiqoji nanngi jeisim enjre. Degsim enjrsim bosim e daurbe. Osim bunuqna ni lan qureq di awai bole itqam.”

23 Yesus na tamo di degsi minjnaq qusiqa are gulbekobaiyej. Di kiyaaqa? A inngi inngi koba ti soqnej deqa.

24 Onaqa Yesus a tamo di koqyosiqqa marej, “Tamo ungasari inngi inngi koba ti unub qaji nanngi Qotei na taqatnjqrsim nanngo Mandor Koba sqa marsibqa lan qureq oqwajqa tulaj banngi koba.

25 Kamel a yumba miligiq gilqajqa banji koba. Dego kere tamo ungasari inji inji koba ti unub qaji nanji Qotei na taqat-njrsim nanjo Mandor Koba sqa marsibqa lan qureq oqwajqa tulan banji koba.”

26 Onaqa tamo qudei Yesus aqa anjam di queb qaji nanji na minjeb, “Ni anjam degsi maronum deqa tamo yai nanji Qotei na elenamqa nanji nambile gaigai sqa kere?”

27 Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Tamo nanji segi nambile sqa keresai. Ariya Qotei na nanji elenqa kere. Di kiyaaqa? Qotei a kumbra kalil yqa kere.”

28 Yesus a nanji degsi minjrnaqa Pita na minjej, “O Tamo Koba, ni une. Iga gago inji inji kalil uratosim ni daurmeqnum.”

29-30 Onaqa Yesus na minjrej, “E bole merngwai. Tamo bei a Qotei na taqatosim aqa Mandor Koba sqa marsimqa aqa segi qure, aqa nuan, aqa was nanji, aqa ai abu nanji, aqa angro nanji ti kalil uratnjrsim e daurbqas tamo di Qotei na inji inji gargekoba olo yelenqas. Yimqa mondon a nambile gaigai sqas.”

Yesus a marej, “E moisiy olo subq na tigelqai”

31 Yesus na aqa angro 12 nanji anjam degsi minjrnsiq ko-boonaqa nanji joqsiqa segitnjrsiq endegsi minjrej, “Ninji quiy. E Tamo Angro. Iga Jerusalem aiyeqnum. Dia anjam kalil Qotei aqa medabu o tamo nanji nami e qa nenjrenjyeb qaji di aqa damu brantqas.

32 Agi tamo qudei na e ojgab. E ojsib tamo nanji Qotei qalie-sai qaji nanjo banq di e atgab. Yimqa nanji na e misilinboqnsib miselboqnsib ugeugeiboqnqab.

33 Osib e kumbainbosib lubsib moiyoqbqab. Bati qalub koboamqa e olo subq na tigelqai.”

34 Yesus na aqa angro nanji anjam degsi minjrnaq qusibqa anjam di aqa utru Qotei na ulitej deqa nanji geregere poinjro-sai.

Yesus na tamo bei nam qandimyej qaji di boletej

35 Onaqa Yesus a walweleri aisiq Jeriko qure jojomyeqnaqa tamo bei nam qandimyej qaji a gam qalaq di awesosiqa tamo ungasari nanji silali qa njlnjroqnej.

36 Tamo ungasari tulan gargekoba nanji Yesus dauryosib qatronoqnsib aiyeqnaq tamo dena qusiqa nenemnjrej, “Ninji kiyaaqa qatroneqnub?”

37 Onaqa nanji na minjeb, “Yesus Nasaret qaji a aiyeqnu.”

38 Degsi minjnabqa a tulan lelenosiqa marej, “O Yesus, Devit aqa Niri, ni e qa dulame.”

39 Onaqa tamo ungasari namoeb qaji nanği na tamo di niriñtosib minjeb, “Ni lelenkobaaim. Kiri.” Degsi minjnabqa a nanngo anjam quetnjrosai. A olo tulan lelenoqnsiq Yesus minjoqnej, “O Devit aqa Niri, ni e qa dulame.”

40 Onaqa Yesus a tigelosiqqa tamo ungasari nanği minjrej, “Tamo di osib ijo areq osi boiy.” Onaqa nanği na a osib Yesus aqa areq osi beb. Osi bonabqa nenemyej,

41 “E ni kiyermqajqa deqa ni e qa lelenoqnam?” Onaqa minjej, “O Tamo Koba, e olo ñam poibim sawa unqajqa deqa e ni qa lelenoqnam.”

42 Onaqa Yesus na minjej, “Ni e qa ino areqalo siñgilatonum deqa e ni boletmqai. Deqa ino ñamdamu olo poimeme.”

43 Degsi minjnaqa aqa ñamdamu poiyoñaqa sawa unsiqa Qotei aqa ñam soqtosiqqa tigelosiq Yesus dauryosiq aiyej. Onaqa tamo ungasari kalil nanği Yesus aqa manwa di unsibqa nanği dego Qotei aqa ñam soqtoqneb.

19

Yesus a Sakius aqa talq gilej

1-3 Onaqa Yesus a aisiqa Jeriko qureq di brantosiqa qure ambleq na walweleqñaqa tamo bei aqa ñam Sakius a Yesus tamo kiyero degosiq unqajqa dauryej. Sakius a takis o qaji tamo nanngo gate. A ñoro koba ti soqnej. A tamo truquyala deqa a Yesus dauryosiq unqajqa yonaq ugeiyej. Di kiyaaqa? Tamo gargekoba nanği na sawa getenteb deqa.

4 Deqa Sakius a urur ti aisiqa tamo ungasari kalil nanği bunñrsiqa namoosiq gam qalaq di ñam bei oqsiqa ñam atej. Ñam atsiqa are qalej, “Yesus a gam endena bamqa e geregere unqai.”

5 Onaqa Yesus a gam dena walwelosi aisiqa ñam utruq di tigelosiq tarosiq Sakius unsiqa minjej, “O Sakius, ni mandamq ayoqujat. Bini e ino talq di sqai.” 6 Degsi minjnaqa a qusiqa mandamq ayoqujatosiqa tulan areboleboleiyonaqa Yesus osiqa ombla na aqa talq gileb.

7 Gileqñabqa tamo ungasari kalil nanği di unsib niriñtosib mareb, “Niñgi uniy. Yesus a une tamo aqa talq gileqnu.”

8 Onaqa talq di Sakius a tigelosiqqa Yesus minjej, “O Tamo Koba, ni que. E ijo inği inği kalil ambleq na potosiy tamo inği inği saiqoji nanği jeisi enjrqai. E nami tamo bei gisanjosim silali dala qujai yayem kiyo? Degamqa e kamba silali dala qolqe olo yqai.”

9 Onaqa Yesus a Sakius aqa anjam di qusiqa tamo ungasari nanği minjrej, “Bini Sakius a dego Abraham aqa angro tinñño. Deqa Qotei na a ti tamo kalil aqa talq endi unub qaji nanği ti elenqo.

10 E segi Tamo Anġro. E na tamo unġasari padalo gamq di unub qaji nanġi nġamoqnsim elenġeqnum. E deqa mandamq aiyem.”

Silali taqatqajqa yawo anjam

11 Onaqa tamo unġasari nanġi Yesus aqa anjam di qusib are qaleb, “Bini kiyo Qotei a gago Mandor Koba sosim iga taqatgwajqa bati brantqas?”

12 Nanġi degsib are qaleb. Di kiyaaqa? Yesus a Jerusalem jojomyej deqa. Onaqa Yesus a yawo anjam bei endegsi minjrej, “Tamo kobaquja bei a sawa isaq gilej. Tamo di a are qaleb, ‘E sawa deq gilitqa sawa deqaji nanġi na e mandor atqab. Yibqa e olo puluosiy bosiy ijo segi qure qujai nanġo mandor sosiy nanġi taqatnjqai.’ A degsi are qalsiqa sawa isaq gilej.

13 A gilqa osiqa aqa kanġal tamo 10 nanġi metnjrnaqa aqa areq bonabqa nanġi segi segi 20 kina enjrsiqa minjrej, ‘Silali endena wauosib silali aqa oto dego oiy. Bunuqna e olo bosiy unqai.’

14 “Tamo kobaquja a degsi minjrsiqa sawa isaq gilsiq di sonaqa aqa qure qujai nanġi a qa tulan ugeosib are qaleb, ‘A gago mandor sqasai.’ Degsib are qalsibqa tamo qudei nanġi qarinnjnab sawa deq gilsib sawa deqaji nanġi minjreb, ‘Tamo di a gago mandor ataib. A na iga taqatgwajqa iga uratonum.’

15 Ariya sawa deqaji nanġi na tamo di mandor ateb. Onaqa bunuqna a olo puluosiq aqa segi qureq aisiqa kanġal tamo nanġi wau qa silali enjrej qaji nanġi metnjrej. Metnjrnaqa nanġi aqa areq bonabqa a na minjrej, ‘E nami silali enġem qaji dena ninġi wauoqneb olo silali di osorbij.’

16 “Onaqa kanġal tamo deqaji bei a bosiqqa minnej, ‘O Tamo Koba, ino 20 kina ebem qaji dena e waueqnamqa olo 200 kina brantej agiende.’

17 Onaqa aqa tamo koba a na minnej, ‘Ni kanġal tamo bolequja. Ni wau kiñala geregere taqatonum deqa e qure kokba 10 ino banq di uratitqa ni na taqatnjroqnam.’

18 “Onaqa kanġal tamo bei a bosiqqa aqa tamo koba minnej, ‘O Tamo Koba, ino 20 kina ebem qaji dena e waueqnamqa olo 100 kina brantej agiende.’

19 Onaqa aqa tamo koba a na minnej, ‘E qure kokba 5 ino banq di uratitqa ni na taqatnjroqnam.’

20 “Onaqa kanġal tamo bei a bosiqqa aqa tamo koba minnej, ‘O Tamo Koba, ni unime. Ino 20 kina ebem qaji agi olo osibetmonum. E gara ñenġi na dalaosim atnam soqnej.

21 E kumbra degyem. Di kiyaaqa? E ni qa ulaem deqa. E qalieem, ni tamo njirin ani. Tamo qudei nanġi waueqnam

silali branteqnaqa ni segi na eqnum. Tamo qudei nan̄gi in̄gi yageqnaqab melieqnaqa ni segi na otorosim uyeqnum.’

22 “Onaqa tamo koba dena kamba endegsi min̄nej, ‘Ni kan̄gal tamo uge. Ino segi anjam dena e ino une ubtosiy ni pegimqai. Ni nami qalieem, e tamo n̄jirin̄ ani. Tamo qudei nan̄gi waueqnaqab silali branteqnaqa e segi na eqnum. Tamo qudei nan̄gi in̄gi yageqnaqab melieqnaqa e segi na otorosim uyeqnum. Ni nami e qa degsim qalieem.

23 Deqa ni kiyaaqa ijo silali di osi gilsim silali talq di atosai? Ni di atem qamu e bosimqa silali talq dena ijo silali aqa oto kobaqo qamu turtosim onum qamu.’

24 Degsi min̄jsiqa tamo qudei aqa areq di tigelesoqneq qaji nan̄gi min̄jrej, ‘Nin̄gi aqa 20 kina di yayosibqa kan̄gal tamo nami wauosiqa 200 kina ej qaji di olo yiy.’

25 Onaqa nan̄gi na min̄jeb, ‘O Tamo Koba, a 200 kina ejunu. Deqa ni kiyaaqa 20 kina olo yqa maronum?’

26 “Onaqa tamo koba a na min̄jrej, ‘E nin̄gi mern̄gwai. Tamo a wau geregere taqatoqnaqas di Qotei na olo wau koba yimqa a na taqatoqnaqas. Ariya tamo a wau geregere taqatqasai di wau kiñala a na taqatejunu qaji di a olo bunu taqatqasai. Qotei na a kobotimqa a laña sqas.’

27 Osiqa min̄jrej, ‘Tamo nan̄gi e qa jeu ateb qaji nan̄gi di joqsib boiy. Nan̄gi e qa mareb, “Tamo di a gago mandor ataib.” Deqa tamo nan̄gi di joqsib bosib ijo ulatamuq endi nan̄gi ñumib moren̄qab.’ ”

28 Yesus a yawo anjam degsi marsiqa a Jerusalem aiqajqa gam dauryosiq aiyoqnej.

Mandor Koba Yesus a Jerusalem aiyej

29-30 Yesus a aisiqa Betfage qure ti Betani qure ti Oliv mana utruq di jojomyosiqa aqa an̄gro aiyel qarin̄jrsiqa min̄jrej, “Nin̄gi aisib qure bei jojom di unu di brantosib donki bei tontonub unu di unqab. Donki di bunuj tamo bei nami aqa quraq di awoosaiyoqnej qaji. Nin̄gi donki di unsibqa sil palontosib titosib osib boiy.

31 Nin̄gi sil palontoqnaqab tamo bei na nenem̄ngwas kiyo, ‘Nin̄gi kiyaaqa donki aqa sil palonteqnaqab?’ Degsi nenem̄ngimqa nin̄gi na min̄jiy, ‘Tamo Koba a wau ti. Deqa a donki qa mergwo.’ ”

32 Yesus a nan̄gi aiyel degsi min̄jrsiqa qarin̄jrn̄naqa aisib anjam Yesus na min̄jrej qaji di dauryosib donki di uneb.

33 Unsib sil palonteqnaqab donki aqa abu nan̄gi na nan̄gi aiyel nenem̄njreb, “Nin̄gi kiyaaqa donki aqa sil palonteqnaqab?”

34 Degsi nenem̄jn̄rabqa nan̄gi aiyel na kamba min̄jreb, “Tamo Koba a wau ti. Deqa a donki qa mergwo.”

³⁵ Degsi minjrnab odnjrnab nanngi aiyel donki di osib Yesus aqa areq osi gileb. Osi gilsib nanngo segi gara jugo piqtosib donki aqa quraq di tusib Yesus soqtosib donki aqa quraq di awoteb.

³⁶ Yesus a donki aqa quraq di awoonaqa donki a walwelosi aiyeqnaqa tamo ungasari nanngi nanngo gara jugo piqtelenosib gamq di tuelenoqneb.

³⁷ Onaqa Yesus a Oliv mana utru jojomyeqnaqa aqa angoro gargekoba nanngi tulan areboleboleinjreqnaqa lelenoqneb. Yesus a nami manwa gargekoba yeqnaqa nanngi unoqneb deqa nanngi Qotei aqa ñam soqtoqnsib endegsib maroqneb,

³⁸ “Ni Tamo Koba aqa ñam na bonum deqa a ni tulan geregereimeqnu. Ni gago Mandor Koba. Iga Qotei Goge Koba aqa ñam tulan soqtoqnqom! Lan qureq di lawo kumbra gaigai sqas.”

³⁹ Onaqa tamo ungasari nanngo ambleq dena Farisi qudei nanngi tigelosib Yesus minjeb, “O Qalie Tamo, ni ino angoro nanngo medabu getentetnjrime.”

⁴⁰ Onaqa Yesus na minjrej, “Ijo angoro nanngo medabu getentqab di meniñ nanngi tamo bulyosib tulan murqumyoqnsib Qotei aqa ñam soqtoqnqab.”

Yesus a Jerusalem nanngi qa akamej

⁴¹ Osiqa Yesus a Jerusalem jojomyosiq unsiqa akamej.

⁴² Akamosiq marej, “O Jerusalem tamo ungasari, bini bati endeqa ningi Qotei aqa kumbra qalieeb qamu ningi geregere lawo na unub qamu. Ariya kumbra di ningi qa uliejunu deqa ningi qalieqa keresai.

⁴³⁻⁴⁴ Deqa ningi quiy. Bati bei brantimqa tamo qudei na bosib ningi jeutngosib nungo qure koba endi agutibqa ningi jaraiqa keresaiingwas. Amqa nanngi na ningi qoto itngosib tulan ugeugeingosib nungo qure koba endi niñaayekritqab. Osib qure aqa meniñ kalil paraparainjsib breinjribqa meniñ bei meniñ bei aqa quraq di sqasai. Meniñ kalil segisegiqab. Jeu tamo nanngi bosib ningi degngwab. Di kiyayaqa? Qotei na ningi aqaryaingwajqa bati brantqo di ningi poiñgosai deqa.”

Tamo ungasari nanngi atra tal miligiq di ingi ingi qarinyoqneb

⁴⁵ Osiqa Yesus a atra tal koba miligiq gilsiqqa ñam atej di tamo ungasari gargekoba nanngi ingi ingi qarinyoqnsibqa dena silali eqnab unjrsiqqa nanngi winjrnaq jaraiyeb.

⁴⁶ Nanngi jaraiyeqnaqqa Yesus na minjrej, “Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenngrenyeb unu, ‘Ijo tal endi pailyqajqa tal.’ Qotei aqa anjam degsi unu. Ariya ningi na olo tal endi ugetonubqa a bajin tamo nanngo tal bulqo.”

⁴⁷ Yesus a bati gaigai atra tal miligiq giloqnsiq dia tamo ungasari nanngi Qotei aqa anjam palontosiq minjroqnej. Bati

deqa atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanği ti Juda gate nanği ti Yesus qalib moiqajqa gam nřamoqneq.

⁴⁸ Ariya tamo unğasari kalil nanği Yesus aqa anjam quqwa-
jqa tulañ arearetnjroqnej. Deqa Juda gate nanği Yesus qalib
moiçajqa gam nřamonab ugeinjrej.

20

Juda nanği na Yesus nenemyeb, “Ni siñgila qabe na osimqa kumbra endi yeqnum?”

¹⁻² Bati bei Yesus a atra tal koba miligiq gilsiq dia tamo unğasari nanği Qotei aqa anjam bole palontosiq minjroqnej. Onaqa atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanği ti Juda gate nanği ti bosib nenemyeb, “Ni iga merge. Ni siñgila qabe na osimqa kumbra endi yeqnum? Yai na ni qarınmej deqa ni wau endi yeqnum?”

³ Onaqa Yesus na minjrej, “E kamba anjam bei niñgi nenemñgitqa niñgi e merbiy.

⁴ Yai na Jon qarınyoñaqa bosıqa tamo unğasari nanği yansnjroqnej? Qotei na kiyo? Tamo bei na kiyo? Niñgi na merbiy.”

⁵ Onaqa nanği Yesus aqa anjam di qusibqa segi segi qairosib maroqneq, “Iga Yesus minjqom, ‘Qotei na Jon qarınyej’ degsi minjqom di a iga mergwas, ‘Kiyaqa niñgi Jon aqa anjam quetosai?’

⁶ Ariya iga minjqom, ‘Tamo bei na Jon qarınyej’ degsi minjqom di tamo unğasari nanği niriñosib bosib iga meniñ na lugwab. Di kiyaqa? Nanği mareqñub, ‘Jon a Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.’ ”

⁷ Nanği degsib qairosib olo Yesus minjeb, “Yai na kiyo Jon qarınyej di iga qaliesai.”

⁸ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Niñgi degsib merbonub deqa e dego yai na qarınbonaq bosim wau endi yeqnum di niñgi merñwasai.”

Wain wau qa yawo anjam

⁹ Osiqa Yesus a olo tamo unğasari nanği yawo anjam bei endegsi minjrej, “Tamo bei a tigelosiqa aqa wauq gilej. Gilsıqa wain sil yagelenosiqa wau taqato tamo qudei nanço banq di aqa wau uratetnjrsıqa sawa isaç gilsiq dia sokobaiyej.

¹⁰ Sonaqa wain gei melionaqa a na aqa kañgal tamo bei qarınyoñaqa wau taqato tamo nançoq aisiq minjrej, ‘Wau lanja na e qarınbqo bonum. Deqa niñgi wain gei ebıbqa e na osi gilçai.’ Degsi minjrnaqa nanği na a ojsib çalougetosib wiyonab laña puluosiq gilej.

11 Gilnaqa wau lanja na olo kanjal tamo bei qarinyonaq ainaqa a dego qalougetosib ugeugeiyosib wiyonabqa a lanja puluosiq gilej.

12 Onaqa wau lanja na olo kanjal tamo bei qarinyonaq ainaqa a dego qalougetosib ugeugeiyosib wiyonab gilej.

13 Onaqa wau lanja a are qalej, 'E kiyerqai? E endegyqai. E ijo segi angro qujai e na tulan qalaqalaiyeqnum qaji di qarinyit aigas nanqi aqa anjam quetqab.'

14 Degsi are qalsiqa aqa segi niri qarinyonaq aiyej. Aiyeqnaqa wau taqato tamo nanqi a unsibqa segi segi qairosib mareb, 'Tamo a bqa endi wau lanja aqa segi niri. A na aqa abu aqa ingi ingi kalil oqas. Deqa iga a qalsim moiotosimqa wau endi iga na oqom.'

15 Degsib marsibqa wau lanja aqa niri ojsib wau qalaq osi gilsib dia qalnab moiyej.

"Deqa ninqi kiyersib are qalonub? Wau lanja a bosimqa wau taqato tamo uge nanqi di kiyernjrqas?"

16 E ninqi mernjwai. A bosim nanqi nimsim moiytjnjrqas. Osim aqa wau di olo yainjrsim tamo qudei nanggo banq di uratetnjrimqa nanqi na kamba taqatesqab." Yesus na tamo ungasari nanqi yawo anjam degsi minjrnaqa nanqi qusib minjeb, "Wau taqato tamo nanqi kumbra uge di yaib."

17 Onaqa Yesus na nanqi koqnjrnsiqa minjrej, "Qotei aqa anjam bei nenjrenq di unu. Aqa damu ninqi poingwo e? Anjam agiende,

'Tal gereiyo qaji tamo nanqi na tal ai arqsibqa uge qa marsib taqal waiyeb. Onaqa tal ai di Qotei na olo osiq tumaq di tigeltej unu. Tal ai di tal singilatqajqa deqa tigeltej.'

18 Ninqi quiy. Tamo ungasari ululojosib tal ai quraq aiqab qaji nanqi di tal ai dena nanggo tanu ginjenyqas. Ariya tal ai di ulojosim tamo ungasari qudei nanggoq aisim jexamu ti tanu ti torei paraparainjrqas."

19 Onaqa atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanqi ti yawo anjam di qusib endegsib qalieeb, Yesus a yawo anjam dena nanggo jexamuq di une qametnjrej. Nanqi degsib qalieosib deqa minjin oqetnjrnaqa Yesus ojqa mareb. Ariya nanqi tamo ungasari nanqi ulainjrsib deqa nanqi Yesus ojqa uratosib jaraiyeb.

"Iga Sisar takis yqom e?"

20 Ariya atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanqi ti Yesus koqyesoqneb. Osib endegsib are qaleb, "Iga tamo qudei qarijnjrnjam nanqi Yesus aqa areq gilsib gisanjosib anjam bei nenemyibqa a nanqi tamo bole edegwas. Osim anjam grotimqa iga qusim ojsim Rom nanggo gate aqa banq di atqom."

Nanġi degsib are qalsibqa tamo qudei qarinjrnab nanġi Yesus aqa areq gileb.

²¹ Gilsib minjeb, “O Qalie Tamo, iga qalie, ni anjam bole maro qaji tamo. Ni anjam bole segi tamo unġasari nanġi minjroqnsim Qotei aqa kumbra osornjreqnum. Ni tamo bei ulaiyosaieqnum. Ni tamo ñam ti nanġi anjam bei minjroqnsim olo tamo ñam saiġoji nanġi anjam bei minjrosaieqnum. Ni anjam qujai tamo kalil nanġi minjreqnum.

²² Deqa ni iga merge. Iga Sisar takis yqom e? Yqasai e? Ni kiyersi are qalonum?”

²³ Onaqa Yesus a nanġo areqalo uge di poiyoñaqa minjrej,

²⁴ “Niñġi meniñ silali bei osorbij.” Degsi minjrnaqa nanġi meniñ silali bei osi bosib osoryonab unsiqa minjrej, “Meniñ silali quraq endi tamo yai aqa ulatamu ti ñam ti unu?” Onaqa nanġi na minjeb, “Di Sisar aqa.”

²⁵ Onaqa a na minjrej, “Deqa Sisar aqa inġi inġi a qa olo yiy. Qotei aqa inġi inġi a qa olo yiy.”

²⁶ Onaqa nanġi Yesus aqa anjam di qusibqa tulañ prugugetosib mequmosib soqneb. Tamo unġasari nanġo ñamdamuq di nanġi Yesus gisanjib a anjam bei grotqa yonab ugeinjrej.

Tamo moreño qaji nanġi olo subq na tigelqab

²⁷ Onaqa Sadyusi tamo qudei nanġi Yesus aqa areq beb. Sadyusi nanġi mareqñub, “Tamo moreño qaji nanġi olo subq na tigelqasai.”

²⁸ Deqa nanġi bosib Yesus endegsib minjeb, “O Qalie Tamo, ni que. Moses a nami dal anjam endegsi nenġrenjeyj, ‘Tamo bei a moiymqa aqa ñauñ anġro saiġoji soqñimqa aqa was bei na olo unja qobul di osim aqa was moiyej qaji aqa anġro ñambabtetqas.’ Moses a nami dal anjam degsi nenġrenjeyj.

²⁹ Deqa ni que. Was 7 nanġi soqneb. Nanġo was matu a unja osiqa moiyej. A anġro saiġoji.

³⁰ Onaqa aqa was yala na olo unja qujai di osiqa a dego moiyej. A anġro saiġoji.

³¹ Onaqa aqa was yala na olo unja qobul di osiqa a dego moiyej. A anġro saiġoji. Was 7 kalil nanġi unja qujai di osib moreñeb. Nanġi anġro saiġoji.

³² Nanġi kalil moreñonabqa ariya bunuqna unja di a dego moiyej.

³³ Deqa ni iga merge. Mondonj subq na tigelu batiamqa tamo kalil nanġi subq na tigelabqa unja di a yai aqa ñauñ tintin sqas? Ni qalie, was 7 kalil nanġi unja qujai di eb.”

³⁴ Onaqa Yesus na minjrej, “Mandamq endi tamo nanġi unjateqñub. Unja nanġi tamoteqñub.

35 Ariya mondon tamo ungasari Qotei na subq na tigelqa giltnej qaji nanqi subq na tigelosibqa nanqi tamotqasai. Nanqi unjatqasai.

36 Nanqi lan angro bul lanja sqab. Qotei na nanqi subq na tigeltjrimqa nanqi aqa segi angro bole sqab. Deqa nanqi olo morenqa keresai.

37 Ningi quiy. Tamo nanqi moisib olo subq na tigelqab anjam di aqa utru Moses a nami babtosiq endegsi nengrenyej, 'Nam marij miligiq di puloneqnaqa Qotei a nam pulonq di sosiqa Moses metosiq minjej, "E Abraham aqa Qotei. E Aisak aqa Qotei. E Jekop aqa Qotei." '

38 Qotei na Moses degsi minjej deqa iga qalieonum, Qotei a tamo moreno qaji nanjo Qotei sai. A tamo nambile so qaji nanjo Qotei. Deqa tamo kalil nanqi Qotei aqa nambialaq di nambile unub."

39-40 Onaqa dal anjam qalie tamo nanqi Yesus aqa anjam di qusibqa nanqi olo anjam bei nenemyqajqa ulaeb. Deqa nanqi na minjeb, "O Qalie Tamo, ino anjam di bole."

Kristus a kiyersim Devit aqa njiri sqas?

41 Onaqa Yesus a olo nanqi endegsi minjrej, "Dal anjam qalie tamo nanqi kiyaja mareqnub, 'Kristus a Devit aqa njiri'?"

42-43 Devit a nami marej, 'Kristus a ijo Tamo Koba.' Agi louqa buk miligiq di Devit a anjam endegsi nengrenyej,

'Tamo Koba a na ijo Tamo Koba minjej,

"Ni ijo ban woq endi awo.

Awesoqnimqa e ino jeu tamo kalil nanqi elenjosiy ino sorgomq di atitqa ni na nanqi taqatnjroqnqam." '

44 Ningi uniy. Devit a marej, 'Kristus a ijo Tamo Koba.' Deqa Kristus a kiyersim Devit aqa njiri sqas?"

Dal anjam qalie tamo nanqi kumbra uge uge yeqnub

45 Tamo ungasari kalil nanqi Yesus aqa anjam di queqnabqa a na aqa angro nanqi endegsi minjrej,

46 "Ningi dal anjam qalie tamo nanjo kumbra uge geregere tenemtoqniy. Nanqi koro sawaq di tamo ungasari nanqi na nanjo nam soqtetnjrsib ban ojetnjrqajqa deqa gara jugo olekokba jugoqnsib laqnub. Nanqi Qotei tal miligiq di, goiyo kokbaq di sosibqa tamo nam ti nanjo awo jaramq di awoqajqa tulan areboleboleinjreqnu.

47 Nanqi unja qobul nanqi gisanjroqnsibqa nanjo tal ti inji inji ti lanja yainjreqnub. Osib tamo ungasari nanqi na unjrsib nanjo nam soqtetnjrqajqa deqa pailyo olekokba yeqnub. Deqa mondon Qotei na nanqi awai tulan ugedamu enjrqas."

21

Uña qobul aqa silali kiñala soqnej di Qotei yekritej

¹ Yesus a atra tal miligiq di sosiqa ñam atej di ñoro tamo nanği boqnsib silali ato qaji kulumq di silali ateqnab unjroqnej.

² Onaqa uña qobul bei ñoro tulan saiqoji a dego bosiq menij silali kiñilala aiyel segi atej. Atnaqa Yesus na unsiq aqa anğro nanği minjrej,

³ “E bole mernğwai. Uña qobul endi a ñoro tulan saiqoji. Deqa a na ñoro tamo kalil nanği bunjrjsiq silali kobaquja atqo.

⁴ Ñoro tamo nanği silali koba ti unub. Nanği oto kiñala segi ateqnub. Ariya uña qobul endi a silali tulan sai bole sai. Aqa menij silali kiñilala aiyel segi nanği agi atekritqo.”

Bunuqna jeu tamo nanği na atra tal niñaqyqab

⁵ Onaqa Yesus aqa anğro qudei nanği atra tal di koqyosibqa Yesus minjeb, “O Tamo Koba, ni unime. Atra tal walato qaji menij di tulan boledamu. Qotei atraiyqajqa inği inği ti menij ti turtosib atra tal endi walateb.” Onaqa Yesus na kamba minjrej,

⁶ “Atra tal ninği unonub endi bunuqna jeu tamo nanği na bosib tulan niñaqyosib aqa menij kalil paraparainjsibqa taqal breinjrqab. Yimqa menij bei menij bei aqa quraq di sqasai. Menij kalil segiseqiqab.”

Gulbe kobaquja bunuqna brantqas

⁷ Onaqa Yesus aqa anğro nanği na kamba nenemyeb, “O Qalie Tamo, bati gembu jeu tamo nanği bosib atra tal endi niñaqyqab? Niñaqyqa osibqa kumbra kiye namoqna brantim iga unsim poigwas, ‘Bati di jojomoqo?’”

⁸ Onaqa Yesus na minjrej, “Ninği geregere ñam atoqniy. Tamo qudei na ninği gisañgo uge. Bunuqna gisañ tamo gargekoba nanği ijo ñam na boqnsib maroqnqab, ‘E Kristus.’ Qudei maroqnqab, ‘Kristus bqajqa bati agi jojomoqo.’ Degsib gisañosib maroqnibqa ninği nanği daurnjraib.

⁹ Bunuqna sawa bei bei qaji nanği an na qotokobaoqnqab. Ninği deqa qusib ulaaib. Qotei a nami marej, ‘Kumbra di brantqas.’ Deqa brantem. Ariya kumbra di brantimqa diño bati urur brantqasai. Soboleiyosim brantqas.”

¹⁰ Yesus a nanği degsi minjrjsiq olo minjrej, “Bati deqa sawa bei ti sawa bei ti qotoqnqab. Mandor kokba qudei nanği dego tigelosibqa mandor kokba qudei nanği qoto itjroqnqab.

11 Sawa bei beiq di mimiñ kokba ti ma uge ti mam ti inñgi saio bati brantelenqas. Lan goge di manwa bei bei branttoqnibqa tamo unqasari nanñgi unoqnsib ulaugetoqnqab.

12 “Ariya kumbra kalil di brantosaisoqnmqqa Juda nanñgi na bosib ninñgi jeutnngoqnsib ugeugeinngoqnsib ojelenoqnqab. Ojelenoqnsib anjam pegiyo talq di ninñgi tigeltngoqnsib tonto talq di breinngoqnqab. Osib ijo ñam ugetqa are qaloqnsib ninñgi joqoqnsib Rom nanngo mandor ti nanngo gate ti nanngo ulatamuq di ninñgi tigeltngoqnqab.

13 Yimqa gam dena ninñgi ijo anjam bole palontoqnsib nanñgi minjroqnqab.

14 Deqa ninñgi na kamba anjam kiye minjrqaajqa deqa nami are koba qalaib.

15 E segi na nunngo medabu sinñgilatetngosiy powo enñgitqa ninñgi kamba anjam minjroqnqab. Minjroqnibqa nanñgi nunngo anjam di gotranñyqa yoqnib ugeinjroqnqas.

16 “Bati deqa nunngo ai abu nanñgi ti nunngo was nanñgi ti nunngo len nanñgi ti nunngo kadoi nanñgi ti tigelooqnsib ninñgi ojelenoqnsib jeu tamo nanngo banq di atelenoqnqab. Osib ninñgi qudei lunngoqnib moreñoqnqab.

17 Ninñgi ijo ñam ejunub deqa tamo unqasari kalil nanñgi ninñgi qa tulan ugeoqnsib jeutnngoqnqab.

18 Ariya Qotei na ninñgi geregere taqatnngoqnqas deqa ijo anñgro bei padalqasai. Ninñgi kalil bole sqab. Nunngo gate banqa bei dego ugeqasai.

19 Deqa ninñgi gulbe di qoboioqnsib sinñgila na tigelesoqnñiy. Sosib dena ninñgi nambile bole oqab.

Bunuqna qaja tamo nanñgi Jerusalem qure niñaqyqab

20 “Bunuqna qaja tamo nanñgi bosib Jerusalem agutesqab. Agutesoqnib ninñgi unsibqa endegsib qalieqab, ‘Bole, Jerusalem padalqajqa bati brantqo.’

21 Bati deqa tamo unqasari Judia sawaq di unub qaji nanñgi jaraiyosib manaq oqoqujatebe. Tamo unqasari Jerusalem di unub qaji nanñgi qure uratosib jaraiyoqujatebe. Tamo unqasari wauq di, gamq di unub qaji nanñgi olo puluosib qureq baib. Nanñgi torei dena jaraiyoqujatebe.

22 Bati deqa Qotei na tamo unqasari nanngo une qa kambatnñrougetqas. Yimqa aqa anjam kalil nami nenñgrenñyeb qaji di aqa damu brantqas.

23 O aiyoi! Bati deqa Qotei aqa minñjin Juda nanngoq aiyimqa gulbe tulan kobaquja nanngo mandamq di brantqas. Deqa unja guman ti unja anñgro mom ti nanñgi jaraiyo banñgioqnsib gulbe gargekoba oqnqab.

24 Jeu tamo nanñgi bosib Juda nanñgi serie na ñumoqnib moreñoqnqab. Osib qudei ojelenosib joqsib sawa bei beiq di

uratnjroqñqab. Tamo Juda sai nanği bosib Jerusalem tulan niñaqyosib siñgila na taqatesqab. Taqatesoqnib bati Qotei a nami giltej qaji di kereamqa a na nanği olo taqal breinjrqas.

Tamo Anğro a siñgila ti rian ti lanğbiq na mandamq aiqas

25 “Bati deqa señ ambruqas. Bai dego suwanqasai. Bongar nanği ululoñosib mandamq aiyelenqab. Yuwal dego korkor-tosim anjam atoqnqas. Yimqa sawa bei bei qaji nanği quocqab areqalo niñaqyetenjroqñimqa nanği tulan ulaugetoqnqab.

26 Lanğ goqe di inği inği kalil renğinyelenamqa tamo unğasari nanği unsib maroqnqab, ‘Bole, gulbe oqa batiqo.’ Nanği degsib maroqnsib ulaugetoqnsib nam eririqnjroqñqas.

27 Bati deqa e Tamo Anğro siñgila ti rian koba ti lanğbiq na mandamq aiyocñit tamo unğasari nanği tarosib e nubqab.

28 Kumbra kalil di brantqa utru atoqnimqa ninği ulaaib. Ninği tigelosib tarosib nam atoqniy. Di kiyaya? Qotei na ninği awainğim ninği bole sqajqa bati jojomqo deqa.”

Ninği qura qa yawo anjam dena poingem

29 Osiqa Yesus a yawo anjam endegsi minjrej, “Ninği qura ti nam kalil ti unjriy.

30 Nam banğa qalsim olo ñalguyoqñimqa ninği unsib qalieqab, ‘Señ aqa bati jojomqo.’

31 Deqa kere kumbra kalil e ubtosim merñgonum qaji endi brantimqa ninği unsib endegsib qalieoiy, ‘Bole, Qotei na aqa segi tamo unğasari nanği taqatnjrsim nanğo Mandor Koba sqajqa bati jojomqo.’

32 “E bole merñwai. Tamo unğasari bini bati endeqa unub qaji nanği kalil moreñosaisoqnibqa kumbra kalil e ubtosim merñgonum qaji endi brantelenqas.

33 Lanğ ti mandam ti koboqab. Ariya ijo anjam koboqa keresai.”

Ninği geregere nam atsib soqniye

34 Osiqa Yesus a olo marej, “Ninği geregere nam atsib soqniy. Ninği ya uge uyoqnsib nanarioqñai. Nunğo segi jejamu qa inği inği qa areqalo kobaiyoqñai. Aliem urur bel qaleqnu dego kere bati uge di bosim ninği pruqtñgo uge.

35 Od, bati uge di bosim tamo unğasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanğoq di brantoqujatqas.

36 Deqa ninği gaigai nam atoqnsib Qotei pailyoqnsib soqniy. Yimqa Qotei a siñgila enğoqñimqa kumbra kalil brantelenqas qaji di ninği na britosib e Tamo Anğro ijo ulatamuq di tigelesqab.” Yesus a degsi marej.

³⁷ Bati gaigai qanam Yesus a atra tal miligiq di sosiqa tamo ungasari nanqi Qotei aqa anjam palontoqnsiq minjroqnej. Qoloeqnaqa a olo qure uratoqnsiq mana ñam Oliv di ñeioqnej.

³⁸ Tamo ungasari kalil nanqi Yesus aqa anjam quqwa maroqnsib nobqolo amburu tigelqnsibqa atra tal miligiq giloqneb.

22

Judas a Yesus osim jeu tamo nanjo banq di atqas

¹ Onaqa Juda nanjo yori bati koba jojomej. Yori bati di aqa ñam Bem Tiyosai Qaji Uyqajqa Bati. Qotei a nami Israel nanqi Isip sawaq di padalqa laqnabqa aqaryainjrej. Deqa olo are qalqajqa yori bati jojomej.

² Yori bati jojomonaga atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanqi ti Yesus qalsib moyotqajqa gam ñamoqneb. Di kiyaga? Nanqi tamo ungasari nanqi ulainjreb deqa.

³ Onaqa Satan a Judas aqa miligiq aiyey. Judas aqa ñam bei Iskariot. A dego Yesus aqa anqro 12 nanqi deqaji bei.

⁴ Satan a Judas aqa miligiq aisiq walawalaiyonaqa tigelosiqa atra tamo kokba ti atra tal taqato tamo nanqi ti nanqoq gilsiq minjrej, “E Yesus osiy nunjo banq di atqai.”

⁵ Degsi minjrnaqa nanqi areboleboleinjnaqa minjeb, “Ni Yesus osim gago banq di atimqa iga ni silali emqom.”

⁶ Degsi minjnabqa a nanjo anjam di qusiqa minjrej, “Di kere.” Osiqa Judas a gilsiq a na Yesus osim nanjo banq di atqajqa gam ñamoqnej. A are qalej, “Yesus a tamo ungasari nanqi uratnjrsim a segi soqnimqa e na osiy Juda tamo kokba nanjo banq di atqai.”

Pita Jon wo nanqi yori bati aqa inji inji gereiyeb

⁷ Onaqa Bem Tiyosai Qaji Uyqajqa Bati brantej. Qotei a nami Israel nanqi endegsi minjrej, “Ningi kaja du du nanqi ñumelenosib siranmeq di len liyibqa e na unsiy ningi uratngwai. E ningi padaltngwasai.” Qotei a nami Israel nanqi degsi minjrej. Kumbra deqa olo are qalqajqa yori bati brantonaga Juda nanqi mareb, “Iga kaja du du nanqi ñumelenosim Qotei atraiyqom.”

⁸ Onaqa bati deqa Yesus na Pita Jon wo nanqi minjrej, “Bini yori bati koba. Deqa ningi aiyel aisib gago inji inji gereiyetgibqa iga koba na inji uyqom.”

⁹ Onaqa nanqi aiyel na minjeb, “Ni iga merge. Iga aisim tal qabia inji inji gereiyqom?”

¹⁰⁻¹¹ Onaqa Yesus na nanqi aiyel qarinjrsiq minjrej, “Ningi aiyel aisib qure ambleq di tamo bei ya nobu qoboyosim giloqnim gamq di itosib dauryiy. Ningi a dauryosib tal a gogetqas qaji di miligiq gilsib tal lanja endegsis minjiy, ‘Qalie

Tamo a marqo, “E ijo angro nanği koba na awoosim yori bati aqa inği uyqajqa warum a qabi unu?”

¹² Niği degsib minjibqa a na warum kobaquja bei gogeqsi unu di niği osorngwas. Warum dia nami jar ti awo jaram ti ateleñeb unu. Niği aiyel aisib warum dia gago inği inği gereiyelenoiy.”

¹³ Onaqa nanği aiyel aisib anjam kalil Yesus na minjrej qaji degsi brantonab unsibqa inği inği kalil gereiyeleneb.

Yesus na aqa angro nanği bem ti wain ti anainjrej

¹⁴ Onaqa inği uyqa bati brtonaqa Yesus aqa anjam maro tamo nanği ti koba na awoosib inği uyoqneb.

¹⁵ Nanği inği uyoqnsibqa Yesus na nanği endegsi minjrej, “E jaqatin osaiunum. Deqa e niği koba na awoosim yori bati aqa inği uyqajqa tulan areboleboleibqo.

¹⁶ E niği merngwai. E inği endi olo uyqasai. Degsi gilsiy mondoñ Qotei na niği taqatngosim a nuñgo Mandor Koba soqnimqa inği endi aqa utru e na geregere babtosiya olo uyqai.”

¹⁷ Osiqa a wain osiq gambanq di bilentosiq Qotei pailiyosiqa aqa angro nanği endegsi minjrej, “Niği wain gamban endi osib uyiy.

¹⁸ E niği merngwai. E wain endi olo uyqasai. Degsi gilsiy mondoñ Qotei na niği taqatngosim a nuñgo Mandor Koba soqnimqa e olo uyqai.”

¹⁹ Osiqa Yesus a olo Qotei pailiyosiqa bem osiq ginjenyosiqa nanği enjrsiq minjrej, “Endi ijo jejamu. E niği aqaryaingwa osim deqa engonum. Deqa niği osib uyiy. Bunuqna niği gaigai uyoqnsib e qa are qaloqniy.”

²⁰ Onaqa nanği bem uynabqa Yesus na olo wain gamban osiq Qotei pailiyosiqa minjrej, “Wain gamban endi ijo len. Nuñgo une kobotqajqa deqa ijo len aisim Qotei aqa anjam bunuj nami gereiyej qaji di siñilatqas.

²¹ Ariya niği quiy. Ijo angro bei na e osim tamo qudei nanço banq di atqas. Angro di agi iga koba na endego awoosim inği uyeqnum.

²² E Tamo Angro. Deqa Qotei na nami merbej, ‘Ni moiqam.’ A degsi merbej deqa e aqa anjam di dauryosiya moiqai. Ariya angro e osim tamo qudei nanço banq di atqas qaji a tulan padalougetqas.”

²³ Yesus na aqa angro nanği degsi minjrnaq qusibqa segi segi maroqneb, “Angro yai a kumbra di yqas?”

Yesus aqa angro nanği niriñosib anjam na qotoqneb

²⁴ Onaqa Yesus aqa angro nanği segi segi niriñosib yai a angro kalil bunñrsim ñam ti sqas deqa anjam na qotoqneb.

²⁵ Onaqa Yesus na minjrej, “Mandor kokba sawa sawa kalil taqateqñub qaji nanği nğiriñ na sawa taqateqñub. Yeqñab tamo unğasari nanği na nanğo ñam soqtoqñsib mareqñub, ‘Nanği sawa taqato tamo bole.’

²⁶ Ariya kumbra di nunğoq di saiğ. Nunğo ambleq di anğro bei a tamo kobaquja sqa marsimqa a mati tamo lanaj bul soqñem. Osim a tamo kobaquja sqas. Nunğo ambleq di anğro bei a ñam ti sqa marsimqa a mati nunğo wau tamo soqñem. Osimqa a ñam ti sqas.

²⁷ Niñgi are qaliy. Tamo yai a tamo kobaquja? Tamo awoosiq iñgi uyeqñu a kiyo? Tamo wauosiq iñgi suweiyeqñu a kiyo? Tamo agi awoosiq iñgi uyeqñu qaji a tamo kobaquja. Ariya ijo kumbra degsi sosai. E nunğo ambleq endi sosim niñgi wauetñeqñum.

²⁸ “O ijo anğro, e gulbe qoboiyeqñam niñgi e uratbo-saieqñub. Niñgi e beterbeqñub.

²⁹ Ijo Abu na e Mandor Koba atej dego kere e kamba niñgi mandor atelenqai.

³⁰ Osiy mondoñ e nunğo Mandor Koba sosiy niñgi koba na iñgi ti ya ti uyoqñqom. Yimqa niñgi awo jaram kokbağ di awoosib Jekop aqa anğro 12 nanğo moma kalil nanği taqat-njroqñab.”

Pita a gisañoqalubtosim marqas, “E Yesus qaliesai”

³¹ Osiqa Yesus a olo marej, “O ijo anğro kalil Saimon ombla niñgi quiy. Satan na niñgi uneq wainğwa marqo. Niñgi sinğila na tigelesosib e daurbqab kiyo e uratbosib jaraiqab kiyo di Satan a nunğo areqalo tenemtosim qalieqajqa deqa niñgi uneq wainğwa marqo. Agi tamo nanği bem sum ñoqoryoqñsib damu elenqñub dego kere.

³² O Pita, e ni qa gaigai endegsim pailyeqñum, ‘O Abu, ni na Pita aqa areqalo sinğilatetimqa a e uratbqasai.’ E ni qa degsim pailyeqñum. Bole, ni mati ulonqam. Ariya bunuqna ni olo are bulyosim ijoq bqam. Bosim ino was nanği sinğilatnjroqñam.”

³³ Onaqa Pita na Yesus minjeğ, “O Tamo Koba, ni na marimqa aqo ombla tonto talq aisim moreñqom. E ulaqasai.”

³⁴ Onaqa Yesus na minjeğ, “O Pita, ni que. Bini tuwe anjamo-saisoqñimqa ni gisañoqalubtosim marqam, ‘E Yesus qaliesai.’ ”

Yesus aqa anğro nanği silali ti qaquñ ti sebru ti oqab

³⁵ Osiqa Yesus na aqa anğro nanği endegsi minjrej, “E niñgi nami qarinqosim mernğem, ‘Niñgi gilsib ijo anjam mare mare laqñiy. Niñgi silali ti gilaib. Nunğo qaquñ aib. Sinğa taqal jigaib.’ Degsi mernğonamqa niñgi iñgi bei qa truqueb e?” Onaqa nanği na minjeğ, “Sai. Iga iñgi bei qa truquosai.”

36 Onaqa a na minjrej, “Ariya bini e anjam di beltosiy olo endegsi merngwai. Nungo silali bei soqnim oiy. Nungo qaqun bei soqnim di dego oiy. Niŋgi sebru saiamqa nungo gara jugo bei qarinyosib silali osib dena sebru awaiyiy.

37 E niŋgi merngwai. Anjam e qa nami nengrenyeb qaji di aqa damu brantqas. Anjam agiende, “Tamo ungasari nanŋi marqab, “Kristus a une tamo.” ’ ”

38 Onaqa Yesus aqa angro nanŋi na minjeb, “O Tamo Koba, ni unime. Iga sebru aiyel ejunum.” Onaqa Yesus na minjrej, “Di kere.”

Yesus a Oliv manaq oqsiq dia Qotei pailyej

39 Yesus aqa kumbra gaigai yoqnej qaji di dauryosiqa Jerusalem uratosiq Oliv manaq oqej. Aqa angro nanŋi dego a dauryosib oqeb.

40 Oqsib nañu agu beiq di brantosib Yesus na aqa angro nanŋi minjrej, “Niŋgi endegsib pailiy, ‘O Abu, gulbe bei na iga uneq waigaiq.’ ”

41 Yesus a degsi minjrnsiq nanŋi uratnjrsiq kiñala sasalej. Tamo bei na meniŋ waiyim isaq yala gilqas dego kere a sasalosiq siŋga pulutosiq Qotei pailyej.

42 A endegsi pailyej, “O Abu, ni marimqa gulbe endi ijoq baiq. Gulbe endi ya uge uyo bul. Unqum, ni ijo areqalo dauryaim. Ni ino segi areqalo dauryosim ye.”

43-44 Yesus a degsi siŋgila na Qotei pailyoqnsiq a are tulan gulbekobaiyej. Onaqa a ŋeskobaiyosiqa aqa ŋes leŋ ti mandamq aiyooqnej. Bati deqa laŋ angro bei aisiqa Yesus taqyosiqa siŋgilatej.

45-46 Yesus a pailyo koboonaqa a olo tigelosiqa aqa angro nanŋo areq aisiq ŋam atej di nanŋi are gulbe na ŋerenesonab unjrej. Unjrnaqa minjrej, “Niŋgi kiyaaqa ŋerenjunub? Niŋgi tigelosib Qotei pailyoqniy. Yim gulbe bei nungoq bqas di gulbe dena niŋgi uneq waiŋwasai.”

Judas a Yesus osiq jeu tamo nanŋo banq di atej

47 Yesus a anjam degsi mareqnaqa aqa angro 12 nanŋi deqaji bei agi Judas a na tamo gargekoba nanŋi joqsiqa Yesus aqa areq di branteb. Brantonabqa Judas a Yesus aqa areq bosiq kundoqyej.

48 Kundoqyonaqa minjej, “O Judas, e Tamo Angro. Tamo nanŋi endi e ojqaqqa deqa ni na e kundoqbonum e?”

49 Onaqa tamo nanŋi di Yesus ojqa laqnabqa aqa angro nanŋi unsibqa Yesus minjeb, “O Tamo Koba, ni marimqa iga gago sebru osim tamo nanŋi di ñumnam moreŋqab.”

⁵⁰ Degsi minjsibqa aqa angro bei na aqa sebru osiqa atra tamo gate aqa kanjal tamo bei gateq di qalqajqa sebru waiyej grotosiqa dabkala wo segi gentetej.

⁵¹ Onaqa Yesus na aqa angro nanği minjrej, “Kumbra de-
gyaib. Uratiy.” Degsi minjrsiqa tamo di aqa dabkala ojnaqa
olo bolelej.

⁵² Onaqa Yesus na atra tamo kokba ti atra tal taqato tamo
nanği ti Juda gate nanği ti minjrej, “E leñ ojo tamo unum deqa
kiyo ninği sebru ti torom ti elenşosib e ojqa bonub e?”

⁵³ E bati gaigai atra tal miligiq di ninği koba na soqnem. Bati
deqa ninği yala bañ waiyosib e ojosai. Ariya bati uge nuñgoq
di brantqo deqa ninği e ojonub. Endego ambbru aqa şingila ağı
brantqo.”

Pita a marej, “E Yesus qaliesai”

⁵⁴⁻⁵⁵ Onaqa nanği Yesus ojsib walwelosib atra tamo gate aqa
talq osi gileb. Nanği Yesus osi gileq nabqa Pita a kiñala isa isaq
na nanği daurnjrsiq gilej. Gilsiq atra tamo gate aqa tal meq
di brantej. Brantosiqa qaja tamo qudei nanği tal meq di ñam
tuñguyosib awesonabqa bosiq nanği koba na ñam yoroqnej.

⁵⁶ Pita a ñamyuwo areq di awesonaqa kanjal uña bei na
unsiqa koqyosiq qaja tamo nanği minjrej, “Tamo endi Yesus
ombla soqneb.”

⁵⁷ Onaqa Pita a saidosiq minjej, “Uña, e tamo di qaliesai.”

⁵⁸ Sokiñalayonaq tamo bei na olo Pita unsiqa minjej, “Ni dego
Yesus aqa angro bei.” Onaqa Pita na minjej, “E aqa angro sai.”

⁵⁹ Olo kiñala soboleiyonaq tamo bei na Pita koqyosiqa
şingila na marej, “Tamo endi a dego Galili qaji tamo. Deqa e
qalieonum, a Yesus ombla soqneb.”

⁶⁰ Onaqa Pita na minjej, “Ni anjam maronum di e poibosai
bole sai.” Degsi minjnaqa tuwe anjamej.

⁶¹⁻⁶² Tuwe anjamonaqa Tamo Koba a bulosiqa Pita koqyej.
Kogyonaqa anjam nami Yesus na minjej qaji, “Bini tuwe
anjamosaisoqnimqa ni gisañoqalubtosim marqam, ‘E Yesus
qaliesai,’ ” anjam deqa olo are qalsiqa poiyonaqa tal qalaq
gilsiq tulañ akamugetej.

Nanği na Yesus misilinyoqnsib bañ na qaloqneb

⁶³ Tamo Yesus ojob qaji nanği a misilinyoqnsibqa bañ na
qaloqneb.

⁶⁴ Qaloqnsibqa aqa ñamdamu gara na qosetosib minjoqneb,
“Ni Kristus amqa ni ubtosim mare, yai na ni lumqo?”

⁶⁵ Degsib minjoqnsib olo misilinj anjam gargekoba minjo-
qneb.

Yesus a Juda tamo kokba nanço ulatamuq di tigelej

⁶⁶ Onaqa nobqolo malu qameqnaq Juda gate nanği ti atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanği ti koroosib Yesus osib tigeltosib nenemyeb,

⁶⁷ “Ni Kristus amqa geregere merge.” Onaqa a na minjrej, “E kamba anjam mernğwai di ninği ijo anjam quetbqasai.

⁶⁸ E anjam bei nenemğwai di ninği olo anjam merbqasai.

⁶⁹ Deqa e ninği endegsi mernğwai. E Tamo Angro. Bini bati endeqa ti bunuq qa ti e Qotei singila koba ti unu qaji aqa ban woq di awesqai.”

⁷⁰ Yesus a nanği degsi minjrnaqa nanği na minjeb, “Deqa ni Qotei aqa Niri e?” Onaqa a na minjrej, “Od. Anjam ninği maronub di kere.”

⁷¹ Onaqa nanği Yesus aqa anjam di qusib tulan minjin oqetnrnaqa segi segi maroqneb, “Aqa une agi a segi babtqo iga quonum. Deqa iga kiyafa tamo bei olo metonam bosim aqa une marqas?”

23

Juda tamo kokba nanği Yesus osib Pailat aqa ulatamuq di tigelteb

¹ Juda tamo kokba nanği degsib marsibqa Yesus osi gilsib Rom nanço gate Pailat aqa ulatamuq di tigelteb.

² Tigeltosib Pailat minjeb, “Iga Yesus uneqnum, a na Juda tamo unğasari nanği kumbra ugeq breinjreqnu. Osıqa nanği mandor koba Sisar takis yqajqa saidnjroqnsıqa minjreqnu, ‘E segi nunço Mandor Koba. E segi Kristus.’ ” Juda tamo kokba nanği degsib Yesus aqa jejamuq di une qameteb.

³ Onaqa Pailat a nanço anjam di qusıqa Yesus nenemyej, “Ni Juda nanço Mandor Koba e?” Onaqa Yesus na minjej, “Od. Anjam ni maronum di kere.”

⁴ Onaqa Pailat na atra tamo kokba ti tamo unğasari kalil nanği ti minjrej, “E segi are qalonum, Yesus aqa jejamuq di une bei saıqoji.”

⁵ Degsi minjrnaqa nanği na kamba minjeb, “Yesus a tamo unğasari nanği kumbra uge dauryqajqa are tigeltetnjreqnu. Agi a Galili sawaq di aqa wau utru atsiqa dena Judia sawaq aisiq qure qure kalilq di walweloqnsıqa dena bosiq gago qure endia dego kumbra degyeqnu.”

Pailat na Yesus qarınğonaqa Herot aqaq gilej

⁶ Onaqa Pailat a nanço anjam di qusıqa nenemnjrej, “Yesus a Galili qaji tamo e?”

⁷ Degsi nenemnrnaqa nanği na minjeb, “Od, a Galili qaji tamo.” Onaqa Pailat a nanço anjam di qusıqa minjrej, “Mandor Herot a Galili sawa taqatejunu. Bini a Jerusalem endi unu. Deqa e Yesus qarınğıtqa a Herot aqaq gilmıqa a kamba

Yesus aqa anjam quqwas.” Degsi minjrsiqa Yesus qarinyonaqa Herot aqaq gilej.

⁸ Herot a nami Yesus qa anjam quoqnej deqa a Yesus itqajqa arearetoqnej. Yesus a bosim Herot aqa ulatamuq di maḡwa bei yim unqajqa deqa are qaloqnej. Deqa a Yesus aqa ulatamuq unsiqqa tulaḡ areboleboleiyej.

⁹ Onaqa a na Yesus anjam gargekoba nenemyoqnej. Nenemyeqnaqa Yesus a kamba anjam bei marosai. A torei mequmesoqnej.

¹⁰ Deqa atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo naḡgi ti bosib Herot aqa ulatamuq di tigelosib Yesus aqa jejamuq di une gargekoba qamelenjoqneb.

¹¹ Onaqa Herot aqa qaja tamo qudei naḡgi ti Yesus tulaḡ ugeugeiyosib misilinjoqneb. Osib gara jugo olekoba mandor kokba naḡgi gaigai jigeqnuq deqaji bei osib jigetosib qarinyonab olo Pailat aqaq aiyej.

¹² Bati qujai deqa Herot Pailat wo naḡgi jeu turyeb. Nami naḡgi ombla jeu soqneb.

Pailat a marej, “Niḡgi Yesus a ḡamburbasq di qamiy”

¹³⁻¹⁴ Onaqa Pailat na atra tamo kokba ti Juda gate naḡgi ti tamo unḡasari kalil naḡgi ti metnjrnaqa aqa areq bosib koroonaḡqa endegsi minjrej, “Niḡgi Yesus osib ijo areq di tigeltosib merbonub, “Tamo endi a tamo unḡasari naḡgi kumbra ugeq breinjreqnu.’ Merbonubqa e segi Yesus geregere nenemyonum niḡgi quonub. Une kalil niḡgi aqa jejamuq di qameqnuq qaji di e quonum ugeibqo. E aqa jejamuq di une bei itosai.

¹⁵ Herot a dego Yesus aqa jejamuq di une bei itosai. Deqa a na Yesus olo qarinyoqqa ijoq bqo. Deqa niḡgi quiy. Niḡgi Yesus aqa une bei babtosai. Deqa e a laḡa moyotqa keresai.

¹⁶⁻¹⁷ Deqa e ijo qaja tamo naḡgi minjrit naḡgi bu toqoḡ na kumbainyosib a uratib gilqas.”

¹⁸ Onaqa tamo unḡasari kalil naḡgi Pailat aqa anjam di qusiḡqa naḡgi tulaḡ murqumyosib minjeb, “Ni Yesus urataim. Ni a moyotime. Osim Barabas oqeq atsim iga ege.”

¹⁹ Barabas a nami tamo qudei naḡgi joqsiqa Rom naḡgi ti qotsib tamo qudei ḡnumeb deqa qaja tamo naḡgi Barabas osib tonto talq di waiyeb.

²⁰ Ariya Pailat a Yesus uratim oqedqajqa are soqnej deqa a na tamo unḡasari naḡgi olo minjrej, “Niḡgi marib e Yesus uratit gilqas.”

²¹ Onaqa naḡgi olo tulaḡ murqumyoqnsib wainyoqnsib minjoqneb, “Ni Yesus urataim. Ni a ḡamburbasq di qame! Ni a ḡamburbasq di qame!”

22 Onaqa olo minjrej, “Kiyaqa Yesus qalit moiqas? A une kiye yej deqa a namburbasq di qamqai? Nijgi Yesus aqa une bei babtosai. Deqa e a laña moiyoqta keresai. Deqa e ijo qaja tamo nanji minjrit nanji bu toqon na kumbainyosib a uratib gilqas.”

23-24 Onaqa tamo ungasari nanji olo tulan murqumyoqnsib singila na Pailat saidyoqnsibqa wainyoqnsib minjoqneb, “Ni Yesus namburbasq di qame!” Degsib singila na Pailat minjeq nab nanjo anjam dena Pailat aqa anjam qalotoqnej. Deqa a nanjo anjam di dauryosiqa minjrej, “Di kere. Unqum. E na ijo qaja tamo nanji minjrit Yesus osi gilsib namburbasq di qamib moiqas.”

25 Degsi minjrsiqa Barabas tonto talq dena oqeq atsiqa nanji enjrej. Osiqa tamo ungasari nanjo areqalo dauryosiqa Yesus osiqa qaja tamo nanjo banq di atnaqa nanji na aqa qawarq di aqa segi namburbas atetosib a osib gileb.

Nanji Yesus osib namburbasq di qameb

26 Nanji Yesus osi giloqnsibqa gamq di tamo bei walweloqsiq Jerusalem aiyeqnaqa a turosib ojsib Yesus aqa qawarq dena namburbas yayiosib tamo di yonabqa a kamba qoboiyosiqa gam na Yesus dauryosiq giloqnej. Tamo di aqa ñam Saimon. A Sairini qure qaji.

27 Tamo ungasari tulan gargekoba nanji Yesus gam na dauryosib giloqneb. Giloqnsibqa nanjo ambleq di unja qudei nanji are tulan gulbeinjrnaqa Yesus qa akamoqnsib lou ti giloqneb.

28 Gileq nabqa Yesus a qusiqa bulosiqa nanji minjrej, “O Jerusalem ungasari, nijgi e qa akamaib. Nijgi nunjo anqro nanji qa ti nijgi segi qa ti akamoiy.

29 Nijgi quiy. Bati bei brantimqa tamo nanji endegsib marqab, ‘Unja nanjo miligi ugeej qaji nanji ti unja anqrotosaieqnub qaji nanji ti areboleboleinjr qas. Unja anqro munqum anainjrosaieqnub qaji nanji dego areboleboleinjr qas.’ Tamo nanji degsib marqab.

30 Osib mana nanji minjrqab, ‘Nijgi bosib iga kabutgosib ulitgiy.’

31 O ungasari, e nam gesgi bul. Tamo nanji na e kumbra uge ebeg nub. Tamo nanji di nam moiyo bul. Deqa kumbra tulan ugedamu nanjoq di brantqas.”

32 Bajin tamo aiyel dego namburbasq di ñumib morenqajqa marsib Yesus koba na joqsib giloqneb.

33 Nanji giloqnsib sawa agu kiñala bei aqa ñam Tamo Gate Tanu di brantosib dia Yesus namburbasq di qameb. Qamsib bajin tamo aiyel nanji dego namburbasq di ñumeb. Bei Yesus aqa ban woq di qameb. Bei Yesus aqa ban qonanq di qameb.

³⁴ Yesus a namburbas goge di sosiqa a endegsi pailyej, “O Abu, ni na tamo nanği e gaintbonub qaji nanğo une di kobotime. Nanği une yonub di nanği qaliesai.” Bati deqa qaja tamo nanği Yesus aqa gara elenqa marsib gilteleneb. Osib meniñ silali alañeb. Tamo yai aqa meniñ na bunñırqas di a na gara oqas. Degsib marsib meniñ silali alañosib gara eleneb.

³⁵ Onaqa tamo unğasari kalil nanği tigelesosib Yesus koqyeqnabqa Juda gate nanği na Yesus misilinyoqnsib endegsib maroqneb, “A na tamo unğasari nanği aqaryainjroqnej. Ariya a na aqa segi jejamu aqaryaiyqa keresai. A maroqnej, ‘E Qotei aqa Kristus. A na e giltbej.’ Anjam di boleamqa a na aqa segi jejamu aqaryaiyosim namburbas uratosim mandamq aiyem.”

³⁶⁻³⁷ Qaja tamo nanği dego Yesus degsib misilinyoqneb. Osib aqa areq gilsib wain isa koba anaiyosib minjeb, “Ni Juda nanğo Mandor Koba boleamqa ni ino segi jejamu aqaryaiyosim namburbas urat.”

³⁸ Osib namburbas mutu gogeq di anjam endegsib nenğrenjeb, “Tamo endi a Juda nanğo Mandor Koba.”

³⁹ Onaqa bajıñ tamo bei namburbasq di qameb qaji a na Yesus misilinyosiqa minjej, “Ni Kristus amqa ni ino segi jejamu aqaryaiyosim aqo aiyel dego aqaryaige.”

⁴⁰ Onaqa bajıñ tamo bei na aqa anjam di qusiqa niriñtosiq minjej, “Gulbe Yesus a oqo endi ni dego onum. Deqa ni kiyaya Qotei ulaiyosai?”

⁴¹ Aqo aiyel une tamo. Deqa iga kere moreñqom. Ariya Yesus aqa jejamuq di une bei saiqoji.”

⁴² Osıqa Yesus minjej, “O Yesus, mondoñ ni olo bosim Mandor Koba sosımqa ni e qa are qalsim e ame.”

⁴³ Onaqa Yesus na minjej, “Bini qujai ni e ombla lan qureq di sqom. E bole mermonum.”

Yesus a moiyej

⁴⁴⁻⁴⁵ Qanam jige sen bati 12 onaqa sawa kalil tulan ambrusi sonaq gilsiq sen bati 3 onaq bilaqtej. Bati qujai deqa gara kobaquja atra tal milligiq di gainesoqnej qaji a goge na branosiqa aisiq poaiyelej.

⁴⁶ Onaqa Yesus a tulan lelenosiqa marej, “O Abu, e na ijo qunuñ osim ino banq di atonum.” Degsi marsıqa mondor titosiq moiyej.

⁴⁷ Onaqa qaja tamo nanğo gate a Yesus degsi mondor titosiq moiyej di unsıqa Qotei aqa ñam soqtosıqa marej, “Bole, Yesus aqa jejamuq di une bei saiqoji.”

⁴⁸ Onaqa tamo unğasari kalil Yesus unqa beleneb qaji nanği dego Yesus degsi moiyej di unsıbqa a qa are tulan gulbeinjrnaqa are soqonjeb. Osib jaraiyosib nanğo segi segi talq gileleneb.

49 Yesus aqa kadoi kalil nanġi ti unġasari qudei nami Yesus dauryosib Galili sawa uratosib Jerusalem beleġeb qaji nanġi ti isaq di tigelesosibqa Yesus a nġamburbasq di ġainġosiq moinaq koqyoqneġ.

Josep a Yesus aqa jejamu osiq subq atej

50 Tamo bei aqa nġam Josep a soqnej. A Juda nanġo gate bei. A Arimatea qure qaji. Arimatea a Judia sawaq di unu. Josep a tamo bolequja. Aqa kumbra tulaġ boledamu.

51 A endegsi are qaloqnej, “Bunuqna Qotei a bosim gago Mandor Koba sosim iga taqatgwas.” A degsi are qaloqnsiq Qotei qa tariġoqnsiq soqnej. Juda gate kokba nanġi Yesus qalib moiġajqa anjam qoseb bati deqa Josep a nanġi koba na anjam qososai. A nanġo anjam di uratoqnej.

52 Tamo di a Pailat aqa areq bosiq nenemyej, “Ni e odbimqa e Yesus aqa jejamu osiy subq atqa kere e?”

53 Onaqa Pailat na odyonaqa ġilsiq Yesus aqa jejamu nġamburbasq dena osiq gara qat na dalaosiq osi ġilsiq sub bei nami meniġ miligiq di ġereiyeb qaji dia atej. Sub di bunuj. Sub dia nami tamo bei jugosaioqneġ.

54 Juda nanġo yori bati brantqa laqnej deqa yori bati aqa inġi inġi kalil ġereiyosib atnab soqnej.

55 Bati di unġasari qudei nami Yesus dauryosib Galili sawaq dena beleġeb qaji nanġi Josep koba na subq ġileb. ġilsib Josep na Yesus subq atnaq uneb.

56 Unsib olo puluosib nanġo talq aisib nġam so aqa ya quleq tulaġ boledamu di ġereiyosib atnab soqnej. Nġam so aqa ya di Yesus aqa jejamuq di liyqajqa marsib deqa ġereiyeb. Onaqa yori bati brantonaga nanġi Qotei aqa dal anjam dauryosib wau getentosib aqaratosib soqneġ.

24

Yesus a olo subq na tigelej

1 Yori bati koboonaqa nebeonaq nobqolo amburu unġasari nanġi olo tigelosib nġam so aqa ya quleq boledamu nami ġereiyeb qaji di osib Yesus aqa jejamuq di liyqajqa deqa subq ġileb.

2 Nanġi ġilsib nġam ateb di meniġ kobaquja sub me getente-soqnej qaji di waqosiq taqal di sonaq uneb.

3 Unsib sub miligiq aiyeb di nanġi Tamo Koba Yesus aqa jejamu unosai.

4-5 Deqa nanġi are tulaġ kobainġrej. Onaqa tamo aiyel nanġi brantosib unġasari nanġo areq di tigelesonab unġrsib tulaġ ulauġetosib turuosib mandamq di nġam queġ. Tamo aiyel di nanġo gara tulaġ minjalo. Onaqa nanġi na unġasari nanġi

minjreb, “Ninği kiyaqa tamo moiyo sawaq endi tamo nambile unu qaji a qa nameqñub?

⁶ Yesus a endi sosai. A olo subq na tigelqo. Nami a Galili sawaq di sosiqa bati deqa a na ninği endegsi merngej, ‘E olo subq na tigelqai.’ Ninği aqa anjam deqa olo are walñgwo kiyo?

⁷ Agi a ninği endegsi merngej, ‘E Tamo Anğro ojsibqa une tamo nanğo banq di atib lubib moiqai. Bati qalub koboamqa e olo subq na tigelqai.’ ”

⁸⁻⁹ Onaqa unğasari nanği Yesus aqa anjam deqa olo are qalsibqa subq dena puluosib aisib anjam kalil tamo aiyel na minjreb qaji di Yesus aqa anğro 11 nanği tamo qudei ti sainjreb. ¹⁰ Unğa bei aqa ñam Maria. A Makdala qure qaji. Bei Joana. Bei Maria. A Jems aqa ai. Unğasari qudei dego tamo aiyel nanğo anjam di qusib aisib Yesus aqa anjam maro tamo nanği sainjreb.

¹¹ Sainjrnab qunab ugeinjrnaq mareb, “Unğasari nanğo anjam di laña sa anjam.”

¹² Onaqa Pita a tigelosiqa urur ti gilsiq sub miligiq di tirosiq ñam atej di Yesus dalaeb qaji gara di segi sonaq unej. Unsiqa olo puluosiq aqa talq aisiq kumbra deqa are koba qaloqnej.

Yesus aqa anğro aiyel nanği Emeus gamq di Yesus tureb

¹³ Bati qujai deqa Yesus aqa anğro aiyel nanği Jerusalem uratosib qure bei aqa ñam Emeus deq giloqñeb. Jerusalem dena tigelosib Emeus qureq gilqajqa kiñala isaq 11 kilomita dego.

¹⁴ Nanği aiyel giloqñsibqa kumbra kalil jeu tamo nanği na Yesus yoqñeb qaji deqa ombla maroqñsib giloqñeb.

¹⁵ Gileqñabqa Yesus a segi nanğoq di brantosiqqa nanği koba na walwelosib giloqñeb.

¹⁶ Nanği Yesus uneb ariya nanği a qa poinjrosai.

¹⁷ Deqa a na nanği aiyel endegsi nenemnjrej, “Ninği anjam kiye maroqñsib gileqñub?” Degsi nenemnjrnaqa nanği tigeleb. Yesus a moiyej deqa nanği aiyel ulatamu tulañ ugeinjrej.

¹⁸ Onaqa bei aqa ñam Kliopas a na kamba Yesus minjej, “Tamo gargekoba nanği Jerusalem endi unub. Ni segi kiyo kumbra brantej qaji deqa qaliesai?”

¹⁹ Onaqa Yesus na kamba nenemnjrej, “Kumbra kiye brantej?”

Onaqa nanği aiyel na minjeb, “Kumbra kalil Nasaret tamo Yesus aqaq di brantej qaji iga deqa mareqñum. A Qotei aqa medabu o qaji tamo bole soqnej. A Qotei ti tamo unğasari kalil ti nanğo ñamdamuq di mañwa kokba yoqnej. Osiqa anjam sinğila ti dego maroqnej.

²⁰ Ariya a kumbra degyeqnaqa gago gate nanği ti atra tamo kokba ti nanği na a ojsib Rom nanęo banę di ateb. Atnabqa nanği na a osib tigeltosib minjeb, ‘Ni une tamo. Deęa ni moięam.’ Degsib minjsib a osib ęamburbasę di qalnab moiyej.

²¹ Iga are qalem, ‘Yesus a na qujai iga Israel tamo unęasari awaigim iga bole sqom.’

“Anjam bei dego unu. Yesus a moiyej bati qalub gilęo.

²²⁻²³ Yęoęa nobqolo ambru gago unęasari qudei nanği Yesus aęa subę gilonub nanği aęa jeęamu unosai. Dena puluosib bosib iga mergonub, ‘Iga subę di lan anęro qudei unjronumęa nanği na mergonub, “Yesus a subę na tigelęo. Deęa a ęabile unu.” ’ Unęasari nanği na iga degsi mergonubęa iga tulan prugeęonum.

²⁴ Tamo qudei nanği iga koba na sonam nanği dego subę gilonub. Gilsib kumbra kalil unęasari nanği na unsib saigonub qaji di unonub. Ariya nanği Yesus aęa jeęamu unosai.”

²⁵ Onaęa Yesus na kamba minjrej, “Nunęo areęalo tulan truęinęwo. Qotei aęa medabu o tamo nanęo anjam nami maroęneb qaji di ninęi poięgosai.

²⁶ Anjam agiende. Kristus a jaęatinę koba osim moisim lan qureę oęimęa Qotei na ęam kobaęuęa yęas.”

²⁷ Osięa Yesus a segi qa anjam kalil nenęrenę di so qaji di nanği sainjrej. A Qotei aęa medabu o tamo kalil nanği Moses ombła nanęo anjam nenęrenę di so qaji dena utru atsię anjam geregere plaltosię minjroęnej.

²⁸⁻²⁹ Ariya nanği qalub koba na walwelosib qure nanği gilęa mareb qaji di jojomyosib Yesus a nanği uratnjrsim gam bei dauryęa laęnaęa nanği aiyel na saidyosib minjeb, “Ni iga uratęaim. Qoloęas. Deęa ni iga koba na sqom.” Degsi minjnabęa a nanği aiyel daurnjrsięa nanęo tal goęetosib koba na soęneb.

³⁰ Sosib awoosib inęi uyoęnsib Yesus a bem osię Qotei pailyosięa bem gięenęyosięa nanği aiyel anainjrej.

³¹ Anainjrnaęa bati deęa nanği Yesus qa poięjrnaęa mareb, “Bole, tamo endi Yesus.” Degsib marnabęa Yesus a nanęo ambleę na loumosię ulanęej.

³² Ulanonaę nanği mareb, “Bole, aęo aiyel gamę di walweleęnamęa Yesus a Qotei aęa anjam nenęrenę di so qaji di aęa utru geregere plaltosię mergeęnaęa iga quoęnsim tulan arearetęonaj.”

³³ Nanği aiyel degsib marsib bati qujai deęa nanği tigelosib olo puluosib Jerusalem aisib Yesus aęa anęro 11 nanği tamo qudei ti koroesonab itnjreb.

34 Onaqa nan̄gi na nan̄gi aiyel endegsib minjreb, “Tamo Koba a bole subq na tigelqo. Agi a subq na tigelosiq Saimon aqaq di brantqoqa a bole unqo.”

35 Degsib minjrnabqa nan̄gi aiyel kamba anjam kalil gamq di Yesus na minjrej qaji deqa ti a na bem gin̄genyosiq anainjrnaga nan̄gi a qa poinjrej deqa ti nan̄gi sainjreb.

Yesus aqa an̄gro nan̄gi a uneb

36 Degsib sainjreqnabqa Yesus a segi nan̄go ambleq di brantosiq minjrej, “Nin̄gi are lawo soqniy.”

37 Degsi minjrnaga nan̄gi kalil ulaosib tulan̄ pruguetosib are qaleb, “Iga buga bei unonum kiyo?”

38 Onaqa Yesus na minjrej, “Nin̄gi kiyaga e buga qa marsib ulaosib prugonub?”

39 Endi e di. Nin̄gi ijo ban̄ bile unsib ijo singa unsib ban̄ waiyosib ijo jejamu ojsib poin̄gwas, e damu ti tanu ti. Buga a damu ti tanu ti saiqoji.”

40-41 Yesus na nan̄gi degsi minjrsiqa aqa ban̄ ti singa ti nan̄gi osornjrnaga nan̄gi unsib tulan̄ areboleboleinjrej. Onaqa nan̄gi olo areqalo aiyeltoqnsib are koba qaloqneb. Yeqnaga Yesus na minjrej, “Nin̄gi in̄gi bei unu e?”

42-43 Onaqa nan̄gi qe bei koiteb qaji di gentosib mutu bei Yesus yonab osiq nan̄go n̄amdamuq di uyej.

44 Uysiqa minjrej, “E nami nin̄gi koba na sosimqa endegsi mern̄goqnem, ‘Dal anjam kalil Moses a e qa nengren̄yey qaji di aqa damu brantqas. Anjam kalil Qotei aqa medabu o tamo nan̄gi e qa nengren̄yeb qaji di dego aqa damu brantqas. Anjam kalil louqa buk miligiq di e qa nengren̄yeb qaji di dego aqa damu brantqas.’ E nami nin̄gi degsi mern̄goqnem.”

45 Osiqa Yesus a nan̄go areqalo waqtetnjrnaga nan̄gi Qotei aqa anjam nengren̄q di so qaji di aqa utru geregere poinjrej.

46 Onaqa Yesus na olo minjrej, “Kristus a jaqatin̄ koba osim moism bati qalub koboamqa a olo subq na tigelqas anjam di nengren̄q di unu.

47-48 Deqa ijo anjam maro tamo nan̄gi sawa sawa kalilq giloqnsibqa dia ijo anjam palontoqngab. Palontoqngab tamo un̄gasari nan̄gi quoqnsib are bulyoqngab. Yimqa Qotei a ijo n̄am na nan̄go une kobotetnjroqngas. O ijo an̄gro, nin̄gi segi ijo anjam maro tamo unub deqa kumbra kalil e nami nun̄go n̄amdamuq di yoqnem qaji deqa tamo un̄gasari nan̄gi sainjroqniy. Nin̄gi Jerusalem endia wau di utru atsib laqniy.

49 Nin̄gi quiy. Mondor Bole ijo Abu a nami nun̄goq qarinyqa marej qaji di e na qarinyit nun̄goq bqas. Deqa nin̄gi qure endia tarinoqniy. Tarinosib soqngabqa lan̄ goge na Qotei aqa singila nun̄goq bqas.”

Qotei na Yesus osiq laŋ qureq oqej

⁵⁰ Osiqa Yesus na aqa aŋgro naŋgi joqsiqa Jerusalem uratosib Betani qureq gileb. Gilsib dia aqa baŋ soqtosiqa naŋgi qa pailyej.

⁵¹ Pailyeqnaqa Qotei na a metonaq naŋgi uratnjrsiqa laŋ qureq oqej.

⁵² A laŋ qureq oqeqnaqa naŋgi siŋga pulutosibqa a qa louosib tulaŋ areboleboleinjrej. Onaqa naŋgi olo puluosib Jerusalem aiyeb.

⁵³ Aisib bati gaigai atra tal miligiq di sosibqa Qotei aqa ñam soqtoqneb.

JON

Qotei a tamo bulyosiqa gago ambleq di soqnej

¹ Tulaŋ nami iŋgi iŋgi kalil brantosaisonabqa Anjam a soqnej. Anjam a Qotei ombla soqneb. Anjam a segi Qotei.

² Tulaŋ nami Anjam a Qotei ombla soqneb.

³ Anjam a singila ti soqnej. Singila dena Qotei na iŋgi iŋgi kalil gereiyej. Iŋgi bei gam bei na brantosai. Iŋgi iŋgi kalil branteleneb qaji di Anjam a segi na gereiyej.

⁴ Anjam a segi ŋambile qa utru. Ŋambile di puloŋ bul. Ŋambile dena tamo uŋgasari naŋgi suwantnjreqnu.

⁵ Puloŋ di ambruq di suwaŋeqnu. Ambru na puloŋ di mosotqa keresai.

⁶ Tamo bei brantej aqa ñam Jon. Qotei na a qarinyonaq bej.

⁷ A bosiqqa puloŋ qa anjam palontoqnej. Di kiyaaqa? Tamo uŋgasari kalil naŋgi aqa anjam qusib puloŋ qa naŋgo areqalo singilatqajqa deqa.

⁸ Jon a puloŋ sai. A puloŋ qa anjam palontqajqa bej.

⁹ Puloŋ di puloŋ bole. A mandamq aisiqa tamo uŋgasari kalil naŋgi suwantnjreqnu.

¹⁰ Anjam a mandamq di soqnej. Aqa singila na Qotei a mandam atej. Ariya tamo uŋgasari mandamq di soqneb qaji naŋgi a qa poinjrosai.

¹¹ A aqa segi qure utruq ainaqa aqa leŋ qujai naŋgi a areiyosai.

¹² Ariya tamo uŋgasari a areiyosib aqa ñam qa naŋgo areqalo singilateb qaji naŋgi a na giltjnraqa naŋgi Qotei aqa angro tiŋtiŋ branteb.

¹³ Ai abu na ŋambabtnjro qaji naŋgoq dena naŋgi Qotei aqa angro brantosai. Naŋgo segi areqalo na naŋgi Qotei aqa angro brantosai. Tamo bei aqa areqalo na dego naŋgi Qotei aqa angro brantosai. Qotei a segi na marnaqa naŋgi aqa angro tiŋtiŋ branteb.

¹⁴ Anjam di a tamo bulyosiqa gago ambleq di soqnej. Son-aqa iga aqa ñam koba ti aqa singila koba ti unem. A segi qujai Qotei aqa Ŋiri. A iga qa are tulaŋ boleiyeqnu. A segi anjam bole qa utru.

¹⁵ A qa nami Jon a anjam palontoqnsiqa endegsi lelenjoqnej, “E nami maroqnem, ‘Tamo di a ijo qoreq na bqas. E ŋambabosaisonamqa a nami soqnej. Deqa a na e tulaŋ buŋbejunu.’”

¹⁶ Qotei aqa Ŋiri a iga kalil qa are tulaŋ boleiyeqnu. Aqa kumbra dena a na iga tulaŋ gegerereiqnu.

17 Bole, nami Qotei a Moses aqa wau na iga dal anjam egej. Ariya Yesus Kristus aqa wau na Qotei a iga qa are boleiyosiq a anjam bole egej.

18 Tamo bei na Qotei aqa ulatamu unosai. Qotei aqa Niri a na qujai iga Qotei osorgej. Qotei aqa Niri a segi Qotei. A aqa Abu aqa areq di sosiq beteryejunu.

Jon yansnjro qaji a anjam palontoqnej

19 Bati bei Juda tamo kokba nanği na atra tamo ti Livai nanği ti qarınjnabqa Jerusalem qure uratosib Jon aqa areq gilsib nenemyeb, “Ni tamo yai?”

20 Ariya Jon a anjam ulitosai. A segi qa ubtosiq minjrej, “E Kristus sai.”

21 Onaqa nanği na olo nenemyeb, “Deqa ni tamo yai? Ni Elaija kiyoy?” Onaqa a na minjrej, “Sai.” Onaqa nanği na olo nenemyeb, “Ni Qotei aqa medabu o tamo iga a qa tarıneqnum qaji tamo de kiyoy?” Onaqa a na kamba minjrej, “Sai. E a sai.”

22 Deqa olo nenemyeb, “Ni tamo yai? Ni segi qa kiyersi mareqnum di geregere mergimqa iga olo aisim tamo nanği iga qarınqonub qaji di minjrqom.”

23 Onaqa Jon na minjrej, “Nami Qotei aqa medabu o qaji tamo Aisaia a anjam endegsi nenğrenyej, ‘Tamo bei a wadau sawaq di tulan leleñoqnsim tamo unğasari nanği minjroqnas, ‘Tamo Koba a bqajqa gam gereiyeti.’ ’ Aisaia a nami anjam degsi nenğrenyej. Gam gereiyqa tamo agi e segi.”

24 Tamo nanği di Farisi nanği na qarınjnab Jon aqaq gileb.

25 Deqa nanği olo Jon nenemyeb, “Ni Kristus sai. Ni Elaija sai. Ni Qotei aqa medabu o qaji tamo di sai. Deqa ni kiyaya tamo unğasari nanği yansnjreqnum?”

26 Onaqa Jon na kamba minjrej, “E ya na nanği yansnjre-qnum. Ariya nunğo ambleq di tamo bei unu. Niği a qa qaliesai.

27 A ijo qoreq na bqas. A ñam ti unu. E ñam saiqoji. Deqa e na a kanğalyqajqa e tamo bolesai.”

28 Jon a Betani qureq di nanği anjam degsi minjroqnej. Betani qure di Jordan ya taqal beiq di unu. Dia Jon na tamo unğasari nanği yansnjroqnej.

Yesus a Qotei aqa Kaja Du

29 Nebeonaqa Yesus a walwelosiq Jon aqa areq beqnaqa unsiq marej, “Niği uniy. Tamo di a Qotei aqa Kaja Du. A na qujai tamo unğasari mandamq endi unub qaji nanğo une kobotetnjrqas.

30 E tamo deqa nami endegsi mernğoqnem, ‘A ijo qoreq na bqas. E nambabosaisonamqa a nami soqnej. Deqa a na e tulan bunğejunu.’

³¹ E nami a qa qaliesai. Ariya Israel nanği a qa qalieqajqa deqa e bosim ya na tamo unğasari nanği yansnjreqnum.”

³² Jon a nanği degsi minjrısqıa olo minjrej, “Qotei aqa Mondor a lañ qure uratosıq binon bulosıq mandamq aısqıa Yesus aqa gateq di awoonaq e unem.

³³ E nami Yesus qa qaliesai. Ariya Qotei agi e ya na tamo unğasari nanği yansnjrqajqa qarınbej qaji a na merbej, ‘Ijo Mondor Bole a aisim tamo bei aqa gateq di awoamqa ni unqam. A na qujai Mondor aqa sıngıla na tamo unğasari nanği yansnjroqnqas.’

³⁴ Qotei na e degsi merbonaqa e tamo di unsim marem, ‘Bole, a Qotei aqa Njiri.’ ”

Tamo qalub nanği Yesus dauryeb

³⁵⁻³⁶ Olo nebeonaqa Jon aqa anğro aiyel nanği ti koba na tigelesonabqa Yesus a walwelosıq gileqnaqa Jon na unısqıa nanği aiyel minjrej, “Nıngi uniy. Tamo di a Qotei aqa Kaja Du.”

³⁷ Degsi minjrnaqa nanği aiyel Jon dauryqa uratosıb olo Yesus dauryosıb gileb.

³⁸ Onaqa Yesus a bulosıqa nanği aiyel a dauryosıb beqnabqa unjrısqıa nenemnırej, “Nıngi aiyel kiyıqa e daurbeqıub?” Onaqa minjeb, “Rabai, ni tal qabia unum?” Nıam “Rabai” di Hibru anjam. Gago anjam, “Qalie Tamo Koba.”

³⁹ Onaqa Yesus na nanği aiyel minjrej, “Nıngi bosıb ijo tal uniy.” Onaqa nanği Yesus dauryosıb gilsıb tal a soqınej qaji di uneb. Unsıb señ bati 4 onaq bilaqtej deqa nanği a ombla soqıneb.

⁴⁰ Tamo aiyel Jon aqa anjam qusıb Yesus dauryeb qaji bei aqa nıam Andru. A Saimon Pita aqa was.

⁴¹ A Yesus uratosıq walwelosıq aqa was Saimon itosıq minjej, “Iga Mesaia unonum.” Nıam “Mesaia” di Hibru anjam. Gago anjam, “Kristus.”

⁴² Degsi minjısqıa Saimon osıq Yesus aqa areq osi gilej. Onaqa Yesus na Saimon unısqıa minjej, “Ni Saimon. Ni Jon aqa njiri. Bunuqna ino nıam Sıfas mermoqnqab.” Nıam “Sıfas” di Hibru anjam. Gago anjam, “Pita.” Aqa damu, “Menın.”

Yesus a Filip Nataniel wo nanği metnjrej

⁴³ Olo nebeonaqa Yesus a Galili sawaq gilqa osıqa tamo bei aqa nıam Filip itosıq minjej, “Ni e daurbe.”

⁴⁴ Filip a Betsaida qure qaji. Di Andru Pita wo nanço qure utru.

⁴⁵ Onaqa Filip a aısqıa tamo bei aqa nıam Nataniel itosıq minjej, “Ni au. Iga tamo a qa nami Moses marsıq dal anjamq di nenğreñyej qaji a unonum. Qotei aqa medabu o qaji tamo

nanği dego a qa maroqnsib nenğrenyoqneb. Tamo di Yesus Nasaret qure qaji. A Josep aqa nğiri.”

46 Onaqa Nataniel na kamba Filip minjej, “Nasaret di qure kiñala. Di qure kobaquja sai. Tamo bole bei a qure dena brantqa kere kiyo?” Onaqa Filip na minjej, “Ni bosim tamo di unime.”

47 Onaqa Nataniel a walweloşiq Yesus aqa areq beqnaqa unşıqa a qa marej, “Niği uniy. Tamo di a İsrail tamo bolequja. A gisañ anjam marosaieqnu.”

48 Onaqa Nataniel na Yesus nenemyej, “Ni kiyersi e qa qalieonum?” Onaqa Yesus na kamba minjej, “Filip a ni metmosaisonaqa ni qura utruq di awesonamqa e ni numonum.”

49 Onaqa Nataniel a Yesus aqa anjam di qusiqa minjej, “O Qalie Tamo Koba, ni degsi maronum deqa e poibqo, ni Qotei aqa Nğiri. Ni İsrail nanğo Mandor Koba.”

50 Onaqa Yesus na kamba minjej, “Ni qura utruq di awesonam e ni numonum e degsi ubtosim mermonumqa ni qusim ino areqalo e qa şingilatonum e? Di ijo şingila kiñala segi e babtonum. Bunuqna e ijo şingila kokba babtoqnit ni unoqnqam.”

51 Oşıqa nanği kalil minjrej, “Niği quiy. E bole mernğwai. E segi Tamo Anğro. Deqa bunuqna lañ waqamqa Qotei aqa lañ anğro nanği ijo jejamuq na lañ qureq oqoqnsib olo mandamq aiyoqñib niği unjrqbab.”

2

Tamo bei uña bañ ojqa bati brantej

1 Bati aiyel koboonaqa Kana qure agi Galili sawaq di unu dia tamo bei uña bañ ojqa bati brantej. Deqa tamo unğasari nanği koroosib inği goiyeb. Anjam qarınyonab Yesus aqa ai a koro deq gilej.

2 Yesus aqa anğro nanği ti dego metnjrnab koro deq gileb.

3 Koroosib inği uyeqñabqa wain saijnrnaqa Yesus aqa ai na minjej, “Nanği wain saijnrqa.”

4 Onaqa Yesus na minjej, “Ai, di ino wau. Di ijo wau sai. Ijo wauqa bati brantosaiunu.”

5 Onaqa aqa ai na kañgal tamo nanği endegsi minjrej, “Yesus a anjam kiye mernğimqa di dauryiy.”

6 Tal dia ya nobu 6 kokba meniñ na gereiyo qaji atelenonab soqneb. Juda nanği Qotei pailyqa oqnsib ya nobu dena ya tigoqnsib nanğo bañ ti jejamu ti yansoqneb. Deqa ya nobu di atelenonab soqneb. Ya nobu quja quja 100 lita.

7 Ariya Yesus na kañgal tamo nanği minjrej, “Ya nobu di maqteleniy.” Onaqa nanği ya nobuq di ya qamelenonab maqej.

⁸ Onaqa Yesus na olo minjrej, “Ya bei tigsib osi gilsib goiyo lanja a yiy.” Onaqa kanğal tamo nanğı Yesus aqa anjam di dauryosib ya bei tigsib osi gilsib goiyo lanja a yeb.

⁹ Ya di Yesus na bulyonaq wain babej. Wain babonaqa goiyo lanja a uyo oneiyosiq marej, “Endi wain bolequja.” Wain di qabe na bej di a qaliesai. Kanğal tamo ya tigebe qaji nanğı segi qalie. Onaqa goiyo lanja a na tamo uņa baņ ojej qaji di metonaq aqa areq bonaq minjej,

¹⁰ “Bati gaigai tamo nanğı inğı goiyoqnsib wain qaqatin bole namo tamo nanğı anainjreqnab uyeqñub. Uyeqñab olo bunu wain qaqatin bolesai di anainjreqñub. Ariya ni degyosai. Ni wain qaqatin bole tentosim namo wain qaqatin bolesai anainjronum uyonub olo bunu wain qaqatin bole anainjronum.”

¹¹ Yesus a Kana qureq di maņwa di babtej. Kana qure agi Galili sawaq di unu. A nami maņwa bei babtosaioqnej. Bati di qujai a na maņwa babtqa utru atej. Maņwa dena a na aqa segi ñam koba ti aqa siņgila koba ti boleq atej. Onaqa aqa anğro nanğı maņwa di unsibqa a qa nanğo areqalo siņgilateb.

¹² Ariya uņa baņ ojqa bati di koboonaqa Yesus aqa was nanğı ti aqa anğro nanğı ti aqa ai koba na Kana qure uratosib Kaperneam qureq gileb. Gilsib dia bati qudei soqñeb.

Tamo nanğı atra tal miligiq di inğı inğı qarinyoqñeb

¹³ Qotei a nami Israel nanğı Isip sawaq di padalqa laqñabqa nanğı elenej. Deqa olo are qalqajqa yori bati jojomonaqa Yesus a Jerusalem aijej.

¹⁴ Aisiq atra tal kobaquja miligiq gilej. Gilsiqqa ñam atej di tamo nanğı na makau ti kaja ti binon ti qarinyeqñabqa tamo qudei na awaiyeqñab unjrej. Silali piloqñeb qaji tamo nanğı nanğo awo jaramq di awesosib silali pileqñabqa nanğı dego Yesus na unjrej.

¹⁵ Unjrsiqa raunğa osiq dena toqon gereiyosiq ganinyoqñsiq nanğı kalil nanğo kaja ti nanğo makau ti winjrnaqa atra tal uratosib jaraiyeb. Silali piloqñeb qaji tamo nanğı dego winjrsiq nanğo awo jaram bilbelyosiq silali bimblenyetñrej.

¹⁶ Osiqa tamo nanğı binon qarinyoqñsibqa dena silali oqñeb qaji nanğı endegsi minjrej, “Niņgi binon di elenosi jaraiyiy. Niņgi na ijo Abu aqa tal endi inğı qarinyo tal bulyaib.”

¹⁷ Onaqa Yesus aqa anğro nanğı aqa kumbra di unsibqa Qotei aqa anjam bei nenğrenq di so qaji deqa olo are qaleb. Agi nami endegsib nenğrenyeb, “O Abu, e ino tal qa tulaņ arearetbqo. Deqa e ino tal bole sqajqa siņgilaeqñum.”

¹⁸ Yesus na tamo nanğı di winjrnaqa Juda tamo kokba nanğı unsibqa deqa nenemyeb, “Ni maņwa kiye babtım dena iga poigwas, ni Qotei aqa ñam na kumbra endi yeqñum?”

19 Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ninigi na atra tal kobaquja endi koŋgrontibqa bati qalub qa e olo tigeltqai.”

20 Onaqa nanŋi na minjeb, “Atra tal endi gereiyeq nab wausau 46 koboej. Ni kiyafa bati qalub qa olo tigeltqa maronum? Keresai.”

21 Yesus a atra tal qa marej di aqa segi jejamu sigitosiqa yawo anjam marej.

22 Deqa bunuqna a subq na tigelonaqa aqa angro nanŋi aqa anjam deqa olo are qalsibqa Qotei aqa anjam nami nenŋrenyeb qaji deqa poinjrnaqa Yesus qa nanŋo areqalo siŋgilateb.

Yesus a tamo kalil nanŋo kumbra qa qalie bole

23 Qotei a nami Israel nanŋi Isip sawaq di padalqa laq nabqa nanŋi elenej. Deqa olo are qalqajqa yori bati brantonaqa Yesus a Jerusalem di sosiqa maŋwa babteqnaqa tamo unŋasari tulaŋ gargekoba nanŋi unoqnsib aqa ñam qa nanŋo areqalo siŋgilatoqneb.

24 Ariya Yesus a nanŋi areinjrosai. A tamo kalil nanŋi qa qalie bole.

25 A powo bei qa truquosaieqnu. Deqa tamo bei na tamo nanŋi qa ubtosim Yesus minjaiq. A segi tamo nanŋo areqalo qalie bole.

3

Nikodemus a qolo Yesus ombla anjam qaireb

1 Jerusalem dia tamo bei soqnej aqa ñam Nikodemus. A Farisi tamo. A Juda nanŋo gate bei.

2 A qolo Yesus aqa areq bosiqa minjej, “O Qalie Tamo Koba, iga qalieonum, ni powo tamo bole. Ni Qotei aqaaq na bem. Qotei a ni siŋgila emosai qamu maŋwa ni yeqnum qaji di ni babtqa keresai qamu.”

3 Onaqa Yesus na kamba minjej, “E bole mermqai. Tamo bei a angro mom bunuj bulosim ŋambabqasai di Qotei na a taqatosim aqa Mandor Koba sqasai. Deqa a Qotei unqa keresai.”

4 Onaqa Nikodemus na nenemyej, “Tamo a qeliqo di a kiyersim olo aqa ai miligiq aisim angro mom bulosim ŋambabqas?”

5 Onaqa Yesus na kamba minjej, “E bole mermqai. Tamo bei a ya na ti Qotei aqa Mondor na ti angro mom bunuj bulosim ŋambabqasai di Qotei na a taqatosim aqa Mandor Koba sqasai.

6 Ninigi nunŋo ai abu nanŋo jejamuq dena ŋambabeq nub deqa ninŋi mandam tamo unub. Ariya Qotei aqa Mondor na tamo bei ŋambabtqas di a mondor ti sqas.

⁷ E ni mermonum, 'Ninigi angro mom bunuj bulosib nambaboiy.' Ni ijo anjam di qusim prugugetaim.

⁸ Jagwa a segi puyoqnsiqqa sawa sawaq gileqnaqa ni aqa anjam ato queqnum. Ariya a qabe na kiyo boqnsiq qabiteqnu di ni qaliesai. Tamo kalil Qotei aqa Mondor aqa singila na angro mom bunuj bulosib nambabeqnu qaji nanği kere dego."

⁹ Onaqa Nikodemus na olo Yesus nenemyej, "Kumbra di kiyersi brantqas?"

¹⁰ Onaqa Yesus na kamba minjej, "Ni Israel nanço qalie tamo koba. Ni kiyaa ijo anjam endeqa poimosai?"

¹¹ E bole mermqai. Anjam iga qalieonum qaji deqa mareqnum. Kumbra iga uneqnum qaji deqa saeqnum. Ariya ninği gago anjam endi ojosaieqnu.

¹² Endego e mandam qa anjam merngonumqa ninği qusib nunço areqaloq di singilatqab. Deqa e lan qure qa anjam dego mernğit ninği kiyersib nunço areqaloq di singilatqab?

¹³ Tamo bei a lan qureq oqosai. E Tamo Angro e segi qujai lan qureq dena mandamq aiyem.

¹⁴ Nami Moses a wadau sawaq di sosiqa a amal sigitosiq soqtosiq gaintej. Dego kere e Tamo Angro soqtbosib gaintbqab.

¹⁵ Amqa tamo kalil e qa nanço areqalo singilatqab qaji nanği nambile gaigai sqab.

¹⁶ "Qotei aqa Niri qujai unu. Qotei na tamo unğasari kalil mandamq endi unub qaji nanği tulan qalaqalainrsiq deqa aqa segi Niri qujai di nanği enjrej. A endegsi are qalej, 'Tamo unğasari nanği ijo Angro qa nanço areqalo singilatqab di nanği padalqasai. Nanği nambile gaigai sqab.' Qotei a degsi are qalsiq deqa aqa segi Niri qujai nanği enjrej.

¹⁷ Qotei a tamo unğasari mandamq endi unub qaji nanço une qa peginjrqqa marsiq aqa Niri qarinyosai. A nanği elenam nanği padalaib deqa osiq aqa Niri qarinyonaq mandamq aiyej.

¹⁸ Tamo unğasari Yesus qa nanço areqalo singilateqnu qaji nanği Qotei na peginjrqasai. Ariya tamo unğasari Yesus qa nanço areqalo singilatosaieqnu qaji nanği Qotei na peginjrqas. Di kiyaaqa? Nanği aqa segi Niri qujai aqa ñam qa nanço areqalo singilatqab deqa.

¹⁹ Qotei na tamo unğasari nanği di peginjrqas di aqa utru agiende. Puloñ a mandamq ainaqa nanği ambro qa arearet-njroqnej. Nanği puloñ qa arearet-njrosaiqnej. Di kiyaaqa? Nanği kumbra uge yoqneb deqa.

²⁰ Tamo unğasari kalil kumbra uge yeqnu qaji nanği puloñ jeuteqnu. Nanço kumbra uge di puloñ na boleq ataim deqa nanği puloñ aqaq bosaieqnu.

²¹ Ariya tamo unğasari anjam bole dauryeqnu qaji nanği puloñ aqaq beqnu. Boqnsib wau bole bole yeqnu tamo

nanği unoqnsib mareqñub, ‘Bole, nanği Qotei aqa singila na wau di yeqñub.’ ”

Jon yansñjro qaji a Yesus qa anjam palontoqnej

²² Bati bei Yesus aqa anğro nanği ti walwelosib Judia sawaq gileb. Gilsib dia sosibqa Yesus na tamo unğasari nanği yansñjroqnej.

²³ Jon yansñjro qaji a Ainon qureq di sosisqa a dego tamo unğasari nanği yansñjroqnej. Ainon qure di Salim qure jomq di unu. Dia ya koba soqnej deqa tamo unğasari nanği Jon aqa areq beqñabqa a na yansñjroqnej.

²⁴ Herot na Jon tonto talq di waiyosaisoqnej deqa Jon a kumbra di yoqnej.

²⁵ Bati bei Jon aqa anğro qudei nanği Juda tamo bei ti jejamu yanso kumbra qa anjam na qotoqñeb.

²⁶ Osib nanği Jon aqa areq gilsib minjeb, “O Qalie Tamo, nami tamo ni ombla Jordan ya taqal beiq di sosibqa ni a qa anjam maroqñem qaji bini tamo unğasari kalil nanği aqa areq gileqñabqa a na yansñjreñnu. Nanği inoq bosaieqñub.”

²⁷ Onaqa Jon na kamba minjrej, “Qotei lañ qureq di unu qaji a na iga inği bei egwasai di iga inği bei oqa keresai.

²⁸ Niñgi segi ijo anjam bei quoqñeb. Agi e mernğoqñem, ‘E Kristus sai. Qotei na e namoqna qarinqbonaq e Kristus bqajqa gam gereiyetem.’

²⁹ Tamo unja ban ojqaş qaji a segi na unja di oqaş. Aqa was a laña qalaq di tigelesosimqa tamo unja ban ojqaş qaji aqa anjam quoqñqas. Qusimqa tulañ areboleboleiyqaş. Dego kere e bini tulañ areboleboleibqo.

³⁰ Kristus aqa ñam tulañ kobaqaş. Ijo ñam aguq aiqaş.” Jon na aqa anğro nanği degsi minjrej.

³¹ Tamo lañ qureq di sosisqa dena mandamq aiyej qaji a na inği inği kalil tulañ buññjrejunu. Mandam qaji tamo unğasari nanği mandam endeqa kumbra yoqnsib anjam mareqñub. Ariya tamo lañ qureq di sosisqa dena mandamq aiyej qaji a na inği inği kalil tulañ buññjrejunu.

³² Kumbra a uneqñu qaji a deqa saeqñu. Anjam a queqñu qaji di a na babtosiş mareqñu. Ariya mandam qaji tamo unğasari nanği aqa anjam di ojosaieqñub.

³³ Tamo unğasari Yesus aqa anjam di ojeqñub qaji nanği a qa nanço areqalo singilatoqnsib mareqñub, “Bole, Qotei a anjam bole qa utru.” Nanği degsib mareqñub.

³⁴ Tamo Qotei na qarinqey qaji a Qotei aqa anjam babtosiş mareqñu. Di kiyaaqa? Qotei na aqa Mondor a torei yekritej deqa. A na aqa Mondor potosiş taqal bei segi Yesus yosai.

³⁵ Abu na aqa segi Niri qalaqalaiyeqñu deqa a na inği inği kalil aqa banq di ateleney.

36 Tamo ungasari Qotei aqa Niri qa nanjo areqalo siŋgilateqñub qaji nanŋi n̄ambile gaigai sqab. Ariya tamo ungasari Qotei aqa Niri aqa anjam dauryqa urateqñub qaji nanŋi n̄ambile itqasai. Qotei aqa minjin nanjoq di sqas.

4

Yesus a Samaria un̄a bei wo anjam maroqñeb

1-3 Farisi nanŋi endegsib queb, “Yesus a Jon bunyosiqa tamo ungasari tulañ gargekoba yansnjreqnaqa nanŋi a dauryeqñub. Jon a tamo gargekoba yansnjrosaieqñu.” Farisi nanŋi degsib queb. Bole, Yesus a segi na tamo ungasari nanŋi yansnjrosaioqñej. Aqa angro nanŋi na yansnjroqñeb. Tamo Koba Yesus a qalieej, Farisi nanŋi degsib queb. Deqa a Judia sawa uratosiqa olo Galili sawaq gilej.

4 A gam dauryosiqa Samaria sawa amble potosiqa walweloŋiq gilej.

5 Gilsiq Samaria nanjo qure kiñala bei aqa ñam Sikar di brantej. Qure qalaq di mandam mutu bei soqñej. Mandam mutu di Jekop a nami aqa n̄iri Josep yej.

6 Ya uyqajqa sub dia soqñej. Ya sub di Jekop a nami bogej qaji. Yesus a walweloŋiq qanam jige señ bati 12 onaqa aqa jejamu asgiyonaqa aqaratqa osiqa ya sub qalaq di awoej.

7-8 Onaqa aqa angro nanŋi inŋi awaiyqa marsib qure miligiq aiyeb. Aiyeqñabqa Samaria un̄a bei a ya tugwajqa bej. Bonaqa Yesus na minnej, “Ya gamban̄ tigsim e anaibe.”

9 Onaqa Samaria un̄a dena Yesus kamba minnej, “Ni Juda tamo. E Samaria un̄a. Deqa ni kiyaa e merbonum, ‘Ya gamban̄ tigsim e anaibe?’” Un̄a na degsiqa Yesus minnej. Di kiyaa? Juda nanŋi Samaria nanŋi ti koba na anjam marosaieqñub.

10 Onaqa Yesus na un̄a di minnej, “Ni inŋi bole Qotei na laña emqajqa di qalieosim qamu tamo ni na ya tigsim anaiyqajqa mermqo qaji a qa poimqo qamu ni e merbimqa n̄ambile gaigai sqajqa ya anaimonum qamu.”

11 Onaqa un̄a dena minnej, “O Tamo Koba, ni ya tugwajqa gamban̄ saiqoji. Ya sub endi tulañ guma koba. Deqa ni qabe na n̄ambile gaigai sqajqa ya di oqam?”

12 Gago moma utru Jekop a nami ya sub endi bogsiqa gago moma nanŋi enjrej. A sub endena ya uyoqñej. Aqa angro nanŋi ti aqa makau ti aqa kaja ti nanŋi dego sub endena ya uyoqñeb. Ni na gago moma utru Jekop bunyqam kiyo?”

13 Onaqa Yesus na kamba minnej, “Tamo nanŋi sub endena ya uyoqñqab di nanŋi olo bunu ya qarnjroqñqas.

14 Ariya e na tamo nan̄gi ya anainjr̄qai di nan̄gi bunu ya qarnjr̄qasai. Ya e na anainjr̄qai di nan̄gi uyibqa nan̄go are miligiq di ya ani bul polyoqnm̄qa nan̄gi n̄abile gaigai sqab.”

15 Onaqa uña dena Yesus minjej, “O Tamo Koba, ni na ya di anaibim̄qa e olo ya qarboqn̄qasai. Amqa e olo bosiy sub endena ya tugoqn̄qasai.”

16 Onaqa Yesus na minjej, “Ni mati aisim ino gumbulun̄ metosim n̄ngi ombla endeq boiy.”

17 Onaqa uña na minjej, “E gumbulun̄ saiqoji.” Onaqa Yesus na minjej, “Ni gumbulun̄ saiqoji di kere maronum.

18 Ni nami gumbulun̄ 5 osim uratnjrem. Ariya tamo ni bini ombla unum qaji di ino gumbulun̄ sai. Deqa ino anjam di bole.”

19 Onaqa uña dena minjej, “O Tamo Koba, ni anjam di ubtosim merbonum deqa e poibqo, ni Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.

20 Gago moma nan̄gi nami manaq endi korooqnsib Qotei qa louoqneb. Ariya Juda nan̄gi mareq̄nub, ‘Qotei qa louqajqa sawa qujai agi Jerusalem.’ ”

21 Onaqa Yesus na olo minjej, “O uña, e ni anjam bei mermit ni qusim poimeme. Anjam agiende. Bati bei brantim̄qa manaq endi n̄ngi Abu qa louoqn̄qasai. Jerusalem dia dego n̄ngi Abu qa louoqn̄qasai.

22 N̄ngi Samaria qaji. Deqa n̄ngi Abu qa loueq̄nub qaji a qa geregere poingosai. Ariya iga Juda qaji. Deqa iga Abu qa loueq̄num qaji a qa geregere poigeq̄nu. Di kiyaaqa? Abu na tamo un̄gasari nan̄gi elen̄qajqa utru agi Juda iga segi.

23 Ariya bati bei brantim̄qa tamo nan̄gi Mondor na ti anjam bole na ti Abu qa louoqn̄qab. Osib nan̄go lou dena nan̄gi Abu qa bole louoqn̄qab. Yim Abu a nan̄gi qa tulan̄ arebole-boleiyqas. Bati di agi brantqo.

24 Qotei a segi Mondor. Deqa tamo nan̄gi Qotei qa louqa oqnsib Mondor na ti anjam bole na ti louoqn̄qab di nan̄gi Qotei qa bole louoqn̄qab.”

25 Onaqa uña dena Yesus minjej, “E qalie, Mesaia a bqas.” “Mesaia” di Hibru anjam. Gago anjam, “Kristus.” Osiaqa Yesus minjej, “Mesaia a bosim̄qa Qotei aqa anjam kalil ubtosim mergekritqas.”

26 Onaqa Yesus na minjej, “Mesaia agi e segi. Aqo ombla anjam mareq̄num.”

27 Yesus a uña degsi minjnaqa aqa an̄gro nan̄gi olo qureq na bosibqa a uña de wo anjam mareq̄nab unsibqa tulan̄ prugueteb. Ariya nan̄gi Yesus nenemyosai, “Ni kiyaaqa uña de wo anjam mareq̄nub?” Degyosai.

28 Onaqa uña dena aqa ya nobu uratosiqa olo qure miligiq aisiqa tamo ungasari nanği minjrej,

29 “Niği bosib tamo di uniy. E kumbra nami yoqnem qaji di a na ubtekritqo. Tamo di a Kristus kiyo?”

30 Degsi minjrnaqa nanği qure uratosib Yesus unqajqa beb.

31 Beq nabqa Yesus aqa anğro nanği na minjeb, “O Qalie Tamo Koba, ni bosim inği uye.”

32 Onaqa Yesus na minjrej, “Ijo inği uyo bei unu di niği qaliesai.”

33 Onaqa aqa anğro nanği aqa anjam di qusibqa segi segi maroqneb, “Tamo bei na inği bei osi bosiq anaiyqo kiyo?”

34 Onaqa Yesus na minjrej, “Qotei e qarınbej qaji aqa areqalo e dauryosiy aqa wau kobotqai. Ijo inği uyo bole agide.

35 “Niği mareq nub, ‘Bai qolqe koboeqnaqa inği melieqnu.’ Niği degsib mareq nub. Ariya e na niği yawo anjam bei endegsi mernğwai. Niği inği wauq di nam atsib inği meliosiq unu di unqab.

36 Tamo inği meli gentoqnsib koroiyeq nub qaji nanği awai eqnub. Nanço awai agi nanği nambile gaigai sqab. Deqa tamo nanği inği yageq nub qaji ti tamo nanği inği meli genteq nub qaji ti koba na areboleboleinjr qas.

37 Deqa anjam endi bole, “Tamo bei na inği yagwas. Olo tamo bei na inği meli gentqas.”

38 E niği qarınğonumqa gilsib wau niği na wauosai qaji dena inği elenq nub. Tamo qudei nanği nami waukobaeb. Ariya niği lanja gilsib inği elenq nub.”

39 Uña dena Samaria tamo ungasari gargekoba qure dia soqneb qaji nanği Yesus qa sainjrnaq qusibqa Yesus qa nanço areqalo sinğilateb. Di kiyaqqa? Uña na minjrej, “Kumbra kalil e nami yoqnem qaji di tamo dena ubtekritqo.”

40 Degsi minjrnaq qusibqa Yesus aqa areq bosib minjeb, “Ni gago qureq endi iga koba na sqom.” Degsi minjnabqa Yesus a bati aiyel nanço qureq di soqnej.

41 Sosiqa Qotei aqa anjam palonteqnaqa tamo ungasari gargekoba nanği aqa anjam quoqnsib poinjreqnaqa a qa nanço areqalo sinğilatoqneb.

42 Deqa nanği na uña di minjeb, “Ni Yesus qa anjam mergonam qusim gago areqaloq di sinğilatem. Sinğilatosim sonamqa a segi na olo anjam mergwo qusim turtosim gago areqalo a qa torei sinğilatonum. Osim deqa iga endegsi poigwo, ‘Bole, Yesus a na qujai tamo ungasari mandamq endi unub qaji nanği elenqas.’ ”

Yesus na Rom nanço tamo gate aqa niri boletej

43 Onaqa bati aiyel koboonaqa Yesus a qure di uratosiqa walwelosiq Galili sawaq gilej.

44 A segi nami endegsi marej, “Qotei aqa medabu o qaji tamo bei aqa segi qure utruq gilsim anjam minjroqnaqas di nanqi aqa anjam quetqa asginjrqaqas. Deqa a qure dia ñam saiqoji sqas.”

45 Yesus a Galili sawaq di brantonaga tamo ungasari sawa dia soqneb qaji nanqi a qa tulan areboleboleinjrej. Di kiyaaqa? Nami Juda nanjo yori bati koba qa Yesus a Jerusalem dia manwa babteqnaq nanqi unoqneb deqa.

46 Ariya Yesus a olo Kana qureq aiyej. Qure di agi Galili sawaq di unu. Qure dia nami Yesus a ya bulyonaqa wain babej. Aisiq di sonaga Kaperneam qureq di Rom nanjo mandor aqa tamo gate bei aqa njiri makobaiyonaq ñeiesoqnej.

47 Deqa tamo gate di Yesus a Judia sawa uratosiq bosiq Galili sawaq di soqnej di qusiqa walwelosiq aqa areq aisiq pailiosiq minnej, “O Tamo Koba, ijo angro a moiqa laqnu. Deqa ni bosim a boletime.”

48 Onaqa Yesus na tamo di minnej, “Ninigi ijo manwa bei nunjo ñamdamu na unqasai di ninigi e qa nunjo areqalo sinjilatqasai.”

49 Onaqa tamo dena olo Yesus minnej, “O Tamo Koba, ni boqujat. Ijo angro a moiyo uge.”

50 Onaqa Yesus na minnej, “Ni gile. Endego ino angro a boleqo ñambile unu. A moiqasai.” Onaqa a Yesus aqa anjam di qusiqa bole qa marsiq gilej.

51 A gileqnaqa aqa kanqal tamo qudei nanqi aqa talq dena bosib gamq di turosib minjeb, “Ino angro a boleosiq ñambile unu.”

52 Onaqa a na nenemnjrej, “Sen bati gembu a boleqo?” Onaqa minjeb, “Ya qanam sen bosiq inqi uyo bati tinyonaqa aqa jejamu kanqan koboonaqa a boleej.”

53 Degsi minjnabqa a qalieej, sen bati deqa tintin Yesus na minnej, “Endego ino angro a boleqo ñambile unu. A moiqasai.” A degsi qalieosiq deqa a Yesus qa aqa areqalo sinjilatej. Tamo kalil a ombla tal qujaiq di soqneb qaji nanqi dego Yesus qa nanjo areqalo sinjilateb.

54 Yesus a Judia sawa uratosiq bosiq Galili sawaq di sosisqa bati deqa a manwa di yej. A nami Galili sawaq di manwa bei yosaiqnej. Aqa manwa qujai nami yej qaji agi a ya bulyonaq wain babej.

5

Yesus a ma tamo bei boletej

1 Bati bei Yesus a Juda nanjo yori bati koba unqa marsiqa Jerusalem aiyej.

² Jerusalem dia ya kuru bei soqnej. Ya kuru di kaja nanjo siranme qalaq di soqnej. Ya kuru di aqa ñam Betesda. Di Hibru anjam na mareqñub. Ya kuru areqsi jagwa oqajqa tal kiñilala 5 soqñeb.

³ Tal dia tamo ma ti, tamo ñam qandimo, tamo sinja uge, tamo jejamu lainjro qaji tulan gargekoba soqñeb. Nanji ya anñilqajqa tariñoqñeb.

⁴ Bati qudei Tamo Koba aqa lan angro ya kuru miligiq aiyogñsiqa ya enteqnaqa anñiloqñej. Ya anñiloqñimqa tamo a namo yaq aiqas qaji aqa ma koboqas. Utru deqa nanji ya anñilqajqa tariñoqñeb.

⁵ Ariya bati deqa tamo bei wausau 38 ma ti soqnej qaji a dia tariñoqñej.

⁶ Onaqa Yesus na tamo di ñeiesonaq unsiqa a bati olekoba ma de ti soqnej di qalieosiqa nenemyej, “Ni boleqajqa are unu e?”

⁷ Onaqa minjej, “O Tamo Koba, ya anñiloqñimqa tamo yai na e aqaryaibosim urur yaq osi aiqas? Tamo dego bei sosai. E aiqa yeqnam ma tamo qudei nanji e bunboqñsib namo yaq aiyeqñub.”

⁸ Onaqa Yesus na minjej, “Ni tigelosim ino sapera qoboiyosim walwel.”

⁹ Degsi minjnaqa bati qujai deqa aqa jejamu boleonaqa a tigeloujatosiq aqa sapera qoboiyosiqa walwelosiq gilej.

Bati di Juda nanjo yori bati.

¹⁰ Deqa Juda tamo kokba nanji na tamo boleej qaji di unsib minjeb, “Bini yori bati. Iga wauqa getento. Deqa ni ino sapera qoboiyaim.”

¹¹ Onaqa a na kamba minjrej, “Tamo e boletbqo qaji a na merbqo, ‘Ni ino sapera qoboiyosim walwel.’ ”

¹² Degsi minjrnaqa nanji na nenemyeb, “Tamo yai na ni mermqo, ‘Ni ino sapera qoboiyosim walwel?’ ”

¹³ Onaqa a na minjrej, “Tamo e boletbqo qaji aqa ñam di e qaliesai.” A nanji degsi minjrej. Di kiyaaqa? Tamo gargekoba sonab Yesus a nanjo ambleq na ulanjej.

¹⁴ Onaqa nebeonaqa Yesus a atra tal miligiq gilsiqqa tamo di itosiq minjej, “Ni que. E ni boletmonum deqa ni olo une bei ataim. Gulbe kobaquja bei ino jejamuq di olo branto uge.”

¹⁵ Onaqa tamo di aisiqa Juda tamo kokba nanji minjrej, “Tamo e boletbej qaji agi Yesus.”

¹⁶ Onaqa Juda tamo kokba nanji Yesus ugeugeiyqajqa maroqñeb. Di kiyaaqa? A manwa di yori bati qa yoqnej deqa.

¹⁷ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ijo Abu a nami gaigai wauoqnej agi bini wauoqñsiq unu. Deqa e dego waueqñum.”

18 Onaqa Juda tamo kokba nanġi Yesus aqa anjam di qusi-bqa nanġi a qalib moiqaqqa torei siġilaoqneb. Di kiyaaqa? A yori bati segi gentosai. A dego marej, “Qotei a ijo Abu.” Aqa anjam dena a segi qa marej, “Aqo Qotei wo ombla kerekere.”

Yesus a Qotei aqa Niri

19 Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E bole mernġwai. E Qotei aqa Niri. E ijo segi areqalo na kumbra bei yqa keresai. Kumbra ijo Abu na yeqnaq e uneqnum qaji di e dego yeqnum.

20 E ijo Abu aqa Niri. Deqa a na e qalaqalaiboqnsiqa kumbra kalil a yeqnu qaji di e olo osorbeqnu. Bunuqna a kumbra tulaġ siġila kokba dego osorboqnaqas. Yim niġi unsib tulaġ prugwab.

21 Ijo Abu na tamo moreġo qaji nanġi olo ħambile enjroqnsiqa subq na tigeltnejreqnu. Deqa e Qotei aqa Niri e kamba dego ijo segi areqalo na tamo nanġi ħambile enjreqnum.

22 Ijo Abu na tamo nanġo une qa nanġi peginjrosaiqnu. Wau di a na e ebej. E Qotei aqa Niri deqa e na tamo nanġo une qa nanġi peginjreqnum.

23 E wau di yeqnum. Di kiyaaqa? Tamo kalil nanġi ijo ħam soqtetboqnaqajqa deqa. Aġi nanġi ijo Abu aqa ħam soqtetqnu dego kere. Tamo a ijo ħam soqtetbosaiqnu di a ijo Abu e qarinjbej qaji aqa ħam dego soqtosaiqnu.

24 “E bole mernġwai. Tamo a ijo anjam qusim ijo Abu e qarinjbej qaji a qa aqa areqalo siġilatqas di a ħambile gaigai sqas. Deqa e aqa une qa pegiyqasai. A moiyo gam uratosim olo ħambile oqas.

25 “E bole mernġwai. E Qotei aqa Niri. Bati bei brantimqa tamo unġasari moreġo qaji nanġi ijo kakro qusib ħambile oqab. Bati di aġi brantqo.

26 Ijo Abu a segi ħambile qa utru. E aqa Niri. A na e siġila ebej deqa e dego ħambile qa utru.

27 E Tamo Anġro unum deqa ijo Abu na e siġila ebej. Siġila dena e na tamo unġasari nanġo une qa peginjreqnum.

28 Niġi ijo anjam di qusib tulaġ prugaib. Bati bei brantimqa tamo unġasari kalil subq di unub qaji nanġi ijo kakro quqwab.

29 Qusib olo sub uratosib tigelqab. Tamo unġasari kumbra bole bole yeqnub qaji nanġi tigelosib ħambile sqab. Tamo unġasari kumbra uge uge yeqnub qaji nanġi tigelabqa e na nanġi peginjrsiy padaltnjrqi.”

Tamo qudei na Yesus aqa ħam ubteqnu

30 Osiqa Yesus a olo marej, “E ijo segi areqalo na wau bei yqa keresai. Ijo Abu na e anjam merbeqnaq quoqnsim tamo unġasari nanġi peginjreqnum. E kumbra tiġtiġ na nanġi

peginjreqnum. E ijo segi areqalo dauryosaieqnum. Ijo Abu e qarınbej qaji aqa areqalo dauryeqnum.

31 “E segi na ijo kumbra ti ijo wau ti ubtosiy marqai di tamo nanğı bole qa maraib.

32 Tamo bei unu agi Qotei. A dego ijo kumbra ti ijo wau ti ubtosiq mareqnu. E qalieonum, anjam a mareqnu qaji di bole.

33 “Ninğı na tamo qudei qarınjnab Jon aqaq gilnabqa a anjam bole ubtosiq minjroqnej.

34 Bole, mandam tamo bei na ijo kumbra ti ijo wau ti ubtqa keresai. Ariya Qotei na ninğı elenqajqa deqa e ninğı Jon qa merngonum.

35 Jon a nam pulon bul sosiqa tamo unğasari nanğı suwant-njreqnaqa ninğı aqa suwanjoq di sokiñalayoqnsib arebole-boleinjoqnej.

36 “Ijo anjam e ubtosim mareqnum qaji di anjam kobaquja. Anjam dena Jon aqa anjam tulan bunyejunu. Di kiyayaqa? Wau kalil ijo Abu na ebej qaji di e yeqnam tamo unğasari nanğı unoqnsib endegsi poinjreqnu, bole, ijo Abu na e qarınbonaq bem.

37 Ijo Abu e qarınbej qaji a e qa anjam ubtosiq mareqnu. Ariya ninğı aqa kakro nami quosaioqneb. Aqa ulatamu dego ninğı nami unosaiioqneb.

38 Qotei aqa anjam dego nungo are miligiq di sosai. Tamo Qotei na qarınyonaq mandamq aiyej qaji aqa anjam ninğı nungo areqaloq di sinğilatosaieqnum.

39 “Bole, ninğı Qotei aqa anjam nengrenq di unu qaji di sisiyoqnsib peleiyeqnub. Ninğı are qaleqnub, anjam dena ninğı nambile gaigai sqab. Ariya anjam di e ubtosiq mareqnu.

40 Ninğı kiyayaqa nambile oqajqa are qaloqnsib olo ijoq bqajqa urateqnub?

41 “E mandam tamo nanğoq dena ñam koba osaieqnum.

42 Ariya e ninğı qa qalieonum. Nungo are miligiq di ninğı Qotei qalaqalaisyosaieqnum.

43 E ijo Abu aqa ñam na bonamqa ninğı ijo anjam osai. Tamo bei aqa segi ñam na bqas di ninğı aqa anjam oqujatqab.

44 Ninğı nungo segi was nanğoq dena ñam koba oqajqa are qaleqnub. Ariya ninğı Qotei aqaq dena ñam koba oqajqa are qalosaieqnum. Qotei agi a segi qujai Qotei bole. Ninğı kumbra degyeqnub deqa ninğı kiyersib e qa nungo areqalo sinğilatqab? Di keresai.

45 “E ijo Abu aqa namdamuq di nungo une qa merngwai edegaib. Nungo une qa merngwajqa tamo qujai agi Moses. Ninğı are qaleqnub, Moses a na ninğı aqaryainğwas. Di sai.

46 Nĩngi Moses aqa anjam nuńgo areqaloq di singilateqnu**b** gamu ijo anjam dego nuńgo areqaloq di singilateqnu**b** gamu. Di kiyayaqa? Moses a nami e qa anjam nenngrenyej.

47 Nĩngi Moses aqa anjam nami nenngrenyej qaji di nuńgo areqaloq di singilatosaieqnu**b** deqa nĩngi kiyersib ijo anjam dego nuńgo areqaloq di singilatqab? Di keresai.”

6

Yesus a tamo 5,000 nanngi inngi anainjrej

1 Bati bei Yesus a Galili ya agu taqal beiq gilej. Ya agu di yuwal bul tulan kobaquja. Ya agu di aqa ñam bei Taiberias ya agu.

2 Yesus a tamo mainjro qaji nanngoq di manwa babteqnaqa tamo ungasari tulan gargekoba nanngi unoqneb. Deqa a ya agu taqal beiq gileqnaqa nanngi a dauryosib giloqneb.

3 Bati di Yesus na aqa angro nanngi joqsiqa koba na manaq oqsibqa mana goge dia awesoqneb.

4 Qotei a nami Israel nanngi Isip sawaq di padalqa laqna**b**qa nanngi elenej. Deqa olo are qalqajqa yori bati jojomej.

5 Deqa Yesus a nam atsiqa tamo ungasari tulan gargekoba a dauryosib aqa areq beqna**b**qa unjrsiqa Filip nenemyej, “Iga qabe na inngi awaiyosim tamo ungasari kalil di anainjronam kereqas?”

6 Filip a kamba Yesus kiyersi minjim quqwajqa deqa Yesus na lanja nenemyej. Yesus a kumbra kiye yqas di a segi nami qalieej.

7 Onaqa Filip na kamba Yesus minnej, “Tamo ungasari nanngi di tulan gargekoba. Iga 200 kina osim dena inngi awaiyosim inngi kiñala kiñala anainjrqom di tulan kereqasai.”

8 Onaqa Yesus aqa angro bei Andru di Saimon Pita aqa was a na Yesus minnej,

9 “Angro wala bei unu. A bem 5 qe kiñilala aiyel ojejunu. Inngi di dego tamo ungasari gargekoba endi anainjrqom di tulan kereqasai.”

10 Onaqa Yesus na aqa angro nanngi minjrej, “Nĩngi na tamo ungasari kalil nanngi minjribqa mandamq di awoeleneb.” Sawa dia ñin koba soqnej deqa Yesus aqa angro nanngi na tamo ungasari minjrnabqa kalil ñin q di awoeleneb. Tamo awoeleneb qaji sisiyeb 5,000.

11 Awoonabqa Yesus na bem ti qe ti di osiqa Qotei pailyosiqa tamo ungasari awoeleneb qaji nanngi jeisi anainjreqnaq uyoqneb. Uynab kalil menetnjrej.

12 Menetnjrnaqa Yesus na aqa angro nanngi minjrej, “Nĩngi inngi oto kalil koroiyiy. Oto bei urataib.”

13 Degsi minjrnaqa nanġi bem 5 aqa oto kalil tamo unġasari nanġi uratelenġeb qaji di koroiyosib gumba kokba 12 di jignab maqelenġej.

14 Onaqa tamo unġasari kalil nanġi Yesus aqa maŋwa di unsib maroqneġ, “Bole, Qotei aqa medabu o tamo nami Qotei na qarinyim mandamq aiqajqa marej qaji agi a di.”

15 Onaqa Yesus a nanġo anjam di qusiqa endegsi qalieġ, “Nanġi bosib e ojsib e nanġo Mandor Koba atqajqa are qaleqneġ.” A degsi qalieosiq deqa a sawa di uratosiqa a segi manaq oqsiq di soqneġ.

Yesus a ya banġaq na walweleġ

16 Ariya bilaqtonaqa Yesus aqa anġro nanġi alile aiyeb.

17 Alile aisib qobuŋ bei gogetosib qobuŋ suweiyosib gileb. Nanġi mareb, “Iga ya agu taqal beiq gilsim Kaperneam qureq di tiryqom.” Nanġi degsib marsib gileb. Qoloonqa Yesus a nanġoq bosaisoqneġ.

18 Nanġi ya agu ambleq di gileqneġ jagwa koba tigelosiqa ya korkortosiqa nanġi pulutnjrej.

19 Nanġi 5 o 6 kilomita oyoosib gileqneġ Yesus a ya banġaq na walwelosiqa nanġi daurnjrnsiq gileġ. Gilsiq qobuŋ jojomyonaqa njam ateb di a ya banġaq na walwelosiq beqnaqa unsib ulakobaeb.

20 Deqa a na minjrej, “Endi e beqnum. Ulaaib.”

21 Degsi minjrnaqa nanġi areboleboleinjrnqa a metonab qobuŋ gogetej. Onaqa qobuŋ a ururosiq sawa nanġi gilqajqa mareb qaji di tiryej.

Tamo unġasari nanġi Yesus qa nġamoqneġ

22 Nebeonaqa tamo unġasari qudei nanġi ya agu taqal beiq di soqneġ. Nanġi qalie, ya bilaq qobuŋ qujai segi dia tiryosiq soqneġ. Yesus aqa anġro nanġi qobuŋ di gogetosib gileb. Yesus a nanġi koba na qobuŋ di gogetosai.

23 Ariya tamo unġasari nanġi alile di sonabqa qobuŋ qudei Taiberias qureq dena beb. Bosib sawa Tamo Koba Yesus a pailiosiq nanġi inġi anainjrej qaji sawa jojomq di tiryeb.

24 Yesus aqa anġro nanġi ti di sosai. Tamo unġasari nanġi degsi unsibqa qobuŋ di gogetosib gilsib Kaperneam qureq di Yesus qa nġamoqneġ.

Yesus a segi nġabile qa bem uyo bole

25 Ariya nanġi ya agu taqal beiq di Yesus itosib nenemyeb, “O Qalie Tamo Koba, ni seŋ bati gembu endeq bem?”

26 Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E bole mernġwai. E maŋwa babteqnam ninġi unoqneġ ninġi deqa are qalsib e qa nġamosai. E ninġi bem anainġonam uynab menetnġej ninġi deqa are qalsib e qa nġameqneġ.

27 Jejamu qa ingi a koboqas. Ningi ingi deqa wauaib. Nambile gaigai sqajqa ingi deqa ningi wauoqniy. Ingi di e na ningi anaingit uyqab. E Tamo Anqro. Ijo Abu Qotei na e giltbej.”

28 Onaqa nanqi na kamba Yesus nenemyeb, “Iga Qotei aqa wau kiye yoqnqom?”

29 Onaqa Yesus na minjrej, “Qotei aqa wau agi mernqwai. Ningi tamo Qotei na qarinqej qaji a qa nunqo areqalo sinqilatiy. Tamo di agi e segi.”

30-31 Onaqa nanqi Yesus aqa anjam di qusibqa olo nene-myeb, “Ni manwa kiye babtım iga unsım ni qa gago areqalo sinqilatqom? Nami gago moma nanqi wadau sawaq di sosibqa bem uyoqneb. Agi Qotei aqa anjam bei endegsi unu, ‘Moses a lan qure qa bem tamo unqasari nanqi anainjreqnaq uyoqneb.’ Deqa ni wau kiye yım iga unsım ni qa poigim gago areqalo ni qa sinqilatqom?”

32 Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E bole mernqwai. Bem Moses na tamo unqasari nanqi anainjrej qaji di lan qure qa bem bolesai. Bem Ijo Abu na ningi anainqoqnqas qaji di lan qure qa bem bole.

33 Bem di Qotei aqa segi bem. Bem di lan qureq dena mandamq aisiq tamo unqasari mandamq endi unub qaji nanqi nambile enjreqnu.”

34 Onaqa nanqi na Yesus minjeb, “O Tamo Koba, bati gaigai bem di anaigoqne.”

35 Onaqa Yesus na minjrej, “E segi nambile qa bem uyo bole. Deqa tamo bei a ijoq bqas di a bunu mamyqasai. Tamo bei a e qa aqa areqalo sinqilatqas di a bunu ya qaryqasai dego.

36 “Ningi nunqo nqamdamu na e nubeqnub. Ariya ningi e qa nunqo areqalo sinqilatosaieqnub. E nami degsi mernqgem.

37 Ningi quiy. Tamo unqasari kalil Qotei na e ebej qaji nanqi ijoq boqnqab. Tamo unqasari ijoq bqab qaji nanqi di e na olo winjrqa keresai.

38 E ijo segi areqalo dauryqajqa deqa e lan qure uratosim mandamq aiyosai. Abu e qarinqej qaji aqa areqalo dauryqajqa deqa e lan qure uratosim mandamq aiyem.

39 Abu e qarinqej qaji aqa areqalo agiende. Tamo unqasari a na ebej qaji bei e uratit padalqasai. E nanqi kalil diño bati qa olo subq na tigeltnrqai.

40 Od, ijo Abu aqa areqalo agiende. Tamo unqasari kalil e nuboqnsib e qa nanqo areqalo sinqilateqnub qaji nanqi nambile gaigai sqab. Diño bati qa e na nanqi olo subq na tigeltnrqai. E Qotei aqa Niri unum deqa e kumbra di yqai.”

41 Onaqa Juda nanqi Yesus aqa anjam di qusibqa nanqi a qa ugeosib yomuqneb. Di kiyaaqa? A marej, “E segi bem bole lan qure uratosim mandamq aiyem qaji.”

42 Nanġi a qa yomuqnsib maroqneb, “Tamo di Yesus. A Josep aqa nġiri. Aqa ai abu nanġi qa iga qalie bole. A kiyacaq marqo, ‘E lan qure uratosim mandamq aiyem?’”

43 Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Niġgi e qa lanja lanja niriŋoqnaib.

44 Tamo bei aqa segi areqalo na ijoq bqas keresai. Ijo Abu e qarinjbej qaji a na tamo bei aqa are tigeltetim ijoq bqas. Yim diŋo bati qa e na olo subq na tigeltqai.

45 Agi Qotei aqa medabu o qaji tamo nanġi nami anjam endegsib nengrenyeb, ‘Qotei na tamo kalil nanġi anjam plaltosim minjroqngas.’ Anjam degsib nengrenyeb. Deqa tamo kalil ijo Abu aqa anjam quoqnsib a qa poinjreġnu qaji nanġi ijoq boqngab.

46 “Tamo bei a ijo Abu aqa ulatamu unosai bole sai. E segi qujai ijo Abu aqa ulatamu unem. Agi e nami Qotei aqaq dena mandamq aiyem.

47 E bole mernġwai. Tamo a e qa aqa areqalo siŋilatqas di a nambile gaigai sqas.

48 E segi nambile qa bem uyo bole.

49 Nami nuŋgo moma nanġi wadau sawaq di sosibqa bem uyoqneb. Bunuqna nanġi kalil moreŋekriteb.

50 Ariya e segi qujai bem bole lan qure uratosim mandamq aiyem qaji. Tamo unġasari nanġi bem di uyqab di nanġi moreŋqasai.

51 E segi nambile qa bem bole lan qure uratosim mandamq aiyem qaji. Tamo bei a bem di uyqas di a nambile gaigai sqas. Bem di agi ijo jejamu. E na tamo unġasari mandamq endi unub qaji nanġi ijo jejamu anainjrit uyqab. Uysib nanġi nambile sqab.”

52 Onaqa Juda nanġi Yesus aqa anjam di qusib segi segi anjam na qotoqnsib maroqneb, “Tamo di a kiyersim aqa jejamu iga anaigim uyqom?”

53 Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E bole mernġwai. E Tamo Anġro. Deqa niġgi ijo jejamu ti ijo leŋ ti uyqasai di niġgi nambile sqasai.

54 Tamo nanġi ijo jejamu ti ijo leŋ ti uyqab di nanġi nambile gaigai sqab. Deqa diŋo bati qa e na nanġi olo subq na tigeltjrqai.

55 Ijo jejamu di iŋgi uyo bole. Ijo leŋ di ya uyo bole.

56 Tamo nanġi ijo jejamu ti ijo leŋ ti uyqab di nanġi e beterbesqab. E dego nanġi beternjresqai.

57 Ijo Abu nambile unu qaji a na e qarinjbej deqa aqa siŋgila na e dego nambile unum. Dego kere tamo nanġi ijo jejamu ti ijo leŋ ti uyqab di nanġi ijo siŋgila na nambile sqab.

58 E segi bem bole laŋ qure uratosim mandamq aiyem qaji. Nungo moma naŋgi nami bem uyoqneq dego sai. Naŋgi bem uyoqnsib olo moreŋoqneq. E segi bem uyo bole. Deqa tamo naŋgi bem bole di uyqab di naŋgi moreŋqasai. Naŋgi ŋambile gaigai sqab.”

59 Yesus a Kaperneam qureq Juda naŋgo Qotei tal miligiq di sosiqa Qotei aqa anjam di palontosiq tamo ungasari naŋgi minjroqnej.

Yesus a segi ŋambile gaigai sqajqa utru

60 Onaqa tamo ungasari Yesus dauryoqneq qaji naŋgi aqa anjam di qusibqa naŋgi gargekoba endegsib maroqneq, “Anjam di gulbe koba. Tamo yai naŋgi anjam di poinjrqa kere?”

61 Degsib maroqnsib Yesus qa yomueqnaqba di qalieosiqa minjrej, “Ijo anjam dena nungo areqalo ugetetŋwoqa niŋgi ijo ŋam ulontonub e?”

62 E Tamo Anqro. Qure e nami soqnem qaji deq olo oqoqnitqa niŋgi e nubsibqa kiyersib are qalqab?

63 Qotei aqa Mondor a segi na tamo ungasari naŋgi ŋambile enjreqnu. Nungo jejamu na niŋgi aqaryainqwa keresai. Ijo anjam kalil e niŋgi merngeqnum qaji endi Mondor aqa anjam. Anjam dena niŋgi ŋambile oqab.

64 Ariya niŋgi qudei e qa nungo areqalo siŋgilatosaiqneq.” Yesus a naŋgi degsi minjrej. Di kiyaqa? Tamo yai naŋgi a qa naŋgo areqalo siŋgilatqasai di a nami qalieej. Bunuqna aqa anqro bei na a osim jeu tamo naŋgo baŋq di atqas di dego a nami qalieej.

65 Osiqa minjrej, “Utru deqa e niŋgi merngonum, ‘Qotei na tamo bei aqa are tigeltetqasai di a ijoq bqa keresai.’ ”

66 Yesus a anjam degsi marnaqa tamo ungasari gargekoba a nami dauryoqneq qaji naŋgi a dauryqa uratosib jaraiyeb.

67 Onaqa Yesus na aqa anqro 12 naŋgi nenemnjrej, “Niŋgi dego e uratbosib jaraiqab e?”

68 Onaqa Saimon Pita na minjej, “O Tamo Koba, iga ni uratmosim tamo yai aqaq gilqom? Tamo dego bei sosai. Ni segi qujai ŋambile gaigai sqajqa anjam mergeqnum.

69 Iga ni qa gago areqalo siŋgilatosim endegsi qalieonum, Qotei aqa segi Tamo Bole a na nami giltej qaji agi ni qujai.”

70 Onaqa Yesus na minjrej, “E segi na ijo anqro 12 niŋgi giltŋgem. Ariya nungo ambleq di anqro bei a mondor uge ti unu.”

71 Yesus a Saimon Iskariot aqa ŋiri Judas a qa degsi marej. Yesus aqa anqro 12 naŋgi deqaji bei agi Judas. A na bunuqna Yesus osiq jeu tamo naŋgo baŋq di ateq qaji.

7

Yesus a Jerusalem aiyej

1 Bati bei Yesus a Judia sawaq di laqajqa uratosiq wal-welosiq Galili sawaq di laqnej. Di kiyaaqa? Juda tamo kokba nanği a qalib moiqaajqa maroqneb deqa.

2 Ariya Juda nanği yori bati koba jojomej. Yori bati di aqa utru agiende. Juda nanği moma nanği nami jagwa oqajqa tal gereiyiqnsib osi laqneb.

3 Deqa Yesus aqa was nanği na minjeb, “Ni Galili sawaq endi saim. Ni tigelosim Judia sawaq aiye. Aisim dia ino manwa babtoqnimqa ino anğro nanği unoqnqab.

4 Ni ino manwa boleq atqajqa are soqnim ni uli na yaim. Ni tamo unğasari kalil nanği namdamuq di yoqne.”

5 Yesus aqa was nanği a qa nanği areqalo singilatosai deqa nanği degsib misiliñ anjam minjeb.

6 Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ijo bati kereosaiunu. Ariya bati kalil di nunço bati.

7 Mandam tamo nanği ninği jeutnğwa keresai. Ariya nanği e jeutbeqñub. Di kiyaaqa? E nanği kumbra uge uge babtetnjre-qnun deqa.

8 Ninği segi aisib yori bati di uniy. Ijo bati kereosai unu deqa e aiqasai.”

9 Yesus na aqa was nanği degsi minjrsiqa a Galili sawaq di soqnej.

10 Ariya aqa was nanği yori bati di unqajqa ainabqa a dego aiyej. A boleq di aiyosai. Tamo nanği a unaib deqa a loumosiq aiyej.

11 Yori bati di brantonaqa Juda tamo kokba nanği Yesus qa namoqneb. Namoqnsib maroqneb, “Yesus a qabi unu?”

12 Onaqa tamo unğasari gargekoba nanği segi segi niriñoqnsib anjam laña laña Yesus qa maroqneb. Qudei nanği maroqneb, “Yesus a tamo bolequja.” Qudei nanği maroqneb, “Sai. A na tamo unğasari nanği gisa gisanjnreqnu.”

13 Nanği degsib maroqneb. Ariya nanği Juda tamo kokba nanği ulainjrsib deqa nanği Yesus qa boleq di anjam maro-saiñoqneb.

14 Ariya yori bati gilsiq ambleqyonaqa Yesus a segi brantosiqa atra tal miligiq gilsiq dia tamo unğasari nanği Qotei aqa anjam palontosiq minjroqnej.

15 Onaqa Juda tamo kokba nanği Yesus aqa anjam di qusi-bqa nanği tulan pruguetosib segi segi maroqneb, “Yesus aqa powo kobaquja di qabe na osiqa anjam mareqnu? A nami skul beiq gilosai.”

16 Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Anjam e mareqnum endi ijo anjam sai. Anjam endi ijo Abu e qarinqbej qaji aqa anjam.

17 Tamo bei a Qotei aqa areqalo dauryqajqa are soqnimqa anjam e mareqnum qaji endi aqa utru a geregere poiyyas. Osim qalieqas, ijo anjam endi Qotei aqaq na bej. E ijo segi areqalo na marosaieqnum. A degsim qalieqas.

18 Tamo bei aqa segi areqalo na anjam marqas di a aqa segi ñam soqtqa osim deqa anjam marqas. Ariya e Qotei aqa ñam soqtqa are qaleqnum. Agi a na e qarinqbej. Deqa e tamo bole. E gisañ tamo sai.

19 “Nami Moses na ningi dal anjam engej. Ariya ningi dal anjam di dauryosaieqnum. Kiyaaq ningi e lubsib moiyoqbqa mareqnum?”

20 Onaqa tamo ungasari nangi na kamba Yesus minjeb, “Mondor uge inoq di unu. Yai na ni lumsim moiyoqmqa mareqnu?”

21 Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E manwa qujai babtem deqa ningi kalil prugugeteqnum.

22 Ariya ningi are qaliy. Moses a ningi muluñ engej deqa nungo angro mel nango muluñ waiyya bati bosiq yori bati tiñtineqnu di ningi yori bati qa nangi muluñ breinjreqnum. Bole, Moses a muluñ qa utru sai. Nungo moma nangi muluñ qa utru.

23 Ningi Moses aqa dal anjam dauryqa maroqnsib yori bati qa nungo angro mel nangi muluñ breinjreqnum. Ariya e yori bati qa tamo qujai aqa jejamu boletonamqa ningi unsibqa kiyaaq e qa ñirineqnum?

24 Ningi laña ñamdamu na ijo kumbra tenemtaib. Geregere ijo kumbra tenemtosib bole qa maroqniy.”

Yesus a tamo yai?

25 Bati deqa tamo ungasari qudei Jerusalem di soqneb qaji nangi segi segi endegsib maroqneb, “Yesus a kiyo Juda gate nangi na qalib moiqajqa laqnum?”

26 Ningi uniy. A boleq di anjam palonteqnaqa nangi a anjam bei minjosaieqnum. Nangi qalie kiyo, a Kristus?

27 Kristus a qabe na bqas di tamo bei a qalieqasai. Ariya tamo endi aqa qure utru di iga qalie bole.”

28 Onaqa Yesus a atra tal miligiq di sosisqa a lelenosisqa Qotei aqa anjam palontosiq tamo ungasari nangi endegsi minjrej, “Ningi e qa qalie e? E qabe na bem di dego ningi qalie e? Ariya e ijo segi areqalo na bosai. Ijo Abu na e qarinqbonaq bem. Ijo Abu a segi anjam bole qa utru. Ningi a qa qaliesai.

29 E a qa qalie bole. E aqaq na bem. A na e qarinqbej.”

³⁰ Onaqa Juda tamo kokba nanği Yesus aqa anjam di qusi-bqa nanği a ojsib tonto talq di waiyqa maroqneb. Ariya a ojqa bati kereosaisoqnej deqa tamo bei na a ojosai.

³¹ Bati deqa tamo unğasari gargekoba nanği Yesus qa nanço areqalo singilatoqneb. Osib maroqneb, “Tamo endi a manjwa gargekoba babteqnu. Kristus a bosim tamo endi bunyqa keresai.”

Farisi nanği Yesus ojqa mareb

³² Tamo unğasari nanği Yesus qa anjam degsib mareqneb Farisi nanği qusibqa atra tamo kokba ti koroosib qaja tamo qudei qarınjnrb Yesus ojqa gileb.

³³ Deqa Yesus a endegsi marej, “E ninği koba na sokiñalayosiy ijo Abu e qarınbej qaji aqaq olo oqwai.

³⁴ Oqıtqa ninği e qa nımqab e nubqasai. Qure e sqai di ninği oqwa keresai.”

³⁵ Onaqa Juda tamo kokba nanği segi segi maroqneb, “Yesus a qabitimqa iga a unqasai? A Grik nanço sawaq oqsim dia Juda tamo qudei ti sosib Grik nanği anjam plaltosim minjroqnas kiyo?”

³⁶ A março, ‘Ninği e qa nımqab di ninği e nubqasai. Qure e sqai di ninği oqwa keresai.’ Utru kiyafa a degsi março?”

Yesus a nambile gaigai sqajqa ya qa marej

³⁷ Ariya yori bati gilsiq koboqa laqnaqa yori kobaquja brantonaqa Yesus a tigelosiqa lelenosiq marej, “Tamo bei a ya qaryimqa ijoq bosim ya uyem.

³⁸ Tamo bei a e qa aqa areqalo singilatqas di aqa are miligiq na nambile gaigai sqajqa ya oqoqnsim ya ani bul polyoqnas. Nami Qotei aqa anjam degsib nenğrenyeb unu.”

³⁹ Yesus a ya qa marej di a Mondor Bole sigitosiq ya yawo anjam marej. A lan qureq oqosaisosiq deqa a ñam koba osaisoqnej. Deqa bati di tamo nanği a qa nanço areqalo singilateb qaji nanği Mondor Bole di osaisoqneb.

Tamo unğasari nanği Yesus aqa anjam qusib poaiyeleb

⁴⁰ Onaqa tamo unğasari qudei nanği Yesus aqa anjam di qusib maroqneb, “Bole, Qotei aqa medabu o tamo nami Qotei na qarınym bqajqa marej qaji agi a endi.”

⁴¹ Onaqa qudei maroqneb, “Tamo endi a bole Kristus.” Onaqa qudei maroqneb, “Sai. Kristus a bqas di a Galili sawaq dena bqasai.

⁴² Kristus a Devit aqa len na nambabosim aqa qure utru Betlehem dena bqas. Nami Qotei aqa anjam degsib nenğrenyeb unu.”

⁴³ Tamo unğasari nanği degsib Yesus qa anjam tititosib niriñosib poaiyeleb.

⁴⁴ Osib nanği qudei Yesus ojqa mareb. Mareb di tamo bei na a ojsai.

Juda tamo kokba nanği Yesus qa nanngo areqalo singilatosai

⁴⁵ Onaqa qaja tamo nanği olo puluosib atra tamo kokba ti Farisi ti nanngoq ainabqa minjreb, “Ninği kiyayaqa Yesus ojsib osi bosai?”

⁴⁶ Onaqa qaja tamo nanği na kamba minjreb, “Iga Yesus aqa anjam quonum di anjam bolequja maroqna. Tamo bei nami anjam deqaji marosai oqnej. Deqa iga a ojsai.”

⁴⁷ Onaqa Farisi nanği na minjreb, “Yesus a ninği dego gisanğwo e?”

⁴⁸ Ninği uniy. Juda gate bei Yesus qa aqa areqalo singilatosai. Farisi tamo bei dego Yesus qa aqa areqalo singilatosai. Sai bole sai.

⁴⁹ Ariya tamo unğasari laña lañaj nanği dal anjam qalie-sai deqa nanği Yesus qa nanngo areqalo singilateqñub. Tamo unğasari nanği di Qotei na torei qoreinjrim padalqab.”

⁵⁰ Onaqa Juda gate Nikodemus agi nami Yesus aqaq gilsiq anjam minnej qaji a Farisi nanngo ambleq di tigelosiq minjrej,

⁵¹ “Gago dal anjam kiyersi unu? Iga tamo bei laña ojsim aqa une qa pegiyqom e? Sai. Gago dal anjam degsi sosai. Iga mati aqa anjam qusim aqa kumbra geregere qalieqom.”

⁵² Onaqa Farisi nanği na kamba minjeb, “Ni dego Galili qaji tamo kiyo? Qotei aqa anjam nengrenq di unu qaji di geregere peleiy. Peleiyim endegsi poimqas, Qotei aqa medabu o qaji tamo bei a Galili sawaq dena bqasai.”

Uña bei une atej qaji a ojsib Yesus aqa areq osi beb

⁵³ Onaqa koro koboonaqa tamo unğasari kalil nanği jaraiyosibqa nanngo segi segi talq gilelenjeb.

8

¹ Ariya Yesus a Oliv manaq oqej.

² Nobqolo ambru a olo tigelosiq atra tal miligiq gilej. Gilsiq di sonaqa tamo unğasari kalil nanği aqa areq beqñabqa a awoosiq Qotei aqa anjam palontosiq minjroqnej.

³ Ariya uña bei a tamo bei wo une ateqñab tamo qudei na uneb. Unsibqa dal anjam qalie tamo nanği ti Farisi nanği ti minjrnab qusibqa uña di ojsib osi bosib tamo unğasari nanngo ñamdamuq di tigelteb.

⁴ Osib Yesus minjeb, “O Qalie Tamo Koba, uña endi a tamo bei wo une ateqñab tamo qudei na unjronub.

⁵ Ni qalie, Moses a nami dal anjam endegsi nengrenyej, ‘Uña bei a tamo bei wo une atibqa meniñ na a qalib moyem.’ Deqa ni kiyersi marqam?”

⁶ Nanġi Yesus degsib nenemyeb. Di kiyaaqa? Nanġi a lanja are gametib a anjam bei grotimqa qusib a ojqaqqa deqa. Onaqa Yesus a kamba nanġi anjam bei minjrosai. A mana qamsiq turuosiq baġ gei na mandamq di nengrenjoqnej.

⁷ Onaqa nanġi na olo anjam di Yesus nenemyonabqa a tigelosiq minjrej, “Nunġo ambleq di tamo bei une saiqoġi unu kiyo? Soqnmqa ningi na minjib a namo meniġ osim uġa di qalem.”

⁸ Osiqa olo turuosiq mandamq di nengrenjoqnej.

⁹ Onaqa nanġi Yesus aqa anjam di qusibqa segi segi oqodosib jaraiyeb. Tamo qeli nanġi namosib jaraiyonab qudei bunueb. Osib nanġi kalil Yesus uratonab a segi soqnej. Uġa di a Yesus aqa ulatamuq di tigelesoqnej.

¹⁰ Onaqa Yesus a olo tigelosiq uġa di minjej, “Uġa, tamo nanġi qabitonub? Ni unime. Tamo bei na ino une qa olo ni mermosai.”

¹¹ Onaqa uġa dena Yesus minjej, “Od, Tamo Koba, tamo bei na ijo une qa olo merbosai.” Onaqa Yesus na minjej, “E deġo ino une qa mermqasai. Deqa ni gile. Olo une bei ataim.”

Yesus a puloġ bulosiq tamo nanġi suwantnjreqnu

¹² Osiqa Yesus na tamo unġasari nanġi olo endegsi minjrej, “E mandamq endi puloġ bul unum. Tamo a e daurbqas di a ambruq di walwelqasai. A suwanjoq di walweloqnsim ġambile gaigai sqas.”

¹³ Onaqa Farisi nanġi Yesus aqa anjam di qusib minjeb, “Ni segi ino kumbra ti ino wau ti ubtosim mareqnum. Deqa iga bole qa marqasai.”

¹⁴ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E segi ijo kumbra ti ijo wau ti ubtosiy marqai di ningi bole qa marqa kere. Di kiyaaqa? E qabe na bem di e segi qalie bole. E puluosiy olo qabitqai di deġo e qalie. Ariya e qabe na bem di ningi qaliesai. E puluosiy olo qabitqai di deġo ningi qaliesai.”

¹⁵ Ningi mandam qa kumbra na tamo nanġi peginjreqnub. E tamo nanġi peginjrosaieqnum.

¹⁶ Ariya e tamo nanġi peginjrqai di e kumbra tiġtiġ na peginjrqai. Di kiyaaqa? E segi na tamo nanġi peginjro-saieqnum. Ijo Abu e qarinjbej qaji a ombla na tamo nanġi peginjreqnum.

¹⁷ Nunġo dal anjam bei endegsib nengrenyeb unu, ‘Tamo aiyel nanġi anjam qujai marqab di nanġo anjam bole bran-tqas.’

¹⁸ Deqa e segi ijo kumbra ti ijo wau ti ubtosim mareqnum. Ijo Abu e qarinjbej qaji a deġo e ombla ijo kumbra ti ijo wau ti ubtosim mareqnum.”

19 Onaqa Farisi nanġi na Yesus nenemyeb, “Ino Abu a qabi unu?”

Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Niġi e qa qaliesai deqa niġi ijo Abu qa dego qaliesai. Niġi e qa qalie qamu niġi ijo Abu qa dego qalie qamu.”

20 Yesus a atra tal miligiq di sosiqa anjam degsi plaltosiq marej. A silali ato qaji warum jojomq di awesoqnej. Warum dia tamo nanġi Qotei atraiyoqnsibqa silali atoqneb. Yesus ojqa bati kereosaisoqnej deqa tamo bei na a ojosai.

Yesus a marej, “Qure e oqwai di niġi oqwa keresai”

21 Onaqa Yesus na tamo uṅgasari nanġi olo endegsi minjrej, “E niġi uratnġitqa niġi e qa njanqab e nubqasai. Niġi nunġo une ti sosib morenqab. Qure e oqwai di niġi oqwa keresai.”

22 Onaqa Juda nanġi Yesus aqa anjam di qusibqa segi segi endegsib maroqneb, “Yesus a kiyafa marqo, ‘Qure e oqwai di niġi oqwa keresai’? A na aqa segi jejamu qalim moiqa kiyu?”

23 Onaqa Yesus na olo minjrej, “Niġi mandam endena branteb. E lanġ goge na bem. Niġi mandam qaji tamo. E mandam qaji tamo sai.

24 Deqa niġi e qa nunġo areqalo sinġilatiy. Osib poinġem, e segi qujai gaigai degsi unum. Niġi degyqasai di niġi nunġo une ti sosib morenqab. Agi e nami niġi degsi mernġonum.”

25 Onaqa nanġi na Yesus nenemyeb, “Ni tamo yai?” Onaqa Yesus na minjrej, “E nami ijo kumbra ti ijo wau ti ubtosim mernġoqnsim agi bini mernġeqnum.

26 E anjam gargekoba mernġsiy nunġo une qa pegiṅwajqa ijo areqaloq di unu. Ariya ijo Abu e qarinjbej qaji a anjam bole qa utru. Deqa anjam kalil a na merbeqnu qaji di e quoqnsim tamo uṅgasari mandamq endi unub qaji nanġi minjreqnum.” Yesus a nanġi degsi minjrej.

27 Juda nanġi qaliesai, Yesus a Abu qa nanġi minjrej.

28 Deqa a na olo minjrej, “Niġi e Tamo Anġro soqtbosib gaintbibqa bati deqa niġi poinġwas, e segi qujai gaigai degsi unum. Osib qalieqab, e ijo segi areqalo na kumbra bei yosaieqnum. Anjam kalil ijo Abu na merbeqnaq queqnum qaji di segi e mareqnum.

29 Ijo Abu e qarinjbej qaji a e ombla sosiqa taqbejunu. E gaigai kumbra kalil a tulan areareteqnu qaji di dauryeqnum. Deqa a na e uratbosaieqnu.”

30 Yesus a anjam degsi marnaqa tamo uṅgasari nanġi qusi-bqa nanġi gargekoba a qa nanġo areqalo sinġilateb.

Yesus na iga aqaryaigimqa gago une na iga taqatgwa keresai

31 Juda nanġi Yesus qa nanġo areqalo sinġilateb qaji nanġi a na endegsi minjrej, “Ninġi ijo anjam sinġila na dauryoqniy. Ninġi degyqab di ninġi ijo anġro tintiñ sqab.

32 Sosibqa ninġi anjam bole geregere qalieqab. Yimqa anjam bole dena ninġi aqaryainġimqa inġi bei na ninġi ojsim taqatnġwa keresai.”

33 Onaqa nanġi na kamba minjeb, “Iga Abraham aqa moma. Iga nami tamo bei aqa kañgal tamo sosai. Deqa ni kiyaaq mergonum, ‘Inġi bei na ninġi ojsim taqatnġwa keresai?’”

34 Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E bole mernġwai. Tamo kalil une yeqnub qaji nanġi une aqa kañgal tamo bul unub.

35 Kañgal tamo nanġi laña wau tamo unub deqa nanġi abu saiqoji. Ariya anġro nanġi abu ti unub deqa nanġi gaigai nanġo abu ombla sqab.

36 E Qotei aqa Njiri deqa e Abu ti unum. Deqa e na ninġi aqaryainġitqa nunġo une na ninġi ojsim taqatnġwa keresai bole sai.

37 “E qalie, ninġi Abraham aqa moma unub. Ariya ijo anjam nunġo are miligiq di sosai. Utru deqa ninġi e lubsib moiyoqbqa mareqnub.

38 Kumbra kalil ijo Abu na e osorbeqnu qaji deqa e saeqnum. Ninġi dego kumbra kalil nunġo abu na osorñgeqnu qaji di dauryeqnub.”

39 Onaqa Juda nanġi Yesus aqa anjam di qusibqa olo kamba minjeb, “Gago abu bole agi Abraham.” Onaqa Yesus na minjrej, “Ninġi Abraham aqa anġro unub qamu kumbra Abraham a yoqnej qaji di ninġi dego dauryeqnub qamu.

40 Ariya ninġi dauryosaieqnub. Anjam bole kalil Qotei na e merbeqnaq queqnum qaji di e ninġi olo mernġeqnam ninġi e lubsib moiyoqbqa mareqnub. Abraham a kumbra deqaji yosaioqnej.

41 Ninġi nunġo abu aqa kumbra dauryeqnub.” Onaqa nanġi na minjeb, “Gago ai nanġi laña laña laosib iga nambabtgosai. Gago Abu qujai agi Qotei.”

42 Onaqa Yesus na minjrej, “Qotei a nunġo Abu qamu ninġi e qalaqalaibonub qamu. Di kiyaaq? E Qotei aqaq na bem deqa. E ijo segi areqalo na bosai. Qotei na e qarinqbonaq bem.

43 “Kiyaaq ninġi ijo anjam endi poinqosai? E mernġwai. Ninġi ijo anjam quqwa keresai deqa.

44 Ninġi nunġo abu Satan aqa anġro sosib aqa areqalo dauryqajqa tulañ sinġilaeqnub. Satan a nami leñ ojo tamo soqnej agi a bini degsi unu. A kumbra bole dauryosaieqnu. A kumbra bole dauryqajqa torei urateqnu. A gisañ tamo. A anjam marqas di a gisañ anjam segi marqas. A gisañ anjam qa utru. A gisañ anjam kalil qa abu.

45 Ariya e anjam bole palonteqnam ningi ijo anjam nungo areqaloq di singilatosaieqnum.

46 Ningi ijo jejamuq di une qametbeqnum e? E anjam bole maritqa ningi kiyaya ijo anjam nungo areqaloq di singilatqasai?

47 Tamo ungasari Qotei aqaaq na beb qaji nanqi aqa anjam queqnum. Ningi Qotei aqaaq na bosai deqa ningi aqa anjam quosaieqnum.”

Yesus a segi qujai gaigai degsi unu

48 Onaqa Juda nanqi Yesus aqa anjam di qusibqa minjeb, “Iga bole maronum, ni Samaria qaji tamo. Mondor uge inoq di unu.”

49 Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Mondor uge ijoq di sosai. E ijo Abu aqa ñam soqteqnam ningi na olo ijo ñam ugetetbeqnum.

50 E ijo segi ñam soqtqa are qalosaieqnum. Ijo Abu a segi na ijo ñam soqtetbqa are qaleqnu. Agi a na qujai nungo une qa ningi peginjeqnu.

51 E bole merngwai. Tamo bei na ijo anjam qusim dauryqas di a moiqa keresai. Sai bole sai.”

52 Onaqa Juda nanqi na minjeb, “Endego iga qalieonum, mondor uge inoq di unu. Abraham a moiyej. Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil nanqi dego morenejkriteb. Ariya ni maronum, ‘Tamo bei na ijo anjam qusim dauryqas di a moiqa keresai.’

53 Ni gago moma utru Abraham bunyqam kiyo? A moiyej. Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil nanqi dego morenejeb. Deqa ni segi qa kiyersi marqam?”

54 Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E ijo segi ñam soqteqnum qamu e laña soqteqnum qamu. Ariya ijo Abu na ijo ñam soqtetbeqnu. Agi ningi a qa mareqnum, ‘A gago Qotei.’

55 Ningi a qa qaliesai. E segi a qa qalie. E a qa qaliesai degsi marqai di e ningi bul gisan tamo sqai. E a qa qalieosim deqa agi aqa anjam dauryeqnum.

56 “Nunگو moma utru Abraham a nami ijo bqajqa bati unqa marsiqa areboleboleiyonaq soqnej. A unsiqa tulan areboleboleiyej.”

57 Onaqa Juda nanqi Yesus aqa anjam di qusibqa minjeb, “Ino wausau 50 osaiunu. Ni Abraham unem e?”

58 Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E bole merngwai. Abraham a nambabosaisonaqa e segi qujai gaigai degsi unum.”

59 Onaqa nanqi Yesus aqa anjam di qusibqa minjin oqetnirnaqa meniñ elenosiñ Yesus meniñ na qalsib moiyoqta yonab a loumosiq atra tal uratosiq ulanej.

9

Yesus a tamo ñam qandimo boletej

¹ Yesus a walwelosiq gilsiq gam qalaq di tamo bei ai miligiq na ñam qandimo ñambabej qaji di awesonaq unej.

² Onaqa Yesus aqa angro nanqi na nenemyeb, “O Qalie Tamo Koba, yai aqa une na tamo di a ñam qandimo ñambabej? Aqa segi une na kiyo aqa ai abu nanqo une na kiyo?”

³ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Tamo di aqa une na sai. Aqa ai abu nanqo une na sai dego. A ñam qandimo ñambabej di aqa utru agiende. Qotei na a boletimqa tamo ungasari nanqi Qotei aqa wau unsib aqa ñam soqtqab. ⁴ Sawa suwanesoqniqma ijo Abu e qarinqej qaji aqa wau yoqnqom. Ambruamqa tamo nanqi wauqa keresai.

⁵ E mandamq endi sosimqa e mandam endeqa pulonj bul unum.”

⁶ Yesus na aqa angro nanqi degsi minjrsiqa mandamq di miselosiq aqa misel mandam ti ojnaq jagi bulonaq osiqa tamo di aqa ñamdamuq di atej.

⁷ Atsiqa qarinyosiq minjej, “Ni gilsim ya bei ñam Siloam di yal.” “Siloam” di Hibru anjam. Aqa damu, “Qarinyqo.” Onaqa tamo di a gilsiq yalonaqa ñam poiyoonaqa sawa unej. Sawa unsiqa olo puluosi bej.

⁸ Bonaqa aqa qure qujai nanqi ti tamo nanqi a nami ñam qandimo sosisqa silali qa ñilnjroqnej qaji nanqi ti a unsibqa mareb, “Tamo nami silali qa ñilgoqnej qaji agiende kiyo?”

⁹ Onaqa tamo qudei nanqi mareb, “Od, agi a qujai.” Onaqa tamo qudei nanqi mareb, “A sai. Endi tamo bei. Aqa ulatamu tamo ñam qandimo aqa ulatamu bul.” Onaqa a segi na minjrej, “Agi e segi.”

¹⁰ Onaqa tamo ungasari nanqi na nenemyeb, “Ni ñamdamu kiyersi poimqoqa sawa unonum?”

¹¹ Onaqa a na kamba minjrej, “Tamo bei aqa ñam Yesus a na jagi gereiyosiq ijo ñamdamuq di atsiqa merbqo, ‘Ni gilsim Siloam yaq di yal.’ Degsi merbqoqa e gilsim yalonumqa ñam poibqoqa sawa unonum.”

¹² Onaqa tamo ungasari nanqi na olo nenemyeb, “Tamo ni boletmqo qaji a qabi unu?” Onaqa a na minjrej, “A qabitqo kiyo di e qaliesai.”

¹³ Onaqa tamo ungasari nanqi na tamo nami ñam qandimye-soqnej qaji di osib Farisi nanqoq osi gileb.

¹⁴ Bati Yesus na jagi gereiyosiq tamo di boletej di Juda nanqo yori bati.

¹⁵ Deqa Farisi nanqi na tamo di endegsib nenemyeb, “Ni ñamdamu kiyersi poimqoqa sawa unonum?” Onaqa a na minjrej, “Tamo bei aqa ñam Yesus a jagi misel ti bulyosiq

ijo namdamuq di atqoqa e yalonum nam poibqoqa sawa un-onum.”

16 Onaqa Farisi qudei nanği mareb, “Yesus a yori bati grotqo deqa iga qalieonum, Qotei na a qarinyosai.” Ariya Farisi qudei nanği mareb, “Sai. Une tamo a kiyersim manwa deqaji babtqas?” Farisi nanği anjam deqa nřirinõsib poaiyeleb.

17 Onaqa nanği na tamo di olo nenemyeb, “Yesus a ino namdamu boletqo deqa ni a qa kiyersi are qalonum?” Onaqa a na minjrej, “E are qalonum, a Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.”

18 Tamo di a nami nam qandimo sosiqa olo nam poiyej deqa Juda tamo kokba nanği areqalo kobaiyeb. Osib aqa ai abu nanği metnjrnab beb.

19 Bonabqa endegsib nenemnjreb, “Tamo endi nungo anğro e? A bole nam qandimo nambabej e? Boleamqa ninği na mergibqa iga quqwom. A kiyersi bini nam poiyoqqa sawa uneqnu?”

20 Onaqa aqa ai abu nanği na kamba minjreb, “Di bole, a gago anğro. A nam qandimo nambabej di iga qalie.

21 Ariya a kiyersi bini nam poiyoqqa sawa uneqnu di iga qaliesai. Tamo yai na aqa namdamu boletqo di dego iga qaliesai. A tamo boleqo. A segi nenemyibqa a segi na marqas.”

22 Aqa ai abu nanği Juda tamo kokba nanği ulainjrsib deqa anjam degsib minjreb. Juda tamo kokba nanği nami maroqneb, “Tamo bei a marqas, ‘Yesus a bole Kristus,’ degsi marimqa tamo di iga taqal waiyonam a bunu olo Qotei tal miligiq gilqasai.”

23 Deqa nanği aiyel Juda tamo kokba nanği ulainjrsib minjreb, “A tamo boleqo. A segi nenemyiy.”

24 Onaqa tamo nami nam qandimyesoqnej qaji di Farisi nanği na olo metonab bonaq minjeb, “Ni Qotei aqa nam soqtosim anjam bole merge. Iga qalieonum, Yesus a une tamo. Ni degsi merge.”

25 Onaqa a na kamba minjrej, “A une tamo kiyo sai kiyo di e qaliesai. Ariya e nami nam qandimo soqnem bini e olo nam poibqoqa sawa uneqnum di e qalieonum.”

26 Onaqa nanği na olo nenemyeb, “Yesus a ni kiyermqo? A kiyersi ino namdamu boletqoqa ni sawa uneqnum?”

27 Onaqa a na kamba minjrej, “E nami mernğonum ninği ijo anjam quetbosai. Kiyaqa ololo mernğit quqwab? Ninği dego Yesus aqa anğro sqajqa are unu e?”

28 Onaqa Farisi nanği na tamo di misilinyosib minjeb, “Ni Yesus aqa anğro. Iga Moses aqa anğro.

29 Iga qalie, Qotei a bole Moses anjam minjoqnej. Ariya Yesus a qabe na kiyo bej di iga qaliesai.”

³⁰ Onaqa tamo dena kamba minjrej, “E nungo anjam di quonum ugeibqo. Ninji mareqnub, ‘Yesus a qabe na kiyo bej di iga qaliesai.’ Ariya Yesus a ijo namdamu boletqoqa e sawa uneqnum.

³¹ Iga qalie, tamo nanji une ateqnub qaji nanji Qotei pailqab di a nanjo pailyo quqwasai. Ariya tamo nanji Qotei qa ulaoqnsib aqa areqalo dauryeqnub qaji nanji pailqab di a nanjo pailyo quqwas.

³² Tamo ai miligiq na nam qandimo nam baba qaji di tamo bei na nami boletonaq iga quosaiqnem.

³³ Qotei na Yesus qarinyosai qamu a manwa bei babtqa keresai qamu.”

³⁴ Onaqa Farisi nanji na kamba minjeb, “Une aqa kumbra inoq di beterejunu. Ni une ti sosim nam babem agi bini ni degsi unum. Deqa ni Qotei aqa anjam iga mergaim.” Degsib minjsib a taqal waiyosib a olo Qotei tal miligiq gilqajqa saidyeb.

Farisi nanji tamo nam qandimo bul unub

³⁵ Farisi nanji na tamo di taqal waiyonab Yesus a di qusiqa a qa namosiq itosiq nenemyej, “Ni Tamo Angro qa ino areqalo singilatonum e?”

³⁶ Onaqa a na kamba Yesus minjej, “O Tamo Koba, Tamo Angro di yai? Ni merbimqa e qusiy ijo areqalo a qa singilatqai.”

³⁷ Onaqa Yesus na minjej, “Ni na Tamo Angro agi itonum. Endego aqo ombla anjam mareqnub.”

³⁸ Onaqa a na Yesus minjej, “Od, Tamo Koba, e ni qa ijo areqalo singilatonum.” A degsi Yesus minjsiqa aqa areq di singa pulutosiqa a binijej.

³⁹ Onaqa Yesus a marej, “E tamo ungasari nanji peginjrqa-jqa deqa mandamq aiyem. Deqa tamo nam qandimo unub qaji nanji olo namdamu bole atoqnqab. Tamo namdamu bole ateqnub qaji nanji olo nam qandimnjresqas.”

⁴⁰ Onaqa Farisi qudei Yesus aqa jojomq di tigelesoqneb qaji nanji aqa anjam di qusib nenemyeb, “Iga dego nam qandimgejunu kiyo?”

⁴¹ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ninji nam qandimngejunu qamu ninji une saiqoji unub qamu. Ariya ninji mareqnub, ‘Iga namdamu bole ateqnum.’ Dego di ninji une ti unub.”

10

Yesus a kaja nanjo mandor bole

¹ Osiqa Yesus a olo marej, “E bole merngwai. Tamo bei a kaja nanjo jen miligiq gilqa osimqa a siranmeq na gilqa uratosim qalaq na jen prugosim miligiq gilqas di a bajin tamo.

² Tamo a siranmeq na jen miligiq gilqas di a kaja nanjo mandor bole.

³ Deqa siranme taqato tamo na siran waqtetoqnim miligiq giloqnsim aqa segi kaja nanjo ñam metnjroqngas. Metnjroqnim nanji aqa kakro qusib boqrib joqsim oqedoqngas.

⁴ A na aqa segi kaja kalil nanji joqsim oqedoqnsim a nanji qa namoosim giloqnimqa nanji aqa kakro qa poinjrim deqa nanji a dauryoqngab.

⁵ Tamo lanaj bei na nanji metnjrqas di nanji aqa kakro qalieqasai deqa nanji a dauryqasai. Nanji a uratosib jaraiqab.”

⁶ Yesus na yawo anjam degsi minjrnaqa nanji qusib utru poinjrosai.

⁷ Deqa Yesus a damu ubtosiqe endegsi minjrej, “E bole mernjwai. Kaja nanji di ijo segi tamo ungasari nanji sigitnjrejunub. Jen miligiq gilqajqa siranme agi e segi.

⁸ Anjam plalto tamo kalil e bosaisonam nami beb qaji nanji bajin tamo bul. Deqa kaja nanji nanjo medabu dauryosaioqneb.

⁹ E segi siranme. Tamo ungasari nanji ijoq na jen miligiq giloqngab di Qotei na nanji elenqas. Amqa nanji miligiq gile oqede oqnsib inji bole uyoqngab.

¹⁰ “Ningi qalie, bajin tamo nanji kaja bajinosib ugeugeinjsib ñumqajqa deqa beqñub. Ariya e degyqa bosai. E na kaja nanji ñambile enjritqa nanji ñambile tulan boledamu oqajqa e deqa bem.

¹¹ E kaja nanjo mandor bole. Mandor bole aqa kumbra agiende. A kaja nanji aqaryainjrqa marsimqa aqa segi ñambile uratosim moiqas.

¹² Ariya tamo lanaj aqa kumbra degosai. A silali qa segi wauqas deqa a kaja nanji geregere taqatnjrqasai. A kaja nanjo mandor bolesai. Kaja nanji aqa sai. Deqa baun juwan bamqa unsim kaja nanji uratnjrsim ulanqas. Yimqa baun juwan na kaja qudei ñumim kalil segisegiosib jaraiqab.

¹³ A silali qa segi wauqas deqa a kaja nanji geregere taqatnjrqasai. A kaja nanji qa are qalosai. Baun juwan bamqa a kaja nanji uratnjrsim ulanqas.

¹⁴ “E kaja nanjo mandor bole. E ijo segi kaja nanji qa qalie bole. Ijo segi kaja nanji e qa dego qalie bole.

¹⁵ Ijo Abu a e qa qalie bole. E ijo Abu qa qalie bole. Dego kere e ijo segi kaja nanji qa qalie bole. Nanji dego e qa qalie bole. Deqa e na ijo kaja nanji aqaryainjrqa marsiy ijo segi ñambile uratosiy moiqai.

¹⁶ Ijo kaja qudei dego jen oqeq di unub. Nanji jen miligiq di sosai. Deqa e nanji dego joqsiy bosiy ijo kaja jen miligiq

di unub qaji nan̄gi ti turtn̄rsiy j̄en qujaiq di breinjrit nan̄gi mandor qujai ti sqab. Sosib ijo medabu quoqn̄qab.

17 Ijo Abu na e tulañ qalaqalaibeqnu. Di kiyaaqa? E ijo segi n̄ambile uratosiy moisiy olo subq na tigelqai.

18 Tamo bei na ijo n̄ambile yaibqa keresai. E ijo segi areqalo na ijo n̄ambile uratosiy moiqai. E singila ti unum deqa e na ijo n̄ambile uratqa kere. Osiy olo ijo n̄ambile oqa kere. Ijo Abu a nami merbej, ‘Ni degye.’ Deqa e degyqai.”

19 Onaqa Juda nan̄gi Yesus aqa anjam deqa n̄irin̄osib poaiyeleb.

20 Osib nan̄gi gargekoba endegsib maroqneb, “Yesus a mondor uge ti unu deqa a tulañ nanariqo. Kiyaaqa n̄ingi aqa anjam queteq̄nub?”

21 Onaqa nan̄gi q̄udei maroqneb, “Tamo a mondor uge ti sqas di a anjam bole deqaji marqa keresai. Mondor uge na tamo n̄am qandimo boletqa kere e? Sai.”

Juda tamo kokba nan̄gi Yesus qa min̄jin̄ oqetn̄jrej

22 Nami Juda nan̄go moma nan̄gi atra tal bunuj siran̄ waq̄teb. Deqa olo are qalqajqa yori bati Jerusalem dia bran̄tej. Bati di ulili aiqa bati.

23 Onaqa Yesus a atra tal miligiq gilsiq̄a tal me ñam Solomon dia walweloq̄nej.

24 Walweleq̄naqa Juda tamo kokba nan̄gi aqa areq di ko-roosib min̄jeb, “Bati gembub koboamqa ni na ino kumbra ti ino wau ti ubtosim geregere mergwam? Ni Kristus amqa geregere merge.”

25 Onaqa Yesus na kamba min̄jrej, “E nami n̄ingi mern̄gem, ‘E Kristus.’ Mern̄gonam n̄ingi qunab ugein̄gej. Wau kalil e ijo Abu aqa ñam na yeq̄num qaji di n̄ingi geregere tenemtoq̄niy. Tenemtosib endegsi poingwas, bole, e Qotei aqa N̄iri.

26 N̄ingi ijo kaja sai deqa n̄ingi e qa nun̄go areqalo singilatosaieq̄nub.

27 Ijo kaja nan̄gi ijo medabu queq̄nub. E nan̄gi qa qalie bole. Nan̄gi e daurbeq̄nub.

28 E nan̄gi n̄ambile enjreq̄num deqa nan̄gi n̄ambile gaigai sqab. Nan̄gi padalq̄asai. Sai bole sai. Tamo bei na nan̄gi ijo ban̄q dena yaibqa keresai.

29 Ijo Abu na nan̄gi e ebej. A segi qujai in̄gi in̄gi kalil tulañ bun̄njrejunu. Deqa tamo bei na ijo kaja nan̄gi ijo Abu aqa ban̄q dena yayiq̄a keresai bole sai.

30 Aqo ijo Abu wo tamo qujai.”

31 Onaqa Juda tamo kokba nan̄gi Yesus aqa anjam di qusi-bqa nan̄gi a qalib moiqajqa marsib men̄in̄ elen̄eb.

32 Osib Yesus qalqa laqnab endegsi minjrej, “E na Abu aqa wau bole gargekoba niŋgi osorŋgoqnem. Wau bole kiye qa niŋgi e lubsib moiyoṭbqa meniŋ elenjonub?”

33 Onaqa Juda tamo kokba naŋgi na kamba endegsib minjreb, “Wau bole bei qa iga ni meniŋ na lumqasai. Ni Qotei misilinyonum deqa lumqom. Agi ni segi qa maronum, ni Qotei. Ni degsi maraim. Ni mandam tamo. Deqa ni lumqom.”

34 Onaqa Yesus na kamba naŋgi minjrej, “Nuŋgo dal anjam bei nami endegsib nenŋrenyeb, ‘E niŋgi merŋgonum, “Niŋgi qotei.”’

35 Agi Qotei na tamo qudei naŋgi minjrej, ‘Niŋgi qotei.’ A na naŋgi degsi minjrej. Niŋgi qalie, iga Qotei aqa nenŋrenj bei gentqa keresai.

36 Abu a segi na e giltbosiqa qarinqbonaq mandamq aiyem deqa e maronum, ‘E Qotei aqa Niri.’ E degsi maronum deqa niŋgi kiyaaq merbonub, ‘Ni Qotei misilinyonum?’

37 “E ijo Abu aqa wau yosaiotqa niŋgi ijo anjam quetbaib.

38 Ariya e Abu aqa wau yitqa niŋgi ijo anjam quib ugeingim olo ijo wau unsib dena geregere poingem, bole, Abu na e beterbesonaqa e kamba Abu beteryejunum.”

39 Onaqa naŋgi Yesus aqa anjam di qusib a ojqa yonab a naŋgi qa loumosiq ulaŋej.

40 Ulaŋosiq olo Jordan ya taqal beiq gilej. Gilsiq Jon na nami tamo uŋgasari naŋgi yansnjroqnej qaji sawaq di soqnej.

41 Sonaqa tamo uŋgasari gargekoba naŋgi aqaq giloqnsib segi segi maroqneb, “Jon a maŋwa bei babtosaioqnej. Ariya anjam kalil Jon a Yesus qa maroqnej qaji di bole.”

42 Naŋgi degsib maroqneb deqa Yesus a sawa dia sonaqa tamo uŋgasari gargekoba naŋgi a qa naŋgo areqalo siŋgilateb.

11

Lasarus a makobaiyosiq moiyej

1 Tamo bei aqa ñam Lasarus a maiyej. Lasarus aqa qure utru Betani. Qure di Maria aqa jaja Marta wo naŋgo qure utru.

2 Maria agi bunuqna Tamo Koba Yesus aqa siŋgaq di goren bilentosiq aqa gate baŋga na piyej qaji a di. Aqa jaja Lasarus a maiyej.

3 Deqa Maria Marta wo naŋgi na tamo qudei qarinqnrnab Yesus aqaq gilsib minjreb, “O Tamo Koba, tamo ni tulaŋ qalaqalaiyeqnum qaji a maiyqo.”

4 Onaqa Yesus a naŋgo anjam di qusiqa minjrej, “Ma di moiqajqa ma sai. A maiyqo di aqa utru agiende. Qotei aqa siŋgila boleq dimqa tamo uŋgasari naŋgi unsib Qotei aqa ñam

soqtqajqa deqa a ma di oqo. E Qotei aqa Njiri dego ñam koba oqai.”

⁵ Yesus a Marta aqa jaja Maria wo nanği aiyel qalaqalain-
jrej. A Lasarus dego qalaqalaiyej.

⁶ Lasarus a maiyej anjam di qusiqa quosaibulosiqa sawa a
soqnej qaji dia bati aiyel olo soqnej.

⁷ Sosiqa aqa anğro nanği minjrej, “Iga olo Judia sawaq
aiqom.”

⁸ Onaqa nanği na Yesus minjeb, “O Qalie Tamo Koba, nami
yala Juda nanği meniñ na ni lumqa mareb. Di ni olo deq
aiqam e?”

⁹ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Señ oqsiq qanam jigeqo
sawa suwanqo. Deqa tamo nanği walwelqa kere. Manğalqasai.

¹⁰ Ariya señ aisiq qoloqo sawa ambruqo. Deqa tamo nanği
walwelqa keresai. Manğalqab.”

¹¹ Yesus a anjam degsi marsiqa olo minjrej, “Gago was
Lasarus a ñeiejunu. E aisiy dudumyqai.”

¹² Onaqa Yesus aqa anğro nanği aqa anjam di qusibqa
minjeb, “O Tamo Koba, a ñeiejunu degam aqa ma saiqas.”

¹³ Nanği Lasarus a bole ñeiejunu edegeb. Di sai. A bole
moiyej. Yesus a Lasarus aqa moiyo sigitosiqa ñeio qa marej.

¹⁴ Deqa a na ubtosiq minjrej, “Lasarus a bole moiyej.

¹⁵ Niñgi ijo singila unsib e qa nunğo areqalo singilatqajqa
deqa e aqaq aiyosaisonam a moiyej. E niñgi qa are qalsim
kumbra degyem. E ijo kumbra deqa areboleboleibeqnu.
Niñgi tigelab iga Lasarus aqaq aiqom.”

¹⁶ Onaqa Tomas aqa ñam bei Didimus a na Yesus aqa anğro
qudei nanği minjrej, “Uñğum. Iga kalil aisim Yesus a koba na
moiğom.”

Yesus a marej, “E segi subq na tigelo qa utru”

¹⁷ Onaqa Yesus aqa anğro nanği koba na aisib Betani qure
jojomyosib anjam endegsib queb, “Lasarus a nami moiyej
subq ateb. Bati qolqe koboqo.”

¹⁸ Betani qure di Jerusalem jojom. Kilomita qalub.

¹⁹ Deqa Juda tamo unğasari gargekoba nanği Betani qureq
bosib Marta Maria wo nunğo jaja moiyej deqa are latetnjrqaj-
jqa koroosib soqneb.

²⁰ Onaqa Marta a anjam endegsi quej, “Yesus a beqnu.” A
degsi qusiqa walwelosiqa gamq di Yesus turqajqa gilej. Maria
a talq di awesoqnej.

²¹ Marta a gilsiq gamq di Yesus turosiq minjej, “O Tamo
Koba, ni nami endi so qamu ijo jaja a moiynosai qamu.

²² E qalieonum, ni inği kiye qa Qotei pailyqam a ni emqas.”

²³ Onaqa Yesus na Marta minjej, “Ino jaja a olo subq na
tigelqas.”

24 Onaqa Marta na kamba minjej, “E qalie, diño bati qa tamo ungasari kalil nanği subq na tigelabqa ijo jaja dego ombla tigelqab.”

25 Onaqa Yesus na minjej, “E segi subq na tigelo qa utru. E segi nambile sqajqa utru. Tamo a e qa aqa areqalo singilatosim moiças di unğum. A nambile sqas.

26 Tamo kalil nambile sosib e qa nanço areqalo singilateqñub qaji nanği olo bunu moiçasai. O Marta, ni ijo anjam di qusim ino areqaloq di singilatonum e?”

27 Onaqa Marta na Yesus minjej, “Od, Tamo Koba. E qalieonum, ni Kristus, Qotei aqa Niri. Ni qujai Qotei na qarınmonaqa mandamq aiyem qaji. Deqa e ni qa ijo areqalo singilatonum.”

Yesus a Lasarus qa are ugeiyonaqa akamej

28 Marta a anjam degsi marsiqa olo puluosi aisiq aqa jaja Maria metonaq aqa areq bonaq ombla sasalosibqa minjej, “Qalie Tamo Koba a bço. A ni qa março.”

29 Onaqa Maria a Marta aqa anjam di qusiqa tigeloqujatosiq Yesus unqa gilej.

30 Yesus a qure miligiq aiyosaisoqnej. A Marta wo anjam mareb qaji sawaq di soqnej.

31 Sonaqa Juda tamo ungasari talq di Maria are latetoqñeb qaji nanği Maria a tigeloqujatosiq tal uratosiq gileqnaqa unsib are qaleb, “A Lasarus aqa subq di akamtqajqa gileqnu kiyo.” Nanği degsib are qalsib tigelosib Maria dauryosib gileb.

32 Maria a gilsiq Yesus soqnej qaji sawaq di brantosiqa Yesus unsiqa aqa areq di sinğa pulutosiqa minjej, “O Tamo Koba, ni nami endi so qamu ijo jaja a moiçosai qamu.”

33 Onaqa Yesus a Juda tamo ungasari Maria dauryosib beb qaji nanği Maria ombla akamoqñeb di unsiqa nanği qa are gulbeyonaqa nenemñrej,

34 “Niñgi Lasarus qabia subq ateb?” Onaqa nanği na minjeb, “O Tamo Koba, ni bosim aqa sub une.”

35 Degsi minjnabqa Yesus a dego akamej.

36 A akamonaqa Juda nanği di unsibqa mareb, “Niñgi uniy. Yesus a Lasarus tulan qalaqalaiyoqnej deqa akamço.”

37 Onaqa nanği qudei Yesus qa yomuosib mareb, “Yesus a nami tamo nãm qandimo boletej. A kiyaca Lasarus boletosai? Yim a moiçasai.”

Yesus a Lasarus subq na tigeltej

38 Onaqa Yesus a nanço yomu anjam di qusiqa are gulbeyonaqa walweloqñub Lasarus aqa subq gilej. Sub di mana

miligiq di bogeb. Lasarus nami subq atsib meniñ kobaquja na sub me getenteb.

³⁹ Deqa Yesus na tamo qudei minjrej, “Niñgi meniñ kobaquja di taqal atiy.” Onaqa tamo moiyej qaji aqa jaja Marta na Yesus minjej, “O Tamo Koba, a nami moiyej bati qolqe gilqo. Iga meniñ taqal atqom di aqa qusa quleqwas.”

⁴⁰ Onaqa Yesus na kamba minjej, “E nami mermonum, ni e qa ino areqalo singilatqam di ni Qotei aqa singila unqam.”

⁴¹ Degsi minjnaqa nanği meniñ kobaquja di taqal atnabqa Yesus a lan goge tarosiqa Qotei endegsi pailyej, “O Abu, ni ijo pail endi quonum deqa e ni qa tulan areboleboleibqo.

⁴² E qalieonum, ni gaigai ijo pail queqnum. Ariya tamo unğasari ijo areq endi tigelejunub qaji nanği e qa nanço areqalo singilatqajqa deqa e ni pailmonum. Yim nanği qalieqab, ni na e qarınbonam bem.”

⁴³ Yesus a degsi Qotei pailyosiq koboonaqa a tulan maosiq marej, “O Lasarus, ni subq dena tigelosim au.”

⁴⁴ Degsi marnaqa tamo moiyej qaji a subq dena tigelosiq oqedej. Aqa singa ti ban ti ulatamu ti nami gara na dalaeb. Deqa Yesus na minjrej, “Aqa gara di pamblonyib walwelosim gilem.”

Juda tamo kokba nanği koroosib Yesus qalib moiqajqa maroqneb

⁴⁵ Bati deqa Juda tamo unğasari Maria aqa are latetqa beb qaji nanği Yesus aqa mañwa di unsibqa nanği gargekoba Yesus qa nanço areqalo singilateb.

⁴⁶ Ariya nanği qudei tigelosib Farisi nançoq gilsib kumbra Yesus yej qaji deqa sainjreb.

⁴⁷ Sainjrnab qusibqa atra tamo kokba ti Juda tamo kokba ti metnjrnab nanço areq bosib koba na koroosib mareb, “Iga kiyerqom? Yesus a mañwa gargekoba yelenjeqnu.

⁴⁸ Iga a uratonam degsi kumbra yoqnqas di tamo unğasari kalil nanği a qa nanço areqalo singilatqab. Yim Rom nanği bosib gago atra tal niñaqyosib iga dego kobotgwab.”

⁴⁹ Wausau deqa tamo bei aqa ñam Kaiafas a Juda nanço atra tamo gate soqnej. Deqa a nanço ambleq di tigelosiq minjrej, “Niñgi tulan nanarionub. Anjam lanja lanja mareqnub.

⁵⁰ Niñgi are qaliy. Tamo qujai a tamo unğasari kalil nanği qa moiqas di kere. Amqa iga padalqasai.”

⁵¹ Kaiafas aqa segi areqalo na anjam di marosai. A wausau deqa atra tamo gate soqnej deqa a Qotei aqa medabu osiqa anjam di marej. Yesus a Juda nanği qa moiqas anjam di ubtosiq marej.

⁵² Bole, Yesus a Juda nanği segi qa moiqasai. Qotei aqa angro kalil sawa bei beiq di unub qaji nanği qa ti moiqas. Moism

nanği kalil koroinjrimqa nanği aqa segi tamo unğasari sqab. Kaiafas a anjam di ubtosiq marej.

⁵³Bati qujai deqa Juda tamo kokba nanği Yesus qalib moiqa-jqa anjam gereiyqa utru ateb.

⁵⁴Yesus a di qalieosiq deqa a Juda nanço ambleq di wal-welosaiognej. A segitosiqa qure kiñala bei wadau sawa jom deq gilsiq aqa anğro nanği koba na dia soqneb. Qure di aqa ñam Efraim.

⁵⁵Qotei a nami Israel nanği Isip sawaq di padalqa laqnaqqa nanği elenej. Deqa olo are qalqajqa yori bati jojomej. Yori bati jojomonaqa Juda tulan gargekoba nanço qure qureq dena tigelosib yori bati di unqajqa deqa Jerusalem beb. Juda nanço kumbra agiende. Yori bati di brantosaisoqnimqa nanği Jerusalem bosib nanço segi jejamu yansosib yori bati qa tariñqab. Utru deqa nanği Jerusalem beb.

⁵⁶Ariya nanği Jerusalem bosib Yesus qa ñamoqneb. Ñamoqsib atra tal miligiq bosib segi segi maroqneb, “Ninği kiyersib are qalonub? Yesus a yori bati unqajqa Jerusalem bças kiyo sai kiyo?”

⁵⁷Nanği degsib maroqneb. Di kiyaaqa? Atra tamo kokba ti Farisi ti nanği na tamo unğasari nanği nami endegsib minjreb, “Tamo bei a Yesus qabi soqnimqa unsim bosim iga mergim iga na ojgom.”

12

Maria a goren quleq tulan boledamu Yesus aqa sinğaq di bilentej

¹Ariya Juda nanço yori bati koba jojomej. Bati 6 amqa brantqas. Deqa Yesus a tigelosiq Betani qureq gilej. Qure di Lasarus agi Yesus na subq na tigeltej qaji aqa qure utru.

²Gilnaqa qure deqaji tamo unğasari nanği a unsibqa are-boleboleinjrnaqa inği goiyeteb. Marta a inği suweiyosiq Lasarus Yesus wo tamo qudei ti metnjrnaq bosib koba na awoosib inği uyoqneb.

³Onaqa Maria a goren quleq tulan boledamu silali kobaquja na awaiyej qaji di jalinğaq jigsiq osi bosiqqa Yesus aqa sinğaq di bilentosiq aqa segi gate banğa na piyetej. Onaqa goren aqa quleq na tal keretej.

⁴Onaqa Yesus aqa anğro bei Judas Iskariot agi bunuqna Yesus osiq jeu tamo nanço banq di atej qaji a Maria aqa kumbra di unsiqa njiriniosiq marej,

⁵“A kiyaaqa goren di qarinyosiq meniñ silali 300 osiq dena tamo inği inği saiqoji nanği aqaryainjrosai?”

⁶Judas a tamo inği inği saiqoji nanği qa are qalsiq anjam di marosai. A bajin tamo. A Yesus aqa anğro nanço silali

jugwajqa qun taqatoqnej. Deqa nanği qun miligiq di silali ateqnab a na olo bajınoqnej. A deqa are qalsiq anjam di marej.

⁷ Onaqa Yesus a Judas aqa anjam di qusıqa minjej, “Unğa di urat. A gorenj di ojesoqnem. A ijo jejamu subq atqajqa are qalsiq nami gereiyqo.

⁸ Tamo inği inği saıqoji nanği bati gaigai ninği ti sqab. Ariya e bati gaigai ninği ti sqasai.”

Atra tamo kokba nanği Lasarus qalsib moiyoıtqa maroqneb

⁹ Juda tulan gargekoba nanği qalieeb, Yesus a Betani qureq gilsiq di soqnej. Deqa nanği a unqa beleneb. Nanği Yesus segi unqajqa bosai. Yesus a nami Lasarus subq na tigeltej deqa nanği a dego unqa beb.

¹⁰ Atra tamo kokba nanği Lasarus dego qalsib moiyoıtqa qairoqneb.

¹¹ Di kiyaqqa? Yesus a Lasarus subq na tigeltonaqa Juda gargekoba nanği atra tamo kokba nanği uratnjrsib olo Yesus qa nanço areqalo şingilatoqneb.

Mandor Koba Yesus a Jerusalem bej

¹² Tamo unğasari tulan gargekoba nanği yori bati unqajqa marsib Jerusalem beleneb. Belenşosib nebeonaqa nanği endegsib queb, “Yesus a Jerusalem bqas.”

¹³ Nanği degsib qusib deqa nanği tuwom banğa elenşosib Yesus gamq di turqajqa aiyeb. Aisib Yesus beqnaqa unsib tulan lelenşoqnsib endegsib minjoqneb, “Iga ni qa tulan areboleboleigeqnu. Ni Tamo Koba aqa ñam na bonum deqa a ni tulan gegerereimeqnu. Ni Israel nanço Mandor Koba.”

¹⁴ Onaqa Yesus a donki osıqa quraq di awoej. Aqa kumbra deqa nami Qotei aqa anjam bei endegsib nengrenyeb unu,

¹⁵ “O Saion tamo unğasari, ninği ulaaib. Ninği uniy. Nunço Mandor Koba a donki bunuj quraq di awoosiq beqnu.”

¹⁶ Bati deqa Yesus aqa anğro nanği anjam di aqa utru poinjrosai. Bunuqna Yesus a moisiq ñam koba onaqa nanği anjam deqa olo are qalsib endegsib mareb, “Bole, anjam di Yesus qa nengrenyeb deqa tamo unğasari nanği lelenşoqnsib a binjiyoqneb.”

¹⁷ Ariya tamo unğasari Yesus a Lasarus metosiq subq na tigeltonaq uneb qaji nanği manwa deqa saoqnsib laqneb.

¹⁸ Laqnab tamo unğasari tulan gargekoba nanği quoqneb. Deqa Yesus a donki bunuj quraq di awoosiq Jerusalem beqnaqa nanği a gamq di turqajqa aiyeleneb.

¹⁹ Ainabqa Farisi nanği na unjrsibqa segi segi maroqneb, “Iga Yesus şingila na saidyeqnamqa keresaiigeqnu. Ninği uniy. Tamo unğasari kalil nanği a dauryeqnub.”

Grik tamo qudei nanği Filip minjeb, “Iga Yesus unqom”

20 Tamo ungasari Qotei louqa marsib yori bati unqajqa Jerusalem aiyeleneb qaji nanngo ambleq di Grik tamo qudei soqneb.

21 Grik tamo nanngi di Filip aqaq di branteb. Di kiyayaqa? Filip a dego Grik tamo. Filip aqa qure utru Betsaida. Qure di Galili sawaq di unu. Nanngi Filip aqaq di brantosib nenemyeb, “O gago was, iga Yesus unqa kere e?”

22 Onaqa Filip a aisiqa nanngo anjam di Andru minjsiqa Andru ombla gilsib olo Yesus minjeb.

23 Minjnab qusiqa nanngi kamba minjrej, “E Tamo Anqro. Deqa e ñam koba oqajqa bati brantqo.

24 E bole merngwai. Kurgus yago breiyibqa mandamq aisim moiqasai di a lanja sqas. Moiqa di a olo qoqi oqsim gei gargekoba atelenqas.

25 Dego kere tamo bei na aqa segi ñambile tulan qalaqalaiyqas di a padalqas. Ariya a mandamq endi aqa segi ñambile qoreiyqas di a ñambile gaigai sqas.

26 Tamo bei na e wauetbqa osimqa a e daurbem. Yimqa qure e sqai di a dego e ombla sqom. A ijo wau yoqnqas di ijo Abu na a ñam kobaquja yqas.”

Jeu tamo nanngi na Yesus soqtosib goge gaintqab

27 Osiqa Yesus a olo anjam endegsi marej, “Endego e are tulan gulbekobaibqo. Deqa e endegsi Qotei pailyqai kiyo, ‘O ijo Abu, ni na marimqa bati uge endi ijoq baiq?’ Unqum, e degsi pailyqasai. Bati uge endi branteme. E deqa mandamq aiyem.

28 O ijo Abu, ni na ino ñam tulan kobaqujatime.” Yesus a degsi marnaqa lan goge dena anjam endegsi brantej, “E ijo ñam kobaqujatunum. Ololo kobaqujatqai.”

29 Anjam degsi brantonaqa tamo ungasari Yesus aqa areq di tigelesoqneb qaji nanngi qusibqa segi segi maroqneb, “Kola anjam atqo kiyo?” Onaqa tamo qudei nanngi mareb, “Sai. Lan anqro bei na Yesus anjam minjqo.”

30 Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Anjam ningi quonub qaji di e aqaryaibqajqa brantosai. Di ningi aqaryaingwajqa brantqo.

31 Ningi quiy. Qotei na tamo ungasari mandamq endi unub qaji nanngi peginjrqajqa bati bqo. A na mandam endeqa gate koba Satan taqal waiyqajqa bati dego bqo.

32 E bini mandamq endi unum. Ariya bunuqna jeu tamo nanngi na e soqtbosib goge gaintbqab. Yimqa bati deqa e na tamo ungasari kalil nanngi are tigeltetnritqa ijoq bqab.”

33 Yesus a aqa segi moiqajqa gam boleq atqa osiqa deqa degsi marej.

³⁴ Onaqa tamo ungasari nanngi na kamba Yesus minjeb, “Kristus a bati gaigai sqas. Dal anjam nami degsib marnab iga quem. Deqa ni kiyaaqa maronum, ‘E Tamo Anqro soqtbosib goge gaintbqab?’ Tamo Anqro di tamo yai?”

³⁵ Onaqa Yesus na minjrej, “Pulonj a nunqo ambleq di sokiñalayosim ningi olo uratngwas. Deqa ningi pulonj ti sosib pulonq na laqniy. Yimqa ningi ambruingwasai. Tamo ambrua na laqnu qaji a qabiteqnu kiyo di a qalieqasai.

³⁶ Ningi pulonj ti sosib pulonj qa nunqo areqalo singilatiy. Ningi degyqab di ningi pulonj aqa anqro sqab.”

Juda tamo gargekoba nanngi Yesus qa nanqo areqalo singilatosai

Yesus na tamo ungasari nanngi anjam degsi minjrsiqa nanngi uratnjrnaq nanngi a olo unosai.

³⁷ A Qotei aqa manwa gargekoba nanqo namdamuq di yeqnaqa nanngi unoqneb. Unoqnsib ariya nanngi Yesus qa nanqo areqalo singilatosai qneb.

³⁸ Nanngi kumbra di yeb deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo Aisaia a nami marej qaji di aqa damu brantej. A endegsi marej, “O Tamo Koba, tamo yai a gago anjam endi qusiqa aqa areqaloq di singilatqo? Tamo yai a Tamo Koba aqa singila unsiq poiyoqo? Tamo dego bei sosai.” Aisaia a nami anjam degsi marej.

³⁹ Deqa nanngi Yesus qa nanqo areqalo singilatqa keresai. Utru deqa Aisaia a anjam bei dego endegsi nenqrenyej,

⁴⁰ “Qotei a nanqo namdamu getentetnjrej. A nanqo are miligi dego getentetnjrej. Deqa nanngi nanqo namdamu na Qotei aqa kumbra bei unqa keresai. Nanngi nanqo are miligiq na Qotei aqa anjam dego poinjrqa keresai. Deqa nanngi are bulyosib ijoq bqa keresai. Deqa e na nanngi boletnjrqasai.”

⁴¹ Aisaia a nami Yesus aqa singila unsiq deqa anjam degsi marej.

⁴² Bole, Juda gate gargekoba nanngi are bulyosib Yesus qa nanqo areqalo singilateb. Ariya nanngi Farisi nanngi ulainjrsib deqa nanngi boleq di Yesus aqa ñam marosai qneb. Nanngi are qaleb, “Iga boleq di Yesus aqa ñam marqom di Farisi nanngi iga Qotei tal miligiq gilqa saidgwab.”

⁴³ Nanngi degsib are qaleb. Di kiyaaqa? Nanngi Qotei na nanqo ñam soqtqajqa arearetnjrosai qnej. Tamo nanngi na nanqo ñam soqtqajqa deqa arearetnjroqnej.

Yesus aqa anjam a tamo sigitosim tamo ungasari nanngi peginjr qas

⁴⁴ Onaqa Yesus a tulan lelenosiq marej, “Tamo bei a e qa aqa areqalo sinġilatqas di a e qa segi aqa areqalo sinġilatqasai. Ijo Abu e qarinjbej qaji a qa dego aqa areqalo sinġilatqas.

⁴⁵ Tamo bei a e nubqas di a ijo Abu e qarinjbej qaji di dego unqas.

⁴⁶ E pulon bulosim mandamq aiyem. Deqa tamo unġasari kalil e qa nanġo areqalo sinġilateqnum qaji nanġi ambruq di sqasai.

⁴⁷ Tamo bei a ijo anjam qusimqa ariya a dauryqasai di e na a pegiyqasai. E tamo unġasari nanġi peginjrqqa bosai. E nanġi elenqajqa bem.

⁴⁸ Tamo unġasari nanġi e qoreibosib ijo anjam quqwa uratqab di nanġi peginjrqajqa tamo bei unu. Anjam e mareqnum qaji a segi tamo sigitosim tamo unġasari nanġi peginjrqas. Dinjo batiamqa anjam dena nanġi peginjrqas.

⁴⁹ E ijo segi areqalo na anjam marosaieqnum. Ijo Abu e qarinjbej qaji a na anjam merbeqnaqa quoqnsim agi mareqnum.

⁵⁰ E qalieonum, ijo Abu aqa anjam di nambile gaigai sqajqa anjam. Deqa anjam kalil e mareqnum qaji di ijo Abu na e merbeqnaq quoqnsim agi mareqnum.”

13

Yesus na aqa anġro nanġo sinġa yansetnjrej

¹ Juda nanġo yori bati koba jojomonaqa Yesus a endegsi qalieej, “E mandamq endi so bati koboqo. E moisiy ijo Abu aqaq olo oqwa bati brantqo.” Yesus na aqa segi anġro mandamq di soqneb qaji nanġi tulan qalaqalainjroqnsiq gilsiq qaji aqa moiqa bati itej.

² Deqa a nanġi koba na awoosib inġi uyoqneb. Di bilaq. Inġi uyeq nabqa Satan a Judas Iskariot aqaq aiyej. Aisiqa Judas na Yesus osim jeu tamo nanġo banq di atqajqa deqa are tigeltetej. Judas a Saimon Iskariot aqa njiri.

³ Yesus a qalieej, aqa Abu na inġi inġi kalil aqa banq di atelenej. A Qotei aqaq na bej puluosim Qotei aqaq olo oqwas di dego qalieej.

⁴ Deqa a aqa anġro nanġi koba na inġi uyoqnsibqa a tigelosiq aqa gara olekoba piqtosiq jejamu piyo qaji gara osiq tigej.

⁵ Tigsiq kanġal tamo bulosiq tabirq di ya qamsiq aqa anġro nanġo sinġa yansetnjroqnsiq jejamu piyo qaji gara dena piyetnjroqnej.

⁶ Osiq Pita aqa sinġa yansetqa laqnaqa minnej, “O Tamo Koba, ni ijo sinġa yansetbqam e?”

7 Onaqa Yesus na kamba minjej, “Kumbra e endego yeqnum endi ni utru poimosai unu. Bunuqna ni poimqas.”

8 Onaqa Pita na Yesus saidyosiq minjej, “Ni ijo singa yansqasai. Sai bole sai.” Onaqa Yesus na minjej, “E ni yansmqasai di ni e ombla sqa keresai.”

9 Onaqa Saimon Pita na minjej, “O Tamo Koba, ni ijo singa segi yansaim. Ijo banj ti gate ti dego yansetbe.”

10 Onaqa Yesus na minjej, “Tamo a yalqo a olo yalqasai. Aqa singa segi yansqas di kere. Dena a torei milalo sqas. Ningi milalo unub. Ariya ningi kalil milalo sosai.”

11 Yesus a qalieej, aqa angro bei agi Judas a na Yesus osim jeu tamo nanjo banj di atqas. Deqa a na minjrej, “Ningi kalil milalo sosai.”

12 Yesus a nanjo singa yansetnjrsiq koboonaqa aqa segi gara olekoba olo jigsiga awoosiq nenemnjrej, “Kumbra e endego ningi engonum qaji di ningi utru poingwo e?”

13 Ningi e merbequb, ‘O Qalie Tamo Koba. O gago Tamo Koba.’ Ningi kere e merbequb. Agi e segi qujai.

14 E nunjo Tamo Koba. E nunjo Qalie Tamo Koba dego. Ariya e nunjo singa yansetnjgonum deqa ningi dego segi segi qa kumbra degyoqniy.

15 Kumbra e endego ningi osornjonum qaji di ningi kamba dego degsib yoqniy.

16 E bole mernjwai. Kanjal tamo na aqa tamo koba bunyqa keresai. Tamo a wau qa gilqas di a na tamo a qarinjyo qaji di bunyqa keresai.

17 Kumbra e yeqnum endi aqa utru ningi poingim dauryiy. Yimqa ningi tulan areboleboleingwas.

18 “Ijo anjam endi e ningi kalil qa marosai. E na ningi giltngem deqa e ningi qa qalie bole. Ariya Qotei aqa anjam bei nenjrenj di unu qaji di aqa damu brantqas. Anjam agiende, ‘Tamo e ombla bem quiq di tuqtosim uyqas qaji a na e jeutbqas.’

19 Kumbra di brantosaisonaqa e nami mernjonum. Deqa kumbra di brantimqa ningi e qa nunjo areqalo singilatosib marqab, ‘Bole, Yesus a segi qujai gaigai degsi unu.’

20 E bole mernjwai. Tamo bei na tamo ungasari e qarijnjronum qaji nanji osim geregereinjrqas di a e dego osim gereibqas. A e osim gereibqas di a na ijo Abu e qarinjbei qaji a dego osim gereiyqas.”

Judas a Yesus osim jeu tamo nanjo banj di atqas

21 Yesus a degsi marsiga are tulan gulbekobaiyonaqa olo marej, “E bole mernjwai. Ijo angro bei na e osim jeu tamo nanjo banj di atqas.”

²² Onaqa Yesus aqa angro nanği segi segi kokoqoqneb. Yesus a angro yai qa degsi marej di nanği qaliesai deqa nanği degyoqneb.

²³ Yesus aqa angro bei agi Yesus na tulan qalaqalaiyoqnej qaji a Yesus aqa areq di awesoqnej.

²⁴ Deqa Saimon Pita a ban na angro di minjej, “Ni na Yesus nenemyimqa a angro yai qa degsi marqo di mermqas.”

²⁵ Onaqa angro dena Yesus beteryosiqqa nenemyej, “O Tamo Koba, ni angro yai qa degsi maronum?”

²⁶ Onaqa Yesus na minjej, “Angro e endego bem osiy quiq di tuqtosiy anaiyqai qaji a na e osim jeu tamo nanngo banq di atqas.” Degsi minjsiqqa bem quiq di tuqtosiq Saimon Iskariot aqa njiri Judas anaiyej.

²⁷ Anaiyonaq Satan a Judas aqa are miligiq ainaqa Yesus na minjej, “Ni kumbra yqam qaji di endego yoqujat.”

²⁸ Yesus a Judas degsi minjnaqa aqa angro kalil awesoqneb qaji nanği qusibqa Yesus na Judas kiyaaqa anjam di minjej nanği deqa poinjrosai.

²⁹ Judas a nanngo silali jugwajqa qun taqatoqnej deqa nanği qudei are qaleb, Judas a gilsim yori bati aqa ingi ingi awaiyqajqa deqa kiyo Yesus na degsi minjej. Nanği qudei are qaleb, Judas a gilsim ingi awaiyosim tamo sougetejunub qaji nanği anainjrqas.

³⁰ Onaqa Judas a bem di uysiqqa warum uratosiq oqedej. Di qolo.

Yesus na aqa angro nanği dal anjam bunuj enjrej

³¹ Judas a oqedonaqa Yesus a endegsi marej, “Bini e Tamo Angro ñam koba oqai. E ñam koba otqa Qotei a dego ñam koba oqas.

³² Qotei a ñam koba osimqa a na e dego ñam koba ebqas. A urur ñam koba ebqas.

³³ O ijo angro ninği quiy. E ninği koba na sokiñalayosiy uratnğitqa ninği e qa ñamoqnqab. Qure e oqwai di ninği oqwa keresai. E nami Juda tamo kokba nanği degsi minjroqnem agi bini ninği dego olo mernjonum.

³⁴ Endego e dal anjam bunuj engwai. Dal anjam bunuj agiende. Ninği segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqniy. E ninği qalaqalaiygeqnum dego kere ninği kamba dego segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqniy.

³⁵ Ninği segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqniyqa tamo kalil nanği nunjo kumbra di unoqnsib dena qalieoqnqab, ninği ijo angro bole.”

Yesus na Pita minjej, “Ni maroqalubtqam, ‘E Yesus qaliesai’ ”

³⁶ Onaqa Saimon Pita na Yesus nenemyej, “O Tamo Koba, ni qabitqam?” Onaqa Yesus na minjej, “Qure e oqwai di ni mati oqwa keresai. Bunuqna ni e daurbosim qure deq oqwam.”

³⁷ Onaqa Pita na olo Yesus nenemyej, “O Tamo Koba, kiyaaqa e bini ni daurmqa keresai? Ni marimqa e ni qa ijo nambile uratosiy moiqai.”

³⁸ Onaqa Yesus na kamba minjej, “Ni e qa ino nambile uratosim moiqam e? E bole mermqai. Tuwe anjamosaisoqn-imqa ni maroqalubtqam, ‘E Yesus qaliesai.’ ”

14

Iga Qotei aqaq oqwajqa gam agi Yesus a segi qujai

¹ Osiqa Yesus a olo marej, “Ningi are gulbeingaiq. Ningi Qotei qa nungo areqalo singilateqnaub ariya ningi e qa dego nungo areqalo singilatoqniy.

² Ijo Abu aqa talq di warum gargekoba unub. E oqsiy nungo segi segi warum gereiyetngwai. Ijo anjam di bolesai qamu e ningi merngosai qamu.

³ E nungo segi segi warum gereiyetngsiy olo bosiy ningi joqsiy qure e sqai di ningi dego e ombla sqab.

⁴ Qure e sqai deq oqwajqa gam di ningi qalie.”

⁵ Onaqa Tomas na Yesus minjej, “O Tamo Koba, qure ni oqwam di iga qaliesai. Deqa iga kiyersim qure deq oqwajqa gam qalieqom?”

⁶ Onaqa Yesus na minjej, “E segi gam. E segi anjam bole qa utru. E segi nambile qa utru dego. Tamo bei a gam bei na ijo Abu aqaq oqwa keresai. Ijo Abu aqaq oqwajqa gam agi e segi qujai.

⁷ Ningi e qa qalieonub qamu ningi ijo Abu qa dego qalieonub qamu. Agi endego ningi ijo Abu qa qalieqa utru atonub. Osib ningi a unonub.”

⁸ Onaqa Filip na Yesus minjej, “O Tamo Koba, ni na ino Abu osorgimqa di iga qa kereqas.”

⁹ Onaqa Yesus na minjej, “O Filip, e bati olekoba ningi koba na soqnem. Ni e qa qalieosai unum e? Tamo a e nubqo di a ijo Abu dego unqo. Deqa ni kiyaaqa e merbonum, ‘Ni na ino Abu iga osorge’?”

¹⁰ E ijo Abu beteryesonam a e dego beterbejunu di ni poimosai kiyo? Anjam e na ningi merngeqnum qaji endi ijo segi areqalo na merngosai. Ijo Abu na e beterbesosiqa aqa wau ojeqnu.

¹¹ E ijo Abu beteryesonam a e dego beterbejunu. Ningi ijo anjam di qusib e qa nungo areqalo singilatiy. Saiamqa wau kalil e nungo nandamuq di yeqnum qaji di ningi unsib e qa nungo areqalo singilatiy.

12 “E bole mernḡwai. Tamo bei a e qa aqa areqalo sinḡilatqas di wau kalil e yeqnum qaji a dego yoqnqas. Osim ijo wau di bunyosim wau tulan kokba yoqnqas. Di kiyaaqa? E ijo Abu aqaq olo oḡwai deqa.

13 E Qotei aqa Niri unum deqa ninḡi ijo ñam na inḡi bei qa Qotei pailyqab di e na inḡi di enḡwai. Yim dena ijo Abu a ñam koba oqas.

14 Ninḡi ijo ñam na inḡi bei qa Qotei pailyqab di e na inḡi di enḡwai.”

Yesus a aqa Abu minjim a na aqa Mondor Bole qarinyqas

15 Osiqa Yesus a olo marej, “Ninḡi e qalaqalaibqab di ninḡi ijo anjam dauryoqnqab.

16 Amqa e ijo Abu minjitqa a na Aqaryainḡo Tamo qarinyim nunḡoq bosim sinḡilatḡwas. Osim a bati gaigai ninḡi koba na sqas.

17 Aqaryainḡo Tamo di a anjam bole qa Mondor. Tamo unḡasari mandamq endi unub qaji nanḡi Mondor di oqa kere-sai. Nanḡi a unosaieqnum. Nanḡi a qa qaliesai dego. Ariya ninḡi a qa qalie. A ninḡi koba na unub. Bunuqna a bosim nunḡo are miligiq di sqas.

18 “E ninḡi mandum anḡro bul uratḡwasai. E nunḡoq olo bḡai.

19 Sokiñala tamo unḡasari mandamq endi unub qaji nanḡi e olo nubqasai. Ariya ninḡi e nubqab. E ḡambile unum deqa ninḡi dego ḡambile sqab.

20 Sosibqa bati deqa ninḡi endegsib qalieqab, e na ijo Abu beteryesonam ninḡi kamba e beterbesonab e ninḡi beternḡejunum.

21 Ninḡi quiy. Tamo bei na e qalaqalaibqas di a ijo dal anjam dego qusim dauryoqnqas. Yim ijo Abu na kamba tamo di qalaqalaiyqas. E na dego tamo di qalaqalaiyoqnsiy aqaq di brantqnsiyqa e segi qa babtoqnqai.”

22 Onaqa Judas bei Judas Iskariot sai a na Yesus endegsi nenemyej, “O Tamo Koba, kiyaaqa ni tamo unḡasari kalil mandamq endi unub qaji nanḡoq di brantqa saidosim gago segiq di brantqnsim ni segi qa babtoqnqam?”

23 Onaqa Yesus na minjej, “Tamo bei na e qalaqalaibqas di a ijo anjam dauryoqnqas. Yim ijo Abu na kamba tamo di qalaqalaiyimqa aḡo ijo Abu wo aqaq bosim a ombla gaigai sqom.

24 Tamo bei a e qalaqalaibqasai di a ijo anjam dauryqasai. Anjam e na ninḡi mernḡeqnum qaji endi ijo anjam sai. Anjam endi ijo Abu e qarinybej qaji aqa anjam.

25 “Anjam endi e ninḡi koba na sosim mernḡeqnum.

²⁶ Bunuqna Aqaryaingo Tamo a nungoq bosim singilatngwas. A Mondor Bole. Ijo Abu na a qarinyim ijo ñam na bosim anjam kalil ningi merngekritqas. Osim nungo areqalo tigeltetngimqa anjam kalil e ningi merngeqnum qaji deqa olo are qaloqngab.

²⁷ “E ningi uratngwa osiy nungo are latetngwai. E segi are lawo unum deqa e nungo are latetngwai. Mandam tamo bei na degsim nungo are latetngwa keresai. Deqa ningi are gulbeingaiq. Osib ulaaib.

²⁸ E ningi endegsim merngonum quonub, ‘E ningi uratngsiy olo nungoq bqai.’ Ningi e qalaqalaibonub qamu ningi ijo anjam deqa areboleboleingwo qamu. Di kiyaaq? E ijo Abu aqaq olo oqwai deqa. Ijo Abu agi a na e tulan bunbejunu.

²⁹ E ijo Abu aqaq oqosaisim anjam endi merngonum. Deqa bunuqna e ijo Abu aqaq oqitqa ningi e qa nungo areqalo torei singilatqab.

³⁰ “Mandam endeqa gate koba Satan a beqnu. A na e gulbe bei ebqa keresai. Deqa e olo anjam olekoba totoryosiy merngwasai.

³¹ Ijo are koba endegsi unu. Mandam qaji tamo ungasari nangi qalieqab, e ijo Abu qalaqalaiyeqnum deqa anjam a na merbeqnu qaji di e dauryeqnum. Ariya ningi tigelab iga gilqom.”

15

Yesus a wain namtan bole

¹ Osiqa Yesus a olo marej, “E segi wain namtan bole. Ijo Abu a wain wau qa lanja.

² Ijo dani qudei nangi gei bole atqasai di ijo Abu na nangi ginjenjrsim taqal breinjrqas. Ijo dani nangi gei bole atelenqab di ijo Abu na gereinjrimqa nangi olo gei koba atelenqab.

³ Anjam kalil e nami merngoqnem qaji dena ningi gereinjei koboej.

⁴ Ningi e beterbesoqniy. Yimqa e dego ningi beterngesqai. Nam dani a segi sqas di a geitqa keresai. Qoboq di beteresqas di a geitqas. Dego kere ningi e beterbesqasai di ningi gei bole atqa keresai.

⁵ “E segi wain namtan bole. Ningi ijo dani bul. Tamo bei a e beterbesqas di e dego a beteryesqai. Yimqa a gei koba atelenqas. Ningi e uratbqab di ningi wau bei yqa keresai.

⁶ Tamo bei a e beterbesqasai di a nam dani uge bul ginjenyosib taqal breiyib kangranamqa koroiyosib namyuwoq di breiyib yugwas.

⁷ “Ningi e beterbesosib ijo anjam nungoq di soqnimqa ningi inji bei qa Qotei pailyqab di a na inji di engwas.

⁸ Ningi gei koba atelenosib ijo angro bole soqniy. Yimqa ijo Abu aqa ñam tulan kobaqas.

⁹ Ijo Abu na e qalaqalaibeqnu dego kere e na ningi qalaqalaingeqnum. Deqa ningi gaigai ijo qalaqalaiyo kumbraq di soqniy.

¹⁰ Ningi ijo dal anjam kalil dauryoqñqab di ningi ijo qalaqalaiyo kumbraq di sqab. E ijo Abu aqa dal anjam dauryoqnsimqa aqa qalaqalaiyo kumbraq di unum dego kere.

¹¹ E segi areboleboleibeqnu deqa ningi dego areboleboleinjoqnem. Ijo arebolebole di nungoq di tulan kobaoqnem. Utru deqa e na anjam endi ningi merngonum.

¹² Ijo dal anjam agiende. E na ningi qalaqalaingeqnum dego kere ningi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqniy.

¹³ Qalaqalaiyo kumbra tulan bolequja bei agiende. Tamo bei na aqa was nanqi aqaryainjrqa osimqa aqa segi ñambile uratosim moiqas. Qalaqalaiyo kumbra dena qalaqalaiyo kumbra kalil tulan bunjrejunu.

¹⁴ Ningi ijo anjam kalil e na merngeqnum qaji endi dauryqab di ningi ijo segi was bole sqab.

¹⁵ Anjam kalil ijo Abu na e merbeqnaq queqnum qaji di e ubtosim ningi merngeqnum. Deqa e ningi 'was' merngeqnum. E ningi 'kanjal tamo' merngosaieqnum. Kanjal tamo a aqa tamo koba aqa wau qaliesai.

¹⁶ "Ningi na e giltbosai. E na ningi giltngem. Osim ningi wau engem. Ningi gilsib gei koba atelenoqñibqa nungo gei gaigai sqajqa deqa e na ningi wau engem. Deqa ningi ijo ñam na inji bei qa ijo Abu pailyqab di a na inji di engwas.

¹⁷ E na ningi dal anjam endegsi merngwai. Ningi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqniy."

Mandam qaji tamo ungasari nanqi na

Yesus aqa angro nanqi jeutnjreqnub

¹⁸ Osiga Yesus a olo marej, "Mandam qaji tamo ungasari nanqi na ningi jeutngeqñub. Deqa ningi endegsi poinjem, nanqi namoqna e dego jeutboqneb.

¹⁹ Ningi mandam qaji tamo unub qamu mandam qaji tamo ungasari nanqi na ningi qalaqalaingeqñub qamu. Agi nanqi na nanjo segi was nanqi qalaqalainjreqnub dego kere. Ariya ningi mandam qaji tamo sai. E na ningi giltngem deqa ningi mandam qaji kumbra urateb. Utru deqa mandam qaji tamo ungasari nanqi na ningi jeutngeqñub.

²⁰ E nami merngonum, kanjal tamo na aqa tamo koba bunyqa keresai. Ningi anjam deqa are qaliy. Jeu tamo nanqi na e ugeugeiboqñeb dego kere nanqi na ningi ugeugeinjoqñqab. Nanqi ijo anjam dauryoqñeb qamu nanqi nunjo anjam dego dauryeqñub qamu.

²¹ Ariya nanġi ijo Abu e qarinqej qaji a qa qaliesai. Deqa nanġi ninġi ugeugeinqoqnaq. Di kiyaaqa? Ninġi ijo ñam ejunub deqa.

²² “E bosim nanġi anjam minjrosai qamu nanġi une saiqoji unub qamu. Ariya e nanġi anjam minjrem deqa nanġi nanġo une ulitqa gam saiqoji.

²³ Tamo bei na e jeutbqas di a na ijo Abu dego jeutqas.

²⁴ E mañwa qudei tamo bei na nami yosaiqnej qaji di nanġo ambleq di babtosai qamu nanġi une saiqoji unub qamu. Ariya e nanġo ambleq di mañwa qudei babteqnamqa nanġi unoqnsib aqo ijo Abu wo jeutgeqnaq.

²⁵ Nanġo kumbra dena dal anjam bei nenġrenq di unu qaji di aqa damu brantej. Anjam agiende, ‘Tamo nanġi e laña jeutbeqnaq.’

²⁶ “Aqaryainġo Tamo a ijo Abu ombla unub. E na a qarinqej nunġoq bqas. A anjam bole qa Mondor. A ijo Abu aqaq dena bqas. Bosim ijo kumbra ti ijo wau ti ubtosim marqas.

²⁷ Ninġi dego ijo kumbra ti ijo wau ti ubtosib marqab. Di kiyaaqa? Nami e ijo wau utru atem bati deqa ninġi e ombla sosib ijo wau unoqneb dena bosib bosib agi bini ninġi e ombla unum.

16

¹ “Ninġi ijo ñam uratosib uloñab deqa e na anjam endi mernġeqnum.

² Bunuqna jeu tamo nanġi na ninġi taqal breinqosib ninġi olo Qotei tal miligiq gilqa saidinqwab. Osib bati bei bamqa nanġi na ninġi moiyoqnaqnaq. Osib endegsib are qaloqnaq, ‘Iga Qotei aqa wau ojeqnum deqa iga na nanġi moiyoqnaqnaq.’

³ O ijo anġro, jeu tamo nanġi aqo ijo Abu wo qa qaliesai deqa nanġi ninġi deginqwab.

⁴ Nanġi ninġi deginqwabqa ninġi ijo anjam e bini mernġeqnum qaji endeqa olo are qaliy.”

Yesus a Mondor Bole qa anjam marej

Osiqa Yesus a olo marej, “Nami e ninġi koba na soqnem bati deqa e na anjam endi ninġi mernġosaiqnem.

⁵ Sokiñala e ninġi uratnġisij ijo Abu e qarinqej qaji aqaq olo oqwai deqa bini e anjam endi ninġi mernġeqnum. Ariya ninġi kamba e nenembosaieqnaq, ‘Ni qabitqam?’ degbosai.

⁶ E ninġi anjam endi mernġeqnum deqa ninġi are gul-beinqe qnu.

⁷ E bole mernġwai. E ninġi uratnġisij oqwai. E oqwasai di Aqaryainġo Tamo agi Mondor Bole a nunġoq bqasai. Utru deqa e ninġi uratnġisij oqwai. E oqsiq Mondor qarinqej itqa a nunġoq bqas.

⁸ Bosimqa mandam qaji tamo ungasari nanjo une babetnjroqnm nanji poinjroqnas. Kumbra bole qa utru dego a na osornjroqnm nanji qalieoqnaqab. Qotei a tamo ungasari nanji peginjrqas kumbra di dego nanji qalieqajqa deqa Mondor na nanji osornjroqnas.

⁹ A na mandam qaji tamo ungasari nanjo une babetnjroqnas. Di kiyaaqa? Nanji e qa nanjo areqalo sinjilatosaieqnaqab deqa.

¹⁰ Kumbra bole qa utru dego a na nanji osornjroqnas. Di kiyaaqa? E ijo Abu aqaq oqitqa ninji e olo nubqasai.

¹¹ Qotei a tamo ungasari nanji peginjrqas kumbra di dego Mondor na nanji osornjroqnas. Di kiyaaqa? Qotei na mandam endeqa gate koba Satan pegiyosim njanjuwoq waiyqas.

¹² “E anjam gargekoba ninji merngwajqa ijo areqaloq di unu. Bini e merngwasai. Di kiyaaqa? Nunjo areqalo na ojqa keresai deqa.

¹³ Ariya anjam bole qa Mondor a bosimqa nunjo areqalo gereiyetngimqa ninji anjam bole kalil poinjekritqas. Aqa segi areqalo na anjam merngwasai. A anjam quonnsim di segi ninji merngoqnas. Osim kumbra mondon brantelenqas qaji di dego ubtoqnsim merngoqnas.

¹⁴ A ijo anjam osim ninji merngoqnas. Kumbra dena a na ijo ñam koba ti ijo sinjila koba ti boleq atqas.

¹⁵ Ijo Abu aqa inji inji kalil di ijo inji inji dego. Deqa e ninji merngonum, Qotei aqa Mondor na ijo anjam osim ninji merngoqnas.”

Yesus aqa angro nanji are gulbeinjrimqa olo bunuqna nanji areboleboleinjrqas

¹⁶ Osiqa Yesus a olo marej, “Sokiñala ninji e nubqasai. Olo sokiñala ninji e nubqab.”

¹⁷ Onaqa Yesus aqa angro nanji segi segi maroqneq, “Yesus a marqo, ‘Sokiñala ninji e nubqasai. Olo sokiñala ninji e nubqab.’ A dego marqo, ‘E ijo Abu aqaq olo oqwai.’ A kiyaaqa degsi marqo?”

¹⁸ Nanji degsib maroqnsib olo maroqneq, “Yesus a kiyaaqa marqo, ‘Sokiñala’? Anjam di aqa utru iga poigosai.”

¹⁹ Nanji Yesus aqa anjam deqa nenemyqa laqnaq di qalieosiqa endegsi minjrej, “E ninji merngonum, ‘Sokiñala ninji e nubqasai. Olo sokiñala ninji e nubqab.’ Ijo anjam di aqa utru ninji poingosai deqa ninji segi segi qaireqnaqab.

²⁰ O ijo angro, e bole merngwai. Ninji akam ti sosib are tulan gulbeinjwas. Amqa mandam qaji tamo ungasari nanji areboleboleinjrqas. Ariya nunjo are gulbe di olo koboamqa ninji tulan areboleboleinjwas.

21 Uña a angro oqajqa batieqnaqa aqa jejamu tulan jaqatin̄yeqnaqa a are gulbekobaiyeqnu. Ariya a angro osim aqa jaqatin̄ koboamqa a aqa jaqatin̄ deqa olo are qalqasai. A angro osim deqa tulan areboleboleiyqas.

22 Dego kere bini ningi are gulbeingwo. Ariya bunuqna e ningi olo ningitqa ningi are gulbe di uratosib tulan areboleboleingwas. Nungo arebolebole di tamo bei na olo yaingwa keresai.

23 Bati deqa ningi olo e anjam bei nenembqasai. E bole mern̄gwai. Ningi ijo ñam na ingi bei qa Abu pailyqab di a na ingi di engwas.

24 Ningi nami ijo ñam na Qotei pailyosaiogneb. Ariya bini ningi ingi bei oqajqa are soqnimqa ningi ijo ñam na Qotei pailyoqniy. Osib deqa ningi ingi di osib tulan areboleboleingwas.”

Yesus a mandam endeqa singila kalil gotran̄yosiq tigelejunu

25 Osiqa Yesus a olo marej, “E ningi yawo anjam mern̄goqnam. Bunuqna e olo yawo anjam bei ningi mern̄gwasai. Anjam aqa damu geregere plaltosiy ijo Abu qa mern̄goqnqai.

26 Bati deqa e segi ningi qa Abu pailyqasai. Ningi ijo ñam na Abu pailyoqnqab.

27 Ijo Abu a segi na ningi qalaqalain̄geqnu. Di kiyaaqa? Ningi e qalaqalaiboqnsib e Qotei aqaq na bem degsi poinḡeqnu deqa.

28 Nami e ijo Abu aqaq na bosim mandamq aiyem. Sokiñala e olo mandam uratosiy aqaq olo oqwai.”

29 Onaqa Yesus aqa angro nan̄gi aqa anjam di qusib minjeb, “Od, endego ni boleq di anjam ubtosim mergonum. Ni yawo anjam mergosai.

30 Deqa bini iga poigwo, ni kumbra kalil qa qalieonum. Deqa iga ni anjam bei nenemm̄qasai. Ni namoqna gago nenem qalieonum. Utru deqa iga ni qa gago areqalo singilatosim maronum, bole, ni Qotei aqaq na bem.”

31 Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ningi e qa nun̄go areqalo singilatonub e? Di keretonub.

32 Ningi quiy. Bati bei bqas agi bqo. Sokiñala jeu tamo nan̄gi na ningi teteinḡibqa ningi kalil segisegiosib nun̄go qureq jaraiqab. Jaraiyibqa e segi sqai. Bole, e segi sqasai. Ijo Abu a e ombla sqom.

33 E anjam endi ningi mern̄geqnum. Di kiyaaqa? Ningi na e beterbosib are lawo sqajqa deqa. Bole, ningi mandamq endi gulbe koba oqnqab. Di un̄gum. E segi na mandam endeqa singila kalil gotran̄yosim tigelejunum. Deqa ningi are singilatosib soqniy.”

17

Yesus a aqa angro nanği qa pailyej

¹ Yesus a anjam degsi marsiq koboonaqa lañ goge tarosiqa Qotei endegsi pailyej, “O Abu, bati brantqo. E ino segi Angro qujai unum deqa ni ijo ñam kobaqujatimqa e kamba dego ino ñam kobaqujatqai.

² Ni e singila ebem. Singila dena e na tamo unğasari kalil nanği taqatnjroqnqai. Osiy tamo kalil ni na ebem qaji nanği ñambile enjritqa nanği ñambile gaigai sqab.

³ Ñambile gaigai sqajqa kumbra agiende. Tamo e na ñambile enjreçnum qaji nanği ni qa bole qalieeqnub. Agi ni segi Qotei bole. Nanği e Yesus Kristus qa dego bole qalieeqnub. Agi ni na e qarınbonam mandamq aiyem. Ñambile gaigai sqajqa kumbra agide.

⁴⁻⁵ “O Abu, e mandamq endi ino ñam koba ti ino singila koba ti babtoqnem. Osim wau kalil ni na ebem qaji di yekritem. Nami mandam a brantosaisonaqa e ni ombla ñam koba ti soqnem. Ñam di ni na olo ebimqa aqo ombla ñam koba ti sqom.

⁶ “Tamo kalil ni na ebem qaji nanği di e na ino ñam osornjroqnem. Deqa nanği ino anjam dauryoqneb. Nanği ino segi tamo soqneb deqa ni na nanği mandamq endena eleņosim e ebem.

⁷ Bini nanği qalieonub, inği inği kalil ni na e ebem qaji di inoq dena branteb.

⁸ Nanği degsib qalieonub. Di kiyaaqa? Anjam kalil ni na e merbem qaji di e kamba nanği minjrnem nanği queb. Qusib ni na e qarınbonam bem anjam di nanço areqaloq di singilateb. Osib endegsi poinjrej, e inoq dena bem.

⁹ “E nanği qa ni pailmonum. E mandam qaji tamo unğasari nanği qa ni pailmosai. Tamo ni na ebem qaji nanği qa segi e ni pailmonum. Di kiyaaqa? Nanği ino tamo unub deqa.

¹⁰ Ijo tamo kalil nanği di ino dego. Ino tamo kalil nanği di ijo dego. Nançoq dena e ñam kobaquja eqnum.

¹¹ “E inoq olo bqai. Deqa e mandamq endi olo sqasai. Ariya tamo ni na ebem qaji nanği mandamq endi sqab. O Abu, ino kumbra kalil tulañ boledamu. Ni segi qujai une saiçoji. Ino ñam koba ni na ebem qaji ñam dena ni na ijo tamo nanği taqatnjroqnime. Amqa aqo aiyel are qujaitosim unum dego kere nanği kamba are qujaitosib sqab.

¹² E nanği koba na sosimqa ino ñam kobaquja ni na ebem qaji ñam dena nanği taqatnjroqnem. Deqa ijo angro bei padalosai. Angro qujai agi ni nami padalqajqa giltem qaji a segi padalqas. A padalamqa ino anjam nenğrençq di unu qaji di aqa damu brantqas.

¹³ E olo inoq bqai. Ijo segi arebolebole tulan kobaosim tamo ni na ebem qaji nanngoq di gaigai sqajqa deqa e mandamq endi sosimqa anjam endi mareqnum.

¹⁴ “E na nanqi ino anjam minjroqnem. Utru deqa mandam qaji tamo ungasari nanqi na nanqi jeutnjreqnub. Nanqi mandam qaji tamo sai. Agi e dego mandam qaji tamo sai.

¹⁵ Ni na nanqi joqsim nanqi mandam uratosib lan qureq oqwajqa deqa e ni pailmosai. Nanqi mandamq endi soqniq ni na nanqi taqatnjroqnim tamo uge Satan na nanqi ugeugeinjraim deqa e ni pailmonum.

¹⁶ Nanqi mandam qaji tamo sai. Agi e dego mandam qaji tamo sai.

¹⁷ Ino anjam kalil bole. Ni ino anjam bole di nanqi minjroqne. Yimqa anjam di nanngo are miligiq di wauoqnimqa nanqi ino segi tamo tintin sqab.

¹⁸ Nami ni na e qarinjbonam mandamq aisim tamo ungasari nanngo ambleq di soqnem. Deqa e kamba tamo ni na ebem qaji nanqi qarinjritqa mandam qaji tamo ungasari nanngo ambleq di sqab.

¹⁹ E nanqi qa are qalsiy ijo segi jejamu ni emekritqai. Ijo kumbra dena nanqi ino segi tamo tintin sosib ino anjam bole dauryoqgab.

²⁰ “E ijo angro 11 nanqi qa segi ni pailmosai. Bunuqna nanqi ijo anjam mare mare laqniqqa tamo ungasari gargekoba nanqi nanngo anjam quoqnsib e qa nanngo areqalo singilatoqngab. E nanqi qa dego ni pailmonum.

²¹ O Abu, ni ijoq di unum. E dego inoq di unum. Aqo aiyel are qujaitosim unum. Ijo segi tamo ungasari kalil nanqi dego aqo aiyel koba na are qujaitosim sqajqa deqa e ni pailmonum. Yimqa mandam qaji tamo ungasari nanqi qalieqab, ni na e qarinjbonam bem.

²² Aqo aiyel are qujaitosim unum. Ñam koba ni na ebem qaji di e kamba olo ijo segi tamo ungasari nanqi enjrem. Di kiyafa? Nanqi dego aqo aiyel koba na are qujaitosim sqajqa deqa.

²³ E ijo segi tamo ungasari nanngoq di unum. Ni ijoq di unum. Kumbra dena nanqi kalil dego aqo aiyel koba na are qujaitosim sqom. Soqnimqa mandam qaji tamo ungasari nanqi na nanqi unjrsibqa qalieqab, ni na e qarinjbonam bem. Osib qalieqab, ni e qalaqalaibeqnum dego kere ni ijo segi tamo ungasari nanqi qalaqalainjreqnum.

²⁴ “O Abu, tamo ungasari ni na ebem qaji qure e sqai di nanqi dego e ombla qure dia sqom. E deqa ni pailmonum. Nanqi e ombla sosibqa ñam koba ni na ebem qaji di unqajqa deqa ti e ni pailmonum. Nami ni mandam atosaisosimqa ñam koba di e ebem. Di kiyafa? Ni na e qalaqalaiboqnem deqa.

²⁵ O Abu, ino kumbra kalil tulan bole tintin. Mandam qaji tamo ungasari nanngi ni qa qaliesai. Ariya e ni qa qalie bole. Ijo segi tamo ungasari nanngi dego ni qa qalie bole. Deqa nanngi qalieonub, ni na e qarinjbonam bem.

²⁶ E ino ñam nanngi osornjroqnem. Nanngi olo osornjrqai. Yimqa ni na e qalaqalalibeqnum dego kere nanngi ino qalaqalaiyo kumbraq di sqab. Amqa e segi nanngi koba na sqom.”

18

Judas a Yesus osiq jeu tamo nanngo banq di atej

¹ Yesus a degsi Qotei pailyosiq koboonaqa a na aqa angro nanngi joqsiqa koba na walwelosib Kidron ya dosib taqal beiq aisib nañu agu beiq di soqneb.

² Bati gaigai Yesus aqa angro nanngi koba na nañu agu dia korooqneb. Deqa Yesus aqa angro Judas agi Yesus osim jeu tamo nanngo banq di atqas qaji a nañu agu di qaliesoqnej.

³ Deqa a na qaja tamo gargekoba nanngi wanal ti lam ti sebru ti elenonab joqsiqa nañu agu deq gileb. Atra tamo kokba ti Farisi ti nanngi na nanngi qarinjnrnab Yesus ojqa gileb. Rom nanngo qaja tamo qudei dego nanngi koba na gileb.

⁴ Gulbe kalil Yesus aqaq di brantqas qaji di a nami qaliesoqnej. Deqa qaja tamo nanngi aqaq bonabqa a nanngo areq aisqa nenemnrej, “Ninngi yai qa bonub?”

⁵ Onaqa nanngi na kamba minjeb, “Iga Yesus Nasaret qaji a qa bonum.” Onaqa Yesus na minjrej, “E agiende.” Judas agi Yesus osiq qaja tamo nanngo banq di atej qaji a nanngi koba na tigelesoqneb.

⁶ Onaqa nanngi Yesus aqa anjam di qusibqa qore na ulu- lonosib ñereñeb.

⁷ Onaqa Yesus na olo nenemnrej, “Ninngi yai qa bonub?” Onaqa nanngi na minjeb, “Iga Yesus Nasaret qaji a qa bonum.”

⁸ Onaqa Yesus na minjrej, “E nami merngonum, e agiende. Ninngi e qa bonub di e segi ojij. Ijo angro nanngi uratnjrib gileb.”

⁹ Yesus a nanngi degsi minjrej deqa aqa anjam bei nami marej qaji di aqa damu brantej. Agi a nami endegsi marej, “O Abu, tamo nanngi ni na ebem qaji bei e uratit padalqasai.”

¹⁰ Onaqa jeu tamo nanngi Yesus ojeqnab Saimon Pita na aqa sebru osiq atra tamo gate aqa kanjal tamo bei gateq di qalqajqa waiyej grotosiq dabkala segi gentetej. Kanjal tamo di aqa ñam Malkus.

¹¹ Onaqa Yesus na Pita minjej, “Ino sebru olo ate. E jaqatin koba oqai. Jaqatin di ya uge uyo bul. Di uyqai. Ijo Abu na merbej, ‘Ni jaqatin di oqam.’”

Qaja tamo nanngi Yesus ojsib Anas aqa talq osib aiyeb

¹² Onaqa qaja tamo nanği ti nanžo gate koba a ombla na Yesus ojsib aqa ban tonteteb.

¹³ Osib Kaiafas aqa sou Anas aqa talq osib aiyeb. Kaiafas a wausau deqa Juda nanžo atra tamo gate soqnej.

¹⁴ Agi a nami Juda tamo kokba nanği minjrej, “Tamo qujai a tamo unğasari kalil nanği qa moiqaş di kere.”

Pita a marej, “E Yesus aqa anğro sai”

¹⁵ Qaja tamo nanği Yesus osi aiyeqnabqa Saimon Pita a goreq na Yesus dauryosiq aiyej. Yesus aqa anğro bei dego a dauryosiq aiyej. Anğro di atra tamo gate a qalie. Deqa a Yesus dauryosiq torei jeñ miligiq gilsiq atra tamo gate aqa talq di brantej.

¹⁶ Ariya Pita a siranme qala oqeq di tigelesoqnej. Onaqa Yesus aqa anğro agi atra tamo gate a qaliesoqnej qaji a na siranme taqato uña minjnaqa odyonaqa Pita osiq ombla na jeñ miligiq gilsib tal qalaq di tigelesoqneb.

¹⁷ Onaqa siranme taqato uña a na Pita nenemyej, “Ni Yesus aqa anğro kiyoy?” Onaqa Pita na kamba minjej, “Eo. E aqa anğro sai.”

¹⁸ Kanğal tamo nanği ti tal taqato tamo nanği ti yornjrnaqa ñam tunğuyosib ñamyuwo areq di tigelesosib ñam yoroqneb. Onaqa Pita a dego bosiq nanği koba na tigelesosib ñam yoroqneb.

Atra tamo gate a anjam gargekoba Yesus nenemyoqnej

¹⁹ Bati deqa atra tamo gate a anjam gargekoba Yesus nenemyoqnej. Yesus aqa anğro nanği qa ti aqa anjam a na tamo unğasari nanği minjroqnej qaji deqa ti nenemyoqnej.

²⁰ Onaqa Yesus na kamba minjej, “E boleq di tamo unğasari nanği anjam minjroqnem. E bati gaigai Qotei tal miligiq di, atra tal miligiq di, Juda nanžo koro sawaq di anjam palontonşim minjroqnem. E uliosim anjam minjrosaiognem.

²¹ Deqa ni kiyaaqa e nenemkobaibeqnum? Tamo unğasari ijo anjam quoqneb qaji nanği segi nenemnjrinqa nanği na mermqab. E anjam minjroqnem qaji di nanği qalie.”

²² Yesus a atra tamo gate degsi minjnaqa qaja tamo bei Yesus aqa areq di tigelesoqnej qaji a ban lubtosıqa Yesus aqa ulatamuq di qalej. Osıqa minjej, “Ni kiyaaqa atra tamo gate aqa medabu ojonum?”

²³ Onaqa Yesus na kamba minjej, “E anjam maronum endi gisañamqa ubtosim merbe. Ariya ijo anjam boleamqa ni kiyaaqa e lubonum?”

²⁴ Onaqa Anas na aqa qaja tamo nanği minjrnaqa Yesus osib atra tamo gate Kaiafas aqaq gileb. Yesus aqa ban tonto qorbi sonaq osi gileb.

Pita a olo marej, “E Yesus aqa angro sai”

²⁵ Saimon Pita a njamyowo areq di tigelesosiq nam yoreqnaqa tamo qudei na minjeb, “Ni dego Yesus aqa angro bei kiyo?” Onaqa Pita a saidosiq minjrej, “Eo. E aqa angro sai.”

²⁶ Onaqa atra tamo gate aqa kanjal tamo bei na Pita minjej, “E ni kiyo Yesus ombla nañu aguq di sonam numonum?” Tamo di agi Pita na tamo dabkala gentetej qaji aqa was.

²⁷ Onaqa Pita a olo saidosiq minjej, “Di e sai.” Pita a degsi gisañoqalubtonaqa tuwe anjamej.

Juda tamo kokba nanği na Yesus osib Pailat aqa talq gileb

²⁸ Onaqa nobqolo malu qameqnaq Juda tamo kokba nanği na Kaiafas aqa talq dena Yesus osib Rom nanço mandor Pailat aqa tal kobaqujaq gileb. Nanği tal miligiq gilosai. Nanği endegsib are qaleb, “Pailat a Juda tamo sai. A sawa bei qaji tamo. Deqa iga aqa tal miligiq gilqa getento. Gago dal anjam degsi unu. Iga aqa tal miligiq gilqom di iga une ti sqom. Deqa gago yori bati koba brantimqa iga inği uyqa keresaiigwas.” Nanği degsib are qalsib deqa nanği Pailat aqa tal miligiq gilosai.

²⁹ Nanği oqeq di tigelesonabqa Pailat a segi oqedosiq nançoq di brantej. Brantosiqā nenemnjrej, “Tamo endi aqa une kiye qa ninği a osib ijoq bonub?”

³⁰ Onaqa nanği na Pailat minjeb, “Tamo endi a kumbra uge yosai qamu iga inoq osi bosai qamu.”

³¹ Onaqa Pailat na olo minjrej, “Ninği a olo osi aisib nunço segi dal anjam na aqa une qa pegiyiy.” Onaqa nanği na kamba Pailat minjeb, “Iga Juda tamo. Deqa iga na tamo moiyoṭqa keresai.”

³² Nanği Pailat degsib minjeb deqa anjam bei Yesus a nami marej qaji di aqa damu brantej. Agi Yesus a gam kiye na moiṭas di a segi nami ubtej.

³³ Onaqa Pailat a olo puluosiqā aqa tal miligiq gilsiq aqa qaja tamo nanği minjrnaqa nanği na Yesus osib aqa areq beb. Bonabqa Pailat na nenemyej, “Ni Juda nanço Mandor Koba e?”

³⁴ Onaqa Yesus na kamba minjej, “Ni ino segi areqalo na anjam di merbonum kiyo tamo qudei na e qa saimonub qusim anjam di merbonum kiyo? Ni e merbe.”

³⁵ Onaqa Pailat na olo minjej, “E Juda tamo e? Sai. Ni que. Ino segi leñ agi Juda nanği ti atra tamo kokba ti nanği na ni osib ijoq bonub. Deqa ni merbe. Ni une kiye yonum deqa ni osi bonub?”

³⁶ Onaqa Yesus na minjej, “E mandam qaji mandor sosai. Degsi so qamu Juda nanği na e ojeqnaḅ ijo wau tamo nanği niriñosib goto itnjreb qamu.”

³⁷ Onaqa Pailat na olo Yesus nenemyej, “Ni bole mandor e?” Onaqa Yesus na minjrej, “Od, ni kere merbonum. E mandor. E anjam bole ubtqajqa deqa mandamq aisim nambabem. Tamo kalil anjam bole dauryeqnub qaji nanği ijo anjam queqnub.”

³⁸ Onaqa Pailat na nenemyej, “Anjam bole di kiye?”

Juda nanği na Pailat minjreb, “Ni Yesus namburbasq di qame!”

Pailat a degsi marsiqa olo oqedosiqa Juda tamo kokba nanğoq gilsiqqa minjrej, “E tamo endi aqa jejamuq di une bei unosai.

³⁹ Deqa e nunğo kumbra bei dauryqai. Wausau gaigai nunğo yori bati koba branteqnaqa e na tamo qujai tonto talq dena uratoqnsim engeqnum. Deqa ninği na merbiy. Wausau endeqa e tamo yai uratosiy engwai? E Juda nanğo mandor endi uratosiy engwai e?”

⁴⁰ Onaqa Juda tamo kokba nanği olo tulanğ saidosib minjreb, “Ni a uratim oqedaiq. Tonto tamo Barabas a uratim oqedem.” Nanği Pailat degsib minjreb. Barabas a leñ ojo tamo.

19

¹ Onaqa Pailat a Yesus osiqa aqa qaja tamo nanğo banğ di atsiqa minjrej, “Ninği Yesus bu toqon na kumbainiyiy.” Degsi minjrnaqa nanği na Yesus osib bu toqon na kumbainyeb.

² Kumbainyosib koboonaqa nanği na sil luwit osib lulumosib dena mandor kokba nanğo gate tatal bul gereiyosib aqa gateq di atetosib singila na teqiyeb. Osib gara jugo olekoba lent mandor kokba nanği gaigai jigeqnub deqaji bei osib Yesus jigeteb. A segi qa Mandor Koba maroqnej deqa nanği na kumbra degyeb.

³ Osib nanği Yesus aqa areq bosib a misilinyoqnsib gisañ na binjiyoqnsib minjoqneb, “O Juda nanğo Mandor Koba, kaiye.” Nanği degsib Yesus misilinyoqnsib banğ lubtosib aqa ulatamuq di qaloqneb.

⁴ Onaqa Pailat a olo aqa talq dena oqedosiqa Juda tamo kokba nanği minjrej, “Ninği uniy. E Yesus aqa jejamuq di une bei yala unosai bole sai. Ninği di qalieqajqa deqa e Yesus olo nunğoq osi bonum.”

⁵ Degsi minjrnaqa Yesus a oqedej. Gate tatal sil luwit na gereiyosib aqa gateq di ateteb qaji de ti gara lent a jigeteb qaji de ti qorbi oqedej. Onaqa Pailat na minjrej, “Ninği tamo endi uniy.”

⁶ Degsi minjrnaqa atra tamo kokba ti nanğo qaja tamo nanği ti Yesus unsibqa nanği murqumyoqnsib Pailat wainjoqnsib minjoqneb, “Ni a namburbasq di qame! Ni a namburbasq di qame!” Onaqa Pailat na minjrej, “Ninği segi na Yesus osib namburbasq di qamiy. E aqa jejamuq di une bei unosai.”

⁷ Onaqa Juda tamo kokba nanği na olo Pailat minjeb, “Yesus a segi qa marqo, ‘E Qotei aqa Njiri.’ Aqa une deqa a moyiem. Gago dal anjam degsi unu.”

⁸ Onaqa Pailat a nanĝo anjam di qusiqa a tulaŋ ulaugetej.

⁹ Osiqa a olo Yesus osiq tal milligiq gilsiq nenemyej, “Ni sawa qabe qaji? Ni e merbe.” Onaqa Yesus a mequmesoqnej. A na kamba anjam bei Pailat minjosai.

¹⁰ Deqa Pailat na olo minjej, “Ni anjam bei merbqasai e? Ni que. E tamo kobaquja. Deqa e ni uratmit ni gilqam. E ni uratmqasai di ni namburbasq di gainosim moiqam. Ni degsi poimosai e?”

¹¹ Onaqa Yesus na Pailat minjej, “Qotei laŋ qureq di unu qaji a na ni siŋgila emosai qamu ni e gulbe bei ebqa keresai qamu. Deqa ino une kiŋala. Ariya atra tamo gate agi e ojsiq ino baŋq di atqo qaji aqa une kobaquja.”

¹² Yesus na Pailat degsi minjnaq qusiqa olo oqedosiqa Juda tamo kokba nanği minjrej, “Uŋgum. E Yesus uratit gilqas.” A nanği degsi minjreqlaqa nanği na olo tulaŋ saidoqnsib murqumyoqnsib minjoqneb, “Ni Yesus uratim gilaiq. Ni a uratqam di ni mandor koba Sisar aqa wau tamo bolesai. Yesus a marqo, ‘E segi mandor koba.’ A degsi marqo deqa a na Sisar jeu atqo.”

¹³ Nanği na Pailat degsib minjeq nab qusiqa a olo Yesus osiq oqedosiqa aqa awo jaram kobaq di awoej. Pailat a gaigai tamo nanĝo une qa peginjrqa oqnsiq dia awooqnej. Jaram so qaji sawa di aqa ñam Meniŋ Bijal. Hibru anjam na “Gabata” mareq nub.

¹⁴ Juda nanĝo yori bati koba brantqa laqnej deqa yori bati aqa iŋgi iŋgi kalil gereiyosib atnab soqnej. Seŋ bati 12 onaq qanam jigeej. Deqa Pailat na Yesus osiq Juda tamo kokba nanği minjrej, “Niŋgi nunĝo mandor koba uniy.”

¹⁵ Onaqa nanği tulaŋ lelenjoqnsib minjoqneb, “Ni a taqal waiy! Osim namburbasq di qame!” Onaqa Pailat na nenemnjrej, “E nunĝo mandor koba osiy namburbasq di qamqai e?” Onaqa atra tamo kokba nanği na kamba minjeb, “Gago mandor bei saiqoji. Gago mandor qujai agi Sisar.”

¹⁶ Onaqa Pailat a nanĝo areqalo dauryosiqa Yesus osiq nanĝo baŋq di atsiqa minjrej, “Niŋgi na Yesus osib namburbasq di qamiy.”

Yesus a namburbasq di gainej

¹⁷ Pailat a Juda tamo kokba nanği degsi minjrnaqa qaja tamo nanği Yesus osib aqa qawarq di aqa segi namburbasq atetosib a baŋ ojsib Jerusalem uratosisi osi gilsib sawa agu kiŋala bei aqa ñam Tamo Gate Tanu di branteb. Ñam di Hibru anjam na “Golgota” mareq nub.

18 Di brantosib Yesus osib namburbasq di qameb. Tamo aiyel dego namburbasq di qamelenjeb. Yesus a ambleq di tigeltosib tamo bei aqa ban qonanq di tigelteb. Bei aqa ban woq di tigelteb.

19 Onaqa Pailat a anjam bei nengrenyosiq namburbas mutu gogeq di atej. A endegsi nengrenyej, “Yesus Nasaret qaji a Juda nanjo Mandor Koba.”

20 Sawa agu Yesus namburbasq di gainteb qaji di Jerusalem jojom. Deqa Juda tamo ungasari gargekoba nanji gile beoqn-sib anjam Pailat na nengrenyej qaji di sisiyoqneb. Anjam di Hibru anjam na ti Rom nanjo anjam na ti Grik nanjo anjam na ti turtosiq nengrenyej.

21 Onaqa Juda nanjo atra tamo kokba nanji na Pailat minjeb, “‘Yesus a Juda nanjo Mandor Koba’ anjam degsi nengrenyaim. ‘A marej, “E Juda nanjo Mandor Koba,” ’ anjam degsi nengrenye.”

22 Onaqa Pailat na minjrej, “Unqum. E anjam nengrenyonum degesoqnem.”

23 Ariya qaja tamo nanji na Yesus namburbasq di qamsibqa aqa gara elenqa marsib giltelenjeb. Giltelenjosib tumbol qolqe ateb. Aqa gara jugo olekoba di gara banqa qujai na gereiyeb. Gara banqa bei na totoryosai. Gara di tulan boledamu.

24 Deqa qaja tamo nanji segi segi qairosib mareb, “Iga gara di bumbranyqasai. Iga menin silali alanonam tamo yai aqa menin na bunjrqas a na gara di oqas.” Degsib marsib menin silali alanjeb. Nanji kumbra di yeb deqa Qotei aqa anjam bei nengrenq di unu qaji di aqa damu brantej. Anjam agiende, “Nanji ijo gara elenqa marsib giltelenqab. Giltelenjosib menin silali alanqab.”

25 Yesus aqa ai wo aqa ai yala wo namburbas utruq di tigelesoqneb. Maria Makdala qure qaji wo Klopas aqa njan Maria wo nanji aiyel dego bosib koba na tigelesoqneb.

26 Onaqa Yesus a tirosiqa aqa ai wo aqa angro agi a tulan qalaqalaiyoqnej qaji de wo namburbas utruq di tigelesonab unjrsiqa aqa ai metosiq minjej, “O ai, di ino angro.”

27 Osiqa angro di minjej, “Di ino ai.” Onaqa bati qujai deqa angro dena Yesus aqa ai osiqa aqa segi talq di ombla sosibqa taqatoqnej.

Yesus a moiyej

28 Yesus a qalieej, wau kalil aqa Abu na yej qaji di kobotej. Osiqa marej, “E ya qarbqo.” A degsi marej. Di kiyaaqa? Qotei aqa anjam bei nengrenq di so qaji di aqa damu brantqajqa deqa.

29 Onaqa qaja tamo nanji Yesus aqa anjam di qusibqa gara ñenji bei osib wain isa kobaq di tuqteb. Tuqtosib naman

bei aqa dani osib mutuq di gara ñengi qosisib osib Yesus anaiyqajqa soqtosib aqa medabuq di ateb. Wain di ya nobu bei ñamburbas utruq di nami atnab soqnej qaji dena tigsib Yesus anaiyeb.

³⁰ Onaqa Yesus a wain isa koba di uysiqqa marej, “Bini e ijo wau kobotonum.” Degsi marsiqa aqa gate gulainosiqa mondor titosiq moiyej.

Qaja tamo bei na Yesus aqa jar banqaq di qamej

³¹ Juda nanjo yori bati koba brantqa laqnej deqa yori bati aqa inji inji kalil gereiyosib atnab soqnej. Nebe yori bati. Deqa Juda nanji mareb, “Iga yori bati qa tamo nanji ñamburbasq di uratnjrim sqasai.” Osib nanji Pailat aqa areq bosib minjeb, “Ni ino qaja tamo nanji minjrimqa gilsib tamo ñamburbasq di gainejunub qaji nanjo sinja gentetnjribqa urur moreñabqa osib subq atqab.”

³² Onaqa Pailat a nanjo anjam di qusiqa odosiq aqa qaja tamo qudei qarijnrnaq gilsib tamo aiyel Yesus koba na ñamburbasq di gainesoqneb qaji nanjo sinja gentetnjreb.

³³ Osib Yesus aqa areq gilsib uneb a nami moiyej. Deqa nanji aqa sinja gentosai.

³⁴ Onaqa qaja tamo bei na aqa qaja osiq Yesus aqa jar banqaq di qamnaq lej ti ya ti aiyej.

³⁵ Nanji kumbra di yonabqa e ijo segi ñamdamu na unem. E kumbra deqa saeqnsim laqnum. E segi qalieonum, ijo anjam bole. Deqa ninji qusib nunjo areqaloq di singilatij.

³⁶ Qaja tamo nanji kumbra di yeb deqa Qotei aqa anjam bei nenjrenq di so qaji di aqa damu brantej. Agi endegsib nenjrenyeb, “Nanji aqa tanu bei gentqasai.”

³⁷ Qotei aqa anjam bei dego aqa damu brantej. Anjam agiende, “Nanji qaja na aqa jar banqaq di qamsibqa a koqyesqab.”

Tamo aiyel na Yesus aqa jejamu osib sub bunujq di ateb

³⁸ Onaqa tamo bei aqa ñam Josep a Yesus aqa jejamu osim subq atqa marsiqa Pailat a nenemyqa gilej. Josep a Arimatea qure qaji. A Yesus dauryoqnej qaji. A Juda tamo kokba nanji ulainjrnsiq deqa uliosiq Yesus dauryoqnej. A boleq di dauryosaioqnej. Ariya a Pailat aqa areq gilsiqqa nenemyej, “Ni e odbimqa e Yesus aqa jejamu osiy subq atqa kere e?” Onaqa Pailat na Josep odyonaqa a Yesus aqa jejamu osiq subq atqa gilej.

³⁹ Nikodemus agi nami qolo Yesus aqaq gilej qaji a dego Josep ombla na Yesus aqa jejamu osib subq atqa gileb. Nikodemus a gilqa osiqa ñam so aqa ya quleq ti utru aiyela

turtosiq gereiyosiq osi gilej. Nam so aqa ya di aqa gulbe 30 kilogram.

⁴⁰ Onaqa nanği aiyel Yesus aqa jejamu osib gara boledamu na dalaosib nam so aqa ya di osib aqa jejamuq di liyeb. Juda nanği na tamo subq atqa oqnsib degyeqñub.

⁴¹ Sawa Yesus namburbasq di qameb qaji qalaq di nañu agu bei soqnej. Nañu agu dia sub bunuj bei soqnej. Sub dia nami tamo bei atosaisoqñeb.

⁴² Sub di isaq di sosai. A jom di soqnej. Juda nanço yori bati aqa inği inği kalil gereiyqa bati brantej deqa nanği aiyel na Yesus aqa jejamu osib sub miligiq di jugeb.

20

Yesus a subq na tigelej

¹ Yesus a subq di sonaq yori batiej. Olo nebeonaqa nobqolo ambru Maria Makdala qure qaji a tigelosiqqa Yesus aqa subq gilej. Gilsiq nam atej menin kobaquja sub me getenteb qaji di waqosiq taqal di sonaq unej.

² Unsiqa olo puluosiq urur ti aisiq Saimon Pita wo Yesus aqa anğro agi a tulan qalaqalaiyoqnej qaji de wo nanği aiyel itnjrsiqqa minjrej, “Gago Tamo Koba aqa jejamu subq dena osib jaraiyonub. Qabia kiyo atonub di iga qaliesai.”

³ Degsi minjrnaqa Pita anğro de wo nanği anjam di qusibqa Yesus aqa sub unqajqa gileb.

⁴ Nanği aiyel gurgurosib giloqnsib anğro dena Pita bunyosiqqa namoosi gilsiq subq di brantej.

⁵ Osiq sub meq di tigelosiqqa miligi tirosiq gara Yesus dalaeb qaji di sonaq unej. A sub miligiq aiyosai.

⁶ Onaqa Saimon Pita a bunuqna bosiq torei sub miligiq aiyej. Aisiq a dego gara Yesus dalaeb qaji di unej.

⁷ Gara mutu bei Yesus aqa gate qoseteb qaji di lubosiq taqal beiq di sonaq unej. Gara mutu di gara qudei ti turtosiq sosai. A segiq di soqnej.

⁸ Onaqa anğro namo subq di brantej qaji a dego sub miligiq aiyej. Aisiq gara di unsiq marej, “Bole.”

⁹ Bati deqa nanği aiyel Qotei aqa anjam bei nengrenq di so qaji di aqa utru geregere poinjrosaisoqnej. Anjam agiende, “Kristus a olo subq na tigelqas.”

¹⁰ Ariya nanği olo puluosib nanço qureq aiyeb.

Maria Makdala qaji a Yesus unej

¹¹ Onaqa Maria a sub qalaq di tigelesosiqqa akamoqnej. Akamoqnsiqqa sub miligi tirej.

¹² Tirosiqa lan anğro aiyel sub miligiq di sonab unjrej. Nanği gara qat jigsib Yesus neioteb qaji lumeq di awesoqñeb. Bei gateqsi bei sinğaqsi awesoqñeb.

13 Awesosibqa Maria minjeb, “Uña, ni kiyaga akameqnum?” Onaga minjrej, “Nangi ijo Tamo Koba osib jaraiyonub. Qabia kiyo atonub di e qaliesai.”

14 Maria a nangi degsi minjrasiq bulosiqa aqa qoreq di Yesus a tigelesonaq unej. A qaliesai, di Yesus.

15 Onaga Yesus na Maria minjej, “O uña, ni kiyaga akameqnum? Ni yai unqa bonum?” Onaga Maria a are qalej, “Tamo endi a nañu agu taqateqnu kiyo?” Degsi are qalsiq minjej, “Ni na kiyo ijo Tamo Koba osim sawa qabia atonum di merbimqa e gilsiy oqai.”

16 Onaga Yesus na minjej, “O Maria.” Degsi minjnaqa Maria a Yesus qa poiyoonaqa areiyosiq minjej, “O Rabonai.” Di Hibru anjam. Aqa damu, “O Qalie Tamo Koba.”

17 Onaga Yesus na Maria minjej, “E ijo Abu aqaq oqosaiunum deqa ni e ojaim. Ni ijo was nanogoq gilsim endegsi minjre, ‘Yesus a marqo, ‘E ijo Abu aqaq olo oqwai. Ijo Abu agi nungo Abu dego. Ijo Qotei agi nungo Qotei dego.’” Ni gilsim nangi degsi minjre.”

18 Onaga Maria Makdala qaji a Yesus aqa anjam di qusiqa gilsiq Yesus aqa angro nangi itnjrsiqa minjrej, “E gago Tamo Koba a unonum.” Osiqa anjam kalil Yesus na minjej qaji di olo nangi sainjrej.

Yesus aqa angro nangi na a uneb

19 Yori bati koboosiq bilaqtonaqa Yesus aqa angro nangi tal bei gogetosib sirañme kalil qandimtelenosib warum miligiq di soqneb. Nangi Juda tamo kokba nangi ulainjrsib deqa degyeb. Onaga bati qujai deqa Yesus a tal miligiq di brantosiqa nanjo ambleq di tigelosiq minjrej, “O ijo angro, ningi are lawo soqniy.”

20 Osiqa aqa ban ti jar banga ti nangi osornjrej. Onaga nangi kalil Tamo Koba a unsibqa tulan areboleboleinjrej.

21 Onaga Yesus na olo minjrej, “Ningi are lawo soqniy. Ijo Abu na e qarinqbei dego kere e ningi qarinqeqnum.”

22 Yesus na aqa angro nangi anjam degsi minjrasiqa aqa mondor puynjrasiqa minjrej, “Ningi Qotei aqa Mondor Bole oiy.

23 Ningi tamo ungasari nanjo une kobotetnjrqab di Qotei a dego nanjo une kobotetnjrqas. Ariya ningi tamo ungasari nanjo une kobotetnjrqasai di Qotei a dego nanjo une kobotetnjrqasai.”

Tomas a Yesus unej

24 Yesus a nanogoq di brantej di Tomas a nangi koba na sosai. Tomas a Yesus aqa angro 12 deqaji bei. Aqa ñam bei Didimus.

²⁵ Onaqa Yesus aqa angro nanği gilsib Tomas itosib minjeb, “Iga gago Tamo Koba a unonum.” Degsi minjnabqa a nanço anjam di qunaq ugeiyonaq minjrej, “E ijo nãdamu na Yesus aqa bañ bile tutu na qameb qaji pirigi di unsiy ojçai di e marçai, ‘Bole.’ E aqa jar bañga qaja na qameb qaji pirigi di dego unsiy ojçai di e marçai, ‘Bole.’ E unçasai di e bole qa marçasai.”

²⁶ Ariya bati 7 koboonaqa Yesus aqa angro nanği olo tal miligiç di soqneb. Tomas a dego nanği koba na soqneb. Sirañme kalil qandimesonabqa Yesus a tal miligiç di brantosiq nanço ambleq di tigelosiq minjrej, “O ijo angro, niñgi are lawo soqniy.”

²⁷ Osiqa Tomas minjej, “O Tomas, ni ino bañ gei na ijo bañ bile qameb qaji pirigi ojsim unime. Ino bañ waiyosim ijo jar bañga qameb qaji pirigi dego oje. Areqalo aiyelaim. Areqalo qujaitosim e qa ino areqalo singilat.”

²⁸ Onaqa Tomas na Yesus minjej, “O Yesus, ni ijo Tamo Koba. Ni ijo Qotei dego.”

²⁹ Onaqa Yesus na olo Tomas minjej, “Ni ino nãdamu na e nubsim deqa ino areqalo e qa singilatunum e? Ariya tamo unçasari nanço nãdamu na e nubosaieqñub qaji nanği e qa nanço areqalo singilatqab di nanği tulañ areboleboleinjrças.”

Jon a anjam endi nenğrenyej di aqa utru

³⁰ Yesus a Qotei aqa mañwa tulañ gargekoba aqa angro nanço nãdamuq di yoqnej. E aqa mañwa quja quja segi buk miligiç endi nenğrenyonum.

³¹ E anjam endi nenğrenyonum. Di kiyaaqa? Niñgi sisiyosib Yesus qa nuñço areqalo singilatosisib a bole Kristus Qotei aqa Niri degsi poiñğwajqa deqa. Osib niñgi Yesus aqa ñam na nãmbile gaigai sqajqa deqa.

21

Yesus aqa angro 7 nanği na Yesus uneb

¹ Onaqa bati bei Yesus a Taiberias ya agu qalaq di sosiqa aqa angro nançoq di olo brantej. E deqa kiñala saçai.

² Ya agu qalaq di Yesus aqa angro 7 nanği soqneb. Angro bei Saimon Pita. Bei Tomas aqa ñam bei Didimus. Bei Nataniel. Nataniel aqa qure utru Kana. Kana a Galili sawaq di unu. Sebedi aqa niri aiyel nanği dego ya agu qalaq di soqneb. Ariya Yesus aqa angro aiyel dego nanği koba na soqneb.

³ Onaqa Saimon Pita na nanği minjrej, “E qe oqajqa deqa kakañ waiyqa aiyeqñum.” Onaqa nanği na minjeb, “Iga kalil koba na aiqom.” Degsi minjsib nanği koba na aisib qobuñ gogetosib ya robuq oqsib kakañ waiyoqneb. Di qolo. Waiyeqñab nebeej. Nanği qe bei osai bole sai.

⁴ Nobqolo ambru nanḡi qobun miligiq di sosib ḡam ateb Yesus a alile di tigelesonaq uneb. Nanḡi qaliesai, di Yesus.

⁵ Deqa a na nenemnjrej, “O ijo anḡro, niḡi qe onub e?” Onaqa nanḡi na minjeb, “Eo. Iga qe osai.”

⁶ Onaqa minjrej, “Niḡi qobun aqa qala bei baḡ woq di kakan waiyyi. Waiyosib niḡi qe oqab.” Onaqa nanḡi Yesus aqa anjam di dauryosib baḡ woq di kakan waiyeb qe tulaḡ ani eb. Qe di tulaḡ gargekoba deqa nanḡi na soqtosib qobun goge di atqa keresaiinjrej.

⁷ Onaqa Yesus aqa anḡro agi a tulaḡ qalaqalaiyoqnej qaji a na Pita minjej, “Tamo di gago Tamo Koba.” Onaqa Saimon Pita a anjam di qusiqa aqa gara jugo wauqa osiq piqtej qaji di olo jigsiqu qobun dena prugosiq yaq aisiq qawainosiq Yesus aqa areq gilej.

⁸ Yesus aqa anḡro qobun miligiq di soqneb qaji nanḡi alile jojom 100 mita. Deqa kakan qe na maqesonaq nanḡi qobun na titosib aisib alile di tiryeb.

⁹ Alile di tiryosib ḡam ateb di Yesus a nami ḡam tunguyosiq qe koitonaq ḡamyuwoq di sonaq uneb. Bem qudei dego sonaq uneb.

¹⁰ Deqa Yesus na minjrej, “Niḡi qe onub di qudei osi boiy.”

¹¹ Onaqa Pita a olo qobun gogetosiq kakan qe ti titosiq alile di atej. Qe di kokba. Qe kalil sisiyeb 153. Di qe gargekoba. Ariya kakan yala branosai.

¹² Onaqa Yesus na minjrej, “Niḡi bosib iḡi uyiy.” Anḡro bei na yala nenemyosai, “Ni tamo yai?” Degosai. Nanḡi qalie, di nanḡo Tamo Koba.

¹³ Onaqa Yesus a ḡamyuwo jojomyosiq a bem ti qe ti di osiq nanḡi anainjronaq uyeb.

¹⁴ Yesus a subq na tigelosiq aqa anḡro nanḡoq di bran-toaiyeltej. Bini qalubqo.

Yesus na Pita minjej, “Ni ijo kaja du du nanḡi gereinjriime”

¹⁵ Nanḡi iḡi uynab koboonaqa Yesus na Saimon Pita nenemyej, “O Saimon, Jon aqa ḡiri, ni ijo anḡro kalil nanḡi bunḡjrsimqa ni segi e tulaḡ qalaqalaibeqnum e?” Onaqa Pita na minjej, “Od, Tamo Koba, ni qalieonum, e ni qalaqalaimeqnum.” Onaqa Yesus na minjej, “Ni ijo kaja du du nanḡi gereinjriime.”

¹⁶ Osiqu olo Pita nenemyej, “O Saimon, Jon aqa ḡiri, ni e tulaḡ qalaqalaibeqnum e?” Onaqa Pita na minjej, “Od, Tamo Koba, ni qalieonum, e ni qalaqalaimeqnum.” Onaqa Yesus na minjej, “Ni ijo kaja nanḡi taqatnjriime.”

¹⁷ Osiqu olo nenemyej, “O Saimon, Jon aqa ḡiri, ni e qalaqalaibeqnum e?” Yesus na Pita anjam di nenemyoqalubtej deqa Pita a are gulbeyonaq minjej, “O Tamo

Koba, ni kumbra kalil qa qalie. Deqa ni qalieonum, e ni qalaqalaimenqnum.” Onaqa Yesus na olo minjej, “Ni ijo kaja nanqi gereinjirime.

¹⁸ “O Pita, e bole mermqai. Ni angro wala sosimqa ni ino segi areqalo dauryoqnsim sawa ni gilqajqa are soqnej qaji deq giloqnem. Ariya bunuqna ni qeliosimqa ino ban aiyel soqtim tamo bei na ni tontmosim sawa ni gilqajqa asgimqas qaji deq osi gilqas.”

¹⁹ Pita aqa moiqajqa gam di Yesus na ubtosiq degsi minjej. Pita a gam dena moyim Qotei aqa ñam goge oqwas. Pita a di qalieqajqa deqa Yesus na degsi minjej. Osiqa Pita minjej, “Ni e daurbe.”

Anjam getento

²⁰ Osiqa Yesus a Pita ombla walweloqnsibqa Pita a bulosiq angro Yesus na tulan qalaqalaiyoqnej qaji a nanqi aiyel daurn-jreqnaq unej. Angro di agi nami Yesus aqa angro nanqi koba na inji uyoqnsibqa a Yesus beteryosiq nenemyej, “O Tamo Koba, angro yai na ni osim jeu tamo nanjo banq di atqas?”

²¹ Deqa Pita a angro di unsiqa Yesus nenemyej, “O Tamo Koba, bunuqna ino angro di a kumbra kiye turqas?”

²² Onaqa Yesus na Pita minjej, “Angro di a moyosaisoqnimqa e olo bqai degsi minjitqa ni deqa are koba qalaim. Di ino wau sai. Di ijo wau. Ni e daurbe.”

²³ Yesus na Pita degsi minjej. Deqa angro di a moiqasai anjam di sawa sawaq gileqnaqa Kristen was kalil nanqi quoneb. Angro di a moiqasai Yesus na Pita degsi minjosai. A na minjej, “Angro di a moyosaisoqnimqa e olo bqai degsi minjitqa ni deqa are koba qalaim.”

²⁴ Yesus aqa angro di agi e segi. E na anjam endi nenjrenjyonum. E ijo segi njamdamu na Yesus aqa kumbra kalil endi unsim deqa nenjrenjyonum. Iga qalieonum, ijo anjam endi bole.

²⁵ Yesus a mandamq endi sosiqa a kumbra tulan gargekoba yoqnej. Deqa e are qalonum, Yesus aqa kumbra kalil deqa nenjrenjyom di buk tulan tumbol kobaosim sawa sawa kalilq di maqosim sawa atqa keresaiqas.

YESUS AQA ANJAM MARO TAMO NANGI

Yesus na aqa Mondor qarinyim aqa angro nanngoq aiqas

¹ O Tiofilus, e nami anjam bei nengrenyosim inoq qarinyem. Kumbra kalil Yesus a yoqnej qaji deqa ti anjam kalil a na tamo ungasari nanqi minjroqnej qaji deqa ti utruq na nengrenyem.

² Nengrenyosim gilsimqa Qotei na Yesus osiq lan qureq oqej di patem. Yesus a lan qureq oqosaisosiq aqa segi angro giltjrej qaji nanqi koroinjrnaqa Mondor Bole na aqa medabu singilatetonaqa minjrej, “Ninigi ijo wau ojoqnsib ijo anjam mare mare laqniy.”

³ Yesus a jaqatin osiq moisiq olo nambile sosiq aqa angro nanngoq di brantoqnsiq manwa gargekoba yeqnaqa nanqi unoqneb. Unoqnsib maroqneb, “Bole.” Bati 40 qa a nanngoq di brantoqnej. Brantoqnsiq Qotei a tamo ungasari nanngo Mandor Koba sosim nanqi taqatnrqas anjam di minjroqnej.

⁴ Onaqa bati bei Yesus na aqa angro nanqi di olo koroinjr-siq minjrej, “Ninigi Jerusalem urataib. Ijo Abu aqa Mondor ninigi nami engwa marej qaji deqa tarinoqnsib soqniy. E nami ninigi deqa merngoqnem.

⁵ Jon a ya na tamo ungasari nanqi yansjroqnej. Ariya bati qudei koboamqa e Mondor Bole aqa singila na ninigi yansngwai.”

⁶ Onaqa bati bei Yesus a olo aqa angro nanqi koroinjrnaqa nanqi na endegsib nenemyeb, “O Tamo Koba, bini bati endeqa kiyo ni na Rom nanngo singila kobotosim iga Israel tamo ungasari singila egimqa iga kamba mandam endi taqatqom?”

⁷ Onaqa Yesus na minjrej, “Ninigi bati di qalieqa maraib. Di nungo wau sai. Di ijo Abu aqa wau. A segi na bati di giltej unu.

⁸ Ariya Mondor Bole a nungoq bamqa ninigi singila osib e qa anjam mare mare laqniy. Ninigi Jerusalem endia, Judia sawaq di, Samaria sawaq di, sawa sawa kalil keretosib e qa anjam mare mare laqniy.”

Yesus a lan qureq oqej

⁹ Yesus na aqa angro nanqi anjam degsi minjr-siq a mandam uratosiq lan goge oqeqnaqa nanqi a koqyesoqneb. Onaqa lanbi na a kabutonaqa nanqi a olo unosai.

¹⁰⁻¹¹ Nanqi lan goge tarosib nam ateqnabqa tamo aiyel gara qat jigeb qaji nanqi bosib nanngo areq di tigelosib minjreb, “O Galili tamo, ninigi kiyaaqa lan goge tarosib nam ateqnub? Yesus

a ningi uratngsiqa lan goge oqeqnaq ningi unonub mondonj a degsim olo bqas.”

Yesus aqa angro nanji na tamo bei giltonab a Judas aqa sawa ej

¹²⁻¹³ Mana nanji soqneb qaji aqa ñam Oliv mana. Mana di Jerusalem jojomq di unu. Nanji dena olo puluosib Jerusalem aisib tal gogetosib nanjo warum bei gogeqsi nanji gaigai soqneb qaji deq gileb. Yesus aqa angro warum deq gileb qaji nanjo ñam agiende. Pita, Jon, Jems, Andru, Filip, Tomas, Bartolomyu, Matyu, Alfius aqa ñiri Jems, Jems bei aqa ñiri Judas, Saimon agi nami Rom nanji winjrqaqqa maroqnej qaji. Yesus aqa angro 11 nanji di warum deq gileb.

¹⁴ Nanji ti ungasari qudei ti Yesus aqa was nanji ti aqa ai Maria dego nanji koba na gaigai warum dia koroqnsibqa are qujaitoqnsib Qotei pailyoqneb.

¹⁵ Bati bei tamo ungasari 120 Yesus qa nanjo areqalo singilateb qaji nanji koroosib sonabqa Pita a nanjo ambleq di tigelosiqqa minjrej,

¹⁶⁻¹⁷ “O ijo was ningi quiy. Qotei aqa anjam bei nenngrenq di unu qaji di aqa damu bini brantqo. Anjam di aqa damu Qotei a nami brantqa marej deqa agi brantqo. Anjam di Qotei aqa Mondor na Devit minjnaq qusiqa nenngrenyonaq soqnej. A Judas qa nenngrenyej. Judas agi iga koba na sosimqa Yesus aqa wau ojoqnem. Ningi qalie, bunuqna a na jeu tamo nanji gam osornjrnaqa Yesus ojob.” Pita a nanji anjam degsi minjrej.

¹⁸ Judas aqa kumbra tulanj uge. Aqa kumbra uge agiende. Juda tamo kokba nanji na a silali yonabqa Yesus osiqa nanjo banq di atej. A silali di osiqa mandam taqal bei awaiyej. Awaiyosiqa a mandam dia ulonosiqa aqa mene paraonaqa bi bilenej.

¹⁹ Bunuqna tamo ungasari kalil Jerusalem di soqneb qaji nanji deqa qusibqa mandam di aqa ñam “Akeldama” waiyeb. Di nanjo segi anjam na ñam waiyeb. Ñam di aqa damu, “Lenj Aiqajqa Mandam.”

²⁰ Ariya Pita a olo marej, “Devit a nami Qotei louqa buk miligiq di Judas qa endegsi nenngrenyej, ‘Aqa tal lanja sqas. Tamo bei na olo aqa tal oqasai.’ Osiqa olo Judas qa endegsi nenngrenyej, ‘Tamo bei na kamba aqa wau ojfas.’

²¹ “Deqa ijo was ningi quiy. Iga tamo bei giltonamqa a na Judas aqa sawa osim iga ti Yesus aqa wau ojgom. Iga nami Tamo Koba Yesus dauryosim laqnamqa bati deqa tamo nanji iga koba na soqnem deqaji bei giltqom.

²² Jon yansjro qaji aqa bati qa Yesus na aqa wau utru atej dena bosiq Qotei a Yesus yaigosiqqa lanj qureq oqej. Bati deqa tamo nanji iga koba na soqnem deqaji bei giltonamqa a

iga ti Yesus aqa wau ojgom. Ojsimqa Yesus a moisiq olo subq na tigelej deqa mare mare laqngom.”

²³ Pita a nanqi anjam degsi minjrnaqa nanqi na tamo aiyel giltnjreb. Josep Matias wo giltnjreb. Josep aqa ñam bei Barsabas. Aqa ñam bei Jastas.

²⁴ Nanqi aiyel giltnjrsibqa endegsib pailyeb, “O Tamo Koba, ni tamo kalil nanqo areqalo qalie. Deqa tamo aiyel endi ni yai giltqam di iga osorgimqa tamo dena Judas aqa sawa osim aqa wau ojgas.

²⁵ Judas a wau di uratosiqa moisiq sawa uge ni nami a aiqajqa giltem qaji deq aiyej.”

²⁶ Nanqi degsib pailyosib koboonaqa tamo yai na kamba Judas aqa wau ojgas deqa marsibqa meniñ silali alañeb. Alañonabqa Matias aqa meniñ na bunyej. Deqa nanqi Matias giltonabqa a Yesus aqa anjam maro tamo 11 nanqi koba na sosib wauoqneb.

2

Qotei aqa Mondor a mandamq aiyej

¹⁻² Onaqa Juda nanqo yori bati koba ñam Pentikos di brantej. Juda nanqo moma nanqi nami ingi meli bunuj otoreleneb. Deqa olo are qalqajqa yori bati brantonaqa Yesus aqa tamo ungasari nanqi tal qujaiq di koroosib soqneb. Sonabqa lan goge na jagwa koba anjam ato bulosiq tal nanqi awesoqneb qaji deq aiyej. Aisiq tal keretej.

³ Onaqa ingi bei a ñam pulon bulosiqqa aisiq segi segiosiqa nango gateq di awoelenonaq uneb.

⁴ Bati deqa Mondor Bole a nanqo segi segi are miligiq aisiq meñ bulyetnjrnaqa nanqi kalil qure utru segi segi nanqo anjam marelenoqneb.

⁵ Bati deqa Juda tulan gargekoba sawa sawa kalilq di ñambabeb qaji nanqi Jerusalem di soqneb. Nanqi kalil Qotei qa louoqneb qaji.

⁶⁻⁷ Jagwa koba di anjam ato bulonaqa nanqi kalil queb. Qusibqa manwa di unqajqa bosib koroeb. Koroosib nanqo segi segi qure utru anjam Yesus aqa tamo ungasari nanqi na mareq nab qusibqa prugugetoqneb. Osib maroqneb, “Tamo ungasari kalil endi Galili qaji.

⁸ Nanqi kiyersib gago segi segi qure utru anjam mareq nab iga queqnum?

⁹ Iga qudei Partia, Midia, Elam, Mesopotemia, Judia, Kapadusia, Pontus, Esia qaji.

¹⁰ Iga qudei Frigia, Pamfilia, Isip qaji. Iga qudei Libia sawa agi Sairini sawa jojom deqaji. Iga qudei Rom qaji.

11 Iga qudei Juda tamo tinjin. Iga qudei Juda nanjo lou dauryqa marsim nanjo miligiq aiyem. Iga qudei Krit. Iga qudei Arebia qaji. Nanji kiyersib gago segi segi qure utru anjam na Qotei aqa manwa kalil qa saeqnab iga queqnum?"

12 Juda kalil nanji anjam degsib marsibqa prugugetoqnsib segi segi maroqneb, "Endi kumbra kiyero?"

13 Onaqa nanji qudei yomuoqnsib maroqneb, "Nanji wain bunuj uysib deqa nanariosib anjam lanja lanja mareqnum."

Pita a anjam palontej

14 Onaqa Yesus aqa angro 11 nanji Pita ombla tigelosibqa Pita na aqa medabu waqtosiq endegsi marej, "Ninji Juda ti tamo kalil Jerusalem endi unub qaji ninji ti ijo anjam endi qusib poingem.

15 Ninji maronub, 'Tamo ungasari nanji di wain uysib naronionub.' Di sai. Endego nobqolo koba. Wain uyqa bati sai.

16 Manwa ninji bini unonub qaji endeqa Qotei aqa medabu o tamo Joel a nami marej. Agi a endegsi marej,

17 'Qotei a marqo, "Dinjo bati jojomoqnimqa e na ijo Mondor qarinyitqa tamo ungasari kalil nanjoq aiqas. Aisim nunjo angro mel ti nunjo angro sebin ti nanji singila enjrimqa nanji ijo medabu osib anjam maroqnaqab. Nunjo angro wala nanji ti nunjo tamo bole bole nanji ti areqalo waqtetnjroqnimqa neio buloqnsibqa ijo kumbra gargekoba unoqnaqab.

18 Bati deqa e na ijo Mondor qarinyitqa ijo wau tamo ti ijo wau unja ti nanjoq aisim singila enjroqnimqa nanji ijo medabu osib anjam maroqnaqab.

19 Lanj goge dia e manwa gargekoba yoqnaqi. Mandamq di dego manwa gargekoba yoqnaqi. Lenj ti njamyuwo ti qurem koba ti qarinyit mandamq aiqas.

20 Senj ambrucas. Bai lentosim lenj bulqas. Amqa Tamo Koba a rianj koba ti singila koba ti bqas.

21 Bati deqa tamo ungasari gargekoba nanji Tamo Koba aqa nam metosib pailibqa a na nanjo pailyo qusim nanji kalil elejamqa nanji so bole gaigai sqab." ' Qotei aqa medabu o qaji tamo Joel a nami anjam degsi marej.

22 "Deqa Israel tamo ungasari, ninji ijo anjam endi quiy. Ninji qalie, Qotei a Yesus Nasaret qaji aqa singila na manwa gargekoba nunjo ambleq di yoqnej. A degyoqnej. Di kiyayaqa? Ninji poingwajqa, Qotei na a qarinyonaq bej.

23 Bunuqna Qotei na Yesus olo osiq nunjo banq di atej. A nami kumbra degyqa marsiq aqa segi areqalo dauryosiq degyej. Degyonaqa ninji na Yesus ojsib tamo uge nanjo banq di atnabqa nanji a osib namburbasq di qalnab moiyej. Nunjo kumbra dena ninji segi na Yesus qalsib moiyoteb.

²⁴ Onaqa Qotei na Yesus olo subq na tigeltosiqqa moiyo aqa gulbe kobotej. Deqa moiyo na Yesus a olo ojqa keresai.

²⁵ Agi Devit a nami Yesus qa endegsi marej, 'Tamo Koba a bati gaigai ijo ulatamuq di sonaq e uneqnum. A ijo ban woq di unu deqa e padalqasai.

²⁶ Deqa e tulan areboleboleibeqnu. E arebolebole na anjam mareqnum.

O Qotei, ingi bole bole ni na e ebqajqa marem qaji di e oqajqa tariñoqnsim unum.

²⁷ Ni ijo qunun uratim moiyo qureq aiqasai.

Ni ino segi angro bolequja ni na giltem qaji aqa jejamu dego subq di uratim qusaqasai.

²⁸ Nambile sqajqa gam di ni na e osorbeqnum.

Ni e ombla sqam deqa e tulan areboleboleibeqnu.'

Devit a nami anjam degsi marej.

²⁹ "O ijo was, e bole merngwai. Gago moma Devit a moinaqa subq ateb. Aqa sub agi bini unu iga gaigai uneqnum.

³⁰⁻³¹ Nami Qotei na Devit minnej, 'Mondon ino moma nanji paraosibqa len dena tamo bei a nambabqas. Amqa e na tamo di gilitqqa ni mandor koba unum dego kere a kamba ino sawa osim Mandor Koba sqas.' Qotei a nami Devit anjam degsi minjsiqqa aqa anjam di singilatosisqa olo minnej, 'E ijo anjam di uratqasai. E dauryqai.' Devit a Qotei aqa medabu o tamo soqnej deqa kumbra Qotei na mondon yqas qaji di Devit a nami qalieej. Osiqa Kristus qa endegsi marej, 'Bunuqna a subq na tigelqas.' Osiqa olo marej, 'Qotei na Kristus moiyo qureq di uratqasai. Aqa jejamu dego subq di uratim qusaqasai.'

³² O ijo was, Yesus qujai di Qotei a subq na tigeltonaqa iga kalil namdamu na unem. Deqa bini iga a qa mare mare laqnum.

³³ A lan qureq oqsiq ñam kobaquja osiq Qotei aqa ban woq di awoej. Osiqa Mondor Bole ningi nami engwa marej qaji di aqa Abu aqaq dena yayisosiqa qarinyqo aiqoqa ningi unsib nungo dabkala na dego quonub.

³⁴ Devit a subq na tigelosiq lan qureq oqosai. Ariya a Kristus qa endegsi marej,

'Tamo Koba a na ijo Tamo Koba minnej,

'Ni ijo ban woq endi awo.

³⁵ Awesoqnmqa e ino jeu tamo kalil nanji elenjosiy ino sorgomq di atitqqa ni na nanji taqatnjqam."'

Devit a nami Kristus qa degsi marej.

³⁶ "Deqa Israel tamo ungasari, ningi kalil endegsi poingem. Yesus agi ningi na namburbasq di qalnab moiyej qaji a Qotei na olo giltosisqa a gago Tamo Koba Kristus ñam waiyej."

Tamo ungasari gargekoba nanji are bulyosib yanso eb

37 Onaqa tamo ungasari nanji Pita aqa anjam di qunabqa anjam dena nanjo are qametnjrej. Deqa nanji na Yesus aqa angro nanji Pita ombla minjreb, "O gago was ninji na mergiy. Iga kiyeronamqa Qotei na iga elenjamqa iga padalqasai?"

38 Onaqa Pita na kamba minjrej, "Ninji segi segi are bu-lyosib Qotei aqaq boiy. Babqa iga Yesus Kristus aqa ñam na ninji yansngonam Qotei na nunjo une kalil kobotetngwas. Osim aqa Mondor Bole ninji lanja engwas. Awai saiqoji.

39 Qotei a nami marej, 'E na ninji ti nunjo angro ti tamo kalil isa isaq di unub qaji nanji ti ijo Mondor engwai.' Qotei a nami degsi marej. Deqa ninji quiy. Gago Tamo Koba Qotei a aqa anjam di uratqasai. Tamo ungasari kalil a na metnjrim aqaq bqab qaji nanji aqa Mondor enjrqas."

40 Pita a anjam deqaji gargekoba singila na nanji minjro-qnej. Osiqa olo endegsi minjrej, "Tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanji kumbra uge uge yoqnsib laqñub. Ninji nanji ti Qotei na padaltngaim deqa ninji geregere ñam atoqñiy."

41 Pita a anjam degsi marnaqa bati deqa tamo ungasari 3,000 nanji aqa anjam di qusib nanjo are miligiq di ateb. Osib nanji yanso eb. Nanji Yesus qa nanjo areqalo singilateb deqa nanji tamo ungasari nami Yesus qa nanjo areqalo singilateb qaji nanjo miligiq aisib koba na soqñeb.

Yesus aqa tamo ungasari kalil nanji are qujaitoqnsib soqñeb

42 Tamo ungasari Yesus qa nanjo areqalo singilateb qaji nanji bati gaigai aqa anjam maro tamo nanjo anjam quoqnsib dauryoqñeb. Nanji are qujaitoqnsib bem gentoqnsib uyoqñ-sibqa Qotei pailyoqnsib soqñeb.

43 Qotei na Yesus aqa anjam maro tamo nanji di singila enjreqnaqa nanji manwa gargekoba yoqñeb. Yeqñab Yesus aqa tamo ungasari kalil nanji manwa di unoqnsib Qotei aqa ñam soqtoqñeb.

44 Tamo ungasari kalil Yesus qa nanjo areqalo singilateb qaji nanji bati gaigai korooqnsibqa are qujaitoqnsib soqñeb. Nanjo inji inji kalil di koba qaji degsib maroqnsib segi segi qa jei jeiyoqñeb.

45 Nanjo mandam ti inji inji ti qarinyeleneqñab tamo qudei na awaiyoqnsib silali enjreqñab oqnsib Yesus aqa tamo ungasari inji inji saiqoji nanji jeisib enjroqñeb.

46-47 Nanji bati gaigai are qujaitoqnsib sosibqa atra tal miligiq di korooqnsib louoqñeb. Nanjo segi segi talq di dego korooqnsibqa bem gentoqnsib uyoqñeb. Nanji arebolebole ti lawo na sosibqa Qotei aqa ñam soqtoqnsib koba na inji uyoqñeb. Degyeqñabqa tamo ungasari kalil nanji nanjo kumbra di unoqnsib nanji qa tulan areboleboleinjroqnej. Bati gaigai

tamo ungasari qudei nanği are bulyeq nab Tamo Koba a na nanği elenqnaqa nanği boqnsib tamo ungasari nami Yesus qa nanžo areqalo sinğilateb qaji nanžo miligiq aiyooqnsib koba na soqneb.

3

Pita Jon wo nanği na tamo sinğa qandamo boleteb

1-2 Bati gaigai bilaq seņ kelinjteqnaqa Juda tamo ungasari nanği atra tal miligiq giloqnsib dia Qotei pailyoqneb. Pailyo bati bei Pita Jon wo nanği aiyel pailyqa marsib atra tal miligiq gilqa laq nabqa tamo bei ai miligiq na sinğa qandamo nambabej qaji a atra tal siranme jomq di awesoqnej. Bati gaigai aqa was nanği a qoboiyoqnsib boqnsib siranme jomq di ateq nabqa awooqnsiqa tamo ungasari atra tal miligiq gileq nabqa silali qa nijnroqnej. Siranme di aqa ñam Siranme Boledamu.

³ Bati deqa Pita Jon wo nanği atra tal miligiq gilqa laq nabqa unjrsiqa silali qa nijnrej.

⁴ Onaqa nanği aiyel na tamo di koqyosibqa Pita na minjej, "Ni aqo nige."

⁵ Degsi minjnaqa a are qalej, "Nanği aiyel silali bei ebqab." Degsi are qalsiqa nanği aiyel koqnjresoqnej.

⁶ Onaqa Pita na minjej, "E silali saiqoji. Ijo inği bei unu di ni emqai. Yesus Kristus Nasaret qaji aqa ñam na e ni mermonum, 'Ni tigelosim walwel.'"

⁷⁻⁸ Degsi minjsiqa aqa baņ woq di ojsiq tigeltonaqa aqa sinğa tombol sinğilaonab tigeloujatosiq walwelej. Osiqa Pita Jon wo nanği aiyel daurnjrsiqa atra tal miligiq gilsiq tulan areboleboleiyeqnaqa pruprugoqnsiq Qotei aqa ñam soqtoqnej.

⁹⁻¹⁰ A degyeqnaqa tamo ungasari kalil nanği a unsibqa are koba qaloqneb. Osib maroqneb, "Tamo sinğa qandamo bati gaigai atra tal siranme jomq di awooqnsiqa silali qa nileqnu qaji agi a di."

Pita a atra tal miligiq di anjam palontej

¹¹ Tamo di a Pita Jon wo nanği aiyel daurnjrsiq laqnaqa tamo ungasari kalil nanği a unoqnsib are koba qaloqneb. Deqa nanği gurgur ti bosib atra tal meq di Pita Jon wo sonabqa koba na korooqneb. Atra tal me di aqa ñam Solomon aqa Tal Me.

¹² Tamo ungasari nanği bosib koroeq nab Pita a nanği unjr-siqa endegsi minjrej, "O Israel tamo ungasari, ninği kiyaaqa aqo aiyel tamo di boletonum unsibqa are koba qaleq nub? Ninği kiyaaqa aqo aiyel nugsibqa endegsib mareq nub, 'Nanžo segi sinğila na ti kumbra bole na ti tamo di boletonub walwelqo?' Ninği degsib maraib.

¹³ Qotei aqa wau tamo Yesus aqa singila na tamo di boleosiq walwelqo. Qotei a Abraham, Aisak, Jekop, gago moma kalil nanği ti nanęo Qotei. A na Yesus lanę qureq osi oqsiq ñam kobaquja yej. Yesus qujai di ninęi na osib jeu tamo nanęo banę di ateb. Onaqa Pailat a olo Yesus tonto talq dena oqeq atqajqa marnaqa ninęi na saideb.

¹⁴ Yesus a Qotei aqa segi Tamo Boledamu. A une saiqoji. Ariya ninęi na Yesus qoreiyosib saidosib Pailat minjeb, 'Tonto tamo bei oqeq atsim ege.' Ninęi na Pailat degsib minjnabqa a nunęo anjam di dauryosiqa lenę ojo tamo osiqa oqeq atsiq enęej.

¹⁵ Ariya Yesus a segi ñambile qa utru. Di ninęi na qalnab moiyej. Moinaqa Qotei na olo subq na tigeltonaqa iga gago ñamdamu na unem. Deqa bini iga a qa mare mare laqnum.

¹⁶ Aqo aiyel Yesus qa gago areqalo singilateqnum deqa iga aqa ñam na tamo singa qandamo di boletonum a singilaqo. Tamo singa qandamo di ninęi qalie. Ninęi gaigai a unoqneb. Yesus a segi na aqo aiyel singila egwoqa a qa gago areqalo singilatosisim tamo di boletonumqa nunęo ñamdamuq di walwelqo.

¹⁷ "O gago was, e qalieonum, ninęi ti nunęo gate nanęi ti une kobaquja ateb di ninęi poinęosai.

¹⁸ Ninęi kumbra di yeb deqa Qotei aqa medabu o tamo kalil nanęo anjam nami maroqneb qaji di aqa damu Qotei na babtej. Agi Qotei na nanęo medabu singilatetnjreqnaqa nanęi endegsib maroqneb, 'Qotei aqa Kristus a jaqatinę koba osim moięas.'

¹⁹⁻²⁰ "Deqa ijo was kalil, ninęi are bulyosib Tamo Koba aqaq boiy. Babqa a na nunęo une kobotetņsim ninęi singila bunuj enęwas. Osim monđon a na Yesus olo qarinyim nunęoq bęas. Tamo di agi Kristus Qotei a nami ninęi qa osiq giltej qaji.

²¹ A lanę qureq oqej di unu. A di soqnimqa Qotei na mandam bunuj ti lanę bunuj ti atqa bati brantimqa a olo bęas. Qotei a nami aqa kumbra deqa anjam marej. Osiqa aqa anjam di aqa medabu o qaji tamo nanęi minjreqnaqa nanęi na nenęrenęyoqneb.

²² "Nami Moses a Yesus qa endegsi marej, 'Monđonę Tamo Koba Qotei na aqa medabu o qaji tamo bei e bul nunęo ambleq dena tigeltimqa a anjam mernęoqņqas. Anjam mernęoqņimqa ninęi aqa anjam kalil qusib dauryoqņiy.

²³ Tamo unęasari kalil aqa anjam quqwa uratqab qaji nanęi Qotei na ñumim moreņqab. Deqa nanęi olo Qotei aqa tamo unęasari nanęo ambleq di sqasai.' Moses a nami Yesus qa degsi marej.

²⁴ Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil nanği dego nami Yesus qa anjam degsib maroqneb. Agi Samuel a utru atsiqa a Yesus bqajqa bati qalieosiq deqa Yesus qa anjam maroqnej. Samuel a moınaqa Qotei aqa medabu o tamo kalil bunuqna brantelenjeb qaji nanği dego Yesus bqajqa bati qalieosib deqa anjam maroqneb.

²⁵ “Qotei a ninği elenqa osiq deqa aqa medabu o qaji tamo nanği qarınjreqnaqa aqa anjam mare mare laqneb. A nami nunžo moma utru nanği ti koba na anjam qosisibqa Abraham endegsi minjej, ‘Mondor ino moma nanği paraosibqa len dena tamo bei nambabqas. Nambabosim tamo unğasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanği boletnjrqas.’ Qotei a ninği elenqa osiq deqa anjam di Abraham minjej.

²⁶ Osiqa bunuqna aqa wau tamo Yesus a qarınjyonaq nunžoq aiyej. Qotei a are qalej, a Yesus qarınjim a ninği kalil boletnjimqa ninği nunžo kumbra uge uge kalil uratqab. Qotei a degsi are qalsiq Yesus qarınjyonaq nunžoq aiyej.”

4

Nanği na Pita Jon wo ojelenosib tonto talq di breinjreb

¹⁻³ Pita Jon wo nanği na tamo unğasari nanği Qotei aqa anjam minjreqnabqa atra tamo nanği ti Sadyusi nanği ti atra tal taqato tamo nanžo gate ombla na tulan minjin oqetnjrnaqa bosib nanği aiyel ojelenosib tonto talq di breinjreb. Di kiyaaqa? Nanği aiyel maroqneb, “Yesus a moisiq olo subq na tigelej deqa tamo kalil nanği dego moisib olo subq na tigelqab.” Deqa nanği aiyel tonto talq di breinjreb. Bilaqtej deqa nanği aiyel tonto talq di uratnjrnab sonab nebeej.

⁴ Bati deqa tamo unğasari tulan gargekoba nanği Qotei aqa anjam quoqnsib Yesus qa nanžo areqalo singilatoqneb. Nanği kalil turteb 5,000.

Pita Jon wo nanği Juda gate kokba nanžo ulatamuq di tigeleb

⁵ Nebeonaqa Juda nanžo tamo kokba ti gate nanği ti dal anjam qalie tamo nanği ti Jerusalem di koroeb.

⁶ Atra tamo gate Anas aqa len kalil nanği ti dego koroeb. Bei Kaiafas. Bei Jon. Bei Aleksanda.

⁷ Koroosib Pita Jon wo nanği metnjrnab bonab nanžo ambleq di tigeltjreb. Tamo sinğa qandamyonaq olo boleej qaji a dego osi bosib tigeltib. Osib Pita Jon wo nenemnjreb, “Ninği singila qabe na osib tamo endi boleteb? Ninği yai aqa ñam na boleteb?”

⁸⁻⁹ Onaqa Mondor Bole a Pita aqa miligiq aisiq medabu singilatetonaqa a na nanği endegsi minjrej, “O Israel tamo kokba ti gate ninği ti ijo anjam endi quiy. Aqo aiyel na tamo sinğa qandamo endi boletem deqa ninği iga osib nunžo

ñamdamuq di tigeltgonub. Tamo endi a kiyersi boleej deqa niñgi qalieqa osib nenemgonub.

¹⁰ Deqa niñgi ti Israel tamo unğasari kalil ti ijo anjam endi qusib poingem. Nasaret tamo Yesus Kristus agi niñgi na ñamburbasq di qalnab Qotei a olo subq na tigeltej qaji aqa ñam na tamo endi a boleqo. Boleosiq nunğo ulatamuq endi tigelesonaq niñgi unonub.

¹¹ Yesus a tal ai bul. Niñgi tal gereiyo qaji tamo bul. Niñgi na tal ai di arqsibqa uge qa marsib taqal waiyeb. Onaqa Qotei na olo tal ai di osiqa tal siñgilatqajqa deqa tumaq di tigeltej unu.

¹² Niñgi quiy. Tamo bei aqa ñam na Qotei na iga elenqasai. Yesus aqa ñam na qujai Qotei na iga elenqas. Amqa iga padalqasai. Iga elenqajqa tamo bei saiqoji. Sawa bei beiq di Qotei na tamo bei iga osorgosai bole sai.”

¹³ Pita Jon wo nañgi siñgila na anjam di maroqneb nañgi ulaosai. Deqa Juda tamo kokba nañgi tulañ prugeb. Di kiyaqa? Nañgi qalieeb, nañgi aiyel nami skul beiq gilosai. Nañgi tamo lañaj. Degsib qalieosib poinjrej, nañgi aiyel nami Yesus ombla laqneb.

¹⁴ Tamo siñga qandamyonaq olo boleej qaji a Pita Jon wo nañgo areq di tigelesonaq Juda tamo kokba nañgi unsibqa anjam bei kamba marqa keresaiinjrej.

¹⁵ Deqa nañgi na Pita Jon wo minjrnabqa taqal beiq gilynabqa nañgi segi qairosib mareb,

¹⁶ “Iga nañgi aiyel kiyernjrqom? Nañgi aiyel mañwa kobaquja yonubqa Jerusalem tamo unğasari kalil nañgi quekritonub. Deqa iga gisañ qa marqa keresai.

¹⁷ Unğum, iga na nañgi aiyel Yesus aqa ñam mare mare laqajqa saidnjrqom. Yimqa nañgo anjam kobaqasai.”

¹⁸ Juda tamo kokba nañgi degsib qairosib nañgi aiyel olo metnjrnab bonabqa siñgila na saidnjrsib minjreb, “Niñgi aiyel olo Yesus aqa ñam maroqnaib. Medabu getentiy.”

¹⁹ Onaqa Pita Jon wo nañgi na kamba minjreb, “Aqo aiyel Qotei aqa anjam dauryqa uratosim olo nunğo anjam dauryqom di Qotei aqa ñamgalaq di kumbra bole e? Niñgi segi mariy.

²⁰ Aqo aiyel medabu getentqa keresai. Qotei aqa mañwa kalil gago ñamdamu na unoqnem qaji deqa iga mare mare laqnqom. Aqa anjam kalil gago dabkala na quoqnem qaji di dego iga mare mare laqnqom. Iga uratqa keresai.”

²¹ Onaqa Juda tamo kokba nañgi na olo nañgi aiyel Yesus aqa ñam marqajqa siñgila na saidnjrsib uratnjrnab gileb. Nañgi aiyel na tamo siñga qandamo boletonabqa tamo unğasari tulañ gargekoba nañgi unsibqa Qotei aqa ñam soqtoqneb. Deqa Juda tamo kokba nañgi tamo unğasari nañgi

ulainjreb. Nanġi nanġo aiyel jejamuq di une bei babtosa deqa nanġi ñumqa keresai. Utru deqa nanġi tamo unġasari nanġi ulainjrsib nanġi aiyel uratnjrnab gileb.

²² Tamo sinġa qandamo nanġi aiyel na boleteb qaji di aqa wausau 40.

Yesus aqa wau tamo nanġi Qotei pailyeb

²³ Juda tamo kokba nanġi na nanġi aiyel uratnjrnab gilsib tamo unġasari Yesus qa nanġo areqalo sinġilateb qaji nanġoq di branteb. Brantosib anjam kalil atra tamo kokba ti tamo gate ti nanġi na minjreb qaji deqa sainjreb.

²⁴ Sainjrnab qusibqa tulañ areboleboleinjrej. Deqa nanġi kalil medabu qujaitosib Qotei endegsib pailyeb, “O Tamo Koba, ni na lañ ti mandam ti yuwal ti inġi inġi kalil ti atem unub.

²⁵ Nami ni na Mondor Bole qarinyonamqa aisiq ino wau tamo agi gago moma Devit aqa medabu sinġilatetonaqa endegsi marej,

‘Kiyaqa sawa bei bei qaji nanġi minjin oqetnjreqnu?

Kiyaqa nanġo areqalo tulañ nanarieqnaq nanġi Qotei ti qotqajqa qaireqnub?

²⁶ Sawa bei beiq di mandor kokba nanġi tigelocnsib Kristus qalib moiġajqa deqa sinġilaeqnub.

Gate kokba nanġi na Tamo Koba aqa Kristus wo qoto itnjrqajqa deqa koroeqnub.’

²⁷ “O Qotei, Devit aqa anjam di aqa damu gam endena brantej. Herot wo Pontius Pailat wo Israel nanġi ti sawa bei bei qaji nanġi ti kalil qure endia koroosibqa ino segi wau tamo bole Yesus ni nami giltem qaji a ugeugeiyqa marsibqa anjam kereteb.

²⁸ O Qotei, ni nami marem, ‘Nanġi Yesus qalib moiġas.’ Ino anjam di agi nanġi dauryosib Yesus qalnab moiyej. Nanġo segi areqalo na nanġi Yesus qalosai. Ino sinġila na ti ino areqalo na ti nanġi Yesus qalnab moiyej.

²⁹ O Tamo Koba, Juda tamo kokba nanġi minjin oqetnjrqoqa iga ula egwajqa anjam mergonub di ni unime. Iga ino wau tamo unum. Deqa ni iga sinġila egoqnmqqa iga ino anjam maroqnqom. Iga ulaqasai.

³⁰ Ni iga sinġila egoqnmqqa iga ino wau tamo bole Yesus aqa ñam na tamo unġasari nanġi boletnjroqnqom. Osim ino mañwa kokba babtoqnqom.”

³¹ Nanġi degsib Qotei pailyosib koboonaqa tal nanġi koroe-soqneb qaji di reñġinej. Onaqa Mondor Bole aisiqa nanġi sinġila enjrnaqa nanġi Qotei aqa anjam mare mare laqneb. Nanġi ulaosai.

Yesus aqa tamo ungasari nanngi na nanngo Kristen was nanngi aqaryainjroqneb

³² Bati deqa tamo ungasari Yesus qa nanngo areqalo sinjilateb qaji nanngi kalil are qujaitoqnsib soqneb. Tamo bei na aqa ingi ingi saiaosiq aqa segi qa marosaiqnej. Nanngo ingi ingi kalil di koba qaji degsib maroqnsib segi segi qa jei jeiyogneb.

³³ Tamo Koba Yesus aqa anjam maro tamo kalil nanngi aqa wau ojoqneb. A subq na tigelej anjam di nanngi mare mare laqneb. Nanngo anjam di sinjila ti. Nanngi mare mare laqneb. Qotei a nanngi qa are tulan boleiyognej.

³⁴⁻³⁵ Tamo ungasari Yesus qa nanngo areqalo sinjilateb qaji nanngi kalil ingi kere soqneb. Bei a ingi qa truquosaiqnej. Di kiyaaqa? Nanngi nanngo segi mandam ti tal ti qarinyeqnabqa tamo qudei na awaiyoqnsib silali enjroqneb. Enjreknab silali di osi boqnsib Yesus aqa anjam maro tamo nanngo banq di ateqnab nanngi na tamo ingi ingi saiqoji nanngi jeisib enjroqneb.

³⁶ Nanngo ambleq di tamo bei soqnej aqa ñam Josep. Aqa ñam bei Barnabas. Yesus aqa anjam maro tamo nanngi na ñam di waiyeb. Aqa ñam di aqa damu, "Tamo are sinjilatetnjro qaji." Barnabas a Livai aqa leñ. A Saiprus nui qaji.

³⁷ Aqa mandam bei soqnej di tamo qudei na awaiyosib silali yonab osi gilsiq Yesus aqa anjam maro tamo nanngo banq di atej.

5

Ananaias aqa ñauñ Safaira wo nanngi Qotei gisanjyeb

¹⁻² Ariya tamo bei soqnej aqa ñam Ananaias. Aqa ñauñ aqa ñam Safaira. Ananaias aqa mandam bei tamo qudei na awaiyosib silali yonabqa a silali di osiqa aqa ñauñ wo anjam keretosib silali oto aqa segi qa ulitosiq oto bei osi gilsiq Yesus aqa anjam maro tamo nanngo banq di atej.

³ Onaqa Pita na minjej, "Ananaias, kiyaaqa Satan a ino are miligiq aigoqa ni Mondor Bole a gisanjonum? Ino mandam awaiyonub silali osim kiyaaqa oto bei ino segi qa marsim ulitonum?"

⁴ Nami ino mandam awaiyosaisonabqa di ino segi mandam. Ariya bunuqna mandam awaiyosib silali emonub di ino segi silali. Ni segi na silali di taqatosim ni wau kiye yqa osim ye. Ni kiyaaqa gisanjosim maronum, "Silali kalil agi osi bonum?" Ni kiyaaqa kumbra uge di yqajqa are qalonum? Ni que. Ino gisanj anjam di ni na tamo nanngi minjrosai. Ni Qotei gisanjyqa osim minjonum."

⁵⁻⁶ Pita a degsi marnaqa Ananaias a anjam di qusiqa moiyoqjatosiq mandamq di ulonej. Onaqa angro wala nanngi bosib aqa jeamu gara na dalaosib osi gilsib subq ateb. Subq

atnabqa tamo ungasari kumbra deqa queb qaji nanği tulan ulaugeteb.

⁷ Sokiñalayonaq Ananaias aqa ñaun bej. Aqa gumbulun moiyej di a qaliesai.

⁸ A bonaqa Pita na minjej, “Ni mare. Ni ino gumbulun wo nungo mandam bei tamo qudei na awaiyosib silali enjonub qaji agi ino gumbulun na osi bosiq ebqo endi segi e?” Onaqa minjej, “Od. Silali kalil agide.”

⁹ Degsi minjnaqa Pita na minjej, “Kiyaqa ni ino gumbulun wo anjam keretosib kumbra uge di yonub? Niği are qalonub, Tamo Koba aqa Mondor a nungo kumbra di unqasai. Degosib niği yonub. Ni que. Angro wala ino gumbulun subq atonub qaji nanği bosib siranmeq di tigelonub. Nanği ni dego qoboimosib gilsib subq atqab.”

¹⁰ Degsi minjnaqa a dego moiyoqujatosiq Pita aqa sinğaq di ulonej. Onaqa angro wala nanği bosib a moiyej di unsib qoboiyosib gilsib aqa gumbulun aqa areq di subq ateb.

¹¹ Onaqa tamo ungasari kalil kumbra deqa queb qaji nanği tulan ulaugeteb. Kristen kalil nanği dego ulaugeteb.

Yesus aqa anjam maro tamo nanği manwa gargekoba babtoqneb

¹² Bati deqa Qotei na Yesus aqa anjam maro tamo nanği sinğila enjreqnaqa nanği manwa gargekoba yeqñabqa tamo ungasari nanği unoqneb. Tamo ungasari Yesus qa nanço areqalo sinğilateb qaji nanği kalil are qujaitoqnsibqa atra tal meq di koroqnsibqa Qotei qa louoqneb. Tal me di aqa ñam Solomon aqa Tal Me.

¹³ Jerusalem dia tamo ungasari laña lañaj kalil nanği na tamo ungasari Yesus qa nanço areqalo sinğilateb qaji nanço ñam soqtetnjroqnsibqa nanği ti koba na koroqajqa ulaoqneb.

¹⁴ Tamo ti unja ti tulan gargekoba nanği Tamo Koba Yesus qa nanço areqalo sinğilatoqnsib boqnsib tamo ungasari nami Yesus qa nanço areqalo sinğilateb qaji nanço miligiq aiyeqñab nanği tulan kobaoqneb.

¹⁵ Kobaoqnsib nanço ma tamo nanği saperaq di ñeiotnjroqnsib qoboinjroqnsib gam qalaq di atelenjoqneb. Di kiyaqa? Pita a gam na walwelosim giloqñimqa aqa sen qunun na nanği waburnjroqñimqa nanço ma kobooqñajqa deqa.

¹⁶ Qure kiñilala kalil Jerusalem jojomq di soqneb qaji dena dego tamo mainjro qaji nanği ti tamo mondor uge uge na ojeleno qaji nanği ti joqsib boqneb. Joqsib beqñab nanği kalil boleqneb.

Laŋ anġro na Yesus aqa anjam maro tamo naŋgi tonto talq dena oqeq atej

17-18 Yesus aqa anjam maro tamo naŋgi kumbra degyeqn-abqa atra tamo gate aqa wau qujai agi Sadyusi naŋgi ti koba na unsib minjin oqetnrnaqa naŋgi ojelenosib tonto talq di breinjrnab soqneb.

19 Sonabqa qoloej. Onaqa Tamo Koba aqa laŋ anġro bei aisiqu tonto tal siranme waqtosiq naŋgi joqsiqu oqedeb. Oqedonabqa laŋ anġro na minjrej,

20 “Niŋgi gilsib atra tal miligiq di tigelosib tamo unġasari naŋgi nġabile gaigai sqajqa anjam palontosib minjroqniy.”

21 Onaqa naŋgi laŋ anġro aqa anjam di dauryosib nobqolo malu qameqnaqa atra tal miligiq gilsib dia tigelosib tamo unġasari naŋgi Qotei aqa anjam palontosib minjroqneb.

Bati deqa atra tamo gate aqa wau qujai ti naŋgi na Juda tamo kokba ti Israel tamo gate ti naŋgi metjnab bosib koroeb. Koroosib anjam keretosib naŋgo qaja tamo naŋgi minjreb, “Niŋgi aisib Yesus aqa anjam maro tamo naŋgi tonto talq dena joqsib boiy.”

22 Onaqa qaja tamo naŋgi aisib tonto talq di brantosib nġam ateb Yesus aqa anjam maro tamo naŋgi di sosai. Naŋgi degsi unsib deqa olo puluosib bosib Juda tamo kokba naŋgi minjreb,

23 “Iga aiyonum di tonto tal siranme qandimesonaq unonum. Tal taqato tamo naŋgi aŋ ti siranmeq di tigelenab. Ariya iga siran waqtosim miligiq gilonum di iga tamo bei unosai.”

24 Degsib minjrnabqa atra tamo kokba ti atra tal taqato tamo naŋgo gate ombla na anjam di qusib are koba qalsib maroqneb, “Tamo naŋgi di kiyersib tonto tal uratosib jaraiyonub?”

25 Onaqa tamo bei bosiqu naŋgi minjrej, “Niŋgi quiy. Tamo niŋgi na tonto talq di breinjreb qaji naŋgi atra tal miligiq di sosibqa anjam plalteqneb tamo unġasari naŋgi queqneb.”

26 Degsi minjrnaqa qaja tamo naŋgi ti atra tal taqato tamo naŋgo gate ombla na atra tal miligiq gileb. Gilsib Yesus aqa anjam maro tamo naŋgi di sonab unjrsib ojelenosib joqsib gileb. Singila na ojsib gilosai. Lawo na joqsib gileb. Tamo unġasari naŋgi nriŋosib meniŋ osib naŋgi nnumaib deqa ulaosib lawo na joqsib gileb.

Yesus aqa anjam maro tamo naŋgi aqa anjam marqajqa ulaosai

27 Joqsib gilsib Juda tamo kokba naŋgo ulatamuq di tigelt-njreb. Tigelonabqa atra tamo gate na naŋgi nriŋtnjrsiqu minjrej,

28 “Ninġi Yesus aqa ñam mare mare laqajqa iga sinġila na saidnġem. Di ninġi na olo mare mare laqnabqa tamo unġasari kalil Jerusalem endi unub qaji nanġi quekriteqnub. Di segi sai. Ninġi gago jejamuq di une qamoqnsib mareqnub, iga na Yesus namburbasq di qalnam moiyej.”

29 Atra tamo gate na Yesus aqa anjam maro tamo nanġi degsi minjrnaqa nanġi Pita ombla na kamba minjeb, “Iga Qotei aqa anjam segi dauryqom di kere. Iga tamo nanġo anjam dauryqasai.

30 Di bole, ninġi na Yesus namburbasq di qalnab moiyej. Moinaqa gago moma utru nanġo Qotei na olo subq na tigeltej.

31 Yesus qujai di Qotei na lan qureq osi oqsiqa aqa ban woq di awotej. Deqa Yesus a gago Tamo Koba. A na qujai iga elenjamqa iga padalqasai. Yesus qujai dena iga Israel tamo unġasari are bulyetgoqnsiqa gago une kobotetgeqnu.

32 Iga gago segi nãmdamu na Yesus aqa kumbra di unoqnem deqa mare mare laqnum. Mondor Bole a dego Yesus aqa kumbra di ubtosiq mareqnu. Mondor di agi Qotei na tamo unġasari aqa anjam dauryeqnub qaji nanġi enjreqnu.”

Gamaliel a Juda tamo kokba nanġi dalnjrej

33 Onaqa Juda tamo kokba nanġi Yesus aqa anjam maro tamo nanġo anjam di qusibqa minjin ani oqetnjrnaqa nanġi ñumib morenqajqa maroqneb.

34 Onaqa nanġo ambleq dena Farisi tamo bei aqa ñam Gamaliel a tigelej. A dal anjam qalie tamo kobaquja. Tamo kalil nanġi bati gaigai a qa maroqneb, “A tamo bolequja.” A tigelosiqa Juda tamo kokba nanġi minjrej, “Ninġi mati tamo nanġi endi minjrib taqal beiq gileb.”

35 Onaqa nanġi taqal beiq gilnabqa Gamaliel na olo Juda tamo kokba nanġi minjrej, “O Israel tamo, ninġi na tamo nanġi endi gulbe enjrqa osibqa mati geregere are qaliy.

36 Ninġi qalie, nami yala tamo bei aqa ñam Teudas a tigelosiqa aqa segi ñam soqtoqnsiqa maroqnej, ‘E tamo kobaquja.’ Degsi mareqnaqa tamo 400 a dauryoqneb. Onaqa Rom nanġi na bosib a qalnab moinaqa tamo kalil a dauryoqneb qaji nanġi segi segi jaraiyonab aqa wau koboej.

37 Bunuqna tamo unġasari nanġo ñam sisiyo bati qa Galili qaji tamo bei aqa ñam Judas a dego tigelosiqa Rom nanġi ti qotqajqa maroqnsiqa tamo nanġo are tigeltetnjreqnaqa nanġi a dauryoqneb. Onaqa Rom nanġi na a qalnab moinaqa tamo kalil a dauryoqneb qaji nanġi segi segi jaraiyeb.

38 Deqa ninġi quiy. Ninġi tamo nanġi endi uratnjrib nanġo wau yoqnebe. Nanġi nanġo segi areqalo na wau endi tigeltqab di nanġo wau koboqas.

³⁹ Ariya nanġi Qotei aqa areqalo na wau endi tigeltqab di ninġi na nanġi kobotnrjqqa keresai. Ninġi nanġi ñumqab di ninġi Qotei ti qotqab.”

Gamaliel na Juda tamo kokba nanġi degsi minjrnaqa nanġi aqa anjam di dauryosib Yesus aqa anjam maro tamo nanġi ñumqa urateb.

⁴⁰ Osib nanġi metnjrnabqa nanġi olo bonabqa bu toqoŋ na nanġi kumbainjrsib nanġi Yesus aqa ñam olo marqajqa sinġila na saidnjrsib nanġi uratnjreb.

⁴¹ Onaqa nanġi koro sawa di uratosib gileb. Qotei a are qalej, nanġi Yesus aqa ñam qa jaqatin ti jema ti oqa kere. Deqa nanġi areboleboleinjrnaq gileb.

⁴² Nanġi Yesus aqa anjam mare mare laqajqa uratosaiogneb. Nanġi bati gaigai Yesus aqa anjam plaltoqnsib marogneb. Atra tal miligiq di, tamo unġasari nanġo segi segi talq di nanġi anjam endegsib marogneb, “Yesus a bole Kristus.”

6

Tamo 7 nanġi inġi jeiyo wau ojqaqqa giltnjreb

¹ Bati deqa Juda tulaŋ gargekoba nanġi are bulyoqnsib Yesus qa nanġo areqalo sinġilatoqneb. Juda qudei nanġi Grikk qaji. Deqa nanġi Grikk anjam qalie. Juda qudei nanġi Hibru qaji. Deqa nanġi Hibru anjam qalie. Bati bei Grikk qaji Juda nanġi tigelosib Hibru qaji Juda nanġi qa njrineb. Di kiyaaqa? Inġi jeiyo batieqnaqa Hibru qaji Juda nanġi na Grikk qaji Juda nanġo unġa qobul nanġi uratnjroqnsib nanġo segi unġa qobul nanġi inġi jeisib enjroqneb.

² Deqa Yesus aqa anjam maro tamo 12 nanġi na tamo unġasari kalil Yesus dauryoqneb qaji nanġi koroinjrsib minjreb, “Iga Yesus aqa anjam maro tamo unum. Gago wau qujai agi iga Qotei aqa anjam mare mare laqnum. Iga gago wau di uratosim inġi jei jeiyooqnasai.

³ Deqa ijo was, ninġi tamo 7 nunġo ambleq dena giltnjriy. Tamo endeqaji giltnjriy. Nanġo kumbra tulaŋ boledamu. Qotei aqa Mondor a nanġoq di sosisqa nanġi sinġilatnjreqnu. Nanġi powo koba ti unub. Ninġi tamo deqaji giltnjrsib wau enjribqa nanġi na inġi jeiyetnġoqnaqab.

⁴ Iga Yesus aqa anjam maro tamo unum deqa iga bati gaigai Qotei pailyoqnsim Yesus aqa anjam mare mare laqnoqom. Gago wau bole agide.”

⁵ Onaqa Kristen nanġi kalil anjam di qusib odosib tamo 7 nanġi giltnjreb. Bei aqa ñam Stiven. Stiven aqa areqalo kalil Yesus qa sinġilatoqnej. A areqalo aiyeltosaiognej. Mondor Bole a Stiven aqa are miligiq aiyooqnsiq sinġilatoqnej. Bei aqa ñam Filip. Bei Prokorus. Bei Nikanor. Bei Timon. Bei

Parmenas. Bei Nikolas. Nikolas aqa qure utru Antiok. A Juda tamo sai. A nami Jerusalem bosiqá Juda nanço lou dauryqa marsiq nanço miligiq aiyej.

⁶ Kristen nançi na tamo ⁷ nançi di giltjnrsib Yesus aqa anjam maro tamo nanço ulatamuq di tigeltjnab nanço gateq di ban atsib nançi qa Qotei pailyej.

⁷ Bati deqa Qotei aqa anjam tulan kobaoqnej. Jerusalem dia tamo ungasari tulan gargekoba nançi Yesus qa nanço areqalo singilatoqneb. Atra tamo gargekoba nançi dego Qotei aqa anjam dauryoqnsibqa Yesus qa nanço areqalo singilatoqneb.

Stiven a Juda tamo kokba nanço ulatamuq di tigelej

⁸ Qotei a Stiven qa are tulan boleiyoqnsiq a singila yeqnaqa a na tamo ungasari kalil Jerusalem di soqneb qaji nanço namdamuq di manwa gargekoba yoqnej.

⁹ Onaqa bati bei Juda tamo qudei nançi tigelosib Stiven ombla anjam na qotoqneb. Tamo nançi di Juda nanço Qotei tal beiq di gaigai louoqneb. Nançi nami kançal tamo sosibqa olo bunuqna nanço segi wau ojoqneb deqa nançi Qotei tal dia louoqneb. Qotei tal di aqa ñam endegsib waiyej, “Tamo Nanço Segi Wau Ojo Qaji Nanço Qotei Tal.” Tamo nançi di Stiven ombla anjam na qotoqneb. Nançi nami Sairini qure ti Aleksandria qure ti Silisia sawa ti Esia sawaq dena ti belenej.

¹⁰ Nançi Stiven ombla anjam na qoteqnaq Qotei aqa Mondor na Stiven powo koba yoqnej deqa nançi aqa anjam qalotqa keresai.

¹¹ Deqa nançi lumu na tamo qudei nançi metjnab bonab minjreb, “Ningi Stiven aqa jejamu laña gisanjyiy.” Degyosib silali enjreb. Silali enjnab nançi gisanjosib mareb, “Stiven a Moses Qotei wo qa misilin anjam mareqnaq iga quoqnem.”

¹² Nançi anjam degsib marnabqa Juda tamo ungasari nançi ti Juda gate nançi ti dal anjam qalie tamo nançi ti qusibqa Stiven qa minjin oqetjnraqa a ojeb. A ojsib koro sawaq osi gilsib Juda tamo kokba nanço ulatamuq di tigelteb.

¹³ Tigeltosib tamo qudei nançi dego osi bonab nançi Stiven aqa jejamu laña gisanjosib mareb, “Tamo endi a bati gaigai Qotei aqa atra tal qa ti Moses aqa dal anjam qa ti misilin anjam mareqnu.

¹⁴ Bati bei a endegsi marnaq iga quem, ‘Nasaret tamo Yesus a na atra tal endi niñaqyosim Moses aqa dal anjam iga nami egej qaji di dego kobotosim dal anjam bunuj egwas.’ ”

¹⁵ Onaqa tamo kalil koro sawaq di awesoqneb qaji nançi Stiven koqyoqneb. Koqyoqnsib aqa ulatamu lan angro aqa ulatamu bulonaq uneb.

7

Stiven a Qotei aqa anjam plaltej

1 Onaqa atra tamo gate a na Stiven nenemyej, “Nanġo anjam maronub di bole e?”

2-3 Onaqa Stiven a kamba marej, “O ijo was ijo abu ti ninġi ijo anjam endi quiy. Nami gago moma utru Abraham a Mesopotemia sawaq di sosiqa Haran qureq gilosaionaqa gago Qotei lanġ qureq di unu qaji a Abraham aqa ulatamuq di brantosiqa minnej, ‘O Abraham, ni ino sawa ti ino was nanġi ti uratnjrsimqa mandam mutu bei e na osormitqa deq gilime.’

4 Qotei na Abraham degsi minjnaqa a tigelosiqa Kaldia sawa uratosiq Haran qureq gilsiq di soqnej. Bunuqna aqa abu moinaqa Qotei na a qarinyonaq mandam mutu iġa bini unum qaji endeq bosiq soqnej.

5 Sonaqa Qotei na mandam mutu endi a yosai. A anġro saiġoji sonaqa Qotei na minnej, ‘Bunuqna e na ni ti ino moma kalil nambabqab qaji nanġi ti mandam mutu endi enġwai.’

6 Osiqa minnej, ‘Mati ino moma kalil nanġi sawa beiq di yaunġ tamo soqribqa sawa deqaji tamo nanġi na wau koba enjroqnsib ugeugeinjroqribqa wausau 400 gilqas.

7 Yimqa e na kamba sawa deqaji tamo nanġi peginjrsiy nnumitqa ino moma nanġi sawa di uratosib bosib mandam mutu endia sosib e qa louoqnbab.’ Qotei na nami Abraham degsi minnej.

8 Osiqa Abraham ombla anjam qosisiqa minnej, ‘Ni muluġ unqam.’ Degsi minjnaqa Abraham aqa anġro Aisak a nambabonaqa bati 8 qa muluġ waiyej. Bunuqna Aisak aqa anġro Jekop a nambabej. Olo bunuqna Jekop aqa anġro 12 nanġi dego nambabeb. Di gago moma utru 12.

9-10 “Onaqa bati bei Jekop aqa anġro 11 nanġi nanġo was Josep qa ugeosib a ojsib tamo qudei nanġo banq di atnabqa nanġi na silali enjrsib Josep osi sumsib Isip sawaq di uratonab soqnej. Josep a Isip sawaq di gulbe ti sonaqa Qotei na aqaryaiyoqnsiqa geregereiyoqnej. Osiqa Josep powo koba yeqnaqa Isip nanġo mandor a di unoqnsiqa Josep qa are boleiyonaq soqnej. Deqa a na Josep minnej, ‘Ni gate koba sosim Isip sawa taqatqam.’ Degsi minnej deqa Josep a Isip sawa taqatoqnej. A mandor aqa tal dego taqatoqnej.

11 “Bunuqna Isip sawa ti Kenan sawa ti nanġi mam koba osib gulbe kobaquja iteb. Gago moma utru nanġi dego inġi saiinjrej.

12 Onaqa Jekop a endegsi quej, ‘Isip sawaq di inġi unu.’ Qusiqa gago moma utru nanġi qarinyonaq inġi awaiyqajqa Isip sumeb. Sumsib inġi awaiyosib olo puluosib beb.

13 Bunuqna Jekop na gago moma utru nanği olo inği awaiyqa qarınjrnaq Isip sumeb. Sumsib nanğo was Josep aqa ulatamuq di tigelonab a segi qa babtonaq nanği a qa poinjrej. Josep a aqa abu qa ti aqa was nanği qa ti dego babtonaq Isip nanğo mandor a nanği qa poinjrej.

14 Deqa Josep na aqa was nanği olo qarınjrnaq aisib Josep aqa len kalil aqa abu Jekop ombla joqsib Isip sumeb. Tamo ti unğa ti kalil turtonab 75.

15 Bati deqa Jekop a Isip sumsıqa dia sosıq moiyej. Gago moma utru nanği dego dia morenejb.

16 Onaqa nanğo qusa osi bosib Sekem qureq di subq atelenej. Sub di nami Abraham a Hamor aqa anğro nanğoq dena awaiyej.

17 “Ariya Israel nanği Isip uratosib mandam mutu ıga bini unum qaji endeq bqajqa bati jojomej. Bati jomonaqa Israel nanği tulan gargekobaeb. Agi nami Qotei na Abraham minjej, ‘Bunuqna e na ni ti ino moma nanği ti mandam mutu endi enğwai.’

18 Bati deqa Isip nanğo mandor bei tigelej. A Josep qa poiyoşai.

19 Deqa a na gago moma nanği gisa gisanjroqnsıq ugeugein-jroqnej. Nanğo anğro nambabeqnab a na nanği minjreqnaq osi giloqnsib nañuq di uratnjreqnab moreñoqnejb.

20 Bati deqa Moses a nambabej. Qotei a Moses qa are tulan boleiyonaq soqnej. Bai qalub qa Moses aqa ai abu nanğo talq di a ulitosib geregereiyoqnejb.

21 Bunuqna nanği Moses osib yaq di uratonab sonaqa Isip nanğo mandor aqa anğro sebin na itosıq aqa segi qa marsıq a boletonaq tamo kobaquajej.

22 A Isip nanğo skul kobaq giloqnsıq powo koba oqnej. Deqa a tamo şingila koba soqnej. A şingila na wauoqnsıqa anjam maroqnej.

23-24 “Moses aqa wausau 40 kereonaqa a na aqa was Israel nanği unjrqaşqa marsıqa gilsıq nanğoq di brantej. Branton-aqa Isip tamo bei na Israel tamo bei qalougeteqnaq unşıqa a kamba Israel tamo di aqaryaiyosıq Isip tamo qalnaq moiyej.

25 Oşıqa are qalej, ‘Ijo was Israel nanği ijo kumbra di unşib endegsi poinjrqaş, “Bole, Qotei a Moses gıltimeqa a na ıga joqsım Isip sawa uratqom.” ’ Nanği degsi poinjšosai.

26 Nebeonaqa Moses a olo walwelosi gilsıq Israel tamo aiyel qoteqnab unjrşıqa nanği aiyel potnjrsıq minjrej, ‘Nınği aiyel was wo. Kiyaqa nınği qoteqnub?’

27 Degsi minjrnaqa tamo aqa was qaloqnej qaji a na tigelosıqa Moses aqa ban gotranşetosıqa minjej, ‘Yai na ni gago gate koba atqoqa ıga taqatgosım gago une gereiyqa bonum?’

28 Ya ni na Isip tamo bei qalnam moiyej degsim e olo lubsim moiyoṭbqam e?

29 Onaqa Moses a anjam di qusiqa a ulaṅosiq gilsiq Midian sawaq di yaṅej. Di sosiqa uṅa osiqa anḡro mel aiyel ṅambabṭṅrej.

30 “A di sosiqa wausau 40 koboonaqa Sainai mana aqa wadau sawaq di ṅam luwit yusiq puloṅeqnaqa Qotei aqa laṅ anḡro bei ṅam puloṅq di sonaq unej.

31-32 Unsiqa are koba qalsiqa olo geregere unqa osiqa ṅam luwit utruq gilej. Gilnaqa ṅam puloṅ miligiḡ di Tamo Koba a na anjam endegsi minjej, ‘O Moses, e ino moma naṅgo Qotei. E Abraham aqa Qotei. E Aisak aqa Qotei. E Jekop aqa Qotei.’ Degsi minjnaqa Moses a qusiqa ulaḡetosiq gindagindaṅej. Osiqa ṅam puloṅq di unqa uratosiqa turuej.

33 Onaqa Tamo Koba a na olo minjej, ‘Mandam mutu kiṅala ni tigelejunum endi getento koba. Deqa ino siṅga tatal piqt.

34 Ni que. Ijo segi tamo uṅgasari naṅgi Isip sawaq di gulbe koba ti sonab e unḡreqnum. Naṅgi akamkobaeqṅab e queqnum. Deqa e na naṅgi Isip naṅgo mandor aqa baṅq dena eleṅqai. E deqa ni mermqa bonum. Deqa ni tigel. E ni qarīṅmitqa Isip aiqam.’ Qotei na Moses degsi minjej.

35 “O ijo was, Moses qujai di nami Israel naṅgi na qoreiyosib minjeb, ‘Yai na ni gago gate koba atqoqa iga taqatgosim gago une gereiyqa bonum?’ Agi a qujai Qotei na gate koba atsiqa qarīṅyonaqa a Israel naṅgoq aisiqa aqaryainḡrej. Laṅ anḡro ṅam luwitq di sosiqa Moses aqaq di brantej qaji a Moses siṅgilatonaq a kumbra di yej.

36 Moses qujai dena Isip aisiq dia maṅwa gargekoba yoqnej. Osiqa Israel naṅgi joqsiqa Isip uratosib gilsib wadau sawaq di, Yuwal Lentq di Moses na maṅwa gargekoba yeqnaqa wausau 40 koboej.

37 Moses qujai dena Israel naṅgi minḡrej, ‘Bunuqna Qotei na aqa medabu o qaji tamo bei e bul nuṅgo ambleq dena tigeltimqa a na niṅgi anjam mernḡoqṅas.’

38 Moses qujai dena Israel naṅgi joqsiq wadau sawaq di korooqneb. Di gago moma naṅgi. Moses qujai di Sainai manaq oqsiq dia laṅ anḡro bei na anjam minjnaqa a ombla soqneb. Sosibqa Moses a anjam ṅambile unu qaji di Qotei aqaq dena yayiyosiqa gago moma naṅgi enḡrej.

39 “Ariya Moses a Sainai mana goge di sonaqa gago moma naṅgi na aqa anjam dauryqa uratosib a qoreiyosib olo puluosib Isip aiqajqa maroqneb.

40 Osib atra tamo gate Aron endegsib minjeb, ‘Ni gago qotei qudei gereiyetḡimqa naṅgi na iga joqsiq puluosim Isip olo

aiqom. Moses agi iga Isip dena joqsi bej qaji bini a qabitqo kiyo di iga qaliesai.' Nanngi na Aron degsib minjeb.

41 Minjsib bati deqa nanngi na makau sigitosib aqa sulum gereiyosib gisan qotei di atraiyosib areboleboleinjroqnej.

42 Nanngi kumbra degyeb deqa Qotei na nanngi qoreinjrnaga nanngi senj ti bai ti bongar ti binjinjroqneb. Nango kumbra deqa Qotei aqa medabu o qaji tamo nanngi bunuqna endegsib nenngrenyeb, 'O Israel tamo unngasari, ninngi wausau 40 wadau sawaq di sosibqa makau ti kaja ti ñumoqnsib gisan qotei nanngi atrainjroqneb. Ninngi e atraibosaiogqneb.

43 Ninngi gisan qotei Molek aqa tal ti gisan qotei Refan aqa bongar ti sigitosib nango sulum gereiyosib wadau sawaq di osi laqnsib nanngi binjinjroqneb. Nunngo une deqa e ninngi winngitqa ninngi sawa endi uratosib Babilon qure taqal beiq gilsib di sqab.' Qotei aqa medabu o qaji tamo nanngi anjam degsib nenngrenyeb.

44 "Gago moma nanngi wadau sawaq di sosibqa Qotei aqa tal gara na gereiyo qaji di osi laqneb. Tal di Qotei na nami sigitosiqa Moses osoryonaqa degsi gereiyej. Tal dia Qotei na aqa anjam bole babtoqnej.

45 Bunuqna gago moma nanngi tal di onabqa Josua na nanngi joqsi bosiqna mandam mutu endia soqneb. Sonabqa Qotei a Josua minjnaqa a na sawa bei bei qaji nanngi winjrnag jaraiyonabqa Qotei a gago moma nanngi mandam mutu endi enjrej. Bati deqa gago moma nanngi Qotei aqa tal di osi bosib mandam mutu endia atnab soqnej gilsil gilsiq Devit aqa batiej.

46 Qotei a Devit qa are boleiyonaq soqnej deqa Devit a endegsi pailyej, 'O Jekop aqa Qotei, ni e odbimqa e ni sqajqa tal kobaquja gereiyetmqai.'

47 Ariya a tal gereiyosai. Bunuqna Devit aqa njiri Solomon a na tal di Qotei gereiyetej.

48 "O was ninngi quiy. Qotei Goge Koba a tal tamo na gereiyo qaji dia sqasai. Aqa medabu o qaji tamo bei a nami anjam endegsi marej,

49 'Tamo Koba a marqo, "Lan qure a ijo awo jaram koba. Mandam a ijo singa atqajqa sawa. Deqa e sqajqa tal ninngi na gereiyetbqa keresai. E aqaratqajqa sawa bei sosai.

50 E ijo segi ban na inngi inngi kalil di gereiyem unu." "

51 Stiven a anjam kalil di marekritisq olo Juda tamo kokba nanngi singila na endegsi minjrej, "Ninngi anjam gotranjo ani tamo. Nunngo are Qotei aqaq di sosai. Ninngi sawa bei bei qaji nanngi bul. Ninngi Qotei aqa anjam quqwa urateqneb. Ninngi bati gaigai Mondor Bole aqa anjam dego quqwa urateqneb. Nunngo moma nanngi kumbra deqaji yoqneb agi ninngi na olo yeqneb.

⁵² Qotei aqa medabu o qaji tamo nanġi na nuġo moma nanġi anjam endegsib minjroqneb, ‘Kumbra Bole Yeqnu Qaji Tamo a bġas.’ Degsib minjroqneb nanġi quqwa uratoqneb. Osib Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil nanġi ugeugeinjroqnsib ñumoqneb. Bei uratosaiogneb. Ariya tamo di a bonaqa niġi na nuġo moma nanġo kumbra uge di dauryosib agi tamo di ojsib jeu tamo nanġo baġq di ateb. Atnabqa nanġi na qalnab moiyej. Tamo di agi Yesus.

⁵³ Moses a lan angro nanġo baġq dena dal anjam yainjrej. Dal anjam di niġi na osib olo dauryqa urateqneb.” Stiven a Juda tamo kokba nanġi degsi minjrej.

Nanġi Stiven meniġ na qalsib moiyozeb

⁵⁴ Onaqa Juda tamo kokba nanġi Stiven aqa anjam di qunab are gametnjrnaqa minjin ani oqetnjrnaqa qalagei anjam atoqnej.

⁵⁵ Bati qujai deqa Mondor Bole na Stiven siġila yonaqa a lan goge tarosiqa Qotei aqa rian koba unej. Unsiqa Yesus a dego Qotei aqa baġ woq di tigelesonaq unej.

⁵⁶ Osiqa Juda tamo kokba nanġi minjrej, “Niġi quiy. Lan waqwoqa Tamo Angro a Qotei aqa baġ woq di tigelesonaq e unonum.”

⁵⁷ Stiven a nanġi degsi minjrnaqa nanġi kalil aqa anjam di quqwa uratosib tulan murqumyosib nanġo dabkala baġ na getentosib gurgur ti gilsib siġila na Stiven ojeb.

⁵⁸ Ojsib meniġ na qalib moiqajqa titosib qure polomq osi gileb. Osi gilsib meniġ na qaloqneb. Tamo nanġi nami Stiven aqa jejamu lan gisanjeb qaji nanġi na nanġo gara jugo piqtelenosib angro wala bei aqa ñam Sol aqa siġaq di koroiyeb.

⁵⁹ Tamo kalil nanġi meniġ na Stiven qaleqnebqa a moiqa osiqa endegsi pailyej, “O Tamo Koba Yesus, ni na ijo qunun ame.”

⁶⁰ Degsi pailyosiqa siġa tombol na awoosiq tulan maosiq marej, “O Tamo Koba, nanġi e lubonub nanġo une deqa ni na kambatnjraime.” A degsi pailyosiqa moiyej.

8

¹⁻² Nanġi Stiven qalnab moinaqa Sol a di unsiqa tulan areboleboleiyej. Osiqa marej, “Keretosib Stiven qalnub moiqa.” Onaqa tamo qudei Qotei aqa kumbra dauryoqneb qaji nanġi Stiven moiyej deqa akamkobaoqnsib bosib aqa jejamu osib subq ateb.

Sol a Kristen nanġi ugeugeinjroqnej

Bati deqa Jerusalem dia Juda tamo kokba nanġi Kristen nanġi qa minjin oqetnjrnaqa ugeugeinjroqneb. Deqa Kristen

nanği segi segi jaraiyosib Judia sawa ti Samaria sawa ti deq giloqneb. Yesus aqa anjam maro tamo nanği segi Jerusalem di soqneb. Nanği jaraiyosai.

³ Sol a dego Kristen nanği qa minjin oqeqnaqa ugeugein-jroqnej. A nanžo segi segi talq giloqnsiqa tamo ti uña ti ojelenoqnsiqa nanği joqoqnsiq aiyooqnsiqa tonto talq di brein-jroqnej.

Samaria qureq di nanği Qotei aqa anjam mare mare laqneb

⁴ Yesus aqa tamo unğasari jaraiyeb qaji nanği sawa bei beiq di Qotei aqa anjam bole palontoqnsib laqneb.

⁵ Filip a Samaria nanžo qure kobaqujaq gilsiq dia nanği Kristus aqa anjam minjroqnej.

⁶ Minjroqnsiqa manwa gargekoba yeqnaqa nanği unoqnsib Filip aqa anjam dauryoqneb.

⁷ Tamo unğasari gargekoba nanği mondor uge ti son-abqa Filip na mondor uge wiyetnjreqnaqa mondor uge nanği nanžo jejamu uratoqnsib tulan lelenoqnsib jaraiyoqneb. Tamo unğasari jejamu lainjro qaji ti sinğa qandamnjo qaji ti gargekoba Filip na boletnjroqnej.

⁸ Deqa qure dia tamo unğasari nanği tulan areboleboleinjro-qnej.

⁹ Qure dia quñam tamo bei soqnej aqa ñam Saimon. A nami quñam gargekoba yoqnsiqa aqa segi ñam soqtoqnsiqa maroqnej, “E tamo kobaquja.” Degyeqnaqa tamo unğasari qure dia soqneb qaji nanği a ulaiyoqnsibqa binjiyoqneb.

¹⁰ Deqa tamo ñam ti tamo lanaj ti kalil qure dia soqneb qaji nanği Saimon aqa anjam quoqnsib dauryoqneb. Osib aqa ñam soqtoqnsib maroqneb, “Tamo endi a sinğila koba. A Qotei aqa sinğila na waueqnu.”

¹¹ Nanği degyoqneb. Di kiyaaqa? Saimon a nami quñam qaloqnsiq manwa gargekoba yoqnej deqa. Degsi yonaq yonaq nanği a unoqnsib binjiyoqneb.

¹² Ariya Qotei na aqa segi tamo unğasari nanği taqatnjrsim nanžo Mandor Koba sqas anjam bole di Filip a palontoqnsiqa Yesus Kristus aqa ñam mare mare laqnej. Laqnaqa tamo unğasari gargekoba nanği quoqnsib are bulyoqnsib Yesus qa nanžo areqalo sinğilatoqneb. Degyeqnaqqa Filip na nanği yansnjroqnej.

¹³ Onaqa Saimon a dego Filip aqa anjam di qusiqa quñam uratosiq are bulyosiq aqa areqalo Yesus qa sinğilatej. Deqa Filip na Saimon dego osiq yansej. Yansonaqa Saimon a Filip dauryosiq laqnsiqa Qotei na Filip aqa ban na manwa gargekoba yeqnaq unoqnsiqa tulan prugoqnej.

¹⁴⁻¹⁵ Bati deqa Samaria tamo unğasari gargekoba nanği Qotei aqa anjam osib Yesus qa nanžo areqalo sinğilatoqneb.

Deqa Yesus aqa anjam maro tamo Jerusalem di soqneq qaji nanqi degsi qusibqa Pita Jon wo qarinhjnab Samaria nanngoq gileb. Gilsib Samaria nanqi qa endegsib Qotei pailyeb, “O Abu, ni na Samaria nanqi ino Mondor Bole enjcrime.” Degsib Qotei pailyeb.

¹⁶ Di kiyaaqa? Bati di Qotei aqa Mondor nanngoq aiyosaisoqnej deqa. Nanqi Tamo Koba Yesus aqa ñam na segi yanso eb.

¹⁷ Ariya nanqi aiyel Samaria nanqi qa pailyoqnsibqa nanngo gateq di ban ateqnab nanqi Qotei aqa Mondor oqneq.

¹⁸ Pita Jon wo nanqi degyeq nabqa Saimon a unsiqa silali osi bosiqa nanqi aiyel silali enjrqa osiqa minjrej,

¹⁹ “Ninigi e dego singila ebibqa e kamba tamo qudei nanngo gateq di ban atoqnitqa nanqi Mondor Bole oq nqab.”

²⁰ Degsi minjrnaqa Pita na minjej, “Qotei aqa singila endi a na iga laña egwo. Iga silali na awaiyosai. Deqa ni silali na awaiyqa maraim. Ni kumbra ugetonum. Deqa ni ino silali qoji padalqam.

²¹ Ino are miligi Qotei na unqo bolesai. Deqa ni iga ombla wau endi ojqa keresai.

²²⁻²³ E ni numonum ino are miligi tulan uge. Ino kumbra uge dena ni singila na ojejunu. Deqa ni are bulyosim ino kumbra uge di urat. Osim Tamo Koba pailyimqa a ino are uge di taqal waiyetmqas. Yim a ni qa olo are boleyiqas.”

²⁴ Onaqa Saimon na minjrej, “Ninigi segi aiyel e qa Tamo Koba pailyiy. Yimqa e padalqa merbonub di e padalqasai.”

²⁵ Ariya Pita Jon wo nanqi qure dia Tamo Koba aqa anjam bole palontoqnsib aqa kumbra kalil qa saqneq. Osib bati bei olo puluosib Jerusalem aiyosqnsib Samaria nanngo qure qure kalilq di brantoqnsib Yesus aqa anjam bole minjre minjre aiyeqnab quoqneq.

Filip a Itiopia tamo bei itosiq Yesus qa saiyoqnej

²⁶ Onaqa Tamo Koba aqa lan angro bei a Filip aqaq aisiqa minjej, “Ni tigelosim gam Jerusalem dena Gasa qureq aiyejunu deq aiyey.” Gam di wadau sawaq di unu.

²⁷ Onaqa Filip a lan angro aqa anjam di qusiqa tigelosiq gam deq aiyey. Aisiq ñam atej di Itiopia tamo bei a Qotei louqajqa Jerusalem gilsiq dena puluosiq Itiopia sawaq olo aiyeqnaqa gamq di turej. Tamo di a tamo kobaquja. A Itiopia nanngo mandor aqa ñoro taqatoqnej. Mandor di aqa ñam Kandasi. A ura. Aqa ñoro ti silali ti kalil tamo dena taqatoqnej.

²⁸ Aqa karis goge di awoosiqa Qotei aqa medabu o tamo Aisaia aqa anjam nengrenq di so qaji di sisiyoqnsiq aiyoynej.

²⁹ Onaqa Mondor na Filip minjej, “Ni gilsim karis di jomye.”

³⁰ Degsi minjnaqa Filip a ururosiq karis jojomyosiqa tamo di a Aisaia aqa anjam sisiyeqnaqa qusiqa nenemyej, “Ni anjam sisiyeqnum di aqa damu poimqo e?”

³¹ Onaqa tamo dena minnej, “E kiyersiy anjam endi aqa damu poibqas? Tamo bei na anjam endi aqa damu plaltosim merbimqa e poibqas.” Osiqa Filip metonaqa a karis gogetsiqa ombla awoeb.

³² Tamo di a Qotei aqa anjam endegsi sisiyoqnej, “A kaja du bul qalib moiqajqa osi gileb. Kaja nanqi junqum joqetnjre-qnab mequmosib unub dego kere a mequmesoqnej.

³³ Nanqi a tulan ugeugeiyosib gisan anjam gargekoba aqa jejamuq di lanja qametoqneb. Deqa a mandamq endi olo sqasai. A anqro saiyoji unu deqa tamo qudei na aqa anqro bei qa marqa keresai.”

³⁴ Itiopia tamo dena anjam di sisiyekritosiq Filip minnej, “Ni e merbe. Qotei aqa medabu o qaji tamo aqa anjam endi yai qa nengrenyej? A segi qa kiyo tamo bei qa kiyo nengrenyej?”

³⁵ Onaqa Filip a anjam dena utru atsiq Qotei aqa anjam qudei ti turtosiq Yesus qa saiyoqnej.

³⁶ Onaqa nanqi gam dauryosib aiyoqnsib gam qalaq di ya bei sonaq unsibqa Itiopia tamo dena Filip minnej, “Ni une. Ya agide. Inqi bei na e getentbqa keresai. Deqa ni e yansbe.”

³⁷ Onaqa Filip na minnej, “Ni are bulyosim ino areqalo kalil Yesus qa singilatqam di e ni yansmqai.” Onaqa minnej, “E ijo areqalo Yesus Kristus qa singilatosisim poibqo, a Qotei aqa Niri.”

³⁸ Degsi minjsiqa aqa karis tigeltosiq nanqi aiyel mandamq aisib Filip na a osiq yaq aisiq yansej.

³⁹ Onaqa nanqi aiyel yaq dena tigelonabqa Tamo Koba aqa Mondor na Filip loumtosiq osi gilsiq sawa beiq di atnaqa Itiopia tamo a olo Filip unosai. A yanso ej deqa a tulan areboleboleiyonaqa gam dauryosiq aiyej.

⁴⁰ Onaqa Filip a Asdot qureq di brantosiq dena walweloqnsiqa qure qureq di Yesus aqa anjam bole tamo unqasari nanqi minjroqnsiq gilsiq Sisaria qureq di brantej.

9

Sol a are bulyosiq Yesus qa aqa areqalo singilatej

¹ Bati deqa Sol na tamo unqasari Tamo Koba Yesus dau-ryoqneb qaji nanqi ugeugeinjsim moiyojnjqajqa singila na maroqnej. Deqa a atra tamo gate aqaq gilsiq minnej,

² “Ni anjam bei nengrenyosim ebimqa e anjam di osiy gilsiy Damaskus qureq di Juda tamo kokba nanqi enjqai. En-jritqa nanqi na anjam di sisiyosib e odbibqa tamo unqasari Damaskus qureq di Yesus aqa gam dauryeqnub qaji nanqi tontnjrsiy joqsiy Jerusalem bqai.”

³⁻⁴ Degsi minjnaqa anjam di nenngrenyosiq yonaqa walwelosi gilsiq Damaskus qure jojomyeqnaqa gamq di pulonj sinjala koba minjal ti lanj goge na aqaq aisiq tulanj rianonaqa a ulonjosiq mandamq di nej. Neiesosiqqa Yesus aqa kakro quej. Yesus na minjej, “O Sol, ni kiyaaqa e ugeugeibeqnum?”

⁵ Onaqa Sol na minjej, “O Tamo Koba, ni yai?” Onaqa minjej, “E Yesus agi ni na ugeugeibeqnum.

⁶ Deqa ni tigelosim Damaskus qureq gile. Gilsim dia tamo bei itqam. A na ni wau kiye yqam di mermqas.”

⁷ Onaqa tamo nanji Sol ombla walweloqneb qaji nanji Yesus aqa kakro qusib nam ateb nanji tamo bei unosai. Deqa nanji ulaosib mequmosib lanja tigelesoqneb.

⁸ Onaqa Sol a mandamq dena tigelosiqqa nam plaltej a sawa unqa keresai. Deqa nanji a babanyosib Damaskus qureq osi gileb.

⁹ Sol a bati qalub nam qandimyonaq soqnej. Deqa a inji bei uyosai. A ya uyosai dego.

¹⁰ Damaskus qureq di tamo bei aqa nam Ananaias a soqnej. A Yesus dauryoqnej qaji. Tamo Koba a na aqa areqalo waqtetosiqqa nejobilqei na minjej, “O Ananaias.” Onaqa minjej, “Tamo Koba, e agiende.”

¹¹ Onaqa Tamo Koba a na minjej, “Ni tigelosimqa gam bei aqa nam Tinjin di dauryosim gilsim Judas aqa talq di brantqam. Tarsus tamo bei aqa nam Sol a dia pailyoqnsiq unu di unqam.

¹² E na Sol aqa areqalo waqtetonumqa a nejobilqei na kumbra endegsi unqo. Tamo bei aqa nam Ananaias a bosim Sol aqaq di banj atimqa nam poiyim sawa unqas.”

¹³⁻¹⁴ Onaqa Ananaias na kamba minjej, “O Tamo Koba, Sol a Jerusalem dia ino tamo ungasari nanji tulanj ugeugeinjreqnu. Atra tamo kokba nanji na a qarinyonab Damaskus qure endeq bej. A qure endia tamo ungasari ino nam metoqnsib pailmeqneb qaji nanji tontnjrsim joqsim Jerusalem aiqajqa deqa bej. Tamo gargekoba nanji degsib mareqnaq e queqnum.”

¹⁵ Onaqa Tamo Koba a na Ananaias minjej, “Ni ijo anjam dauryosim Sol aqaq gile. Sol a ijo wau tamo. E na a giltem deqa a ijo nam osi walwelosim sawa sawa kalilq di tamo ungasari Qotei qaliesai qaji nanji ti mandor kokba ti Israel nanji ti ijo nam ubtosim minjroqnaqas.

¹⁶ A ijo nam qa gulbe gargekoba itoqnaqas. Gulbe di e na osoryoqnit itoqnaqas.”

¹⁷ Onaqa Ananaias na minjej, “Od, Tamo Koba, e ino anjam dauryqai.” Osiqqa tigelosiq gilsiq Sol soqnej qaji tal di gogetosiqqa Sol aqaq di banj atsiqa minjej, “O ijo was Sol, Tamo Koba Yesus agi gamq di a segi qa babtonaq ni unem qaji a

na e endegsi merbqo, ‘Ni gilsim Sol boletimqa aqa namdamu olo poiyyas. Yimqa Mondor Bole a Sol aqa are miligiq aisim a singilatqas.’ O Sol, Yesus na e degsi merbosiqa qarinjboqoqa agi e inoq bonum.”

¹⁸ Ananias na Sol degsi minjnaqa bati qujai deqa inji bei qe gajige bul Sol aqa namdamuq dena ulononaq nam poiyoqaq sawa unej. Sawa unsiqa tigelonaq Ananias na Yesus aqa nam na yansej.

¹⁹⁻²⁰ Yansonaqa a inji uynaqa jejamu singilaej.

Sol a Damaskus qureq di maroqnej, “Yesus a Qotei aqa Niri”

Sol a bati qudei Damaskus qureq di tamo ungasari Yesus dauryoqneb qaji nanji koba na korooqneb. A Juda nanjo Qotei tal dego miligiq giloqnsiqa nanji endegsi minjroqnej, “Yesus a Qotei aqa Niri.”

²¹ Yeqnaqa tamo ungasari aqa anjam quoqneb qaji nanji tulan prugoqnsib maroqneb, “Ningi uniy. Sol a Yesus aqa anjam mare mare laqnu. A nami Jerusalem dia tamo ungasari Yesus aqa nam metoqnsib pailyeqnuq qaji nanji ugeugeinjroqnej. Osiqa Damaskus endia dego nanji tontnjrsim atra tamo kokba nanjoq olo joqsim aiqajqa bej.” Tamo ungasari nanji degsib maroqnsib tulan prugoqneb.

²² Sol a singila na Qotei aqa wau yeqnaqa aqa singila ti powo ti tulan kobaoqnej. Deqa a Qotei aqa anjam geregere plaltoqnsiqa endegsi maroqnej, “Yesus a bole Kristus Qotei na qarinyej qaji.” Degsi mareqnaqa Juda tamo kokba Damaskus di soqneb qaji nanji aqa anjam qalotqa keresaiinjroqnej.

Juda tamo kokba nanji Sol qalsib moiyyotqajqa maroqneb

²³ Onaqa bati gargekoba yala koboonaqa Juda tamo kokba nanji koroosib mareb, “Iga Sol qalsim moiyyotqom.”

²⁴⁻²⁵ Nanji degsib marsibqa Sol a ulanaim deqa nanji qolo ti qanam ti qure aqa siranme kalil taqatesoqneb. Taqatesonabqa tamo ungasari Sol dauryoqneb qaji nanji na qolo a osib gumba di jigsib qure aqa jen gogetosib sil na gumba tontosib goge na ura uratonab jen qalaq aiyej.

Sol a Jerusalem aisiq di soqnej

²⁶ Bunuqna Sol a walweloqsiqa Jerusalem di brantosiq tamo ungasari Yesus dauryoqneb qaji nanjoq gilsiq minjrej, “E ningi koba na Qotei aqa wau ojgom.” Degsi minjrnaqa nanji a ulaiyosib saidyeb. Di kiyaaqa? A Yesus dauryoqnej di nanji poinjrosai deqa.

²⁷ Onaqa Barnabas na Sol osiqa Yesus aqa anjam maro tamo nanjoq gilsiq Sol a nami gamq di Tamo Koba unnaqa anjam minnej qaji deqa nanji sainjrej. Sol a Damaskus dia

Yesus aqa ñam na anjam mare mare laqnej a ulaosaiqnej deqa ti Barnabas na nanği sainjrej.

²⁸ Deqa nanği Sol osib koba na soqneb. Sosibqa Sol a Jerusalem dia Tamo Koba aqa ñam na anjam mare mare laqnej. A ulaosaiqnej.

²⁹ Bati bei Sol a Juda tamo qudei ti anjam na qotoqneb. Tamo nanği di Grik anjam maro qaji. Nanği Sol ombla anjam na qotsibqa nanği a qa ugeosib mareb, "Iga Sol qalsim moiyoqom."

³⁰ Onaqa Yesus aqa tamo unğasari nanği deqa qusibqa Sol osib Sisaria qureq osi gileb. Gilsib dena Sol qarinyonabqa Tarsus qureq gileb.

³¹ Bati deqa Judia sawaq di, Galili sawaq di, Samaria sawaq di dego tamo unğasari Yesus qa nanço areqalo singilateb qaji nanği geregere lawo na soqneb. Nanği bati gaigai Tamo Koba aqa sorgomq di sonabqa Mondor Bole na are singilatetnjroqnej. Tamo unğasari gargekoba nanği are bulyoqnsib Kristen nanço miligiq aieyqnaq nanği tulan kobaoqneb.

Pita na Ainias boletej

³² Ariya Pita a sawa bei beiq di laqnsiqa gilsiq Lida qureq di brantej. Brantosiqa Qotei aqa segi tamo unğasari qure dia soqneb qaji nanği itnjrej.

³³⁻³⁴ Dia tamo bei soqnej aqa ñam Ainias. A jejamu laiyoqnaq soqnej. Wausau 8 a bijalq di ñeiesoqnej. Onaqa Pita na unsiqa minjej, "Ainias, Yesus Kristus na ni boletmqo. Deqa ni tigelosim ino bijal qale." Degsi minjnaqa aqa jejamu singilaonaq a tigelej.

³⁵ Onaqa tamo unğasari kalil Lida qure ti Saron sawa ti dia soqneb qaji nanği tamo di boleonaq unsibqa nanği are bulyosib Tamo Koba qa nanço areqalo singilateb.

Pita na Tabita tigeltej

³⁶ Jopa qureq di unça bei soqnej aqa ñam Tabita. A Yesus dauryoqnej qaji. Grik anjam na aqa ñam Dorkas. A unça bolequja. A gaigai kumbra tulan bolequja yoqnsiqa tamo unğasari ingi ingi saiqoji nanği lueinjroqnsiq ingi anainjroqnej.

³⁷ Bati bei a maiyosiq moiyej. Moinaqa unça qudei na aqa jejamu yansosib warum bei goge di atnab soqnej.

³⁸ Lida qure di Jopa qure jojom. Deqa Jopa qureq di tamo unğasari Yesus dauryoqneb qaji nanği Pita a Lida qureq di soqnej di qusibqa tamo aiyel qarinyonabq aisib Pita minjeb, "Ni urur au. Ni iga daurgosim koba na Jopa qureq gilqom."

³⁹ Onaqa Pita a tigelosiqa nanği daurnjrsiqa koba na gilsib Jopa qureq di branteb. Brantonabqa nanği Pita osib unça

moiyej qaji aqa warum miligiq gileb. Gilnabqa uña qobul kalil nanği Pita aqa areq di koroosib akamoqneb. Osib gara jugo ti gara tugo ti nami Dorkas a nanği koba na sosibqa gereiyelenej qaji di Pita osoryeb.

⁴⁰ Onaqa Pita a nanği minjrej, “Ninği kalil oqediy.” Degsi minjrnaqa nanği oqedonab singa pulutosiq Qotei pailyej. Pailyosiq koboonaqa uña moiyej qaji aqa areq gilsiq minjej, “O Tabita, ni tigel.” Degsi minjnaqa a ñam plaltosiq Pita unsiq tigelosiq awoej.

⁴¹ Onaqa Pita na aqa ban ojsiq tigeltej. Tigeltosiq Qotei aqa segi tamo unğasari nanği ti uña qobul nanği ti metnrnaqa nanği warum miligiq bosib Tabita uneb a ñambile soqnej.

⁴² Onaqa Jopa qureq di tamo unğasari kalil nanği manwa deqa qusibqa nanği gargekoba Tamo Koba qa nanžo areqalo sinğilateb.

⁴³ Onaqa Pita a bati gargekoba yala Jopa qureq di soqnej. Tamo bei wagme aqa jegara na inği inği gereiyo qaji aqa ñam Saimon aqa talq di a ombla soqneb.

10

Lañ anğro bei na Kornilius anjam minjej

¹ Sisaria qureq di tamo bei soqnej aqa ñam Kornilius. A Rom tamo. A qaja tamo nanžo gate. A na qaja tamo 100 nanği taqatnjroqnej. Qaja tamo nanği di Itali sawa qaji.

² Kornilius a Qotei aqa kumbra dauryoqnej qaji. Deqa tamo unğasari kalil a ombla tal qujaiq di soqneb qaji nanği a ti Qotei aqa sorgomq di soqneb. Juda nanği inği inği saiinjreqnaqa a nanği silali qa aqaryainjroqnej. A bati gaigai Qotei pailyoqnej.

³ Ariya bati bei sen kelintonanaqa Qotei na Kornilius aqa areqalo waqtetonaqa ñeio bulosiq Qotei aqa lañ anğro bei aqaq bonaq unej. Unnaqa lañ anğro dena minjej, “O Kornilius.”

⁴ Onaqa Kornilius na lañ anğro di koqyosiq tulañ ulaqetosiq minjej, “O Tamo Koba, ni kiyaaq ijoq bonum?”

Onaqa lañ anğro dena minjej, “Qotei a gaigai ino pailyo queqnu. Juda nanği inği inği saiinjreqnaqa ni na nanği aqaryainjreqnum. Ino kumbra di Qotei a unoqnsiq deqa a ni qa tulañ areboleboleiyeqnu.

⁵ Deqa ni que. Ni na tamo qudei nanği qarijnjrimqa Jopa qureq aisib dia tamo bei aqa ñam Saimon ñam bei Pita a itqab. A itosib osib babqa a na anjam bei ni mermqas.

⁶ A tamo bei wagme aqa jegara na inği inği gereiyo qaji aqa ñam Saimon aqa talq di unu. Aqa tal agi alile qalaq di unu.”

⁷ Lañ anğro dena Kornilius anjam degsi minjsiq olo ulañonaqa Kornilius na aqa kañgal tamo aiyel metnrnaqa aqa

areq beb. Qaja tamo qujai dego metonaq aqa areq bej. Qaja tamo di a Qotei aqa kumbra dauryoqnej qaji. A bati gaigai Kornilius ombla sosiqa wauetoqnej.

⁸ Onaqa Kornilius na anjam kalil laŋ angro a marej qaji di naŋgi qalub minjrsiqa qarinjnrnaq Jopa qureq aiyeb.

Pita a ɲeio bulej

⁹ Naŋgi walwelosi aisib gamq di qoloinjrnaqa ɲereɲeb. Olo nebeonaqa tigelosib aisib Jopa qure jojomyeqnaqqa bati qujai deqa Pita a Qotei pailyqa osiqa warum bei gogeqsi deq oqej. Di qanam jige.

¹⁰⁻¹¹ Oqsiq warum dia sonaqa a mamyonaga uŋa qudei naŋgi minjrnaqa inŋi goiyeteb. Inŋi goiyeqnaqqa Qotei na Pita aqa areqalo waqtetonaqa a ɲeio bulej. A ɲeio bulosiqa laŋ waqonaq inŋi bei gara kobaquja bul plalosiq mutu qolqeq di ojelenosib laŋ goge dena ura uratonab aiyeqnaq unej.

¹² Gara miligiq di wagne utru segi segi soqneb. Bel ti baun ti amal ti bagu ti qebari ti sonab unjrej.

¹³ Unjrsiqa kakro bei quej. A marej, “Pita, ni tigelosim wagne bei qalsim uye.”

¹⁴ Onaqa Pita na minjej, “O Tamo Koba, e uyqasai! Wagne uge uge deqaji e nami uyosaiqnem. Wagne deqaji uyqajqa di getento koba.”

¹⁵ Osiqa Pita a kakro di olo quej. A marej, “Inŋi inŋi e jiga saiqoji qa maronum di ni olo uge qa maraim.”

¹⁶ Gara di degsi aiyocalubtosiqqa olo torei oqej.

¹⁷ ɲeio di aqa utru Pita a poiyoŋsai. Deqa a are koba qalsiq soqnej. Onaqa tamo qalub Kornilius na qarinjnrrej qaji naŋgi Jopa qureq di brantosib tamo qudei naŋgi endegsib nenemnjreb, “Saimon aqa tal qabi unu?” Degsib nenemnjrnabqa naŋgi na minjreb, “Saimon aqa tal agide.” Onaqa naŋgi walwelosib Saimon aqa tal meq di tigeleb.

¹⁸ Tigelosib maosib mareb, “Saimon ñam bei Pita a tal endi unu e?”

¹⁹ Pita a ɲeio deqa are koba qaleqnaqa Qotei aqa Mondor na minjej, “Ni que. Tamo qalub bosib ni qa maronub.

²⁰ Deqa ni tigelosim naŋgi daurnjrjim gile. Ni are gulbeimaiq. E na naŋgi qarinjnrnum bonub.”

²¹ Onaqa Pita a tal uratosiq mandamq aisiq naŋgo areq di brantosiq minjrej, “Niŋgi tamo ɲameqnaq qaji agi e di. Niŋgi kiyaqa bonub?”

²² Onaqa naŋgi na minjeb, “Qaja tamo gate aqa ñam Kornilius a tamo bolequja. A Qotei aqa sorgomq di sosiqa kumbra bole dauryeqnu. Juda kalil naŋgi a qa mareqnaq, ‘A tamo bolequja.’ Ni que. Ya bilaq Qotei aqa laŋ angro bei a Kornilius aqaq di brantosiq minjej, ‘Ni tamo qudei

nanği qarınjrimqa aisib Pita minjib ino talq bosim anjam bei mermim quqwam.' ”

²³ Onaqa Pita a nanngo anjam di qusiqa nanği joqsıqa tal a soqnej qaji dia koba na soqneb. Nerenosib nebeonaqa Pita a nanği koba na tigelosib gileb. Jopa tamo qudei Yesus dauryoqneb qaji nanği dego koba na gileb.

Pita a Kornilius aqa talq gilej

²⁴ Nanği gilsib gamq di qoloinjrnaqa nereneb. Olo nebeonaqa nanği tigelosib gilsib Sisaria qureq di branteb. Kornilius a nanği qa tariñoqnsiq nam atoqnej. A na aqa tamo si nanği ti aqa segi leñ nanği ti kalil minjrnaq bosib a ti koroosib tariñoqneb.

²⁵ Onaqa Pita a gilsıqa Kornilius aqa talq di brantej. Brantosiqa tal gogetonaqa Kornilius a bosıqa Pita aqa sinğa q di sinğa pulutosıqa a binıyej.

²⁶ Onaqa Pita na Kornilius tigeltosıq minnej, “Ni tigel. Ni e binjibaim. Aqo ombla mandam tamo.”

²⁷ Degsi minjsıqa nanği ombla anjam qairosib warum bei miligiq gileb. Warum miligiq di tamo unğasari gargekoba nanği koroesonab unjrej.

²⁸ Unjrısqı minjrej, “Ninği qalie, e Juda tamo. Ninği Juda tamo sai. Ninği sawa bei qaji. Deqa gago Juda kumbra agiende. Iga nunngo tal gogetqajqa getento koba. Iga ninği koba na laqajqa dego getento koba. Moses aqa dal anjam nami degsi nenğrenyej unu. Ariya Qotei na e endegsi merbej, ‘Sawa bei bei qaji nanği ijo namgalaq di tamo uge edegaim.’ Qotei na e degsi merbej.

²⁹ Deqa ninği e qa anjam qarınjonab e nunngo anjam gotranjosai. E nunngo anjam dauryosim bosim nunngo tal gogetonum. Deqa ninği merbiy, ninği kiyıqa e qa anjam qarınjyeb?”

³⁰⁻³¹ Onaqa Kornilius na Pita minnej, “Ya ya endi bati qolqe gilqo señ bati kere endego señ kelinğtonaqa e pailyeqnamqa tamo bei gara tulañ qat jıgsıqa bosiq ijo ulatamuq di tigelosıqa merbej, ‘O Kornilius, Qotei a gaigai ino pailyo queqnu. Juda nanği inği inği saiinjreqnaqa ni na nanği aqaryainjreqnum. Ino kumbra di Qotei a unoqnsiq deqa a ni qa tulañ areboleboleiyeqnu.

³² Deqa ni que. Ni na tamo qudei nanği qarınjrimqa Jopa qureq aisib dia tamo bei aqa ñam Saimon ñam bei Pita a itqab. A itosib osib babqa a na anjam bei ni mermqas. A tamo bei wagne aqa jegara na inği inği gereiyo qaji aqa ñam Saimon aqa talq di unu. Aqa tal agi alile qalaq di unu.’

³³ Lanğ anğro na e degsi merbonaqa e tamo qudei nanği urur qarınjrnınam Jopa qureq aisib inoq di branteb. Brantonabqa ni na nanği daurnjrsim agi ijo talq bonum. Deqa e ni qa tulañ

areboleboleibqo. Endego iga kalil endia koroosimqa Qotei aqa n̄amgalaq di awejunum. Deqa anjam kalil Tamo Koba a na ni mermej qaji di mergimqa iga quqwom.” Kornilius na Pita degsi minjej.

Pita a anjam bole palontej

³⁴ Onaqa Pita a tigelosiqa nan̄gi endegsi minjrej, “Endego e qalieonum, Qotei a tamo qudei bole qa maroqnsiq olo tamo qudei uge qa marosaieqnu. Aqa n̄amgalaq di tamo kalil kerekere unub.

³⁵ Deqa sawa sawa kalilq di tamo un̄gasari kumbra bole bole yoqnsib Qotei aqa sorgomq di unub qaji nan̄gi Qotei na tulan areinjreqnu.

³⁶ Bole, nami Qotei na aqa anjam bole qarinyonaqa Israel nan̄go segiq aiyej. Anjam bole di aqa damu endegsi unu. Tamo un̄gasari nan̄gi Qotei ti ombla jeu atoqnsib sonabqa Yesus Kristus na jeu kobotej. Yesus a tamo kalil nan̄go Tamo Koba.

³⁷ Nin̄gi qalie, Jon a bosiq̄a tamo un̄gasari nan̄gi yanso qa anjam minjroqnej. Bati deqa Yesus Nasaret qaji a Galili sawaq di aqa wau utru atsiqa walweloqnsiqa Judia sawa nan̄go qure kalil keretoqnsiq wauoqnej.

³⁸ Qotei na aqa Mondor Bole ti aqa singila ti Yesus yonaqa a walweloqnsiqa kumbra bole bole yoqnej. Yoqnsiqa tamo un̄gasari Satan na ugetnjro qaji nan̄gi kalil boletnjroqnej. Qotei a Yesus ombla soqneb deqa a singila ti wauoqnej.

³⁹ Yesus a Juda nan̄go sawa ti Jerusalem qure ti dia man̄wa gargekoba yeqnaqa iga gago n̄amdamu na unoqnem. Iga deqa bini saoqnsim laqnum. Ariya nan̄gi na Yesus osib n̄amburbasq di qalsib moiyoteb.

⁴⁰ Bati qalub koboonaqa Qotei na Yesus olo subq na tigeltonaqa a tigelosiqa gago n̄amdamuq di branteqnaqa iga unoqnem.

⁴¹ A Juda kalil nan̄go n̄amdamuq di brantosaiyoqnej. Iga Qotei na aqa anjam mare mare laqajqa giltgej qaji gagoq di segi brantoqnej. Agi a subq na tigelosiqa iga koba na awooqnsimqa in̄gi ti ya ti uyoqnem.

⁴² A na mergej, ‘E segi qujai Qotei na giltbej qaji. Deqa mondon̄ e na tamo n̄ambile so qaji ti tamo moreño qaji ti nan̄gi peginjr̄qai. Nin̄gi na tamo un̄gasari nan̄gi e qa degsib minjroqniy.’ Yesus na iga degsi mergej.

⁴³ O ijo was, Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil nan̄gi nami endegsib maroqneb, ‘Qotei na tamo un̄gasari kalil Kristus qa nan̄go areqalo singilatqab qaji nan̄gi aqa ñam na nan̄go une kobotetnjrqas.’ ”

Qotei na sawa bei bei qaji nan̄gi aqa Mondor Bole enjrej

44-46 Pita a anjam degsi mareqnaqa bati qujai deqa Mondor Bole aisiqa tamo kalil Pita aqa anjam quocqneb qaji nanjo men bulyetnrnaqa nanji qure utru segi segi nanjo anjam poinjrnaqa marelenoqneb. Maroqnsib Qotei aqa ñam soqteqnaqqa Juda Kristen Pita koba na beb qaji nanji di qusibqa tulan prugeb. Di kiyaaqa? Bati di Qotei na sawa bei bei qaji nanji dego aqa Mondor enjrej deqa. Onaqa Pita a endegsi marej,

47 “Iga Juda tamo unum. Iga nami Qotei aqa Mondor em. Dego kere bini sawa bei bei qaji nanji aqa Mondor onub. Deqa tamo bei na iga nanji yansnrqajqa saidgwa keresai.”

48 Osiqa nanji minjrej, “Ninji Yesus Kristus aqa ñam na yanso oiy.” Degsi minjrnaqa nanji na yanso osib Pita minjeb, “Ni bati qudei iga koba na endi sqom.” Degsi minjnabqa a nanji koba na soqneb.

11

Pita a Jerusalem aiyej

1 Yesus aqa anjam maro tamo nanji ti Yesus aqa tamo ungasari kalil Judia sawaq di soqneb qaji nanji ti anjam endegsib queb, “Sawa bei bei qaji nanji dego Qotei aqa anjam osib nanjo areqaloq di singilateb.”

2 Onaqa bati bei Pita a Jerusalem aisiq di sonaqa Juda tamo qudei Yesus dauryoqneb qaji nanji na Pita nrinqtosib minjeb,

3 “Sawa bei bei qaji nanji mulun unosaieqneb. Deqa ni kiyaaqa nanjo tal gogetosim nanji ti awoosim inji uyoqnem?”

4 Onaqa Pita a nanjo anjam di qusiqa utruq na anjam endegsi sainjrej,

5 “E Jopa qureq di pailyeqnamqa Qotei na ijo areqalo waqtetbonaqa e ñeio bulem. E ñeio bulosimqa inji bei gara kobaquja bul plalosiq mutu qolqeq di ojelenosib lan goge na ura uratonab ijo ulatamuq ainaq unem.

6 Unsim geregere gara miligi peleiyosim wagne utru segi segi unjrem. Wagne juwan ti amal ti bagu ti qebari ti gara miligiq di sonab unjrem.

7 Unjrsimqa kakro bei quem. A merbej, ‘O Pita, ni tigelosim wagne bei qalsim uye.’

8 Onaqa e marem, ‘O Tamo Koba, e uyqasai! Wagne uge uge deqaji e nami uyosaiqnem. Wagne uge deqaji uyqajqa di getento koba.’

9 Onaqa kakro di a olo lan goge na brantej. A marej, ‘Inji inji e jiga saiqoji qa maronum di ni olo uge qa maraim.’

10 Gara di degsi aiyoqalubtosiqa wagne kalil gara ti olo torei goge oqej.

11 “Bati qujai deqa tamo qalub nanği bosib e soqnem qaji tal meq di tigeleb. Tamo bei na nanği Sisaria qureq dena qarijnjrnaq ijoq beb.

12 Bonab Qotei aqa Mondor na e merbej, ‘Ni tigelosim nanği qalub daurnjrsim gile. Ni are gulbeimaiq.’ Degsi merbonaqa e tigelosim nanği qalub daurnjrsim Yesus aqa tamo 6 agi endia tigelejunub qaji nanği koba na gilem. Gilsim Sisaria qureq di brantosim tamo di aqa tal gogetem.

13-14 Gogetonamqa tamo dena iga endegsi saigej, ‘Lan angro bei a bosiq a ijo talq endi tigelesonaq e unem. Unnamqa merbej, “Ni na tamo qudei nanği qarijnjrimqa Jopa qureq aisib dia tamo bei aqa ñam Saimon ñam bei Pita a itqab. A itosib osib babqa a na ni Qotei aqa anjam mermimqa anjam dena Qotei na ni oqas. Osim tamo unğasari kalil ni ombla tal qujaiq endi unub qaji nanği dego elenqas.”’

15 O ijo was, tamo dena iga degsi saigonaga e kamba anjam marqa yeqnamqa Mondor Bole a tamo kalil tal dia koroesoqneb qaji nanğoq aiyej. Mondor a nami iga Juda gagoq aiyej dego kere nanğoq aiyej.

16 Nanğoq ainaqa e unsimqa Tamo Koba aqa anjam nami marej qaji deqa olo are qalem. Agi a endegsi marej, ‘Jon a ya na tamo unğasari nanği yansjroqnej. Ariya e Mondor Bole aqa singila na ninği yansjgwai.’

17 O ijo was ninği quiy. Iga nami Tamo Koba Yesus Kristus qa gago areqalo singilatonamqa Qotei na aqa Mondor Bole iga egej. Bini sawa bei bei qaji nanği dego Yesus qa nanğo areqalo singilateq nabqa Qotei na aqa Mondor nanği enjreqnu. Deqa Qotei aqa wau di e na getentqa keresai.”

18 Onaqa Juda tamo Pita nirinğeb qaji nanği aqa anjam di qunabqa nanğo nirinğ koboej. Deqa nanği Qotei aqa ñam soqtosib mareb, “Bole, Qotei a sawa bei bei qaji nanği dego are bulyetnjreqnu. Deqa nanği dego ñambile gaigai sqab.”

Antiok qureq di tamo unğasari gargekoba nanği are buly-oqneb

19 Ariya Juda tamo Stiven qaleb qaji nanği na Kristen nanği ugeugeinjreqnab segi segi jaraiyosib Fonisia sawa ti Saiprus nui ti Antiok qure ti deq gileleñeb. Gilsib dia Qotei aqa anjam mare mare laqneb. Laqnsibqa Juda nanği segi Qotei aqa anjam minjroqneb. Sawa bei bei qaji nanği Qotei aqa anjam minjrosaiqneb.

20 Ariya Kristen qudei nanği Saiprus ti Sairini ti dena tigelosib Antiok qureq aisib Grik nanği dego Tamo Koba Yesus aqa anjam bole minjroqneb.

²¹ Kristen nanġi di Tamo Koba aqa siġgila ti wauoqneb deqa tamo unġasari tulaġ gargekoba nanġi Yesus qa nanġo areqalo siġgilatoqnsib are bulyoqneb.

²² Onaqa Yesus aqa tamo unġasari Jerusalem di soqneb qaji nanġi kumbra deqa qusibqa Barnabas qarinyonab Antiok gilej.

²³ Antiok gilsiq a Qotei a Grik nanġi qa dego are boleiyooqnsiq aqaryainjroqnej di unej. Unsiqa tulaġ areboleboleiyej. Deqa a na nanġi kalil are siġgilatetnjroqnsiq minjroqnej, “Niġgi Tamo Koba a gaigai dauryoqnsib soqniy.”

²⁴ Barnabas a tamo bolequja. Mondor Bole aqaq di sonaqa a siġgila ti wauoqnej. Aqa areqalo kalil Tamo Koba Yesus qa siġgilatosiq soqnej. Deqa a Yesus aqa anjam mareqnaqa tamo unġasari gargekoba nanġi quoqnsib Yesus aqaq boqneb.

²⁵ Ariya bati bei Barnabas a Sol namqajqa marsiq Tarsus qureq gilej.

²⁶ Gilsiq Sol namosiq itosiq ombla puluosib Antiok olo aiyeb. Aisib dia wausau qujai Yesus aqa tamo unġasari nanġi koba na wauoqneb. Wauoqnsibqa tamo unġasari tulaġ gargekoba nanġi Qotei aqa anjam minjroqneb. Antiok dia tamo unġasari Yesus dauryoqneb qaji nanġo nam Kristen wainjreb.

²⁷ Onaqa bati bei Qotei aqa medabu o qaji tamo qudei nanġi Jerusalem dena walwelosib Antiok beb.

²⁸ Bei aqa nam Agabus. Nanġi Antiok bonabqa Qotei aqa Mondor na Agabus medabu siġgilatetonaqa a tigelosiq marej, “Sawa sawa kalilq di nanġi mam koba oqab.” Agabus a degsi marej. Mam di bunuqna Mandor Koba Klodius aqa bati qa brantej.

²⁹ Yesus aqa tamo unġasari nanġi Agabus aqa anjam di qusibqa nanġi nanġo segi segi silali soqnej di koroiyeb. Koroiyosib nanġo Kristen was Judia sawaq di soqneb qaji nanġi aqaryainjrqa marsib silali qarinyonab nanġoq aiyej.

³⁰ Silali di nanġi Barnabas Sol wo enjrnabqa nanġi na osi aisib Kristen gate Judia sawaq di soqneb qaji nanġo banq di ateb.

12

Herot na Pita ojsiq tonto talq di waiyej

¹ Bati deqa Mandor Herot na Yesus aqa tamo unġasari qudei nanġi ojelenosiq ugeugeinjroqnej.

² Osiq a na qaja tamo bei qarinyonaqa gilsiq Jon aqa was Jems serie na qalnaq moiyej.

³ A degyonaqa Juda tamo kokba nanġi areboleboleinjrej di qalieosiq deqa Pita dego oje. Bati di Bem Tiyosai Qaji Uyqajqa Yori Bati Koba.

⁴ Herot a Pita ojsiqa tonto talq di waiyosiqa qaja tamo 16 nanği minjrnaqa nanği Pita taqatesoqneb. Herot a endegsi are qalej, “Yori bati koba ñam Pasova di koboamqa e Pita osiy Juda nanğo ulatamuq di tigeltqai.”

⁵ Pita a tonto talq di sonaqa Yesus aqa tamo unğasari nanği sinğila na Pita qa pailyoqneb.

Lanğ anğro bei a bosiq Pita tonto talq dena oqeq atej

⁶ Herot a marej, “Nebeamqa e na Pita osiy Juda nanğo ulatamuq di tigeltqai.” Qolo deqa qaja tamo aiyel na Pita osib tonto tal miligiq di warum beiq waiyosib ambletosib sil kokba aiyel na tontonab ñeiesoqnej. Qaja tamo qudei nanği tonto tal siranme jojomq di tigelesosib taqatoqneb.

⁷ Onaqa qolo qujai deqa Tamo Koba aqa lanğ anğro bei a warum miligiq di brantoqujatej. Aqa rian na warum di tulanğ suwantej. Onaqa lanğ anğro dena Pita jar banğaq di kontosiqa dudumyej. Dudumyosiq minjej, “Ni tigeloqujat.” Degsi minjnaqa sil kokba aiyel Pita aqa banğ qoseb qaji di pambloñosib ulonğeb.

⁸ Onaqa lanğ anğro na olo Pita minjej, “Ino gara tigsim ino sinğa tatal jige.” Onaqa Pita a degyonaqa olo minjej, “Ino gara jugo dego jigsim e daurbe.”

⁹ Degsi minjnaqa Pita a warum di uratosiq lanğ anğro dauryosiq gilej. Lanğ anğro a bole Pita oqeq atej di Pita a poiyoasai. A are qalej, “E ñeioobilqeionum kiyo?”

¹⁰ Nanği walwelosib qaja tamo bei tonto tal taqatesoqnej qaji di bunyosib gilsib olo qaja tamo bei bunyosib siranme kobaquja ain na gereiyo qaji di brantonab siranğ a segi waqon-aqa nanği aiyel oqedeb. Siranme di tonto talq dena oqedosim qureq aqajqa siranme. Nanği siranme dena oqedosib gam dauryosib giloqnsib lanğ anğro na Pita uratosiq ulanğej.

¹¹ Onaqa Pita a poiyoanaqa marej, “Bole. Endego e qalieonum, Juda nanği e lubqa laqnabqa Tamo Koba a na aqa lanğ anğro qarinyoqa bosiq e aqaryaibosiqa Herot aqa banğ dena e oqo.”

¹² Pita a degsi poiyoanaqa walwelosi gilsiq Jon aqa ñam bei Mak aqa ai Maria aqa talq di brantej. Tal miligiq di Kristen gargekoba nanği koroesosib Pita qa pailyoqneb.

¹³⁻¹⁴ Onaqa Pita a tal meq di brantosiqa siranmeq di tigelosiq kindokindoñosiq maeqnaqa kanğal unğa bei aqa ñam Roda a bosiq siranğ waqtqa osiqa Pita aqa kakro qusiq tulanğ areboleboleiyej. Onaqa a siranğ waqtqa uratosiqa olo urur ti warum miligiq gilsiqqa nanği minjrej, “Pita bqo agi tal meq di tigelejunu!”

¹⁵ Onaqa nanği na minjeb, “Ni nanarionum. Di Pita sai.” Degsi minjnabqa a tulanğ sinğilaosiqa minjrej, “E nanariosai. E

bole maronum. Pita a bço aqa kakro quonum.” Onaqa nanġi na minjeb, “Di Pita sai. Di aqa lan anġro kiyo?”

¹⁶ Onaqa Pita a siranmeq di tigelesosiqa kindokindoneqnaqa nanġi kalil bosib siran waqtosib Pita unsib tulan prugeb.

¹⁷ Onaqa Pita a aqa ban soqtonaqa nanġi kirionabqa Tamo Koba a na tonto talq dena oqeġ atej deqa nanġi sainjrej. Osiqa minjrej, “Ninġi gilsib Yesus aqa tamo unġasari kalil Jems ombla endegsib minjriy, ‘Pita a tonto talq dena oqedqo.’ ” Pita a nanġi degsi minjrsiqa nanġi uratnjrsiq tal beiq gilej.

¹⁸ Nebeonaqa qaja tamo tonto tal taqatesoqneġ qaji nanġi nġam ateb Pita a tonto talq di sosai. Nanġi degsi unsibqa tulan ulaugetosib are koba qaloqnsib maroqneġ, “Pita a qabitqo?”

¹⁹ Onaqa Herot na aqa qaja tamo qudei nanġi minjrej, “Ninġi tonto talq gilsib Pita osib boiy.” Degsi minjrnaga nanġi tonto talq gilsib Pita qa nġamonab ugeinjrej. Ugeinjrnaga olo puluosib aisib Herot minjeb, “Pita a tonto talq di sosai.” Degsib Herot minjnabqa a segi gilsiq qaja tamo tonto tal taqatesoqneġ qaji nanġi nenemnjrnaga minjeb, “Pita a qabitqo kiyo di iga qaliesai.” Nanġi degsib Herot minjnabqa a na aqa qaja tamo qudei nanġi minjrej, “Nanġi Pita geregere taqatosai deqa ninġi na nanġi nġumib morenqab.” Osiqa bunuqna Herot a Judia sawa uratosiqa Sisaria qureġ gilsiq di soqnej.

Herot a moiyej

²⁰ Herot a nami Tair qure ti Saidon qure ti nanġi qa nġirinġugetej. Deqa tamo unġasari qure aiyel dia soqneġ qaji nanġi koroosib mareb, “Iga tamo qudei qarinjnjrimqa nanġi Sisaria qureġ aisib Herot aqa are latetqab. Yim aqa nġirin koboqas.” Nanġi degsib marsib tamo qudei qarinjnjrnabqa nanġi aisib Herot aqa talq di brantosib tal taqato tamo aqa nġam Blastus endegsib minjeb, “Ni na Herot minjim a odimqa iga a ombla qairqom. Yim aqa nġirin koboqas.” Sawa kalil Herot a taqatoqnej qaji nanġoq dena Tair ti Saidon ti nanġi na inġi awaiyoqneġ. Utru deqa nanġi Herot aqa nġirin kobotqajqa mareb. Onaqa Blastus a nanġo anġam di qusiqa gilsiq Herot minjrej.

²¹ Minjnaqa Herot a qusiqa odosiqa nanġi koba na qairqajqa bati atej. Bati brantonaqa nanġi koroonabqa Herot a nanġi anġam bei minjrqa osiqa mandor kokba nanġo wala gaigai jigeqnuġ deqaji bei jigsiqu aqa awo jaram kobaq di awoosiq nanġi anġam minjroqnej.

²² Minjreġnaqa tamo unġasari koroesoqneġ qaji nanġi aqa anġam di quoqnsib tulan areboleboleinjrnaga lelenosib maroqneġ, “Herot a mandam tamo sai. A deġo qotei bei. Deqa a anġam degsi mareqnu.”

²³ Herot a Qotei bole aqa ñam soqtosai. A aqa segi ñam soqtoqnsiqa anjam maroqnej. Deqa Tamo Koba aqa lañ angro bei urur aisiq Herot a ma uge yonaqa aqa bi ani ambli na uynab a moiyej.

²⁴ Bati deqa Tamo Koba aqa anjam tulañ kobaoqnsiqa qure qure kalil keretoqnej.

²⁵ Onaqa Barnabas Sol wo nanği Jerusalem dia nanço wau kobotosib olo puluqa laqnsib Jon aqa ñam bei Mak a osib koba na Antiok qureq gileb.

13

Antiok qureq di Kristen nanği na Barnabas Sol wo giltjnreb

¹ Antiok dia Qotei aqa medabu o tamo nanği ti Qotei aqa anjam plalto tamo nanği ti Kristen nanço ambleq di soqneb. Nanço ñam agiende. Bei Barnabas. Bei Simeon aqa ñam bei Niger. Bei Lusius. A Sairini qaji. Bei Manain. A nami Mandor Herot ombla tal qujaiq di angro kiñilala sosib boleeb. Bei Sol.

² Nanği Tamo Koba a qa louoqnsib inği ti ya ti uratosib sonabqa Mondor Bole na nanği minjrej, “Ninği Barnabas Sol wo nanği aiyel giltjnrsib qarijnjribqa nanği gilsib wau e na enjronum qaji di ojgab.”

³ Onaqa nanği inği ti ya ti uratosib pailyosib nanço aiyel gateq di bañ atsib qarijnjrnab gileb.

Saiprus nuiq di Barnabas Sol wo nanği Yesus aqa anjam bole maroqneb

⁴ Mondor Bole na nanği aiyel qarijnjrnaq gilsib Selusia qureq di brantosib dia qobuñ bei gogetosib qobuñ na gilsib Saiprus nuiq di branteb. ⁵ Brantosib Salamis qureq di tiryosib dena nanği sinğa na walweloqnsib Juda nanço Qotei tal qudei miligiq giloqnsib Qotei aqa anjam minjre minjre laqneb. Jon aqa ñam bei Mak a nanği aiyel daurnjrsiq aqaryainjroqnej.

⁶ Nanği Saiprus nui aqa qure kalil keretosib Pafos qureq di branteb. Osib qure dia quñam tamo bei aqa ñam Barjisas iteb. A Juda tamo. A na tamo unğasari nanği gisa gisanjnroqnsiqa endegsi minjroqnej, “E Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.”

⁷⁻⁸ Rom nanço gate koba bei aqa ñam Sergius Paulus a Pafos qureq di soqnej. Barjisas a gaigai Sergius Paulus dauryosiq laqnej. Sergius Paulus a qalie tamo kobaquja. A na Barnabas Sol wo nanği metjnрнаq aqa areq bosib Qotei aqa anjam minjoqneb. Onaqa Barjisas (Grik anjam na aqa ñam Elimas) a are qalej, “E na Barnabas Sol wo nanço anjam gegentoqnqai. Sergius Paulus a Yesus qa aqa areqalo singilato uge.”

⁹⁻¹⁰ Sol aqa ñam bei Pol. Mondor Bole a Pol aqa miligiq aisiq singila yonaqa a na Elimas koqyosiq minjej, “Ni Satan aqa angro. Ni kumbra bole kalil jeutosim laqnum. Ni gisan

anjam marqajqa ino areqaloq di maqejunu. Ni gisanj kumbra yqajqa tulanj singilaeqnum. Ni Tamo Koba aqa anjam bole beltoqnsimqa olo gisanj anjam segi mareqnum. Ino kumbra uge di ni uratqa keresai.

¹¹ Deqa ni que. Endego Tamo Koba aqa singila inoq aiyimqa ni njamdamu getenmimqa bati gargekoba yala senj unqasai.” Degsi minjnaqa aqa njamdamu ambruiyonaqa a sawa unqa keresai. Deqa a na tamo qudei nanji metnjroqnsiqa endegsi minjroqnej, “Ninji ijo banj ojsib e gam osorbij.”

¹² Sergius Paulus a Tamo Koba aqa singila di unsiqa Qotei aqa anjam Pol Barnabas wo nanji maroqneb qaji di poiyo-naqa tulanj prugosiq Yesus qa aqa areqalo singilatej.

Pol a Pisidia sawaq di Qotei aqa anjam palontej

¹³ Onaqa tamo nanji Pol dauryosib laqneb qaji nanji a koba na Pafos qure uratosib qobun na gilsib Pamfilia sawaq di brantosib Perga qureq di tiryeb. Tiryosib dia Jon Mak a nanji uratnjrsiqa olo puluosiq Jerusalem aiyej.

¹⁴⁻¹⁵ Onaqa Pol Barnabas wo nanji Perga qure uratosib singa na walwelosib Pisidia sawaq gilsib Antiok qureq di branteb. Brantosib di sonabqa yori batiej. Deqa nanji Qotei tal miligiq gilsib awoonabqa Juda gate kokba nanji tigelosib Moses aqa dal anjam ti Qotei aqa medabu o qaji tamo nanjo anjam ti sisiyoqneb. Sisiyosib koboonaqa nanji na Pol Barnabas wo minjreb, “O gago was aiyel, ninji gagoq bonub deqa tamo ungasari nanjo are singilatetnjrqajqa anjam bei soqnim tigelosib mariy.”

¹⁶ Onaqa Pol a tigelosiq aqa banj soqtonaqa tamo ungasari nanji kirionabqa endegsi minjrej, “O Israel ninji ti tamo ungasari kalil Qotei aqa sorgomq di unub qaji ninji ti ijo anjam endi quiy.

¹⁷ Qotei a nami gago moma nanji giltnjrnaqa nanji Isip sawaq di tulanj gargekobaonabqa Qotei a singila na nanji joqsiqa Isip uratosib gileb. Gago moma nanji di agi Israel.

¹⁸ Nanji gilsib wausau 40 wadau sawaq di sonabqa Qotei a nanjo gulbe qoboiyetnjroqnej.

¹⁹ Osiqa Kenan sawaq di qure kokba 7 padaltnjrsiqa nanjo mandam pupoiyoqnsiq gago moma nanji enjroqnej. Qotei a nanji degnjroqnsiq bosiq bosiq wausau 450 koboej.

²⁰ Di koboonaqa Qotei a gago moma qudei nanji giltnjrsiqa gate kokba atsiqa singila enjreqlaqa singila dena nanji na Israel tamo ungasari nanji taqatnjroqneb. Degsib yonab yonab Qotei aqa medabu o qaji tamo Samuel aqa bati brantej.

²¹ “Onaqa Israel nanji na Samuel minjeb, ‘Ni na tamo bei giltimqa a gago mandor koba sosim iga taqatgwas.’ Degsib Samuel minjnabqa a na Kis aqa njiri Sol giltonaqa a Israel

nanngo mandor koba soqnej. Sol a Benjamin aqa len. A Israel nanngo mandor koba sonaqa wausau 40 koboej.

22 Onaqa Qotei na Sol kobotosiqa olo Devit giltonaqa a kamba Israel nanngo mandor koba soqnej. Qotei a Devit qa endegsi marej, 'E Jesi aqa njiri Devit unonum, aqa kumbra tulan boledamu. E Devit aqa kumbra qa tulan arearetbeqnu. E qalieonum, a ijo areqalo kalil dauryoqnqas.'

23 O ijo was ninngi quiy. Qotei aqa anjam bei a nami marej qaji di a segi dauryosiqa Devit aqa len nanngoq dena tamo bei giltosiqa qarinyonaq Israel gagoq bej. Tamo di aqa ñam Yesus. A iga padalo sawaq na elenqajqa deqa Qotei na qarinyonaq bej.

24 "Yesus na aqa wau utru atosaisonaqa Jon a namoqna bosiq a Israel nanngi endegsi minjroqnej, 'Ninngi are buliybqa e na ninngi yansngwai.'

25 Osiqa aqa wau kobotqa osiqa olo endegsi maroqnej, 'Ninngi e qa kiyersib mareqnub? E nami merngem, e Kristus sai. Kristus a ijo qoreq na bqas. Aqa ñam kobaquja. E ñam saiqoji. E tamo lanaj. Deqa e na Kristus kanqalyqajqa e tamo bolesai.' Jon a degsi maroqnej.

26 "O Abraham aqa moma ninngi ti tamo kalil Qotei aqa sorgomq di unub qaji ninngi ti ijo anjam endi quiy. Ninngi kalil ijo was. Qotei a iga padalo sawaq na elenqas anjam di a na qarinyonaq gagoq bej.

27 Tamo unqasari Jerusalem di unub qaji nanngo gate ti nanngi na Yesus qalib moiqajqa anjam qoseb. Di kiyaaqa? Yesus a bole Kristus di nanngi poinjrosai deqa. Qotei aqa medabu o tamo nanngo anjam yori bati gaigai sisiyeqnu qaji di aqa damu dego nanngi poinjrosai. Utru deqa nanngi na Yesus qalib moiqajqa anjam qoseb. Nanngo kumbra dena nanngi Qotei aqa medabu o tamo nanngo anjam keretosib yeb.

28 Nanngi Yesus aqa une bei babtosai. Nanngi a moiyoqajqa utru saiqoji. Deqa nanngi lanja aqa jejamuq di une qamsib Pailat minjeb, 'Yesus a une ti deqa ni a namburbasq di gaint.' Degsib minjnabqa a na Yesus osiq qaja tamo nanngo banq di atnaqa nanngi a qalnab moiyej.

29 Anjam kalil Qotei aqa medabu o tamo nanngi nami nenngrenyeb qaji di Juda nanngi keretosib yosib agi Yesus qalsib moiyoteb. Moiotosib namburbasq dena osib subq ateb.

30-31 Onaqa Qotei na olo Yesus subq na tigeltonaqa a tigelosiqa tamo nanngi nami a ombla Galili sawa uratosib Jerusalem aiye qaji nanngo namdamuq di bati gargekoba bran-teqnaqa nanngi unoqneb. Deqa bini nanngi Yesus qa anjam saoqnsib laqnabqa Juda tamo unqasari kalil nanngi queqnu.

32 "Nami Qotei na gago moma nanngi anjam bole endegsi minjrej, 'E na Kristus qarinyit bosim tamo unqasari nanngi

elenqas.' Qotei aqa anjam bole di bini aqo Barnabas wo na ningi merngeqnum.

³³ Qotei na anjam bole di aqa damu babtqa osiq deqa Yesus olo subq na tigeltej. Gago moma nanjo lenj agi iga. Deqa Yesus a gagoq bej. Devit a nami louqa buk miligiq di Yesus qa endegsi nengrenyej,

'Ni ijo angro bole.

Bini e ni nambabtmonum.'

Devit a lou namba 2q di anjam di nengrenyej.

³⁴ Bunuqna Yesus a moinaqa Qotei na subq na tigeltej deqa Yesus a olo moiqasai. Aqa jejamu subq di qusaqasai dego. Agi Qotei a nami marej, 'E nami Devit boletem dego kere e ningi boletnjwai. E bole merngonum.'

³⁵ Deqa ningi quiy. Nami Devit a Qotei minnej, 'Ni ino segi angro bolequja ni na giltem qaji aqa jejamu subq di uratim qusaqasai.' Devit a degsi Qotei minjsiqa louqa buk miligiq di nengrenyej.

³⁶ Ningi qalie, Devit a mandamq di sosisqa a Qotei aqa areqalo dauryoqnej. A moinaqa aqa jejamu subq ateb. Aqa moma nanji nami subq atelenjeb a dego degsib subq ateb. Onaqa aqa jejamu subq di qusaej.

³⁷ Ariya tamo Qotei na subq na tigeltej qaji aqa jejamu qusao-sai. Tamo di agi Yesus.

³⁸ O ijo was, ningi endegsi poingem. Yesus qujai di aqa ñam na Qotei a nunjo une kobotetnjwas. E Yesus qujai deqa anjam plaltoqnsim ningi merngeqnum.

³⁹ Ningi Moses aqa dal anjam dauryqab gam dena Qotei a nunjo une kobotetnjwasai. A ningi tamo bole qa mernjwasai dego. Tamo ungasari Yesus qa nanjo areqalo singilateqneb qaji nanji segi Qotei na une kobotetnjroqnsiq nanji tamo bole qa minjreqnu.

⁴⁰ Deqa ningi gegerere nam atoqniy. Qotei aqa medabu o tamo nanjo anjam nanji nami maroqneb qaji di aqa damu nunjoq bo uge. Agi nanji endegsib maroqneb,

⁴¹ 'O ijo anjam misilinyo qaji tamo, nunjo bati qa e na manjwa bei babbatqa ningi di unsib tulanj prugwab. Tamo bei na manjwa deqa saingwas di ningi bole qa marqasai. Deqa ningi padalougetqab.' " Pol a anjam degsi marej.

⁴² Onaqa lou koboonaqa Pol Barnabas wo nanji Qotei talq dena oqedonabqa tamo ungasari nanji na minjreb, "Yori bati bei ningi bosib anjam deqaji olo mergibqa iga quqwom."

⁴³ Tamo ungasari nanji jaraiyeq nabqa nanjo ambleq di Juda gargekoba nanji na Pol Barnabas wo nanji daurnjreb. Sawa bei bei qaji qudei nami Qotei aqa sorgomq di sqa marsib Juda nanjo miligiq aiyeb qaji nanji dego Pol Barnabas wo nanji

daurnjreb. Deqa nanği aiyel na nanġo are sinġilatetnjroqnsib endegsib minjroqneb, “Qotei a ninġi qa are boleiyeqnu aqa kumbra di ninġi geregere ojesoqnij.”

⁴⁴ Onaqa yori bati bei tamo unġasari kalil Antiok qureq di soqneb qaji nanġi Qotei aqa anjam quqwa marsibqa bosib Qotei talq di koroeb.

⁴⁵ Onaqa Juda nanġi na nanġi unjrsib are ugeinjrej. Deqa Pol a anjam mareqnaqa nanġi na aqa anjam gegentoqnsib a misilinyoqneb.

⁴⁶ Yeqnab Pol Barnabas wo nanġi na Juda nanġi sinġila na endegsib minjreb, “Qotei na aqo Barnabas wo qarinqosiq mergej, ‘Ninġi namoqna Juda nanġi segi ijo anjam minjroqniy.’ Mergej deqa iga bosim Qotei aqa anjam ninġi Juda segi namoqna merņgeqnum. Merņgeqnamqa ninġi na gago anjam gotranjyeqnum. Nunġo kumbra dena ninġi nunġo segi jejamuq di une atoqnsib ninġi nambile gaigai sqajqa gam urateqnum. Deqa ninġi quiy. Bini aqo aiyel ninġi uratnġsimqa sawa bei bei qaji nanġoq giloqnsim Qotei aqa anjam nanġi minjroqnoqom.

⁴⁷ Iga degyqom. Di kiyafa? Tamo Koba a nami iga endegsi mergej, ‘E ni qarinqmitqa ni pulon bul sosim sawa bei bei qaji nanġoq giloqnoqam. Giloqnsim lan utru qolqeq di tamo unġasari nanġi ijo anjam minjroqnim e na nanġi elenqai.’ ”

⁴⁸ Onaqa sawa bei bei qaji nanġi Pol aqa anjam di qusibqa tulan areboleboleinjrnafa Tamo Koba aqa anjam binjyoqneb. Deqa qure dia tamo unġasari Qotei na nami nambile gaigai sqajqa giltjrej qaji nanġi Yesus qa nanġo areqalo sinġilateb.

⁴⁹ Bati deqa Tamo Koba aqa anjam tulan kobaosifa sawa di keretej.

⁵⁰ Onaqa Juda nanġi Pol Barnabas wo nanġi qa tulan minjin oqetnjrnafa unġa kokba qudei Qotei qa louoqneb qaji nanġi ti qure deqa gate kokba ti nanġo are ugetetnjreb. Are ugetetnjrnabqa nanġi tigelosib Pol Barnabas wo nanġi ugeujnsib nanġi aiyel qure dia sqajqa sinġila na saidnjrsib winjrnab jaraiyeb.

⁵¹ Deqa nanġi aiyel nanġo sinġa tumbrum butuyosib qure di urateb. Juda nanġi nanġo segi une qalieqajqa deqa nanġi aiyel kumbra di yeb. Yosib Aikoniam qureq aiyebe.

⁵² Bati deqa Antiok qureq di Mondor Bole a tamo unġasari Yesus qa nanġo areqalo sinġilateb qaji nanġo are miligiq ayoqnsifa nanġi sinġilatnjreqnaqa nanġi tulan areboleboleinjroqnej.

14

Pol Barnabas wo nanġi Aikoniam qureq di Qotei aqa anjam palontoqneb

¹ Pol Barnabas wo nanġi Aikoniam dia Juda nanġo Qotei tal miligiq gileb. Gilnabqa tamo unġasari nanġi koroesonabqa tigelosib Qotei aqa anjam palontosib minjroqneb. Minjreqn-abqa nanġo aiyel anjam dena tamo unġasari tulan ġargekoba Juda ti Grik ti are qametnjrnaqa nanġi Yesus qa nanġo areqalo sinġilateb.

² Onaqa Juda qudei nanġi Pol Barnabas wo nanġo anjam quqwa uratosib Grik qudei nanġo are ugetetnjrnabqa nanġi Yesus aqa tamo unġasari nanġi qa ugeosib misilinjnroqneb.

³ Deqa nanġi aiyel Aikoniam qureq di sokobaiyosib Tamo Koba a tamo unġasari nanġi qa are boleiyeqnu anjam di mare mare laqneb. Nanġi aiyel ulaosai. Tamo Koba a na nanġi aiyel sinġila enjreqnaqa nanġi maŋwa ġargekoba yoqneb. Yeqnabqa tamo unġasari ġargekoba nanġi maŋwa di unoqnsib endegsi poinjroqnej, “Bole, nanġo aiyel anjam di Qotei aqa anjam.”

⁴ Onaqa qure dia tamo unġasari nanġi poelenosib qudei nanġi Juda nanġi daurnjrsib olo qudei nanġi Pol Barnabas wo nanġi daurnjreb.

⁵ Deqa Grik qudei ti Juda qudei ti nanġo gate nanġi ti endegsib are qaleb, “Iga na nanġi aiyel ugeugeinjrsim menin na ñumsim moiyotnjrqom.”

⁶ Onaqa nanġo areqalo di Pol Barnabas wo nanġi qalieosib jaraiyosib Likonia sawa nanġo qure aiyel Listra ti Derbe ti deq aiyeb. Aisib sawa bei jom di dego branteb.

⁷ Brantosib dia Yesus aqa anjam bole mare mare laqneb.

Pol Barnabas wo nanġi Likonia sawaq di Yesus aqa anjam bole maroqneb

⁸ Listra qureq di tamo bei ai miligiq na sinġa qandamo ħambabej qaji a soqnej. A nami walwelosaijoqnej. Aqa sinġa sinġila saiqoji. Awogaigaisoqnej.

⁹ Bati deqa Pol a Qotei aqa anjam palonteqnaqa tamo di a quoqnej. Onaqa Pol na tamo di koqyosiq aqa areqalo unej aqa areqalo qujai Qotei na a boletbqa kere.

¹⁰ Degsi unsiq deqa tamo di metosiq minnej, “Ni tigelosim walwel.” Minjnaqa a tigelokujaatosiq walwelej.

¹¹ Pol a kumbra di yonaqa tamo unġasari tulan ġargekoba nanġi unsibqa nanġo segi Likonia anjam na lelenjoqnsib maroqneb, “Niġi uniy. Gago qotei nanġi tamo bulyosib gagoq bonub.”

¹² Nanġi degsib lelenjoqnsib Barnabas minjeb, “Ni gago qotei Sus.” Pol a Qotei aqa anjam plaltoqnej deqa nanġi a minjeb, “Ni gago qotei Hermes.”

¹³ Qure polomq di nango qotei Sus aqa atra tal soqnej. Deqa atra tamo a makau qudei osiq ħam so na walatnjrsiq Pol

Barnabas wo nanği aiyel atrainjrqa marsiqa tamo unğasari gargekoba joqsiq nanği koba na qure polomq gileb.

14 Onaqa Yesus aqa anjam maro tamo aiyel Barnabas Pol wo nanği deqa qusibqa are tulan gulbeinjrnaca nanço segi gara bumbranjosib gurgur ti tamo unğasari nanço ambleq aisib lelenjosib minjreb,

15 “O tamo unğasari, niği kiyaca kumbra endi yeqnub? Aqo aiyel mandam tamo, niği ti kere. Aqo aiyel na Yesus Kristus aqa anjam bole niği merngeqnum. Di kiyaca? Niği are bulyosib gisan qotei kalil endi torei uratnjrsib Qotei nambile so qaji a qa nunço areqalo siğilatqajqa deqa. Qotei agi a na lan ti mandam ti yuwal ti inği inği kalil ti gereiyej.

16 Bole, nami Qotei na sawa bei bei qaji nanği uratnjreqnaqa nanği nanço segi areqalo dauryoqnsib laqneb.

17 Bati deqa Qotei a niği qa uliosaioqnej. Niği a qa qalieqajqa deqa a bati gaigai niği geregereinqoqnej. A lan goge na awa engeqnaqa inği uyo kalil aqa bati qa melieqnaqa niği uyoqnsib areboleboleinqoqnej.”

18 Onaqa tamo unğasari nanği Pol Barnabas wo nanço anjam di qusib quosaibulosib olo minjreb, “Niği gago qotei.” Degsib minjroqnsib nanği aiyel atrainjrqaqajqa tulan siğilaeqnaq nanği na saidnjroqneb.

19 Onaqa Juda tamo qudei nanği Antiok dena ti Aikoniam dena ti walwelosib Listra qureq bosib dia tamo unğasari nanço are ugetetnjrnabqa nanği tigelosib Pol meniñ na qaleb. Osib a girinjosib gilsib qure qalaq di ateb. Nanği are qaleb, “A moiço.”

20 Onaqa tamo unğasari Yesus qa nanço areqalo siğilateb qaji nanği Pol aqa areq gilsib Pol a mandamq di neiesonaq a kainjesonabqa tigelosiqa olo qure miligiq gilej. Nebeonaqa a Barnabas osiqa ombla walwelosib Derbe qureq aiyeb.

Pol Barnabas wo nanği na Kristen nanği siğilatnjreb

21 Nanği aiyel Derbe qureq aisib dia Yesus aqa anjam bole plalteqnaqqa tamo unğasari gargekoba nanği Yesus dauryoqneb. Onaqa bunuqna nanği aiyel olo puluosib qure kalil nanği nami laqneb qaji deq olo giloqneb. Listra qure ti Aikoniam qure ti Antiok qure ti deq giloqneb.

22 Nanği aiyel degsib giloqnsibqa tamo unğasari nami Yesus dauryoqneb qaji nanği siğilatnjroqnsib minjroqneb, “Niği Yesus qa nunço areqalo siğilatoqnsib soqniy. Niği gulbe gargekoba itelenqab di unğum. Gulbe di nunçoq boqniqqa Qotei a nunço Mandor Koba sosim niği taqatñwas.”

23 Qure kalilq di nanği aiyel na Kristen gate atelenjoqneb. Osib inği ti ya ti uratoqnsib Kristen gate nanği qa pailyoqneb.

Osib nanɣi joqsib Tamo Koba agi nami a qa nanɣo areqalo siŋgilateb qaji aqa banɣ di atoqneb.

Pol Barnabas wo nanɣi olo Antiok qureq aiyeb

²⁴ Bunuqna Barnabas Pol wo nanɣi aiyel Pisidia sawa amble potosib walwelosib Pamfilia sawaq di branteb.

²⁵ Brantosib Perga qureq aisib dia Yesus aqa anjam palontoqnsib minjroqneb. Dena tigelosib Atalia qureq aiyeb.

²⁶ Aisib dena qobuŋ gogetosib aisib Antiok qure agi nami nanɣi dena tigelosib walweleb qaji di olo branteb. Dia nami Kristen nanɣi koroosib nanɣi aiyel qa pailyosib qariŋnjrnab gileb. Qotei a nanɣi aiyel qa are boleiyim nanɣi aiyel siŋgila na wauoqnqajqa deqa pailyeb. Ariya nanɣi aiyel wau di kobotosib qure deq olo aiyeb.

²⁷ Aisib Kristen nanɣi koroinjrsibqa wau kalil Qotei a nanɣo ban na yoqnej qaji deqa nanɣi sainjroqneb. Sainjroqnsib endegsib minjroqneb, “Qotei na sawa bei bei qaji nanɣi dego gam waqtetnjreqnaqa nanɣi Yesus qa nanɣo areqalo siŋgilateqnu.”

²⁸ Nanɣi aiyel Antiok qureq di tamo unɣasari Yesus dauryoqneb qaji nanɣi koba na sokobaiyeb.

15

Kristen nanɣi Jerusalem di koroeb

¹ Bati bei tamo qudei nanɣi Judia sawaq dena walwelosib Antiok qureq gilsib dia Kristen nanɣi endegsib minjreb, “Niŋgi Moses aqa dal anjam dauryosib muluŋ uniy. Yimqa Qotei a niŋgi elenqas. Niŋgi muluŋ unqasai di Qotei a niŋgi elenqasai.”

² Degsib minjrnabqa Pol Barnabas wo nanɣi qusibqa tamo nanɣi di ŋiriŋnjrsib nanɣi ti anjam na qotoqneb. Onaqa Kristen kalil nanɣi koroosib anjam endegsib kereteb, “Iga na Pol Barnabas wo Yesus aqa tamo qudei ti nanɣi qariŋnjrim Jerusalem aiqab. Aisib dia Yesus aqa anjam maro tamo nanɣo gate nanɣi ti koba na anjam di gereiyqab.”

³ Nanɣi degsib anjam keretosib nanɣi qariŋnjrnab aiyeb. Nanɣi aiyoqnsibqa Fonisia sawa ti Samaria sawa ti dia Yesus aqa tamo unɣasari nanɣi itnjroqnsibqa endegsib minjroqneb, “Qotei na sawa bei bei qaji nanɣi dego are bulyetnjreqnu.” Degsib minjreqnab nanɣi kalil quoqnsib tulaŋ areboleboleinjroqnej.

⁴ Nanɣi aisib Jerusalem di brantonabqa Yesus aqa anjam maro tamo nanɣi ti Kristen kalil ti nanɣo gate ti nanɣi na minjreb, “Niŋgi kere bonub.” Onaqa Pol Barnabas wo nanɣi tigelosib wau kalil Qotei a nanɣo ban na yoqnej qaji deqa nanɣi sainjreb.

5 Sainjrnabqa Farisi tamo qudei Yesus qa nanjo areqalo singilateb qaji nanji qusibqa tigelosib mareb, “Sawa bei bei qaji nanji gago miligiq aiqa osibqa nanji mati muluñ unsib Moses aqa dal anjam dauryqab di kere.”

6-7 Nanji degsib marnabqa Yesus aqa anjam maro tamo nanji ti Kristen gate nanji ti anjam di gereiyqa koroeb. Koroosib anjam gargekoba marelenoqneb. Onaqa Pita a tigelosiqqa nanji endegsi minjrej, “O ijo was kalil ninji qalie, Qotei a nami nunjo ambleq dena e giltbej. E na sawa bei bei qaji nanji Yesus aqa anjam bole minjroqnitqa nanji quoqnsib Yesus qa nanjo areqalo singilatqajqa deqa giltbej.

8 Qotei a tamo kalil nanjo areqalo qalie. A na aqa Mondor Bole nami iga egej dego kere sawa bei bei qaji nanji enjreqnu. Aqa kumbra dena a na iga osorgeqnu, a na sawa bei bei qaji nanji dego elenqajqa are qaleqnu.

9 Qotei a gam bei na iga Juda elenoqnsiq olo gam bei na sawa bei bei qaji nanji elenosaieqnu. Nanji Yesus qa nanjo areqalo singilateqnu gam dena qujai Qotei na nanjo are miligi yansetnjreqnu.

10 Deqa ninji kiyaaqa tamo ungasari Yesus dauryeqnub qaji nanji gulbe koba enjreqnub? Nunjo kumbra dena ninji Qotei aqa areqalo ugeteteqnu. Gulbe di nami gago moma nanji qoboiyqa keresai. Bini iga dego qoboiyqa keresai.

11 Iga endegsi poigeqnu, Tamo Koba Yesus a iga ti sawa bei bei qaji nanji qa ti are boleiyeqnu kumbra dena qujai Qotei na iga kalil elenqnu.”

12 Pita a nanji degsi minjrnaqa nanji kalil aqa anjam di qusibqa nanji mequmesoqneb. Onaqa Barnabas Pol wo nanji kamba tigelosib Qotei na nami nanji aiyel singilatnjreqnaqa nanji sawa bei bei qaji nanjo ambleq di manwa gargekoba yoqneb deqa nanji sainjrnab queb.

13 Sainjrsib koboonaqa Jems a kamba tigelosiqqa marej, “O ijo was, ninji e na anjam bei merngit quiy.

14 Saimon a mergwo, ‘Qotei a sawa bei bei qaji nanjo ambleq dena aqa segi tamo ungasari nanji elenqa osiq giltnjrej.’

15 Saimon aqa anjam de ti Qotei aqa medabu o qaji tamo nanjo anjam ti utru qujai. Agi Qotei aqa medabu o qaji tamo bei a anjam endegsi nenjrenyej,

16 ‘Tamo Koba a marqo, “Bunuqna e olo bosiy Devit aqa tal ulonej qaji di olo tigeltqai. Tal aqa inji inji kalil ugeelenjeb qaji di dego bunuj atelenqai.

17 Amqa sawa bei bei qaji nanji e itbqa maroqnsib ijoq boqnqab. E na nanji giltnjritqa nanji ijo segi tamo ungasari sqab.”

18 Tamo Koba aqa anjam di a nami babtej agi bini olo babtoqnsiq mareqnu.'

19 "Deqa ijo was, e ijo areqalo endegsi mernjgwai. Sawa bei bei qaji nanği are bulyoqnsib Qotei aqaq boqnbqa iga nanği gulbe bei enjrqsai.

20 Iga anjam truquyala segi nenğrenyosim nanğoq qarinyom. Anjam agiende. 'Ninği gisan qotei atrainjro qaji inği uyoqnaib. Ninği sambala kumbra yoqnaib. Wagme sil na kakro tontnjrnab moreñeb qaji di ninği uyoqnaib. Wagme len ti dego uyoqnaib.' Iga anjam truquyala di segi nenğrenyosim sawa bei bei qaji nanğoq qarinyom.

21 Iga qalie, nami koba Juda nanği Moses aqa dal anjam qure qureq di palontoqneb agi bini palontoqnsib unub. Yori bati gaigai nanği nanço Qotei tal kalil miligiq di Moses aqa dal anjam sisiyeqnub."

Kristen nanği anjam nenğrenyosib sawa bei bei qaji nanğoq qarinyeb

22 Jems a anjam degsi marnaqa Yesus aqa anjam maro tamo nanği ti Yesus aqa tamo unğasari kalil ti nanço gate ti nanço ambleq dena tamo aiyel giltnjreb. Tamo aiyel di qarijnjrib Pol Barnabas wo nanği daurnjrsib Antiok qureq gilqajqa deqa giltnjreb. Tamo aiyel giltnjreb qaji nanço ñam Judas aqa ñam bei Barsabas nanği Sailas wo. Nanği aiyel Kristen gate soqneb.

23 Nanği qarijnjrqa osibqa anjam truquyala endegsib nenğrenyosib nanço banq di ateb,

"O was ninği kaiye. Iga Yesus aqa anjam maro tamo iga ti Kristen gate ti anjam endi nenğrenyosim nunçoq qarinyonum. Ninği Antiok qure ti Siria sawa ti Silisia sawa ti di unub. Ninği sawa bei bei qaji.

24 Iga nami quem, tamo qudei nanği gago ambleq na tigelosib nunçoq gilsib nanço segi areqalo na anjam bei mernjgeb. Mernjsib anjam dena nunço areqalo niñaqyetñgeb. Tamo nanği di iga na qarijnjrosai.

25 Deqa iga kalil koroosim areqalo qujaitosim tamo aiyel giltnjrsimqa nunçoq qarijnjronum. Nanço ñam Judas Sailas wo. Iga na nanği ti gago Kristen was bole aiyel Barnabas Pol wo nanği ti nunçoq qarijnjronum.

26 Barnabas Pol wo nanği gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa ñam sinğila na ojsib waueqnub. Jeu tamo nanği na nanği aiyel ñumib moreñqajqa mareqnaib nanği ulaosaieqnub.

27 Deqa iga nanği aiyel Judas Sailas wo koba na nunçoq qarijnjronum. Judas Sailas wo nanği na gago anjam nenğrenyosim qaji endi ninği olo mernjgib quqwab.

28 O was ninği quiy. Iga Mondor Bole ombla areqalo qujaitosim anjam endi qosonum. Ninği gago anjam truquyala

endi segi qusib dauryqab di kereqas. Iga ninji gulbe koba engwasai. Gago anjam truquyala agiende.

²⁹ Ninji gisan qotei atrainjro qaji inji uyoqnaib. Wagme len ti uyoqnaib. Wagme sil na kakro tontnjrnab morenej qaji di uyoqnaib. Sambala kumbra dego yoqnaib. Ninji kumbra di segi dauryqab di ninji geregere sqab. Koboqo.” Yesus aqa tamo ungasari nanji anjam di nengrenyeb.

³⁰ Nengrenyosib tamo qolqe nanjo banq di atsib nanji qarinjnab gileb. Gilsib Antiok di brantosib Yesus aqa tamo ungasari nanji koroinjrsibqa anjam nengrenyeb qaji di enjreb.

³¹ Onaqa nanji kalil anjam di sisiyosib anjam dena nanjo are singilatetjnraqa nanji tulan areboleboleinjrej.

³² Judas Sailas wo nanji Qotei aqa medabu o qaji tamo soqneb deqa nanji aiyel anjam olekoba Yesus aqa tamo ungasari nanji minjnab qunabqa anjam dena nanjo are singilatetjnrej.

³³⁻³⁴ Nanji aiyel bati qudei Antiok di sonabqa bunuqna Yesus aqa tamo ungasari nanji na minjreb, “O gago was aiyel ninji olo aiyiy.” Degsib minjrsib qarinjnabqa nanji aisib Yesus aqa anjam maro tamo Jerusalem di soqneb qaji nanjoq di olo branteb.

³⁵ Onaqa Pol Barnabas wo nanji Antiok di sosibqa Kristen qudei ti koba na wauoqnsibqa Tamo Koba aqa anjam plaltoqnsib tamo ungasari nanji minjroqneb.

Pol Barnabas wo nanji njirinjkobaosib poeb

³⁶ Onaqa bati bei Pol na Barnabas minjej, “Aqo aiyel nami qure qureq di Tamo Koba aqa anjam palontoqnem qaji deq olo gilsimqa Yesus aqa tamo ungasari nanji unjrqom. Nanji kiyersib unub kiyo di unjrqom.”

³⁷ Onaqa Barnabas na Pol minjej, “Di kere. Iga Jon olo osim koba na gilqom.” Jon aqa ñam bei Mak.

³⁸ Onaqa Pol a singila na Barnabas saidyoqnej, “Eo. Mak a nami iga koba na wauqa gilnamqa Pamfilia sawaq di a na iga uratgosiq Jerusalem aiyej deqa iga a olo osi gilqasai.”

³⁹ Pol na Barnabas degsi saidyeqnaqa nanji aiyel anjam titosib njirinjkobaosib poeb. Deqa Barnabas a Mak osiqa qobun na Saiprus nuiq gileb.

⁴⁰ Ariya Pol a Sailas osiqa ombla gilqa laqnaabqa Yesus aqa tamo ungasari nanji na minjreb, “Tamo Koba a ninji qa are boleyeme.” Osib nanji aiyel qarinjnab gileb.

⁴¹ Nanji aiyel gilsib Siria sawa ti Silisia sawa ti ambleq na walweloqnsibqa qure qureq di brantoqnsibqa Kristen nanji itnjroqnsib Qotei aqa anjam minjroqnsib singilatnjroqneb.

¹ Onaqa bati bei Pol a walwelosiq Derbe qureq di brantej. Dena tigelosiq Lистра qureq gilej. Dia tamo bei soqnej aqa ñam Timoti. A Yesus dauryoqnej qaji. Aqa ai a Juda uña. A Yesus qa aqa areqalo singilatej qaji. Timoti aqa abu a Grik tamo.

² Lистра qure ti Aikoniam qure ti dia Yesus aqa tamo ungasari nanqi maroqneb, “Timoti a tamo bolequja.”

³ Sawa dia Juda nanqi qalieeb, Timoti aqa abu a Grik tamo. Deqa Pol a Timoti osiqa a ombla wauqa marsiqa mulun waiyej.

⁴ Bati bei nanqi aiyel Sailas koba na gilsib qure qureq di walweloqneb. Walweloqnsibqa Jerusalem dia anjam qoseb qaji di Kristen nanqi qusib dauryqajqa deqa minjroqnsib laqneb. Anjam di Yesus aqa anjam maro tamo nanjo gate nanqi ti qoseb.

⁵ Bati deqa Qotei na tamo ungasari Yesus qa nanjo areqalo singilateb qaji nanqi singilatnjqonej. Bati gaigai tamo ungasari gargekoba are bulyoqnsib Kristen nanjo miligiq aiyeqneb nanqi tulan kobaoqneb.

Pol a ñeio bulosiqa Masedonia tamo bei unej

⁶ Bati bei Pol na Sailas na Timoti na nanqi qalub walwelosib Frigia sawa ti Galesia sawa ti dia Qotei aqa anjam mare mare giloqneb. Nanqi Esia sawaq di Yesus aqa anjam marqa laqnebqa Mondor Bole na nanqi saidnjrej.

⁷⁻⁸ Deqa nanqi walwelosib Misia sawaq di branteb. Dena Bitinia sawaq gilqa laqnebqa Yesus aqa Mondor na nanqi olo saidnjrnaqa nanqi Misia sawa amble potosib sumsib torei Troas qureq di branteb.

⁹ Nanqi Troas di sosibqa qolo Pol a ñeio bulosiqa Masedonia tamo bei unej. Masedonia tamo di a Pol aqa ulatamuq di tigelosiq minjej, “Ni Masedonia bosim iga aqaryaige.” ¹⁰ Pol a ñeio degsi unej deqa iga tigelosim Masedonia sawaq sumem. Iga endegsi poigej, “Qotei na iga metgwo deqa iga Masedonia sawaq di tamo ungasari nanqi Yesus aqa anjam bole minjroqnm.”

Lidia a Yesus qa aqa areqalo singilatej

¹¹ Onaqa iga Troas qureq dena qobun gogetosim Samotres nui tinjosim sumem. Sumsim nui di bunjosim nebeonaqa Neapolis qureq di tiryem.

¹² Dena iga sinqa na walwelosim Filipai qureq di brantem. Qure di nami Rom nanqi bosib awoeb qaji. Qure di Masedonia nanjo qure kobaquja. Iga sumsim bati gargekoba yala qure dia soqnem.

¹³ Onaqa Juda nanjo yori bationaqa iga qure polomq aisim ya qala beiq di brantem. Iga are qalem, “Ya qalaq di Juda

nango pailyo sawa unu kiyo?" Degosim aiyem. Aisim ungasari qudei dia koroesonab nanngi itnjrsimqa nanngi koba na awoosim Qotei aqa anjam minjroqnem.

¹⁴ Nango ambleq di unja bei soqnej aqa ñam Lidia. A gara lent oqnsiq qarinyeqnaqa tamo nanngi na awaiyoqneb. Di aqa silali wau. Aqa qure utru Taiataira. A Qotei qa louoqnej qaji. A ya qalaq di sonaqa Qotei na aqa areqalo waqtetonaqa a Pol aqa anjam qusiq poiyoonaqa are bulyej.

¹⁵ Deqa tamo ungasari Lidia aqa talq di soqneb qaji nanngi Lidia a ti yanso eb. Onaqa Lidia na iga mergej, "E Tamo Koba a qa ijo areqalo sinjilatonom ninngi bole edegosib bosib ijo talq endi iga koba na sqom." Lidia a tulanj sinjilaej deqa iga aqa talq di a koba na soqnem.

Filipai qureq di Pol Sailas wo nanngi tonto talq di breinjreb

¹⁶ Onaqa bati bei iga olo pailyo sawaq aiyeqnamqa kanjal unja bei bosiq gamq di iga itgej. Unja di a mondor uge ti soqnej. Mondor uge dena kumbra bunuqna brantelenqas qaji di ubtosiq minjeqnaqa a kamba tamo qudei nanngi minjroqnej. Minjreqnaqa nanngi quoqnsib silali koba yeqnab osi giloqnsiq aqa tamo kokba nango banq di atoqnej.

¹⁷ Iga Pol koba na aiyeqnamqa unja di a iga daurgoqnsiq tulanj lelenjoqnsiq maroqnej, "Tamo nanngi di Qotei Goge Koba aqa wau tamo. Nanngi anjam palontoqnsib Qotei a ninngi padalo sawaq na elenqajqa gam osorjgeqnuub."

¹⁸ Bati gargekoba unja dena anjam degsi maroqnsiq iga daurgoqnej. Deqa bati bei Pol a unja deqa minjin oqnaqa bulosiq mondor uge di minjej, "E Yesus Kristus aqa ñam na ni mermonum, ni unja di uratosim ulanj." Degsi minjnaqa mondor uge dena unja di uratosiq ulanjej.

¹⁹⁻²⁰ Pol a kumbra degyej deqa unja di aqa tamo kokba nanngi silali oqajqa gam sainjrej. Gam sainjrnaqa di unsibqa Pol Sailas wo nanngi ojsib koro sawaq joqsib gilsib Rom gate nango ulatamuq di tigeltjreb. Tigeltjnrsibqa Rom gate nanngi endegsib minjreb, "Tamo aiyel nanngi dena iga tamo ungasari qure endia unum qaji gulbe koba egeqnuub. Nanngi aiyel Juda tamo.

²¹ Nanngi aiyel kumbra osorgeqnuub qaji di iga Rom tamo na dauryqajqa getento koba."

²² Onaqa tamo ungasari kalil qure dia soqneb qaji nanngi anjam di qusibqa Pol Sailas wo nango jejamuq di une qametnjroqneb. Onaqa Rom gate nanngi na nanngi aiyel ojsib qaja tamo nango banq di ateb. Atnabqa nanngi na osib gara bumbranjetjnrsib bu toqon na kumbainjreb.

23 Nanġi kumbainjro gargekobatosib tonto talq di breinjrsib tonto tal taqato tamo a minjeb, “Ni na nanġi aiyel sinġila na tontnjrsim geregere taqatnjresoqne.”

24 Degsib minjnabqqa a nanġi aiyel joqsiqa tonto tal miligiq di warum beiq di breinjrsiq njamtañ kobaquja na nanġo sinġa gitantetnjrej.

25 Onaqa qolo jige Pol Sailas wo nanġi tonto tal miligiq di Qotei pailyoqnsib loueqnabqqa tamo nanġi tonto talq di soqneq qaji nanġi quoqneq.

26 Bati qujai deqa mimiñ koba dosiqa sinġila na tonto tal reñġinyonaqa sirañme kalil waqelenjeb. Sil kokba kalil tamo nanġi tontnjreb qaji di pambloñelenjeb.

27-28 Onaqa tonto tal taqato tamo a tigelosiqa njam atej di sirañme kalil waqelenjesonaq unej. Deqa a are qalej, “Tonto tamo kalil nanġi jaraiyonub.” Degsi are qalsiqa aqa serie osiq aqa segi jexamu qalqa yonaqa Pol a maosiq minnej, “Ni ino segi jexamu qalaim. Iga kalil endi unum. Iga jaraiyosai.”

29-30 Pol a degsi tonto tal taqato tamo di minjnaqa a na qaja tamo qudei nanġi metnjrnaq wañal osi bonab warum suwañej. Onaqa a tulañ ulaugetosiq gindagindañosiq urur ti warum miligiq gilsiq Pol Sailas wo nanġo sinġa di njam quosiq ñej. Dena tigelosiqa nanġi aiyel joqsiq oqedosiq nenemnjrej, “O tamo kokba aiyel, e kumbra kiye yitqa Qotei na e oqas?”

31 Onaqa nanġi aiyel na minjeb, “Ni Tamo Koba Yesus qa ino areqalo sinġilatime. Yimqa Qotei na ni ti tamo unġasari kalil ni ombla tal qujaiq di unub qaji nanġi ti elenqas.”

32 Degsi minjsibqqa Tamo Koba aqa anjam plalteqñabqqa a quoqnej. Tamo unġasari kalil a ombla tal qujaiq di soqneq qaji nanġi dego quoqneq.

33 Onaqa qolo deqa tonto tal taqato tamo a na nanġi aiyel yu qosetnjrsiqa tamo unġasari kalil a ombla tal qujaiq di soqneq qaji nanġi koba na yanso eb.

34 Onaqa a na nanġi aiyel joqsiqa aqa talq gilsib dia inġi anainjrej. Tamo unġasari kalil a ombla tal qujaiq di soqneq qaji nanġi a ti tulañ areboleboleinjrej. Di kiyaaqa? Nanġi are bulyosib Qotei qa nanġo areqalo sinġilateb deqa.

35 Ariya nebeonaqa Rom gate nanġi na qaja tamo qudei nanġi qarinjrnab aisib tonto tal taqato tamo di minjeb, “Ni na tamo aiyel di oqeq atim nanġi sumeb.”

36 Onaqa a nanġo anjam di qusiqa Pol minnej, “Rom gate nanġi na qaja tamo qudei qarinjronub bosib e endegsib merbonub, ‘Ni na nanġi aiyel oqeq atim nanġi sumeb.’ Nanġi e degsib merbonub. Deqa niñġi aiyel are lawo sumiy.”

37 Onaqa Pol a anjam di qusiqa qaja tamo nanġi minjrej, “Aqo aiyel Rom tamo. Gate nanġi na gago une bole babtosai.

Nanġi aqo aiyel laña ojsib tamo unġasari nanġo nġamdamuq di kumbainġosib tonto talq endi waigeb. Bini nanġi lumu na iga olo oqeq atib sumqajqa maronub. Deqa iga sumqasai. Nanġi segi bosib iga tonto talq endena oqeq atib sumqom.”

³⁸ Onaqa qaja tamo nanġi olo gilsib Rom gate nanġi Pol aqa anjam di minjrnabqa qusib ulaeb. Di kiyaaqa? Pol Sailas wo nanġi Rom tamo deqa.

³⁹ Deqa Rom gate nanġi Pol Sailas wo nanġo are latetnrqa marsibqa tonto talq aisib minjreb, “Bole, iga grotonum.” Degsib minjrsibqa siran waqtetnrjrsib joqsib oqedeb. Oqedosib nanġi aiyel minjreb, “Niġi qure endi uratosib sumiy.”

⁴⁰ Degsib minjrnabqa nanġi aiyel tonto tal uratosibqa walwelosib Lidia aqa talq gileb. Gilsib dia Yesus aqa tamo unġasari qudei nanġi itnjrsibqa Yesus aqa anjam na nanġo are sinġilatetnjreb. Osib nanġi uratnjrsib qure di uratosib sumeb.

17

Tesalonaika nanġi na Pol Sailas wo ojqa mareb

¹ Pol aqa wau qujai nanġi ti sumsib Amfipolis qureq di brantosib dena walwelosib Apolonia qureq sumeb. Dena tigelosib sumsib Tesalonaika qureq di branteb. Dia Juda nanġo Qotei tal bei soqnej.

² Deqa Pol aqa kumbra gaigai yoqnej qaji di dauryosiqa Qotei tal miligiq gilej. Gilsiq yori bati qalub qa Qotei aqa anjam nenġrenq di so qaji di plaltoqnsiqa Juda tamo unġasari nanġi minjroqnej.

³ Pol a anjam geregere plaltosiq endegsi minjroqnej, “Qotei aqa anjam nami nenġrenyeb qaji di aqa utru agiende. Kristus a jaqatin koba osim moism olo subq na tigelqas.” Osiqa minjroqnej, “Yesus agi e niġi a qa mernġeqnum qaji a bole Kristus.”

⁴ Pol a nanġi anjam degsi minjreqnaqa tamo unġasari qudei nanġi aqa anjam di qusib poinjrnaqa Yesus qa nanġo areqalo sinġilatosib Pol Sailas wo daurnjreb. Grik tamo gargekoba Qotei qa louoqneb qaji nanġi ti unġa kokba qudei ti nanġi dego Yesus qa nanġo areqalo sinġilatosib Pol Sailas wo daurnjreb.

⁵ Onaqa Juda nanġi Pol Sailas wo nanġi qa minjin oqetnrnaqa tamo uge qudei inġi qarinyo sawaq dena joqsib tamo unġasari kalil nanġo are ugetetnjreb. Osib Pol Sailas wo ojqa marsib tamo bei aqa nġam Jeson aqa talq gurgur ti gileb. Nanġi aiyel tal dia nġerenjoqneb. Gilsib nanġi aiyel tamo unġasari nanġo ulatamuq di tigeltnrqa marsib nanġi aiyel qa nġamoqneb.

⁶⁻⁷ Nġamonab ugeinjrnac nanġi Jeson laña ojsib Yesus aqa tamo unġasari qudei dego ojelenosib girinjrsib aisib qure deqa gate kokba nanġo ulatamuq di tigeltnjreb. Tigeltnjrsib

lelenosib endegsib maroqneb, “Pol Sailas wo qure qureq di tamo ungasari nanngo areqalo niñaqyetnjroqnsib laqnub. Agi nanngi gago qure endeq bonabqa Jeson na nanngi joqsiqa aqa talq di gereinjrej unub. Tamo aiyel dena gago mandor koba Sisar aqa dal anjam gotranjoqnsib mareqneb, ‘Mandor koba bei unu aqa ñam Yesus.’ Nanngi aiyel degsib mareqneb.”

⁸ Juda nanngi na anjam di Pol Sailas wo nanngo jejamuq di qametnjrnabqa qure deqa gate kokba ti tamo ungasari gargekoba ti nanngi qusibqa nanngi aiyel qa minjin oqetnjrej.

⁹ Onaqa qure deqa gate kokba nanngi na Yesus aqa tamo ungasari qudei Jeson a ti minjreb, “Nanngo aiyel une di ninji na awaiyosib silali atibqa iga ninji uratngnam gilqab.” Onaqa nanngi silali atnabqa gate kokba nanngi na nanngi uratnjrnab gileb.

Pol Sailas wo Beria qureq di Qotei aqa anjam maroqneb

¹⁰ Onaqa qolo qujai deqa Yesus aqa tamo ungasari Tesalonaika di soqneb qaji nanngi na Pol Sailas wo qarinjrnab walwelosib sumsib Beria qureq di branteb. Di brantosib Juda nanngo Qotei tal miligiq gilsib Qotei aqa anjam palontosib minjroqneb.

¹¹ Juda tamo ungasari Beria di soqneb qaji nanngo kumbra tulan boledamu. Tesalonaika di soqneb qaji nanngi bul sai. Nanngi Qotei aqa anjam quqwajqa tulan areboleboleinjroqnej. Bati gaigai nanngi Qotei aqa anjam nenngrenq di so qaji di geregere peleiyoqneb. Pol Sailas wo nanngo anjam bole kiyo sai kiyo di nanngi qalieqa marsib deqa nanngo aiyel anjam ti Qotei aqa anjam nenngrenq di so qaji de ti geregere tenemtoqneb.

¹² Deqa qure dia Juda gargekoba nanngi Yesus qa nanngo areqalo singilatoqneb. Grik tamo ungasari kokba qudei dego Yesus qa nanngo areqalo singilatoqneb.

¹³ Onaqa Juda nanngi Tesalonaika di soqneb qaji nanngi Pol a Beria qureq sumsiq dia dego Qotei aqa anjam palontoqnej di qusibqa minjin oqetnjrnaqa mareb, “Iga Pol qalqom.” Degsib marsibqa Beria qureq bosib dia tamo ungasari nanngo are ugetetnjreb.

¹⁴ Deyyonabqa Kristen nanngi na Pol qarinyonab alile aiyej. Ariya Sailas Timoti wo nanngi aiyosai. Nanngi Beria di soqneb.

¹⁵ Tamo nanngi Pol suweiyeb qaji nanngi a osib koba na tore Atens qureq sumeb. Sumsib Atens qureq di nanngi Pol uratosib olo puluqa laqnabqa Pol na minjrej, “Ninji oqsib Sailas Timoti wo minjrib ijoq boqujateb.”

Pol a Atens qureq di Yesus aqa anjam plaltoqnej

16 Onaqa Pol a Atens qureq di Sailas Timoti wo nanqi qa tariņesosiqa qure ambleq di walweloqnsiqa gisaņ qotei nanqo sulum gargekoba unoqnsiqa are tulaņ gulbekobaiyoqnej.

17 Deqa a bati gaigai Juda nanqo Qotei tal miligiq giloqnsiqa Juda nanqi ti Grik nanqi Qotei qa louoqneb qaji nanqi ti Yesus aqa anjam plaltosiq minjroqnej. Atens nanqo koro sawaq di dego a bati gaigai tigelqnsiqa tamo uņgasari nanqi Yesus aqa anjam plaltosiq minjroqnej.

18 Bati bei Grik nanqo qalie tamo qudei Atens di soqneb qaji nanqi Pol ombla anjam na qotoqneb. Qudei nanqi qalie tamo koba Epikurias aqa skulq dena qalie eb. Qudei nanqi skul bei aqa ñam Stoik dena qalie eb. Pol a nanqi endegsi minjroqnej, “Yesus a moisiq olo subq na tigelej. Deqa mondon tamo kalil nanqi dego subq na tigelqab.” Pol a nanqi degsi minjroqnej deqa nanqi Pol ombla anjam na qotoqnsib segi segi maroqneb, “Pol a anjam laņa laņa mareqnu. A anjam kiyersi mergwajqa bqo?” Qudei nanqi maroqneb, “Pol a qure bei nanqo qotei qa mergeqnu kiyo?”

19 Nanqi degsib maroqnsib Pol osib nanqo koro sawa aqa ñam Areopagus deq osi gileb. Osi gilsib nanqo ambleq di tigeltosib minjeb, “Anjam bunuj ni mareqnum qaji di aqa utru geregere mergimqa iga qusim qalieqom.

20 Anjam bunuj ni mareqnum qaji di aqa utru bei. Iga anjam deqaji nami quosaioqnem. Deqa ni na anjam aqa utru geregere mergimqa iga qalieqom.”

21 Bati gaigai Atens nanqi ti tamo uņgasari sawa bei beiq na Atens belenqeb qaji nanqi ti korooqnsibqa anjam bunu bunuj maroqneb.

22 Deqa Pol a nanqo koro sawa ambleq di tigelosiqa minjrej, “O Atens tamo uņgasari, e unonum, niņgi qotei gargekoba louetnjreqnub.

23 E nunqo qure ambleq di walweloqnsimqa nunqo louqajqa iņgi iņgi kalil unelenosim gilsim atra bijal bei unonum. Atra bijal di aqa quraq di anjam endegsi nenqrenyonab sonaq unonum, ‘Atra bijal endi qotei bei iga qaliesai qaji aqa atra bijal.’ O Atens tamo uņgasari niņgi ijo anjam endi quiy. E Qotei niņgi qaliesai qaji di ubtosiy mernqwai. A Qotei bole. Niņgi a qa qaliesai. Niņgi a qa laņa loueqnub.

24 “Qotei di a laņ ti mandam ti iņgi iņgi kalil dego gereiyelenqej. A segi qujai laņ qa ti mandam qa ti Tamo Koba. Deqa atra tal tamo na gereiyo qaji Qotei a dia sqasai.

25 Iga mandam tamo unum deqa iga na Qotei aqaryaiyosim iņgi bei yqa keresai. A iņgi bei qa truquosaieqnu. A segi iņgi iņgi kalil nanqo utru. A segi na iga ñambile egeqnu. Iņgi iņgi kalil dego a segi na iga egeqnu.

26-27 Qotei dena nami tamo qujai Adam gereiyonaqa aqa moma nanği paraosibqa sawa sawa kalil kereteb. Qotei na tamo unğasari nanğo segi segi sqajqa bati atelenej. Nanğo segi segi sqajqa mandam beli dego atelenej. A degyej. Di kiyayaqa? Tamo unğasari nanği a qa namosib namosib itqajqa deqa. O Atens tamo unğasari ninği quiy. Qotei a isaq di sosai. A nunğo jojomq di unu.

28 A segi na iga nambile egeqnaqa iga bole sosim walweleqnum. Nunğo segi powo tamo qudei nanği nami deqa are qalsib endegsib mareb, 'Iga dego Qotei aqa anğro.'

29 Di bole. Iga Qotei aqa anğro. Deqa ninği quiy. Qotei a sulum bul sai. Tamo nanği gol na silva na meniñ na ti sulum gereiyeqnub. Nanğo segi ban na ti qalie na ti sulum di gereiyeqnub. Qotei a sulum deqaji bul unu ninği edegaib.

30 "Nami tamo unğasari nanği nanari soqneb. Nanği Qotei qaliesai. Deqa nanği gisan qotei nanğo sulum gereinjroqnsib biñinjroqneb. Bati di Qotei a nanğo kumbra di unoqnsiqa unosaibuloqnsiqa nanği kambatnjrosaiognej. Ariya bini Qotei na tamo unğasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanği endegsi minjreanu, 'Ninği are buliy.'

31 Qotei a bati atej unu. Bati di brantinqa a na tamo unğasari kalil nanğo une qa peginjrças. Aqa segi kumbra bole na ti aqa Niri Yesus Kristus giltej qaji aqa wau na ti nanğo une qa peginjrças. Tamo unğasari nanği degsib qalieqajqa deqa Qotei na Yesus subq na tigeltej."

32 Onaqa tamo unğasari nanği subq na tigelto qa anjam di qusibqa nanği qudei Pol kikiyeb. Ariya nanği qudei na Pol minjeb, "Anjam di bunuqna ni na olo mergim iga quqwom."

33 Onaqa Pol a nanği uratnjrsiqa gilej.

34 Tamo qudei nanği Pol aqa anjam di qusib poinjrnaqa Yesus qa nanğo areqalo siñgilatosib Pol dauryeb. Bei aqa ñam Dionisius. A koro sawa deqaji gate koba. Uña bei aqa ñam Damaris. Tamo unğasari qudei dego nanği Yesus qa nanğo areqalo siñgilatosib Pol dauryeb.

18

Pol a Korin qureq di Yesus aqa anjam plaltoqnej

1 Onaqa bati bei Pol a Atens qure uratosiqa walwelosiq Korin qureq gilej.

2 Gilsiq dia Juda tamo bei aqa ñam Akwila itej. Akwila aqa qure utru Pontus. Nami yala Akwila aqa nğan Prisila wo Itali sawa uratosib Korin beb. Rom nanğo mandor koba Klodius a marej, "Juda nanği Rom qureq endi sqasai. Kalil jaraiqab." Deqa nanği aiyel Itali sawa uratosib Korin qureq beb. Bosib Korin di sonabqa Pol a gilsiq nanği itnjrej.

³ Pol a nanği ti silali wau qujai. Deqa nanği koba na Korin di sosibqa silali qa wauoqneb. Nanço silali wau di nanği gara na tal gereiyoqneb.

⁴ Yori bati gaigai Pol a Juda nanço Qotei tal miligiq giloqnsiqa Juda ti Grik ti nanği Yesus aqa anjam plaltosiq minjroqnej. Aqa anjam dena nanço are qametnjrimqa nanği Yesus qa nanço areqalo singilatqajqa deqa osiq anjam minjroqnej.

⁵ Onaqa bati bei Sailas Timoti wo nanği Masedonia sawa uratosib gilsib Korin dia Pol itosib nanği koba na soqneb. Deqa Pol na aqa silali wau uratosiqa Qotei aqa anjam qa segi wauoqnej. Osiqa Juda nanço Qotei tal miligiq giloqnsiqa nanği singila na endegsi minjroqnej, “Yesus a bole Kristus Qotei na qarinjey qaji.”

⁶ Degsi minjreqlaqa nanği aqa anjam di quoqnsib gotranjoqnsib a misilinyoqneb. Deqa Pol na aqa segi gara jugo tumburum butuyosiqa minjrej, “Ningi padalqab di nunço segi une na padalqab. Ijo une na sai. Deqa bini e ningi uratjnsiy tamo Juda sai nançoq giloqnsiyqa Yesus aqa anjam minjroqncqai.”

⁷ Pol na Juda nanği degsi minjrnsiqa nanço Qotei talq dena oqedosiq tamo bei aqa ñam Titius Jastus aqa talq di soqnej. Titius a Qotei qa louoqnej qaji. Aqa tal di Juda nanço Qotei tal jojomq di soqnej.

⁸ Bati deqa Qotei tal taqato tamo aqa ñam Krispus a ti tamo unğasari kalil a ombla tal qujaiq di soqneb qaji nanği ti Pol aqa anjam qusib Tamo Koba a qa nanço areqalo singilateb. Korin tamo unğasari gargekoba nanği dego Pol aqa anjam qusib Yesus qa nanço areqalo singilatosib yanso eb.

⁹ Bati bei qolo Pol a ñeio bulosiqa Tamo Koba Yesus unqa minjej, “O Pol, ni ulaaim. Ni qure endia sosimqa ino medabu waqtoqnsimqa boleq di ijo anjam mare mare laqne. Mequmaim.

¹⁰ E ni ombla sqai deqa tamo bei na ni ugeugeimqasai. Qure endia ijo segi tamo unğasari gargekoba unub.”

¹¹ Onaqa Pol a anjam di dauryosiqa Korin dia wausau qujai bai 6 sosisqa tamo unğasari nanği Qotei aqa anjam plaltoqnsiq minjroqnej.

¹² Ariya Rom nanço gate koba Galio a Akaia sawa taqatesonaqa bati deqa Korin dia Juda nanği Pol qa minjin oqetnjrnaqa a ojsib koro sawaq osi gilsib Galio aqa awo jaram namoq di tigelteb.

¹³ Tigeltosib Galio minjeb, “Tamo endena iga Juda gago dal anjam gotranjoqnsiqa Qotei louqajqa gam bei osorgeqnu.”

¹⁴ Onaqa Pol a kamba anjam marqa laqnaqa Galio na getentosiqa Juda nanği minjrej, “O Juda tamo unğasari ningi

quiy. Tamo endi a une kobaquja bei yimqa kiyo tamo bei qalim moiymqa kiyo ningi a ojsib bosib ijo ulatamuq endi tigeltqab di e nungo anjam quqwai.

¹⁵ Ariya ningi nungo segi dal anjam qa ti nungo segi moma nango ñam qa ti maronub deqa e nungo anjam di gereiyqasai. Di ijo wau sai. Ningi segi na gereiyiy.”

¹⁶⁻¹⁷ Galio a awo jaramq di awesosiqa Juda nanqi degsi minjrsiqa nanqi winjrej. Onaqa Juda nanqi nango Qotei tal taqato tamo aqa ñam Sostenes a ojsib Galio aqa awo jaram namoq di qalougeteb. Qaleqnab Galio a di unsiqa a deqa yala are qalosai. Unsiq unosaibulej.

Pol a Jerusalem olo aisiq dena Antiok qureq gilej

¹⁸ Pol a bati gargekoba yala Korin di soqnej. Sosiqa Yesus aqa tamo ungasari nanqi uratnjrsiqa Prisila Akwila wo nanqi joqsiqa koba na Siria sawaq aiqa marsib qobun gogeteb. Nanqi qobun gogetqa yosib Pol a mati Senkria qureq di Juda nango kumbra dauryosiqa aqa segi gate banqa ti me junqum ti gentej. Nami a bati qudei Qotei pailyoqnsiq deqa aqa gate banqa ti me junqum ti uratonaq soqnej.

¹⁹⁻²¹ Ariya nanqi Senkria qureq di qobun gogetosib aisib Efesus qureq di tiryeb. Tiryosib mandamq aisib Pol a Juda nango Qotei tal miligiq gilsiq nanqi Qotei aqa anjam plaltosiq minjroqnej. Onaqa nanqi Pol aqa anjam qusib minjeb, “Ni bati qudei iga koba na endi sqom.” Minjnabqa a na nanqi saidnjrsiqa aiqa osiq minjrej, “Qotei na odbimqa bunuqna e nungoq olo bqai.” Degsi minjrsiqa a qobun gogetosiq aiyej. A na Prisila Akwila wo nanqi Efesus qureq di uratnjrsiq aiyej.

²² Pol a aisiqa Sisaria qureq di tiryosiqa qobun uratosiq singa na walwelosiq aisiq Jerusalem di brantej. Brantosiq Yesus aqa tamo ungasari nanqi itnjrsiqa koba na soqneb. Osiqa nanqi olo uratnjrsiqa walwelosiq Antiok qureq gilej.

²³ Gilsiq Antiok dia bati gargekoba yala sosiqa dena walwelosiq Galesia sawa ti Frigia sawa ti dia laqnej. Laqn-siq nango qure kalilq di brantoqnsiq tamo ungasari Yesus dauryoqneb qaji nanqi koroinjroqnsiq Qotei aqa anjam na sinqilatnjroqnej.

Apolos a Efesus qureq di Qotei aqa anjam plaltoqnej

²⁴ Onaqa bati bei Juda tamo bei aqa ñam Apolos a Efesus qureq bosiq dia wauoqnej. Aqa qure utru Aleksandria. A Qotei aqa anjam maro tamo. A Qotei aqa anjam tulan qaliedamu. Deqa a na Qotei aqa anjam kalil nengrenq di so qaji di geregere plaltoqnej.

²⁵ Tamo qudei na nami Tamo Koba aqa gam Apolos osoryeb deqa a singila na Yesus aqa anjam plaltoqnej. A Jon yansnjro qaji aqa wau qa segi qalieej.

²⁶ Deqa bati bei a Juda nango Qotei tal miligiq di singila na anjam palonteqnaqa Prisila Akwila wo nanqi aqa anjam qusibqa a osib qalaq gilsibqa Qotei aqa gam bole geregere osoryonab a poiyej.

²⁷ Onaqa bunuqna Apolos a marej, “E Akaia sawaq gilqai.” A degsi marnaqa Yesus aqa tamo ungasari Efesus qureq di soqneb qaji nanqi na odyosib minjeb, “Di kere. Ni gilime.” Degsib minjsibqa anjam bei nengrenyosib Apolos yonab a na osi gilsiqqa Yesus aqa tamo ungasari Akaia sawaq di soqneb qaji nanqi enjrej. Endegsib nengrenyeb, “O gago was ninqi quiy. Apolos a nunngoq bqo. Deqa ninqi a osib geregereiyiy.” Ariya Apolos a Akaia sawaq di sosiqqa a na tamo ungasari Yesus qa nango areqalo singilateb qaji nanqi Qotei aqa anjam minjreqnaqa anjam dena nanqi singilatnjroqnej. Qotei a nami nanqi elenqa marsiq deqa nanqi qa are boleiyej. Gam dena nanqi Yesus qa nango areqalo singilateb.

²⁸ Apolos a tamo ungasari nango namdamuq di Juda nango anjam singila na gotranjoqnej. A Qotei aqa anjam nengrenq di so qaji dena nanqi endegsi osornjrej, Yesus a bole Kristus.

19

Pol a Efesus qureq di Qotei aqa anjam palontoqnej

¹⁻² Apolos a Korin di sonaqa Pol a Esia sawa yambañ nango qure qureq di walweloqnej. A walwelosi aisiq Efesus qureq di brantosiqa tamo qudei Yesus dauryoqneb qaji nanqi sonab itnjrsiqqa endegsi nenemnjrej, “Ninqi Yesus qa nunngo areqalo singilatosib bati deqa ninqi Mondor Bole eb e?” Onaqa nanqi na saideb, “Eo. Mondor Bole unu kiyo sai kiyo di iga nami quosaiognem.” ³ Onaqa Pol na olo nenemnjrej, “Ninqi anjam kiye qusib yanso eb?” Onaqa nanqi na minjeb, “Jon yansnjro qaji aqa anjam segi iga qusim dena yanso em.”

⁴ Onaqa Pol na olo minjrej, “Jon na tamo ungasari nanqi endegsi minjroqnej, ‘Ninqi are bulyibqa e na yansngwai.’ Osiqa minjroqnej, ‘Ninqi tamo ijo qoreq na bqas qaji a qa nunngo areqalo singilatiy.’ Tamo Jon aqa qoreq na bqajqa maroqnej qaji agi Yesus.”

⁵ Onaqa nanqi Pol aqa anjam di qusib poinjrnaqa Tamo Koba Yesus aqa ñam na yanso eb.

⁶ Yanso onabqa Pol a nango gateq di aqa ban atnaqa Mondor Bole nangoq aisiq men bulyetnjrnaqa bati qujai deqa nanqi qure utru segi segi nango anjam marelenjoqneb. Osib nanqi Qotei aqa medabu osib anjam palontoqneb.

⁷ Bati deqa tamo 12 nanği Mondor eb.

⁸ Pol a bai qalub Efesus dia Juda nanği Qotei tal miligiq giloqnsiqa Qotei aqa anjam minjroqnej. Qotei na aqa segi tamo unğasari nanği taqatnjrsim nanği Mandor Koba sqas anjam di aqa utru Juda nanği geregere poinjrqaqqa deqa Pol a singila na minjroqnej.

⁹ Deyeqnaqa Juda qudei nanği Pol aqa anjam di qusibqa nanği a qa ugeosib aqa anjam dauryqa urateb. Osib nambile gaigai sqajqa gam Yesus na babtej qaji di misilinjosib tamo unğasari nanği endegsib minjroqneb, “Yesus aqa gam di uge.” Deqa Pol a nanği uratnjrsiqa tamo unğasari Yesus qa nanği areqalo singilateb qaji nanği segi joqsıqa tamo bei aqa ñam Tiranus aqa skul kobaq gileb. Gilsib dia Pol a bati gaigai Qotei aqa anjam plaltoqnej.

¹⁰ Pol a wausau aiyel degyoqnej. Deqa tamo unğasari kalil Esia sawaq di soqneb qaji Juda ti Grik ti nanği Tamo Koba aqa anjam quoqneb.

Skeva aqa niri 7 nanği mondor uge nanği winjrqaqqa wauoqneb

¹¹ Qotei a Pol aqa ban na manwa gargekoba babtoqnej.

¹² Deqa tamo qudei na nanği gara ñenği oqnsib Pol aqa jejamuq di betertoqnsib gara di olo osi giloqnsib tamo mainjro qaji nanği jejamuq di ateqnab nanği ma saioqnej. Tamo mondor uge ti so qaji nanği jejamuq di dego gara ñenği ateqnab mondor uge nanği jaraiyoqneb.

¹³ Juda tamo qudei nanği dego sawa sawaq di walweloqnsibqa mondor uge nanği winjrib jaraiqajqa wauoqneb. Nanği silali oqajqa deqa marsib wau di yoqneb. Onaqa bati bei nanği qudei Tamo Koba Yesus aqa ñam na mondor uge bei wiyqa osib mondor uge endegsib minjeb, “Iga Yesus agi Pol a deqa anjam palonteqnu qaji aqa ñam na ni mermonum, ni tamo di uratosim ulan.”

¹⁴ Juda nanği atra tamo koba Skeva aqa niri 7 nanği kumbra di degyeb.

¹⁵ Deyonabqa mondor uge na nanği kamba minjrej, “E Yesus qalie. E Pol dego qalie. Ariya ninği tal qabe?”

¹⁶ Onaqa tamo mondor uge ti so qaji a singila na prugosiq nanği qawarq di awoosiq nanği ñumougetnjrsiq jejamu niñaqyetnjrej. Osiqa nanği gara bumbranjetnjrnaqa nanği tal uratosib yosi jaraiyeb.

¹⁷ Onaqa tamo unğasari kalil Juda ti Grik ti Efesus qureq di soqneb qaji nanği kumbra deqa qusibqa ulaugeteb. Osib nanği Tamo Koba Yesus aqa ñam tulan soqtoqneb.

¹⁸ Bati deqa tamo unğasari gargekoba nanği Yesus qa nanği areqalo singilatoqneb. Deqa nanği boqnsib nanği kumbra

uge uge nami yoqneb qaji di tamo kalil nanngo n̄amdamuq di ubtoqneb.

¹⁹ Tamo un̄gasari gargekoba quñam qaloqneb qaji nan̄gi dego boqnsib nanngo quñam qalo qaji buk kalil koroiyoqnsibqa tamo un̄gasari nanngo ulatamuq di koitelenoqneb. Buk di nami silali na awaiyo qaji. Awai sisiyeb 50,000 kina.

²⁰ Nan̄gi kumbra degyeb deqa Tamo Koba aqa anjam tulan kobaoqnsiqa sawa sawaq gileqnaqa tamo un̄gasari gargekoba nan̄gi quoqneb.

Efesus nan̄gi Pol qa minjin̄ oqetn̄jrnaqa murqumyoqneb

²¹ Efesus qureq di Pol a Qotei aqa wau yoqnsiq koboonaqa Qotei aqa Mondor na Pol areqalo yonaqa a endegsi marej, “E Masedonia sawa ti Akaia sawa ti dia walweloqnsiyqa dena aisiy Jerusalem di brantqai.” Osiqa marej, “Di koboamqa e Jerusalem uratosiy gilsiy Rom qure dego un̄qai.”

²² Pol a degsi marsiqa tamo aiyel a koba na wauo qaji Timoti Erastus wo nan̄gi qar̄in̄jrnaqa namoosib Masedonia sawaq gileb. Pol a segi Esia sawaq di soqnej. A bunuqna Masedonia sawaq gilqa marsiqa nan̄gi aiyel namoqna qar̄in̄jrnaq gileb.

²³ Bati deqa Efesus dia tamo qudei nan̄gi n̄ambile gaigai sqajqa gam Yesus na babtej qaji deqa n̄irin̄kobaoqneb.

²⁴ Nan̄go n̄irin̄ aqa utru agiende. Tamo bei aqa ñam Demitrius a silva oqnsiq dena ingi ingi gereiyoqnej. A na gisan̄ qotei bei aqa ñam Artemis aqa atra tal sigitoqnsiqa atra tal sulum kiñilala silva na gereiyoqnej. Gereiyeqnaqa tamo un̄gasari nan̄gi awaiyeqnaqna tamo qudei a koba na wauo qaji nan̄gi a ti dena silali koba oqneb.

²⁵ Bati bei Demitrius a na aqa wau qujai nan̄gi ti tamo qudei wau deqaji yoqneb qaji nan̄gi ti koroin̄jrsiqa endegsi minjrej, “Nin̄gi quiy. Gago wau endena iga silali koba eqnum.

²⁶ Ariya Pol a gago wau endi ugeteqnu. Agi a gam endena ugeteqnu. A na tamo un̄gasari gargekoba nanngo are tigeltetn̄jroqnsiqa minjreqnu, “Tamo nan̄gi ban̄ na qotei gereiyo qaji di qotei bolesai. Di gisan̄ qotei.’ Yeqnaqa nan̄gi aqa anjam di dauryoqnsib qotei Artemis qoreiyoqnsib Artemis aqa atra tal sulum dego awaiyqa urateqnu. Pol aqa kumbra di nin̄gi uneqnu. Aqa anjam dego nin̄gi queqnu. Aqa kumbra di a Efesus endia segi yosai. Esia sawa keretoqnsiqa dia dego a kumbra di yeqnu.

²⁷ Pol aqa kumbra dena gago silali wau endi ulon̄qas. Di segi sai. Gago qotei koba Artemis aqa atra tal aqa ñam dego ugeqas. Amqa tamo un̄gasari kalil nan̄gi Artemis aqa ñam soqtqa uratqab. Nin̄gi qalie, Esia sawaq endi tamo un̄gasari nan̄gi Artemis aqa ñam soqtoqnsibqa a qa loueqnu. Sawa sawa kalilq di dego tamo un̄gasari nan̄gi Artemis aqa ñam

soqteqñub. Pol aqa anjam mareqñu qaji dena Artemis aqa ñam koba di torei ulontqas.”

²⁸ Onaqa sulum gereiyo tamo nañgi anjam di qusib minjin ani oqetñjrnaqa tulañ murqumyoqñsib maroqñeb, “Efesus gago qotei Artemis a qotei kobaquja.”

²⁹ Nañgi degsib murqumyeqñabqa tamo uñgasari kalil Efesus di soqñeb qaji nañgi qusibqa nañgi dego murqumyoqñeb. Osib Masedonia tamo aiyel Pol dauryosib beb qaji agi Gaius Aristarkus wo nañgi ojob. Ojsib nañgi aiyel girinñrsib qure deqa gate kokba nañgo ulatamuq di tigeltñjrqa marsib gurgurosib koro sawaq joqsib gileb.

³⁰ Onaqa Pol a deqa qusiqa tamo uñgasari nañgo are latetñjrqa marsiqa nañgo ambleq aiqa laqnaqa tamo uñgasari Yesus dauryeb qaji nañgi na saidyeb.

³¹ Rom tamo kokba qudei Esia sawa taqatoqñeb qaji nañgi Pol qalieeb deqa nañgi dego anjam qarinyosib minjeb, “Ni koro sawa miligiq gilaim.”

³² Tamo uñgasari tulañ gargekoba nañgi koro sawaq di koroosib murqumyoqñeb. Utru kiye qa nañgi bosib koroeb di nañgi qaliesai. Utru bei bei qa maroqñsibqa laña laña murqumyoqñeb.

³³ Onaqa Juda qudei nañgi na tamo uñgasari nañgo are latetñjrqa marsib Juda tamo bei aqa ñam Aleksander osib koro sawa ambleq di atnabqa tamo uñgasari nañgi a unsib mareb, “Tamo di aqa une qa kiyo iga bosim koroonum?” Onaqa Aleksander a tamo uñgasari nañgi anjam bei minjrqa osiq tigelej. Tigelosiqa nañgi kiriqa osiq aqa bañ soqtej.

³⁴ Bañ soqtonaqa nañgi kiriosai. Nañgi poinjrej, Aleksander a Juda tamo. Deqa nañgi kalil olo murqumyoqñsib maroqñeb, “Efesus gago qotei Artemis a qotei kobaquja.” Nañgi anjam qujai di tulañ wainoqñsib sokobaiyeb.

³⁵ Onaqa Efesus nañgo gate bei a kamba tamo uñgasari nañgi anjam minjrqa osiq tigelej. Tigelosiqa nañgi kiriqa osiq aqa bañ soqtonaqa nañgi kirieleñonabqa minjrej, “O Efesus tamo uñgasari ningi quiy. Efesus endia ningi na qotei koba Artemis aqa atra tal taqateqñub. Artemis aqa sulum nami lañ goge na ulonosiqa mandamq aiyey qaji di dego ningi na taqateqñub. Tamo uñgasari kalil nañgi di qalie.

³⁶ Deqa tamo bei na anjam di gotranyqa keresai. O ijo was, ningi grotosib une bei yaib deqa ningi mati lawo na sosib geregere are qaliy.

³⁷ Tamo aiyel Gaius Aristarkus wo nañgi une saiqoji. Ningi na nañgi laña joqsib bonub. Nañgi gago atra talq dena ingi bei bajinosai. Nañgi gago qotei Artemis aqa ñam misilinñyosai dego.

³⁸ Deqa Demitrius aqa wau qujai nanği ti tamo qudei qa anjam bei soqnimqa joqsib Rom gate kokba nanĝo ulatamuĝ di tigeltņrsib anjam marqab.

³⁹ Niņgi dego tamo qudei qa anjam bei soqnimqa bati atibqa Rom gate kokba nanği koroosib nuņĝo anjam gereiyqab.

⁴⁰ Bini iga laņa nriņ tigeltonum utru saiqoji. Deqa Rom gate kokba nanği bosib koro endeqa utru nenemgibqa iga na kamba anjam bei minjrqa keresaiĝo uge.”

⁴¹ Tamo gate dena tamo unĝasari nanği anjam degsi minjr-siqa nanği winjrnaq jaraiyeb.

20

Pol a Masedonia sawa ti Grik sawa ti dia walweloqnej

¹ Onaqa tamo unĝasari nanĝo murqumyo koboonaqa Pol na Kristen nanği metņrnaqa aqa areq di koroonaqba nanği siņĝilatņreĝ. Osiqa nanği uratņrsiqa Masedonia sawaq ĝilej.

² ĝilsiq sawa dia walweloqnsiqa Kristen nanği itņroqnsiqa Qotei aqa anjam gargekoba minjroqnej. Minjreqnaqa aqa anjam dena nanği siņĝilatņroqnej. Onaqa a sumsiq Grik nanĝo sawaq di brantej.

³ Brantosiq sawa dia bai qalub sosiqa dena qobuņ na Siria sawaq aiqa laqnaqa Juda tamo qudei na Pol qalsib moiyoťqa mareqnaq qusiqa endegsi are qalej, “E olo puluosiy siņa na Masedonia sawaq oqsiiy dena Siria sawaq aiqai.”

⁴⁻⁵ A degsi are qalsiqa tigelosiq Masedonia sawaq oqwa osiqa tamo qudei nanği joqsiiqa koba na oqeb. Tamo di nanĝo ñam aĝi marqai. Bei Sopater. A Pirus aqa nri. A Beria qure qaji. Tesalonaika tamo aiyel Aristarkus Sekundus wo. Bei ĝaius. A Derbe qure qaji. Bei Timoti. Esia tamo aiyel Tikikus Trofimas wo. Tamo kalil nanği di Pol ombla Masedonia sawaq oqsib dia iga Pol koba na uratĝosib namo aisib Troas qureq di branteb. Brantosib dia iga qa tariņoqneb.

⁶ Onaqa Juda nanĝo bem tiyosai qaji uyqa bati koboonaqa iga Filipai qureq di qobuņ bei goĝetosim qobuņ na aisim bati 5 koboonaqa Troas qureq di tiryem. Tiryosim dia tamo nanği iga qa tariņoqneb qaji nanği itņrsimqa bati 7 nanği koba na soqnem.

Yutikus a uloņosiq moinaqa Pol na olo tigeltej

⁷ Onaqa Juda nanĝo yori bati koboonaqa nebeonaq qolo iga Kristen nanği koroinrsimqa nanği koba na bem ĝentosim uyoqnem. Bem uyeqnamqa Pol na Qotei aqa anjam minjroqnej. A anjam olekoba mareqnaq qolo ĝigeej. Di kiyaaqa? Nebeamqa a nanği uratņrsim aiqas.

⁸ Nanği koroesonabqa warum ĝoge dia waņal gargekoba pumblonqneb.

⁹ Anġro wala bei aqa ñam Yutikus a siranġme kiñala dadan gogeqsi aqa areq di awesoqnej. Onaqa Pol a anjam tulan olekoba mareqnaqa Yutikus a urnamyonaqa tibiboqnej. Osiq qambuntosiqa warum goge dena uloġosiq mandamq aiyej. Onaqa nanġi kalil mandamq aisib Yutikus osib soqteb a moiyej.

¹⁰ Pol a dego mandamq aisiqa anġro wala di soqoņyej. Soqoņyonaqa a olo nġambile ej. Deqa Pol na tamo unġasari kalil nanġi minjrej, “Niņġi are gulbeinġaiq. A nġambile unu.”

¹¹ Pol a nanġi degsi minjrsiqa olo warum gogeq oqsiq dia bem ġinġenġyonaqa nanġi uyeb. Uynabqa Pol na olo anjam olekoba nanġi minjreqnaqa nebeej. Nebeonaqa Pol a nanġi uratnjrsiqa aiqa osiqa endegsi minjrej, “O ijo was niņġi quiy. E aiyeqnum. Deqa niņġi bole soqniy.”

¹² Anġro wala di a nġambile soqnej deqa aqa was nanġi tulan areboleboleinjrnaqa a osib nanġo talq gileb.

Pol a Troas qure uratosiqa Miletus qureq aiyej

¹³ Ariya iga na Pol uratosim namoosim qobuņ bei gogetosim aisim Asos qureq di tiryem. Di kiyaaqa? Pol a nami iga endegsi mergej, “Niņġi namooiy. E bunuqna sinġa na walwelosiy aisiy Asos qureq di niņġi itnġwai. Osiy dena niņġi koba na qobuņ gogetosim aiqom.” Pol a iga degsi mergej deqa iga namo qobuņ na aisim Asos qureq di tiryosim Pol qa tariņoqnem.

¹⁴ Bunuqna Pol a Asos qureq bosiq dia iga itgonaqa iga koba na qobuņ gogetosim aisim Mitilini qureq di tiryem.

¹⁵ Nebeonaqa iga dena qobuņ na aisim Kios nui qalaq di tigelosim nġereņem. Olo nebeonaqa iga qobuņ na aisim Samos nui qalaq di tigelosim nġeiem. Olo nebeonaqa iga aisim Miletus qureq di tiryem.

¹⁶ Pol na iga endegsi mergej, “Iga Efesus qure bunjosim urur Jerusalem aiqom. Aisim di soqnimqa Juda nanġo inġi meli bunuj otoro bati ñam Pentikos di brantim unqom. E Esia sawaq endi bati olekoba sqasai.” Pol na iga degsi mergej.

Pol a Efesus nanġo Kristen gate nanġi anjam minjrej

¹⁷⁻¹⁹ Iga Miletus qureq di tiryonamqa Pol na tamo qudei nanġi qarinjrnjaqa nanġi sinġa na gilsib Efesus di brantosib Kristen gate nanġi endegsi minjreb, “Niņġi Miletus qureq aisib dia Pol itosib aqa areq di koroabqa a na niņġi anjam bei mernġwas.” Onaqa Kristen gate nanġi tigelosib Miletus qureq aisib dia Pol itosib aqa areq di koroonabqa a na nanġi anjam endegsi minjrej,

“O Kristen gate niņġi quiy. E Esia sawaq di branto nġasiti e nunġoq bosim niņġi koba na soqnem. Sosimqa e bati gaigai

Tamo Koba aqa anjam ningi merngoqnem. E ijo segi ñam soqtqajqa are qalosaioqnem. Ijo kumbra di ningi qalie. E ningi koba na sosimqa gulbe gargekoba itoqnsim akamoqnem. Bati gargekoba Juda nanği na e lubsib moiyoqbqa mareq nab dena e are gulbekobaiboqnej.

²⁰ Ningi qalie, e bati gaigai nungo koro sawaq di, nungo segi segi talq di are singilatetngwajqa anjam merngoqnem. E anjam deqaji ningi merngwajqa uratosaiioqnem.

²¹ E bati gaigai Juda tamo ti Grik tamo ti nanği singila na endegsi minjroqnem, ‘Ningi are bulyosib Qotei aqaq bosib gago Tamo Koba Yesus qa nungo areqalo singilatiy.’ E degsi minjroqnem.

²² Deqa ningi quiy. Qotei aqa Mondor na ijo are tigeltetbej deqa e Jerusalem aiyeqnum. Dia kumbra kiye ijoq di bran-tas di e qaliesai.

²³ E qure qureq di laqnamqa Mondor Bole na e endegsi merbeqnu, ‘Ni Jerusalem dia tonto talq aisim gulbe koba oqam.’ Deqa e qalieonum, kumbra di ijoq bqas.

²⁴ “Di unğum. E ijo segi jejamu qa are qalosaieqnum. Wau kalil Tamo Koba Yesus na ebej qaji di e yosiy kobotqajqa are qaleqnum. Wau di endegsi unu. E singila na Yesus aqa anjam bole tamo unğasari nanği minjre minjre laqngai. Yesus aqa anjam bole di aqa damu agiende. Qotei a tamo unğasari nanği qa are boleiyeqnu.

²⁵ “Deqa ningi quiy. E nami nungo ambleq di sosimqa anjam endegsi palontoqnem, ‘Qotei na aqa segi tamo unğasari nanği taqatnjrsim nango Mandor Koba sqas.’ Ariya bini e qalieonum, e ningi uratngitqa ningi ijo ulatamu olo unğasai.

²⁶⁻²⁷ Bati e nungo ambleq di sosimqa e Qotei aqa areqalo kalil ubtosim ningi merngekitem. E wau di uratosaiioqnem. Deqa tamo bei a nungo ambleq di padalqas di ijo une na sai.

²⁸ O Kristen gate, ningi nungo segi segi so geregere taqatosib Qotei aqa tamo unğasari nanği dego geregere taqatnjroqniy. Qotei aqa tamo unğasari nanği di kaja du du bul. Qotei na aqa Niri Yesus Kristus aqa len aiyej qaji dena nanği awainjrej. Deqa ningi nanço gate bole sosibqa nanği geregere taqatnjroqniy. Wau di Mondor Bole na ningi engej.

²⁹ E qalie, e ningi uratngitqa gisan anjam maro tamo qudei nanği nungo ambleq aisib Qotei aqa tamo unğasari nanği ugeugeinjroq nab. Baun juwan na kaja nanği ugeugeinjre-qnub dego kere.

³⁰ Nungo ambleq dena dego tamo qudei nanği tigelosib Qotei aqa anjam bole olo bubulyoqnsibqa gisan anjam maro-q nab. Nanği degyqab. Di kiyayaqa? Tamo unğasari Yesus dau-ryeqnub qaji nanği qusibqa Qotei aqa anjam bole ulontosib

olo gisan tamo nanği di daurnjrqajqa deqa.

³¹ Deqa niği geregere ñam atoqniy. Osib ijo anjam e bati gaigai niği merñgoqnem qaji deqa are qaloqniy. Agi wausau qalub e niği koba na sosimqa qolo ti qanam ti Qotei aqa anjam niği merñgoqnsim akamoqnem. E wau di uratosaiognem. Niği ijo anjam deqa geregere are qaloqniy.

³² “Bini e niği Qotei aqa banq di atitqa a na niği geregere taqatñgwas. Qotei a niği qa are boleiyej anjam di niği singila na ojesoqñibqa anjam dena niği singilatñgwas. Amqa inği bole bole Qotei a nami aqa segi tamo unğasari nanği enjrqa marej qaji di niği oqab.

³³ “E silali qa ti gara qa ti tamo bei ñilyosaiognem.

³⁴ Niği qalie, e inği bei qa truquoqnsimqa e segi wauoqnsim ijo inği awaiyoqnem. Osim tamo nanği e koba na soqnem qaji nanği dego inği anainjroqnem.

³⁵ Kumbra kalil e nuño ambleq di yoqnem qaji di niği segi unoqneb. Kumbra di niği dauryosib yoqniy. Kumbra agiende. Niği waukobaoqnsibqa tamo unğasari singila saiqoji unub qaji nanği aqaryainjroqniy. Niği Tamo Koba Yesus aqa anjam nami marej qaji deqa are qaloqnsib degsib wauoqniy. Agi Yesus a segi nami endegsi marej, ‘Tamo bei na tamo bei inği yqas di tamo inği oqas qaji a areboleboleiyqas. Ariya tamo dena inği yqas qaji a olo tulan areboleboleiyqas.’ ”

³⁶ Pol na Efesus Kristen gate nanği anjam degsi minjrsiq koboonaqa singa pulutosiqa nanği koba na Qotei pailyeb.

³⁷ Pailyo koboonaqa gate nanği akamkobaoqnsib Pol soqonyosib kundoqyoqneb.

³⁸ Pol na minjrej, “Niği ijo ulatamu olo unqasai.” Aqa anjam deqa nanği are tulan gulbeinjrej. Onaqa nanği na iga suweigonab iga alile aisim nanği uratnjrsim qobun gogetosim aiyem.

21

Pol a qobun na Jerusalem aiyoaqnej

¹ Iga qobun na aisim Kos nui bunyosim nebeonaqa Rodes nuiq di tiryonam olo nebeej. Nebeonaqa iga Rodes nui uratosim aisim Patara qureq di tiryem.

² Dia qobun bei Fonisia sawaq aiqa laqnaqa iga qobun di gogetosim aiyem.

³ Iga qobun na aisim Saiprus nui jojomyosim ban qonanq waiyosim bunyosim aiyem. Aisim Siria sawa bunyosim Tair qureq di tiryem. Tiryonamqa tamo qobunq di wauo qaji nanği na inği inği kalil wanğarosib mandamq di ateleñeb.

⁴ Qure dia iga Yesus aqa tamo unğasari nanği itnjrsimqa bati 7 nanği koba na soqnem. Sonamqa Qotei aqa Mondor na

anjam ubtosiqa nanği endegsi minjrej, “Pol a Jerusalem dia gulbe koba itqas.” Degsi minjrnaq qusibqa Pol wainyoqneb, “Ni Jerusalem aiyaim.” Onaqa Pol na kamba minjroqnej, “Sai. E Jerusalem aiqai.”

⁵ Onaqa bati 7 koboonaqa iga Pol koba na qure di uratosim qobun gogetqa marsim alile aiyem. Yesus aqa tamo kalil nanngo unja ti angro ti nanği na iga suweigosib alile aisim dia iga koba na singa pulutosim Qotei pailyem.

⁶ Pailyo koboonaqa iga nanği ban ojsimqa minjrem, “Ninği bole soqniy.” Onaqa nanği na iga mergeb, “Ninği aiyiy.” Degsib mergonab iga qobun gogetonamqa nanği olo puluosib nanngo qureq gileb.

Qotei aqa medabu o qaji tamo Agabus a anjam bei Pol minjei

⁷ Ariya iga qobun na Tair qure uratosim aisim Tolemes qureq di tiryem. Tiryosim dia Yesus aqa tamo ungasari nanği itnjrsimqa bati qujai nanği koba na soqnem.

⁸ Nebeonaqa iga Tolemes qure uratosim walwelosi aisim Sisaria qureq di brantem. Brantosim Yesus aqa anjam maro tamo Filip aqa tal gogetosimqa a ombla soqnem. Nami Jerusalem dia tamo 7 nanği inği jeiyo wau enjreb deqaji bei agi Filip.

⁹ Filip aqa angro sebin qolqe nanği a ombla soqneb. Nanği Qotei aqa medabu o qaji unja.

¹⁰ Bati qudei iga Sisaria qureq di sonamqa Qotei aqa medabu o qaji tamo Agabus a Judia sawaq dena walwelosiq gagoq bej.

¹¹ Bosiqa Pol aqa alalag yaiyosiqa qombilgej. Qombil aqa utru agiende. Agabus na Pol aqa alalag osiq aqa segi ban ti singa ti alalag dena qosej. Osiqa mergej, “Mondor Bole na e endegsi merbqo, ‘Jerusalem dia Juda nanği na tamo alalag endi tigeqnu qaji aqa singa ti ban ti endegsib qosqab. Qosisib a osi gilsib tamo Juda sai nanngo banq di atibqa nanği na a ugeugeiyqab.’ ”

¹² Onaqa iga Agabus aqa anjam di qusimqa tamo ungasari qudei qure dia soqneb qaji nanği iga ti Pol minjoqnem, “Ni Jerusalem aiyaim.”

¹³ Onaqa Pol na iga mergej, “Ninği kiyaga akamoqnsib are gulbetetbeqnub? E Tamo Koba Yesus aqa ñam qa tonto talq di waibqab di kere. Aqa ñam qa e lubib moiqai di kere. E gulbe di uratqasai. E itqai.”

¹⁴ Pol a degsi gago anjam quqwa uratosiq mergonaqa iga na olo saidyosai. Iga marem, “Unğum. Pol a Tamo Koba aqa areqalo dauryosim Jerusalem aiyem.”

Pol a Jerusalem di brantej

15 Bati qudei koboonaqa iga Jerusalem aiqa marsimqa gago inġi inġi kalil gereiyosim tigelosim aiyem.

16 Aiqa yeqnam Sisaria tamo qudei Yesus dauryoqneb qaji nanġi na iga suweigosib koba na aisim Jerusalem di brantem. Brantosim nanġi na iga tamo bei aqa ñam Nason aqa talq di uratgeb. Deqa iga Nason ombla aqa talq di soqnem. Nason a nami koba Yesus dauryoqnsiq soqnej. Aqa qure utru Saiprus.

17 Iga Jerusalem di brantonamqa Yesus aqa tamo unġasari dia soqneb qaji nanġi na iga nugsibqa tulañ areboleboleinjrnaqa iga osib geregereigeb.

18-19 Nebeonaqa iga Pol dauryosim Jems unqajqa gilem. Gilsim Kristen gate kalil nanġi Jems koba na koroesonabqa Pol a nanġi kaiyeinjrej. Osiqa wau kalil Qotei a Pol aqa bañ na sawa bei beiq di tamo unġasari nanġo ambleq di yoqnej qaji deqa nanġi sainjrej.

Kristen gate nanġi na Pol minjeb, "Ni atra tal miligiq gile"

20 Onaqa Kristen gate nanġi Pol aqa anjam di qusibqa tulañ areboleboleinjrnaqa Qotei aqa ñam soqtoqneb. Osib Pol minjeb, "O gago was Pol, ni qalie, Juda tulañ gargekoba nanġi Yesus qa nanġo areqalo singilateqñub. Nanġi Moses aqa dal anjam dauryqajqa dego singilaeqñub.

21 Deqa tamo qudei na Juda nanġi endegsib minjreqñub, 'Pol na Juda tamo unġasari sawa bei beiq di unub qaji nanġi Moses aqa dal anjam dauryqa saidnjreqñu. Osiqa nanġi endegsi minjreqñu, "Nunġo anġro nanġi muluñ breinjraib. Kumbra kalil Moses a nami ninġi dauryqa merngej qaji di uratij." ' O Pol, tamo qudei na Juda nanġi degsib minjreqñub.

22 Juda nanġi quqwab, ni Jerusalem bonum. Deqa iga kiyerqom?

23 Od, iga qalieonum. Iga ni endegsi mermim ni degye. Gago ambleq endi Juda tamo qolqe unub. Nanġi nami gago Juda kumbra dauryosib Qotei pailyqa osib nanġo gate banġa ti me junġum ti urateb unub.

24 Deqa ni nanġi joqsim atra tal miligiq gilsim une kobotqajqa kumbra Moses a nami marej qaji di nanġi koba na dauryosib yiy. Osim wagme awaiyetnjrimqa nanġi na Qotei atraiyosib nanġo gate banġa ti me junġum ti joqwab. Ni degyimqa Juda tamo kalil nanġi ino kumbra di unsib endegsib qalieqab, 'Bole, Pol a dego Moses aqa dal anjam dauryo qaji tamo. Anjam nanġi a qa mareqñub qaji di bolesai.'

25 Ariya Pol, ni qalie, iga nami anjam bei nenġrenyosim sawa bei bei qaji nanġoq qarinyem. Nanġi di Yesus qa nanġo areqalo singilateb qaji. Iga anjam endegsim qarinyem, 'Ninġi gisañ qotei atrainjro qaji inġi bei uyoqnaib. Wagme lenġ ti uyoqnaib. Wagme sil na kakro tontnjrnab moreñeb qaji di uyoqnaib.

Sambala kumbra dego yoqnaib.’ Iga nami anjam degsim qosisim nenjrenjosim nanngo qarinyem.”

²⁶ Onaqa Pol na tamo qolqe nanngi di joqsiqa nebeonaqa atra tal miligiq gilsiq une kobotqajqa kumbra Moses a nami marej qaji di nanngi koba na dauryosib yeb. Osiqa atra tamo nanngi minjrej, “Une kobotqajqa bati koboamqa iga gago segi segi wagme osim Qotei atraiyqom.”

Juda tamo qudei nanngi atra tal miligiq di Pol ojob

²⁷⁻²⁸ Une kobotqajqa bati 7 di koboqa laqnaqa Juda tamo qudei Esia sawaq dena beleneb qaji nanngi Pol a atra tal miligiq di sonaq unsibqa a ojob. Ojsib lelenjoqnsib tamo ungasari kalil nanngo areqalo ugetetnrqa marsibqa Pol aqa jejamuq di une qamsib minjreb, “O Israel tamo ungasari, ningi kalil bosib iga aqaryaigiy. Pol a sawa sawa kalilq di iga Juda qa ti Moses aqa dal anjam qa ti atra tal qa ti misilin anjam mareqnaqa tamo ungasari kalil nanngi queqnu. Di segi sai. A dego Grik tamo qudei nanngi joqoqnsiqa koba na atra tal miligiq gileqnu. Aqa kumbra dena a na Qotei aqa atra tal ugeteqnu.”

²⁹ Nanngi degsib mareb. Di kiyaaqa? Nami Efesus tamo bei aqa nam Trofimius a Pol ombla Jerusalem dia laqnaqqa unjrsib are qaleb, “Pol a tamo di osiqa atra tal miligiq gilej.”

³⁰ Onaqa tamo ungasari kalil Jerusalem di soqneb qaji nanngi anjam di qusibqa minjin oqetnrnaqa gurgur ti koroosib Pol ojob. Ojsib girinyosib atra tal oqeq atsib atra tal aqa siranme kalil kabuteleneb.

Rom qaja tamo nanngi bosib Pol olo eb

³¹ Onaqa nanngi Pol moiyoqqa marsibqa ban na qaloqneq. Qaleqnaqqa Rom qaja tamo nanngo gate koba a anjam endegsi quej, “Jerusalem endia tamo ungasari kalil nanngi minjin ani oqetnrqnu.”

³² A degsi qusiqa aqa qaja tamo qudei nanngo gate nanngi ti joqsiqa gurgurosib tamo ungasari nanngo ambleq ainabqa unjrsibqa Pol qalqa urateb.

³³ Onaqa qaja tamo nanngo gate koba a bosiqqa Pol ojsiqa aqa qaja tamo nanngi minjrej, “Sil singila kokba aiyel osi bosib a tontiy.” Onaqa nanngi bosib Pol tontonabqa qaja tamo nanngo gate koba a na tamo ungasari kalil nanngi endegsi nenemnjrej, “Tamo endi yai? A une kiye yqo deqa ningi a qaloqnaq?”

³⁴ A nanngi degsi nenemnjrnaqa nanngi olo lelenkobaoqnsib anjam utru segi segi marelenjoqneq. Qudei nanngi anjam bei maroqneq. Qudei nanngi anjam bei maroqneq. Nanngi degsib marelenjoqnsib ariya nanngi Pol aqa une geregere ubtosib marqa keresai. Deqa qaja tamo nanngo gate koba a na aqa qaja tamo nanngi minjrnaqa nanngi Pol osib nanngo neio talq osi gileb.

35-36 Osi giloqnsib nanjo ɳeio tal jojomyeqnabqa tamo unɳasari kalil nanɳi minjin ani oqetnjrnaqa nanɳi daurnjroqnsib murqumyoqnsib maroqneb, “Niŋgi na Pol qalsib moiyo-otiy.” Nanɳi degsib maroqneb deqa qaja tamo nanɳi na Pol soqtosib nanjo qawarq di atsib osi giloqneb.

Pol a tigelosiqqa Yesus aqa anjam palontej

37 Nanɳi Pol osi giloqnsib nanjo ɳeio tal gogeq di atqa laq nabqa Pol a Grik anjam na qaja tamo nanjo gate koba endegsi nenemyej, “E ni anjam bei mermqa kere e?” Onaqa minnej, “Ni Grik anjam qalie e?”

38 E endegsi are qalonum. Ni Isip tamo bei nami Rom ti qotqa marsiqqa tigelosiq qaja tamo 4,000 joqsiqu wadau sawaq di laqnej qaji agi ni edegonum.”

39 Onaqa Pol na minnej, “E tamo di sai. E Juda tamo. Ijo qure utru Tarsus. Tarsus a qure kobaquja. A Silisia sawaq di unu. Deqa ni mare. E na tamo unɳasari kalil endi anjam bei minjrqa kere e?”

40 Onaqa qaja tamo nanjo gate koba a na Pol odyonaqa tetaq di tigelosiqqa aqa baŋ soqtonaqa tamo unɳasari kalil nanɳi kiri kirionabqa Hibru anjam na endegsi minjrej,

22

1 “O ijo was ti ijo abu ti e kamba anjam bei mernɳit quiy.”

2 Pol a Hibru anjam na nanɳi degsi minjrnaqa nanɳi torei kiri kiriosib sonab olo endegsi minjrej,

3 “E Juda tamo. Ijo qure utru Tarsus. Tarsus a Silisia sawaq di unu. E dia ɳambabonam ijo ai abu nanɳi na e Jerusalem osi bonabqa e endia tamo kobaqujaem. Kobaqujaosimqa Gamaliel aqa skul kobaq di soqnem. Sonamqa Gamaliel na gago moma nanjo dal anjam gegerere plaltosiq osorboqnej. Deqa e Qotei aqa kumbra dauryqajqa tulaŋ siŋgilaoqnem. Agi bini niŋgi Qotei aqa kumbra dauryqajqa siŋgilaeq nub dego kere.

4 E na tamo unɳasari Yesus aqa gam dauryoqneb qaji nanɳi moiyo tnrqa maroqnsim nanɳi tulaŋ ugeugeinjroqnsim tontnjroqnsim tonto talq di breinjroqnem.

5 Niŋgi na Juda tamo kokba ti atra tamo gate a ti nanɳi nenemnjribqa ijo kumbra deqa niŋgi saiŋwab. Agi e atra tamo gate endegsi minjem, ‘Ni anjam bei nenɳrenɳosim ebimqa e anjam di osiy gilsiy Damaskus qureq di Juda gate kokba nanɳi enjrqai. Enjritqa nanɳi na anjam di sisiyosib e odbibqa tamo unɳasari Yesus qa nanjo areqalo siŋgilateq nub qaji nanɳi ojelenɳosiy joqsiy bosiy Jerusalem endia tonto talq di breinjrqai.’ E degsim atra tamo gate minjem.

Pol a kiyersi Kristen tamo brantej deqa saej

6-7 “Deqa e walwelosi gilsim Damaskus jojomyeqnamqa qanam jige pulonj singila koba minjal ti lanj goge na aisiq ijo ulatamuq di tulanj rianonaqa e ulonjosim mandamq di nejem. Neiesosim kakro bei brantonaq quem. A endegsi merbej, ‘O Sol, ni kiyafa e ugeugeibeqnum?’

8 Onaqa e na kamba minjem, ‘O Tamo Koba, ni yai?’ Onaqa merbej, ‘E Yesus Nasaret qaji agi ni na ugeugeibeqnum.’

9 Tamo e ombla soqneb qaji nanji dego pulonj di uneb. Ariya anjam Yesus na merbej qaji di nanji poinjrosai.

10 “Onaqa e na olo Yesus minjem, ‘O Tamo Koba, e wau kiye yqai?’ Onaqa Tamo Koba a na merbej, ‘Ni tigelosim Damaskus gilsim dia tamo bei itqam. Wau e ni emqai qaji di a na ubtosim mermqas.’

11 Pulonj di tulanj rianosiq nam qamotbonaqa e nam ambruibonaqa nam atqa keresai. Deqa tamo nanji e ombla soqneb qaji nanji ijo banj ojsib e babanbosib Damaskus osi gileb.

12 “Damaskus dia tamo bei soqnej aqa nam Ananaias. A Qotei aqa dal anjam dauryoqnej qaji. Juda tamo ungasari kalil Damaskus di soqneb qaji nanji a qa maroqneb, ‘A tamo bolequja.’

13 E Damaskus gilsim di sonamqa Ananaias na e itbosiqa ijo areq di tigelosiq merbej, ‘O ijo was Sol, ino namdamu olo poimeme.’ Degsi merbonaqa bati qujai deqa ijo namdamu poibonaqa e olo nam atsim Ananaias aqa ulatamu unem.

14 Onaqa Ananaias na olo merbej, ‘Gago moma nanjo Qotei a ni gilmqo. Ni aqa areqalo qalieosim Yesus unsim aqa medabuq na anjam bei quqwajqa deqa ni gilmqo. Yesus a kumbra bole tintinj yeqnu qaji tamo.

15 Deqa ni aqa anjam mare mare laqnsimqa kumbra ni unem qaji ti anjam ni quem qaji deqa ti tamo ungasari kalil nanji sainjroqne.

16 Deqa ni tarinjaim. Ni urur tigelosim yanso ame. Osim Yesus aqa nam metosim pailye. Yimqa Qotei na ino une kalil kobotetmqas.’ Ananaias na e degsi merbej.

Pol a nami sawa bei bei qaji nanjoq gilej deqa saej

17-18 “Bati bei e olo Jerusalem bosimqa atra tal miligiq di Qotei pailyoqnsimqa e nejio bulosim Yesus unem. Yesus unnamqa merbej, ‘Ni Jerusalem endia ijo anjam maroqnqam di Juda nanji ni quetmoqnqasai. Deqa ni Jerusalem endi saim. Ni urur tigelosim Jerusalem uratosim gile.’

19-20 Onaqa e na Yesus minjem, ‘O Tamo Koba, Juda nanji qalie, nami e nanjo Qotei tal miligiq giloqnsimqa tamo ungasari ni qa nanjo areqalo singilatoqneb qaji nanji ojelenjoqnsim toqonj na numoqnsim tonto talq di breinjroqnem. Nanji ino wau tamo Stiven meninj na qaleqnbqqa e jojom di

tigelosim tamo nanġi a qaloqneġ qaji nanġo gara jugo taqate-sosim endegsi minjroqneġ, “Niġi keretosib Stiven qalonub moiġo.” Ijo kumbra di Juda nanġi qalie.’

21 Onaqa Yesus na e olo merbeġ, ‘Ni ġile. E ni qarimtiqqa ni sawa isaġ ġilsim dia sawa bei bei qaji nanġi ijo anjam minjroqnaġ.’”

Pol a na qaja tamo nanġi minjrej, “E Rom tamo”

22 Pol a tamo unġasari nanġi anjam degsi minjroqnsiq a sawa bei bei qaji nanġoq ġilqa marnaqa anjam qujai di nanġi qusib minjin ani oqetnjrnaqa tulaġ lelejoqnsib maroqneġ, “Pol a qalib moiġem. Tamo deqaji mandamq endi olo saiġ.”

23 Nanġi degsib maroqnsib murqumyoqnsib nanġo gara jugo piqtelenosib nanġo baġ na wi ramboiyoqnsib breiyeqnaġ goge oqoqneġ.

24 Onaqa qaja tamo nanġo gate koba a na aqa qaja tamo nanġi minjrej, “Niġi Pol osib nunġo njeio tal miligiq di bu toqoġ na kumbainjiy. Kumbainjyosib nenemyibqa aqa une kiye qa tamo unġasari nanġi murqumyoqnsib a qalib moiqa-ġa mareqnaġ di a na ġeregere merbimqa e quqwai.”

25 Onaqa qaja tamo nanġi Pol sil na tontosib kumbainjyqa laqnaġa a na qaja tamo gate bei jojom di tigelesoqneġ qaji di minjeġ, “E Rom tamo. Deqa niġi ijo une mati qalieosaosib e laġa kumbainjbaġ di kumbra bole kiyo?”

26 Onaqa qaja tamo gate dena Pol aqa anjam di qusiqa a qaja tamo nanġo gate koba aqa areq ġilsiq nenemyeġ, “Pol a Rom tamo. Deqa ni a kiyeryqam?”

27 Degsi nenemyonaq qusiqa Pol aqa areq ġilsiq minjeġ, “Ni merbe, ni bole Rom tamo e?” Onaqa Pol na minjeġ, “Od. E Rom tamo.”

28 Degsi minjnaqa qaja tamo nanġo gate koba dena olo Pol minjeġ, “E silali kobaquja waiyonamqa deqa nanġi na e Rom tamo ateb.” Onaqa Pol na kamba minjeġ, “E silali waiyosai. Ijo ai abu nanġi Rom qaji deqa e Rom tamo tintiġ.”

29 Onaqa qaja tamo nanġi Pol aqa anjam di qusib a kumbainjyqa urateb. Qaja tamo nanġo gate koba a dego Pol aqa anjam di qusiq a ulaej. Di kiyaqqa? A na aqa qaja tamo nanġi minjrnaqa Pol sil na tonteb deqa.

Pol a Juda tamo kokba nanġi anjam minjrej

30 Onaqa nebeonaqa Juda nanġi na une kiye Pol aqa jejamuq di qametoqneġ di qaja tamo nanġo gate koba a qalieqa marsiq Pol osiq sil palontetosiq atra tamo kokba ti Juda tamo kokba ti nanġi metnjrnaq bosib koroonaġa Pol osiqqa nanġo ulatamuq di tigelteġ.

23

¹ Onaqa Pol a Juda tamo kokba nan̄gi koqñrsiqa endegsi minjrej, “O ijo was ningi quiy. E nami Qotei aqa ñamgalaq di kumbra bole bole yoqñem agi bini yoqñsim unum. Deqa e are gulbe saiqoji.”

² Onaqa atra tamo gate aqa ñam Ananaias a Pol aqa anjam di qusiqa tamo nan̄gi Pol aqa areq di tigelesoqñeb qaji nan̄gi minjrej, “Nin̄gi Pol aqa medabuq di qaliy.”

³ Onaqa Pol na Ananaias minjej, “Qotei na ni dego lumqas. Ni ñamtañ baban̄q di ñam qaç na limo bul. Deqa ino uno boledamu ariya ino are miligi jigat. Agi ni Moses aqa dal anjam dauryosim ijo une qalieqajqa tigeltbonum. Osim ni olo Moses aqa dal anjam gotrañyosim nan̄gi ijo medabuq di lubqajqa minjronum. Di kumbra uge.”

⁴ Onaqa tamo nan̄gi Pol aqa areq di tigelesoqñeb qaji nan̄gi aqa anjam di qusibqa minjeb, “Ni kiyaaqa Qotei aqa atra tamo gate degsi misilin̄yonum?”

⁵ Degsib minjnabqa Pol na minjrej, “O ijo was, tamo endi a atra tamo gate di e qaliesai. Deqa e anjam grotonum. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nen̄gren̄yeb unu, ‘Nin̄gi nun̄go gate koba a anjam uge minjaib.’ ”

⁶ Juda tamo kokba awesoqñeb qaji nan̄go ambleq di Sadyusi tamo ti Farisi tamo ti soqñeb. Pol a di qalieosiq deqa lelen̄osiq minjrej, “O ijo was ningi quiy. E Farisi tamo. Ijo abu a dego Farisi tamo. Deqa e endegsi are qalonum, tamo kalil moreño qaji nan̄gi mondoñ olo subq na tigelqab. E anjam deqa ijo areqalo tulañ siñgilateqnum. Anjam deqa qujai nan̄gi na e ojsib nun̄go ñamdamuq di tigeltbonub.”

⁷ Pol na nan̄gi degsi minjrnaqa Farisi ti Sadyusi ti nan̄gi poelen̄osib ñirin̄kobaeb.

⁸ Di kiyaaqa? Sadyusi nan̄gi mareqñub, “Tamo moreño qaji nan̄gi olo subq na tigelqasai. Lan̄ an̄gro saiqoji. Mondor dego saiqoji.” Ariya Farisi nan̄gi mareqñub, “Tamo moreño qaji nan̄gi subq na tigelqab. Lan̄ an̄gro unub. Mondor nan̄gi dego unub.”

⁹ Deqa nan̄gi kalil poelen̄osib ñirin̄kobaosib murqumyoqñeb. Onaqa Farisi nan̄go dal anjam qalie tamo qudei nan̄gi tigelosib siñgila na mareb, “Iga Pol aqa anjam quonum di a une saiqoji. Mondor bei na kiyo lan̄ an̄gro bei na kiyo anjam minjjoqa a degsi marqo.”

¹⁰ Nan̄gi degsib marnabqa qoto anjam tulañ kobaej. Onaqa qaja tamo nan̄go gate koba a di unsiqa are qalej, “Nan̄gi Pol aqa jejamu tulañ ugeugeiyqab.” A degsi are qalsiqa ulaosiq aqa qaja tamo nan̄gi metnrnaqa bosib Juda nan̄go ban̄q dena Pol yain̄rsib nan̄go ñeio talq olo osi gileb.

¹¹ Gilsib di sonab nebeosiq olo qoloonaga Tamo Koba a bosiq Pol aqa areq di tigelosiq minjej, “Ni are siŋgilatime. Ulaaim. Ni Jerusalem endia ijo anjam siŋgila na mareqnum dego kere ni Rom gilsim dia ijo anjam minjroqnaqam.”

Juda tamo qudei nanŋi Pol qalsib moiyoŋqajqa anjam qoseb

¹² Onaqa olo nebeonaqa Juda tamo qudei nanŋi koroosibqa are qujaitosib anjam endegsib qoseb, “Iga Pol qalsim moiyoŋqom. Gago anjam di iga bole dauryqom. Iga uratqasai bole sai. Deqa iga Pol moiyoŋqosaisosimqa iga iŋgi ti ya ti mati uyqasai. Iga Pol qalsim moiyoŋqosimqa bati deqa iga olo iŋgi ti ya ti uyqom.”

¹³ Juda tamo 40 nanŋi anjam degsib qoseb.

¹⁴ Osib Juda gate nanŋi ti atra tamo kokba ti nanŋoq gilsib minjreb, “Iga anjam endegsi qosonum. Iga Pol qalsim moiyoŋqom. Gago anjam di iga bole dauryqom. Iga uratqasai bole sai. Deqa iga Pol moiyoŋqosaisosimqa iga iŋgi ti ya ti mati uyqasai. Iga Pol qalsim moiyoŋqosimqa bati deqa iga olo iŋgi ti ya ti uyqom. Iga anjam degsi qosonum.

¹⁵ Deqa niŋgi ti Juda tamo kokba kalil nanŋi ti endegyiy. Niŋgi na qaja tamo nanŋo gate koba a minjiy, ‘Ni Pol osau. Osbamqa iga olo koroosimqa aqa anjam geregere qusim aqa une qalieqom.’ Niŋgi na qaja tamo nanŋo gate koba a degsib minjibqa a Pol osi bosim nunŋoq di brantosaisoqnmqa gamq di iga Pol qalsim moiyoŋqom.”

¹⁶ Onaqa Pol aqa jaja aqa ŋiri a nanŋo anjam di qusiqa tigeloqujatosiq qaja tamo nanŋo ŋeio talq gilsiq anjam di Pol minjej.

¹⁷ Minjnaq qusiqa qaja tamo gate bei metonaq aqa areq bonaq minjej, “Ni anŋro wala endi osim nunŋo gate koba aqa areq osi aiyimqa a na anjam bei minjqas.”

¹⁸ Onaqa qaja tamo gate dena anŋro wala di osiq aqa gate koba aqa areq osi aisiqa minjej, “Tonto tamo Pol a na e merbqo, ‘Ni anŋro wala endi osi aie.’ Degbqo deqa agi ino areq osi bonum. A ni anjam bei mermqas.”

¹⁹ Onaqa qaja tamo nanŋo gate koba a na anŋro wala di baŋ titosiqa kiŋala sasalosiqa nenemyej, “Ni anjam kiye merbqam?”

²⁰ Onaqa minjej, “Juda tamo kokba nanŋi anjam bei kereteb. Nanŋi na ni endegsib mermqab, ‘Nebe ni Pol gagoq osau. Osbamqa iga koroosim aqa anjam geregere qusim aqa une qalieqom.’ Nanŋi ni degsib mermqab.

²¹ Deqa ni nanŋo anjam di quetnjraim. Tamo 40 nanŋi anjam endegsib qosisib maronub, ‘Iga Pol qalsim moiyoŋqom. Gago anjam di iga bole dauryqom. Iga uratqasai bole sai. Deqa iga Pol moiyoŋqosaisosimqa iga iŋgi ti ya ti mati uyqasai.

Iga Pol qalsim moyotosimqa bati deqa iga olo ingi ti ya ti uyqom.' Nanngi anjam degsib qosonub. Deqa bini nanngi gamq di tarineqñub. Ni na Pol osi aiyocñimqa gamq di nanngi Pol qalsib moyotqab."

²² Onaqa qaja tamo nanngo gate koba a angoro wala aqa anjam di qusiqa minnej, "Ni gile. Ni anjam degsi merbonum di tamo qudei minjraim. Torei tent."

Nanngi na Pol qarinyonabqa Rom nanngo gate Feliks aqaq gilej

²³ Osiqa a na aqa qaja tamo gate aiyel nanngi metnjrnaqa aqa areq bonab minjrej, "Ninngi na qaja tamo 200 sinnga na walwelo qaji nanngi ti qaja tamo 200 an osi laqnub qaji nanngi ti qaja tamo 70 hos na walwelo qaji nanngi ti minjribqa nanngi bini qolo señ bati 9 Pol osib Sisaria qureq gilqab. Ninngi na endegsib minjriy, 'Nunngo walwelqajqa ingi ingi gereiyosib soqniy.' "

²⁴ Osiqa olo nanngi aiyel minjrej, "Ninngi Pol aqa hos qudei dego gereiyib soqnem. Pol a hos goge di awoamqa ninngi na geregere taqatosib osi gilsib Rom nanngo gate Feliks aqa talq di brantiy." Qaja tamo nanngo gate koba a na nanngi aiyel degsi minjrej.

²⁵ Osiqa anjam bei endegsi nenngrenyej,

²⁶ "O Gate Koba Feliks, ijo ñam Klodius Lisias. E qaja tamo nanngo gate koba. Ijo anjam endi ni sisiyqajqa deqa e nenngrenyosim inoq qarinyonum. O kaiye.

²⁷ Tamo agi inoq osi bonub qaji aqa ñam Pol. Juda nanngi na a ojsib moyotqa laqnabqa e ijo qaja tamo nanngi ti aisim Juda nanngo banq dena yainjrem. E qalieem, Pol a Rom tamo. Deqa e na a aqaryaiyosim nanngo banq dena yainjrem.

²⁸ Nanngi Pol aqa jejamuq di une kiye qametoqneb di e qalieqa osimqa Pol osi aisim Juda tamo kokba nanngo ulatamuq di tigeltam.

²⁹ Tigeltonamqa nanngi anjam gargekoba mareleñeqnabqa e qusimqa endegsi poibej, Juda tamo kokba nanngi nanngo segi dal anjam qa maroqnsib deqa Pol aqa jejamuq di une qametoqneb. Nanngi Pol aqa une kobaquja bei babtosai. Deqa e na a laña moyotqa keresai. Tonto talq di laña waiyqa keresai dego. E degsi poibej.

³⁰ Ariya bini e quonum, nanngi Pol qalsib moyotqajqa anjam qosonub. E di qusim deqa agi Pol inoq qarinyonum. E na tamo nanngi Pol aqa jejamuq di une qameteqñub qaji nanngi endegsi minjrqai, 'Ninngi Sisaria qureq gilsib Feliks aqa ulatamuq di tigelosib Pol aqa une geregere minjib a quqwas.' "

³¹ Qaja tamo nanngo gate koba a anjam degsi nenngrenyej. Onaqa aqa qaja tamo nanngi aqa medabu dauryosib qolo Pol osib Antipatris qureq osi gilsib dia ñereneb.

³² Nebeonaqa qaja tamo singa na walwelo qaji nanği ti qaja tamo anj osi laqneb qaji nanği ti Antipatris qureq dena olo puluosib Jerusalem aisib nanġo njeio talq di soqneb. Onaqa qaja tamo hos na walwelo qaji nanği segi Pol suweiyosib torei Sisaria qureq osi gileb.

³³ Osi gilsibqa nanġo gate koba aqa anjam nenġrenyej qaji di Feliks yosib Pol osib aqa ulatamuq di tigelteb.

³⁴ Onaqa Feliks a anjam di sisiyosiqa Pol nenemyej, “Ni sawa qabe qaji?” Onaqa Pol na minjej, “E Silisia sawa qaji.”

³⁵ Degsi minjnaqa Feliks na olo minjej, “Tamo nanği ino jejamuq di une qameqñub qaji nanği babqa e ino anjam geregere quqwai.” Osiqa qaja tamo nanği minjrnaqa nanği na Pol osib tamo koba Herot aqa talq di waiyosib taqatoqneb.

24

Juda nanği Pol aqa jejamuq di une qametoqneb

¹ Bati 5 koboonaqa atra tamo gate Ananaias a ti Juda gate qudei ti nanġo anjam taqyo tamo bei aqa ñam Tertulus a ti Sisaria qureq gileb. Gilsib Feliks aqa ulatamuq di tigelosibqa Pol aqa jejamuq di une qametoqneb.

² Onaqa Feliks na Pol metonaq warum miligiq bosiqa aqa ulatamuq di tigelesonaqa Tertulus a Pol aqa jejamuq di une qametqa osiqa Feliks minjej, “O Gate Koba Feliks, ni gago sawa endi geregere taqateqñum deqa bini iga bole unum. Iga qoto saiqoji. Ni iga geregere aqaryaigoqñsimqa gago gulbe kalil kobotetgeqñum.

³ Deqa iga ni qa tulan areboleboleigeqñaqa ino ñam soqteqñum.

⁴ “E anjam olekoba ni mermqasai. Ni asgimo uge. Deqa ni gago anjam truquyala endi que.

⁵ Iga tamo endi uneqñum, a tamo uge. A kumbra uge uge yoqñsiqa Juda tamo unġasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanġo ambleq di qoto tigelteqñu. Osiqa nanği pupoinjroqñsiqa minjreqñu, ‘Niñgi gago Juda kumbra uratosib olo Nasaret tamo a dauryiy.’

⁶⁻⁷ A na gago atra tal dego ugeteqñu. Deqa iga a ojsim gago segi dal anjam na aqa une qa pegiyqa laqñamqa qaja tamo nanġo gate koba Lisias a bosiqa gago anjam gentosiqa gago banq dena Pol singila na yaigej.

⁸ Yaigosiqa mergej, ‘Niñgi Pol qa anjam bei soqñimqa gilsib Rom nanġo gate Feliks aqa ulatamuq di mariy.’ Deqa iga bosim ino ulatamuq endi Pol aqa une agi mermonum. Deqa Gate Koba Feliks, ni segi na Pol nenemyimqa une kalil iga aqa jejamuq di qameqñum qaji di bole kiyo sai kiyo di a segi

na mermimqa ni quqwam.” Tertulus a anjam degsiqa Feliks minjej.

⁹ Onaqa Juda tamo kalil nanği tigelosib Tertulus aqa anjam di singilatosib mareb, “Aqa anjam di bole.”

Pol a kamba Feliks aqa ulatamuq di tigelosiq anjam marej

¹⁰ Onaqa Feliks a Pol aqa anjam quqwajqa osiq aqa ban soqtosiq Pol metonaqa a kamba tigelosiq Feliks minjej, “E qalionum, ni wausau gargekoba sawa endi taqatesoqnem agi bini taqatejunum. Deqa e kamba ijo anjam mermqai.

¹¹ Ya ya endi e Qotei louqajqa Jerusalem aiyem. E aiyem bati 12 gilqo. Ni segi na Juda nanği nenemnrimqa degsib mermqab.

¹² E Jerusalem aisim di sosimqa e anjam na qotosaioqnem. Qoto tigeltosaioqnem dego. E qoto bei tigelteqnam Juda nanği e nubosai. E atra talq di, Juda nanço Qotei talq di, qure ambleq di dego lawo na soqnem. E kumbra uge bei yosaiioqnem.

¹³ Deqa une kalil Juda nanği ijo jejamuq di qameqñub qaji di bolesai. Nanği ijo une bei ubtosib marqa keresai.

¹⁴ “Ijo une qujai agiende. E Yesus aqa gam dauryeqnum. Juda nanği endegsib mareqñub, ‘Yesus aqa gam bunuj dena tamo unğasari nanği poeleneqñub.’ O Gate Feliks, gam di qujai e dauryoqnsimqa gago moma nanço Qotei qa loueqnum. Osim Moses aqa dal anjam kalil qa ti Qotei aqa medabu o tamo nanço anjam kalil nami nenğrenyoqñeb qaji deqa ti ijo areqalo singilateqnum.

¹⁵ Mondon Qotei na tamo bole ti tamo uge ti nanği olo subq na tigeltñjqas. Qotei qujai deqa e ijo areqalo singilatoqnsim subq na tigelo bati qa tariñoqnsim unum. Juda nanği dego degyeqñub.

¹⁶ E subq na tigelo bati qa tariñeqnum deqa e bati gaigai Qotei aqa nğamgalaq di, tamo unğasari kalil nanço nğamgalaq di kumbra bole bole yoqnsim laqnum. Deqa e are gulbe saiçoji unum.

¹⁷ “E sawa bei beiq di Qotei aqa wau yoqnsim wausau qudei koboonaqa agi ya ya endi e Jerusalem aiyem. E silali qudei osi aisim Juda Kristen nanği mam soqñeb deqa enjrem. Silali qudei dego osim Qotei atraiyem.

¹⁸ Bati deqa e atra tal miligiq gilsim dia une kobotqajqa kumbra Moses a nami marej qaji di dauryosim yeqnamqa Juda nanği na e nubeb. E tamo unğasari gargekoba joqsim atra tal miligiq gilosai. Osim qoto bei tigeltosai dego.

¹⁹ Ariya Juda tamo qudei Esia sawaq dena Jerusalem aiyeb qaji nanği na e ojob. Deqa tamo nanği di e qa anjam bei soqñimqa bosib ino ulatamuq endi tigelosib ijo une marqab.

²⁰ Nanġi bqaasai di ni na Juda tamo aġi endia tigelejunub qaji nanġi nenemnjre. Nenemnjrimqa e Jerusalem dia Juda tamo kokba nanġo ulatamuq di tigelesonam une kiye ijo jejamuq di iteb di ni mermqab.

²¹ Bole, ijo anjam qujai endeqa nanġi na ijo jejamuq di une gametbeb. E nanġo ulatamuq di tigelosim lelenosim endegsi minjrem, ‘Tamo kalil morenjo qaji nanġi mondonjo olo subq na tigelqab. Anjam deqa qujai ninġi na e tigeltonub.’” Pol a Feliks degsi minjej.

²² Feliks a nami tamo unġasari Yesus aqa gam dauryoqneb qaji nanġo kumbra qalieej. Deqa a na Juda nanġi endegsi minjrej, “Nuġo anjam di mati soqnem. Qaja tamo nanġo gate koba Lisias a bamqa ninġi olo anjam di maribqa e qusiy gereiyqai.”

²³ Osiqa qaja tamo gate bei minjej, “Ni na Pol osim tonto talq di waiyosim taqatesoqne. A gulbe bei yaim. Aqa was nanġi a unqa bosib inġi inġi qa aqaryaiyqa maroqnebqa ni na saidnjraim.”

Pol a tonto talq di sonaqa wausau aiyel koboej

²⁴ Bati qudei koboonaqa Feliks aqa njanj Drusila wo tonto talq di brantosibqa Feliks na Pol metonaq aqa areq bej. Drusila a Juda unja. Pol a bosiqqa tamo nanġi Kristus Yesus qa nanġo areqalo singilatqajqa kumbra qa Feliks minjnaq quej.

²⁵ Kumbra bole tinjin dauryqajqa ti tamo nanġo segi segi so geregere taqatqajqa ti Qotei na mondonjo tamo nanġo une qa peginjraqajqa ti Pol na Feliks minjnaq quej. Qusiqqa ulaosiq Pol minjej, “Ni mati aisim ino warumq di soqne. Bunuqna e bati atsiy ni metmit bosim anjam di olo plaltim e quqwai.”

²⁶ Feliks a bati gargekoba Pol aqa anjam quqwjajqa metoqnej. Aqa anjam quqwjajqa deqa segi metosaioqnej. A endegsi are qaloqnej, “E Pol metit a bosim silali ebimqa e tonto talq dena a uratqajqa deqa kiyo merbqas?” Osiq deqa metoqnej.

²⁷ Wausau aiyel koboonaqa Feliks a Judia sawa taqato wau di uratonaga tamo bei aqa nam Porsius Festus a kamba Feliks aqa wau osiqqa Judia sawa taqatesoqnej. Feliks na Juda nanġo are boletetnjraqajqa deqa a Pol tonto talq di uratonag soqnej.

25

Pol a marej, “E Sisar aqa ulatamuq di tigelqai”

¹ Festus a Judia sawaq aisiq Sisaria qureq di soqnej. Bati qalub koboonaqa a dena tigelosiqqa Jerusalem aiyej.

²⁻³ Aisiq di sonaqa atra tamo kokba ti Juda tamo kokba ti nanġi bosib Festus aqa ulatamuq di tigelosib Pol aqa jejamuq di olo une qamoqneb. Osib Festus minjeb, “Ni anjam qarinyim

qaja tamo nanği Sisaria qureq dena Pol osib Jerusalem osi beb. Osbab gago are boleqas.” Nanği degsib Festus minjeb. Di kiyaqa? Nanği nami anjam endegsib qoseb, “Qaja tamo nanği Pol osi boqñibqa gamq di iga Pol qalsim moiyoťqom.”

4 Onaqa Festus na kamba minjrej, “Pol a Sisaria dia tonto talq di unu. Bati qudei koboamqa e segi olo Sisaria gilqai.

5 Deqa ninği Pol qa anjam bei soqñimqa ninği na tamo ñam ti qudei giltnjrib nanği e daurbosib koba na Sisaria gilqom. Gilsim dia nanği ijo ulatamuq di tigelosib Pol aqa une bei ubtosib merbib e quqwai.”

6 Festus a bati 8 o 10 Jerusalem di sosisqa olo puluosiq Sisaria gilej. Juda tamo qudei nanği a dauryosib gileb. Nebeonaqa Festus a aqa awo jaram kobaq di awoosiq aqa qaja tamo nanği minjrej, “Ninği Pol osi boiy.” Minjrnaqa nanği na Pol osi bosib Festus aqa ulatamuq di tigelteb.

7 Onaqa Juda tamo Festus dauryosib Jerusalem dena beb qaji nanği Pol kalilyosib Festus aqa ulatamuq di tigelosib une gargekoba Pol aqa jejamuq di qamelenoqñeb. Nanžo anjam di utru saiqoji.

8 Onaqa Pol a kamba marej, “E Juda gago dal anjam bei gotranjyosaiognem. E gago atra tal qa anjam uge bei marosaioqñem. E Rom nanžo mandor koba Sisar a dego kumbra uge bei yosaiognem. Deqa e une saiqoji.”

9 Pol a degsi marnaqa Festus a Juda nanžo are boletetnjrqajqa deqa Pol endegsi nenemyej, “Ni Jerusalem aisim dia ijo ulatamuq di tigelosim ino anjam olo marqa kere e?”

10 Onaqa Pol na minjej, “E bini Sisar aqa awo jaram namoq endi tigelejunum. Endia ijo anjam marqai. Ni qalie, e Juda nanği qa une bei yosai.

11 Une kobaquja bei ijo jejamuq di soqñimqa unğum e moiqai. Ariya une kalil Juda nanği ijo jejamuq di qameqñub qaji di bolesaiamqa tamo bei na e lanja osim nanžo banq di atqa keresai. Deqa e Sisar aqa ulatamuq di tigelitqa a ijo anjam qusim gereiyetbqas.”

12 Pol na Festus degsi minjnaqa a warumq dena oqedosiq a Rom tamo kokba qudei nanği koba na anjam qairosib olo warum miligiq gilsiq a Pol minjej, “Ni Sisar aqa ulatamuq di tigelitqa maronum deqa e ni qariñmitqa Sisar aqaq gilqam.”

Festus na Agripa nenemyej, “Ni Pol kiyeryqam?”

13 Onaqa bati qudei koboonaqa Rom nanžo mandor bei aqa ñam Agripa aqa jaja Bernaisi wo Festus unqajqa marsib Sisaria aiyeb.

14 Aisib bati gargekoba yala Sisaria di sonabqa Festus na Agripa minjej, “Tamo bei aqa ñam Pol a nami Feliks na tonto talq di waiyey unu.

15 Deqa e Jerusalem di sonamqa Juda gate nanqi ti atra tamo kokba ti nanqi na Pol aqa jejamuq di une qamsib endegsib merbeb, 'Ni Pol aqa une qa marsim ojsim ino qaja tamo nanqo banq di atimqa nanqi na qalib moiye.''

16 Onaqa e na kamba endegsi minjrem, 'Iga tamo bei laña ojsim qaja tamo nanqo banq di atqa keresai. Rom gago kumbra degsi sosai. Tamo qudei nanqi tamo bei qa anjam soqnmqa nanqi mati aqa une ubtib qusimqa a kamba aqa anjam marqas di kere.'

17 "E na Juda nanqi degsi minjrnamqa nanqi e daurbosib Sisaria beb. E tarijosai. Nebeonaqa nanqi koroesonabqa e ijo awo jaramq di awoosim ijo qaja tamo nanqi minjrnamqa nanqi Pol osi bosib ijo ulatamuq di tigeltib.

18 Onaqa Juda nanqi tigelosib Pol aqa jejamuq di une gargekoba qamelenoqneb. E nami are qalem, nanqi une kokba Pol aqa jejamuq di qamqab. Nanqi degyosai.

19 Nanqi nanqo segi louqa kumbra qa nriñoqnsib Pol ombla anjam titoqneb. Osib tamo bei qa dego anjam titoqneb. Pol a maroqnej, 'Tamo di a moiyej olo nambile unu. Aqa ñam Yesus.'

20 Onaqa e nanqo anjam deqa utru itqa yonam keresaii-bonaqa Pol nenemyem, 'Ni Jerusalem aism dia ijo ulatamuq di tigelosim ino anjam olo marqa kere e?'

21 E degsi Pol nenemyonamqa a saidosiq merbej, 'E mati tonto talq endi sqai. Sosiy bunuqna e Mandor Koba Sisar aqa ulatamuq di tigelitqa a ijo anjam qusim gereiyetbqas.' Pol na e degsi merbonaqa e ijo qaja tamo nanqi minjrem, 'Ninqi Pol osib tonto talq di waiyosib taqatesoqniy. Bunuqna e Pol qarinyitqa Sisar aqaq gilqas.' "

22 Festus a Agripa degsi minjnaqa Agripa na minnej, "E dego Pol aqa anjam quqwai." Onaqa Festus na minnej, "Nebe ni aqa anjam quqwam."

23 Nebeonaqa Agripa Bernaisi wo gara wala boledamu jigsib koro sawaq beb. Qaja tamo nanqo gate kokba ti tamo ñam ti kalil nanqi dego bosib koro sawaq di koroeb. Onaqa Festus na aqa qaja tamo nanqi minjrnaqa nanqi Pol osi bosib Agripa aqa ulatamuq di tigeltib.

24 Tigeltonab Festus na Agripa minnej, "O Mandor Agripa, Pol agi osi bonub. Ni unime. Ninqi koroönub qaji dego Pol uniy. E Jerusalem di sonamqa Juda kalil nanqi murqumyoqnsib endegsib merboqneb, 'Pol a moiye. A olo mandamq endi saiq.' Nanqi bosib Sisaria endia dego anjam degsib merboqneb.

25 E Pol aqa jejamuq di une kobaquja bei unosai deqa e a laña moiyoqta keresai. Ariya Pol na merbej, 'E Mandor Koba

Sisar aqa ulatamuq di tigelitqa a ijo anjam qusim gereiyet-bqas.' Onaqa e na Pol minjem, 'Di kere. E ni qarinyitqa Rom gilqam.'

²⁶ O Mandor Agripa, e Pol aqa jejamuq di une bei unosai. Deqa e a qa anjam kiye nenngrenyit gago Tamo Koba Sisar aqaq gilqas? Lanja qarinyqai di Sisar a nirinqas. Deqa e Pol osi bosim ino ulatamuq endi tigeltomum. Ni segi na Pol nenemyimqa aqa une bei babtım ningi kalil qusib merbibqa une deqa nenngrenyit Sisar aqaq gilqas.

²⁷ E are qalonum, tamo a une saiqoji soqnımqa e lanja qarinyit Sisar aqaq gilqas di kumbra bolesai."

26

Pol a Agripa aqa ulatamuq di tigelosiq anjam marej

¹ Onaqa Agripa na Pol minjej, "Ni kamba ino anjam marımqa e quqwai." Degsi minjnaqa Pol na aqa ban soq-tosiqa endegsi marej,

² "O Mandor Agripa, bini e ino ulatamuq endi tigelejunum. Une kalil Juda nanđi ijo jejamuq di qameqnub qaji di bolesai. Deqa e na kamba ijo anjam marit ni que. Yim e arebole-boleibqas.

³ Gago Juda kumbra kalil di ni qalie. Iga gaigai anjam titeqnum qaji di ni dego qalie. Deqa ni ijo anjam endi quime. Ni asgimaiq.

⁴ "Juda kalil nanđi e qa qalie unub. E angro wala qa Judia sawa ti Jerusalem qure ti dia soqnem.

⁵ Nanđi nami koba ijo kumbra qaliesoqneb. Nanđi ni degsi mermqa are soqnımqa mermqab. Nanđi qalie, e angro wala qa Farisi nanđo ambleq di sosımqa nanđo kumbra dauryoqnem. Farisi nanđo kumbra di sinđila koba. Kumbra dena gago Juda kumbra kalil tulan bunyejunu.

⁶ Bini e inđi bole bole Qotei a nami gago moma nanđi enjrqa marej qaji di oqajqa tarınoqnsım unum. Utru deqa e ino ulatamuq endi tigelejunum.

⁷ Gago moma nanđi di agi Jekop aqa angro 12 nanđo moma. Nanđi e ti koba na inđi bole bole di oqajqa tarınoqnsım qolo ti qanam Qotei qa loueqnum. O Mandor Agripa, utru deqa Juda nanđi ijo jejamuq di une qametbeqnub.

⁸ Kiyaqa ninđi qudei endegsib are qaleqnub, 'Qotei na tamo moreno qaji nanđi olo subq na tigeltınjrqasai'?

⁹ "Bole, e segi nami Yesus Nasaret qaji aqa ñam ugeugeiy-oqnsım jeutosım laqnem.

¹⁰ E Jerusalem dia kumbra uge di yoqnem. Atra tamo kokba nanđi na e odbeqnabqa e Qotei aqa tamo unđasari nanđi ojelenoqnsım tonto talq di breinjoqnem. Osim Juda gate

nanği koba na areqalo qujaitosim maroqnem, ‘Nanği ñumsib moiyoṭnjriy.’

¹¹ E bati gargekoba Juda nanço Qotei tal kalil miligiq giloqnsimqa dia Yesus aqa tamo unğasari nanği ojelenjoqnsim ugeugeinjroqnem. E endegsi are qaloqnem, ‘E nanği jaqatın koba enjritqa nanği ulaosib Yesus qoreiyosib aqa ñam misilınjqab.’ Degsi are qaloqnsim nanği ugeugeinjroqnem. E nanği qa minjin ani oqetbeqnaqa nanği daurnjroqnsimqa qure isa isağ giloqnsim dia nanği itnjroqnsim ugeugeinjroqnem.

Pol a kiyersi Kristen tamo brantej deqa saej

¹²⁻¹³ “O Mandor Agripa, e degyeqnamqa bati bei atra tamo kokba nanği na e qarınbonabqa Damaskus qureğ gilem. E gileqnamqa qanam jige pulonj singila koba minjal ti lañ goge na ijoğ ainağ unem. A tulañ rianosiqa tamo e koba na walweloqnem qaji nanği ti iga suwantgej. Aqa rian di señ ti keresai. Rian dena señ aqa rian tulañ bunyej.

¹⁴ Suwantgonaqa iga kalil ululojosim mandamq di nerenem. E neiesosimqa tamo bei aqa kakro quem. A Hibru anjam na e endegsi merbej, ‘O Sol, ni kiyaga e ugeugeibeqnum? Ni e ugeugeibeqnum dena ino segi jejamu dego ugeugeiyeqnum. Ni qaja na ino jejamu qoruyqam dego kere.’

¹⁵ Onaqa e na minjem, ‘O Tamo Koba, ni yai?’ Onaqa a na merbej, ‘E Yesus ağı ni na ugeugeibeqnum qaji.

¹⁶ Deqa ni tigel. E ni giltmonum deqa ni ijo wau tamo sosimqa kumbra ni bini unonum qaji ti kumbra bunuqna osormoqnqai qaji ti deqa mare mare laqnqam.

¹⁷ Bunuqna e ni qarınmitqa ni Juda nanği ti sawa bei bei qaji nanği ti nançoğ giloqnqam. Deqa ni nanği qa ulaaim. E ni taqatmesoqnıtqa nanği ni moiyoṭmqasai.

¹⁸ Ni nançoğ giloqnsim ijo anjam minjroqnmqa nanği e qa poinjroqnm ambru uratosib suwañoğ boqnqab. Ni na nanği are bulyetnjroqnmqa nanği Satan aqa singila uratosib Qotei aqağ boqnqab. Amqa e na nanço une kalil kobotetnjritqa inği bole bole e nami enjrqa marem qaji di nanği oqab. E na nanği ti tamo unğasari kalil e qa nanço areqalo singilateqñub qaji nanği ti Qotei aqa segi kumbra boleğ di atelenjt sqab.’

Pol a nami Qotei aqa anjam palontoqnej a deqa Agripa saiyej

¹⁹ “Deqa Mandor Agripa, lañ goge dena pulonj ainaqa e unsimqa anjam Yesus na merbej qaji di dauryem. E gotranjosai.

²⁰ E aqa anjam di dauryosim tigelosim Damaskus qureğ gilem. Gilsim dia Qotei aqa anjam plaltoqnsimqa tamo unğasari nanği endegsi minjroqnem, ‘Ninği are bulyosib Qotei aqağ boiy. Bosib kumbra bole bole yoqnıbqa tamo unğasari

nanği na niñgi nuñgsib mernğwab, “Bole, niñgi are bulyonub.”
' E Jerusalem dia, Judia sawaq di, sawa bei beiq di dego tamo unğasari nanği anjam di minjroqnem.

²¹ Utru deqa Juda tamo qudei na atra tal miligiq di e ojsib moiyoṭbqa maroqneb.

²² Ariya nanği e moiyoṭbosai. Qotei na e taqatboqnej deqa bini e ino ulatamuq endi tigelosimqa ni ti tamo kokba ti tamo lanaj ti Qotei aqa anjam palontosim merngeqnum. E anjam bei palontosaieqnum. Nami Moses a ti Qotei aqa medabu o tamo nanği ti kumbra bunuqna brantelenqas qaji di ubtosib maroqneb. Nanço anjam di segi e bini palonteqnum.

²³ Nanço anjam di aqa utru agiende. Kristus a jaqatin koba osim moiqas. Osim a tamo kalil qa namoosim subq na tigelosim Juda nanği ti sawa bei bei qaji nanği ti anjam minjroqnimqa nanği suwanjoq boqnqab.”

Pol na Agripa minjej, “Ni Kristus qa ino areqalo siñgilat”

²⁴ Pol a anjam degsi mareqnaqa Festus na aqa anjam gentosiq lelenosiq minjej, “Pol, ni nanarionum. Ino qalie kobaquja dena ni tulaj nanaritmço.”

²⁵ Onaqa Pol na minjej, “O Gate Koba Festus, e nanariosai. Ijo anjam endi bole. E areqalo bole na anjam mareqnum.

²⁶ Mandor Agripa a ijo anjam endi aqa utru nami qalieosiq soqnej. Deqa e na minjqa ulaosai. Yesus aqa kumbra kalil endi uli na brantosaioqnej. A boleq di unu.

²⁷ O Mandor Agripa, ni kiyersi are qalonum? Qotei aqa medabu o tamo nanço anjam nami nengrenjyeb qaji di bole e? Od, e qalieonum, ni maronum, di bole.”

²⁸ Onaqa Agripa na Pol nenemyej, “E sokiñala Kristen tamo brantqai ni degsi are qalonum e?”

²⁹ Onaqa Pol na minjej, “Ni sokiñala Kristen tamo brantqam di kere. Sokobaiyosim Kristen tamo brantqam di kere. Ariya e na Qotei endegsi pailyeqnum, ‘O Abu, tamo bini ijo anjam queqnum qaji nanği ti Mandor Agripa a ti nanği e unum degsib soqnebe. Ariya e sil na tontbeb unum nanği degsib sqajqa e ni pailmosai.’ ”

³⁰⁻³¹ Onaqa Agripa Bernaisi wo tamo kalil awesoqneb qaji nanği ti Festus koba na tigelosib warumq dena oqedeb. Oqedosib endegsib qairosib mareb, “Iga Pol aqa jejamuq di une kobaquja bei unosai bole sai. Deqa iga a qalsim moiyoṭtqa keresai. A tonto talq di waiyqa keresai dego.”

³² Nanği degsib marsibqa Agripa na Festus minjej, “Pol a Sisar aqa ulatamuq di tigelqa marosai qamu ni na endego a tonto talq dena uratonum oqedqo qamu.”

27

Pol a qobun na Rom qureq giloqnej

¹ Onaqa iga qobun na Itali sawaq gilqajqa anjam qosisib Pol tamo qudei ti tonto talq dena joqsib qaja tamo nanjo gate bei aqa ñam Julius aqa banq di ateb. Julius a Rom tamo. ² A na iga Pol ombla tonto tamo nanqi ti joqsiqa Adramitium qure nanjo qobun bei Esia sawaq gilqa laqnaqa iga qobun di gogetosim koba na gilem. Aristarkus a iga koba na gilem. Aristarkus aqa qure utru Tesalonaika agi Masedonia sawaq di unu. Qobun di yuwal qala qalaq na dauryosim qundun kalil aiqa mareb.

³ Iga gilsim nebeonaqa Saidon qureq di tiryem. Tiry-onamqa Julius a Pol qa dulosiq odyonaqa qobun uratosiq aqa Kristen was qudei nanqi itnjrnaqa nanqi na inji inji qa aqaryaiyeb.

⁴ Onaqa iga Saidon qure uratosim gileqnamqa jagwa na gotranqonaqa iga Saiprus nui taqyosim gilem.

⁵ Gilsim yuwal gentosim Silisia sawa ti Pamfilia sawa ti di brantosim yuwal qala qalaq na dauryosim gilsim Lisia sawaq di brantosim Maira qureq di tiryem.

⁶ Dia Julius a Aleksandria qure nanjo qobun bei Itali sawaq gilqa laqnaqa unsiqa a na iga Pol ombla tonto tamo nanqi ti joqsiqa qobun di gogetem.

⁷ Gogetosim jinqa na gileqnamqa bati gargekoba koboej. Onaqa jagwa na gotranqonaqa iga singila na gilsim Nidas qure jojomyem. Dena jagwa na olo gotranqonaqa iga gilqa keresaiigonaqa qobun bulyosimqa Krit nui aqa luwi bei ñam Salmone di tinjosim oqem.

⁸ Oqsim luwi di bunjosimqa tamo qobunq di wauo qaji nanqi waukobaosib oqsib Krit nui qoreq di beterosib qala qalaq na gileb. Iga gilsim sawa bei aqa ñam Qundun Boledamu di Lasea qure jojom di brantem.

⁹⁻¹⁰ Iga bati gargekoba uratem deqa Juda nanjo qurienjo bati koboej. Yuwal ugeqa batiej deqa Pol na tamo qobunq di wauo qaji nanqi endegsi minjrej, "Ningi quiy. E qalieonum, iga qobun na gilqom di iga gulbe koba itqom. Qobun aqa inji inji gargekoba loumqas. Qobun dego tugwas. Qobun a segi sai. Iga tamo kalil dego padalqom."

¹¹ Pol a nanqi degsi minjrnaqa qobun kuñi ojo tamo wo qobun aqa abu wo nanqi aiyel na Pol aqa anjam di dauryqa uratosib gilqa mareb. Julius a dego Pol aqa anjam dauryqa uratosiq nanjo aiyel anjam taqyej.

¹² Deqa iga qobun na gilem. Qundun iga soqnem qaji di jagwa bati qa qobun beteqajqa qundun bolesai. Deqa tamo gargekoba nanqi mareb, "Jagwa bati brantqa jojomqo deqa iga qundun endi uratosim gilsim Finiks qundunq di jagwa

bati qa beterosim sqom.” Finiks a Krit nuiq di unu. Dia jagwa bati qa beteqajqa qundun bolequja.

Jagwa koba bonaqa yuwal ugeej

¹³ Onaqa jagwa lawo guta na bonaqa tamo qobunq di wauo qaji nanqi mareb, “Jagwa endena iga puygim gilsim Finiks qundunq di tiryqom.” Degsib marsib anka titosib qobun miligiq di atsib dena iga Krit nui aqa qala dauryosim gilem.

¹⁴⁻¹⁵ Gileqnamqa manaq dena meli jagwa koba bosiq gotranqonaqa gilqa keresaiigonaqa iga loo goge oqsim di sonamqa jagwa na segi osi laqnej.

¹⁶⁻¹⁷ Onaqa iga nui kiñala bei aqa ñam Kauda aqa qoreq di otosim sonamqa nui dena jagwa getentonaqa yuwal kiñala laej. Deqa tamo qobunq di wauo qaji nanqi waukobaosib qobun du soqtosibqa qobun ani gogeq di atsib sil na qoseb. Qobun du ulonaim deqa sil na qoseb. Osib olo sil bei osib qobun ani yuwal na paraparaaim deqa sil na kainyosib singilateb. Qobun ururosime Afrika sawa jojomyosim dia sargum gogetosim paraaim deqa ulaosib qobun rer qalnab aiyej. Nanqi degyeb deqa jagwa na segi osi laqnej.

¹⁸ Nebeonaqa iga loo goge di sonam jagwa tulan kobaosiq iga gotranqonaqa yuwal ugeonaqa qobun tuqepatej. Deqa tamo qobunq di wauo qaji nanqi inqi inqi qudei breinjrnabqa yuwalq aiyeib.

¹⁹ Olo nebeonaqa nanqi qobun aqa parara ti oyo ti osib breinjrnab yuwalq aiyeib.

²⁰ Bati gargekoba iga senj ti bongar ti unosai. Iga namoqna are qalem, “Iga padalqasai.” Ariya jagwa singila koba boqn-siqa iga gotranqoqnej deqa gago areqalo namij di iga uratosim marem, “Iga padalqom. Jagwa endi koboqasai.”

²¹ Bati gargekoba tamo qobunq di so qaji nanqi inqi uyosai. Deqa Pol a nanqo ambleq di tigelosiqa minjrej, “O tamo ninqi quiy. E nami merngem, ninqi Krit nui uratosib gilaib. Ninqi ijo anjam di dauryosai deqa agi iga gulbe koba itonum. Ninqi uniy. Qobun aqa inqi inqi gargekoba loumelenqo.

²² Deqa e ninqi olo endegsi merngwai. Ninqi are laeme. Tamo bei padalqasai. Iga kalil bole sqom. Qobun segi padalqas.

²³⁻²⁴ Ya qolo ijo Qotei agi e bati gaigai a qa loueqnum qaji aqa lanj angro bei bosiqqa ijo areq di tigelosiq merbej, ‘O Pol, ni ulaaim. Ni Sisar aqa ulatamuq di tigelqam. Deqa Qotei na ni taqatmim ni padalqasai. Tamo kalil ni ombila qobun na gileqnum qaji nanqi dego Qotei na taqatnjrim nanqi padalqasai.’ Lanj angro na e degsi merbej.

²⁵ Deqa ninqi ulaaib. E qalieonum, Qotei aqa anjam qolo merbej qaji di a dauryosim degyqas.

²⁶ Ariya ninği quiy. Iga qobun na gilsim nui beiq di sargum gogetim qobun a o jotqas.”

²⁷ Pol na nanği degsi minjrnaqa iga Mediterenian yuwalq di otosim sonamqa jagwa na segi osi laqnej. Yori aiyel ko-boonaqa qolo jige yuwal a mandam qaleqnaq anjam ateqnaq tamo qobunq di wauo qaji nanği qusibqa are qaleb, “Iga nui bei jojomyonum kiyo?”

²⁸ Nanği degsib are qalsibqa yuwal aqa robu qalieqajqa deqa sil waiyonab ainaq uneb di tarag yala, 40 mita. Dena iga gilokiñalayosimqa nanği olo sil waiyosib uneb di tulan taragej, 30 mita.

²⁹ Degsib unsibqa are qaleb, “Iga gilsim nuiq di sargum gogetim qobun a o jotqas.” Degsib are qalsibqa ulaosib mareb, “Iga anka waiyonamqa qobun tigelqas.” Degsib marsibqa qobun bunuq dena anka qolqe waiyonab yuwalq aiyej. Onaqa nanği endegsib wainoqneq, “Urur suwaneme.”

³⁰ Onaqa tamo qobunq di wauo qaji nanği endegsib are qaleb, “Iga qobun uratosim qobun du na jaraiqom.” Nanği degsib are qalsibqa gisanosib tamo nanği minjreb, “Iga qobun namoq dena anka waiyqom.” Degsib minjrsib qobun du uli na osib qobun ani aqa namoq na gaintonabqa yuwalq aiyej.

³¹ Degyeqnaqqa Pol a di unsiqa qaja tamo nanği ti nanžo gate Julius a ti endegsi minjrej, “Tamo qobunq di wauo qaji nanği jaraiqa mareqnuq. Nanği jaraiqab di ninği kalil padalqab.”

³² Onaqa qaja tamo nanği qobun du aqa sil gentonabqa jagwa na osi ulanej.

³³ Nebeqa laqnaqa Pol na tamo kalil nanği endegsi minjrej, “Ninği inği uyyi. Bati olekoba ninği inği uyosai. Nunžo are nejosai dego. Agi yori aiyel gilqo.

³⁴ Deqa e singila na endegsi merngwai, ninği inği uysib dena ninği singilaqab. Osib ninği kalil bole sqab. Bei padalqasai.”

³⁵ Pol na tamo kalil nanği degsi minjrsiqa bem bei osiq nanžo ulatamuq di Qotei pailyosiqa bem gentosiq uyej.

³⁶ Degonaqa tamo kalil nanği areboleboleinjrnaqa nanği kamba dego bem elenjosib uyeq.

³⁷ Iga tamo qobunq di soqnem qaji kalil 276.

³⁸ Tamo kalil nanği inği uynab menetnrnaqa qobun otqajqa marsibqa bem sum osib waiyelenonabqa yuwalq aiyej.

Qobun paraparaej

³⁹ Onaqa nebeonaqa nanği nam atsib mandam bei uneb. Nanği mandam di poinjrosai. Nanği qundun bei dego uneb. Qundun di aqa alile bolequja ulul ti. Unsib are qaleb, “Iga alile dia qobun tiryqom.”

⁴⁰ Degsib are qalsibqa anka nami waiyeb qaji sil serie na giŋgenjyosibqa anka yuwalq di urateleneb. Osib kuñi tonteb qaji sil di palontosib kuñi ojsib rer giryosib alile di tiryqajqa aiyebe.

⁴¹ Aisib qobuŋ namoq sargum bei gogetosiq dia ojotonaq soqnej. Onaqa yuwal kokbayosiqa qobuŋ bunuq di qalnaqa paraparaej.

⁴² Onaqa qaja tamo nanŋi mareb, “Tonto tamo nanŋi qawainosib jaraiyaib deqa iga na ñumnam moreŋqab.”

⁴³ Degsib marnabqa nanŋo gate Julius a are qalej, “Nanŋi Pol dego qalib moiyaime deqa e na nanŋi saidnrqai.” Degsi are qalsiqa nanŋi minjrej, “Tonto tamo nanŋi ñumaib.” Osiqa tamo qawaino qalie nanŋi minjrej, “Niŋgi namo prugosib yuwalq aisib qawainosib alile di patiy.”

⁴⁴ Osiqa tamo qawaino qaliesai qaji nanŋi minjrej, “Qobuŋ paraparaqo qaji aqa sarqei niŋgi na elenjosib bileq atsib dena otosib aisibqa alile di patiy.” A degsi minjrnaqa nanŋi degyosib iga kalil koba na alile dia geregere patelenem.

28

Pol a Malta nuiq di soqnej

¹ Iga kalil alile dia patonamqa nui di aqa ñam Malta degsi mergonab quem.

² Onaqa tamo unŋasari nui dia soqneb qaji nanŋi kumbra tulaŋ boledamu dauryosib iga geregereigeb. Osib awa boqnej deqa iga yorgonaqa ñam tuŋguyosib mergeb, “Niŋgi bosib ñamyuwo areq endi awooiy.” Degsib mergonabqa iga ñamyuwo areq di awoonam jejamu kanŋanŋej.

³ Onaqa Pol a ñam koroiyosiqa ñamyuwoq di atnaqa amal uge ñam miligiq di soqnej qaji kanŋanŋyonaqa oqedosiqa Pol aqa baŋq di uñiyosiqa gainesoqnej.

⁴ Onaqa nui deqaji tamo unŋasari nanŋi amal uge Pol aqa baŋq di uñiyosiq gainesonaqa unsibqa segi segi maroqneb, “Tamo endi a leŋ ojo tamo kiyo? A yuwalq di moiyoŋai deqa gago qotei na a kambatosiqa amal uge qarinyoqoqa a uñiyqo. Deqa a moiqas.”

⁵ Onaqa Pol na aqa baŋ butuyonaqa amal ulonjosiq ñamyuwoq ainaqa Pol a bole soqnej. Aqa jejamu yala gulbe bei osai.

⁶ Onaqa nanŋi Pol koqyoqneb. Aqa jejamu sunyqas kiyo a moisim ulonjoqatqas kiyo degsib marsibqa tariŋkobaeb. Tariŋonab tariŋonab Pol aqa jejamuq di gulbe bei brantosai. Deqa nanŋi areqalo bei osib mareb, “Tamo endi a qotei bei.”

⁷ Nui deqaji tamo bei aqa ñam Publius a soqnej. A tamo kobaquja. A na nui di taqatoqnej. Aqa tal jojom di soqnej

deqa a na iga joqsiqa aqa talq gilsiqqa dia bati qalub iga geregereigoqnej.

⁸ Iga aqa talq di sonamqa aqa abu makobaiyonaqa neiesoqnej. Aqa jejamu tulan kanjanjyosiqqa bi mormantej. Deqa Pol na aqa areq gilsiqqa Qotei pailyosiq aqa jejamuq di ban atnaqa aqa ma koboosiq olo boleej.

⁹ A degyonaqa nui deqaji tamo ungasari mainjrej qaji nanji qusibqa Pol aqa areq beq nabqa a na nanji kalil boletnjroqnej.

¹⁰ Ariya nui deqaji tamo ungasari nanji na iga geregereigoqnsib kumbra tulan boledamu egoqneb. Bunuqna iga nui di uratqa laqnamqa inji inji kalil iga saiigelenej qaji di nanji na olo egelenonab gago inji inji kereej.

Pol a Rom qureq di brantej

¹¹ Iga nui dia bai qalub soqnem. Di koboonaqa iga qobun bei gogetosim gilem. Qobun di jagwa bati qa nui dia beterosiq soqnej. Qobun di Aleksandria qure qaji. Qobun aqa namoq di qotei bei aqa nam Sus aqa angro aiyel nango sulum gereiyosib atnab soqnej.

¹² Iga qobun na gilsim Sirakyus qureq di tiryosimqa bati qalub di soqnem.

¹³ Dena qobun na gilsim Regium qureq di tiryosim neiem. Nebeonaqa jagwa guta na bonaqa iga qobun na gileqnam qoloej. Olo nebeonaq iga gilsim Puteoli qureq di tiryem.

¹⁴ Dia iga Yesus aqa tamo ungasari qudei nanji itnjrem. Itnjrnamqa nanji na metgonabqa iga bati 7 nanji koba na soqnem. Sosimqa nanji olo uratnjrsimqa sinja na walwelosim Rom qureq di brantqa marsim gilem.

¹⁵ Rom dia Yesus aqa tamo ungasari qudei nanji iga beqnam qusibqa gamq di iga turqajqa marsib walwelosib aiyeb. Nanji aiyeq nabqa iga giloqnsim gam qalaq di qure nam Apius Inji Qariyo Qure dia nanji qudei turem. Olo gilsimqa qure nam Nereyo Tal Qalub dia nanji qudei turem. Turosime unjrsimqa Pol a tulan areboleboleiyonaqa Qotei binjyosiqqa aqa are sinjilakobaiyej.

¹⁶ Ariya iga gilsim Rom di brantem. Brantonam Rom nango gate nanji odonabqa Pol a aqa segi talq di soqnej. Qaja tamo qujai na a taqatoqnej.

Pol a Rom dia Yesus aqa anjam bole maroqnej

¹⁷ Bati qalub koboonaqa Pol na Juda tamo gate nanji metnjrnaqa bosib aqa areq di koroona minjrej, "O ijo was ninji quiy. Jerusalem dia Juda nanji e laja ojsib Rom nango banq di atnab nanji na e tonto talq di waibeb. E Juda gago kumbra

bei ugeugeiyosaiognem. Gago moma nanjo kumbra bei dego gotranjyosaiognem.

18 Deqa e Rom gate kokba nanjo ulatamuq di tigelosim ijo anjam marnamqa nanji qusibqa ariya nanji une kobaquja bei ijo jejamuq di unosai. Deqa nanji e lanja moiyoqbqa uratosib tonto talq dena e uratim oqedqajqa mareb.

19 Marnabqa Juda nanji na Rom gate kokba nanjo anjam di gotranjeb. Deqa e gam bei saiqoji. E marem, 'E Sisar aqa ulatamuq di tigelqai. Yim a ijo anjam quqwas.' E degsi marem. Ariya e Juda nanji qa anjam bei yala sosai.

20 O ijo was, e ningi nungsiy ijo anjam merngwajqa deqa metngonum. E inji bole bole Qotei a nami Israel gago moma nanji enjrqa marej qaji di oqajqa tarinjoqnsim unum. Utru deqa e sil kokba endena tontbonub." Pol a degsiqa Juda tamo gate nanji minjrej.

21 Onaqa nanji na Pol minjeb, "Judia sawaq di tamo qudei nanji ni qa anjam bei nengrenjosib gagoq qarinyosai. Juda tamo bei na bosiq ni qa anjam uge bei mergosai dego.

22 Deqa ni segi na ino anjam mergim iga quqwom. Iga galieonum, sawa sawa kalilq di tamo ungasari nanji mareqnuq, 'Yesus aqa gam bunuj di uge. Gam dena tamo ungasari nanji poeleneqnuq.' Juda tamo gate nanji na Pol degsib minjeb.

23 Ariya nanji olo koroqajqa bati ateb. Koro bati di brantonaqa Juda gargekoba nanji nobqolo bosib Pol aqa talq di koroeb. Koroonabqa Pol a tigelosiqqa anjam utru atsiq anjam olekoba nanji minjreqnaq gilsiq bilaqtej. Qotei na aqa segi tamo ungasari nanji taqatnjrsim nanjo Mandor Koba sqas anjam di aqa utru plaltosiqqa minjroqnej. Moses aqa dal anjam na ti Qotei aqa medabu o qaji tamo nanjo anjam na ti anjam mutu quja quja elenjoqnsiqqa nanjo are qametnjrimqa nanji Yesus qa nanjo areqalo singilatqajqa deqa singila na minjroqnej.

24 Minjreqnaqa Juda qudei nanji Pol aqa anjam di qusib mareb, "Anjam di bole." Onaqa nanji qudei Pol aqa anjam qusib quosaibulosib mareb, "Anjam di bolesai."

25 Nanji degsib areqalo aiyeltosib tigelosib jaraiqa laqnabqa Pol na anjam qujai endegsi minjrej, "Mondor Bole a kere Qotei aqa medabu o tamo Aisaia aqa medabuq na gago moma nanji anjam endegsi minjroqnej,

26 'Ningi dab atoqnqab di ijo anjam aqa utru poingoqnqasai. Ningi nam atoqnqab di ijo anjam aqa damu dego poingoqnqasai.' Agi Qotei na Aisaia minjej, 'Ni nanjoq giloqnsimqa anjam degsi minjroqne.

²⁷ O Aisaia, tamo ungasari di nanngo are miligi getenjnrejunu. Nanngo dabkala na ijo anjam quqwajqa asginjreanu. Nanngi nam brunjunub. Deqa nanngo namdamu na ijo kumbra unqa keresai. Nanngo dabkala na ijo anjam qusib utru poinjrqa keresai. Nanngi are bulyosib ijoq bqa keresai dego. Deqa e na nanngi boletnjrqasai.' Qotei na Aisaia degsi minjej."

²⁸⁻²⁹ Osiqa Pol a olo Juda nanngi minjrej, "O ijo was ningi endegsi poingem. Qotei na sawa bei bei qaji nanngi elenqa marsiqa anjam qarinyonaqa nanngoq gilej. Nanngi qusib dauryqab."

³⁰ Onaqa Pol aqa segi tal awaiyoqnej qaji dia wausau aiyel soqnej. Sonaqa tamo ungasari nanngi a unqajqa beqnabqa a na nanngi kalil joqoqnsiqa aqa talq di koba na awooqnsib qairoqneb.

³¹ Qotei na aqa segi tamo ungasari nanngi taqatnjrsim nanngo Mandor Koba sqas anjam di aqa utru Pol na plaltoqnsiqa nanngi sainjroqnej. Tamo Koba Yesus Kristus qa dego anjam plaltosiq sainjroqnej. Pol a anjam deqaji marqajqa ulaosaioqnej. A anjam deqaji mareqnaqa tamo bei na saidyosaioqnej.

ROM

Pol a Yesus aqa wau tamo

¹ E Pol. E Kristus Yesus aqa wau tamo. A na e metbej deqa e Qotei aqa anjam bole mare mare laqnum. E wau di yqajqa deqa a na e giltbej.

² Tulaŋ nami Qotei a marej, “Ijo anjam bole di aqa damu bunuqna brantqas.” Onaqa Qotei aqa medabu o qaji tamo nanŋi anjam bole di nenŋrenyonab soqnej. Nenŋren di Qotei aqa segi nenŋrenj.

³ Qotei aqa anjam bole di aqa segi Niri aqa anjam. Aqa Niri a tamo bulyosiqa Devit aqa len na ŋambabej.

⁴ Onaqa bunuqna Qotei na a subq na tigeltej. Tigeltonaqa bati deqa aqa Mondor Bole na iga endegsi osorgej, Yesus a Qotei aqa Niri siŋgila koba. A gago Tamo Koba Yesus Kristus.

⁵ Yesus aqa siŋgila na Qotei a iga qa are boleiyej. Osiqa Yesus aqa ñam na iga wau egej. Deqa iga aqa anjam maro tamo unum. Tamo unŋasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanŋi Yesus qa nanŋo areqalo siŋgilatosib aqa anjam dauryqajqa deqa are qalsiq wau egej.

⁶ Niŋgi dego Yesus Kristus na metŋej deqa niŋgi aqa anjam dauryeqnub.

⁷ Qotei na niŋgi Rom qureq di unub qaji niŋgi tulaŋ qalaqalaingeqnu. A na niŋgi metŋej deqa niŋgi aqa segi tamo unŋasari unub. O ijo was, e anjam endi nenŋrenyosim nuŋgoq qariŋyonum. Gago Abu Qotei wo Tamo Koba Yesus Kristus wo nanŋi aiyel niŋgi qa are boleinjrimqa niŋgi lawo na soqniy.

Pol a marej, “E Rom Kristen nanŋi unjrqi”

⁸ E mati niŋgi anjam bei mernŋwai. Niŋgi Yesus Kristus qa nuŋgo areqalo siŋgilateqnub deqa tamo unŋasari gargekoba nanŋi niŋgi qa saoqnsib laqnabqa sawa sawa kalilq di nanŋi queqnub. E deqa are qaloqnsim Yesus Kristus aqa ñam na ijo Qotei minjeqnum, “Keretonum.”

⁹ E ijo are miligi siŋgilatosim deqa e Qotei aqa wau ojoqnsim aqa Niri aqa anjam bole palontoqnsim laqnum. Qotei a segi qalie, bati gaigai e pailyqa oqnsim niŋgi qa are qaleqnum.

¹⁰ E gaigai niŋgi qa endegsi pailyeqnum, “O Qotei, ni na merbimqa e gam itosiy aisiy Rom Kristen nanŋi unjrqi.”

¹¹ O ijo was, e niŋgi nuŋgwajqa are koba qaleqnum. Di kiyaaqa? E Mondor aqa anjam niŋgi mernŋitqa dena nuŋgo are siŋgilatetŋgwajqa deqa.

¹² Ijo are koba endegsi unu. E nuŋgoq bosiy niŋgi Yesus qa nuŋgo areqalo siŋgilateqnub di unsiyqa dena ijo are siŋgilatqai.

Niŋgi dego e Yesus qa ijo areqalo siŋgilateqnum di unsibqa dena nuŋgo are siŋgilatqab. Gam dena iga kalil koba na gago are siŋgilateqnsim sqom.

13 O was niŋgi endegsib qalieoiy. Bati gargekoba e bosiy niŋgi nuŋgwajqa are qaleqnum. Ariya e nuŋgoq bqajqa gam gaigai geteŋeqnu. Ijo are koba endegsi unu. Tamo ungasari sawa bei beiq di unub qaji naŋgo ambleq di e waueqnamqa naŋgi are bulyoqnsib Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilateqnum dego kere e nuŋgo ambleq di wauoqnitqa tamo qudei naŋgi are bulyoqnsib Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilateqnumqab.

14 E na Grik tamo naŋgi ti yaun tamo naŋgi ti powo tamo naŋgi ti nanari tamo naŋgi ti Yesus aqa anjam minjroqnit quqwajqa deqa Qotei na e wau ebej.

15 Deqa niŋgi Rom qureq di unub qaji niŋgi dego e na Yesus aqa anjam bole merŋgoqnit quqwajqa are prugbeqnu.

Yesus aqa anjam bole a Qotei aqa siŋgila ti unu

16 E Yesus aqa anjam bole di marqajqa jemaibosaieqnu. Di kiyaaqa? Anjam bole di Qotei aqa siŋgila ti unu. Siŋgila dena Qotei na tamo kalil Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilateqnum qaji naŋgi padalqa gamq na eleŋeqnu. A matiq Juda naŋgi eleŋeqnu. Osiqa sawa bei bei qaji naŋgi dego eleŋeqnu.

17 Anjam bole dena Qotei na iga tamo bole une saiqoji sqajqa gam osorgej. Gam agiende. Iga Yesus qa gago areqalo siŋgilateqnum gam dena qujai Qotei na iga tamo bole une saiqoji qa mergwas. Gam bei saiqoji. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenŋrenyeb unu, “Tamo naŋgi Qotei qa naŋgo areqalo siŋgilatqab di a na naŋgi tamo bole une saiqoji qa minjrqa. Yim naŋgi ŋambile gaigai sqab.”

Tamo ungasari kalil naŋgi na Qotei qoreiyeqnum

18 Iga qalie, Qotei a laŋ goge di sosiqa aqa minjin boleq ateqnu. A na tamo ungasari kalil a qoreiyoqnsib kumbra uge uge yeqnum qaji naŋgi awai uge enjreqnu. Naŋgo kumbra uge dena naŋgi Qotei aqa anjam bole tenteqnum.

19 Tamo ungasari naŋgi di Qotei aqa kumbra qalie bole. Qotei a segi na naŋgi aqa kumbra osornjreqnu. Ariya naŋgi olo Qotei qoreiyeqnum deqa a na naŋgi awai uge enjreqnu.

20 Qotei a nami mandam ti iŋgi iŋgi kalil ti gereiyonaq sonaq aqa maŋwa di tamo ungasari naŋgi unoqneb dena bosu bosiq agi bini naŋgi uneqnum. Gam dena naŋgi Qotei aqa kumbra uliejunu qaji di qalieonub. Aqa kumbra utru ti aqa siŋgila gaigai sqas qaji deqa ti naŋgi qalie bole. Deqa tamo bei a marqa keresai, “E Qotei qaliesai deqa e une saiqoji.”

21 Naŋgi Qotei qa qalie unub. Ariya naŋgi aqa ŋam soqtqa uratoqnsib a binjyqa asginjreqnu. A segi Qotei bole naŋgi

deqa are qalosaieqñub. Nanjo kumbra dena nanji nanarit-njroqnsiq nanjo areqalo getetetnjreqnu. Deqa nanji ambruj di laqñub.

²² Nanji diqoqnsib mareqñub, "Iga powo koba ti unum." Di gisanj. Nanji tulan nanarioqnsib unub.

²³ Sosibqa Qotei ñambile gaigai unu qaji a qoreiyoqnsib a qa louqajqa uratoqnsib olo beloqnsib mandam tamo ti qebari ti wagme ti amal ti nanjo sulum gereiyoqnsib nanji qa loueqñub.

Tamo ungasari nanji kumbra uge uge yeqñub

²⁴ Tamo ungasari nanji Qotei qoreiyeqñub deqa a na kamba nanji uratnjreqnaqa nanji kumbra tulan uge uge jigat yoqñqajqa are prugnjqreqnu. Kumbra dena nanji na nanjo segi jejamu tulan ugeugeiyeqñub.

²⁵ Tamo ungasari deqaji nanji Qotei aqa anjam bole uratoqnsib olo beloqnsib gisanj anjam segi dauryeqñub. Deqa nanji Qotei qoreiyoqnsib inji inji kalil a na gereinjrej qaji di binjinroqnsib nanjo sorgomq di unub. O ijo was, Qotei a inji inji kalil qa utru deqa iga bati gaigai aqa ñam soqtoqñom. Bole.

²⁶ Tamo ungasari nanji di Qotei qoreiyeqñub deqa a na kamba nanji uratnjreqnaqa nanji jemai kumbra tulan uge uge yoqñqajqa are prugnjqreqnu. Nanjo jemai kumbra agiende. Ungasari nanji tamo ti ñerenqajqa uratoqnsibqa unja bei bei wo ñerenjqñub.

²⁷ Tamo nanji dego unja ti ñerenqajqa uratoqnsibqa tamo bei bei wo ñerenqajqa are tulan prugnjqreqnu. Nanji jemai kumbra di yeqñub deqa Qotei a nanji kambatnjroqnsiqa nanjo jejamuq di awai tulan ugedamu enjqreqnu.

²⁸ Nanji Qotei aqa sorgomq di sqajqa are qalosaieqñub deqa Qotei na nanji uratnjreqnaqa nanji nanjo segi areqalo uge uge dauryoqnsib kumbra uge uge yeqñub.

²⁹ Nanjo kumbra uge agiende. Nanji kumbra bole tintin yqajqa torei urateqñub. Nanji ñoro koba oqajqa mamaulnjreqnu. Nanji tamo nanji jeutnjreqñub. Nanji tamo qudei inji koba ti unub qaji nanji qa are ugeinjreqnu. Nanji tamo nanji ñumoqnsib moiyoqñub. Nanji laña laña ñirinoqnsib gisanj anjam mareqñub. Nanji tamo qudei nanjo inji inji laña yainjqreqñub. Nanji tamo qudei nanji ugeugeinjreqñub. Kumbra kalil di nanjoq di tulan koba unu. Nanji yomueqñub.

³⁰ Nanji gisanj na tamo nanjo ñam ugetetnjreqñub. Nanji Qotei jeuteqñub. Nanji diqoqnsib laqnsib nanjo segi ñam soqteqñub. Nanji kumbra uge uge bunuj babtelejqñub. Nanji nanjo ai abu nanjo medabu gotranjqñub.

³¹ Nanġi areqalo bole ti sosaieqñub. Nanġi nanġo segi anjam bei dauryqa maroqñsib olo dauryqa urateqñub. Nanġi tamo qudei nanġi qalaqalainjrosaeqñub. Nanġi tamo qudei nanġi qa dulosaieqñub.

³² Qotei aqa dal anjam endegsi unu, “Tamo unġasari kumbra uge deqaji yeqñub qaji nanġi ñumib moreñebe.” Dal anjam degsi unu. Tamo unġasari nanġi di Qotei aqa dal anjam qalie bole. Ariya nanġi olo gotranjoqñsib kumbra uge uge yeqñub. Di segi sai. Tamo unġasari nanġi dena tamo qudei nanġi kumbra uge uge deqaji yeqñub unjroqñsib nanġo ñam soqtetnjroqñsib minjreqñub, “Keretonub. Niñġi kumbra degyoqñiy.”

2

Qotei a une tamo nanġi awai uge enjrqas

¹ O tamo, ni que. Ni une saiġoji unum ni degsi marqa keresai. Kumbra uge uge tamo unġasari nanġi yeqñub qaji di ni segi dego yeqñum. Deqa ni na tamo unġasari nanġo jejamuq di une qametnjreqñum di ni segi dego ino jejamuq di une qameqñum.

² Iga qalie, tamo unġasari kumbra uge uge yeqñub qaji nanġi Qotei na kamba peginjrsim awai uge enjrqas. Qotei a kere nanġi awai uge enjrqas.

³ Ni na tamo unġasari kumbra uge uge yeqñub qaji nanġo jejamuq di une qametnjreqñum ariya kumbra nanġi yeqñub qaji di ni segi dego yeqñum. Deqa ni kiyersi are qalonum? Qotei na tamo unġasari nanġi di peginjrsim awai uge enjrqas ariya a ni awai uge emqasai. Ni degsi are qalonum kiyi? Di sai.

⁴ Ni que. Qotei a gaigai kumbra tulañ boledamu ni emoqñsiqa a ni qa tariñsokobaiyeqñu. A urur ni awai uge emosaieqñu. Qotei aqa kumbra bole di ni unsim olo uge qa marsim gotranjyqam e? Degaim. Qotei a ni are bulyqajqa deqa are qaloqñsiq kumbra bole osormeñu. Ni di qaliesai kiyi?

⁵ Ariya ino are miligi geteñejunu deqa ni are bulyosai. Ino kumbra dena ni ino awai uge tumbol ateqñum. Deqa mondoñ diño batiamqa Qotei a kumbra tintiñ na tamo unġasari nanġi peginjrsim aqa minjiñ boleq atsimqa a na nanġi ni ombla awai tulañ ugedamu eñgwas.

⁶ Ni qalie, diño bati qa Qotei na tamo unġasari kalil nanġo kumbra kambatosim awai segi segi enjrqas.

⁷ Tamo unġasari qudei nanġi siñgila na tigełoqñsib kumbra bole bole yoqñsib lañ qure qa gam itqajqa waukobaeqñub. Osib nanġi lañ qureq di ñam koba oqajqa ti so bole gaigai

sqajqa ti tulanj singilaeqñub. Deqa Qotei na tamo ungasari nanjgi di awai boledamu enjrim nanjgi njanbible gaigai sqab.

⁸ Ariya tamo ungasari qudei nanjgi nanjo segi jejamu qa are qaloqnsib anjam bole gotranjoqnsib kumbra uge uge yeqñub. Deqa Qotei na tamo ungasari nanjgi di awai ugedamu enjrsim nanjgi qa minjin oqetqas.

⁹ Nanjgi kumbra uge uge yeqñub deqa mondonj nanjgi gulbe koba ti jaqatinj koba ti oqab. Matiq Juda nanjgi oqab. Bunuqna sawa bei bei qaji nanjgi dego oqab.

¹⁰ Ariya tamo ungasari kumbra bole bole yeqñub qaji nanjgi Qotei na aqaryainjrimqa nanjgi lanj qureq oqsib dia ñam koba ti lawo ti so bole gaigai sqab. Matiq a Juda nanjgi aqaryainjrqas. Bunuqna a sawa bei bei qaji nanjgi dego aqaryainjrqas.

¹¹ Qotei aqa ñamgalaq di tamo ungasari kalil nanjgi kerekere unub. Deqa a nanjo ñam qa are qalsim nanjgi peginjrqasai.

¹² Ninjgi quiy. Tamo qudei nanjgi dal anjam qaliesai. Di unjgum. Nanjgi une yeqñub deqa nanjgi kalil padalqab. Tamo qudei nanjgi dal anjam qalie unub. Di dego unjgum. Nanjgi une yeqñub deqa Qotei na nanjgi peginjrqas. A dal anjam aqa wau na nanjgi peginjrqas.

¹³ Tamo nanjgi dal anjam lanja queqñub qaji nanjgi Qotei aqa ñamgalaq di tamo bolesai. Tamo nanjgi dal anjam quoqnsib dauryeqñub qaji nanjgi segi Qotei aqa ñamgalaq di tamo bole sqab.

¹⁴ Bole, sawa bei bei qaji nanjgi dal anjam qaliesai. Ariya nanjgi nanjo segi areqalo na dal anjam mutu qudei dauryeqñub. Dena iga poigwo, dal anjam a nanjo areqaloq di nami sosisq wauoqnej.

¹⁵⁻¹⁶ Qotei a nanjo are miligiq di dal anjam nengrenyobulej deqa nanjgi kumbra bole ti kumbra uge ti qalie unub. Deqa mondonj diño batiamqa nanjo areqalo qudei na nanjgi minjrqas, “Nunjo kumbra di uge.” Osim nanjo areqalo qudei na olo nanjgi minjrqas, “Nunjo kumbra di bole.” Bati deqa Qotei na tamo ungasari nanjo kumbra kalil nanjo are miligiq di uliejunu qaji di boleq atekritosim dena nanjgi peginjrqas. A Kristus Yesus aqa wau na nanjgi peginjrqas. Anjam bole e palonteqnum qaji aqa damu degsi unu.

Juda tamo nanjgi are qaleqñub, “Iga dal anjam ti unum deqa iga kere unum”

¹⁷ O Juda tamo, ninjgi qudei endegsib are qaleqñub, “Iga dal anjam ti unum deqa Qotei na iga pegigwasai.” Osib ninjgi nunjo segi ñam soqtoqnsib endegsib mareqñub, “Iga Qotei aqa tamo unum.

18 Iga Qotei aqa areqalo qalieonum. Qotei na aqa dal anjam iga osorgej deqa iga kumbra bole kalil qa tulan arearetgeqnu.”

19-20 Osib ningi endegsib are qaleqnu, “Iga dal anjam qalie unum deqa iga powo bole ti anjam bole ti ejunum. Deqa iga na tamo ungasari nam qandimo unub qaji nangi gam osornjreqnum. Iga na tamo ungasari ambuq di unub qaji nangi suwantnjqreqnum. Iga na tamo ungasari powo saiqoji unub qaji nangi powo enjqreqnum. Iga na tamo ungasari angro kiñilala bulosib nanarieqnu qaji nangi Qotei aqa anjam aqa damu osornjreqnum.”

21 O Juda tamo, kiyaaqa ningi gaigai dal anjam plaltoqnsib ariya ningi olo dal anjam di dauryosaieqnu? Ningi mareqnu, “Bajinaib.” Ariya ningi olo bajineqnu.

22 Ningi mareqnu, “Ningi tamo bei aqa unajeamu ojetaib.” Ariya ningi olo was bei aqa nangun jejamu ojeteqnu. Ningi gisan qotei nangi qa asingeqnu. Ariya ningi olo gisan qotei nango atra talq dena sulum bajineqnu.

23 Ningi nungo segi ñam soqtoqnsib mareqnu, “Iga Qotei aqa dal anjam qalie bole.” Ariya ningi olo dal anjam di gotranjyeqnu. Nungo kumbra dena ningi Qotei aqa ñam ugeteqnu.

24 Agi Qotei aqa anjam bei nami ningi qa endegsib nenjrenjyeb unu, “Nungo kumbra uge di sawa bei bei qaji nangi unoqnsib Qotei aqa ñam misilijeqnu.”

Tamo yai a Juda tamo bole?

25 Bole, ni mulun aiqa marsim ni mati dal anjam dauryoqnqam di kere. Ariya ni dal anjam gotranjoqnsim lanja mulun aiqam di keresai. Ino kumbra dena ni tamo mulun aiyosai qaji nangi bulqam.

26 Deqa tamo bei mulun aiyosai qaji a dal anjam dauryoqnqas di a tamo mulun aiyeqnu qaji nangi bul sqas.

27 Bole, ningi Juda tamo unub deqa ningi dal anjam ejunub. Ningi mulun dego aiyeqnu. Ariya ningi dal anjam gotranjqab di tamo mulun aiyosaieqnu qaji nangi na mernjwab, “Ningi une ti.” Nangi na degsib mernjwab. Di kiyaaqa? Nangi dal anjam dauryeqnu deqa. Nangi mulun aiyosai di ungun.

28 Tamo bei a lanja baban na Juda tamo sqas di a Juda tamo bolesai. Aqa jejamu segi osim mulun aiqas di aqa mulun bolesai.

29 Tamo a aqa are miligiq na Juda tamo sqas di a Juda tamo bole. A aqa are miligiq na mulun aiqas di aqa mulun bole. A na aqa jejamu lanja osim dal anjam dauryqas di keresai. Qotei aqa Mondor na a singila yimqa aqa are miligiq na a mulun

bole aiqas di kere. Tamo di a Qotei aqa njamgalaq di ñam ti sqas. A mandam tamo nanjo njamgalaq di ñam ti sqasai.

3

Qotei a kumbra bole tinjin na tamo nanji peginjqas

¹ O ijo was, ninji kamba e merbqab kiyo, “O Pol, ni degsi maronum deqa unqum, iga Juda tamo unum di lanja. Iga mulun aiyem di dego lanja.” O was ninji e degsib merbaib.

² Ninji quiy. Qotei a Juda nanjo banq di inji bole bole atej. Inji bole bei agiende. A na Juda nanji aqa anjam taqatqa osiq wau enjrej.

³ Bole, Juda qudei nanji Qotei aqa anjam di nanjo areqaloq di singilatosaieqnu. Osib aqa anjam di dauryosaieqnu. Deqa iga endegi marqom kiyo, “Qotei a dego aqa segi anjam di dauryosaieqnu?”

⁴ O ijo was, iga degsi marqasai bole sai. Iga endegi marqom, “Tamo kalil nanji gisanj tamo. Qotei a segi qujai gisanj tamo sai. A anjam bole gaigai maroqnsiq a olo uratosaiqnu.” Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenjrenyeb unu, “O Qotei, ino anjam kalil bole.

Deqa tamo qudei na ni pegimqa laqnibqa ni olo nanji tulan bunjrsim ni une saiqoji sqam.”

⁵⁻⁶ Deqa ijo was, ninji kamba olo e endegsib merbqab kiyo, “O Pol, ni marobulonum, ‘Iga kumbra uge yoqnqom gam dena Qotei aqa segi kumbra bole olo brantoqnqas.’ O Pol, ni degsi marobulonum deqa iga kamba marqom, ‘Degwas di Qotei a kiyaga gago une qa nriñosim awai uge egwas? Qotei aqa kumbra di uge.’ Degsi marqom e?” O ijo was, iga degsi marqasai bole sai. Qotei a gaigai kumbra bole segi yeqnu. A kumbra bole yosai qamu a kiyersim tamo unqasari kalil nanji peginjqas? Di keresai. Nunjo areqalo di mandam tamo nanjo areqalo.

⁷ Ariya ninji olo e endegsib merbqab kiyo, “O Pol, ni marobulonum, ‘Iga gisanj anjam maroqnimqa gam dena Qotei aqa anjam bole olo brantoqnm aqa ñam tulan goge oqoqnqas.’ O Pol, ni degsi marobulonum deqa iga kamba marqom, ‘Degwas di Qotei a kiyaga iga une tamo qa mergsim awai uge egwas?’ ” O ijo was, nunjo anjam di tulan uge.

⁸ Anjam uge deqaji tamo qudei nanji mare mare laqnu. Agi nanji endegsib mareqnu, “Unqum, iga kumbra uge uge yoqnqom. Yim gam dena kumbra bole olo brantoqnqas. Pol a anjam degsi palonteqnu.” O ijo was, tamo qudei nanji degsib iga yomuigosib mareqnu. Di gisanj koba. Nanjo kumbra uge dena Qotei na nanji awai ugedamu enjqas.

Tamo bole bei sosai

⁹ Deqa iga kiyersi marqom? Iga Juda tamo unum deqa iga na tamo kalil nanği bunjnreqnum degsi marqom e? Iga degsi marqasai. E nami merngonum, iga Juda ti Grik ti kalil une na kabutgejunu.

¹⁰ Aği Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenğrenyeb unu, “Tamo bole bei sosai.

Qujai bei a Qotei aqa kumbra bole dauryosaieqnu.

Tamo dego bei sosai.

¹¹ Tamo qujai bei a Qotei qa poiyoşaeieqnu.

Qujai bei a Qotei itqa are qalosaieqnu. Tamo dego bei sosai.

¹² Tamo kalil nanği gam bole uratekriteqnu.

Nanği kalil tamo uge.

Qujai bei a kumbra bole dauryosaieqnu. Sai bole sai.

¹³ Nanği kalil anjam uge mareleñeqnub.

Tamo moiyo qaji sub waqesonaq tamo nanğo jejamu sub miligiq di qusaeqnu

dego kere tamo kalil nanğo medabu na anjam tulañ uge uge mareqnu.

Nanği gisañ anjam koba mareleñeqnub.

Amal uge na tamo uñinjreqnub dego kere tamo kalil nanğo medabu na tamo nanği tulañ ugetnjreqnub.

¹⁴ Osib gaigai nanğo medabu na tamo nanği qa anjam uge maroqnsib nanği qa are ugeinjreqnu.

¹⁵ Nanği bati gaigai tamo ñumsib moiyoñjrqañqa urur ti gileqnu.

¹⁶ Nanği na tamo nanği ugeugeinjrqañqa are qaloqnsib gulbe koba enjreqnub.

¹⁷ Nanği lawo kumbra qaliesai.

¹⁸ Nanği Qotei yala ulaiyoşaeieqnu.”

O ijo was, Qotei aqa anjam nami degsib nenğrenyeb unu.

¹⁹ Iga qalie, Moses a tamo unğasari dal anjam ejunub qaji nanği qa are qalsiq dal anjam nenğrenyey. Deqa tamo bei a endegsi marqa keresai, “E tamo bole. E une saiqoji.” A degsi marqa keresai. Iga tamo unğasari kalil mandamq endi unum qaji iga Qotei aqa ñamgalaq di une ti unum.

²⁰ Deqa tamo bei a dal anjam dauryosim dena a Qotei aqa ñamgalaq di tamo bole une saiqoji sqa keresai. Sai bole sai. Dal anjam na gago une iga osorgeqnu. Di segi.

Iga Yesus qa gago areqalo şingilatqom di iga tamo bole sqom

²¹ O ijo was, iga Qotei aqa ñamgalaq di tamo bole sqajqa gam bei unu. Iga dal anjam dauryqom gam dena sai. Qotei na gam bei babtosiğ iga osorgej. Nami Moses a gam deqa marsiq dal anjamq di nenğrenyey. Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil nanği dego gam deqa marsib anjam nenğrenyeb.

²² Gam agiende. Tamo ungasari kalil Yesus Kristus qa nanjo areqalo singilateqnub qaji nanji Qotei na tamo bole une saiqoji qa minjreqnu. Gam di segi. Gam bei saiqoji.

²³ Iga kalil une ateqnum deqa iga lan qureq oqsim dia Qotei itqa keresai.

²⁴ Iga degsi unum deqa Qotei na iga aqaryaigwa osiqa iga qa are boleyosiq Kristus Yesus qarinyonaqa a bosiq iga awaigej. Gam dena Qotei na iga tamo bole une saiqoji qa mergeqnu. Di gago segi kumbra bole na sai. Qotei a Kristus Yesus aqa wau na iga lanja awaigej.

²⁵ Agi Qotei a endegsi are qalej. A na Yesus qarinyim bosim moyim aqa leñ aism tamo ungasari kalil a qa nanjo areqalo singilateqnub qaji nanjo une taqal waiyosim Qotei aqa minjin kobotqas. Wau dena Qotei na iga tamo bole une saiqoji qa mergeqnu. Aqa wau di a na boleq atsiq iga osorgej. Nami Qotei a tamo nanji qa tariñsokobaiyoqnej. Deqa a nanjo une qa nanji urur kambatnjrosaiqnej.

²⁶ Ariya bini bati endi Qotei na iga endegsi osorgeqnu, a gaigai kumbra bole tinjin yeqnu. A na tamo ungasari Yesus qa nanjo areqalo singilateqnub qaji nanji tamo bole une saiqoji qa minjreqnu di a lanja minjrosaiqnu. A Yesus aqa wau na nanji tamo bole une saiqoji qa minjreqnu. Dena iga qalieonum, a kumbra bole tinjin yeqnu.

²⁷ Deqa tamo yai na aqa segi ñam soqtqa kere? Tamo dego bei sosai. Iga gago segi ñam soqtqajqa kumbra di torei koboej. Gam kiye na kumbra di koboej? Iga dal anjam dauryqom gam dena sai. Iga Yesus qa gago areqalo singilatqom gam dena qujai iga gago ñam soqtqajqa kumbra di koboej.

²⁸ Bini iga qalieonum, iga Yesus qa gago areqalo singilatqom gam dena qujai iga Qotei aqa ñamgalaq di tamo bole une saiqoji sqom. Iga dal anjam dauryqom gam dena sai.

²⁹ Deqa iga kiyersi marqom? Qotei a Juda nanjo segi Qotei e? A sawa bei bei qaji nanjo Qotei sai e? Di sai. A sawa bei bei qaji nanjo Qotei dego.

³⁰ Qotei a segi qujai Qotei bole. Deqa mulun aiyo qaji tamo nanji ti mulun aiyo saieqnub qaji tamo nanji ti Yesus qa nanjo areqalo singilatqab di Qotei a nanji kalil turtnjrsim tamo bole une saiqoji qa minjrqas.

³¹ Iga maronum, iga Yesus qa gago areqalo singilatqom di iga tamo bole une saiqoji sqom. Gago anjam dena iga dal anjam ugeteqnum e? Sai. Iga dal anjam olo singilateqnum.

4

Abraham a Qotei aqa ñamgalaq di tamo bole soqnej

¹ Abraham a iga bul mandam tamo. A gago moma utru. Deqa iga a qa kiyersi marqom?

² Abraham a wau bole yoqnej gam dena a Qotei aqa n̄amgalaq di tamo bole soqnej iga degsi marqom e? Sai. Iga degsi maronum qamu Abraham a aqa segi n̄am soqtqa kere qamu.

³ Ariya Qotei aqa anjam kiye nengrenq di unu? Anjam agiende. “Abraham a Qotei qa aqa areqalo singilatej gam dena Qotei na a tamo bole une saiqoji qa minjej.”

⁴ Iga qalie, tamo a wauqas di a awai oqas. A laña awai oqasai. A wauosim dena awai oqas.

⁵ Ariya tamo bei a Qotei aqa n̄amgalaq di tamo bole sqa marsimqa a kiyerqas? E marqai. A wauosaiosim Qotei qa aqa areqalo singilatqas. A degyqas di Qotei na a tamo bole une saiqoji qa minjqas. Iga qalie, Qotei na tamo nan̄gi a qoreiyeqnub qaji nan̄gi tamo bole une saiqoji qa minjreqnu.

⁶ Tamo nan̄gi di wau bole yeqnub kiyo sai kiyo di un̄gum. Qotei a nan̄gi tamo bole une saiqoji qa minjreqnu. Yeqnaqa nan̄gi tulan̄ areboleboleinjreqnu. Devit a nami anjam deqaji marej.

⁷ Agi a endegsi marej,
“Qotei a tamo nan̄go kumbra uge qa are walyimqa nan̄go une kobotetnrqas di nan̄gi tulan̄ areboleboleinjrqas.

⁸ Tamo Koba a tamo nan̄go une qa olo bunu are qalqasai di nan̄gi tulan̄ areboleboleinjrqas.”

⁹ Deqa iga kiyersi marqom? Tamo mulun̄ aiyo qaji nan̄gi segi areboleboleinjrqas e? Tamo mulun̄ aiyosaiyeqnub qaji nan̄gi dego areboleboleinjrqas e? Od. Nan̄gi kalil koba na areboleboleinjrqas. Agi iga mareqnum, Abraham a Qotei qa aqa areqalo singilatej gam dena Qotei na a tamo bole une saiqoji qa minjej.

¹⁰ Ariya Abraham a kiyersi sonaqa Qotei na a tamo bole une saiqoji qa minjej? A nami mulun̄ aiyej kiyo a mulun̄ aiyosaisoqnej kiyo? Od, Abraham a mulun̄ aiyosaisonaqa Qotei na a tamo bole une saiqoji qa minjej.

¹¹ A mulun̄ aiyosaisoqnej bati deqa a Qotei qa aqa areqalo singilatej. Deqa Qotei na a tamo bole une saiqoji qa minjej. Osıqa a toqor bei yej. Toqor di agi Qotei na Abraham mulun̄ waiyej. Deqa iga endegsi qalieonum, Abraham a tamo kalil mulun̄ aiyosaiosib nan̄go areqalo Qotei qa singilateqnub qaji nan̄go moma matu.

¹² A tamo nan̄gi mulun̄ aiyeqnub qaji nan̄go moma matu dego. Ariya tamo nan̄gi nan̄go jejamu laña oqnsib mulun̄ aiyeqnub qaji a nan̄go moma matu sai. Tamo nan̄gi mulun̄

aiyoqnsib olo Abraham aqa kumbra dego dauryeqnub qaji a nanjo moma matu bole. Gago moma matu Abraham aqa kumbra agiende. A mulun aiyosaisosiqa Qotei qa aqa areqalo singilatej.

Tamo ungasari Qotei qa nanjo areqalo singilateqnum qaji nanji inji bole bole oqab

¹³ Nami Qotei na Abraham aqa moma nanji ti endegsi minjrej, “E ninji mandam kalil enjwai.” Abraham a dal anjam dauryej deqa Qotei a anjam di marosai. A Qotei qa aqa areqalo singilatej deqa Qotei a anjam di marej. Osiqa Abraham a tamo bole une saiqoji qa minjej.

¹⁴ Tamo nanji dal anjam dauryqab gam dena Qotei na nanji inji bole bole enjrqa marej qamu iga Qotei qa gago areqalo singilateqnum kumbra di lanja ulonej qamu. Qotei aqa anjam marej qaji di dego lanja ulonej qamu.

¹⁵ Iga qalie, dal anjam unu deqa tamo nanji dal anjam gotranjyeqnabqa Qotei a nanjo une deqa minjin oqeteqnu. Dal anjam sosai qamu iga na tamo nanji endegsi minjrqa keresai qamu, “Ninji dal anjam gotranjyeqnub.”

¹⁶ Qotei a Abraham qa ti aqa moma bunuqna branteqnum qaji nanji qa ti are boleiyosiq inji bole bole nanji enjrqa marej. Deqa tamo nanji Abraham aqa kumbra dauryosib Qotei qa nanjo areqalo singilateqnum qaji nanji inji bole bole di oqab. Tamo nanji dal anjam ejunub qaji nanji segi inji di oqasai. Tamo kalil Qotei qa nanjo areqalo singilateqnum qaji nanji dego inji di oqab. Abraham a iga kalil gago moma matu.

¹⁷ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenjyeb unu, “O Abraham, e ni gilmem deqa ni tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanjo moma matu sqam.” O ijo was ninji quiy. Abraham a Qotei qa aqa areqalo singilatej deqa a Qotei aqa namgalaq di gago moma matu unu. Qotei qujai di tamo moreno qaji nanji olo subq na tigeltjreqnu. A segi na marnaqa inji inji kalil nami sosai qaji di brantelenej.

¹⁸ Qotei a kiyersim aqa anjam a nami Abraham minjej qaji di dauryqas di Abraham a poiysai. Ariya a Qotei qa aqa areqalo singilatosiq marej, “Bole, Qotei na aqa anjam di dauryqas.” Aqa kumbra dena a tamo ungasari gargekoba sawa sawa kalilq di unub qaji nanjo moma matu brantej. Agi Qotei a nami Abraham endegsi minjej, “Ino moma nanji tulan gargekobaqab.”

¹⁹ Abraham a anjo saiqoji soqnej. Aqa wausau 100. Deqa aqa singila koboej. Aqa njan Sara a dego tulan qeliej. Deqa a anjrotqa keresai. Abraham a di qalieosiq ariya a Qotei qa aqa areqalo singilatqa uratosai.

²⁰ Anjam Qotei na nami minjej qaji a deqa are qalsiq soqnej. A areqalo aiyeltosai. A Qotei qa aqa areqalo singilatosiq aqa ñam soqtoqnej.

²¹ A endegsi qalieej, “Bole, anjam Qotei na nami merbejj qaji di a dauryqa kere.”

²² Abraham a degsi Qotei qa aqa areqalo singilatej deqa Qotei na a tamo bole une saiqoji qa minjej.

²³ Anjam di Qotei aqa nengrenq di unu. Anjam agiende, “Qotei na Abraham a tamo bole une saiqoji qa minjej.” Anjam di Abraham qa segi nengrenyosai.

²⁴ Iga kalil qa dego anjam di nengrenyeb. Iga dego Qotei qa gago areqalo singilateqnum deqa Qotei na iga tamo bole une saiqoji qa mergeqnu. Qotei agi gago Tamo Koba Yesus subq na tigeltej qaji a qa gago areqalo singilateqnum.

²⁵ Qotei a Yesus uratonaqa jeu tamo nangi na a qalnab moiyej. Qotei na Yesus degyej. Di kiyaaqa? A gago une kobotetgwajqa deqa. Onaqa Qotei na Yesus olo subq na tigeltosiq gam dena iga tamo bole une saiqoji qa mergej.

5

Qotei na iga tamo bole une saiqoji qa mergej

¹ Ariya iga Yesus qa gago areqalo singilatam deqa Qotei na iga tamo bole une saiqoji qa mergej. Gago Tamo Koba Yesus Kristus a jeu kobotej deqa iga Qotei ombla are qujaitosim unum.

² Yesus na gam waqtetgonaqa iga a qa gago areqalo singilatam. Bati deqa Qotei a iga qa are boleiyej. Qotei aqa kumbra di iga bini ojsim tigelej unum. Deqa iga Qotei na lan qureq joqsim oqsim dia iga a ombla sqajqa tariñeqnum. Iga deqa tulan areboleboleiqnu.

³ Iga deqa segi areboleboleigosai. Iga gulbe eqnum deqa ti areboleboleiqnu. Di kiyaaqa? Iga qalieonum, gulbe dena iga singilatgeqnaqa iga singila na tigelej unum.

⁴ Iga singila na tigelej unum deqa iga gulbe di gotranjeqnamqa Qotei na iga nugoqnsiq iga qa tulan areareteqnu. Gago kumbra dena iga Qotei na lan qureq joqsim oqwajqa tariñoqnsim unum.

⁵ Ariya iga lanja tariñosaieqnum. Qotei na aqa Mondor Bole iga egej deqa Mondor dena aqa qalaqalaiyo kumbra gago are miligiq di atej unu.

⁶ Iga nami Qotei qoreiyo qaji tamo soqnem deqa iga gago segi jejamu aqaryaiyqa keresai. Iga degsi sonamqa Kristus a iga qa moiyej. Qotei a bati giltonaqa a iga qa moiyej.

⁷ Bole, iga mandam tamo unum deqa iga na tamo bole bei aqaryaiyqa osim a qa moiqasai. Tamo tulan boledamu bei soqnim a qa kiyo iga moiqom.

⁸ Ariya Kristus a iga bul sai. Iga une tamo sonamqa a iga qa moiyej. Aqa kumbra dena Qotei na iga osorgej, a iga tulan qalaqalaigeqnu.

⁹ Kristus a moinaqa aqa len aiyej deqa Qotei a iga tamo bole une saiqoji qa mergej. Deqa iga bole qalieonum, mondon Qotei a Kristus aqa wau dena iga torei elenqas. Amqa aqa minjin oqwa batiamqa iga so bole sqom.

¹⁰ Iga Qotei ti jeu sonamqa aqa Njiri a jeu kobotqa marsiq moiyej deqa bini iga Qotei ombla geregere unum. Deqa iga bole qalieonum, Yesus aqa nambile na Qotei a iga torei elenqas.

¹¹ Anjam bei dego unu. Gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa singila na iga Qotei ombla geregere unum deqa iga tulan areboleboleigoqngas.

Adam a moiyo qa utru, Yesus a nambile qa utru

¹² Iga qalie, tamo qujai Adam a une atej. Aqa une dena tamo ungasari kalil nanji dego une eleneb. Adam a une ti soqnej deqa a moiyej. Tamo ungasari kalil nanji dego une atoqnsib morenoqneb.

¹³ Dal anjam a bosaisonaqa tamo ungasari kalil nanji une atoqnsib laqneb. Dal anjam sosai deqa Qotei a nanjo une geregere ubtosaiqnej.

¹⁴ Adam a soqnej dena bosiq Moses aqa bati qa tamo ungasari kalil nanji morenoqneb. Bole, dal anjam qujai Adam na gotranjeje qaji di tamo bei na gotranjosai. Adam a segi na gotranjeje. Ariya moiyo na nanji kalil ojesoqnej.

Adam a Kristus bunuqna bqas qaji a sigitej.

¹⁵ Njingi quiy. Qotei a iga qa are boleiyosiq Yesus egej aqa kumbra de ti Adam aqa une ti ombla kerekere sai. Tamo qujai Adam a une atej deqa tamo ungasari gargekoba nanji morenoqneb. Ariya Qotei a olo tamo ungasari gargekoba nanji qa are tulan boleiyosiq tamo qujai Yesus Kristus enjrej. Qotei aqa kumbra dena Adam aqa kumbra tulan bunyejunu.

¹⁶ Qotei na iga Yesus egej aqa kumbra de ti Adam aqa une ti ombla kerekere sai. Adam a une qujai yej deqa Qotei na tamo ungasari nanji peginjrsiqa nanjo jejamuq di une qametnjrej. Ariya tamo ungasari nanji une gargekoba yoqneb deqa Qotei a olo nanji qa are boleiyosiq Yesus enjrej. Osiqa nanji tamo bole une saiqoji qa minjrej.

¹⁷ Tamo qujai Adam a Qotei aqa dal anjam gotranjeje deqa tamo ungasari kalil nanji moreneqnu. Ariya tamo qujai Yesus Kristus aqa wau na tamo ungasari Qotei a nanji qa are boleiyeqnu qaji nanji nambile osib mandor kokba gaigai sqab.

Tamo ungasari nanji di Qotei na tamo bole une saiqoji qa minjreqnu. Qotei aqa kumbra dena Adam aqa kumbra tulan bunyejunu.

¹⁸ Deqa ninji quiy. Tamo qujai Adam a dal anjam gotranyej. Aqa kumbra dena Qotei na tamo ungasari kalil nanji peginjroqnsiqa nanjo jejamuq di une qametnjreqnu. Dego kere tamo qujai Kristus a kumbra bole yej. Aqa kumbra dena Qotei a tamo ungasari kalil nanji tamo bole une saiqoji qa minjroqnsiqa nambile enjreqnu.

¹⁹ Tamo qujai Adam a Qotei aqa anjam gotranyej. Aqa kumbra dena tamo ungasari gargekoba nanji dego une eleneb. Dego kere tamo qujai Kristus a Qotei aqa anjam dauryej. Aqa kumbra dena tamo ungasari gargekoba nanji tamo bole une saiqoji sqab.

²⁰ Dal anjam a bonaqa tamo ungasari nanjo une kobaonaqa nanji dal anjam gotranyoqneb. Nanjo une kobaej bati deqa Qotei a olo nanji qa are tulan boleiyej.

²¹ Une aqa kumbra na moiyo babtosiqa iga singila na taqatgesoqnej. Ariya bini Qotei a iga qa are tulan boleiyeqnu kumbra dena iga olo taqatgejunu. Gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa wau na Qotei a iga qa are tulan boleiyeqnsiqa iga tamo bole une saiqoji qa mergeqnu. Kumbra dena iga nambile gaigai sqom.

6

Iga Kristus beteryosim a koba na moiyoqbullem

¹ Ariya iga kiyersi marqom? Iga endegsi marqom kiyo, "Unqum, iga une gargekoba yoqnoqom. Yim dena Qotei a iga qa are tulan boleiyeqnqas." Iga degsi marqom kiyo?

² Sai bole sai. Iga moiyoqbulosim une aqa kumbra uratem. Deqa iga olo une yoqnoqom e? Sai.

³ Iga Kristus Yesus beteryosim aqa ñam na yanso em. Kumbra dena iga a koba na moiyoqbullem. Ninji di qaliesai kiyo?

⁴ Iga yanso osim dena iga Kristus beteryosim a koba na moiyoqbullem. Deqa Abu na iga Kristus koba na subq atobulej. Osiqa aqa singila kobaquja na olo Kristus subq na tigeltej. Deqa iga dego a ti nambile bunuj osim kumbra bole dauryoqnoqom.

Iga Kristus beteryosim olo subq na tigelqom

⁵ Kristus a moiyej deqa iga a beteryosim a ti moiyoqbullem. A olo subq na tigelej dego kere iga kamba a beteryosim olo subq na tigelqom.

⁶ Iga qalie, une aqa singila a gago jejamuq di waueqnu. Singila di koboqajqa deqa gago areqalo namij a Kristus omba

ɲamburbasq di moiyej. Deqa bini iga olo une aqa kaɲgal tamo bul sqasai.

⁷ Iga moiyo tamo bulem deqa une na iga olo ojqa keresai.

⁸ Od, iga Kristus ombla moiyo bulem deqa iga qalieonum, iga a ombla olo ɲambile sqom.

⁹ Iga qalie, Kristus a subq na tigelej deqa a olo bunu moiqa keresai. Moiyo na a olo taqatqa keresai.

¹⁰ A bati qujai qa moiyej. Aqa kumbra dena a na une aqa siɲgila kobotej. Ariya bini a olo ɲambile unu di a Qotei ombla ɲambile unub.

¹¹ Dego kere ɲiɲgi endegsib are qaliy. ɲiɲgi moiyo buleb deqa ɲiɲgi olo une aqa kaɲgal tamo bul sosai. ɲiɲgi Kristus Yesus beteryosib Qotei ombla ɲambile unub.

¹² Deqa une a ɲuɲgo jejamu taqatqa laqɲimqa ɲiɲgi na olo saidiyi. ɲiɲgi degyqab di ɲiɲgi ɲuɲgo jejamu qa areqalo uge uge dauryoqɲasai. ɲuɲgo jejamu agi bunuqna moiqas.

¹³ Une a ɲuɲgo siɲga ti baɲ ti taqatqa laqɲimqa ɲiɲgi na olo saidiyi. ɲiɲgi degyqab di ɲiɲgi kumbra uge uge dauryoqɲasai. ɲiɲgi subq na olo tigelobulosib ɲambile unub deqa ɲiɲgi ɲuɲgo segi jejamu ti baɲ ti siɲga ti Qotei yibqa a segi na taqatqas. Yim dena ɲiɲgi kumbra bole dauryoqɲab.

¹⁴ Une na ɲiɲgi olo taqatɲgwasai. Di kiyaaqa? ɲiɲgi dal anjam aqa sorgomq di sosai. Qotei a ɲiɲgi qa are boleiyey kumbra di aqa sorgomq di ɲiɲgi unub.

Iga kumbra bole aqa kaɲgal tamo bul unum

¹⁵ Od, iga olo dal anjam aqa sorgomq di sosai. Qotei a iga qa are boleiyey kumbra di aqa sorgomq di iga unum. Deqa iga kiyerqom? Iga une yoqɲqom e? Sai bole sai.

¹⁶ ɲiɲgi qalie, ɲiɲgi ɲuɲgo segi jejamu osib tamo bei yosib aqa anjam dauryoqɲab di ɲiɲgi aqa kaɲgal tamo sqab. Dego kere ɲiɲgi une dauryoqɲab di ɲiɲgi une aqa kaɲgal tamo bul sqab. Osib ɲiɲgi moreɲqab. Ariya ɲiɲgi Qotei aqa kaɲgal tamo sosib aqa anjam dauryoqɲab di ɲiɲgi tamo bole une sai qoji sqab. Di ɲiɲgi qaliesai kiyoy?

¹⁷ Bole, nami ɲiɲgi une aqa kaɲgal tamo bul soqneb. Sonabqa bunuqna Qotei na ɲiɲgi anjam bole mernɲonaq qusibqa ɲuɲgo are miligiq na dauryoqneb. Qotei a degyej deqa iga na a tulaɲ biɲiyoqɲom.

¹⁸ ɲuɲgo une na ɲiɲgi tonto talq di breiɲgobulonaq sonabqa Qotei a dena ɲiɲgi olo elenej. Deqa bini ɲiɲgi kumbra bole aqa kaɲgal tamo bul unub.

¹⁹ O ijo was, e mandam tamo ɲaɲgo kumbra qa ɲiɲgi yawo anjam mernɲeqnum. Di kiyaaqa? ɲiɲgi ijo anjam endi gegerere poiɲgosai deqa. Nami ɲiɲgi na ɲuɲgo siɲga ti baɲ ti ɲaɲgi odɲjreqɲabqa ɲaɲgi kumbra jiga ti kumbra uge ti ɲaɲgo

kaŋgal tamo bul sosibqa niŋgi kumbra ugeq breiŋgoqneb. Ariya bini niŋgi na olo nuŋgo siŋga ti baŋ ti minjribqa naŋgi kumbra bole aqa kaŋgal tamo bul soqnebe. Yim gam dena Qotei na niŋgi aqa segi kumbra boleq di atimqa niŋgi dauryoqŋqab.

²⁰ Nami niŋgi une aqa kaŋgal tamo bul soqnebe. Bati deqa niŋgi kumbra bole aqa kaŋgal tamo bul sosai.

²¹ Kumbra uge uge niŋgi nami yoqnebe qaji dena niŋgi aqaryaiŋgosai oqnebe. Agi bini niŋgi kumbra deqa jemaiŋgeqnu. Kumbra dena tamo naŋgi moiyo gam tureqnu.

²² Ariya nuŋgo une na niŋgi tonto talq di breiŋgobulonaq sonabqa Qotei a dena niŋgi olo elenjej. Deqa bini niŋgi Qotei aqa segi kaŋgal tamo unub. Deqa niŋgi iŋgi boledamu oqab. Iŋgi boledamu agiende. Qotei na niŋgi aqa segi kumbra boleq di atimqa niŋgi dauryoqŋqab. Osib niŋgi ŋambile gaigai sqab.

²³ Une na aqa kaŋgal tamo naŋgi awai enjre qnu. Awai agiende. Naŋgi moreŋeqnub. Ariya Qotei na iŋgi boledamu laŋa egeqnu. Iŋgi boledamu di agi iŋgi ŋambile gaigai sqom. Ŋambile di iŋgi gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa wau na oqom.

7

Iga kumbra bunuj dauryoqŋqom

¹ O ijo was, niŋgi dal anjam qalie unub deqa e na endegsi mernjwai. Niŋgi qalie, tamo a moiyo saisoqŋnimqa dal anjam na a taqatoqŋqas. A moiyo iŋqa dal anjam na a olo taqatqasai.

² Deqa uŋa bei a tamo ti soqŋnimqa aqa tamo a moiyo saisoqŋnim a tamo bei ombla sqa keresai. Dal anjam na getentejunu. Aqa tamo moiyo iŋqa di a na olo tamo bei oqa kere. Dal anjam na getentosai.

³ Deqa aqa tamo soqŋnim a tamo bei ombla sqas di iŋgi endegsi marqom, a sambala uŋa. Aqa tamo moiyo iŋqa a na olo tamo bei oqa kere. Dal anjam na getentosai. Deqa a na tamo bei oqas di a sambala uŋa sqasai.

⁴ Deqa ijo was niŋgi quiy. Niŋgi Kristus aqa jejamu beteryosib a ombla moreŋeb deqa niŋgi olo dal anjam aqa sorgomq di sosai. Niŋgi tamo bei agi Kristus subq na tigelej qaji aqa segi tamo uŋgasari unub. Deqa iŋgi kumbra bole bole Qotei a tulaŋ areareteqnu qaji di yoqŋqom.

⁵ Nami iŋgi areqalo namij aqa kumbra dauryoqŋnem. Bati deqa dal anjam na gago baŋq di gago siŋgaq di gago jejamuq di areqalo uge uge tigelteqnaqa iŋgi une atoqŋnem. Osim kumbra dena iŋgi moiyo gam turoqŋnem.

⁶ Dal anjam na iŋgi tonto talq di breiŋgobulonaq soqŋnem. Ariya bini iŋgi Kristus ombla moiyo bulej unum deqa iŋgi olo

dal anjam aqa kangal tamo bul sosai. Iga Qotei waueteqnum. Iga dal anjam nami nenngrenyeb qaji deqa are qalsim Qotei wauetosaieqnum. Mondor na kumbra bunuj iga osorgej deqa iga Qotei waueteqnum.

Gago une na iga moiyo tgej

⁷ E maronum, dal anjam a gago areqalo uge uge tigelteqnaqa iga une atoqnem. Deqa iga kiyersi marqom? Dal anjam a une tamo bulej e? Sai bole sai. Dal anjam na ijo une e osorbeqnu. Osorbosai qamu e une poibosai qamu. Dal anjam a marej, “Ni ino was aqa ingi ingi qa mamaulmaiq.” Degsi marosai qamu mamaul kumbra di uge e degsi poibosai qamu.

⁸ Ariya dal anjam bej dena une a gam itosiqa ijo are miligiq di mamaul kumbra gargekoba babtelenoqnej. Dal anjam bosai qamu une a moiyo bulosiq uliejunu qamu.

⁹ Nami e Qotei aqa dal anjam qalieosaisosimqa bati deqa e nambile soqnem. Ariya bunuqna Qotei aqa dal anjam ijoq bonaqa ijo une a nambile so bulosiq tigelej.

¹⁰ Onaqa dena e moiyo. Dal anjam aqa wau utru agi tamo nanji nambile enjraqajqa. Ariya e dal anjam dena nambile osai. Dal anjam na e moiyo tgej.

¹¹ Di kiyaga? Dal anjam bej dena une a gam itosiqa e gisanbej. Kumbra dena une na e moiyo tgej.

¹² Deqa iga dal anjam qa kiyersi marqom? Iga endegsi marqom. Dal anjam a bole. A Qotei aqa segi dal anjam. A Qotei aqaq na bej. Dal anjam mutu kalil di Qotei aqa segi anjam. Anjam di bole tintinj kalil.

¹³ Deqa e kiyersi marqai? Dal anjam bole dena e lubsig moiyo tgej degsi marqai e? Sai bole sai. Une na e moiyo tgej. Dal anjam bej dena une a gam itosiqa e moiyo tgej. Dal anjam na une aqa kumbra boleq atnaqa iga unsim qalieem, bole, une a tulan ugedamu.

Gago une na iga taqatgejunu

¹⁴ Iga qalie, dal anjam a Qotei aqa Mondor aqaq na bej. Ariya e areqalo namijq di unum deqa une na e tonto talq di waibobulej unum.

¹⁵ Kumbra e yeqnum qaji di aqa utru e poibosai. Kumbra bole e yqajqa arearetbeqnu qaji di e olo yosaieqnum. Ariya kumbra uge e yqajqa arearetbosaieqnu qaji di e olo yeqnum.

¹⁶ Kumbra uge e yeqnum qaji di e yqajqa arearetbosaieqnu. Ijo kumbra dena ijo areqalo babteqnu. Ijo areqalo agiende, Qotei aqa dal anjam a bolequja.

¹⁷ Deqa e qalieonum, e segi na kumbra uge di yosaieqnum. Une ijo miligiq di unu qaji a na kumbra uge di yobuleqnu.

¹⁸ E qalieonum, ijo miligiq di inqi bole bei sosai. E ijo areqalo namij qa maronum. Bole, e kumbra bole yqajqa arearetbeqnu. Ariya e kumbra bole di yosaieqnum.

¹⁹ Kumbra bole e yqajqa arearetbeqnu qaji di e yosaieqnum. Kumbra uge e yqajqa arearetbosaieqnu qaji di e olo yeqnum.

²⁰ Kumbra uge e yqajqa arearetbosaieqnu qaji di e olo yeqnum deqa e qalieonum, e segi na kumbra uge di yosaieqnum. Une ijo miligiq di unu qaji a na kumbra uge di yeqnu.

²¹ Deqa e kumbra endeqaji uneqnum. E kumbra bole yqajqa arearetbeqnaqa kumbra uge na olo gam getentetbeqnu.

²² Bole, ijo miligiq di e Qotei aqa dal anjam qa tulan arearetbeqnu.

²³ Ariya e kumbra endeqaji uneqnum. Une a ijo banq di ijo singaq di ijo jejamuq di wauoqnsiqa Qotei aqa dal anjam ijo areqaloq di unu qaji di qoto iteqnu. Une di singila koba. Deqa a na e tonto talq di waibobuloqnsiqa ijo ban ti ijo singa ti ijo jejamu ti di singila na taqateqnu.

²⁴ Gulbe dena e tulan ugetbeqnu! Deqa tamo yai na aqaryaibimqa e ijo jejamu moiqa qaji endi olo uratqai?

²⁵ Od, e qalieonum. Gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa wau na Qotei na aqaryaibimqa e ijo jejamu endi uratqai. Deqa e Qotei tulan binjiyoqnsiy sqai. Bole, e ijo segi areqalo na Qotei aqa dal anjam dauryeqnum. Ariya e ijo areqalo namij na une aqa kumbra dauryeqnum.

8

Kristus a gago une kobotosiqa Qotei aqa Mondor Bole iga egej

¹ O ijo was kalil, iga Kristus Yesus beteryejunum deqa Qotei na gago jejamuq di olo une qametgwasai. Deqa iga awai uge oqasai.

² Nambile qa Mondor a Kristus Yesus aqa wau na ninji aqaryaingej deqa une ti moiyo ti na ninji olo taqatngwa keresai.

³ Qotei na aqa segi Niri Yesus qarinyonaqa a une tamo bulosiqa gago une kobotqa bonaqa aqa segi jejamuq di Qotei a gago une aqa awai uge atsiqa dena une aqa singila kobotej. Iga gago areqalo namij na dal anjam dauryqa keresai deqa Qotei na iga degsi aqaryaigej.

⁴ Deqa bini iga gago jejamu qa areqalo namij na walwelo-saieqnum. Iga Qotei aqa Mondor aqa kumbra na walweleqnum. Osim dena iga dal anjam aqa kumbra bole geregere dauryoqnsim kereteqnum.

⁵ Tamo nanġi areqalo namij aqa kumbra na walweleqnuḅ qaji nanġi areqalo namij dauryeqnuḅ. Ariya tamo nanġi Mondor aqa kumbra na walweleqnuḅ qaji nanġi Mondor aqa areqalo dauryeqnuḅ.

⁶ Tamo nanġi areqalo namij dauryoqnaqab di nanġi morenqab. Ariya tamo nanġi Mondor aqa areqalo dauryoqnaqab di nanġi lawo na nambile sqab.

⁷ Tamo nanġi areqalo namij dauryeqnuḅ qaji nanġi Qotei ti jeu atoqnsib unub. Di kiyaaqa? Nanġi Qotei aqa dal anjam aqa sorgomq di sosai deqa. Nanġi dal anjam dauryqa keresai bole sai.

⁸ Tamo nanġi areqalo namij na walweleqnuḅ qaji nanġi kumbra Qotei a areareteqnu qaji di dauryqa keresai.

⁹ Ariya ninġi areqalo namij aqa kumbra na walwelo-saieqnuḅ. Qotei aqa Mondor a nuṅgo are miligiq di unu deqa ninġi Mondor aqa kumbra na walweleqnuḅ. Tamo a Kristus aqa Mondor ti sqasai di a Kristus aqa tamo sqa keresai.

¹⁰ Ninġi une ti unub deqa nuṅgo jejamu moiqaḥ. Ariya Kristus a nuṅgo are miligiq di unu deqa ninġi Qotei aqa njanjalaq di tamo bole une saiqoġi unub. Deqa Mondor na ninġi nambile enġwas.

¹¹ Qotei na aqa Niri Kristus Yesus subq na tigeltej. Qotei aqa Mondor a nuṅgo are miligiq di unu deqa Qotei na nuṅgo jejamu moiqaḥ qaji di dego subq na tigeltosim ninġi nambile enġwas. Di Mondor aqa singila na ninġi nambile enġwas.

Iga Qotei aqa anġro tinġin unum

¹² Deqa ijo was, iga areqalo namij aqa kumbra na walwelqasai.

¹³ Ninġi areqalo namij aqa kumbra na walwelqab di ninġi morenqab. Ariya ninġi Mondor aqa singila na nuṅgo jejamu aqa kumbra moiyoqab di ninġi nambile sqab.

¹⁴ Tamo unġasari kalil Qotei aqa Mondor na gam osornjreq-naq walweleqnuḅ qaji nanġi Qotei aqa anġro tinġin unub.

¹⁵ Qotei na ninġi laṅa kanġal tamo sqajqa marsiq aqa Mondor ninġi enġosai. Ninġi laṅa kanġal tamo sqab di ninġi ulaqab. Qotei na ninġi aqa segi anġro tinġin sqajqa marsiq aqa Mondor ninġi enġej. Deqa ninġi endegsib Qotei meteqnuḅ, "O ni gago Abu."

¹⁶ Mondor a segi gago are miligiq di waueqnu deqa iga endegsi boleq di mareqnum, "Bole, iga Qotei aqa anġro unum."

¹⁷ Iga Qotei aqa anġro unum deqa mondon inġi bole bole Qotei a nami iga egwa marej qaji di egwas. Inġi di gago was Kristus a ejunu. Kristus a inġi di osaisosiq jaqatin qoboiey. Deqa iga dego jaqatin qoboioqnaqom. Qoboiosim mondon iga a ombra inġi di osim so bole gaigai sqom.

Mondon Qotei na iga so bole egwas

18 Mondon Qotei na so bole di babtosis iga egwas. E are galonum, so bole de ti jaqatin iga bini eqnum qaji de ti ombla kerekere sai. So bole dena gago jaqatin kalil tulan bunyesqas.

19 Mondon Qotei na aqa segi angro nanngi babtelenqas. Nanngi babtqajqa bati di Qotei a nami atej. Ingi ingi kalil Qotei a gereiyelenej qaji nanngi na bati di unqajqa deqa tariñoqnsib nam atoqnsib endegsib nenemeqnu, “Bati gembu bati di brantqas?”

20 Bini ingi ingi kalil nanngi di ugeosib unub. Nanngo segi areqalo na nanngi ugeosai. Qotei a segi na nanngi ugetnjrej. Deqa kumbra bole bole Qotei na mondon nanngi enjrqas qaji deqa tariñoqnsib unub.

21 Qotei na ingi ingi kalil di nanngi ugetnjrsiq tonto talq di breinjrobulej unub. Ariya mondon bati Qotei a nami atej qaji di brantimqa a na ingi ingi kalil di olo boletnjrimqa nanngi aqa angro nanngi ti koba na tulan bole sqab.

22 Iga qalie, ingi ingi kalil Qotei a gereiyelenej qaji nanngi jaqatin koba obuloqnsib akam ti unub. Nanngi nami jaqatin oqneb agi bini oqnsib unub. Unja a angtrotqa osiq jaqatin eqnu dego kere.

23 Ingi ingi kalil di nanngi segi akamosai. Iga Qotei aqa Mondor ejunum qaji iga dego jaqatin oqnsim akamoqnsim unum. Qotei na aqa Mondor iga egej deqa iga qalieonum, a olo so tulan boledamu dego iga egwas. Osim mondon a boleq di mergwas, “Ningi ijo angro kalil.” Iga bati di brantqajqa deqa tariñoqnsim unum. Bati di brantimqa Qotei na gago jejamu bulyetgosim jejamu bunuj egwas.

24 Qotei a iga elenej deqa bini iga jejamu bunuj di oqajqa tariñoqnsim unum. Iga degyeqnum. Di kiyaaq? Iga jejamu bunuj di osaiunum deqa. Tamo bei a ingi bole bei oqas di a kiyaaq ingi deqa olo tariñqas?

25 Iga qalie, iga jejamu bunuj di osaiunum deqa iga mondon oqom. Deqa bini iga gulbe qoboiyoqnsim tariñoqnsim unum.

26 Iga singila saiqoji unum deqa Qotei aqa Mondor na iga aqaryaigeqnu. Iga ingi kiye qa pailyqajqa di iga geregere qaliesai. Iga pailyqajqa medabu gulbeigeqnaqa gago are miligiq na akamoqnsim pailyeqnum. Deqa Mondor a segi na iga aqaryaigwa osiq iga qa pailyeqnu.

27 Qotei agi tamo nanngo are miligi uneqnu qaji a Mondor aqa areqalo qalieeqnu. Deqa a na Mondor minjeqnaq quoqnsiq aqa segi tamo ungasari nanngi qa pailyeqnu.

28 Iga qalieonum, tamo kalil Qotei qalaqalaiyeqnu qaji nanngi Qotei na geregereinjreqnu. A nami nanngi elenqa osiq

metnjrej deqa kumbra bei na nanği ugetnjrqa keresai. Kumbra kalil nanğoq di branteqnu qaji dena nanği olo boletnjreqnu.

²⁹ Tamo kalil Qotei a nami nanği qa qalieej qaji nanği di a na giltnjrej dego. Nanği aqa Niri Yesus a bulosib aqa segi kumbra bole dauryqajqa deqa osiq nanği giltnjrej. Gam dena Yesus a Qotei aqa anğro gargekoba nanğo was matu sqas.

³⁰ Ariya tamo kalil Qotei na giltnjrej qaji nanği di a na metnjrej dego. Tamo kalil a na metnjrej qaji nanği di a na tamo bole une saiçoji qa minjrej dego. Tamo kalil a na tamo bole une saiçoji qa minjrej qaji nanği di a na aqa segi so bole enjrej dego.

Gulbe bei na Qotei aqa qalaqalaiyo kumbra getentqa keresai

³¹ O ijo was, Qotei na kumbra bole kalil di babteqnu deqa iga kiyersi marqom? Qotei na iga areigeqnu deqa tamo yai na iga olo jeutgwas? Tamo dego bei sosai.

³² Qotei na aqa segi Niri Yesus getentosai. A na Yesus qarinyonaq iga kalil qa bosiq moiyej. A na aqa segi Niri iga egej deqa iga qalieonum, a na inği bole kalil dego iga egoqnqas.

³³ Qotei na iga giltgej deqa tamo yai na gago jejamuq di olo une qametgwas? Tamo dego bei sosai. Qotei a segi na iga tamo bole une saiçoji qa mergej.

³⁴ Deqa tamo yai na mergimqa iga gago une aqa awai uge olo oqom? Tamo dego bei sosai. Kristus Yesus a moisiq olo subq na tigelej. Deqa bini a Qotei aqa ban woq di awesosiqa iga qa Qotei pailyeqnu.

³⁵ Kristus a segi na iga tulañ qalaqalaigeqnu. Deqa tamo yai na Kristus aqa qalaqalaiyo kumbra di olo getentimqa a na iga qalaqalaigwasai? Tamo dego bei sosai. O ijo was, iga gulbe osimqa kiyo, jaqatin osimqa kiyo, tamo qudei na iga ugeugeigibqa kiyo, iga mam koba osimqa kiyo, gara saigimqa kiyo, kumbra uge bei na ugetgimqa kiyo, qoto bei gagoq di brantimqa kiyo Kristus a deqa iga qalaqalaigwasai e? Sai.

³⁶ Bole, inği uge uge di gagoq di brantoqnqab. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, "O Qotei, iga ino segi tamo unğasari unum deqa bati gaigai jeu tamo nanği na iga lugoqnsib moiyo tgeqnu."

Nanği iga kaja du du bul edegosib iga lugwajqa laqnu."

³⁷ Kristus na iga qalaqalaigej deqa inği uge uge kalil di gagoq di brantoqnqas di unğum. A na gaigai iga sinğilatgeqnaqa iga qoto bunyoqnsim tigelejunum.

³⁸⁻³⁹ Od, Qotei na iga tulañ qalaqalaigeqnu. Deqa e endegsi ijo are sinğilatosim qalieonum, inği bei na Qotei getentqa keresai. Yim a na iga qalaqalaigwasai. Moiyo ti nambile ti lañ anğro

nanği ti mondor singila nanği ti inği inği bini unub qaji nanği ti inği inği bunuqna brantelenqab qaji nanği ti inği inği singila ejunub qaji nanği ti inği inği lan goge di unub qaji nanği ti inği inği mandam sorgomq di unub qaji nanği ti inği inği Qotei na gereiyelenej qaji nanği ti kalil dena Qotei getentqa keresai. Yim a na iga qalaqalaigwasai. Gago Tamo Koba Kristus Yesus aqa singila na Qotei na gaigai iga qalaqalaigoqnsim sqas.

9

Pol a Israel nanği qa are gulbeiyeqnej

¹ E Kristus aqa tamo unum deqa e ninği anjam bole merngeqnum. E gisan anjam merngosaeqnum. Mondor Bole na e areqalo ebeqnu deqa e qalieonum, ijo anjam endi bole.

² E gaigai are tulan gulbeibeqnaqa are koba qaleqnum.

³ Osim endegsi pailyeqnum, “O Kristus, ni na e torei taqal waibosim ijo was agi Jekop aqa moma nanği olo kamba eleñame.” E degsi pailyeqnum.

⁴ Ijo was nanği di Israel tamo unub. Qotei na nanği aqa segi anğro qa giltñrej. A na louqajqa kumbra ti aqa segi rian ti aqa anjam nami singilatej qaji de ti aqa dal anjam ti nanği enjrej. Osiqa minjrej, “Mondon e na ninği inği bole bole enğwai.”

⁵ Nanço moma utru nanği ñam koba ti soqneb. Nançoq dena Kristus a ñambabej. Kristus a segi Qotei. A inği inği kalil nanço gate. Deqa iga bati gaigai aqa ñam soqtoqnqom. Bole.

Qotei a Israel nançoq di kumbra kiye yej?

⁶ Qotei a nami ijo was nanği di inği bole bole enjrqa marej. Ariya a na inği di nanği enjrosai. Deqa iga endegsi marqom kiyo, “Qotei aqa anjam ulonėj”? Eo, iga degsi marqasai. Tamo kalil Israel nanço len na ñambabeb qaji nanği Israel tamo tñntñ sai.

⁷ Bole, nanği Abraham aqa len na ñambabeb. Ariya nanği kalil Abraham aqa anğro tñntñ sai. Qotei a nami Abraham minjej, “Ino anğro mel Aisak aqa len na qujai ino anğro tñntñ nanği brantqab.”

⁸ Anjam di aqa utru agiende. Tamo nanço ai abu na nanği ñambabtnjrqb dena nanği Qotei aqa anğro tñntñ brantqasai. Tamo nanği Qotei aqa anjam nami marej qaji di nanço areqaloq di singilatqab dena qujai nanği Abraham aqa anğro tñntñ brantqab.

⁹ Agi Qotei na Abraham anjam endegsi minjej, “Bati e nami atem qaji di brantimqa e olo inoq botqa ino ñauñ Sara a anğro mel oqas.”

¹⁰ Qotei aqa anjam bei dego unu. Rebeka a aqaratonaca aqa anğro mel aiyel Eso Jekop wo nanği ñambabeb. Nanço abu agi gago moma utru Aisak.

11-12 Ariya Qotei na anğro mel qujai segi giltej. A anğro di aqa kumbra bole bei qa are qalsiq giltosai. A segi na metosiq giltej. Deqa iga qalieonum, Qotei a gaigai aqa segi areqalo dauryoqnsiq tamo nanği giltñreqnu. Deqa Rebeka aqa anğro aiyel nanği di ñambabosaisosib kumbra bole ti kumbra uge ti yosaisonabqa Qotei na Rebeka endegsi minjej, “Anğro namo ñambabqas qaji a na anğro bunu ñambabqas qaji aqa sorgomq di sosim a kanğalyoqnqas.”

13 Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenğrenyeb unu, “E Jekop qalaqalaiyeqnum. E Eso qalaqalaiyosaieqnum.”

14 Deqa iga kiyersi marqom? Qotei a kumbra uge yej degsi marqom e? Sai. Iga degsi marqasai bole sai.

15 Agi Qotei a nami Moses endegsi minjej, “E tamo bei qa are boleibqa marsiy are boleibqas. E tamo bei qa dulqajqa are soqnim dulqai.”

16 Deqa ijo was ninği quiy. Qotei a tamo bei giltqas di a aqa segi areqalo na tamo deqa dulosim giltqas. A na tamo di aqa kumbra bole ti aqa are bole ti deqa osim giltqasai.

17 Agi a nami Isip nanğo mandor koba a qa dulqa uratosiqa endegsi minjej, “E ijo sinğila kobaquja ni osormitqa tamo unğasari kalil nanği unsib sawa sawa kalilq di ijo ñam mare mare laqnqab. Utru deqa e ni mandor koba atem.” Qotei aqa anjam di nami nenğrenyeb unu.

18 Deqa ijo was, iga endegsi qalieonum. Qotei a tamo bei qa dulqa are soqnim a tamo deqa dulqas. Ariya a tamo bei aqa areqalo getentqa are soqnim a getentqas.

19 Ariya ninği e endegsib merbqab, “Qotei a kumbra degyeqnu deqa a kiyaaqo olo iga une ti qa mergeqnu? Qotei a gaigai aqa segi areqalo dauryeqnu deqa tamo yai a Qotei aqa areqalo di olo uratqa kere? Tamo dego bei sosai.”

20 O tamo, ni tamo kiyero deqa ni Qotei degsi ñirintqam? Tamo bei a web gereiyim web na tigelosim endegsi minjqas kiyo, “Ni kiyaaqo e degsi gereibonum?” A degsi minjqas keresai.

21 Web gereiyo tamo a aqa segi areqalo na mandam onğol aiyel osimqa web aiyel gereiyqas. Web bei tulañ boledamu gereiyqas. Di inği goiqajqa. Ariya web bei bolesai laña wau qudei qa gereiyqas. Web gereiyo tamo a degyqas di a kumbra uge yqo e? Sai. A kumbra bole yqo.

22 Qotei a dego kumbra di yeqnu. Agi a na aqa minjin boleq ateqnu. Di kiyaaqo? Tamo unğasari nanği aqa sinğila qalieqajqa deqa. Tamo unğasari Qotei a nanği qa minjin oqeteqnu qaji nanği padalqa gamq di unub. Ariya a na nanği urur padaltnjrosaiyeqnu. A nanği qa tariñsokobaiyeqnu.

23 A degyeqnu. Di kiyaaqo? Tamo unğasari a nanği qa duleqnu qaji nanği aqa so bole qalieqajqa deqa. Aqa so bole di

tulan boledamu. Nanği aqa so bole di oqajqa deqa a na nami giltnjrej.

²⁴ Tamo unğasari Qotei a nanği qa duleqnu qaji nanği di agi iga. A na iga metgej. A Juda nanço segiq dena iga metgosai. A sawa bei bei qaji nançoq dena dego iga metgej.

²⁵ Agi Hosea a nami Qotei aqa medabu osiqa anjam bei endegsi nenğrenyej, “Tamo nami ijo tamo sosai qaji nanği di e na olo minjrqai, ‘Ninği ijo segi tamo unub.’ Tamo nami e na qalaqalainjrosai oqnem qaji nanği di e na olo qalaqalainjrqai.

²⁶ E nami sawa bei bei qaji nanği endegsi minjrem, ‘Ninği ijo tamo sai.’ Ariya bunuqna e na nanği endegsi minjrqai, ‘Ninği ijo segi anğro unub. Agi e Qotei nambile unum qaji.’ ”

²⁷ Aisaia a dego Qotei aqa medabu osiqa Israel nanği qa are qalsiq anjam endegsi marej, “Israel nanço moma nanği ulul bul tulan gargekobaqab. Ariya nanço ambleq dena Qotei a tamo quja quja segi elenqas.

²⁸ Od, Tamo Koba a na mandamq endi tamo unğasari nanği urur nolakawotnjrqas.”

²⁹ Aisaia a anjam bei dego endegsi marej, “Qotei sinğila koba ti unu qaji a na iga quja quja uratgonaq iga bole soqnem. A na iga padaltgosai. Padaltgej qamu iga Sodom ti Gomora ti bulosim kalil padalekriterem qamu.”

Israel nanği Qotei qa nanço areqalo sinğilatosai

³⁰ Deqa iga kiyersi marqom? Iga endegsi marqom. Sawa bei bei qaji nanği tamo bole une saiqoji sqajqa gam namosai oqneb. Ariya nanği gam di iteb. Gam agiende. Nanği Yesus qa nanço areqalo sinğilateqneb gam dena nanği tamo bole une saiqoji unub.

³¹ Ariya Israel nanği Moses aqa dal anjam dauryqajqa waukobaoqneb. Nanği are qaloqneb, “Gam dena iga Qotei aqa nambalaq di tamo bole une saiqoji sqom.” Ariya nanği dal anjam dauryoqneb gam dena nanği tamo bole une saiqoji sosai.

³² Di kiyaqqa? Nanği tamo bole une saiqoji sqajqa marsib Yesus qa nanço areqalo sinğilatqa urateb deqa. Nanği maroqneb, “Iga segi waukobaosim dena iga tamo bole une saiqoji sqom.” Nanği deqsib maroqnsib tal ai utru quraqyoqnsib manğaloqneb.

³³ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenğrenyeb unu, “Ninği quiy. E na tal ai utru bei osiy tal sinğilatqajqa deqa Saion qureq di tigeltit sqas. Tal ai utru di tamo nanği quraqyosib manğalqab. Ariya tamo nanği tal ai utru deqa nanço areqalo sinğilatqab di nanği jemainjrqasai.”

10

Israel nanŋi Qotei aqa kumbra qaliesai

¹ O ijo was, e Israel nanŋi qa are koba qaloqnsim endegsi pailyeqnum, “O Qotei, ni na Israel nanŋi elename.”

² E qalieonum, Israel nanŋi Qotei qa tulaŋ singilaeqnum. Ariya nanŋi powo na degyosaieqnum.

³ Nanŋi Qotei aqa ŋamgalaq di tamo bole une saiqoji sqajqa gam qaliesai. Deqa nanŋi nanŋo segi singila na tamo bole une saiqoji sqajqa waueqnum. Nanŋi Qotei aqa gam na tamo bole une saiqoji sqajqa urateqnum.

⁴ Iga qalie, Kristus a Moses aqa dal anjam kalil keretekritej. Deqa tamo unŋasari kalil Kristus qa nanŋo areqalo singilateqnum qaji nanŋi Qotei aqa ŋamgalaq di tamo bole une saiqoji unub.

⁵ Israel nanŋi tamo bole une saiqoji sqa marsibqa dal anjam dauryeqnum. Moses a nami nanŋi qa osiqa anjam endegsi nenŋrenyej, “Tamo a dal anjam mutu kalil torei dauryekritqas di a ŋambile sqas.” Moses a anjam degsi nenŋrenyej.

⁶ Ariya tamo nanŋi Kristus qa nanŋo areqalo singilateqnum qaji nanŋi Qotei aqa ŋamgalaq di tamo bole une saiqoji unub. Deqa Moses a nanŋi qa osiqa anjam endegsi nenŋrenyej, “Niŋgi nunŋo segi are miligiq na endegsib maraib, ‘Yai a lanŋ qureq oqsim Kristus osim mandamq osi aiqas?’ ”

⁷ Moses a olo anjam bei dego endegsi nenŋrenyej, “Niŋgi endegsib maraib, ‘Yai a moiyo qureq aisim Kristus olo subq na tigeltqas?’ ”

⁸ Anjam di aqa utru agiende, “Qotei aqa anjam a jojom di unu. A isaq di sosai. A nunŋo medabuq di unu. A nunŋo are miligiq di dego unu.” O ijo was, tamo nanŋo areqalo Yesus qa singilatqajqa anjam di agi iga mare mare laqnum.

⁹ Deqa niŋgi nunŋo medabu waqtosib Yesus a segi qujai Tamo Koba unu degsib boleq di mariy. Osib Qotei a Yesus subq na olo tigeltej anjam di nunŋo are miligiq di singilatiy. Niŋgi degyqab di Qotei na niŋgi elenqas.

¹⁰ Gago are miligiq na iga Yesus qa gago areqalo singilateqnum deqa Qotei na iga tamo bole une saiqoji qa mergeqnu. Gago medabu na iga Yesus aqa ŋam soqtoqnsim boleq di mareqnum deqa Qotei na iga elenqnu.

¹¹ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenŋrenyeb unu, “Tamo nanŋi Kristus qa nanŋo areqalo singilatqab di nanŋi jemainjrqasai.”

¹² Od, iga Juda ti Grik ti kalil kerekere unum. Kristus a gago kalil qa Tamo Koba. Deqa a na tamo kalil a metoqnsib pailyeqnum qaji nanŋi tulaŋ gegerereinjqnu.

¹³ Agi Qotei aqa anjam bei endegsi unu, “Tamo kalil Tamo Koba aqa ñam metoqnsib pailyeqnub qaji nanği a na elenqas.”

¹⁴ Ariya tamo nanği Kristus qa nanço areqalo singilatqasai di nanği kiyersib a metosib pailyqab? Nanği aqa anjam quqwasai di nanği kiyersib a qa nanço areqalo singilatqab? Anjam palonto tamo nanği Kristus aqa anjam palontqasai di tamo nanği kiyersib aqa anjam quqwab?

¹⁵ Kristus na anjam palonto tamo nanği qarinqnrqasai di nanği kiyersib aqa anjam palontqab? Di keresai kalil. Ariya anjam palonto tamo nanği agi beqñub. Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenğrenyeb unu, “Anjam palonto tamo nanği anjam bole osi beqñabqa tamo unğasari nanği tulan areboleboleinjreqnu.”

Israel nanği Qotei aqa anjam bole dauryosaieqnub

¹⁶ Tamo unğasari kalil nanği Kristus aqa anjam bole di dauryeqnub e? Sai. Agi Aisaia a nami endegsi marej, “O Tamo Koba, tamo quja quja segi gago anjam nanço areqaloq di singilateqnub.”

¹⁷ Deqa ijo was, iga qalieonum, iga gago dabkala na Qotei aqa anjam quqwom gam dena iga gago areqaloq di singilatqom. Anjam iga queqnum qaji di agi Kristus aqa medabuq na branteqnu.

¹⁸ Ariya e ninği endegsi nenemñgwai. Israel nanği Kristus aqa anjam bole di nami quosai kiyo? Sai. Nanği quoqñeb. Agi nenğren endegsi unu, “Qotei aqa anjam di gilsiq sawa sawa kalil keretonaqa tamo unğasari kalil nanği quoqñeb.”

¹⁹ Deqa e ninği olo nenemñgwai. Israel nanği anjam di aqa utru poinjšrosai kiyo? Sai. Nanği poinjrej. Agi Moses a nami Qotei aqa anjam bei endegsi marej, “Sawa bei bei qaji nanği ñam saiqoji unub. Nanği tamo bolesai. Nanği e qa qaliesai dego. Ariya e na nanği elenqai. Osiy ijo kumbra dena e na Israel nanço are ugetetnjrit nanği njirinqab.”

²⁰ Aisaia a dego nami sawa bei bei qaji nanği qa osiq Qotei aqa anjam endegsi singila na marej, “Tamo nanği e qa namosaioqñeb qaji nanği e itbeb. Tamo nanği e qa marosaioqñeb qaji nanği e nubeb.”

²¹ Ariya Aisaia a olo Qotei aqa medabu osiqa Israel nanği qa endegsi marej, “E bati gaigai nanği qa tarinqnsim metnjreqnam nanği olo diqoqnsib ijo anjam gotranjyeqnub.”

11

Qotei a tamo quja quja segi elenqansiq olo gargekoba uratnjreqnu

¹ Deqa e ningi endegsi nenemngwai. Qotei na aqa segi tamo ungasari agi Israel nanngi qoreinjrej e? Sai. E dego Israel tamo. E Abraham aqa moma. E Benjamin aqa len na nambabem.

² Qotei na Israel nanngi qoreinjrosai. Nanngi aqa segi tamo ungasari unub. A nami nanngi qa qalieosiq giltnjrej. Agi Elaija aqa anjam bei nengrenq di unu. Aqa anjam di ningi qaliesai kiyo? Elaija a Israel nanngo kumbra uge qa are qalsiq endegsi Qotei pailiej,

³ “O Tamo Koba, nanngi na ino medabu o qaji tamo nanngi ñumelenoqnsib ino atra bijal niñaqyeqñub. E segi qujai ni daurmegnum deqa nanngi na e lubqa laqñub.” Elaija a Qotei degsi pailiej.

⁴ Onaqa Qotei na kamba Elaija kiyersi minnej? A endegsi minnej, “Ni segi e daurbosai. Ijo tamo 7,000 nanngi dego e daurbegñub. Nanngi singa pulutosib gisan qotei Bal a qa louosaieqñub.” Qotei na Elaija degsi minnej.

⁵ Dego kere bini Qotei a Israel tamo quja quja segi elenjoqnsiq olo gargekoba uratnjreqnu. Tamo nanngi a na elenjoqnu qaji di a nanngi qa are boleiyonaq giltnjrej.

⁶ A nanngo wau bole bei qa are qalsiq nanngi giltnjrosai. Nanngi wau bole yonab a deqa are qalsiq nanngi giltnjrej qamu a nanngi qa are boleiyej aqa kumbra di laña ulonjej qamu.

⁷ Deqa iga kiyersi marqom? Iga endegsi marqom. Israel nanngi tamo bole une saiqoji sqajqa waueqñab ugeinjroqnej. Ariya Qotei na Israel nanngi qudei aqa segi qa marsiq giltnjrej. Deqa nanngi aqa nangalaq di tamo bole une saiqoji unub. Israel nanngi gargekoba Qotei na olo areqalo getentetnjroqnej.

⁸ Nanngi qa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Qotei na nanngi nanaritnjrsiqa nanngo namdamu ti dabkala ti torei getentetnjrej. Nanngi nami degsib soqñeb bosiq agi bini degsib unub.”

⁹ Devit a dego nanngi qa osiqa endegsi marej, “Nanngi ingi uyqa korooqñibqa gulbe gargekoba nanngoq di brantoqnsim kakan bul nanngi kabutnjroqñqas.

Osim sil bul nanngo kakro qainyetenjrsim nanngi uneq breinjrim nanngo singa meninq di tanjosib ululonjosib awai ugedamu oqñqab.

¹⁰ Nanngo namdamu dego getenjrim sawa unqajqa keresaiinjrim sqab.

Soqñib Qotei na nanngo qore tanu pulutetnjrim nanngi tingiqa keresai. Nanngi gaigai degsib sqab.”

Qotei na sawa bei bei qaji nanngi olo elenjoqnu

¹¹ Deqa ijo was, e ningi endegsi nenemngwai. Israel nanngi ululonjeb deqa nanngi torei padalqab e? Sai bole sai. Israel nanngi Qotei qoreiyeb deqa Qotei a olo sawa bei bei qaji nanngi

elenjeqnu. Israel nanği Qotei aqa kumbra di unsibqa are ugeinjrim aqaq olo bqajqa deqa are qalsiq sawa bei bei qaji nanği elenjeqnu.

¹² Israel nanği Qotei qoreiyeb gam dena Qotei na olo tamo ungasari mandamq endi unub qaji nanği so bole enjreqnu. Od, Israel nanği Qotei aqa anjam urateb gam dena Qotei na olo sawa bei bei qaji nanği so bole enjreqnu. Deqa iga bole qalieonum, mondonj Israel nanği olo puluosib Qotei aqaq babqa gam dena Qotei na nanği ti sawa bei bei qaji kalil nanği ti so tulanj boledamu enjrqs.

¹³ O sawa bei bei qaji ningi e na anjam endegsi mernjgit quiy. Qotei na e qarınbej deqa e nunjo ambleq di waueqnum. E ijo wau deqa tulanj areboleboleibeqnu.

¹⁴ Ijo are koba endegsi unu. E na ijo was Israel nanjo areqalo tigeltetnjritqa kumbra bole bole Qotei a ningi enjeqnu qaji di nanği dego oqajqa maribqa Qotei na nanği qudei elenjas.

¹⁵ Qotei na Israel nanği walinjrej gam dena a na olo tamo ungasari gargekoba mandamq endi unub qaji nanği elenjosiq jeu kobotej. Deqa iga bole qalieonum, Qotei na Israel nanği elenjas gam dena a na tamo ungasari gargekoba nanği olo subq na tigeltnjrqas.

¹⁶ Iga bem sum oqnsim dena bem gereiyeqnsim potoqnsim taqal bei Qotei atraiyeqnum. Deqa bem kalil dego Qotei aqa segi bem. Nam aqa jirim di Qotei aqa segi jirim. Deqa nam aqa dani di dego Qotei aqa segi dani.

¹⁷ Israel nanği nam oliv qure qaji aqa dani bul unub. Dani qudei Qotei na ginjenjrsiq breinjrej. Ariya ningi sawa bei bei qaji unub deqa ningi nañu qaji oliv aqa dani bul unub. Dani di Qotei na olo elenjosiq nam oliv qure qaji aqa qoboq di betertnjrej unub. Dani di agi ningi segi. Dani Qotei na ginjenjrsiq breinjrej qaji nanjo sawa di agi ningi na olo eb. Deqa bini ningi nam oliv qure qaji aqa dani nanği ti namur bole oqnsib unub.

¹⁸ Deqa ningi diqosib endegsib are qalaib, "Iga na nam oliv qure qaji aqa dani qudei nanği bunjreqnum." Ningi diqwab di ningi mati endegsib are qaliy. Nam oliv aqa jirim a na ningi namur enjeqnu. Ningi na jirim di namur yosaieqnum.

¹⁹ Ariya ningi na kamba e endegsib merbqab, "Qotei na dani qudei ginjenjrsiq nanği breinjrsiq olo iga osiq nanjo limeq di iga betertgej unum."

²⁰ Nunjo anjam di bole. Ariya Qotei aqa kumbra di aqa utru agiende. Israel nanği Qotei qa nanjo areqalo sinjilatosai deqa Qotei na nanği ginjenjrsiq breinjrej. Ariya ningi Qotei qa nunjo areqalo sinjilateqnum deqa Qotei na ningi olo elenjej. Di

nunġo segi wau bole bei na sai. Deqa ninġi nunġo segi ñam soqtaib. Ninġi ulaoiy.

²¹ Ninġi are qaliy. Ñam oliv qure qaji aqa dani di Qotei na ġinġenġirsiaq breinjrej. Deqa ninġi nunġo segi ñam soqtosib diqwab di a na ninġi dego ġinġenġosim breinġwas.

²² Ninġi geregere are qaliy. Qotei na tamo qudei nanġi kumbra bole enjreqnu. Osiqa olo tamo qudei nanġi gulbe enjreqnu. Tamo nanġi Qotei qoreiyosib ulonġeb qaji nanġi di a na gulbe enjreqnu. Ariya ninġi Qotei aqa kumbra bole geregere ojqab di a na kumbra bole di ninġi enġoqnqas. Saiqas di a na ninġi dego ġinġenġosim breinġwas.

²³ Dani qudei nanġi nami ñam oliv qure qaji di sonab Qotei na nanġi ġinġenġirsiaq breinjrej. Ariya nanġi are bulyosib Qotei qa nanġo areqalo sinġilatqab di a na nanġi olo joqsim ñam oliv qoboq di betertnjqas. Od, Qotei na nanġi olo betertnjqas kere.

²⁴ Ninġi qalie, nami ninġi nañu qaji oliv aqa dani soqneb. Sonabqa Qotei na ninġi dena ġinġenġosiaq joqsi bosiq ñam oliv qure qaji aqa qoboq di betertnġej. Ñam oliv qure qaji di nunġo ñam utru tiñtiñ sai. Deqa iga bole qalieonum, bunuqna Qotei na ñam oliv qure qaji aqa segi dani nanġi olo joqsim bosim nanġo segi limeq di betertnjqas.

Qotei a tamo unġasari kalil nanġi qa are boleiyosim elenqajqa are koba unu

²⁵ O ijo was kalil, ninġi diqoqnsib endegsib maraib, “Iga powo koba ti unum.” Ninġi degaib. E uli anjam bei mernġwai. Israel gargekoba nanġo areqalo getenġjrejunu. Nanġi degsib soqnb sawa bei bei qaji tamo unġasari Qotei na nami giltnġrej nanġi di kalil elenġekritosim kereamqa bati deqa a na Israel nanġo areqalo olo waqtetnjqas.

²⁶ Gam dena Qotei na Israel kalil nanġi elenqas. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenġrenġyeb unu, “Aqaryainġo Tamo Koba a Jerusalem dena tigelosim bosim Jekop aqa moma kalil nanġi are bulyetnġrim nanġi ijo anjam go-tranġyqajqa kumbra di olo uratqab.

²⁷ Yimqa bati deqa e nanġi koba na anjam qosisiy dena nanġo une kalil kobotetnjqai.” Qotei aqa anjam nami degsib nenġrenġyeb.

²⁸ Israel nanġi Yesus aqa anjam bole qoreiyeqnu deqa nanġi Qotei ti jeu atoqnsib unub. Deqa Qotei na nanġi kamba uratnġroqnsiaq olo ninġi sawa bei bei qaji tamo unġasari elenqnu. Nami Qotei na Israel nanġi giltnġirsiaq qalaqalainġrej. A nanġo moma utru nanġi qa are qalsiq kumbra degyej.

²⁹ Iga qalie, Qotei a tamo unġasari nanġi metnġrsim inġi bole bole enjrqas di a bunuqna aqa kumbra di olo uratqa keresai.

³⁰ O sawa bei bei qaji ningi nami Qotei aqa anjam gotranjyoqneb. Ariya bini Israel nanngi kamba Qotei aqa anjam gotranjyeqneb. Gam dena Qotei a olo ningi qa duleqnu.

³¹ Od, Israel nanngi Qotei aqa anjam gotranjyeqneb deqa Qotei a ningi qa duleqnu. Gam dena bunuqna Qotei a Israel nanngi qa kamba dego olo dulqas.

³² Qotei na iga kalil aqa anjam gotranjyqajqa kumbraq di breigonaqa iga tonto talq di sobulem. Qotei a degyej. Di kiyaya? A iga kalil qa olo dulqajqa deqa.

Iga Qotei aqa ñam soqtoqnqom

³³ O ijo was, Qotei aqa areqalo ti powo ti kalil tulan bolejuja. Di tulan guma koba dego. Deqa iga na Qotei aqa areqalo ti powo ti di aqa utru geregere ubtosim marqa keresai. Aqa kumbra kalil dego iga dauryosim itqa keresai.

³⁴ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenngrenjyeb unu, “Tamo yai a Qotei aqa areqalo qalieqa kere? Osim a gam osoryqa kere?”

³⁵ Tamo yai na Qotei ingi bei yqas? Yosim Qotei na kamba olo yqajqa minjqas? Tamo dego bei sosai.”

³⁶ O ijo was ningi quiy. Qotei a ingi ingi kalil atelennej. A ingi ingi kalil qa utru. Ingi ingi kalil di aqa segi. Deqa iga bati gaigai aqa ñam soqtoqnqom. Bole.

12

Ningi nungo jejamu osib Qotei atraiyiy

¹ O ijo was kalil, Qotei a iga qa dulej deqa e ningi singila na endegsi merngwai. Ningi nungo segi jejamu ñambile unu qaji di osib Qotei atraiyiy. Ningi Qotei aqa segi tamo ungasari bole unub deqa ningi kumbra Qotei a tulan areareteqnu qaji di yoqniy. Ningi degyqab di ningi Qotei qa bole louoqnqab.

² Ningi mandam tamo nanngo kumbra dauryosib walwelaib. Qotei a areqalo bunuj engimqa ningi tamo bunuj sosib dena ningi Qotei aqa areqalo geregere qalieoiy. Qotei aqa areqalo agiende. Ningi kumbra bole ti kumbra Qotei a tulan areareteqnu qaji de ti kumbra tulan bolejuja de ti keretosib dauryoqniy.

Wau segi segi Qotei na ningi engej qaji di yoqniy

³ Qotei a e qa are boleiyonaq wau ebej deqa e ningi segi segi endegsi merngwai. Ningi nungo segi ñam soqtaib. Osib nungo was qudei nanngi bunjnraqa are qalaib. Ningi areqalo bole ti sosib nungo kumbra geregere tenemtoqniy. Qotei na ningi segi segi singila engej deqa ningi singila di osib Qotei qa nungo areqalo singilatosib wauoqniy.

⁴ Ningi qalie, iga kalil jejamu qujai. Gago jejamu miligiq di ban ti singa ti n̄amdamu ti dabkala ti unub. Nan̄gi kalil wau qujai yosaieq̄nub. Nan̄gi wau segi segi yeq̄nub.

⁵ Dego kere iga tamo un̄gasari gargekoba unum. Iga kalil Kristus aqa jejamu qujai. Deqa iga segi segi kalil jejamu qujaiq̄ di turtejunum.

⁶ Qotei a iga qa are boleiyonaq̄ singila segi segi egej. A na tamo qudei nan̄gi singila enjrej deqa nan̄gi a qa nan̄go areqalo singilatoq̄nsib aqa medabu osib anjam palontoq̄nebe.

⁷ A na tamo qudei nan̄gi singila enjrej deqa nan̄gi nan̄go Kristen was nan̄gi aqaryainjroq̄nebe. A na tamo qudei nan̄gi singila enjrej deqa nan̄gi aqa anjam plaltoq̄nebe.

⁸ A na tamo qudei nan̄gi singila enjrej deqa nan̄gi nan̄go Kristen was nan̄gi singilatn̄jroq̄nebe. A na tamo qudei nan̄gi singila enjrej deqa nan̄gi silali ingi ingi jeiyosib tamo un̄gasari ingi qa truqueq̄nub qaji nan̄gi enjroq̄nebe. A na tamo qudei nan̄gi singila enjrej deqa nan̄gi aqa wau geregere taqatoq̄nebe. A na tamo qudei nan̄gi singila enjrej deqa nan̄gi arebolebole na tamo un̄gasari nan̄gi qa duloq̄nebe.

Ningi na nun̄go Kristen was nan̄gi bole qalaqalainjroq̄niy

⁹ O ijo was ningi na tamo un̄gasari nan̄gi bole qalaqalainjroq̄niy. Ningi gisan̄ na nan̄gi qalaqalainjraib. Ningi kumbra uge kalil torei uratekritisib kumbra bole segi beteryosib yoq̄niy.

¹⁰ Ningi gaigai Qotei aqa segi tamo un̄gasari nan̄gi nun̄go was tint̄in edegosib nan̄gi qalaqalainjroq̄niy. Ningi nun̄go segi n̄am tentoq̄nsib Kristen was nan̄go n̄am olo soqtoq̄niy.

¹¹ Ningi gaigai singila na Qotei aqa wau ojoq̄niy. Qotei aqa Mondor a nun̄goq̄ aiyosim are tigeltet̄ngoq̄nim ningi Tamo Koba aqa wau ojqaq̄qa tulan̄ singilaoq̄niy.

¹² Mondor̄ Qotei na ningi lan̄ qureq̄ osi oqwas. Ningi deq̄ oq̄wajqa tarinoq̄nsib arebolebolein̄goq̄neme. Osib gulbe nun̄goq̄ boq̄nimqa ningi singila na tigeloq̄nsib qoboiyoq̄niy. Osib gaigai Qotei pailyoq̄niy.

¹³ Qotei aqa segi tamo un̄gasari qudei nan̄gi ingi ingi qa truquoq̄nibqa ningi na nan̄gi aqaryainjroq̄niy. Tamo lan̄aj nan̄gi dego nun̄go meq̄ boq̄nibqa nan̄gi oq̄nsib geregerein̄jroq̄niy.

¹⁴ Tamo qudei na ningi ugeugein̄gibqa di un̄gum, ningi kamba olo Qotei na nan̄gi aqaryainjrq̄qa marsib pailyoq̄niy. Qotei na nan̄gi ugetn̄jrq̄ajqa deqa pailyaib.

¹⁵ Kristen was qudei nan̄gi arebolebolein̄jrimqa ningi nan̄gi koba na arebolebolein̄game. Kristen was qudei nan̄gi akamoq̄nibqa ningi nan̄gi koba na akamoiy.

¹⁶ Ningi segi segi kalil areqalo qujaitosib soq̄niy. Ningi nun̄go segi n̄am soqtqa are qalaib. Ningi tamo n̄am saiqōji

nanği koba na laqniy. Niği diqoqnsib endegsib maraib, “İga powo koba ti unum.” Niği degaib.

¹⁷ Tamo qudei na niği kumbra uge enjibqa niği na kamba nanği kumbra uge enjraib. Niği tamo kalil nanço namgalaq di kumbra bole segi yoqniy.

¹⁸ Niği niirin ti qoto ti uratıy. Gam soqnimqa niği gaigai tamo unğasari kalil nanği koba na are qujaitosib lawo na soqniy.

¹⁹ O ijo was bole, tamo qudei na niği gulbe enjibqa niği na kamba nanği gulbe enjraib. Uratosib nanği Qotei aqa banq di atibqa a segi nanği qa niirinosisim gulbe enjrqas. Ağı Tamo Koba aqa anjam bei nami endegsib nenğrenyeb unu, “Une kambatqajqa wau di ijo segi wau. E segi na tamo nanço une qa nanği kambatnjrqai.

²⁰ Deqa ino jeu tamo bei a mamyimqa ni a gereiyosim inği anaiye. A ya qaryimqa dego gereiyosim ya anaiye. Ni a degyimqa a aqa kumbra uge qa are qalsim jemaiyqas.”

²¹ O ijo was, Qotei aqa anjam degsi unu deqa e niği segi segi endegsi mernğwai. Kumbra uge bei na ni ojqa laqnim ni segi singilaosim kumbra bole dauryosim dena ni kumbra uge bunyosim gotranıyqam.

13

Niği sawa taqato qaji mandor nanço sorgomq di soqniy

¹ Niği kalil sawa taqato qaji mandor nanço sorgomq di geregere soqniy. İga qalie, mandor nanği laņa wauosai. Qotei a segi na nanği wau enjreqnaqa nanği sawa taqateqñub. Qotei a segi na nanği atelenej unub.

² Deqa tamo nanği mandor nanço anjam gotranıyqab di nanği Qotei aqa anjam dego gotranıyonub. Tamo nanği degyqab di nanği awai uge oqab.

³ Mandor nanği wau ojeqñub di tamo kumbra uge uge yeqñub qaji nanği ula enjrqajqa deqa waueqñub. Mandor nanği na tamo kumbra bole bole yeqñub qaji nanği ula enjrqajqa deqa wauosai. Deqa niği kumbra bole bole yoqniy. Niği degyqab di niği mandor nanği qa ulaqasai. Nanği na nunço nam soqtetıyğwab.

⁴ Mandor nanği Qotei aqa wau tamo bul unub. Nanço wau qujai ağı nanği na niği aqaryaingoqnsib geregereinğeqñub. Ariya niği kumbra uge uge yoqñqab di niği nanği qa ulaqab. Niği qalie, mandor nanği sebru ojejunub. Nanği sebru laņa ojosai. Nanği Qotei aqa wau tamo bul unub deqa nanği sebru dena tamo unğasari kumbra uge uge yeqñub qaji nanği awai uge enjreqñub.

⁵ Deqa iga mandor nanjo sorgomq di geregere sqom. Iga awai uge oqa uratosim deqa nanjo anjam dauryqom. Deqa segi sai. Iga gago are miligiq di qalieonum, kumbra di bole. Osim deqa ti iga mandor nanjo anjam dauryqom.

⁶ Utru deqa ningi takis waiyeqnu. Mandor nanji Qotei aqa wau tamo bul unub deqa nanji gaigai singila na wau taqateqnu.

⁷ Deqa ningi na mandor nanjo ingi ingi olo enjroqniy. Osib takis o qaji tamo nanjo banq di takis atoqniy. Od, ningi tamo kokba kalil nanjo sorgomq di geregere sosibqa nanjo anjam quoqnsib kumbra bole bole osornjroqniy. Osib nanjo ñam soqtoqniy.

Ningi qalaqalaiyo kumbra dauryoqniy

⁸ Ningi was bei aqa ingi ingi qudei ejunub di nunjoq di sokobaiyaiq. A qa kamba olo yiy. Ariya kumbra bole bei nunjoq di gaigai soqneme. Kumbra agiende. Ningi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqniy. Tamo a qalaqalaiyo kumbra dauryqas di a dal anjam kalil dego keretosim dauryekritqas.

⁹ Iga qalie, dal anjam a endegsi marqo, “Ningi tamo bei qalsib moyotaib. Ningi bajinaib. Ningi was bei aqa ingi ingi qa mamaulngaiq. Ningi was bei aqa uña jejamu ojetaib.” Anjam bei dego unu. Anjam agiende, “Ni ino segi jejamu gereiyeqnum dego kere ni ino was nanji degsim geregereinjroqne.” O ijo was, anjam qujai dena dal anjam kalil kabutejunu.

¹⁰ Tamo bei na tamo bei qalaqalaiyqas di a na tamo di kumbra uge bei yqa keresai. Deqa a qalaqalaiyo kumbra dauryqas di a dal anjam kalil dego keretosim dauryekritqas.

Ningi kumbra bole dauryosib walweloqniy

¹¹ Ningi kumbra degyoqniy. Bati iga bini unum qaji endi ningi qalie. Ningi ñeio qa kumbra uratosib tigelqajqa bati agi brantqo. Ningi qalie, Qotei na iga elenqajqa bati isaq yala sonaqa iga Kristus qa gago areqalo singilatam. Ariya bini Qotei na iga elenqajqa bati jojomqo.

¹² Qolo koboeqnaqa sawa suwanqa laqnu. Deqa iga ambru qaji kumbra kalil uratosim suwan qaji kumbraq di sosim qoto qa gara bul jugwom.

¹³ Tamo a qanam walweleqnu dego kere iga kumbra bole tintinj na walweloqnqom. Deqa iga diqoqnsim alan kobaoqnsim ya uge uyoqnsim nanarioqnqasai. Iga sambala kumbra dego yoqnqajqa are pruggoqnm kumbra uge jigat yoqnqasai. Iga laña laña njirinoqnsim tamo qudei nanji qa are ugeigoqnqasai.

¹⁴ Ningi Tamo Koba Yesus Kristus beteryosib a gara bul jigsib soqniy. Sosib deqa ningi nunjo segi jejamu qa areqalo namij dauryoqnaib.

14

Ninji nunjo Kristen was nanji peginjraib

¹ Tamo ungasari qudei Yesus qa nanjo areqalo sinjilateq nub qaji nanjo areqalo di kiñala sinjilaosai unu. Deqa ninji nanjo kumbra pegiyosib uge qa minjraib. Osib nanji koba na anjam na qotaib. Ninji nanji osib gereinjriy.

² Nanjo areqalo kiñala sinjilaosai unu deqa nanji damu uyosaieq nub. Kalil getenteq nub. Ariya tamo ungasari qudei Yesus qa nanjo areqalo sinjilateq nub qaji nanji qalie, nanji inji kalil uyqa kere. Osib nanji inji kalil uyeq nub. Nanji inji bei getentosaieq nub.

³ Deqa ninji quiy. Tamo ungasari inji kalil uyeq nub qaji nanji na olo tamo ungasari damu getenteq nub qaji nanji uge qa minjraib. Tamo ungasari damu getenteq nub qaji nanji na kamba dego tamo ungasari inji kalil uyeq nub qaji nanji uge qa minjraib. Qotei na nanji kalil elenjej.

⁴ Ni tamo kiyero deqa ni tamo bei aqa kanjal tamo a uge qa minjqam? A wau bole yqas kiyo aqa wau ulonqas kiyo di aqa wau qa gate a segi na pegiyqas. E are qalonum, kanjal tamo di a wau bole yqa kere. Tamo Koba Qotei na a sinjila yimqa a wau bole yqas.

⁵ Tamo bei a endegsi are qalqas, “Bati qudei yori bati kokba. Bati qudei bati lanaj.” Ariya tamo bei a marqas, “Sai. Bati kalil kerekere unub.” O ijo was, ninji segi segi nunjo areqalo geregere tenemtosib areqalo bole ti soqniy.

⁶ Tamo qudei nanji yori bati kokba uneq nub di nanji Tamo Koba a qa are qaloqnsib deqa uneq nub. Tamo qudei nanji inji kalil uyeq nub di nanji Tamo Koba a qa are qaloqnsib deqa uyeq nub. Nanji inji uyqa oqnsib Qotei pailyoqnsib uyeq nub. Tamo qudei nanji inji qudei getenteq nub. Di nanji Tamo Koba a qa are qaloqnsib deqa getenteq nub. Nanji inji getentqa oqnsib Qotei pailyoqnsib getenteq nub.

⁷ Iga qalie, tamo bei a endegsi marqa keresai, “Ijo nambile di ijo segi nambile. E segi na taqatejunum. E moiqai di e segi na marsiy moiqai.” A degsi marqa keresai.

⁸ Iga nambile sqom di iga Tamo Koba a qa are qalsim nambile sqom. Iga moiqom di iga Tamo Koba a qa are qalsim moiqom. Deqa iga nambile sqom kiyo iga moiqom kiyo di iga Tamo Koba aqa segi tamo ungasari sqom.

⁹ Kristus a dego moisiq olo nambile osiq subq na tigelej. Deqa a tamo nambile so qaji nanji ti tamo moreño qaji nanji ti nanjo Tamo Koba gaigai sqas.

¹⁰ Ninji kiyaqqa nunjo Kristen was nanjo kumbra pegiyocnsib uge qa minjreq nub? Osib nanji misilinjreq nub? Ninji

qalie, mondonj iga kalil Qotei aqa ulatamuq di tigelamqa a na iga pegigwas.

¹¹ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenjrenjyeb unu, “E segi Tamo Koba. E nambile gaigai unum. Mondonj tamo ungasari kalil nanjgi ijoq bosib ijo areq di sinja pulutosib nanjo medabu qujaitosib merbqab, ‘Ni segi Qotei.’ ”

¹² Qotei aqa anjam degsi unu deqa iga qalieonum, dinjo bati qa iga segi segi kalil Qotei aqa ulatamuq di tigelosim gago kumbra kalil babtosis minjnam a quqwas.

Ninji nunjo Kristen was nanjgi kumbra ugeq breinjraib

¹³ Deqa iga gago Kristen was nanjgi uge qa minjrqasai. Osim nanji uneq breinjrqasai.

¹⁴ Tamo Koba Yesus na e powo ebej deqa e qalieonum, inji inji kalil Qotei na gereiyelenj qaji di jiga bei saiqoji. Ariya Kristen was bei a endegsi are qalqas, “Inji di jigat.” A degsi are qalsim deqa a inji di getentqas.

¹⁵ Ariya a inji di getentimqa ninji olo inji di uyib nunjsimqa a are gulbeiyqas. Nunjo kumbra dena ninji qalaqalaiyo kumbra uratosib nunjo Kristen was aqa are gulbetetqab. Kristus a nunjo was di qalaqalaiyosiq moiyej deqa ninji nunjo inji uyo qa osib a ugeugeiyaib.

¹⁶ Ninji mareqnub, “Iga inji di uyqom di kumbra bole.” Di ninji kere mareqnub. Ariya nunjo kumbra bole di Kristen was qudei nanji unsib olo uge qa marqab di keresai. Deqa unjum, ninji inji di uyaib.

¹⁷ Mondor Bole na aqaryaigimqa iga kumbra bole ti lawo kumbra ti arebolebole ti sqom gam dena Qotei a gago Mandor Koba sosim iga taqatgwas. Iga inji ti ya ti uyoqnqom gam dena sai.

¹⁸ Tamo nanji ijo anjam deqa are qalsib Kristus aqa wau ojgab di Qotei a nanji qa tulan arearetoqnqas. Amqa tamo ungasari kalil nanji na nanji unjrsib marqab, “Nanjgi tamo bole.”

¹⁹ Deqa iga kalil lawo na sosim gago Kristen was nanji singilatnjroqnqom.

²⁰ Ninji inji uyo na Qotei aqa wau ugetaib. Bole, ninji inji kalil uyqa kere. Ariya ninji inji bei uysib dena nunjo Kristen was bei uneq waiyqab di kumbra uge.

²¹ Ninji damu ti wain ti uysibqa kiyo kumbra bei ysibqa kiyo dena nunjo was bei uneq waiyqab di kumbra uge. Deqa ninji kumbra di uratij.

²² Ninji Qotei qa nunjo areqalo singilateqnub deqa ninji qalie, ninji inji kalil uyqa kere. Ariya nunjo qalie di nunjo are miligiq di ulitib soqnem. Yim Qotei a segi unqas. Ninji

inġi bei uyqa marsib are gulbeinġwasai di niġi arebolebole na uyyi.

²³ Ariya nuġgo ambleq di tamo bei a inġi bei uyqa osim are gulbeyim uyqas di a une ti sqas. A Qotei qa aqa areqalo sinġilateqnu ariya a inġi di uyqa osim are gulbeyim uyqas di a une atqas.

15

Niġi Kristus aqa kumbra dauryoqniy

¹ Tamo uġgasari qudei Yesus qa naġgo areqalo sinġilateqnu b qaji naġgo areqalo di kiñala sinġilaosai unu. Deqa iġa sinġila ti unum qaji iġa na naġgi aqaryainjroqnsim naġgo gulbe qoboiyetnjroqnqom. Iġa gago segi jejamu aqaryaiyqajqa are qalqasai.

² Iġa gago Kristen was naġgi aqaryainjroqnsim sinġilatnjroqnqom.

³ Iġa qalie, Kristus a dego aqa segi jejamu aqaryaiyosaio-qnej. A nami endegsi Qotei pailyej, “O Abu, tamo qudei ni qa anjam uge mareqnu b qaji naġgi e qa dego anjam uge mareqnu b.” Qotei aqa anjam di aġi nenġrenq di unu.

⁴ Qotei aqa anjam kalil nami nenġrenyeb qaji di iġa Qotei aqa gam osorgwajqa deqa osib nenġrenyeb. Anjam dena gago are sinġilatetgim iġa sinġila na tigeluqnsim Qotei na mondoġ iġa elenqajqa deqa tarinjoqnsim sqom. Utru deqa nenġrenyeb.

⁵ Qotei a segi na gago are sinġilatetgoqnsiq aqaryaigeqnaqa iġa sinġila na tigeleqnum. Deqa a na marimqa niġi kalil koba na Kristus Yesus aqa kumbra dauryosib areqalo qujaitosib soqniy.

⁶ Sosib niġi kalil medabu qujaitoqnsib gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei aqa ñam soqtoqniy.

Kristus na Juda naġi ti sawa bei bei qaji naġi ti aqaryainjrej

⁷ Kristus a niġi qa areboleboleiyonaq niġi gereinġej dego kere niġi nuġgo Kristen was naġgi qa areboleboleinġim gere-injroqniy. Yim nuġgo kumbra dena niġi Qotei aqa ñam tulaġ soqtoqniy.

⁸ E endegsi marqai. Kristus a Juda naġi qa are qalsiq wauoqnej. Qotei aqa anjam kalil bole. A nami Juda naġgo moma utru naġi inġi bole bole enjrqa marej. Anjam di sinġilatqajqa deqa Kristus a wauoqnej.

⁹ Kristus a sawa bei bei qaji naġi qa dego wauoqnej. Qotei a naġi qa dulej aqa kumbra di naġgi qalieosib aqa ñam soqtqajqa deqa Kristus a wauoqnej. Aġi Kristus aqa anjam bei nami endegsib nenġrenyeb unu, “E sawa bei bei qaji naġgo ambleq di ino ñam soqtoqnai. E ino ñam soqtqa oqnsiy ni qa louoqnai.”

¹⁰ Anjam bei dego unu, “O sawa bei bei qaji ningi ti Qotei aqa segi tamo ungasari kalil nanngi ti koba na areboleboleingim soqniy.”

¹¹ Anjam bei dego unu,
“O sawa bei bei qaji kalil,
ningi Tamo Koba aqa ñam soqtoqniy.
Od, ningi kalil aqa ñam soqtoqniy.”

¹² Aisaia a dego Qotei aqa medabu osiqa anjam bei endegsi marej, “Mondor Devit aqa abu Jesi aqa moma nanngoq dena mandor kobaquja bei brantqas. Brantosim a na sawa bei bei qaji kalil nanngi taqatnjroqngas. Nanngi a bosim boletnjrqajqa deqa are qalsib tarinjoqnsib sqab.”

¹³ O ijo was, Qotei a nami ingi ingi bole bole egwajqa marej deqa iga tarinjoqnsim unum. Ningi Qotei qa nungo areqalo singilateqñub deqa a na ningi tulan keretngimqa ningi arebolebole ti are lawo na ti soqniy. Amqa Mondor Bole na ningi singilatngimqa ningi ingi bole bole Qotei a nami engwa marej qaji deqa tarinjoqnsib soqniy.

Pol a Qotei aqa wau ojoqnej deqa a tulan areboleboleiyqnej

¹⁴ O ijo was kalil, ijo are miligiq di e qalieonum, ningi kumbra bole gaigai yeqñub. Ningi powo koba ti unub deqa ningi Qotei aqa tamo ungasari nanngi gam bole osornjreqñub.

¹⁵ Qotei a e qa are boleiyonaq wau ebej deqa e anjam singila endi nengrenyosim nunngoq qarinyonum. Ningi ijo anjam endeqa are walngaim deqa e nengrenyonum.

¹⁶ E Kristus Yesus aqa wau tamo unum deqa e sawa bei bei qaji nanngo ambleq di wauoqnsim Qotei aqa anjam bole nanngi minjre minjre laqñum. E nanngi joqsiy Qotei aqa ulatamuq di atrainjrobultqa Qotei a nanngi qa tulan areboleboleiyqajqa deqa e waueqñum. Mondor Bole na nanngi singilatnjrimqa nanngi Qotei aqa segi kumbra boleq di sosib dauryqajqa deqa ti e nanngi qa waueqñum.

¹⁷ Aqo Kristus Yesus wo ombla waueqñum deqa e Qotei aqa wau yqajqa tulan areboleboleibeqñu.

¹⁸⁻¹⁹ Kristus a nami ijo medabu na ti ijo ban na ti wau yoqnej. Wau deqa segi e ningi saingwai. E wau bei qa ningi saingwasai. Kristus na e singila ebeqnaqa e manwa gargekoba yoqñem. Qotei aqa Mondor na dego e singilatbeqnaqa e wauoqñem. Kristus a kumbra kalil di yoqnej. Di kiyaaqa? A na sawa bei bei qaji nanngo are tigeltetnjrimqa nanngi Qotei aqa anjam dauryqajqa deqa. E Jerusalem dia wau utru atsim Kristus aqa anjam bole mare mare laqñsim gilsim torei Ilirikum sawaq di diñtem.

²⁰ E are qalem, e na tamo ungasari Kristus aqa ñam qaliesai qaji nanngo sawaq di Qotei aqa anjam bole palontogñai. Tal

ai utru tamo bei na tigeltej qaji gogeq di e olo tal atqasai. E degsi are qalem.

²¹ Agi Qotei aqa anjam bei endegsi nenngrenq di unu, “Tamo ungasari Kristus aqa ñam nami quosai qaji nanngi a unqab. Tamo ungasari aqa anjam nami quosai qaji nanngi qusib a qa poinjrqas.”

Pol a Rom Kristen nanngi unjrsim dena Spen sawaq gilqas

²² O ijo was, e Qotei aqa wau di ojeqnum deqa e nunngoq bqajqa gam getenjejunu. Deqa e nunngoq bqa yeqnam keresai-ibegnu.

²³ Wausau gargekoba e ninngi nunngwajqa are qaloqnem. Ariya bini e sawa endia wau bei saiqoji.

²⁴ Deqa e Spen sawaq gilqa osiy e mati nunngoq bosiy nunngsiy ninngi ti koba na sokiñalayitqa ninngi ingi ingi qa aqaryaibibqa e Spen sawaq gilqai.

²⁵ Ariya e mati Jerusalem aisiy dia Juda Kristen nanngi unjrnsiy aqaryainjrqai. Nanngi Qotei aqa segi tamo ungasari unub.

²⁶ Nanngi qudei ingi ingi qa truqueqnum deqa Kristen was Masedonia sawa ti Akaia sawa ti di unub qaji nanngi na nanngi aqaryainjrqa marsib silali koroiyeb unu.

²⁷ Nanngi nanngo segi areqalo na silali di koroiyeb. Juda Kristen nanngi na nanngi Qotei aqa anjam qa aqaryainjreqnub deqa nanngi na kamba olo Juda Kristen nanngi jejamu qa ingi ingi qa aqaryainjreqnub. Nanngo wau bole agide.

²⁸ Deqa e mati silali koroiyqajqa wau di kobotosiy silali di Jerusalem osiy aisiy bunuqna e Spen sawaq gilqa osiy e nunngoq bosiy nunngwai.

²⁹ E qalieonum. E nunngoq bqai di e Kristus aqa kumbra bole kalil ijoq di maqejunu qaji di osi bosiy ninngi osorngitqa dena ninngi singilaqab.

³⁰ O ijo was ninngi gago Tamo Koba Yesus Kristus a qa ti qalaqalaiyo kumbra Mondor na iga osorgeqnu qaji deqa ti are qalsibqa e koba na Qotei pailyqajqa waukobaoqnqom. Od, ninngi e qa Qotei pailyoqniy.

³¹ Yim Qotei na e aqaryaibosim anjam gotranjo tamo Judia sawaq di unub qaji nanngo banq dena e olo oqas. E Qotei aqa segi tamo ungasari Jerusalem di unub qaji nanngi qa silali koroiyeqnum. Ninngi Qotei pailyibqa a na nanngo are tigeltet-njrimqa nanngi ijo wau deqa tulan areboleboleinjrqas.

³² Qotei na marim e nunngoq bosiy nunngsiy dena e areboleboleibqas. Osiy ninngi koba na aqaratosim dena e singila oqai.

³³ Qotei a are lawo qa utru. A ninngi kalil koba na soqnebe. Bole.

16

Pol a kaiye anjam Rom Kristen nanngoq qarinyej

¹ Ningi gago jaja Fibi osib gereiyooqniy. A na Kristen tamo ungasari Senkria qureq di unub qaji nanngi qa waukobaeqnu.

² Ningi Tamo Koba a qa are qalsib Fibi qalaqalayoqniy. Ningi Qotei aqa segi tamo ungasari unub deqa ningi kumbra bole dauryosib Fibi qalaqalayoqniy. Fibi a gulbe ti soqnimqa kiyo inngi bei qa truquamqa kiyo ningi na aqaryaiyiy. A nami tamo ungasari gargekoba nanngi aqaryainjroqnsiq e dego aqaryaiboqnej. Deqa ningi a urataib. A kamba dego aqaryaiyiy.

³ Ningi na ijo kaiye anjam endi osib Prisila Akwila wo nanngi aiyel minjriy. Nanngi aiyel e koba na Kristus Yesus aqa wau ojeqnum.

⁴ Nami jeu tamo nanngi na e lubqa laqnab nanngi aiyel moiqa ulaosai. Nanngi e aqaryaibeb. Deqa e nanngi aiyel minjreqnum, "Keretonub." E segi sai. Kristen tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanngi dego nanngi aiyel minjreqnub, "Keretonub."

⁵ Ariya ningi na ijo kaiye anjam endi osib Kristen tamo ungasari kalil Prisila Akwila wo nanngo talq di loueqnub qaji nanngi dego minjriy.

Osib Epainetus dego ijo kaiye anjam endi minjiy. E a tulan qalaqalaye qnum. A Esia sawa qaji. Tamo kalil Esia sawaq di unub qaji nanngi are bulyosaisonabqa Epainetus a namoqna are bulyosiq Kristus qa aqa areqalo singilatej.

⁶ Ningi na ijo kaiye anjam endi osib Maria dego minjiy. A ningi aqaryaingwa maroqnsiq waukobaoqnej.

⁷ Ningi na ijo kaiye anjam endi osib Andronikus Junias wo nanngi aiyel dego minjriy. Nanngi aiyel ijo len nanngi. Jeu tamo nanngi na nanngi aiyel e ombla ojelenosib tonto talq di breigonab soqnem. Qotei na nanngi aiyel wau enjrej deqa nanngi aqa anjam mare mare laqnub. Deqa nanngi aiyel dego nam ti. E are bulyosaisonam nanngi aiyel namoqna are bulyosib Kristus qa nanngo areqalo singilateb.

⁸ Ariya ningi ijo kaiye anjam endi Ampliatus dego minjiy. E Tamo Koba aqa nam na a tulan qalaqalaye qnum.

⁹ Ningi Urbanus dego ijo kaiye anjam endi minjiy. A iga ti koba na Kristus aqa wau ojeqnum. Ningi Stakis dego ijo kaiye anjam endi minjiy. E a tulan qalaqalaye qnum.

¹⁰ Ningi Apeles dego ijo kaiye anjam endi minjiy. Iga qalieonum, a bole Kristus dauryeqnu.

Ningi ijo kaiye anjam endi osib Aristobulus aqa tal qujai nanngi ti dego minjriy.

¹¹ Osib Herodion a dego ijo kaiye anjam endi minjiy. A ijo lej.

Ninji ijo kaiye anjam endi osib Narsisus aqa tal qujai nanji ti dego minjriy. Nanji Tamo Koba aqa tamo bole unub.

¹² Ninji Trifina Trifosa wo nanji aiyel dego ijo kaiye anjam endi minjriy. Nanji aiyel Tamo Koba a qa waukobaeqnum.

Ninji ijo kaiye anjam endi osib Persis dego minjiy. E a tulan qalaqalaiyeqnum. A Tamo Koba aqa wau singila na ojeqnu.

¹³ Ninji ijo kaiye anjam endi Rufus dego minjiy. A tamo bolequja sosisq Tamo Koba dauryeqnu. Ninji aqa ai dego ijo kaiye anjam endi minjiy. A ijo ai bul.

¹⁴ Ninji ijo kaiye anjam endi osib Asinkritus, Flegon, Hermes, Patrobas, Hermas nanji minjriy. Osib Kristen was kalil nanji koba na unub qaji nanji dego minjriy.

¹⁵ Osib Filologus Julia wo nanji aiyel dego ijo kaiye anjam endi minjriy. Ninji na ijo kaiye anjam endi osib Nereus na aqa jaja na Olimpasi na ariya Qotei aqa tamo ungasari kalil nanji koba na unub qaji nanji ti minjriy.

¹⁶ Ninji na nunjo Kristen was kalil nanji segi segi kundonjriy. Kumbra di agi Qotei aqa segi tamo ungasari kalil nanji yeqnum.

Kristus aqa tamo ungasari qure qure kalilq di unub qaji nanji na dego ninji kaiyeinjonub.

Tamo qudei na Kristen nanji potoaiyeltnjreqnum

¹⁷ O ijo was, nunjo ambleq di tamo qudei nanji Qotei aqa anjam ninji nami qusib dauryeb qaji di gotranjoqnsib olo bubulyeqnum. Osib Kristen nanji potoaiyeltnjroqnsib uneq breinjreqnum. Deqa e ninji singila na endegsi merngwai. Ninji tamo deqaji nanji qa geregere nam atoqnsib nanji qoreinjriy.

¹⁸ Tamo deqaji nanji gago Tamo Koba Kristus aqa wau ojosaieqnum. Nanji nanjo segi jejamu qa kumbra qa are qaloqnsib dauryeqnum. Osib tamo ungasari nanji walawalainjroqnsib gisa gisanjroqnsib nanji nanaritnjreqnum. Tamo ungasari nanji di kumbra bole ti kumbra uge ti geregere pegiyosaieqnum.

¹⁹ O ijo was, e ninji qa tulan areboleboleibeqnu. Di kiyaaqa? Ninji Qotei aqa anjam geregere dauryeqnab tamo ungasari kalil nanji deqa queqnum. Ariya e ninji endegsi merngwai. Ninji kumbra bole yqajqa geregere poinjoqnum kumbra uge yqajqa nanariosib soqniy.

²⁰ Qotei a are lawo qa utru. Sokiñala a na Satan ojsim osi bosim nunjo singaq di atim ninji na sosqab.

Gago Tamo Koba Yesus a ninji qa are boleiyeme.

Tamo qudei na kaiye anjam Rom Kristen nanjoq qarinyeb

²¹ Timoti a e ombla wauo qaji. A na ningi kaiyeingwo. Lusius na Jeson na Sosipater na nanngi qalub dego ningi kaiyeingonub. Nanngi qalub ijo len nanngi.

²² Ijo ñam Tertius. E Pol aqa medabuq na anjam kalil endi osim ijo segi ban na nengrenyonum. E dego Tamo Koba aqa ñam na ningi kaiyeingonum.

²³ Gaius a dego ningi kaiyeingwo. A na e osiqa aqa segi talq di e gereibeqnu. Osiqa Kristen tamo ungasari kalil qure endia loueqnub qaji nanngi dego gereinjreanu.

Erastus Kwartus wo nanngi aiyel dego ningi kaiyeingonub. Erastus a Korin qure nanngo silali taqateqnu qaji tamo. Kwartus a gago Kristen was.

²⁴ Gago Tamo Koba Yesus Kristus a ningi kalil qa are boleiyeme. Bole.

Iga Qotei aqa ñam soqtoqnqom

²⁵ Yesus Kristus aqa anjam bole e mare mare laqnum qaji dena Qotei na ningi torei singilatngwa kere. Tulan nami Kristus aqa anjam bole di uliesoqnej.

²⁶ Ariya bini Qotei na anjam di boleq ateqnu. Qotei ñambile gaigai unu qaji a marnaqa aqa medabu o qaji tamo nanngi anjam di nengrenyonab soqnej. Sonaqa iga na olo osim tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanngi minjre minjre laqnum. Deqa nanngi uli anjam di quoqsib poinjreanu. Qotei na anjam di boleq ateqnu. Di kiyaqa? Tamo ungasari sawa bei beiq di unub qaji nanngi anjam di qusib nanngo areqaloq di singilatosib dauryqajqa deqa.

²⁷ Qotei qujai di a powo koba ti unu. Deqa iga bati gaigai Yesus Kristus aqa wau na Qotei aqa ñam soqtoqnqom. Bole.

1 KORIN

Pol a Yesus aqa anjam mare mare laqnu

¹⁻² E Pol. Kristus Yesus na e qarınbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Qotei aqa segi areqalo na e metbosiqa wau di ebej. O ijo was kalil, aqo gago was Sostenes wo anjam endi nenğrenjosim nuńgoq qarınjonum. Nińgi Korin qureq di Qotei qa loueqnub qaji. Kristus Yesus na nińgi eleńosiqa Qotei aqa segi kumbra boleq di atej. Qotei na nińgi aqa segi tamo unğasari sqa marsiqa nińgi gıltngej. Osiqa Kristen kalil qure qureq di gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa ñam meteqnub qaji nańgi dego gıltnrej. Yesus a gago Tamo Koba. A Kristen kalil nańgo Tamo Koba.

³ Gago Abu Qotei wo Tamo Koba Yesus Kristus wo nańgi aiyel nińgi qa are boleınjrimqa nińgi lawo na soqniy.

Pol a Korin Kristen nańgi qa are qaloqnsiq Qotei bińiyeqnu

⁴ Kristus Yesus aqa wau na Qotei a nińgi qa are boleiyej. Deqa e bati gaigai nińgi qa are qaloqnsim ijo Qotei bińiyeqnum.

⁵⁻⁶ Kristus aqa anjam iga nami nińgi merngoqnem qaji di nuńgo are miligiq di sińgila na waueqnu. Nińgi Kristus beteryejunub deqa Qotei na nuńgo kumbra kalil qa ti nuńgo anjam maro qa ti nuńgo powo qa ti nińgi tulań keretńgej.

⁷ Deqa nińgi gago Tamo Koba Yesus Kristus a mondon brantim unqajqa tarınqonsib unub. Nińgi Qotei aqa Mondor aqa sińgila ejunub deqa nińgi sińgila bei qa truquosaieqnu.

⁸ Yesus Kristus a nińgi gaigai sińgilatńgoqnimqa nińgi sińgila na tigeloqnsib gilsib gilsib dińo bati itqab. Yimqa gago Tamo Koba Yesus Kristus a lań qureq na brantim nińgi Qotei aqa ñamgalaq di une saiqoji sqab.

⁹ Yesus Kristus a Qotei aqa Niri. A gago Tamo Koba. Qotei na nińgi metńgej deqa nińgi Yesus beteryosib a ombla are qujaitosib unub. Qotei a tamo bole unu deqa a nińgi uratńgwasai.

Korin Kristen nańgi ñirińqonsib pupoeqnu

¹⁰ Ariya ijo was kalil, e gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa ñam na nińgi sińgila na endegsi mernğwai. Nińgi kalil anjam qujai maroqniy. Nińgi anjam bei bei qa ñirińosib pupoelenjaib. Nińgi areqalo qujaitosib koba na geregere soqniy.

¹¹ Tamo nańgi Kloe aqa talq di unub qaji nańgi na e endegsib merbonab quem, “Korin Kristen nańgi ñirińqonsib anjam na qoteqnu.”

¹² O ijo was kalil, nińgi anjam na qoteqnu qaji nuńgo utru agiende. Nińgi qudei mareqnu, “E Pol dauryo qaji tamo.”

Niŋgi qudei mareqñub, “E Apolos dauryo qaji tamo.” Niŋgi qudei mareqñub, “E Pita dauryo qaji tamo.” Ariya niŋgi qudei mareqñub, “E Kristus dauryo qaji tamo.” Niŋgi anjam na qoteqñub qaji nuŋgo utru agide.

¹³ Niŋgi kiyaaqa kumbra degyeqñub? Kristus a segi poelenosiq tamo gargekobaej kiyo? E Pol e segi niŋgi qa ñamburbasq di moiyeñ kiyo? Niŋgi ijo ñam na yanso eb kiyo? Di sai.

¹⁴ E nami nuŋgo ambleq di sosim e tamo qudei naŋgi yansñrosaiognem. E ijo kumbra deqa are qaloqñsim Qotei biñiyeqñum. Od, Krispus Gaius wo naŋgi aiyel e na yansñjrem.

¹⁵ Deqa tamo bei a endegsi marqa keresai, “E Pol aqa ñam na yanso em.”

¹⁶ Bole, tamo naŋgi Stefanas aqa talq di unub qaji naŋgi dego e na yansñjrem. Ariya e tamo qudei naŋgi dego yansñjrem kiyo di e poibosai.

¹⁷ Kristus na e tamo naŋgi yansñjrqa marsiq e qarñbosai. E aqa anjam bole palontqajqa osiq e qarñbej. Deqa e mandam tamo naŋgo powo na Kristus aqa anjam palontosaieqñum. E degyeqñum qamu Kristus a ñamburbasq di moiyej di a laña moiyej qamu.

Kristus a Qotei aqa siŋgila ti powo ti unu

¹⁸ Tamo naŋgi padalqa gamq di unub qaji naŋgi mareqñub, “Kristus a ñamburbasq di moiyej anjam di nanari anjam.” Naŋgi degsib mareqñub. Ariya iga Qotei na elenqñu qaji iga mareqñum, “Kristus a ñamburbasq di moiyej anjam di Qotei aqa siŋgila ti unu.”

¹⁹ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenğrenyeb unu, “Powo tamo naŋgo powo e na taqal atetñjrqai. Qalie tamo naŋgo qalie dego e na kobotetñjrqai.”

²⁰ O ijo was kalil, powo tamo ti dal anjam qalie tamo ti naŋgi qa iga kiyersi marqom? Iga endegsi marqom. Naŋgi mandam qaji powo ejunub deqa Qotei na naŋgi olo nanaritñjreqñu. Od, tamo naŋgi anjam na qotqajqa arearetñjreqñu qaji naŋgi di Qotei na olo nanaritñjreqñu.

²¹ Mandam tamo naŋgo powo na naŋgi Qotei qalieqa keresai. Qotei na aqa segi powo na gam getentetñjrej deqa naŋgi a qa qalieqa keresai. Naŋgi a qa qalieqajqa gam bei a na osornjrej. Gam agiende. Anjam iga palonteqñum qaji di tamo naŋgi qusib Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilatqab di Qotei na naŋgi elenqas. Gam dena qujai naŋgi Qotei qa qalieqab. Ariya tamo qudei naŋgi anjam di quoqñsib mareqñub, “Di nanari anjam.”

²² Agi Juda naŋgi Qotei aqa mañwa laña unqajqa mareqñub. Grik naŋgi mandam qaji powo oqajqa tulañ siŋgilaeqñub.

²³ Kristus a namburbasq di moiyej anjam di iga palontoqnsim laqnam Juda nanqi quoqnsib uge qa mareqñub. Grik nanqi anjam di quoqnsib nanari qa mareqñub.

²⁴ Ariya tamo ungasari Qotei na metnjrej qaji di Juda ti Grik ti nanqi qalie, Kristus a Qotei aqa singila ti powo ti unu.

²⁵ Mandam tamo nanqi mareqñub, “Anjam di nanari anjam.” Di sai. Anjam di Qotei aqa powo ti unu. Anjam dena mandam tamo nanqo powo tulan bunyejunu. Mandam tamo nanqi mareqñub, “Anjam di singila saiqoji.” Di sai. Anjam di Qotei aqa singila ti unu. Singila dena mandam tamo nanqo singila tulan bunyejunu.

²⁶ O ijo was ninqi are qaliy. Qotei na ninqi metnjej bati deqa ninqi gargekoba mandam qaji powo saiqoji soqñeb. Ninqi gargekoba singila saiqoji soqñeb. Ninqi gargekoba ñam saiqoji soqñeb.

²⁷ Tamo qudei nanqi mandam qaji powo ejunub deqa nanqi mareqñub, “Tamo Qotei na giltnjrej qaji nanqi nanari tamo.” Yeqñab nanari tamo nanqi dena olo mandam qaji tamo nanqi di jemai enjreñub. Tamo singila ti unub qaji nanqi mareqñub, “Tamo Qotei na giltnjrej qaji nanqi singila saiqoji unub.” Yeqñab tamo singila saiqoji nanqi dena olo mandam qaji tamo nanqi di jemai enjreñub.

²⁸ Tamo ñam ti unub qaji nanqi mareqñub, “Tamo Qotei na giltnjrej qaji nanqi ñam saiqoji unub.” Yeqñab tamo ñam saiqoji nanqi dena olo mandam qaji tamo nanqi di ñam aguq atetnjreñub.

²⁹ Deqa iga qalieonum, Qotei aqa ñamgalaq di tamo bei na aqa segi ñam soqtqa keresai.

³⁰ Qotei a segi na ninqi Kristus Yesus aqa banq di atej. Deqa Kristus aqa wau na iga Qotei aqa powo ejunum. Kristus aqa wau na iga tamo bole tintinj unum. Aqa wau na iga Qotei aqa segi kumbra boleq di sosim walweleqñum. Aqa wau na Qotei a gago uneq na iga awaigej deqa gago une na iga olo taqatgwa keresai.

³¹ Utru deqa iga gago segi ñam soqtqa keresai. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Tamo bei a ñam bei soqtqa marsimqa a Tamo Koba aqa ñam segi soqtme.”

2

Korin Kristen nanqi Yesus qa nanqo areqalo singilateqñub

¹ O ijo was kalil, e nami nungoq bosim Qotei aqa anjam palontoqnsim merngoqñem bati deqa e mandam qaji powo na anjam palantosaiogñem. E anjam kokba lanja lanja palantosaiogñem.

² E endegsi are qaloqnem. E nungo ambleq di sosiy Yesus Kristus aqa anjam segi merngoqnqai. A namburbasq di moiyej anjam di segi ninji merngoqnqai. E degsi are qaloqnem.

³ E nungo ambleq di soqnem bati deqa e singila saiqoji soqnem. Deqa e ulagetoqnsim ginda gindañoqnem.

⁴ Anjam e palontoqnem qaji di e Qotei aqa Mondor aqa singila na palontoqnem. E mandam qaji powo na anjam palontit ninji qusib are bulyqajqa deqa are qalosaioqnem.

⁵ Deqa ninji Kristus qa nungo areqalo singilateb di mandam tamo nanjo powo na sai. Di Qotei aqa singila na.

Qotei aqa Mondor na iga powo bole egeqnu

⁶ Bole, Kristen qudei nanji Qotei aqa kumbra dauryqajqa singila ti unub. Deqa iga nanji anjam minjreqnam nanji powo bole eqnub. Powo di mandam qaji powo sai. Tamo kokba padalqa gamq di unub qaji nanjo powo sai dego.

⁷ Di Qotei aqa segi powo nami ulitesoqnej qaji. Powo di iga ubtoqnsim mareqnum. Powo di aqa utru agiende. Tulañ nami Qotei na iga lañ qureq oqwajqa gam gereiyetgej.

⁸ Powo di mandam qaji tamo kokba nanji poinjrosaiqnu. Nanji poinjrej qamu nanji na Tamo Koba lañ qureq di unu qaji a osib namburbasq di qamosai qamu.

⁹ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenngrenyeb unu, “Tamo nanjo namdamu na lañ qure qa inji inji unosaieqnub. Nanjo dabkala na inji inji deqa quosaieqnub. Nanjo areqaloq di inji inji di yala sosai. Inji inji di Qotei na tamo ungasari a tulañ qalaqalaiyeqnub qaji nanji segi gereiyetnjrej unu. Deqa nanji oqsib oqab.”

¹⁰ O ijo was kalil, anjam di nami uliesonaqa Qotei aqa Mondor na babtosiq iga mergej. Qotei aqa areqalo uliejunu qaji di Mondor a segi qalie. Qalie kalil agi Mondor aqaq di unu.

¹¹ Tamo bei a tamo bei aqa areqalo qalieqa keresai. Tamo aqa mondor aqa are miligiq di unu qaji a segi aqa areqalo qalie. Dego kere tamo bei a Qotei aqa areqalo qalieqa keresai. Qotei aqa Mondor a segi Qotei aqa areqalo qalie.

¹² O ijo was kalil, iga mandam qaji mondor osai. Iga Mondor agi Qotei aqaq na bej qaji di em. Deqa lañ qure qa inji inji Qotei na egeqnu qaji di iga qalie. Mondor na inji inji di iga osorgeqnu.

¹³ Iga inji inji deqa anjam mare mare laqnum. Iga mandam qaji tamo nanjo powo na anjam marosaieqnum. Mondor na iga powo egeqnaqa iga anjam mareqnum. Mondor aqa anjam di iga na tamo ungasari Mondor ti unub qaji nanji minjreqnum.

14 Tamo ungasari Qotei aqa Mondor ti sosai qaji nanği lan qure qa inği inği di oqa keresai. Di kiyaaqa? Nanği mareqnub, “Inği inği di nanari tamo nanço inği.” O ijo was kalil, inği inği di iga Mondor aqaq na elenqnum. Deqa tamo ungasari Mondor ti sosai qaji nanği inği inği deqa poinjrqa keresai. Tamo ungasari Mondor ti unub qaji nanği segi inği inği deqa poinjrqa kere.

15 Od, tamo ungasari Mondor ti unub qaji nanği inği inği kalil geregere pegiyeqnub. Ariya tamo ungasari nanği di mandam tamo bei na peginjrqa keresai.

16 Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Tamo yai a Qotei aqa areqalo qalieqa kere? Osim a gam osoryqa kere? Tamo dego bei sosai.” Ariya iga Kristus aqa areqalo ejunum.

3

Pol Apolos wo nanği Qotei aqa wau tamo bole

1 O ijo was kalil, e nunço ambleq di soqnem bati deqa ninği Kristus aqa kumbra geregere qalieosaisoqneb. Ninği anğro mom bul soqneb. E na tamo ungasari Qotei aqa Mondor dauryeqnub qaji nanği anjam damu ti minjreqnum. Ariya ninği areqalo namij dauryoqneb deqa e na anjam damu ti ninği mernğwa yeqnam ugeiboqnej.

2 Ninği anğro mom bul soqneb deqa ninği damu uyqa keresai. Deqa e ninği damu anaingosaiognem. E ninği munğum anaingognem. Agi bini ninği damu uyqa keresai unub.

3 Ninği areqalo namij dauryoqnsib unub. Agi ninği nunço Kristen was nanği qa are ugeinğeqnaqa koba na anjam na qotoqnsib laqnub. Nunço kumbra di jejamu qa kumbra uge. Di mandam tamo nanço kumbra.

4 Agi ninği qudei mareqnub, “E Pol dauryo qaji tamo.” Ninği qudei mareqnub, “E Apolos dauryo qaji tamo.” O ijo was kalil, nunço kumbra di mandam tamo nanço kumbra.

5 Apolos a tamo kiyero? E Pol e segi tamo kiyero? Aqo aiyel Qotei aqa wau tamo segi. Tamo Koba a na aqo aiyel wau segi segi egej. Deqa iga aqa anjam ninği mernğonam qusib Yesus qa nunço areqalo sinğilateb.

6 E wauq di inği yagonam Apolos a inği di ya atej. Ariya Qotei a segi na inği boletej.

7 Deqa tamo inği yageqnu qaji a ñam saiçoji unu. Tamo inği di ya ateqnu qaji a dego ñam saiçoji unu. Ariya Qotei inği boleteqnu qaji a segi ñam koba ti unu.

8 Tamo inği yageqnu qaji wo tamo inği di ya ateqnu qaji wo nanği aiyel ombla Qotei aqa wau ojeqnub. Mondonj Qotei na nanço wau segi segi pegiyosim awai enjrças.

⁹ Aqo aiyel Qotei ombla wau ojeqnum. Qotei aqa inġi wau agi ninġi.

Qotei aqa wau tamo nanġi tal gereiyo qaji tamo bul

Ninġi Qotei aqa tal bul unub.

¹⁰ Qotei a e qa are boleiyosiq wau ebej deqa e tal gereiyo qaji tamo bul unum. E tal gereiyqajqa qalie bole deqa e tal aqa utru atem. E tal aqa utru atem deqa tamo qudei nanġi olo tal ai gogeq di tal ateqnub. Deqa e nanġi endegsi minjreqnum, “Ninġi tal geregere atoqniy.”

¹¹ O ijo was ninġi qalie, Qotei na Yesus Kristus osiq a tal ai tuma qaji bul tigeltej unu. Deqa tamo qudei na olo tal ai tuma qaji bei ataib. Yesus a segi qujai tal ai tuma qaji bole.

¹² Ariya tamo nanġi tal ai gogeq di tal atqa oqnsib gol na ti silva na ti meniġ naimyo na ti nġamtaġ na ti liki na ti inġi nġenġi aqa sau na ti tal ateqnub.

¹³ Mondon Qotei na tamo nanġi peginjro batiamqa a nġamyuwo bulosim tamo kalil nanġo wau segi boleq atsim pegiyosim nanġo wau bole kiyo uge kiyo di unqas.

¹⁴ Tamo qudei nanġo wau di nġamyuwo na yugwasai deqa nanġi awai bole oqab.

¹⁵ Tamo qudei nanġo wau di nġamyuwo na yuelenqas deqa nanġo wau kalil torei loumqas. Ariya tamo nanġi di padalqasai. Nanġi nġamyuwoq di padalqa jomomoqni b Qotei na nanġi dena olo elenqas.

Ninġi Qotei aqa atra tal bul unub

¹⁶ Ninġi Qotei aqa atra tal bul unub. Qotei aqa Mondor a nunġo ambleq di unu. Di ninġi qaliesai kiyo?

¹⁷ Qotei aqa atra tal di agi ninġi. Deqa tamo bei na atra tal di ugeugeiyqas di Qotei na kamba tamo di ugeugeiyqas.

Iga tamo nanġo nġam soqtqasai

¹⁸ Ninġi nunġo segi jejamu gisanjaib. Ninġi qudei mandam qaji powo ti sosib endegsib are qaleqnub kiyo, “E powo koba ti unum”? Di sai. Ninġi endegsib mariy, “Bole, e nanari tamo.” Degsib marib Qotei na olo powo enġimqa dena ninġi powo bole oqab.

¹⁹ Tamo nanġi mandam tamo nanġo powo ti unub qaji nanġi Qotei aqa nġamgalaq di nanari tamo unub. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Tamo nanġi mandam tamo nanġo powo ti unub qaji nanġi kumbra uge uge yeqnub. Yeqnab Qotei a kamba nanġi padaltnjreqnu.”

²⁰ Anjam bei dego unu,

“Tamo nanġi mandam tamo nanġo powo ti unub qaji nanġo areqalo Tamo Koba a segi qalie.

A qalie, nanngo areqalo di uge deqa nanngi wau bei bei yeq nab ugeinjreanu.”

²¹ Deqa ninngi na mandam tamo nanngo ñam soqtoqnaib. Inngi inngi kalil di nunngo.

²² Apolos, Pita, e Pol, mandam, ñambile, moiyo, inngi inngi kalil bini unub qaji ti inngi inngi kalil bunuqna brantelenqab qaji ti di nunngo.

²³ Ariya ninngi Kristus aqa. Kristus a Qotei aqa.

4

Qotei a segi na aqa wau tamo nanngi peginjreanu

¹ O ijo was kalil, aqo Apolos wo iga Kristus aqa wau tamo. Iga Qotei aqa wau taqateqnum. Gago wau agiende. Iga Qotei aqa uli anjam mare mare laqnum. Ninngi iga qa degsib are qaloqniy.

² Ninngi qalie, wau taqato tamo a na wau lanja aqa medabu dauryoqngas. Dego kere e Qotei aqa medabu dauryeqnum.

³ Deqa anjam pegiyo tamo bei na kiyo ninngi na kiyo ijo kumbra pegiyqab di unngum. E deqa yala are qalqasai. E segi dego ijo kumbra pegiyosaieqnum.

⁴ Ijo kumbra uge bei unu kiyo di e geregere poibosai. Ariya e une saiqoji unum degsi marqa keresai. Tamo Koba a segi na e pegibqas.

⁵ Pegiyo bati brantosaiunu deqa ninngi na tamo qudei nanngi peginjroqnaib. Ninngi mati tariñesoqñibqa mondonj Tamo Koba a bosimqa a segi na inngi inngi kalil ambruq di uliejunub qaji di suwanjoq di atqas. Osim tamo kalil nanngo areqalo dego boleq atqas. Yim bati deqa Qotei a gago segi segi kumbra unsim boleq kiyo sai kiyo deqa mergwas.

Korin Kristen nanngi nanngo segi ñam soqteqñub

⁶ O ijo was kalil, aqo Apolos wo gago kumbra qa agi e na ninngi merngonum. Di kiyaaqa? Ninngi Qotei aqa anjam nenngrenq di unu qaji de ti olo anjam qudei ti turtosib diqoqnaib deqa. Osib tamo qudei nanngo ñam soqtoqnsib olo tamo qudei nanngo ñam aguq atoqnaib deqa.

⁷ Ninngi gate kokba unub e? Sai. Nunngo inngi bole kiye Qotei na ninngi engosai? Nunngo inngi inngi kalil agi Qotei na ninngi engej. Deqa ninngi kiyaaqa mareqñub, “Iga gago segi singila na inngi inngi kalil di ejunum”? Ninngi kiyaaqa nunngo segi ñam soqteqñub?

⁸ Agi ninngi are qaleqñub, “Iga inngi inngi kalil kere na unum. Iga ñoro koba ejunum. Deqa iga na Pol Apolos wo nanngi aiyel bunñjrsimqa iga segi mandor kokba bulonum.” O was ninngi degsib are qalaib. Ninngi mandor kokba bulonub gamu e ninngi qa tulan areboleboleibqoqa Apolos ombra na ninngi beterngosim ninngi koba na mandor kokba bulonum gamu.

⁹ Ijo areqalo agiende. Iga Yesus aqa anjam maro tamo unum deqa Qotei na gago ñam tulan aguq atej. Deqa iga tamo uge nanği bulonum. Tamo uge nanği agi anjam pegiyo tamo a na une ti qa minjroqnsiq moiyo tñjreqnu. Od, a na mandam tamo ti lan anğro ti nanğo ñamgalaq di nanği moiyo tñjreqnu. O ijo was kalil, iga tamo uge nanği di bulonum.

¹⁰ Iga Kristus aqa ñam osi laqnum deqa iga nanari tamo bulonum. Ariya niği powo ti sosib deqa niği Kristus qa qalie bole. Iga siğila saiqoji unum. Ariya niği siğila ti unub. Iga ñam saiqoji unum. Ariya niği ñam ti unub.

¹¹ Iga nami mam ti ya qar ti soqnem agi bini unum. Iga gara bolesai. Tamo qudei na iga ugeugeiqnub. Iga tal saiqoji.

¹² Iga ñes na ti gago segi ban na ti wauoqnsim unum. Tamo qudei na iga misilinqeqnab iga kamba olo nanği qa pailyeqnum. Tamo qudei na iga ugeugeiqnab iga gulbe di qoboiyeqnum.

¹³ Tamo qudei na iga yomuigeqna iga kamba olo nanği anjam bole minjreqnum. Iga tamo sougetejunub qaji nanği bulonum. Iga tamo unğasari kalil nanğo ñamgalaq di iği tulan jıgat bulosim unum. Iga nami degsi soqnem agi bini unum.

Pol na Korin Kristen nanği minjrej, “Niği ijo kumbra dauryiy”

¹⁴ O ijo was, niği ijo anjam endi sisiyosib jemaingwajqa e deqa nenğrenyosai. E nunğo areqalo tingitetıngwajqa deqa osim anjam endi nenğrenyonum. Niği ijo anğro bole. E niği tulan qalaqalaiıgeqnum.

¹⁵ Nunğo abu qujai agi e segi. Nunğo abu gargekoba sai. Tamo 10,000 nanği na Kristus aqa kumbra niği osorıgoqnaqab di unğum. E qujai Kristus Yesus aqa anjam bole niği mernğonam qusib are bulye. Dena e nunğo abuem.

¹⁶ Deqa e niği endegsi mernğwai. Niği ijo kumbra kalil dauryoqniy.

¹⁷ Utru deqa e Timoti qarınyonum a nunğoq bqo. E nami Tamo Koba aqa anjam Timoti minjnam a are bulye. Deqa a ijo anğro bole. E a tulan qalaqalaiıyeqnum. A nunğoq bosim ijo kumbra qa niği saiıgim quqwab. Ijo kumbra agiende. E Kristus beteryesosim a dauryeqnum. Ijo kumbra di e na sawa sawa kalilq di Kristen nanği osorıjreqnum.

¹⁸ Ariya niği qudei endegsib are qaleqna, “Pol a gagoq bqasai.” Osib niği diqoqnsib laqna.

¹⁹ O was niği degaib. Tamo Koba a na odbimqa e nunğoq urur boqujatqai. Tamo nanği diqoqnsib laqna qaji nanğosıgila qabe na eqna di unğajqa bqai. E nanğosıgila qabe na eqna di unğajqa bqai. E nanğosıgila qabe na eqna di unğajqa bqai.

²⁰ Ningi qalie, Qotei a gago Mandor Koba sosiq iga taqatgeqnu. A lanja anjam maro na iga taqatgosaieqnu. A singila na iga taqatgeqnu.

²¹ Nungo are kiyersiq unu? E nungoq bosiy njirintngosiy tintngwai kiyo e bosiy ningi qalaqalaingosiy lawo na gereingwai kiyo? Ningi segi mariy.

5

Sambala kumbra a Korin Kristen nanngo ambleq di unu

¹ O ijo was kalil, e anjam bei endegsi quem. Nungo ambleq di tamo bei a sambala kumbra yeqnu. Aqa sambala kumbra di tulan ugedamu. Tamo nanngi Qotei qaliesai qaji nanngi sambala kumbra deqaji yosaieqnu. Aqa sambala kumbra agiende. A na aqa abu aqa njan oqnsiq ombla sambalaeqnu.

² Ningi aqa sambala kumbra deqa are ugeingosaieqnu, Ningi akamosaieqnu. Ningi diqoqnsib laqnu. Ningi are ugeingej qamu ningi tamo di osib nungo ambleq dena taqal waiyeb qamu.

³ E ningi koba na sosai. E isaq endi unum. Ariya ningi ijo are miligiq di unub deqa e ningi ti sobulejunum. Deqa e sambala tamo di aqa une qa pegiyonum koboqo.

⁴ E ningi endegsi merngwai. Ningi gago Tamo Koba Yesus aqa ñam na korooiy. Yim koroq di e ningi ti sobulitqa Tamo Koba Yesus aqa singila dego nungoq di sqas.

⁵ Ningi koroesosibqa tamo di ojsib Satan aqa banq di atibqa Satan na a osim aqa jejamu gulbe yqas. Yim mondon Tamo Koba Yesus a bqajqa batiamqa Qotei na tamo di aqa qunun olo oqas.

Pol na Kristen nanngi minjrej, "Ningi tamo uge di wiyiy"

⁶ Ningi nungo segi ñam soqteqnu di kumbra bolesai. Ningi qalie, tamo nanngi sum kiñala oqnsib bem ti bulyeqnuab bem tiyekritoqnsiq tulan kobaqujaeqnu.

⁷ Deqa ijo was kalil, ningi bem tiyeqnu qaji sum namij di taqal atiy. Osib dena ningi olo bem bunuj bulosib sum saiqoji sqab. E qalieonum, ningi sum saiqoji unub koboqo. Di kiyaa? Jeu tamo nanngi na Kristus qalnab a kaja du bulosiq gago une qa moisiq aqa lej aiyej. Juda nanngo yori bati koba qa nanngi Yesus degyeb.

⁸ Deqa iga yori bati koba di unqom. Unsim bem tiyeqnu qaji sum namij di taqal atsim olo bem bunuj sum saiqoji unu qaji di oqom. Sum namij di kumbra uge ti une ti sigitejunu. Bem bunuj sum saiqoji unu qaji di are bole ti anjam bole ti sigitejunu.

⁹ E nami anjam endegsi nenngrenyosim nungoq qarinyem, "Ningi sambala tamo nanngi koba na laqnaib."

¹⁰ O ijo was, e na tamo Yesus qaliesai qaji nanġi qa ninġi degsi mernġosai. Ninġi nanġi koba na laqnqa kere. Tamo sambalaeqnub qaji nanġi ti tamo ñoro qa maulnjreqnu qaji nanġi ti tamo gisan na silali eqnub qaji nanġi ti tamo gisan qotei qa loueqnub qaji nanġi ti ninġi nanġi koba na laqajqa e deqa ninġi saidnġosai. Ninġi nanġi koba na laqasai di ninġi torei mandam uratqab. Di keresai.

¹¹ Ariya tamo bei a marqas, “E nuġo Kristen was bole.” Osim a olo sambala kumbra yqas kiyo, tamo bei aqa ñoro qa maulyqas kiyo, gisan qotei qa louqas kiyo, tamo nanġi misilinjrqs kiyo, ya uge uyoqnsim nanarioqnqas kiyo, gisan na tamo nanġo silali yainjrqs kiyo a kumbra degyimqa ninġi a ombla laqnaib. Ninġi a ombla inġi uyoqnaib dego. Agi e nami anjam deqa nenġrenyosim nuġoq qarinyem.

¹²⁻¹³ Deqa e na tamo Yesus qaliesai qaji nanġo une qa peginjrqai e? Sai. Di ijo wau sai. Di Qotei aqa wau. Ariya Kristen nanġo une qa peginjrqajqa wau di nuġo wau tinġin. Deqa ninġi tamo uge di osib nuġo ambleq dena taqal waiyyi.

6

Ninġi nuġo Kristen was bei osib anjam pegiyo talq gilaib

¹ Ninġi qudei kumbra uge endegsib yeqnub. Ninġi nuġo Kristen was bei qa anjam soqnm a osib anjam pegiyo tamo Qotei qaliesai qaji nanġo ulatamuq di tigeltqab. Ninġi a osib Qotei aqa tamo unġasari nanġo ulatamuq di tigeltqab di kere. Ariya ninġi degyosaieqnub. Nuġo kumbra uge deqa ninġi jemaingosaieqnu.

² Iga Qotei aqa segi tamo unġasari unum deqa mondon iga na tamo kalil mandamq endi unub qaji nanġo une qa peginjrqom. Di ninġi qaliesai kiyo? Iga degyqom deqa kiyaaqa ninġi nuġo Kristen was nanġo anjam kiñilala qudei qa nanġi peginjrqas keresai?

³ Mondon iga lan anġro nanġo une qa dego peginjrqom. Ninġi di qaliesai kiyo? Iga degyqom deqa e endegsi are qalonum, iga mandamq endi gago Kristen was nanġo anjam kalil dego pegiyqa kere.

⁴ Deqa ninġi Kristen was bei qa anjam soqnm kiyaaqa ninġi na a osib anjam pegiyo tamo Qotei qaliesai qaji nanġoq gilqab? Anjam pegiyo tamo nanġi di Kristen tamo sai.

⁵ E anjam endi ninġi mernġonum. Di kiyaaqa? Ninġi nuġo kumbra uge deqa jemaingim uratqajqa deqa. Nuġo ambleq di powo tamo bei unu kiyo? Sqas di Kristen was bei a was bei qa anjam soqnm powo tamo dena nanġo anjam pegiyqa kere.

⁶ Kiyaa Kristen was bei a was bei osim anjam pegiyo tamo Yesus qa nanngo areqalo singilatosaieqnub qaji nanngoq gilsim nanngo ulatamuq di tigeltqas?

⁷ Ningi nunngo Kristen was bei qa anjam soqnim a osib anjam pegiyo tamo nanngoq gilqab di kumbra uge. Nunngo kumbra dena ningi Yesus dauryqajqa uratosib ulonqab. Ningi nunngo Kristen was bei qa anjam soqnim, unqum, ningi a uratib une engem. Osim nunngo ingi ingi bajinjem.

⁸ Ariya ningi degyosaieqnub. Ningi segi kamba olo nunngo Kristen was nanqi kumbra uge enjroqnsib nanngo ingi ingi gisan na yainjreqnub.

⁹⁻¹⁰ Tamo ungasari kumbra uge uge yeqnub qaji nanqi Qotei na taqatnjrsim nanngo Mandor Koba sqasai. Di ningi qalie-sai kiyo? O ijo was ningi na nunngo segi jejamu gisan yaib. Tamo sambala kumbra yeqnub qaji nanqi ti, tamo gisan qotei qa loueqnub qaji nanqi ti, tamo was bei aqa njan jejamu ojeteqnub qaji nanqi ti, tamo unja wo nerenqa uratoqnsib olo tamo bei bei wo nerenqenub qaji nanqi ti, bajin tamo nanqi ti, tamo was bei aqa ingi ingi qa mamaulnjreqnu qaji nanqi ti, tamo ya uge uyoqnsib nanarieqnub qaji nanqi ti, tamo was bei yomuiyeqnub qaji nanqi ti, tamo was bei aqa silali gisan na yayieqnub qaji nanqi ti, tamo deqaji kalil nanqi Qotei na taqatnjrsim nanngo Mandor Koba sqasai.

¹¹ Nami ningi qudei tamo uge deqaji soqneb. Ariya bunuqna Qotei na nunngo are miligi yansetngosiqqa ningi aqa segi kumbra boleq di atej. Atsiqa Tamo Koba Yesus Kristus aqa nam na ti gago Qotei aqa Mondor aqa singila na ti ningi tamo bole une saiqoji qa mernej.

Nunngo jejamu a Qotei aqa Mondor aqa atra tal bul unu

¹² Kristen qudei nanqi mareqnub, “E kumbra gargekoba yqa kere. Dal anjam na getentosai.” Di nanqi bole mareqnub. Ariya e kumbra qudei yoqnqai dena e aqaryaibqa keresai. Od, e kumbra gargekoba yqa kere. Ariya e kumbra bei aqa sorgomq di sqasai.

¹³ Tamo qudei nanqi mareqnub, “Ingi uyo aqa wau agi aisim meneq di sqas. Mene aqa wau agi ingi uyqas.” Di nanqi bole mareqnub. Ariya mondon Qotei na ingi uyo ti mene ti di torei kobotqas. Gago jejamu di sambala kumbra yqajqa sai. Gago jejamu di Tamo Koba aqa. A segi na taqateqnu.

¹⁴ Qotei aqa singila na a Tamo Koba olo subq na tigeltej. Deqa mondon a na iga dego tigeltgwas.

¹⁵ Nunngo jejamu di Kristus aqa jejamu qujai. Di ningi qaliesai kiyo? Deqa e Kristus aqa jejamu osiy sambala unja aqa jejamuq di betertqai di kumbra bolesai.

16 Tamo bei a sambala uña wo beteqab di a uña de wo jejamu qujaitosib sqab. Di ningi qaliesai kiyo? Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenngrenyeb unu, “Tamo bei aqa ñauñ wo beterosib nanngi jejamu qujaitosib sqab.”

17 Ariya tamo bei a Tamo Koba Yesus wo beteqab di nanngi aiyel Mondor qujai ti sqab.

18 Deqa ijo was, ningi gaigai sambala kumbra uratoqnsib isaq giloqniy. Une kalil tamo nanngi yeqnub qaji di nanngo jejamuq di beterosaeqnu. Ariya sambala kumbra a tamo nanngo jejamuq di beteroqnsiq nanngo jejamu ugeteqnu.

19 Nunngo jejamu di Mondor Bole aqa atra tal bul unu. Qotei a segi na Mondor di ningi engej deqa a nunngo are miligiq di unu. Ningi di qaliesai kiyo? Nunngo jejamu di nunngo segi jejamu sai. Di Qotei aqa jejamu.

20 Qotei a awai kobaquja na ningi awaingej. Deqa kumbra kalil ningi yeqnub qaji di ningi Qotei aqa ñam soqtqa are qaloqnsib yoqniy.

7

Uña oqajqa anjam

1 Ariya anjam qudei ningi nenngrenyosib ijoq qarinyeb qaji deqa kamba merngwai. Anjam bei agi uña oqajqa anjam. Deqa merngwai. Tamo nanngi laña sosib uña oqa uratqab di kumbra bole.

2 Ariya sambala kumbra kobaaim deqa ningi segi segi uña oiy. Uña ningi dego segi segi tamo oiy.

3 Tamo aqa jejamu di aqa ñauñ qa. Deqa a aqa jejamu getentaiq. Uña aqa jejamu di dego aqa gumbulun qa. Deqa a aqa jejamu getentaiq.

4 Unngasari nanngi na nanngo segi jejamu taqatosaeqnu. Nanngo jejamu di nanngo gumbulun na taqateqnu. Tamo nanngi dego nanngo segi jejamu taqatosaeqnu. Nanngo jejamu di nanngo ñauñ na taqateqnu.

5 Deqa ningi nunngo jejamu getentaib. Ariya bati bei ningi nunngo uña wo ombla areqalo qujaitosib pailyqa bati atsib di ningi nunngo jejamu getentosib pailyoqniy. Bunuqna pailyo bati koboamqa ningi nunngo jejamu olo turtiy. Ningi nunngo segi jejamu geregere taqatqa keresai deqa Satan na ningi osim sambala kumbraq di olo breiñgo uge.

6 Ijo anjam di e ningi aqaryaingwa osim deqa merngonum. E siñgila na merngosai.

7 Ijo are endegsi unu. Tamo kalil nanngi e bul laña sqab di bole. Ariya Qotei na tamo nanngi siñgila segi segi enjreqnu. A na tamo qudei nanngi siñgila bei enjreqnu. Osiqa tamo qudei nanngi siñgila bei enjreqnu.

⁸ Ariya tamo uña osai qaji nanği ti uña tamo osai qaji nanği ti e na anjam endegsi minjrqai. Uña qobul nanği dego e na anjam endegsi minjrqai. Niñgi e bul laña sqab di bolequja.

⁹ Ariya niñgi nuñgo segi jejamu taqatqa keresaiamqa niñgi uña oiy. Niñgi tamo oiy. Niñgi sambala kumbra yqajqa are tulañ prunğoqnqas di kumbra bolesai.

¹⁰ Niñgi tamo ti uña ti unub qaji e na anjam endegsi mernğwai. E segi na mernğwasai. Tamo Koba a dego niñgi mernğwas. Anjam agiende. Uña nanği na nanço tamo nanği uratnjraib.

¹¹ Ariya uña bei na aqa tamo uratqas di a olo tamo bei aiq. A laña soqnem. Saiamqa a na aqa tamo nami uratej qaji di olo eme. Tamo nanği dego nanço uña nanği uratnjraib.

¹² Niñgi qudei e na anjam endegsi mernğwai. Anjam endi Tamo Koba aqa anjam sai. E segi na mernğwai. Ni Kristen tamo. Ariya ino ñauñ a Kristen uña sai. Di unğum. Ni a urataim. A ni ombla sqa are soqnim ni a urataim.

¹³ E uña nanği dego anjam di minjrqai. Ni Kristen uña. Ariya ino gumbuluñ a Kristen tamo sai. Di dego unğum. Ni a urataim. A ni ombla sqa are soqnim ni a urataim.

¹⁴ Niñgi quiy. Tamo bei a Yesus qa aqa areqalo siñgilatosaiosim Kristen uña oqas. Kumbra dena a Kristen nanço miligiq aisim Qotei aqa jojomq di sqas. Uña bei dego a Yesus qa aqa areqalo siñgilatosaiosim Kristen tamo oqas. Kumbra dena a Kristen nanço miligiq aisim Qotei aqa jojomq di sqas. Degsi sosai qamu nanço anğro nanği Qotei aqa ñamgalaq di jiga ti so qamu. Ariya nanği Kristen nanço miligiq di unub deqa nanço anğro nanği Qotei aqa jojomq di unub.

¹⁵ Ariya Kristen tamo bei aqa uña a Yesus qa aqa areqalo siñgilatosai deqa uña dena a uratqa marsim uratem. Tamo a deqa gulbe oqasai. Qotei na odyqas. Kristen uña dego aqa tamo a Yesus qa aqa areqalo siñgilatosai deqa tamo dena a uratqa marsim uratem. Uña a dego gulbe oqasai. Qotei na odyqas. Qotei a niñgi kalil koba na geregere lawo na sqajqa osiq metñgeqnu. Deqa niñgi ijo anjam di dauryiy.

¹⁶ O Kristen uña, ni ino gumbuluñ Qotei aqa anjam minjimqa a are bulyqas kiyo sai kiyo di ni qalieqasai. O Kristen tamo, ni dego ino ñauñ Qotei aqa anjam minjimqa a are bulyqas kiyo sai kiyo di ni qalieqasai.

Qotei na iga gam segi segi dauryqa marsiq giltgej

¹⁷ Qotei na nami iga gam segi segi dauryqa marsiq giltgej deqa iga gam di dauryoqnsim sqom. Gam kiye Qotei na iga dauryqa metgej qaji di segi dauryqom. Ijo anjam di e na Kristen tamo unğasari qure qure kalilq di unub qaji nanği minjre minjre laqnum.

18 Nɪŋgi qudei nami muluŋ aisib sonabqa Qotei na nɪŋgi metɲgej deqa nɪŋgi degsib soqniy. Nɪŋgi qudei nami muluŋ aiyosai sonabqa Qotei na nɪŋgi metɲgej deqa nɪŋgi dego degsib soqniy.

19 Nɪŋgi nami muluŋ aiyeb kiyo nɪŋgi muluŋ aiyosai kiyo di laŋa. Nɪŋgi Qotei aqa dal anjam dauryqab di kumbra bole utru ti.

20 Iga nami kiyersim sonamqa Qotei na iga metgej degsim sqom.

21 Nɪŋgi qudei kaŋgal tamo sonabqa Qotei na nɪŋgi metɲgej. Ariya nɪŋgi deqa are gulbeɲgaiq. Nɪŋgi kaŋgal tamo soqniy. Bunuqna nɪŋgi kaŋgal tamo sqa uratosib olo nuŋgo segi wau ojqa gam soqnimqa degyi.

22 Tamo naŋgi kaŋgal tamo sonabqa Qotei na metɲrej qaji naŋgi Tamo Koba aqa. Deqa naŋgi aqa ɲamgalaq di kaŋgal tamo sosai. Dego kere tamo naŋgi kaŋgal tamo sosai sonabqa Qotei na metɲrej qaji naŋgi olo Kristus aqa kaŋgal tamo unub.

23 Qotei a awai kobaquja na nɪŋgi awaiŋgej deqa nɪŋgi mandam tamo bei aqa kaŋgal tamo saib.

24 O ijo was kalil, iga nami kiyersim sonamqa Qotei na iga metgej degsim olo Qotei ombla sqom.

Pol a tamo uŋa osai qaji naŋgi ti uŋa tamo osai qaji naŋgi ti anjam minjrej

25 Ariya e na tamo uŋa osai qaji naŋgi ti uŋa tamo osai qaji naŋgi ti anjam bei minjrqai. Anjam endi Tamo Koba aqa anjam sai. E ijo segi areqalo na naŋgi minjrqai. Qotei a e qa dulej deqa e qalieonum, ijo anjam endi bole.

26 E endegsi are qalonum. Bini bati endi gulbe kokba bqa jojomeqnu. Deqa nɪŋgi kalil kiyersib unub degsib olo soqniy.

27 Nɪŋgi uŋa ti unub qaji nɪŋgi degsib soqniy. Nɪŋgi nuŋgo uŋa uratqa gam ɲamaib. Nɪŋgi uŋa osai qaji nɪŋgi dego degsib soqniy. Nɪŋgi uŋa oqa are qalaib.

28 Nɪŋgi uŋa ti tamo ti oqab di nɪŋgi une yosai. Dungenge naŋgi dego tamo oqab di naŋgi une yosai. Ariya tamo uŋa ejunub qaji naŋgi ti uŋa tamo ejunub qaji naŋgi ti gulbe itoqnaqab. Naŋgi gulbe di itaib deqa e na anjam endi naŋgi minjronum.

29 O ijo was kalil, diŋo bati jojomqo deqa e na nɪŋgi endegsi mernɲwai. Tamo uŋa ti unub qaji naŋgi uŋa saiqoji so bul soqnebe.

30 Tamo akameqnu qaji naŋgi akamosai bul soqnebe. Tamo areboleboleinjqre qaji naŋgi areboleboleinjrosai bul soqnebe. Tamo iŋgi iŋgi awaiyeqnu qaji naŋgi iŋgi iŋgi saiqoji so bul soqnebe.

³¹ Tamo mandam qa ingi ingi qa waueqñub qaji nanği ingi ingi qa wauosai bul soqñebe. Niñgi qalie, sokiñala mandam ti ingi ingi kalil ti torei koboekritqab.

³² Ijo are endegsi unu. Niñgi mandam qa ingi ingi qa are qaloqñuib. Niñgi qalie, tamo uña ti sosai qaji nanği Tamo Koba aqa kumbra torei dauryqajqa are qaleqñub. Deqa kumbra kalil Tamo Koba a tulañ areareteqñu qaji di nanği yeqñub.

³³ Ariya tamo uña ti unub qaji nanği mandam qa ingi ingi qa are qaleqñub. Deqa kumbra kalil nanço uña a areareteqñu qaji di nanği yeqñub.

³⁴ Deqa nanği areqalo aiye aiyelteqñub. Dunçeñge nanği ti uña tamo osai qaji nanği ti dego Tamo Koba aqa kumbra torei dauryqajqa are qaleqñub. Deqa nanği nanço segi jejamu ti qunuñ ti torei Qotei yekriteqñub. Ariya uña tamo ti unub qaji nanği mandam qa ingi ingi qa are qaleqñub. Deqa kumbra kalil nanço tamo a areareteqñu qaji di nanği yeqñub.

³⁵ E niñgi aqaryaiñgwa osim deqa anjam di mernçonum. E niñgi gulbe eñgwa osim anjam di mernçosai. Deqa niñgi quiy. Niñgi kumbra bole bole dauryoqñsib gaigai Tamo Koba aqa wau ojoqñiy. Mandam qa ingi ingi na niñgi titñgaiq.

³⁶ Tamo bei aqa dunçe a kobaqujaosim tamo oqa kereamqa a endegsi are qalqas, “Ijo dunçe a laña sqa keresai. Deqa unğum, a tamo em. E na a tamo oqa getentqasai.” A degsi are qalqas di kere. A une atosai.

³⁷ Ariya tamo bei aqa are miligiq di siñgilaosim marqas, “E bole qalieonum, ijo dunçe a laña sqa kere. Deqa e na getentqai. Yim a tamo oqasai.” A degsi marsimqa aqa segi areqalo dauryosim aqa dunçe getentqas di kere. A dego une atosai.

³⁸ Deqa tamo bei na aqa dunçe odyim a tamo oqas di a kumbra bole yqo. Ariya tamo bei na aqa dunçe getentim a tamo oqasai di a kumbra tulañ boledamu yqo.

³⁹ Uña bei aqa tamo a moiyoşaisoqñimqa uña dena a uratqa keresai. Aqa tamo a moiyimqa a olo tamo bei oqa are soqñim a na oqa kere. Ariya a Kristen tamo segi em.

⁴⁰ Ijo areqalo agiende. A olo tamo bei oqa uratosim laña sqas di a areboleboleiyqas. Qotei aqa Mondor ijoq di unu deqa e anjam di niñgi mernçonum.

8

Sulum atrainjro qaji ingi uyqajqa kumbra

¹ O ijo was kalil, e sulum atrainjro qaji ingi uyqajqa kumbra qa niñgi mernğwai. Bole, iga kalil powo ti unum. Ariya iga olo diqoqñsim gago segi ñam soqtoqñqom di uge. Iga qalaqalayiyo

kumbra dauryosim gago Kristen was nanği sinğilatnįroqnqom di kere.

²Tamo bei a marqas, “E powo ti unum.” A degsi marqo deqa iga qalieonum, aqa powo kereosaiunu.

³Ariya tamo bei a Qotei qalaqalaiyoqnqas di Qotei a tamo deqa poiyoqas.

⁴Deqa e sulum atrainjro qaji inği uyqajqa kumbra qa ninği endegsi mernğwai. Mandamq endi sulum nanği unub di nanği gisan qotei laņa sigiteqñub. Iga qalie, Qotei bole a segi qujai unu. Qotei bei sosai.

⁵Tamo qudei nanği mareqñub, “Qotei gargekoba unub. Tamo kokba dego gargekoba unub.” Tamo qudei nanği degsib mareqñub di unğum. Lanq di, mandamq di qotei deqaji nanği unub di laņa.

⁶Iga qalieonum, Qotei qujai unu. A gago Abu. A inği inği kalil qa utru. Iga aqa segi tamo unğasari tinğin unum. Tamo Koba qujai dego unu. Di Yesus Kristus. A inği inği kalil ateleñej. Iga kalil aqaq dena nambile em.

⁷Ariya Kristen qudei nanği anjam deqa geregere poinjrosai unu. Nanği nami inği uyo eleñoqnsib gisan qotei nanğo sulum atrainjroqñeb. Deqa bini nanği inği di uyqa oqnsib are gul-beinjqreñaqa endegsib are qaleqñub, “Iga sulum atrainjro qaji inği di uyqom di iga sulum nanği olo atrainjrobulqom. Dena iga une oqom.” Nanği degsib are qaleqñub.

⁸Bole, gago inği uyo na iga Qotei aqa areq gilqa keresai. Iga inği getentqom dena iga Qotei aqa nğamgalaq di une ti sqasai. Iga inği uyqom dena iga tamo bole sqasai dego.

⁹Ninği geregere are qaliy. Ninği inği bei uyqa are soqñim uyiy. Di une sai. Ariya ninği inği di uyibqa Kristen was qudei powo bole osai qaji nanği ninği nunğsib dena ulonğosib uneq aiqab di uge. Deqa unğum, ninği inği di uyaib.

¹⁰Ninği powo bole ti unub qaji ninği sulum nanğo atra tal miligiq gilsib dia inği uyoqñib Kristen was bei powo bole osai qaji a bosim ninği nunğsimqa a endegsi are qalqas, “Kristen was nanği inği di uyeqñub deqa unğum, e dego uyqai.” Osim a ulonğosim uneq aiqas.

¹¹Nunğo powo dena ninği na was bei di powo bole osai qaji a uneq waiyonub. Ninği qalie, Kristus a was deqa moiyej.

¹²Deqa ninği quiy. Ninği na Kristen was nanği uneq breinjsib nanğo areqalo Kristus qa sinğilateb qaji di ugetetnįrqab di ninği Kristus dego une yonub.

¹³Deqa e damu uyitqa dena ijo was a uneq aiqas di e olo damu uyqasai. Ijo was a ulonğosim uneq aiyaim deqa e damu uratqai.

9

Pol a Yesus aqa wau ojoqnej dena a silali osaiqnej

¹ Niŋgi ijo kumbra uniy. E tamo bei aqa sorgomq di sosai. E kumbra kiye yqa are soqnim e yqai. E Qotei aqa anjam maro tamo bole. E gago Tamo Koba Yesus unem. E aqa wau ojoqnem dena niŋgi are bulyeb. Niŋgi ijo kumbra deqa qaliesai kiyo?

² Tamo qudei nanŋgi mareqnuh, “Pol a Qotei aqa anjam maro tamo bolesai.” Nanŋgi degsib mareqnuh di unŋum. Niŋgi segi e qa qalie. E nami Tamo Koba aqa anjam niŋgi mernŋonam qusib are bulyeb. Deqa niŋgi qalie, e Qotei aqa anjam maro tamo bole.

³ Tamo qudei nanŋgi ijo kumbra pegiyeqnuh deqa e na kamba endegsi minjreqnum.

⁴ Iga Qotei aqa anjam mare mare laqnum dena iga silali osim gago segi inŋi ti ya ti uyqa kere.

⁵ Iga unŋa oqa are soqnim Kristen unŋa osim laqnqa kere. Agi Pita a unŋa oqnsiq laqnu. A segi sai. Qotei aqa anjam maro tamo qudei ti Tamo Koba aqa was nanŋgi ti dego unŋa oqnsib laqnuh.

⁶ Niŋgi quiy. Qotei aqa anjam maro tamo kalil nanŋgi silali wau uratoqnsib Qotei aqa wau ojeqnuh. Deqa aqo Barnabas wo dego silali wau uratqa kere.

⁷ Niŋgi qalie, qoto tamo bei a qotqas di a silali oqas. A aqa segi silali wau ojqasai. Tamo bei a inŋi yagwas di a inŋi meli osim uyqas. Tamo bei a kaja nanŋgi taqatnjqas di a munŋum qaq osim uyqas.

⁸ E mandam tamo nanŋgo areqalo dauryosim anjam di mernŋosai. Anjam di Qotei aqa dal anjamq di dego unu.

⁹ Agi Moses a nami dal anjam bei endegsi nenŋrenyej, “Makau nanŋgi inŋi ñenŋi paraparaiyoqnsib aqa sau taqal ateqnuh. Deqa nanŋgi inŋi ñenŋi aqa damu uyqa yoqnuh niŋgi na nanŋgi saidnjqraib.” O ijo was, Qotei a makau nanŋgi qa are qalsiq anjam di marej kiyo? Sai. ¹⁰ A iga qa osiqa anjam di marej. Od, Moses a iga qa osiqa anjam di nenŋrenyej. Niŋgi are qaliy. Tamo bei a inŋi yagwas di inŋi meliamqa a osim uyqas. Tamo bei a inŋi ñenŋi ñoqoryosim damu segitqas di a damu osim uyqas.

¹¹ O ijo was, iga Qotei aqa anjam qa niŋgi aqaryainjoqnem di nunŋo qunun qa. Deqa niŋgi na kamba jejamu qa inŋi inŋi qa iga aqaryaigwajqa mernŋwom di iga une yosai. Iga nunŋo are miligiq di Mondor aqa inŋi yagobulem. Inŋi di meliqo deqa niŋgi na olo otorosib jejamu qa inŋi inŋi egwajqa mernŋwom di iga une yosai.

12 Tamo qudei nanği Qotei aqa anjam qa ninği aqaryaingeqñub deqa nanği nuñgoq dena olo silali inği inği yaingeqñub. Deqa iga dego nuñgoq dena silali inği inği yainğwa kere.

Ariya iga Kristus aqa anjam bole ugetaim deqa iga nuñgoq dena silali inği inği yainğwa uratem. Osim dena iga gulbe gargekoba qoboioqñem.

13 Atra tamo nanği atra talq dena inği oqñsib uyeqñub. Tamo nanği atra bijal taqateqñub qaji nanği atra bijalq dena atraiyqa wagme oqñsib uyeqñub. Niñgi di qaliesai kiyo?

14 Dego kere Tamo Koba a endegsi marej, “Tamo nanği Qotei aqa anjam bole mare mare laqñub qaji nanği dena silali oqñsib nanço segi inği awaiyoqñsib uyoqñqab.”

15 Ariya e nuñgo inği bei yainğwa osim anjam endi nenğrenjyosai. E nuñgoq dena silali inği inği yainğwa uratem agi bini unum. Degsi sosiy e moiqai. E ijo kumbra deqa tulañ areboleboleibeqñu. Deqa tamo bei na ijo kumbra di olo uge qa maraiq.

16 E Yesus aqa anjam bole mare mare laqñum deqa e ijo segi ñam soqtqa keresai. Qotei na e qarinqbej deqa e aqa anjam mare mare laqñqai. E wau di uratqa keresai. Uratqai di Qotei na e gulbe ebqas.

17 E ijo segi areqalo na Yesus aqa anjam mare mare laosaeqñum. E Qotei aqa wau tamo unum deqa e aqa areqalo dauryoqñsim aqa anjam mare mare laqñum. E ijo segi areqalo na Yesus aqa anjam mare mare laqñum qamu e dena silali inği inği eqñum qamu.

18 Deqa e awai kiye oqai? Ijo awai agiende. E Yesus aqa anjam bole mare mare laqñsim dena e silali oqa urateqñum. Ijo awai bole agide. Bole, e silali oqa kere. Ariya e oqa urateqñum. E laña tamo unğasari nanği Yesus aqa anjam bole minjre minjre laqñum. Ijo awai bole agide.

Pol a tamo unğasari kalil nanço kanğal tamo soqnej

19 E kumbra kiye yqa are soqñim e yqai. E tamo bei aqa sorgomq di sosai. Di unğum, e ijo segi areqalo na tamo kalil nanço sorgomq di sosim nanği kanğalnjqreqñum. E degyeqñum. Di kiyayqa? E tamo gargekoba nanği are bulyetnjroqñit Qotei na nanği elenqajqa deqa.

20 Deqa e Juda nanço kumbra dauryeqñum. Di kiyayqa? E nanği are bulyetnjroqñit Qotei na nanği elenqajqa deqa. Tamo nanği dal anjam aqa sorgomq di unub qaji nanço kumbra dego e dauryoqñsim dal anjam aqa sorgomq di sobulejunum. Bole, e segi dal anjam aqa sorgomq di sosai. Ariya e nanço kumbra di dauryeqñum. Di kiyayqa? E nanği are bulyetnjroqñit Qotei na nanği elenqajqa deqa.

²¹ Tamo nan̄gi dal anjam saiqoji unub qaji nan̄go kumbra dego e dauryoqnsim dal anjam saiqoji sobulejunum. Bole, e Qotei aqa dal anjam ti unum. Agi e Kristus aqa dal anjam aqa sorgomq di unum. Ariya e tamo nan̄gi dal anjam saiqoji unub qaji nan̄gi are bulyetnjroqnit Qotei na nan̄gi elenqajqa deqa e nan̄go kumbra dauryeqnum.

²² Tamo singila saiqoji unub qaji nan̄go kumbra dego e dauryoqnsim singila saiqoji sobulejunum. Di kiyaaqa? E nan̄gi are bulyetnjroqnit Qotei na nan̄gi elenqajqa deqa. O ijo was ningi quiy. E tamo kalil nan̄go sorgomq di sosim nan̄go kumbra dauryeqnum. Di kiyaaqa? E nan̄gi qudei are bulyetnjroqnit Qotei na nan̄gi elenqajqa deqa.

²³ E Yesus aqa anjam bole qa are qaloqnsim deqa kumbra kalil di yeqnum. Deqa mondon̄ Yesus na awai boledamu e ebqas. Tamo kalil Yesus aqa anjam bole qa nan̄go areqalo singilateqnum qaji nan̄gi dego awai di oqab.

Iga lan̄ qure qaji awai oqajqa deqa gurgurqom

²⁴ E mandam tamo nan̄go alan̄ qa mern̄gwai. Tamo nan̄gi gurguroqnsib bubuñeqnum di nan̄gi awai oqajqa deqa. Ariya tamo qujai a segi na nan̄gi kalil buñjrsim awai oqas. Dego kere ningi lan̄ qure qaji awai oqa marsib singila na gurguroqniy.

²⁵ Tamo gurgureqnum qaji nan̄gi awai oqa marsib gurgur qalieqa osib nan̄go segi jejamu qaloqnsib singilateqnum. Deqa gurgur batiamqa nan̄gi singila na gurgurqab. Nan̄go awai di mandam qaji awai. Deqa nan̄go awai di koboqas. Ariya lan̄ qure qaji awai iga oqa mareqnum di koboqasai. Di gaigai sqas.

²⁶ Deqa e ururoqnsim lan̄a lan̄aq di ñam atosaiqnum. E awai bole di koqyoqnsim urureqnum. E qoto tamo bul unum deqa e lan̄a lan̄aq di ijo ban̄ waiyosaieqnum. E tamo qalqajqa deqa ijo ban̄ tiñsim geregere waiyeqnum.

²⁷ E ijo segi jejamu qaloqnsim geregere taqatoqnsim dena e singila eqnum. Di yawo anjam. Aqa utru agiende. Tamo un̄gasari nan̄gi lan̄ qure qaji awai oqajqa deqa e na Yesus aqa anjam bole nan̄gi minjre minjre laqnum. Ariya e segi dego awai di osaiim deqa e singila na waueqnum.

10

Iga kumbra uge uge dauryqajqa are prugwasai

¹ O ijo was ningi ijo anjam endeqa geregere poin̄gem. Nami gago moma nan̄gi wadau sawaq di laq nabqa Qotei a lan̄bi miligiq di sosiqa nan̄gi gam osornjroqnej. Bati di nan̄gi Yuwal Lent di gentosib mandam boleq aisib walwelosib gileb.

² Nanġi kalil Moses dauryeb deqa nanġi lanġi ti Yuwal Lent ti dena yanso obuleb.

³ Bati deqa Qotei aqa Mondor a lanġi goġe na nanġi kalil inġi anainjreqnaq uyoqneġ.

⁴ Ya deġo Mondor na nanġi kalil anainjreqnaq uyoqneġ. Mondor na nanġi meniġ bei osornjrnaqa meniġ dena ya branteqnaqa nanġi uyoqneġ. Meniġ di wadau sawaq di nanġi daurnjrsiq giloqnej. Meniġ di aġi Kristus.

⁵ Ariya Qotei a nanġi qa arearetosaiqnej. Deqa a wadau sawaq di nanġi gargekoba ñumnaq moreġeb.

⁶ Qotei na nanġi ñumnaq moreġeb. Di kiyaaqa? Iga bini unum qaji iga ulaosim nanġo kumbra uġe dauryqa are pruggaim deqa.

⁷ Deqa ijo was kalil, niġi gisaġ qotei nanġi qa louoqnaib. Aġi gago moma qudei nanġi gisaġ qotei nanġi qa louoqneġ. Qotei aqa anjam bei nanġi qa endegsib nenġrenyeb unu, “Nanġi nanġo segi jejamu qa areboleboleinjreqnaq inġi ti ya ti uyoqnsib alaġoqneġ.”

⁸ O ijo was kalil, iga sambala kumbra deġo yqasai. Aġi gago moma qudei nanġi sambala kumbra yoqneġ deqa bati qujai qa Qotei na 23,000 tamo unġasari nanġi ñumnaq moreġeb.

⁹ Iga Tamo Koba aqa siġgila laġa tenemtqa osim a gisaġyqasai deġo. Aġi gago moma qudei nanġi deġyoqneġ deqa Qotei na amal uġe qarinjrnnaqa bosib nanġi uñinjrnab moreġeb.

¹⁰ Iga Qotei njrintqasai deġo. Aġi gago moma qudei nanġi deġyoqneġ deqa Qotei na padalto qaji lanġi anġro bei qarinjyonaq aisiq nanġi padaltnjrej.

¹¹ Qotei na gago moma nanġi deġsi njolawotnjrej. Onaqa Moses a anjam di nenġrenjyonaq soqnej. Iga diġo bati jojomy-onum deqa iga anjam di sisijosim ulaosim gago moma nanġo kumbra uġe dauryqa uratqom.

¹² Tamo bei a endegsi are qalqas, “E siġgila na tigelejunum.” Ariya a olo geregere ñam ateme. A ulonjosim uneq aiyo uġe.

¹³ Gulbe kalil nunġoq di branteqnu qaji di mandam tamo kalil nanġoq di deġo branteqnu. Qotei a tamo bole unu deqa a niġi uratġwasai. A marimqa gulbe di aqa siġgila na nunġo siġgila bunyqasai. Qotei na gam waqtetġgoqnimqa niġi gulbe di britoqnsib siġgila na tigelesqab.

Iga Qotei bole ti mondor uġe nanġi ti turtnjrsim biġinjraqa keresai

¹⁴ Deqa ijo was bole, niġi gisaġ qotei nanġi qa louoqnaib. Niġi nanġi torei uratnjrsib isaq giliy.

¹⁵ Niġi powo ti unub deqa e na anjam di niġi mernġonum. Deqa niġi ijo anjam di qusib geregere pegiyiy.

16 E nin̄gi ben̄gem qa anjam mern̄gwai. Iga Qotei paily-oqnsim wain gamban̄ uyeqnum di iga Kristus aqa len̄ aiyej qaji deqa are qaloqnsim a ombla korooqnsim uyeqnum. Iga bem gin̄gen̄yoqnsim uyeqnum di iga Kristus aqa jejamu qa are qaloqnsim a ombla korooqnsim uyeqnum.

17 Bem qujai unu agi Kristus aqa jejamu. Deqa iga kalil koba na korooqnsim bem qujai di uyeqnum. Iga kalil Kristus aqa jejamu qujai.

18 Nin̄gi Israel nan̄go kumbra qa are qaliy. Israel nan̄gi atra bijalq di damu koitoqnsib oto bei Qotei atraiyoqnsib olo oto bei uyeqnum. Nan̄go kumbra dena nan̄gi Qotei ombla korooqnsib damu uyeqnum.

19 Sulum nan̄gi qotei bole edegaib. Sulum atrainjro qaji in̄gi di atraiyqa in̄gi bole edegaib.

20 In̄gi di sawa bei bei qaji nan̄gi na oqnsib mondor uge nan̄gi atrainjreqnum. Nan̄gi Qotei bole atraiyosaieqnum. Nan̄gi Qotei qaliesai deqa nan̄gi kumbra di yeqnum. Deqa ijo was nin̄gi kumbra di urat̄iy. Urat̄qasai di nin̄gi mondor uge nan̄gi ti beterqab.

21 Nin̄gi Tamo Koba aqa wain gamban̄ ti mondor uge nan̄go wain gamban̄ ti di turtoqnsib dena uyoqnaib. Nin̄gi Tamo Koba aqa atra bijal ti mondor uge nan̄go atra bijal ti di dego turtoqnsib dena uyoqnaib.

22 Iga kumbra degyqom di iga Tamo Koba aqa are ugetetim a iga qa min̄jin̄ oqwas. Gago singila na Qotei aqa singila bun̄yqa kere e? Keresai.

Iga bati gaigai Qotei aqa ñam soqtoqnqom

23 Kristen qudei nan̄gi mareqnum, “E kumbra gargekoba yqa kere. Dal anjam na getentosai.” Di nan̄gi bole mareqnum. Ariya iga kumbra qudei yoqnqom dena iga aqaryaiqwa keresai. Od, iga kumbra gargekoba yqa kere. Ariya iga kumbra qudei yoqnqom dena iga singilaqasai.

24 Iga gago segi jejamu aqaryaiyqajqa are qalqasai. Iga tamo kalil nan̄gi qa are qaloqnsim nan̄gi aqaryainjroqnqom.

25 Nin̄gi in̄gi qarinyo sawaq dena damu awaiyoqnsib uyoqniy. Damu di nami tamo qudei na sulum atrainjroqneq kiyosai kiyosai nin̄gi deqa nenemoqnaib. Nin̄gi oqnsib uyoqniy. Nin̄gi nun̄go are miligiq di qalieonub, kumbra di bole.

26 Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nen̄gren̄yeb unu, “Mandam endi Tamo Koba aqa segi mandam. In̄gi in̄gi kalil mandamq endi unub qaji di dego Tamo Koba aqa.”

27 Deqa tamo bei Yesus qaliesai qaji a na in̄gi goisim nin̄gi metngimqa nin̄gi a ombla gilqa are soqnim giliy. Gilsib in̄gi kalil a na anaingwas qaji di nin̄gi osib uyiy. Nin̄gi deqa

nenemoqnaib. Niŋgi nuŋgo are miligiq di qalieonub, kumbra di bole.

²⁸ Ariya Kristen was bei na niŋgi mernɣwas, “Ingi di sulum atrainjro qaji inɣi.” Degsi mernɣimqa niŋgi was deqa are qalsib inɣi di osib uyaib. Niŋgi uyqab di niŋgi unetqab.

²⁹ Bole, niŋgi une yosai. Ariya tamo anjam mernɣwo qaji a are qalqas, niŋgi une yonub. E deqa niŋgi mernɣonum.

Ariya Kristen was deqaji bei sosaiamqa e inɣi uyqa are soqnim uyqai. Di e une yosai. Kiyaqa e tamo bei aqa areqalo dauryosiy inɣi getentqai?

³⁰ E Qotei pailyosiy inɣi di uyqai di tamo bei a kiyaqa e misilinɣqas?

³¹ Deqa niŋgi inɣi ti ya ti uyqa oqnsib Qotei aqa ñam soqtoqnsib uyoqniy. Niŋgi kumbra bei yqa oqnsib Qotei aqa ñam soqtoqnsib yoqniy.

³² Niŋgi na Juda ti Grik ti Qotei aqa segi tamo unɣasari naŋgi ti uneq breinjraib.

³³ Niŋgi e nubiy. E na tamo unɣasari kalil naŋgi kumbra bole bole enjreqnam naŋgi e qa areboleboleinjreqnu. E ijo segi jeamu aqaryaiyqajqa are qalosaieqnum. E tamo unɣasari gargekoba naŋgi Qotei na elenɣajqa deqa are qaloqnsim aqaryainjreqnum.

11

¹ Niŋgi ijo kumbra kalil dauryoqniy. Agi e segi Kristus aqa kumbra kalil dauryeqnum dego kere.

Uña naŋgo gate kabutqajqa kumbra

² E qalieonum, niŋgi gaigai e qa are qaloqnsib anjam kalil e nami mernɣoqnem qaji di geregere dauryeqnub. Deqa e niŋgi qa tulaŋ areboleboleibeqnu.

³ Ariya niŋgi ijo anjam bei dego qusib poiŋgem. Niŋgi qalie, tamo kalil naŋgo gate di Kristus. Uña naŋgo gate di tamo naŋgi. Kristus aqa gate di Qotei.

⁴ Deqa tamo naŋgi pailyqa osib kiyo anjam palontqa osib kiyo naŋgi gate tatal ataib. Naŋgi gate tatal atqab di naŋgi naŋgo gate jemaŋ yqab. Naŋgo gate agi Kristus.

⁵ Ariya uña naŋgi pailyqa osib kiyo anjam palontqa osib kiyo naŋgi naŋgo gate kabutebe. Uña a aqa gate kabutqasai di a aqa gate jemaŋ yqas. Osim a uña qudei naŋgo gate baŋga torei milalteqnu qaji naŋgi bul sqas.

⁶ Deqa a aqa gate kabuteme. A aqa gate kabutqa asgiyqas di unɣum, a aqa gate baŋga dego gentosim milalteme. Ariya a dena jemaŋyqa uratqas di a aqa gate kabuteme.

⁷ Tamo nan̄gi nan̄go gate kabutaib. Di kiyaaqa? Nan̄gi Qotei sigitoqnsib aqa ñam ti singila ti boleq ateqnub. Ariya uña nan̄gi nan̄go segi tamo nan̄go ñam ti singila ti boleq ateqnub.

⁸ Qotei a uña aqa tanu osiqa dena tamo gereiyosai. A tamo aqa tanu osiqa dena uña gereiyej.

⁹ Qotei a uña qa are qalsiqa tamo gereiyosai. A tamo qa are qalsiqa uña gereiyej.

¹⁰ Deqa uña nan̄gi nan̄go segi gate kabutebe. Nan̄gi degyqab di lan̄ angro nan̄gi unsib marqab, “Bole, nan̄gi nan̄go segi tamo nan̄go sorgomq di unub.”

¹¹ Tamo Koba aqa areqalo endegsi unu. Uña nan̄gi nan̄go segi qa sai. Tamo nan̄gi dego nan̄go segi qa sai.

¹² Qotei a tamo aqa tanu osiqa dena uña gereiyej deqa uña nan̄gi tamo nan̄go. Tamo nan̄gi uña nan̄goq dena ñambabeqñub deqa tamo nan̄gi uña nan̄go. Ariya Qotei a segi qujai in̄gi in̄gi kalil qa utru.

¹³ Uña a aqa segi gate kabutosaiosim Qotei pailyqas di kumbra bole e? Niñgi segi mariy.

¹⁴ Iga qalie, tamo nan̄gi gate mariñ uratqab di kumbra bolesai.

¹⁵ Ariya uña nan̄gi gate mariñ uratqab di bolequja. Di nan̄go wala bole. Nan̄go gate mariñ di Qotei na enjroqnsiq dena nan̄go gate kabuteqñu.

¹⁶ O ijo was kalil, tamo bei a ijo anjam deqa ñirin̄osim gotran̄yaiq. A gotran̄yqas di a endegsi poiyem, iga kumbra bei dauryosaieqñum. Qotei aqa tamo un̄gasari qure qure kalilq di unub qaji nan̄gi dego kumbra bei dauryosaieqñub.

Korin Kristen nan̄gi louqa korooqnsibqa kumbra uge babteqñub

¹⁷ Ariya e nun̄go kumbra qudei qa areboleboleibosaieqñu. E deqa niñgi mern̄gwai. Niñgi Qotei louqa korooqnsibqa niñgi kumbra bole babtosaieqñub. Niñgi kumbra uge babteqñub.

¹⁸ E mati deqa niñgi mern̄gwai. E anjam endegsi quem. Niñgi Qotei louqa korooqnsibqa niñgi pupooqnsibqa anjam na qoteqñub. E anjam di qusim endegsi are qalem, “Bole, nan̄gi degyeqñub.”

¹⁹ O was niñgi pupoeqñub di kere. Niñgi pupoosai qamu tamo yai nan̄gi Qotei aqa kumbra geregere dauryeqñub di niñgi qaliesai qamu.

²⁰ E quem, niñgi koroqñub di niñgi Tamo Koba a qa are qalsib in̄gi uyqajqa deqa koroosaieqñub.

²¹ Niñgi qudei qunjan̄ bolet deqa niñgi namo boqnsib Qotei tal miligiq di in̄gi uyekriteqñab Kristen was qudei nan̄gi bunu boqnsib mamñreqñu. Niñgi qudei koroq di wain koba dego uyoqnsib nanarieqñub.

²² Nungo kumbra dena ningi Qotei tal ugetoqnsib tamo inji saiqoji nanji jemai enjreqnub. Nungo segi segi tal unu deqa ningi mati nungo talq di inji ti ya ti uysib bunuqna bosib Qotei louqa korooiy. Ariya ningi degyosaieqnub. Deqa e anjam kiyersiy merngwai? E nungo kumbra deqa areboleboleibeqnu degsi merngwai e? Sai. E degsi merngwasai.

Pol a benjem qa anjam marej

²³⁻²⁴ Ariya benjem qa anjam e nami merngem qaji di olo merngwai. Anjam di Tamo Koba Yesus na merbonaq quem. Anjam agiende. Nami Judas na Yesus osiq jeu tamo nanjo banq di atej. Qolo qujai deqa Yesus a bem osiqa Qotei pailyosiqa bem di gingenyosiqa aqa angro nanji enjrsiqa minjrej, “Endi ijo jejamu. E na ningi aqaryainywa osim deqa engonum. Deqa ningi osib uyiy. Bunuqna ningi gaigai uyoqnsib e qa are qaloqniy.”

²⁵ Degsi minjrnaqa nanji bem uynab koboonaqa a na olo wain gamban osiq Qotei pailyosiqa minjrej, “Wain gamban endi ijo len. Len di aisim Qotei aqa anjam bunuj singilatqas. Deqa ningi osib uyiy. Bunuqna ningi gaigai uyoqnsib e qa are qaloqniy.”

²⁶ O ijo was, ningi Yesus aqa anjam deqa are qaloqnsib bati gaigai bem ti wain gamban ti di uyoqnsib anjam endegsib palontogniy, “Tamo Koba a jaqatin osiq moiyej.” Palontognsib soqniib mondon a olo bqas.

Ningi bem ti wain ti uyqa osibqa ningi mati nungo segi so peleiyy

²⁷ Deqa tamo bei a Tamo Koba Yesus aqa bem ti wain gamban ti uyqa osimqa a kumbra uge bei yqas di a Yesus aqa jejamu ti len ti ugetqas. Dena a une yqas.

²⁸ Deqa tamo bei a bem ti wain gamban ti uyqa osimqa a mati aqa segi so peleiyosim di a uyem.

²⁹ A Yesus aqa jejamu geregere peleiyosaiosim bem ti wain gamban ti uyqas di a une yqas. Deqa Qotei na a kamba gulbe yqas.

³⁰ Utru deqa ningi gargekoba singila saiqoji sosib maingeqnu. Osib ningi qudei moreneqnub.

³¹ Iga gago segi segi so geregere peleiyosim bem ti wain gamban ti uyqom di iga unetqasai. Deqa Qotei na iga gulbe egwasai.

³² Tamo Koba a gago kumbra uge qudei qa iga pegigoqnsiq gulbe egeqnu. Di a iga tingitgwajqa deqa. Yim mondon iga tamo kalil mandamq endi unub qaji nanji ti une osim padalqasai.

³³ Deqa ijo was kalil, ningi bem ti wain gamban ti uyqa korooqnsibqa ningi urur uyab. Ningi nungo Kristen was nangi qa tarinjoiy.

³⁴ Ningi qudei mamngimqa ningi mati nungo segi talq di ingi uysib bunuqna bosib korooiy. Ningi namo bosib koroosib Qotei tal miligiq di ingi koba uyekritaib. Ningi degyqab di ningi une yqab. Deqa Qotei na kamba ningi gulbe engwas.

Ijo anjam qudei e mati nenngrenyqasai. Bunuqna e nungoq bosiy anjam di nungo ulatamuq di gereiyqai.

12

Qotei aqa Mondor na iga singila segi segi egeqnu

¹ O ijo was, Qotei aqa Mondor na iga singila segi segi egeqnu. E deqa ningi merngit quiy.

² Ningi qalie, nami ningi Qotei qalieosaisonabqa gisan qotei nangi na ningi titngeqnaabqa ningi nangi daurnjroqneb. Gisan qotei nangi di anjam marqa keresai.

³ Deqa ningi endegsi poingem. Qotei aqa Mondor a tamo bei aqa medabu singilatetimqa a endegsi marqa keresai, "Yesus a tamo uge." Tamo bei a Mondor Bole ti sqasai di a endegsi marqa keresai, "Yesus a Tamo Koba."

⁴ Mondor na iga singila segi segi egeqnu ariya Mondor qujai segi unu.

⁵ Iga wau segi segi ojeqnum ariya Tamo Koba qujai segi unu.

⁶ Qotei na iga kumbra segi segi egeqnu ariya Qotei qujai dena iga kalil keretgeqnu.

⁷ Mondor na iga segi segi aqaryaigeqnu. Di kiyaga? Iga na Kristen tamo ungasari kalil nangi gegerereinjrqaqqa deqa.

⁸ Mondor na tamo qudei nangi aqaryainjreqnu deqa nangi Qotei aqa powo babteqnu. Mondor qujai dena tamo qudei nangi aqaryainjreqnu deqa nangi Qotei aqa qalie babteqnu.

⁹ Mondor qujai dena tamo qudei nangi aqaryainjreqnu deqa nangi Yesus qa nango areqalo tulan singilaboletaqnu. Mondor qujai dena tamo qudei nangi aqaryainjreqnu deqa nangi tamo mainjro qaji nangi boletnjreqnu.

¹⁰ Tamo qudei nangi Qotei aqa manwa babteqnu. Tamo qudei nangi Qotei aqa medabu oqnsib anjam palonteqnu. Tamo qudei na mondor kalil nangi peginjroqnsib mareqnu, "Mondor nangi di bole. Mondor nangi di uge." Tamo qudei nangi menj bulyoqnsib qure utru segi segi nango anjam marelejeqnu. Tamo qudei nangi qure utru segi segi nango anjam di quoqnsib damu poinjreqnaqa ubteqnu.

¹¹ Ariya Mondor qujai dena aqa segi areqalo na tamo nangi segi segi keretnjreqnaqa nangi wau di yeqnu.

Iga kalil Kristus aqa jejamu qujai

12 Tamo kalil nan̄gi segi segi jejamu qujai. Nan̄go baŋ ti siŋga ti ŋamdamu ti dabkala ti osib jejamu qujaiq di turtosib unub. Kristus a dego degsi unu.

13 Agi Mondor qujai na iga kalil yansgobulosiqa turtgej deqa iga kalil jejamu qujaiq di unum. Iga qudei Juda. Iga qudei Grik. Iga qudei kaŋgal tamo. Iga qudei kaŋgal tamo sai. Di un̄gum. Iga kalil Mondor qujai osim ya jumbumq dena ya uyobuleqnum.

14 Gago jejamu miligiq di baŋ segi sosai. Siŋga segi sosai. Baŋ ti siŋga ti ŋamdamu ti dabkala ti kalil jejamu qujaiq di turtosib unub.

15 Siŋga a marqas, “E baŋ sai. Deqa e jejamu miligiq di sosai. Baŋ a segi unu.” Di bolesai. Siŋga a dego jejamu miligiq di unu.

16 Dabkala a marqas, “E ŋamdamu sai. Deqa e jejamu miligiq di sosai. ŋamdamu a segi unu.” Di dego bolesai. Dabkala a dego jejamu miligiq di unu.

17 Gago jejamu a ŋamdamu segi sqas di iga kiyersim anjam quqwom? Keresai. Gago jejamu a dabkala segi sqas di iga kiyersim iŋgi quleqqwas? Di dego keresai.

18 Gago jejamu a degsi sosai. Qotei na baŋ ti siŋga ti ŋamdamu ti dabkala ti osiqa jejamu qujaiq di ateleŋej unub. A aqa segi areqalo na degyej.

19 Gago jejamu a ŋamdamu segi sqas kiyo, a baŋ segi sqas kiyo, a siŋga segi sqas kiyo di gago jejamu a kiyersi sqas? A bole sqa keresai.

20 Gago jejamu a degsi sosai. Baŋ ti siŋga ti ŋamdamu ti dabkala ti kalil jejamu qujaiq di turtosib unub.

21 ŋamdamu na baŋ minjqas, “Ni ulan̄. E segi wauqa kere.” Degsi minjqas keresai. Gate na siŋga minjqas, “Ni ulan̄. E segi wauqa kere.” Degsi minjqas keresai.

22 Nan̄gi kalil jejamu qujaiq di unub. Bole, nan̄gi qudei siŋgila kiñala unub. Ariya nan̄gi wau bole yeqnum deqa iga na nan̄gi uratnjrqa keresai.

23 Iga nan̄gi qudei kiñala bolesai qa mareqnum. Ariya iga na olo nan̄gi gereinjreqnum. Nan̄gi qudei iga jemai qa mareqnum. Ariya iga olo gara na nan̄gi kabutnjreqnum.

24 Nan̄gi qudei uno boledamu deqa iga na nan̄gi kabutnjro-saieqnum. Ariya Qotei na nan̄gi kalil jejamu qujaiq di ateleŋej unub. Deqa nan̄gi qudei ñam saiqoji unub qaji di Qotei na olo ñam soqtetnjreqnu.

25 Gago jejamu a poeleŋaim deqa Qotei a degyeqnu. Deqa jejamu miligiq di nan̄gi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yeqnum.

²⁶ Bei a jaqatin oqas di nanği kalil dego jaqatin oqab. Bei a ñam koba oqas di nanği kalil a ombla areboleboleinjrças.

²⁷ Ningi kalil Kristus aqa jejamu qujai. Ningi segi segi aqa jejamu miligiq di unub.

²⁸ Qotei na Kristen tamo unğasari nanği wau segi segi enjre-
qnu. Nanği qudei a na qarınjnreqnaqa nanği aqa anjam mare
mare laqnu. Nanği qudei a na wau enjreqnu deqa nanği
aqa medabu oqnsib anjam palonteqnub. Nanği qudei a na
wau enjreqnu deqa nanği aqa anjam plalteqnub. Nanği qudei
a na singila enjreqnu deqa nanği aqa manwa babteqnub.
Nanği qudei a na singila enjreqnu deqa nanği tamo mainjro
qaji nanği boletjnreqnub. Nanği qudei a na wau enjreqnu
deqa nanği na tamo unğasari nanği aqaryainjreqnub. Nanği
qudei a na Kristen gate ateleñeqnu deqa nanği na aqa wau
taqateqnub. Nanği qudei a na meñ bulyetjnreqnu deqa nanği
qure utru segi segi nanço anjam mareleñeqnub.

²⁹ Deqa e ningi endegsi nenemğwai. Qotei na nanği kalil
qarınjnreqnaqa nanği aqa anjam mare mare laqnu e? Sai.
Nanği kalil Qotei aqa medabu oqnsib anjam palonteqnub e?
Sai. Nanği kalil Qotei aqa anjam plalteqnub e? Sai. Nanği kalil
Qotei aqa manwa babteqnub e? Sai.

³⁰ Nanği kalil tamo mainjro qaji nanği boletjnreqnub e? Sai.
Nanği kalil meñ bulyoqnsib qure utru segi segi nanço anjam
mareleñeqnub e? Sai. Nanği kalil qure utru segi segi nanço
anjam di quoqnsib damu poinjreqnaqa ubteqnub e? Di dego
sai. Qotei na nanği kalil wau segi segi enjreqnu.

³¹ O ijo was, Mondor aqa singila segi segi kalil di bolequja.
Ningi singila di oqajqa are qaloqniy.

Iga qalaqalaiyo kumbra dauryqom

Ariya kumbra tulañ boledamu bei e na ubtosiy ningi
merñgit quiy.

13

¹ Kumbra boledamu di agi qalaqalaiyo kumbra. Ningi quiy.
E meñ bulyosiy qure utru segi segi nanço anjam kiyo lañ anğro
nanço anjam kiyo maroqnqai ariya e qalaqalaiyo kumbra
dauryqasai di ijo anjam maro di bolesai. Ijo anjam maro di
laña noul bulosim qatronkobaqas. Osim gruma bul laña anjam
atqas.

² E Qotei aqa medabu osiy anjam palontoqnqai kiyo, e
Qotei aqa uli anjam kalil qalieosiy utru babteleñqai kiyo,
e qalie koba ti sqai kiyo, e Qotei qa ijo areqalo tulañ
singilaboletosiy dena mana kobaquja minjitqa a ijo anjam dau-
ryosim tigelosim sawa beiq gilqas kiyo ariya e qalaqalaiyo

kumbra dauryqasai di ijo kumbra kalil di Qotei aqa n̄amgalaq di bolesai.

³ E ijo iŋgi iŋgi kalil elen̄osiy tamo sougetejunub qaji nan̄gi jeisiy enjrqai kiyo, e ijo segi jejamu osiy j̄eu tamo nan̄go ban̄q di atitqa nan̄gi na osib n̄amyuwo na koitqab kiyo ariya e qalaqalaiyo kumbra dauryqasai di ijo kumbra kalil dena e yala aqaryaibqa keresai.

⁴ Tamo un̄gasari nan̄gi qalaqalaiyo kumbra dauryqab di nan̄gi gaigai lawo na sqab. Sosib tamo kalil nan̄gi kumbra bole enjroqnqab. Tamo bei a ñoro koba ti soqnm nan̄gi a qa are ugeinjr̄qasai. Nan̄gi nan̄go segi ñam soqtqasai dego.

⁵ Nan̄gi diqoqnsib sqasai. Nan̄gi nan̄go segi jejamu aqaryaibqajqa are qalqasai. Nan̄gi urur n̄irin̄qasai. Tamo bei na nan̄gi kumbra uge enjrimqa nan̄gi deqa a kambatqasai.

⁶ Nan̄gi kumbra uge qa areboleboleinjr̄qasai. Nan̄gi kumbra bole qa areboleboleinjroqnqas.

⁷ Nan̄gi gulbe kalil qoboioqnsib singila na tigelesqab. Sosib gaigai Qotei qa nan̄go areqalo singilatoqnsib a qa tariŋoqnqab.

⁸ Qalaqalaiyo kumbra di koboqa keresai. Tamo qudei nan̄gi Qotei aqa medabu oqnsib aqa anjam palonteqnub. Wau di koboqas. Tamo qudei nan̄gi qure utru segi segi nan̄go anjam marelen̄eqnub. Wau di dego koboqas. Tamo qudei nan̄gi Qotei aqa qalie babteqnub. Wau di dego koboqas.

⁹ Bole, iga qalie ti unum. Ariya gago qalie di oto oto deqa iga truquigeqnu. Iga Qotei aqa medabu oqnsim anjam palonteqnum. Anjam di dego oto oto deqa iga truquigeqnu.

¹⁰ Mondon̄ Yesus a olo bosim iŋgi iŋgi kalil keretimqa bati deqa qalie ti anjam ti iga truquigeqnu qaji di torei koboqas.

¹¹ Nami e an̄gro kiñala sosimqa e an̄gro kiñilala nan̄go anjam ti powo ti areqalo ti oqnsim walweloqnem. Ariya bunuqna e tamo kobaqujaosimqa e an̄gro kiñilala nan̄go kumbra di uratem.

¹² Dego kere bini iga Qotei aqa kumbra geregere qalieosai unum. Gago qalie di oto oto deqa iga truquigeqnu. Iga ya qolbiq di gago ulatamu geregere unqa keresai dego kere iga Qotei aqa kumbra geregere qalieosai unum. Mondon̄ iga Qotei aqa ulatamu unsimqa bati deqa iga a qa geregere qalieqom. A iga qa geregere qalieeqnu dego kere iga kamba a qa geregere qalieqom.

¹³ Iga Qotei qa gago areqalo singilateqnum kumbra di gaigai sqas. Iga Qotei qa tariŋeqnum kumbra di dego gaigai sqas. Qalaqalaiyo kumbra di dego gaigai sqas. Ariya qalaqalaiyo kumbra di tulan̄ boledamu. Qalaqalaiyo kumbra dena kumbra kalil tulan̄ bun̄njrejunu.

14

Iga Qotei aqa anjam palontqom di wau bolequja

¹ Deqa ijo was kalil, ningi gaigai qalaqalaiyo kumbra dau-ryoqniy. Osib wau kalil Qotei aqa Mondor na ningi engeqnu qaji di yqajqa tulan singilaoqniy. Wau boledamu bei agiende. Ningi Qotei aqa medabu oqnsib anjam palontoqniy.

² Ningi qalie, tamo nanqi men bulyoqnsib qure utru segi segi nanqo anjam mareqnu di nanqi Qotei segi minjeqnu. Nanqi tamo nanqi minjroaieqnu. Mondor na nanqi singila enjreqlaqa nanqi uli anjam mareqnu. Deqa tamo bei a qusim poiyya keresai.

³ Ariya Qotei aqa medabu o qaji tamo nanqi anjam aqa damu babteqnu di tamo nanqi quoqnsib poinjeqnu. Deqa anjam dena nanqi singilatnjroqnsiq nanqi kumbra bole yqajqa are tigeltetnjroqnsiq nanqo are miligi latetnjreqlu.

⁴ Tamo nanqi men bulyeqnu di nanqi nanqo segi are miligi singilateqnu. Ariya Qotei aqa medabu o qaji tamo nanqi anjam aqa damu babteqnu di nanqi na Kristen kalil nanqi dego singilatnjreqlu.

⁵ Ijo are endegsi unu. Ningi kalil men bulyoqngab di bole. Ariya ningi Qotei aqa medabu oqnsib anjam palontongab di tulan bolequja. Ningi quiy. Tamo bei a men bulyosim qure utru bei nanqo anjam marim tamo bei a kamba anjam di aqa damu poiym ubtqas di kere. Anjam dena Kristen kalil nanqi singilatnjrqas. Ariya anjam ubtqajqa tamo bei sqasai di men bulyo tamo a anjam maraiq. Aqa anjam dena Kristen nanqi singilatnjrqasai.

⁶ O ijo was, ningi ijo anjam endeqa are qaliy. E nunqoq bosiy men bulyosiy qure utru bei nanqo anjam merngit ningi qusib poinqwasai di anjam dena ningi kiyersim aqaryainqwas? Keresai. Ariya e Qotei aqa uli anjam bei ubtosiy merngitqa kiyo, Qotei aqa qalie bei babbatqa kiyo, Qotei aqa medabu osiy anjam palontitqa kiyo, anjam bei plaltitqa kiyo ningi qusib poinqwas di bolequja. Anjam dena ningi aqaryainqwas.

⁷ Inqi qudei nambile sosai qaji e deqa ningi merngit quiy. Tamo bei na yumba qamimqa kiyo gombin anjamimqa kiyo ariya aqa anjam ato di jagwa na osi taqal waiyqas di iga kiyersim aqa lou poigwas? Di keresai.

⁸ Tamo nanqi qoto qa gilqa marsib gul anjamibqa ariya gul aqa anjam ato di jagwa na osi taqal waiyqas di tamo yai nanqi qoto qa gilqab? Tamo dego bei sosai.

⁹ Dego kere ningi men bulyosib qure utru bei nanqo anjam marqab di tamo nanqi kiyersib qusib poinjqas? Keresai. Nunqo anjam di dego jagwa na osi taqal waiyobulqas.

10 Bole, mandamq endi qure utru segi segi nanjo anjam gargekoba unub. Anjam kalil di damu ti.

11 Ariya tamo bei na qure utru bei nanjo anjam e merbim qusiy aqa damu poibqasai di a e qa marqas, "A yaun tamo." Yim deqa e kamba a qa marqai, "A dego yaun tamo."

12 O ijo was kalil, e qalieonum, ningi Qotei aqa Mondor aqa wau ojgajqa tulan arearetngqnu. Deqa ningi na Kristen nanji singilatnjqajqa wauoqniy.

Mej bulyo kumbra

13 Ariya nunjo ambleq di tamo bei a mej bulyosim qure utru bei nanjo anjam marqa osimqa a mati endegsi Qotei pailyem, "O Abu, ni na powo ebimqa e anjam endi marsiy olo aqa damu ubtqai."

14 Ningi are qaliy. E mej bulyosiy qure utru bei nanjo anjam na Qotei pailyqai di ijo mondor ijo are miligiq di unu qaji a segi pailyimqa ijo areqalo a lanja quqwas.

15 Deqa e endegyqai. E ijo mondor ti ijo areqalo ti turtosiy pailyoqnqai. E ijo mondor ti ijo areqalo ti turtosiy louoqnqai dego.

16 Ni ino mondor na segi Qotei pailyosim binijqam di tamo lanaj bei a sosim ino pailyo di poiyqasai. Deqa a endegsi marqa keresai, "Ni bole maronum."

17 Bole, ni Qotei pailyoqnsim binijyeqnum di bolequja. Ariya tamo bei a ino pailyo poiyqasai di ino pailyo dena a singilatqa keresai.

18 E ningi kalil tulan bungosim bati gargekoba mej bulyeqnum. Deqa e Qotei minjeqnum, "Keretonum."

19 Ariya Kristen nanji Qotei louqa koroesoqribqa e nanjo koroq di anjam truquyala segi minjroqnit nanji qusib poinjqas di tulan bolequja. E mej bulyosiy qure utru segi segi nanjo anjam olekoba totoryosiy nanji minjroqnit nanji poinjqasai di bolesai.

20 O ijo was kalil, ningi angro kiñilala nanji bulosib nanarioqnaib. Ningi tamo bole bole nanji bulosib areqalo bole na soqniy. Ningi angro mom nanji dego bulosib kumbra uge qa nanariosib soqniy. Ningi qalie, angro mom nanji kumbra uge qa poinjrosaiqnu.

21 Qotei aqa dal anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, "Tamo Koba a marqo, 'E qure utru bei bei nanjo mej na ningi anjam merngit ningi ijo anjam quetbqasai.' "

22 Deqa ijo was, mej bulyqajqa kumbra di aqa utru agiende. Kumbra dena Qotei na tamo ungasari a qa nanjo areqalo singilatosaiqnu qaji nanji aqa manwa osornjreqnu. Tamo ungasari a qa nanjo areqalo singilateqnu qaji nanji qa sai. Ariya Qotei aqa medabu o qaji tamo nanji anjam

palontqajqa kumbra di aqa utru agiende. Kumbra dena Qotei na tamo ungasari a qa nanjo areqalo singilateqnuub qaji nanji aqa manwa osornjreqnu. Tamo ungasari a qa nanjo areqalo singilatosaieqnuub qaji nanji qa sai.

²³ Deqa Kristen koroq di ninji kalil men bulyoqnsib qure utru segi segi nanjo anjam maroqnqab di bolesai. Ninji degyqab di tamo lanaj qudei kiyo tamo qudei Qotei qaliesai qaji nanji kiyo nunjo koro miligiq gilsib nunjo anjam di qusib ninji qa marqab, “Nanji nanarionub deqa anjam di mareqnuub.”

²⁴ Ariya ninji kalil Qotei aqa medabu oqnsib anjam palontqanqab di tamo bei Qotei qaliesai qaji kiyo tamo lanaj bei kiyo a nunjo koro miligiq gilsim nunjo anjam di qusim a poiyyas. Yim anjam dena aqa are qametim a aqa une qa geregere qalieqas.

²⁵ Osim aqa areqalo uge kalil aqa are miligiq di uliejunu qaji di boleq atsim singa pulutosim Qotei aqa ñam soqtosim ninji mernjwas, “Bole, Qotei a nunjo ambleq endi unu.”

Qotei louqajqa kumbra

²⁶ Deqa ijo was, ninji Qotei louqa koroqnsibqa ninji qudei lou babtoqniy. Ninji qudei Qotei aqa anjam plaltoqniy. Ninji qudei Qotei aqa uli anjam ubtoqniy. Ninji qudei men bulyoqnsib qure utru segi segi nanjo anjam maroqniy. Ninji qudei qure utru segi segi nanjo anjam aqa damu poinjim ubtoqniy. O ijo was, nunjo wau segi segi dena ninji na Kristen tamo ungasari nanji singilatnjroqniy.

²⁷ Tamo qudei nanji men bulyqa are soqnimqa ninji na minjrib nanji aiyel kiyo nanji qalub kiyo segi men bulyqab. Tamo gargekoba nanji men bulyqab di bolesai. Ariya nanji koba na turtosib men bulyaib. Bei namoqna men bulyim bei bunuqna men bulyqas. Ariya nanji men bulyosib anjam maroqnibqa ninji na anjam ubto tamo bei minjib a nanjo anjam di aqa damu ubteme. Yim tamo ungasari kalil nanji qusib poinjrqas.

²⁸ Kristen koroq di anjam ubtqajqa tamo bei sosaiamqa men bulyo tamo nanji anjam maraib. Nanji mequmosib nanjo segi are miligiq di Qotei pailyebe.

²⁹ Ninji na Qotei aqa medabu o qaji tamo nanji dego minjribqa nanji aiyel kiyo nanji qalub kiyo segi anjam palontoqnebe. Tamo gargekoba nanji anjam palontoqnaib. Nanji anjam palontoqnibqa tamo qudei na nanjo anjam di geregere pegiyuqnebe.

³⁰ Tamo bei a Qotei aqa anjam palontoqnim ariya Qotei na tamo bei awejunu qaji a anjam bei osoryim tamo nami anjam

palonteqnu qaji a mati medabu getentim tamo di a kamba tigelosim anjam palonteme.

³¹ Ningi segi segi kalil kumbra di dauryosib Qotei aqa medabu oqnsib anjam palontoqniy. Palontoqniy Kristen kalil nanği quoqnsib poinjroqniy anjam dena nanği singilatnjroqnas.

³² Ningi na Qotei aqa medabu o qaji tamo nanği minjribqa nanği nanço segi so geregere taqatoqnsib anjam palontoqnebe.

³³⁻³⁴ Qotei a aqa segi wau kalil geregere yoqnsiqqa aqa wau bei niñaqyosaieqnu. A are lawo qa utru.

Ariya unğasari nanği Kristen koroq di anjam maraib. Nanği mequmesoqnebe. Qure qure kalilq di Kristen unğasari nanği degyeqnub. Deqa unğasari nanği nanço segi ñam aguq atoqnsib nanço tamo nanço sorgomq di geregere mequmosib soqnebe. Agi anjam di Moses aqa dal anjamq di unu.

³⁵ Deqa Kristen koroq di unğasari nanği anjam bei aqa damu geregere qalieqajqa are soqniy ningi na nanği endegsib minjriy, “Yaintim nunço segi talq di ningi nunço gumbuluñ nanği nenemnrib nanği na anjam aqa damu mernğwab.” Ningi na unğasari nanği degsib minjriy. Di kiyaaqa? Unğasari nanği Kristen koroq di anjam marqab di kumbra bolesai.

³⁶ O ijo was, Qotei aqa anjam nunçoq dena namoqna brantej e? Ningi segi na Qotei aqa anjam osib nunço areqaloq di singilateb ariya Kristen tamo qudei nanği Qotei aqa anjam osaieqnub e? Sai.

³⁷ Tamo bei a endegsi are qalqas, “E Qotei aqa medabu o qaji tamo bole. E Qotei aqa Mondor ti unum.” A kere degsi are qalqo. Ariya tamo di a olo endegsi poiyem, “Anjam Pol na nenğrenyosiq gagoq qarinyqo qaji endi Tamo Koba aqa segi dal anjam tinñ.”

³⁸ Tamo di a ijo anjam endi urataiq. A uratqas di ningi na endegsib minjiy, “Ni Qotei aqa medabu o qaji tamo bolesai.”

³⁹ Deqa ijo was, ningi Qotei aqa medabu osib anjam palontqajqa tulanğ singilaoqniy. Kristen koroq di tamo qudei nanği meñ bulyoqniy ningi na nanği saidnjraib.

⁴⁰ Ningi Qotei louqajqa kumbra kalil geregere taqatosib dauryosib soqniy.

15

Kristus a moisiq olo subq na tigelej

¹ O ijo was kalil, Yesus aqa anjam bole e nami palontoqnsim mernğoqnem qaji di bini e olo pulutosiy ningi mernğwai. Anjam di agi ningi osib singila na tigelejunub.

² E qalie, anjam e palontoqnem qaji di ningi torei ojsib nungo areqaloq di singilateb. Deqa Qotei na ningi elenje. Ningi laña baban na singilateb qamu Qotei a ningi elenqa keresai qamu.

³ Anjam bole e ningi merngoqnem qaji di e Kristus aqa banq na em. Anjam di tulan kobaqaja. Anjam agiende. Kristus a gago une qa moiyej. Anjam di agi nengrenq di unu.

⁴ A moinaqa subq ateb. Bati qalub koboonaqa a olo subq na tigelej. Anjam di dego nengrenq di unu.

⁵ A subq na tigelosiqa Pita aqaq di brantonaq unej. Osiqa aqa angro 12 nanqoq di dego brantonaq uneb.

⁶ Osiqa bunuqna bati qujai qa a Kristen was 500 nanqoq di dego brantonaq uneb. Nanqi gargekoba bini unub. Ariya nanqi qudei moreneb.

⁷ Bunuqna a Jems aqaq di dego brantonaq unej. Osiqa aqa anjam maro tamo kalil nanqoq di dego brantonaq uneb.

⁸ Olo bunuqna a ijoq di dego brantonaq unem. Unja bei a bati grotosim aqa angro ougetqas dego kere Kristus a ijoq di brantonaq unem.

⁹ E nami Qotei aqa tamo ungasari nanqi ugeugeinjroqnem. Deqa ningi e Yesus aqa anjam maro tamo bolesai edegwab di kere. Yesus aqa anjam maro tamo kalil nanqi na e bunbejunub deqa ijo ñam tulan aguq aiyejunu.

¹⁰ Ariya Qotei a e qa are boleiyej deqa bini e aqa anjam maro tamo unum. A e qa are boleiyej aqa kumbra di laña ulonqasai. E aqa kumbra di osim singila na waukobaeqnum. Ijo wau di tulan kobaoqnsiq Qotei aqa anjam maro tamo kalil nanqo wau bunyejunu. Ariya e ijo segi singila na wau di yosaieqnum. Qotei a e qa are boleiyej deqa aqa singila na e wau di yeqnum.

¹¹ Qotei aqa anjam maro tamo qudei na kiyo e na kiyo wau di yeqnum di unqum. Yesus a moisiq olo subq na tigelej anjam di iga kalil koba na palonteqnum. Anjam di qujai ningi osib nungo areqaloq di singilateb.

Tamo ungasari moreño qaji nanqi olo subq na tigelqab

¹² Kristus a moinaqa Qotei na olo subq na tigeltej anjam di iga gaigai palontoqnsim laqnum. Ariya kiyaja ningi qudei mareqnum, “Tamo moreño qaji nanqi olo subq na tigelqasai”?

¹³ Tamo moreño qaji nanqi olo subq na tigelqasai anjam di bole qamu Qotei na Kristus dego subq na tigeltosai qamu.

¹⁴ Qotei na Kristus subq na tigeltosai qamu anjam iga palonteqnum qaji di bolesai qamu nungo areqalo Kristus qa singilateqnum qaji di laña ulonqej qamu.

¹⁵ Qotei na tamo moreño qaji nanqi olo subq na tigelt-njqasai anjam di bole qamu Qotei na Kristus dego subq na

tigelosai qamu iga Qotei aqa kumbra qa mare mare laqnum di iga gisan anjam mare mare laqnum qamu. Agi iga endegsi mare mare laqnum, “Qotei a Kristus subq na tigeltej.”

¹⁶ Qotei na tamo moreño qaji nanği olo subq na tigelnjrqas anjam di bolesai qamu Qotei na Kristus dego subq na tigeltosai qamu.

¹⁷ Qotei na Kristus subq na tigeltosai qamu nunço areqalo Kristus qa singilateqnub qaji di lanja ulonej qamu ninği nunço uneq di unub qamu.

¹⁸ Deqa tamo nanği nami Kristus qa nanço areqalo singilatosib moreñeb qaji nanği torei padaleb qamu.

¹⁹ O ijo was kalil, iga inği bole bole Kristus na mondon egwas qaji deqa tarineqnum. Ariya iga subq na olo tigelqasai anjam di bole qamu iga mandam qa inği inği qa segi tarineqnum qamu iga tulan sougetejunum qamu. Gago so uge dena mandam tamo kalil nanço so uge tulan bunyejunu qamu.

²⁰ Ariya iga degsi sougetosai. Kristus a moinaqa Qotei na olo subq na tigeltej. Kristus a tamo kalil nami moreñeb qaji nanği qa namoosiq subq na tigelej.

²¹ Ninği qalie, tamo qujai Adam a une atej deqa a moiyo qa utru. Dego kere Kristus a subq na tigelo qa utru.

²² Adam aqa moma kalil nanği moreñeqnub. Dego kere Kristus aqa tamo kalil nanği olo ñambile oqab.

²³ Iga gago segi segi bati dauryosim subq na tigelosim ñambile oqom. Namoqna Kristus a subq na tigelej. Mondon a olo lan qureq na bamqa iga aqa segi tamo ungasari unum deqa iga dego subq na tigelqom.

²⁴ Iga subq na tigelamqa diño bati brantqas. Bati deqa mandor nanği ti mondor uge uge ti gate kokba ti nanço singila ti kalil Kristus na kobotnjrqas. Osim a na inği inği kalil elenjosim aqa Abu Qotei aqa banq di uratqas. Yim Qotei a Mandor Koba sosim inği inği kalil di taqatqas.

²⁵ Kristus a degyqas. Di kiyaaqa? A Mandor Koba sosim gilsim gilsim diño bati brantimqa Qotei a Kristus aqa jeu tamo kalil nanği joqsim aqa sorgomq di atim a na nanği taqatnjresqas.

²⁶ Osim bati deqa a na aqa jeu tamo kalil nanği di kobotnjsim ariya a moiyo dego kobotqas.

²⁷ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenğrenyeb unu, “Qotei na inği inği kalil elenjosim Kristus aqa sorgomq di atqas.” O ijo was, Qotei na inği inği kalil di elenjosim Kristus aqa sorgomq di atqas deqa iga qalieonum, Qotei a segi Kristus aqa sorgomq di sqasai.

²⁸ Mondon Qotei na inği inği kalil di Kristus aqa sorgomq di atim soqnim Qotei aqa Njiri a kamba dego Qotei aqa sorgomq

di sqas. Deqa Qotei a segi na inġi inġi kalil di tulaŋ buŋnjrsimqa a naŋgo Mandor Koba sosim bati gaigai naŋgi taqatnġroqŋqas.

²⁹ Niŋgi qalie, tamo qudei na tamo moreŋo qaji naŋgi aqaryainġroqnsib naŋgo sawa osib yanso eqnub. Tamo moreŋo qaji naŋgi olo subq na tigelqasai anjam di bole qamu naŋgi kiyaaqa kumbra degyeqnub?

³⁰ Od, tamo moreŋo qaji naŋgi olo subq na tigelqab anjam di iga mare mare laqnum. Mare mare laqnam tamo gargekoba naŋgi iga qa ħiriŋoqnsib bati gaigai iga padaltgwa laqnum. Tamo moreŋo qaji naŋgi olo subq na tigelqab anjam di bolesai qamu iga kiyaaqa anjam di mare mare laqnsim dena gulbe eqnum?

³¹ O ijo was, e bole maronum, e bati gaigai moiqa laqnum. E niŋgi qa are qaloqnsim deqa moiqa laqnum. Niŋgi gago Tamo Koba Kristus Yesus beteryejunub deqa e niŋgi qa tulaŋ areboleboleibeqnu.

³² Jeu tamo naŋgi wagme juwaŋ bul unub deqa naŋgi na e moiyoqbqa laqnum. E Efesus qureq di naŋgi ti qotoqnem. E mandam qaji inġi inġi oqajqa marsim naŋgi ti qotosaiqnem. Tamo moreŋo qaji naŋgi olo subq na tigelqasai anjam di bole qamu iga endegsi mare mare laqnum qamu, "Iga nebe kiyo moiqom deqa uŋgum, iga alaŋoqnsim gago segi jejamu qa areboleboleigoqnm inġi ti ya ti uyoqŋqom." Degsi mare mare laqnum qamu.

³³ O ijo was kalil, tamo qudei na niŋgi gisaŋgaib deqa niŋgi geregere ŋam atoqniy. Anjam bei unu di niŋgi qalie. Anjam agiende, "Niŋgi tamo uge uge naŋgi koba na laqnaib. Laqŋqab di naŋgi na nuŋgo areqalo niŋaqyetŋgibqa niŋgi kumbra bole uratosib naŋgi daurnġrqab." Anjam degsi unu.

³⁴ Deqa niŋgi areqalo bole ti sosib olo une yoqnaib. Niŋgi quiy. Nuŋgo ambleq di tamo qudei naŋgi Qotei qaliesai bole sai. Niŋgi jemaŋgwajqa deqa e niŋgi degsi mernġonum.

Tamo moreŋo qaji naŋgo jejamu kiyero osib olo tigelqab?

³⁵ Ariya ijo was kalil, tamo bei na e endegsi nenembqas, "Tamo moreŋo qaji naŋgi kiyersib olo subq na tigelqab? Naŋgo jejamu kiyero osib olo tigelqab?"

³⁶ O ijo was kalil, tamo di a nanariosim deqa degsi nenembqas. Niŋgi qalie. Kurgus bunuj breiyibqa mandamq aisim a laŋa mandamq di sqas. Ariya kurgus moiyo breiyib a olo ŋambile sosim qoqitosim oqwas.

³⁷ Kurgus kiyo saga kiyo qoqitosiq geitqo qaji di otorosim olo yagwasai. Aqa gei moiyo segi yagim dena oqwas.

³⁸ Tamo bei na kurgus yago kiyo saga yago kiyo yagimqa a olo qoqitosim oqimqa Qotei aqa segi areqalo na naŋgi tanu segi segi enġrqas. Naŋgo tanu di uno segi segi.

39 Tamo ti wagme ti qebari ti qe ti nanği dego nanžo jejamu uno segi segi.

40 Lan goge qaji inği inği nanžo uno bei. Mandam qaji inği inği nanžo uno bei. Lan goge qaji inği inği nanžo wala bei. Mandam qaji inği inği nanžo wala bei.

41 Sen ti bai ti bongar ti nanžo rian segi segi. Bongar kalil dego nanžo rian segi segi.

42 Tamo subq na tigelqab qaji nanği kere dego. Tamo nanği moreņeqnab nanžo jejamu subq ateqnub di qusaeqnu. Nanği subq na tigelabqa nanžo jejamu olo qusaqasai. Nanği ĳambile gaigai sqab.

43 Tamo nanği moreņeqnab nanžo jejamu subq ateqnub di jejamu uge. Nanği subq na tigelabqa nanžo jejamu tulan boledamu sqas. Tamo nanği moreņeqnab nanžo jejamu subq ateqnub di singila saiqoji. Nanği subq na tigelabqa nanžo jejamu singila ti sqas.

44 Tamo nanği moreņeqnab nanžo jejamu subq ateqnub di mandam qaji jejamu. Nanği subq na tigelabqa nanžo jejamu lan qure qaji jejamu sqas.

Mandam qaji jejamu unu. Lan qure qaji jejamu dego sqas.

45 Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenğreņyeb unu, "Adam namo qaji a mandamq endena brantej. Deqa a mandam qaji ĳambile osiq soqnej." Ariya Adam bunu qaji a Mondor ti soqnej. Deqa a na iga lan qure qaji ĳambile egwas.

46 Lan qure qaji ĳambile a namoqna brantosai. Mandam qaji ĳambile a namoqna brantej. Lan qure qaji ĳambile a bunuqna brantqas.

47 Qotei na Adam namo qaji a mandam na gereiyej. Deqa a mandam tamo. Ariya Adam bunu qaji a lan qureq na bej.

48 Adam namo qaji a mandam tamo soqnej deqa aqa moma kalil nanği dego mandam tamo unub. Ariya Adam bunu qaji a lan qure qaji tamo unu deqa aqa tamo kalil nanği dego lan qure qaji tamo sqab.

49 Adam namo qaji a mandam tamo soqnej deqa iga a bulosim mandam tamo unum. Dego kere Adam bunu qaji a lan qure qaji tamo unu deqa mondoņ iga a bulosim lan qure qaji tamo sqom.

50 O ijo was, e niņgi endegsi mernğwai. Qotei na mandam tamo nanği elenqa keresai. A nanžo Mandor Koba sosim nanği taqatnrqqa keresai dego. Gago jejamu moisiq qusaeqnu qaji di ĳambile gaigai sqqa keresai.

51 Deqa e uli anjam bei niņgi endegsi mernğwai. Iga kalil moiqasai. Iga kalil jejamu bulyosim jejamu bunuj oqom.

52 Qotei na gul bunu geteņ qaji anjamimqa tamo nami moreņeb qaji nanği subq na tigelqab. Deqa nanžo jejamu

olo bunu qusaqasai. Iga tamo moyosai unum qaji iga dego jejamu bulyosim nanği ti koba na jejamu bunuj oqom. O ijo was, kumbra di urur brantoqujatqas.

⁵³ Gago jejamu ugeqas qaji endi iga uratosim olo jejamu bei ugeqasai qaji di oqom. Gago jejamu moiqas qaji endi iga uratosim olo jejamu bei moiqasai qaji di oqom.

⁵⁴ Bole, gago jejamu ugeqas qaji endi iga uratosim olo jejamu bei ugeqasai qaji di oqom. Gago jejamu moiqas qaji endi iga uratosim olo jejamu bei moiqasai qaji di oqom. Yim bati deqa Qotei aqa anjam bei nami nengrenyeb qaji di aqa damu brantqas. Anjam agiende, "Qotei a tulanğ singilaosiq deqa a qoto bunyosiq moiyo kobotej.

⁵⁵ O Moiyo, ni gaigai singilaoqnsim tamo nanği qoto itnjre-qnum. Ariya ino singila di qabi unu? A koboej. O Moiyo, ni gaigai tamo nanği qaja na ñumeqnum. Ariya ino qaja di qabi unu? A koboej."

⁵⁶ O ijo was ninği quiy. Moiyo aqa qaja agi gago une. Une aqa singila agi Qotei aqa dal anjam.

⁵⁷ Ariya gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa wau na iga qoto bunyoqnsim tigelejunum. Qotei a segi na iga singilatgeqnu deqa iga a tulanğ binjiyoqnqom.

⁵⁸ Deqa ijo was bole, ninği singila na tigelesosib Tamo Koba Yesus qa waukobaoqniy. Ninği wau di uratosib asingaiq. Ninği qalie, ninği Yesus aqa wau ojeqnu di ninği lanğa wau-osaieqnu. Wau di ulonğa keresai. Deqa ninği gaigai singila na wauoqniy.

16

Korin Kristen nanği silali koroiyqab

¹ Ariya ijo was, ninği na Jerusalem Kristen nanği qa silali koroiyiy. Silali koroiyqajqa gam di e nami Galesia Kristen nanği osornjnam nanği dauryeb. E ninği dego gam di osornğit dauryiy. Gam agiende.

² Yori bati gaigai olo nebeoqnimqa ninği segi segi silali soqnim oto oqnsib nunğo segi talq di atoqniy. Bunuqna silali kobaamqa e botqa ninği nami silali ateb unu deqa urur koroiyib e na osiy qarinqit Jerusalem aiqas. Deqa bati di ninği olo silali qa ñamqasai.

³ E botqa ninği na tamo qudei giltnjrib e nengrenğ bei nanği enjrsiy qarinqjrit nanği silali di osib Jerusalem aiqab.

⁴ E dego aiqa are soqnim nanği na e daurbosib iga koba na aiqom.

Pol a Korin Kristen nanğoaq bqa marej

⁵ Ariya e mati Masedonia sawa ambleq na walwelosiy aisiy dia Kristen nanği unjrsiy bunuqna e nunğoaq bqai.

⁶ E nungoq bosiy ningi koba na sqai kiyo. E qaliesai, e bati olekoba kiyo ningi koba na soqnit ulili bati koboqas. E ningi koba na sosiy olo uratngosiy sawa beiq gilqa laqnit ningi na e silali qa aqaryaibib e gilqai.

⁷ Ijo are endegsi unu. E bati truquyala ningi koba na sqasai. Tamo Koba a na odbimqa e bati olekoba ningi koba na sqai.

⁸ Ariya e Efesus qureq endi soqnit Juda nanjo yori bati koba ñam Pentikos di brantqas.

⁹ Qotei na gam waqtetbej deqa e qure endia Yesus aqa wau yoqnsim tamo ungasari gargekoba nanji are bulyetnjreqnum. Yeqnam jeu tamo gargekoba nanji ijo wau di ugeugeiyqajqa laqnu.

¹⁰ Timoti a nungoq bamqa ningi a osib gereiyiy. Yim a ulaqasai. A ningi koba na are lawo sqas. Ningi quiy. Timoti a e ombla Tamo Koba aqa wau ojeqnum.

¹¹ Deqa tamo bei na Timoti aqa ñam ugetaiq. Ariya Timoti a olo ningi uratngosim walwelqa laqnimqa ningi a silali qa aqaryaiyosib lawo na suweiyib a olo ijoq bqas. A Kristen was qudei nanji koba na ijoq bqab deqa e nanji qa tarinjoqnqai.

¹² Gago was Apolos a endi unu. E a qa ningi saingit quiy. E bati gargekoba singila na Apolos minjoqnem, “Gago Kristen was qudei nanji Korin Kristen nanjoq giloqni ni nanji dau-rnjrsim gile.” Onaqa a gilqa uratoqnej. Bunuqna a nungoq bqajqa bati kereamqa a nungoq bqas.

Pol aqa anjam mutu qudei

¹³ Ariya ijo was, ningi geregere ñam atoqniy. Osib singila na tigeloqnsib Yesus qa nunjo areqalo singilatoqniy. Ningi gulbe bei qa ulaaib. Ningi singila na soqniy.

¹⁴ Osib ningi kumbra bei yqa maroqnsib qalaqalaiyo kumbra na yoqniy.

¹⁵ Tamo kalil Akaia sawaq di unub qaji nanji are bulyo-saisonabqa Stefanas aqa tal qujai nanji namoqna are bulyeb. Stefanas aqa tal qujai nanji Qotei aqa tamo ungasari nanji qa wauoqnsib unub. O ijo was ningi di qalie. Deqa e ningi singila na endegsi merngwai.

¹⁶ Ningi tamo deqaji nanjo sorgomq di geregere soqniy. Sosib tamo kalil Qotei aqa wau ojeqnu qaji nanjo sorgomq di dego soqniy.

¹⁷ Nunjo ambleq dena Stefanas na Fortunatus na Akaikus na nanji qalub ijoq beb deqa e tulan areboleboleibej. Ningi kalil ijoq bqa keresai deqa nanji kamba ijoq beb.

¹⁸ Bosib ijo are latetbeb. Nanji nami nunjo are dego latetngoqne. Deqa ningi tamo deqaji nanji qa tulan areboleboleinjoqneme.

¹⁹ Ariya tamo unğasari Esia sawaq endi Qotei qa loueqnub qaji nañgi na niñgi kaiyeiñgonub. Akwila Prisila wo nañgi aiyel dego niñgi qa tulañ areboleboleinjreñnu deqa nañgi Tamo Koba aqa ñam na niñgi kaiyeiñgonub. Tamo unğasari kalil nañgo aiyel talq di Qotei qa loueqnub qaji nañgi dego niñgi kaiyeiñgonub.

²⁰ Kristen was kalil qure endia unub qaji nañgi na dego niñgi kaiyeiñgonub. Ariya niñgi na nuñgo Kristen was nañgi segi segi kundoqñjriy. Kumbra di agi Qotei aqa segi tamo unğasari kalil nañgi yeqñub.

²¹ E Pol. E ijo segi bañ na kaiye anjam endi neñgrenyosim nuñgoq qariniyonum.

²² E ijo anjam getentqai. Tamo bei a Tamo Koba Yesus qalaqalayıqasai di Qotei na kamba tamo di qoreiyosim ñolawotqas. O Tamo Koba Yesus, ni aue.

²³ Tamo Koba Yesus a niñgi qa are boleyeme.

²⁴ E Kristus Yesus aqa ñam na niñgi kalil qalaqalaingeqñum. Bole.

2 KORIN

Pol a Yesus Kristus aqa wau tamo

¹ E Pol. Kristus Yesus na e qarınbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Qotei aqa segi areqalo na e wau di ebej. Aqo gago was Timoti wo anjam endi nenngrenyonum. Nenngrenyosim ninği Korin qureq di Qotei qa loueqnub qaji ninği ti Qotei aqa segi tamo unğasari kalil Akaia sawaq di unub qaji nanği qa ti qarınyonum.

² Gago Abu Qotei wo Tamo Koba Yesus Kristus wo nanği aiyel ninği qa are boleinjrimqa ninği lawo na soqniy.

Qotei a gago are latetgeqnu

³ Iga gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei aqa ñam soqtoqnqom. A gago Abu unu deqa a iga qa dulqajqa utru. A gago are tulan latetgwajqa Qotei.

⁴ Deqa a gago gulbe kalil qa iga are latetgeqnu. A kumbra degyeqnu deqa iga na olo kamba Kristen tamo unğasari gulbe ti unub qaji nanço are latetnjreqnum.

⁵ Kristus a jaqatin koba qoboiey deqa iga a ombla jaqatin koba qoboieqnum. Dego kere Kristus a are tulan laesonaqa iga a ombla are tulan laejunum.

⁶ O ijo was kalil, aqo Timoti wo gulbe eqnum di aqa utru agiende. Gago gulbe dena Qotei na nunço are latetngosim ninği elenqas. Ariya Qotei na gago are latetgeqnu di aqa utru agiende. Kumbra dena dego Qotei na nunço are latetngoqnqas. Yimqa jaqatin iga qoboieqnum qaji di ninği dego qoboioqn-sib sinğila na tigelesqab.

⁷ Iga ninği qa gago areqalo sinğilatosim endegsi mareqnum, bole, ninği sinğila na tigelesqab. Iga qalieonum, ninği iga ti heterosim jaqatin eqnum deqa Qotei na ninği iga ti gago are latetgoqnqas.

⁸ O ijo was kalil, iga Esia sawaq di gulbe kobaquja item. Gulbe dena iga ugeugeigosiq a gago sinğila tulan bunyej. Deqa iga endegsi are qalem, gulbe dena iga moiyoqwas. O ijo was, ninği gago gulbe deqa qalieoiy.

⁹ Bole, iga are qalem, gulbe dena iga moiyoqwas. Anjam pegiyo tamo na tamo bei minjqas, “Ni une ti unum deqa ni moiqam.” Dego kere iga are qalem, gulbe dena iga moiyoqwas. Qotei na gulbe di iga egej. Di kiyacaq? Iga gago segi sinğila qa are qalaim deqa. Iga Qotei aqa sinğila qa are qaloqnqom. Agi a na qujai moiyo tamo nanği olo subq na tigeltnjreqnu.

¹⁰ O ijo was, gulbe dena iga moiyoqwa laqnaqa Qotei na gulbe di taqal atetgej. Bunuqna dego a na gago gulbe taqal

atetgoqnqas. Deqa iga Qotei qa gago areqalo sinjilatoqnsim mareqnum, bole, a na olo gago gulbe taqal atetgoqnqas. Yim iga bole sqom.

11 O ijo was ninji iga qa Qotei pailyoqniy. Yimqa Qotei a nunjo pailyo de ti tamo ungasari gargekoba nanjo pailyo ti quoqnsim iga aqaryaigoqnqas. Gam dena ninji na dego iga aqaryaigoqnqab. Yim tamo ungasari gargekoba nanji Qotei tulan binjiyoqnqab.

Pol a Kristen nanji gisanjnrosaiognej

12 O was kalil, ijo are miligiq di e qalieonum, e kumbra bole tinjin segi dauryoqnsim unum. E ijo kumbra deqa tulan areboleboleibeqnu. Kumbra bole kalil Qotei na osorbeqnu qaji di segi e dauryoqnsim unum. E mandam tamo nanjo powo na kumbra di yosaieqnum. Qotei a e qa are boleiyiqnsiq kumbra osorbeqnu qaji di segi e yeqnum. Deqa e na tamo ungasari kalil nanji kumbra bole gaigai enjreqnum. Agi e na ninji dego kumbra tulan boledamu engoqnem.

13-14 Ijo anjam endi ninji sisiyosib poingwajqa deqa e nenjrenyonum. Bole, ijo anjam qudei qa ninji gegerere poingosai unu. Ariya ijo are endegsi unu. Ninji ijo anjam kalil qa poingekritim gilsib dijo bati itqab. Yim gago Tamo Koba Yesus a olo bqajqa batiamqa ninji e qa tulan areboleboleingim e kamba dego ninji qa tulan areboleboleibqas.

15-16 Ijo are miligiq di e nami qalieem, ninji ijo kumbra kalil qa tulan areboleboleingim sqab. Utru deqa e na ninji mernjem, "E mati nunjoq bosiy ninji uratngosiy Masedonia sawaq gilsiy dena puluosiy nunjoq olo bqai." Od, e bati aiyel nunjoq bqajqa are qalem. Di kiyaga? Qotei na ninji gereingo aiyelngwajqa deqa. E nunjoq olo bosiy dena Judia sawaq aiqa laqnitqa ninji silali qa aqaryaibibqa e gamq di inji bei qa truquaim deqa ti are qalem.

17 Ninji endegsib are qaleqnu kiyo, "Pol aqa anjam di a dauryosai. A na iga gisanjej. A mandam tamo nanjo kumbra dauryoqnsiq deqa a anjam bei maroqnsiq olo urateqnu. A laja odoqnsiq olo saideqnu." O ijo was ninji e qa degsib are qalaib.

18 Qotei a tamo bole unu deqa a aqa segi anjam kalil dauryeqnu. Deqa e dego anjam bole segi ninji merngeqnum. E laja odoqnsim olo saidosaieqnum.

19 Nami aqo Timoti wo Sailas ombla na wauoqnsim Qotei aqa Niri Yesus Kristus aqa anjam palontoqnsim ninji merngoqnem. Ninji qalie, Yesus a dego laja odoqnsiq olo saidosaieqnu. A gaigai Qotei aqa ñam na odeqnu.

20 Qotei a nami inji bole bole iga egwajqa marej. Kristus a odeqnu deqa Qotei na inji di iga egwas. Deqa iga Kristus

aqa ñam na mareqnum, “Bole.” Osim iga Qotei aqa ñam soqteqnum.

²¹ Qotei a segi na niŋgi iga ti siŋgilatgeqnu. Siŋgilatgeqnaqa niŋgi iga ti Kristus beteryejunum. A na qujai iga aqa segi qa marsiq giltgej.

²² Osiqa aqa toqor egsiqa gago are miligiq di atej unu. Aqa toqor di aqa Mondor Bole. Mondor di Qotei na iga namo egej deqa iga qalieonum, bunuqna iŋgi bole bole a na iga egwa marej qaji di dego egwas.

Pol a Korin Kristen naŋgi gulbe enjrqa uratosiq deqa a nungoq olo bosai

²³ O ijo was, e Qotei aqa ñam na niŋgi endegsi mernɣwai. E niŋgi gulbe engwa uratosim deqa e olo Korin qureq bosai.

²⁴ Nungo areqalo Yesus qa siŋgilateqnu qaji di iga na laŋa taqatosai eqnum. Iga niŋgi ti koba na Yesus aqa wau ojeqnum. Di kiyaaqa? Niŋgi tulaŋ areboleboleiŋgwajqa deqa. Iga qalieonum, niŋgi nungo areqalo Yesus qa geregere siŋgilatosib tigelej unub.

2

¹ Ariya e olo Korin qureq bosai. E marem, e olo are gulbe na nungoq bqasai.

² E niŋgi are gulbetetɣwai di tamo yai na olo ijo are boletetbqas? Niŋgi segi na ijo are boletetbqa kere.

³ Deqa e nungoq olo bosiy are gulbe oqa uratonum. E nungoq bosiy areboleboleibqas di kere. Utru deqa e anjam bei nami nenɣrenyosim nungoq qarinyem. E qalieem, e areboleboleibqas di niŋgi kalil dego ijo arebolebole di unsib e koba na areboleboleigwas.

⁴ Bole, e are gulbe ti akam ti sosim anjam di nenɣrenyem. E niŋgi are gulbetetɣwa osim anjam di nenɣrenyosai. E niŋgi tulaŋ qalaqalaiŋgeqnum di niŋgi qalieqajqa deqa e anjam di nenɣrenyem.

Niŋgi na tamo une atej qaji aqa une kobotetiy

⁵ Tamo qujai nami une atej qaji di aqa une qa e anjam koba mernɣwasai. Tamo dena e are gulbetetbosai. A niŋgi kalil are gulbetetɣej.

⁶ Aqa une aqa awai uge niŋgi gargekoba na a yeb di kereqo.

⁷ Deqa bini niŋgi olo aqa une kobotetosib aqa are latetiy. Yim a are boleqas. Niŋgi degyqasai di a olo are tulaŋ gulbe ti so uge.

⁸ Deqa niŋgi a olo qalaqalaiyo kumbra osoryoqniy. Yim a qalieqas, niŋgi a torei qoreiyosai.

⁹ E nungo kumbra tenemtosiyaning ijo anjam kalil dau-ryeqnub kiyo sai kiyo di qalieqajqa deqa e nami anjam nengrenyosim nungoq qarinyem.

¹⁰ Ningi tamo bei aqa une kobotetqab di e kamba dego aqa une kobotetqai. E tamo bei aqa une kobotetqai di e ningi qa osiy Kristus aqa namgalaq di kobotetqai.

¹¹ Tamo uge Satan na iga gisanjosim ugeugeigaim deqa e degyqai. Satan aqa areqalo uge ti aqa uli kumbra ti di iga bole qalieonum.

Pol a Taitus unqa marej

¹² O ijo was kalil, e Kristus aqa anjam bole palontqa osim walwelosim Troas qureq di brantem. Brantonam Tamo Koba a na gam waqtetbonaqa e dia aqa wau ojoqnem.

¹³ Bati di e ijo was Taitus itosai deqa e a qa are koba qalognem. Deqa e Troas Kristen nanngi olo uratnjrsim Masedonia sawaq gilem.

Yesus aqa wau tamo nanngi qoto bunyeqnu

¹⁴ Qotei a gaigai iga aqaryaiqeanaqa iga Kristus aqa singila na qoto bunyeqnum. Deqa e Qotei tulan binjiyeqnum. Iga Qotei aqa wau ojeqnum deqa tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanngi Qotei qa bole poinjreqnu. Nanngi powo di saban quleq ti bolequja bul.

¹⁵ Od, gago wau di qurem quleq ti bul Kristus na Qotei atraiyeqnu qaji. Quleq di tamo ungasari Qotei na elenqnu qaji nanngi ti tamo ungasari padalqa gamq di unub qaji nanngi ti nanngi aiyeqnu.

¹⁶ Quleq dena tamo ungasari padalqa gamq di unub qaji nanngi moiyojnreqnu. Osiaq tamo ungasari Qotei na elenqnu qaji nanngi nambile enjreqnu. Tamo yai nanngi Qotei aqa wau di yqa kere? Tamo dego bei sosai.

¹⁷ Ningi qalie, Qotei aqa anjam maro tamo gargekoba nanngi silali oqajqa deqa osib Qotei aqa anjam mare mare laqnu. Ariya iga nanngi bul sai. Qotei na iga wau egej deqa iga gisan na wauosaieqnum. Iga Kristus koba na are qujaitosim Qotei aqa namgalaq di aqa anjam mare mare laqnum.

3

Yesus aqa wau tamo nanngi anjam bunuj mare mare laqnu

¹ Iga gago segi nam soqtqajqa are unu e? Sai. Tamo qudei na kiyo ningi na kiyo iga qa anjam bolequja nengrenyqab di unngum. Ningi na kiyo tamo qudei na kiyo anjam bolequja di sisiyosib gago nam soqtetgwab di dego unngum. Iga deqa are qalosaieqnum.

² Niŋgi segi nenġrenj bulosib gago kumbra qa saoqnsib laqnu. Niŋgi nenġrenj bul unub deqa tamo kalil nanġi nenġrenj di sisiyoqnsib iga qa poinjreqnu. Nenġrenj di gago are miligiq di unu.

³ Kristus a segi na anjam di nenġrenjyobulej. Nenġrenj di Kristus aqaq na bosiq boleq di unu. Nenġrenj di niŋgi segi. Agi iga niŋgi wauetnġeqnum. Kristus a mandam tamo bei aqa siŋgila na anjam di nenġrenjyosai. A Qotei nambile gaigai unu qaji aqa Mondor aqa siŋgila na anjam di nenġrenjej. A meniŋq di nenġrenjyosai. A tamo unġasari nanġo are miligiq di nenġrenjej.

⁴ Anjam di aqa utru agiende. Qotei a Kristus aqa ñam na iga wau egej deqa iga aqa wau ojeqnum. Iga qalieonum, Qotei na aqa wau di geregere boletqas.

⁵ Bole, iga segi na wau di yqa keresai. Deqa iga gago segi siŋgila na Qotei aqa wau yeqnum degsi marqa keresai. Qotei a segi na iga siŋgila egeqnaqa iga aqa wau yeqnum.

⁶ Gago wau agiende. Iga Kristus aqa anjam bunuj palontognsim laqnum. Anjam bunuj di tamo qudei na dal anjamq di nenġrenjyosai. Qotei aqa Mondor a segi na babtej. Dal anjam na tamo unġasari nanġi moiyojnreqnu. Ariya Qotei aqa Mondor na tamo unġasari nanġi nambile enjreqnu.

⁷ Od, dal anjam na tamo unġasari nanġi moiyojnreqnu. Dal anjam aqa wau agide. Dal anjam di Qotei a nami meniŋq di nenġrenjyonaqa a rian ti brantej. Deqa Moses aqa ulatamu rianonaqa Israel tamo unġasari nanġi aqa ulatamu koqyqa keresai. Nam qamotnjrej. Bunuqna rian di olo koboej.

⁸ Ariya Mondor aqa wau bunuj unu. Aqa wau dena dal anjam aqa wau tulan bunyejunu. Mondor aqa wau di olo torei rianosiq goge oqej.

⁹ Dal anjam aqa wau agiende. A na gago une qa iga mergoqnsiq padaltgeqnu. Bole, dal anjam aqa wau di nami rian ti bej. Ariya Qotei na iga tamo bole une saiqoji sqajqa gam babtej. Wau di olo tulan rian koba ti bej. Rian dena dal anjam aqa rian tulan bunyejunu.

¹⁰ Wau bunuj di rian koba ti unu. Rian dena wau namij aqa rian tulan bunyejunu. Deqa iga wau namij aqa rian uneqnum di a torei koboej.

¹¹ Wau namij di gaigai sqa keresai. A koboaqas. Bole, a rian ti bej. Ariya wau bunuj gaigai sqas qaji a olo tulan rian koba ti unu. Rian dena wau namij aqa rian tulan bunyejunu.

¹² Rian koba di mondon bosim gaigai gagoq di sqajqa deqa iga tariŋoqnsim unum. Deqa iga ulaosaieqnum. Iga rian deqa mare mare laqnum.

¹³ Iga Moses soqnej dego sai. Moses aqa ulatamu rian ti soqnej deqa a gara mutu oqnsiqa dena aqa ulatamu kabutoqnej. Di kiyaqa? Israel nanngi unaib deqa. Ariya wau namij aqa rian di koboej.

¹⁴ Israel nanngo areqalo getenjnresoqnej deqa nanngi anjam namij sisiyoqneb di nanngo areqalo gara mutu na kabutobulesoqnej. Nanngi nami degsib soqneb agi bini unub. Tamo bei na gara di taqal atqa keresai. Kristus a segi na gara di olo taqal ateqnu.

¹⁵ Od, bati gaigai Israel nanngi Moses aqa dal anjam sisiyeqnu di nanngo areqalo gara mutu na kabutobulejunu. Nanngi nami degsib soqneb agi bini unub.

¹⁶ Ariya tamo nanngi are bulyosib Tamo Koba aqa areq bqab di Qotei na gara di olo taqal atetnjrqas.

¹⁷ Tamo Koba a segi Mondor. Niŋgi Tamo Koba aqa Mondor ti sqab di nunngo une na niŋgi olo taqatngwa keresai. Niŋgi bole sqab.

¹⁸ Deqa gago ulatamu olo kabuesqasai. Iga kalil Tamo Koba aqa rian ya jeqiloq di unobuloqngom. Unoqnim rian di gagoq di tulan kobaoqnimqa dena iga Tamo Koba a segi buloqnsim sqom. Tamo Koba a na kumbra di iga egeqnu. Tamo Koba a segi Mondor Bole.

4

Qotei aqa wau tamo nanngi web bul unub

¹ Qotei a iga qa dulosiqa wau egej deqa iga aqa wau di ojgajqa asgigosaieqnu.

² Kumbra uge uge kalil tamo nanngi na ulitoqnsib yeqnub qaji di iga olo qoreiyeqnum. Iga gisanj kumbra na walwelo-saieqnum. Iga Qotei aqa anjam bubulyosaieqnum. Iga boleq di anjam bole segi mareqnum. Deqa tamo kalil nanngi gago kumbra di unoqnsib nanngo are miligiq di qalieeqnub, iga Qotei aqa nŋamgalaq di wau bole yeqnum.

³ Ariya tamo unŋasari padalqa gamq di unub qaji nanngi Yesus aqa anjam bole iga palonteqnum qaji di aqa utru poinjrosaieqnu.

⁴ Mandam endeqa gisanj qotei Satan a na tamo unŋasari Kristus qa nanngo areqalo singilatosaieqnub qaji nanngo areqalo getentetnjrejunu. Deqa Kristus aqa anjam bole nanngo are miligiq aiqa keresai. Nanngi Kristus aqa suwan unqa keresai dego. Kristus a segi Qotei. A segi rian ti unu.

⁵ Niŋgi quiy. Iga gago segi kumbra qa saosaieqnum. Iga anjam endegsi palonteqnum, “Kristus Yesus a gago Tamo Koba unu deqa iga aqa nŋam na niŋgi wauetnŋeqnum.” Iga anjam degsi palonteqnum.

⁶ Tulaŋ nami Qotei a iŋgi iŋgi kalil gereiyqa osiqa endegsi marej, “Ambru aqaq na suwaŋ brantqas.” Ariya bunuqna Qotei aqa suwaŋ di gagoq bosiqqa gago are miligi suwantetgej. Deqa iga Kristus aqa ulatamu geregere uneqnum. Kumbra dena iga suwaŋ bole unoqnsim Qotei aqa rian poigeqnu.

⁷ O ijo was, iŋgi tulaŋ boledamu iga deqa mare mare laqnum qaji di gagoq di unu. Bole, iga siŋgila saiqoji unum. Iga web jagi na gereiyo qaji di bul unum. Deqa tamo kalil naŋgi iga nugoqnsib endegsib qalieeqnub, “Pol a aqa segi siŋgila na wau di yosaieqnu. A Qotei aqa siŋgila kobaquja na wau di yeqnu. Siŋgila dena mandam qaji siŋgila tulaŋ bunyejunu.” Tamo kalil naŋgi degsib qalieeqnub.

⁸ Gulbe segi segi gargekoba gagoq beqnu. Ariya gulbe dena iga padaltgosaieqnu. Iŋgi iŋgi gargekoba na gago areqalo niŋaqyetgeqnu. Ariya iŋgi iŋgi dena gago areqalo torei ugetet-gosaieqnu.

⁹ Jeu tamo naŋgi na iga jaqatiŋ egeqnu. Ariya Qotei a deqa iga uratgosaieqnu. Jeu tamo naŋgi dena iga lugoqnsib ŋeiotgeqnu. Ariya naŋgi na iga torei ugeugeigosaieqnu.

¹⁰ Gago jejamuq di tamo ungasari naŋgi gaigai Yesus aqa moiyo unobuleqnu. Deqa Yesus aqa ŋambile dego gago jejamuq di branteqnaq naŋgi uneqnu.

¹¹ Iga Yesus aqa wau ojeqnum deqa jeu tamo naŋgi na bati gaigai iga moiyyotgwa laqnu. Naŋgo kumbra dena Yesus aqa ŋambile dego gago jejamuq di branteqnaq tamo ungasari naŋgi uneqnu.

¹² Deqa moiyo a gagoq di waueqnu. Ariya ŋambile a nuŋgoq di waueqnu.

¹³ Iga Yesus qa gago areqalo siŋgilateqnum deqa Qotei aqa anjam bei nengrenq di unu qaji a gagoq di branteqnu. Anjam agiende, “E Qotei qa ijo areqalo siŋgilateqnum deqa e aqa anjam mare mare laqnum.” O ijo was, iga dego Yesus qa gago areqalo siŋgilateqnum deqa iga aqa anjam mare mare laqnum.

¹⁴ Iga qalieonum, Qotei na Tamo Koba Yesus subq na tigeltej deqa mondoŋ a na iga dego subq na tigeltgwas. Osim iga niŋgi ti joqsim Yesus aqa areq osi oqwas.

¹⁵ E anjam di niŋgi merngonum. Di kiyaaqa? E qalieonum, kumbra kalil gagoq di branteqnu qaji dena niŋgi aqaryaiŋgeqnu. Gam dena Qotei a tamo ungasari tulaŋ gargekoba naŋgi qa are boleiyeqnu. Deqa naŋgi Qotei biŋiyoqnsib aqa ñam soqteqnu.

Iga laŋ qure qaji iŋgi iŋgi qa are qaleqnum

¹⁶ Deqa iga Qotei aqa wau ojajjqa asgigosaieqnu. Bole, gago jejamu a uge qa laqnu. Ariya gago are miligi a bati gaigai olo boleqnsiq siŋgilaieqnu.

¹⁷ Iga qalieonum, gulbe ti jaqatinj ti iga bini qoboieqnum qaji di tulanj kokba sai. Nanji sokiñalayosib koboqab. Iga gulbe di eqnum deqa iga qalieonum, mondonj iga lanj qureq di so bole gaigai sqom. Inji bole bole iga mondonj oqom qaji di tulanj boledamu. Inji bole bole dena mandam qa inji inji tulanj bunjnrejunu.

¹⁸ Inji inji iga gago njamdamu na uneqnum qaji di sokiñalayosim koboqas. Deqa iga inji inji di koqyosaieqnum. Inji bole bole iga gago njamdamu na unqa keresai qaji di bati gaigai sqas. Deqa iga inji bole bole di koqyoqnsim unum.

5

¹ Iga qalie, gago mandam qaji jejamu endi torei ugeqas. Gago jejamu endi gago tal bul. Mondonj Qotei na olo tal bei iga egwas. Tal di tamo bei na gereiyosai. Tal di lanj qureq di bati gaigai sqas.

² Iga bini mandam qaji talq endi unum deqa iga akamoqnsim unum. Iga gago lanj qure qaji tal osim gara bul jugwajqa deqa are koba unu.

³ Iga tal di jugwom di iga olo lanja sqasai. Iga jejamu bunuj oqom.

⁴ Iga mandam qaji talq endi unum deqa iga are gulbeiqnaqa akamoqnsim unum. Iga jejamu bunuj osim gara bul jugwajqa are qaleqnum. Od, iga gago jejamu moiqas qaji endi uratosim olo jejamu nambile sqas qaji di oqajqa are qaleqnum. Iga jejamu saiqoji sqajqa asgigeqnu.

⁵ Nambile sqajqa gam di Qotei a segi na gereiyetgosiqa aqa Mondor iga egej. Mondor di Qotei na iga namo egej deqa iga qalieonum, bunuqna inji bole bole a na iga egwa marej qaji di dego egwas.

⁶ Deqa iga gaigai are sinjilatoqnsim unum. Iga qalie, iga mandam qaji jejamu ti unum deqa iga lanj qureq di Tamo Koba a ombla sosaiunum.

⁷ Bini iga Yesus unosaieqnum. Ariya iga a qa gago areqalo sinjilatoqnsim walweleqnum.

⁸ Od, iga gago jejamu endi uratosim oqsim Tamo Koba a ombla sqajqa are qaleqnum. Lanj qure a gago qure utru sqas.

⁹ Deqa iga bini mandamq endi sqom kiyo lanj qureq oqsim dia sqom kiyo di unqum. Iga kumbra Tamo Koba a tulanj areareteqnu qaji di dauryqajqa are qaleqnum.

¹⁰ Iga qalieonum, mondonj iga kalil Kristus aqa ulatamuq di tigelamqa a na gago kumbra qa iga pegigwas. Iga mandamq endi sosimqa iga kumbra bole yoqnem kiyo kumbra uge yoqnem kiyo di a unsim awai segi segi egwas.

Iga tamo unqasari nanjo are bulyetnjqajqa deqa waueqnum

11 Iga Tamo Koba a qa ulaoqnsim aqa sorgomq di unum deqa iga tamo ungasari nanjo are bulyetnjreqnum. Iga wau di ugetosaieqnum. Qotei a iga qa qalie bole. Nunjo are miligiq di ningi dego iga qa qalie bole. E degsi are qalonum.

12 O ijo was, iga gago segi ñam soqtqa marsim anjam endi nengrenyosai. Ningi gago kumbra qa areboleboleingwajqa deqa are qalsim anjam endi nengrenyonum. Tamo qudei nanji laja baban na kumbra bole yqajqa arearetnjreqnu. Nanji are miligiq na kumbra bole yqajqa arearetnjrosaeqnu. Deqa ijo was, ningi na tamo nanji di tingitnjroqnsib dalnjroqniy.

13 Tamo nanji di endegsib mareqnum, “Pol a nanari tamo.” Nanjo anjam di bole. Iga Qotei qa are qalsim nanari tamo unum. Ariya iga ningi qa are qalsim areqalo bole ti unum.

14 Kristus na iga tulan qalaqalaigej aqa kumbra dena gago areqalo tigeltetgeqnaqa iga aqa wau ojeqnum. Iga qalieonum, Yesus a iga kalil qa moiyej deqa iga kalil dego morenjobulem.

15 Od, a iga kalil qa moiyej. Iga ñambile unum deqa iga gago segi jeamu qa are qalsim walwelqasai. Yesus a iga qa moisiq olo subq na tigelej deqa iga a qa are qaloqnsim walweloqnom.

16 Deqa bini iga gago areqalo namij na tamo ungasari nanji peginjrosaeqnum. Bole, nami iga gago areqalo namij na Kristus pegiyonem. Ariya bini iga degyosaieqnum.

17 Deqa tamo bei a Kristus beteryesqas di Qotei na aqa are bulyetimqa a tamo bunuj brantqas. Ningi quiy. Aqa kumbra namij torei koboej. Kumbra bunuj olo brantej.

18 Kumbra bunuj di Qotei aqaq na bej. Nami iga Qotei ti jeu sonamqa Qotei a olo Kristus aqa singila na jeu kobotej. Deqa bini iga a ombla are qujaitosim unum. JEU kobotqajqa wau di Qotei na iga egej deqa iga aqa anjam mare mare laqnum.

19 Anjam agiende. Tamo ungasari mandamq endi unub qaji nanji nami Qotei ti jeu sonabqa Qotei na nanji a ombla are qujaitosib sqajqa marsiq Kristus aqa singila na jeu kobotej. Deqa a nanjo une qa olo are qalosaieqnu. Iga Kristus aqa anjam di mare mare laqajqa deqa Qotei na wau egej.

20 Kristus na iga qaringej deqa Qotei a gago medabu na tamo kalil nanji metnjreqnu. Iga Kristus aqa anjam palontqnsim tamo kalil nanji endegsi metnjreqnum, “Ningi jeu kumbra uratosib bosib Qotei ombla are qujaitosib soqniy.”

21 O ijo was, Qotei na iga aqaryaigwa marsiq deqa a gago une kalil osiqa Kristus aqa qawarq di atnaqa a une tamo bulej. Kristus a segi une yosaieqnu. Deqa iga Yesus beteryosim dena iga Qotei aqa segi tamo bole une saiqoqi sqom.

6

Qotei aqa wau tamo nan̄gi gulbe iteqnub

¹ Iga Qotei ombla waueqnum deqa iga nin̄gi siŋgila na endegsi mern̄gwom, “Qotei a nin̄gi qa are boleiyeqnu aqa kumbra di nin̄gi laŋa urataib.”

² Agi Qotei a nami marej, “E ni padalo sawaq dena oqa-jqa bati atem. Bati di brantonaqa e ino pailyo qusim ni aqaryaimem.” O was nin̄gi quiy. Qotei na iga aqaryaigwajqa bati brantqo. A na iga padalo sawaq dena elen̄qajqa bati bini qujai.

³ Tamo un̄gasari nan̄gi gago wau endi uge qa marsib ulon̄osib uneq aiyai b deqa iga na nan̄gi kumbra uge bei osorn̄jro-saieqnum.

⁴ Iga Qotei aqa wau tamo unum deqa iga gaigai tamo un̄gasari kalil nan̄gi kumbra bole osorn̄jreqnum. Iga siŋgila na tigeloqnsim gulbe qoboieqnum. Gago gulbe agiende. Tamo qudei na iga ugeugeiqnub. Une bei bei na iga niñaqgwa laqnu. Iga are jaqatin̄geqnu.

⁵ Jeu tamo nan̄gi toqon̄ na iga lugoqnsib tonto talq di breiqnub. Osib murqumyoqnsib iga qa anjam uge uge marelejqnub. Iga gaigai ŋes na ti jaqatin̄ na ti waukobaeqnum. Iga geregere ŋeiosaiqnum. Iga bati gaigai mam ti laqnum.

⁶ Iga gulbe kalil di oqnsim kumbra bole jiga saiqoji dauryeqnum. Iga qalie bole ti unum. Iga urur min̄jin̄ oqosaieqnu. Iga na tamo un̄gasari nan̄gi kumbra bole bole enjreqnum. Iga Qotei aqa Mondor Bole aqa siŋgila oqnsim unum. Iga na tamo kalil nan̄gi qalaqalainjreqnum. Iga laŋa medabu na nan̄gi qalaqalainjrosaieqnum.

⁷ Iga Qotei aqa anjam bole gaigai mareqnum. Iga Qotei aqa siŋgila oqnsim waueqnum. Iga gago ban̄ wo na ti ban̄ qonaj na ti qoto qa in̄gi in̄gi ojoqnsim dena kumbra bole tin̄tin̄ dauryoqnsim waueqnum.

⁸ Tamo qudei nan̄gi gago ñam soqteqnum. Ariya tamo qudei nan̄gi gago ñam olo ugeteqnub. Tamo qudei nan̄gi iga yomuieqnum. Ariya tamo qudei nan̄gi olo gago kumbra bole babteqnum. Tamo qudei nan̄gi are qaleqnum, iga gisaŋ tamo. Sai. Iga anjam bole segi mareqnum.

⁹ Tamo qudei nan̄gi iga qa qaliesai. Ariya tamo gargekoba nan̄gi iga qa bole qalieeqnub. Iga moiyo tamo bulonum. Ariya iga olo ŋambile unum. Qotei na iga tingitgwa maroqnsiq deqa iga gulbe egeqnu. Ariya gulbe dena iga moiyo tgo-saieqnu.

¹⁰ Iga are gulbeiqnu. Di un̄gum. Iga gaigai areboleboleiqnu. Iga ñoro sai qoji unum. Di un̄gum. Iga na tamo

uᅇgasari naᅇgi aqaryainjreqnam naᅇgi laᅇ qure qaji ᅇoro koba eleᅇeqnub. Iga iᅇgi iᅇgi saiᅇoji unum. Di uᅇgum. Iga iᅇgi bole bole kalil olo eᅇjunum.

¹¹ O Korin tamo uᅇgasari, iga anjam kalil endi boleᅇ at-sim niᅇgi meᅇᅇgonum. Iga gago are miligi waᅇtosim niᅇgi eᅇgekritonum.

¹² Iga gago are miligi getentosai. Iga niᅇgi tulaᅇ qalaqalainᅇeqnum. Ariya niᅇgi nuᅇgo are miligi getentejunub. Niᅇgi iga koba na are qujaitosaieqnub.

¹³ Niᅇgi iᅇo aᅇgro bul unub deᅇa e niᅇgi endegsi meᅇᅇgwei. Iga gago are miligi waᅇtosim niᅇgi qalaqalainᅇeqnum deᅇo kere niᅇgi kamba nuᅇgo are miligi waᅇtosib iga qalaqalaigo-qniy.

Iga Qotei aqa atra tal bul unum

¹⁴ Tamo uᅇgasari Kristus qa naᅇgo areqalo siᅇgilatosaeqnub qaji naᅇgo kumbra nuᅇgo kumbra ti ombla kerekere sai. Deᅇa niᅇgi naᅇgi ti beterosib koba na laqnaib. Niᅇgi kumbra bole dauryo qaji tamo unub. Ariya naᅇgi Qotei aqa dal anjam gotraᅇyo qaji tamo unub. Deᅇa niᅇgi naᅇgi ti beteqa kere e? Sai. Niᅇgi suwaᅇoᅇ di unub. Ariya naᅇgi ambruᅇ di laqᅇnub. Deᅇa niᅇgi naᅇgi ti beteqa kere e? Sai.

¹⁵ Kristus Satan wo naᅇgi aiyel are qujaitosib ombla sqa kere e? Keresai. Niᅇgi Kristus qa nuᅇgo areqalo siᅇgilateqnub. Tamo uᅇgasari qudeᅇi naᅇgi Kristus qa naᅇgo areqalo siᅇgilatosaeqnub. Deᅇa niᅇgi naᅇgi ti areqalo qujaitosib ombla sqa kere e? Di deᅇo keresai.

¹⁶ Qotei aqa atra tal ti gisaᅇ qotei naᅇgo atra tal ti beterosib ombla sqa kere e? Di deᅇo keresai. Qotei ᅇambile gaigai unu qaji aqa atra tal agi iga segi. Deᅇa Qotei aqa anjam bei nami endegsib neᅇᅇreᅇyeb unu, “E naᅇgo ambleᅇ di sosiy walweloᅇᅇqai. E naᅇgo Qotei sᅇai. Naᅇgi iᅇo segi tamo uᅇgasari sᅇab.”

¹⁷ Tamo Koba a nami degsi marsiᅇa olo anjam bei deᅇo endegsi marej, “ ‘Niᅇgi na tamo uᅇgasari e qa qaliesai qaji naᅇgi uratᅇᅇrsib sasaloiy. Niᅇgi naᅇgo kumbra jigat bei ojaib. Oᅇqasai di e niᅇgi eleᅇosiy boletᅇᅇgwei.

¹⁸ Osiy e nuᅇgo Abu soᅇᅇnit niᅇgi iᅇo segi aᅇgro tiᅇtiᅇ sᅇab.’ Tamo Koba siᅇgila ti unu qaji a nami degsi marej.”

7

¹ O iᅇo was bole, iᅇgi bole bole Qotei a nami iga egwa marej qaji di a na egwas. Deᅇa kumbra jigat kalil gago jeᅇamu ti gago are miligi ti di unub qaji di iga torei uratekritᅇom. Osim dena iga Qotei aqa ᅇamgalaᅇ di une saiᅇoji sosim a qa ulaᅇᅇᅇᅇom. Ulaᅇᅇᅇsim gago jeᅇamu ti gago are miligi

ti torei Qotei yekritosim aqa segi kumbra boleq di sosim dauryoqnom.

Pol a Korin Kristen nanği qa tulan areboleboleiyej

² Deqa niği nuᅅgo are miligi waqtosib iga qalaqalaigoqniy. Iga nami tamo qudei kumbra uge bei enjrosaiognem. Iga tamo qudei ugeugeinjrosaiognem. Iga tamo qudei nanço inği inği gisan na yainjrosaiognem.

³ E nuᅅgo jejamuq di une qametngwa osim anjam endi merngosai. Agi e maronum, iga niği tulan qalaqalaingeqnum. Deqa iga moiqom kiyo iga nambile sqom kiyo di unᅅum. Iga gago are miligi waqtosim niği qalaqalaingeqnsim sqom.

⁴ E qalieonum, nuᅅgo kumbra bolequja. Deqa e niği qa tulan areboleboleibequ. Ijo are miligi niği qa tulan laejunu. Iga gulbe koba eqnum di unᅅum. E niği qa are qaloqnsim dena e tulan areboleboleibequ.

⁵ Ariya iga Masedonia sawaq di brantosim bati deqa iga aqaratqa keresai. Sawa dia iga gulbe gargekoba itoqnem. Tamo qudei nanği iga ti anjam na qotoqnem. Iga ulaoqnsim are tonᅅonqnej.

⁶ Niği qalie, tamo unᅅasari are gulbeinjreqnu qaji nanği Qotei na olo are latetnjreqnu. Deqa Qotei na Taitus qarinyonaqa a gagoq bonaqa iga unsimqa gam dena gago are olo laej.

⁷ Od, gam dena Qotei na gago are latetgej. Gam dena segi sai. Taitus a nami nuᅅgo ambleq di sonaqa niği na aqa are lateteb a degsi mergonaq qunamqa gam dena dego Qotei na gago are latetgej. Taitus a niği qa iga endegsi saigej. Niği e olo nubqajqa are koba qaloqnsib nuᅅgo une qa are ugeingeqnu. Osib niği e ombla are qujaitosib sqajqa siᅅgilaeqnub. Taitus a niği qa iga degsi saigej deqa e tulan areboleboleibequ.

⁸ E qalieonum, anjam e nami nenᅅrenyem qaji di niği sisiyosib are gulbeingej. Ariya e deqa are ugeibosai. Bole, nami e are ugeibej. Ariya bini sai. Anjam e nenᅅrenyem qaji dena niği are gulbeingej. Sokiñalayonaq nuᅅgo are gulbe di olo koboej.

⁹ Deqa e bini areboleboleibequ. Niği are gulbeingej e deqa areboleboleibosai. Niği are gulbeingej ariya bunuqna niği olo are bulyeb deqa e areboleboleibequ. Qotei a segi na are gulbe di niği enᅅej. Deqa gago anjam nenᅅrenyem qaji dena niği yala ugeugeingosai.

¹⁰ Are gulbe Qotei na tamo unᅅasari nanği enjreqnu qaji dena nanço are olo bulyetnjreqnu. Deqa Qotei na nanği elenreqnu. Nuᅅgo are gulbe di inği uge sai. Di inği bole. Iga deqa are ugeigwasai. Ariya mandam tamo nanği are gulbe eqnub

di inġi uge. Dena nanġi moiyo gam tureqñub. Di kiyaaqa? Nanġi are bulyosai deqa.

¹¹ Niġi geregere are qaliy. Are gulbe Qotei na niġi enġej qaji dena niġi olo singilatnġej. Agi bini niġi kumbra bole bole yeqñub. Are gulbe dena Qotei na nuġo are tigeltetnġonaqa niġi tamo qujai nami une atej qaji di a nriñteb. Osib niġi Qotei ulaiyosib aqa sorgomq di geregere soqñeb. Qotei na nuġo are tigeltetnġej deqa niġi iga qa are koba qalsib tamo une atej qaji di aqa une gereiyetqa waukobaeb. Niġi kumbra kalil di yeb deqa iga qalieonum, niġi tamo bole une saiqoji unub.

¹² O ijo was, e nami anjam nengrenyosim nuġoq qarinyem. Niġi na tamo une atej qaji aqa une gereiyetqajqa e deqa osim anjam di nengrenyosai. Tamo agi tamo dena une yej qaji a qa dego e are qalsim anjam di nengrenyosai. Niġi na iga tulañ qalaqalaigeqñub nuġo kumbra di Qotei aqa nhamgalaq di boleq dqajqa deqa e anjam di nengrenyem. Yim niġi qalieqajqa, nuġo kumbra di bolequja.

¹³ Nuġo kumbra bole degsi unu deqa gago are tulañ laejunu.

Gago are laejunu deqa iga areboleboleiqeñu. Ariya iga olo tulañ areboleboleiqeñu. Di kiyaaqa? Niġi na Taitus aqa are gulbe kobotetosib are boleteteb deqa.

¹⁴ Anjam kalil e niġi qa Taitus saiyem qaji di bole. Deqa e ijo anjam deqa jemaibosai. E nuġo kumbra bole kalil qa Taitus saiyosim nuġo ñam soqtem. Taitus a qalie, anjam iga niġi qa a saiyem qaji di bole.

¹⁵ Bati Taitus a nuġoq bonaqa niġi a ulaiyosib a osib aqa anjam dauryoqñeb. Nuġo kumbra bole di Taitus aqa areqaloq di unu deqa a na niġi tulañ qalaqalaingeqñu.

¹⁶ E niġi qa are singilatosisim qalieonum, niġi kumbra bole kalil yoqñsib sqab. Deqa e niġi qa tulañ areboleboleibeqñu.

8

Kristen nanġi silali koroiyeb

¹ O ijo was niġi quiy. Qotei a Kristen tamo unġasari Masedonia sawaq di unub qaji nanġi qa are boleiyej. Iga deqa niġi sainġonam quiy.

² Masedonia Kristen nanġi inġi inġi tulañ saiqoji sosib gulbe qoboiyeqñab bati deqa Qotei na nanġi singilatnġrnaqa nanġi areboleboleinġrnaqa Judia Kristen nanġi aqaryainġrqa marsib silali koba koroiyeb.

³ E deqa niġi mernġwai. Masedonia Kristen nanġi nanġo segi areqalo na silali di koroiyeb. Nanġo silali kiñala soqnej

di nan̄gi koroiyeb. Osib nan̄gi na nan̄go kumbra di bun̄yosib olo silali tulan̄ koba koroiyeb.

⁴ Nan̄gi na iga wainḡosib endegsib mergoqneḅ, “Niḅgi iga odgibqa iga niḅgi betern̄gosim Qotei aqa tamo un̄gasari nan̄gi silali qa aqaryain̄jqom.”

⁵ O ijo was, iga nami are qalem, Masedonia Kristen nan̄gi silali koroiyqab. Ariya nan̄gi kumbra di olo bun̄yosib Qotei aqa areqalo dauryosib nan̄go segi jejamu Tamo Koba Yesus yeb. Osib iga dego egeb.

⁶ Qotei a nami niḅgi qa dego are boleiyej deqa Taitus a silali koroiyqajqa wau di nun̄go ambleq di tigeltej. Deqa iga Taitus siḅgila na min̄jem, “Ni olo Korin Kristen nan̄goq aisim wau di kobotime.”

⁷ O ijo was, bati gaigai niḅgi kumbra tulan̄ boledamu yeqnub. Agi niḅgi Qotei qa nun̄go areqalo siḅgilatoqnsib aqa anjam palontqajqa waukobaeqñub. Niḅgi Qotei qa bole qalieeqñub deqa niḅgi aqa wau ojqajqa tulan̄ siḅgilaeqñub. Osib niḅgi na iga tulan̄ qalaqalaigeqñub. Ariya Qotei a niḅgi qa are boleiyej deqa niḅgi silali koroiyqajqa wau di dego yosib silali koba atib soqñem.

⁸ E niḅgi wau di yqajqa wainḡwasai. Kristen tamo un̄gasari qudei nan̄gi wau di yqajqa tulan̄ siḅgilaeqñub. Nan̄go kumbra deqa agi e na niḅgi sainḡonum. Deqa niḅgi dego qalaqalaiyo kumbra qa tulan̄ siḅgilaosib silali koroiyqajqa wau di yiy. Yibqa e unsiy marqai, “Bole, niḅgi qalaqalaiyo kumbra yeqñub.”

⁹ O ijo was niḅgi qalie, gago Tamo Koba Yesus Kristus a niḅgi qa are boleiyej. A nami lan̄ qure qaji ñoro koba ti soqñej. Sosiqa a niḅgi qa osiqa ñoro di olo uratosiqa in̄gi tulan̄ saiqoji soqñej. Di kiyaaqa? Niḅgi kamba lan̄ qure qaji ñoro koba oqajqa deqa.

¹⁰ Silali koroiyqajqa wau deqa e olo ijo areqalo bei ubtosiy mern̄gwai. Wausau bei nami niḅgi namoqna silali koroiyqajqa wau di tigelteḅ bati deqa niḅgi wau di yqajqa tulan̄ areareḅgej.

¹¹ Deqa bini niḅgi wau di olo kobotqa siḅgilaoy. Niḅgi degyqab di bolequja. Nami niḅgi wau di yqajqa are tulan̄ prugn̄goqñej. Deqa bini niḅgi silali soqñim siḅgilaosib wau di kobotiy.

¹² Niḅgi silali koroiyqa are soqñim niḅgi koroiyiy. Yim Qotei a niḅgi qa tulan̄ areboleboleiyqas. Niḅgi silali saiamqa di un̄gum. Koroiyaib. Qotei a deqa ñirin̄qasai. Niḅgi silali soqñim di koroiyiy.

¹³ Niḅgi gulbe koba qoboiyesoqñib tamo qudei nan̄gi olo gulbe saiqoji sqab e deqa niḅgi mern̄gosai. Iga kalil kerekere unum.

14 Deqa bini ningi ingi koba ejunub qaji ningi na tamo qudei ingi qa truqueqnuub qaji nanngi aqaryainjroqniy. Bunuqna ningi ingi qa truquabqa nanngi na kamba olo ningi aqaryaingwab. Ningi kumbra degyqab di ningi kalil kere na sqab.

15 Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, "Tamo nanngi ingi koba koroiyeb qaji nanngi ingi uynab menetnjrnaqa ingi oto bei uratosai. Tamo nanngi ingi kiñala koroiyeb qaji nanngi dego ingi uynab menetnjrnaqa ingi bei qa truquosai."

Pol a tamo qudei nanngi qarinjnrnaqa Korin Kristen nanngoq aiyeb

16 E Qotei tulan binijeqnum. Di kiyaaqa? A na Taitus are pruqtetonaqa a iga ti are qujaitosiqqa ningi qa are koba soqnej.

17 Iga Taitus minjem, "Ni olo Korin Kristen nanngoq aiyeb." Onaqa Taitus a aqa segi areqalo na odosiq silali koroiyqajqa wau deqa tulan singilaosiq nunngoq aiyeb.

18 Iga Kristen was bei osim Taitus ombla qarinjnrnam nunngoq aiyeb. Was bei di a ñam ti unu. A Yesus aqa anjam bole maro qaji tamo. Kristen tamo ungasari qure qure kalilq di unub qaji nanngi a qa qalie bole.

19 Di segi sai. Kristen nanngi na a gilteb deqa a iga ti koba na walweloqnsimqa silali koroiyqajqa wau di taqateqnum. Wau di aqa utru agiende. Qotei a Kristen nanngi sougetejunub qaji nanngi qa are boleyeqnu. Iga wau di taqateqnum deqa Tamo Koba aqa ñam tulan goge oqeqnaqa tamo kalil nanngi unoqnsib iga qa mareqnuub, "Bole, nanngi wau di yqajqa tulan singilaeqnuub."

20 O ijo was kalil, silali koroiyqajqa wau di tamo qudei na yomuiyaib deqa iga was bei di osim koba na silali di taqateqnum.

21 Gago are endegsi unu. Iga kumbra bole segi gaigai yoqnqom. Tamo ungasari kalil Tamo Koba a ombla nanngo ñamgalaq di iga kumbra di yoqnqom.

22 Ariya iga gago Kristen was bei dego qarinyonam a Taitus was de wo nanngi aiyel daurnjrsiq koba na nunngoq aiyeb. Was bei di agi iga nami bati gargekoba aqa kumbra tenemtoqnem. A Qotei aqa wau ojqajqa singilaoqnej iga degsi unoqnem. Bini a silali koroiyqajqa wau di ojqajqa tulan singilaeqnu. A qalie, ningi kumbra bole yo qaji tamo unub. A degsi qalieosiq deqa a silali koroiyqajqa wau di ojqajqa tulan singilaeqnu.

23 Ningi Taitus qalie. A e ombla ningi qa are qaloqnsim waukobaeqnum. Ningi gago Kristen was aiyel nanngi di dego qalie. Nanngi Qotei aqa tamo ungasari qure qure kalilq di

unub qaji nanği qa wau bole yeqñub. Nanęo wau dena nanęi Kristus aqa ñam tulaņ soqteqñub.

²⁴ Deęa niņęi na was aiyel nanęi di kumbra bole enjroqñiy. Yim Kristen kalil nanęi nuņęo kumbra di unsib marqab, “Bole, nanęi qalaqalaiyo kumbra dauryeqñub.” Osib qalieqab, “Pol a Korin Kristen nanęo kumbra bole qa iga saigeqñu di a gisaņosaieqñu. A anjam bole saigeqñu.”

9

Silali koroiyqajqa wau

¹ Iga silali koroiyeqñum di Qotei aqa tamo uņęasari nanęi aqaryainjręajqa deęa. Niņęi wau di qalieonub deęa e olo anjam olekoba tortoryosiy nengreņyqasai.

² E qalieonum, niņęi wau di yqajqa are tulaņ prugņęeqñu. Deęa e gaigai Masedonia Kristen nanęo ñamgalaq di nuņęo ñam soqteqñum. Osim endegsi minjreqñum, “Wausau bei nami Akaia sawaq di Korin Kristen nanęi silali koroiyqajqa wau di tigeltqa mareb.” Od, niņęi wau di yqajqa tulaņ siņęilaeqñub. E na Masedonia Kristen nanęi nuņęo kumbra deęa sainjreqñam quoqñsib nanęi gargekoba deęo wau di yqajqa are prugņjreqñu.

³ E nanęi endegsi minjrem, “Korin Kristen nanęi silali koroiyqajqa tulaņ siņęilaeqñub.” Ariya e nuņęo ñam laņa soqto uęe deęa niņęi silali di koroiyiy. Utru deęa e was qalub nanęi di qariņjrnám nuņęoq aiyeb.

⁴ E qalieonum, niņęi silali di koroiyosib atib sqas. Soqñim Masedonia Kristen qudei nanęi e ombla na nuņęoq bosim niņęi nami silali di ateb unu deęsi unqom. Iga bosim deęsi unqasai di iga niņęi ti jemaigo uęe.

⁵ E are qalem, e was qalub nanęi di minjritqa nanęi namoqna aisib nuņęo silali niņęi nami koroiyqa mareb qaji di niņęi koba na gereiyqab. Gereiyibqa e bunuqna bosiy oqai. Yim tamo uņęasari kalil nanęi silali di unsib qalieqab, bole, niņęi nuņęo segi areqalo na silali di ateb unu. E niņęi silali di koroiyqajqa waiņęosaioqñem nanęi deęsib qalieqab.

⁶ Niņęi geregere are qaliy. Tamo a iņęi kiñala yagwas di a iņęi kiñala olo oqas. Tamo a iņęi koba yagwas di a iņęi koba olo oqas.

⁷ Deęa niņęi segi segi kalil silali atqajqa are soqñim silali atoqñiy. Niņęi are gulbe na silali ataib. Niņęi tamo bei na waiņęim deęa silali ataib. Niņęi nuņęo segi areqalo dauryosib are bole na silali atoqñiy. Yim Qotei na niņęi tulaņ qalaqalaiņęoqñqas.

⁸ Qotei a nin̄gi qa are boleiyosim in̄gi bole bole gaigai en̄goqn̄qa kere. Deqa nin̄gi tulan̄ kere na sosibqa dena wau bole bole yoqniy.

⁹ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nen̄gren̄yeb unu, “Tamo qudei nan̄gi saga yago breiyo bul nan̄go in̄gi in̄gi jeyiyoqnsib tamo in̄gi saīqoji nan̄gi en̄jreqnub.

Deqa nan̄go kumbra bole bati gaigai sqas.”

¹⁰ O ijo was nin̄gi qalie, Qotei a na qujai tamo nan̄gi saga yago en̄jreqnaqa nan̄gi breiyeq̄nub. Osiqa tamo nan̄gi bem en̄jreqnaqa nan̄gi uyeq̄nub. Dego kere Qotei na in̄gi in̄gi en̄goq̄nimqa nin̄gi tulan̄ kere na sqab. Deqa nin̄gi Qotei aqa tamo un̄gasari nan̄gi aqaryain̄jroq̄niy. Tamo nan̄gi saga yago breiyeq̄nab in̄gi koba oqelen̄eq̄nu dego kere nun̄go silali koroiyqa wau di tulan̄ boleq̄nqas.

¹¹ Qotei na in̄gi in̄gi koba en̄goq̄nimqa nin̄gi na kamba Kristen nan̄gi silali qa aqaryain̄jr̄qajqa tulan̄ kere na sqab. Deqa nin̄gi silali di koroiyosib gago ban̄q di atib iga na osi aisim Kristen nan̄gi en̄jrimqa nan̄gi deqa Qotei bin̄jiyoq̄nsib sqab.

¹² Nun̄go wau dena Qotei aqa tamo un̄gasari nan̄gi aqaryain̄jrimqa nan̄gi kere na sqab. Nan̄gi in̄gi bei qa truquq̄asai. Di segi sai. Nun̄go wau deqa nan̄gi Qotei tulan̄ bin̄jiyoq̄nqab.

¹³ Nin̄gi wau di yq̄ab di Qotei aqa tamo un̄gasari nan̄gi unsib qalieq̄ab, bole, nin̄gi Kristus aqa anjam bole sin̄gila na ojoq̄nsib aqa medabu dauryeq̄nub. Od, nin̄gi na Kristen nan̄gi silali kobaquja na aqaryain̄jroq̄nqab di nan̄gi nun̄go kumbra di unoq̄nsib Qotei aqa ñam soqtoq̄nqab.

¹⁴ Osib qalieq̄ab, “Bole, Qotei a Korin Kristen nan̄gi qa are tulan̄ boleiyeq̄nu.” Nan̄gi degsib qalieosib nin̄gi tulan̄ qalaq̄alain̄gosib nin̄gi qa Qotei pailyoq̄nqab.

¹⁵ O ijo was nin̄gi quiy. Qotei a in̄gi tulan̄ kobaquja iga egej. In̄gi di agi Kristus. In̄gi di aqa utru iga geregere ubtosim marqa keresai. Qotei na in̄gi di iga egej deqa iga a tulan̄ bin̄jiyoq̄nqom.

10

Tamo qudei nan̄gi Pol qa yomuoq̄neb

¹ Nin̄gi qudei e qa yomuoq̄nsib endegsib mareq̄nub, “Pol a nami iga koba na sosiqa aqa segi ñam aguq̄ atoq̄nsiqa laesoq̄nej. Ariya a sawa isaq̄ di sosiqa iga qa ñirin̄oq̄nsiqa anjam sin̄gila na mergeq̄nu.” O ijo was nin̄gi mati Kristus aqa kumbra qa are qaliy. A aqa segi ñam aguq̄ atoq̄nsiqa laesoq̄nej.

² Deqa e nun̄goq̄ bosiy Kristus aqa kumbra di dauryosiy laesq̄ai. E nin̄gi qa ñirin̄q̄asai. Ariya tamo qudei nan̄gi are qaleq̄nub, iga mandam tamo nan̄go kumbra dauryoq̄nsim

laqnum. Tamo nan̄gi di e na n̄irin̄tn̄rsiy anjam sin̄gila na min̄jr̄qai. E laesqasai.

³ Bole, iga mandamq̄ endi laqnum. Ariya iga mandam tamo nan̄go kumbra na q̄otosaieqnum.

⁴ Qotei na q̄oto qa in̄gi in̄gi iga egej. In̄gi in̄gi di Qotei aqa sin̄gila ti unu. Di mandam q̄aji in̄gi in̄gi sai. Iga dena q̄otoq̄nsim gago jeu tamo nan̄go sin̄gila gotran̄yeqnum.

⁵ Areqalo uge ti gisañ anjam ti di iga na gotran̄yeqnum. Kumbra uge kalil nin̄gi Qotei q̄alieq̄ajqa gam getentet̄n̄geqnu q̄aji di dego iga na gotran̄yeqnum. Gago wau agiende. Iga na tamo un̄gasari nan̄go are tigeltet̄n̄reqnam nan̄gi nan̄go areqalo kalil Kristus yekriteq̄nub.

⁶ Deqa ijo was, iga nin̄gi qa tarin̄eqnum. Nin̄gi gago anjam kalil dauryekritibq̄a iga na tamo kalil Qotei aqa anjam gotran̄yeq̄nub q̄aji nan̄gi n̄j̄olawot̄n̄jq̄om.

⁷ Nin̄gi lañ̄a baban̄ na tamo nan̄go kumbra tenemtoq̄naib. Nin̄gi gegerere tenemtoq̄niy. Tamo bei a endegsi marq̄as, “E Kristus aqa tamo.” Ariya tamo di a olo endegsi poiyem, a Kristus aqa tamo qa marq̄o deqa iga dego Kristus aqa tamo unum. A degsi poiyem.

⁸ Tamo Koba a na iga sin̄gila egej deqa iga aqa wau ojeq̄num. Iga nin̄gi sin̄gilat̄n̄gwajqa deqa wau ojeq̄num. Iga nin̄gi ugeugein̄gwajqa deqa wau ojosaieq̄num. E gago wau deqa gago ñam kiñ̄ala soqtq̄ai. E degyq̄ai di e jemaibq̄asai.

⁹ Ariya nin̄gi endegsib are q̄alaib, “Pol a iga ula egwañ̄qa deqa anjam sin̄gila na nen̄gren̄yoq̄nsiq̄ gagoq̄ qar̄in̄yeq̄nu.” Nin̄gi degsib are q̄alaib.

¹⁰ Bole, tamo q̄udei nan̄gi e qa endegsib yomueq̄nub, “Pol a anjam sin̄gila na nen̄gren̄yoq̄nsiq̄ gagoq̄ qar̄in̄yeq̄nu. Ariya a gago ambleq̄ endi sosiq̄ anjam mergoq̄nej di a sin̄gila saiq̄oji soq̄nej. Anjam palontqa wau dego a q̄aliesai bole sai.”

¹¹ Tamo q̄udei nan̄gi e qa degsib yomueq̄nub. Deqa tamo deq̄aji nan̄gi endegsi poin̄jrem. Anjam iga sawa isaq̄ endi sosim nen̄gren̄yeq̄num q̄aji di iga nun̄go ambleq̄ di sosim daūryeq̄num.

¹² Tamo q̄udei nan̄gi diq̄oq̄nsib nan̄go segi ñam soqt̄eq̄nub. Iga nan̄gi unub dego sai. Gago kumbra ti nan̄go kumbra ti ombla kerekere sai. Tamo nan̄gi di mareq̄nub, “Gago kumbra bole. Tamo kalil nan̄go kumbra bolesai.” Nan̄gi degsib mareq̄nub. Di kiyaaq̄a? Nan̄gi powo tulan̄ saiq̄oji unub deqa.

¹³ Iga nan̄gi unub dego sai. Iga gago segi ñam soqt̄oq̄nq̄asai. Wau Qotei na egej q̄aji deqa segi gago ñam soqt̄oq̄nq̄om. Wau bei Qotei na egej q̄aji agiende. Iga na nin̄gi Korin Kristen wauet̄n̄geq̄num.

14 Iga Qotei aqa wau tamo kalil qa namoosim nungoq di wau utru atsim Kristus aqa anjam bole ningi merngoqnem. Iga tamo qudei nanngo wau bajinosaioqnem.

15 Wau Qotei na egej qaji di segi iga ojqaqqa singilaoqnsim gago ñam soqteqnum. Iga tamo qudei nanngo wau Qotei na egosai qaji deqa gago ñam soqtosaieqnum. Gago are endegsi unu. Nunngo areqalo Yesus qa singilateb qaji di tulan boleqnmq gago wau dego nungoq di tulan kobaoqngas.

16 Kobaoqnmq iga nunngo sawaq dena tigelosim sawa sawa isaq giloqnsim dia Yesus aqa anjam mare mare laqngom. Tamo qudei nanngi nami wauoqneb qaji sawa iga deq gilqasai. Iga nanngo wau qa gago ñam soqtqasai.

17 Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, "Tamo bei a ñam bei soqtqa marsimqa a Tamo Koba aqa ñam segi soqtme."

18 Iga qalie, tamo bei a aqa segi ñam soqtqas di a Tamo Koba aqa ñamgalaq di ñam saiqoji sqas. Ariya Tamo Koba a na tamo bei aqa ñam soqtetqas di a ñam bole oqas.

11

Tamo qudei nanngi gisanjoqnsib Qotei aqa wau tamo buleqnum

1 Ningi e odbibqa e olo nanari anjam kiñala merngwai. Ningi e odbqa kereamqa e odbiy.

2 Aqo Qotei wo gago are koba endegsi unu. Ningi Kristus a segi qujai areiyosib aqa sorgomq di soqniy. Tamo bei na aqa dunge nami sambalaosai qaji di osim tamo qujai yim a na oqas dego kere e ningi Kristus aqa banq di atem.

3 E amal uge Satan qa are qalsim deqa e ningi qa ulaeqnum. A nami Iv gisanyonoqa a une atej. Une dena nunngo areqalo ugetetngimqa ningi Kristus a segi qalaqalaiyqa urataib deqa e ulaeqnum.

4 E qalieonum, tamo qudei nanngi nungoq boqnsib gisanjoqnsib Yesus bei qa anjam palontoqnsib merngeqnum. Yesus bei deqa iga nami anjam palontosaioqnem. Tamo nanngi di mondor bei qa dego ningi merngeqnum. Di gisanj mondor. Mondor bei deqa iga nami ningi merngosasioqnem. Yesus aqa anjam bole iga nami ningi merngoqnem qaji di dego tamo qudei nanngi bubulyoqnsib olo anjam bei ningi merngeqnum. O ijo was ningi kiyayaqa gisanj anjam di quoqnsib bole edegeqnum?

5 Ningi qudei endegsib are qaleqnum, "Tamo nanngi di Qotei na bole qarinnjrnaq gagoq beb." Di sai. Qotei na nanngi qarinnjrosai. Ningi quiy. Tamo nanngi di ñam ti unub ariya e dego ñam ti unum. Deqa tamo nanngi dena e bunbosai.

⁶ Bole, e anjam marqajqa medabu gulbeibeqnu. Di unqum. E powo qa truquosaieqnum. Kumbra kalil e nunqo ambleq di yoqnem qaji dena e ijo powo babteqnam ninqi unoqneb.

⁷ Ninqi qalie, e Qotei aqa anjam bole ninqi mernqoqnem bati deqa e nunqo silali inqi inqi yainqosaioqnem. Ijo kumbra dena e ijo segi ñam aguq atoqnem. Di kiyaaqa? Nunqo ñam olo goge oqwajqa deqa. E kumbra di yoqnem di e une atoqnem e? Sai.

⁸ E Kristen tamo unqasari qure qureq di unub qaji nanqoq dena silali oqnsim olo nunqo ambleq di Qotei aqa wau lanja ojoqnem. E nunqo silali yainqosaioqnem. Ijo kumbra dena e qure qureq di Kristen nanqo silali bajinobuloqnem.

⁹ Bati e nunqo ambleq di inqi inqi qa truquoqnsimqa e na tamo bei gulbe yosaioqnem. E ninqi gulbe enqwjaja tulan uratoqnem agi bini e degsi unum. Bati bei Kristen was qudei nanqi Masedonia sawaq dena Korin qureq bosib inqi inqi qa e aqaryaiboqneb. Gam dena e ninqi gulbe enqwjaja uratoqnem.

¹⁰ Kristus aqa anjam bole ijoq di unu deqa e ninqi endegsi mernqwai. E nunqo silali yainqwa urateqnum. Ijo kumbra deqa e ijo segi ñam soqteqnum. E degoqnsiy sqai. Akaia sawaq di tamo qudei na e getentbqasai.

¹¹ E ninqi qalaqalaingosaieqnum deqa e kumbra di yeqnum kiyo? Sai bole sai. Qotei a qalie, e ninqi tulan qalaqalaingeqnum.

¹² E nunqo silali yainqwa urateqnum. E degoqnsiy sqai. Tamo qudei nanqi nunqo ñamgalaq di iga bul sqa marsibqa nanqo segi ñam soqteqnum. Deqa e nanqi gam getentetnjroqnai.

¹³ Tamo nanqi di Qotei na qarijnjrosai. Nanqi Yesus aqa wau tamo bolesai. Nanqi gisanqoqnsib nanqo segi kumbra uge bulyoqnsib tamo bole buleqnum. Yeqnab tamo unqasari nanqi na unjroqnsib mareqnum, "Nanqi Kristus aqa wau tamo bole."

¹⁴ O ijo was ninqi nanqo kumbra di unsib deqa tulan prugaib. Iga qalie, Satan a dego gisanqoqnsiqa aqa segi kumbra uge bulyoqnsiqa Qotei aqa lan angro bole suwanqoq di unub qaji nanqi buleqnu.

¹⁵ Satan a kumbra degyeqnu deqa aqa wau tamo nanqi dego nanqo kumbra uge bulyoqnsib Qotei aqa wau tamo bole buleqnum. Deqa iga nanqo kumbra di unsim tulan prugwasai. Mondonj Qotei na tamo nanqi di nanqo une deqa kambatnjrsim awai ugedamu enjrqas.

Pol a Qotei aqa wau ojoqnej deqa a gulbe gargekoba itoqnej

¹⁶ E olo mernqwai. Ninqi e nanari tamo edegaib. Unqum, ninqi e nanari tamo edeqwab di kere. Deqa ninqi e odbibqa e olo ijo ñam kiñala soqqtai.

17 E Tamo Koba aqa areqalo dauryosim anjam endi maro-saieqnum. E nanari tamo bulosim deqa e anjam endi maro-qnsim ijo segi ñam soqteqnum.

18 Tamo gargekoba nanği mandam tamo nanğo kumbra dauryoqnsib nanğo segi ñam soqteqnum. Deqa e dego kumbra di dauryosiy olo ijo ñam kiñala soqtqai.

19 Niği segi qa mareqnum, “Iga powo koba ti unum.” Ariya niği kiyafa olo nanari tamo nanği odnjreqnabqa nanği nanari anjam niği merngeqnum?

20 Nunğo kumbra agiende. Tamo bei na niği a laña kangalyqajqa mernğimqa kiyo, nunğo inği inği saitimqa kiyo, nunğo inği inği gisan na yaingimqa kiyo, aqa segi ñam soqtimqa kiyo, nunğo ula ponğimqa kiyo niği a odyqab.

21 O ijo was, iga tamo nanği di bul sai. Iga singila saiqoji unum deqa iga na gulbe deqaji niği engwa keresai. E deqa jemaibqas e? Sai.

Tamo nanği di nanğo segi ñam soqtqajqa ulaosaieqnum. Deqa e kamba dego ijo segi ñam soqtqai. O ijo was, e nanari tamo bulosiy deqa anjam endegsi mernğwai.

22 Tamo nanği di mareqnum, “Iga Hibru tamo.” Ariya e dego Hibru tamo. Nanği mareqnum, “Iga Israel tamo.” E dego Israel tamo. Nanği mareqnum, “Iga Abraham aqa moma tinğin.” E dego Abraham aqa moma tinğin.

23 Nanği mareqnum, “Iga Kristus aqa wau tamo.” O ijo was, e nanari tamo bulosiy endegsi marqai, e dego Kristus aqa wau tamo. Agi e na tamo nanği di tulan bunğrsimqa nes na ti jaqatin na ti Kristus aqa wau ojeqnum. Bati gargekoba jeu tamo nanği na e tonto talq di waiboqneb. Osib e lubogargeko-batoqneb. Bati gargekoba e moiqa jojomoqnum.

24 Bati 5 Juda nanği na e kumbainbo gargekobatoqneb. Sisiyeb 39.

25 Bati qalub nanği bu toqon na e luboqneb. Bati qujai nanği na e moyotbqa marsib meniğ na luboqneb. Bati qalub e qobun na gileqnam qobun a padalej. Qobun a padalonaq qolo ti qanam ti e yuwalq di otosi laqnum.

26 Bati gargekoba e sawa isağ singa na walweloqnum. Yeqnam ya koba doqnsiqqa ya na e padaltbqa jojomoqnej. E gamq di walweleqnamqa bajinğ tamo nanği gam getentoqnsibqa e lubqa laqneb. Juda nanği ti sawa bei bei qaji nanği ti dego e lubqa laqneb. Qure qureq di, wadau sawaq di, yuwalq di dego e padalqa jojomoqnum. Gisan Kristen nanği na dego e ugeugeibqa laqneb.

27 E nes na ti jaqatin na ti waukobaoqnum. Qolo gargekoba e waukobaoqnsim neiosaiqnum. E mam ti laqnum. E ya qarboqnej. Bati gargekoba e inği saiqoji soqnum. Bati gargekoba

e yorbeqnaqa e ijo jejamu kabutqajqa gara saiqoji soqnem.

²⁸ Ariya bini gulbe qudei dego ijoq di branteqnu. Gulbe kobaquja bei agiende. E bati gaigai Kristen tamo ungasari qure qure kalilq di unub qaji nanqi qa are koba qaleqnum. Nanqi bole unub kiyo sai kiyo deqa e nanqi qa tulan are koba qaleqnum.

²⁹ Deqa Kristen was bei aqa singila saiamqa e was deqa are koba qalsiy e dego singila saibqas. Ingi bei na Kristen was bei a uneq waiyimqa e was deqa are koba qalsiy are ugeibqas.

³⁰ O ijo was, gam bei saibqo deqa e ijo segi ñam soqtqai. Gulbe bei bei ijoq beqnu deqa ningi poinqeqnu, e singila saiqoji unum. E deqa qujai ijo ñam soqtqai. E ijo kumbra bei qa ijo ñam soqtqasai.

³¹ Tamo Koba Yesus aqa Abu Qotei a qalie, e anjam bole mareqnum. E gisanosaieqnum. Deqa iga bati gaigai Qotei binjiyoqnom.

³² Damaskus qureq di Mandor Aretas a na qure taqato qaji tamo minjnaqa a qoto tamo qudei nanqi qarinqjrnaqa nanqi qure aqa siranme kalil taqatoqneb. Di kiyaaqa? E ulanqa laqnitqa nanqi na e ojsib tonto talq di waibqajqa deqa.

³³ Ariya Kristen was qudei nanqi na e aqaryaibosib gumbaq di jigsib qure aqa jen gogetosib sil na gumba tontosib jen aqa siranme kiñalaq dena e ura uratbonab jen oqeq aiyem. Aisim qure taqato qaji tamo aqa banq dena ulanem.

12

Qotei na ñeibilqei Pol osoryej

¹ E gam bei saibqo deqa e olo ijo ñam soqtqai. Bole, e ijo ñam soqtqai kumbra dena e aqaryaibqa keresai. Di unqum. Tamo Koba a na ñeibilqei bei e nami osorbej deqa ningi saingit quiy.

² Ñeibilqei agiende. Wausau 14 koboej endi Qotei na Kristus aqa tamo bei osi oqsiqua torei lan qureq oqej. Lan qure di tulan goge koba. Tamo oqej qaji di e qalie. Tamo di agi e segi. A jejamu qorbi oqej kiyo aqa jejamu uratosiq oqej kiyo di e qaliesai. Qotei a segi qalie.

³⁻⁴ E qalieonum, Qotei na tamo di osi oqsiqua lan qureq oqej. A jejamu qorbi oqej kiyo aqa jejamu uratosiq oqej kiyo di e qaliesai. Qotei a segi qalie. A lan qureq oqsiqua dia anjam bei quej. Anjam di aqa damu tamo bei na ubtosim marqa keresai. Anjam di marqajqa getento koba.

⁵ E tamo di aqa ñam soqtqai. E ijo segi ñam soqtqasai. E singila saiqoji unum deqa qujai e ijo ñam soqtqai. E ijo kumbra bei qa ijo ñam soqtqasai.

⁶ E ijo segi ñam soqtqai di e nanari tamo sqasai. Di kiyaaqa? E anjam bole marqai. E gisanqasai. Ariya e ijo segi ñam soqtqai

uratonum. Tamo qudei nanġi ijo kumbra qa ti ijo anjam qa ti are qalsib ijo ñam soqtetbqab di kere. Nanġi ijo ñam lanġa soqtetbaib.

Qotei a gulbe qarinyonaq Pol aqa jejamuq aiyej

⁷ Qotei a ñejobilqei tulaġ boledamu e osorbonaq unem. Ariya e di unsiy olo diqaim deqa Qotei na gulbe uge sil luwit bul qarinyonaq ijo jejamuq aiyej. Gulbe di Satan na ojsiqa dena e ugeugeibeqnu.

⁸ Deqa e siġila na Qotei pailyoqalubtem, “O Abu, ni na gulbe di olo taqal atetbime.”

⁹ Onaqa Qotei a saidosiq endegsi merbej, “Ni siġila saiġoji unum deqa e ni olo siġilatmoqnqai. Osiy ni qa are boleiboqnqas. Dena ni keretmqas.” Qotei na e degsi merbej deqa e siġila saiġoji unum di unġum. E olo areboleboleiboqnqas. Yim Kristus aqa siġila ijoq di sqas.

¹⁰ E Kristus aqa ñam qa siġila saiġoji sqai kiyo, tamo qudei na e misilinboqnqab kiyo, e gulbe oqnqai kiyo, jeu tamo nanġi na e ugeugeiboqnqab kiyo, e waukobaoqnqai kiyo di unġum. E deqa areboleboleiboqnqas. Di kiyaaqa? E siġila saiġoji sqai bati di e Kristus aqa siġila ti sqai.

Korin Kristen nanġo areqalo Yesus qa siġilateb qaji di Pol na olo siġilatetnjrej

¹¹ Anjam e mareqnum qaji endi nanari anjam. Niġi segi na ijo are tigeltetbeqnu deqa e nanari anjam endi mareqnum. Niġi ijo kumbra bole ubtosaieqnu deqa e segi kamba ijo kumbra bole ubteqnum. Bole, e ñam saiġoji. Ariya kiyaaqa niġi na olo tamo qudei nanġo ñam soqtoqnsib mareqnu, “Tamo nanġi di Qotei aqa anjam maro tamo bolequja”? O ijo was niġi quiy. Tamo nanġi dena e buñbosai.

¹² Aġi e nuġo ambleq di sosim mañwa gargekoba babtoqnem dena niġi endegsib qalieeb, Qotei na e qarinjbej. E siġila na tigeloqnsim gulbe qoboiyoqnsim mañwa ti wau siġila ti gargekoba nuġo ambleq di babtoqnem. Kumbra dena niġi osorñgoqnej, e Qotei aqa wau tamo bole.

¹³ Kumbra kalil e qure qureq di Kristen nanġo ambleq di yeqnum qaji di e nuġo ambleq di dego yoqnem. Ariya kumbra qujai e nuġo ambleq di yosai. E niġi gulbe enġwa uratosim deqa e nuġo silali inġi inġi yaingosaioqnem. Di e une yoqnem e? Sai. Niġi e une yoqnem edegosib ijo une di olo kobotetbiy.

¹⁴ E nami nuġoq boaiyeltem. Ariya bini e olo nuġoq bqajqa are qaleqnum. E nuġoq bqai di e niġi gulbe enġwasai. E nuġo silali inġi inġi yaingwajqa are qalosaieqnum. E niġi segi elenqajqa are qaleqnum. Niġi qalie, anġro kiñilala nanġi

na nanngo ai abu nanngi silali qa aqaryainjrosai eqnub. Ai abu nanngi na nanngo angoro nanngi silali qa aqaryainjreqnub.

¹⁵ E ninngi tulan qalaqalaingeqnum deqa e ijo inngi inngi ti ijo jejamu ti ninngi torei engwajqa areboleboleibeqnu. Ariya kiyaaqa ninngi kamba olo e kiñala segi qalaqalaibeqnu?

¹⁶ Ninngi qudei e qa endegsib mareqnu, “Bole, Pol a gago silali inngi inngi boleq di yaigosai oqnej. Ariya a na iga walawalaigoqnsiq gago silali inngi inngi gisan na yaigoqnej.”

¹⁷ O ijo was, e nami Kristen was qudei nanngi qarinnjnam nunngoq aiyeb. Aisib ninngi gisan geb e? Osib nunngo silali inngi inngi lanja yaingosib olo bosib e ebeb e? Sai.

¹⁸ E na Taitus minnam a nunngoq aiyej. E Kristen was bei dego qarinyonam a Taitus dauryosiq ombla na aiyeb. Aisib Taitus a ninngi gisan gosiq nunngo silali inngi inngi qudei bajinej e? Sai. Aqo Taitus wo areqalo qujai ti sosim gam qujai dauryosim kumbra bole segi yoqnem.

¹⁹ Ninngi ijo anjam kalil endi sisiyosib endegsib are qalaib, “Pol a segi une saiqoji degsi iga mergwa osiqa anjam nenngrenyej.” Di sai. O ijo was bole, anjam kalil e nenngrennyonum qaji endi ninngi singilatngwajqa deqa nenngrennyonum. E Kristus aqa tamo unum deqa e Qotei aqa namgalaq di anjam endi nenngrennyonum.

²⁰ E ninngi qa ulaeqnum. E nunngoq bosiy nunngo kumbra unsiy e areboleboleibqas kiyo sai kiyo? Ninngi dego ijo kumbra unsib areboleboleingwas kiyo sai kiyo? E deqa ulaeqnum. E nunngoq bosiy nunngo kumbra endi unqai kiyo? Ninngi anjam na qoteqnu. Ninngi nunngo Kristen was nanngi qa are ugeingeqnu. Ninngi minjin oqeqnu. Ninngi pupoeleneqnu. Ninngi nunngo Kristen was qudei nanngi misilinnjreqnu. Ninngi yomueqnu. Ninngi diqeqnu. Ninngi Qotei aqa wau ugeugeiyeqnu. E nunngoq bosiy nunngo kumbra di unqai kiyo?

²¹ E bosiy nunngo ambleq di tamo gargekoba nami une yoqneb qaji nanngi are bulyosai degsi unqai kiyo? Degsi unqai di ijo Qotei na nunngo namgalaq di e olo jemai ebqas. Tamo nanngi di nami une endeqaji yoqneb. Nanngi kumbra uge jigat yoqneb. Nanngi sambala kumbra yoqneb. Nanngi kumbra uge yqajqa are prugnjqonej. E nunngoq bosiy tamo nanngi di nanngo une qoreiyosai degsi unqai di e nanngi qa are gulbeibqas. E deqa ulaeqnum.

13

Pol a Korin Kristen nanngoq olo bqajqa are qaleqnu

¹ E nami nunngoq boaiyeltem. Ariya bini e olo nunngoq bqajqa are qaleqnum. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenngrenyeb unu, “Tamo bei a une atimqa tamo aiyel kiyo tamo

qalub kiyo nanği aqa une unsib babtibqa iga qusim marqom, 'Bole, tamo di a une yqo.' "

² E nami nunğoq bosim ninği uratnğosim bati bei e olo nunğoq bosim ninği endegsi mernğem, "E bunuqna nunğoq olo bosiy tamo une ateqnub qaji nanği nğolawotnırqai." Ariya bini e sawa isağ endi sosim anjam di ninği ti tamo nami une atoqneb qaji nanği ti olo mernğeqnum.

³ Ninği qalieqajqa, Kristus a ijo medabu na anjam mareqnu kiyo sai kiyo. E nunğoq bosiy tamo nanği une ateqnub qaji nanği di nğolawotnırıt ninği unsib qalieqab, bole, Kristus a ijo medabu na anjam mareqnu. Ninği quiy. Kristus a sinğila saiqoji sosim ninği tingitnğwasai. A na aqa sinğila kobaquja ninği osornğwas.

⁴ Bole, Kristus a namburbasq di gainesoqnej bati deqa a sinğila saiqoji soqnej. Ariya a olo Qotei aqa sinğila osiq deqa bini a nambile unu. Iga Kristus beteryejunum deqa iga dego sinğila saiqoji unum. Ariya iga Qotei aqa sinğila osim Kristus ombla nambile sqom. Iga nunğoq bosim sinğila di ninği osornğwom.

⁵ Ninği nunğo segi segi so tenemtoqniy. Ninği degyqab di ninği Kristus qa nunğo areqalo sinğilateqnum kiyo sai kiyo di qalieqab. Yesus Kristus a nunğo are miligiq di unu di ninği poiñgosai kiyo? A nunğo are miligiq di sqasai di ninği endegsib qalieqab, ninği aqa tamo bolesai.

⁶ Ariya ninği iga qa endegsi poiñgem, iga Kristus aqa wau tamo bole unum.

⁷ Iga ninği qa endegsim pailyeqnum, "O Abu, ni na Korin Kristen nanği aqaryainırımqa nanği kumbra uge kalil uratoqnsib kumbra bole bole yoqnqab." O ijo was, iga wau bole yeqnum ninği di qalieqajqa deqa iga pailyosaieqnum. Ninği iga wau tamo bolesai edegwab di unğum.

⁸ Ninği qalie, iga Qotei aqa anjam ugetqa keresai. Iga Qotei aqa anjam sinğilatqajqa waueqnum.

⁹ Deqa iga sinğila saiqoji soqnim ninği sinğila ti sqab di iga areboleboleigwas. Iga gaigai ninği qa endegsim pailyeqnum, "O Abu, ni na Korin Kristen nanği aqaryainırımqa nanği torei kere na sqab."

¹⁰ Tamo Koba a na e giltbej deqa e aqa wau taqateqnum. E nunğoq bosiy nırin anjam na nunğo kumbra tingitetnğwa uratonum. Deqa e isağ endi sosim anjam endi nengrenyonum. E ninği sinğilatnğwajqa deqa Tamo Koba a na e wau ebej. E ninği ugetnğwajqa sai.

Pol a anjam getentosiğ Kristen nanği kaiyeinırrej

¹¹ Ariya ijo was, e ijo anjam getentqai. Ninği areboleboleinğoqnem. Ninği kumbra bole kalil qa kere na sqajqa sinğilaoqniy. Ninği ijo anjam quoqnsib dauryoqniy. Ninği kalil

areqalo qujaitosib soqniy. Yim Qotei a niŋgi ti sqas. Agi a na niŋgi tulaŋ qalaqalaingeqnu. A are lawo qa utru.

¹² Niŋgi na nuŋgo Kristen was kalil naŋgi segi segi kundo-qnjriy. Kumbra di agi Qotei aqa segi tamo uŋgasari kalil naŋgi yeqnub. Qotei aqa tamo uŋgasari kalil qure endia unub qaji naŋgi na niŋgi kaiyeiŋgonub.

¹³ Tamo Koba Yesus Kristus a niŋgi qa are boleiyeme. Qotei na niŋgi qalaqalaingeme. Mondor Bole na niŋgi kalil aqaryaingimqa niŋgi a beteryosib koba na are qujaitosib soqniy. Bole.

GALESIA

¹ E Pol. Yesus Kristus na e qarınbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Mandam tamo bei na e qarınbosai. Tamo bei na e giltbosai dego. Yesus Kristus aqa Abu Qotei wo nanği segi aiyel na e giltbeb. Yesus agi Qotei na subq na tigeltej.

² Kristen was kalil e koba na endi unum qaji nanği e ti anjam endi nunğoq qarınjonum. Niği Galesia sawaq di loueqnub qaji.

³ Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei wo nanği aiyel niği qa are boleınjrinqa niği lawo na soqniy.

⁴ Yesus a gago Abu Qotei aqa areqalo dauryosiq deqa a gago une kobotqa marsıqa aqa segi nambile uratosiq moiyej. A na iga elenamqa iga mandam qa kumbra uge uge kalil uratqa marsiq iga qa moiyej.

⁵ Deqa iga Qotei aqa ñam bati gaigai soqtoqnqom. Bole.

Yesus aqa anjam bole qujai segi unu

⁶ Kristus a niği qa are boleiyej deqa Qotei na niği aqa segi tamo unğasari sqajqa osiq metıgej. Ariya kiyaqa niği olo urur Qotei qoreiyosib Yesus aqa anjam bole dauryqa uratosib anjam bei dauryeqnub? E nunğo kumbra deqa qusim tulan prugugetem.

⁷ Niği qalie, Yesus aqa anjam bole bei saiqoji. Ariya tamo qudei nanği nunğo areqalo niñaqyetıngwajqa wauoqnsib Kristus aqa anjam bole olo bubulyeqnub.

⁸ Deqa niği quiy. Iga na kiyo lan anğro bei na kiyo Yesus aqa anjam bole iga nami niği mernğoqnem qaji di olo bubulyosim anjam bei mernğwom di Qotei na iga ojsim nıamyuwoq di breigeme.

⁹ Od, tamo bei na Yesus aqa anjam bole iga nami niği mernğoqnem qaji di olo bubulyosim anjam bei mernğwas di Qotei na a ojsim nıamyuwoq waiyeme.

¹⁰ Niği kiyersib are qalonub? Mandam tamo nanği e qa arearetınrqajqa kiyo Qotei a e qa arearetqajqa kiyo deqa e waueqnum? Niği quiy. Mandam tamo nanği e qa arearetınrqajqa deqa e waueqnum qamu e Kristus aqa wau tamo bolesai qamu.

Qotei a segi na Pol giltej

¹¹ O ijo was kalil, e bole mernğonum. Yesus aqa anjam bole e nami niği mernğoqnem qaji di tamo bei na babtosai.

¹² Anjam bole di e tamo bei aqa medabuq na osai. Tamo bei na e osorbosai dego. Yesus Kristus a segi na anjam bole di babtosiq osorbej.

¹³ Nangi qalie, e nami Juda nanjo kumbra singila na dauryoqnsimqa Qotei aqa tamo ungasari nanji ugeugeinjroqnem. Osim e nanji torei padaltnjrqajqa singila na wauoqnem.

¹⁴ E ijo moma nanjo kumbra kalil dauryqajqa tulan singilaoqnem. Ijo kumbra dena e na Juda tamo gargekoba e ombla louoqnem qaji nanji bunjnroqnem.

¹⁵ Ariya e nambabosaisonamqa Qotei a e giltbosiqa e qa are boleiyosiq metbej.

¹⁶ Osiqa bati a segi atej qaji di brantonaqa a na aqa Niri Yesus e osorbosiq merbej, “Ni na Yesus aqa anjam bole osi giloqnsim tamo ungasari sawa bei beiq di unub qaji nanji minjre minjre laqne.” Ariya bati di e na tamo qudei nanji Yesus qa anjam bei nenemnjrosaiqnem.

¹⁷ E Yesus aqa anjam maro tamo nanji unjrqajqa Jerusalem aiyosai dego. Tamo nanji di namoqna Yesus aqa wau ojoqneb. E bunuqna aqa wau ojem. Ariya e nanji unjrosai. E Arebia sawaq aisim di soqnem. Sosim bunuqna e olo puluosim Damaskus qureq gilem.

¹⁸ Wausau qalub koboonaga e Pita segi unqajqa Jerusalem aiyem. Aisim bati 15 Pita ombla soqnem.

¹⁹ E Jerusalem di soqnem bati di e Yesus aqa anjam maro tamo bei unosai. E Tamo Koba Yesus aqa was Jems a segi unem.

²⁰ Ijo anjam e nenngrenyonum qaji endi anjam bole. E Qotei aqa nangalaq di anjam bole segi nenngrenyonum. E gisanjosai.

²¹ Ariya bunuqna e Jerusalem olo uratosim Siria sawa ti Silisia sawa ti deq gilsim di laqnem.

²² Bati deqa Kristus aqa tamo ungasari Judia sawaq di soqneb qaji nanji ijo ulatamu poinjrosaisoqnej.

²³ Nangi e qa laja endegsib quoqneb, “Pol a nami iga padaltgwa laqnej. Ariya bini a olo Yesus aqa anjam bole a nami ugeugeiyqa wauoqnej qaji di palontoqnsiq laqnu.”

²⁴ Nangi e qa degsib quoqnsib tulan areboleboleinjrnaqa Qotei aqa nam soqtoqneb.

2

Kristen gate nanji Pol ombla areqalo qujai

¹ Wausau 14 koboonaga e olo Jerusalem aiyem. E Barnabas ombla aiyoqnsim Taitus dego osi aiyem.

² Qotei a segi na merbej deqa e Jerusalem aiyem. E Jerusalem aisim di sosimqa e tamo lanaj nanji koba na qairo-saiqnem. E Kristen gate nanji segi koba na qairoqnem. Yesus aqa anjam bole e sawa bei beiq di palontoqnem qaji di e na ubtosim minjroqnem. E tamo lanaj bei minjosai. Di

kiyaqa? Yesus aqa wau e nami yoqnsim agi bini yeqnum qaji di ulonjo uge.

³Taitus a Grik tamo. Ariya a e ombla Jerusalem di sonamqa Kristen gate nanqi e endegsib merbosai, “Ni na Taitus osim mulun waiy.” Degsib merbosai.

⁴Bole, Kristen tamo qudei nanqi uli na gago koro miligiq aiyeb. Nanqi Kristen tamo bolesai. Nanqi gisanj tamo. Iga nami kanjal tamo bulosim dal anjam aqa sorgomq di sonamqa Kristus Yesus na iga elenej deqa bini dal anjam na iga olo taqatgosai. Ariya gisanj tamo nanqi dena gago kumbra di lumu na tenemtqa marsibqa gago koro miligiq aiyeb. Nanjo are koba endegsi soqnej. Nanqi na iga olo dal anjam aqa sorgomq di atibqa dal anjam na iga taqatgim iga kanjal tamo bulqom. Nanjo are koba degsi soqnej deqa nanqi gago koro miligiq aiyeb.

⁵Aisib mergeb, “Ninji Taitus mulun waiyiy.” Onaqa iga nanjo anjam di quetnjrosai. Nanqi Yesus aqa anjam bole olo bubulyaib deqa iga na nanqi saidnjrem. Di kiyaqa? Yesus aqa anjam bole di nunjoq di gaigai sqajqa deqa.

⁶Ijo areqalo agiende. Kristen gate nanqi ñam ti unub di laja. Qotei a tamo nanjo ñam qa are qalosaieqnu. E na Kristen gate nanqi ijo wau qa sainjrnamqa nanqi qusib mareb, “Di kere.” Nanqi olo anjam bei totoryosib e merbosai.

⁷Pita aqa wau agiende. A na mulun uno qaji nanqi Yesus aqa anjam bole minjre minjre laqnu. Qotei a wau di Pita yej. E dego wau ti. Ijo wau agi e na mulun unosai qaji nanqi Yesus aqa anjam bole minjre minjre laqnum. Qotei a wau di e ebej. Kristen gate nanqi degsib qalieeb deqa nanqi olo anjam bei totoryosib e merbosai.

⁸Od, Qotei na Pita singila yej deqa a mulun uno qaji nanqi Yesus aqa anjam bole minjre minjre laqnu. Dego kere Qotei na e singila ebej deqa e sawa bei bei qaji nanqi Yesus aqa anjam bole minjre minjre laqnum.

⁹Tamo ungasari kalil nanqi mareqnu, “Jems na Pita na Jon na nanqi qalub Kristen gate unub.” Ariya nanqi qalub qalie, Qotei a e qa dego are boleiyosiq Yesus aqa wau ebej. Degsib qalieosib deqa nanqi na aqo Barnabas wo gago banj ojsib mergeb, “Ninji gago Kristen was bole.” Osib nanqi aqo aiyel ti are qujaitosib anjam endegsib keretosib mergeb, “Ninji Barnabas wo sawa bei beiq di Qotei aqa wau yoqniy. Iga mulun uno qaji nanjo ambleq di wauoqnqom.”

¹⁰Osib nanqi anjam qujai segi aqo aiyel endegsib mergeb, “Gago ambleq endi Kristen qudei nanqi inji inji tulanj saiqoji unub. Deqa ninji nanqi qa are walngaiq. Ninji nanqi aqaryainjroqniy.” Onaqa iga nanqi odnjrem. Nami iga tamo

inġi inġi saiqoġi naŋġi aqaryainjrqaġqa are koba soqnej aġi bini deġsim unum.

Pol a Pita aqa kumbra uge babtej

¹¹ Ariya bunuqna Pita a Antiok qureq bonaqa e aqa ulatamuq di a nriŋtem. Di kiyaaqa? A kumbra uge yej deqa.

¹² Aqa kumbra uge aġiende. Nami a sawa bei bei qaji naŋġi koba na inġi uyoqneb. Onaqa bati bei Jems a na Juda Kristen qudei muluŋ unqajqa tulaŋ singilaoqneb qaji naŋġi qarinnjrnaqa Antiok bonabqa Pita a naŋġi qa ulaosiq olo sawa bei bei qaji naŋġi di tututnjrej. Aqa kumbra uge aġide.

¹³ Juda Kristen qudei naŋġi deġo Pita beteryosib gisaŋ kumbra di yeb. Yonabqa bunuqna Barnabas a deġo naŋġi daurnjrsiqa naŋġo gisaŋ kumbra di yej.

¹⁴ Naŋġi Yesus aqa anjam bole deġsib ugetonabqa e unsimqa naŋġo nŋamgalaq di Pita endegsi minjem, “Ni Juda tamo. Ariya ni Juda naŋġo kumbra dauryqa uratosim sawa bei bei qaji naŋġi bulosim naŋġo kumbra dauryeqnum. Di ni kere degyeqnum. Ariya kiyaaqa ni olo sawa bei bei qaji naŋġi minjreqnum, ‘Niŋġi Juda naŋġo kumbra dauryiy?’”

Iga Yesus qa gago areqalo sinġilatqom gam dena qujai iga tamo bole une saiqoġi sqom

¹⁵ Bole, iga Juda. Di gago len tinteŋ. Iga sawa bei bei qaji sai. Aġi sawa bei bei qaji naŋġi uneq di laqnuub. Iga tamo deqaji sai.

¹⁶ Ariya iga qalieonum, tamo naŋġi Moses aqa dal anjam dauryqab gam dena naŋġi Qotei aqa nŋamgalaq di tamo bole une saiqoġi sqa keresai. Tamo naŋġi Kristus Yesus qa naŋġo areqalo sinġilatqab gam dena qujai Qotei na naŋġi tamo bole une saiqoġi qa minjrqaas. Iga deġo Kristus Yesus qa gago areqalo sinġilatem deqa Qotei na iga tamo bole une saiqoġi qa mergej. Iga dal anjam dauryem gam dena sai. Tamo a dal anjam dauryqas gam dena a Qotei aqa nŋamgalaq di tamo bole une saiqoġi sqa keresai.

¹⁷ Od, iga Kristus qa gago areqalo sinġilatem gam dena Qotei na iga tamo bole une saiqoġi qa mergej. Iga degyem bati di iga sawa bei bei qaji naŋġi bulosim iga deġo une tamo brantobulem. Deqa iga endegsi marqom kiyo, “Kristus na iga uneq breigej”? O ijo was, iga deġsi marqasai bole sai.

¹⁸ E dal anjam aqa sorgomq di sqa uratosiy ariya bunuqna e puluosiy dal anjam aqa sorgomq di olo sqai di ijo kumbra dena e une tamo brantqai.

¹⁹ Dal anjam na e moiyo gamq di waibosiq moiyothej deqa bini e olo Qotei ombra nŋambile unum. E Kristus ombra nŋamburbaŋq di ġainjolem.

²⁰ Osim e olo nambile bunuj em. Nambile di ijo segi nambile sai. Kristus a segi ijo are miligiq di nambile unu. Deqa bini kumbra kalil e mandamq endi yeqnum qaji di e Qotei aqa Niri qa ijo areqalo singilatoqnsim yeqnum. Agi Qotei aqa Niri na e tulan qalaqalaibosiq aqa segi nambile uratosiq e qa moiyej.

²¹ Qotei a iga qa are boleiyej aqa kumbra di e na ugeugeiyqasai. Iga Moses aqa dal anjam dauryqom gam dena iga Qotei aqa namgalaq di tamo bole une saiqoji so qamu Kristus a lanja moiyej qamu.

3

Iga Yesus qa gago areqalo singilatqajqa anjam

¹ O Galesia tamo ungasari, ningi tulan nanari. Iga nami ningi Yesus Kristus osorngonam ningi a namburbasq di gainjesonaq unobuleb. Ariya tamo yai na nungo areqalo olo niñaqyetnjej deqa ningi Yesus aqa anjam olo urateqnum?

² Ijo nenem qujai agiende. Ningi gam kiye na Qotei aqa Mondor eb? Ningi dal anjam dauryeb gam dena ningi Mondor eb kiyo ningi Yesus aqa anjam bole qusib a qa nungo areqalo singilateb gam dena ningi Mondor eb kiyo?

³ Ningi nanarionub e? Ningi nami are bulyosib bati deqa ningi Yesus dauryqa utru atsib Mondor aqa singila na walweloqneb. Ariya bini kiyaaqa ningi olo nungo segi singila na Yesus dauryqa marsib walweleqnum?

⁴ Gulbe ningi nami qoboioqneb qaji di ningi lanja qoboioqneb e? E are qalonum, ningi lanja qoboioyosai.

⁵ Qotei na aqa Mondor ningi engoqnsiq nungo ambleq di manwa kokba babteleqnu. A kiyaaqa degyeqnu? Ningi dal anjam dauryeqnum a deqa osiq degyeqnu e? Sai. Ningi Yesus aqa anjam bole qusib a qa nungo areqalo singilateb a deqa osiq degyeqnu.

⁶ Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Abraham a Qotei qa aqa areqalo singilatej gam dena Qotei na a tamo bole une saiqoji qa minjej.”

⁷ Deqa ijo was, ningi endegsi poingem, tamo nanqi Yesus qa nanjo areqalo singilateqnum qaji nanqi segi Abraham aqa angro tintin unub.

⁸ Nami Qotei a endegsi qalieej, “Bunuqna sawa bei bei qaji nanqi Yesus aqa anjam bole qusib nanjo areqaloq di singilatib gam dena e na nanqi tamo bole une saiqoji qa minjrqai.” Qotei a nami degsi qalieosiq deqa a Yesus aqa anjam bole di ubtosiq Abraham minjej. A endegsi minjej, “O Abraham, ino moma nanjoq dena tamo bei brantim aqa wau na e sawa bei bei qaji nanqi boletnjrqai.” O ijo was, anjam di agi nengrenq di unu.

⁹ Abraham a Qotei qa aqa areqalo sinjilatej deqa Qotei na tamo ungasari kalil Yesus qa nanngo areqalo sinjilateqnuq qaji nanji Abraham a ti boletnjrqas.

¹⁰ Tamo qudei nanji endegsib are qaleqnuq, “Iga dal anjam dauryqom gam dena iga Qotei aqa n̄amgalaq di tamo bole une saiqoji sqom.” O ijo was, tamo nanji di Qotei na minjrqas, “N̄ingi tamo uge.” Osim nanji padaltnjrqas. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nen̄gren̄yeb unu, “Tamo nanji Qotei aqa dal anjam mutu kalil torei dauryekritqasai di a na minjrqas, ‘N̄ingi tamo uge.’ Osim nanji padaltnjrqas.”

¹¹ Qotei aqa anjam bei dego endegsib nen̄gren̄yeb unu, “Tamo nanji Qotei qa nanngo areqalo sinjilatqab di a na nanji tamo bole une saiqoji qa minjrqas. Yim nanji n̄ambile gaigai sqab.” Deqa iga qalieonum, tamo nanji dal anjam dauryqab gam dena Qotei na nanji tamo bole une saiqoji qa minjrqasai.

¹² Dal anjam dauryqajqa ti Qotei qa gago areqalo sinjilatqajqa ti di ombla kerekere sai. Nanji utru segi segi. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nen̄gren̄yeb unu, “Tamo a dal anjam mutu kalil torei dauryekritqas di a n̄ambile sqas.”

¹³ Dal anjam a marqo, iga dal anjam mutu kalil torei dauryekritqasai di Qotei na iga tamo uge qa mergsim padaltgwas. Kristus a deqa are qalsiqa iga aqaryaigwa marsiqa gago padalo sawa osiqa a segi Qotei aqa n̄amgalaq di tamo uge bulosiqa iga qa padalej. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nen̄gren̄yeb unu, “Tamo kalil n̄amtan̄ goge di gain̄ejunub qaji nanji Qotei na tamo uge qa minjroqnsiq padaltnjreqnu.”

¹⁴ Kristus Yesus na iga degsi aqaryaigej deqa aqa wau na Qotei a sawa bei bei qaji nanji Abraham a ti boletnjrqas. Iga Yesus qa gago areqalo sinjilatqom gam dena iga Qotei aqa Mondor oqom. Mondor di Qotei a nami iga egwa marej.

Qotei aqa anjam nami marej qaji di dal anjam na taqal waiyqa keresai

¹⁵ O ijo was kalil, e na mandam tamo nanngo kumbra qa n̄ingi endegsi mern̄gwai. Tamo bei a moiyoaisosimqa a na aqa n̄oro kalil aqa an̄gro nanngo ban̄q di uratqa marsim a anjam bei nen̄gren̄yosim sinjilatqas. Deqa bunuqna a moiyim aqa an̄gro nanji aqa n̄oro di oqab. Aqa anjam nen̄gren̄yey qaji di tamo bei na olo taqal atqa keresai. Osim olo anjam bei dego totoryosim nen̄gren̄yqa keresai.

¹⁶ Dego kere in̄gi bole bole Qotei na mondon̄ iga egwas qaji di a ubtosiqa Abraham aqa moma bei wo minjrej. A Abraham aqa moma gargekoba nanji minjrosai. A aqa moma qujai segi minjej. Anjam di nen̄gren̄q di unu. Aqa moma qujai di agi Kristus.

17 O ijo was, e ninji degsi merngonum di aqa utru agiende. Qotei a nami Abraham ombla anjam qoseb. Onaqa wausau 430 koboonaqa dal anjam brantej. Dal anjam dena Qotei aqa anjam Abraham ombla qoseb qaji di taqal waiyqa keresai. Qotei na inji bole bole iga laņa egwa marej awai saiqoji. Osiqa anjam di singilatej. Anjam di dal anjam na gentqa keresai.

18 Iga dal anjam dauryqom gam dena iga inji bole bole di onum qamu Qotei na inji di iga laņa egwa keresai qamu. Iga qalieonum, Qotei a inji bole bole di iga laņa egwajqa are qalsiq Abraham ombla anjam qoseb.

19 Deqa bunuqna Qotei a kiyaga olo dal anjam atej? E ubtosiy marqai. A gago une boleq atqa osiqa dal anjam atej. A endegsi are qalej. Dal anjam a soqnim bunuqna Abraham aqa moma qujai di a bqas. Moses a Israel nanji Qotei ti nanjo ambleq di tigelesosiqa yeba waiyonaqa lan angro nanji na dal anjam di Moses yonabqa a na kamba Israel nanji enjrej.

20 Amble qaji tamo a na tamo qujai segi aqa anjam gereiyetqa keresai. A tamo aiyel kiyo tamo qalub kiyo nanjo ambleq di tigelesosim yeba waiyosim nanjo anjam gereiyet-njqas. Ariya Qotei a segi qujai unu. Deqa a anjam bei singilatimqa tamo qudei na olo aqa anjam di gentqa keresai.

Dal anjam a gago abu bul sosiqa iga Kristus aqa areq joqsiq gilej

21 E endegsi marqai kiyo? Dal anjam ti inji bole bole Qotei a nami iga egwa marej qaji de ti ombla jeu atoqnsib unub. E degsi marqasai bole sai. Dal anjam mutu bei na iga nambile egwa kere qamu iga dal anjam dauryqom gam dena iga tamo bole une saiqoji so qamu.

22 Ariya degsi sosai. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenqrenyeb unu, "Tamo unqasari kalil nanjo une na nanji tonto talq di breinjrobuleqnu." O ijo was, anjam degsib nenqrenyeb deqa iga Yesus Kristus qa gago areqalo singilatem gam dena iga inji bole bole Qotei a nami iga egwa marej qaji di oqom.

23 Nami iga Yesus qa gago areqalo singilatqa bati brantosaisonaqa dal anjam na iga taqatgesoqnej. Sonaq sonaq ariya bunuqna iga Yesus qa gago areqalo singilatqa bati agi brantej.

24 Dal anjam a gago abu bul sosiqa iga Kristus aqa areq joqsiq gilej. Gilnaqa iga Kristus qa gago areqalo singilatem. Deqa bini iga Qotei aqa nqamgalaq di tamo bole une saiqoji unum.

25 Iga Kristus qa gago areqalo singilatqa bati brantej deqa iga olo dal anjam aqa sorgomq di sqasai. Dal anjam a olo gago abu bul sqasai dego.

*Tamo a Yesus qa aqa areqalo singilatqas
gam dena a Qotei aqa angro tintin sqas*

²⁶ Ningi kalil Kristus Yesus qa nungo areqalo singilateb deqa ningi Qotei aqa angro tintin unub.

²⁷ Ningi kalil yanso osib Kristus beteryejunub deqa ningi Kristus a gara bul jigsib unub.

²⁸ Deqa ningi endegsib maraib, “E Juda qaji” o “E Grik tamo” o “E kanjal tamo” o “E kanjal tamo sai” o “E tamo” o “E unja.” Ningi degsib maraib. Ningi Kristus Yesus beteryejunub deqa ningi kalil tamo qujaosib unub.

²⁹ Ningi Kristus aqa segi tamo ungasari unub deqa ningi Abraham aqa angro tintin dego unub. Agi ingi bole bole Qotei a nami Abraham yqajqa minjej qaji di ningi oqab.

4

Iga Qotei aqa angro tintin unum

¹ Ijo anjam agiende. Angro matu a na bunuqna aqa abu aqa ingi ingi kalil oqas. A angro kiñala sosim a aqa abu aqa kanjal tamo lanaj bul sqas.

² Deqa tamo qudei nangi a taqatoqnqab. Taqatesoqnib bati aqa abu nami atej qaji di brantimqa nangi a olo taqatqasai.

³ Dego kere iga nami angro kiñilala bulosim mondor uge uge lan ti mandam ti taqatejunub qaji nanjo kanjal tamo bul soqnem.

⁴ Ariya bati Qotei a nami atej qaji di brantonaqa a na aqa Niri Yesus qarinyonaq mandamq aiyej. Aisiq aqa ai na nambabtonaqa a dal anjam aqa sorgomq di soqnej.

⁵ A degyej. Di kiyaaqa? A na tamo ungasari dal anjam aqa sorgomq di soqneb qaji nangi olo elenjosim nanjo uneq na awainjrqaqqa deqa. Yim iga Qotei aqa angro tintin sqajqa deqa.

⁶ Deqa ijo was, bini ningi Qotei aqa angro tintin unub. Qotei na aqa Niri aqa Mondor qarinyonaqa a gago are miligiq aiyej. Aiyej deqa iga Qotei endegsi meteqnum, “O ni gago Abu.”

⁷ Deqa ningi olo kanjal tamo bul sosai. Ningi Qotei aqa angro tintin unub. Ningi aqa ingi ingi kalil oqab.

Pol a Galesia Kristen nangi qa are koba qaloqnej

⁸ Nami ningi Qotei qalieosaisosib bati deqa ningi gisan qotei nanjo kanjal tamo bul soqneb.

⁹ Ariya bini ningi Qotei qalieonub. A ningi qa dego qalieqo. Deqa kiyaaqa ningi olo puluosib mondor uge uge nanjo kanjal tamo bul sqajqa are qaleqnub? Ningi qalie, mondor uge uge nangi di singila saiqoji unub deqa nangi na ningi aqaryaingwa keresai.

10 Nĩngi gaigai yori bati kokba ti bai qala bunuj ti wasau bunuj ti di unqajqa are qaleqñub.

11 Deqa e nĩngi qa ulaeqñum. Wau kalil e nuñgo ambleq di yoqñem qaji di laña ulonaim deqa e ulaeqñum.

12 Nami e dal anjam aqa sorgomq di sqa uratosim nĩngi bul soqñem. Bati deqa nĩngi na e une bei ebosaiogñeb. Deqa ijo was, e nĩngi endegsi merngwai. Nĩngi kamba e bul soqñiy.

13 Nĩngi are qaliy. E maibej bati deqa e nuñgoq bosim Yesus aqa anjam bole utruq na merngoqñem.

14 Ijo jejamu siñgila saiqoji soqñej deqa e nĩngi gulbe koba engoqñem. Ariya nĩngi deqa e qoreibosai. Nĩngi e gereibqa asgiñgosai. Qotei aqa lañ angro bei kiyo Kristus Yesus a segi kiyo nuñgoq bqas di nĩngi a osib gereiyqab dego kere nĩngi e osib gereibeb.

15 Bati deqa nĩngi e qa tulañ areboleboleiñgoqñej. Deqa e qalieonum, e na nĩngi merngem qamu nĩngi nuñgo ñamdamu dego otorosib ebeb qamu. O ijo was, kiyaqa bini nĩngi e qa areboleboleiñgosaieqñu?

16 E nĩngi anjam bole merngeqñum dena e nĩngi jeu ateqñum e? Di sai.

17 Nĩngi quiy. Gisañ anjam maro tamo nañgi na nĩngi walawalaiñgeqñub. Nañgi nĩngi aqaryaiñgwajqa deqa are qalo-saieqñub. Nañgi na nĩngi titiñgibqa nĩngi e qoreibosib olo nañgi daurnjrqañqa deqa are qaleqñub.

18 Iga gago Kristen was nañgi kumbra bole bole enjrqañqa siñgilaoqñom di bolequja. Deqa nĩngi gaigai kumbra di yoqñiy. E nĩngi koba na soqñim bati deqa segi sai. Nĩngi gaigai yoqñiy.

19 O ijo angro, nĩngi quiy. Uña angtrotqa osiq jaqatinñyeqñu dego kere e nĩngi qa are jaqatinñbeqñu. Ijo are koba endegsi unu. Kristus a nuñgo are miligiq di soqñimqa nĩngi a bulosib aqa kumbra geregere dauryoqñiy.

20 Bini e nĩngi koba na sosai. E nĩngi koba na so qamu e nĩngi lawo anjam merngo qamu. O ijo was kalil, e nĩngi qa are koba qaleqñum. E kiyersiy nĩngi aqaryaiñgwai di e yala poibosai.

Pol a Hagar qa ti Sara qa ti yawo anjam marej

21 Nĩngi dal anjam aqa sorgomq di sqajqa are qaleqñub deqa e nĩngi nenemñgwai. Kiyaqa nĩngi dal anjam geregere poiñgosaieqñu?

22 Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenñrenñyeb unu. Abraham a angro mel aiyeltej. Angro bei Hagar na ñambabtej. Hagar a kañgal uña. Angro bei Sara na ñambabtej. Sara a kañgal uña sai. A Abraham aqa ñauñ tĩntĩñ.

23 Abraham a mandam tamo nañgo kumbra dauryosiq deqa a Hagar wo ñerenosib angro qujai Ismael ñambabteb.

Ariya Sara aqa angro a gam bei na nambabej. Gam agiende. Qotei a anjam marnaqa aqa anjam di aqa damu brantonaqa Sara a aqaratonaq aqa angro qujai Aisak nambabej.

²⁴ Sara Hagar wo nanngo anjam di yawo anjam bul. Nanngi aiyel anjam namij ti anjam bunuj ti sigitejunub. Hagar a anjam namij sigitejunu. Anjam di Sainai manaq di brantej. Hagar aqa moma nanngi kanjal tamo unub.

²⁵ Hagar a Sainai mana sigitejunu. Sainai mana di Arebia sawaq di unu. Hagar a mandam qaji Jerusalem dego sigitejunu. Deqa aqa moma kalil nanngi a ombla kanjal tamo unub.

²⁶ Ariya Jerusalem bunuj a lanj goge di unu. A kanjal unja sai. A gago ai.

²⁷ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “O unja, ino miligi ugeej deqa ni angtrotqa keresai. Di unjum, ni areboleboleimeme. Ni angro oqajqa jaqatinmosaieqnu. Di unjum, ni are boleimim soqne. Sosim ni louoqnsim areboleboleimim kikiqne. Di kiyaaqa? Qotei a ino miligi gereiyetmimqa ni na unja kalil gumbulun ti unub qaji nanngi bunjrsimqa angro tulanj gargekoba oqam.”

²⁸ O ijo was, unja di agi Sara. Ningi Sara aqa angro Aisak a bulosib unub. Qotei a nami anjam marnaqa Aisak a nambabej. Dego kere Qotei a anjam marnaqa ningi Qotei aqa angro tintin branteb unub.

²⁹ Abraham a mandam tamo nanngo kumbra dauryosiq Hagar wo nerenosib angro qujai Ismael nambabteb. Deqa Ismael a na Sara aqa angro Aisak jeutoqnsiqa ugeugeiyonej. Aisak agi Qotei aqa Mondor aqa singila na nambabej. Dego kere bini iga Mondor ti unum qaji tamo qudei na jeutgoqnsibqa ugeugeiqnub.

³⁰ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “O Abraham, ni na kanjal unja di aqa angro Ismael wo nanngi winjrim jaraiyeb. Ni que. Aisak a kanjal unja aqa angro sai. A ino njanj tintin aqa angro. Deqa ino inji inji kalil a na oqas. Ismael a na ino inji inji oqasai.”

³¹ O ijo was, iga kanjal unja aqa angro sai. Iga Abraham aqa njanj tintin aqa angro unum.

5

Iga kanjal tamo bul sqasai

¹ Kristus na iga elenej deqa iga olo kanjal tamo bul sqasai. Dal anjam na iga olo bunu taqatgwasai dego. Deqa ijo was, ningi singila na tigelesosib tamo qudei na olo ningi dal anjam aqa sorgomq di sqa merngoqnb saidnjroqniy.

² E Pol. E na ningi endegi merngit quiy. Ningi mulun aiqab di Kristus na ningi aqaryaingwa keresai.

³ Ningi qudei muluŋ aiqa mareqnuḅ deqa e na endegsi mernḡwai. Ningi muluŋ aiqab di Qotei na mernḡwas, “Ningi dal anjam mutu kalil dego torei dauryekritiy. Qujai bei grotaiḅ.”

⁴ Ningi qudei mareqnuḅ, “Iga dal anjam dauryqom gam dena Qotei na iga tamo bole une saiqoji qa mergwas.” Ningi degsib mareqnuḅ di ningi Kristus urateqnuḅ. Qotei a ningi qa are boleiyej aqa kumbra di dego ningi qoreiyeqnuḅ.

⁵ O was ningi degaiḅ. Iga Mondor ejunum deqa iga aqa wau na Qotei qa gago areqalo siŋgilatoqnsim mondoŋ a na iga tamo bole une saiqoji qa mergwajqa deqa tariŋoqnsim unum.

⁶ Tamo a Kristus Yesus beteryesqas di a endegsi poiyyas, “Iga muluŋ aiqom di laŋa. Iga muluŋ aiqasai di dego laŋa. Ariya iga Yesus qa gago areqalo siŋgilatosim qalaqalaiyo kumbra dauryqom di kumbra bole utru ti.” A degsi poiyyas.

⁷ Nami ningi Yesus aqa gam geregere dauryosib walweloqneḅ. Ariya tamo yai na gam getentetŋej deqa ningi olo anjam bole dauryqa urateqnuḅ?

⁸ Nuŋgo areqalo ningi bini ojejunub qaji di bolesai. Qotei agi ningi metŋej qaji a na areqalo di ningi eŋgosai.

⁹ Nuŋgo areqalo uge di sum bul. Ningi qalie, tamo naŋgi sum kiŋala oqnsib bem ti bulyeqnab bem tiyekritoqnsiq tulaŋ kobaqujaeqnu. Dego kere nuŋgo areqalo uge di tulaŋ kobaqujaqas. Deqa ningi areqalo di uratiy.

¹⁰ O ijo was, e qalieonum, ningi areqalo uge di uratqab. Osib ijo areqalo olo dauryqab. Tamo Koba a na aqaryainḡimqa ningi degyqab. Di e qalieonum. Tamo yai naŋgi nuŋgo areqalo niŋaayetŋwajqa waueqnuḅ di e qaliesai. Tamo naŋgi di awai ugedamu oqab.

¹¹ Ariya “Ningi muluŋ aiyiy” e anjam di tamo naŋgi minjreqnum qamu kiyaaqa jeu tamo naŋgi na e ugeugeibeqnuḅ? O ijo was, e anjam di tamo naŋgi minjreqnum qamu Yesus a ŋamburbasq di moiyej anjam dena jeu tamo naŋgo areqalo ugetetjrosai qamu.

¹² Jeu tamo naŋgi dena nuŋgo areqalo niŋaayetŋgeqnuḅ. Naŋgi muluŋ aiqajqa tulaŋ siŋgilaeqnuḅ deqa uŋgum, naŋgi naŋgo segi welum gei dego potosib torei taqal waiyebe.

¹³ Od, ijo was, Yesus a ningi elenej deqa dal anjam na olo bunu ningi taqatŋwasai. Qotei a deqa are qalsiq ningi metŋej. Ariya ningi endegsib are qalaib, “Iga dal anjam aqa sorgomq di sosai deqa uŋgum, iga gago areqalo namij dauryosim kumbra uge uge yoqŋqom.” Ningi degsib are qalaib. Ningi kumbra endegyiy. Ningi nuŋgo Kristen was naŋgi aqaryainjroqnsib qalaqalainjroqniy.

¹⁴ Anjam bei dego unu, “Ni ino segi jejamu gereiyeqnum dego kere ni ino was naŋgi degsim geregereinjroqne.” O ijo

was, anjam dena dal anjam kalil kabutejunu.

¹⁵ Deqa nin̄gi segi segi n̄irin̄oqnsib qotoqnaib. Qotoqnaib di nin̄gi segi segi qa kumbra uge yoqnsib uneq aisib padalqab.

Areqalo namij ti Qotei aqa Mondor ti ombla jeu atoqnsib unub

¹⁶ Ijo anjam bei agiende. Nin̄gi Qotei aqa Mondor aqa kumbra na walweloqniy. Degr̄sib walwelqab di nin̄gi nun̄go segi jejamu qa areqalo namij dauryqasai.

¹⁷ Iga qalie, gago areqalo namij ti Qotei aqa Mondor ti ombla jeu atoqnsib unub. Deqa kumbra bole nin̄gi yqajqa arearet̄n̄geqnu qaji di nin̄gi yosaieqnu.

¹⁸ Ariya nin̄gi Qotei aqa Mondor aqa kumbra dauryqab di nin̄gi olo dal anjam aqa sorgomq di sqasai.

¹⁹ Areqalo namij aqa kumbra di nin̄gi qalie. Sambala kumbra ti, kumbra jiga ti, kumbra uge uge yqajqa are prugn̄goqa,

²⁰ gisan̄ qotei qa louoqa, gumanin̄oqa, was bei jeutoqa, n̄irin̄oqa, was bei aqa in̄gi in̄gi qa mauln̄goqa, minjin̄ oqoqa, are ugeoqa, nun̄go segi jejamu qa are qalsib anjam na qotoqa, Kristen was nan̄gi pupoaiyelt̄n̄jroqa,

²¹ tamo ñoro ti nan̄gi qa are ugein̄goqa, ya uysib nanarioqa, alan̄kobaoqa. O ijo was, areqalo namij aqa kumbra kalil agide. Tamo un̄gasari kumbra deqaji yeqnu qaji nan̄gi Qotei na taqat̄n̄rsim nan̄go Mandor Koba sqasai. E nami nin̄gi degsi mern̄gem agi olo mern̄gonum.

²² Ariya Qotei aqa Mondor na iga kumbra bole endeqaji yqajqa are tigeltet̄geqnu. Qalaqalaiyo kumbra dauryoqa, areboleboleigoqa, lawo kumbra yoqa, urur minjin̄ oqo-saioqa, gago was nan̄gi aqaryain̄jroqnsim kumbra bole bole en̄jroqa, kumbra bole tin̄tin̄ dauryoqa,

²³ lawo na soqa, gago segi jejamu taqatosim areqalo namij dauryqa uratoqa. O ijo was, iga kumbra bole deqaji yoqn̄qom di dal anjam na iga getent̄gwa keresai.

²⁴ Tamo un̄gasari Kristus Yesus beteryejunub qaji nan̄gi na nan̄go areqalo namij ti are prugn̄jqajqa kumbra ti kalil n̄amburbasq di qamnab moiyej.

²⁵ Qotei aqa Mondor na iga n̄ambile egej deqa iga aqa kumbra na walweloq̄qom.

²⁶ Iga gago segi ñam soqtqasai. Iga Kristen qudei nan̄go are ugetet̄n̄jroqnsim qotoqnaib. Iga gago was nan̄go ñoro qa maulgoqnaib dego.

6

Ni in̄gi bei yagwam di ni olo in̄gi di otorosim oqam

¹ O ijo was, Kristen tamo bei a une atimqa nin̄gi Qotei aqa Mondor dauryeqnu qaji nin̄gi na tamo di unsibqa lawo

na osib aqa kumbra gereiyeti. Satan na niŋgi dego uneq breiŋgim uloŋaib deqa niŋgi geregere ŋam atoqniy.

² Osib niŋgi na nuŋgo Kristen was naŋgi aqaryainjroqnsib naŋgo gulbe qoboiyetnjroqniy. Degsib qoboiyqab di niŋgi Kristus aqa dal anjam keretosib dauryqab.

³ Nuŋgo ambleq di tamo bei a marqas, “E ñam koba ti unum.” Ariya a ñam ti sosai. A ñam saiqoji unu deqa a na aqa segi jejamu gisaŋyqo.

⁴ Deqa niŋgi nuŋgo segi segi wau geregere peleiyiy. Osib nuŋgo wau di bole kiyo sai kiyo di niŋgi qalieqab. Tamo a degyqas di a aqa segi wau qa areboleboleiyqas. Ni ino segi wau ti tamo bei aqa wau ti turtosim peleiyaim.

⁵ Tamo kalil naŋgi naŋgo segi segi wau taqatoqnebe.

⁶ Kristen gate naŋgi Qotei aqa anjam plaltoqnsib niŋgi merŋgeqnub deqa niŋgi na kamba naŋgi iŋgi iŋgi qa aqaryainjroqniy.

⁷ Niŋgi nuŋgo segi jejamu gisaŋyosib endegsib are qalaib, “Iga Qotei maquiyimqa a gago une unqasai.” O ijo was, niŋgi Qotei maquiyqa keresai. Ni iŋgi bei yagwam di ni olo iŋgi di otorosim oqam.

⁸ Tamo bei a iŋgi uge yagobulosim aqa areqalo namij dauryqas di aqa areqalo namij dena kumbra uge uge babtoqnim a padalqas. Ariya tamo bei a iŋgi bole yagobulosim Qotei aqa Mondor aqa kumbra dauryqas di Mondor dena a ŋambile yimqa a so bole gaigai sqas.

⁹ Deqa iga kumbra bole yoqŋqom. Iga kumbra bole yqajqa asgigwasai di bunuqna iga awai bole oqom.

¹⁰ Deqa bati soqŋim iga na tamo unqasari kalil naŋgi kumbra bole enjroqŋqom. Osim tamo unqasari Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilateqnub qaji naŋgi kumbra bole enjrqajqa tulan siŋgilaqom.

Kristus a ŋamburbasq di moiyej anjam deqa segi Pola areboleboleiyaqnej

¹¹ Anjam mutu endi e segi na nenqrenyonum. E nenqren kokba ijo segi baŋ na atelenonum di uniy.

¹² Niŋgi quiy. Tamo naŋgi niŋgi muluŋ breiŋgwa siŋgilaeqnub qaji naŋgi nuŋgo jejamuq dena ñam koba oqajqa deqa areboleboleinjreŋnu. Kristus a ŋamburbasq di moiyej anjam deqa naŋgi naŋgo areqalo siŋgilatqa ulaeqnub. Osib mareqnub, “Jeu tamo naŋgi na iga ugeugeigo uge.” Utru deqa naŋgi na niŋgi muluŋ breiŋgwa siŋgilaeqnub.

¹³ Naŋgi segi nami muluŋ aiyeb. Ariya naŋgi Qotei aqa dal anjam dauryosaieqnub. Naŋgi na niŋgi muluŋ breiŋgosib nuŋgo jejamuq dena ñam koba oqajqa deqa areboleboleinjreŋnu.

¹⁴ Ariya e ijo segi ñam soqtqa keresai. E tamo bei aqa ñam soqtqa keresai dego. E gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa ñam segi soqtqai. A ñamburbasq di moiyej anjam deqa segi e areboleboleiboqnqas. Mandam qa kumbra kalil nami ijo areqaloq di soqnej qaji di Kristus ombla moreñeb. E segi dego ñamburbasq di moyobulem. Deqa e olo mandam qa kumbra kalil dauryqa uratem.

¹⁵ Iga muluñ aiqom di laña. Iga muluñ aiqasai di dego laña. Qotei na gago are bulyetgonaqa iga tamo ungasari bunuj brantem di kumbra bole utru ti.

¹⁶ Tamo ungasari kumbra di ojsib dauryeqnub qaji nanği qa Qotei a duloqnasiq are latetnjreqnu. Tamo ungasari nanği di Israel nanço moma bole. Nanği Qotei aqa tamo ungasari tinñin.

¹⁷ Tamo bei na e gulbe ebaiq. Nami jeu tamo nanği na e luboqneb. E luboqneb qaji pirigi agi ijo jejamuq di unu. Niñgi di unsib endegsi poiñwas, “Bole, Pol a Yesus aqa wau tamo bole.”

¹⁸ O ijo was kalil, gago Tamo Koba Yesus Kristus a niñgi qa are boleiyosim nuñgo qunuñ taqatoqneme. Bole.

EFESUS

Yesus na Pol qarinyej

¹ E Pol. Kristus Yesus na e qarınbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Qotei aqa segi areqalo na e wau di ebej. Niŋgi Qotei aqa segi tamo ungasari Efesus qureq di unub qaji. Niŋgi Kristus Yesus geregere dauryeqnub. E anjam endi nenngrenyosim nunngoq qarinyonum.

² Gago Abu Qotei wo Tamo Koba Yesus Kristus wo nanŋi aiyel niŋgi qa are boleinjrimqa niŋgi lawo na soqniy.

Kristus na lan qaji inŋi bole bole iga egej

³ Iga Qotei aqa ñam soqtoqnqom. A gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei. A Kristus aqa siŋgila na lan qaji inŋi bole bole iga egej. A gago qunun qa are qalsiq deqa inŋi di iga egej.

⁴ Qotei a mandam atosaisosiq bati deqa a na iga giltgej. Di kiyaaqa? Iga Kristus beteryosim Qotei aqa segi kumbra boleq di sosim aqa ñamgalaq di une saiqoji sqajqa deqa.

⁵ Tulaŋ nami Qotei na iga qalaqalaigosiq iga aqa segi angro sqa marsiq Yesus Kristus aqa wau na iga elenjej. Qotei aqa segi areqalo na a degyej.

⁶ Aqa kumbra dena a iga qa are boleiyej. Aqa Niri Yesus a tulaŋ qalaqalaiyeqnu qaji aqa siŋgila na a degyej. Deqa aqa ñam tulaŋ goge oqoqnqas.

⁷ Qotei a iga qa are tulaŋ boledamuiyej. Aqa kumbra di aqa utru agiende. A na Kristus qarinyonaqa a gago uneq na iga awaigwa marsiq moiyej. Moisiq aqa len aiyej dena Qotei na gago une kalil kobotetgej.

⁸ A iga qa are tulaŋ boleiyosiq qalie ti powo ti kalil iga egej.

⁹ Nami Qotei a are qalej, “Kristus a wau di yqas.” Osiq aqa areqalo di ulitesoqnej. Ariya bini a na olo aqa areqalo di boleq atsiq iga osorgeqnu.

¹⁰ Deqa iga qalieonum, Qotei na inŋi inŋi kalil mandam ti lan qure ti di unub qaji nanŋi taqatnjroqnqas. Osim gilsim gilsim bati a nami atej qaji di brantimqa a inŋi inŋi kalil di olo osim Kristus aqa banq di atim Kristus a nanŋo gate sqas.

¹¹ Qotei a mareqnaqa inŋi inŋi kalil babelenjeqnu. Tulaŋ nami a aqa segi areqalo dauryosiq iga na Kristus beteryosim iga aqa segi tamo ungasari sqajqa marsiq giltgej.

¹² Iga Juda unum deqa iga namoqna Kristus qa gago areqalo siŋgilatem. Gago kumbra dena Qotei aqa ñam tulaŋ goge oqoqnqas.

13 Ningi sawa bei bei qaji ningi dego Qotei aqa anjam bole queb. Anjam bole agiende. Qotei a Yesus aqa wau na ningi elenej. Ningi Yesus qa nungo areqalo singilatosib a beteryes-onab Qotei na aqa anjam nami marej qaji di dauryosiq aqa toqor ningi engej. Deqa ningi aqa segi tamo ungasari unub. Toqor di aqa Mondor Bole.

14 Iga Mondor ejunum deqa iga qalieonum, bunuqna iga inji bole bole Qotei a nami aqa segi tamo ungasari nanji enjrqa marej qaji di oqom. Qotei a gago uneq na iga awaigej deqa iga inji bole bole di oqom. Iga deqa bini tarinoqnsim unum. Gago kumbra dena Qotei aqa ñam tulan goge oqoqnqas.

Pol a Efesus Kristen nanji qa pailyej

15 E endegsi quem. Ningi Tamo Koba Yesus qa nungo areqalo singilatoqnsib Qotei aqa segi tamo ungasari kalil nanji qalaqalainjreqnub.

16 Deqa e gaigai Qotei binjyoqnsim ningi qa pailyeqnum.

17 A gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa Qotei. A gago Abu rian koba ti unu qaji. Deqa e ningi qa endegsi pailyeqnum, “O Abu, ni na Efesus Kristen nanji areqalo bole enjrimqa nanji ino anjam aqa utru geregere poinjrim ni qa bole qalieoqnqab.”

18 O ijo was, ijo are koba endegsi unu. Qotei na nungo areqalo suwantetngimqa inji tulan bole bole a nami ningi engwa osiq metngej qaji di ningi qalieqab. Agi ningi inji di oqajqa tarinoqnsib unub. Iga Qotei aqa segi tamo ungasari unum deqa a na inji di iga egwa marsiq gereiyetgej unu.

19 Qotei a singila koba ti unu. Singila dena a na gaigai iga Yesus qa gago areqalo singilateqnum qaji iga aqaryaigeqnu. Qotei aqa singila di tulan kobaquja. Deqa iga na ubtosim marqa keresai. Aqa singila kobaquja di gagoq di waueqnu. Ningi singila di qalieqajqa deqa e ningi qa Qotei pailyeqnum.

20 Singila di nami Kristus aqaq di wauoqnej. Agi Kristus a moinaqa Qotei aqa singila kobaquja dena a na Kristus olo subq na tigeltosiq lan qureq osi oqsiaq aqa ban woq di awotej.

21 Deqa Kristus na mondor singila nanji ti gate kokba ti mandor nanji ti tamo kokba ti kalil nanji tulan bunjrsiqqa goge kobaq di unu. A na tamo kalil bini bati endeqa ñam koba ejunub qaji nanji ti tamo kalil bunuqna ñam koba oqab qaji nanji ti tulan bunjrsiqqa goge kobaq di unu.

22 Qotei na inji inji kalil osiqa Kristus aqa sorgomq di atej unub. Deqa Kristus a inji inji kalil di nanjo gate koba sosiqa Qotei aqa segi tamo ungasari kalil nanji taqatnjreqnu.

23 Tamo ungasari nanji di agi Kristus aqa jejamu qujai unub. Kristus a nanji ti inji inji kalil ti ekritosiq tulan keretnjrejunu.

2

Iga moreñesobulonam Qotei a iga qa are boleiyosiq qalaqalaigej

¹ Nami nin̄gi une yoqnsib laqneb deqa nin̄gi moreñesobuleb.

² Bati deqa nin̄gi mandam qa kumbra uge uge na walweloqneb. Nin̄gi mondor uge uge lañ goge di unub qaji nan̄go gate koba Satan aqa kumbra dauryoqneb. Satan a segi mondor singila koba. Deqa a tamo un̄gasari Qotei aqa anjam gotran̄yeqnub qaji nan̄go are miligiq di singila na waueqnu.

³ Nami iga kalil dego nan̄gi koba na laqnsimqa gago jejamu qa areqalo uge uge namij dauryoqnem. Deqa Qotei a iga ti nan̄gi qa ti minjin̄ ani oqetej.

⁴⁻⁵ Bole, iga une yoqnsim laqnem deqa iga moreñesobulem. Ariya bati deqa Qotei a iga qa tulan̄ dulosisq qalaqalaigej deqa a na iga Kristus ombla ñambile egej. A iga qa are boleiyej aqa kumbra dena a na iga elenjej.

⁶ Osiqa iga Kristus Yesus ombla olo subq na tigeltgobulosiqa iga lañ qureq joqsi oqsiqa Kristus aqa awo jaram kobaq di awotgej.

⁷ Kristus Yesus aqa wau na Qotei a iga qa are tulan̄ boledamuiyosiq iga boletgej. Aqa kumbra di a na tamo un̄gasari kalil bunuqna brantoqn̄qab qaji nan̄gi osorn̄jroqn̄qas.

⁸ Nin̄gi Yesus qa nun̄go areqalo singilatonabqa Qotei a nin̄gi qa are boleiyej. Aqa kumbra dena a na nin̄gi elenjej. Nin̄gi wau bole yonab dena Qotei na nin̄gi elen̄osai. Qotei a nin̄gi laña elenjej awai saiqoji.

⁹ Od, nin̄gi wau bole yonab dena Qotei na nin̄gi elen̄osai. Deqa nin̄gi nun̄go segi ñam soqtqa keresai.

¹⁰ Kristus Yesus aqa wau na Qotei a gago are bulyetgonaqa iga tamo un̄gasari bunuj brantem. Deqa kumbra bole bole kalil Qotei a nami iga dauryqajqa gereiyetgej qaji di iga dauryoqnsim walweloqn̄qom.

Kristus a moiyej dena a jeu kobotej

¹¹ Nin̄gi qalie, Juda nan̄gi mulun̄ aiyeqnub. Di nan̄go kumbra. Deqa nan̄gi na nin̄gi misilingoqnsib endegsib merñgeqnub, "Nin̄gi mulun̄ aiyosai qaji tamo." Nan̄gi nan̄go segi ban̄ na tamo nan̄gi mulun̄ breinjreqnub. Ariya nin̄gi geregere are qaliy. Nin̄gi Juda sai. Nin̄gi sawa bei bei qaji.

¹² Deqa nin̄gi nami Kristus aqaq di sosai. Nin̄gi isaq di soqneb. Nin̄gi nami Israel nan̄gi ti sosai dego. Qotei a marej, "E na Israel nan̄gi ingi bole bole enjrqai." Osiqa aqa anjam di singilatosiq soqnej. Ariya a na ingi bole bole di nin̄gi en̄gwa marosaiqnej. Deqa nin̄gi ingi bole bole deqa tariñosaioqneb. Nin̄gi mandamq endi laña Qotei qaliesai soqneb.

13 Ariya bini ningi Kristus Yesus beteryesosibqa Qotei aqa jojomq di unub. Nami ningi isaq di sonabqa bati deqa Kristus a ningi qa moisiq aqa len aiyej. Aqa kumbra dena a na ningi joqsiaqa Qotei aqa areq bej.

14 Kristus a segi na jeu kobotej deqa bini iga kalil koba na so bole unum. Nami Juda nanği ti sawa bei bei qaji nanği ti jeu atoqnsib soqneb. Deqa jen a nango ambleq di sosiaqa nanği potnjrej. Ariya Kristus a moisiq dena jen di waqtosiaqa jeu kobotosiaqa Juda nanği ti sawa bei bei qaji nanği ti turtnjrsiaqa sawa qujaiq di atej.

15 A moiyej gam dena a na Moses aqa dal anjam mutu kalil taqal atekritej. A na Juda nanği ti sawa bei bei qaji nanği ti turtnjrej deqa nanği tamo bunuj brantosib tamo qujaiosib unub. Kumbra dena Kristus na jeu kobotosiaqa iga kalil lawo kumbraq di atej unum.

16 A na Juda nanği ti sawa bei bei qaji nanği ti turtnjrim nanği koba na tamo qujaiosib sqajqa deqa marsiq namburbasq di moiyej. Moisiq dena a jeu kobotej.

17 A bosiaqa anjam bole endegsi palontoqnej, “Bini ningi jeu turyqajqa kumbraq di unub.” A na anjam bole di ningi sawa isaq di unub qaji ti tamo unğasari jojom di unub qaji nanği ti palontosiq merngoqnej.

18 Kristus aqa wau dena iga koba na Mondor qujai ejunum. Deqa iga kalil are qujaitosim unum. Mondor dena gam waqtetgej deqa iga gaigai gago Abu Qotei aqa ulatamuq di brantoqnqom.

Kristen nanği Qotei aqa tal bul unub

19 Deqa bini ningi olo yaun tamo sosai. Ningi Qotei aqa anğro tintin unub. Ningi ti Qotei aqa segi tamo unğasari kalil nanği ti koba na was bole unub.

20 Ningi Qotei aqa tal bul unub. Qotei a segi na tal di gereiyej. Qotei aqa anjam maro tamo nanği ti aqa medabu o qaji tamo nanği ti tal ai bul tigelej unub. Qotei a segi na tal di tigeltej. Kristus Yesus a segi tal ai tuma qaji. A segi na tal di singilatejunu.

21 Tal di aqa tanu kalil nanği Kristus beteryej unub deqa nanği kalil koba na singila na tigelej unub. Qotei na tal di gereiyoqnsiq unu. Deqa tal di kobaqujaoqnsiaqa Tamo Koba aqa segi tal bul tigelej unu.

22 Ningi dego Kristus beteryej unub deqa Qotei na ningi ti aqa segi tamo unğasari kalil nanği ti koroinğej unub. Deqa ningi aqa segi so tal bul unub. Qotei aqa Mondor wo nanği aiyel na tal di gereiyosib miligiq di unub.

3

Pol na sawa bei bei qaji nanği Kristus aqa anjam bole minjre minjre laqnu

¹ O ijo was, Qotei a ninği kumbra tulan boledamu engej. E kumbra deqa saoqnsim laqnam tamo qudei na e ojsib tonto talq endi waibeb unum. E Pol. E na ninği sawa bei bei qaji aqaryainğwa osim deqa Kristus Yesus aqa wau ojeqnum. Utru deqa e tonto talq endi unum.

² Ninği queb, Qotei a e qa are boleiyosiq wau ebej. O ijo was kalil, Qotei a ninği qa dego are boleiyqajqa deqa e wau yeqnum.

³ Qotei na jeu kobotej anjam di nami ulitesoqnej ariya a na olo boleq atsiqa e osorbej. E deqa anjam truquyala endi nenğrenyonum.

⁴ Ninği ijo anjam endi sisiyosib qalieosib mariy, “Bole, Kristus aqa anjam nami uliesoqnej qaji di aqa utru Pol a geregere poiyeqnu.”

⁵ O ijo was, Qotei na uli anjam di tamo unğasari nami soqneb qaji nanği minjrosaijoqnej. Ariya bini a na aqa Mondor aqa singila na uli anjam di babtosiqa aqa anjam maro tamo nanği ti aqa medabu o qaji tamo nanği ti minjreqnu.

⁶ Uli anjam di aqa utru agiende. Qotei na sawa bei bei qaji nanği ti Juda nanği ti turtnjrsiqa sawa qujaiq di atej. Nanği Yesus aqa anjam bole ojejunub deqa nanği kalil tamo qujaiosib inği bole bole Qotei a nami Kristus Yesus aqa wau na nanği enjrqa marej qaji di oqab.

⁷ E Yesus aqa anjam bole di mare mare laqajqa deqa Qotei a e qa are boleiyosiq e wau tamo atej. Osiqa aqa segi singila kobaquja e ebej.

⁸ E tamo bolesai. Qotei aqa segi tamo unğasari kalil nanği na e tulan bunbejunub. Di unğum. Qotei a e qa are boleiyej deqa e sawa bei beiq di Kristus aqa anjam mare mare laqnum. Kristus aqa anjam agiende. A na inği tulan bole bole iga egwas. Inği bole bole di aqa utru iga na ubtosim marqa keresai.

⁹ Ninği qalie, Qotei a mandam ti inği inği kalil ti atelenej unub. Ariya kumbra a yqajqa nami aqa areqaloq di soqnej qaji di a na ulitej. Bini a na aqa areqalo di olo boleq atqa marsiq e wau ebej.

¹⁰ Od, a na aqa segi qalie ti powo ti boleq atqa marsiq e wau ebej. Deqa lan anğro singila kokba ti mondor lan goge di unub qaji nanği ti bini Qotei aqa areqalo di unoqnsib geregere poinjreqnu. Qotei aqa areqalo agiende. A na Juda nanği ti sawa bei bei qaji nanği ti turtnjrsim sawa qujaiq di atqas.

¹¹ Tulaŋ nami Qotei a kumbra di yqajqa are qalej. Ariya bini a gago Tamo Koba Kristus Yesus aqa wau na kumbra di yeqnu.

¹² Iga Yesus qa gago areqalo singilateqnum deqa iga ulaosaeqnum. Iga bole qalieonum, iga Qotei aqa ulatamuq di brantqajqa gam agi Yesus a segi qujai.

¹³ Deqa niŋgi quiy. E niŋgi qa osim Yesus aqa wau ojeqnum. E wau di ojeqnum deqa e gulbe koba qoboieqnum. Niŋgi deqa are koba qalaib. Niŋgi are koba qalqab di niŋgi ulonqab. Deqa niŋgi ijo gulbe deqa areboleboleiŋgem. Ijo gulbe dena niŋgi aqaryaŋgimqa niŋgi Qotei ombla so bole gaigai sqab.

Pol a Efesus Kristen nanŋi qa pailyeqnu

¹⁴ Deqa ijo was, e siŋga pulutoqnsim Abu Qotei binieqnum.

¹⁵ A tamo unŋasari kalil laŋ ti mandam ti di unub qaji nanŋo Abu. Deqa a na nanŋo ñam segi segi breiyetnjreqnu.

¹⁶ E niŋgi qa endegsim pailyeqnum, “O Abu, ni nami iŋgi tulaŋ bole bole Efesus Kristen nanŋi gereiyetnjrem. Deqa ni nanŋo are miligiq di ino Mondor atim soqnim dena nanŋi tulaŋ siŋgilaqab.

¹⁷ Amqa nanŋi Kristus qa nanŋo areqalo singilatesoqni b kumbra dena Kristus a nanŋo are miligiq di sqas. O Abu, ni na Efesus Kristen nanŋi siŋgilatnjrimqa qalaqalaiyo kumbra nanŋo are miligiq di tulaŋ siŋgilatib soqneme. Mandam na ñam jirim ojesonaqa ñam a siŋgila na tigelejunu dego kere.” O ijo was, e niŋgi qa degsim Qotei pailyeqnum.

¹⁸⁻¹⁹ Deqa niŋgi ti Qotei aqa segi tamo unŋasari kalil nanŋi ti siŋgila osib Kristus aqa qalaqalaiyo kumbra qa geregere qalieosib soqniy. Aqa qalaqalaiyo kumbra di tulaŋ kobaquja. A tulaŋ olekoba. A tulaŋ goge koba. A tulaŋ guma koba. Od, Kristus aqa qalaqalaiyo kumbra dena powo ti qalie ti kalil tulaŋ bunyejunu. Deqa niŋgi aqa qalaqalaiyo kumbra qa geregere qalieosib soqniy. Soqni b iŋgi bole bole kalil Qotei na ekritosiq keretejunu qaji di dego nunŋoq di maqesqas.

²⁰ Qotei aqa siŋgila a gago are miligiq di waueqnu. Aqa siŋgila dena gago areqalo ti pailyo ti kalil tulaŋ bunyejunu.

²¹ Deqa Qotei aqa segi tamo unŋasari kalil nanŋi Kristus Yesus aqa ñam na bati gaigai Qotei aqa ñam soqtoqnsib gilsib gilsib diŋo bati itqab. Bole.

4

Iga Kristus aqa jejamu qujai

¹ E Pol. E Tamo Koba aqa wau ojeqnum deqa e tonto talq endi unum. Qotei na niŋgi a dauryqa osiq metŋgej. Deqa e nunŋo are tigeltetŋgitqa niŋgi kumbra Qotei a tulaŋ areareteqnu qaji di yoqnsib walweloqniy.

² Osib ningi nungo segi ñam aguq atoqnsibqa ningi segi segi qa lawo kumbra yoqniy. Kristen tamo qudei na ningi une bei engibqa ningi kamba olo nanngi qa urur minjin oqaiq. Ningi nanngi qalaqalainjroqnsib gulbe nanngi na ningi engeqñub qaji di qoboiyetnjroqniy.

³ Osib ningi nungo Kristen was kalil nanngi koba na are qujaitosib lawo na sqajqa singilaoqniy. Kumbra di agi Qotei aqa Mondor na iga osorgeqnu.

⁴ Iga kalil Kristus aqa jejamu qujai unum. Iga kalil Mondor qujai ejunum. Qotei na ningi inngi qujai qa tarinqa osiq metngej. Inngi qujai di agi lan qureq di unu.

⁵ Tamo Koba qujai dego unu agi Kristus. Iga a qa qujai gago areqalo singilateqnum. Iga kalil yanso qujai em.

⁶ Qotei qujai unu. A gago kalil qa Abu. A na qujai tamo ungasari kalil nanngi taqatnjreqnu. A nanngo are miligiq di waueqnu. A nanngo ambleq di unu.

⁷ Kristus a iga kalil qa are boleiyosiq segi segi singila egej.

⁸ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenngrenyeb unu, “Qotei a tonto tamo gargekoba nanngi elenosiqa joqsiq lan goge oqej.

Oqsiq dia nanngi singila enjrej.”

⁹ O ijo was, Kristus a lan goge oqej anjam di aqa utru agiende. A mati oqosai. A mati moiyo qureq aiyej.

¹⁰ Aisiq dena olo tulan goge oqsiq lan qure kalil bunyekritosiq torei oqej. A degyej. Di kiyaaqa? A na inngi inngi kalil ekritosim keretqajqa deqa.

¹¹ Deqa a segi qujai na tamo nanngi singila enjreqnu. Tamo qudei nanngi a na singila enjreqnaqa nanngi aqa anjam mare mare laqñub. Tamo qudei nanngi a na singila enjreqnaqa nanngi aqa medabu oqnsib aqa anjam babteqñub. Tamo qudei nanngi a na singila enjreqnaqa nanngi aqa anjam bole palontoqnsib tamo ungasari nanngi are bulyetnjreqñub. Tamo qudei nanngi a na singila enjreqnaqa nanngi Qotei aqa anjam plaltoqnsib Kristen tamo ungasari nanngi taqatnjreqñub.

¹² Kristus na tamo nanngi di singila enjreqnu. Di kiyaaqa? Nanngi na kamba iga Qotei aqa segi tamo ungasari singilatgimqa iga Kristus aqa wau geregere ojrajqa deqa. Gago wau dena Kristus aqa jejamu a so bole sqas. Kristus aqa jejamu agi iga segi.

¹³ Wau di gilsim gilsim mondon iga kalil gago areqalo torei Kristus qa singilaboletosim koba na are qujaitosim sqom. Sosim bati deqa iga kalil Qotei aqa Niri qa bole qalieqom. Kumbra dena iga tulan boleqnsim singila ti sosim Kristus aqa segi kumbra bole kalil ekritosim keretqom.

¹⁴ Gisaŋ tamo naŋgi maqu kumbra yoqnsib anjam koba laŋa laŋa maroqnsib laqnu. Jagwa na yuwal tigelteqnaqa oqe aiyeqnu dego kere anjam dena tamo ungasari qudei naŋgo areqalo niñaqyetnjreqnu. Ariya iga aŋgro kiñilala bul sqasai deqa anjam dena gago areqalo niñaqyetgwasai.

¹⁵ Iga gisaŋ anjam di qusim dauryqasai. Iga qalaqalaiyo kumbra dauryoqnsim anjam bole segi maroqnqom. Osim dena iga kalil boleoqnsim siŋgilaoqnsim gago Gate Koba Kristus beteryesqom.

¹⁶ Iga kalil Kristus aqa jejamu qujai unum deqa iga qudei aqa baŋ bul. Iga qudei aqa siŋga bul. Iga qudei aqa ŋamdamu bul. A na aqa baŋ ti siŋga ti ŋamdamu ti di turtoqnsiqa qujaitejunu. Deqa iga segi segi kalil Kristus beteryoqnsim aqa wau geregere ojoqnsim aqa qalaqalaiyo kumbra dauryoqnqom. Kumbra dena iga tulaŋ boleoqnsim siŋgilaoqnqom.

Niŋgi so bunuj ti areqalo bunuj ti soqniy

¹⁷ Deqa e Tamo Koba aqa ñam na niŋgi siŋgila na endegsi merngwai. Sawa bei bei qaji naŋgo areqalo tulaŋ niñaqejunu deqa niŋgi na naŋgo kumbra uge uge olo dauryosib walwe-laib.

¹⁸ Naŋgo qalie ti powo ti tulaŋ ambruejunu. Naŋgi tulaŋ nanarioqnsib laqnu. Naŋgo are miligi getenejunu. Deqa Qotei aqa ŋambile naŋgoq di sosai.

¹⁹ Naŋgi kumbra uge uge yoqnsib ariya naŋgi deqa jemainjrosaiqnu. Naŋgi torei kumbra ugeq aiyejunub. Naŋgi kumbra uge jigat yqajqa are tulaŋ prugnjqreqnu.

²⁰⁻²¹ E qalie, niŋgi Kristus aqa anjam ojejunub deqa niŋgi sawa bei bei qaji naŋgo kumbra uge di dauryosaieqnu. Nami anjam plalto tamo naŋgi na Kristus aqa anjam merngeq nab niŋgi quoqneb. Anjam di gisaŋ sai. Di Yesus aqa anjam bole.

²² Niŋgi so namijq di sosib walweloqneb bati deqa so namij dena niŋgi gisaŋgeqnaqa niŋgi kumbra uge uge yqajqa are prugnqoqnej. Nuŋgo kumbra dena niŋgi padalqa gamq di breiŋgoqnej. Deqa bini niŋgi so namij di torei uratij.

²³ Uratosib areqalo bunujq di soqniy.

²⁴ Niŋgi so bunuj osib gara bul jigsib soqniy. Qotei na niŋgi a bul sqa marsiqa nuŋgo so bunuj di gereiyetŋgej. Niŋgi qalie, tamo naŋgi so bunujq di unub qaji naŋgo kumbra tulaŋ bole tiŋtiŋ branteqnu. Deqa naŋgi Qotei aqa segi kumbra boleq di unub.

²⁵ Deqa niŋgi gisaŋ kumbra kalil uratekritosib anjam bole segi Kristen tamo ungasari naŋgi minjroqniy. Niŋgi kalil Kristus aqa jejamu qujai unub deqa niŋgi kumbra degyoqniy.

26 Niŋgi minjiŋ oqimqa ariya niŋgi urur minjiŋ kobotiy. Niŋgi minjiŋ ti soqniŋ qoloaiq. Qoloqas di niŋgi olo une bei ato uge.

27 Niŋgi urur minjiŋ kobotqasai di niŋgi Satan gam waqtetibqa a na niŋgi olo uneq breiŋwas.

28 Ariya bajin tamo naŋgi olo bajinaib. Naŋgi naŋgo segi baŋ na wauoqnsib dena inŋi inŋi oqnsib tamo unŋasari inŋi qa truqueqnub qaji naŋgi aqaryainjroqnebe.

29 Niŋgi nuŋgo medabu waqtoqnsib anjam uge maroqnaib. Niŋgi anjam bole segi maroqnsib dena tamo unŋasari gulbe ti unub qaji naŋgi siŋilatnjroqniy. Yimqa naŋgi nuŋgo anjam quoqniŋ dena Qotei a naŋgi qa are boleiyosim kumbra bole enjroqnas.

30 Qotei na aqa toqor niŋgi engej deqa niŋgi aqa segi tamo unŋasari unub. Toqor di agi aqa Mondor Bole. Diŋo batiamqa a nuŋgo uneq na niŋgi torei awaiŋwas. Deqa niŋgi na Mondor di are gulbe yaib.

31 Niŋgi are uge ti minjiŋ ti ŋiriŋ ti qoto ti misilin anjam ti kumbra uge uge ti kalil torei uratiy.

32 Osib niŋgi na nuŋgo Kristen was naŋgi kumbra bole bole enjroqnsib naŋgi qalaqalainjroqnsib naŋgo une kobotetnjroqniy. Qotei a Kristus aqa ñam na nuŋgo une kalil kobotetŋej deqa niŋgi na kamba olo nuŋgo Kristen was naŋgo une dego kobotetnjroqniy.

5

Niŋgi suwan qaji tamo unŋasari sosib suwanjoq di laqniy

1 Qotei na niŋgi tulaŋ qalaqalaingeqnu. Niŋgi aqa segi angro tiŋtiŋ unub deqa kumbra a segi yeqnu qaji di niŋgi dego dauryosib yoqniy.

2 Kristus na iga tulaŋ qalaqalaigosiq aqa segi ŋambile uratosiq iga qa moiyej. Dego kere niŋgi qalaqalaiyo kumbra dauryosib walweloqniy. Atra tamo naŋgi atraiyo inŋi inŋi saban quleq ti bolequja di oqnsib Qotei atraiyeqnub dego kere Kristus na aqa segi ŋambile Qotei atraiyosiq moinaqa Qotei a deqa tulaŋ areboleboleiyej.

3 Niŋgi sambala kumbra yaib. Niŋgi kumbra jigat dego yaib. Niŋgi tamo qudei naŋgo inŋi inŋi qa mamaulŋgaiq. Nuŋgo ambleq di kumbra uge deqaji saiŋ. Iga Qotei aqa segi tamo unŋasari unum deqa iga kumbra kalil deqaji dauryqasai.

4 Anjam jiga ti nanari anjam ti alan anjam ti di dego niŋgi maroqnaib. Iga anjam deqaji marqom di kumbra bolesai. Deqa niŋgi anjam bei marqa oqnsib anjam bole segi maroqnsib Qotei binjyoqniy.

⁵ Nĩngi endegsib qalieoiy. Tamo bei a sambala kumbra ti kumbra jiga ti mamaul kumbra ti dauryqas di Kristus aqa Abu Qotei wo nanđi aiyel na a taqatqasai. Osib aqa Mandor Kokba sqasai dego. Mamaul kumbra di gisan qotei qa louo bul.

⁶ O ijo was, tamo qudei na nĩngi kumbra uge deqaji yqa-jqa titnđoqnsib anjam laņa laņa mernđoqnibqa nĩngi nanđo anjam di qusib dauryaib. Tamo unđasari Qotei aqa anjam gotranđeqnub qaji nanđi kumbra uge deqaji yeqnub deqa Qotei a nanđi qa tulan minjĩn oqeteqnu.

⁷ Deqa nĩngi tamo unđasari deqaji nanđi ti beteroqnaib.

⁸ Nĩngi nami ambruq di soqneb. Ariya bini Tamo Koba a na nĩngi elenosiq aqa suwanđoq di atej unub. Deqa nĩngi suwanđoq qaji tamo unđasari sosib suwanđoq di laqniy.

⁹ Suwan a na kumbra endeqaji babteqnu. Tamo unđasari suwanđoq di unub qaji nanđi kumbra bole bole yeqnub. Nanđi kumbra tĩntĩn dauryeqnub. Nanđi anjam bole mareqnub.

¹⁰ O ijo was, kumbra kalil Tamo Koba a tulan areareteqnu qaji di nĩngi geregere qalieqa osib dauryoqniy.

¹¹ Osib tamo unđasari ambruq di sosib kumbra uge uge yeqnub qaji nanđi ti beteroqnaib. Nanđi kumbra deqaji yeqnub deqa nanđi kumbra bole bei babtosaieqnub. Deqa nĩngi na tamo unđasari nanđi di endegsib minjroqniy, "Nunđo kumbra di uge."

¹² Tamo unđasari ambruq di unub qaji nanđi ulioqnsib kumbra yeqnub. Di kiyafa? Nanđo kumbra di tulan ugedamu. Deqa iga nanđo kumbra uge qa yala marqasai bole sai. Marqom di iga jemaigwas.

¹³ Ariya suwan a na kumbra kalil boleq ateqnu.

¹⁴ Suwan a kumbra bei boleq atqas di a suwanđobulqas. Agi anjam bei endegsi unu,

"O tamo nđeiejunum qaji ni olo subq na tigel.

Yim Kristus na ni suwan emqas."

¹⁵ Deqa ijo was, nĩngi nunđo segi segi walwel geregere taqatosib soqniy. Nĩngi nanari tamo bulosib walwelaib. Nĩngi powo ti sosib walweloqniy.

¹⁶ Bini bati uge. Deqa nĩngi bati laņa nđanđuiyaib. Bati soqnim nĩngi Qotei aqa kumbra yoqniy.

¹⁷ Nĩngi nanari kumbra yoqnaib. Nĩngi Tamo Koba aqa areqalo geregere qalieosib dauryoqniy.

¹⁸ Nĩngi ya uge uyoqnsib nanarioqnaib. Kumbra dena nĩngi ugeugeĩngwas. Deqa nĩngi Qotei aqa Mondor aqa kumbra dauryoqnibqa a na nĩngi taqatnđesqas.

¹⁹ Nĩngi nunđo Kristen was nanđi ti koba na anjam maroqnsibqa bati deqa nĩngi Qotei qa louoqniy. Lou qudei nenđrenđ

di unu qaji dena ti lou qudei Qotei aqa Mondor na nunḡo are miligiḡ di tigelteqnu qaji dena ti ninḡi Qotei qa louoqniy. Osib nunḡo medabu na ti nunḡo are miligi na ti Tamo Koba a qa louoqniy.

²⁰ Kumbra kiye nunḡoḡ di brantoqnim, unḡum, ninḡi bati gaigai gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa ñam na Qotei binjyoqniy.

Pol a tamo unḡa wo nanḡi anjam minjrej

²¹ Kristus a nunḡo Tamo Koba unu deqa ninḡi a qa ulaoqn-sibqa Qotei aqa tamo unḡasari kalil nanḡo sorgomḡ di soqniy.

²² O unḡasari, ninḡi Tamo Koba aqa sorgomḡ di unub deqa ninḡi nunḡo gumbulunḡ nanḡo sorgomḡ di deḡo soqniy.

²³ Kristus a gago gate koba unu deḡo kere nunḡo gumbulunḡ nanḡi nunḡo gate unub. Iga kalil Kristus aqa jejamu qujai unum. A na iga elenej.

²⁴ O unḡasari, Qotei aqa tamo unḡasari nanḡi Kristus aqa sorgomḡ di unub deḡo kere ninḡi bati gaigai nunḡo gumbulunḡ nanḡo sorgomḡ di soqniy.

²⁵ O tamo, ninḡi na nunḡo nḡaunḡ nanḡi tulanḡ qalaqalainjroqniy. Agi Kristus na aqa segi tamo unḡasari nanḡi tulanḡ qalaqalainjrsiq aqa segi nḡabile uratosiq nanḡi qa moiyej deḡo kere.

²⁶ Kristus a ya na ti aqa segi anjam na ti nanḡi yansnjrej deqa nanḡi Qotei aqa kumbra boleḡ di unub.

²⁷ Kristus a nanḡi qa moiyej. Di kiyayaḡ? A na nanḡi aqa segi qa marsim nanḡi Qotei aqa kumbra boleḡ di atim nanḡi tulanḡ boledamu une saiḡoḡi sqajqa deqa.

²⁸ Deqa tamo, ninḡi nunḡo nḡaunḡ nanḡi deḡo tulanḡ qalaqalainjroqniy. Agi ninḡi nunḡo segi jejamu qalaqalaiyeqnuḡ deḡo kere. Tamo nanḡi nanḡo nḡaunḡ nanḡi qalaqalainjrqab di nanḡi nanḡo segi jejamu deḡo qalaqalaiyqab.

²⁹ Iga qalie, tamo nanḡi nanḡo segi jejamu jeutosaiyeqnuḡ. Nanḡi nanḡo jejamu geregereiyocnsib inḡi bole bole anaiyeqnuḡ. Kristus na aqa segi tamo unḡasari nanḡi geregereinjre-qnu deḡo kere.

³⁰ Iga kalil Kristus aqa jejamu qujai unum. Iga segi segi aqa sinḡa ti banḡ ti unum.

³¹ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenḡrenḡyeb unu, "Tamo bei na aqa ai abu nanḡi uratnjrsimqa aqa segi nḡaunḡ wo beterosib jejamu qujaitosib sqab."

³² Qotei aqa uli anjam di tulanḡ kobaquja. E na Kristus a ti aqa segi tamo unḡasari nanḡi ti sigitnjrsim agi ninḡi mernḡonum.

³³ O tamo, Qotei a ningi qa osiq anjam di marej. Deqa ningi na nungo njanun ningi qalaqalainjroqniy. Ningi nungo segi jejamu qalaqalaiyeqnu dego kere. Ariya ungasari, ningi kamba dego nungo gumbulun nanjo sorgomq di sosibqa nanji kumbra bole enjroqniy.

6

Pol a angro nanji ti nanjo ai abu nanji ti anjam minjrej

¹ O angro, ningi na Tamo Koba a beteryejunub deqa ningi nungo ai abu nanjo anjam dauryoqniy. Ningi kumbra degyqab di bolequja.

²⁻³ Agi Qotei a dal anjam endegsi marej, “Ni ino ai abu nanjo sorgomq di sosim nanjo anjam dauryoqne.” Osiqa olo anjam endegsi totoryej, “Ni degyqam di ni bole sosim mandamq endi so kobaiyqam.” Qotei a anjam degsi totoryej. A nami dal anjam bei marqa osiqa anjam degsi totoryosaioqnej.

⁴ O abu, ningi na nungo angro nanjo areqalo ugetetnjraib. Nanji minjin oqetnjro uge. Ningi Tamo Koba aqa namgalaq di nanji dalnjroqnsib tingitnjroqniy.

Pol a kanjal tamo nanjo wau qa gate nanji ti anjam minjrej

⁵⁻⁶ O kanjal tamo ningi quiy. Ningi nungo wau qa gate nanjo sorgomq di sosibqa nanji qa ulaoqniy. Ningi Kristus qa wau bole yeqnu dego kere ningi gaigai nungo wau qa gate nanji qa wau bole yoqniy. Ningi gisan na nanjo namgalaq di lanja wau bole yobulaib. Ningi Kristus aqa kanjal tamo dego unub. Deqa ningi nungo are miligiq na Qotei aqa areqalo dauryosib nungo wau qa gate nanji qa wau bole yoqniy.

⁷ Ningi mandam tamo nanji segi wauetnjrosaiyeqnu. Ningi Tamo Koba a dego waueteqnu. Ningi deqa are qaloqnsib are bole na nungo wau qa gate nanji wauetnjroqniy.

⁸ Ningi are qaliy. Ningi wau bole yqab di Tamo Koba a na kamba awai boledamu engwas. Ningi kanjal tamo unub kiyo ningi kanjal tamo sai kiyo di ungun. Ningi wau bole yoqniy.

⁹ Ariya wau qa gate, ningi dego nungo kanjal tamo nanji kumbra bole enjroqniy. Ningi nanji ula enjroqnaib. Tamo Koba a lan goge di unu. A nungo Tamo Koba unu. A kanjal tamo nanjo Tamo Koba dego unu. Aqa namgalaq di tamo ungasari kalil nanji kerekere unub deqa a kumbra qujai na nanji peginjreqnu. Ningi deqa are qaloqnsib nungo kanjal tamo nanji kumbra bole enjroqniy.

Ningi qoto tamo bulosib qoto qa inji inji jigelenoyi

¹⁰ Ariya e ijo anjam getetqai. Ningi Tamo Koba a beteryejunub deqa ningi aqa singila kobaquja osib singila na tigelesoqniy. ¹¹ Osib qoto qa inji inji Qotei na ningi engeqnu qaji di

jigelenosib singila na tigelosib Satan aqa gisan anjam ti aqa uli kumbra ti gotranjoqnsib qotoqniy.

¹² Ningi geregere are qaliy. Iga mandam tamo ungasari nanngi ti qotosaieqnum. Iga lan goge qaji singila ti Satan aqa mondor uge uge nanngi ti aqa gate kokba nanngi ti qoteqnum. Nanngi kalil ambru qa bati endeqa mandam taqatoqnsib unub.

¹³ Deqa bati uge endi ningi qoto qa ingi ingi Qotei na engeqnu qaji di elenosib singila na tigelosib qotoqniy. Yim bunuqna qoto koboamqa ningi singila na tigelesqab.

¹⁴ Deqa ningi singila na tigelesqa marsibqa anjam bole alalag bul di tigsib tigeloiy. Osib kumbra bole tintin gara jugo bul jigsib dena nungo are targa kabutiy.

¹⁵ Qotei na jeu kobotej deqa iga a ti are qujaitosim unum. Anjam bole di ningi singa tatal bul jigsib mare mare laqniy.

¹⁶ Ningi qoto qa ingi ingi kalil di jigekritosib ariya Yesus qa dego nungo areqalo singilatosib soqniy. Nungo areqalo di dumu bul osib tigeloiy. Yimqa tamo uge Satan na qaja ti namyuwo ti ningi qa waiyoqnmqa nungo dumu dena ningi na qaja ti namyuwo ti di gotranjoqnqab.

¹⁷ Qotei na ningi elenej aqa kumbra di ningi gate tatal bul jigsib soqniy. Sosib Mondor aqa sebru dego ojsib dena qotoqniy. Sebru di Qotei aqa anjam.

¹⁸ Ningi Mondor aqa singila na gaigai Qotei pailyoqniy. Ningi aqarataib. Ningi Qotei na aqaryaingwa maroqnsib pailyoqniy. Ningi pailyoqajqa urato uge deqa ningi geregere nam atoqnsib soqniy. Sosib Qotei aqa segi tamo ungasari kalil nanngi qa pailyoqniy.

¹⁹ Osib e qa dego endegsib pailyoqniy, "O Abu, ni na Pol aqa medabu singilatetimqa a ulaqasai. A ino anjam bole nami uliesoqnej qaji di ubtoqnsim tamo ungasari nanngi minjroqnqas."

²⁰ O ijo was kalil, Qotei na e qarinqbonaqa e aqa anjam bole di mare mare laqnem deqa jeu tamo nanngi na e tonto talq endi waibeb unum. E anjam bole di marqajqa wau ti. Deqa ningi e qa Qotei pailyoqnbqa a na e singilatboqnm e ulaqasai. E aqa anjam di singila na tamo ungasari nanngi minjroqnqai.

Anjam getento

²¹ Ariya Tikikus a nungoq bqo deqa a na ijo wau kalil qa ningi saingwas. Tikikus a gago Kristen was bole. A Tamo Koba aqa wau tamo bole.

²² E na a qarinyonum nungoq bqo. Iga kiyersim unum di a na ningi merngwas. Osim nungo are singilatetngwas.

²³ O Kristen was kalil, Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei wo nanngi aiyel na nungo are latetngebe. Osib

ningi aqaryaingibqa ningi nanği aiyel qa nunğo areqalo
siᅇgilatoqnsib qalaqalaiyo kumbra dauryoqniy.

²⁴ Tamo uᅇgasari kalil gago Tamo Koba Yesus Kristus
qalaqalaiyqajqa uratosaeqnub qaji nanği qa Qotei a are
boleyeme. Bole.

FILIPAI

¹ E Pol. Aqo Timoti wo Kristus Yesus aqa wau tamo unum. Aqo aiyel na anjam endi nengrenyonum. Nengrenyosim ninji Kristus Yesus aqa segi tamo ungasari Filipai qureq di unub qaji nungoq qarinyonum. Nungo Kristen gate nanji ti nungo wau tamo nanji qa ti dego anjam endi qarinyonum.

² Gago Abu Qotei wo Tamo Koba Yesus Kristus wo nanji aiyel ninji qa are boleinjrimqa ninji lawo na soqniy.

Pol a Filipai Kristen nanji qa Qotei pailyeqnu

³ E bati gaigai ninji qa are qaloqnsim deqa e ijo Qotei binjiyeqnum.

⁴ Osim gaigai arebolebole na ninji kalil qa pailyeqnum.

⁵ Ninji nami iga betergosib Yesus aqa anjam bole mare mare laqneb. Agi bini ninji degyeqnub. Deqa e ninji qa tulan areboleboleibeqnu.

⁶ E endegsi qalieonum, Qotei a nungo are miligiq di wau boledamu yeqnu. A nami wau di utru atej. Ariya bini a wau di yeqnu dena gilsim gilsim mondonj Kristus Yesus olo bqajqa batiamqa a na wau di kobotqas.

⁷ Ninji ijo are miligiq di unub deqa e kere ninji qa are qaleqnum. E tonto talq endi sqai kiyo e walwelosiy Yesus aqa anjam bole singilatoqnsiy mare mare laqnqai kiyo di unqum. Qotei a e qa are boleiyosiq wau ebej deqa ninji kalil e beterbosib e ti koba na Qotei aqa wau ojeqnum.

⁸ Kristus Yesus a na iga tulan qalaqalaigeqnu. Aqa kumbra dena ijo are tigeltetbej deqa e ninji kalil olo nungwajqa are koba unu. Di Qotei a segi qalie.

⁹ E bati gaigai ninji qa endegsi Qotei pailyeqnum, “O Abu, ni na Filipai Kristen nanji aqaryainjrimqa nanji qalaqalaiyo kumbra nanjo are miligiq di tulanj singilatosib dauryqab. Osib powo koba ti areqalo bole ti sqab.”

¹⁰ O ijo was, ninji kumbra kalil geregere tenemtosib kumbra bole segi yoqniy. Ninji degyqab di mondonj Kristus a olo bosim tamo ungasari nanji peginjrqa batiamqa ninji une saiqoji sqab.

¹¹ Kumbra bole kalil Yesus Kristus a segi na babteqnu qaji di nungoq di tulanj kobaoqnmqa Qotei aqa ñam goge oqoqnqas. Utru deqa e ninji qa Qotei pailyeqnum.

Pol a tonto talq di unu

¹² O ijo was, ninji endegsib qalieoiy, jeu tamo nanji na e tonto talq endi waibeb unum. Ariya nanji Yesus aqa anjam bole getentosai. Anjam bole di olo tulanj singilaeqnu.

13 Tamo kalil nan̄gi qalie, e Kristus Yesus aqa wau ojoqnem deqa jeu tamo nan̄gi na e tonto talq endi waibeb unum. Tonto tal taqato tamo nan̄gi dego qalie.

14 E tonto talq endi unum deqa Kristen was gargekoba nan̄gi Tamo Koba a qa nan̄go areqalo singilatoqnsib aqa anjam palontqajqa ulaosaieqñub.

15-17 Bole, tamo qudei na ijo ñam tentib aguq aiqajqa deqa are qaloqnsib nan̄go are uge na Kristus aqa anjam mare mare laqñub. Nan̄gi nan̄go segi ñam soqtqajqa are qaloqnsib Kristus aqa anjam mare mare laqñub. Nan̄gi tamo aqaryainjrqajqa deqa are qalosaieqñub. E tonto talq endi soqñit nan̄gi ijo are ugetetbqajqa deqa are qaloqnsib Kristus aqa anjam mare mare laqñub. Ariya tamo qudei nan̄gi are bole na Kristus aqa anjam mare mare laqñub. Tamo di nan̄gi qalie, e Yesus aqa anjam bole singilatqajqa waueqñamqa jeu tamo nan̄gi na e tonto talq endi waibeb unum. Deqa nan̄gi e tulan qalaqalaiboqnsib Kristus aqa anjam mare mare laqñub.

18 Deqa un̄gum. Tamo nan̄gi are bole na Kristus aqa anjam mare mare laqñub kiyo tamo nan̄gi are uge na Kristus aqa anjam mare mare laqñub kiyo di kere. Nan̄gi kalil koba na Kristus aqa anjam mare mare laqñub deqa e tulan areboleboleibeqñu.

Pol a are qalej, "E mandamq endi sosiy Filipai Kristen nan̄gi aqaryainjroqñqai"

19 Deqa ijo was, e tulan areboleboleibim sqai. Di kiyaaqa? E qalieonum, Qotei a nun̄go pailyo na ti Yesus Kristus aqa Mondor na ti e aqaryaibosim tonto talq endena oqeq atim e bole sqai.

20 Deqa ijo are koba endegsi unu. Wau kalil Qotei na ebej qaji di e geregere ojoqñqai. Yim deqa e jemaibqasai. Bini bati endeqa ti bunuq qa ti e singila na tigelotnsiy ijo jexamu Kristus torei yekritosiy aqa ñam soqtoqñqai. Agi e kumbra degyeqñum. Deqa e moiqai kiyo e sqai kiyo di un̄gum. E ijo kumbra kalil qa Kristus aqa ñam soqtoqñqai.

21 Ijo are koba endegsi unu. E sqai di e Kristus ombla sqai. Ariya e moiqai di e olo in̄gi tulan boledamu oqai.

22 E mandamq endi sosiyqa e tamo un̄gasari gargekoba nan̄gi aqaryainjroqñqai. E gam kiye dauryqai di e qaliesai.

23 E areqalo aiyeltejunum. Ijo areqalo bei agiende. E lan̄ qureq oqsiy Kristus ombla sqai. E degyqai di tulan bolequja.

24 Ariya e mandamq endi sosiy nin̄gi aqaryainjgoqñqai di dego bolequja.

25 Deqa e are qalonum, e mandamq endi sqai. E qalieonum, e urur moiqasai. E mati sosiy nin̄gi koba na Yesus aqa

wau ojoqnqai. Yim wau dena ningi Yesus qa nunjo areqalo geregere singilatoqnsib areboleboleingim sqab.

²⁶ Deqa ijo was ningi quiy. E olo nunjoq bosiy ningitqa bati deqa ningi e qa tulan areboleboleingim Kristus Yesus aqa ñam soqtoqnsib sqab.

Ningi Kristus aqa ñam qa jaqatin oqnqab

²⁷ Ijo anjam kobaquja bei agiende. Ningi Kristus aqa anjam bole geregere dauryoqniy. Ningi degyqab di e anjam endegsi quqwai, “Bole, Filipai Kristen nanji are qujaitoqnsib waukobaeqñub. Di kiyaaqa? Tamo ungasari nanji Yesus aqa anjam bole nanjo areqaloq di singilatqajqa deqa.” O ijo was, e olo nunjoq bosiy nungwai kiyo e tonto talq endi sqai kiyo di unqum.

²⁸ E qalieqai, ningi nunjo jeu tamo nanji qa ulaosaieqñub. Nunjo kumbra dena jeu tamo nanjo are qametnjreqnaqa nanji endegsi poinjreqnu, “Bole, iga padalqom.” Ariya ijo was, ningi padalqasai. Qotei na ningi elenam ningi so bole gaigai sqab.

²⁹ Ningi quiy. Qotei na ningi giltñgej. Di kiyaaqa? Ningi Kristus qa nunjo areqalo singilatqajqa deqa. Deqa segi sai. Ningi aqa ñam qa jaqatin oqajqa deqa ti ningi giltñgej.

³⁰ Nami e jeu tamo nanji ti Qotei aqa anjam na qoteqnam ningi e nuboqñeb. Agi bini e jeu tamo nanji ti qoteqnam ningi deqa queqñub. Ningi dego e beterbosib jeu tamo nanji ti qoteqnum. Dena ningi jaqatin eqñub.

2

Ningi kalil are qujaitosib qalaqalaiyo kumbra dauryiy

¹ O ijo was, Kristus a gaigai nunjo are singilatetñgoqnsiqa ningi qalaqalaingoqnsiqa nunjo are latetñgeqnu. Qotei aqa Mondor a nunjoq di beterejunu. Ningi nunjo Kristen was nanji qa are boleñgeqnaqa nanji qa duleqñub.

² E deqa ningi qa areboleboleibeqnu. Ariya ningi olo kumbra qudei dego yoqñibqa dena e tulan areboleboleiboqñqas. Kumbra agiende. Ningi kalil are qujaitosib qalaqalaiyo kumbra dauryosib soqniy. Sosib ningi areqalo qujai na Qotei aqa wau yoqniy.

³ Ningi nunjo segi jejamu qa are qalaib. Ningi nunjo segi ñam soqtoqñuib. Ningi nunjo segi ñam aguq atoqnsib olo nunjo Kristen was nanjo ñam soqtetnjroqniy.

⁴ Ningi nunjo segi inji inji qa are qaloqnsib gereiyuqñuib. Ningi nunjo Kristen was nanji qa are qaloqnsib nanjo inji inji dego gereiyetnjroqniy.

*Yesus a aqa segi ñam aguq atej deqa
Qotei na a olo ñam kobaquja yej*

⁵ Ningi Kristus Yesus aqa areqalo ojsib dauryoqniy.

⁶ Yesus a segi Qotei sosiqa ariya a deqa are qalosaijoqnej.

⁷ A aqa ñam kobaquja di ojqa uratosiqa a tamo bulyosiqa a kanjal tamo lanaj bul soqnej.

⁸ Deqa tamo kalil nanji a unoqneb di a mandam tamo soqnej. Sosiqa aqa segi ñam aguq atsiqa Qotei aqa anjam dauryosiq moiyej. Od, a ñamburbasq di moiyej.

⁹ Onaqa Qotei na a lan qureq osi oqsiqa ñam kobaquja yej. Deqa bini aqa ñam dena ñam kalil tulan bunjnrejunu.

¹⁰ Qotei na ñam di Yesus yej deqa mondon lan angro kalil nanji ti tamo kalil nanji ti Yesus aqa areq di singa pulutqab. Od, ingi ingi kalil lan ti mandam ti mandam sorgom ti dia unub qaji nanji Yesus aqa areq di singa pulutqab.

¹¹ Osib nanjo medabu qujaitoqnsib maroqnqab, "Yesus Kristus a segi Tamo Koba." Yim kumbra dena Abu Qotei aqa ñam tulan goge oqoqnqas.

Ningi suwan qa kumbra tamo ungasari nanji osornjroqniy

¹² O ijo was bole, e qalieonum, ningi gaigai ijo anjam dauryeqnub. Ariya ningi olo singila na dauryoqniy. E ningi koba na sqai bati deqa segi sai. Bini e isaq endi soqnit ningi ijo anjam dauryqa urataib. Ningi ijo anjam olo singila na dauryoqniy. Qotei a ningi padalo sawaq na elenej deqa ningi ulaoqnsib lan qureq oqwjajqa singilaoqniy.

¹³ E qalieonum, Qotei a nunjo are miligiq di waueqnu deqa ningi kumbra a tulan areareteqnu qaji di yeqnub. Ningi kumbra di yqajqa are koba sonaqa agi yeqnub.

¹⁴ Ariya ningi ñirinoqnsib anjam na qotoqnaib. Kumbra kalil ningi yeqnub qaji di ningi lawo na yoqniy.

¹⁵⁻¹⁶ Ningi degyqab di ningi Qotei aqa angro tinjin une saiqoqi sqab. Sosib ningi ñambile gaigai sqajqa anjam ojoqnsib mandam qaji tamo ungasari nanjo ambleq di laqnsib suwan qa kumbra nanji osornjroqnqab. Tamo ungasari nanji di kumbra bole dauryqa uratoqnsib kumbra uge uge yeqnub. Deqa mondon Kristus a olo bosim nanjo une deqa nanji peginjqas. Yim bati deqa e nunjo kumbra bole kalil qa tulan areboleboleibqas. Areboleboleibim qalieqai, wau kalil e nunjo ambleq di yoqnem qaji di e lanja yosaijoqnem.

¹⁷ O ijo was, nunjo areqalo Yesus qa singilateqnub qaji di Qotei atraiyo inji bul. Jeu tamo nanji na e lubib moiqai kiyo? Moisiy nunjo areqalo de ti ijo len wain bul aiqas qaji de ti turtosiy Qotei atraiyobulqai. E moiqai di unqum. Bini e ningi ti koba na areboleboleigwas.

¹⁸ Ningi dego e ti koba na areboleboleigwas.

Pol na Timoti qarinyim a Filipai Kristen nanngoq gilqa marej

¹⁹Tamo Koba Yesus na e odbimqa sokiñala e Timoti qarinyit a nunngoq gilqas. Gilsim olo puluosim ijoq bosim nunngo kumbra kalil qa e saibqas. Yim e qusiy are sinjilatqai.

²⁰Timoti a gaigai ningi qa are qaloqnsiq deqa a na ningi aqaryaingwajqa gam n̄ameqnu. Tamo deqaji bei endi sosai. Aqo Timoti wo segi ningi qa are qaleqnum.

²¹Tamo kalil nan̄gi nan̄go segi jejamu qa are koba qaleqnum. Nan̄gi Yesus Kristus aqa wau qa are qalosaieqnum.

²²Timoti aqa kumbra tulan̄ boledamu di ningi qalie. A na e wauetboqnsiqqa Yesus aqa anjam bole mare mare laqnu. Angro nan̄gi na nan̄go abu nan̄gi wauetnjreqnum dego kere Timoti na e wauetbeqnu.

²³Deqa e kiñala tariñosiy kumbra kiye jeu tamo nan̄gi na e ebqab di qalieosiy Timoti qarinyit a nunngoq boqujatosim sain̄was.

²⁴E endegsi qalieonum, Tamo Koba a na e gam waqtet-bimqa sokiñala e segi dego nunngoq bosiy nun̄gwai.

Pol a Epafroditus qarinyqa marej

²⁵E endegsi are qalonum, e Epafroditus dego qarinyit a nunngoq gilqas. A gago Kristen was bole. A e ombla wau qujai. Aqo ombla qatqarosim jeu tamo nan̄gi ti qoteqnum. Ningi nami a qarinyonab ijoq bosiqqa aqaryaiiboqnej.

²⁶Bini a ningi nun̄gwajqa are koba unu. A qalie, a qure endia maiyonaqa ningi deqa qusibqa a qa are gulbein̄gej.

²⁷A makobaiyonaq moiqa jojomonaqa Qotei na a bole-tosiqqa a qa dulej. A qa segi dulosai. Qotei a e qa dego dulej. Di kiyayaqa? E are tulan̄ gulbekobaibaim deqa.

²⁸Deqa ijo was, e arebolebole na Epafroditus olo qarinyonum nunngoq gilqo. Di kiyayaqa? Ningi a unsib tulan̄ arebolebolein̄gwajqa deqa. Yim e olo ningi qa are koba qalqasai.

²⁹Deqa Epafroditus a nunngoq bamqa ningi a qa tulan̄ are-bolebolein̄gim Tamo Koba aqa ñam na gereiyoqniy. Ningi na tamo bole deqaji kalil nan̄go ñam gaigai soqtetnjroqniy.

³⁰Epafroditus a aqa segi jejamu bole sqajqa deqa are qalosaieqnu. A Kristus aqa wau ojoqnsiq deqa a moiqa jojomej. Bati deqa ningi na e aqaryaiibqa keresai deqa ningi Epafroditus qarinyonab ijoq bosiqqa a kamba e aqaryaiiboqnej.

3

Tamo a Kristus qa aqa areqalo sinjilatqas di a tamo bole sqas

¹ Ariya ijo was kalil, e ijo anjam getentqai. E anjam qujai bei unu. Anjam agiende. Ningi Tamo Koba a qa tulan areboleboleingim soqniy. E anjam di olo nenngrenyqa asgibosaieqnu. E are qalonum, anjam dena ningi aqaryaingwas.

² Ningi geregere nam atoqniy. Tamo qudei nanngi baun juwan bul sosib kumbra uge uge yeqnu. Tamo deqaji nanngi mulun aiqajqa tulan singilaeqnu. Nanngo mulun di bolesai. Di gisan mulun.

³ Ariya iga tamo deqaji sai. Iga mulun bole aiyo qaji. Iga Qotei aqa Mondor aqa singila na Qotei qa louoqnsimqa Kristus Yesus aqa nam soqteqnum. Iga qalie, jejamu qa kumbra na iga aqaryaigwa keresai bole sai.

⁴ E nami jejamu qa kumbra dauryqajqa tulan singilaoqnem. Tamo qudei nanngi mareqnu, “Gago jejamu qa kumbra na iga aqaryaigwa kere.” O ijo was, e tamo nanngi di tulan bunngrejunum.

⁵ Ijo jejamu qa kumbra agiende. E nambabonamqa bati 8 onaqa ijo ai abu nanngi na e osib mulun waibeb. E Israel tamo. Ijo moma utru Benjamin. E Hibru anjam qalie bole. E dal anjam singila na dauryoqnem. Od, e Farisi nanngo kumbra na dal anjam dauryoqnem.

⁶ E Qotei aqa wau ojajqa tulan singilaoqnem deqa e na Kristen nanngi ugeugeinjroqnem. E dal anjam kalil dauryekritem deqa tamo kalil nanngi na e nuboqnsib ijo une bei babtosaioqneb.

⁷ Deqa e are qaloqnem, “Ijo jejamu qa kumbra dena tamo kalil nanngo kumbra tulan bunyeqnu.” E degsi are qalsimqa ariya bunuqna e are bulyosim ijo jejamu qa kumbra kalil unem di kumbra bolesai. Degsi unsimqa e kumbra di uratosim olo Kristus aqa gam dauryoqnem.

⁸ Di segi sai. E mandam qa kumbra kalil dego uratekritem. Di kiyaga? E Kristus segi ojajqa deqa. E ijo Tamo Koba Kristus Yesus qa bole qalieem. Kristus qa qalieqajqa kumbra di tulan bolequja e degsi unem. E poibej, mandam qa kumbra kalil di qalam jiri bul. Deqa bini e Kristus segi ojajqa are koba unu.

⁹ E a segi beteryejunum. E dal anjam dauryqai gam dena e Qotei aqa nangalaq di tamo bole sqa keresai. Deqa e gam bei na tamo bole une saiqoji unum. Gam agiende. E Kristus qa ijo areqalo singilateqnum. Od, iga Kristus qa gago areqalo singilatqom gam dena qujai Qotei na iga mergwas, “Ningi ijo nangalaq di tamo bole une saiqoji unub.”

¹⁰ Deqa e Kristus qa qalieqajqa are koba unu. A subq na tigelosiq singila kobaquja ej. E singila deqa qalieqajqa are koba unu. A jaqatin osiq moiyej. Deqa e a beteryosiy a ombla

jaqatinj osiy moiyoqbulqajqa are koba unu.

¹¹ E qalieonum, mondonj e olo subq na tigelqai.

Pol a Yesus aqa kumbra dauryqajqa singila na waueqnu

¹² E Kristus Yesus aqa kumbra di torei dauryekritosai unum. E gaigai kumbra di ojqaqqa singila na waueqnum. Nami Yesus na e ojsiqa aqa segiq di atej deqa bini e kamba aqa kumbra ojqaqqa singila na waueqnum.

¹³ O ijo was kalil, e Yesus aqa kumbra di torei ojekritosai unum. Ijo areqalo qujai agi mernjgawai. Jejamu qa kumbra kalil e nami dauryoqnem qaji di e uratekritisai awai bole Qotei na mondonj ebqas qaji di oqajqa singila na waueqnum.

¹⁴ Tamo nanji gurguroqnsib bubunjeqnu di nanji awai oqajqa. Dego kere e awai oqa maroqnsim singila na urureqnum. Awai agiende. Kristus Yesus aqa wau na Qotei na e metbimqa e lanj qureq oqsiiy dia a ombla so bole gaigai sqai.

¹⁵ E areqalo bole ti sosim anjam endi nengrenjonum. Ninji qudei Qotei aqa kumbra dauryqajqa singila ti unub deqa ninji dego areqalo bole ti soqniy. Ariya ninji qudei areqalo bei ejunub kiyo? Degam Qotei na nunjo areqalo di olo gereiyetnjwas.

¹⁶ Kumbra bole bole iga ojeqnum qaji di iga singila na ojesqom. Iga uratqasai.

¹⁷ O ijo was, ninji kalil gaigai ijo kumbra dauryoqniy. Osib tamo ungasari ijo kumbra dauryeqnub qaji nanji unjroqnsib nanjo kumbra dego dauryoqniy.

¹⁸ Kristus a namburbasq di moiyej anjam di tamo gargekoba nanji na jeuteqnu. E nanji qa bati gargekoba ninji sainjoqnem. Deqa bini e akam ti olo ninji sainjeqnum.

¹⁹ Tamo nanji di nanjo segi jejamu qa kumbra qa are qaloqnsib dauryeqnub. Nanjo kumbra di nanji na gisanj qotei bul ateqnub. Nanji bati gaigai mandam qa inji inji oqajqa are tulanj prugnjqreanu. Osib jema kumbra yqajqa areboleboleinjreanu. Deqa mondonj nanji namyuwoq di torei padalqab.

²⁰ Ariya iga lanj qure qaji tamo ungasari unum deqa mondonj Tamo Koba Yesus Kristus a lanj qureq na mandamq aisim iga elenqas. Deqa bini iga a qa tarijoqnsim unum.

²¹ Yesus a singila koba ti unu deqa a na inji inji kalil elenjosim aqa segi sorgomq di atim sqas. Aqa singila dena a na gago jejamu bulyetgimqa gago jejamu di Yesus aqa jejamu bulosim so bole gaigai sqas. Gago jejamu di agi bini gulbe ti jaqatinj ti unu.

4

Ninji Tamo Koba Yesus qa areboleboleinjjoqneme

¹ Deqa ijo was bole, niŋgi Tamo Koba a beteryosib siŋgila na tigelesoqniy. Agi e nami niŋgi degsi merngem. E niŋgi tulaŋ qalaqalaŋgeqnum deqa e niŋgi qa are koba qaleqnum. Osim niŋgi qa tulaŋ areboleboleibeqnu. Niŋgi segi ijo awai bole bul. E awai di oqajqa waukobaeqnum.

² Ariya Yuodia Sintike wo, niŋgi aiyel Tamo Koba a beterye-junub deqa niŋgi aiyel ombla are qujaitosib geregere soqniy.

³ Tamo bei e ombla wauo qaji a dego Filipai di unu. E tamo di minjqai, “O was, ni na uŋa aiyel naŋgi di aqaryainjrime. Naŋgi aiyel uŋa bole. Naŋgi aiyel e ombla na Yesus aqa anjam mare mare laqnem. Tamo qudei naŋgi Klemen a ti dego e koba na wauoqnem. Naŋgo ñam Qotei a ŋambile qa buk miligiq di nengrenyej unub.”

⁴ O ijo was, niŋgi bati gaigai Tamo Koba a qa areboleboleiŋgoqneme. E olo merngwai. Niŋgi tulaŋ areboleboleiŋgoqneme.

⁵ Niŋgi lawo kumbra dauryoqniqbqa tamo kalil naŋgi nungo kumbra di unoqŋqab. Sokiñala Tamo Koba a olo bqas.

⁶ Deqa niŋgi iŋgi bei qa areqalo kobaiyaib. Niŋgi gaigai nungo gulbe kalil qa Qotei pailyoqnsib a biŋjiyoqnsib endegsib minjoqniy, “O Abu, ni na iga aqaryaigoqne.”

⁷ Niŋgi degyoqniqbqa Qotei na niŋgi are latetŋwas. Osim a na nungo are miligi ti nungo areqalo ti taqatetŋwas. Yimqa niŋgi Kristus Yesus beteryosib are lawo sqab. Qotei aqa are lawo di tulaŋ bolequja. Are lawo di aqa utru iga geregere poigwa keresai.

⁸ Ariya ijo was, e anjam qujai bei unu. Anjam agiende. Niŋgi kumbra bole ti kumbra tiŋtiŋ ti kumbra jiga saiqoji deqa ti kumbra Qotei a tulaŋ areareteqnu qaji deqa ti are qaloqnsib soqniy. Kumbra kalil tamo naŋgi yeqŋab iga unoqnsim biŋjyeqnum qaji deqa ti are qaloqnsib soqniy.

⁹ Od, Qotei aqa anjam kalil e nami niŋgi merngeqnam quoneb qaji di niŋgi dauryosib soqniy. Ijo kumbra kalil e nami nungo ambleq di yeqnam niŋgi unoqneb qaji di dego niŋgi dauryosib soqniy. Yimqa Qotei a niŋgi ti sqas. Agi Qotei a are lawo qa utru.

Filipai Kristen naŋgi na Pol aqaryaiyeb deqa a naŋgi qa tulaŋ areboleboleiyej

¹⁰ O ijo was, niŋgi bini e olo aqaryaibqajqa are qaleqnum deqa e Tamo Koba a qa tulaŋ areboleboleibeqnu. Bole, nami niŋgi e qa are qaloqneb ariya bati di niŋgi e aqaryaibqa gam saiqoji.

¹¹ E iŋgi iŋgi qa truqueqnum e deqa are qalosaieqnum. Niŋgi na e aqaryaibqajqa e deqa are qalsim anjam endi

merngosai. E are lawo sqajqa kumbra qalieonum deqa gulbe kiye ijoq di brantqas di unqum, e ulaqasai.

¹² E inqi saiqoji sqai kiyo e inqi koba ti sqai kiyo di unqum, e are lawo sqai. E are lawo sqajqa kumbra qalieonum deqa e inqi kere sqas kiyo e mambqas kiyo e inqi koba ti sqai kiyo e inqi qa truquoqnqai kiyo di unqum, e are lawo sqai. Gulbe kiye ijoq di brantqas di unqum, e are lawo sqai.

¹³ Kristus a segi na e sinqilatbeqnu deqa e kumbra kalil yqa kere.

¹⁴ E gulbe ti sonamqa ninqi e beterbosib silali qa aqaryaiboqneb di ninqi keretoqneb.

¹⁵ O Filipai tamo unqasari, ninqi qalie, e nami Yesus aqa anjam bole palontqajqa wau utru atsim Masedonia sawa uratosim walweleqnamqa ninqi segi e qa are qaloqnsib silali qa aqaryaiboqneb. Kristen qudei nanqi e silali qa aqaryaibo-saiiqneb.

¹⁶ Agi e Tesalonaika qureq di sonamqa ninqi e silali qa aqaryaiboqneb.

¹⁷ Ninqi olo e silali ebqajqa e deqa are qalosaieqnum. Ninqi kumbra bole dauryibqa Qotei na kamba ninqi awai bole enqwjajqa e deqa are qaleqnum.

¹⁸ E silali inqi inqi kere unu. E inqi bei qa truquosai. Di kiyaaq? Ninqi na silali Epafroditus yeb a na osi bosiq ebej. Ninqi silali qa e aqaryaibeb deqa ninqi Qotei atraiyobuleb. Atraiyo inqi di quleq bole ti. Qotei a atraiyo inqi deqa tulan areboleboleiyeqnu.

¹⁹ Qotei a Kristus Yesus aqa ñam na inqi tulan bole bole iga egoqnqas. Deqa ninqi inqi bei qa truquoqnbqa a na enqoqnmqa ninqi tulan kere na sqab.

²⁰ Qotei a gago Abu. A segi Qotei bole. Deqa iga bati gaigai aqa ñam soqtoqnqom. Bole.

Pol a Filipai Kristen nanqi kaiyeinjrej

²¹ Ninqi Kristus Yesus aqa tamo unqasari unub. E na ninqi kalil kaiyeinqonum. Kristen was e koba na endi unum qaji nanqi na dego ninqi kaiyeinqonub.

²² Qotei aqa tamo unqasari kalil nanqi na ninqi kaiyeinqonub. Kristen tamo unqasari Mandor Sisar aqa talq di waueqnuqaji nanqi dego ninqi kaiyeinqonub.

²³ Tamo Koba Yesus Kristus a ninqi qa are boleiyosim nunqo qunun geregere taqateme. Bole.

KOLOSI

¹ E Pol. Kristus Yesus na e qarınbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Qotei aqa segi areqalo na e wau di ebej.

² Aqo gago was Timoti wo anjam endi nengrenyosim nungoq qarınyonum. Nıngi gago Kristen was bole. Nıngi Qotei aqa segi tamo ungasari Kolosi qureq di unub qaji. Nıngi Kristus qa nungo areqalo sıngilateqnum. Gago Abu Qotei a nıngi qa are boleiyımqa nıngi lawo na soqniy.

Kolosi Kristen nanıgi Yesus qa nanıgo areqalo sıngilateb

³ Aqo Timoti wo gaigai nıngi qa pailyoqnsımqa gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei bıniyeqnum.

⁴ Aqo aiyel nıngi qa anjam bei endegsi quem. Nıngi Kristus Yesus qa nungo areqalo sıngilateqnsıb Qotei aqa segi tamo ungasari kalil nanıgi qalaqalainjreqlub.

⁵⁻⁶ Nami Yesus aqa anjam bole nungoq bonaqa nıngi queb. Qusıbqa bıni ıngi bole bole Qotei na lan goge dia gereiyetıgej qaji di nıngi oqajqa tarıneqnum. Yesus aqa anjam bole di sawa sawa kalilq gileqnaqa tamo ungasari gargekoba nanıgi quoqnsıb nanıgo areqaloq di sıngilateqnsıb kumbra bole bole yeqlub. Nıngi dego kumbra bole bole yeqlub. Qotei a ıga qa are boleiyey anjam bole di nıngi qusıb poıngonaqa bati deqa nıngi kumbra bole yqajqa utru ateb.

⁷ Anjam di Epafras a nıngi merngonaq qusıb poıngej. Epafras a ıga ti Kristus aqa wau tamo bole unum. Iga Epafras tulan qalaqalaiyeqnum. A sıngila na nıngi aqaryainıgoqnsııqa Kristus aqa wau ojeqlu.

⁸ A nıngi qa endegsi ıga saıgej, “Qotei aqa Mondor na Kolosi Kristen nanıgi sıngilatejreqlanaqa nanıgi qalaqalaiyo kumbra dau-ryeqnum.”

Pol a gaigai Kolosi Kristen nanıgi qa Qotei pailyeqlu

⁹ Iga nami quem, nıngi kumbra bole di yeqlub. Bati deqa ıga nıngi qa pailyqa utru atem. Bıni ıga gaigai nıngi qa pailyoqnsım unum. Iga endegsi pailyeqnum, “O Abu, ni na Kolosi Kristen nanıgi aqaryainjrimqa nanıgi ino areqalo geregere poınjrqas. Amqa ino Mondor na nanıgi powo koba enjroqlımqa nanıgi ino anjam kalil bole qalioqlnqab.

¹⁰ Osıb nanıgi kumbra kalil Tamo Koba a tulan areareteqlu qaji di yoqnsıb walweloqlnqab. O Qotei, ni na nanıgi aqaryainjroqlımqa nanıgi wau bole bole yoqnsıb ni qa geregere qalioqlnıb nanıgo qalie di tulan kobaoqlnqas.

11 Ni ino segi siŋgila kobaquja na nanŋi siŋgilatnjoqnm nanŋi gulbe kalil qoboiyoqŋqab. Osib lawo na sosib tulaŋ areboleboleinjroqŋqas.”

12 O ijo was, iga degsim niŋgi qa Abu pailyeqnum. Deqa niŋgi a biŋjiyoqnsib soqniy. A na niŋgi keretŋgej deqa iŋgi bole bole a nami laŋ goge dia gereiyetŋgej qaji di niŋgi mondoŋ oqsib oqab. Agi niŋgi ti Qotei aqa segi tamo uŋgasari kalil suwaŋoq di unub qaji nanŋi ti iŋgi di oqab.

13 Nami iga ambruq di soqnem. Ambru aqa siŋgila dena iga taqatgesoqnej. Onaqa bunuqna Qotei na iga ambruq dena elenosiqa aqa segi Niri qujai tulaŋ qalaqalaiyeqnu qaji aqa sorgomq di iga atej unum. Deqa bini Yesus a gago Mandor Koba sosisiq iga taqatgeqnu.

14 A na iga awaigosiqa gago une kobotetgej.

Pol a Yesus aqa kumbra ti wau ti deqa anjam saej

15 Yesus a segi Qotei. Gago ŋamdamu na iga Qotei unqa keresai. Iŋgi iŋgi kalil Qotei na gereinjrej qaji di Yesus a segi utru.

16 Yesus aqa wau na Qotei na iŋgi iŋgi kalil laŋ ti mandam ti di unub qaji di gereinjrej. Iŋgi iŋgi kalil gago ŋamdamu na uneqnum qaji ti gago ŋamdamu na unqa keresai qaji ti di Yesus aqa wau na Qotei na gereinjrej. Laŋ goge qaji siŋgila ti laŋ aŋgro nanŋi ti mandor kokba ti mondor nanŋi ti kalil di Yesus aqa wau na Qotei na gereinjrej unub. Iŋgi iŋgi kalil di Yesus a segi utru. Di aqa segi iŋgi iŋgi.

17 Tulaŋ nami iŋgi iŋgi kalil di brantosaisonaqa Yesus a soqnej. A na iŋgi iŋgi kalil di geregere taqateqnu deqa iŋgi iŋgi kalil degsi bole unub.

18 Yesus a Kristen tamo uŋgasari nanŋo gate. Nanŋi aqa jejamu bul. A nanŋo ŋambile qa utru. A tamo kalil nanŋi qa namoosiq subq na tigelej deqa a segi qujai iŋgi iŋgi kalil nanŋo gate.

19 Qotei aqa are koba endegsi unu. Aqa segi ŋambile ti kumbra ti kalil aqa Niri Yesus aqaq di soqnim Qotei a segi Yesus aqaq di keretosim maqesqas.

20 Osim a Yesus aqa wau na iŋgi iŋgi kalil mandam ti laŋ ti di unub qaji nanŋi tingitnjrimqa nanŋi a ombla geregere lawo na sqab. Aqa are koba degsi unu deqa a na Yesus qarinyonaqa a ŋamburbasq di moinaqa aqa len aiyej qaji dena a jeu kobotosiqa iga olo elenjej.

21 Nami niŋgi Yesus qa isaq di soqneb. Niŋgi nuŋgo segi areqalo na laqnsibqa Qotei ti jeu atoqnsib kumbra uge uge yoqneb.

22 Ariya bunuqna Yesus a ŋamburbasq di moiyej aqa kumbra dena Qotei na jeu kobotosiqa niŋgi olo elenjej. A degyej. Di

kiyaqa? A na ningi metngim ningi aqa areq bosib aqa segi kumbra boleq di sosib aqa njamgalaq di tamo bole une saiqoji sqajqa deqa.

²³ Deqa ijo was kalil, une bei na ningi titngwa laqnimqa Yesus aqa anjam bole ningi queb qaji di nungo areqaloq di olo singilatoqniy. Di urataib. Ningi ingi bole bole Qotei a nami ningi engwa marej qaji di oqajqa tarinoqniy. Osib singila na tigelesoqniy. E Pol. E Qotei aqa wau tamo. E na Yesus aqa anjam bole di tamo ungasari kalil mandamq endi unub qaji nanngi minjre minjre laqnum.

Pol a Kolosi Kristen nanngi aqaryainjrqa marsiq jaqatin koba eqnu

²⁴ Kristus aqa tamo ungasari nanngi aqa segi jejamu bul. A na nanngi aqaryainjrqa marsiq jaqatin koba ej. Aqa jaqatin di koboosaiunu deqa e dego nanngi qa ti ningi qa ti osimqa ijo segi jejamuq di jaqatin koba eqnum. Ijo kumbra dena e na Kristus aqa jaqatin kereteqnum. E ijo jaqatin deqa tulan areboleboleibeqnu.

²⁵ Qotei a segi na e giltbej deqa e Kristus aqa tamo ungasari nanngi qa waueqnum. Ijo wau agiende. E Qotei aqa anjam kalil mare mare laqnum. Di ningi aqaryaingwajqa deqa.

²⁶ Tulan nami Qotei aqa anjam di uliesoqnej. Deqa tamo ungasari kalil nanngi aqa anjam di qalieosaisoqneb. Uliesosiq bosi bosiq ariya bini Qotei na aqa anjam di olo boleq ateq-naqa aqa segi tamo ungasari nanngi quoqnsib poinjreqnu.

²⁷ Qotei aqa segi areqalo na uli anjam di boleq atoqnsiqa iga osorgeqnu. Deqa iga endegsi poigeqnu, bole, Qotei na sawa bei bei qaji nanngi aqaryainjreqnu. Uli anjam di tulan bolequja. Aqa damu agiende. Kristus a nungo ambleq di unu. Mondoŋ a na ningi elenjosim lan qureq joqsi oqimqa dia ningi ingi tulan bole bole oqab. Ningi ingi di oqajqa tarinoqnsib unub.

²⁸ Iga na tamo ungasari kalil nanngi Kristus aqa anjam minjreqnum. Iga powo bole ti sosim anjam di singila na minjreqnum. Iga degyeqnum. Di kiyaaqa? Nanngi gago anjam di qusib Kristus aqa kumbra torei dauryekritosib soqniq iga na nanngi joqsim Qotei aqa areq di atqajqa deqa.

²⁹ E deqa wau koba yeqnum. Kristus aqa singila kobaquja Qotei na ebej qaji dena e wau koba yoqnsim laqnum.

2

Ninggi gisaŋ anjam dauryaib

¹ O ijo was, ningi endegsib qalieoiy. E ningi qa ti Kristen tamo ungasari Laodisia qureq di unub qaji nanngi qa ti tamo

unġasari kalil ijo ulatamu unosaieqñub qaji nañgi qa ti wau koba yeqñum.

² E niñgi kalil are siñgilatetñgitqa niñgi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqñsib are qujaitosib sqajqa deqa osim wau koba yeqñum. Ijo are koba endegsi unu. Niñgi powo bole osib Kristus qa nuñgo areqalo torei siñgilaboletosib dena niñgi Qotei aqa uli anjam geregere qalieqab. Kristus a segi uli anjam di aqa utru.

³ Qalie ti powo ti kalil aqaq di uliejunu.

⁴ E niñgi anjam degsi mernġonum. Di kiyaaqa? Tamo bei na bosim niñgi gisañgosim walawala anjam bei mernġimqa niñgi qusib dauryaib deqa.

⁵ E bini niñgi koba na sosai. E isaq endi unum. Ariya niñgi ijo are miligiq di unub deqa e niñgi ti sobulejunum. E qalieonum, niñgi wau bole yoqñsib nuñgo areqalo Kristus qa geregere siñgilatoqñsib unub. Deqa e niñgi qa tulañ areboleboleibeqnu.

Iga Kristus taqyosim ñambile bole oqom

⁶ Niñgi nami Tamo Koba Kristus Yesus osib nuñgo areq di ateb deqa niñgi aqa kumbra na walweloqñiy.

⁷ Mandam na ñam jirim ojesonaqa ñam a siñgila na tigelejunu dego kere niñgi Yesus osib nuñgo are miligiq di siñgilatosib aqa kumbra dauryoqñiy. Yesus aqa anjam bole iga na mernġoqñem qaji di niñgi bati gaigai nuñgo areqaloq di siñgilatosib soqñiy. Osib niñgi gaigai Qotei biñjiyoqñiy.

⁸ O was niñgi geregere ñam atoqñiy. Tamo qudei na bosib niñgi nañgo anjam dauryqajqa walawalaingwab. Nañgi nañgo segi powo na ti gisañ anjam na ti niñgi walawalaingwab. Deqa niñgi nañgo anjam di dauryaib. Tamo nañgi di nañgo moma nañgo anjam dauryeqñub. Osib mondor uge uge lañ ti mandam ti taqatejunub qaji nañgo anjam dego dauryeqñub. Nañgi Kristus aqa anjam dauryosaieqñub.

⁹ Niñgi qalie, Kristus a tamo bulyosiq gago ambleq di soqnej. Qotei aqa segi ñambile ti kumbra ti kalil Kristus aqaq di keretosiq maqejunu.

¹⁰ Ingi inġi kalil siñgila ti unub qaji nañgo gate koba agi Kristus. Niñgi Kristus aqa segi tamo unġasari unub deqa Qotei na niñgi ñambile engej. Ñambile di nuñgoq di tulañ keretosiq maqejunu.

¹¹ Niñgi Kristus taqyejunub deqa niñgi muluñ bole aiyejunub. Di jejamu qaji muluñ sai. Niñgi Kristus aqa kumbra na nuñgo areqalo namij kalil urateb. Kumbra di muluñ bole aqa utru.

12 Niŋgi yanso eb bati deqa niŋgi Kristus beteryosib a ti moiyoqneleb. Onaqa Qotei na niŋgi Kristus ombla subq atobulej. Qotei na Kristus olo subq na tigeltej bati deqa a na niŋgi Kristus ombla subq na tigeltŋgobulej. Di kiyaaqa? Niŋgi Kristus qa nuŋgo areqalo siŋgilateb deqa.

13 Nami niŋgi une yoqnsib laqnsib nuŋgo areqalo namij dauryoqneleb. Dena niŋgi moreŋesobuleb. Onaqa Qotei na niŋgi olo Kristus koba na ŋambile eŋgsiqa nuŋgo une kalil kobotetŋgej.

14 Nami dal anjam a gago une kalil boleq atsiq iga jeutgej deqa iga dal anjam aqa sorgomq di soqnem. Sonamqa Qotei na olo dal anjam mutu kalil di taqal waiyosiqa dal anjam aqa siŋgila kobotosiqa Kristus aqa ŋamburbasq di qamej.

15 Kumbra dena Qotei na mondor uge uge naŋgi ti naŋgo gate kokba ti kalil naŋgo siŋgila kobotetŋjrej. Osiqa qoto siŋgilaosiqa naŋgi kalil tulaŋ buŋŋjrej. Kristus a ŋamburbasq di moiyej wau dena Qotei a qoto siŋgilaonaq tamo uŋgasari kalil naŋgi unekriteb.

Niŋgi Kristus koba na moreŋobuleb deqa niŋgi dal anjam aqa sorgomq di sosai

16 Deqa tamo bei na nuŋgo jejamuq di anjam qametŋgosim endegsi merngaiq, “Niŋgi iŋgi uyo ti ya uyo ti yori bati ti bai qala bunuj ti getentoqniy.”

17 O ijo was, kumbra deqaji seŋ qunuŋ bul damu saiqoji. Kumbra dena iŋgi bole bole mondorŋ brantqas qaji di iga laŋa suwi osorgeqnu. Ariya Kristus a segi iŋgi bole bole deqa utru.

18 Tamo qudei na niŋgi endegsib merngwab, “Niŋgi nuŋgo segi ŋam aguq atoqnsib olo laŋ angro naŋgi qa louoqniy. Iga ŋeibilqei na kumbra di unem deqa niŋgi degyiy.” O ijo was, niŋgi tamo di naŋgo anjam quetŋjraib. Tamo deqaji naŋgi naŋgo segi areqalo namij dauryeqnub. Osib mareqnub, “Iga powo bole ti unum.”

19 Tamo deqaji naŋgi Kristus beteryosaieqnub. Kristus a gago gate. Iga aqa jejamu qujai. Iga aqa siŋga ti baŋ ti bul. A na iga siŋgilatgeqnu deqa iga kalil jejamu qujaiq di turtobuloqnsim Qotei aqa wau na boleoqnsim siŋgilaeqnum.

20 Niŋgi Kristus koba na moreŋobuleb deqa niŋgi mondor uge uge laŋ ti mandam ti taqatejunub qaji naŋgo sorgomq di sosai. Deqa kiyaaqa niŋgi olo mandam tamo naŋgo kumbra dauryeqnub? Kiyaaqa niŋgi naŋgo dal anjam dego dauryeqnub?

21 Naŋgo dal anjam agiende, “Ni iŋgi di ojaim. Ni iŋgi di uyaim. Iŋgi di ino jejamuq di betermiq.” O ijo was, niŋgi kiyaaqa dal anjam di dauryeqnub?

²² Dal anjam di jejamu qa inġi inġi qa anjam. Iga jejamu qa inġi inġi qa are qaloqnqom di iga padalqom. Inġi inġi di urur koboqab. Dal anjam deqaji mandam tamo nanġi na babteqnu.

²³ Bole, iga endegsi unobuleqnum. Dal anjam dena tamo qudei nanġo are tigeltetnjreqnaqa nanġi louoqnsib nanġo segi ñam aguq atoqnsib nanġo jejamu qaloqnsib singilateqnu. Deqa nanġi are qaleqnu, dal anjam dena powo bole babteqnu. Di sai. Niġi quiy. Dal anjam dena iga aqaryaigwa keresai. Iga dal anjam di dauryqom dena iga gago segi areqalo namij uratqa keresai bole sai.

3

Kristus a gago ñambile qa utru

¹⁻² O ijo was, Qotei a niġi Kristus ombla subq na tigeltngobulej deqa niġi lanġ goge qaji inġi inġi oqajqa wauoqniy. Kristus a lanġ goge oqsiq Qotei aqa banġ woq di awejunu deqa niġi gaigai lanġ goge qaji inġi inġi oqajqa are qaloqniy. Niġi mandam qaji inġi inġi qa are koba qaloqnaib.

³ Niġi moreñobulosib olo ñambile eb. Nuġo ñambile di agi Kristus aqaq di uliesonaqa niġi Qotei beteryejunub.

⁴ Kristus a nuġo ñambile qa utru. Mondonġ a boleq dimqa niġi dego a koba na Qotei aqa rianġ ti wala ti boleq dqab.

Niġi kumbra uge kalil uratekritiy

⁵ Deqa niġi mandam qaji kumbra kalil nuġo are miligiq di unu qaji di moiyyoty. Mandam qaji kumbra agi ubtosiy mernġwai. Sambala kumbra ti, kumbra jiga ti, kumbra uge uge yqajqa are prunġgoqa, mandam qa inġi inġi qa mauñgoqa di kalil moiyyoty. Mamaul kumbra di gisan qotei qa louo bul.

⁶ Tamo nanġi kumbra deqaji yeqnu qaji nanġi mondonġ Qotei na awai uge enjrsim nanġi qa minjin oqetqas. Tamo nanġi di Qotei aqa anjam gotraño qaji tamo.

⁷ O ijo was, nami niġi dego tamo deqaji nanġi koba na laqnsibqa kumbra di yoqneb.

⁸ Ariya bini niġi kumbra kalil di uratekritiy. Niñi ti minjin ti are uge ti yomu anjam ti anjam jiga ti di kalil uratekritiy.

⁹ Niġi nuġo areqalo namij aqa kumbra uge kalil qoreiyeb deqa niġi olo nuġo Kristen was nanġi gisan anjam minjroqnaib.

¹⁰ Niġi so bunujq di unub. Qotei a segi na nuġo so bunuj di gereiyetñgej. Osiqa a na gaigai niġi powo bole engeqnu. A na niġi a bul sqa marsiqa nuġo so bunuj di gereiyetñgej.

¹¹ Iga so bunujq di unum deqa iga kalil kerekere unum. Deqa iga endegsi marqasai, “E Grik qaji” o “E Juda qaji” o “E muluñ aiyo qaji” o “E muluñ aiyosai qaji” o “E yaun tamo” o

“E yamban tamo” o “E kanğal tamo” o “E kanğal tamo sai.” Iga degsi marqasai. Di kiyacaq? Kristus a gago kalil qa Tamo Koba. A segi qujai na iga keretgejunu.

Niŋgi nuŋgo Kristen was naŋgi qa duloqniy

¹² Qotei a niŋgi aqa segi qa marsiq giltŋej deqa a na niŋgi tulaŋ qalaqalaingeqnu. Deqa niŋgi kumbra endegyoqniy. Niŋgi nuŋgo Kristen was naŋgi qa duloqnsib kumbra bole bole enjroqniy. Osib niŋgi nuŋgo segi ñam aguq atoqnsib tamo naŋgi lawo na gereinjroqniy. Tamo qudei na niŋgi une bei enğibqa niŋgi kamba olo naŋgi qa urur minjin oqaiq.

¹³ Kristen tamo bei na niŋgi gulbe enğimqa uŋgum gulbe di qoboiyosib aqa une kobotetiy. Niŋgi degyiy. Di kiyacaq? Tamo Koba a na nuŋgo une kobotetŋej deqa.

¹⁴ Niŋgi qalaqalaiyo kumbra yoqniy. Qalaqalaiyo kumbra na kumbra kalil tulaŋ buŋjreqnu. Deqa niŋgi kalil koba na areqalo qujaitosib nuŋgo Kristen was naŋgi qalaqalainjroqniy.

¹⁵ Kristus a na iga lawo kumbra egeqnu deqa kumbra dena nuŋgo are miligi taqatesoqneme. Qotei na niŋgi metŋej deqa niŋgi jejamu qujai bul sosib Qotei binjyoqniy.

¹⁶ Osib niŋgi Kristus aqa anjam nuŋgo are miligiq di siŋgilatib soqnem. Soqnim niŋgi na nuŋgo Kristen was naŋgi areqalo bole ti powo ti osornjroqniy. Niŋgi nuŋgo are miligiq di Qotei binjyoqnsib a qa louoqniy. Lou qudei nenğrenq di unu qaji dena ti lou qudei Qotei aqa Mondor na nuŋgo are miligiq di tigelteqnu qaji dena ti niŋgi Qotei qa louoqniy.

¹⁷ Nuŋgo anjam maro na ti nuŋgo wau na ti nuŋgo kumbra kalil na ti niŋgi Tamo Koba Yesus aqa ñam soqtoqniy. Osib niŋgi aqa ñam na Abu Qotei binjyoqniy.

Pol a tamo ti uŋa ti aŋgro ti naŋgi anjam minjrej

¹⁸ O uŋgasari, niŋgi nuŋgo tamo naŋgo sorgomq di soqniy. Niŋgi degyqab di Tamo Koba a niŋgi qa tulaŋ areboleboleiyqas.

¹⁹ O tamo, niŋgi nuŋgo ŋauŋ naŋgi tulaŋ qalaqalainjroqniy. Niŋgi nango are ugetetnjraib.

²⁰ O aŋgro, niŋgi gaigai nuŋgo ai abu naŋgo anjam dauryoqniy. Niŋgi degyqab di Tamo Koba a niŋgi qa tulaŋ areboleboleiyqas.

²¹ O abu, niŋgi na nuŋgo aŋgro naŋgo are ugetetnjraib. Niŋgi naŋgo are ugetetnjraqab di naŋgi are gulbeinjraqas. Osim naŋgi wau bole yqajqa asginjqas.

Pol a kanğal tamo naŋgo wau qa gate naŋgi ti anjam minjrej

²² O kanğal tamo, niŋgi gaigai nuŋgo wau qa gate naŋgo anjam dauryoqniy. Niŋgi gisaŋ na naŋgo ŋamdamuq di laŋa

wau bole yobulaib. Niŋgi Tamo Koba a qa ulaosib gaigai are bole na nuŋgo wau qa gate naŋgi qa wau bole yoqniy.

²³ Wau kalil niŋgi naŋgi qa yeqnuq qaji di niŋgi siŋgila na yoqniy. Niŋgi mandam tamo naŋgi qa wauosaieqnuq. Niŋgi Tamo Koba a qa waueqnuq.

²⁴ Niŋgi qalie, mondoŋ Tamo Koba a na niŋgi awai boledamu eŋgwas. Awai di a nami aqa segi tamo uŋgasari naŋgi enjrqa marej. Niŋgi are qaliy. Niŋgi Tamo Koba Kristus aqa kaŋgal tamo unub. A segi nuŋgo Wau qa Gate.

²⁵ Tamo uŋgasari une ateqnuq qaji naŋgi Qotei na kamba awai uge enjrqa. Aqa ŋamgalaq di tamo uŋgasari kalil naŋgi kerekere unub deqa a kumbra qujai na naŋgi peginjrqas.

4

¹ O wau qa gate, niŋgi nuŋgo kaŋgal tamo naŋgi kumbra bole enjroqniy. Niŋgi qalie, nuŋgo Gate dego unu. Agi a laŋ qureq di unu.

Niŋgi gaigai siŋgila na Qotei pailyoqniy

² Ariya ijo was, niŋgi gaigai siŋgila na Qotei pailyoqniy. Niŋgi aqarataib. Niŋgi pailyoqnsib areqalo bole ti sosib Qotei biŋjiyoqniy.

³ Niŋgi iga qa dego Qotei pailyoqniy. Niŋgi endegsib pailyoqniy, “O Abu, ni na Pol aqa wau qujai naŋgi ti gam waqtetnjroqniqna naŋgi medabu waqtoqnsib Kristus aqa anjam nami uliesoqnej qaji di mare mare laqnaqab.” O ijo was niŋgi quiy. Jeu tamo naŋgi Kristus aqa anjam di dauryqa asginjreqnu deqa naŋgi e ojsib tonto talq endi waibeb unum.

⁴ Deqa niŋgi e qa endegsib pailyoqniy, “O Abu, ni na Pol aqa medabu siŋgilatetimqa a ino areqalo dauryoqnsim Kristus aqa anjam gegerere palontoqnaqas.”

⁵ O ijo was, niŋgi areqalo bole dauryoqnsib tamo uŋgasari Yesus qaliesai qaji naŋgo ambleq di kumbra bole bole yoqniy. Bati soqnim niŋgi Kristus aqa kumbra naŋgi osornjroqniy.

⁶ Niŋgi tamo uŋgasari naŋgo are boletetnjrqas oqnsib anjam bole segi gaigai minjroqniy. Tamo qudei na niŋgi anjam bei nenemŋgibqa niŋgi kamba anjam kiyersib minjrqas oqnsib gegerere are qaloqnsib minjroqniy.

Pol a Tikikus Onesimus wo qarinyjrnac naŋgi Kolosi Kristen naŋgoq gileb

⁷ E na Tikikus qarinyonum nuŋgoq bqo. A ijo wau kalil qa niŋgi saiŋwas. Tikikus a gago wau qujai. A gago Kristen was bole. A Tamo Koba aqa wau tamo bolequja.

⁸ E na a qarinyonum nuŋgoq bqo. Iga kiyersim unum di a na niŋgi saiŋgim qusib dena nuŋgo are siŋgilatqab.

⁹ E na Onesimus dego qarinyonum a Tikikus ombla nunḡoq bonub. A dego gago Kristen was bole. A nunḡo len qujai. Nanḡi aiyel nunḡoq bosib gago kumbra kalil qa ninḡi sainḡwab.

Pol na Kolosi Kristen nanḡi kaiyeinjrej

¹⁰ Aqo Aristarkus wo ombla tonto talq endi waigeb unum. Aristarkus a na ninḡi kaiyeinḡwo. Mak a Barnabas aqa gagai. A dego ninḡi kaiyeinḡwo. Mak a nunḡoq bo degamqa ninḡi a osib gegerereiyiy. Agi e nami a qa anjam nenḡrenḡyosim nunḡoq qarinyem.

¹¹ Jastus a dego ninḡi kaiyeinḡwo. Aqa ñam bei Yesus. A Tamo Koba Yesus aqa wa. Nanḡi qalub Juda tamo. Juda tamo qudei nanḡi e ombla Qotei aqa wau ojesaieqñub. Nanḡi segi qalub e ombla Qotei aqa wau ojeqñum. Qotei na aqa segi tamo unḡasari nanḡi taqatnjrsim nanḡo Mandor Koba sqas anjam di nanḡi segi qalub e aqaryaiboqñsib mare mare laqñub. Juda tamo bei na degyosaieqñu.

¹² Epafra a dego ninḡi kaiyeinḡwo. A nunḡo len qujai. A Kristus Yesus aqa wau tamo. A gaigai sinḡgila na ninḡi qa endegsi pailyeqñu, “O Qotei, ni na Kolosi Kristen nanḡi aqaryainjrimqa nanḡi sinḡgila na tigelogñsib ino kumbra bole kalil keretogñsib ino areqalo gegerere qalieqab.” Epafra a ninḡi qa degsi pailyeqñu.

¹³ O ijo was, e ninḡi endegsi mernḡwai. Epafra a gaigai ninḡi qa are qalogñsiq deqa a wau koba yeqñu. A ninḡi qa ti Laodisia Kristen nanḡi qa ti Hierapolis Kristen nanḡi qa ti are qalogñsiq deqa wau koba yeqñu.

¹⁴ Ariya Luk a dego ninḡi kaiyeinḡwo. A yu qanḡra tamo. Iga a tulan qalaqalaiyeqñum. Demas a dego ninḡi kaiyeinḡwo.

¹⁵ O was ninḡi ijo kaiye anjam endi osib Laodisia Kristen nanḡi dego minjriy. Osib Kristen tamo unḡasari Nimfa aqa talq di korogñsib loueqñub qaji nanḡi a ti ijo kaiye anjam endi osib nanḡi minjriy.

¹⁶ Ninḡi ijo anjam kalil e nenḡrenḡyonum qaji endi sisiyosib koboamqa qarinyib Laodisia Kristen nanḡoq gilimqa nanḡi dego sisiyqab. E anjam bei dego nami nenḡrenḡyosim Laodisia Kristen nanḡoq qarinyem. Ijo anjam di nanḡi na kamba olo nunḡoq qarinyib ninḡi sisiyoiy.

¹⁷ Ariya ninḡi na Arkipus endegsib minjiy, “Qotei a ni wau emej deqa wau di ni na gegerere taqatosim wauoqne.”

¹⁸ E Pol. Ijo anjam bosiq endi koboqo. Deqa e ijo segi ban na kaiye anjam endi nenḡrenḡyosim nunḡoq qarinyonum. E tonto talq endi unum deqa ninḡi e uratbaib. Ninḡi e qa are qalogñsib soqniy. O ijo was, Qotei a ninḡi qa are boleiyeme. Bole.

1 TESALONAIKA

¹ Iga Pol na Sailas na Timoti na iga qalub anjam endi nenngrenyosim ningi Tesalonaika qureq di loueqnub qaji nunngoq qarinyonum. Ningi Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei wo nanngi aiyel beternjrejunub.

Qotei a ningi qa are boleiyimqa ningi lawo na soqniy.

Tesalonaika Kristen nanngi Yesus qa nanngo areqalo singilateb

² Iga gaigai ningi kalil qa pailyoqnsim Qotei binjiyeqnum.

³ Ningi Yesus qa nunngo areqalo singilateqnum deqa ningi kumbra bole bole yeqnum. Osib ningi qalaqalaiyo kumbra dauryoqnsib wau bole ojeqnum. Mondon gago Tamo Koba Yesus Kristus a olo bqas. Ningi a qa tariñoqnsib singila na tigelejunub. Iga nunngo kumbra deqa are qaloqnsim gago Abu Qotei binjiyeqnum.

⁴ O ijo was kalil, Qotei a ningi aqa segi qa marsiq giltngrej deqa a na ningi tulan qalaqalaingeqnu. Di iga qalieonum.

⁵ Iga nami Yesus aqa anjam bole nunngoq osi bem. Iga lanj anjam maro na osi bosai. Iga singila ti Mondor Bole ti areqalo bole ti dena osi bem. Ningi qalie, iga nunngo ambleq di sosim kumbra boledamu yoqnsim ningi aqaryaingoqnem.

⁶ Ningi Qotei aqa anjam ojesoqneb deqa gulbe gargekoba nunngoq di brantoqnej. Bati deqa ningi gago kumbra ti Tamo Koba aqa kumbra ti dauryoqneb. Ningi uratosaiqneb. Mondor Bole na nunngo areqalo tigeltetnggoqnej deqa ningi tulan areboleboleinggoqnej.

⁷⁻⁸ Ningi Tamo Koba aqa anjam palonteqnab anjam di giloqnsiq Masedonia sawa ti Akaia sawa ti dia brantoqnej. Deqa sawa dia tamo ungasari kalil Yesus qa nanngo areqalo singilateqnum qaji nanngi nunngo kumbra qa quoqnsib dauryeqnub. Sawa dia segi sai. Sawa sawa kalilq di dego ningi Qotei qa nunngo areqalo singilateb deqa saoqnsib laqnab tamo ungasari nanngi quekriteqnum. Deqa unqum, iga aitentosisim nunngo kumbra deqa olo mare mare laqasai.

⁹ Iga nami nunngo ambleq di sonamqa bati deqa ningi gago anjam dauryoqneb. Nunngo kumbra deqa sawa sawa kalilq di tamo ungasari nanngi saoqnsib laqnum. Ningi are bulyosib gisanj qotei nanngi torei uratnjrsib Qotei bole agi nambile gaigai unu qaji a areiyosib waueteqnum.

¹⁰ Osib ningi Qotei aqa Niri a lanj qureq na bqajqa deqa tariñoqnsib unub. Nunngo kumbra deqa dego sawa sawa kalilq di nanngi saoqnsib laqnum. Qotei aqa Niri di agi Yesus. A moinaqa Qotei na olo subq na tigeltej. A na iga padalo sawaq

na elenje deqa mondon Qotei aqa minjin oqwa bati boqnimqa iga aqa minjin di turqasai. Iga so bole gaigai sqom.

2

Pol a Tesalonaika Kristen nanjo ambleq di wau bole yoqnej

¹ O ijo was ninji segi qalie, iga nami nunjoq bosim nunjo ambleq di wauoqnem gago wau di laja ulonjosai.

² Ninji qalie, iga nunjoq bosaisosimqa iga Filipai qureq di Qotei aqa wau ojeqnam jeu tamo nanji na iga jaqatin egoqnsib ugeugeigoqneb. Bunuqna iga nunjo qureq bonamqa dia dego jeu tamo nanji na iga ugeugeigoqneb. Gago Qotei na gago are singilatetgej deqa iga jeu tamo nanji qa ulosai. Iga singila na tigeloqnsim Qotei aqa anjam bole ninji mernjoqnem.

³ Bati deqa iga ninji endegsi mernjoqnem, “Ninji Yesus qa nunjo areqalo singilatiy.” Iga anjam uge bei ninji mernjosaiqnem. Iga nunjo ambleq di sosim kumbra jiga ti gisan kumbra ti yosaiqnem.

⁴ Qotei a segi gago kumbra tenemtoqnsiq une bei unosaioqnej deqa a na iga wau egsiqa mergej, “Ninji ijo anjam bole mare mare laqniy.” O ijo was, mandam tamo nanji gago wau qa arearetnjroqnejqa iga deqa are qalosaiqnem. Iga endegsi are qaloqnem, “Qotei a segi gago are miligi peleiy-oqnsim gago wau qa arearetoqnas.”

⁵ Ninji qalie, iga walawala anjam bei ninji mernjosaiqnem. Osim nunjo inji inji qa maulgonaq laja gisan na anjam palontosaiqnem. Qotei a segi gago kumbra qa qalie.

⁶ Iga wauoqnem di ninji na kiyo tamo qudei na kiyo gago ñam soqtetgwajqa deqa wauoqnem e? Sai. Iga deqa wauosaiqnem.

⁷ Bole, iga Kristus aqa wau tamo bole unum deqa iga ninji endegsi merngwa kere, “Ninji silali inji inji qa aqaryaigoqniy.” Ariya iga degyosai. Iga nunjo ambleq di angro kiñilala bul lawo na soqnem. Ai nanji na nanjo angro mom nanji munqum anainjreqnub dego kere iga nunjo ai bul sosim ninji gereinjoqnem.

⁸ Osim iga ninji tulan qalaqalainjoqnem. Deqa iga nunjo silali inji inji yaingwajqa are qalosaiqnem. Iga Qotei aqa anjam bole ninji merngwajqa deqa are qaloqnem. Di segi sai. Iga gago segi ñambile dego uratosim ninji aqaryaingwajqa are qaloqnem. Di kiyayaqa? Ninji gago Kristen was bole unub deqa.

⁹ O was ninji qalie, iga ninji koba na sosimqa Qotei aqa anjam bole mernjoqnem bati deqa iga waukobaoqnem. Iga ninji gulbe engwa uratosim deqa gago segi ban na qanam ti

golo ti tulanj singila na wauoqnem. Osim dena gago segi inji inji awaiyoqnsim uyoqnem. Ningsi iga silali qa aqaryaigwajqa deqa merngosaiioqnem.

¹⁰ Ningsi Yesus qa nungo areqalo singilateq nub qaji iga na kumbra bole bole osorngoqnem. Iga kumbra uge bei osorngosaiioqnem. Iga Qotei aqa namgalaq di kumbra bole tintin nungo ambleq di yoqnem. Di ningsi qalie. Qotei a dego qalie.

¹¹ Abu nangi na nango angro nangi tingitnjroqnsib dalnjre-q nub dego kere iga ningsi tingitnjoqnsim dalnjoqnem.

¹² Iga ningsi degnjoqnem. Di kiyaaqa? Ningsi kumbra Qotei a tulanj areareteqnu qaji di yoqnsib walweloqncajqa deqa. Qotei agi a na ningsi endegsi metnjej, “Ningsi ijoq babqa e nungo Mandor Koba sosiy ningsi taqatngitqa ningsi lanj qureq di so bole gaigai sqab.”

Tesalonaika Kristen nangi gulbe qoboioqneb

¹³ Iga Qotei aqa anjam ningsi merngeqnam ningsi quoqnsib endegsib are qalosaioqneb, “Anjam di mandam tamo nango anjam.” Sai. Ningsi are qaloqneb, “Bole, anjam di Qotei aqa anjam tintin.” Deqa bini Qotei aqa anjam di nungo are miligiq di singila na waueqnu. Di kiyaaqa? Ningsi Yesus qa nungo areqalo singilateb deqa. Utru deqa iga gaigai Qotei binjiyeqnum.

¹⁴ O ijo was, tamo ungasari Judia sawaq di Kristus Yesus aqa Abu Qotei wo qa loueqnub qaji nango kumbra agi ningsi dauryeqnub. Tamo ungasari nangi di Juda nangi na gulbe koba enjroqneb dego kere nungo segi lenj qujai nangi na ningsi gulbe koba engeq nub.

¹⁵ Juda nangi na Tamo Koba Yesus qalsib moi yoteb. Nangi nami Qotei aqa medabu o qaji tamo nangi dego nunoqnsib moi yotnjroqneb. Osib iga dego wigonab iga nungo qure uratosim jaraiyem. Juda nangi di kumbra Qotei a tulanj areareteqnu qaji di gotranjoqnsib tamo ungasari kalil nangi jeutnjre qnub.

¹⁶ Osib iga na sawa bei bei qaji nangi Qotei aqa anjam minjrqa yeqnam gam getentetgeq nub. Qotei na sawa bei bei qaji nangi elenaim deqa Juda nangi na gam getentetgeq nub. Deqa nangi bati gaigai nango segi une tumbol ateqnub. Nangi kumbra degyeq nub deqa Qotei aqa minjin bosiq nanjoq di unu.

Pol a Tesalonaika Kristen nangi olo unjrqaajqa are koba qaleqnu

¹⁷ O ijo was, Juda nangi na iga wige b deqa iga ningsi uratngosim bati truquyala sawa beiq di soqnem. Deqa iga nungo ulatamu unosaieqnum. Ningsi gago are miligiq di unub deqa iga ningsi ti sobulejunum. Deqa iga nunjoq olo bosim

nunḡwajqa gam ḡameqnum. Iga ninḡi olo nunḡwajqa are koba qaleqnum.

¹⁸ Od, iga nunḡoq olo bḡajqa are unu. E Pol e segi bati gargekoba nunḡoq olo bḡajqa yeqnam Satan na iga gam getentetgoqnej.

¹⁹ Mondonḡ gago Tamo Koba Yesus a lanḡ qureq na bamqa bati deqa iga ninḡi qa are singilatosim Yesus aqa ḡamgalaq di tulan areboleboleigwas. Yim Yesus na mergwas, “Ninḡi ijo wau tamo bole.” O ijo was, bati deqa iga ninḡi qa tulan areboleboleigwas.

²⁰ Od, bini dego iga ninḡi qa tulan areboleboleigeqnu. Ninḡi na gago are tulan boletetgeqnu.

3

Pol a Timoti qarinyonaq Tesalonaika Kristen nanḡoq gilej

¹ Iga ninḡi qa are kobaigoqnej. Deqa iga are qalem, “Unḡum, iga olo tarinḡa keresai. Aqo Sailas wo Atens qureq endi sqom.”

² Iga degsi are qalsimqa Timoti qarinyonam nunḡoq gilej. Timoti a gago Kristen was bole. A Qotei aqa wau tamo. A Kristus aqa anjam bole maro qaji tamo. A ninḡi aqaryainḡosim nunḡo areqalo Yesus qa singilateqnu qaji di olo singilateḡwajqa deqa osim qarinyonam nunḡoq gilej.

³ Gulbe ti jaqatinḡ ti ninḡi eqnu qaji dena nunḡo areqalo ugetetḡgaim deqa marsim Timoti qarinyonam nunḡoq gilej. Ninḡi qalie, Qotei a nami ninḡi ti iga ti gulbe oqajqa marsiq giltgej.

⁴ Agi iga ninḡi koba na sosimqa endegsi mernḡoqnem, “Gulbe gargekoba gagoq boqnas.” Mernḡeqnam gulbe agi gagoq di brantognej. Di ninḡi qalie.

⁵ Utru deqa e tarinḡa keresai. Ninḡi nunḡo areqalo Yesus qa bole singilateqnu kiyo sai kiyo di e qalieqajqa deqa Timoti qarinyonam nunḡoq gilej. E endegsi are qalem, walawalaiyo tamo Satan na ninḡi uneq waingonaqa ninḡi gago wau lanḡ ulontosib nunḡo areqalo Yesus qa singilato qaji di urateb kiyo? Degsi are qalsim are kobaiboqnej.

Timoti a olo bosiq Pol minjej, “Tesalonaika Kristen nanḡo so bolequja”

⁶ Ariya Timoti a nunḡoq gilsiq olo uratḡgsiq aqo Sailas wo gagoq di brantosiqa anjam bolequja endegsi mergej, “Tesalonaika Kristen nanḡi Yesus qa nanḡo areqalo singilatoqnsib segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yeqnu. Osib gaigai ninḡi qa are bolejnḡeqnu. Ninḡi nanḡi unḡrajqa are koba unu dego kere nanḡi kamba ninḡi nunḡwajqa are koba unu.”

⁷ O ijo was, ningi Yesus qa degsib nungo areqalo siŋgilateqñub anjam di Timoti a bosiq aqo Sailas wo saigonaqa anjam dena gago gulbe kalil qa olo are siŋgilatetgej.

⁸ Deqa iga qalieonum, ningi siŋgila na Tamo Koba aqa ñam ojejunub. Iga di qalieosim deqa bini iga so bole unum.

⁹ Iga ningi qa are qaloqnsim deqa iga gago Qotei aqa ñamgalaq di tulaŋ areboleboleiqnu. Gago arebolebole di tulaŋ kobaquja. Qotei na arebolebole di iga egej deqa iga a biŋiyeqnum.

¹⁰ Iga qanam ti qolo ti endegsim Qotei pailyeqnum, “O Abu, ni na odgimqa iga Tesalonaika Kristen nanŋoq gilsim unjrqom. Unjrsim nanŋo areqalo Yesus qa siŋgilateqñub qaji di truquinjrimqa iga na olo siŋgilatetnjrjom.” Iga degsim Qotei pailyeqnum.

Pol a olo Tesalonaika Kristen nanŋoq gilqajqa are qaleqnu

¹¹ Gago are koba endegsi unu. Gago Abu Qotei wo gago Tamo Koba Yesus wo nanŋi aiyel na gam waqtetgibqa iga nunŋoq olo gilqom.

¹² Gago areqalo bei dego agiende. Tamo Koba a na ningi aqaryainŋimqa qalaqalaiyo kumbra nunŋoq di tulaŋ kobaeme. Amqa ningi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqn-sibqa tamo unŋasari kalil nanŋi dego tulaŋ qalaqalainjroqniy. Agi iga na ningi tulaŋ qalaqalainŋeqnum dego kere.

¹³ Kumbra dena Qotei a nunŋo are miligi siŋgilatetŋimqa ningi aqa segi kumbra bole dauryoqnsib tamo unŋasari tulaŋ bolequja brantosib gago Abu Qotei aqa ñamgalaq di une saiŋoqi soqniy. Soqñib mondoŋ gago Tamo Koba Yesus na Qotei aqa segi tamo unŋasari kalil nanŋi laŋ qureq dena joqsim bqa. Bole.

4

Ninŋi sambala kumbra kalil torei uratij

¹ O ijo was, kumbra bole kalil Qotei a tulaŋ areareteqnu qaji di iga na nami ningi osorŋgoqñem. Kumbra di agi ningi dauryeqñub. Ariya bini iga nunŋo are miligi siŋgilatetŋosim Tamo Koba Yesus aqa ñam na endegsi mernŋwom, “Ninŋi kumbra bole di olo torei siŋgilatosisib yoqniy.”

² Anjam kalil iga nami Tamo Koba Yesus aqa ñam na ningi mernŋgoqñem qaji di ningi segi qalie.

³ Anjam agiende. Qotei aqa areqalo agi ubtosiy marqai. Ninŋi aqa segi kumbra boleq di sosib sambala kumbra kalil torei uratij.

⁴ Osib ningi nunŋo segi so geregere taqatij. Ninŋi degyqab di ningi Qotei aqa segi kumbra boleq di sosib ñam bole oqab.

⁵ Yimqa nungo areqalo uge uge na ningi titngosim sambala kumbraq di breingwasai. Ningi qalie, tamo ungasari Qotei qaliesai qaji nanngi sambala kumbra dauryoqnsib unub.

⁶ Ariya ningi kumbra di uratiny. Ningi na nungo Kristen was nanngi kumbra uge bei osornjraib. Osib nanngi gisanjnrsib nanngo njanj ugetnjraib. Tamo Koba a na tamo ungasari kumbra uge deqaji yeqnub qaji nanngi awai uge enjrqas. Iga nami ningi singila na degsi merngoqnem.

⁷ Qotei na iga kumbra jigat yqajqa metgosai. Iga aqa segi kumbra boleq di sqajqa deqa metgej.

⁸ Deqa tamo bei a gago anjam endi gotranjyqas di a kumbra tulanj ugedamu yqo. A tamo nanngo anjam gotranjyosai. A Qotei aqa anjam gotranjyqo. Qotei agi a na aqa Mondor Bole ningi engeqnu.

Ningi qalaqalaiyo kumbra torei singilatosib yoqniy

⁹ Ningi nungo Kristen was nanngi qalaqalainjreqnub deqa e olo anjam bei totoryosiy nenjrenjyqasai. Qalaqalaiyo kumbra di Qotei na osornjgekretej.

¹⁰ Agi ningi na Masedonia Kristen kalil nanngi tulanj qalaqalainjreqnub. Ariya ijo was, iga nungo are singilatetnjgimqa ningi qalaqalaiyo kumbra di olo torei singilatosib yoqniy.

¹¹ Osib lawo na sosib nungo segi inji inji taqatosib nungo segi banj na wauoqniy. Anjam di iga nami ningi merngoqnem.

¹² Ningi degsib wauoqniybqa ningi inji bei qa truquingwasai. Deqa tamo ungasari Yesus qaliesai qaji nanngi nungo kumbra di unsib tulanj areboleboleinjrqas.

Yesus a olo bosim tamo ungasari moreno qaji ti njambile unub qaji ti nanngi koba na sqab

¹³ Ariya ijo was, tamo ungasari nami moreneb qaji nanngi mondonj kumbra kiye turqab di ningi qalieqajqa deqa merngwom. Yim ningi nanngi qa are gulbeingwasai. Tamo ungasari Qotei qaliesai qaji nanngi subq na tigelobati qa tarinjosaieqnu. Deqa nanngo was bei a moiqas di nanngi tulanj are gulbeinjrqas. Ariya ningi degsib are gulbeingwasai.

¹⁴ Yesus a moisiqa olo subq na tigelej anjam di ningi iga ti gago areqaloq di singilatejunum. Deqa iga qalieonum, mondonj Qotei a tamo ungasari kalil Yesus ombla sosib moreneb qaji nanngi subq na tigeltnjrimqa nanngi Yesus beteryosib koba na laj qureq na mandamq aiqab.

¹⁵ Iga Tamo Koba aqa anjam ningi endegsi merngwom. Mondonj Tamo Koba a mandamq aiyoqnimqa iga njambile unum qaji iga na tamo ungasari nami moreneb qaji nanngi bunjnrsim namo oqsim Yesus itqasai.

¹⁶ Qotei a anjam siŋgila na marimqa laŋ angro matu a lelenoqnimqa Qotei a gul anjamqas. Yimqa Tamo Koba Kristus a laŋ qure uratosim mandamq aiyooqnimqa tamo ungasari nami Kristus qa nanjo areqalo siŋgilatosib moreŋeb qaji nanji namo subq na tigelqab.

¹⁷ Tigelabqa bati deqa iga nambile unum qaji iga ti nanji ti turosim koba na laŋbiq na oqsim Tamo Koba a itqom. Osim a ti gaigai sqom.

¹⁸ Deqa ninji anjam di Qotei aqa tamo ungasari nanji minjroqnsibqa dena nanjo are siŋgilatetnjroqniy.

5

Yesus a bqajqa bati tamo bei a qaliesai

¹⁻² O ijo was, Tamo Koba Yesus a bati gembu bqas di tamo bei a qaliesai. A bqajqa bati di bajin tamo bul brantqas. Bajin tamo nanji qolo beqnub dego kere Yesus bqajqa bati di lumu brantosim tamo ungasari nanji pruoqtnjqas. Ninji di qalie deqa iga olo anjam bei totoryosim nenŋrenjqasai.

³ Yesus a bosaisoqnimqa tamo ungasari gargekoba nanji endegsib maroqnqab, “Iga so bole unum. Iga inji bei qa ulaqasai.” Degsib maroqnibqa gulbe kobaquja nanjoq di brantoqujatqas. Unja angtrotqa osiq jaqatin eqnu dego kere. Gulbe di nanji britosis jaraiqa keresai.

⁴ Ariya ijo was, ninji ambruq di sosai deqa Yesus bqajqa bati di bajin tamo bul bqas dena ninji pruoqtnjqasai.

⁵ Ninji kalil pulon aqa angro. Ninji suwan aqa angro. Iga qolo qaji tamo sai. Iga ambru qaji tamo sai.

⁶ Deqa iga nerenjo ani tamo nanji bul sqasai. Iga nam atoqnsim areqalo bole ti sqom.

⁷ Iga qalie, tamo nanji nerenjeqnub qaji nanji qolo nerenjeqnub. Tamo nanji ya uge uyoqnsib nanarieqnub qaji nanji qolo ya uyeqnub.

⁸ Ariya iga suwan qaji tamo unum deqa iga areqalo bole ti sosim Qotei qa gago areqalo siŋgilatoqnsim qalaqalaiyo kumbra yoqnqom. Gago kumbra di iga qoto qa gara jugo bul jigsim tigelesqom. Osim Qotei na iga padalo sawaq na elenqajqa deqa tariŋoqnqom. Gago kumbra di iga qoto qa gate tatal bul atsim tigelesosim nam atoqnqom.

⁹ Qotei na iga aqa minjin turqajqa giltgosai. Gago Tamo Koba Yesus Kristus na iga elenqajqa deqa giltgej.

¹⁰ Yesus a iga qa moiyej deqa iga mandamq endi sqom kiyo iga moiqom kiyo di unqum. Iga Yesus a koba na nambile gaigai sqom.

11 Deqa ningi segi segi na Qotei aqa tamo ungasari nanji anjam bole minjroqnsib dena nanji singilatnjroqniy. Agi bini ningi degyeqñub.

Ningi kumbra bole bole yoqniy

12 Ariya ijo was, iga na ningi endegsi merngwom. Ningi nungo Kristen gate nanjo sorgomq di soqniy. Tamo Koba a na nanji gate atelenej deqa nanji ningi aqaryaingwajqa waueqñub. Wauoqnsib Qotei aqa anjam ningi merngoqnsib nungo kumbra tingitetñgeqñub.

13 Nanji wau di yeqñub deqa ningi nanji qa are boleingonim nanji qalaqalainjroqniy. Osib ningi nungo Kristen was kalil nanji koba na are qujaitosib soqniy.

14 O ijo was, iga nungo are tigeltetngimqa ningi kumbra endegyiy. Ningi na tamo ungasari wauqajqa asginjreñnu qaji nanji tingitnjroqniy. Osib tamo ungasari are gulbeinjreñnu qaji nanji singilatnjroqniy. Tamo singila saiqoji unub qaji nanji dego aqaryainjroqniy. Osib tamo kalil nanji lawo na gereinjroqniy.

15 Tamo qudei nanji ningi kumbra uge engibqa ningi na kamba olo kumbra uge enjraib. Ningi na gaigai nungo Kristen was nanji ti tamo ungasari kalil nanji ti kumbra bole osornjroqniy.

16 Osib ningi gaigai areboleboleingim soqniy.

17 Sosib gaigai pailyoqniy.

18 Kumbra kiye nungoq di brantoqñim, di ungun, ningi olo Qotei binjyoqnsib minjoqniy, “Ni keretonum.” Qotei aqa areqalo agiende. Ningi Kristus Yesus beteryesosib degyoqniy.

19 Qotei aqa Mondor na ningi wau bei yqajqa are tigeltetngimqa ningi olo getentaib. Ningi wau di yiy.

20 Qotei aqa medabu o qaji tamo nanji na anjam merngoqñibqa ningi nanji qa olo are ugeingaiq.

21 Anjam kalil ningi queqñub qaji di ningi gegerere tenemtoqnsib pegiyoyqniy. Osib kumbra kalil dego pegiyoyqnsib kumbra bole segi dauryoyqniy.

22 Osib kumbra uge kalil uratoqniy.

23 Qotei a are lawo qa utru. A na ningi torei aqa segi kumbra boleq di atqas. A nungo mondor ti nungo qunun ti nungo jejamu ti kalil taqatesoqñimqa ningi so bole gaigai sqab. Deqa mondon gago Tamo Koba Yesus Kristus a olo lan qureq na bamqa ningi aqa ñamgalaq di une saiqoji sqab.

24 Qotei agi ningi metñgej qaji a na ningi aqaryaingimqa inji bole kalil di nungoq di brantqas. Qotei a gisanj tamo sai. Anjam kalil a mareqñu qaji di a bole dauryeqñu.

25 O ijo was, ningi iga qa Qotei pailyoqniy.

²⁶ Niŋgi na nuŋgo Kristen was kalil naŋgi segi segi kundoq-n-jriy. Kumbra di agi Qotei aqa tamo uŋgasari naŋgi yeqnu**b**.

²⁷ E Tamo Koba aqa ñam na niŋgi endegsi mernḡwai. Niŋgi na Qotei aqa tamo uŋgasari kalil naŋgi koroinjrsib ijo anjam nenḡrenyonum qaji endi sisiyabqa naŋgi quqwab.

²⁸ Gago Tamo Koba Yesus Kristus a niŋgi qa are boleiyeme. Bole.

2 TESALONAIKA

¹ Iga Pol na Sailas na Timoti na iga qalub anjam endi nenngrenyosim ningi Tesalonaika qureq di loueqnub qaji nunngoq qarinyonum. Ningi na gago Abu Qotei wo Tamo Koba Yesus Kristus wo nanngi aiyel beternjrejunub.

² Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei wo nanngi aiyel ningi qa are boleinjrimqa ningi lawo na soqniy.

Gulbe oqa bati qa Tesalonaika Kristen nanngi singila na tigelejunub

³ O ijo was, iga gaigai ningi qa are qaloqnsim Qotei binjyeyqnum. Iga kere degyeqnum. Di kiyayaqa? Nunngo areqalo Yesus qa singilateqnub qaji di tulan kobaqujaeqnu deqa. Ningi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yeqnub. Nunngo kumbra di dego tulan kobaqujaeqnu.

⁴ Iga qure qure kalilq di Qotei aqa tamo ungasari nanngi nunngo kumbra deqa sainjroqnsim nunngo ñam soqteqnum. Kumbra uge kalil jeu tamo nanngi na ningi engeqnum qaji deqa ti gulbe kalil nunngoq di branteqnu qaji deqa ti iga na Qotei aqa tamo ungasari nanngi sainjreqnum. Osim endegsi minjreqnum, “Tesalonaika Kristen nanngi gulbe kalil qoboioyqnsib Yesus qa nanngo areqalo singilateqnub.”

Qotei a kumbra bole tintin na tamo ungasari nanngi peginjreqnu

⁵ Gulbe kalil di nunngoq di branteqnu deqa iga endegsi poigwo, Qotei a kumbra bole tintin na iga pegigeqnu. Ningi jaqatin eqnub di aqa utru agiende. Qotei a nunngo jaqatin di unoqnsiq merngeqnu, “Bole, ningi jaqatin di eqnub deqa e nunngo Mandor Koba sosiy ningi taqatngwa kere.”

⁶ Mondon Qotei a kumbra bole tintin endeqaji yqas. Jeu tamo agi ningi gulbe engeqnum qaji nanngi a na kamba gulbe enjrqas.

⁷ Tamo Koba Yesus aqa lan angro nanngi ti namyuwo ti lan qureq na mandamq aisib tamo ungasari kalil nanngo namgalaq di brantqab. Brantib bati deqa Qotei na iga ti ningi ti aqaryaigosim gago gulbe kalil iga bini qoboieqnum qaji di kobotim iga aqaratqom.

⁸ Yesus a mandamq aisim tamo ungasari Qotei qaliesai qaji nanngi ti tamo ungasari gago Tamo Koba Yesus aqa anjam bole dauryqa urateqnub qaji nanngi ti nolakotnjrqas.

⁹ Osim nanngi awai ugedamu enjrqas. Nanngo awai uge agiende. Nanngi Tamo Koba a ombla sqasai. Nanngi aqa singila

koba ti rian ti unqasai dego. Nanngi tulan isaq di sosibqa bati gaigai padalosib sqab.

¹⁰ Bati Qotei na nami atej qaji di brantimqa Yesus a bosim nanngi degsim n̄olawotn̄jqas. Ariya Qotei aqa segi tamo ungasari Yesus qa nanngo areqalo singilateq̄nub qaji nanngi kalil a mandamq̄ aiyoc̄nim unsibqa aqa ñam soq̄tosib a qa tulan areboleboleinjrim sqab. Niñgi dego nanngi koba na areboleboleingim sqab. Di kiyaaqa? Qotei aqa anjam iga nami mer̄ngoq̄nem qaji di niñgi qusib nungo areqaloq̄ di singilateb deqa.

Pol a Tesalonaika Kristen nanngi qa pailyeq̄nu

¹¹ Deqa ijo was, iga bati gaigai niñgi qa are qaloq̄nsim gago Qotei endegsi pailyeq̄num, “O Abu, ni na Tesalonaika Kristen nanngi aqaryainjroq̄nime. Yimqa kumbra kalil ni nami nanngi dauryqa metnjrem qaji di nanngi dauryoc̄nibqa ni unoc̄nsim tulan arearetmoq̄nqas. O Abu, ni na nanngi singilatn̄jroq̄nimqa nanngi kumbra bole kalil dauryq̄ajqa are koba soq̄nim dauryoc̄nqab. Osib Yesus qa nanngo areqalo singilatoq̄nsib aqa wau geregere ojoq̄nqab.” O ijo was, iga degsim niñgi qa Qotei pailyeq̄num.

¹² Gago Qotei wo Tamo Koba Yesus Kristus wo nanngi aiyel niñgi qa are boleinjrēq̄nu. Deqa niñgi gago Tamo Koba Yesus aqa ñam soq̄toq̄niy. Yimqa a na kamba dego nungo ñam soq̄tet̄jgoq̄nqas.

2

Yesus a bosaisoq̄nimqa Qotei aqa dal anjam gotran̄yo qaji tamo kobaquja a namoq̄na brantqas

¹ O ijo was kalil, mondoñ gago Tamo Koba Yesus Kristus a lan̄ qureq̄ na boq̄nimqa niñgi iga ti aqa singaq̄ di koroq̄om. Iga deqa niñgi anjam kiñala mer̄ngim quiy.

² Tamo qudei nanngi mareq̄nub, “Tamo Koba a bqajqa bati brantqo koboqo.” Osib olo qudei mareq̄nub, “Anjam di Qotei aqa Mondor na babtosiq̄ iga mergwo.” Olo qudei mareq̄nub, “Anjam di Qotei aqa anjam bole.” Olo tamo qudei nanngi mareq̄nub, “Anjam di Pol aqa wau qujai nanngi ti nen̄gren̄yonab iga sisiyem.” O was, niñgi nanngo anjam di qusib prugaib.

³ Nanngo anjam di gisan̄. Nanngi gisan̄ kumbra dego yeq̄nub. Deqa niñgi nanngi daurn̄jraib. Niñgi quiy. Yesus bqajqa bati di lan̄a brantqasai. Bati di brantqa laq̄nimqa kumbra qudei namoq̄na endegsi bqas. Tamo gargekoba nanngi Qotei qoreiyoc̄nsib sqab. Qotei aqa dal anjam gotran̄yo qaji tamo kobaquja a dego boleq̄ dqas. Boleq̄ dosim mondoñ a n̄jamyuwoq̄ aisim padalougetqas.

⁴ Tamo kobaquja di a diq̄oc̄nsim aqa segi ñam soq̄toq̄nsim gisan̄ qotei kalil nanngi tulan bun̄njroq̄nqas. Osim a Qotei

aqa atra tal koba miligiq gilsim di awoosim marqas, “E segi Qotei.” O ijo was, kumbra kalil di namoqna brantim Kristus a bunuqna bqas.

⁵ E nungo qureq di sosimqa tamo kobaquja deqa ningi saingoqnem. Ningi ijo anjam di olo are walngwo kiyo?

⁶ Tamo kobaquja di a bosaiunu. A bqajqa bati agi Qotei a nami atej unu. A namoqna baim deqa tamo bei na a bqajqa gam getentejunu. Gam getentetejunu qaji tamo di ningi qalie. Tamo kobaquja a bqajqa batiamqa Qotei na marim a brantqas.

⁷ Ningi qalie, tamo kobaquja di a Qotei aqa dal anjam gotranjo qaji tamo unu. A bini ulioqnsiq waueqnu. A uliesoqnimqa Qotei na gam getentejunu qaji tamo di taqal waiyim tamo kobaquja a boleq dqas.

⁸ A boleq dimqa bati deqa Tamo Koba Yesus a rian koba ti bosim aqa me mondor medabuq na puyqas. Puyimqa jagwa koba dosim dal anjam gotranjo qaji tamo kobaquja di qalsim moiyoqas. O ijo was, Yesus aqa rian dena tamo kobaquja di tulan padaltougetqas.

⁹ Dal anjam gotranjo qaji tamo kobaquja di a Satan aqa singila ti bosim aqa gisan kumbra na manwa gargekoba tamo ungasari nanqi osornjroqnas.

¹⁰ Osim aqa kumbra uge dena a na tamo ungasari padalo gam dauryeqnub qaji nanqi gisa gisanjroqnas. Tamo ungasari nanqi di Qotei na elenqa oqnsiq aqa anjam bole minjreqnaqa nanqi deqa arearetnjrosaeqnu.

¹¹ Deqa Qotei na nanjo areqalo niñaqyetrjimqa nanqi aqa anjam bole dauryqa torei uratosib Satan aqa gisan anjam dauryoqngab.

¹² Deqa iga qalieonum, tamo ungasari kalil Qotei aqa anjam bole nanjo areqaloq di singilatosaieqnu qaji nanqi di Qotei na njolawotnjsim awai ugedamu enjrqas. Di kiyayaqa? Nanqi kumbra uge uge dauryqajqa areboleboleinjreqnu deqa.

Qotei na ningi elenqajqa marsiq giltngej

¹³ Ariya ijo was kalil, Tamo Koba a na ningi tulan qalaqalaingeqnu. Deqa iga bati gaigai ningi qa are qaloqnsim Qotei binieqnum. Tulan nami Qotei na ningi elenqajqa marsiq giltngej. A ningi giltngwa osiqa endegsi are qalej, “Ijo Mondor Bole na Tesalonaika Kristen nanqi singilatntrimqa nanqi ijo segi tamo ungasari bolequja sqab. Sosib ijo anjam bole nanjo areqaloq di singilatib kumbra dena e na nanqi elenqai.” O ijo was, utru deqa Qotei na ningi giltngej.

¹⁴ Aqa are endegsi unu. Ningi gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa rian koba ti aqa singila ti unqab. Aqa are degsi sonaqa a na

ninji metnげj. A Yesus aqa anjam bole iga mare mare laqnum qaji deqa are qalsiqa ninji metnげj.

¹⁵ Deqa ijo was, ninji singila na tigeloqnsib Qotei aqa anjam kalil iga nami ninji merngoqnem qaji di dauryoqniy. Anjam kalil iga nengrenyoqnem qaji di dego ninji dauryoqniy.

¹⁶ Gago Tamo Koba Yesus Kristus wo gago Abu Qotei wo nanji aiyel na iga tulan qalaqalaigeqnub. Qotei a gaigai iga singilatgoqnsiqa iga qa are boleiyeqnu. Mondoŋ a na iga torei boletgwas. Deqa bini iga a qa tariŋoqnsim unum.

¹⁷ O ijo was, Qotei a nungo are singilatetngosim aqaryaŋgimqa ninji kumbra bole kalil geregere dauryosib wau bole bole yoqniy.

3

Pol a Tesalonaika Kristen nanji minjrej, “Ninji iga qa Qotei pailyoqniy”

¹ Ariya ijo was, gago anjam qujai bei unu. Anjam agiende. Ninji iga qa Qotei pailyoqniy. Yimqa a na iga aqaryaigimqa iga Tamo Koba aqa anjam geregere mare mare laqnqom. Laqnimqa aqa anjam di tulan kobaosim sawa sawa kalil keretoqnimqa tamo ungasari gargekoba nanji quoqnsib aqa ñam soqtoqnqab. Nami aqa anjam di nungo ambleq di dego tulan kobaej.

² Deqa ninji iga qa Qotei pailyoqniy aqa a na iga aqaryaigosim tamo kumbra uge uge yeqnub qaji nanjo banq dena iga elenqas. Ninji qalie, tamo gargekoba nanji Yesus qa nanjo areqalo singilatosaieqnub.

³ Ariya ninji quiy. Tamo Koba a gisan tamo sai. Anjam kalil a mareqnu qaji di a bole dauryeqnu. Deqa a ninji singilatngosim taqatngimqa Satan na ninji ugeugeingwa kere-sai.

⁴ Iga Tamo Koba aqa ñam na qalieonum, anjam kalil iga nami ninji merngoqnem qaji di ninji dauryeqnub. Bunuqna dego ninji dauryoqnsib sqab.

⁵ Gago are koba endegsi unu. Tamo Koba a na nungo are prugtetngimqa ninji Qotei aqa qalaqalaiyo kumbra geregere qalieosib dauryoqniy. Osib singila na tigeloqnsib gulbe qoboiyoqniy. Agi Kristus a nami singila na tigeloqnsiq gulbe qoboiyoqnej dego kere.

Ninji kalil wauoqniy

⁶ O ijo was kalil, gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa ñam na iga anjam bei ninji endegsi merngwom. Kristen was qudei nanji gago anjam iga nami ninji merngoqnem qaji di dauryqa uratosib deqa nanji wauqajqa asginjreqnu. Deqa ninji na was nanji di qoreinjrsib sasaloiy. Ninji nanji koba na saib.

⁷ Niŋgi gago kumbra dauryoqnsib soqniy. Gago kumbra di niŋgi qalie. Iga nami niŋgi koba na sosimqa iga wauqajqa asgigosaiognej.

⁸ Iga nuŋgo iŋgi uyo laŋa yaingosaioqnem. Iga gago segi iŋgi awaiyoqnsim uyoqnem. Iga niŋgi gulbe eŋgwa uratosim deqa iga qanam ti qolo ti waukobaoqnem.

⁹ Bole, iga Qotei aqa anjam maro tamo unum deqa iga nuŋgo silali iŋgi iŋgi laŋa yaingwa kere. Di iga uratoqnem. Iga endegsi are qaloqnem. Iga wauoqnsim gago segi iŋgi awaiyoqnsim uyoqnimqa gago kumbra di niŋgi unoqnsib bole qa maroqnsib dauryoqngab.

¹⁰ Niŋgi qalie, iga niŋgi koba na sosimqa endegsi merngoqnem, “Tamo a wauqasai di a iŋgi uyqasai dego.”

¹¹ Ariya iga anjam endegsi quem, “Nuŋgo ambleq di tamo qudei naŋgi wauqajqa asginjreanu. Naŋgi laŋa sosibqa yomu anjam koba laŋa laŋa mareqnu.”

¹² Deqa iga Tamo Koba Yesus Kristus aqa ñam na tamo naŋgi deqaji endegsi minjrcom, “Niŋgi lawo na sosib wauoqnsib nuŋgo segi iŋgi awaiyoqnsib uyoqniy.”

¹³ O ijo was, niŋgi kumbra bole yqajqa asgingaiq.

¹⁴ Kristen was qudei naŋgi gago anjam iga neŋgrenyonum qaji endi uratibqa niŋgi na naŋgi taqal breinjrib isaq gileb. Yiŋqa naŋgo kumbra uge deqa naŋgi jemainjrças.

¹⁵ Tamo naŋgi di nuŋgo jeu tamo edegaib. Niŋgi endegsib are qaloqniy, “Tamo naŋgi di gago Kristen was. Deqa iga Qotei aqa anjam minjroqnsim naŋgi olo tingitnjroqngom.” Niŋgi degsib are qaloqniy.

Pol a kaiye anjam neŋgrenyosiq Tesalonaika Kristen naŋgoq qarinyej

¹⁶ Tamo Koba a are lawo qa utru. Deqa a na nuŋgo are latetŋgimqa niŋgi gaigai are lawo soqniy. Tamo Koba a niŋgi kalil koba na soqnebe.

¹⁷ E Pol. E ijo segi baŋ na kaiye anjam endi neŋgrenyosim nuŋgoq qarinyonum. E ijo anjam kobotqa laqnsimqa e degye-qnum. Di ijo kumbra.

¹⁸ Gago Tamo Koba Yesus Kristus a niŋgi kalil qa are boleiyeme. Bole.

1 TIMOTI

¹ E Pol. Kristus Yesus na e qarınbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Kristus Yesus aqa Abu Qotei wo nanği aiyel na e wau di ebeb. Qotei na iga elenėj deqa iga Yesus a olo lan qureq na bam unqajqa deqa tariñoqnsim unum.

² O Timoti, e anjam endi nenğrenyosim inoq qarınyonum. E nami Yesus aqa anjam bole ni mermonam qusımqa ino areqaloq di singilatem. Deqa ni ijo anğro bole bulonum. Gago Abu Qotei wo gago Tamo Koba Kristus Yesus wo nanği aiyel ni qa dulosib are boleınjrimqa ni lawo na soqnime.

Iga gisañ anjam kalil gotranıyoqnqom

³ E Masedonia sawaq gilqa osımqa ni endegsi mermem, “Ni Efesus qureq di soqne.” Ariya bini e anjam di pulutosiy ni mermqai, “Ni Efesus qureq di olo soqne.” O Timoti, qure dia tamo qudei nanği Qotei aqa anjam marqa oqnsib gisañ anjam bei ti turtoqnsib tamo unğasari nanği minjreqnub. Deqa ni Efesus qureq di sosımqa tamo nanği di singila na endegsi minjroqne, “Ninği gisañ anjam di plaltoqnaib.”

⁴ O Timoti, gisañ tamo nanği di lanja sa anjam ti nanğo moma nanğo ñam qa ti anjam koba lanja lanja mareleneqnub. Deqa ni na tamo nanği di minjrimqa nanğo kumbra di uratqab. Nanğo anjam dena tamo unğasari nanğo areqalo tulan ugeugeiyetnjreqnu. Deqa tamo unğasari nanği di Qotei qa nanğo areqalo singilatqa yeqnab gisañ tamo nanğo anjam dena nanği getentnjreqnu. Deqa inği bole bole Qotei na iga egeqnu qaji di nanği qalieqa keresai.

⁵ Gago wau agiende. Iga na tamo unğasari nanği Yesus aqa anjam minjreqnam nanği a qa nanğo areqalo singilatoqnsib endegsi poinjreqnu, “Bole, iga Qotei aqa ñamgalaq di une saiqoji unum.” Degsi poinjreqnaqa nanği are bole ti sosib qalaqalaiyo kumbra dauryeqnub.

⁶ O Timoti, tamo qudei nanği kumbra di urateqnub deqa nanği tulan nanarioqnsibqa anjam lanja lanja mareleneqnub.

⁷ Bole, nanği Qotei aqa dal anjam plaltqajqa arearetnjreqnaqa mareqnub, “Anjam iga plalteqnum qaji endi anjam bole.” Ariya anjam nanği plalteqnub qaji di aqa utru nanği segi poinjrosaiqnu.

⁸ Iga qalieonum, Qotei aqa dal anjam a bolequja. Ariya iga dal anjam geregere daurqasai di dal anjam dena iga aqaryaigwa keresai.

⁹ Ni que. Qotei a tamo bole nanği qa osiq dal anjam atosai. A dal anjam gotranıyo qaji tamo nanği qa osiq dal anjam

atej. Nanjo kumbra uge agiende. Nanji diqoqnsib Qotei qoreiyoqnsib une ateqnub. Osib Qotei aqa kumbra dauryqa uratoqnsib olo mandam qaji kumbra uge uge yeqnub. Nanji nanjo ai abu ñumsib moiyoqnsib. Osib tamo qudei nanji dego ñumelenqnsib.

¹⁰ Nanji sambala kumbra yoqnsib laqnub. Nanji unja wo nerenqa uratoqnsib tamo bei bei wo nerenqnsib sambala kumbra yeqnub. Nanji tamo qudei bajinelenqnsib nanji kanjal tamo ateqnub. Nanji gisan anjam koba maroqnsib olo puluoqnsib nanjo gisan anjam di singilateqnub. Osib kumbra uge uge gargekoba yeqnub. Nanjo kumbra de ti Qotei aqa anjam bole ti ombla jeu atoqnsib unub.

¹¹ Qotei na e qarinqbej deqa e aqa anjam bole di mare mare laqnum. Anjam di rian koba ti unu. Iga areboleboleigwajqa utru agi Qotei a segi.

Qotei a Pol qa dulej

¹² Gago Tamo Koba Kristus Yesus a na e singila ebsiqa marej, “Pol a ijo wau tamo bole sqas. A ijo wau uratqasai.” Osiq e giltbosiq aqa wau ijo banq di atej. Deqa e a tulan binjiyeqnum.

¹³ Bole, nami e Yesus aqa ñam misilinjoqnsim a jeutoqnsim a qa anjam uge uge maroqnm. E nanari tamo sosim ijo areqalo Yesus qa singilatqa uratoqnm deqa e kumbra uge di yoqnm. Yeqnam bati di Qotei a e qa dulej.

¹⁴ Osiq a e qa are tulan boleiyosiq ijo are tigeltetbej deqa bini e gago Tamo Koba Kristus Yesus qa ijo areqalo singilatoqnsim qalaqalaiyo kumbra dauryeqnum.

¹⁵ Anjam bei agiende. Kristus Yesus a une tamo nanji elenqa osiq deqa mandamq aiyej. Tamo kalil nanji anjam di qusib marqab, “Bole.” O Timoti, e nami une gargekoba yoqnm deqa e une tamo kalil nanji tulan bunjroqnm.

¹⁶ Yesus Kristus a une tamo nanji qa tariqsokobaiyeqnu. Aqa kumbra di tamo ungasari kalil nanji qalieqajqa deqa a matiq e qa dulej. Di kiyayaqa? Nanji Yesus aqa kumbra di qalieosib a qa nanjo areqalo singilatosib ñambile gaigai sqajqa deqa.

¹⁷ Qotei a bati gaigai gago Mandor Koba sqas. A moiqa keresai. Iga a unqa keresai dego. A segi Qotei bole. Deqa iga aqa ñam soqtoqnsim a binjiyoqnsim. Bole.

Pol a Timoti minjej, “Ni qoto tamo bulosim kumbra uge kalil gotranjoqne”

¹⁸ O ijo angro Timoti, Kristen gate nanji nami Qotei aqa medabu osib ni qa anjam bantosib wau emeb. E deqa are qalsimqa anjam endi inoq qarinyonum. Deqa ni sisiosim daurye. Kristen gate nanjo anjam babteb qaji dena ni singilatmoqnmqa ni qoto tamo bulosim kumbra uge kalil gotranjoqne.

¹⁹ Gotranjoqnsimqa ino areqalo Yesus qa bole singilatoqne. Osim qalieqam, ni Qotei aqa n̄amgalaq di une saiqoji unum. O Timoti, tamo qudei nan̄gi nan̄go uneq di tulan̄ sougetejunub deqa nan̄gi Yesus aqa anjam bole qalieqa keresai. Qotei na nan̄go kumbra tingitetn̄jrqa yeqnaq nan̄gi olo urateqnu. Nan̄gi Yesus qa nan̄go areqalo singilatqa asginjreqnaqa qobun̄ a sargumq di paraeqnu dego kere nan̄gi areqalo uge uge dauryoqnsib laqnu. Kumbra dena nan̄gi tulan̄ ugetn̄jrqa.

²⁰ Agi Himeneus Aleksander wo nan̄gi aiyel kumbra uge deqaji yeqnu. Deqa e na nan̄gi aiyel Satan aqa ban̄q di atem. Di kiyaqqa? Nan̄gi aiyel endegsi poin̄jrqaqqa, “Bole, iga olo Qotei misilinyqasai.”

2

Iga tamo un̄gasari kalil nan̄gi qa pailyoqn̄qom

¹ O Timoti, e anjam kobaquja bei endegsi mermit ni qusim daurye. Ni na Kristen nan̄gi minjroqnm̄qa nan̄gi tamo un̄gasari kalil qa pailyoqnsib Qotei bin̄jiyoqnebe.

² Osib mandor kokba ti sawa taqato qaji tamo kalil nan̄gi qa ti dego Qotei pailyoqnebe. Yim nan̄gi na iga geregere taqatgesoqnb̄qa iga kalil lawo na sosim kumbra Qotei a areareteqnu qaji di dauryoqn̄qom.

³ Pailyo deqaji Qotei aqa n̄amgalaq di tulan̄ boledamu. Qotei agi iga elen̄ej qaji.

⁴ Qotei aqa are koba endegsi unu. A na tamo un̄gasari kalil nan̄gi elen̄amqa nan̄gi aqa anjam bole poin̄jrim ojesqab.

⁵ Iga qalie, Qotei a segi qujai Qotei bole. Kristus Yesus a segi qujai iga Qotei ti gago ambleq di tigelesosiq̄a yeba waiyej unu.

⁶ Yesus a moiqajqa bati kereonaqa a bosiqa tamo un̄gasari kalil nan̄gi elen̄qa marsiq̄a aqa segi n̄ambile uratosiq̄ moiyej. Aqa kumbra dena Qotei na iga endegsi osorgej, a na tamo un̄gasari kalil nan̄gi elen̄qajqa are koba unu.

⁷ Qotei na e giltbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. E aqa anjam palontqajqa wau ti. E bole mermonum. E gisaḥosai. E aqa anjam plaltoqnitqa sawa bei bei qaji nan̄gi poin̄jrim Yesus qa nan̄go areqalo singilatqajqa deqa osiq̄ e wau ebej.

⁸ Deqa ni na Kristen tamo qure qure kalilq̄ di unub qaji nan̄gi minjroqnm̄qa nan̄gi min̄jin̄ ti ḥirin̄ ti uratosib Qotei aqa segi kumbra boleq̄ di sosib nan̄go ban̄ soqtoqnsib pailyoqnebe.

Un̄gasari nan̄gi Qotei aqa anjam dauryosib wau bole bole yoqn̄qab di nan̄go wala bole

⁹ Ni na Kristen un̄gasari nan̄gi minjroqnm̄qa nan̄gi areqalo bole na gara jigoqnebe. Nan̄gi diqoqnsib nan̄go gate ban̄ga

walatoqnaib. Osib kolilei na ti wala bole na ti nanjo jejamu maqtosib gara wala ti jigonaib.

¹⁰ Ni na ungasari nanji minjroqnimqa nanji Qotei aqa anjam dauryoqnsib wau bole bole yoqnebe. Di nanjo wala bole.

¹¹ Ungasari nanji nanjo segi nam aguq atoqnsib medabu getentoqnsib Qotei aqa anjam quoqnebe.

¹² Nanji Qotei aqa anjam plaltaib. Osib tamo nanjo gate saib. E na nanji saidnironum. Nanji medabu getentosib anjam segi quoqnebe.

¹³ Ni que. Qotei a Adam namoqna gereiyosiq bunuqna a Iv gereiyej.

¹⁴ Satan na Adam gisan anjam minjosai. A na Iv gisan anjam minjnaq qusiq dauryej. Osiq deqa a une atej.

¹⁵ Deqa ni na ungasari nanji minjroqnimqa nanji angrotoqnsib angro qa wauoqnebe. Nanji wau di yoqnsib gaigai Yesus qa nanjo areqalo singilatoqnebe. Osib qalaqalaiyo kumbra dauryosib Qotei aqa segi kumbra boleq di sosib nanjo segi jejamu taqatoqnebe. Yim deqa Qotei na nanji elenqas.

3

Tamo bei a Kristen nanjo gate sqa marsimqa a kumbra bole bole dauryoqnem

¹ O Timoti, ijo anjam endi bole. Deqa ni que. Tamo bei a Kristen nanjo gate sqajqa are qalqas di kere. Di wau bolequja.

² Deqa ni unime. Tamo bei a Kristen nanjo gate sqa marsimqa a kumbra bole bole dauryoqnem. Yim tamo ungasari nanji aqa jejamuq di une bei unqasai. Tamo di a unja aiyeltaiq. A unja qujai segi esoqnem. Osim aqa segi so geregere taqatosim areqalo bole ti soqnem. Tamo lanaj nanji aqa meq boqnbqa oqnsim geregereinjroqnem. A Qotei aqa anjam palontqajqa wau geregere poiyim anjam palontoqnem.

³ A ya uge uyoqnsim nanarioqnaiq. A urur minjin oqim gotoqnaiq. A lawo na soqnem. A silali koba ti sqajqa are qaloqnaiq.

⁴ A na aqa unja ti aqa angro nanji ti geregere taqatnjroqnebe. Yim aqa angro nanji aqa anjam geregere quoqnsib dauryoqnebe.

⁵ A aqa segi unja ti aqa angro nanji ti geregere taqatnjrqasai di a Kristen nanji geregere taqatnjrqasai keresai dego. Deqa a Kristen nanjo gate sqa keresai.

⁶ Ni Kristen tamo bunuj a gate ataim. A gate sqas di a diqosim aqa segi ñam soqtim Qotei na nami Satan ñolawotej dego kere a ñolawotqas.

⁷ Deqa ni tamo bei a Kristen nanjo gate atqa osimqa ni aqa kumbra endeqaji unsim a gate ate. A tamo ungasari Qotei qaliesai qaji nanjo ñamgalaq di ñam bole ti unu. A ñam bole ti sqasai di a gate ataim. Tamo deqaji a gate sqas di tamo qudei nanji a misilinjibqa Satan na a tulan ugeugeiyim a aliemq di sobulqas.

Kristen nanjo wau tamo nanji areqalo bole ti sosib wauo-qnebe

⁸ Tamo qudei nanji Kristen nanjo wau tamo sqa marsibqa nanji dego areqalo bole ti sosib kumbra bole bole yoqnebe. Nanji medabu aiyeltaib. Nanji ya uge uyoqnsib nanarioq-naib. Nanji tamo nanjo silali yainjrqaqqa are koba qalaib.

⁹ Nanji Qotei aqa ñamgalaq di are gulbe saiqoji sosibqa uli anjam Qotei a nami babtej qaji di singila na ojoqnebe. Uli anjam di iga nami qusim Qotei qa gago areqalo singilatam.

¹⁰ O Timoti, ni na Kristen nanjo wau tamo nanji geregere peleinjime. Nanji wau bole yibqa ni di unsim nanji wau tamo ate.

¹¹ Nanjo ñauñ nanji dego areqalo bole ti sosibqa kumbra bole bole yoqnsib nanjo segi so geregere taqatosib wau kalil Qotei na nanji enjrej qaji di geregere ojoqnebe. Nanji yomu anjam maroqnaib.

¹² Kristen nanjo wau tamo nanji uña aiyeltaib. Nanji uña qujai segi esoqneb. Sosibqa nanjo ñauñ nanji ti nanjo angro nanji ti geregere taqatnjoqnebe.

¹³ Kristen nanjo wau tamo nanji wau bole yoqnqab di nanji ñam bole ti sosib nanjo areqalo Kristus Yesus qa bole singilatoqnqab. Deqa nanji Yesus aqa anjam mare mare laqaja ulaqasai.

Qotei aqa kumbra nami uliesoqnej qaji di tulan kobaquja

¹⁴ O Timoti, e inoq urur bosiy numqajqa are koba unu. Ariya e mati anjam endi nengrenyosim inoq qarinyonum.

¹⁵ E inoq urur bqa keresaiamqa ni ijo anjam endi sisiyame. Osim kumbra bole kalil Qotei na Kristen nanji dauryqa areareteqnu qaji di ni geregere poimqas. Kristen nanjo utru agiende. Nanji Qotei ñambile so qaji aqa segi tamo ungasari unub. Nanji tal ai bul tigeloqnsib Qotei aqa anjam bole singilateqnu.

¹⁶ Iga kalil medabu qujaitoqnsim endegsi mareqnum, "Qotei aqa kumbra nami ulitesoqnej qaji di tulan kobaquja." Aqa kumbra agiende, A segi tamo bulyonaqa tamo ungasari nanji a unoqneb.

Aqa kumbra bole kalil Mondor Bole na babtosiq iga osorgej. Lan angro nanji dego a unoqneb.

Aqa wau tamo nanji sawa bei beiq giloqnsibqa aqa anjam mare mare laq nub.

Mandamq endi tamo ungasari nanji a qa nanjo areqalo singilateq nub.

Qotei na a olo osiq lan qureq osi oqnaqa a dia ñam kobaquja ej.

4

Gisanj tamo nanji mondonj bqab

¹ Qotei aqa Mondor a anjam endegsi babtej. Diño bati jojomoqnmqqa tamo ungasari gargekoba nanji Yesus qa nanjo areqalo singilatqa uratoqnqab. Nanji gisanj mondor ti mondor uge uge ti nanjo anjam qusib dauryoqnqab.

² Dauryoqnibqa gisanj tamo nanji na nanjo areqalo tulan niñaqyetnjribqa nanji nanjo segi une poinjrqa keresaiinjr qas.

³ Gisanj tamo nanji dena anjam uge endegsib tamo ungasari nanji minjroqnqab, “Ningi unjataib. Ningi tamotaib. Ningi damu uyaib. Di getento kalil.” O Timoti, anjam di gisanj. Qotei na inji inji kalil atelenej deqa iga inji inji di oqa maroqnsim Qotei binjiyoqnsim oqnqom. Iga Qotei aqa anjam bole qalieosim gago areqaloq di singilatejunum deqa iga inji inji di oqnqom.

⁴ Iga qalie, inji inji kalil Qotei na atej qaji di bole. Deqa iga inji bei getentqasai. Iga Qotei binjiyoqnsim inji inji kalil di oqnqom.

⁵ Inji inji di Qotei aqa segi inji bole tintinj. Qotei a gago pailyo na ti aqa segi anjam na ti inji inji di boleteqnu.

Pol na Timoti minjej, “Ni Yesus aqa wau tamo bole soqne”

⁶ O Timoti, ni na ijo anjam kalil endi gago Kristen was nanji minjroqne. Ni degyqam di ni Kristus Yesus aqa wau tamo bole sqam. Yimqa anjam bole ni ino areqaloq di singilateqnum qaji dena ti powo bole ni osim dauryeqnum qaji dena ti ni olo torei singilatmesqas.

⁷ Tamo qudei nanji lanja sa anjam uge uge mareq nub. Anjam dena tamo ungasari nanji nanaritnjreqnu. Deqa ni anjam di qoreiyosim Qotei aqa kumbra dauryqajqa singilaoqne.

⁸ Ni qalie, iga gago jejamu qaloqnsim geregere taqatoqnqom di iga singila oqnsim sqom. Kumbra dena iga kiñala aqaryaigwas. Di gago jejamu segi aqaryaiyqas. Ariya iga Qotei aqa kumbra dauryqajqa singilaoqnqom di iga mandamq endi so bole sosim mondonj dego iga ñambile gaigai sqom. Kumbra dena iga torei aqaryaigwas.

⁹ O Timoti, anjam di bole. Tamo kalil nanği qusib marqab, “Bole.”

¹⁰ Qotei nambile unu qaji a na tamo unğasari kalil nanği elenqajqa waueqnu. Od, a na tamo unğasari a qa nanço areqalo sinğilateb qaji nanği bole elenej koboço. Deqa iga Qotei qa tariñoqnsim unum. Utru deqa iga gaigai sinğila na aqa wau ojeqnum.

¹¹ Ijo anjam kalil endi ni na plaltoqnsim Kristen nanği minjroqne.

¹² O Timoti, tamo qudei nanği ni qa mareqnu, ni anğro kiñala. Tamo nanği dena ino ñam ugetetmaib. Ino anjam maro ti ino walwel ti di ni geregere taqatosim kumbra bole segi yoqne. Osim qalaqalaiyo kumbra dauryoqnsim Qotei qa ino areqalo sinğilatoqnsim Qotei aqa nãngalaq di tamo bole une saiqoji soqne. Soqnim Kristen nanği ino kumbra di unoqnsib ni daurmoqnaqab.

¹³ Ariya e inoq urur bqasai di Kristen nanği louqa ko-rooqnuqnaq ni tigelooqnsim Qotei aqa anjam nenğrenq di unu qaji di sisiyoqnsim anjam aqa damu palontoqne. Osim nanği Qotei aqa gam bole osornjroqne.

¹⁴ Nami Kristen gate nanği ino gateq di nanço ban atnaqnaq Qotei na ni sinğila emej. Bati di tamo bei na Qotei aqa medabu osiq ni qa anjam bei babtej. Deqa ni sinğila di oqnsim Qotei aqa wau ojqa asgimaiq.

¹⁵ Ni gaigai wau di geregere taqatosim sinğila na wauoqne. Yimqa Kristen kalil nanği ino kumbra di unoqnsib maroqnaqab, “Ni Qotei aqa wau bole yeqnum.”

¹⁶ Ni ino segi kumbra ti ino anjam maro ti geregere taqatosim sinğila na Qotei aqa wau yoqne. Yimqa Qotei na ni ti tamo unğasari kalil ino anjam queqnuqnaq qaji nanği ti elenqas.

5

Kristen kalil nanği gago was, jaja, ai abu bul unub

¹ O Timoti, ni na tamo qeli nanği njirintjroqnaim. Ni lawo na nanği tingitnjroqne. Ni nanği tingitnjrqa osimqa nanği ino abu bul lawo na tingitnjroqne. Anğro meli nanği ti anğro wala nanği ti dego lawo na tingitnjroqne. Ni nanği tingitnjrqa osimqa nanği ino was bul lawo na tingitnjroqne.

² Unja qeli nanği dego tingitnjrqa osimqa nanği ino ai bul lawo na tingitnjroqne. Unja meli nanği dego tingitnjrqa osimqa nanği ino jaja bul lawo na tingitnjroqne. Ni Qotei aqa nãngalaq di une saiqoji sosimqa unja meli nanği tingitnjroqne.

Unja qobul nanği taqatnjraqajqa anjam

³ Nungo ambleq di uña qobul nanği unub. Nanği qudei anğro saiqoji. Deqa ni na uña qobul nanği di kumbra bole osornjroqne.

⁴ Uña qobul qudei nanço anğro ti moma ti soqnib ni na nanği endegsi minjre, “Nunço ai ti moma ti nanği qobulonub deqa ninği na nanği taqatnjroqnsib inği inği enjroqniy. Nunço wau bole agide. Ninği nami anğro kiñilala sonabqa nanği waukobaoqnsib ninği gereinçoqne. Bini nanği qobulonub deqa ninği na kamba nanği taqatnjroqniy. Ninği kumbra degyqab di Qotei a ninği qa tulañ areboleboleiyqas.”

⁵ Uña qobul qudei nanği anğro saiqoji. Nanği segi unub. Nanği Qotei qa nanço areqalo singilatoqnsib a qa tariñoqnsib qolo ti qanam ti pailyoqnsib unub.

⁶ Ariya nanği qudei nanço segi jejamu qa areqalo uge uge dauryeqnub. Deqa nanği moyobulejunub.

⁷ Deqa ni na uña qobul nanği di minjroqnimqa nanği Qotei pailyoqnsibqa kumbra bole bole dauryoqnebe. Nanği kumbra degyqab di nanği tamo unğasari kalil nanço ñamgalaq di une saiqoji sqab.

⁸ Ariya ni que. Tamo bei na aqa segi tal qujai nanği gereinjrqsai di a kumbra tulañ ugedamu yqo. A Yesus qa aqa areqalo singilatqa uratobulqo. Ni une. Tamo nanği Qotei qaliesai qaji nanği kumbra uge deqaji yosaieqnub.

⁹ O Timoti, ni uña qobul nanço ñam nenğrenyim Kristen nanği na inği inği qa aqaryainjroqnaqab. Ni uña qobul endeqaji nanço ñam nenğrenye. Nanği uña qeli wausau 60 onub. Nanği nami tamo qujai segi esoqne.

¹⁰ Nanği wau bole bole yoqne deqa nanği tamo unğasari nanço ñamgalaq di uña bolequja. Nanği na nanço anğro nanği gereinjroqnsib boletnjroqne. Tamo lanaj nanği nanço meq beqnabqa oqnsib gereinjroqne. Nanği na Kristen nanço sinğa yansetnjroqne. Tamo unğasari nanği gulbe ti sonabqa nanği na aqaryainjroqne. Nanği wau bole bole yqajqa singilaoqne. O Timoti, ni uña qobul deqaji nanço ñam nenğrenyim Kristen nanği na inği inği qa aqaryainjroqnaqab.

¹¹ Ariya uña qobul meli nanği singila bole unub deqa ni nanço ñam nenğrenyaim. Nanği qudei olo tamo oqajqa are prugnjqre naq Kristus qoreiyeqnub.

¹² Nanği nami anjam singilatosib mareb, “Iga olo tamo oqasai. Iga Kristus aqa wau segi ojgom.” Ariya nanço anjam di nanği bunuqna uratosib olo tamo oqajqa are prugnjqre. Deqa nanği unetonub.

¹³ Nanço kumbra uge bei agiende. Nanği lalie kobaeqnub. Di segi sai. Nanği ta talq giloqnsib anjam laña laña maroqnsib

yomu anjam quqwjaja tulan arearetnjreqnu. Anjam uge uge iga marqajqa getento qaji di nanği mare mare laqnub.

¹⁴ Deqa e are qalonum, uña qobul meli deqaji nanği olo tamo osib anğrotoqnsib nanço segi tal gereiyonqab di kere. Nanği degyqab di jeu tamo nanği na Kristen nanği misilinjrqa keresai.

¹⁵ Ni qalie, uña qobul meli qudei nanği Qotei aqa gam bole uratoqnsib olo Satan dauryeqnub.

¹⁶ Ariya Timoti, ni que. Unğasari qudei Yesus qa nanço areqalo singilateqnub qaji nanço ai nanği qobulonub. Deqa ni na nanği minjrimqa nanği nanço ai nanği taqatnjroqnsib inği inği enjroqnaqab. Yimqa Kristen nanği na gulbe di qoboiyqasai. Uña qobul anğro saiqoji unub qaji nanği segi Kristen nanği na taqatnjroqnsib inği inği qa aqaryainjroqnaqab.

Kristen gate nanği wau bole yeqnub deqa iga na nanği gereinjroqnaqom

¹⁷ Kristen gate nanği wau bole yeqnub deqa ni na tamo unğasari nanği minjrimqa nanği Kristen gate nanço ñam soqtetnjroqnsib inği inği qa aqaryainjroqnebe. Kristen gate qudei nanği Qotei aqa anjam palontqajqa waukobaoqnsib Qotei aqa gam bole tamo unğasari nanği osornjreqnub. Deqa ni na tamo unğasari nanği minjrimqa nanği Kristen gate nanği di tulan geregereinjroqnebe.

¹⁸ Iga qalie, tamo nanği wauqab di nanço awai oqab. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenğrenyeb unu, “Makau nanği waukobaoqnsib inği ñenği paraparaiyoqnsib aqa sau taqal ateqnub. Deqa ninği na makau nanği damu uyqa saidnjraib.”

¹⁹ Ariya Timoti, tamo qujai na ni mermqas, “Kristen gate bei a une yqo.” Degsi mermqas di ni aqa anjam quetaim. Ariya tamo aiyel kiyo tamo qalub kiyo nanği na degsib mer-mibqa ni nanço anjam di quetnjre.

²⁰ Kristen gate qudei nanği une yoqnbqa ni na nanği joqsim Kristen gate kalil nanço ulatamuq di tigeltjnrsim nanço une boleq atsim njriñtjnre. Yimqa Kristen gate kalil nanği ino kumbra di unsib nanği dego une yqajqa ulaqab.

Pol na Timoti minjej, “Ni Qotei aqa wau geregere taqatime”

²¹ O Timoti, Qotei aqa lan anğro nanği ti Kristus Yesus ombla nanço ñamgalaq di e singila na anjam endegsi ni mermqai. Wau kalil e ino banq di atem qaji di ni bole taqatosim wauoqne. Ni que. Ni ino leñ qujai nanği ti tamo ñam ti nanği segi geregereinjroqnaim. Ni tamo kalil nanği turtnjrsim geregereinjroqnime.

²² Ni tamo bei a Kristen nanço gate atqa osimqa ino banq aqa gateq di urur ataim. Ni grotqam di a bunuqna une yimqa ni

a ombla une oqam. Deqa ni ino segi so geregere taqatosim Qotei aqa ñamgalaq di une saiqoji soqne.

²³ Ariya Timoti, ni mene jaqatinmeqnu deqa ni bunuqna ya segi uyaim. Ni ya ti wain ti turtosim uyoqne. Yim ino mene olo boleqas.

²⁴ Tamo qudei nanqo une boleq di unu. Qotei na tamo nanqi di awai uge enjrqas. Tamo qudei nanqo une uliejunu. Bunuqna nanqo une di dego boleq dqas.

²⁵ Dego kere tamo nanqo kumbra bole qudei boleq di unu. Kumbra bole qudei boleq dosaiunu. Kumbra di dego boleq dqas. Kumbra di gaigai uliesqa keresai.

6

Kanqal tamo nanqi kumbra bole segi yoqnebe

¹ Ni na Kristen kanqal tamo nanqi minjrimqa nanqi nanqo wau qa gate nanqo ñam soqtoqnsib nanqo sorgomq di geregere soqnebe. Yimqa wau qa gate nanqi Qotei aqa ñam ti Yesus aqa anjam ti misilinyqa keresai.

² Kristen kanqal tamo qudei nanqo wau qa gate nanqi dego Kristen. Deqa ni na kanqal tamo nanqi di minjrimqa nanqi endegsib are qalaib, “Gago wau qa gate nanqi gago Kristen was. Deqa unqum, iga nanqo anjam gotranjoqnqom.” Nanqi degsib are qalaib. Ni na nanqi minjrimqa nanqi endegsib are qalqab, “Gago wau qa gate nanqi Yesus qa nanqo areqalo siñgilateqnu. Deqa iga nanqi qalaqalainjroqnqom.” Nanqi degsib are qalqab di nanqi nanqo wau qa gate nanqi geregere wauetnjroqnqab. O Timoti, ni ijo anjam di plaltoqnsim Kristen nanqi minjroqne.

Tamo nanqi silali koba oqajqa are qalqab di Satan na nanqi uneq breinjrqas

³ Gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa anjam kalil bole. Di gisan anjam sai. Iga anjam di ojgom gam dena iga Qotei aqa kumbra geregere qalieosim dauryqom. Ariya tamo qudei nanqi degyosaieqnu. Nanqi Yesus aqa anjam di uratoqnsib olo anjam bei Yesus aqa anjam ti ombla kerekereosai qaji di palonteqnu.

⁴ Tamo deqaji nanqi nanqo segi areqalo dauryqajqa tulan arearetnjreqnaqa diqoqnsib laqnu. Nanqi powo sai qoji sosisbqa anjam qudei qa laña laña njirinjoqnsib ñam qudei qa anjam na qotoqnsib unub. Anjam dena nanqo are ugetetnjreqnaqa nanqi qotoqnsibqa misilin anjam koba maroqnsib areqalo uge ti laqnu.

⁵ Osib nanqi gaigai njirin anjam koba maroqnsib areqalo uge uge na niñaqoqnsib laqnu. Nanqi Qotei aqa anjam bole poinjrosai bole sai. Deqa nanqi endegsib are qaleqnu, “Iga

Qotei aqa kumbra dauryqom gam dena iga ñoro koba ti sqom.” O Timoti, nanjo anjam di gisanj.

⁶ Bole, iga Qotei aqa kumbra dauryqom gam dena iga lan goge qaji ñoro koba oqom. Jejamu qa inji inji Qotei na egeqnu qaji di iga oqnsim mareqnum, “Inji di iga qa kere.” Iga degsi mareqnum gam dena dego iga lan goge qaji ñoro bole oqom.

⁷ Iga qalie, iga nami ñambabem di iga inji inji ti ñambabosai. Bunuqna iga moiqom di iga inji inji ti olo moiqasai dego.

⁸ Deqa iga endegsi marqom, “Iga inji uyo ti gara ti yala eqnum di kere.”

⁹ Ariya tamo nanji silali koba oqajqa are qaleqnu qaji nanji Satan na walawalainjroqnsiq uneq breinjreanu. Aliem na wagme nanji ojeleneqnu dego kere. Deqa nanji kumbra uge uge yqajqa are prugnjqreanaqa kumbra dena nanji tulan ugetnjreanu. Mondon nanji torei padalqab.

¹⁰ Tamo deqaji nanji silali tulan qalaqalaiyeqnu. Nanjo kumbra di agi kumbra uge uge kalil qa utru. Kumbra dena tamo qudei nanji titnjreanaqa nanji Yesus qa nanjo areqalo singilatqa uratoqnsib gulbe gargekoba iteqnu.

Tamo ungasari Yesus qa nanjo areqalo singilateqnu qaji nanji ñambile bole oqab

¹¹ O Timoti, ni Qotei aqa tamo bole unum deqa ni kumbra uge kalil torei qoreiyosim taqal ate. Osim ni kumbra bole bole yoqnsim Qotei aqa kumbra dauryoqnsim a qa ino areqalo singilatoqnsim tamo ungasari nanji qalaqalainjroqne. Osim ni singila na tigeloqnsim gulbe kalil qoboioqnsim tamo ungasari nanji lawo kumbra osornjroqne.

¹²⁻¹³ Tamo ungasari Yesus qa nanjo areqalo singilateqnu qaji nanji singila na gurgurobuloqnsib bubuqnu. Deqa Timoti, ni singila na ururoqne. Osim dena ni ñambile gaigai sqam. Nambile di Qotei na ni emqajqa are qalsiq metmej. Qotei a na qujai inji inji kalil ñambile enjreanu. Ni tamo ungasari gargekoba nanjo ñamgalaq di Kristus Yesus aqa ñam ubtoqnem. Deqa Yesus agi nami Pontius Pailat aqa ulatamuq di anjam maroqnej qaji aqa Abu Qotei wo nanjo ñamgalaq di e ni singila na endegsi mermqai.

¹⁴ Anjam ni qusim ojejunum qaji di ni geregere dauryoqne. Ni anjam di ugetaim. Ugetqasai di tamo nanji ni misilinqa keresai. Ni anjam di dauryosim gilsim gilsim gago Tamo Koba Yesus Kristus a olo lan qureq na brantim ni unqam.

¹⁵ Yesus bqajqa bati di Qotei a segi na bati atim a bqas. Gago are boletetgwajqa utru agi Qotei a segi. A segi qujai mandam ti inji inji kalil ti taqatejunu. A mandor kokba kalil nanjo Mandor Koba. A tamo kokba kalil nanjo Tamo Koba.

16 A segi qujai moiyosaieqnu. A suwan̄oq di unu. Aqa suwan̄ di kobaquja. Deqa iga aqa areq di brantqa keresai. Tamo bei na nami aqa ulatamu unosaiognej. Tamo bei na a unqa keresai. Deqa iga kalil gaigai aqa ñam soqtoqn̄om. A bati gaigai singila koba ti sqas. Bole.

Ñoro tamo nan̄gi Qotei qa nan̄go areqalo singilatoqnebe

17 O Timoti, ni na Kristen tamo un̄gasari mandam qa ñoro koba ejunub qaji nan̄gi endegsim minjre, “Nin̄gi diqosib nun̄go segi ñam soqtaib. Nun̄go ñoro urur koboqas deqa nin̄gi ñoro qa are singilataib. Nin̄gi Qotei qa nun̄go areqalo singilatosib soqniy. Qotei na in̄gi bole bole kalil iga egeqnaqa iga oqnsim areboleboleiqe qnu.

18 Deqa nin̄gi kumbra bole bole yoqnsib tamo un̄gasari nan̄gi aqaryainjroqniy. Osib gaigai nun̄go in̄gi in̄gi jeiyoqnsib tamo un̄gasari in̄gi in̄gi qa truqueqnub qaji nan̄gi enjroqniy. Mandam qa ñoro a in̄gi bole edegaib. In̄gi bole agi tamo un̄gasari aqaryainjr̄ajqa kumbra.” O Timoti, ni na tamo un̄gasari mandam qa ñoro koba ejunub qaji nan̄gi degsim minjroqne.

19 Nan̄gi ino anjam di dauryqab di mondoñ nan̄gi lan̄ goge qaji in̄gi in̄gi tulan̄ koba koroiyib in̄gi in̄gi dena nan̄gi tulan̄ aqaryainjr̄as. Yimqa nan̄gi ñambile bole gaigai sqab.

Pol na Timoti minjeñ, “Ni Qotei aqa wau geregere taqatesoqne”

20 O Timoti, Qotei na ni wau emej deqa ni wau di geregere taqatesoqne. Tamo qudei nan̄gi anjam uge lan̄a lan̄a mareqnub deqa ni nan̄go anjam di qoreiye. Tamo nan̄gi di mareqnub, “Iga powo bole ti unum.” Di gisan̄. Nan̄gi Qotei jeutoqnsib aqa areqalo dauryqa asginjre qnu.

21 Tamo deqaji nan̄gi Yesus qoreiyoqnsib a qa nan̄go areqalo singilatqa urateqnub.

O ijo was, Qotei a nin̄gi kalil qa are boleiyeme. Bole.

2 TIMOTI

¹ E Pol. Kristus Yesus na e qarınbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Qotei aqa segi areqalo na e wau di ebej deqa e na tamo ungasari nanği endegsi minjreqnum, “Ninği Kristus Yesus qa nunço areqalo sinğilatqab di ninği nambile oqab.” Nambile di Qotei a nami iga egwa marej.

² O Timoti, ni ijo anğro bole bulonum. E anjam endi nenğrenyosim inoq qarınyonum. Tamo Koba Kristus Yesus aqa Abu Qotei wo nanği aiyel ni qa dulosib are boleinjrimqa ni lawo na soqnime.

Iga Yesus aqa anjam bole qa jemaigwasai

³ Ijo moma nanği nami Qotei aqa wau ojoqneb dego kere e bini Qotei aqa wau ojeqnum. Ijo moma nanço are miligiq di nanği qalieeb, nanği Qotei aqa nğangalaq di une saiçoji soqneb. E segi dego ijo are miligiq di degsi qalieonum. Deqa Timoti, e qolo ti qanam ti Qotei pailyoqnsim ni qa are qaloqnsim Qotei binıyeqnum.

⁴ Nami e ni uratmqa laqnamqa ni e qa are ugeimonaga akamem. E deqa are qaloqnsim ni olo numqajqa are koba unu. E ni numsiyqa tulan areboleboleibqas.

⁵ Nami ino moma Lois wo ino ai Yunis wo nanği aiyel Yesus qa nanço areqalo sinğilatoqneb dego kere bini ni Yesus qa ino areqalo sinğilateqnum. Utru deqa e ni numqajqa are qaloqnsim unum.

⁶ Nami e ijo ban ino gateq di atnamqa Qotei na ni aqa wau ojçajqa deqa sinğila emej. Deqa e ino areqalo tigeltetmitqa ni sinğila deqa olo are qaloqnsim wau di sinğilatoqne. Tamo a nğam puyim pulonçosim kobaqas dego kere ni ino wau di olo sinğilatim kobaqas.

⁷ Ni qalie, Qotei na iga ulaqajqa deqa aqa Mondor egosai. Iga sinğila ti qalaqalaiyo kumbra ti areqalo bole ti sqajqa deqa osiq aqa Mondor egej.

⁸ Deqa ni gago Tamo Koba aqa anjam qa jemaimaiç. Ni e qa dego jemaimaiç. E Yesus aqa anjam mare mare laqnem deqa jeu tamo nanği na e ojsib tonto talq endi waibeb unum. Deqa ni na e beterbosim Qotei aqa sinğila ti sosim Yesus aqa anjam bole mare mare laqne. Osim dena ni e ombla gulbe oqnsim sqom.

⁹ Qotei na iga elençosiqa iga aqa segi kumbra boleq di sqajqa deqa are qalsiq metgej. Iga wau bole bole yoqnem Qotei a deqa osiq iga metgosai. Tulan nami a inği inği kalil ato-saisosiqa a aqa segi areqalo na iga metgej. Osiqa iga qa are boleyosiqa Kristus Yesus qarınçosiqa dena iga elençej.

¹⁰ Bati kereonaqa Kristus Yesus agi iga elenjej qaji a boleq dosiqa moiyo aqa siŋgila kobotej. Aqa kumbra dena Qotei a iga qa are boleiyej. E Yesus aqa anjam bole mare mare laqnum gam dena tamo uŋgasari naŋgi endegsi poinjreqnu, “Bole, iga moiqasai. Iga ŋambile gaigai sqom.”

¹¹ E Yesus aqa anjam bole palontqajqa ti plaltqajqa ti deqa Qotei na e giltbej.

¹² Deqa uŋgum, e gulbe oqnsiy sqai. E deqa jemaibqasai. E Yesus qa ijo areqalo siŋgilateqnum. E a qa qalie bole. A e wau ebej deqa e qalieonum, a na wau di geregere taqatoqnsim gilsim a olo bqajqa bati brantqas.

¹³ O Timoti, anjam bole kalil e nami ni mermoqnem qaji di ni geregere dauryoqnsim palontoqne. Osim Kristus Yesus qa ino areqalo siŋgilatoqnsim a qalaqalaiyoqne.

¹⁴ Qotei na aqa anjam bole di ino baŋq di atej. Anjam di tulaŋ bolequja. Deqa ni anjam di geregere taqatesoqne. Mondor Bole agi gago are miligiq di unu qaji a na ni aqaryaimoqnmqa ni Qotei aqa wau geregere ojsim laqne.

¹⁵ Ni qalie, tamo kalil Esia sawaq di unub qaji naŋgi e uratbosib jaraiyeb. Figelus Hermogenes wo naŋgi aiyel dego e uratbosib jaraiyeb.

¹⁶ E endegsi pailyeqnum, “O Tamo Koba, ni Onesiforus aqa tal qujai naŋgi qa dulame.” O Timoti, Onesiforus a bati gargekoba ijo are boletetboqnej. E tonto talq di soqnem bati deqa a e qa jemaiyosai.

¹⁷ A Rom qureq bosiq dia e qa ŋamosiq itbej.

¹⁸ Deqa e a qa endegsi pailyeqnum, “O Tamo Koba, mondon ni na tamo uŋgasari naŋgi peginjrqqa batiamqa ni Onesiforus a qa dulame.” O Timoti, nami Efesus qureq di dego Onesiforus a e qa wau gargekoba yoqnsiqa aqaryaiboqnej. Di ni qalie.

2

Pol na Timoti minjej, “Ni Yesus aqa qoto tamo bulosim gulbe qoboiyesoqne”

¹ O ijo angro Timoti, Kristus Yesus a iga qa are boleiyeqnu aqa kumbra dena ni siŋgilatmoqnome.

² E tamo gargekoba naŋgo ŋamgalaq di Qotei aqa anjam palontoqnem di ni quoqnem. Anjam di ni na olo tamo qudei Yesus bole dauryeqnub qaji naŋgi dego minjroqnmqa naŋgi kamba tamo qudei naŋgi minjroqmqab.

³ Ni e ombla Kristus Yesus aqa qoto tamo bulosim gulbe qoboiyesoqne.

⁴ Qoto tamo naŋgo kumbra di ni qalie. Naŋgi qotqajqa wau ojoqnsib olo wau bei qa are qalosaieqnum. Naŋgi qotqajqa

wau segi ojeqnu. Deqa nanjo gate a nanji qa tulan arebole-boleiyeqnu.

⁵ Tamo bei bei wo gurgurosib bubuqosib bei na bei buqyosim di a awai oqas. A ururqajqa kumbra geregere dauryqasai di a awai oqasai.

⁶ Tamo bei a wauosim inji yagwas di inji meliamqa a osim uyqas. Deqa tamo lanaj bei a namoqna bosim inji uyqasai.

⁷ O Timoti, ijo anjam e ni mermeqnum qaji endi ni qusim ino areqaloq di singilatime. Yimqa Tamo Koba a na powo emimqa ni ijo anjam kalil endi geregere poimqas.

⁸⁻⁹ Ni gaigai Yesus Kristus qa are qaloqne. A moisiq olo subq na tigelej. A Mandor Koba Devit aqa moma. E aqa anjam bole palontoqnsim laqnam jeu tamo nanji na e tamo uge bul nuboqnsib gulbe koba eboqneb. Deqa nanji na e ojsib tonto talq endi waibeb unum. Ariya nanji Qotei aqa anjam getentqa keresai.

¹⁰ E tamo ungasari Qotei na giltnjrej qaji nanji qa are qaloqnsim gulbe kalil qoboiyeqnum. E degyeqnum. Di kiyaya? Qotei na nanji elenjamqa nanji Kristus Yesus aqa ñam na ñambile osib a ombla so bole gaigai sqajqa deqa.

¹¹ Qotei aqa anjam bei unu. Anjam di gisanj sai. Anjam di bole. Deqa iga gago areqaloq di singilatqa kere. Anjam agiende.

“Iga Yesus ombla moyobulem deqa iga a ombla olo ñambile gaigai sqom.

¹² Iga gulbe kalil qoboioqnsim singila na tigelesqom di mondonj iga Yesus ombla mandor kokba sqom.

Iga a qoreiyqom di a na kamba iga qoreigwas.

¹³ Iga aqa anjam dauryqa marsimqa olo dauryqa uratqom di Yesus a segi aqa anjam uratqa keresai. A dauryoqnsim sqas.”

Pol na Timoti minjej, “Ni Qotei aqa wau tamo bole soqne”

¹⁴ O Timoti, Kristen nanji ijo anjam deqa are walnjraim deqa ni na gaigai minjroqne. Osim Qotei aqa ñamgalaq di nanji endegsim minjroqne, “Ningi anjam qudei qa laña laña ñiriñoqnaib. Osib ñam qudei qa anjam na qotoqnaib. Anjam dena ningi aqaryaingwa keresai. Ningi anjam di qusib dauryqab di nunjo areqalo niñaqesqas.”

¹⁵ O Timoti, ni Qotei aqa wau tamo boledamu sosimqa aqa anjam bole geregere palontoqnqajqa singilaoqne. Yim Qotei a ino wau kalil qa tulan arearetoqnqas. Deqa ni aqa ñamgalaq di jemaimqasai.

¹⁶ Tamo qudei nanji anjam uge laña laña mareleñeqnub deqa ni nanjo anjam di qoreiye. Nanjo anjam di tulan

ugedamu. Anjam dena tamo ungasari nanqi are prugtetnjroqnm nanqi Qotei aqa kumbra torei uratoqnqab.

¹⁷ Anjam di yu uge bulosim tulan kobaqujaosim tamo ungasari nanqi ugeugeinjroqnqas. Tamo aiyel anjam uge deqaji mareqnu agi Himeneus Filetus wo.

¹⁸ Nanqi aiyel anjam bole qa gam uratosib gisan anjam endegsib mareqnu, "Tamo ungasari kalil nanqi nami subq na tigeleb koboej. Deqa nanqi olo bunuqna subq na tigelqasai." O Timoti, gisan anjam dena tamo ungasari qudei nami Yesus qa nanqo areqalo singilateb qaji nanqo areqalo olo niñaqyetnjreqnu.

¹⁹ Qotei aqa segi tamo ungasari nanqi tal ai bulosib singila na tigelejunub. Tal aiq di Qotei aqa anjam endegsib nengrenyeb unu, "Tamo Koba a aqa segi tamo ungasari nanqi qa qalie bole." Anjam bei dego tal aiq di nengrenyeb unu, "Tamo kalil Tamo Koba aqa ñam ejunub qaji nanqi kumbra uge uge qoreiyebe."

²⁰ E yawo anjam bei mermqai. Tal kobaquja bei miligiq di tabir qudei gol na ti silva na ti gereiyeb. Tabir qudei ñamtañ na gereiyeb. Tabir qudei jagi na gereiyeb. Tabir qudei wau bole qa gereiyosib olo tabir qudei wau kiñilala qa gereiyeb.

²¹ Deqa tamo bei a kumbra uge kalil uratosim Qotei aqa ñamgalaq di une saiqoji sqas di a tabir wau bole qa gereiyeb qaji di bul sqas. Deqa a ñam bole osim Qotei aqa segi kumbra boleq di sosim Gate Koba Yesus geregere wauetoqnqas. A wau bole kalil yoqnqajqa tulan kere na sqas.

²² Deqa Timoti, areqalo uge uge anqro wala nanqi dauryeqnu qaji di ni na qoreiye. Osim ni kumbra bole yoqnqajqa wauoqnsim Qotei qa ino areqalo singilatoqnsim tamo ungasari nanqi qalaqalainjroqnsim lawo na soqne. Tamo ungasari are bole ti sosib Tamo Koba aqa ñam na pailyeqnu qaji nanqi ni ombla kumbra kalil di yoqniy.

²³ Tamo ungasari areqalo bole ti sosai qaji nanqi nanari anjam laña laña mareleqnu deqa ni nanqo anjam di quqnaim. Ni qalie, anjam dena qoto ti ñirin ti tigelteqnu.

²⁴ Tamo Koba aqa wau tamo nanqi anjam na qotoqnsib ñirinqnaib. Nanqi na tamo ungasari kalil nanqi kumbra bole bole enjroqnsib Qotei aqa anjam plaltosib minjroqnebe. Tamo qudei na nanqi gulbe enjribqa nanqi deqa ñirinaij. Nanqi kamba olo kumbra lawo nanqi osornjroqnebe.

²⁵ Nanqi lawo na Qotei aqa anjam gotranjo qaji tamo nanqo areqalo olo gereiyetnjroqnebe. Yim Qotei na nanqo are bulyetnjrimqa nanqi aqa anjam bole poinjrim dauryqab.

²⁶ Nami Satan a tamo nanqi di singila na ojesonaqa nanqi aqa anjam dauryoqnebe. Deqa Qotei aqa wau tamo nanqi

lawo na nanɓi tingitnjribqa nanɓi Qotei aqa anjam bole qa poinjrim olo areqalo bole osib Satan aqa banq dena jaraiyosib sawa boleq di sqab.

3

Diɓo bati jojomoqnimqa tamo nanɓi kumbra uge uge yoqɓ-qab

¹ O Timoti, ni endegsi poimem. Mondonɓ diɓo bati jojomoqnimqa gulbe gargekoba mandamq endi brantelenqab.

² Tamo nanɓi kumbra uge uge endeqaji yoqɓ-qab. Nanɓi nanɓo segi jejamu qa tulan areboleboleinjroqɓ-qas. Nanɓi silali koba oqajqa are prugnjroqɓ-qas. Nanɓi nanɓo segi ñam soqtoqnsib diqoqnsib njirin anjam koba maroqnsib tamo nanɓi misilinjroqɓ-qab. Nanɓi nanɓo ai abu nanɓo anjam go-tranjoqɓ-qab. Tamo qudei na nanɓi aqaryainjroqɓ-qas nanɓi kamba olo nanɓi qa are boleinjroqɓ-qasai. Nanɓi Qotei aqa kumbra bole kalil qoreiyoqɓ-qab.

³ Nanɓi qalaqalaiyo kumbra dauryqa uratoqɓ-qab. Nanɓi njirinjoqnsib jeu atoqnsib olo jeu turyoqɓ-qasai. Nanɓi yomu anjam gargekoba maroqnsib nanɓo segi jejamu taqatqajqa asginjroqɓ-qas. Nanɓi laɓa laɓa qotoqnsibqa tamo nanɓi ñumoqnsib kumbra bole jeutoqɓ-qab.

⁴ Nanɓi tamo qudei nanɓi ugeugeinjroqɓ-qab. Nanɓi urur kumbra uge uge yoqɓ-qab. Nanɓi kumbra di yqajqa ulaoqɓ-qasai. Nanɓi nanɓo segi ñam soqtoqnsib mandam qa inji inji qa tulan areboleboleinjroqɓ-qas. Nanɓi Qotei qa yala arearetnjroqɓ-qasai.

⁵ Nanɓi laɓa baban na Qotei aqa kumbra bole dauryobuloqnsib sqab. Kumbra bole aqa siɓgila nanɓi yala poinjrqsasai. O Timoti, tamo deqaji brantoqɓ-qas ni na nanɓi beternjraim. Torei uratnjrsim isaq gile.

⁶ Tamo deqaji nanɓi kumbra uge endegyeqɓ-qab. Nanɓi uɓa qudei nanɓo tal miligiq giloqnsib nanɓi walawalainjroqnsib areqalo titetnjreqɓ-qab. Uɓa nanɓi di areqalo bole ti sosai. Nanɓi une gargekoba yeqɓ-qab nanɓo une dena nanɓi siɓgila na ojeqnaqa nanɓi kumbra uge uge yqajqa are prugnjqreqɓ-qab.

⁷ Uɓa nanɓi di gaigai qalie oqajqa are qaloqnsib ariya nanɓi anjam bole aqa utru poinjrqa keresaiinjreqɓ-qab.

⁸ Gisaɓ tamo nanɓi di Qotei qa nanɓo areqalo siɓgilatosaeqɓ-qab. Nanɓo areqalo tulan niñaqejunu. Nami Janes Jambres wo nanɓi aiyel Moses jeutoqɓ-qab dego kere gisaɓ tamo nanɓi na Qotei aqa anjam bole jeuteqɓ-qab.

⁹ Ariya nanɓo kumbra di tulan kobaqasai. Nami Janes Jambres wo nanɓi aiyel kumbra deqaji yeqɓ-qabqa tamo ungasari kalil nanɓi unoqnsib maroqɓ-qab, “Nanɓo kumbra di nanari.”

Dego kere gisanj tamo nanji kumbra uge uge yoqnbqa tamo ungasari kalil nanji unoqnsib maroqnqab, “Nanjo kumbra di nanari.”

Pol na Timoti minjej, “Ni Qotei aqa anjam singila na ojesoqne”

¹⁰ O Timoti, ni nami e ombla soqnem deqa ijo anjam kalil e na plaltoqnem qaji di ni qalie. Ijo walwel ti ijo kumbra ti di ni qalie bole. E Qotei qa ijo areqalo singilatoqnsim ijo are miligi dego gaigai singilatoqnsim waukobaoqnem. Osim tamo ungasari nanji qalaqalainjroqnsim singila na tigelatqnsim gulbe qoboioqnem. Di ni qalie bole. ¹¹ Antiok qure ti Aikoniam qure ti Listra qure ti dia jeu tamo nanji na e kumbra uge uge ebeqnbqa e jaqatinj koba oqnem. Qure qureq di kumbra uge kalil e qa brantoqnej qaji di ni qalie. Ariya bati deqa Tamo Koba a na e aqaryaiboqnsiqa gulbe kalilq dena e oqnsiq taqal atoqnej. Deqa bini e bole unum.

¹² Ni qalie, jeu tamo nanji na tamo ungasari kalil Kristus Yesus beteryesosib Qotei aqa kumbra dauryqa singilaeqnu qaji nanji ugeugeinjroqnqab.

¹³ Tamo uge uge nanji ti gisanj tamo nanji ti tulanj ugeoqnqab. Ugeoqnsib gisanj anjam gargekoba maroqnb Satan na kamba dego nanji olo gisa gisanjnroqnqas. Yim nanjo kumbra di tulanj ugedamuqas.

¹⁴ Ariya Timoti, anjam iga nami ni mermonam qusim ino areqaloq di singilatam qaji di ni olo singila na ojesoqne. Ni iga qa bole qalieonum deqa ni degyoqne.

¹⁵ Nami ni angro kiñala sosimqa ni Qotei aqa anjam nenqrenq di so qaji di qalieosim bosim agi qalieosim unum. Anjam dena ni powo bole emonaqa ni Kristus Yesus qa ino areqalo singilatamqa Qotei na ni padalo sawaq dena ej.

¹⁶ Qotei aqa anjam kalil nenqrenq di so qaji di Mondor a segi na babtej. Anjam dena iga aqaryaigoqnsiqa gam bole osorgoqnsiqa gago areqalo tingitetgeqnu. Osiqa gago walwel gereiyetgoqnsiqa iga kumbra bole dauryqajqa singilatgeqnu.

¹⁷ Deqa anjam dena Qotei aqa tamo ungasari nanji keretnjqnaqa nanji kumbra bole kalil yoqnsib wau bole bole ojeqnu.

4

Pol na Timoti minjej, “Ni Yesus aqa anjam palontqajqa tulanj singilaoqne”

¹ Qotei aqa Niri Kristus Yesus wo nanjo namgalaq di e ni singila na endegsi mermqai. Mondonj Yesus a lanj qureq na brantosim tamo ungasari kalil nambile so qaji nanji ti nami

moreñeb qaji nanği ti peginjrqas. Osim a bati gaigai Mandor Koba sqas.

² Deqa ni Yesus aqa anjam palontoqne. Tamo unğasari nanği ino anjam quqwa arearetnjroqnas kiyo asginjroqnas kiyo di unğum. Ni na nanği tingitnjroqnsim dalnjroqnsim are tigeltetnjroqne. Ni asgimaiq.

³ O Timoti, ni que. Bunuqna tamo gargekoba nanği Qotei aqa anjam quqwa asginjroqnimqa olo anjam utru bei bei quqwajqa are prugnjroqnas. Osib nanço segi areqalo dauryosib anjam plalto tamo qudei nanği metnjroqñib bosib gisañ anjam minjroqñib qusib arearetnjroqnas.

⁴ Deqa nanği anjam bole quqwa uratosib laña sa anjam quqwajqa dab atoqñqab.

⁵ Ariya Timoti, ni kumbra degyaim. Ni gaigai areqalo bole na sosimqa gulbe ti jaqatiñ ti qoboioqne. Osim ni na Yesus aqa anjam bole tamo unğasari nanği minjre minjre laqne. Ni nanği aqaryainjrqañqa wau ti unum deqa ni wau di keretosim yoqne.

Pol a moiqa bati jojomej

⁶ Ni qalie, jeu tamo nanği na e lubsib moiyoñbqa bati jojomqo. Israel nanği wain bilentoqnsib Qotei atraiyeqñub dego kere e moisiyqa ijo leñ aiqas qaji dena Qotei atraiyobulqai.

⁷ Tamo nanği gurguroqnsib bubuñeqñub dego kere e nami siñgila na ururosim Yesus dauryoqñem agi bini e degyeqñum. E ijo wau kalil kobotonum. E Qotei qa ijo areqalo siñgilatoqñem di e uratosaiyoqñem. Agi bini e ijo areqalo di siñgila na ojejunum.

⁸ Tamo nanği gurguroqnsib bubuñeqñub di nanği awai oqajqa. Ijo awai bole agi Qotei a lañ qureq di atej unu. E awai di oqajqa tariñoqnsim unum. Ijo awai agiende. Mondonñ Tamo Koba a na e tamo bole une saiçoji qa merbqas. Di ijo awai bole. Tamo Koba a kumbra bole tiñtiñ na tamo unğasari nanği peginjrqas. Peginjrqqa bati deqa a awai bole di e ebqas. A e segi awai ebqasai. Tamo kalil Yesus a lañ goge na brantim unqajqa deqa areboleboleinjreqnu qaji nanği dego awai bole enjrqas.

Pol na Timoti minjej, "Ni ijoq urur au"

⁹ O Timoti, ni ijoq urur au.

¹⁰ Ni que. Demas a mandam endeqa kumbra qa tulañ areareteqñu. Deqa a na e uratbosiqa Tesalonaika qureq gilej. Kresens a Galesia sawaq gilej. Taitus a Dalmesia sawaq gilej.

¹¹ Aqo Luk wo segi unum. Deqa ni Mak osimqa endeq boiy. Mak a tamo bole. A na e aqaryaiboqnsiqa wau bole yeqnu.

¹² Tikikus agi e na qarinyonam Efesus qureq aiyej.

¹³ Ni ijoq bqa osimqa ijo gara jugo Troas qureq di uratem qaji di osim osau. Agi Karpus aqa talq di uratem unu. Ijo buk qudei dego osau. Ariya ijo pepa lulumo qudei wagme nanjo jegara na gereiyo qaji di dego osim osbetbe. Ni are walmaiç.

¹⁴ Bras na inçi inçi gereiyo tamo aqa ñam Aleksander a na e ugeugeiboqnej. Deqa mondoñ Tamo Koba a na kamba Aleksander ñolawotqas.

¹⁵ Aleksander a nami iga jeutgoqnsiqa gago anjam tulan ugeugeiyoqnej. Deqa ni a qa geregere ñam atoqne.

¹⁶ Jeu tamo nançi nami e ojsib anjam pegiyo talq di tigeltbeb bati deqa tamo bei na e taqbosai. Tamo kalil nançi e uratbosib jaraiyeb. Deqa e Qotei endegsi pailiyem, “O Abu, ni nanjo une deqa olo kambatnjraime.” E degsi Qotei pailiyem.

¹⁷ Ariya Tamo Koba Yesus a segi na e taqbosiqa siñgila ebej deqa e anjam pegiyo talq di tigelosim Yesus aqa anjam bole mareqnamqa sawa bei bei qaji nançi quoqneb. Qotei na e aqaryaibosiqa baun juwan nanjo medabuq na e osiq taçal waibej.

¹⁸ Deqa e endegsi qalieonum. Jeu tamo nançi boqnsib kumbra uge uge ebqa maroqnib Qotei na e aqaryaiboqnsim nanjo banq dena e oqnsim taçal waiboqnaqas. Osim bunuqna a na e lañ qureq osi oqsim dia e taqatbosim ijo Mandor Koba sqas. Deqa iga bati gaigai aqa ñam soqtoqnqom. Bole.

¹⁹ O Timoti, ni na ijo kaiye anjam endi osim tamo nançi Onesiforus aqa talq di unub qaji nançi ti Prisila Akwila wo nançi koba na minjrime.

²⁰ Erastus a Korin qureq di unu. Trofimus a Miletus qureq di ma ti sonaq e na uratem unu.

²¹ Ni ijoq urur boqumat. Ni tariñoqnim ulili bati bo uge.

Yubulus na Pudens na Linus na Klodia na nançi qolqe Kristen tamo kalil nançi ti koba na kaiye anjam endi inoq qarinyonub.

²² Tamo Koba a na ino qunun geregere taqateme. Osim niñgi kalil qa are boleiyeme. Bole.

TAITUS

¹ E Pol. E Qotei aqa wau tamo. Yesus Kristus na e qarinjbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Tamo ungasari Qotei na giltjnrej qaji nanği aqa anjam minjroqnitqa qusib Yesus qa nanğo areqalo singilatqajqa deqa qarinjbej. E na nanği aqaryainjritqa nanği Qotei aqa anjam geregere qalieosib aqa kumbra dauryqajqa deqa ti qarinjbej. Qotei aqa anjam di gisanj sai. Di anjam bole.

² E na nanği aqaryainjritqa nanği nambile gaigai sqajqa deqa e waueqnum. Nanği nambile di oqajqa tariñoqnsib unub. Tulanj nami Qotei a ingi ingi kalil atosaisosiqa a na nambile di iga egwajqa marej. A bole marej. A gisanjosaieqnu.

³ Bati kereonaqa a na aqa anjam maro tamo nanği wau enjrej. Kumbra dena a na aqa segi anjam babtej. A na e dego wau ebej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Anjam dena a na iga padalo sawaq na elenjej.

⁴ O Taitus, e anjam endi nengrenjyosim inoq qarinyonum. Aqo ombla Kristen tamo ungasari kalil nanği koba na areqalo qujaitosim Yesus qa gago areqalo singilateqnum. Deqa ni ijo anğro bole bul. Gago Abu Qotei wo Kristus Yesus agi iga elenjej qaji wo nanği aiyel ni qa are boleinjrimqa ni lawo na soqnime.

Pol na Taitus minjej, “Ni na Kristen nanğo gate atelenj”

⁵ O Taitus, e ni Krit nuiq di uratmem unum. Krit nuiq di Qotei aqa wau koboosai unu. Deqa ni na wau di kobotosim qure segi segiq di Kristen nanğo gate atelenj. Agi e nami wau deqa ni mermem.

⁶ Deqa ni unime. Ni tamo bei a Kristen nanğo gate atqa osimqa a peleiyosim aqa kumbra kalil unsim di ni a gate ate. Tamo di a tamo ungasari kalil nanğo nãmgalaq di une saiqoji soqneme. A unja aiyeltaiq. Aqa anğro nanği Yesus qa nanğo areqalo singilatosib soqnebe. Nanği kumbra uge uge yoqnaib. Nanği diqoqnsib nanğo ai abu nanğo anjam gotranjyoqnaib.

⁷ Ni qalie, Kristen nanğo gate nanği Qotei aqa wau taqateqnu. Deqa ni tamo bei a gate atqa osimqa ni aqa kumbra endeqaji unsim a gate ate. A tamo ungasari kalil nanğo nãmgalaq di une saiqoji unu. A aqa segi nãm soqtosaieqnu. A Kristen tamo ungasari nanği njirinj na taqatnjrosaieqnu. A urur minjinj oqetosaieqnu. A ya uge uyoqnsiq nanariosaieqnu. A qoto ani tamo sai. A silali koba oqnqajqa tulanj arearetosaieqnu.

⁸ Tamo lanaj nanği aqa meq beqnaqqa oqnsiq geregereinjreqnu. A kumbra bole bole dauryqajqa are qaloqnsiq

areqalo bole ti unu. A kumbra tintin ti Qotei aqa segi kumbra bole ti di dauryqajqa tulan areareteqnu. A aqa segi so geregere taqateqnu.

⁹ A Yesus aqa anjam bole iga plalteqnum qaji di singila na ojeqnu. Deqa a anjam di geregere palontoqnsiq Kristen nanjo are tigeltetnjreqnu. Tamo qudei nanji anjam di gotranjyeqna b a na nanji tingitnjroqnsiq dalnjreqnu.

Krit nuiq di tamo gargekoba nanji gisanjeqnu b

¹⁰ O Taitus, Krit nuiq di anjam gotranjo qaji tamo gargekoba unub. Tamo nanji di anjam laja laja maroqnsib tamo ungasari nanji gisa gisanjreqnu. Tamo nanji di Juda tamo. Deqa nanji na tamo mulun breinjrqajqa tulan singilaeqnu.

¹¹ Nanji na Kristen nanjo silali yainjrqa are qaloqnsib anjam uge uge iga marqajqa getento qaji di plaltoqnsib minjreqnu. Nanji degyeqnu deqa nanji na Kristen qudei nanjo angro ti nanjo was nanji ti areqalo ugetetnjreqnabqa nanji Qotei aqa gam bole olo urateqnu. Deqa Taitus, ni na tamo uge deqaji nanjo medabu getentosim saidnjre.

¹² Nami Krit nuiq di qalie tamo bei a anjam endegsi marej, “Krit tamo kalil nanji gisan ani. Nanji tamo uge. Nanji wagme juwan bul. Nanji qunjan bolet. Nanji wauqa asgim ani.”

¹³ O Taitus, aqa anjam di bole. Deqa ni singila na tamo uge uge nanji tingitnjroqne. Yimqa nanji Yesus qa nanjo areqalo geregere singilatqab.

¹⁴ Osib nanji Juda nanjo gisan anjam ti tamo nanji Qotei aqa anjam bole qoreiyeqnu qaji nanjo dal anjam ti quqwa uratqab.

¹⁵ Tamo ungasari Qotei aqa namgalaq di jiga saiqoji unub qaji nanji qalie, ingi uyo kalil jiga saiqoji unu. Deqa nanji oqnsib uyeqnu. Ariya tamo ungasari kumbra jigat dauryoqnsib Yesus qa nanjo areqalo singilatosaieqnu qaji nanji torei jiga ti. Deqa nanji mareqnu, “Ingi ingi kalil jigat.” Nanjo areqalo ti nanjo are miligi ti tulan jigat.

¹⁶ Nanji segi mareqnu, “Iga Qotei qa qalie bole.” Di gisan. Nanji kumbra uge uge yeqnu dena iga poiqe qnu, nanji Qotei qoreiyeqnu. Deqa Qotei na nanji torei walinjreqnu. Nanji Qotei aqa anjam gotranjo qaji tamo unub. Nanji kumbra bole bei dauryqa keresai bole sai.

2

Tamo qeli nanji kumbra bole bole yoqne b

¹ O Taitus, ni Qotei aqa anjam bole plaltoqne.

² Ni na tamo qeli nanġi anjam endegsim minjroqne, “Niġi nunġo so geregere taqatij. Osib areqalo bole ti sosib kumbra bole bole yoqniy. Niġi Qotei aqa anjam bole geregere qalieosib qalaqalaiyo kumbra yoqnsib gulbe kalil qoboiyoqnsib siġgila na tigelesoqniy.” O Taitus, ni na tamo qeli nanġi anjam degsim minjroqne.

³ Ni na uġa qeli nanġi anjam endegsim minjroqne, “Kumbra bole kalil Qotei a areareteqnu qaji di niġi dauryosib soqniy. Niġi yomuoqnaib. Wain uyoqnsib nanarioqnaib. Niġi na Kristen nanġi kumbra bole osornjroqniy.

⁴⁻⁵ Osib uġa meli nanġi dalnjribqa nanġi kumbra endegsib yoqnebe. Nanġi nanġo tamo ti nanġo anġro ti qalaqalainjroqnebe. Nanġi areqalo bole na walwelosib Qotei aqa ŋamgalaq di une saiġoji soqnebe. Nanġi Kristen nanġi gereinjroqnebe. Nanġi nanġo tal geregere taqatosib nanġo tamo nanġo anjam dauryoqnebe. Nanġi kumbra bole degyoqniqbqa nanġo tamo nanġi na unjrsibqa Qotei binjyosib aqa anjam yomuiyqa uratqab.” O Taitus, ni na uġa qeli nanġi anjam degsim minjroqtime.

Pol na Taitus minjej, “Ni kumbra bole yoqnim anġro meli nanġi unsib dauryaqab”

⁶ Ariya ni na anġro meli nanġi dego are tigeltetnjroqnimqa nanġi areqalo bole na walweloqnebe.

⁷ O Taitus, ni kumbra bei yqa osimqa kumbra bole segi yoqne. Yimqa anġro meli nanġi ino kumbra di unoqnsib dauryoqnaib. Ariya ni gisaŋ anjam maroqnaim. Ni anjam palontqa osimqa anjam bole segi palontoqne. Alaŋ anjam koba maroqnaim. Diqoqnaim. Areqalo bole ti sosim kumbra bole bole yoqne.

⁸ Ni anjam bole segi palontoqnimqa tamo nanġi ino anjam di uge qa marqa keresai. Deqa jeu tamo nanġi na iga yomuigwa keresaiinjrimqa nanġi jemainjrqas.

Kanġal tamo nanġi gaigai nanġo wau qa gate nanġo sorgomq di soqnebe

⁹ O Taitus, ni na kanġal tamo nanġi anjam endegsim minjroqne, “Niġi gaigai nunġo wau qa gate nanġo sorgomq di sosibqa wau bole bole nanġi arearetnjreqlu qaji di yoqniy. Niġi nanġo medabu ojoqnaib.

¹⁰ Osib nanġo inġi bei bajinajib. Niġi nanġo anjam geregere dauryosib nanġi kumbra bole enjroqniy. Yimqa nanġi nunġo kumbra deqa tulaŋ areboleboleinjrqa. Niġi kumbra bole kalil yoqniqbqa nunġo wau qa gate nanġi unoqnsib Qotei aġi iga elenej qaji aqa anjam tulaŋ binjyoqnsib maroqnaib, ‘Di

anjam bolequja.' ” O Taitus, ni na kanjal tamo nanji anjam degsim minjroqne.

Iga Yesus bqajqa bati qa tariñoqnqom

¹¹ Iga qalie, Qotei a iga qa are boleiyeqnu. Aqa kumbra di a na boleq atsiq iga osorgej. Deqa a na tamo ungasari kalil nanji padalo sawaq dena elenqa kere.

¹² Qotei a iga qa are boleiyeqnu aqa kumbra dena iga endegsi osorgeqnu, iga Qotei qoreiyqajqa kumbra ti mandam qaji areqalo uge uge ti torei uratekritqom. Osim iga mandam tamo ungasari nanjo ambleq di sosimqa areqalo bole na ti kumbra bole na ti Qotei aqa kumbra na ti walweloqnqom.

¹³ Walweloqnsim inji bole bole iga mondonj oqom qaji di oqajqa tariñoqnqom. Yesus Kristus a segi Qotei. A singila koba ti unu. A na iga elenjej. Mondonj a wala bole ti rianj koba ti osim lanj qureq na bqas. Iga di unqajqa tariñoqnqom.

¹⁴ Yesus a gago uneq na iga awaigosim iga aqa segi tamo ungasari tinjin sqajqa deqa marsiq aqa segi nambile uratosiq iga qa moiyej. Deqa iga gaigai kumbra bole dauryqajqa singilaoqnqom.

¹⁵ O Taitus, ni gaigai Kristen tamo ungasari nanji anjam di minjroqnmqa nanji quoqnsib dauryoqnqab. Ni na tamo ungasari anjam gotranjeqnu qaji nanji tingitnjroqnsim dalnjroqne. Tamo bei na ino anjam di uge qa maraiq.

3

Qotei a iga qa are boleiyosiq kumbra boledamu egej

¹ O Taitus, ni na Kristen tamo ungasari nanji anjam endegsim minjroqne, “Ninji na mandor nanji ti sawa taqato qaji tamo kokba ti nanjo sorgomq di sosibqa nanjo anjam dauryoqniy. Osib gaigai wau bole yqajqa are qaloqniy.

² Ninji tamo qudei nanji misilinj anjam minjroqnaib. Osib anjam na qotoqnaib. Gaigai lawo na sosib tamo ungasari kalil nanji kumbra bole osornjroqniy.” O Taitus, ni na Kristen tamo ungasari nanji anjam degsim minjroqne.

³ Ni qalie, iga dego nami areqalo uge ti sosimqa Qotei aqa anjam gotranjoqnem. Bati deqa Satan na iga gisa gisanjeqnaqa iga Qotei aqa gam bole dauryqa uratoqnsim kumbra uge uge dauryqajqa are pruggeqnaqa gago segi jejamu qa tulanj areboleboleigoqnej. Kumbra dena iga singila na taqatgesoqnej. Deqa iga minjinj ti are uge ti sosim walweloqnem. Tamo qudei na iga jeutgeqnaqqa iga kamba dego nanji jeutnjroqnem.

⁴ Ariya bati di Qotei agi iga elenjej qaji a na iga tulanj qalaqalaigosiqa iga qa are boleiyosiq kumbra boledamu egej. Aqa kumbra di a segi na boleq atej.

⁵ Osiqa iga elenej. Gago segi wau bole bole iga yoqnem qaji a deqa osiq iga elen^osai. A iga qa dulosiqa iga lan^a elenej awai sai^oji. Osiqa gago are miligi yansetgosiqa aqa Mondor Bole egsiqa iga an^ogro bunuj bul nambabtgej.

⁶ Yesus Kristus agi iga elenej qaji aqa wau na Qotei na aqa Mondor Bole qarinyonaqa gago are miligi^q aiyej.

⁷ Yesus a iga qa are boleiyej deqa iga Qotei aqa namgalaq di tamo bole une sai^oji unum. Deqa mondo^on iga nambile gaigai sqom. Iga nambile di oqajqa tarinoqnsim unum.

⁸ Qotei aqa anjam di tulan boledamu. Deqa iga anjam di gago areqaloq di singilatqom.

O Taitus, ni Qotei aqa anjam di singila na palontognimqa tamo ungasari Qotei qa nan^ogo areqalo singilateqⁿub qaji nan^ogi quoqnsib kumbra bole bole yoqⁿqab. Anjam dena tamo ungasari nan^ogi aqaryainjreⁿqu.

⁹ Tamo qudei nan^ogi lan^a lan^a n^ori^onoqnsib nanari anjam maroqnsib laqⁿub. Nan^ogi Moses aqa dal anjam qa ti nan^ogo moma nan^ogo nam qa ti anjam na qoteqⁿub. Nan^ogi anjam di marqajqa tulan arearetnjreⁿqu. Iga qalie, anjam dena iga aqaryaigwa keresai. Deqa Taitus, ni tamo deqaji nan^ogo anjam di quetn^oraim. Torei urat.

¹⁰ Tamo bei na Kristen tamo ungasari nan^ogo areqalo ugetet-njrsim nan^ogi pupoinjrimqa ni na tamo di minjimqa aqa kumbra di uratem. A ni quetmosaiamqa olo minje. Minjimqa olo quetmosaiamqa ni a uratosim torei qoreiye.

¹¹ Ni qalie, tamo deqaji nan^ogi Qotei aqa gam torei urateqⁿub. Nan^ogi une yo qaji tamo unub. Nan^ogo une dena nan^ogi osornjreⁿqu, nan^ogi tamo uge.

Pol na Taitus minjej, "Ni urur bosim e itbe"

¹² Ariya Taitus, ni que. E na Artemas kiyo Tikikus kiyo qarinyitqa a inoq gilqas. Gilsim mermimqa ni urur bosim Nikopolis qureq di e itbe. Yuwal ugeo bati qa e dia sqai. Soqnit ni bosim dia e itbe.

¹³ Apolos wo dal anjam qalie tamo Senas wo nan^ogi aiye^l ino qure uratosib walwelqa laqⁿibqa ni na aqaryainjrimqa nan^ogi gamq di in^ogi bei qa truquqasai.

¹⁴ Ni na Kristen nan^ogi anjam plaltosim minjroqⁿimqa nan^ogi wau bole yoqⁿqajqa geregere qalieosib tamo qudei in^ogi in^ogi qa truqueqⁿub qaji nan^ogi aqaryainjroqⁿebe. Nan^ogi lan^a sosib wau bole bole yosaio uge.

¹⁵ Kristen kalil e koba na endi unum qaji nan^ogi na ni kaiyeimonub. Deqa ni na kamba tamo ungasari iga tulan qalaqalaigeqⁿub qaji nan^ogi gago kaiye anjam endi minj^orime. Tamo ungasari nan^ogi di iga koba na Yesus qa gago areqalo singilateqⁿum.

O ijo was, Qotei a ningi kalil qa are boleyeme. Bole.

FILEMON

¹ O Filemon, e Pol. E Kristus Yesus aqa wau tamo. E aqa anjam mare mare laqnem deqa jeu tamo nanği na e ojsib tonto talq endi waibeb unum. Aqo gago was Timoti wo anjam endi nenğrenyosim inoq qarinyonum. Ni gago Kristen was bole. Ni iga koba na wau qujai.

² Aqo aiyel anjam endi ni qa ti gago jaja Apia qa ti Arkipus qa ti Kristen tamo unğasari kalil ino talq di loueqnub qaji nanği qa ti qarinyonum. Arkipus a iga koba na qoto tamo bulosim Qotei aqa wau ojeqnum.

³ Gago Abu Qotei wo Tamo Koba Yesus Kristus wo nanği aiyel ninği qa are boleinjrimqa ninği lawo na soqniy.

Filemon a kumbra tulañ boledamu yoqnej deqa Pol a areboleboleiyoqnej

⁴ E gaigai ijo Qotei binjiyoqnsim ni qa pailyeqnum.

⁵ E ni qa anjam endegsi queqnum, ni na Tamo Koba Yesus tulañ qalaqalaiyoqnsim a qa ino areqalo singilateqnum. Osim ni na Qotei aqa segi tamo unğasari kalil nanği dego qalaqalainjreqnum.

⁶ Ni iga ti beterosim koba na Yesus qa gago areqalo singilateqnum deqa e endegsi Qotei pailyeqnum, “O Abu, ni na Filemon iga ti aqaryaigimqa iga powo bole osim inği bole bole Kristus a iga egeqnu qaji di geregere poigwas.”

⁷ Od, was, e qalieonum, ni na Qotei aqa segi tamo unğasari kalil nanği qalaqalainjroqnsim nanço are tulañ singilatetnjreqnum. Ino kumbra dena ijo are latetbeqnaqa e areboleboleibeqnu.

Pol na Filemon minjej, “Ni na Onesimus qalaqalaiyime”

⁸ O Filemon, e qalieonum, ino kumbra kalil bole. Deqa e ni kumbra bei yqajqa mermitqa ni ijo anjam daurye. E Kristus aqa ñam na ni singila na mermqa kere.

⁹ Ariya e ni tulañ singila na mermqasai. Aqo ombla qalaqalaiyo kumbra dauryeqnum deqa e ni lawo na mermqai. E Pol. E Kristus Yesus aqa wau tamo. E aqa anjam mare mare laqnem deqa jeu tamo nanği na e ojsib tonto talq endi waibeb unum.

¹⁰ E tonto talq endi sonamqa ino kanğal tamo Onesimus a ni uratmosiq ulanjosiq Rom qure endeq bosiq e itbej. E itbonaqa e Yesus aqa anjam minjnamqa a are bulyosiq Yesus qa aqa areqalo singilatej. Deqa bini a ijo anğro bul unu. Deqa e ni mermqai, ni a kumbra bole osoryime.

¹¹ A nami kanğal tamo bolesai soqnej deqa a ni qa wau bole yosaiognej. Ariya bini a kanğal tamo bolequja unu deqa a ni qa wau bole yoqnqa kere. A e qa dego wau bole yoqnqa kere.

¹² Ariya endego e Onesimus qarinyonum a inoq olo bqo. Deqa e a qa are ugeibqo. Di kiyaaqa? E a tulañ qalaqalaiyeqnum deqa.

¹³ E Yesus aqa anjam bole qa waueqnum deqa e tonto talq endi unum. Ariya ijo are koba endegsi unu. E Onesimus olo osiy a e ombla tonto talq endi sosim a na e aqaryaiboqnqas. A ino kanğal tamo unu deqa a na e aqaryaibqas di ni na dego e aqaryaibqam.

¹⁴ Ariya e Onesimus qarinyonum inoq olo bqo. E endegsi are qalonum. Ni na e aqaryaibqa are soqnim ni ino segi areqalo na e odbosim Onesimus olo ijoq qarinye. E singila na ni mermqasai.

¹⁵ Bole, Onesimus a bati truquyala ni uratmej. E are qalonum, Qotei a segi na gam gereiyonaqa Onesimus a ni uratmej. Di kiyaaqa? Ni na a olo osim ninği ombla bati gaigai sqajqa deqa.

¹⁶ Onesimus a ino kanğal tamo segi sai. A ino Kristen was bole. A ijo Kristen was dego. Deqa e a tulañ qalaqalaiyeqnum. A ino kanğal tamo bolequja. A ni ombla Tamo Koba beterye-junub. Deqa e qalieonum, ni a olo tulañ qalaqalaiyoqnqam.

¹⁷ Ni e ombla Yesus aqa wau tamo unum edegosim Onesimus osim geregereiyogne. Ni e osim geregereibeqnum dego kere.

¹⁸ Onesimus a une bei ni emej kiyo? A ino silali bei nami yaimosiq olo ni emqajqa mermosiqa bunuqna ni emosai kiyo? Degamqa ni na merbimqa e kamba silali di keretosiy ni olo emqai.

¹⁹ E Pol. Anjam endi e ijo segi bañ na nengrenyonum. Ni e merbimqa Onesimus a ino silali bei yaimej qaji di e na kamba olo ni emekritqai. Ariya ni que. Nami e Yesus aqa anjam ni mermonam qusim are bulyem. E ino qunun qa aqaryaimem. Deqa e ni endegsi mermqa kere, ni na kamba olo ino segi ñabile e ebekritime. Ariya e degsi ni mermqa uratonum.

²⁰ O ijo was Filemon, ni que. Aqo ombla Tamo Koba Kristus aqa tamo unum deqa ni aqa ñam na olo Onesimus ijoq qarinyosim dena ijo are boletetbe.

²¹ E qalieonum, ni ijo anjam endi dauryqam. Osim ijo anjam endi bunyosim olo Onesimus ijoq qarinyqam. Utru deqa e anjam endi nengrenyonum.

²² Ijo anjam qujai bei agiende. E are qalonum, Qotei a nungo pailyo qusim gam waqtetbimqa e nungoq olo bqai. Deqa Filemon, e ino talq di ñeqajqa warum bei ni na gereiyetbe.

Pol aqa wau qujai nan̄gi na Filemon kaiyeiyeb

²³ Aqo Epafraſ wo ombla tonto talq endi unum. Epafraſ a dego Kristus Yesuſ aqa wau tamo. A Yesuſ aqa anjam mare mare laqnej deqa jeu tamo nan̄gi na a ojsib tonto talq endi waiyeb unu. A na ni kaiyeimqo.

²⁴ Mak na Ariſtarkuſ na Demaſ na Luq na nan̄gi qolqe dego ni kaiyeimonub. Nan̄gi e koba na wau qujai.

²⁵ Tamo Koba Yesuſ Kristuſ a niŋgi qa are boleiyosiſ nun̄go qunuŋ geregere taqatoqneme. Bole.

HIBRU

Qotei aqa Niri a na iga anjam mergeqnu

¹ Nami Qotei na gago moma utru nanği anjam minjroqnej. A gam endena nanği anjam minjroqnej. A na aqa medabu o qaji tamo nanği qarinjreqlaqa nanği giloqnsib bati gargekoba gago moma utru nanği anjam minjroqneb.

² Ariya bini Qotei na iga dego anjam mergeqnu. Diño bati jojomoqo deqa a na aqa Niri aqa medabu na iga anjam mergeqnu. Qotei na aqa Niri giltej deqa a inği inği kalil oqas. Aqa ban na Qotei na mandam atej unu.

³ A na Qotei aqa rian koba iga osorgeqnu. Aqa so ti Qotei aqa so ti ombla kerekere. Aqa anjam singila ti unu. Anjam dena a na inği inği kalil sinğilatejunu. A gago une kobotetgosiqa lan qureq oqsiq Qotei singila koba ti unu qaji aqa ban woq di awejunu.

Qotei aqa Niri a lan angro nanği tulan bunjrejunu

⁴ Qotei na aqa Niri ñam kobaquja yej. Ñam dena lan angro nanžo ñam tulan bunjejunu.

⁵ Nami Qotei na aqa Niri endegsi minjej,
“Ni ijo segi Angro.

Bini e ino Abu unum.”

Osiqa olo anjam bei dego aqa Niri qa endegsi marej, “E aqa Abu sqai. A ijo Angro sqas.” Ariya Qotei na aqa lan angro nanği anjam degsi minjrosaiioqnej.

⁶ Nami Qotei na aqa Niri matu qarinyim mandamq aiqa osiqa a qa olo anjam endegsi marej, “Ijo lan angro kalil nanği aqa sorgomq di sosib a qa louoqnqab.”

⁷ Ariya Qotei a lan angro nanği qa anjam degsi marosaiioqnej. A nanği qa endegsi marej,

“E ijo lan angro nanği wau enjrem.

Deqa nanği jagwa ti ñamyuwo ti bulosib ijo wau ojeqnub.”

⁸ Ariya Qotei na aqa segi Niri endegsi minjej,

“O Qotei, ni bati gaigai Mandor Koba sqam.

Ni tamo bole unum deqa ni na ino segi tamo unğasari nanği taqatnjroqnqam.

⁹ Ni kumbra bole yqajqa tulan arearetmeqnu.

Ni kumbra uge yqajqa arearetmosaieqnu.

Deqa ino Qotei na ni giltmosiqa ino gateq di gorenj bilentosiq ñam kobaquja emej.

Deqa ni tulan areboleboleimeqnu.

Ino arebolebole dena ino was nanžo arebolebole tulan bunjejunu.”

¹⁰ Qotei na aqa Njiri degsi minjsiqa olo anjam bei dego endegsi minjej,

“O Tamo Koba, ni nami mandam atem unu.

Osim laɲ dego ino segi baɲ na gereiyem.

¹¹ Laɲ ti mandam ti koboqab.

Ariya ni bati gaigai sqam.

Laɲ ti mandam ti gara jugo bulosib sariosib ugeqab.

¹² Tamo bei na aqa gara lubtoqnsiq taqal ateqnu dego kere ni na laɲ ti mandam ti lubtosim taqal atqam.

Tamo bei na aqa gara piqtoqnsiq taqal ateqnu dego kere ni na laɲ ti mandam ti piqtosim taqal atqam.

Ariya ni segi bulyqasai.

Ni bati gaigai degsi sqam.

Ino sqajqa bati koboqasai.”

¹³ Qotei na aqa Njiri degsi minjsiqa olo minjej,

“Ni ijo baɲ woq endi awesoqnmqa

e na ino jeu tamo kalil naɲgi elenosi y ino siɲgaq di atelenqai.”

Qotei na anjam deqaji aqa laɲ aɲgro naɲgi minjrosai oqnej.

¹⁴ Laɲ aɲgro naɲgi Qotei aqa Njiri bul sai. Naɲgi Qotei aqa wau ojo qaji mondor. A na naɲgi qarɲɲjre qnaqa naɲgi aqa wau ojeqnu b. Naɲgo wau agiende. Naɲgi giloqnsib tamo uɲgasari a na elenqas qaji naɲgi aqaryainjre qnu b.

2

Qotei na iga elenjej aqa wau di tulaɲ kobaquja

¹ Deqa ijo was, anjam niɲgi nami quoqneb qaji di niɲgi olo siɲgila na ojsib dauryiy. E dego anjam di dauryqai. Iga dauryqasai di iga uloɲosim anjam di torei urato uge.

² Nami Qotei na aqa laɲ aɲgro naɲgo medabu na gago moma utru naɲgi anjam minjroqnej. Anjam di siɲgila koba. Deqa tamo uɲgasari kalil anjam di gotraɲyoqneb qaji naɲgi Qotei na kambatnjroqnsiqa awai uge enjroqnej.

³ Bunuqna Qotei na iga padalo sawaq na elenjej. Aqa wau di tulaɲ kobaquja. Iga Qotei aqa wau di qoreiyqom di iga awai tulaɲ ugedamu turqom. Awai di iga britosim jaraiqa keresai.

Namoqna gago Tamo Koba a na iga elenqajqa anjam di mare mare laqnej. Onaqa tamo naɲgi aqa anjam di quoqneb qaji naɲgi kamba olo mare mare laqneb. Osib iga endegsib mergoqneb, “Anjam di bole.”

⁴ Yeqnaqa Qotei na naɲgo anjam di siɲgilatoqnej. A gam endena naɲgo anjam siɲgilatoqnej. A Mondor Bole aqa wau segi segi jeisiq enjre qnaqa naɲgi maɲwa ti kumbra siɲgila ti babtoqneb. Qotei aqa segi areqalo na a degyoqnej.

Qotei na iga elenjej aqa wau di Yesus a segi na tigeltej

⁵ Mondonj Qotei na mandam bunuj atqas. Iga qalieonum, Qotei na aqa lan angro nanji mandam bunuj di taqatqajqa wau enjrosai.

⁶ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenngrenyeb unu, “O Qotei, ni kiyaaqa tamo nanji qa are qaleqnum? Osim nanji qa duloqnsim aqaryainjreqnum?”

⁷ Ni na tamo nanji lan angro nanjo sorgomq di atem unub.

Deqa nanji lan angro nanjo sorgomq di sokiñala soqnib bunuqna ni na nanjo ñam olo soqtetnjrimqa

nanjo ñam tulan kobaosim lan angro nanjo ñam bunyqas.

⁸ Od, ni na inji inji kalil osim tamo nanjo sorgomq di atim sqab.”

O ijo was, Qotei aqa anjam degsi unu deqa iga qalieonum, a na inji inji kalil osim tamo nanjo sorgomq di atim sqab. A inji bei uratqasai. Ariya bini iga uneqnum di inji inji kalil tamo nanjo sorgomq di sosai.

⁹ Ariya iga Yesus uneqnum. Nami a lan angro nanjo sorgomq di sokiñala soqnej. Bati deqa Qotei a tamo kalil nanji qa are boleiyonaqa kumbra dena Yesus a nanjo padalo sawa osiq moiyej. A jaqatin koba osiq moiyej deqa Qotei na aqa ñam olo soqtetosiq ñam kobaquja yej.

¹⁰ Qotei a inji inji kalil qa utru. A na inji inji kalil gereiyej. A na aqa angro gargekoba nanji joqsim lan qureq oqwajqa deqa are qalsiq Yesus singilatonaqa a jaqatin koba ej. Osiqa aqa jaqatin dena a Qotei aqa anjam torei dauryekritosiq tamo nanji elenqajqa wau tigeltej. Qotei a degsi Yesus singilatej di kumbra bolequja.

¹¹ Iga qalie, Yesus aqa angro kalil a na aqa segi kumbra boleq di atej qaji nanji a ombla Abu qujai. Deqa a na nanji minjreqnu, “Ninji ijo was tintin.” A nanji was qa minjrqaqqa jemaiyosaieqnu.

¹² Deqa a na aqa Abu endegsi minjej, “O Qotei, e na ijo was nanji di ino ñam qa sainjroqnqai. Nanji louqa korooqnibqa e nanjo ambleq di tigelqnsiy ino ñam soqtoqnqai.”

¹³ Yesus a degsi aqa Abu minjsiq olo endegsi marej, “E Qotei qa ijo areqalo singilatosiy a qa tarinjoqnsiy sqai.” Osiqa marej, “Ninji e nubiy. Angro kalil Qotei na ebej qaji nanji di e koba na unum.”

Yesus na iga aqaryaigwa osiqa tamo bulyosiq moiyej

¹⁴ Yesus aqa angro nanji di mandam tamo. Deqa Yesus a dego mandam tamo bulyosiq moiyej. A Satan aqa singila kobotqa marsiq deqa moiyej. Satan a moiyo qa utru. A na tamo ungasari nanji moiyojnraqajqa singila ti unu.

¹⁵ Deqa nanḡi moiqa ulaeqnab Satan a nanḡi siḡila na ojeleneqnu. Ariya nanḡi degsib ulaoqnsib sonabqa Yesus a nanḡi Satan aqa banq dena elenqajqa marsiq moiyej.

¹⁶ Yesus a lan angro nanḡi aqaryainjrqa osiq moiyoṣai. A Abraham aqa moma nanḡi aqaryainjrqa osiq moiyej.

¹⁷ Utru deqa a aqa was kalil nanḡi bulosiq tamo yuej. Deqa bini a atra tamo gate sosiq Qotei aqa wau ojeqnu. A tamo unḡasari nanḡi qa dulosim nanḡi aqaryainjrqa deqa marsiq atra tamo gate brantej. A tamo bole unu deqa a Qotei aqa anjam kalil dauryoqnsiqa aqa wau ojeqnu. Aqa wau agiende. A na tamo unḡasari nanḡo une kobotetnjroqnsiqa Qotei aqa minjin taqal waiyeqnu.

¹⁸ Gulbe gargekoba Yesus aqa jejamuq di branteqnaqa a jaqatin koba oqnej. Deqa a na tamo unḡasari gulbe oqnsib uneq aiqa laqnuḡ qaji nanḡi geregere aqaryainjrqa kere.

3

Yesus aqa ñam na Moses aqa ñam tulan bunyejunu

¹ O Kristen was kalil, Qotei lan qureq di unu qaji a na ninḡi metḡej deqa ninḡi Yesus qa are qaloqniy. Yesus a Qotei na aqa anjam mare mare laqajqa qarinyej. A gago atra tamo gate unu. Deqa iga aqa ñam boleq di maroqnqom.

² Qotei na Yesus minnej, “Ni ijo wau oje.” Onaqa Yesus a Qotei aqa wau di uratosai. A wau di geregere ojoqnej. Moses a dego nami Qotei aqa wau geregere ojoqnej. A Qotei aqa tamo unḡasari nanḡo ambleq di wauoqnej. Tamo unḡasari nanḡi di Qotei aqa tal bul soqneb.

³ Iga qalie, tamo nanḡi tal ateqnuḡ qaji nanḡo ñam kobaquja. Tal aqa ñam kiñala. Yesus a tal ato qaji tamo bul soqnej deqa Qotei na a ñam kobaquja yej. Yesus aqa ñam dena Moses aqa ñam tulan bunyejunu.

⁴ Tal kalil agi tamo nanḡi na ateqnuḡ. Ariya Qotei a segi na inḡi inḡi kalil atelenej.

⁵ Moses a kanḡal tamo bul sosiqa Qotei aqa tamo unḡasari nanḡo ambleq di wauoqnej. Deqa Moses aqa ñam kiñala. Tamo unḡasari nanḡi di agi Qotei aqa tal bul soqneb. Moses a nanḡo ambleq di wau geregere yoqnej. A Qotei aqa medabu oqnsiqa kumbra bunuqna brantqas qaji deqa anjam maroqnej.

⁶ Ariya Kristus a Qotei aqa Njiri. Deqa Qotei na a wau yonaqa a Qotei aqa tamo unḡasari nanḡi taqatnjroqnej. Tamo unḡasari nanḡi di agi Qotei aqa tal bul unub. Kristus a wau di geregere yoqnej. A Qotei aqa Njiri deqa iga gaigai gago areqalo a qa siḡilatoqnsim a mondonḡ olo bosim iga boletgwajqa deqa

tariñoqnsim sqom. Iga degyqom di iga dego Qotei aqa tal bul sqom.

Tamo qudei nanği Qotei aqa aqarato sawa miligiq gilqasai

⁷ Iga Qotei aqa tamo unğasari unum deqa iga Mondor Bole aqa anjam qusim dauryqom. Aqa anjam agiende, “Bini bati endi niği Qotei aqa medabu quoqniy.

⁸ Niği nunğo are miligi getentaib.

Niği nunğo moma utru nanği bul saib.

Agi nami nunğo moma utru nanği ijo medabu quqwa asgin-jreqnaqa gotranjoqneb.

Nanği wadau sawaq di ijo siğgila laņa tenemtoqneb.

⁹ Nanği ijo siğgila bati gaigai unoqneb gilsı gilsiq wausau 40 koboej.

Ariya nanği deqa e qa are qalosaioqneb.

¹⁰ Deqa e nanği qa minjiñ oqnaqa marem,

‘Nanği nanğo are miligiq di e daurbosaieqñub.

Nanği gaigai ijo gam bole urateqñub.’

¹¹ Deqa e nanği qa minjiñ oqnaqa endegsi minjrem,

‘Niği ijo aqarato sawa miligiq gilqasai. E bole mernğonum.’ ”

¹² O ijo was, niği geregere ñam atoqniy. Niği ñam atqasai di niği qudei nunğo are miligi ugeqas. Amqa niği Yesus qa nunğo areqalo siğgilatqa uratosib Qotei ñambile gaigai unu qaji a qoreiyqab. Degaib deqa niği ñam atoqniy.

¹³ Iga mareqnum, “Bini bati endi.” Deqa niği bati gaigai nunğo Kristen was nanği siğgilatniñroqniy. Une aqa kumbra na niği qudei gisañgosim nunğo are miligi getentaim deqa niği degyoqniy.

¹⁴ Iga nami Qotei qa gago areqalo siğgilatoqñem. Ariya gago areqalo di iga olo siğgila na ojesosim gilsim moiqom. Iga degyqom di iga Kristus aqa segi tamo unğasari tiñtiñ sqom.

¹⁵ Iga qalie, anjam endegsi unu,

“Bini bati endi niği Qotei aqa medabu quoqniy.

Niği nunğo are miligi getentaib.

Niği nunğo moma utru nanği bul saib.

Agi nami nunğo moma utru nanği ijo medabu quqwa asgin-jreqnaqa gotranjoqñeb.”

¹⁶ O ijo was, yai nanği Qotei aqa medabu quoqnsib olo quqwa asginjreqnaqa gotranjoqñeb? Di Israel tamo unğasari agi Isip sawaq di sonabqa Moses na joqsıq gilej qaji nanği.

¹⁷ Qotei a yai nanği qa minjiñ oqnaqa gilsı gilsiq wausau 40 koboej? Di Israel tamo unğasari agi une yoqnsib wadau sawaq di moreñoqñeb qaji nanği.

¹⁸ Qotei na yai nanği endegsi minjrej, “Niği ijo aqarato sawa miligiq gilqasai”? Osiqa minjrej, “E bole mernğonum”? Di tamo unğasari aqa medabu gotranjoqñeb qaji nanği.

¹⁹ Deqa iga qalieonum, Israel tamo ungasari nanqi di Qotei qa nanqo areqalo singilatosaiioqneb. Utru deqa nanqi Qotei aqa aqarato sawa miligiq gilqa keresai.

4

Qotei aqa tamo ungasari nanqi aqarato sawa miligiq gilqab

¹ Qotei a nami marej, “Ijo segi tamo ungasari nanqi ijo aqarato sawa miligiq gilqab.” O ijo was, sawa di miligiq gilqajqa bati koboosai unu. Deqa ningi ulaoiy. Ningi qudei sawa di miligiq gilqa uratosib ulonjo uge.

² Moses aqa bati qa Israel tamo ungasari nanqi Qotei aqa anjam bole quoqneb. Iga dego Qotei aqa anjam bole quonem. Ariya Israel nanqi anjam di lanja quocnsib nanqo areqaloq di singilatosaiioqneb. Deqa anjam dena nanqi yala aqaryainjrosaiioqnej.

³ Iga Qotei qa gago areqalo singilateqnum deqa a na odgim iga aqa aqarato sawa miligiq gilqom. Agi nami Qotei a Israel nanqi qa endegsi marej,

“E nanqi qa minjin oqnaqa minjrem,

‘Ningi ijo aqarato sawa miligiq gilqasai. E bole merngonum.’ ” Kumbra di Moses aqa bati qa brantej. Ariya iga qalie, tulan nami Qotei a mandam atsiqa aqa wau kalil kobotej.

⁴ Agi aqa anjam bei nami endegsib nenjrenyeb, “Qotei na aqa wau kobotosiqa bati 7 onaqa a aqaratej.”

⁵ Osib bunuqna anjam endi nenjrenyeb, “Nanqi ijo aqarato sawa miligiq gilqasai.”

⁶ Deqa iga qalieonum, aqarato sawa di miligiq gilqajqa bati koboosai unu. Tamo ungasari qudei nanqi miligiq gilqa kere. Tamo ungasari nami Qotei aqa anjam bole quocnsib gotranjoqneb qaji nanqi aqa aqarato sawa miligiq gilqasai.

⁷ Deqa wausau gargekoba gilnaqa Qotei a olo aqarato bati bunuj atej. Agi a Devit aqa medabu na endegsi marej,

“Bini bati endi ningi Qotei aqa medabu quoqniy.

Ningi nunjo are miligi getentaib.”

Devit aqa bati qa Qotei a marej, “Bini bati endi.” Anjam dena iga endegsi osorgeqnu, Qotei a tamo ungasari nanqi aqa aqarato sawa miligiq gilqajqa olo bati bunuj atej.

⁸ Josua na aqarato di Israel nanqi enjrosai. Enjrej qamu Qotei a bunuqna olo bati bunuj atqa marosai qamu.

⁹ Deqa iga qalieonum, Qotei aqa segi tamo ungasari nanqo aqarato bini unu. Iga yori bati gaigai aqarateqnum dego kere.

¹⁰ Iga qalie, tamo a Qotei aqa aqarato sawa miligiq gilqas di a aqa wau kobotosim aqaratqas. Agi Qotei a nami aqa wau kobotosiq aqaratej dego kere.

11 Deqa iga aqarato sawa di miligiq gilqajqa tulan singilaqom. Singilaqasai di ninji qudei Israel nanjo kumbra dauryosib Qotei aqa anjam gotrañyosib ulonjo uge.

12 Qotei aqa anjam a ñambile ti unu. Anjam di singila na waueqnu. A serie bul tulan qalat. Deqa anjam dena tamo nanjo are qametnjroqnsiqa nanjo qunun ti tanu ti singa ti miligiq aiyocnsiqa nanjo areqalo ti nanjo are miligi ti gegerere pegiyeqnu.

13 Inji bei a Qotei qa uliqa keresai. Inji inji kalil Qotei a atelenej qaji di a na gegerere ñam atocnsiq uneqnu. Deqa mondon a na qujai gago kumbra kalil qa iga pegigwas.

Yesus a gago atra tamo gate unu

14 Gago atra tamo gate unu. A lan qureq oqsiq di unu. A Qotei aqa Niri Yesus. Deqa iga aqa ñam boleq di maroqnsim ojesqom.

15 Iga segi singila saiqoji. Deqa iga na gago une aqa singila kobotqa keresai. Ariya gago atra tamo gate unu agi Yesus. Deqa iga endegsi are qalqasai, Yesus a gago une qa iga aqaryaigwa keresai. Iga degsi are qalqasai. Satan na iga walawalaigoqnsiqa uneq waigwa laqnu. A nami Yesus dego uneq waiyqa maroqnsiq walawalaiyoqnej. Ariya Yesus a segi une saiqoji.

16 Deqa ijo was, iga Qotei aqa areq gilqajqa ulaqasai. Iga aqa areq giloqnqom. A iga qa are boleiyeqnu deqa iga aqa areq giloqnm a iga qa duloqnqas. Iga gulbe ti soqnm a iga qa are boleiyocnsim gago gulbe qa aqaryaigoqnqas.

5

Atra tamo gate nanjo wau

1 Qotei a mandam tamo qudei nanji giltnjroqnsiqa nanji atra tamo gate ateqnu. Atra tamo gate nanjo wau agiende. Nanji na tamo ungasari nanjo une qa aqaryainjrqa maroqnsib wagme inji inji oqnsib Qotei atraiyeqnu.

2 Atra tamo gate nanji di iga bul mandam tamo. Nanji dego singila saiqoji unub deqa nanji une yoqnqa kere. Deqa nanji na tamo ungasari powo saiqoji unub qaji nanji ti tamo ungasari Qotei aqa gam groteqnu qaji nanji ti lawo na aqaryainjre-qnu.

3 Nanji dego une ti unub deqa nanji tamo ungasari nanjo une qa ti nanjo segi une qa ti are qaloqnsib wagme inji inji oqnsib Qotei atraiyeqnu.

4 Tamo lanaj bei a aqa segi areqalo na atra tamo gate sqa keresai. Qotei a segi na atra tamo gate nanji metnjroqnsiqa ñam koba enjreqnu. Agi Qotei a nami Aron metosiq atra tamo gate atej.

⁵ Kristus a dego aqa segi ñam soqtosiq atra tamo gate sqa marosai. Qotei na Kristus giltosiq atra tamo gate atej. Agi Qotei na nami Kristus endegsi minjej,

“Ni ijo segi Angro.

Bini e ino Abu unum.”

⁶ Osiqa olo anjam bei dego Kristus minjej,

“Melkisedek a atra tamo soqnej

dego kere ni bati gaigai atra tamo sqam.”

⁷ O ijo was, Yesus a mandamq endi sosiq a singa pulutoqnsiq Qotei pailyoqnej. A qalieej, Qotei na a oqa kere. Yim a moiqasai. Deqa a singila na Qotei pailyoqnej. A lelenj ti akam ti pailyoqnej. A aqa segi areqalo uratoqnsiq Qotei aqa sorgomq di soqnej. Deqa Qotei na aqa pailyo quetoqnej.

⁸ Yesus a Qotei aqa Niri. Ariya a jaqatinj koba oqnej dena a powo osiq Qotei aqa anjam dauryqajqa qalieej.

⁹⁻¹⁰ Qalieosiq deqa a Qotei aqa anjam torei dauryekritej. Deqa Qotei na a giltosiq minjej, “Ni atra tamo gate sqam. Agi Melkisedek a nami atra tamo soqnej dego kere.” Qotei na Yesus degsi minjej deqa Yesus a tamo kalil Qotei aqa anjam dauryeqnub qaji nanji elenqas. Nanji elenqajqa utru agi Yesus qujai. Deqa nanji ñambile gaigai sqab.

Iga angro mom bul sqasai

¹¹ O ijo was kalil, e Yesus aqa wau deqa anjam gargekoba ninji merngwajqa unu. Ariya nunjo areqalo getenjejunu deqa ninji anjam di aqa utru geregere poinjwa keresai. Deqa e ninji anjam di merngwajqa banji koba.

¹² Ninji nami are bulyeb bati olekoba gilqo. Deqa ninji Qotei aqa anjam plaltqa kere. Ariya nunjo powo kobaosai unu deqa ninji angro mom munqum uyeqnub dego bul unub. Ninji inji singila uyqa keresai unub. Deqa tamo qudei na olo Qotei aqa anjam utruq na plaltosib ninji merngwab di kere.

¹³ Iga qalie, angro mom nanji munqum segi uyeqnub. Nanji kumbra bole qa gam geregere poinjrosai unu.

¹⁴ Tamo nanji kokbaonub qaji nanji inji singila uyeqnub. Nanji nami bati gargekoba kumbra bole ti kumbra uge ti pegiyonqneb. Deqa nanji areqalo bole ti powo bole ti unub.

6

Iga Qotei qa tariñoqnqom

¹ Deqa ijo was kalil, iga Kristus aqa anjam nami utruq na quoqnem qaji dena prugosim olo anjam aqa damu dauryoqnqom. Yim anjam dena iga singilatgoqnqas. Anjam iga nami utruq na quoqnem qaji di ninji qalie. Anjam agiende. Iga Qotei qa gago areqalo singilatoqa, moiyo qaji kumbra uratosim are bulyoqa,

² yanso oqa, Kristen gate nanjo gateq di ban atoqa, subq na tigeloqa, Qotei na tamo kalil nanji peginjroqa, tamo qudei nanji njamyuwoq di gaigai soqa. O ijo was, Kristus aqa anjam di iga nami utruq na quoqnem. Ariya bini iga anjam dena prugosim olo anjam aqa damu dauryoqnoqom.

³ Qotei na marim iga degyqom.

⁴ O ijo was, ninji qalie. Nunjo ambleq di tamo qudei nanji Qotei na areqalo suwantetnjrnaqa nanji lan qureq oqwajqa gam bole qalieeb. Nanji Mondor Bole esoqneb.

⁵ Nanji Qotei aqa anjam uyo oneiyqnsib maroqneb, “Anjam di bolequja.” Nanji Qotei aqa singila mondon brantqas qaji di dego qalieosib ojesoqneb.

⁶ Ariya bati bei tamo nanji di olo ulonjosib Qotei aqa anjam qoreiyeb. Deqa nanji bunuqna puluosib are bulyqajqa gam sainjrej. Nanjo une dena nanji Qotei aqa Niri olo namburbasq di qamobulosib tamo ungasari kalil nanjo namgalaq di aqa nam tulan ugeugeiyeb.

⁷ Tamo deqaji nanji qa e yawo anjam endegsi merngwai. Wau lanja nanji inji yageq nabqa awa boqnsiq mandam aqa miligiq aiyeqnu. Aiyeqnaqa Qotei a mandam di boleteqnu deqa inji bole oqoqnsiq melieqnaqa wau lanja nanji boqnsib inji oqnsib uyeq nub.

⁸ Ariya sil luwit oqsim inji kabutnjrqas di inji bole oqwasai. Mandam di ugeqas. Deqa sokiñala Qotei na mandam di torei waliyosim njamyuwo na koitqas.

⁹ O gago was bole, anjam singila di iga na ninji merngonum. Ariya iga qalieonum, ninji degsib padalqasai. Qotei na ninji elenqas.

¹⁰ Qotei a tamo uge sai. A tamo bole. Deqa a nunjo kumbra bole kalil unoqnsiq olo are walyosaieqnu. Nunjo kumbra bole agiende. Ninji gaigai wau bolequja yoqnsib Qotei tulan qalaqalaiyoqnsib aqa segi tamo ungasari nanji geregereinjre-q nub. Ninji nami degyoqneb agi bini ninji degyeq nub.

¹¹ Gago are koba endegsi unu. Ninji kumbra bole di singila na ojoqnsib mondon Qotei na ninji boletnjgwajqa deqa tariñoqniy.

¹² Ninji asgingaiq. Qotei aqa tamo ungasari nanjo kumbra agiende. Nanji Qotei qa nanjo areqalo singilatoqnsib olo asginjrosaiqnu. Deqa mondon nanji inji bole bole Qotei a nami aqa angro nanji enjrqa marej qaji di oqab. O ijo was, nanjo kumbra di ninji dego degsib dauryoqniy.

Qotei aqa anjam a nami Abraham minjej qaji di a na singilatej

¹³⁻¹⁴ Nami Qotei na Abraham minjej, “E ni boletmosiy ino moma nanji tulan kobatnjrqai.” Osiqa aqa anjam di singilatej. Mandam tamo nanji na Qotei bunyqa keresai. Deqa Qotei

a mandam tamo bei aqa ñam na anjam singilatqa keresai. Deqa a anjam di Abraham minjsiqa aqa segi ñam na anjam di singilatosisq minjej, “E bole mermonum.”

¹⁵ Onaqa Abraham a Qotei aqa anjam di qusiqa aqa areqaloq di atsiq tariņosisq soqnej. A tariņqa asgiyosai. A tariņesosisq bunuqna anjam Qotei na minjej qaji di aqa damu brantonaq unej.

¹⁶ Anjam singilatqa kumbra agiende. Tamo bei na anjam singilatqa osimqa a tamo kobaquja bei aqa ñam na anjam singilatqas. Yim tamo qudei naņgi qusib marqab, “Anjam di bole.” Deqa tamo qudei naņgi anjam di olo uge qa marqa keresai.

¹⁷ Qotei na Abraham minjej, “E ino moma naņgi kobat-njrqai.” Osiqa aqa anjam di singilatej. Aqa kumbra dena a na Abraham aqa moma naņgi osornjrej, a na aqa anjam di olo bulyqa keresai.

¹⁸ Deqa Qotei aqa kumbra aiyel unu. A na anjam di Abraham minjej. Osiqa aqa segi ñam na anjam di singilatej. Aqa kumbra aiyel di unu deqa a na aqa anjam di olo bulyqa keresai. A gisaņqa keresai dego. Deqa iga Qotei aqa anjam di gago are miligiq di atsim Qotei aqa jomomq giloqnsim a qa tariņoqnoqom.

¹⁹ Qotei agi iga a qa tariņeqnum qaji a anka bul singila koba. Deqa iga Qotei qa gago are miligi singilatoqnsim Warum Tulan Getento Koba gara gainejunu qaji di torei miligiq giloqnoqom.

²⁰ Yesus a getento warum di iga qa waqtosisqa a segi namoosisq miligiq gilej. Deqa bini a getento warum dia unu. A di sosimqa bati gaigai a gago atra tamo gate sqas. Agi Melkisedek a nami atra tamo soqnej dego kere.

7

Melkisedek a ñam koba ti soqnej

¹ Melkisedek a Salem qure naņgo mandor soqnej. A Qotei Goge Koba aqa atra tamo dego soqnej. Bati deqa Abraham a mandor qudei naņgi ti qotsiqa naņgi ñumej. Ñumsiqa olo aqa qureq beqnaqa Melkisedek a gamq di Abraham turosiqa aqa gateq di baņ atetosisqa a qa pailyej.

² Onaqa iņgi iņgi kalil Abraham a mandor naņgoq dena elenjej qaji di a na poto 10 yosiq oto qujai Melkisedek atraiyej. Melkisedek aqa ñam aqa damu agiende, Kumbra Bole Yequu Qaji Mandor. Qure ñam Salem aqa damu agiende, Are Lawo. Melkisedek a Salem qure naņgo mandor soqnej deqa aqa ñam aqa damu bei agiende, Are Lawo Qaji Mandor.

³ Melkisedek a abu saiqoji. A ai saiqoji. A moma bei dego saiqoji. Aqa ñambabo bati di iga qaliesai. Aqa moiqajqa bati di

dego iga qaliesai. Deqa a Qotei aqa Njiri bulosiq a bati gaigai atra tamo unu.

⁴ Melkisedek aqa ñam tulan kobaquja. E deqa ningi saingwai. Gago moma utru Abraham a mandor nanjoq dena ingi ingi boledamu elenosiqa poto 10 yosiq oto qujai Melkisedek atraiyej.

⁵ Bunuqna Qotei na Livai aqa moma nanji minjrej, “Ningi atra tamo sqab.” Agi dal anjam endegsi unu, “Israel nanji na ingi ingi poto 10 yoqnsib oto qujai Livai aqa moma nanji atrainjroqñqab.” Israel nanji Abraham aqa len na ñambabeb. Nanji Livai aqa moma nanjo was.

⁶ Melkisedek a Livai aqa len sai. Ariya Abraham a ingi ingi poto 10 yosiq oto qujai Melkisedek atraiyej. Atraiyonaqa Melkisedek a Abraham aqa gateq di ban atetosiq a qa pailyej. Abraham agi nami Qotei na minjej, “E ino moma nanji kobatnjrqai.”

⁷ Iga qalie, tamo ñam ti nanji na tamo ñam saiqoji nanjo gateq di ban atetnjroqnsib nanji qa pailyeqñub.

⁸ Israel nanji na Livai aqa moma nanji ingi ingi atrainjre-qñub. Livai aqa moma nanji moreñeqñub. Ariya Melkisedek agi Abraham na ingi ingi atraiyej qaji aqa moiqajqa bati nanji nami nenñenyosaiqñeb. Deqa a bati gaigai sobulejunu.

⁹ Livai aqa moma utru qujai di agi Abraham. Deqa iga endegsi marqom, Livai na ingi ingi di osiq Melkisedek atraiy-obulej.

¹⁰ Melkisedek a Abraham gamq di turej bati di Livai a ñambabosaisoqñej. Abraham a ingi ingi di Melkisedek atraiyej bati deqa Livai a Abraham aqa jejamu miligiq di soqnej. Bunuqna Livai a Abraham aqa len na ñambabej. Deqa iga endegsi marqom, Livai a dego ingi ingi di Melkisedek atraiy-obulej.

Yesus a atra tamo gate bunuj unu

¹¹ Livai aqa moma nanji atra tamo sosib wauoqñeb nanjo wau dena tamo ungasari nanji boletnjrosaiqñej. Nanji boletnjrej qamu atra tamo bei a olo brantosai qamu. Bole, dal anjam a marej, Livai aqa moma nanji atra tamo sqab. Dal anjam di Israel nanji nami esoqñeb. Ariya Qotei a olo marnaqa Yesus a gago atra tamo brantej. A Aron bulosiq atra tamo brantosai. A Melkisedek bulosiq atra tamo brantej.

¹² O ijo was, dal anjam a marej, Livai aqa moma nanji atra tamo sqab. Ariya bunuqna Qotei a nanji kobotnjrsiq a olo atra tamo bei agi Yesus atej. Qotei aqa kumbra dena a na dal anjam bulyosiq olo dal anjam bei atej.

¹³ Yesus a Livai aqa len na ñambabosai. A len bei nanjoq na ñambabej. Len nanji di atraiyqajqa wau nami ojosaioqñeb.

14 Iga qalie, gago Tamo Koba a Juda aqa len na nambabej. Len dena atra tamo nanği brantqajqa Moses a deqa marosaioqnej.

15 Yesus a atra tamo bunuj brantosiğ Melkisedek bulonağ iga unem. Deqa iga poigeqnu, atra tamo bunuj dena atra tamo kalil nami soqneb qaji nanği tulağ bunğnjrejunu.

16 Dal anjam a marej, atra tamo nanği Livai aqa len na brantqab. Ariya Yesus a gam bei na atra tamo brantej. A nambile ti siğgila ti unu. A gaigai degsim sqas. Gam dena a atra tamo brantej.

17 Agi Qotei na nami Kristus endegsi minnej,
“Melkisedek a atra tamo soqnej

dego kere ni bati gaigai atra tamo sqam.”

18 O ijo was, anjam dena iga poigeqnu, dal anjam nami soqnej qaji di siğgila saiğoji. Dal anjam dena iga aqaryaigwa keresai. Deqa Qotei na dal anjam di tağal waiyej.

19 Dal anjam dena iga boletgosaioqnej deqa Qotei na dal anjam di tağal waiyosiqa olo gam bunuj waqtetgej. Gam bunuj di tulağ bolequja. Gam dena dal anjam namij di tulağ bunğyejunu. Deqa iga gam bunuj di dauryosim Qotei aqa areğ giloqnsim a qa tariğoqnqom.

20-21 Qotei na Yesus giltosiqa minnej, “Ni atra tamo sqam.” Degsi minjsiqa aqa anjam di siğgilatej. Atra tamo nami soqneb qaji nanği dego Qotei na giltnjroqnsiqa minjroqnej, “Niğgi atra tamo sqab.” Ariya a aqa anjam di siğgilatosaioqnej. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib neğğrenğyeb unu,
“Tamo Koba a na Kristus endegsi minnej,
‘Ni bati gaigai atra tamo sqam.’

Osiqa aqa anjam di siğgilatej. Deqa aqa anjam di a olo uratqa keresai.”

22 Deqa iga qalieonum, Qotei aqa anjam bunuj di tulağ bolequja. Di kiyaaqa? Yesus a seğı na anjam di gereiyej deqa. Anjam dena dal anjam namij tulağ bunğyejunu.

23 Nami tamo gargekoba nanği atra tamo soqneb. Nanği moreğoqneb deqa nanği gaigai atra tamo sqa keresai.

24 Ariya Yesus a gaigai sqas deqa a gaigai atra tamo sosim wauoqnqas. Tamo bei na aqa sawa oqa keresai.

25 Deqa tamo unğasari Yesus aqa ñam na Qotei aqa areğ gileqnuğ qaji nanği Yesus na torei elenğa kere. Di kiyaaqa? A gaigai nambile sosisğ nanği qa Qotei pailyeqnu.

26 Yesus a atra tamo gate değaji unu deqa a na iga tulağ aqaryaigwa kere. A gaigai Qotei aqa seğı kumbra boleğ di sosisğ dauryeqnu. A une bei saiğoji. A Qotei aqa ñamgalağ di tamo tulağ bolequja. Qotei na a osi oqsığ lağ qureğ di awotej unu. Deqa a une tamo nanğo ambleğ di sosai. A isağ di unu.

²⁷ Atra tamo gate nami qaji nanḡi bati gaigai wagme inḡi inḡi oqnsib Qotei atraiyeqnuḡ. Mati nanḡi nanḡo segi une qa wagme inḡi inḡi oqnsib Qotei atraiyeqnuḡ. Osib olo tamo unḡasari nanḡo une qa deḡo Qotei atraiyeqnuḡ. Ariya Yesus a wau deḡyosaieqnu. A bati qujai qa aqa segi jejamu ḡambile sonaq osiqa Qotei atraiyej.

²⁸ Dal anjam a nami marej, mandam tamo nanḡi atra tamo gate sqab. Tamo nanḡi di sinḡila saiḡoji. Ariya bunuqna Qotei na olo anjam bei marsiqa anjam di sinḡilatej. Anjam di aqa damu agiende. A na aqa segi Niri torei keretosiqḡ a atra tamo gate atej. Deqa a bati gaigai atra tamo gate sqas.

8

Yesus a lanḡ qureq oqsiq dia atra tamo gate unu

¹ Ijo anjam di aqa utru agiende. Atra tamo gate deqaji unu. Di Yesus qujai. A lanḡ qureq oqsiq Mandor Koba aqa banḡ woq di awejunu.

² A lanḡ qure qaji atra talq di atraiyo wau ojeqnu. Atra tal di Qotei aqa segi tal bole. Tamo bei na tal di atosai. Tamo Koba a segi na tal di atej.

³ Atra tamo gate nanḡo wau di ninḡi qalie. Nanḡi wagme inḡi inḡi oqnsib Qotei atraiyeqnuḡ. Deqa Yesus a deḡo atra tamo gate sosiqa aqa segi jejamu osiqa Qotei atraiyej.

⁴ Yesus a mandamq endi so qamu a atra tamo sosai qamu. Di kiyāqa? Livai aqa moma nanḡi segi mandamq endi atra tamo sosib wagme inḡi inḡi Qotei atraiyeqnuḡ. Dal anjam a degsi unu.

⁵ Livai aqa moma nanḡi gaigai mandam qaji atra tal miligiq di waueqnuḡ. Atra tal dena lanḡ qure qaji atra tal iga lanḡa suwi osorgeqnu. Moses a nami atra tal di atqa laqnaqa Qotei na tal sigitosiqḡ Moses osoryonaqa degsi atej. Agi Qotei na Moses endegsi minnej, “E mana goge dia atra tal sigitosim ni osormem. Deqa ni atra tal ti aqa inḡi inḡi kalil ti degsim gereiyime.” Qotei na nami Moses degsi minnej.

⁶ Ariya bini Yesus a atraiyo wau ojeqnu di wau tulanḡ bolequja. Aqa wau dena atra tamo nami qaji nanḡo wau tulanḡ bunḡejunu. Yesus a Qotei aqa anjam bunuj sinḡilatqa osiqa iga Qotei ti gago ambleq di tigelesosiqa yeba waiyej unu. Deqa anjam bunuj dena anjam namij di tulanḡ bunḡejunu. Inḡi bole bole bunuj Yesus na iga egwa marej qaji dena inḡi bole bole namij deḡo tulanḡ bunḡejunu.

Anjam bunuj a na anjam namij tulanḡ bunḡejunu

⁷ O ijo was ninḡi are qaliy. Anjam namij dena iga aqaryaigwa kere qamu Qotei a olo anjam bunuj marosai qamu.

⁸ Ariya Tamo Koba a na tamo unğasari nanjo une babetnjr-siqa endegsi marej, “Ninğı quiy. E bati atonum unu. Bati di brantimqa e anjam bunuj qosisiy Israel nanğı ti Juda nanğı ti minjrit nanğı qusib dauryqab.

⁹ Ijo anjam bunuj di anjam namij dego sai. E nanjo moma nanğı Isip sawaq dena joqsim gilsim mana goge dia ijo anjam namij nanğı enjrem. Bati deqa nanğı ijo anjam di dauryqa uratosib gotranjoqneb deqa e na kamba nanğı qoreinjrem.

¹⁰ Ijo anjam bunuj agiende. Bati bei brantimqa e na ijo dal anjam kalil osiy Israel nanjo areqaloq di atqai. Osiy nanjo are miligiq di dego nengrenyqai. Deqa e nanjo Qotei soqnit nanğı ijo segi tamo unğasari sqab.

¹¹ Sosib bati deqa nanğı kalil e qa geregere qalieqab. Deqa nanğı olo bunuqna nanjo was nanğı endegsi minjrqsai, ‘Ninğı Tamo Koba a qa qalieoiy.’ Degsi minjrqsai. Nanğı kalil e qa qalieqab. Tamo ñam ti tamo ñam saiqoji nanğı ti kalil e qa qalieqab.

¹² Di kiyayaqa? E nanğı qa dulosiy nanjo une kobotetnjrqai. Deqa bunuqna e nanjo une qa olo are qalqasai.” Tamo Koba a nami degsi marej.

¹³ Agi Qotei a marej, “E anjam bunuj qosqai.” A degsi marej deqa iga qalieonum, anjam a nami qosej qaji di olo namijej. Deqa anjam di sokiñalayosim torei koboqas.

9

Atra tamo gate nami qaji nanğı wagme aqa leñ atraiyeqñub

¹ Israel nanğı anjam namij dauryoqneb bati deqa nanğı mandam qaji atra talq di Qotei qa louoqneb.

² Atra tal di jagwa oqajqa tal bul. Tal miligiq di warum bei soqnej. Warum di aqa ñam “Getento Warum.” Warum miligiq di nanğı lam ti atra bijal ti atraiyqa bem ti atnab soqnej.

³ Getento warum qoreq di nanğı gara kobaquja bei gainteb. Gara aqa qoreq di warum bei soqnej. Warum di aqa ñam “Warum Tulan Getento Koba.”

⁴ Qa sum koitib qurem quleqñawajqa deqa marsib atra bijal gol na gereiyosib warum dia atnab soqnej. Qotei aqa dal anjam so qaji ñam monğum dego warum dia soqnej. Ñam monğum aqa qalaq di gol na walateb. Ñam monğum miligiq di lan qure qa ingi uyo Qotei na nami Israel nanğı anainjrej qaji di tabirq di atnab soqnej. Tabir di dego gol na gereiyeb. Ñam monğum miligiq di Aron aqa walwelqa toqon nami qenjilitej qaji di atnab soqnej. Meniñ aiyel Qotei a nami nanjo quraq di aqa dal anjam nengrenyej qaji di dego ñam monğum miligiq di atnab soqnej.

⁵ Nam monɣum aqa quraq di lan anɣro aiyel nanɣo sigito qunun atnab soqnej. Lan anɣro aiyel nanɣi di Qotei aqa siɣila sigitoqnsib unub. Nanɣo bari na nam monɣum di kabutesoqnej. Nam monɣum aqa qura di tamo unɣasari nanɣo une kobotetnrqajqa sawa. Bini e inɣi inɣi kalil deqa anjam koba marqasai.

⁶ Inɣi inɣi kalil deqaji atra tal miligiq di atnab sonabqa atra tamo nanɣi bati gaigai atra tal miligiq giloqnsibqa warum dia Qotei louqajqa wau yeqnu.

⁷ Ariya atra tamo gate a segi bati qujai qa wausau gaigai Warum Tulaɣ Getento Koba di miligiq giloqnsiqa aqa segi une qa ti tamo unɣasari nanɣo une qa ti leɣ oqnsiqa Qotei atraiyeqnu. Tamo unɣasari nanɣi di powo bole ti sosai deqa nanɣi une yeqnu.

⁸ O ijo was kalil, Mondor Bole na iga endegsi osorgeqnu, atra tal namij sonaqa iga Warum Tulaɣ Getento Koba di miligiq gilqajqa gam getenjejunu.

⁹ Atra tal dena kumbra bunuj bini branteqnu qaji di iga laɣa suwi osorgeqnu. Tal dia atra tamo nanɣi wagme inɣi inɣi oqnsib Qotei atraiyeqnu. Ariya wagme inɣi inɣi dena tamo unɣasari Qotei qa loueqnu qaji nanɣo are miligi gereiyetnrqajqa keresai. Deqa nanɣi endegsi qalieqa keresai, “Bole, Qotei na gago une kobotetgekritqo.” Degyqa keresai.

¹⁰ O ijo was, anjam namij di a inɣi uyo qa ti ya uyo qa ti yanso oqajqa ti jejamu inɣi inɣi qa ti segi mareqnu. Qotei na Israel nanɣi anjam namij di enjrej. Di kiyaaqa? Nanɣi anjam di dauryosib soqniɣ bunuqna a na olo gam bunuj gereiyqas.

Kristus na aqa segi leɣ osiqa Qotei atraiyej

¹¹ Ariya Kristus a brantosiqa a gago atra tamo gate sosiqa inɣi bole bole Qotei na mondon iga egwas qaji di osiqa lan qure qa atra tal miligiq gilej. Atra tal di tulaɣ bolequja. Atra tal dena mandam qaji atra tal tulaɣ bunyejunu. Mandam tamo nanɣi na lan qure qaji atra tal di gereiyosai.

¹² Kristus a makau ti kaja du du ti nanɣo leɣ osiqa atra tal di miligiq gilosai. A aqa segi leɣ osiqa bati qujai qa atra tal di miligiq gilej. Aqa wau dena a gago uneq na iga olo awaigej deqa iga nambile gaigai sqom.

¹³ Atra tamo nami qaji nanɣi makau ti kaja du du ti nanɣo leɣ oqnsib Qotei atraiyeqnu. Osib makau nanɣo damu koiteqnaɣ skuleqnaq sum oqnsib tamo unɣasari nanɣo gateq di bilenteqnu. Nanɣi na tamo unɣasari une ti unub qaji nanɣo jejamu yansetnrqajqa marsib kumbra degyeqnu.

¹⁴ Ariya Kristus aqa leɣ na wagme nanɣo leɣ tulaɣ bunyejunu. Kristus a jiga bei saiqoji. A gago jejamu yansetgosai. A gago are miligi yansetgej. Mondor gaigai sqas qaji a

na Kristus siŋgilatonaqa aqa segi ɲambile osiqa Qotei atraiyej. Osiqa aqa leɲ aiyej qaji dena gago are miligi yansetgej. Deqa iga qalieonum, iga Qotei aqa ɲamgalaq di une saiqoji unum. Deqa iga moiyo qaji kumbra kalil uratqom. Osim Qotei ɲambile gaigai unu qaji a qa are qaloqnsim wauetoqnqom.

Kristus aqa leɲ na anjam bunuj siŋgilatej

¹⁵ Yesus aqa leɲ aiyej qaji dena iga bole aqaryaigej. Deqa iga Qotei aqa ɲamgalaq di tamo bole une saiqoji unum. Yesus a na Qotei aqa anjam bunuj siŋgilatqa osiqa iga Qotei ti gago ambleq di tigelesosiqa yeba waiyej unu. Nami iga anjam namij aqa sorgomq di sosim bati deqa iga une yoqnsim laqnem. Onaqa Yesus a iga qa moisiq dena a iga olo awaigosiqa gago une kobotetgej. Deqa iga ti tamo ungasari kalil Qotei na metnjreqnu qaji ɲanɲi ti ɲambile gaigai sqom. Qotei a nami marej, “E na ɲambile di ijo segi anɲro tiɲtiɲ ɲanɲi enjrqai.”

¹⁶ E mandam tamo ɲanɲo kumbra qa mernɲwai. Tamo bei a qalieqo, a bunuqna moiqas. Deqa a pepa bei osim aqa anɲro ɲanɲi aqa inɲi inɲi kalil oqajqa marsim ɲanɲo ñam nengrenɲyim sqas. A moiyo saisoqnimqa aqa anɲro ɲanɲi aqa inɲi inɲi oqa keresai. A moiyoimqa ɲanɲi aqa inɲi inɲi oqab.

¹⁷ Tamo di a ɲambile soqnimqa aqa anjam nengrenɲyej qaji di a laɲa sqas. Ariya a moiyoimqa aqa anjam di siŋgila ti sqas.

¹⁸ Dego kere nami atra tamo ɲanɲi anjam namij siŋgilatqa osibqa ɲanɲi na wagme ɲanɲi ñumeqnaɲ ɲanɲo leɲ aiyooqnej.

¹⁹ Agi Moses a dal anjam kalil plaltosiq tamo ungasari ɲanɲi minjrsiq kobonaqa a na makau ti kaja du du ti ɲanɲo leɲ osiqa ya ti sil lent ti ɲamtaɲ aqa dani aqa ñam hisop de ti turtosiq tamo ungasari ɲanɲo gateq di bilentej. Osiqa Qotei aqa lou gara nengrenɲ aqa qoreq di dego bilentej. Sil lent di kaja du du ɲanɲo juŋgum na gereiyo qaji.

²⁰ Moses a leɲ bilentosiq marej, “Leɲ endi aisiq Qotei aqa anjam siŋgilatqo. Agi Qotei a nami ɲinɲi endegsi mernɲgej, ‘Niɲi anjam di dauryiy.’ ”

²¹ Osiqa Moses a olo leɲ bilentonaqa atra tal ti atraiyqajqa inɲi inɲi ti ɲanɲoq dego aiyej.

²² Deqa iga qalieonum, leɲ na inɲi inɲi kalil yansqas. Leɲ aiqasai di Qotei na tamo ungasari ɲanɲo une kobotqasai. Dal anjam a degsi marqo.

Kristus a gago une kobotqa marsiqa aqa segi jejamu Qotei atraiyej

²³ Atra tal namij aqa inɲi inɲi dena laɲ qaji inɲi inɲi laɲa sigitejunu. Atra tamo ɲanɲi na wagme ɲanɲo leɲ oqnsib dena inɲi inɲi di yanseqnub. Ariya wagme ɲanɲo leɲ na laɲ qaji inɲi

inji yansqa keresai. Lenj tulan boledamu na segi lanj qaji inji inji yansqas.

²⁴ Iga qalie, Kristus a mandam qaji atra tal miligiq gilosai. Mandam qaji atra tal di tamo nanji na ateb. Tal di Qotei aqa atra tal bole lanja sigitejunu. Kristus a lanj qureq oqej deqa bini a Qotei aqa areq di sosisqa iga qa waueqnu.

²⁵ Atra tamo gate nami qaji a wausau gaigai wagme nanjo lenj oqnsiqa Warum Tulan Getento Koba di miligiq gileqnu. A aqa segi lenj osaieqnu. A wagme nanjo lenj oqnsiq miligiq gileqnu. Ariya Yesus a degyosaieqnu. A lanj qureq oqsiq bati qujai qa aqa segi jejamu osiq Qotei atraiyej. A bati gargekoba degyosai oqnej.

²⁶ A bati gargekoba degyoqnej qamu Qotei na nami mandam atej bati deqa a jaqatinj oqnsiq bosiq bosiq agi bini olo jaqatinj eqnu qamu. Ariya diño bati jojomqo deqa Kristus a bati qujai qa mandamq aisiq gago une kobotqa marsiq aqa segi jejamu osiq Qotei atraiyej.

²⁷ Iga qalie, tamo kalil nanji bati qujai qa moiyeqnu. Mondon nanji Qotei aqa ulatamuq di brantib a nanjo une qa nanji peginjrqas.

²⁸ Dego kere Kristus a bati qujai qa tamo gargekoba nanjo une qoboiyetnjrqas marsiqa aqa segi jejamu osiq Qotei atraiyej. Ariya mondon a lanj qureq na bqas. Bati deqa a na tamo ungasari nanjo une olo qoboiyetnjrqasai. A bosim tamo ungasari a qa tarineqnu qaji nanji torei elenqas.

10

Wagme nanjo lenj na gago une kobotqa keresai

¹ Moses aqa dal anjam aqa wau agiende. Dal anjam na inji bole bole Qotei a mondon iga egwas qaji di iga lanja suwi osorgeqnu. Damu osorgosaieqnu. Atra tamo gate nanji wagme inji inji oqnsib wausau gaigai Qotei atraiyeqnu deqa iga qalieonum, dal anjam na tamo ungasari Qotei aqa areq gileqnu qaji nanji torei boletnjrqas keresai.

² Wagme inji inji dena tamo ungasari Qotei qa loueqnu qaji nanjo une yansetnjrqas kere qamu atra tamo gate nanji na olo atraiyosai qamu. Deqa tamo ungasari nanji nanjo une qa olo are gulbeinjrosai qamu.

³ Ariya atra tamo gate nanji wausau gaigai wagme inji inji di oqnsib Qotei atraiyeqnu. Deqa tamo ungasari nanji nanjo une qa olo are qaloqnsib are gulbe ti unub.

⁴ Kumbra di aqa utru agiende. Makau ti kaja du du ti nanjo lenj na tamo ungasari nanjo une kobotetnjrqas keresai bole sai.

⁵ Deqa Kristus a mandamq aiqa osiqa endegsi pailyej,

“O Abu, ni atraimqajqa wagme inġi inġi qa arearetmosaieqnu.

Deqa e ijo segi jejamu osiy ni atraimqai. Ijo jejamu di agi ni na e gereiyetbem.

⁶ O Abu, atra tamo nanġi na tamo unġasari nanġo une qa aqaryainjrqa maroqnsib wagme inġi inġi oqnsib njamyuwo na koitoqnsib ni atraimeqnu.

Ni inġi inġi deqa arearetmosaieqnu.

⁷ Deqa e ni endegsi pailmonum,

‘O Qotei, e bonum.

Agi nami anjam degsib e qa nengrenyeb.

Bini e ino areqalo dauryqa bonum.’” Kristus a mandamq aiqa osiqa degsi Qotei pailyej.

⁸ Agi Kristus a namoqna pailyej, “O Abu, ni atraimqajqa wagme inġi inġi qa arearetmosaieqnu. Atra tamo nanġi na tamo unġasari nanġo une qa aqaryainjrqa maroqnsib wagme inġi inġi oqnsib njamyuwo na koitoqnsib ni atraimeqnu. Ni inġi inġi deqa arearetmosaieqnu.” O ijo was, dal anjam a nami atraiyqajqa inġi inġi deqa marej.

⁹ Ariya bunuqna Kristus a olo pailyej, “O Qotei, e ino areqalo dauryqa bonum.” A degsi pailyej deqa iga qalieonum, a kumbra namij di taqal waiyosiq a olo kumbra bunuj atej.

¹⁰ Yesus Kristus a Qotei aqa areqalo dauryosiq deqa a bati qujai qa aqa segi jejamu osiqa Qotei atraiyej. Wau dena Yesus na iga elenosiqa Qotei aqa segi kumbra boleq di atej.

Yesus aqa lej na gago une kobotetgej

¹¹ Atra tamo kalil nanġi bati gaigai atra tal miligiq giloqnsibqa nanġo wau yeqnu. Nanġi bati gargekoba wagme inġi inġi oqnsib Qotei atraiyeqnu. Inġi inġi dena tamo unġasari nanġo une kobotetnrqa keresai.

¹² Ariya Kristus a bati qujai qa gago une kobotqa marsiqa aqa segi jejamu osiqa Qotei atraiyej. Osiqu lan qureq oqsiqu dia Qotei aqa ban woq di awoej. Deqa aqa atraiyo wau di gaigai sqas.

¹³ A Qotei aqa ban woq di awesosiqa mondon Qotei na aqa jeu tamo kalil nanġi osim aqa sinġaq di koroinjrqa deqa tariqenu.

¹⁴ Yesus a bati qujai qa aqa segi jejamu osiqa Qotei atraiyej. Wau dena a na tamo unġasari a nami Qotei aqa segi kumbra boleq di atej qaji nanġi torei boletnjrej. Deqa nanġi bati gaigai une saiqoji sqab.

¹⁵ Anjam deqaji Mondor Bole na dego iga mergeqnu. Agi a endegsi mergeqnu,

¹⁶ “Tamo Koba a marej, ‘Ijo anjam bunuj agiende. Bati bei brantimqa e na ijo dal anjam kalil osiy tamo unġasari

nanjo are miligiq di atqai. Osiy nanjo areqaloq di dego nenjrenyqai.”

¹⁷ Osiqa olo anjam bei dego totoryosiq endegsi marej, “E nanjo une kobotetnjrqai deqa bunuqna e nanjo une qa olo are qalqasai.”

¹⁸ O ijo was, Qotei na gago une torei kobotej deqa atraiyo inji bei na gago une olo kobotqa keresai bole sai.

Iga Warum Tulaŋ Getento Koba di miligiq gilqa kere

¹⁹ O ijo was kalil, Yesus aqa leŋ aiyej qaji dena gago une kobotetgej. Deqa iga Warum Tulaŋ Getento Koba di miligiq giloŋqom. Iga ulaqasai. Warum di agi Qotei aqa atra talq di unu.

²⁰ Yesus a segi na ŋambile qa gam bunuj waqtetgosiqa a segi namoosiq warum di miligiq gilsiq gara gainjenu qaji dena torei miligiq gilej. Gara di Yesus aqa segi jejamu.

²¹ Gago atra tamo gate unu agi Yesus. Deqa a na Qotei aqa tamo ungasari kalil nanji taqatnjreqnu.

²² A gago kumbra uge kalil qa are qalsiqa aqa segi leŋ bilentonaqa aisiq gago are miligi yansetgej. Deqa iga ya na yanso em. Yesus aqa wau dena iga qalieonum, iga Qotei aqa ŋamgalaq di une saiqoji unum. Deqa kumbra gisaŋ kalil gago are miligiq di unu qaji di iga taqal waiyqom. Osim Qotei qa gago areqalo torei singilatosim aqa areq giloŋqom.

²³ Iga qalie, inji bole bole Qotei a nami iga egwa marej qaji di a na egwas. A uratqasai. Deqa iga Qotei aqa ŋam singila na ojsim boleq di maroqnsim inji bole bole deqa tariŋoŋqom. Iga areqalo aiyeltqasai.

²⁴ Iga gago Kristen was nanjo are tigeltetnjroqnmqa nanji qalaqalaiyo kumbra ti kumbra bole bole ti dauryoŋqab.

²⁵ Osim iga Qotei aqa ŋam qa koroŋqom. Iga kumbra di uratqasai. Kristen was qudei nanji koroqajqa asginjreqnu. Deqa iga nanji singilatnjroqnm. Niŋgi qalie, Yesus a olo bqajqa bati jojomo.

Iga Qotei aqa Niri qoreiyqasai

²⁶ Niŋgi quiy. Iga Yesus aqa anjam bole qalieonum deqa bunuqna iga diqosim gago segi areqalo na une yoŋqasai. Yoŋqom di Qotei na gago une kobotetgwasai. Osim atraiyqajqa inji bei iga egwasai.

²⁷ Iga une yoŋqom di iga pegigwajqa bati qa ulaosim tariŋqom. Pegigwajqa bati deqa Qotei na aqa jeu tamo kalil nanji ojelenosim ŋamyuwo kanjan kobaq di breinjrqas.

²⁸ Iga qalie, tamo bei a Moses aqa dal anjam gotraŋyimqa tamo aiyel kiyo tamo qalub kiyo aqa une unsib boleq di maribqa tamo ungasari nanji a qa dulqasai. Nanji a qalib moiqas.

29 Ariya tamo bei a Qotei aqa Niri qoreiyosim aqa ñam ugeugeiyqas di aqa une deqa a gulbe tulan kobaquja oqas. Aqa gulbe dena dal anjam gotranjo qaji tamo aqa gulbe tulan bunyqas. Tamo di a nami Qotei aqa anjam bunuj Yesus aqa len na singilatej qaji di dauryoqnej. Osiq a Qotei aqa segi kumbra boleq di soqnej. Ariya a olo Yesus aqa len di ugeugeiyosim Qotei aqa Mondor iga qa are boleiyeqnu qaji aqa ñam ugetqas di a gulbe tulan kobaquja oqas.

30 Iga qalieonum, Qotei a nami endegsi marej, “Tamo nanjo une kalil e segi na kambatosiy awai uge enjrqi. Di ijo segi wau.” Osiq marej, “Tamo Koba a na aqa tamo ungasari nanjo une qa peginjrqas.”

31 O ijo was, Qotei nambile unu qaji a na tamo bei nolakotqas di a tulan ulaugtqas.

Nunjo areqalo Yesus qa singilateqnu qaji di geregere ojesoqniy

32 Ningi are qaliy. Nami Qotei a nunjo areqalo suwan-tetngonaqa bati deqa jeu tamo nanji na gulbe ti jaqatin ti gargekoba ningi engoqneb. Engeq nab ningi singila na tigeloqnsib gulbe di gotranjoqneb.

33 Jeu tamo nanji dena nunjo Kristen was qudei nanji joqoqnsib tamo ungasari kalil nanjo namdamuq di tigelt-njroqnsib nanjo ñam misilinjoqnsib nanji ugeugeinjroqneb. Yeq nab ningi na nunjo Kristen was nanji di beternjroqnsib singilatnjroqneb.

34 Jeu tamo nanji dena nunjo Kristen was qudei nanji ojoqnsib tonto talq di breinjreq nab sonabqa ningi na tonto tamo nanji deqa are qaloqnsib nanji geregereinjroqneb. Bati di jeu tamo nanji dena ningi qudei nunjo ingi ingi yaingoqneb. Ariya ningi deqa are ugeingosaiqnej. Ningi are-boleboleingojnej. Di kiyaa? Ningi qalie, ingi di laja mandam qaji ingi. Ingi bati gaigai sqas qaji di tulan bolequja. Mondon ningi ingi di oqab. Di ningi qalie.

35 Kumbra bole ningi nami yoqneb qaji deqa olo are qaloqnsib yoqniy. Osib nunjo areqalo Yesus qa singilateqnu qaji di geregere ojesoqniy. Ningi olo urataib. Ningi uratqasai di mondon ningi awai tulan boledamu oqab.

36 Ningi nunjo gulbe kalil qoboiyoqnsib singila na tigelesoqniy. Ningi degyqab di Qotei na ningi singilatngimqa ningi aqa areqalo dauryekritosib mondon ingi bole bole a nami ningi engwa marej qaji di ningi oqab.

37 Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Sokiñala tamo bunuqna bqas qaji di a bqas. Deqa a tariñsokobaiyqasai. A urur boqujatqas.

³⁸ Ijo segi tamo ungasari bole nanği e qa nanęo areqalo sinęilatqab di nanği nambile sqab. Nanği na e qoreibqab di e nanği qa areboleboleibqasai.”

³⁹ O ijo was, iga Qotei qoreiyosim padalqasai. Tamo qudei nanği degyeqnub. Ariya iga tamo deqaji sai. Iga Qotei qa gago areqalo sinęilato qaji tamo. Deqa iga nambile gaigai sqom.

11

Iga Qotei qa gago areqalo sinęilatqajqa kumbra

¹ Iga Qotei qa gago areqalo sinęilateqnum di aqa utru agiende. Iga qalieonum, inęi bole bole Qotei a nami iga egwa marej qaji di iga oqajqa tarięesoqnimqa a na egwas. Iga gago namdamu na inęi di unqa keresai di unęum. Iga inęi di oqom.

² Qotei aqa tamo ungasari nami soqneb qaji nanği a qa nanęo areqalo sinęilatoqneb deqa a nanği qa maroqnej, “Nanği tamo bolequja.”

³ O ijo was, iga Qotei qa gago areqalo sinęilateqnum deqa iga endegsi poigeqnu, bole, Qotei a anjam segi marnaqa lan ti mandam ti brantej. Inęi inęi iga unqa keresai qaji di Qotei na eleņosiqa dena a inęi inęi kalil iga uneqnum qaji di gereinjrej. Iga degsi poigeqnu.

Abel na Enok na Noa na nanği qalub

Qotei qa nanęo areqalo sinęilateb

⁴ Abel a Qotei qa aqa areqalo sinęilatosiq deqa a inęi bei Qotei atraiyonaqa Qotei a inęi deqa tulan arearetej. Kein a dego inęi bei Qotei atraiyej. Ariya Qotei a Kein aqa atraiyo inęi deqa arearetosai. Kumbra dena iga osorgeqnu, Abel a Qotei aqa namlalaq di tamo bole une saiqoji soqnej. Abel a moiyej ariya a Qotei qa aqa areqalo sinęilatej deqa bini a Qotei aqa anjam iga mergobuleqnu.

⁵ Enok a dego Qotei qa aqa areqalo sinęilatej. Deqa a moiyo-sai. A nambile sonaqa Qotei na a osiq lan qureq oqej. Oqnaqa tamo ungasari nanği a qa namosim qoneb a olo unosai. Kumbra dena iga osorgeqnu, Qotei na Enok lan qureq osi oqosaisosiqa a Enok aqa kumbra qa tulan arearetoqnej.

⁶ O ijo was, niņęi Qotei aqa areq gilqa osibqa niņęi mati a qa nanęo areqalo sinęilatosib endegsib mariy, “Bole, Qotei a unu. Deqa iga a qa namosim gilsim itonam a na awai boledamu egwas.” O ijo was, niņęi degsib marqab di Qotei a niņęi qa tulan arearetqas. Tamo nanği Qotei qa nanęo areqalo sinęilatqasai di a nanği qa arearetqa keresai.

⁷ Noa a dego Qotei qa aqa areqalo sinęilatej. Deqa Qotei na minjej, “E bunuqna awa qariņyit bosim mandam kalil keretqas. Deqa ni qobun gereiyime.” Noa a awa unosaisosiqa a Qotei aqa anjam di dauryosiqa aqa anęro nanği ti aqa unęa a

ti padalaib deqa qobun gereiyej. Aqa kumbra dena a na tamo ungasari kalil mandamq di soqneb qaji nanngo une babetnjrej. A Qotei qa aqa areqalo singilatej deqa Qotei na a tamo bole une saiqoji qa minjej.

Abraham Sara wo nanği Qotei qa nanngo areqalo singilateb

⁸ Abraham a dego Qotei qa aqa areqalo singilatej. Deqa Qotei na Abraham metonaqa a Qotei aqa anjam dauryosiqa mandam mutu bei Qotei na a yqajqa minjej qaji deq gilej. A sawa qabitqas kiyo di a qalieosaisosiqa gilej.

⁹ A Qotei qa aqa areqalo singilatej deqa a gilsiq mandam mutu dia brantosiqa yaun tamo soqnej. Mandam mutu di agi Qotei na a yqajqa minjej. A di sonaqa Qotei na minjej, “Mondon e na ino moma nanği mandam mutu endi enjrqai.” Onaqa Abraham a mandam mutu dia laqnsiqa jagwa oqajqa tal gereiyocnsiqa di neioqnej. A na Aisak Jekop wo nanği joqsiqa koba na soqneb. Qotei na nanği aiyel dego minjrej, “Mondon e na nunngo moma nanği mandam mutu endi enjrqai.”

¹⁰ Abraham a lan qureq oqsim dia sqajqa deqa are qaloqn-siq tariñoqnej. Lan qure di bati gaigai sqas. Lan qure agi Qotei a segi na gereiyej unu.

¹¹ Abraham aqa njan Sara a dego Qotei qa aqa areqalo singilatej. Deqa a tulan qeliosiqa marej, “Bole, e angtrotqai. Anjam Qotei na merbej qaji di a uratqasai. A dauryqas.” Sara a degsi marej deqa Qotei na aqa miligi gereiyetonaqa a gumanjej.

¹² Abraham a dego qeliosiqa a moiqajqa bati jojomonaqa Qotei na a singila yonaqa a angro mel qujai nambabtej. Onaqa bunuqna aqa moma nanği tulan gargekobaeb. Bongar tulan gargekoba unub dego kere Abraham aqa moma nanği ulul bul tulan gargekobaeb. Deqa sisiyqa keresai.

¹³ O ijo was, Abel na Enok na Noa na Abraham na Sara na nanği kalil Qotei qa nanngo areqalo singilatesosib morenej. Nanği mandamq endi sosibqa ingi bole bole Qotei a nami nanği enjrqa minjrej qaji di nanği osai. Nanği ingi di oqajqa tariñesosibqa isaq na ingi di unsib deqa areboleboleinjrej. Deqa nanği maroqneb, “Iga mandamq endi so boleiyqasai. Iga mandamq endi yaun tamo bulosim sokiñala sosim bunuqna iga mandam endi uratqom.”

¹⁴ O ijo was, iga qalieonum, tamo ungasari anjam degsib mareqnuq qaji nanği nanngo segi sqajqa sawa boleq oqwajqa are qaleqnuq.

¹⁵ Nanği nanngo qure utruq olo aiqajqa deqa are qaleb qamu nanği puluosib aiyeb qamu.

16 Ariya nanġi nanġo qure utruq olo aiqajqa are qalo-saieqñub. Nanġi sawa tulañ boledamu agi lañ qureq di unu qaji deq oqwjajqa are qaleqñub. Tamo uñgasari nanġi dena Qotei endegsib minjeqñub, “Ni gago Qotei.” Yeqnaqa Qotei a nanġo Qotei sqajqa jemaiyosaieqñu. Nanġi a qa nanġo areqalo siñgilateqñub deqa a nanġo qure agi lañ goge dia gereiyetñjrej unu.

17 Abraham a Qotei qa aqa areqalo bole siñgilatej kiyo sai kiyo di Qotei a tenemtqa osiqa endegsi minjej, “Ni ino segi anġro qujai Aisak qalsim e atraibe.” Onaqa Abraham a Qotei aqa anjam di uratosai. Bole, Qotei na nami minjej, “E na ino moma nanġi mandam mutu endi enjrqai.” Ariya a Qotei qa aqa areqalo siñgilatej deqa a Aisak osiq Qotei atraiyqa gilej.

18 Agi Qotei a nami Abraham minjej, “Aisak aqa leñ na ino moma nanġi bumbranjqab.”

19 Abraham a Aisak qalqa osiqa endegsi are qalej, “E Aisak qalitqa, uñgum, Qotei na a olo subq na tigeltqa kere.” Abraham a degsi are qalsiq sonaqa Qotei na saidyej, “Ni Aisak qalaim.” Deqa iga yawo anjam endegsi marqom, Qotei na Aisak subq na tigeltobulosiq olo Abraham yej.

Aisak na Jekop na Josep na nanġi qalub Qotei qa nanġo areqalo siñgilateb

20 Aisak a dego Qotei qa aqa areqalo siñgilatosisqa Jekop Iso wo nanġo gateq di aqa bañ atetñjrsiqa nanġi qa pailyosiqa kumbra bunuqna nanġoq di brantqas qaji deqa nanġi minjrej.

21 Jekop a dego Qotei qa aqa areqalo siñgilatosisqa Josep aqa anġro aiyel nanġo gateq di aqa bañ atetñjrsiqa nanġi qa pailyej. A tulañ qeliosiq moiqa jojomosisq deqa a na aqa walwelqa toqoñ ojsiq siñga pulutosiq Qotei qa louej.

22 Josep a dego Qotei qa aqa areqalo siñgilatosisq deqa a tulañ qeliosiq moiqa jojomosisqa a na aqa was nanġi endegsi minjrej, “Niñgi na nunġo moma agi Israel nanġi minjribqa bunuqna nanġi Isip sawa uratoqnsibqa bati deqa nanġi ijo tanu osi gilqab.”

Moses a Qotei qa aqa areqalo siñgilatej

23 Ariya Moses aqa ai abu nanġi dego Qotei qa nanġo areqalo siñgilateb. Deqa Moses a ñambabonaqa nanġi a osib bai qalub a ulitonab soqnej. Nanġi qalieeb, Moses a anġro tulañ bolequja. Nanġi Isip nanġo mandor koba ulaiyosai deqa nanġi aqa anjam gotranjqosib Moses ulitonab soqnej.

24 Sosisqa tamo kobaqujaonaqa Isip tamo uñgasari nanġi na minjoqneb, “Ni Isip nanġo mandor koba aqa asi aqa anġro.” Onaqa Moses a Qotei qa aqa areqalo siñgilatosisq deqa a aqa segi ñam aguq atsiqa nanġo anjam di quqwa uratoqnej.

25 A endegsi are qalej, “Qotei aqa tamo ungasari agi Israel nanqi gulbe ti unub. Deqa unqum, e nanqi koba na sosiy gulbe oqnqai. Une qa arebolebole a sokiñalayosim koboqas. Di e uratqai.”

26 Osiqa olo endegsi are qalej, “E Kristus aqa ñam qa jemai oqai di kere. Mondoñ e awai tulan boledamu oqai. Awai dena silali ti ñoro ti kalil Isip sawaq endi unu qaji di tulan bunyejunu.” Moses a awai boledamu di oqa marsiq deqa a degsi are qalej. Osiqa Qotei qa aqa areqalo singilatej.

27 Moses a Qotei qa aqa areqalo singilatosiq deqa a tigelosiq Isip sawa uratosiq gilej. Isip nanqo mandor koba a Moses qa minjin oqetej ariya Moses a deqa ulaosai. Qotei agi iga unosaieqnum qaji di Moses na unobulosiq deqa a singila na tigelosiq Isip sawa uratosiq gilej.

28 Moses a Qotei qa aqa areqalo singilatosiq deqa a na Israel tamo ungasari nanqi minjrnaqa nanqi kaja du du ñumsib nanqo damu uyeb. Uysib kaja du du nanqo len ainaqa di osib Qotei na aqa lan anqro bei qarinyim bosim Israel nanqo anqro matu nanqi ñumaim deqa len di nanqo siranmeq di liyeb.

*Tamo ungasari tulan gargekoba nanqi
Qotei qa nanqo areqalo singilatoqneb*

29 Israel nanqi Qotei qa nanqo areqalo singilatosib deqa nanqi Yuwal Lentq di gentosib mandam boleq aisib walwelosib gileb. Gileq nab Isip nanqi na nanqi daurnjrsib yuwal ambleq aisib ya uysib moreñeb.

30 Bunuqna Israel nanqi Qotei qa nanqo areqalo singilatosib deqa nanqi Jeriko qure agutosib kalilyo bati 7 yonabqa qure aqa dadan kalil ululonqeb.

31 Sambala unq Rahap a dego Qotei qa aqa areqalo singilatej. Deqa Israel tamo aiyel nanqi lumu na Jeriko qure unqa bonabqa a na nanqi aiyel osiqa lawo na gereinjrsiqa ulitnjrej. Qure deqaji tamo ungasari nanqi Qotei aqa anjam gotranjoqneb deqa Qotei na nanqi kalil padaltnjrej. Rahap a segi Qotei na uratonaq bole soqnej.

32 Gideon na Barak na Samson na Jepta na Devit na Samuel na Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil nanqi dego Qotei qa nanqo areqalo singilatoqneb. E nanqi qa olo ninqi saingwajqa bati keresaiibqo.

33 Nanqi Qotei qa nanqo areqalo singilatoqneb deqa nanqi na mandor kokba nanqi qoto itnjroqnsib qoto bunjoqneb. Osib kumbra bole tintinjoqneb. Ingi bole bole Qotei na nami nanqi enjrqa minjrej qaji di nanqi elenjoqneb. Laion nanqi boqnsib nanqi uyqa laq nab nanqi na nanqo medabu getentetnjroqneb.

34 Namyuwo na nanqi koitnjrq laqnaq nanqi olo namyuwo mosotoqneb. Jeu tamo nanqi boqnsib serie na nanqi ñumqa

laq nab nanġi jaraiyoqneb. Nanġi segi singila saiqoġi sonab Qotei na olo nanġi singilatnjroqnej. Nanġi singilaoqnsib qotoqnsib sawa bei bei qaji nanġi teteinjroqneb.

³⁵ Uŋgasari qudei nanġo anġro nanġi moreneq nab Qotei na olo subq na tigeltnjroqnej. Jeu tamo nanġi na Qotei aqa tamo qudei nanġi tonto talq di breinjroqnsib jaqatin koba enjroqneb. Osib minjroqneb, “Niŋgi Qotei qoreiyib iga niŋgi uratnġim niŋgi tonto talq dena oqedqab.” Onaqa nanġi na saidosib minjroqneb, “Sai. Mondoŋ iga olo subq na tigelosim nambile tulaŋ boledamu oqom. Deqa uŋgum, bini iga jaqatin oqnsim unum di kere.”

³⁶ Jeu tamo nanġi na Qotei aqa tamo uŋgasari qudei nanġi misilinjroqnsib kumbainjroqneb. Osib nanġi tonto talq di breinjroqnsib sil singila kokba na nanġi tontnjroqneb.

³⁷ Osib Qotei aqa tamo uŋgasari qudei nanġi meniŋ na nūmoqnsib moiyo tnjroqneb. Osib olo qudei nanġi serie na ġiŋgejnjqre nab morenoqneb. Osib olo qudei nanġo jejamu qaja na qametnjroqneb. Nanġi qudei gara bolesai deqa nanġi kaja nanġo juŋgum na gara gereiyoqnsib jugoqneb. Nanġi inġi inġi tulaŋ saiinjrej deqa nanġi laŋa soqneb. Jeu tamo nanġi na nanġi gulbe enjroqnsib tulaŋ ugeugeinjroqneb.

³⁸ Tamo uŋgasari nanġi di tulaŋ ugeosib soqneb deqa nanġi wadau sawaq di, manaq di, meniŋ kokba miligiq di, sub miligiq di laqneb. Nanġi Qotei qa nanġo areqalo singilatoqneb deqa nanġi kumbra bole yoqneb. Nanġi tamo uŋgasari kalil mandamq di soqneb qaji nanġi bul sai. Nanġo kumbra tulaŋ bolequja.

³⁹ Nanġi kalil Qotei qa nanġo areqalo singilatoqneb deqa nanġi aqa nāmgalaq di tamo uŋgasari tulaŋ bolequja soqneb. Ariya inġi bole bole Qotei na nanġi enjrqa minjrej qaji di nanġi osaiyoqneb.

⁴⁰ Di kiyaaqa? Qotei na olo inġi tulaŋ boledamu bei iga egwajqa marsiqa gereiyej unu. Mondoŋ a na iga ti nanġi ti turtgosim iga kalil koba na inġi boledamu di egwas. Osim dena a na iga kalil torei boletgwas.

12

Iga Yesus koqyesosim a qa gago areqalo singilatqom

¹ Tamo uŋgasari nami soqneb qaji nanġi di Qotei qa nanġo areqalo singilatoqneb deqa bini nanġi laŋbi bul iga agutgesonab iga nanġi unjqre qnum. Unjqre qnum deqa iga singila na gurgurobuloqnsim bubuŋoqnqom. Qotei na iga giltgej deqa iga gurguroqnmqa gulbe qudei na iga getentgwa laqnmqa iga gulbe di olo gotraŋyoqnqom. Une qudei gagoq di beteqajqa laqnu qaji di dego iga gotraŋyoqnqom.

² Osim iga Yesus koqyoqnsim gurgurqom. Iga Qotei qa gago areqalo sinjilateqnum di Yesus a segi utru. Bunuqna a na gago areqalo di torei keretqas. Yesus a nami qalieej, a namburbasq di moिसim bunuqna a olo tulan areboleboleiyqas. Jeu tamo nanqi a qa maroqneb, “A tamo uge deqa a moiqas.” Ariya Yesus a deqa jemaiyosai. A aqa are sinjilatosisq namburbasq di moiyej. Bini a olo lan qureq di Qotei aqa awo jaram ban woq di awejunu.

Qotei na iga tingitgwa marsiya gulbe egeqnu

³ Ningi geregere are qaliy. Une tamo nanqi Yesus qa tulan ugeoqnsib a jeuteq nab a singila na tigelesoqnej. Ningi dego singila na tigelesoqniy. Ningi ulaaib. Osib asgingaiq.

⁴ Bole, ningi une gotranjyqajqa singilakobaeq nub. Ariya jeu tamo nanqi na kamba ningi moiyo tngosaieq nub.

⁵⁻⁶ O ijo was, Qotei a nami anjam bei ningi merngej. Ningi anjam deqa are walngwo kiyo? A ningi dalngwa osiya endegsi merngej, “O ijo angro, e nungo Tamo Koba. Deqa e ningi tingitngwa marsiyqa gulbe engoqnit ningi gulbe di qoboiyqa asgingaiq. Osib are gulbeingaiq. Ningi quiy. Tamo ungasari e qalaqalainjreqnum qaji nanqi di e na olo tingitnjreqnum. Tamo ungasari e ijo segi angro qa mareqnum qaji nanqi di e na olo gulbe enjreqnum.” Qotei a ningi aqa segi angro sqa marsiy deqa anjam degsi merngej. Ningi anjam deqa olo are walngwo kiyo?

⁷ O ijo was, Qotei na ningi tingitnggoqnsim gulbe engoqnimqa ningi singila na tigeloqnsib gulbe di qoboioqniy. Abu nanqi na nanjo angro nanqi gaigai tingitnjreqnub dego kere Qotei na ningi tingitnggeqnu.

⁸ Qotei na aqa angro kalil nanqi gaigai tingitnjreqnu. A na ningi tingitngwasai di ningi aqa angro sqa keresai. Ningi gam qaji unja aqa angro bul sqab.

⁹ Ningi are qaliy. Gago mandam qaji abu nanqi na iga tingitgoqneb. Deqa iga nanjo nam soqtoqnem. Ariya gago lan qaji Abu a gago qunun taqateqnu. Deqa iga aqa sorgomq di geregere sosimqa aqa nam tulan soqtoqngom. Osim dena iga nambile sqom.

¹⁰ Gago mandam qaji abu nanqi sokiñala sosib nanjo segi areqalo dauryosib iga tingitgoqneb. Ariya Qotei na iga geregere aqaryaigwajqa osiq iga tingitgeqnu. Di kiyaya? Iga aqa segi kumbra boleq di sqajqa deqa.

¹¹ Bole, Qotei na iga tingitgwa maroqnsiq gulbe egeqnaqa iga areboleboleigosaieqnu. Iga are gulbeigeqnu. Ariya bunuqna gulbe dena iga sinjilatgimqa iga kumbra bole tintin dauryqajqa geregere qalieqom. Osim dena iga lawo na sqom.

Ningi Qotei aqa segi kumbra bole dauryiy

12 Deqa nungo ban a laesqas di ningi na olo singilatosib wauoqniy. Nungo singa tombol dego laesqas di ningi olo singila na tigelesoqniy.

13 Tigelesosib gam bole dauryosib walweloqniy. Ningi degyqab di nungo singa ugeqasai. Nungo singa olo boleqas.

14 Ningi tamo kalil nanngi ti koba na gegerere lawo na sqajqa singilaoqniy. Osib ningi Qotei aqa segi kumbra bole dego dauryqajqa singilaoqniy. Tamo a Qotei aqa segi kumbra bole dauryqasai di a Tamo Koba unqa keresai.

15 Ningi gegerere nam atoqnsib soqniy. Qotei a ningi qa are boleiyeqnu aqa kumbra di ningi qudei olo uratosib ulonjo uge. Namtan oqsiq gei uge uge ateleqnu dego kere nungo ambleq di tamo bei a are uge ti sosim kumbra uge uge babtoqnimqa ningi na saidiy. Tamo dena ningi niñaqngimqa ningi Qotei aqa nangalaaq di jiga ti so uge.

16 Ningi na Kristen tamo ungasari nanngi saidnjribqa nanngi sambala kumbra yaib. Osib Qotei qoreiyaib. Agi Aisak aqa njiri Iso a Qotei qoreiyey. Osiga a angro matu soqnej deqa are qalosaiosiq ingi bole bole aqa abu na nami a yqajqa minnej qaji di qarinyosiq dena ingi uyo bei awaiyosiq uyej.

17 Ningi qalie, bunuqna Iso a aqa abu aqa ingi bole bole di olo oqajqa marnaqa Qotei na saidyey. Deqa a akamugetej. Aqa kumbra uge yey qaji di a olo uratosim are bulyqajqa gam saiiyey.

Ningi Jerusalem bunuj lanj goge di unu qaji deq beleneb

18 Nami Israel nanngi Sainai mana utru jojomyosib dia namyuwo ti ambru ti jagwa ti unoqneb. Nanjo ban na mana di ojoqneb. Ariya ijo was, ningi ingi ingi deq bosai.

19 Israel nanngi Sainai manaq di gul anjam quoqnsib Qotei aqa kakro dego quoqneb. Osib ulaugeteb. Deqa nanngi Moses minjeb, "Qotei a olo anjam bei mergaiq."

20 Nanngi Qotei aqa anjam di qusib ulaugeteb. Agi Qotei na nanngi endegsi minjrej, "Tamo bei kiyo wagme bei kiyo mana endeq oqimqa ningi a menin na qalib moyem." Qotei na nanngi degsi minjrej.

21 Manaq di nanngi ingi ingi di unoqnsib deqa nanngi tulan ulaugeteb. Moses a dego mana deqa ulaosiq marej, "E ulaugetosim tulan ginda gindaqnum."

22 Ariya ningi ingi ingi deq bosai. Ningi Saion manaq beleneb. Osib Qotei nambile gaigai unu qaji aqa segi qureq dego beleneb. Qure di agi Jerusalem bunuj lanj goge di unu qaji. Ningi lanj angro tulanj gargekoba sisiyqa keresai nanngoq dego beleneb.

²³ Tamo unğasari Qotei qa korooqnsib loueqnub qaji nanğoq dego ningi beleneb. Tamo unğasari nanği di Qotei aqa segi anğro matu tıntıñ. Nanğo ñam Qotei a lan qureq di nenğrenyej unu. Ningi Qotei qa ti tamo unğasari kumbra bole dauryeqnub qaji nanğo qunuj qa ti beleneb. Tamo unğasari nanği di Qotei na torei boletnjrej. Qotei agi mondoñ iga kalil pegigwas.

²⁴ Ariya ningi Yesus qa dego beleneb. Yesus agi Qotei aqa anjam bunuj singilatqa osıqa iga Qotei ti gago ambleq di tigelesosıqa yeba waiyej unu. Yesus aqa leñ bilenej qaji a qa dego ningi beleneb. Deqa leñ dena Qotei aqa anjam ningi mernğobuleqnu. Yesus aqa leñ di tulan bolequja. Leñ dena Abel aqa leñ tulan bunyejunu. Abel aqa leñ na dego ningi anjam mernğobuleqnu.

Ningi Qotei aqa anjam quqwa urataib

²⁵ O ijo was, ningi geregere ñam atoqniy. Qotei na ningi anjam mernğoqnımqa ningi aqa anjam dauryqa urataib. Qotei a nami mandamq endi sosıqa Israel nanği anjam singila na minjroqnej. Minjreqnaqa nanği aqa anjam di dauryqa uratoqneb. Deqa Qotei na nanği awai uge enjrej. Awai uge di nanği britosib jaraiqa keresai. Ariya bini Qotei a lan goge di sosıqa iga dego anjam singila na mergeqnu. Deqa iga a qoreiyqom di a na iga awai tulan ugedamu egwas. Awai uge di iga britosim jaraiqa keresai bole sai.

²⁶ Nami Qotei na Israel nanği anjam singila na minjreqnaqa aqa kakro dena mandam renğinjoqnej. Ariya bini a olo anjam endegsi iga mergeqnu, “Bunuqna bati qujai qa e olo mandam renğinjqai. E mandam segi renğinjqasai. E mandam ti lan ti renğinjrjai.”

²⁷ A marej, “Bati qujai qa.” Deqa iga qalieonum, Qotei na inği inği a nami atej qaji di taqal breinjrim nanği torei koboqab. Inği inği di agi Qotei na renğinjrjas. Yımqa inği inği a na renğinjrjasai qaji di gaigai sqab.

²⁸ Qotei a gago Mandor Koba sosıq iga taqatgeqnu. Aqa kumbra di renğinqa keresai. Deqa iga Qotei binjoqnsim kumbra a tulan areareteqnu qaji dena a qa louoqnsim aqa ñam soqtoqnsim ulaoqnsim aqa sorgomq di sqom.

²⁹ Iga degyqom. Di kiyaaqa? Gago Qotei a ñamyuwo bul inği inği kalil koiteleneqnu qaji.

13

Ningi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqniy

¹ O ijo Kristen was, bati gaigai ningi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqniy.

² Qure bei qaji tamo nanği nunğo meq boqñib ningi na oqnsib geregereinjroqniy. Kumbra di ningi urataib. Ningi

qalie, qure bei qaji tamo nan̄gi nami nun̄go moma qudei nan̄go meq beq nab tamo bole edegoqnsib geregereinjroqneb. Ariya nan̄gi tamo sai. Nan̄gi lan̄ angro.

³ Qotei aqa tamo un̄gasari qudei nan̄gi tonto talq di unub deqa nin̄gi nan̄gi uratnjraib. Nin̄gi nan̄gi qa are qaloqnsib koba na tonto talq di sobulosib nan̄gi gereinjroqniy. Kristen tamo qudei nan̄gi jeu tamo nan̄gi na jaqatin̄ enjreqnub deqa nin̄gi nan̄gi qa dego are qaloqnsib koba na jaqatin̄ obuloqnsib nan̄gi gereinjroqniy. Nin̄gi qalie, jeu tamo nan̄gi na nun̄go jejamu dego ugeugeiyqa kere.

⁴ Tamo a un̄atqas di kumbra bole. Un̄a a tamotqas di dego kumbra bole. Deqa nin̄gi kumbra di ugetaib. Nin̄gi kumbra di geregere taqatosib Qotei aqa n̄angalaq di jiga saiqoji soqniy. Nin̄gi qalie, tamo un̄gasari sambala kumbra yeq nub qaji nan̄gi Qotei na awai uge enjrqas.

⁵ Nin̄gi silali qa mamaun̄gaiq. Nin̄gi endegsib maroqniy, “Iga silali ti in̄gi ti kiñala eqnum di kere.” Agi Qotei a marej, “E ni uratmqasai. E ni qoreinqasai dego.”

⁶ Deqa iga gago are singilatoqnsim endegsi maroqnqom, “Tamo Koba a na e aqaryaibeqnu.

Deqa e ulaqasai.

Tamo bei na e ugetbqa keresai.”

Iga Yesus dauryqajqa jemaigwasai

⁷ O ijo was nin̄gi quiy. Kristen gate nan̄gi Qotei aqa anjam palontoqnsib nin̄gi mern̄geq nub. Osib Qotei qa nan̄go areqalo singilatoqnsib kumbra bole bole yeq nub. Nan̄go kumbra deqa nin̄gi are qaloqnsib dauryoqniy.

⁸ Yesus Kristus aqa kumbra bulyqasai. A nami degsi soqnej. A bini degsi unu. A bati gaigai degsi sqas.

⁹ Deqa tamo qudei nan̄gi bosib anjam utru segi segi na nun̄go are tigeltet̄ngibqa nin̄gi nan̄go anjam di dauryaib. Osib Qotei aqa gam urataib. Qotei a nin̄gi qa are boleiyeqnu aqa kumbra dena nun̄go are singilatet̄ngoqneme. Ariya tamo qudei nan̄gi mareq nub, “Iga in̄gi uyo na gago are singilatoqnqom.” Di gisan̄. Kumbra di lan̄a jejamu qa kumbra. In̄gi uyo dena tamo nan̄gi yala aqaryainjrosaieqnu.

¹⁰ Gago atra bijal bunuj unu. Atra tamo nan̄gi atra tal namij miligiq di waueq nub. Deqa nan̄gi atra bijal bunuj dena in̄gi uyqa keresai.

¹¹ Atra tamo gate nami qaji a tamo un̄gasari nan̄go une kobotet̄nr̄qa maroqnsiq wagme nan̄go len̄ oqnsiq Warum Tulan̄ Getento Koba di miligiq gileqnu. Atra tamo nan̄gi olo wagme nan̄go damu osi aiyqnsib qure qalaq di atoqnsib koitelen̄eq nub.

¹² Dego kere Yesus a Jerusalem qure qalaq aisiq dia jaqatin osiq aqa segi leŋ bilentosiq tamo unŋasari nanŋi qa moiyej. Aqa leŋ dena a na tamo unŋasari nanŋi Qotei aqa segi kumbra boleq di atqajqa deqa marsiq nanŋi qa moiyej.

¹³ Deqa iga dego qure qalaq aiyoqnsim Yesus aqa areq di brantqnsim a ñam uge osiq jemaiey dego kere iga ñam uge oqñom.

¹⁴ Iga qalie, mandamq endi qure kalil koboqab. Deqa iga yaun tamo bulosim qure utru saiŋoji laŋa unum. Mondon iga laŋ qureq oqsim dia gaigai sqom. Iga qure deq oqwjajqa tariŋeqnum.

¹⁵ Deqa iga Yesus aqa ñam na Qotei biŋiyoqnsim atraiyobuloqñom. Osim iga gago medabu na aqa ñam soqtoqñom.

¹⁶ O ijo was, niŋgi na tamo unŋasari nanŋi kumbra bole bole enjroqniy. Nanŋi iŋgi qudei qa truquoqñibqa niŋgi na aqaryainjroqniy. Niŋgi kumbra di urataib. Niŋgi kumbra degyqab di niŋgi Qotei atraiyobuloqñom. Yim Qotei a nunŋo kumbra deqa tulaŋ arearetoqñas.

Yesus Kristus a gago are miligiq di waueqnu

¹⁷ Nunŋo Kristen gate nanŋi na nunŋo qunun taqateqñub. Mondon nanŋi nanŋo wau deqa Qotei minjqab. Deqa niŋgi nanŋo medabu geregere dauryoqnsib nanŋo sorgomq di soqniy. Niŋgi degyqab di nanŋi are gulbe na niŋgi taqatŋwasai. Nanŋi arebolebole na niŋgi taqatŋwab. Osib nanŋi are gulbe saiŋoji sosib niŋgi geregere aqaryainjoqñab.

¹⁸ Niŋgi iga qa Qotei pailyoqniy. Iga qalieonum, iga Qotei aqa ŋangalaq di une saiŋoji unum. Iga gaigai kumbra bole dauryqajqa are qaleqñum.

¹⁹ Deqa ijo areqalo agiende. Niŋgi e qa Qotei pailyibqa a na gam waqtetbimqa e nunŋoq urur boqujatqai.

²⁰ Gago Tamo Koba Yesus a kaja nanŋo Mandor siŋgila ti unu qaji. Aqa kaja nanŋi agi iga. Aqa leŋ aiyej dena a na Qotei aqa anjam bunuj gaigai sqas qaji di siŋgilatej. Qotei a are lawo qa utru. A na Yesus olo subq na tigeltej.

²¹ Qotei qujai dena niŋgi aqaryainjimqa niŋgi aqa areqalo geregere dauryosib kumbra bole yoqniy. A gago are miligi gereiyetgimqa iga Yesus Kristus aqa wau na kumbra kalil a tulaŋ areareteqnu qaji di yoqñom. Iga kalil bati gaigai aqa ñam soqtoqñom. Bole.

Anjam getento

²² O ijo was, e na niŋgi siŋgilatŋwjajqa deqa anjam truquyala endi nenŋrenyonum. Deqa niŋgi ijo anjam endi geregere qusib dauryoqniy.

²³ E ningi endegsi mernḡwai. Gago was Timoti a tonto talq dena uratonab oqedej. Deqa a urur ijoq bqas di aqo aiyel ombla na nuḡgoq bosim nuḡgwom.

²⁴ Ningi na ijo kaiye anjam endi osib Kristen gate kalil nanḡi ti Qotei aqa tamo unḡasari kalil nanḡi ti minjriy. Itali tamo qudei bosib endia unub qaji nanḡi na dego ningi kaiyeinḡonub.

²⁵ Qotei a ningi kalil qa are boleyeme. Bole.

JEMS

¹ E Jems. E Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei wo nanngo wau tamo. Israel nanngo moma utru 12 nanngo leŋ agi niŋgi. O was niŋgi kalil kaiye. E na anjam endi neŋgrenyosim nuŋgoq qarinyonum. Niŋgi nuŋgo segi segi qure utru uratosib jaraiyosib sawa sawa kalil keretosib di unub.

Iga gulbe qoboieqnum dena iga siŋgila eqnum

² O ijo was, gulbe utru segi segi gargekoba nuŋgoq boqnimqa niŋgi gulbe deqa tulaŋ areboleboleiŋim soqniy.

³ Gulbe deqaji nuŋgoq boqnimqa niŋgi nuŋgo areqalo Yesus qa bole siŋgilatqab kiyo sai kiyo di Qotei a geregere unqas. Niŋgi qalie, gulbe dena niŋgi siŋgilatŋeqnaqa niŋgi gulbe qoboieqnu.

⁴ Deqa niŋgi bati gaigai siŋgila na tigeloqnsib gulbe qoboioqniy. Niŋgi degyqab di niŋgi Qotei aqa kumbra bei qa truquoqnqasai. Niŋgi tulaŋ kere na sqab.

Tamo bei a powo qa truquosimqa a Qotei pailyim Qotei na powo yqas

⁵ Ariya tamo bei a powo qa truquosimqa a Qotei pailyem. Yimqa Qotei na a powo yqas. Niŋgi qalie, Qotei a tamo unqasari kalil nanŋi iŋgi bole bole enjreqnu. Nanŋi Qotei pailyeqnab a nanŋi qa olo ŋriŋosaieqnu.

⁶ Ariya tamo bei a Qotei pailyqa osimqa a are gulbeiyaiq. Osim endegsi maraiq, “Qotei na iŋgi bole ebqas kiyo sai kiyo?” A degsi maraiq. A Qotei qa aqa areqalo siŋgilatosim pailyem. Jagwa tigelosiq yuwal korkortoqnsiqa oqe aiyeqnu dego kere tamo are gulbeiyeqnu qaji a bati bei Qotei qa aqa areqalo siŋgilatoqnsiqa olo bati bei aqa areqalo siŋgilatosaiqnu.

⁷ Tamo Koba a na tamo deqaji nanŋi iŋgi bei enjrqasai. Deqa tamo deqaji nanŋi endegsib are qalaib, “Iga iŋgi bole bole oqnqom.” Di sai.

⁸ Nanŋi areqalo aiye aiyeltoqnsib kumbra laŋa laŋa yeqnub deqa Qotei na nanŋi iŋgi bei enjrqasai.

Jems a ñoro tamo ti tamo iŋgi saiqoji nanŋi ti anjam minjrej

⁹ Kristen was bei a ñam saiqoji soqnimqa a areboleboleiyem. Di kiyaaqa? A Qotei aqa ŋamgalaq di ñam koba ti unu deqa.

¹⁰ Tamo bei ñoro koba ti unu qaji a dego areboleboleiyem. Di kiyaaqa? A Qotei aqa ŋamgalaq di ñam saiqoji unu deqa. Tamo nanŋi ñoro koba koroiyqajqa arearetnjreqnu qaji nanŋi balamtamo aqa so bulosib sokiñalayosib moreŋqab.

¹¹ Iga qalie, sen oqsim kankanamqa balamtamo aqa so laosim moiym aqa wala bole di koboqas. Dego kere tamo nanngi ñoro koba ti unub qaji nanngi wau bei bei yoqnsib bati qujai qa urur moreñosib koboqab.

Qotei na iga are qametgosaieqnu

¹² Tamo ungasari gulbe qoboiyoqnsib singila na tigelejunub qaji nanngi areboleboleinjreme. Mondoñ Qotei a nanngi qa tulan arearetim awai boledamu enjrim nanngi ñambile gaigai sqab. Qotei a marej, “E na tamo kalil e qalaqalaibeqñub qaji nanngi awai bole enjrñai.” Qotei a degsi marej. ¹³ Deqa tamo bei a une atqajqa are prugyimqa a endegsi maraiq, “Qotei na are qametbqoqa e une atqajqa are prugbeqnu.” A degsi maraiq. Iga na Qotei aqa are qametim a une yqa keresai dego kere Qotei na iga une atqajqa are qametgosaieqnu.

¹⁴ Gago segi segi are miligi tigeloqnsiqa iga titgeqnu. Gam dena gago segi areqalo uge na iga uneq breigwa oqnsiqa walawalaigoqnsiqa gisañgeqnu.

¹⁵ Gago are miligi tigeleqnu di unja a gumañeqnu dego kere. Bunuqna unja a anjroteqnu dego kere gago are miligi tigeloqnsiqa une babteqnu. Yeqnaqa gago une di tulan kobaeqnaqa iga moiyo gam tureqnum.

¹⁶ O ijo was bole, une aqa kumbra dena ninngi gisañgaim deqa ninngi une kalil uratiy.

¹⁷ Inngi bole bole kalil Qotei na iga egeqnu qaji di lan goge na branteqnaq iga lanja elenqnum. Abu Qotei suwanjoq di unu qaji a na inngi di qarinyeqnaqa gagoq beqnu. Qotei a kumbra bubulyosaieqnu. A sen qunun bul sai. Sen qunun a olekobaoqnsiqa olo truqueqnu Qotei a degyosaieqnu.

¹⁸ A aqa segi areqalo dauryosiq iga gereigej deqa a gago Abu. A aqa anjam bole na iga gereigej deqa iga inngi meli bunuj bulosim inngi inngi kalil a nami gereinjrej qaji di tulan bunjrejrunum.

Iga Qotei aqa anjam lanja quqwasai

¹⁹ O ijo was bole, ninngi endegsi poingem. Ninngi anjam bei marqa osibqa urur medabu waqtaib. Mati didaboqniy. Urur minjinñ oqaiq.

²⁰ Tamo nanngi urur minjinñ oqetnjreqnu qaji nanngi Qotei aqa kumbra bole dauryqa keresai.

²¹ Deqa ninngi kumbra uge uge jigat kalil taqal waiyoqniy. Osib nungo segi ñam aguq atoqnsib Qotei aqa anjam a na nami nungo are miligiq di atej qaji di ninngi ojesoqniy. Ojesqab di Qotei a nungo qunun oqas.

²² Ariya ningi Qotei aqa anjam di bole dauryoqniy. Laņa qusib olo urataib. Ningi laņa quqwab di ningi nunço segi jejamu gisanjyqab.

²³ Tamo bei a Qotei aqa anjam laņa quoqnsiq olo dauryqa urateqnu di a tamo ya jeqiloq di aqa ulatamu uneqnu dego bul.

²⁴ A ya jeqiloq di aqa ulatamu unsim olo puluosim giloqn-sim aqa ulatamu unço qaji di a olo are walyqas.

²⁵ Qotei aqa dal anjam bunuj unu. Dal anjam di bole tintin. Qotei a gago une aqa singila kobotetgwa osiq dal anjam di iga egej. Deqa gago une na iga olo ojqa keresai. Tamo nançi dal anjam di geregere peleiyoqnsib dauryoqnqab di Qotei a nanço wau kalil boletqnas. Ariya tamo nançi dal anjam di laņa qusib olo are walnjrqas di Qotei a nanço wau bei boletqasai.

²⁶ Tamo bei a endegsi are qalqas, “E gaigai Qotei qa loueqnum. Deqa e Kristen tamo bole.” Ariya tamo di a aqa segi medabu geregere taqatqasai di a na aqa segi jejamu gisanjyqas. Deqa a Qotei qa loueqnu di a laņa loueqnu.

²⁷ Iga Kristen tamo unğasari unum deqa iga kumbra bole endeqaji yoqnqom. Iga na anğro mandum nançi ti unça qobul nançi ti geregereinjroqnsim nanço gulbe kalil qoboiyet-njrqom. Osim iga gago segi walwel taqatosim mandam endeqa kumbra jigat kalil uratekritqom. Iga kumbra deqaji yoqnqom di iga Qotei aqa nğamgalaq di Kristen tamo bole une saiçoji sqom.

2

Ningi na tamo kalil nançi turtnjrsib kumbra qujai enjroqniy

¹ O ijo was kalil, gago Tamo Koba Yesus Kristus a rian koba ti unu. Ningi a qa nunço areqalo singilateqnu deqa e ningi endegsi mernğwai. Ningi na tamo ñam ti nançi areinjroqnsib olo tamo ñam saiçoji nançi qoreinjroqnaib.

²⁻³ Nunço kumbra agiende. Ñoro tamo bei a gara boledamu na walaosim banrıñ gol na gereiyo qaji di jigsim nunço Qotei tal miligiq gilqas di ningi aqa ñam soqtqab. Osib a geregereiyosib minjibqa awo jaram boleq di awoqas. Ariya tamo bei inçi inçi saiçoji a gara jigat branço jigsimqa Qotei tal miligiq gilqas di ningi aqa ñam aguq atsib minjqab, “Ni qalaq di tigelesoqne” o “Ni mandamq di awo.”

⁴ O ijo was, ningi kumbra degyeqnub di ningi areqalo uge ti sosib tamo nançi laņa peginjreqnub.

⁵ O ijo was bole, ningi quiy. Tamo unğasari inçi inçi saiçoji nançi Qotei na giltjnrej deqa nançi torei a qa nanço areqalo singilateqnu. Agi Qotei a nami endegsi marej, “Tamo unğasari

e qalaqalaibeqñub qaji nanği di e na taqatñrsiy nanęo Mandor Koba sqai.”

⁶ O ijo was, niņgi kiyaaqa tamo iņgi iņgi saiqoji nanęo ñam aguq ateqñub? Niņgi are qaliy. Yai nanği na niņgi ugeugeiņęoqñsib nuņęo jejamuq di une eņęoqñsib niņgi joqoqñsib anjam pegiyo talq di tigeltņęeqñub? Ñoro tamo nanği na niņgi degņęeqñub.

⁷ Tamo nanği dena Yesus aqa ñam boledamu misiliņyeqñub. Ñam di agi Qotei a nuņęoq di atej unu.

⁸ Mandor Koba Qotei aqa dal anjam bei nami endegsib neņęreņyeb unu, “Ni ino segi jejamu gereiyeqñum dego kere tamo uņęasari nanği degsim gereiņjroqñime.” O ijo was, niņgi dal anjam di dauryosib keretqab di niņgi kumbra bolequja yqab.

⁹ Ariya niņgi na tamo qudei nanği areiņjroqñsib olo tamo qudei nanği qoreiņjreñub di niņgi une ateqñub. Deqa niņgi dal anjam gotraņyo qaji tamo brantonub.

¹⁰ Tamo bei a dal anjam mutu kalil dauryekritosim ariya qujai bole qujai grotqas di a dal anjam mutu kalil grotekritqo. Deqa aqa jejamuq di gulbe sqas.

¹¹ Iga qalie, Qotei a nami dal anjam endegsi marej, “Ni tamo bei aqa uņa jejamu ojetaim.” Osiqa dego marej, “Ni tamo bei qalsim moiyoțaim.” Bole, ni tamo bei aqa uņa jejamu ojetosaieqñum. Ariya ni tamo bei qalsim moiyoțam di ni dal anjam gotraņyo qaji tamo brantqam.

¹² Qotei a gago une aqa siņgila kobotetgwa osiqa dal anjam bunuj egej. Deqa gago une na iga olo ojqa keresai. O ijo was niņgi quiy. Qotei a dal anjam deqa are qalsim iga pegigwas. Deqa niņgi nuņęo anjam maro ti nuņęo kumbra ti kalil geregere taqatoqñiy.

¹³ Niņgi tamo nanği qa dulqasai di une pegiyo bati qa Qotei a kamba dego niņgi qa dulqasai. Ariya niņgi tamo nanği qa duloqñqab di une pegiyo bati qa niņgi une saiqoji sqab.

Tamo a Yesus qa aqa areqalo siņgilatqas di a kumbra bole babtoqñqas

¹⁴ O ijo was niņgi quiy. Tamo bei a mareqnu, “E Yesus qa ijo areqalo siņgilateqñum.” A degsi maroqñsiq ariya a kumbra bole bei yala babtosaieqñu. Laņa medabu na anjam mareqnu. Deqa tamo di Qotei na oqasai.

¹⁵⁻¹⁶ Kristen was bei a gara saiqoji kiyo iņgi saiqoji kiyo soqñimqa nuņęo ambleq di tamo bei na minjqas, “Ni lawo na gilsim gara bei osim jįsim iņgi uysim menetmim soqne.” A anjam segi laņa minjqo deqa anjam dena kiyersim a aqaryaiyqas? Keresai.

17 Dego kere iga Yesus qa gago areqalo singilatosim ariya iga kumbra bole bei babtosaieqnum di iga laņa gago areqalo Yesus qa singilateqnum. Deqa iga tamo moisiq aqa jejamu laņa unu dego bul sqom.

18 Tamo bei a endegsi marqas, “E Yesus qa ijo areqalo singilateqnum.” Degsi marimqa e na kamba minjqai, “O was, ni kumbra bole bei babtosaieqnum. Deqa e kiyersiy qalieqai, ni bole Yesus qa ino areqalo singilateqnum? E qalieqa keresai. Ariya e Yesus qa ijo areqalo singilatosiy kumbra bole dego turtosiy yoqnqai di ni e nubsim merbqam, ‘Bole, ni ino areqalo Yesus qa bole singilateqnum.’

19 Ni mareqnum, ‘Bole, Qotei a segi qujai unu.’ Ni kere mareqnum. Mondor uge nanqi dego degsib maroqnsib Qotei ulaiyeqnum.

20 Ni nanari tamo. Ni mareqnum, ‘E Yesus qa ijo areqalo singilateqnum.’ Ni degsi maroqnsim ariya ni olo kumbra bole bei babtosaieqnum. Deqa ni laņa medabu na mareqnum. Ni ijo anjam endi poimqa are soqnim poimeme.”

21 O ijo was niņgi quiy. Nami gago moma utru Abraham a na aqa angro qujai Aisak osiq Qotei atraiyqa marsiq atra bijalq di atej. Atnaqa Qotei a Abraham aqa kumbra di unsiqa minjej, “Ni degyonum deqa ni ijo ņamgalaq di tamo bole une saiqoji unum.”

22 Niņgi are qaliy. Abraham a Qotei qa aqa areqalo singilatosiq kumbra bole dego turtosiq yej. Aqa areqalo Qotei qa singilatej qaji de ti aqa kumbra bole ti aiyeltosiq dauryej. Deqa iga endegsi marqom, Abraham aqa kumbra bole dena aqa areqalo Qotei qa singilatej qaji di taqyosiq tulan keretej.

23 Deqa Qotei aqa anjam bei nami nenqrenyeb qaji aqa damu brantej. Anjam agiende, “Abraham a Qotei qa aqa areqalo singilatej deqa Qotei na minjej, ‘Ni ijo ņamgalaq di tamo bole une saiqoji unum.’ ” Osiqa Abraham minjej, “Ni ijo was bole.”

24 Deqa ijo was niņgi qalie, tamo nanqi Yesus qa nanqo areqalo singilatosib ariya nanqi olo kumbra bole bei babtqasai di nanqi Qotei aqa ņamgalaq di tamo bole une saiqoji sqa keresai. Tamo nanqi Yesus qa nanqo areqalo singilatoqnsib kumbra bole dego turtosib yeqnum qaji nanqi segi Qotei aqa ņamgalaq di tamo bole une saiqoji unub.

25 Niņgi sambala uņa Rahap a qa dego are qaliy. Rahap aqa kumbra bole agiende. Josua a tamo aiyel nanqi qarinqrnaqa Jeriko qureq gilnabqa qure deqaji nanqi na tamo aiyel nanqi di ņumqa laq nab Rahap a nanqi aiyel ulitnjrej. Osiqa gam bei osornjrnaqa nanqi jeu tamo nanqi alelnjsibqa jaraiyeb. Rahap a kumbra bole di yej deqa a Qotei aqa ņamgalaq di uņa bole une saiqoji soqnej.

²⁶ Iga qalie, tamo a me mondor ti sqasai di a moiqas. Dego kere tamo bei a Yesus qa aqa areqalo sinjilatosim ariya a olo kumbra bole babtqasai di a tamo moisiq aqa jejamu lanja unu dego bul sqas.

3

Iga gago segi medabu geregere taqatqom

¹ O ijo was kalil, tamo quja quja segi Qotei aqa anjam palontoqnebe. Tamo gargekoba nanği anjam palontoqnaib. Niği qalie, mondoj une pegiyo batiamqa Qotei na anjam palonto tamo nanžo wau qa geregere peginjrqas.

² Bati gaigai iga kumbra gro groyeqnum. Ariya iga gago anjam maro qa grotqasai di iga tamo bolequja sqom. Sosimqa gago ban ti sinğa ti jejamu ti kalil geregere taqatqom.

³ Iga hos nanžo medabuq di sil atoqnsim nanği titnjreqnam nanği iga daurgeqnu. Iga nanžo medabu segi ojeqnam nanžo jejamu dego iga daurgeqnu.

⁴ Niği qobuņ uniy. Qobuņ a tulaņ kobaquja. Aqa kuņi tulaņ kiņala. Ariya jagwa koba tigelosiq qobuņ tutqa laqnaqa qobuņ aqa abu na kuņi ojoqnsiq tingiteqnaq qobuņ a dauryoqnsiq gileqnu.

⁵ Dego kere gago medabu kiņala. Ariya a diq koba yeqnu. Iga gago medabu waqtoqnsim gago segi ñam soqtoqnsim diqoqnsim anjam mareqnum.

Iga qalie, ñamyuwo yusiq tulaņ kobaqujaoqnsiq ñamtaņ kalil yueleņeqnu.

⁶ Gago medabu a ñamyuwo bul. Iga gago medabu waqtoqnsim dena iga kumbra uge uge yoqnsim gago jejamu kalil tulaņ jigateqnum. Mondoņ tamo nanği ñamyuwoq aisib padalqab dego kere gago medabu na gago so tulaņ ugeugeiyeqnu.

⁷ Niği wagme nanği qa are qaliy. Wagme ti qebari ti qe ti kalil iga na taqatnjreqnum.

⁸ Ariya iga gago medabu taqatqa keresai. Iga gago medabu na gaigai anjam uge uge mareleņeqnum. Amal uge na tamo nanği uņinjroqnsib moiyoťnjreqnub dego kere gago medabu na iga kumbra uge ugeq breigeqnu.

⁹ Gago kumbra agiende. Iga gago medabu waqtoqnsim gago Tamo Koba Abu Qotei aqa ñam soqtoqnsim olo puluoqnsim medabu qujai dena tamo uņgasari nanği misilinņreqnum. Tamo uņgasari nanği di Qotei na gereinjrsiqa aqa segi so boleq di atej.

¹⁰ Iga kumbra uge deqaji yeqnum. Agi iga gago medabu waqtoqnsim Qotei aqa ñam soqtoqnsim olo medabu qujai dena anjam uge uge mareleņeqnum. O ijo was, gago kumbra di ugedamu.

11 Ya jumbum qujaiq na ya bole ti ya uge ti brantqa keresai.

12 Qura na oliv aqa gei oqa kere e? Wain sil na qura aqa gei oqa kere e? Yuwal a ya bole bulyqa kere e? Sai.

Tamo powo bole ti unub qaji nanği kumbra bole bole yoqnebe

13 Nunço ambleq di tamo qudei nanği qalie ti powo ti unub kiyo? Sqab di nanği nanço segi ñam aguq atoqnsib kumbra bole bole yoqnebe. Yim tamo unçasari nanği nanço kumbra di unoqnsib maroqnqab, “Nanği tamo bole.”

14 Ariya ninği olo nunço segi jejamu qa are qaloqnsib laña are ugeinçoqnim diqoqnaib. Ninği degyqab di ninği gisan kumbra dauryosib Qotei aqa anjam bole ugetqab.

15 Osib ninği powo uge ti sqab. Powo deqaji lañ goge na bosai. Di mandam qaji powo. Di gago areqalo namij aqa powo. Powo di Satan aqaq na beqnu.

16 Ninği quiy. Tamo unçasari nanği nanço segi jejamu qa are qaloqnsib laña are ugeinçoqnim diqoqnqab di nanği so tulañ ugeq di sosib kumbra uge uge yoqnqab.

17 Ariya tamo unçasari lañ goge na powo eqnub qaji nanği kumbra tulañ bolequja yeqnub. Nanği kumbra jigat dauryosaieqnub. Nanği lawo na sosib tamo nanği jinğa na gereinçoqnsib nanği qa duloqnsib kumbra bole bole osornjreqnub. Nanği na tamo kalil nanği turtnjroqnsib kumbra qujai enjreqnub. Nanği laña babañ na Qotei aqa kumbra dauryosaieqnub. Nanği bole dauryeqnub.

18 Tamo deqaji nanği lawo na sosib are qujaitoqnsib jeu turyoqnsib kumbra bole tinğinğ babteqnub. İnği meli branteqnu dego kere.

4

Tamo bei na mandam qaji kumbra qalaqalaiyqas di a olo Qotei jeutqas

1 O ijo was, ninği qudei nunço segi jejamu qa areboleboleinğeqnaqa kumbra uge uge yqajqa are prunğeqnu. Utru deqa ninği qotoqnsib ñirinğobaeqnub. Kumbra di nunço jejamu miligiq di sinğila na waueqnu.

2 Ninği inği inği koba oqajqa tulañ arearetinğeqnaqa ma-maulinğeqnu. Ariya ninği inği inği di osaieqnub deqa ninği qoto tigeltoqnsib tamo ñumeqnub. Ninği inği inği di osaieqnub di aqa utru agiende. Ninği Qotei pailyosaieqnub deqa.

3 Ninği qudei inği inği qa Qotei pailyoqnsib ariya ninği inği inği di osaieqnub. Di kiyaqa? Ninği nunço segi jejamu qa areboleboleinğewajqa maroqnsib areqalo uge na pailyeqnub deqa.

⁴ Uña bei na aqa gumbuluñ uratosiq olo tamo bei ombla sambala kumbra yeqnub dego kere niñgi Qotei uratoqnsib kumbra uge uge yeqnub. Niñgi quiy. Tamo bei na mandam qaji kumbra qalaqalaisyqas di a olo Qotei jeutqas. Niñgi di qaliesai kiyo? Od, tamo bei na mandam qaji kumbra qalaqalaisyqa are qalqas di a Qotei jeutqas.

⁵ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenngrenyeb unu, “Qotei na aqa Mondor gago are miligiq di atej unu. Mondor di a iga qa tulan areareteqnu.” O ijo was, niñgi anjam di lanja sa anjam edegaib.

⁶ Qotei a iga qa are tulan boleiyeqnu. Deqa aqa anjam bei nami endegsib nenngrenyeb unu, “Tamo ungasari nanjo segi ñam soqteqnu qaji nanji Qotei na olo jeutnjreqnu. Ariya tamo ungasari nanjo segi ñam aguq ateqnub qaji nanji qa Qotei a olo are boleiyeqnu.”

⁷ Deqa ijo was, niñgi nunjo segi ñam aguq atoqnsib Qotei aqa sorgomq di soqniy. Sosibqa Satan gotranjoqniy. Yimqa Satan na niñgi uratngosim ulanqas.

⁸ Niñgi Qotei jojomyoqnibqa a kamba dego niñgi jomngooqnqas. O une tamo, niñgi quiy. Tamo nanji nanjo ban yansoqnsib jiga koboteqnub dego kere niñgi nunjo are miligi gereiyeqnsib bulyoqniy. Niñgi areqalo aiye aiyelteqnub qaji olo nunjo are miligiq dena jiga kalil taqal atoqniy.

⁹ Niñgi nunjo une qa are gulbeingooqnim akamugetoqniy. Od, niñgi nunjo kiki uratoqnsib olo akamoqniy. Osib nunjo arebolebole kobotosib olo are gulbeingooqneme.

¹⁰ Niñgi Tamo Koba aqa ñamgalaq di nunjo segi ñam aguq atoqniy. Niñgi degyqab di a na nunjo ñam olo soqtetngwas.

Niñgi nunjo Kristen was nanji uge qa minjraib

¹¹ O ijo was, niñgi segi segi qa anjam uge maroqnaib. Tamo bei na aqa Kristen was qudei nanji anjam uge minjrqa kiyo nanjo une qa nanji peginjrqas kiyo di a dal anjam dego uge qa marsiq pegiyqo. Niñgi dal anjam pegiyeqnub di niñgi dal anjam dauryqa urateqnub.

¹² Qotei a segi na dal anjam babtej deqa a na qujai iga pegigwa kere. A na qujai tamo ungasari nanji elenqa kere. A na qujai nanji padaltnjrqa kere. Niñgi tamo kiyero deqa niñgi na tamo ungasari nanji peginjreqnub? Di kumbra uge.

Niñgi nunjo segi ñam soqtoqnaib

¹³ Niñgi qudei endegsib mareqnub, “Bini kiyo nebe kiyo iga gure beiq gilsim dia wausau qujai sosim silali qa wausim olo bqom.”

¹⁴ Niŋgi degsib mareqñub. Ariya nebe kumbra kiye nuŋgoq di brantqas di niŋgi qalieqa keresai. Niŋgi ŋam qurem bul sokiñalayosib koboqab.

¹⁵ Deqa niŋgi endegsib maroqñiy, “Tamo Koba a marimqa iga kumbra kiye yqa are qalsim yqom.”

¹⁶ Kiyaa niŋgi qudei olo nuŋgo segi ñam soqtoqnsib diqoqnsib laqñub? Nuŋgo kumbra di uge.

¹⁷ Ni geregere are qale. Ni kumbra bole qa qalieosim ariya ni dauryqasai di ni une yonum.

5

Tamo nanŋi ñoro koba ti unub qaji nanŋi awai ugedamu oqab

¹ O ñoro tamo niŋgi quiy. Bunuqna gulbe kokba nuŋgoq boqñqas. Niŋgi deqa pailoqnsib akamugetoqñiy.

² Nuŋgo ñoro ti wala ti kalil ugeelenqo. Sisimbiŋ na nuŋgo gara kalil dego ugeugeiyqo.

³ Nuŋgo gol ti silva ti di baisuwi na ugetqo. Deqa mondon baisuwi dena nuŋgo une boleq atsim ŋamyuwo bulosim nuŋgo jejamu koitosim ugeugeiyqas. Niŋgi ñoro koba koroiyeb deqa diŋo bati qa niŋgi awai ugedamu oqab.

⁴ Niŋgi quiy. Nuŋgo wau tamo nanŋi nuŋgo iŋgi meli gentoqnsib nuŋgo baŋq di ateqñab niŋgi na kamba olo nanŋi gisaŋñiroqnsib awai oto nuŋgo segi qa getentoqnsib oto segi nanŋi enjreqñub. Deqa nanŋi maoqnsib endegsib Qotei pai-lyeqñub, “O Tamo Koba, nanŋi iga kumbra uge degsib egeqñub.” Yeqnaqa Qotei siŋgila koba ti unu qaji a nanŋo pailyo di queqnu. Deqa mondon a na niŋgi awai uge eŋgwas.

⁵ O ñoro tamo, niŋgi gara bole bole jugoqnsib nuŋgo segi jejamu qa areboleboleiŋgeqnaqa iŋgi koba uyeqñub. Deqa mondon Qotei na niŋgi luŋgwas. Kaja nanŋo jejamu diq diqeqnaq nanŋo mandor nanŋi na ñumeqñub dego kere Qotei na niŋgi luŋgwas.

⁶ Nuŋgo kumbra uge bei agiende. Niŋgi na kumbra bole yo qaji tamo nanŋo jejamuq di une qametñiroqnsib ñumeqñub. Ariya nanŋi na kamba olo niŋgi gotraŋgosaieqñub.

Niŋgi gulbe qoboiyoqnsib Tamo Koba a olo bqajqa tariŋoqñiy

⁷ Deqa ijo was, niŋgi nuŋgo are miligi siŋgilatoqnsib gulbe qoboiyoqnsib Tamo Koba a olo bqajqa tariŋoqñiy. Niŋgi asgiŋgaiq. Niŋgi wau lanja nanŋi bul soqñiy. Niŋgi qalie, wau lanja nanŋi asgiŋrosaieqnu. Nanŋi iŋgi yagoqnsib awa qa tariŋeqñub. Awa beqnaqa iŋgi melieqnaqa nanŋi iŋgi meli di oqnsib uyeqñub.

⁸ Dego kere niŋgi nuŋgo are miligi siŋgilatoqnsib gulbe qoboiyoqnsib tariŋoqñiy. Tamo Koba a bqajqa bati jojomqo deqa niŋgi degyoqñiy.

⁹ O ijo was, ningi Qotei aqa tamo ungasari qudei nanngi qa niriñoqnsib yomuognaib. Qotei a nunngo une di unsim ningi pegiño uge. Ningi quiy. Une Pegiyo Tamo agi bqa jojomqo. A siranmeq di tigelejunu.

¹⁰ O ijo was, ningi Qotei aqa medabu o qaji tamo nanngi qa are qaliy. Nanngi nami Tamo Koba aqa ñam na anjam palontogneb deqa jeu tamo nanngi na nanngi ugeugeinjroqneb. Ariya nanngi Qotei aqa anjam marqa ulaosaiogneb. Nanngi nanngo are miligi singilatoqnsib jaqatinj oqnsib gulbe di qoboioqneb.

¹¹ Ningi quiy. Iga endegsi mareqnum, “Tamo ungasari gulbe qoboioqnsib singila na tigelejunub qaji nanngi Qotei na taqatnjreqnu. Deqa nanngi areboleboleinjreqnu.” Ningi Jop aqa kumbra qa nami queb. Jop a singila na tigelosiqqa gulbe kobaquja qoboiesognej. Ningi qalie, bunuqna Tamo Koba a na Jop olo boletej. Od, iga qalieonum, Tamo Koba a gaigai iga qa duloqnsiqqa iga qa are boleiyeqnu.

Ningi anjam bei marqa osibqa inji bei na singilataib

¹² O ijo was kalil, e anjam kobaquja bei unu. Anjam agiende. Ningi anjam bei marqa osibqa inji bei na singilataib. Ningi lanj qure aqa ñam na anjam singilataib. Ningi mandam aqa ñam na anjam singilataib. Ningi od qa segi mariy. Ningi said qa segi mariy. Ningi degyqab di Qotei na ningi awai uge bei enjwasai.

Tamo nanngi kumbra bole bole yeqnub qaji nanngo pailyo singila koba

¹³ Nunngo ambleq di tamo qudei nanngi jaqatinj eqnub kiyo? Degamqa ningi na minjribqa nanngi nanngo jaqatinj deqa Qotei pailyoqnebe. Nunngo ambleq di tamo qudei nanngi areboleboleinjreqnu kiyo? Degamqa ningi na minjribqa nanngi Qotei qa louoqnsib aqa ñam soqtoqnebe.

¹⁴ Nunngo ambleq di tamo qudei nanngi mainjreqnu kiyo? Degamqa ningi na minjribqa nanngi Kristen gate nanngi metnjrib bosib Tamo Koba aqa ñam na nanngo gateq di ban atenjrsib gorenj bilentosib nanngi qa pailyebe.

¹⁵ Nanngi Tamo Koba a qa nanngo areqalo singilatosib pailyqab di a na tamo mainjro qaji nanngi olo tigeltjnrqas. Osim nanngi une yoqneb degamqa a na nanngo une kalil dego kobotetnjrqas.

¹⁶ Deqa ijo was, ningi nunngo segi segi une palontognsib Kristen was nanngi ubtosib minjroqniy. Osib ningi segi segi qa Qotei pailyoqniy. Yim a na ningi boletngwas. Tamo nanngi kumbra bole bole yeqnub qaji nanngo pailyo di singila koba. Deqa nanngi pailyeqnaab Qotei a quoqnsiqqa nanngo anjam dauryeqnu.

¹⁷ Niŋgi Elaija qa are qaliy. A iga bul mandam tamo. Ariya a endegsi pailyoqnej, “O Qotei, ni na laŋ getentimqa awa bqasai.” A degsi pailyeqnaqa Qotei na laŋ getentonaqa awa bosai. Degsi sonaq wausau qalub bei oto koboej.

¹⁸ Onaqa Elaija a olo pailyonaqa laŋ waqonaqa awa bej. Bosiq iŋgi iŋgi kalil melielenej.

Kristen was bei a gam bole uratqas di iga na aqaryaiyimqa a olo Qotei aqa areq bqas

¹⁹ O ijo was niŋgi quiy. Kristen was bei a Qotei aqa anjam bole dauryqa uratimqa tamo bei na a olo are bulyetqas di tamo dena aqa was kumbra bolequja yqo.

²⁰ Niŋgi endegsib qalieoiy. Kristen was bei a une ti soqnim tamo bei na aqaryaiyimqa a gam uge di uratqas di tamo dena aqa was aqa qunun moiyo sawaq dena oqo. Deqa was di a moiqasai. Qotei na aqa une gargekoba kobotetqas.

1 PITA

¹ E Pita. Yesus Kristus na e qarınbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Niŋgi nuŋgo segi segi qure utru uratosib jaraiyosib sawa sawa kalil keretosib di unub. Niŋgi Pontus sawa ti Galesia sawa ti Kapadosia sawa ti Esia sawa ti Bitinia sawa ti di unub. E anjam endi nenŋrenjyosim nuŋgoq qarınyonum.

² Tulan nami Abu Qotei a niŋgi qa qalieosiq giltŋgej. A degyej. Di kiyaaqa? Aqa Mondor na niŋgi aqa segi kumbra boleq di atimqa niŋgi Yesus Kristus aqa anjam dauryqajqa deqa. Yim aqa leŋ aiyej qaji dena niŋgi yansŋgwajqa deqa. O ijo was, Qotei a niŋgi qa are tulana boleiyimqa niŋgi geregere lawo na soqniy.

Qotei a nambile boledamu lan goge dia iga gereiyetgej unu

³ Iga gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei aqa ñam soqtoqnqom. Qotei a iga qa tulana dulosiqa nambile bunuj egej. A na Yesus Kristus subq na tigeltej gam dena iga nambile bunuj egej. Nambile bunuj dena iga siŋgilateqnu deqa iga iŋgi bole bole Qotei na mondon egwas qaji deqa tariŋoqnsim unum.

⁴ Iŋgi bole bole di ugeqa keresai. A koboqa keresai dego. Qotei na lan goge dia niŋgi gereiyetŋgej unu.

⁵ Niŋgi Yesus qa nuŋgo areqalo siŋgilateqnu deqa Qotei aqa siŋgila kobaquja na niŋgi taqatŋgej unu. Deqa diŋo batiamqa Qotei na niŋgi torei elenqas. Kumbra di brantim niŋgi unqab.

⁶ Qotei na niŋgi degsim elenqas deqa niŋgi tulana areboleboleiŋgeqnu. Gulbe utru segi segi na niŋgi jaqatin engeqnu di unqum. Sokiñala gulbe di olo koboqas.

⁷ Gulbe deqaji nuŋgoq boqnimqa niŋgi nuŋgo areqalo Yesus qa bole siŋgilateqab kiyo sai kiyo di Qotei a unqas. Yimqa mondon diŋo batiamqa Yesus Kristus a brantosim a niŋgi qa tulana areboleboleiyim niŋgi biŋiŋgosim ñam koba engwas. Iga qalie, gol a iŋgi tulana boledamu. Tamo nani nanyuwo na gol koitoqnsib dena qalieeqnub, gol di bole kiyo sai kiyo. Dego kere nuŋgo areqalo Yesus qa siŋgilateqnu qaji di tulana bolequja. Nuŋgo areqalo dena gol agi ugeosim koboqas qaji di tulana bunyejunu.

⁸ Nami niŋgi Yesus unosaiyoqne. Bini dego niŋgi a unosaieqnub. Ariya niŋgi a tulana qalaqalaiyoqnsib a qa nuŋgo areqalo siŋgilateqnsib a qa tulana areboleboleiŋgeqnu. Nuŋgo arebolebole dena mandam qaji arebolebole kalil tulana bunyejunu. Nuŋgo arebolebole di aqa utru iga na dauryosim ubtqa keresai.

⁹ Niŋgi Yesus qa nuŋgo areqalo siŋgilateqnuḅ deqa Qotei na niŋgi elenqas.

¹⁰ Qotei na niŋgi elenqajqa anjam di aqa medabu o qaji tamo naŋgi nami maroqneḅ. Naŋgo anjam di aqa utru naŋgi qalieqa osib deqa geregere ḥamoqnsib wauoqneḅ.

¹¹ Kristus aqa Mondor a naŋgo are miligiq di sosisqa naŋgo medabuq na anjam endegsi babtosiḡ maroqnej, “Bunuqna Kristus a jaqatiŋ osim moisim olo subq na tigelosim laŋ qureq oqsim dia a ḥam koba ti sqas.” Qotei aqa medabu o qaji tamo naŋgi endegsib nenemoqneḅ, “Kristus a bati gembu bqas? Kumbra kiye namoqna brantim Kristus a bunuqna bqas?”

¹² Onaqa Qotei na kamba naŋgi endegsi minjrej, “Anjam niŋgi mareqnuḅ qaji di aqa damu nuŋgo bati qa brantqasai. A bunuqna brantqas.” O ijo was, Qotei na niŋgi elenqajqa anjam di aqa medabu o qaji tamo naŋgi nami maroqneḅ. Onaqa bunuqna a na aqa Mondor Bole qarinyonaqa laŋ goge na aisiḡ Qotei aqa anjam maro tamo naŋgi siŋgilatnjroqnej. Yeqnaqa naŋgi Kristus aqa anjam bole plaltoqnsib niŋgi merŋgoqneḅ. Anjam bole di aqa utru Qotei aqa laŋ aŋgro naŋgi geregere qalieqajqa are koba unu.

Qotei na iga aqa segi kumbra boleq di sqajqa osiq metgej

¹³ Deqa niŋgi nuŋgo walwel geregere taqatqajqa are qaloniḡ. Osib mondoŋ Yesus Kristus a olo laŋ qureq na brantosiḡ niŋgi qa are boleiyqajqa deqa tariŋoqnsib soqniḡ.

¹⁴ Sosib niŋgi aŋgro du du bulosib Qotei aqa anjam geregere qusib dauryoqniḡ. Nami niŋgi Qotei qaliesai deqa niŋgi nuŋgo areqalo uge uge dauryoqneḅ. Ariya bini niŋgi kumbra di olo dauryaib. Uratiḡ.

¹⁵ Qotei a gaigai aqa segi kumbra boleq di sosisq dauryeqnu. Deqa niŋgi dego Qotei aqa kumbra boleq di sosib dauryoqniḡ. Utru deqa Qotei na niŋgi metŋgej.

¹⁶ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Niŋgi ijo kumbra boleq di sosib dauryoqniḡ. Di kiyaaqa? E dego ijo segi kumbra boleq di sosim dauryeqnum.”

Kristus aqa leŋ aiyej qaji dena Qotei na iga awaigej

¹⁷ Niŋgi Qotei endegsib meteqnuḅ, “O gago Abu.” Qotei aqa ḥamgalaq di tamo ungasari kalil naŋgi kerekere unub deqa a kumbra qujai na naŋgo une qa peginjreqnu. A naŋgo segi segi wau unoqnsiq dena naŋgi peginjreqnu. Deqa niŋgi endegsib maroqniḡ, “Mandam endia gago qure utru sosai.” Degsib maroqnsib Qotei qa ulaoqnsib aqa sorgomq di geregere soqniḡ.

¹⁸ Niŋgi qalie, nami niŋgi nuŋgo moma naŋgo kumbra uge uge dauryoqnsib soqneḅ. Sonabqa Qotei na olo nuŋgo uneq

na ninḡi awaiḡgej. Mandam qa ñoro ti gol ti silva ti koboqas qaji dena Qotei na ninḡi awaiḡgosai.

¹⁹ Kristus aqa leḡ aiyej qaji dena ninḡi awaiḡgej. Kristus aqa leḡ di tulaḡ bolequja. Kaja du du nami Qotei atraiyoqneḡ qaji naḡgo jejamuq di yu bei saiqoji. Dego kere Kristus aqa jejamuq di une bei saiqoji.

²⁰ Tulaḡ nami Qotei a mandam atosaisosiqa a Kristus qa qalieosiq giltej. Ariya bini diḡo bati jojomqo deqa Qotei a ninḡi qa osiqa Kristus qarinyonaq bej.

²¹ Bosiq ninḡi aqaryaiḡgej deqa ninḡi Qotei qa nuḡgo areqalo siḡgilatoqnsib unub. Kristus agi moinaqa Qotei na olo subq na tigeltosiq metonaqa a laḡ qureq oqsiq dia ñam kobaquja ej. Utru deqa ninḡi Qotei qa nuḡgo areqalo siḡgilatoqnsib a qa tariḡoqnsib unub.

Iga segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqnqom

²² Ninḡi anjam bole dauryosib nuḡgo qunuḡ yansobuleb. Utru deqa ninḡi na nuḡgo Kristen was naḡgi bole qalaqalainjreqnub. Ariya kumbra di ninḡi olo torei siḡgilatosib segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqnsib soqniy.

²³ Ninḡi iḡgi meli bulosib ḡambile bunuj eb. Iḡgi meli ugeqas qaji dena ninḡi ḡambile osai. Iḡgi meli gaigai sqas qaji dena ninḡi ḡambile eb. Iḡgi meli di Qotei aqa anjam. Anjam di ḡambile ti. A gaigai sqas.

²⁴ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib neḡgreḡyeb unu, “Tamo uḡgasari naḡgi mandamq endi bati olekoba sqasai. Ñiḡ a gaigai kaḡgraḡeqnaqa balamtamo aqa so a sokiñalayoqnsiq uloḡeqnu dego kere tamo uḡgasari naḡgi urur koboqab. Naḡgo ñam balamtamo aqa so bulosim uloḡqas.

²⁵ Ariya Tamo Koba aqa anjam a bati gaigai sqas.” O ijo was, anjam bole di agi Yesus aqa anjam maro tamo naḡgi palontoqnsib ninḡi merḡgoqneḡ.

2

Yesus a tal ai bul

¹ Ninḡi ḡambile bunuj eb deqa ninḡi kumbra uge kalil uratij. Gisaḡ anjam ti maqu kumbra ti are uge ti yomu anjam ti kalil di ninḡi torei uratekritij.

² Iga qalie, aḡgro mom naḡgi muḡgum qaq uyqajqa qarjnreqnu. Dego kere ninḡi muḡgum qaq bolequja Qotei aqaaq na beqnu qaji di oqajqa are qaloqniy. Muḡgum qaq di Qotei aqa anjam. A jiga bei saiqoji. Muḡgum qaq dena nuḡgo qunuḡ aqaryaiyimqa ninḡi tulaḡ boleosib siḡgilaqab. Yim Qotei na ninḡi elenqas.

³ Tamo Koba a na ninḡi kumbra bole engeqnu. Aqa kumbra di ninḡi uyo oneiyosib mareqnuḡ, “Bole.”

⁴ Tamo Koba a tal ai bul siŋgila na tigelejunu. Tal ai di ɲambile unu. Niŋgi tal ai deq boiy. Tal ai di tamo qudei na unsibqa uge qa marsib taqal waiyeb. Ariya Qotei na olo tal ai di giltosiqa marej, “Tal ai di tulaŋ bolequja.”

⁵ Niŋgi dego tal ai bul ɲambile unub. Qotei aqa Mondor na niŋgi aqa segi tal sqa marsiqa niŋgi gereiŋgeqnu. Deqa niŋgi Qotei aqa atra tamo bolequja sosib Yesus Kristus aqa ñam na nuŋgo segi jejamu Qotei atraiyoqniɓ a niŋgi qa tulaŋ arearetoqnaqas.

⁶ Qotei aqa anjam bei nami endegsib neŋgrenyeb unu, “Niŋgi quiy. E na tal ai qujai giltosim tal siŋgilatqajqa deqa tumaq di tigelttem unu. Tal ai di tulaŋ bolequja. A siŋgila koba. E na Saion manaq di tigelttem unu. Deqa tamo naŋgi tal ai di osib naŋgo areqaloq di siŋgilatqab di naŋgi jemainjrqasai.”

⁷ O ijo was, tal ai tuma qaji di agi Kristus. Niŋgi Kristus qa nuŋgo areqalo siŋgilateqnuɓ deqa niŋgi mareqnuɓ, “Tal ai di tulaŋ bolequja.” Ariya tamo naŋgi Kristus qa naŋgo areqalo siŋgilatosaieqnuɓ qaji naŋgi tal ai di uge qa mareqnuɓ. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib neŋgrenyeb unu,

“Tal gereiyo qaji tamo naŋgi na tal ai di arqsibqa uge qa marsib taqal waiyeb. Onaqa tal ai di Qotei na olo osiq tumaq di tigeltej unu.”

⁸ Qotei aqa anjam bei dego nami endegsib neŋgrenyeb, “Tamo qudei naŋgi tal ai di quraqyoqnsib maŋgaleqnuɓ.” O ijo was, tamo naŋgi di Qotei aqa anjam gotraŋyeyeqnuɓ. Utru deqa naŋgi tal ai di quraqyoqnsib maŋgaleqnuɓ. Qotei a nami marej, “Naŋgi tulaŋ padalqab.”

⁹ Ariya Qotei na niŋgi giltŋgej deqa niŋgi aqa atra tamo sosib a ombla mandor kokba tigelonub. Tigelosib niŋgi aqa segi kumbra boleq di sosib dauryeqnuɓ. Niŋgi aqa segi tamo uŋgasari tintiŋ unub. A na niŋgi giltŋgej deqa niŋgi aqa so bole kalil ubtekritoqnsib mare mare laqnuɓ. Nami niŋgi ambruq di soqneɓ deqa Qotei na niŋgi metŋgonaqa niŋgi ambru uratosib suwaŋoq beleŋeb. Suwaŋo di tulaŋ bolequja.

¹⁰ Nami niŋgi tamo uŋgasari laŋaj soqneɓ. Ariya bini niŋgi Qotei aqa segi tamo uŋgasari unub. Nami Qotei a niŋgi qa are boleiyosaiyoqnej. Ariya bini a niŋgi qa are boleiyeyqnu.

Iga Qotei aqa wau tamo bole sqom

¹¹ O ijo was bole, niŋgi mandamq endi yaun tamo bulosib unub deqa e niŋgi endegsi mernɲwai. Nuŋgo areqalo namij ti nuŋgo qunuŋ ti ombla qoteqnuɓ. Deqa niŋgi nuŋgo areqalo namij torei qoreiyiy.

¹² Bini niŋgi sawa bei bei qaji naŋgo ambleq di unub. Deqa niŋgi naŋgo ɲamgalaq di kumbra bole bole dauryoqniy. Dauryoqniɓ naŋgi nuŋgo kumbra di unoqnaqab. Unoqnsib

nanjo yomu anjam ningi qa mareqnuv qaji di nanji uratosib mondoj une pegiyo bati qa nanji Qotei aqa ñam soqtoqnqab.

¹³ O ijo was, ningi Tamo Koba a qa are qaloqnsib sawa taqato qaji tamo nanji ti mandor kokba ti nanjo anjam dau-ryoqniy.

¹⁴ Osib tamo gate nanjo anjam dego dauryoqniy. Tamo gate nanji di agi mandor kokba nanji na qarinjreknab giloqnsib tamo ungasari kumbra uge uge yeqnub qaji nanji kamba awai uge enjreqnub. Osib tamo ungasari kumbra bole bole yeqnub qaji nanjo ñam soqtetnjreqnub.

¹⁵ Qotei aqa areqalo agiende. Ningi kumbra bole bole yoqniyqa nanari tamo agi ningi yomuinqeqnub qaji nanji nunjo kumbra di unsibqa nanjo anjam uge di olo uratosib mequmesqab.

¹⁶ Bole, ningi tamo bei aqa sorgomq di sosai. Ningi deqa are qaloqnsib walweloqniy. Ariya ningi endegsib are qalaib, "Iga tamo bei aqa sorgomq di sosai deqa unqum, iga kumbra uge uge yoqnqom." Ningi degsib are qalaib. Ningi Qotei aqa kanqal tamo bul unub deqa ningi aqa sorgomq di soqniy.

¹⁷ Ningi tamo ungasari kalil nanji kumbra bole bole osornjroqniy. Osib nunjo Kristen was nanji qalaqalainjroqniy. Ningi Qotei ulaiyoqniy. Ningi mandor kokba nanjo ñam soqtetnjroqniy.

Iga Kristus aqa kumbra dauryoqnsim jaqatinj qoboiyoqnqom

¹⁸ O kanqal tamo, ningi nunjo wau qa gate nanjo sorgomq di sosibqa nanjo anjam dauryoqniy. Wau qa gate bole nanjo anjam segi dauryoqnaib. Wau qa gate uge nanjo anjam dego dauryoqniy.

¹⁹ Ningi Qotei qa are qalsib wau bole yib nunjo wau qa gate nanji lanja jaqatinj enqwab di unqum. Ningi jaqatinj di qoboiyoqniy. Yimqa Qotei a nunjo kumbra deqa tulan areboleboleiyqas.

²⁰ Ariya ningi wau uge yib nunjo wau qa gate nanji deqa lungib ningi jaqatinj qoboiyqab di Qotei a ningi awai bole enqwasai. Ningi wau bole yib nunjo wau qa gate nanji na lungib ningi jaqatinj qoboiyqab di Qotei a nunjo kumbra deqa tulan areboleboleiyqas.

²¹ Kristus a dego ningi aqaryainqwa osiqa jaqatinj qoboiyosiq moiyej. Aqa kumbra di a na ningi osorngej deqa ningi kamba aqa kumbra di dauryosib jaqatinj oqnsib soqniy. Qotei a ningi degyqa osiqa metngej.

²² Kristus a une bei yosaiocnej. Aqa medabu na gisan anjam bei dego marosaiocnej.

²³ Jeu tamo nan̄gi na a misilinyoqnsib anjam uge uge minjeq nab a deqa kamba anjam uge bei nan̄gi minjrosaiognej. Nan̄gi a jaqatin̄ koba yeq nab a deqa olo nan̄gi jaqatin̄ enjrqajqa marosaiognej. A aqa segi jejamu osiqa Qotei aqa ban̄q di uratej. Qotei agi iga geregere pegigeqnu qaji.

²⁴ Kristus a gago une kalil qoboiyosiqa aqa segi jejamuq di gago une atsiqa a n̄amburbasq di iga qa gain̄ej. Iga moiyo bulosim olo n̄ambile sosim une aqa kumbra uratosim kumbra bole yoq n̄qajqa deqa osiqa n̄amburbasq di iga qa gain̄ej. Jeu tamo nan̄gi na Yesus qalougetosib jaqatin̄ koba yeb. Aqa jaqatin̄ dena a na iga olo boletgej.

²⁵ Nami nin̄gi kaja bul sosibqa nun̄go segi areqalo na aleloqnsib laqneb. Ariya bunuqna nin̄gi Mandor Yesus aqa areq beb deqa a na nun̄go qunun̄j geregere taqatejunu.

3

Tamo un̄a wo nan̄gi kumbra bole yoqnebe

¹ O un̄gasari, nin̄gi nun̄go gumbulun̄ nan̄go sorgomq di soqniy. Nun̄go gumbulun̄ qudei nan̄gi Qotei aqa anjam dauryosaiabqa di un̄gum, nin̄gi mequmesosib nan̄go n̄amgalaq di kumbra bole bole yoqniy. Yibqa nan̄gi unsib dena nan̄gi are bulyqab.

² Nin̄gi degsib kumbra bole na walwelosib nan̄go sorgomq di soqniy nan̄gi unsib marqab, nin̄gi un̄gasari bole.

³ Nin̄gi nun̄go jejamu walatqajqa are prugngoqnaiq. Nin̄gi nun̄go gate pran̄yoqnsib wala bole bole gateq di jugoqnaib. Osib kolilei na nun̄go jejamu walatoqnaib. Gara wala ti dego jugoqnaib. In̄gi in̄gi di lan̄ja jejamu qa wala.

⁴ Nin̄gi nun̄go are miligi walatqab di bolequja. Are miligi aqa wala agiende. Nin̄gi are bole na sosibqa tamo un̄gasari kalil nan̄gi lawo na gereinjroqniy. Are miligi aqa wala di Qotei aqa n̄amgalaq di tulan̄ boledamu. Wala di ugeqa keresai.

⁵ Agi Qotei aqa un̄gasari nami soqneb qaji nan̄gi nan̄go are miligi degsib walatoqneb. Osib Qotei aqa kumbra boleq di sosib a qa tarin̄yoqnsib nan̄go gumbulun̄ nan̄go sorgomq di soqneb.

⁶ Nin̄gi Sara uniy. A na aqa tamo Abraham aqa anjam dauryoqnsiqa minjoqnej, “Ni ijo tamo koba.” Deqa un̄gasari, nin̄gi Sara aqa kumbra di dauryosib kumbra bole yoqniy. Nin̄gi ulaaib. Nin̄gi kumbra bole yoq n̄qab di nin̄gi Sara aqa angro tintin̄ sqab.

⁷ O tamo, nin̄gi dego areqalo bole dauryosib nun̄go n̄aun̄ nan̄gi koba na geregere soqniy. Nun̄go n̄aun̄ nan̄gi tamo sai. Nan̄gi un̄a. Nan̄go jejamu singila sai. Deqa nin̄gi lawo na nan̄gi kumbra bole bole osornjroqniy. Nin̄gi qalie, nun̄go

ɲaun ɲaŋgi ɲiŋgi ti koba na ɲambile gaigai sqab. Deqa ɲiŋgi ɲunŋo ɲaun ɲaŋgi geregereinɲroqniy. ɲiŋgi kumbra degyqab di ɲiŋgi bei na ɲunŋo pailyo getentqa keresai. Qotei a ɲunŋo pailyo quoqnas.

ɲiŋgi gaigai kumbra bole yoqniy

⁸ Ariya e na ijo anjam endi kobotqa osiy ɲiŋgi endegsi mernɲwai. ɲiŋgi kalil koba na geregere are qujaitoqnsib tamo unŋasari kalil ɲaŋgi qa duloqniy. Osib ɲiŋgi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqnsib Kristen was ɲaŋgi qa are boleinŋoqnim ɲunŋo segi ɲam aguq atoqniy.

⁹ Tamo qudei na ɲiŋgi kumbra uge enŋibqa ɲiŋgi kamba olo ɲaŋgi kumbra uge enjraib. Tamo qudei na ɲiŋgi anjam uge mernɲibqa ɲiŋgi kamba olo ɲaŋgi anjam uge minjraib. ɲiŋgi ɲaŋgi qa endegsib pailyoqniy, “O Abu, ni na ɲaŋgi boletnɲrime.” Qotei a ɲiŋgi degyqa osiqa metɲgej. Deqa ɲiŋgi degyibqa Qotei a kamba ɲiŋgi boletnɲgoqnas.

¹⁰ Aŋi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenɲrenyeb unu, “Tamo bei a so bole sqa marsimqa a anjam uge bei maroq-naiq.

A gisaŋ anjam dego maroqnaiq.

¹¹ A kumbra uge kalil torei qoreiyosim kumbra bole segi yoqneme.

Osim tamo unŋasari kalil ɲaŋgi koba na lawo sqajqa siŋgilaoqnmeme.

¹² Tamo unŋasari ɲaŋgi kumbra bole deqaji yoqnaqab di Tamo Koba a na ɲaŋgi geregere taqatnɲroqnas.

Osim ɲaŋgo pailyo dego quetnɲroqnas.

Ariya tamo unŋasari kumbra uge uge yeqnuv qaji ɲaŋgi Tamo Koba a na olo qoreinɲroqnas.”

Iga kumbra bole bole yimqa jeu tamo ɲaŋgi na iga jaqatin egwab

¹³ O ijo was, ɲiŋgi kumbra bole bole yqajqa siŋgilaoqnaqab di tamo yai na ɲiŋgi olo ugeugeinŋwas?

¹⁴ Bole, ɲiŋgi kumbra bole bole yibqa tamo qudei na ɲiŋgi jaqatin enɲwab. Di unŋum. ɲiŋgi deqa areboleboleinŋgem. Tamo ɲaŋgi dena ɲiŋgi ula engeqnuv. Ariya ɲiŋgi ɲaŋgi ulainjraib. Osib are gulbeinŋgaiq.

¹⁵ ɲiŋgi ɲunŋo are miligiq di Tamo Koba Kristus atsib soqniy. Soqniqqa tamo qudei na ɲiŋgi endegsib nenemɲwab, “ɲiŋgi inŋi bole kiye qa tariŋoqnsib deqa areboleboleinŋgeqnu?” Degsib nenemɲgibqa ɲiŋgi na kamba anjam kiyersib minjrqqa oqnsib geregere are qaloqnsib minjroqniy.

¹⁶ Ariya ɲiŋgi anjam siŋgila na ɲaŋgi minjraib. ɲiŋgi Qotei ulaiyoqnsib lawo na ɲaŋgi anjam minjroqniy. Osib ɲiŋgi gaigai Qotei aqa ɲamgalaq di une saiqoji sosib Kristus aqa

ñam na kumbra bole bole yoqniy. Yoqniy jeu tamo agi ninji misilingeqnub qaji nanji nunjo kumbra di unsib jemainjrqas.

¹⁷ Deqa iga kumbra bole bole yoqniqom. Yoqnim Qotei a marim tamo qudei na iga jaqatin egoqniqab di kere. Ariya iga kumbra uge uge yimqa tamo qudei na iga jaqatin egwab di uge. Iga degyqasai.

Kristus a iga qa moisiq olo subq na tigelej

¹⁸ Ninji Kristus qa are qaloqniy. Kristus a une saiqoji sosisqa a une tamo nanjo padalo sawa osiq nanjo une qa moiyej. O ijo was, Kristus na ninji joqsim Qotei aqaq oqwajqa deqa osiq ninji qa moiyej. A bati qujai qa moiyej deqa a olo moiqa keresai. A tamo bulyosisqa mandamq endi sonaqa jeu tamo nanji na a qalnab moiyej. Moisiq olo subq na tigelosisqa a mondor ti soqnej.

¹⁹ Sosisqa moiyo sawaq aisiq dia mondor uge uge nanji Qotei aqa anjam palontosiq minjroqnej.

²⁰ Noa aqa bati qa mondor nanji di Qotei aqa anjam go-tranjoqneb. Bati deqa tamo ungasari nanjo kumbra uge tulan kobaoqnej. Ariya Qotei a nanjo une qa urur kambatnjro-saijoqnej. A tarijosiq sokobaiyonaqa Noa a qobun kobaquja gereiyej. Gereiyosiq koboonaqa tamo ungasari 8 segi qobun gogetosib sonabqa awa koba bosiq ya tulan koba dej. Tamo ungasari 8 nanji di Qotei na elenje deqa nanji bole soqneb.

²¹ Ya di yawo anjam bul. Qotei na nanji yaq dena elenje dego kere ninji ya na yanso onabqa Qotei a ninji elenje. Ya dena Qotei a nunjo jejamu qaji jiga yansetngosai. Ninji yanso osib Qotei pailyonab a nunjo pailyo di qusiq nanjo are miligi qaji jiga yansetnjej. Qotei a Yesus Kristus olo subq na tigeltej gam dena a na ninji elenje.

²² Kristus a lan qureq oqej deqa bini a Qotei aqa ban woq di awejunu. Deqa lan angro nanji ti lan qaji mondor kokba ti lan qaji singila ti kalil nanji Kristus aqa sorgomq di unub.

4

Iga gago areqalo namij uratqom

¹ Kristus na aqa segi jejamu osiq jaqatin koba qoboyosiq moiyej. Dego kere ninji Kristus aqa kumbra di singila na dauryosib nunjo segi jejamu osib jaqatin qoboyesoqniy. Ninji degyiy. Di kiyaaqa? Tamo bei na aqa segi jejamu osim jaqatin qoboyqas di a une uratqas.

² Osim a Qotei aqa areqalo segi dauryoqniqas. A aqa jejamu qa areqalo namij olo dauryqasai.

³ Ninji qalie, sawa bei bei qaji nanji kumbra uge uge yqajqa tulan arearetnjreqnu. Nami ninji dego nunjo areqalo namij na walweloqnsib kumbra uge uge yoqneb. Sawa bei bei

qaji nanjo kumbra agiende. Nanji sambala kumbra yqajqa are prugnjqreanu. Qolo jigeeqnaqa nanji ya uge uyoqnsib alanjkoaobqnsibqa nanarioqnsib laqnu. Osib Qotei aqa dal anjam gotranjoqnsib gisan qotei nanji binjnjreanu.

⁴ Nami ninji nanji daurnjrsib koba na kumbra uge uge deqaji yoqneb. Ariya bini ninji kumbra di urateqnu deqa nanji na ninji nunjoqnsib tulan prugoqnsib ninji misilinqeanu.

⁵ Mondon sawa bei bei qaji nanji di Qotei aqa ulatamuq di tigelosib nanjo une kalil babtosis minjib a quqwas. Bati deqa Qotei na tamo nambile so qaji nanji ti tamo moreno qaji nanji ti peginjraqas.

⁶ Utru deqa Kristus a nami tamo moreno qaji nanji aqa anjam bole palontosi minjroqnej. Tamo nanji di jejamu ti sonab Qotei na nanji peginjrej. Ariya mondon nanji olo nambile osib Qotei bulosib mondor ti sqab.

Qotei a ninji wau segi segi engej

⁷ Mandam ti inji inji kalil ti koboqajqa bati jojomqo. Deqa ninji areqalo bole ti sosib nunjo kumbra kalil geregere taqatoqniy. Ninji degyqab di ninji Qotei pailyqa oqnsib geregere pailyoqnaqab.

⁸ E anjam kobaquja bei dego ninji endegsi merngit quiy. Ninji segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqniy. Qalaqalaiyo kumbra dena une gargekoba kabutejunu.

⁹ Deqa Kristen was nanji nunjo talq boqnbqa ninji nanji oqnsib geregerinjroqniy. Ninji nanji aqaryainjraqajqa asginqaiq.

¹⁰ Qotei a ninji kalil qa are boleiyosiq wau segi segi engej. Deqa ninji aqa wau tamo bolequja sosibqa aqa tamo ungasari nanji qa wauoqnsib aqaryainjroqniy.

¹¹ Ninji qudei anjam palontqa wau osibqa Qotei aqa anjam geregere palontqniy. Ninji qudei tamo ungasari nanji aqaryainjraqa wau osibqa Qotei na singila enjimqa singila dena wauoqniy. Amqa wau kalil nanji yeqnu qaji di tamo ungasari nanji na unoqnsib Yesus Kristus aqa nam na Qotei binjyoqnaqab. Yesus Kristus a bati gaigai nam koba ti singila ti sqas. Bole.

Kristus a jaqatin qoboijej dego kere iga jaqatin qoboieqnum

¹² O ijo was bole, gulbe ugedamu namyuwo bulosiq nunjoq beqnu. Ninji deqa tulan prugosib endegsib are qalaib, "Gulbe deqaji nami gagoq di brantosaiqnej." Ninji deqsib are qalaib. Ninji nunjo areqalo Kristus qa bole singilateqnu kiyo sai kiyo di Qotei a tenemtqa osiq deqa gulbe qarinyeqnaqa nunjoq beqnu.

13 Kristus a nami jaqatin qoboiey dego kere ningi jaqatin qoboieyq nub. Ningi deqa areboleboleingim soqniy. Yimqa mondoŋ Kristus a rian koba ti brantimqa bati deqa ningi olo tulan areboleboleingim sqab.

14 Ningi Kristus aqa ñam ojejunub deqa tamo qudei na ningi misilingwab di unġum. Ningi deqa areboleboleingem. Ningi qalie, Qotei aqa Mondor rian ti unu qaji a na ningi beterngejunu.

15 Ariya ningi tamo ñumibqa kiyo, ingi bajinibqa kiyo, tamo nanġi ugeugeinjribqa kiyo, tamo bei aqa wau ugetibqa kiyo tamo qudei na unsib deqa jaqatin enġwab di kere enġwab. Deqa ijo was, ningi kumbra uge di yaib.

16 Ningi ñam Kristen ojesoqni b tamo qudei na ñam deqa jaqatin enġwab di kere. Ningi deqa jemaingaiq. Ningi tulan areboleboleingim Qotei aqa ñam soqtoqniy.

17 Une pegiyo bati jomqo deqa Qotei a namoqna aqa segi tamo unġasari nanġi peginjrqas. Deqa iga qalieonum, tamo unġasari Qotei aqa anjam bole gotranġyeqnub qaji nanġi a na peginjrsim awai tulan ugedamu enjrqas.

18 Aġi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenġrenġyeb unu, "Qotei na tamo unġasari kumbra bole bole yeq nub qaji nanġi elenqajqa banġi koba. Deqa iga qalieonum, tamo unġasari Qotei qoreiyosib une yeq nub qaji nanġi a na elenqajqa olo tulan banġi koba."

19 Deqa ijo was, Qotei a are soqnim ningi qudei jaqatin oqab di kere. Ningi nunġo segi jexamu osib Qotei aqa banġ di uratosib kumbra bole bole yoqniy. Qotei a gago Abu. A segi na iga gereigej deqa a bati gaigai iga taqatgesqas.

5

Kristen gate nanġi na Qotei aqa tamo unġasari nanġi geregere taqatnjroqnebe

¹ O Kristen gate kalil, e ningi anjam endegsi mernġwai. E dego gate. Kristus a jaqatin osiq moinaqa e ijo segi ñamdamu na unem. Mondoŋ a olo rian koba ti brantimqa bati deqa Qotei na lanġ goge qaji ingi bole bole ningi e ti egwas. Deqa Kristen gate, ningi wau endegyiy.

² Ningi Qotei aqa tamo unġasari nanġi geregere taqatnjriy. Nanġi kaja bul unub deqa Qotei na nanġi joqsiqa nunġo banġ di atej. Qotei na ningi wau di enġej deqa ningi are bole na wauoqniy. Tamo qudei na ningi singila na wainġibqa ningi deqa wau di ojaib. Ningi silali qa osib wau di ojaib.

³ Ningi nunġo segi ñam soqtosib Qotei aqa tamo unġasari nanġi njirin na taqatnjraib. Qotei na nanġi joqsiqa nunġo banġ

di atej deqa niŋgi kumbra bole na ti lawo na ti naŋgi taqat-njriy. Yimqa naŋgi nuŋgo kumbra di unsib niŋgi daurnjwab.

⁴ Niŋgi kumbra degyibqa mondoŋ kaja naŋgo Mandor Koba a laŋ qureq na brantimqa bati deqa niŋgi awai tulan boledamu oqab. Awai di ugeqa keresai. Gaigai sqas.

Iga gago segi walwel geregere taqatqom

⁵ O aŋgro wala, niŋgi Kristen gate naŋgo sorgomq di soqniy. O ijo was kalil, niŋgi nuŋgo segi ñam aguq atoqniy. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Tamo uŋgasari naŋgo segi ñam soqteqnu b qaji naŋgi Qotei na olo jeutnjre-qnu. Ariya tamo uŋgasari naŋgo segi ñam aguq ateqnu b qaji naŋgi qa Qotei a olo are boleiyeqnu.”

⁶ Deqa niŋgi nuŋgo segi ñam aguq atoqnsib Qotei siŋgila ti unu qaji aqa sorgomq di soqniy. Yimqa bati kereamqa a na nuŋgo ñam olo soqtetjgwas.

⁷ Qotei a gaigai niŋgi qa are koba qaleqnu. Deqa niŋgi na nuŋgo gulbe kalil oqnsib Qotei aqa baŋq di uratoqniy.

⁸ Niŋgi nuŋgo segi walwel geregere taqatosib ñam atoqnsib soqniy. Laion naŋgi tulan lelenoqnsib tamo ñumoqnsib uye-qnu b dego kere nuŋgo jeu tamo Satan a gaigai tamo uŋgasari naŋgi padaltnjr qajqa ñamoqnsiq laqnu. ⁹ Deqa niŋgi Yesus qa nuŋgo areqalo siŋgilatoqnsib Satan gotraŋyoqniy. Niŋgi qalie, niŋgi jaqatiŋ eqnu b dego kere Qotei aqa tamo uŋgasari sawa sawa kalilq di unub qaji naŋgi degsib jaqatiŋ eqnu b.

¹⁰ Qotei a iga qa are boleiyqajqa utru. A Kristus Yesus aqa ñam na niŋgi metŋgej deqa mondoŋ niŋgi Kristus ombla aqa rian ti so bole gaigai sqab. Deqa niŋgi mandamq endi sokiñala jaqatiŋ oqnsib koboamqa Qotei na niŋgi olo boletŋgosim siŋgilatŋgimqa niŋgi gaigai siŋgila na tigelesqab.

¹¹ Qotei a bati gaigai siŋgila koba ti sqas. Bole.

Anjam mutu qudei

¹² Anjam truquyala endi Sailas na e aqaryaibosiqa nengrenyosiq nuŋgoq qarinyqo. E qalieonum, Sailas a gago Kristen was bole. O ijo was, Qotei a niŋgi qa are boleiyeqnu. E nuŋgo areqalo tigeltetŋgitqa aqa kumbra di niŋgi geregere ojsib tigelesoqniy. E aqa kumbra deqa are qalsim anjam endi nengrenyonum.

¹³ Kristen was naŋgi Babilon qureq di Qotei qa loueqnu b qaji naŋgi na niŋgi kaiyeiŋgonub. Agi naŋgi niŋgi ti Qotei na giltŋgej. Mak a dego niŋgi kaiyeiŋgwo. Mak a ijo aŋgro bul.

¹⁴ Niŋgi na nuŋgo Kristen was kalil naŋgi segi segi kundoqn-jrsib qalaqalaiyo kumbra osornjriy.

Niŋgi kalil Kristus beteryejunub deqa niŋgi lawo na soqniy. Bole.

2 PITA

¹ E Saimon Pita. E Yesus Kristus aqa wau tamo. A na e qarınbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Yesus Kristus a gago Qotei. A kumbra bole yeqnu qaji tamo. A iga padalo sawaq na elenjej. Niŋgi iga ti Yesus qa gago areqalo siŋgilateqnum.

² Niŋgi gago Tamo Koba Yesus aqa Abu Qotei wo naŋgi aiyel qa bole qalieonub. Deqa Qotei a niŋgi qa are tulaŋ boleiyosim nuŋgo are latetŋeme.

Niŋgi Qotei aqa segi tamo uŋgasari tiŋtiŋ unub

³ Yesus Kristus a segi Qotei. A siŋgila koba ti unu. Iga a qa bole qalieonum deqa a na iga ŋambile qa ti Qotei aqa kumbra qa ti tulaŋ keretgej. Osiqa aqa segi rian na ti so bole na ti iga metgej.

⁴ A na laŋ qure qa iŋgi bole bole iga egej. A nami iŋgi di iga egwa marej. Iŋgi di tulaŋ boledamu. Mandam tamo uŋgasari naŋgi kumbra uge uge yqajqa are prugnjqreanu. Kumbra dena naŋgi ugetnjreanu. Deqa ijo was, niŋgi kumbra di uratosib Qotei aqa segi kumbraq di soqniy.

⁵ Niŋgi Yesus qa nuŋgo areqalo siŋgilateqnum deqa niŋgi kumbra bole bole yqajqa waukobaoqniy. Osib dena niŋgi Qotei qa bole qalieosib soqniy.

⁶ Osib dena niŋgi nuŋgo segi jejamu geregere taqatoqniy. Osib dena niŋgi gulbe qoboioqnsib siŋgila na tigelesoqniy. Osib dena niŋgi Qotei aqa kumbraq di sosib walweloqniy.

⁷ Osib dena niŋgi nuŋgo Kristen was naŋgi geregereinjroqniy. Osib dena niŋgi qalaqalaiyo kumbra dauryosib soqniy.

⁸ Kumbra bole deqaji nuŋgoq di tulaŋ kobaoqneme. Amqa niŋgi gago Tamo Koba Yesus Kristus qa bole qalieqab. Nuŋgo qalie di loumqa keresai. Qalie di nuŋgoq di tulaŋ siŋgilaoqnsim gei gargekoba atelenqas.

⁹ Kumbra bole deqaji tamo qudei naŋgoq di sosai deqa naŋgi ŋam qandimo bul unub. Naŋgi geregere ŋam atqa keresai. Bole, Qotei a nami tamo naŋgi di naŋgo une kobotetnjrej. Ariya naŋgi deqa olo are walnjreanu.

¹⁰ O ijo was kalil, Qotei a nami niŋgi giltŋgosiq metŋgej deqa niŋgi aqa segi tamo uŋgasari tiŋtiŋ sqajqa siŋgilaoqniy. Niŋgi degyqab di niŋgi ulonqa keresai.

¹¹ Qotei na gam waqtetŋgoqniy gago Tamo Koba Yesus Kristus agi iga elenjej qaji a nuŋgo Mandor Koba sosim niŋgi taqatŋimqa niŋgi so bole gaigai sqab.

12-13 Bole, ningi ijo anjam endi qalieosib Qotei aqa anjam bole kalil singila na ojejunub. Ariya ningi ijo anjam endeqa olo are walngaim deqa e mandamq endi sosiy bati gaigai ningi merngoqnsiy nungo areqalo tigeltetnngoqnqai. E kere degyeqnum.

14 E qalieonum, sokiñala e ijo jejamu uratosiy moiqai. Gago Tamo Koba Yesus Kristus na e degsi merbej.

15 Deqa e ijo anjam endi ningi merngoqnqai. Merngoqnsiy bunuqna e moiytqa ningi ijo anjam endeqa gaigai are qaloqnsib sqab.

Qotei a Yesus ñam kobaquja yej

16 Iga nami gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa singila qa ti a bqajqa bati qa ti ningi anjam merngeqnam ningi quoqneb. Iga anjam di merngoqnem bati deqa iga mandam tamo nanjo sa anjam dauryosaiqnem. Iga segi na Yesus aqa rian ti manwa ti unsim deqa ningi saingoqnem.

17 Iga endegsi unem. Abu Qotei na Yesus ñam koba yosiq aqa segi rian ti manwa ti Yesus aqaq di atej. Osiqa Yesus qa endegsi marej, “Endi ijo Angro e na qalaqalaiyeqnum qaji. E a qa tulan areboleboleibegnu.”

18 Iga Qotei aqa getento manaq di Yesus ombla sonamqa Qotei a lan goge na anjam di marnaq iga quem.

19 Deqa iga bole qalieonum, Qotei aqa medabu o qaji tamo nanjo anjam nami maroqneb qaji di anjam bole. Deqa ningi nanjo anjam di torei ojij. Ningi ojgab di bolequja. Nanjo anjam di wanjal bul sawa ambruc di puloneqnu. Pulonosiqa nebe qa burbas oqeqnu dego kere nungo are miligiq di suwanqnu.

20-21 O ijo was, ningi endegsib qalieoiy. Qotei aqa medabu o qaji tamo nanji nami anjam maroqneb nengrenq di unu. Nanjo anjam maroqneb qaji di nanji mandam tamo nanjo areqalo na marosaiqnem. Mondor Bole na nanjo areqalo tigeltetnjreqnaqa nanji Qotei aqa medabu oqnsib anjam maroqneb.

2

Bunuqna tamo qudei nanji bosib gisanj anjam koba maroqnqab

1 Bole, gisanj anjam maro tamo nanji Israel nanjo ambleq na tigelosib anjam maroqneb. Nanji Qotei aqa medabu o qaji tamo bolesai. Bunuqna nungo ambleq na dego tamo deqaji nanji lumu tigelosib gisanj anjam koba ningi merngoqnqab. Yimqa ningi qudei nanjo anjam dauryosib padalqab. Tamo nanji dena Gate Koba Yesus nami nanji awainjrej qaji a qoreiyonqab. Deqa mondonj nanji urur padalqab.

² Gisaŋ tamo naŋgi di kumbra uge uge yoqñibqa tamo uŋgasari gargekoba naŋgi na naŋgo kumbra di dauryosib Qotei aqa gam bole misilinjqab.

³ Gisaŋ tamo naŋgi di mamaul ani deqa naŋgi bosib nuŋgo silali iŋgi iŋgi gisaŋ na yaingooqñqab. Tulaŋ nami Qotei na gisaŋ tamo naŋgi di peginjrqqa bati atsiqa naŋgi qa endegsi marej, “E naŋgi padaltnjrougetqai.” Od, tamo naŋgi di bole padalqab. Qotei a naŋgi padaltnjrqqa bati qa tariŋeqnu.

⁴ Niŋgi qalie, nami laŋ angro qudei naŋgi une atoqneb. Deqa Qotei na naŋgi uratnjrosai. A naŋgi ojsiqa sub guma kobaq di breinjrej unub. Sub di ambru koba. Sub dia ŋamyuwo unu. Dia laŋ angro naŋgi tariŋesoqñibqa mondoŋ Qotei a naŋgo une qa peginjrsim awai uge enjrqas.

⁵ Tamo uŋgasari Noa aqa bati qa soqneb qaji naŋgi Qotei qoreiyeb deqa Qotei na naŋgi dego uratnjrosai. A naŋgi padaltnjrej. Awa koba aisiqa mandam ya maqonaqa dena Qotei na naŋgi padaltnjrej. Ariya Qotei a Noa padaltosai. Noa a Qotei aqa anjam palontoqnsiq tamo uŋgasari naŋgi endegsi minjroqnej, “Niŋgi kumbra bole dauryoqñiy.” Deqa Qotei na Noa a ti tamo uŋgasari 7 naŋgi ti geregere taqatnjrnaqa naŋgi bole soqneb.

⁶ Sodom qure ti Gomora qure ti naŋgi dego Qotei na padaltnjrqqa marsiqa ŋamyuwo qarinyonaqa aisiq naŋgi koitnjrnaq naŋgi torei padalekriteb. Deqa bunuqna tamo uŋgasari naŋgi Sodom Gomora ti naŋgi qa are qaloqnsib ulaoqñqab. Osib Qotei qoreiyqa uratqab.

⁷ Lot a kumbra bole yoqnej deqa a Sodom qureq di sosisqa tamo uge uge naŋgi kumbra ugeteqñabqa di unoqnsiqa are gulbekobaiyoqnej. Deqa Qotei na Lot olo osiqa sawa boleq di atnaqa a padalosai.

⁸ Lot aqa kumbra bolequja. A Sodom qureq di bati gaigai naŋgo kumbra uge unoqnsiq naŋgo anjam uge dego quoqnej. Aqa are miligi tulaŋ boledamu deqa naŋgi Qotei aqa dal anjam gotraŋyeqñabqa di unoqnsiq a prugugetoqnsiqa are tulaŋ jaqatinj kobaiyoqnej.

⁹ O ijo was niŋgi quiy. Tamo Koba Qotei a nami kumbra kalil di yoqnej deqa iga qalieonum, tamo uŋgasari bini Qotei dauryeqñub qaji naŋgi gulbe iteqñabqa a na naŋgi elenqqa kere. Naŋgi elenqajqa gam di Qotei a segi qalie bole. Tamo uge uge naŋgo kumbra dego Qotei a qalie bole. Deqa mondoŋ a na naŋgi peginjrsim awai uge enjrqas.

¹⁰ Tamo qudei naŋgi kumbra tulaŋ uge uge yeqñub deqa naŋgi awai ugedamu oqab. Tamo naŋgi di sambala kumbra tulaŋ jigat yoqñqajqa are prugnjqnu. Osib naŋgi endegsib are qaleqñub, “Tamo Koba Qotei aqa anjam kalil laŋa sa

anjam. Deqa iga dauryqasai.”

Gisañ anjam maro tamo nanjo kumbra tulañ uge. Nanji kumbra endeqaji yeqnub. Nanji diqoqnsib nanjo segi areqalo dauryeqnub. Nanji lañ angro kokba nanji misiliñjrqajqa ulaosaieqnub.

¹¹ Lañ angro qudei nanji tulañ singila koba ti unub deqa nanji na lañ angro kokba nanji di bunjreqnub. Ariya lañ angro singila ti unub qaji nanji di diqosaieqnub. Nanji gisañ anjam maro tamo nanji bul sai. Deqa nanji Tamo Koba Qotei aqa ulatamuq di lañ angro kokba nanji misiliñjrosaeiqnub.

¹² Gisañ tamo nanji di wagme juwañ bul tulañ nanarioqnsib laqnub. Nanji nanjo segi jejamu qa areqalo uge uge dauryeqnub. Anjam nanji poinrosai qaji di nanji olo misiliñyeqnub. Iga wagme juwañ nanji ojelenoqnsim ñumeqnum dego kere mondoñ Qotei na gisañ tamo nanji di ñumougetqas.

¹³ Nanji kumbra uge uge yeqnub deqa bunuqna nanji gulbe koba itqab. Nanjo kumbra agiende. Nanji qanam jige alañkobaoqnsibqa ya uge uyoqnsib nanarieqnub. Nanji kumbra di yqajqa tulañ areboleboleinjreqnu. Nanji niñgi ti inñgi uyoqnsib dena nuñgo ñam ugetoqnsib niñgi jiga engeqnub. Nanji gisañ kumbra dauryqajqa tulañ areboleboleinjreqnu.

¹⁴ Nanji gaigai uña qa mamaulnjreqnu deqa nanji sambala kumbra yqajqa are koba unu. Nanji une yoqnqajqa tulañ arearetnjreqnaqa olo uratosaeiqnub. Nanji na tamo qudei areqalo aiye aiyelreqnub qaji nanji walawalainjreqnabqa nanji daurnjroqnsib une yeqnub. Gisañ tamo nanji di tamo qudei nanjo inñgi inñgi qa mamaulnjreqnu. Nanji kumbra di yqajqa qalie bole. Deqa Qotei na nanji torei padaltnjrqas.

¹⁵ Nanji Qotei aqa gam bole uratoqnsib nanarioqnsib laqnub. Osib nanji Beor aqa angro Balam aqa gam dauryeqnub. Balam a nami kumbra uge yoqnsiqa silali oqajqa tulañ arearetoqnej.

¹⁶ Donki nanji anjam marqa keresai ariya donki bei a tamo bulosiqa medabu waqtosiqa Balam aqa kumbra uge deqa ñirinñtej. Onaqa Balam a qusiqa aqa nanari kumbra di olo uratej. Balam a nami gisañoqnsiqa maroqnej, “E Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.”

¹⁷ Gisañ tamo nanji di ya sub bul jeño qaji. Jagwa na awa puyeqnaqa urur koboeqnu dego kere tamo nanji di babañ na tamo bole unub ariya nanji kumbra bole bei babtosaieqnub. Deqa mondoñ Qotei na nanji sawa ambruq di breinjrqas. Sawa di Qotei na nami nanji gereiyetnjrej unu.

¹⁸ Gisañ tamo nanji di medabu waqtoqnsib diqoqnsib anjam uge uge mareleñeqnub. Nanji na tamo ungasari qudei nanji walawalainjreqnabqa sambala kumbra yoqnsib nanjo

segi jejamu qa areqalo uge uge dauryeqnub. Tamo ungasari nanği di ya ya endi are bulyosib tamo nanği Qotei qaliesai qaji nanği kumbra urateb. Ariya gisañ tamo nanği na nanği titnjreqnab nanği olo kumbra uge uge dauryeqnub.

¹⁹ Gisañ tamo nanği dena tamo ungasari nanği walawalain-jroqnsib endegsib minjreqnub, “Ninği iga daurgwab di kumbra bei na ninği taqatngwa keresai. Deqa unğum, ninği nunği segi areqalo na kumbra kiye yqa maroqnsib yoqniy.” Nanği anjam di gisañ. Agi nanği segi kumbra uge uge na nanği tulañ singila na ojoqnsiq nanği taqatnjreqnu. Ninği qalie, tamo bei aqa kumbra bei na a taqatesqas di a kumbra di aqa kanjal tamo bul sqas.

²⁰ Bole, tamo ungasari nanği di nami gago Tamo Koba Yesus Kristus agi iga eleñej qaji a qa bole qalieeb. Nanği degsib qalieeb deqa nanği mandam qa kumbra jigat kalil urateb. Ariya bini nanği puluosib kumbra jigat di olo dauryeqnub. Deqa kumbra dena nanği singila na ojesonaq nanği so tulañ ugeeqnu. Nanği so uge namij dego sai. Nanği so olo tulañ ugedamueqnu.

²¹ Nanği nami kumbra bole qa gam qaliesai qamu di kere. Ariya nanği gam di qalieosib Qotei aqa anjam ojesoqneb. Ojesosib olo bini nanği anjam di qoreiyeqneb. Deqa mondoñ nanği awai tulañ ugedamu oqab.

²² Tamo ungasari nanği di baun ti bel ti bul. Yawo anjam endegsi unu, “Baun nanği nıloqnsib olo puluoqnsib nanği nılo uyeqneb.” Yawo anjam bei dego unu, “Bel nanği yaq di yaloqnsib olo boqnsib jagiq di brıneqneb.”

3

Tamo Koba Yesus a olo bqas

¹⁻² O ijo was bole, e nami anjam bei nenğrenyosim nunği qariñyem. Bini e olo anjam endi nunği qariñyonum. Nami Qotei aqa medabu o qaji tamo nanği anjam palontoqneb. Tamo Koba Yesus agi iga eleñej qaji aqa wau tamo nanği dego anjam palontoqneb. E nunği areqalo tigeltetngitqa ninği nanği anjam deqa olo are qaliy. E deqa anjam endi nunği qariñyonum.

³ Ariya e na anjam kobaquja bei ninği mernğit poingem. Mondoñ diño bati jojomoqnmıqa meqe meqem tamo nanği boqnsib nanği segi areqalo uge uge dauryoqnsib misilin anjam endegsib maroqnqab,

⁴ “Qotei a nami marej, ‘Mondoñ Kristus a olo bqas.’ Ariya a qabi unu? Ninği uniy. Gago moma utru nanği moreñoqneb bosı bosıq agi bini iga degsi unum. Qotei a nami mandam atej agi bini mandam a degsi unu. Deqa Kristus a qabi unu?”

⁵ O ijo was, meqe meqem tamo nanği di tulaŋ nanariosib deqa nanği anjam degsib maroqnqab. Nami Qotei a anjam marnaqa laŋ brantej di nanği poinjrosai. Qotei a olo anjam marnaqa mandam a ya ambleq di brantej di dego nanği poinjrosai.

⁶ Noa aqa bati qa Qotei a olo marnaqa ya koba dosiqa mandam ya maqosiqa inği inği kalil padaltej.

⁷ Bini laŋ ti mandam ti tariŋoqnsib unub. Tariŋesoqnbqa mondoŋ Qotei a olo anjam marimqa nanği ŋamyuwo na yusib koboqab. Bati deqa Qotei na tamo unğasari a qoreiyeqñub qaji nanço une qa peginjrsim nanği torei padaltnjrças.

⁸ O ijo was bole, niŋgi ijo anjam endeqa olo are walŋgaiq. Qotei aqa areqalo agiende. Bati qujai a wausau 1,000 dego kere. Wausau 1,000 a bati qujai dego kere. Bati qujai ti wausau 1,000 ti nanği ombla kerekere.

⁹ Ariya tamo qudei nanği endegsib mareqñub, “Tamo Koba Qotei a nami inği bole bole iga egwa marej. Kiyaga a inği di iga egwajqa tariŋoqnsiq laŋa sokobaiyeqñu?” Di sai. Qotei na tamo bei padaltqajqa arearetosaieqñu. Deqa a niŋgi kalil are bulyqajqa marsiq lawo na niŋgi qa tariŋoqnsiq unu.

Mandam ti laŋ ti koboqab

¹⁰ Diŋo bati brantimqa Tamo Koba a bajin tamo bul urur boqujatqas. Bamqa bati deqa laŋ a poŋosim koboqas. Inği inği kalil Qotei na atej qaji di dego ŋamyuwo na tulaŋ kaŋkaŋam yusib koboqab. Deqa mandam ti aqa inği inği kalil ti olo bunu sqasai.

¹¹ Niŋgi are qaliy. Inği inği kalil degsi koboqas deqa e niŋgi kumbra kiye dauryqajqa mernğwai? Od, niŋgi kumbra endi dauryiy. Niŋgi nuŋço segi jejamu Qotei yekritosib aqa segi kumbra boleq di soqniy.

¹² Sosib Qotei aqa bati koba brantqajqa deqa tariŋoqniy. Bati di urur brantqajqa deqa niŋgi singila na wauoqniy. Bati di brantimqa laŋ a ŋamyuwo na yusim koboqas. Inği inği kalil Qotei na atej qaji di dego ŋamyuwo na tulaŋ kaŋkaŋam yusib ya bulosib koboqab.

¹³ Qotei a nami endegsi marej, “E na laŋ bunuj ti mandam bunuj ti gereiyqai.” A degsi marej deqa iga maŋwa di unqajqa tariŋoqnsim unum. Laŋ bunujq dia, mandam bunujq dia kumbra bole tinŋin gaigai sqas.

Niŋgi ŋam atoqnsib Tamo Koba Yesus qa tariŋoqnsib soqniy

¹⁴ O ijo was bole, niŋgi maŋwa di brantqajqa tariŋeqñub deqa niŋgi Qotei aqa ŋamgalaq di tamo bole une saiçoji sqajqa singila na wauoqniy. Osib niŋgi Qotei ombla areqalo

qujaitosib lawo na soqniy. Soqniib mondonj Qotei a nungo kumbra di unqas.

¹⁵ Gago Tamo Koba a na iga elenqajqa deqa tariñeqnu. Ningi di qalieqajqa deqa e anjam endi nenngrenyonum. Gago was bole Pol a dego Qotei na powo yeqnaqa anjam deqaji nenngrenyoqnsiq nungoq qarinyoqnej.

¹⁶ Pol a gaigai anjam deqaji nenngrenyoqnej. Bole, Pol aqa anjam qudei iga poigwajqa wau koba. Deqa nanari tamo qudei Yesus qa nanjo areqalo singilatosai qaji nanngi Pol aqa anjam di bubulyoqnsibqa ugeugeiyeqnub. Osib Qotei aqa anjam kalil nenngrenq di unu qaji di dego ugeugeiyeqnub. Deqa mondonj nanngi tulan padalougetqab.

¹⁷ O ijo was bole, ningi qalie, manwa kalil di brantqas. Deqa ningi geregere ñam atoqniy. Ningi ñam atqasai di dal anjam gotranjo qaji tamo nanngi bosib ningi gisanjosib titngibqa ningi singila na tigelesqa uratosib ulonjo uge.

¹⁸ Gago Tamo Koba Yesus Kristus agi iga elenqej qaji a ningi qa are boleiyeqnu. Ningi a qa qalieonub. Nungo qalie di kobaqujaeme. Yim Yesus a olo ningi qa are tulan boleiyeqnqas. A rian ti ñam koba ti unu deqa bini bati endi iga aqa ñam soqtoqnqom. Osim bati gaigai aqa ñam soqtoqnsim sqom. Bole.

1 JON

Anjam a boleq donaq a iga unem

¹ Anjam a nambile unu. Anjam di nami soqnej. Anjam di iga quoqnem. Gago nAMDAMU na unoqnem. Gago ban na dego ojoqnem.

² Nambile di boleq donaq a iga unem. Nambile di gaigai sqas. Nambile di aqa Abu wo sosiqa boleq donaq a iga unem. Deqa iga a qa ninji sainqeqnum.

³ Iga Anjam di gago nAMDAMU na unoqnem. Iga a quoqnem. Deqa iga a qa ninji sainqeqnum. Di kiyaaqa? Ninji iga ti beterosim are qujaitosim sqajqa deqa. Agi ninji iga ti Abu Qotei aqa Niri Yesus Kristus wo nanji aiyele beternjrsim nanji koba na are qujaitosim unum.

⁴ Iga ninji ti tulan areboleboleigwajqa deqa iga anjam endi nenjrenjyosim nunjoq qarinyonum.

Qotei a suwanjoq di unu dego kere iga suwanjoq di walweloq-qom

⁵ Yesus Kristus a anjam endegsi mergonaq iga quem, “Qotei a pulonj bul. Ambru bei aqaq di sosai.” Iga anjam di qusimqa agi ninji olo mernjeqnum.

⁶ Iga marqom, “E Qotei beteryosim a ombla are qujaitosim unum.” Degsi marsimqa ariya iga olo ambruq di walwelqom di iga gisanjeqnum. Iga kumbra bole dauryosaieqnum.

⁷ Qotei a suwanjoq di unu dego kere iga suwanjoq di walwelqom di iga Qotei aqa tamo unjasari kalil nanji ti beterosim are qujaitosim sqom. Degsi sqom di Qotei aqa Niri Yesus aqa lej aiyele qaji dena gago une kalil yansetgimqa iga aqa namgalaq di tamo bole une saiqoji sqom.

⁸ Iga marqom, “E une yosaieqnum.” Degsi marqom di iga gago segi jiamu gisanjeqnum. Deqa anjam bole gago are miligiq di sqa keresai.

⁹ Ariya iga gago segi une babtosisim marqom, “Od, e une ti.” Degsi marqom di Qotei a iga uratgwasai. A kumbra bole tintin dauryosim gago une yansetgwas. Osim gago kumbra uge kalil taqal waiyimqa iga aqa namgalaq di tamo bole une saiqoji sqom.

¹⁰ Iga marqom, “E nami une yosaiqnem.” Degsi marqom di iga Qotei aqa nam ugetoqnsim a gisanj tamo qa minjobuleqnum. Deqa aqa anjam gago are miligiq di sqa keresai.

2

Yesus a gago aqaryaigo tamo

¹ O ijo anğro kiñilala, niñgi une yoqnaib deqa e anjam endi nenğrenyosim nuñgoq qarinyonum. Ariya niñgi qudei une yibqa aqaryaigo tamo Yesus Kristus a na niñgi aqaryaingwas. Yesus agi aqa Abu ombla sosiqa gaigai kumbra bole tıñtin yeqnu.

² A gago une kobotetgosim Qotei aqa minjiñ taqal waiyqa-jqa bej. A iga segi une kobotetgwajqa bosai. Tamo unğasari kalil mandamq endi unub qaji nanği dego une kobotetnjrqajqa bej.

Tamo a Qotei qa qalieqas di a Qotei aqa anjam dauryoqnqas

³ Iga kiyersi endegsi qalieqom, “Bole, iga Qotei qa qalieonum”? E ubtosiy marqai. Iga Qotei aqa dal anjam dauryqom dena iga bole qalieqom.

⁴ Tamo bei a marqas, “E Qotei qa qalieonum.” Degsi marqas ariya a Qotei aqa dal anjam dauryosaieqnu. Deqa tamo di a gisañ tamo. Aqa are miligiq di anjam bole sosai.

⁵⁻⁶ Ariya tamo bei a Qotei aqa anjam dauryoqnqas di Qotei aqa qalaqalaiyqo kumbra tamo di aqa are miligiq di tulan kobaoqnsim siñgilaoqnqas.

Tamo bei a marqas, “E Qotei beteryejunum.” A degsi marqas di a kumbra kalil Yesus yoqnej qaji di dauryosim yoqneme. Iga degyqom di iga qalieqom, iga Qotei beteryejunum.

⁷ O ijo was bole, dal anjam e nenğrenyosim qaji endi dal anjam bunuj sai. Endi dal anjam namij niñgi nami quoqneb qaji.

⁸ Ariya dal anjam e nenğrenyosim qaji endi dal anjam bunuj dego. A anjam bole. A Kristus aqaq di sosiqa nuñgoq di dego unu. Di kiyaqa? Ambru a koboqa laqnaqa suwañ a olo branteqnu deqa.

⁹ Tamo bei a marqas, “E suwañoq di unum.” Degsi marqas ariya a na olo aqa Kristen was qudei nanği jeutnjreqnu. Deqa tamo di a suwañoq di sosai. A ambruq di unu.

¹⁰ Tamo bei na aqa Kristen was nanği qalaqalainjroqnqas di iga unsim qalieqom, bole, tamo di a suwañoq di unu. Deqa une bei na a ulontosaieqnu.

¹¹ Ariya tamo bei na aqa Kristen was qudei nanği jeutnjrqas di iga unsim qalieqom, tamo di a ambruq di sosiq walweleqnu. Ambru na aqa ñamdamu getentetqo deqa a sawa qabiteqnu di a qalieqasai.

¹² O ijo anğro kiñilala, niñgi quiy. Kristus aqa ñam na Qotei a nungo une kalil kobotetnjej. E deqa anjam endi nenğrenyosim nuñgoq qarinyonum.

13 O abu niŋgi quiy. Tamo nami soqnej agi bini unu qaji a qa niŋgi qalieonub. E deqa anjam endi nenjgrenjyosim nuŋgoq qarinyonum.

O anjro wala, niŋgi Satan gotranjeyqub. E deqa anjam endi nenjgrenjyosim nuŋgoq qarinyonum.

14 O ijo anjro, niŋgi Abu qa qalieonub. E deqa anjam endi nenjgrenjyosim nuŋgoq qarinyonum.

O abu niŋgi quiy. Tamo nami soqnej agi bini unu qaji a qa niŋgi qalieonub. E deqa anjam endi nenjgrenjyosim nuŋgoq qarinyonum.

O anjro wala niŋgi quiy. Qotei aqa anjam nuŋgoq di unu deqa niŋgi siŋgila ti sosib Satan gotranjeyqub. E deqa anjam endi nenjgrenjyosim nuŋgoq qarinyonum.

Niŋgi mandam endeqa kumbra qalaqalaiyaib

15 O ijo was, niŋgi mandam endeqa kumbra qalaqalaiyaib. Tamo a mandam endeqa kumbra qalaqalaiyqas di a Abu qalaqalaiyqa keresai.

16 Mandam qaji tamo unjasari nanjo kumbra agiende. Nanji nanjo segi jejamu qa are prugnjqeqnaqa ñoro koba oqajqa mamaulnjreqnaqa tulan diqoqnsib laqnub. Kumbra di Abu aqaq na bosai. Di mandam endeqa kumbra.

17 Mandam endi koboqas. Mandam endeqa are prugyoqa ti mamaulyoqa ti dego koboqab. Ariya tamo a Qotei aqa areqalo dauryoqnqas di a gaigai sqas.

Bini Kristus aqa jeu tamo gargekoba nanji brantequb

18 O ijo anjro, diŋo bati jojomqo. Niŋgi nami queb, Kristus aqa jeu tamo kobaquja a bqas. Bini Kristus aqa jeu tamo gargekoba nanji brantequb. Deqa iga qalieonum, diŋo bati jojomqo.

19 Jeu tamo nanji di gago ambleq di sosib olo iga uratgosib jaraiyeb. Di kiyaaqa? Nanji gago Kristen was bolesai deqa. Nanji gago Kristen was bole qamu nanji iga koba na unum qamu. Ariya nanji iga uratgosib jaraiyeb deqa iga qalieonum, nanji gago Kristen was bolesai.

20 Niŋgi Qotei aqa Mondor Bole ejunub deqa niŋgi kalil powo ti unub.

21 E anjam endi nenjgrenjyosim nuŋgoq qarinyonum. Di kiyaaqa? Niŋgi anjam bole qalieonub deqa. Niŋgi anjam bole qaliesai e deqa are qalsim anjam endi nenjgrenjyosai. Niŋgi qalie, anjam bole ti gisan anjam ti ombla kerekere sai. Anjam bole na gisan anjam bei babtqa keresai.

22 Gisan anjam maro tamo nanji tal qabe? E niŋgi mernjgwai. Tamo nanji di endegsib marequb, "Yesus a Kristus sai."

Nan̄gi degsib maroqnsib deqa nan̄gi Abu Qotei aqa N̄iri wo qoreiyeqnub. Osib Kristus jeuteqnub.

²³Tamo a Qotei aqa N̄iri qoreiyqas di a Abu dego qoreiyqas. Tamo a Qotei aqa N̄iri qa aqa areqalo siŋgilatqas di a Abu qa dego aqa areqalo siŋgilatqas.

Qotei aqa Mondor na niŋgi anjam bole mern̄geqnu

²⁴Anjam niŋgi nami quoqneb qaji di niŋgi olo siŋgila na oje-soqniy. Ojesqab di niŋgi na Abu Qotei aqa N̄iri wo betern̄jsib nan̄gi ti sqab.

²⁵Nami Kristus na iga endegsi mergonaq quem, “E niŋgi n̄ambile en̄gitqa niŋgi n̄ambile gaigai sqab.”

²⁶O ijo was kalil, gisan̄ tamo nan̄gi na niŋgi gisan̄wajqa laqnub. E deqa are qalsim anjam endi nen̄gren̄yosim nun̄goq qar̄iŋyonum.

²⁷Niŋgi Kristus aqa Mondor eb agi nun̄goq di unu deqa niŋgi powo qa truquosaieqnub. Deqa e anjam bei totoryosiy niŋgi mern̄gwasai. Mondor a segi na anjam kalil niŋgi mern̄geqnaq quoqnsib poiŋgeqnu. Mondor aqa anjam di gisan̄ sai. Di anjam bole. Deqa niŋgi Mondor aqa anjam di qusib poiŋgim Kristus beteryosib soqniy.

Iga Qotei aqa segi an̄gro tiŋtiŋ unum

²⁸Od, ijo an̄gro kiŋilala, niŋgi Kristus beteryosib soqniy. Niŋgi degyqab di mondoŋ a olo brantimqa niŋgi jemain̄gwasai. Niŋgi are siŋgilatosib aqa ulatamuq di tigelesqab.

²⁹Niŋgi qalie, Kristus aqa kumbra kalil tulaŋ bole. Deqa niŋgi endegsib qalieoiy, tamo kalil kumbra bole yeqnub qaji nan̄gi Qotei aqa segi an̄gro tiŋtiŋ unub. Nan̄gi olo n̄ambabobulosib Qotei aqa an̄gro branteb.

3

¹Gago Abu Qotei na iga tulaŋ qalaqalaigeqnu. A na iga aqa segi an̄gro sqa marsiq giltgej deqa iga aqa an̄gro tiŋtiŋ unum. Mandam qaji tamo nan̄gi Qotei qa qaliesai. Deqa nan̄gi iga qa dego qaliesai.

²O ijo was bole, iga Qotei aqa segi an̄gro unum. Ariya mondoŋ iga kiyersim sqom di iga geregere qalieosai unum. Iga qalie, Yesus a olo bamqa iga a unsim iga a bul sqom.

³Tamo un̄gasari kalil Yesus bam un̄qajqa tariŋeqnub qaji nan̄gi nan̄go une olo urateqnub. Deqa nan̄gi Qotei aqa n̄angalaq di jiga saiqoji unub. Agi Yesus a segi jiga saiqoji unu dego kere.

⁴Une atqajqa kumbra ti dal anjam gotran̄yqajqa kumbra ti di ombla kerekere. Deqa tamo un̄gasari une ateqnub qaji nan̄gi Qotei aqa dal anjam gotran̄yeqnub.

⁵ Niŋgi qalie, Yesus a gago une kobotqa bej. A segi une saiqoji.

⁶ Tamo bei a Yesus beteryesqas di a une atoqnqasai. Tamo bei a une atoqnqas di iga poigwas, a Yesus unosaieqnu. A Yesus qa qaliesai dego.

⁷ O ijo angro kiñilala, niŋgi geregere nam atoqniy. Tamo bei na bosim niŋgi gisanqo uge. Niŋgi quiy. Tamo nanqi kumbra bole tiŋtiŋ dauryeqnub qaji nanqi tamo bole tiŋtiŋ unub. Yesus a tamo bole tiŋtiŋ unu dego kere.

⁸ Satan a nami une atoqnsiq boqnej agi bini a degyeqnu. Deqa tamo unqasari une ateqnub qaji nanqi Satan aqa angro unub. Ariya Qotei aqa Niri a Satan aqa wau kobotqa bej.

⁹ Tamo bei a olo nambabobulosim Qotei aqa segi angro bran-tqas di a une atoqnqasai. Aqa are miligiq di Qotei aqa segi nambile unu deqa a une atoqnqa keresai. Di kiyayaqa? A Qotei aqa segi angro unu deqa.

¹⁰ Tamo bei a Qotei aqa angro unu kiyo a Satan aqa angro unu kiyo di iga kiyersi qalieqom? E ubtosiy marqai. Tamo unqasari kumbra bole tiŋtiŋ dauryosaieqnu qaji nanqi Qotei aqa angro sai. Tamo unqasari nanqo Kristen was nanqi qalaqalainjrosaieqnu qaji nanqi dego Qotei aqa angro sai.

Yesus na iga qalaqalaiyo kumbra osorgej

¹¹ O ijo was kalil, iga segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqnqom. Anjam di niŋgi nami queb.

¹² Deqa iga Kein aqa kumbra dauryqasai. Kein a Satan aqa tamo soqnej. A na aqa was Abel qalnaq moiyej. Kiyayaqa a na aqa was qalnaq moiyej? Utru agiende. A kumbra uge yoqnej deqa. Ariya Abel a kumbra bole tiŋtiŋ yoqnej.

¹³ O ijo was, mandam qaji tamo nanqi na niŋgi jeutnjoqnbqa niŋgi deqa prugosib ulaaib.

¹⁴ Iga gago Kristen was nanqi qalaqalainjreqnum deqa iga endegsi qalieonum, iga padalqa gam uratosim nambile gaigai sqajqa gamq di unum. Ariya tamo nanqi nanqo Kristen was nanqi qalaqalainjrosaieqnu qaji nanqi padalqa gamq di unub.

¹⁵ Tamo nanqi nanqo Kristen was nanqi jeutnjreqnub qaji nanqi len ojo tamo bul unub. Niŋgi qalie, len ojo tamo nanqi nambile gaigai sqa keresai.

¹⁶ Yesus a aqa segi nambile uratosiq iga qa moiyej. Aqa kumbra dena a na iga qalaqalaiyo kumbra osorgej. Deqa iga dego gago segi nambile uratosim gago Kristen was nanqi qa morenqom.

¹⁷ Tamo bei a mandam endeqa inqi inqi koba koroiyosimqa ariya aqa Kristen was bei inqi saiqoji soqnim unsim a

aqaryaiyqasai di iga endegsi qalieqom, Qotei aqa qalaqalaiyo kumbra tamo di aqa are miligiq di sosai.

¹⁸ O ijo angro kiñilala, niñgi quiy. Iga lanja anjam maro na Kristen nanñgi qalaqalainjrqom di keresai. Iga kumbra bole dego turtosim enjroqnqom di kere.

Iga Qotei aqa ulatamuq di are lawo sqom

¹⁹⁻²⁰ Iga tamo unğasari nanñgi qalaqalainjrqom di iga endegsi qalieqom, iga anjam bole dauryeqnum. Deqa gago une bei na iga are gulbetetgwas di unğum, iga Qotei aqa ulatamuq di are lawo sqom. Qotei aqa qalie kobaquja. Aqa qalie dena gago are tulan bunyejunu.

²¹ O ijo was bole, gago une bei na iga are gulbetetgwasai di iga are singilatosim Qotei aqa ulatamuq di tigelesqom.

²² Osim iga inñgi bei qa Qotei pailyimqa a gago pailyo qusim inñgi di egwas. Di kiyaaqa? Iga aqa dal anjam dauryoqnsim kumbra a areareteqnu qaji di yeqnum deqa.

²³ Qotei aqa dal anjam agiende. Iga aqa Niri Yesus Kristus aqa ñam qa gago areqalo singilatosim segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqnqom. Qotei aqa dal anjam di a na nami iga mergonaq quem.

²⁴ Tamo bei a Qotei aqa dal anjam dauryqas di a Qotei beteryesqas. Qotei a kamba dego tamo di beteryesqas. Qotei na aqa Mondor iga egej deqa iga qalieonum, Qotei a iga betergejunu.

4

Niñgi na mondor kalil nanñgi peginjroqniy

¹ Tamo gargekoba nanñgi mandamq endi laqnsibqa endegsib mareqnuq, "Iga Qotei aqa medabu o qaji tamo bole." O ijo was bole, nanño anjam di gisan. Deqa niñgi nanño anjam di nunño areqaloq di singilataib. Niñgi na mondor kalil nanñgi geregere peginjroqnsib dena niñgi qalieqab, nanñgi Qotei aqaq na beqnuq kiyo sai kiyo.

² Tamo unğasari Qotei aqa Mondor ti unub qaji nanñgi endegsib mareqnuq, "Yesus Kristus a tamo bulyosiqa mandamq aiyej." Dena niñgi qalieqab, tamo unğasari nanñgi di Qotei aqaq na beb.

³ Ariya Yesus a tamo bulyosiqa mandamq aiyej anjam di tamo unğasari Qotei aqa Mondor ti sosai qaji nanñgi saideqnuq. Dena niñgi qalieqab, tamo unğasari nanñgi di Qotei aqaq na bosai. Nanñgi mondor uge ti unub. Mondor uge di Kristus aqa jeu tamo kobaquja aqa segi mondor. Niñgi nami queb, mondor uge di a bqas. Agi a bosiq mandamq endi laqnu.

⁴ O ijo angro kiñilala, niñgi Qotei aqaq na beb. Qotei aqa Mondor a nunñoq di unu deqa niñgi na gisan anjam maro

tamo nanġi gotraṅnjreqnub. Qotei aqa Mondor a na mondor aġi mandam tamo nanġoq di unu qaji a tulaṅ bunjeqnu.

⁵ Gisaṅ anjam maro tamo nanġi di mandamq endena bran-teb deqa nanġi mandam qa segi anjam mareqnu. Mareqna b mandam tamo nanġi nanġo anjam quoqnsib dauryeqnub.

⁶ Iga Qotei aqaq na bem deqa tamo unġasari Qotei qa qalieonub qaji nanġi gago anjam quetgeqnu. Ariya tamo unġasari Qotei qa qaliesai qaji nanġi gago anjam quetgo-saieqnu. Kumbra dena iga anjam bole qa Mondor ti gisaṅ mondor ti nanġi peginjroqnsim nanġi qa poigeqnu.

Iga Qotei qalaqalaiyqom di iga Kristen nanġi dego qalaqalainjrqom

⁷ O ijo was bole, Qotei a qalaqalaiyo kumbra qa utru. Deqa iga gago Kristen was nanġi qalaqalainjrqom. Tamo kalil qalaqalaiyo kumbra dauryeqnub qaji nanġi olo ṅambabobulosib Qotei aqa segi anġro tiṅtin unub. Deqa nanġi Qotei qa qalieonub.

⁸ Qotei a segi qalaqalaiyo kumbra qa utru. Deqa tamo bei a qalaqalaiyo kumbra dauryeqasai di a Qotei qa qalieqa keresai.

⁹ Qotei aqa Niri qujai unu. Qotei na a qarinyonaq mandamq aiyej. Deqa iga aqa ṅam na ṅambile gaigai sqom. Kumbra dena iga osorgej, Qotei na iga qalaqalaigeqnu.

¹⁰ Qotei a qalaqalaiyo kumbra qa utru. Deqa iga endegsi are qalqasai, iga namoqna Qotei qalaqalaiyem. Di sai. Qotei a namoqna iga qalaqalaigej. Osiqa aqa Niri qarinyonaq mandamq aisiqa gago une kobotetgosiqa Qotei aqa minjin taqal waiyej.

¹¹ O ijo was bole, Qotei na iga degsi qalaqalaigeqnu deqa iga kamba dego segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqnqom.

¹² Iga nami Qotei aqa ulatamu unosaiognem. Ariya iga segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqnqom di Qotei a gagoq di beteresoqnmqa aqa qalaqalaiyo kumbra di gago are miligiq di tulaṅ kobaoqnsim siṅgilaoqnqas.

¹³ Iga kiyersim qalieqom, Qotei a gagoq di beteresonaqa iga kamba dego a beteryejunum? E ubtosiy marqai. Qotei na aqa Mondor iga egej dena iga qalieqom.

¹⁴ Abu na tamo unġasari kalil mandamq endi unub qaji nanġi elenqa osiq deqa aqa Niri qarinyonaq mandamq aiyej. Aqa kumbra di iga unsim deqa saocnsim laqnum.

¹⁵ Tamo bei a endegsi marqas, “Yesus a Qotei aqa Niri.” Degsi marqas di Qotei na a beteryesqas. Yimqa a dego Qotei beteryesqas.

¹⁶ Iga qalieonum, Qotei na iga qalaqalaigeqnu. Qalieosim deqa iga Qotei qa gago areqalo siṅgilateqnum.

Qotei a segi qalaqalaiyo kumbra qa utru. Tamo a qalaqalaiyo kumbra dauryqas di a na Qotei beteryesqas. Yim Qotei a dego tamo di beteryesqas.

¹⁷ Beteryesoqnim qalaqalaiyo kumbra gago are miligiq di tulan kobaoqnsim singilaoqngas. Bole, iga mandamq endi unum. Ariya iga Yesus bulosim unum deqa mondonj Qotei na iga pegigwa batiamqa iga are singilatosisim aqa ulatamuq di tigelesqom.

¹⁸ Tamo a qalaqalaiyo kumbra dauryqas di a ulaqasai. Aqa are miligiq di qalaqalaiyo kumbra tulan kobaoqnsiq singilaeqnu deqa ulaqajqa kumbra aqaq di sosai. Ulaqajqa kumbra aqa utru agiende. Tamo bei a are qaleqnu, “Mondonj Qotei na e njolawotbosim awai uge ebqas.” A degsi are qaloqnsiq deqa a ulaeqnu. A degsi ulaeqnu deqa iga qalieonum, aqa are miligiq di qalaqalaiyo kumbra singilaoqnsaiunu.

¹⁹ Iga gago Kristen was nanji qalaqalainjreqnum. Di kiyaga? Qotei a namoqna iga qalaqalaigej deqa.

²⁰ Tamo bei a marqas, “E Qotei qalaqalaiyeqnum.” Degsi marqas ariya a na olo aqa Kristen was nanji jeutnjreqnu. A na nanji qalaqalainjrosaiqnu. Deqa tamo di a gisanj tamo. A na aqa Kristen was agi nanjo ulatamu gaigai uneqnu qaji nanji qalaqalainjrosaiqnu. Deqa iga qalieonum, a Qotei agi aqa ulatamu nami unosaijoqnej qaji a dego qalaqalaiyqa keresai.

²¹ Tamo a Qotei qalaqalaiyqas di a aqa Kristen was nanji dego qalaqalainjreme. Dal anjam di iga Yesus aqaq na em.

5

Iga mandam endeqa singila gotranjyeqnum

¹ Yesus a segi Kristus. Tamo nanji degsib maroqnsib Yesus qa nanjo areqalo singilatqab di nanji olo nambabobulosib Qotei aqa angro tinjin sqab. Tamo nanji Abu qalaqalaiyqab di nanji aqa angro nanji dego qalaqalainjrqab.

² Iga Qotei qalaqalaiyosim aqa dal anjam dauryqom di iga qalieqom, iga Qotei aqa angro nanji dego qalaqalainjreqnum.

³ Qotei qalaqalaiyqajqa kumbra agiende. Iga aqa dal anjam dauryqom. Iga aqa dal anjam dauryqajqa di gulbe sai. Di oto.

⁴ Tamo nanji olo nambabobulosib Qotei aqa segi angro unub qaji nanji mandam endeqa singila gotranjyoqngqab. Od, iga Qotei qa gago areqalo singilatqom di iga qoto bunjyoqnsim mandam endeqa singila gotranjyoqngqom.

Qotei na aqa Njiri qa anjam babtej

⁵ Tamo kiyero nanji mandam endeqa singila gotranjyoqngqab? E ubtosiy marqai. Tamo nanji di mareqngub, “Yesus a Qotei aqa Njiri.” Nanji degsib maroqnsib Yesus qa

nanjo areqalo sinjilateqnu deqa nanji segi mandam endeqa sinjila gotranjoqnaqab.

⁶ Yesus Kristus a bosiqqa ya na yanso ej. Osiqa namburbasq di moinaqa aqa leŋ aiyej. A ya na yanso oqajqa deqa segi bosai. A moiymqa aqa leŋ aiqajqa deqa ti bej. Qotei aqa Mondor a anjam bole qa utru. A Yesus Kristus aqa anjam babteqnu.

⁷ Tamo qalub nanji Yesus aqa anjam babteqnu.

⁸ Tamo qalub agiende. Mondor ti ya ti leŋ ti nanji qalub anjam qujaitosib Yesus aqa anjam babteqnu.

⁹ Tamo lanaj nanji iga anjam mergwab di iga qusim marqom, bole. Ariya Qotei na aqa segi Niri qa anjam iga mergeqnu. Anjam dena tamo lanaj nanjo anjam tulan bunyejunu.

¹⁰ Tamo nanji Qotei aqa Niri qa nanjo areqalo sinjilatqab di nanji aqa anjam dego nanjo are miligiq di atib sqas. Ariya tamo nanji Qotei aqa anjam deqa nanjo areqalo sinjilatqasai di nanji na Qotei aqa ñam ugetosib Qotei a gisan tamo qa minjobulqab. Di kiyaaqa? Nanji Qotei aqa Niri qa anjam Qotei na iga mergeqnu qaji di nanjo areqaloq di sinjilatqasai deqa.

¹¹ Qotei aqa anjam agiende. A na iga nambile gaigai sqajqa marsiq nambile egej. Nambile di Qotei aqa Niri aqaq di unu.

¹² Tamo bei a Qotei aqa Niri beteryesqas di a nambile oqas. Ariya tamo bei a Qotei aqa Niri beteryesqasai di a nambile oqasai.

Iga qalieonum, iga nambile gaigai sqom

¹³ O ijo was, ninji Qotei aqa Niri aqa ñam qa nunjo areqalo sinjilateqnu. E na anjam endi nenngrenjosim nunjoq qarinyonum. Di kiyaaqa? Ninji bole qalieqajqa, ninji nambile gaigai sqab.

¹⁴ Iga inji bei qa pailyqa osimqa iga Qotei aqa areqalo dau-ryosim pailyqom di a gago pailyo quqwas. Deqa iga ulaqasai. Iga are sinjilatqasai Qotei aqa ulatamuq di tigelesqom.

¹⁵ Iga qalieonum, Qotei a gago pailyo gaigai queqnu. Deqa iga inji bei qa Qotei pailyimqa a na egwas.

¹⁶ Ninji na Kristen was bei a une atim unsibqa ninji a qa Qotei pailyi. A moiqajqa une atosai deqa ninji a qa pailyibqa Qotei na aqa une kobotim a moiqasai. A nambile sqas. Ariya Kristen tamo bei a moiqajqa une atqas di Qotei na a qalim moiqas. Ninji a qa pailyqajqa e na merngosai.

¹⁷ Kumbra uge kalil tamo nanji yeqnu qaji di une. Ariya une qudei qa Qotei na tamo nanji moiyojnrosaiqnu.

¹⁸ Iga qalie, tamo ungasari Qotei aqa segi angro unub qaji nanji une atosaiqnu. Qotei aqa Angro Yesus a na nanji taqatnjreqnu deqa tamo uge Satan na nanji ugeugeinjrqa keresai.

¹⁹ Iga qalie, iga Qotei aqa segi angro unum. Mandam qaji tamo ungasari kalil nanği tamo uge Satan aqa sorgomq di unub. Deqa a na nanği sinğila na taqatnjreqnu.

²⁰ Iga qalieonum, Qotei aqa Niri a bosiq iga powo egej deqa iga Qotei qa bole qalie. Iga Qotei beteryejunum. Iga aqa Niri Yesus Kristus dego beteryejunum. Yesus a segi Qotei bole. A segi nambile gaigai sqajqa utru.

²¹ O ijo angro kiñilala, niñgi gisañ qotei kalil nanği torei qoreinjrsib sasaloiy.

2 JON

¹ E Kristen gate. Ni uña Qotei na giltmej qaji. E anjam endi nenngrenyosim ni qa ti ino angro nanngi qa ti qarinyonum. E ningi bole qalaqalaingeqnum. E segi sai. Tamo unngasari kalil anjam bole qalieonub qaji nanngi dego ningi qalaqalaingeqnum.

² Anjam bole gagoq di unu. Anjam di bati gaigai gagoq di sqas. Utru deqa iga ningi qalaqalaingeqnum.

³ Abu Qotei aqa Niri Yesus Kristus wo nanngi aiyel anjam bole na ti qalaqalaiyo kumbra na ti iga qa dulosis are boleinjrimqa iga lawo na sqom.

Ningi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqniy

⁴ Ino angro qudeji nanngi anjam bole dauryeqnub. E di quoqnsim tulan areboleboleibeqnu. Abu a nami iga mergej, “Ningi anjam bole di dauryiy.”

⁵ Ariya uña, e anjam bei nenngrenyitqa ni sisiyosim daurye. Anjam agiende. Iga segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqngom. Anjam di dal anjam bunuj sai. Di dal anjam iga nami quoqnem qaji.

⁶ Qalaqalaiyo kumbra agiende. Iga Qotei aqa dal anjam dauryqom. Dal anjam di agi ningi nami quoqneb. Deqa ningi dauryosib walweloqniy.

Ningi Kristus aqa anjam singila na ojesoqniy

⁷ Ningi quiy. Gisan tamo gargekoba nanngi mandamq endi laqnum. Laqnsibqa Yesus Kristus a tamo bulyosiq mandamq aiyej anjam di nanngi na olo saideqnum. Tamo deqaji bei a Kristus aqa jeu tamo kobaquja. A gisan ani tamo.

⁸ Deqa ningi geregere nam atoqniy. Ningi nam atqab di gago wau iga nami nunngo ambleq di yoqnem qaji di ningi olo ulontqasai. Ningi singila na tigelesosib mondon awai tulan boledamu oqab.

⁹ Ningi Kristus aqa anjam ojqa uratosib olo anjam bei totoryosib dauryqab di ningi Qotei ombla sqa keresai. Ningi Kristus aqa anjam singila na ojesqab di ningi Abu Qotei aqa Niri wo nanngi aiyel koba na gaigai sqab.

¹⁰ Tamo bei a nunngoq bosim ariya a Kristus aqa anjam ti bqasai di ningi a ban ojetaib. Ningi a osib nunngo talq osi gilaib dego.

¹¹ Ningi a ban ojetqab di ningi a beteryesosib a ombla wau uge yqab.

Jon a Kristen nanngoq bosim anjam kalil minjrekritqas

¹² E anjam gargekoba nenğrenyosiy nuŋgoq qarınƣa kere. Ariya e nenğrenyqasai. E bosiy nıŋi nuŋsiy anjam kalil merŋgekritqai. Yim nıŋi qusib areboleboleinğwas.

¹³ Ino jaja agi Qotei na giltej qaji aqa anğro nanği na ni kaiyeimonub. Bole.

3 JON

¹ E Kristen gate. O ijo was bole Gaius, e anjam endi nenngrenyosim inoq qarinyonum. E ni bole qalaqalaimeqnum.

² O ijo was bole, e ni qa endegsi pailyeqnum, “O Abu, ni na Gaius aqa wau kalil boletime. Osim a singilatim a ma saiqoji soqneme.” O Gaius, e qalieonum, ino qunuj a bole unu.

³ Nami Kristen was qudei nanngi e nubqa bosib merbeb, “Gaius a anjam bole dauryeqnu.” Degsib merbonab e qusim tulan areboleboleibej. Od, Gaius, e qalieonum, ni anjam bole dauryeqnum.

⁴ Ijo angro nanngi anjam bole dauryeqnub e di quoqnsim deqa tulan areboleboleibeqnu. Ijo arebolebole dena arebolebole kalil tulan bunyejunu.

Gaius na aqa Kristen was nanngi geregereinjreqnu

⁵ O ijo was bole, e qalie, ni kumbra bole dauryoqnsim ino Kristen was nanngi geregereinjreqnum. Osim Kristen was qudei nango ulatamu ni qaliesai qaji nanngi qure beiq na beqnabqa nanngi dego ni na geregereinjreqnum.

⁶ Was nanngi di ino qalaqalaiyo kumbra qa saeqnab Kristen tamo ungasari qure endia unub qaji nanngi queqnub. Deqa ni que. Was nanngi di olo ni uratmosib walwelqa laqribqa ni na inji inji qa nanngi aqaryainjrim nanngi walwelqab. Qotei a ino kumbra deqa tulan arearetoqnqas.

⁷ Was nanngi di Yesus aqa wau ojqaqqa are qaloqnsib aqa ñam osib walweleqnub. Nanngi sawa bei bei qaji nango ambleq di waueqnub. Nango wau dena nanngi silali inji inji osaieqnub.

⁸ Deqa iga tamo deqaji nanngi aqaryainjroqnqom. Iga degyqom di iga nanngi koba na wau ojoqnsim anjam bole singilatoqnqom.

Diotrefes a kumbra uge yeqnu

⁹ Nami e anjam qudei nenngrenyosim Kristen tamo ungasari ino qureq di unub qaji nangoq qarinyem. Ariya Diotrefes a gago anjam quetgosaieqnu. A tulan diqoqnsiqa a na Kristen kalil nanngi bunnjrsim aqa segi ñam soqtqajqa singilaeqnu.

¹⁰ Deqa e nunngoq bosiy Diotrefes aqa kumbra qudei qa olo saingwai. Aqa kumbra bei agiende. A iga qa anjam uge uge mareleqnu. Di segi sai. Kristen was nanngi walwelosib nungo qureq beqnab a na nanngi aqa meq joqsi gilqa urateqnu. Yeqnaqa tamo qudei na was nanngi di nango meq joqsi gilqa laqrib a na nanngi dego getentnjreqnu. Osiqa nanngi Qotei tal miligiq gilqa saidnjreqnu.

Demitrius a kumbra bole yeqnu

¹¹ O ijo was bole Gaius, ni kumbra uge dauryaim. Ni kumbra bole segi daurye. Tamo a kumbra bole dauryqas di a Qotei aqa tamo sqas. Ariya tamo nanği kumbra uge uge dauryeqnub qaji nanği Qotei unqa keresai.

¹² Tamo kalil nanği Demitrius a qa mareqnu, aqa kumbra bole. Anjam bole a segi dego tamo sigitosiqa Demitrius aqa kumbra bole qa mareqnu. E segi dego a qa mareqnum, aqa kumbra bole. Ni qalie, ijo anjam a bole.

Jon a Gaius unqajqa bosim a ombla anjam qairqab

¹³ E anjam gargekoba nenğrenjyosiy inoq qarınjyqa kere. Ariya e nenğrenjyasai.

¹⁴ Sokiñala e inoq bosiy ni numsiy aqo ombla anjam marqom.

¹⁵ Ni lawo na soqnime. Kristen was qure endia unub qaji nanği ni qa kaiye anjam qarınjonub. E dego Kristen was kalil ni koba na unub qaji nanği qa kaiye anjam qarınjonum. Ijo kaiye anjam endi ni na nanği minjrime. Bole.

JUT

¹ E Jut. E Yesus Kristus aqa wau tamo. E Jems aqa was. E anjam endi nenngrenyosim ninngi tamo unngasari Qotei na metnngrej qaji nunngoq qarinyonum. Abu Qotei na ninngi qalaqalainngeqnu. Yesus Kristus a segi na ninngi taqatnngrej. Yesus Kristus a segi na ninngi taqatnngrej.

² Qotei a ninngi qa tulan dulosim qalaqalainngimqa ninngi geregere lawo na soqniy.

Jeu tamo nanngi uliosib Kristen nanngo ambleq aiyeb

³ O ijo was bole, Qotei na ninngi e ti padalo sawaq na elenrej. Qotei aqa wau deqa e na nenngrenyosiy nunngoq qarinyqajqa are koba unu. Ariya e anjam bei dego nenngrenyosiy nunngoq qarinyqajqa are unu. Anjam agiende. Gago areqalo Yesus qa singilatam qaji di jeu tamo nanngi na ugeugeiyqa laqnu. Deqa ninngi na tamo nanngi di gotranngroqniy. Ninngi qalie, Qotei na gam waqtetgonaga iga Yesus qa gago areqalo singilatam. Iga Qotei aqa tamo unngasari unum deqa tamo bei na gago areqalo di ugeugeiyqa keresai.

⁴ O ijo was, tamo qudei nanngi uliosib nunngo ambleq aiyeb. Qotei a nami tamo nanngi deqa endegsi marej, "Mondon e nanngo une qa peginjrsiy padaltnngrej." Od, tamo nanngi di Qotei qoreiyeqnu. Qotei a iga qa are boleiyeqnu aqa kumbra di tamo nanngi dena olo bubulyoqnsib mareqnu, "Qotei a iga qa are boleiyeqnu deqa unngum, iga kumbra uge uge yoqngom." Nanngi deqnsib maroqnsib gago Gate Koba Yesus Kristus qoreiyeqnu.

⁵ Ninngi qalie, nami Israel nanngi Isip sawaq di sonabqa Tamo Koba a nanngi joqsiq sawa beiq gilej. Joqsiq gilsiq ariya nanngi qudei a qa nanngo areqalo singilatasa deqa a na nanngi padaltnngrej. E nunngo are tigeltetngitqa ninngi Israel nanngo kumbra deqa are qaliy.

⁶ Ninngi lanngro uge uge nanngi qa dego are qaliy. Tulan nami nanngi lanngro qureq di Qotei aqa wau ojoqnsib olo lanngro qure uratosib jaraiyeb. Deqa Qotei na nanngi ojelenngsiq sawa ambruq di breinjrsiy tontnngrej. Nanngi sawa dia tarijsokobaiyib mondon dijo batiamqa Qotei na nanngi olo osimqa nanngo une qa nanngi peginjrqas.

⁷ Nami Sodom ti Gomora ti qure kalil jojom di soqneq qaji nanngi ti lanngro uge uge nanngo kumbra di dauryoqnsib sambala kumbra tulanngro ugedamu yoqneq. Nanngo sambala kumbra di tulanngro bei. Deqa mondonngro Qotei na nanngi nngamyoq di breinjrim nanngi bati gaigai dia sqab.

Qotei na nan̄gi degsim padaltnjr̄qas deqa iga ulaoqnsim nan̄go kumbra uge di dauryqa uratqom.

⁸ Ariya tamo nan̄gi nun̄go ambleq aiyeb qaji nan̄gi dego kumbra uge deqaji dauryeqnub. Agi nan̄gi n̄ejobilq̄eioqnsib dena nan̄go segi jejamu jiga yeqnub. Osib Qotei a nan̄go Tamo Koba sqajqa deqa asginjreqnaqa olo diqoqnsib Qotei aqa lan̄ an̄gro kokba nan̄gi misilinj̄reqnub.

⁹ Lan̄ an̄gro gate Maikel a kumbra degyosaieqnu. A nami Satan ombla n̄jirin̄osib nan̄gi Moses aqa qusa oqajqa deqa anjam na qotoqnsib ariya Maikel a Satan misilinyosai. A Satan misilinyqa uratosiq minjej, “Tamo Koba a segi na ni saidmim medabu getentqam.”

¹⁰ Tamo nan̄gi nun̄go ambleq aiyeb qaji nan̄gi di tulan̄ diqoqnsib kumbra nan̄gi poinjrosai qaji di olo misilinyeqnub. Nan̄gi wagme juwan̄ bul tulan̄ nanarioqnsib nan̄go segi jejamu qa areboleboleinj̄reqnu. Nan̄go kumbra deqa mondon̄ Qotei na nan̄gi n̄numougetqas.

¹¹ Od, tamo nan̄gi di tulan̄ padalougetqab. Kein a nami kumbra uge yoqnej dego kere tamo nan̄gi di Kein dauryosib kumbra uge yeqnub. Nan̄gi silali koba oqajqa deqa maroqnsib gam grotoqnsib Balam aqa kumbra uge dauryosib laq̄nub. Kora agi nami Qotei aqa anjam gotran̄yoqnej qaji aqa kumbra uge dego nan̄gi dauryeqnub. Deqa nan̄gi padalougetqab.

¹² Tamo nan̄gi di tulan̄ ugedamu. N̄ingi ingi uyqa koroqnsibqa Qotei aqa qalaqalaiyo kumbra dauryqa oqnsib awoeqnab tamo nan̄gi di uli na boqnsib nun̄go ambleq di kumbra tulan̄ jigat yeqnub. Nan̄gi kumbra di yqajqa jemainjrosaeqnu. Nan̄gi nan̄go segi jejamu qa are qaleqnub. Jagwa na awa puyeqnaqa urur koboeqnu dego kere tamo nan̄gi di kumbra bole bei babtosaieqnub. Qura geitqa batieqnaqa a geitosaieqnu dego kere tamo nan̄gi di kumbra bole bei babtosaieqnub. Iga n̄amtan̄ moiyo otoroqnsim taqal breinj̄reqnum dego kere tamo nan̄gi di Qotei na osim sawa ugeq di breinj̄rqas. Deqa mondon̄ nan̄gi moyougetosib torei padalqab.

¹³ Jagwa na yuwal tigelteqnaqa yuwal korkortoqnsiq morman̄ aiyeqnu dego kere tamo nan̄gi di kumbra uge uge babtelen̄oqnsib nan̄gi nan̄go kumbra uge deqa jemainjrosaeqnu. Nan̄gi bongar bul dego unub. Agi bongar nan̄gi lan̄ goge di gam grotoqnsib lan̄a lan̄a laq̄nub. Deqa mondon̄ Qotei na tamo nan̄gi di breinj̄rim sawa ambruq aiyelen̄osib bati gaigai dia sqab. Sawa ambru di Qotei na nami nan̄gi gereiyetnj̄rej unu.

¹⁴ Nami Enok a Qotei aqa medabu osiqa tamo uge nan̄gi deqa anjam maroqnej. A Adam aqa silei 7q dena n̄ambabej.

A anjam bei endegsi marej, “Ninigi uniy. Mondonj Tamo Koba a na aqa segi lanj anjro tulanj gargekoba nanjgi joqsim bqas.

¹⁵ Bosim tamo kalil a qoreiyeqñub qaji nanjgo une qa peginjrsim ugeugeinjrqas. Osim nanjgo kumbra uge uge kalil nanjgi osornjrimqa nanjgi deqa are koba qalsib gulbe kokba oqab. Tamo nanjgi di Qotei qa misilinj anjam koba maroqnsib kumbra ugedamu yeqñub. Deqa Qotei na nanjgi gulbe tulanj kokba enjrqas.” Enok a nami anjam degsi marej.

¹⁶ Tamo nanjgi di gaigai ulatamu ugeinjreqlaqa tamo nanjgo jejamuq di anjam lanja lanja qamelenjoqnsib nanjgo segi areqalo uge uge dauryeqñub. Nanjgi nanjgo medabu waqtoqnsib diqoqnsib nanjgo segi ñam soqteqñub. Osib tamo unjasari nanjgi walawalainjreqlab nanjgi na nanjgi daurnjreqlab.

Nunjo areqalo Qotei qa singilateqñub qaji di ninji ojesoqniy

¹⁷ Ariya ijo was bole, ninji kumbra mondonj brantqas qaji deqa are qaloqniy. Gago Tamo Koba Yesus Kristus a na aqa anjam maro tamo nanjgi qarinjreqlaqa nunjoq boqnsib kumbra deqa mernjoqñeb. Nanjgo anjam deqa ninji olo are qaloqniy.

¹⁸ Agi nanjgi anjam endegsib mernjoqñeb, “Mondonj diñjo bati jojomamqa meqe meqem tamo nanjgi boqnsib Qotei qoreiyoqnsib nanjgo segi areqalo uge uge dauryoqñab.”

¹⁹ O ijo was kalil, meqe meqem tamo nanjgi dena Kristen nanjgi potoaiyeltnjreqlab. Osib mandam qa injgi injgi qa are koba qaleqñub. Qotei aqa Mondor a nanjgoq di sosai deqa nanjgi kumbra uge di yeqñub.

²⁰ Ariya ijo was bole, nunjo areqalo Qotei qa singilateqñub qaji di ninji ojesosibqa dena ninji tulanj singilaqab. Osib ninji Mondor Bole aqa singila na pailyoqniy.

²¹ Qotei a ninji qalaqalainjeqñu deqa ninji a beteryesoqniy. Yimqa a gaigai ninji qalaqalainjoqñqas. Ninji gago Tamo Koba Yesus Kristus a iga qa dulqajqa tarinjoqniy. Ninji degyqab di ninji ñambile gaigai sqab.

²² Tamo qudei Yesus qa nanjgo areqalo singilateqñub qaji nanjgo areqalo olo gulbeinjreqla. Deqa ninji nanjgi qa duloqniy.

²³ Tamo qudei nanjgi une ti unub deqa nanjgi ñamyuwoq aiqa laqñub. Deqa ninji nanjgi urur minjribqa nanjgi nanjgo une uratosib are bulyqab. Osib deqa nanjgi ñamyuwoq aiqasai. Qotei na nanjgi elenqas. Tamo qudei nanjgi nanjgo areqalo namij dauryeqñub deqa nanjgi gara sari bulosib tulanj jiga ti unub. Deqa ninji nanjgi qa olo duloqnsib nanjgo une qa ulaosib kumbra jigat deqaji kalil uratosib sasaloiy.

Iga Qotei aqa ñam soqtoqñom

²⁴O ijo was kalil, Qotei na ningi taqatngimqa ningi ulonqasai. Mondon a na ningi joqsim lan qureq osi oqimqa ningi aqarlan unsib une saiqoji sqab. Bati deqa ningi tulan areboleboleingim sqab.

²⁵Qotei a segi qujai Qotei bole. A gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa wau na iga elenej. Deqa iga aqa nam soqtoqnqom. A gago Mandor Koba singila ti unu qaji. A na ingi ingi kalil taqatejunu. A nami degsi soqnej. A bini degsi unu. A bati gaigai degsi sqas. Bole.

ULI ANJAM KRISTUS NA BABTEJ QAJI

1-3 Nami anjam endi uliesonaqa Yesus Kristus na babtej. Qotei na anjam endi Yesus minjnaqa a babtej. E Jon. E Yesus aqa wau tamo. E Qotei aqa medabu osim anjam endi nenngrenjyonum. Kumbra kalil e unem qaji di e ubtosim buk endia nenngrenjyonum. Osim Qotei aqa anjam ti Yesus Kristus aqa anjam ti bole qa marsim palontonum. Tamo a Qotei aqa anjam endi sisiyqas di a tulan areboleboleiyqas. Tamo ungasari anjam endi quoqnsib dauryeqnub qaji nanği dego tulan areboleboleinjrqas. Kumbra kalil e ubtosim buk endia nenngrenjyonum qaji di brantqajqa bati jojomoqo. Kumbra di urur brantqas deqa Yesus na aqa wau tamo nanği osornjrej. A gam endena nanği osornjrej. A na aqa lan anğro qarinjyonaqa ijoq bosiqqa anjam endi e merbej. Merbej deqa agi e nenngrenjyonum.

*Jon a anjam endi Kristen tamo ungasari
qure 7 di unub qaji nanğoq qarinjyej*

4 E Jon. E anjam endi nenngrenjyosim ninği tamo ungasari qure 7 di unub qaji nanğoq qarinjyonum. Ninği Yesus aqa ñam qa koroeqnub qaji. Ninği Esia sawaq di unub. Qotei bini unu, nami soqnej, bunuqna bqas qaji a ninği qa are boleiyimqa ninği lawo na soqniy. Mondor 7 Qotei aqa awo jaram koba namoq di unub qaji nanği dego ninği qa are boleinjrimqa ninği lawo na soqniy.

5 Yesus Kristus a Qotei aqa anjam kalil geregere palonteqnu. A tamo kalil nanği qa namoosiq subq na tigelej. A mandor kokba kalil mandamq endi unub qaji nanğo Tamo Koba. A dego ninği qa are boleiyimqa ninği lawo na soqniy.

Yesus a iga qalaqalaigeqnu. A moisiqa aqa len aiyej dena a na gago une kalil kobotetgej.

6 Iga aqa Abu Qotei aqa atra tamo sqajqa deqa ti iga a ombla mandor kokba sqajqa deqa ti marsiq iga giltgej. Yesus Kristus a bati gaigai ñam koba ti singila koba ti sqas. Bole.

7 Ninği uniy. Yesus a lanbi ambleq na boqnimqa tamo kalil nanği a unqab. Tamo kalil nami a qaja na qameb qaji nanği dego a unqab. Tamo ungasari kalil mandamq endi unub qaji nanği a qa are ugeinjrimqa tulan akamugetqab. Od, kumbra di brantqas. Bole.

8 Tamo Koba Qotei singila koba ti unu qaji a marej, “E segi qujai namoq di unum. E segi qujai bunuq di sqai.” Di bole. Qotei a segi qujai nami soqnej. A bini unu. A bunuqna bqas.

Jon a Kristus unej

⁹ E nungo was Jon. Iga kalil koba na Yesus aqa tamo ungasari unum. E nangi ti gulbe qoboiyoqnsim jaqatinj elenjeqnum. Qotei a gago Mandor Koba sosisq iga taqatgeqnu. Deqa iga sinjila na tigelocqnsimqa gulbe qoboiyejunum. E Qotei aqa anjam ti Yesus aqa anjam ti palontoqnsim laqnem deqa jeu tamo nangi na e taqal waibosib nui ñam Patmos endia e ateb unum.

¹⁰ E Patmos nui endi sonamqa Tamo Koba aqa bati brantej. Bati brantonaqa Qotei aqa Mondor Bole na e sinjilatbonaqa ijo qoreq di tamo bei lelenonaqa e aqa kakro quem. A tulan lelenkobaej. Gul anjameqnu dego kere.

¹¹ Lelenosisq merbej, “Kumbra kalil ni unqam qaji deqa anjam nengrenye. Nengrenyosim qarinyimqa tamo ungasari qure 7 dia Yesus aqa ñam qa koroeqnu qaji nanngoq gilem. Tamo ungasari nangi di agi Efesus qureq di, Smerna qureq di, Pergamum qureq di, Taiataira qureq di, Sardis qureq di, Filadelfia qureq di, Laodisia qureq di Yesus aqa ñam qa koroeqnu.”

¹² Onaqa e tamo anjam merbej qaji di unqajqa bulosim ñam atsimqa lam 7 gol na gereiyo qaji di sonab unjrem.

¹³ Lam nanngo ambleq di tamo bei sonaq e unem. Tamo di a Tamo Angro bul. A gara olekoba jugnaq aisiq sinja kabutej. Aqa are targaq di alalag gol na gereiyo qaji dena kainyej.

¹⁴ Aqa gate ti gate banja ti lanbi bul tulan qat soqnej. Aqa ñamdamu ñam pulonj bul pulonjoqnej.

¹⁵ Aqa sinja minjaloqnej. Bras ñamyuwo na koiteqna minjaleqnu dego kere. E aqa kakro quem di ya kobaquja meli dosiq anjam ateqnu dego kere.

¹⁶ Aqa ban wo na bongar 7 ojelenesoqnej. Aqa medabuw na serie olekoba tulan qala uge qala aiyel brantej. Aqa ulatamu senj bul tulan suwanjoqnej.

¹⁷ E tamo di unsimqa tulan ulaugetosim ñam ambrui-bonaqa e aqa sinja jojomq di ulonjosim moiyoqbul. Onaqa a na aqa ban wo ijo gateq di atsiqa merbej, “Ni ulaaaim. E segi qujai namoq di unum. E segi qujai bunuq di sqai.

¹⁸ E ñambile gaigai sqajqa utru. Nami e moiyoqbul. Bini ni e nube. E olo ñambile unum. E bati gaigai ñambile sqai. E segi na moiyo ti moiyo qure ti taqatejunum.

¹⁹ Deqa kumbra ni unonum qaji deqa nengrenye. Kumbra bini unu qaji ti kumbra bunuqna brantelenqas qaji deqa ti nengrenye.

²⁰ Bongar 7 ijo ban woq di unub qaji nangi ti lam 7 gol na gereiyo qaji nangi ti di ni unjronum. Di anjam ulito qaji. Aqa utru mermqai. Bongar 7 dena tamo ungasari qure 7 dia e qa koroeqnu qaji nanngo lanj angro 7 nangi sigitnjrejunub. Lam

7 dena tamo ungasari qure 7 dia e qa koroeqñub qaji nanği sigitñrejunub.”

2

Jon a Efesus qure nanğoq anjam qarınñe

¹ Yesus na e degsi merbsiqa olo merbej, “Efesus qureq di tamo ungasari ijo ñam qa koroeqñub qaji nanğo lanğ anğro qa anjam endegsi neñğreñye, ‘E ijo ban wo na bongar 7 ojejunum. E lam 7 gol na gereiyo qaji nanğo ambleq di walweleqñum. E na anjam endi inoq qarınñyonum.

² Ino kumbra ti ino wau ti di e qalieonum. E qalie, ni singila na tigelocñsimqa tamo uge nanği qa tulanğ asgimeqñu. Tamo nanği di endegsib mermeqñub, “Iga Qotei aqa anjam marqajqa qarınğej qaji tamo.” Di gisañ. Qotei na nanği qarınñrosai. Ni nanğo anjam di tenemtosim endegsi poimqo, nanği gisañ tamo.

³ Ni ijo ñam ojejunum deqa tamo qudei na ni ugeugeimeqñub. E qalieonum, ni singila na tigelocñsimqa gulbe di qoboiyeqñum. Ni asgimosai eqñu.

⁴ “Ariya ino kumbra uge qujai e ubtosiy mermqai. Nami ni e qa ino areqalo singilatqa utru atsim bati deqa ni na e tulanğ qalaqalaiboqñem. Bini ni degsim e qalaqalaibosaieqñum.

⁵ Nami ni kumbra bole dauryoqñem. Bini ni kumbra di uratosim ni uloñonum. Deqa ni que. Kumbra ni nami yoqñem qaji deqa olo are qalsimqa are bulyosim kumbra di daurye. Ni dauryqasai di e inoq bosiy ino lam olo taqal atetmqai.

⁶ Ariya ino kumbra bole bei agi ubtosiy mermqai. Nikolas aqa wau tamo nanği kumbra uge uge yeqñub. Nanğo kumbra di ni tulanğ urateqñum. Keretosim urateqñum. E dego urateqñum.

⁷ “Tamo a dabkala ti sqas di a Qotei aqa Mondor aqa anjam geregere quem. Anjam di Mondor na tamo ungasari qure qure kalilq di ijo ñam qa koroeqñub qaji nanği minjreqñu. Tamo a Satan ombla qotsim singilaqas di e na lanğ qure qa ñam gei osiy anaiyit a uysim dena ñambile gaigai sqas. Ñam di Qotei aqa lanğ qureq di unu.’ O Jon, ni anjam degsi neñğreñyosim Efesus nanğo lanğ anğro aqaq qarınñye.”

Jon a Smerna qure nanğoq anjam qarınñe

⁸ Yesus na e degsi merbsiqa olo merbej, “Smerna qureq di tamo ungasari ijo ñam qa koroeqñub qaji nanğo lanğ anğro qa anjam endegsi neñğreñye, ‘E segi qujai namoq di unum. E segi qujai bunuq di sqai. Nami e moiym. Bini e olo ñambile unum. E na anjam endi inoq qarınñyonum.

⁹ Ni gulbe ti jaqatinğ ti ejunum di e qalie. Ni inği tulanğ saiçoji unum di dego e qalie. Ariya ni lanğ qure qa inği inği koba

elenjejunum. E qalie, tamo qudei na ni misilinmoqnsib anjam uge uge mermeqñub. Nanji segi qa mareqñub, “Iga Juda tamo.” Di gisanj. Nanji Satan aqa anjro.

¹⁰ Bunuqna ni jaqatinj koba oqñqam. Ni deqa ulaaim. Ni que. Satan na ninji qudei ojelenosim tonto talq di breingwas. Ninji ijo ñam geregere ojgab kiyo sai kiyo di Satan a qalieqa-jqa deqa ninji tonto talq di breingwas. Ninji bati 10 gulbe ti jaqatinj ti sqab. Bati deqa ninji e qa nunjo areqalo singilatosib soqñiy. Soqñib jeu tamo nanji na ninji lunjib moreñgab. Amqa e ninji awai boledamu enjwai. Awai agiende. Ninji ñambile gaigai sqab.

¹¹ “Tamo a dabkala ti sqas di a Qotei aqa Mondor aqa anjam geregere quem. Anjam di Mondor na tamo unjasari qure qure kalilq di ijo ñam qa koroeqñub qaji nanji minjreñnu. Tamo a Satan ombla qotsim singilaqas di a moiyo bunu qaji turqasai. Moiyo dena a ugetqa keresai. Sai bole sai.’ O Jon, ni anjam degsi nenjrenjosim Smerna nanjo lanj anjro aqaq qarinye.”

Jon a Pergamum qure nanjoq anjam qarinyej

¹² Yesus na e degsi merbsiya olo merbej, “Pergamum qureq di tamo unjasari ijo ñam qa koroeqñub qaji nanjo lanj anjro qa anjam endegsi nenjrenye, ‘E serie olekoba tulanj qala uge qala aiyel ojejunum. E na anjam endi inoq qarinyonum.

¹³ E qalie, qure ni unum qaji di Satan na taqatejunu. Aqa awo jaram koba qure dia unu. Ariya e qalie, ni ijo ñam singila na ojesosimqa e qa ino areqalo singilateqñum. Ino areqalo di ni na ulitosaieqñum. Nami ijo anjam palonto tamo Antipas a nunjo ambleq di wauoqnej. Antipas a ijo anjam geregere dauryoqnej deqa jeu tamo nanji na a qalnab moiyej. Moinaqa ni di unsimqa ni deqa ulaosai. Osim e qoreibosai. Qure dia Satan a unu.

¹⁴ “Ariya ino kumbra uge qudei e ubtosiy mermqai. Tamo qudei Pergamum qureq di unub qaji nanji Balam aqa kumbra uge singila na ojesonab ni na nanji saidnjrosaeqñum. Balam aqa kumbra uge agiende. Nami a na Balak gam osoryonaqa gilsiya Israel nanji gisa gisanjnroqnsiya kumbra ugeq breinjroqnej. Breinjroqnsiya areqalo tigeltetnjreñnaqa nanji gisanj qotei atrainjro qaji inji uyoqnsib sambala kumbra yoqnsib laqneb.

¹⁵ Tamo qudei dego Pergamum qureq di unub qaji nanji Nikolas aqa wau tamo nanjo anjam dauryeqñub.

¹⁶ Deqa ni are bulye. Ni are bulyqasai di e urur inoq bosiy serie olekoba ijo medabuq di unu qaji dena tamo nanji di goto itnjrqai.

17 “Tamo a dabkala ti sqas di a Qotei aqa Mondor aqa anjam geregere quem. Anjam di Mondor na tamo ungasari qure qure kalilq di ijo ñam qa koroeqnub qaji nanngi minjreqnu. Tamo a Satan ombla qotsim singilaqas di e na lan qure qa ingi uliejunu qaji di anaiyit uyqas. Menin qat dego yqai. Osiy menin quraq di ñam bunuj nengrenyqai. Ñam di tamo bei a qalieqasai. Tamo menin oqas qaji a segi ñam di qalieqas.’ O Jon, ni anjam degsi nengrenyosim Pergamum nanngo lan angro aqaq qarinye.”

Jon a Taiataira qure nanngoq anjam qarinyej

18 Yesus na e degsi merbsiqa olo merbej, “Taiataira qureq di tamo ungasari ijo ñam qa koroeqnub qaji nanngo lan angro qa anjam endegsi nengrenye, ‘E Qotei aqa Niri. Ijo namdamu nam pulon bul puloneqnu. Ijo singa minjaleqnu. Bras geregere ñomyeqnab minjaleqnu dego kere. E na anjam endi inoq qarinyonum.

19 Kumbra bole kalil ni yeqnum qaji di e qalieonum. E qalie, ni qalaqalaiyo kumbra dauryoqnsim e qa ino areqalo singilatoqnsim wau bole bole yeqnum. Osim gulbe kalil inoq di branteqnu qaji di geregere qoboioqnsim singila na tigelejunum. Kumbra ni nami yoqnem qaji di bolequja. Ariya kumbra ni bini yeqnum qaji di olo tulan boledamu. Di e qalie.

20 “ ‘Ariya ino kumbra uge qujai agi ubtosiy mermqai. Unja Jesebel a ni ombla sosiq waueqnaqa ni na a wiyosaieqnum. A segi qa mareqnu, “E Qotei aqa medabu o qaji unja.” Di sai. A na ijo wau tamo nanngi gisa gisanjroqnsiqa gam osornjreqnaqa nanngi sambala kumbra yoqnsibqa gisan qotei atrainjro qaji ingi uyeqnub.

21 A are bulyqajqa e bati yem di a are bulyosim aqa sambala kumbra uratqajqa saidej.

22 Deqa ni que. E na unja di jaqatin koba yitqa a makobaiyqas. Tamo nanngi a ombla sambalaoqnsib laqnu qaji nanngi dego jaqatin ti gulbe koba ti enjrqai. Nanngi aqa kumbra uge uge uratosib are bulyqasai di e nanngi degnjrqai.

23 Aqa angro nanngi dego ñumit morenqab. Amqa tamo ungasari qure qure kalilq di ijo ñam qa koroeqnub qaji nanngi qalieqab, e tamo kalil nanngo are miligi ti areqalo ti geregere unoqnsim peleiyeqnum. Deqa ningi quiy. E nunngo kumbra segi segi keretosiy awai engwai.

24 “ ‘Ariya ningi qudei Taiataira qureq di unub qaji nunngo kumbra bole agi ubtosiy merngwai. Ningi Jesebel aqa anjam dauryosaieqnub. Tamo nanngi mareqnub, “Di Satan aqa uli anjam.” Anjam di ningi qaliesai. Deqa e ningi gulbe bei engwasai.

²⁵ Kumbra bole kalil ningi ojejunub qaji di singila na ojeso-qnib e bqai.

²⁶ “Tamo a Satan ombla qotsim singilaosim ijo kumbra dau-ryosim gilsim gilsim diño bati itqas di e singila yitqa a na tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanngi taqatnjroqngas.

²⁷ A na nanngi tulan singila na taqatnjroqngas. Tamo nanngi web paraparainjreqnub dego kere. E na tamo di singila yitqa a wau di yqas. Ijo Abu na e singila ebej dego kere a singila yqai.

²⁸ Nebeqa burbas bunuj oqeqnu qaji di dego a yqai.

²⁹ Tamo a dabkala ti sqas di a Qotei aqa Mondor aqa anjam geregere quem. Anjam di Mondor na tamo ungasari qure qure kalilq di ijo ñam qa koroeqnub qaji nanngi minjreqnu.’ O Jon, ni anjam degsi nenngrenyosim Taiataira nanngo lan angro aqaq qarinye.”

3

Jon a Sardis qure nanngoq anjam qarinyej

¹ Yesus na e degsi merbsiqa olo merbej, “Sardis qureq di tamo ungasari ijo ñam qa koroeqnub qaji nanngo lan angro qa anjam endegsi nenngrenye, ‘E Qotei aqa Mondor 7 ejunum. E bongar 7 dego ojejunum. E na anjam endi inoq qarinyonum. Kumbra ni yeqnum qaji di e qalieonum. Ino kumbra di bolesai. Nanngi ni qa mareqnub, “Ni ñambile unum.” Di sai. Ni moiye.

² Deqa ni ñam sirosim olo tigel. Ino kumbra bole qudei moiyoaiunu qaji di ni na olo singilat. E ino kumbra kalil unonum di ijo Qotei aqa ñamgalaq di keresai.

³ Anjam bole ni nami qusim dauryem qaji deqa olo are qale. Are qalsim anjam di geregere dauryosim are bulye. Ni ñam sirosim tigelqasai di e bajin tamo bul inoq boqujatqai. Bati gembu e inoq bqai di ni qalieqa keresai.

⁴ “Ariya tamo ungasari qudei Sardis qureq di unub qaji nanngo kumbra bolequja. Nanngo gara jigatosai deqa nanngi gara qat jigsib e ombla walweloqngab.

⁵ “Tamo a Satan ombla qotsim singilaqas di e na gara qat jigatqai. Aqa ñam ñambile qa buk milligiq di unu qaji di e na olo nuntqasai. Aqa ñam di e na ijo Abu ti aqa lan angro nanngi ti nanngo ulatamuq di ubtqai.

⁶ Tamo a dabkala ti sqas di a Qotei aqa Mondor aqa anjam geregere quem. Anjam di Mondor na tamo ungasari qure qure kalilq di ijo ñam qa koroeqnub qaji nanngi minjreqnu.’ O Jon, ni anjam degsi nenngrenyosim Sardis nanngo lan angro aqaq qarinye.”

Jon a Filadelfia qure nanngoq anjam qarinyej

⁷ Yesus na e degsi merbsiqa olo merbej, “Filadelfia qureq di tamo ungasari ijo ñam qa koroeqñub qaji nanqo lan angro qa anjam endegsi nenqrenye, ‘E Qotei aqa tamo bole une saiçoji unum. E kumbra bole qa utru. Devit a nami mandor koba soqnej dego kere e kamba Mandor Koba unum. Deqa e siran waqtqai di tamo bei na getentqa keresai. E getentqai di tamo bei na olo waqtqa keresai. E na anjam endi inoq qarinyonum.

⁸ Kumbra bole kalil ni yeqnum qaji di e qalieonum. Deqa ni unime. Ino ulatamuq di e siran bei waqtetmonum. Di tamo bei na getentqa keresai. E qalie, singila kiñala inoq di unu. Ni ijo anjam gegerere ojoqnsim dauryeqnum. Ni ijo ñam uratosaiqnum.

⁹ Deqa ni que. E na maritqa Satan aqa wau tamo nanqi bosib ino singaq di singa pulutosib endegsib qalieqab, e ni qalaqalameqnum. Nanqi segi qa mareqñub, “Iga Juda tamo.” Di gisan. Nanqi Juda tamo sai.

¹⁰ Ni ijo anjam dauryoqnsim gulbe qoboijejunum deqa e ni taqatmesoqnitqa Satan na tamo ungasari kalil nanqi uneq breinjraq batiamqa a ni uneq breimqasai.

¹¹ E inoq boqujatqai. Deqa anjam ni ojejunum qaji di singila na ojesoqne. Amqa tamo bei na ino awai bole yaimqasai.

¹² “Tamo a Satan ombla qotsim singilaqas di e na a osiy ijo Qotei aqa tal ai bul namoq di tigeltit sqas. Deqa a olo bunu Qotei aqa talq dena oqedqasai. Aqa jemuq di e na ijo Qotei aqa ñam ti ijo Qotei aqa qure koba agi Jerusalem bunuj aqa ñam ti ijo segi ñam bunuj ti nenqrenyqai. Jerusalem bunuj agi lan goge di unu. Qure di ijo Qotei aqaq dena mandamq aigas.

¹³ Tamo a dabkala ti sqas di a Qotei aqa Mondor aqa anjam gegerere quem. Anjam di Mondor na tamo ungasari qure qure kalilq di ijo ñam qa koroeqñub qaji nanqi minjreqnu.’ O Jon, ni anjam degsi nenqrenyosim Filadelfia nanqo lan angro aqaq qarinye.”

Jon a Laodisia qure nanqoq anjam qarinyej

¹⁴ Yesus na e degsi merbsiqa olo merbej, “Laodisia qureq di tamo ungasari ijo ñam qa koroeqñub qaji nanqo lan angro qa anjam endegsi nenqrenye, ‘Ijo ñam Anjam Bole. E Qotei aqa anjam kalil gegerere palonteqnum. Ingi ingi kalil Qotei na gereijej qaji di aqa utru agi e segi. E na anjam endi inoq qarinyonum.

¹⁵ Kumbra kalil ni yeqnum qaji di e qalieonum. E qalie, ni ulili sai. Ni kanqan sai. Ni ulili sqam di kere. Ni kanqan sqam di kere.

¹⁶ Ni tulan kanqan sai. Ni tulan ulili sai. Ni kanqan kiñala segi. Deqa e ni ingi qusa bul ijo miligiq na oqsim ijo medabuq na beqmqai.

¹⁷ Ni ino segi ñam soqtoqnsim mareqnum, “E silali koba ti unum. E ñoro koba ejunum. E inği bei qa truquosaieqnum.” Di ni gisañonum. Ni inği inği tulañ saiqoji. Ni sougetejunum. Ni ñam qandimo unum. Ni yosi laqnum. Di ni segi poimosai.

¹⁸ Deqa e ni endegsi mermqai. Ni ijoq dena gol ñamyuwo na yusiq milalej qaji di awaiyosim dena ni ñoro bole ti sqam. Ni gara qat dego awaiyosim jugwam dena ino jejamu kabutim tamo bei na ino yosi unqasai. Amqa ni jemaimqasai. Ni goren dego awaiyosim dena ino ñamdamu piyim ñam poimqas.

¹⁹ Tamo nanği e qalaqalainjreqnum qaji di e na olo ñirinñjroqnsim dalñjreqnum. Deqa ni ino kumbra tingitqa siñgilaosim are bulye.

²⁰ “Ni e nube. E siranmeq di tigelesosim kindokin-doneqnum. Tamo bei a ijo kakro qusimqa siran waqtetbqas di e miligiğ gilsiy aqo ombla inği uyqom. ²¹ Tamo a Satan ombla qotsim siñgilaqas di e na minjitqa aqo ombla ijo awo jaram kobaq di awoqom. Nami e segi qoto siñgilaosimqa aqo ijo Abu wo aqa awo jaram kobaq di awoem dego kere.

²² Tamo a dabkala ti sqas di a Qotei aqa Mondor aqa anjam geregere quem. Anjam di Mondor na tamo unğasari qure qure kalilq di ijo ñam qa koroeqnub qaji nanği minjreqnu.’ O Jon, ni anjam degsi nengrenyosim Laodisia nanğo lañ anğro aqaq qariñye.” Yesus na e degsi merbej.

4

Lañ qureq di nanği Qotei biñjiyoqnsib loueqnub

¹ Onaqa e olo ñam atsimqa lañ goge dia siran bei waqesonaq unem. Unsim koqyeqnamqa tamo nami lelenonaq aqa kakro gul anjamobulonaq quem qaji a na endegsi merbej, “Ni goge endeq au. Bamqa kumbra kalil bunuqna brantelenqas qaji di e ni osormqai.”

² Onaqa bati qujai deqa Qotei aqa Mondor na e siñgilatbonaqa e tarosim lañ goge dia awo jaram kobaquja sonaq unem. Tamo bei a awo jaramq di awesoqnej.

³ Aqa jejamu tulañ minjalej. Meniñ jasper tulañ minjaleqnu dego kere. Aqa jejamu meniñ konilian bul tulañ lent. Tuembiñ na awo jaram di kalilyesoqnej. Tuembiñ aqa nengrenj di tulañ minjalej. Meniñ emeral tulañ minjaleqnu dego kere. Tuembiñ di ñam banğa gesgi bul.

⁴ Ariya e olo ñam atsimqa awo jaram kokba 24 unjrem. Awo jaram kokba 24 dena awo jaram kobaquja ambletesoqneb. Tamo gate 24 nanği awo jaramq di awoelenesoqneb. Nanği gara qat olekokba jigelenosib mandor kokba nanğo gate tatal wala ti gol na gereiyo qaji di atelenosib soqneb.

⁵ Awo jaram kobaqujaq dena minjal branteqnaq unem. Qatron ti kola anjam ti dego branteqnaq quem. Awo jaram namoq di nam pulon 7 pumbloneleneb. Nam pulon dena Qotei aqa Mondor 7 nanqi sigitnjrejunub.

⁶ Awo jaram namoq di ingi kobaquja bei sonaq unem. Ingi di yuwal banqa bul. A qunun bul dego. A tulan jeqilo.

Ariya e olo nam atsimqa wagne nambile so qaji qolqe unrem. Nanqi na awo jaram kobaquja agutosib tigelesoqneb. Nanjo bile ti qore ti dia namdamu gargekoba soqneb.

⁷ Wagne nambile so qaji namba 1 a laion bul. Wagne nambile so qaji namba 2 a makau bul. Wagne nambile so qaji namba 3 aqa ulatamu tamo ulatamu bul. Wagne nambile so qaji namba 4 a baira kobaquja tiosiq laqnu dego bul.

⁸ Wagne qolqe nambile so qaji nanqi di segi segi bari 6 ti. Bileqsi qoreqsi bariqsi namdamu gargekoba soqneb. Qanam ti qolo ti nanqi gaigai louoqnsib endegsib mareqnub, “Qotei a singila koba ti unu. Singila kalil aqaq di unu. A nami soqnej. A bini unu. A bunuqna bqas.” Nanqi degsib louoqnsib maroqnsib olo wainoqnsib mareqnub, “Qotei a getento koba. Qotei a getento koba. Qotei a getento koba.” Wagne qolqe nanqi gaigai degsib louoqnsib mareqnub. Nanqi aqaratosaieqnub.

⁹ Tamo awo jaram kobaqujaq di awejunu qaji a nambile gaigai unu. Deqa wagne qolqe nambile so qaji nanqi a qa tulan areboleboleinjreqlaqa aqa nam soqtoqnsib binjyeqnub.

¹⁰ Yeqnaqa tamo gate 24 nanqi singa pulutoqnsibqa tamo awo jaramq di awejunu qaji a qa loueqnub. Tamo di agi nambile gaigai unu qaji. Tamo gate nanqi nanjo gate tatal wala ti gol na gereiyo qaji di awo jaram kobaquja namoq di breiyoqnsibqa endegsib loueqnub,

¹¹ “O gago Tamo Koba Qotei, ni segi qujai lan goge di unum. Deqa tamo kalil nanqi ni qa tulan areboleboleinjreqlaqa ino nam soqtoqnsibqa ino singila binjyeqnub.

Nanqi ni kumbra degmeqnub. Di kiyaaq? Ni na qujai mar-nam ingi ingi kalil branteb unub.

Ni ino segi areqalo na ingi ingi kalil gereiyem.

Gam dena qujai ingi ingi kalil branteb unub.”

5

Jon a buk bei unej

¹ Onaqa e olo nam atsimqa tamo awo jaramq di awesoqnej qaji aqa ban woq di buk bei ojesonaq unem. Buk di aqa banqa olekokba. Banqa di lulumesonaq unem. Buk aqa miligiqsi qoreqsi nenjrenj ti soqnej. Buk di tamo bei na plaltosim aqa miligi unaim deqa nanqi na aqa banqa lulumyosib kandel aqa namur na qandrato 7 yeb.

² Onaqa e olo nam atsimqa lan angro singila koba bei brantonaq unem. Lan angro di a tulan lelenosiq marej, “Tamo yai a tamo bole unu deqa a na kandel aqa namur waqtosim buk di plaltqa kere?”

³ Onaqa tamo bei na buk di plaltosim aqa miligi unqajqa tamo dego bei sosai. Lan qureq di, mandamq di, mandam sorgomq di tamo dego bei sosai.

⁴ E degsi unsim deqa e tulan akamugetem.

⁵ Onaqa tamo gate bei na merbej, “O Jon, ni akamaim. Ni que. Laion a Juda aqa leñ na nambabej deqa a qoto singilaosiq aqa jeu tamo nanqi tulan bunñrej. A Mandor Koba Devit aqa leñ na nambabej deqa a na kandel aqa namur waqtosim buk di plaltqa kere.”

Jon a Kaja Du unej

⁶ Onaqa e olo nam atsim Kaja Du tigelesonaq unem. A qalnab moiyej olo nambabile so bulonaq unem. A awo jaram ti wagme nambabile so qaji qolqe nanqi ti tamo gate nanjo awo jaram kokba ti ambleq di tigelesonaq unem. A qala 7 ti namdamu 7 ti soqnej. Namdamu 7 dena Qotei aqa Mondor 7 nanqi sigitñjrej. Mondor di Qotei na qarijnrnaqa sawa sawa kalilq gileleneb qaji.

⁷ Onaqa Kaja Du a bosiqqa tamo awo jaramq di awesoqnej qaji aqa ban woq dena buk di yaiyej.

⁸ Buk di yaiyonaqa wagme nambabile so qaji qolqe nanqi ti tamo gate 24 nanqi ti bosib Kaja Du aqa areq di singa puluteb. Nanqi kalil segi segi gombin ti tabir gol na gereiyo qaji ti ojelenesoqneb. Tabirq dena qurem oqoqnsiqa Qotei aqa ulatamuq di branteqnu. Qurem di quleq boledamu. Qurem di aqa utru agiende. Qotei aqa segi tamo ungasari nanjo pailyo qurem bul oqoqnsiqa aqa ulatamuq di branteqnu.

⁹ Wagme qolqe nanqi ti tamo gate nanqi ti bosib Kaja Du aqa areq di singa pulutosibqa lou bunuj na endegsib louoqneb, “O Kaja Du, ni buk di osimqa kandel aqa namur buk qandratejunu qaji di waqtqa kere.

Ni lumnab moism ino leñ aiyej deqa ni na ino segi tamo ungasari nanqi awainjsimqa Qotei aqa banq di atelenem unub.

Od, ni na tamo ungasari leñ segi segi, anjam maro segi segi, jejamu segi segi, sawa segi segi nanqi awainjsimqa Qotei aqa banq di atelenem.

¹⁰ Ni na nanqi giltñjrem deqa nanqi Qotei aqa atra tamo ti mandor kokba ti sosib mandamq di tamo ungasari nanqi taqatñjroqñqab.”

Ingi inji kalil nanqi Kaja Du aqa ñam soqtoqneb

¹¹ Ariya e olo nam atsimqa lan angro tulan gargekoba tigelesonab unjrem. Nanji di iga na sisiyqa keresai. Nanji handet milion dego. Nanji tigelosibqa awo jaram ti wagme nambile so qaji nanji ti tamo gate 24 nanji ti agutnjresosibqa tulan murqumyeq nab e nanjo kakro quem.

¹² Nanji endegsib lelenoqnsib maroqneb,
 “Kaja Du agi nami qalnab moiyej qaji a singila ti ñoro ti powo ti ñam ti rian ti arebolebole ti oqa kere.

Deqa tamo ungasari kalil nanji aqa ñam soqtoqnsibqa a qa tulan areboleboleinjroqnmqa a binjiyoqnsib sqab.”

¹³ Onaqa inji inji kalil Qotei na gereinjrej qaji nanji anjam mareq nab e nanjo kakro quem. Inji inji kalil lan qureq di, mandamq di, mandam sorgomq di, yuwal miligiq di unub qaji nanji anjam mareq nab e nanjo kakro quem. Od, inji inji kalil sawa sawa kalilq di unub qaji nanjo kakro quem. Nanji endegsib maroqneb,

“Tamo awo jaramq di awejunu qaji nanji Kaja Du wo bati gaigai arebolebole ti ñam ti rian ti singila ti oqnsib sqab.
 Deqa iga bati gaigai nanji aiyel binjinroqnmom.”

¹⁴ Onaqa wagme qolqe nambile so qaji nanji maroqneb,
 “Anjam di bole.” Degsib mareq nabqa tamo gate nanji sinja pulutoqnsib louoqneb.

6

Kaja Du a kandel aqa namur 7 waqtelenej

¹ Onaqa Kaja Du a buk di ojesonaq e unem. Buk di kandel aqa namur na qandrato 7 yeb. Kaja Du a kandel aqa namur namba 1 waqtonaqa wagme nambile so qaji matu a namoosiq marej, “Ni au.” Aqa kakro di kola anjam ato bulonaq e quem.

² Degsi marnaqa e nam atsimqa hos qat bei brantonaq unem. Tamo hos quraq di awesoqnej qaji a an ti. Nanji na gate tatal wala ti yonabqa aqa gateq di atsiqa qoto singilaqa marsiqa gilsiq qoto singilaoqnej.

³ Onaqa Kaja Du a kandel aqa namur namba 2 waqtonaqa wagme nambile so qaji namba 2 na marnaq e quem, “Ni au.”

⁴ Degsi marnaqa hos bei brantej. Hos di lent. Nanji na tamo hos quraq di awesoqnej qaji a singila yeb. Yonabqa a na tamo ungasari mandamq di soqneb qaji nanjo areqalo niñaqyetnjrnaqa nanji lawo kumbra uratosib tamo nanji ñumoqnsib moyotnjroqneb. Nanji na a serie kobaquja yonabqa gilsiq wau di yoqnej.

⁵ Onaqa Kaja Du a kandel aqa namur namba 3 waqtonaqa wagme nambile so qaji namba 3 na marnaq e quem, “Ni au.” Degsi marnaqa e nam atsimqa hos tulu brantonaq unem.

Tamo hos quraq di awesoqnej qaji aqa banq di skel ojesonaq e unem.

⁶ Unsimqa wagme qolqe nambile so qaji nanqo ambleq di tamo bei na anjam marnaq e aqa kakro quem. A na tamo hos quraq di awesoqnej qaji di minjej, “Ni na tamo unqasari nanqi mam koba enjre. Yimqa nanqi silali kobaquja na bem sum tabir qujai segi awaiyoqnqab. Silali kobaquja na bali dego tabir qalub segi awaiyoqnqab. Deqa ni na oliv namtan ti wain sil ti ugeugeiyaim.”

⁷ Onaqa Kaja Du a kandel aqa namur namba 4 waqtonaqa e wagme nambile so qaji namba 4 aqa kakro quem. A marej, “Ni au.”

⁸ Degsi marnaqa e nam atsimqa hos merient brantonaq unem. Tamo hos quraq di awesoqnej qaji aqa nam Moiyo. Moiyo Qure na a dauryosiq laqnej. Onaqa nanqi aiyel singila osib tamo unqasari mandam taqal qujaiq di so qaji nanqi serie na ti mam na ti ma uge na ti wagme juwan na ti numnab moreneb. Mandam taqal qalubq di so qaji nanqi uratnjrnab soqneb. Nanqi numosai.

⁹ Onaqa Kaja Du a kandel aqa namur namba 5 waqtonaqa Qotei aqa tamo unqasari nami numnab moreneb qaji nanqo qunun atra bijal sorgomq di sonab e unjrem. Tamo unqasari nanqi di Qotei aqa anjam singila na ojesosib mare mare laqneb deqa jeu tamo nanqi na nanqi numnab moreneb.

¹⁰ Nanqo qunun tulan lelenoqnsib Qotei endegsib minjoqneb, “O Tamo Koba, ni ingi ingi kalil nanqo Mandor Koba. Ni gaigai kumbra bole yeqnum. Ni getento koba. Ni kumbra bole segi yeqnum. Deqa ni iga merge. Iga bati gembub tarinonamqa jeu tamo mandamq di unub qaji nanqi na iga lugnab gago len aiyej deqa ni kamba peginjrsim awai uge enjrqam?”

¹¹ Onaqa Qotei a gara jugo qat olekokba elenosiqa nanqi segi segi jigetnjrsiqa minjrej, “Ningi mati kiñala aqaratosib tarinjoqnsib soqniy. Jeu tamo nanqi na ningi lungnab nunqo len aiyej dego kere nunqo wau qujai nanqi ti nunqo was nanqi ti degsib numqab. Tamo gembub jeu tamo nanqi na numqab di e segi maritqa nanqi kalil numekritib kereamqa bati deqa e kamba nanqi peginjrsiy awai uge enjrqai.”

¹² Onaqa Kaja Du a kandel aqa namur namba 6 waqtonaqa e nam atsimqa miminj tulan kobaquja donaq unem. Unem di sen ambruosiq gara tulu bulej. Bai lentosiq len bulej.

¹³ Onaqa bongar nanqi lan goge na ululojosib mandamq aiyeleneb. Jagwa koba boqnsiq qura qunjimyeqnaqa gei qoqi ululojosib mandamq aiyeleneqnub dego kere.

¹⁴ Lan dego loumej. Qobun rer qalsib lubteqnub dego kere. Mana ti nui ti kalil nanqo so sawa uratosib jaraiyeb.

¹⁵ Jaraiyonabqa mandor kokba ti tamo ñam ti qaja tamo nanjo gate ti ñoro tamo ti tamo siŋgila ti kanjal tamo ti tamo nanjo segi wau ojo qaji nanji ti kalil gulbe di unsibqa ulagetosib meniŋ kokba miligiŋ di ulieleneb. Osib mana miligiŋ di dego ulieb.

¹⁶ Uliesosib tulaŋ lelenkobaoqnsib mana ti meniŋ kokba ti kalil endegsib minjroqneb, “Ningi bosib iga kabutgibqa tamo awo jaramq di awejunu qaji a na iga nugwasai. Kaja Du aqa minjin dego gagoq bqasai.

¹⁷ Nanji aiyel tamo ungasari nanji qa minjin oqetnjrqa bati brantqo deqa tamo yai na nanjo siŋgila gotranjyqa kere? Tamo dego bei sosai.”

7

Israel tamo 144,000 nanji Qotei aqa toqor eb

¹ Onaqa laŋ angro qolqe nanji laŋ utru qolqeq di tigelesonab e unjrem. Jagwa qolqe nanji na mandam ti yuwal ti ŋam banja ti puynjraib deqa laŋ angro qolqe nanji dena jagwa qolqe di getentnjresoqneb.

² Laŋ angro nanji di Qotei na mandam ti yuwal ti niñaqnrqajqa siŋgila enjrej. Onaqa laŋ angro bei seŋ oqo sawaq dena brantonaq e unem. A na Qotei ŋambile gaigai unu qaji aqa toqor ojesosiqa tulaŋ lelenosiqa laŋ angro qolqe nanji di minjrej,

³ “Ningi mandam ti yuwal ti ŋam banja ti nami niñaqnrjaib. Iga mati gago Qotei aqa wau tamo nanjo lanjaq di toqor atnam soqnimqa di ninji na inji inji kalil di niñaqnrjriy.”

⁴ Onaqa tamo gembub toqor eleneb di marnab e quem. Tamo 144,000 nanjo lanjaq di toqor ateleneb. Tamo nanji di Israel nanjo moma utru 12 nanjo leŋ.

⁵ Juda aqa leŋ na tamo 12,000 nanji toqor eleneb. Ruben aqa leŋ na tamo 12,000 nanji toqor eleneb. Gat aqa leŋ na tamo 12,000 nanji toqor eleneb.

⁶ Aser aqa leŋ na tamo 12,000 nanji toqor eleneb. Naptali aqa leŋ na tamo 12,000 nanji toqor eleneb. Manase aqa leŋ na tamo 12,000 nanji toqor eleneb.

⁷ Simeon aqa leŋ na tamo 12,000 nanji toqor eleneb. Livai aqa leŋ na tamo 12,000 nanji toqor eleneb. Isakar aqa leŋ na tamo 12,000 nanji toqor eleneb.

⁸ Sebulun aqa leŋ na tamo 12,000 nanji toqor eleneb. Josep aqa leŋ na tamo 12,000 nanji toqor eleneb. Benjamin aqa leŋ na tamo 12,000 nanji toqor eleneb.

Tamo ungasari tulaŋ gargekoba nanji koroesosibqa Qotei binjiyoqneb

⁹ Onaqa bunuqna e olo nam atsimqa tamo ungasari tulan gargekoba koroesonab unjrem. Tamo ungasari nanqi di tamo bei na sisiyqa keresai. Nanqi leŋ segi segi, sawa segi segi, jejamu segi segi, anjam maro segi segi. Nanqi awo jaram ti Kaja Du ti nanŋo areq di tigelosibqa gara jugo qat olekokba jigelenosib nanŋo ban na tuwom banqa ojelenesoqneŋ.

¹⁰ Osib nanqi siŋgila na endegsib maroqneŋ, “Iga padalqa laqnamqa gago Qotei awo jaram kobaq di awejunu qaji nanqi Kaja Du wo na iga elenosib boletgeb.”

¹¹ Onaqa laŋ anŋro kalil nanqi na awo jaram ti tamo gate nanqi ti wagme qolqe nambile so qaji nanqi ti agutnjrsib tigelesoqneŋ. Tigelesosibqa awo jaram namoq di siŋga pulutoqn-sib Qotei qa endegsib louoqneŋ,

¹² “Bole. Gago Qotei a bati gaigai arebolebole ti rian ti powo ti nam ti siŋgila ti sqas. Deqa iga a binjiyoqnsim sqom. Bole.”

Qotei na aqa tamo ungasari nanŋo gulbe kalil kobotetnrqas

¹³ Onaqa tamo gate bei na nenembej, “Tamo ungasari gara qat olekokba jigejunub qaji di yai nanqi? Nanqi tal qabe?”

¹⁴ Onaqa e na kamba minjem, “O ijo tamo koba, ni segi qalie.” Onaqa merbej, “Tamo ungasari nanqi di jeu tamo nanqi na tulan ugeugeinjsib gulbe ti jaqatin ti enjreb. Nanqi Kaja Du aqa leŋ aiyej qaji dena nanŋo gara yanselenonab qatej.

¹⁵ Deqa nanqi Qotei aqa awo jaram namoq di tigeloqnsibqa bati gaigai qanam ti qolo ti Qotei aqa atra tal miligiq di sosibqa a waueteqnuŋ. Qotei awo jaram kobaq di awejunu qaji a segi nanqi koba na sosimqa taqatnjroqnas.

¹⁶ Deqa nanqi olo bunu mamnjrqasai. Nanqi bunu ya garnjqasai. Seŋ na olo nanqi kankanjqasai. Inŋi bei na dego nanqi kankanjqasai.

¹⁷ Kaja Du awo jaram jomq di unu qaji a nanŋo Mandor Koba gaigai sqas. A nanqi joqoqnsim nambile gaigai sqajqa ya jumbumq giloqnas. Qotei na nanŋo nam ya kalil nuntet-njrimqa nanqi olo bunu akamqasai.”

8

Kaja Du a kandel aqa namur namba 7 waqtej

¹ Onaqa Kaja Du a kandel aqa namur namba 7 waqton-aqa laŋ qureq di nanqi kirikiriosib sonab sawa dabkonosiq sokiñalayej.

² Sokiñalayonaq e na laŋ anŋro 7 Qotei aqa ulatamuq di tigelesoqneŋ qaji nanqi unjrem. Unjrem di nanqi gul 7 ojsib tigelesoqneŋ.

³ Onaqa laŋ anŋro bei bosiqqa atra bijal jomq di tigelesoqnej. A tabir gol na gereiyo qaji di ojesoqnej. Di kiyaaqa? A nam sum osim tabir miligiq di bilentosim koitimqa qurem

quleq ti oqwajqa deqa. Onaqa nanği nam sum koba a yonabqa osiqa Qotei aqa segi tamo unğasari kalil nanço pailyo ti nam sum de ti turtosiqa atra bijal gol na gereiyo qaji dia Qotei atraiyej. Atra bijal di awo jaram namoq di unu.

⁴ Atraiyonaqa Qotei aqa segi tamo unğasari nanço pailyo ti qurem quleqt de ti lan anğro aqa banq dena oqsıqa Qotei aqa ulatamuq di brantej.

⁵ Onaqa lan anğro a tabir di osiqa atra bijalq dena namyuwo osiqa tabirq di jugonaq maqonaqa waiyonaq mandamq aiyej. Ainaqa kola anjam ti qatron ti minjal ti mimiñ koba ti brantej.

Lan anğro qolqe nanği gul anjameb

⁶ Onaqa lan anğro 7 gul 7 ojesoqneb qaji nanği gul anjamqajqa tigelosib rarieb.

⁷ Lan anğro namba 1 a namo aqa gul anjamej. Gul anjamonaqa ais awa bul namyuwo ti len ti turtosib mandamq aiyeb. Ainabqa namtan ti ñin ti mandam taqal qujaiq di so qaji di kalil yuekriteb. Mandam taqal aiyel uratonab soqnej.

⁸ Onaqa lan anğro namba 2 na aqa gul anjamonaqa ingi bei mana kobaquja bul yusiq puloneqnaqa osib waiyonab yuwalq aiyej. Ainaqa yuwal taqal qujai len bulyej. Yuwal taqal aiyel len bulyosai.

⁹ Degonaqa wagme kalil yuwal taqal qujaiq di nambile so qaji nanği moreñeb. Qobun kalil dego yuwal taqal qujaiq di so qaji nanği padalekriteb.

¹⁰ Onaqa lan anğro namba 3 na aqa gul anjamonaqa bongar kobaquja tor bul yusiq pulonosiqa lan qure uratosiq ya ti ya jumbum ti mandam taqal qujaiq di so qaji deq aiyej. Mandam taqal aiyelq di sai.

¹¹ Bongar di aqa ñam Isa Koba. Bongar di ya ti ya jumbum ti mandam taqal qujaiq di so qaji deq ainaqa ya di isakobaeb. Deqa tamo gargekoba nanği ya di uysib isakobainjrnaqa moreñeb.

¹² Onaqa lan anğro namba 4 na aqa gul anjamonaqa sen taqal qujai ugee. Bai taqal qujai dego ugee. Bongar kalil lan taqal qujaiq di so qaji nanği dego ugeeleneb. Lan taqal aiyelq di sai. Deqa qanam sen taqal qujai ambruej. Qolo bai taqal qujai ambruej. Bongar kalil lan taqal qujaiq di so qaji nanği dego ambrueleneb.

¹³ Onaqa e olo nam atsimqa baira kobaquja lan sorgomq di tiosiq laqnaq unem. A tulan lelenosiqa endegsi marnaq e quem, “O aiyo! Lan anğro qalub nanği gul anjamosaiunub. Nanği gul anjamabqa tamo unğasari mandamq di unub qaji nanği gulbe tulan kokba osib padalougetqab.”

9

Lan angro namba 5 na aqa gul anjamej

¹ Onaqa lan angro namba 5 na aqa gul anjamonaga bongar bei lan uratosiq mandamq aiyeqnaq e unem. Unem di nanqi na bongar di singila yonabqa a gilsiq sub guma koba waqtej.

² Waqtonaqa qurem koba subq dena oqej. Liki yusiq qurem koba oqeqnu dego kere. Subq dena qurem oqsiqua sen ti lan ti ambrutej.

³ Onaqa qurem dena sis tulan gargekoba nanqi brantosib mandamq aiyeleneb. Mandamq ainabqa Qotei na nanqi singila koba enjrej. Singila di belqalaqala nanjo singila ti kere.

⁴ Singila enjrsiqua minjrej, "Ningi na ñin ti ñam banqa gesgi ti ñamtañ ti ugeugeinjraib. Nanqi uratnjrib soqneb. Tamo ungasari nanjo lanjaq di Qotei aqa toqor osai qaji nanqi segi ugeugeinjriy.

⁵ Ugeugeinjrsib jaqatin koba enjroqñibqa bai 5 nanqi jaqatin oqnsib sqab. Ariya ningi na nanqi moyotnjraib. Jaqatin segi enjroqñiy." Onaqa sis nanqi dena tamo ungasari Qotei aqa toqor osai qaji nanqi jaqatin tulan uge enjroqneb. Belqalaqala na tamo ungasari nanqi uñinjreqnub dego kere.

⁶ Bati deqa tamo ungasari nanqi moreñqa gam ñamab ñamab ugeinjrqas. Nanqi moreñqa are soqñim nanqi moreñqa kere-sai.

⁷ E sis nanqi unjrem di hos qoto qa gilqajqa walatnjreqnub dego kere. Sis nanjo gateq di gate tatal gol na gereiyo qaji atelenesoqneb. Nanjo ulatamu tamo ulatamu bul.

⁸ Nanjo gate banqa olekoba. Unja nanjo gate banqa bul. Nanjo qalagei laion nanjo qalagei bul.

⁹ Nanjo are targaq di gara jugo dumu bul singila koba atesoqneb. Nanjo bari aqa anjam ato hos gargekoba ronjom ti qoto qa gurgur ti gileqñab singa anjam ateqnub dego kere.

¹⁰ Sis nanjo weru belqalaqala nanjo weru bul, qaja ti. Nanjo singila weruqsi unu. Weru dena tamo ungasari nanqi jaqatin enjrqa kere. Yim nanqi bai 5 jaqatin oqnsib sqab.

¹¹ Sis nanjo mandor agi sub guma koba taqato qaji lan angro. Aqa ñam Hibru anjam na Abadon. Gago anjam na Tamo Padaltnjro Qaji.

¹² Gulbe kobaquja namba 1 agi koboqo. Ningi quiy. Gulbe kokba aiyel brantosai unub. Sokiñalayosib brantqab.

Lan angro namba 6 na aqa gul anjamej

¹³ Onaqa lan angro namba 6 na aqa gul anjamonaga atra bijal gol na gereiyo qaji aqa qala qolqe nanjo ambleq dena tamo bei aqa kakro brantonaq e quem. Atra bijal di Qotei aqa ulatamuq di unu.

¹⁴ Onaqa tamo dena lan angro namba 6 gul ojesoqnej qaji di minjej, “Lan angro qolqe Yufretis ya koba qalaq di tontnjreb unub qaji nanği di palontnjrej.”

¹⁵ Onaqa lan angro namba 6 a anjam di qusiqa gilsiq lan angro qolqe nanği di palontnjrej. Nanği na tamo ungasari kalil mandam taqal qujaiq di so qaji nanği ñumib morenqajqa deqa osiq nanği palontnjrej. Tamo ungasari mandam taqal aiyelq di so qaji nanği ñumqasai. Nanği bole sqab. Bati Qotei a nami giltej qaji di brantimqa lan angro qolqe nanği dena tamo ungasari nanği ñumqab. Nanği deqa tariñosib sonab bati di tıntın brantonaqa lan angro namba 6 a gilsiq nanği palontnjrej.

¹⁶ Onaqa qaja tamo tulan gargekoba hos quraq di awesoqneb qaji nanği branteb. Nanği 200 milion e degsi quem.

¹⁷ E ñeio bulosimqa tamo hos quraq di awesoqneb qaji nanği unjrem di nanço are targaq di gara jugo dumu bul singila koba jigelenesoqneb. Gara jugo qudei di nanço wala lent. Qudei qenjent. Qudei merient. Hos nanço gate laion nanço gate bul. Nanço medabuq na ñamyuwo ti qurem ti meniñ yuo ti branteleneb.

¹⁸ Gulbe qalub dena tamo ungasari kalil mandam taqal qujaiq di so qaji nanği ñumeleneb. Mandam taqal aiyel urateb. Ñamyuwo ti qurem ti meniñ yuo ti hos nanço medabuq na branteleneb qaji dena tamo ungasari nanği ñumeleneb.

¹⁹ Hos nanço singila nanço medabuqsi weruqsi unu. Nanço weru amal bul, gate ti. Nanço weru dena tamo ungasari nanği ugeugeinjreqnub.

²⁰ Ariya tamo ungasari gulbe qalub dena ñumosai qaji nanği are bulyosai. Nanği mondor uge uge ti gisan qotei nanço sulum ti bininjroqneb. Nanço kumbra uge di nanği uratosaiogneb. Nanço segi ban na sulum di gereiyoqneb. Gol na silva na bras na meniñ na ñamtañ na ti gereiyoqneb. Sulum di qunun saiqoji. Deqa nanği ñam atqa keresai. Nanği anjam quqwa keresai. Nanği walwelqa keresai.

²¹ Tamo ungasari nanği di leñ ojoqneb. Nanği gumaninjoqneb. Nanği quñam qaloqneb. Nanği sambalaoqneb. Nanği bajinjoqneb. Nanço kumbra uge uge kalil di nanği uratosaiogneb. Osib are bulyosaiogneb.

10

Jon a buk kiñala uyej

¹ Onaqa lan angro bei a lan goge na aieyqnaq e unem. A lan angro singila koba. A lanbi na kabuosiqqa aqa gateq di tuembin atesoqnej. Aqa ulatamu señ bul suwanjoqnej. Aqa sinğa tal ai yusiq ñanğao bul.

² Aqa banq di buk kiñala bei waqesonaq ojesoqnej. Aqa siŋga wo yuwalq di atej. Siŋga qonaŋ mandamq di atej.

³ A tulaŋ lelenej. Laion anjameqnu dego kere. Lelenonaqa kola 7 nanŋi anjam ateb.

⁴ Kola 7 nanŋi anjam atnabqa e nanŋo anjam qusim nenŋrenyqa laqnamqa laŋ goqe dia tamo bei anjam marnaqa e aqa kakro quem. A na merbej, “Kola 7 nanŋo anjam di qusim tent. Nenŋrenyaim.”

⁵ Onaqa laŋ anŋro yuwalqsi mandamqsi siŋga atsiq tigelesonaq e unem qaji a na aqa banq wo soqtonaqa laŋq oqej.

⁶ Osiqa Qotei laŋ ti mandam ti yuwal ti inŋi inŋi kalil ti gereiyelenej qaji aqa ñam na endegsi marej, “E bole marqai. Diŋo bati jojomqo. Deqa Qotei a tariŋsokobaiyqasai.

⁷ Laŋ anŋro namba 7 na aqa gul anjamamqa Qotei aqa uli anjam nami aqa medabu o tamo nanŋi minjroqnej qaji di a na babtekritqas. Uli anjam di Qotei aqa anjam bole. Aqa medabu o tamo nanŋi di aqa wau tamo.”

⁸ Onaqa tamo laŋ goqe dia anjam merbonaq e aqa kakro quem qaji a na olo merbej, “Ni gilsim laŋ anŋro aqa siŋga yuwalqsi mandamqsi atsiq tigelejunu qaji aqa banq di buk waqejunu di yayiosim am.”

⁹ Onaqa e laŋ anŋro di aqa areq gilsim minjem, “Ni buk kiñala ino banq na ojejunum qaji di e ebe.” Onaqa merbej, “Ni osim uye. Uyimqa ino medabuq di bisim qaq bul tulaŋ qaqaŋimqas. Aisim ino bi aniq di isakobaimqas.”

¹⁰ A degsi merbonaqa e aqa banq dena buk kiñala di yayiosim uyem. E uynamqa ijo medabuq di bisim qaq bul tulaŋ qaqaŋibej. Aisiq ijo bi aniq di isakobaibej.

¹¹ Onaqa nanŋi na olo merbej, “Ni Qotei aqa medabu osimqa anjam palontoqnqam. Tamo unŋasari leŋ segi segi, sawa segi segi, anjam maro segi segi nanŋo kumbra qa ni anjam palontoqnqam. Mandor kokba gargekoba nanŋo kumbra qa dego ni anjam palontoqnqam.”

11

Tamo aiyel nanŋi Qotei aqa anjam palontoqneb

¹ Onaqa nanŋi na e walwelqajqa toqoŋ ebsibqa merbej, “Ni toqoŋ endi waiyosim Qotei aqa atra tal aqa ole keret. Osim atra bijal aqa ole dego keret. Tamo unŋasari atra tal miligiq di loueqnub qaji nanŋi dego sisiy.

² Ariya ni que. Koro sawa atra tal meq di unu qaji di keretaim. Di urat. Qotei na koro sawa di tamo Juda sai nanŋi enjrimqa nanŋi aqa qure koba niñaqyoqnebqai bai 42 gilqas.

³ Bati deqa e na ijo anjam palonto tamo aiyel qarinjritqa nanği are ugeo qaji gara jigsib ijo anjam palontoqnibqa bati 1,260 gilqas.”

⁴ Tamo aiyel di kanar qeli bul. Nanği aiyel lam bul dego. Nanği mandam taqato qaji Tamo Koba aqa ulatamuq di tigelejunub.

⁵ Tamo qudei na nanği aiyel ugeugeinjrqa maribqa nanço aiyel medabuq na nıamyuwo brantosim nanço jeu tamo nanği di koitnjrim yuekritisib morenqab. Tamo bei na nanği aiyel ugeugeinjrqa marinqa kumbra dena qujai a segi moiqas.

⁶ Qotei na nanği aiyel singila enjrimqa nanço anjam maro bati qa nanği lan getentibqa awa bqasai. A na nanği aiyel singila enjrimqa nanği maribqa ya kalil len bulyqas. Nanği aiyel na tamo unğasari nanği gulbe uge uge enjroqnqa kere. Yim dena nanği tulan niñaqoqnqab. Nanği aiyel manwa di babtqajqa are soqnim babtoqnqab.

⁷ Nanço aiyel anjam maro bati koboamqa wagme juwan sub guma kobaq di unu qaji a subq dena brantosim nanği aiyel qoto itnjrsim a qoto singilaosim nanği nımim morenqab.

⁸ Morenabqa nanço aiyel jejamu qure aqa gam koba ambleq di uratnjrib sqab. Qure di aqa nım iga sasirosim mareqnum, “Sodom ti Isip ti.” Qure dia nami nanço Tamo Koba nıamburbasq di qamnab moiyej.

⁹ Nanço aiyel jejamu gam ambleq di soqnibqa tamo unğasari jejamu segi segi, sawa segi segi, anjam maro segi segi, len segi segi kalil nanği belenısib nanço aiyel jejamu koqnjroqnibqa bati qalub bei oto gilqas. Nanço aiyel jejamu subq atqa saidoqnqab.

¹⁰ Nanği aiyel morenonub deqa tamo unğasari kalil mandamq di unub qaji nanği tulan areboleboleinjroqnımqa injı uyoqnsib lou tuoqnsib nanço was nanği lueinjroqnqab. Nanği kumbra degyoqnqab. Di kiyaya? Qotei aqa medabu o tamo aiyel nanği dena tamo unğasari kalil mandamq di so qaji nanği jaqatin koba enjroqneb deqa.

¹¹ Bati qalub bei oto di koboonaqa Qotei na jagwa qarinyonaqa nanço aiyel miligiq aiyej. Ainaqa nanği aiyel olo mondor osib nıambile sosib tigeleb. Tigelonabqa tamo unğasari nanği na nanği aiyel unjrsib tulan ulaugeteb.

¹² Onaqa lan goge dia lan anğro bei a tulan lelenısıqa nanği aiyel metnjrej, “Nıngi goge endeq boiy.” Metnjrnaqa nanği aiyel aqa kakro qusibqa lanbi miligiq na lan qureq oqeqnabqa nanço jeu tamo nanği na nanği koqnjresoqneb.

¹³ Onaqa bati qujai deqa mımın tulan kobaquja dosiq qure koba di renğinyonaqa qure taqal qujai padalej. Qure taqal 9 padalosai. Mımın dena tamo unğasari 7,000 padaltnjrej.

Onaqa tamo ungasari mimiñ dena padaltnjrosai qaji nanği tulañ ulaugetosib Qotei lañ qureq di unu qaji aqa ñam soqteb.

¹⁴ Gulbe kobaquja namba 2 agi koboqo. Niñgi quiy. Sokiñalayimqa olo gulbe kobaquja namba 3 brantqas.

Lañ angro namba 7 na aqa gul anjamej

¹⁵ Onaqa lañ angro namba 7 na aqa gul anjamonaca tamo ungasari kalil lañ qureq di so qaji nanği tulañ lelenosib endegsib marnab e quem, “Gago Tamo Koba aqa Kristus wo Mandor Kokba sqajqa bati brantqo. Deqa nanği aiyel bati gaigai Mandor Kokba sosib mandam taqatqab.”

¹⁶ Onaqa tamo gate 24 Qotei aqa ulatamuq di nanžo awo jaramqsi awesoqneq qaji nanği siñga pulutosib ñam quosib Qotei louetoqneq.

¹⁷ Osib endegsib pailyoqneq,
 “O Tamo Koba Qotei, siñgila kalil inoq di unu.
 Ni bini unum. Ni nami soqnem.
 Ni na ino siñgila osim ni Mandor Kobaonum.
 Deqa iga ni biñimeqnum.

¹⁸ Sawa bei bei qaji nanği tulañ minjiñ oqetnjreqnu.
 Ino minjiñ oqwajqa bati dego brantqo.

Ni na tamo ungasari moreño qaji nanği peginjraqajqa bati brantqo.

Ni na ino wau tamo kalil nanği awai bole enjraqajqa bati dego brantqo.

Ino wau tamo nanği di agi ino medabu o qaji tamo ti, ino segi tamo ungasari bole nanği ti, tamo kalil ino ñam qa ulaeqnub qaji nanği ti.

Ino wau tamo nanği di agi tamo ñam kokba ti tamo ñam saiqoji ti. Ni na nanği awai bole enjraqajqa bati brantqo.

Ariya tamo ungasari mandam ugeugeiyeqnub qaji nanği ni na kamba ugeugeijnrqa bati dego brantqo.”

¹⁹ Tamo gate 24 nanği degsib Qotei qa loueqnabqa lañ angro nanği na Qotei aqa atra tal lañ qureq di unu qaji aqa siran waqteb. Waqtosibqa Qotei aqa dal anjam so qaji ñam monğum tal miligiq di sonaq uneb. Onaqa minjal ti qatron ti kola anjam ti mimiñ ti ais onğol kokba awa bul ti aiyeleneb.

12

Jon a unja bei amal uge wo unjrej

¹ Lañ goge dia Qotei aqa mañwa bei brantonaq e unem. E unem di unja bei tigelesoqnej. Unja di a sen na kabuosiqa baiq di tigelesoqnej. Aqa gateq di bongar 12 atsiq soqnej.

² Unja di a gumañ ti. A angro oqajqa jejamu jaqatinyeqnaqa tulañ pailoqnej.

³ Onaqa lan goge dia manwa bei brantonaq e unem. E unem di amal lent kobaquja soqnej. Amal di aqa gate 7 ti aqa qala 10 ti soqnej. Aqa gateq di dego gate tatal 7 soqneb. Gate tatal di mandor kokba nanji na ateqnub deqaji bul.

⁴ Aqa weru na bongar kalil lan taqal qujaiq di so qaji nanji butuynjrnaqa ululonjosib mandamq aiyeleneb. Lan taqal aiyelq di sai.

Unja di angrotimqa amal dena angro a qalsim uyqajqa deqa osiq unja aqa areq di tigelesosiq koqyosiq tarinoqnej.

⁵ Onaqa unja di aqaronaqa aqa angro mel nambabej. Angro di mondon Qotei na singila yimqa a bu toqon ojsim tamo ungasari kalil sawa sawa kalilq di unub qaji nanji singila na taqatnjroqngas. Angro mel nambabej qaji di Qotei na oqujatosiq lan qureq osi oqej. Oqsiqa aqa awo jaramq di awotej.

⁶ Onaqa unja di a ulanosiqa wadau sawaq gilej. Dia aqa segi so sawa Qotei na nami gereiyetej. A di soqnimqa Qotei na bati 1,260 a taqatesosim inji anaiyoqngas.

⁷ Ariya lan goge dia qoto koba brantej. Lan angro gate Maikel aqa lan angro nanji ti tigelosib amal qoto iteb. Onaqa amal aqa lan angro nanji ti kamba tigelosib Maikel aqa lan angro nanji ti qoto itnjreb.

⁸ Onaqa amal aqa lan angro nanji ti qoto singilaqajqa kere-saiinjrej deqa nanji lan qureq di sqa keresai.

⁹ Qotei aqa lan angro nanji na amal kobaquja aqa lan angro nanji ti breinjrnab mandamq aiyeleneb. Amal di nami soqnej qaji. Aqa ñam Satan. Aqa ñam bei, "Tamo Ungasari Kalil Nanjo Ñam Ugetetnjro Qaji." A na tamo ungasari kalil mandamq di unub qaji nanji gisa gisanjreqnu.

¹⁰ Onaqa olo lan goge dia lan angro bei tulan lelenonaqa e aqa kakro quem. A anjam endegsi marej, "Tamo ungasari nanji padalqa laqnabqa gago Qotei na nanji elenqo. A kumbra di yqo deqa aqa singila boleq dekritqo. A gago Mandor Koba unu. Amal na qolo ti qanam ti Qotei aqa ulatamuq di gago Kristen was nango ñam ugetetnjreqnu. Amal di waiyonub mandamq aiqo. Deqa bini Qotei aqa Kristus a ñam koba ti singila koba ti unu.

¹¹ Gago was nanji nango segi jejamu bole sqajqa deqa are qalosaioqneb. Kaja Du a moisiq aqa len aiej deqa nanji qoto bunyoqnsib endegsib are qaloqneb, 'Unyum, jeu tamo nanji na iga lugwajqa marsib lugwab di kere. Iga deqa ulaqasai.' Nanji degsib are qaloqnsib Yesus aqa anjam mare mare laqneb.

¹² Deqa lan qure ti tamo ungasari lan qureq di unub qaji ninji ti areboleboleingeme. Mandam ti yuwal ti ninji geregere nam atiy. Gulbe kobaquja nunjoq di brantqas. Satan a

sokiñalayosim padalqas di qalieosiq deqa minjin ani oqetqoqa ningi ugeugeingwa aiqo.” Lan angro a anjam degsi marej.

¹³ Amal di waiyonab mandamq aiyej di unsiqa a na uña angro mel ñambabtej qaji di qalim moiqaqqa deqa dadauryoqnej.

¹⁴ Onaqa nangi na baira kobaquja aqa bari aiyel uña di yonabqa jigsisaq amal di uratosisaq pururuosisaq aqa segi so sawaq gilsisaq wadau sawaq di brantej. Dia Qotei na uña di geregere taqatosimqa wausau qalub bai 6 ingi anaiyoqñqas.

¹⁵ Onaqa e olo ñam atsimqa amal aqa medabuq na ya beqyonaqa ya meli do bulosisaq uña di dauryonaq unem. Ya dena uña di qalsim moiyoqajqa deqa amal na ya di beqyej.

¹⁶ Onaqa mandam na uña aqaryaiyosisaq meanosisaq ya amal na beqyej qaji di kalil uyekritej.

¹⁷ Deqa amal a uña qa minjin ani oqetonaqa uña aqa angro qudei nangi qoto itnrqajqa gilej. Uña aqa angro nangi di agi tamo ungasari Qotei aqa dal anjam dauryoqnsibqa Yesus aqa anjam mare mare laqnub qaji.

¹⁸ Ariya amal a gilsisaq alile di tigelesoqnej.

13

Wagme juwan aiyel nangi branteb

¹ Onaqa e olo ñam atsimqa wagme juwan unem. A yuwalq dena brantonaq unem. Aqa gate 7 ti aqa qala 10 ti soqneb. Aqa qalaq di gate tatal 10 soqneb. Gate tatal di mandor kokba nangi na ateqnub deqaji bul. Aqa gateq di ñam qudei nenqrenyonab soqneb. Ñam di Qotei misilinjo qaji ñam.

² Wagme juwan e unem qaji di pusi juwan bul kobaquja. Pusi di aqa ñam lepat. Aqa singa bea aqa singa bul. Aqa medabu laion aqa medabu bul. Amal na aqa segi singila wagme juwan di yosisaq minjej, “Ni e ombla mandor kokba sqom.” Osiqa a ñam kobaquja yej.

³ Wagme juwan di aqa gate bei nami qalnab moisiq yu ti so bulonaq e unem. Yu di olo mosoonaq e aqa pirigi unem. Onaqa tamo ungasari kalil wagme juwan di uneb qaji nangi tulan prugugetosib a dauryoqneb.

⁴ Amal na aqa segi ñam wagme juwan di yej deqa tamo ungasari nangi amal a qa louoqneb. Osib wagme juwan a qa dego louoqnsibqa maroqneb, “Tamo yai aqa singila wagme juwan aqa singila ti kere? Tamo yai na a qoto itqa kere? Tamo dego bei sosai.”

⁵ Onaqa Qotei na wagme juwan di odyonaqa tigelosisaq diqoqnsisaq Qotei misilinjoqnej. Qotei na a singila yonaqa bai 42 a kumbra di yoqnej.

⁶ Yoqnsiqa aqa segi medabu waqtoqnsiqa Qotei misilinjoqnej. Osiqa Qotei aqa ñam ti aqa tal ti tamo ungasari lan qureq di unub qaji nanği ti misilinjnroqnej.

⁷ Onaqa Qotei na wagme juwan di olo odyonaqa tigelosiqa Qotei aqa segi tamo ungasari nanği qoto itjnroqnsiqa nanği ñumoqnsiqa a segi qoto singilaoqnej. Onaqa Qotei na a olo singila yonaqa a na tamo ungasari kalil leñ segi segi, sawa segi segi, anjam maro segi segi, jejamu segi segi nanği taqatjnroqnej.

⁸ Deqa tamo ungasari kalil mandamq di unub qaji nanği na wagme juwan di binjoqnsib aqa ñam tulan soqtoqnqab. Tamo ungasari nanği di Qotei a nami mandam atosaisosiqa nanği ñambile gaigai sqajqa saidosiq ñambile qa buk miligiq di nanço ñam nenğrenjyqa uratej. Buk di agi Kaja Du nami qalnab moiyej qaji aqa buk.

⁹ Tamo a dabkala ti sqas di a anjam endi geregere qusim poiyem.

¹⁰ Qotei a tamo bei tonto talq di waiyqa marimqa tamo di osib tonto talq di waiyqab. Tamo bei na tamo bei sebru na qalqas di a kamba sebru na qalib moiqas. Kumbra deqaji brantimqa bati deqa Qotei aqa segi tamo ungasari nanği Yesus qa nanço areqalo singilatoqnebe. Osib gulbe qoboioqnsib soqnebe.

¹¹ Onaqa wagme juwan bei mandam miligiq na brantonaq e unem. Wagme di aqa gateq di qala aiyel soqneb. Qala di kaja du nanço qala bul. E aqa anjam maro quem di amal aqa anjam maro bul.

¹² Wagme juwan dena wagme juwan e nami unem qaji aqa singila kalil yaiyej. Yaiyosiqa a na mandam ti tamo ungasari mandamq di so qaji nanği ti nanço areqalo tigeltetjnreqnaqa nanği wagme juwan e nami unem qaji a qa loueqnub. Wagme juwan e nami unem qaji di agi qalnab moisiqa aqa yu olo mosoonaq e aqa pirigi unem.

¹³ Wagme juwan bunu brantej qaji di a manwa tulan kokba babteqnaq e unem. A manwa bei endegsi babteqnu. A na tamo ungasari nanço ulatamuq di ñamyuwo meteqnaqa lan goge na ñamyuwo brantoqnsiqa mandamq ayeqnu.

¹⁴ Qotei na odyej deqa a manwa di wagme juwan nami brantej qaji aqa ulatamuq di babteqnu. Osiqa kumbra dena a na tamo ungasari mandamq di so qaji nanği gisa gisanjnroqnsiqa endegsi minjreqnu, “Ningi sulum bei gereiyiy. Gereiyqa osibqa wagme juwan aqa ulatamu bul gereiyosib aqa ñam soqtoqniy.” Wagme juwan di agi nami serie na qalnab moisiq olo tigelosiqa ñambile soqnej.

¹⁵ Qotei na wagme juwan bunu brantej qaji di odyonaqa a na sulum di mondor yonaqa a nambile osiqa anjam mareqnu. A degyeqnu. Di kiyafa? Tamo ungasari nanngi sulum di binjiyoqnsib a qa louoqnqajqa deqa. Tamo ungasari sulum di binjiyqa urateqnuq qaji nanngi di a na ñumim morenqab.

¹⁶ Ariya wagme juwan bunu brantej qaji a na aqa wau tamo nanngi endegsi minjreqnu, “Ninngi na tamo ungasari kalil nanngo ban woqsi lanjaqsi ijo toqor atetnjriy.” Degsi minjreqnaqa nanngi giloqnsib toqor atetnjreqnuq. Tamo ñam saiqoji nanngi ti tamo ñam ti tamo ñoro ti tamo inngi inngi saiqoji nanngi ti kanjal tamo ti tamo nanngo segi wau ojo qaji nanngi ti kalil nanngo ban woqsi lanjaqsi toqor atelenqnuq.

¹⁷ Tamo bei aqaq di toqor atqa minjib saidqas di a olo bunuqna inngi awaiyqajqa getentqab. A inngi bei qarinyosim silali oqajqa dego getentqab. Toqor di wagme juwan aqa segi ñam. Iga ñam di sisiyqom di aqa utru brantqas.

¹⁸ Tamo a areqalo bole ti sqas di a wagme juwan aqa ñam di geregere sisiyosim poiyem. Ñam di tamo nanngo ñam bul. Iga ñam di sisiyqom di 666 brantqas.

14

Kaja Du aqa tamo ungasari nanngi lou bunuj na louoqneb

¹ Onaqa e olo nam atsimqa Kaja Du a Saion manaq di tigelesonaq unem. Tamo 144,000 nanngi dego a koba na tigelesonab unjrem. Unjrem di nanngo lanjaq di Kaja Du aqa ñam ti aqa Abu aqa ñam ti nenngrenjonab soqnej.

² Onaqa lan goge dia tamo ungasari tulan gargekoba nanngi anjam bei murqumyoqnsib mareqnaqba e nanngo kakro quem. E nanngo kakro quem di ya koba meli dosiq anjam ato bul. Kakro di kola aisiq anjam atobulej. E kakro quem di tamo nanngi gombin anjamo bul.

³ Tamo ungasari nanngi di Qotei aqa awo jaram namoq di tigelesosibqa wagme qolqe nambile so qaji nanngi ti tamo gate nanngi ti nanngo namdamuq di lou bunuj na louoqneb. Tamo 144,000 Qotei na nami mandamq dena awaiyelennej qaji nanngi segi lou di qalieqa kere. Tamo qudei nanngi lou di qalieqa keresai.

⁴ Tamo 144,000 nanngi di nami unja ti sambalaosaiqneb. Deqa nanngo jejamu yala jigatosai. Nanngi une saiqoji. Kaja Du a walweloqsiq sawa sawaq gileqnaqa nanngi a dauryosib laqnuq. Tamo kalil mandamq di unub qaji nanngo ambleq dena Qotei na tamo 144,000 nanngi di awaiyelennej. Deqa nanngi inngi meli bunuj bulosib Qotei aqa Kaja Du wo nanngo segi tamo unub.

⁵ Nanġi nami gisaġ anjam bei marosaiοqneb. Nanġo jejamuq di une bei saiqoji.

Lan angro qalub nanġi Qotei aqa anjam maroqneb

⁶ Onaqa lan angro bei lan sorgomq di pururueqnaqa e unem. Lan angro dena Qotei aqa anjam bole bati gaigai sqas qaji di osi giloqnsiqa tamo unġasari kalil mandamq di unub qaji nanġi minjroqnsiq laqnej. A na tamo unġasari leġ segi segi, sawa segi segi, anjam maro segi segi, jejamu segi segi nanġi turtnjroqnsiq anjam bole di minjroqnsiq laqnej.

⁷ A tulan lelenjoqnsiqa endegsi minjroqnej, “Qotei na tamo unġasari nanġi peginjrġajqa bati brantqo. Deqa ninġi Qotei ulaiyoqnsib aqa ñam soqtoqniy. Qotei a lan ti mandam ti yuwal ti ya jumbum ti kalil gereiyej. Deqa ninġi a qa louoqniy.”

⁸ Onaqa lan angro bei na lan angro di dauryosiq bej. Bosiq endegsi marej, “Qure koba Babilon a tulan padalougetqo! Od, a tulan padalougetqo! Babilon a na tamo unġasari kalil mandamq di so qaji nanġo are tigeltetnjreġnaqa nanġi aqa sambala kumbra dauryoqneb. Osiq a na wain siġila koba bul nanġi anainjreġnaq nanarioqneb.”

⁹ Onaqa lan angro bei a lan angro aiyel nanġi di daurnjrsiq bej. Bosiq tulan lelenjoqnsiqa marej, “Tamo bei a wagme juwan aqa sulum wo qa louoqnsimqa aqa lanjaqsi banqsi toqor oqas di a wain siġila koba uyobulqas.

¹⁰ Wain dena Qotei aqa minjin siġila koba sigitejunu. Qotei a wain di ya ti bulyosai. A na aqa minjin gambanq di qamsim tamo di anaiyim uyqas. Uysimqa Qotei aqa lan angro nanġi Kaja Du ombla nanġo ulatamuq di ñamyuwo na ti meniġ yuo na ti jaqatinj koba oqnsim sqas.

¹¹ Ñamyuwo di aqa qurem bati gaigai oqoqnaqas. Tamo nanġi wagme juwan aqa ñam ti aqa toqor ti osib aqa sulum wo binjinjreġnub qaji nanġi bati gaigai qanam ti qolo ti jaqatinj koba oqnsib sqab. Nanġi aqaratqa keresai.”

¹² Kumbra deqaji brantimqa bati deqa Qotei aqa segi tamo unġasari nanġi gulbe qoboioqnsib siġila na tigelesoqnebe. Nanġi di Qotei aqa dal anjam dauryoqnsibqa Yesus qa nanġo areqalo siġilateqñub.

¹³ Onaqa lan goge dia tamo bei a lelenonaqa e aqa kakro quem. A na merbej, “Ni anjam endegsi nenġrenje, ‘Bini qa ti bunuq qa ti tamo unġasari Tamo Koba a qa nanġo areqalo siġilatosib morenqab qaji nanġi tulan areboleboleinjrim sqab.’ ” Onaqa Qotei aqa Mondor a dego merbej, “Od, nanġi mandam qa wau kalil uratosib lan qureq oqsib dia aqaratosis sqab. Kumbra bole kalil nanġi mandamq di yoqneb qaji di aqa awai bole nanġi lan qureq oqsib itqab.”

Mandam qa ingi meli gentqa batiqo

¹⁴ Onaqa e olo nam atsimqa lanbi qat unem. Tamo bei a lanbiq di awesoqnej. Tamo di a Tamo Angro bul. Aqa gateq di gate tatal gol na gereiyo qaji di atsiq soqnej. Aqa banq di sarep olekoba tulan qala uge ojesoqnej.

¹⁵ Onaqa lan angro bei a Qotei aqa atra talq dena brantosiqa tulan lelenosiqa tamo lanbiq di awesoqnej qaji di minjej, “Ingi meli gentqa batiqo. Mandam qa ingi kalil meliekritonub deqa ni ino sarep osimqa ingi meli ginjenye.”

¹⁶ Onaqa tamo lanbiq di awesoqnej qaji a na aqa sarep ganinyosiqa mandamq di ingi melielenej di kalil ginjenyej.

¹⁷ Onaqa olo lan angro bei a Qotei aqa atra talq lan qureq di unu qaji dena brantej. A dego sarep tulan qala uge ojesoqnej.

¹⁸ A brantonaqa olo lan angro bei a Qotei aqa atra bijalq dena brantej. Lan angro di Qotei na singila yonaqa a namyuwo taqatesoqnej. A brantosiqa tulan lelenosiqa lan angro sarep qala uge ojesoqnej qaji di minjej, “Mandam qa wain sil aqa gei meliekritonub. Deqa ni ino sarep qala uge di osimqa wain sil aqa gei ginjenyosim sawa qujaiq di koroinjre.”

¹⁹ Degsi minjnaqa lan angro dena tigelosiq aqa sarep osiqa ganinyej. Ganinyosiqa mandamq di wain sil aqa gei melielenej qaji di kalil ginjenyekritosiqa sawa qujaiq di koroinjrej. Osiqa wain gei parato qaji kulum kobaqujaq di breinjrej. Kulum dena Qotei aqa minjin sigitejunu.

²⁰ Kulum di qure koba aqa polomq di ateb unu. Kulum miligiq di nanqi na wain sil aqa gei paraparainjrnabqa kulumq dena lej koba aisiqa mandamq di tulan maqosiq oqsic hos nanjo medabu tinq di dinej. Osiqa sawa tulan kobaquja kabutej. 300 kilomita dego.

15

Lan angro 7 nanqi gulbe uge uge 7 ojesoqneb

¹ Onaqa manwa kobaquja bei lan goge di brantonaq e unem. Unsimqa tulan prugugetem. Lan angro 7 nanqi gulbe uge uge 7 ojesoqneb. Gulbe uge uge di koboamqa Qotei aqa minjin torei koboqas. Amqa gulbe uge deqaji olo bunu brantqasai.

² Onaqa e ingi bei yuwal banqa bul unem. A tulan jeqilosiq qunun bulej. Yuwal baban gogeq di namyuwo pulonoqnej. Tamo ungasari nami qoto singilaosib wagma juwan ti aqa sulum ti aqa nam aqa toqor ti gotranjreb qaji nanqi yuwal qalaq di tigelosib Qotei aqa gombin ojelenjesoqneb.

³ Osib Qotei aqa wau tamo Moses aqa lou ti Kaja Du aqa lou na ti endegsib louoqneb,

“O Tamo Koba Qotei, singila kalil inoq di unu.

Wau kalil ni yeqnum qaji di singila koba.

Iga ino wau di unoqnsim deqa tulan prugeqnum.

Tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanngo Mandor
Koba agi ni segi.

Kumbra kalil ni yeqnum qaji di tulan boledamu.

⁴ O Tamo Koba, ni segi qujai kumbra tulan bolequja yeqnum.
Ino jejamuq di une bei saiqoji.

Deqa tamo ungasari kalil nanngi bati gaigai ni binjimoqnsibqa ino
ñam soqtoqnsib sqab.

Tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanngi ino areq
boqnsib ni qa louoqnqab.

Ino kumbra bole kalil ni segi na boleq babtekritonum.”

⁵ Onaqa e olo ñam atsimqa Qotei aqa atra tal lan qureq di
unu qaji aqa siran waqesonaq unem. Tal dia Qotei na aqa
anjam bole babteqnu.

⁶ Onaqa lan angro 7 gulbe uge uge 7 di ojesoqneb qaji nanngi
Qotei aqa atra talq dena brantosib oqedeb. Nanngi gara jugo
qat tulan boledamu jigelenosib alalag gol na gereiyo qaji dena
nanngo are targaq di kainyosib soqneb.

⁷ Onaqa wagme ñambile so qaji bei a brantosiq tabir 7 gol na
gereiyo qaji di elenosiqa lan angro 7 nanngi di enjrej. Tabir 7 di
Qotei bati gaigai sqas qaji aqa minjin na maqesoqneb.

⁸ Onaqa Qotei aqa rian ti aqa singila ti dena qurem koba
oqsiqa Qotei aqa atra tal getentej. Deqa tamo bei a Qotei aqa
atra tal miligiq gilqa keresai. Lan angro 7 nanngi gulbe uge uge
7 di bilentib koboamqa bati deqa tamo nanngi olo Qotei aqa
atra tal miligiq gilqa kere.

16

Lan angro 7 nanngi tabir 7 bilentonab mandamq aiyej

¹ Onaqa tamo bei Qotei aqa atra tal miligiq di soqnej qaji
a anjam bei marnaqa e aqa kakro quem. A tulan lelenosiqa
lan angro 7 nanngi di endegsi minjrej, “Ninngi tabir 7 Qotei aqa
minjin na maqeleneyunu qaji di bimblenyib mandamq aiyej.”

² Onaqa lan angro matu a gilsiqqa aqa tabir namo bilentonaqa
mandamq aiyej. Mandamq ainaqa tamo ungasari wagme juwan aqa toqor osib aqa sulum binjiyoqneb qaji nanngo
jejamuq di yu singila kokba tulan uge bumbranjeneb.

³ Onaqa lan angro namba 2 a olo gilsiqqa aqa tabir yuwalq
di bilentej. Bilentonaqa yuwal a tamo moiyo qaji nanngo len
bulej. Onaqa inngi inngi kalil yuwal miligiq di ñambile so qaji
nanngi moreñekriteb.

⁴ Onaqa lan angro namba 3 a kamba gilsiqqa aqa tabir
bilentonaqa ya ti ya jumbum ti deq aiyej. Ainaqa ya kalil len
na ugeej.

⁵ Onaqa laŋ angro bei a olo brantej. Laŋ angro di ya kalil taqato qaji laŋ angro. A na endegsi marnaq e quem, “O Qotei, ni bini unum. Ni nami soqnem. Ino kumbra kalil tulaŋ bolequja. Ino jejamuq di une bei saiqoji. Ni segi getento koba. Utru deqa ni na jeu tamo naŋgi peginjrsimqa gulbe endi naŋgoq qarinyonum. O Qotei, ino kumbra di tulaŋ bole tiŋtiŋ.

⁶ Jeu tamo naŋgi dena ino medabu o qaji tamo naŋgi ti ino segi tamo ungasari naŋgi ti moiyoŋtjreŋqab naŋgo leŋ aiyognej. Deqa ni na kamba leŋ anainjronum naŋgi uynub. Keretosim anainjronum.”

⁷ Onaqa atra bijal a endegsi marnaq e quem, “Od, Tamo Koba Qotei, singila kalil inoq di unu. Ni na jeu tamo naŋgi di peginjreŋqnum di ni kumbra bole tiŋtiŋ yeŋqnum.”

⁸ Onaqa laŋ angro namba 4 a gilsiq aqa tabir seŋq di bilentonaqa Qotei na odonaqa seŋ tulaŋ kaŋkaŋosiq tamo naŋgo jejamu koitetnjrej.

⁹ Seŋ aqa ŋamyuwo di tulaŋ kaŋkaŋosiq tamo naŋgo jejamu koitetnjrej. Qotei na gulbe uge di qarinyej deqa naŋgi aqa ñam misilinyoqnsib aqa ñam soqtqa urateb. Osib naŋgi are bulyosai.

¹⁰ Onaqa laŋ angro namba 5 a gilsiq aqa tabir osiq a wagne juwaŋ aqa awo jaramq di bilentej. Bilentonaqa tamo ungasari wagne juwaŋ na taqatnjresoqnej qaji naŋgi ambrukobainjrinaq soqneb. Sosib jaqatiŋ tulaŋ koba osib qala bisiriŋtoqneb.

¹¹ Naŋgo jaqatiŋ qa ti yu uge uge naŋgo jejamuq di bumbranyelenjeb qaji deqa ti naŋgi tulaŋ minjin oqetnjrnaqa Qotei laŋ qureq di unu qaji a misilinyoqneb. Naŋgo kumbra uge uge yoqneb qaji di naŋgi uratosai. Naŋgi are bulyosai dego.

¹² Onaqa laŋ angro namba 6 a gilsiq aqa tabir Yufretis ya kobaq di bilentej. Bilentonaqa ya jeŋosiq mandor kokba naŋgi seŋ oqo sawaq dena bqajqa gam waqej.

¹³ Onaqa e mondor uge qalub unjrem. Mondor uge qalub di balum du du bul. Naŋgi amal aqa medabuq na ti wagne juwaŋ aqa medabuq na ti gisaŋ anjam maro qaji wagne juwaŋ aqa medabuq na ti brantelenjeb.

¹⁴ Mondor uge qalub dena maŋwa gargekoba yoqnsibqa mandor kokba sawa sawa kalil taqatejunub qaji naŋgoq giloqnsib minjreŋqnum, “Niŋgi na nungo qaja tamo kalil ko-roinjrsib minjribqa Qotei a tamo ungasari naŋgi peginjrqqa batiamqa naŋgi qotelenqab.” Qotqajqa bati di Qotei singila ti unu qaji aqa bati koba.

¹⁵ Onaqa Yesus a marej, “Niŋgi quiy. E bajin tamo bul nungoq boqujatqai. Deqa tamo bei a ŋam sosim aqa gara tigsim sqas di a areboleboleiyqas. A yosi laqasai. Tamo ungasari naŋgi aqa jemai unqasai.”

¹⁶ Ariya mondor uge qalub dena mandor kokba sawa sawa kalil taqatejunub qaji nanği joqsibqa Armagedon sawaq di koroinjreb. Ñam Armagedon di Hibru anjam. Aqa damu, Megido mana.

¹⁷ Onaqa laŋ anğro namba 7 a gilsıqa aqa tabir jagwaq di bilentej. Bilentonaqa atra tal miligiq di tamo bei a anjam marnaqa e aqa kakro quem. Tamo di a Qotei aqa awo jaram jomq di tigelesoqnej. A tulaŋ lelenosiqa marej, “Gulbe kalil koboönub.”

¹⁸ Onaqa minjal ti qatron ti kola anjam ti branteb. Mimin dego brantej. Mimin di tulaŋ kobaquja. Mimin deqaji nami brantosaiqnej. Qotei na Adam gereiyej bati deqa mimin deqaji brantosai dena bosı bosıq agi bini unum.

¹⁹ Mimin dena Babilon qure koba tulaŋ niñaqyosiqa potocalubtej. Qure kalil dego padaleleneb. Babilon aqa kumbra tulaŋ ugedamu. Aqa kumbra deqa Qotei a are qalsıqa wain singila koba gambanq di qamsiq Babilon anaiyonaq uysiq nanariej. Wain dena Qotei aqa minjin koba sigitejunu.

²⁰ Onaqa nui kalil nanğo so sawa uratosib jaraiyeleneb. Mana kalil dego jaraiyosib koboeb.

²¹ Bati deqa ais onğol kokba awa bul aiyelenej. Ais onğol di tulaŋ kokba. Ais onğol segi segi nanğo gulbe 50 kilogram. Ais di laŋ goge na tamo nanğo jejamuq aisiqa nanği tulaŋ ugeugeinjrej. Qotei na ais di qarınıyej deqa tamo nanği Qotei misilinjoqneb.

17

Qotei na sambala uŋa kobaquja awai ugedamu yqas

¹ Onaqa laŋ anğro 7 tabir 7 ojesoqneb deqaji bei na bosıqa merbej, “Ni endeq au. Bamqa Qotei na sambala uŋa kobaquja a pegiyosim awai ugedamu yim ni osormit unqam. Sambala uŋa di ya kokbaq di awejunu.

² Mandor kokba kalil mandamq di unub qaji nanği a ombla na sambalaoqnsib laqneb. Tamo kalil mandamq di unub qaji nanği dego a ti sambalaoqnsib laqneb. Deqa nanği wain bul uyoqnsib nanarioqneb.”

³ Onaqa Qotei aqa Mondor na e singilatbonaqa laŋ anğro dena e osıqa wadau sawaq osi gilej. Osi gilnaqa e ñam atsim uŋa bei sonaq unem. Uŋa di a wagme juwan bei lent aqa quraq di awesoqnej. Wagme juwan aqa jejamuq di ñam gargekoba nenğrenjonab soqneb. Ñam di Qotei misilinjo qaji ñam. Wagme juwan di aqa gate 7 soqneb. Aqa qala 10 dego soqneb.

⁴ Uŋa di gara lent utru aiyela dena kabuosiq soqnej. Gol ti meniŋ naimyo ti kolilei boledamu na ti walaosiq awesoqnej.

Aqa banq di gambaŋ gol na gereiyo qaji ojesoqnej. Aqa kumbra uge uge na ti aqa sambala kumbra jigat dena ti gambaŋ miligiq di maqelenesoqnej. Aqa kumbra di Qotei aqa ŋamgalaq di tulaŋ ugedamu.

⁵ Uŋa aqa lanjaq di aqa ñam nenŋrenjonab soqnej. Ñam di sasir anjam. Aqa ñam bole agiende, “Babilon qure kobaquja. A sambala uŋa kalil naŋgo ai. Mandam qa kumbra uge uge kalil naŋgo ai agi a segi.” Aqa ñam bole agide.

⁶ Uŋa dena Qotei aqa segi tamo uŋgasari naŋgi ugeugein-jroqnsiqa ñumeleneqnaq moreŋoqneb. Tamo uŋgasari naŋgi di Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilatosib aqa ñam mare mare laqneb qaji. Uŋa dena naŋgi ñumeqnaq naŋgo leŋ aiyeqnaqa a leŋ di wain bul uyoqnsiq nanarioqnej. Yeqnaqa e di unsimqa tulaŋ prugugetosim are koba qaloqnem.

⁷ Onaqa laŋ aŋgro dena e merbej, “Ni kiyaaqa are koba qaleqnum? Uŋa de wo wagme juwaŋ lent wo naŋgo kumbra di sasir anjam. Wagme juwaŋ di agi gate 7 ti qala 10 ti unu. A na uŋa di qolaiyejunu. Naŋgo aiyel sasir anjam di aqa utru uliejunu. Di e na babbatqa ni que.

⁸ Wagme juwaŋ ni unonum qaji di a nami soqnej. A bini sosai. Bunuqna a olo sub guma kobaq dena brantosim torei padalqas. Amqa tamo uŋgasari kalil mandamq di unub qaji naŋgi na wagme juwaŋ di unsibqa tulaŋ prugugetqab. Wagme juwaŋ di a nami soqnej. A bini sosai. A olo bunuqna brantqas. Tamo uŋgasari naŋgi di Qotei a nami mandam atosaisosiqa naŋgi ŋambile gaigai sqajqa saidosiq ŋambile qa buk miligiq di naŋgo ñam nenŋrenjyqa uratej.

⁹ “Tamo a areqalo bole ti sqas di a anjam endi geregere poiyem. Wagme juwaŋ aqa gate 7 naŋgi dena mana 7 sigitnjrejunub. Uŋa di a mana 7 goge quraq di awejunu.

¹⁰ Gate 7 naŋgi dena mandor kokba 7 sigitnjrejunub. Mandor 5 naŋgi nami padaleb. Qujai unu. Qujai a mandor brantosaiunu. A mandor brantqajqa tariŋeqnu. A bunuqna mandor brantosim sokiñalayosim padalqas.

¹¹ Wagme juwaŋ a dego mandor koba bei. A mandor kokba 7 naŋgo ambleq di unu. A mandor koba namba 8. A dego torei padalqas. A nami soqnej bini sosai.

¹² “Ariya qala 10 ni unjronum qaji di naŋgo utru e na ubtit ni quqwam. Naŋgi na mandor kokba 10 sigitnjrejunub. Naŋgi dego mandor brantosaiunub. Naŋgi bunuqna wagme juwaŋ aqa ñam osib a ombla mandor kokba sqab. Sokiñalayosib olo padalqab.

¹³ Naŋgi mandor kokba sosibqa areqalo qujaitosib naŋgo segi siŋgila ti ñam ti kalil wagme juwaŋ di yqab.

¹⁴ Osib Kaja Du qa njirin osib qoto itqab. Amqa Kaja Du a qoto singilaosimqa nanği bunjnraqas. Kaja Du a tamo kokba kalil nanžo Tamo Koba. A mandor kokba kalil nanžo Mandor Koba. Tamo unğasari a ombla unub qaji nanği a ti qoto singilaqab. Nanği di Kaja Du na metnjrsiq aqa segi tamo unğasari sqajqa giltjnrej qaji. Deqa nanği aqa anjam bole dauryeqnub.”

¹⁵ Onaqa lañ anğro dena olo merbej, “Ya kokba sambala uña a di awesonaq ni unonum qaji di aqa utru e na ubtit ni quqwm. Ya kokba dena tamo unğasari tulañ gargekoba nanği sigitjnrej unub. Nanği di leñ segi segi, jexamu segi segi, anjam maro segi segi nanği.

¹⁶ Qala 10 ni unjronum qaji nanği ti wagme juwan a ti nanği na sambala uña di jeutosib a tulañ ugeugeiyosib gara bumbranyetosib aqa damu uyekritosib tanu nğamyuwo na koitqab.

¹⁷ Qotei a segi na mandor kokba 10 nanžo are tigeltetjnrej deqa nanği aqa areqalo dauryosib uña di degsib ugeugeiyqab. Deqa bati brantimqa nanği areqalo qujaitosib nanžo segi singila ti ñam ti kalil wagme juwan di yibqa Qotei aqa anjam kalil nami marej qaji di aqa damu brantqas.

¹⁸ Uña ni unonum qaji di aqa utru e na ubtit ni quqwm. Uña di a qure kobaquja. A mandor kokba kalil mandamq di unub qaji nanžo mandor koba sosisqa nanği taqatjnreçnu.”

18

Babilon qure kobaquja a tulañ padalougetej

¹ Onaqa lañ anğro bei a lañ qure uratosiq mandamq aiyeçnaq e unem. Lañ anğro di tulañ singila koba. Aqa qasan na walaej dena mandam kalil suwanekritej.

² A tulañ lelenosiq endegsi marej, “Babilon qure kobaquja a padalougetqo! Od, a padalougetqo! Babilon qure di mondor uge uge kalil nanžo so sawa. Mondor uge nanği ti qebari jigat nanği ti qebari uge kalil dego qure dia unub.

³ Tamo unğasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanği Babilon ombla na sambalaoçnsib laqneb. Deqa nanği wain singila koba bul uyoçnsib nanarioqneb. Mandor kokba mandamq di unub qaji nanği dego Babilon ombla na sambalaoçnsib laqneb. Silali qa wauo tamo nanği Babilon aqa kumbra uge uge dena silali koba oqneb. Babilon a kumbra tulañ ugedamu yoqnej. Aqa kumbra deqa a jemaiyosaiocnej.”

⁴ Onaqa lañ goge dia tamo bei a lelenonaqa e aqa kakro quem. A endegsi marej, “O ijo tamo unğasari, ninği Babilon qure di uratosib ijoq boiy. Une kalil a yeçnu qaji di ninği yo uge. Aqa une deqa a gulbe tulañ ugedamu oças. Ninği a beteryosib gulbe di o uge.

⁵ Babilon aqa une kalil di tumbolosi q qsiq lan qure oj qoqa e unonum. Aqa kumbra uge deqa Qotei a are walyosaieqnu.

⁶ Ningi aqa kumbra uge kalil deqa a kambatiy. A kumbra uge yoqnsiqa olo di bunyoqnsiqa kumbra tulan ugedamu yeqnu. Ningi aqa kumbra uge deqa keretosib a kambatiy. A wain singila koba gambanq di qamsiq bulyeqnu. Deqa ningi olo wain tulan singila koba bulyosib a kamba anaiyiy.

⁷ A na aqa segi ñam soqtoqnsiqa sambalaoqnsiqa kumbra uge uge yeqnu. Ningi aqa kumbra deqa keretosib a jaqatin koba yibqa a akamugetqas. A segi qa mareqnu, 'E mandor koba unum. E ijo segi awo jaram kobaqujaq di awejunum. E ura qobul sai. Gulbe bei ijoq bqa keresai. Deqa e akamqasai.'

⁸ A degsi mareqnu deqa bati qujai qa gulbe tulan uge uge aqaq aiyeleñ osim a makobaiyim akamugetqas. Osim a manyimqa aqa jejamu ñamyuwo na yugwas. Qotei Koba singila ti unu qaji a degsim Babilon aqa kumbra uge qa pegiyosim tulan padaltougetqas.

⁹ "Mandor kokba mandamq di unub qaji nanqi Babilon ombla na sambalaoqnsib kumbra tulan ugedamu yoqneb. Deqa Babilon a ñamyuwo na yuim qurem oqoqnmqa mandor kokba nanqi qurem di unsibqa akamaniyosib tulan are gulbeinjraqas.

¹⁰ Nanqi Babilon aqa jaqatin koba di unsibqa tulan ulaugetqab. Osib isaq di tigelesosib maroqnqab, 'O Babilon, ni qure kobaquja! Ni nami qure singila koba soqnem! Ariya bini ni tulan padalougetonum! Bati qujai qa ino kumbra uge aqa awai agi ni itonum!'

¹¹ "Silali qa wauo tamo sawa sawa kalilq di unub qaji nanqi Babilon aqa jaqatin di unsibqa akamaniyosibqa are tulan gulbeinjroqnqas. Di kiyaya? Tamo qudei nanqi olo nanjo inji inji awaiyoqnqasai.

¹² Nanjo inji inji agi gol, silva, meniñ boledamu, kolilei tulan boledamu, gara qat naimyo, gara lent utru segi segi, gara yaunjo pirqaqo. Nanjo ñoro qudei agi ñamtañ quleqt bole bole, inji inji elefan aqa qalagei na gereiyo qaji, inji inji ñamtañ boledamu na gereiyo qaji, inji inji bras na gereiyo qaji, inji inji ain na gereiyo qaji, inji inji meniñ naimyo na gereiyo qaji.

¹³ Nanjo inji inji qudei agi meiwo, lei uyo qaji, sum koitib quleq oqwajqa, namur quleqt, goren quleqt, wain, goren goiyo qaji, bem sum. Nanjo ñoro qudei agi makau, kaja, hos rongom ti, kanjal tamo nanjo jejamu ti nanjo qunun ti. Inji inji kalil deqaji tamo qudei nanqi olo bunu awaiyoqnqasai.

¹⁴ Deqa silali qa wauo tamo nanqi na Babilon endegsib minjoqnqab, 'Inji inji kalil ni tulan arearetmoqnej qaji agi ni

uratmosib koboönub. Ñoro bole bole kalil ni silali kobaquja na awaiyem qaji de ti ino wala bole bole ti agi koboönub. Deqa inġi inġi kalil deqaji ni olo bunu unqasai bole sai.'

15 "Silali qa wauo tamo nanġi na inġi inġi deqaji gargekoba qarinyeqnabqa Babilon na awaiyoqnsiqa silali tulaġ koba enjroqnej. A kumbra di yoqnej deqa bunuqna a jaqatinġkobaiyqas. Yimqa silali qa wauo tamo nanġi di unsibqa ulaugetosib isaq di tigelesosibqa akamaniyoqnsib are tulaġ gulbeinjroqnqas.

16 Osib endegsib Babilon minjoqnqab, 'O qure koba Babilon, ni tulaġ padalougetonum! Nami ni gara qat tulaġ naimyo na kabuoqnsimqa gara lent utru segi segi jugoqnsimqa ino jexamu gol na ti meniġ boledamu na ti kolilei boledamu na ti walatoqnsim soqnem.

17 Deqa bati qujai qa ino silali ti ino wala ti kalil agi saiekritonub.' Silali qa wauo tamo nanġi degsib Babilon minjoqnqab.

"Qobuġ ojo tamo nanġi ti tamo qobuġ na laqnub qaji nanġi ti tamo qobuġ di waueqnub qaji nanġi ti tamo yuwalq dena silali eqnub qaji nanġi ti kalil Babilon qure koqyosibqa isaq di tigelesqab.

18 Tigelesosib njamyowo na a yuim qurem oqoqnimqa di unsibqa tulaġ lelejoqnsib maroqnqab, 'Qure endi tulaġ kobaquja. Qure bei qure ende ti keresai.'

19 Nanġi degsib maroqnsibqa wi sum oqnsib nanġo gateq di atoqnsibqa akamaniyoqnsibqa are tulaġ gulbeinjroqnqas. Osib tulaġ lelejoqnsib endegsib Babilon minjoqnqab, 'O qure koba Babilon, ni padalougetonum! Qobuġ taqato tamo yuwalq di laqnub qaji nanġi inoq dena silali tulaġ koba oqneb. Deqa nanġi ino jaqatinġ di unsibqa are tulaġ gulbeinjroqnqas. O aiyoi! Bati qujai qa ni torei padalougetonum!'

20 "O laġ qure ti Qotei aqa segi tamo unġasari ninġi ti tamo kalil Yesus na aqa anjam mare mare laqajqa qarinyej qaji ninġi ti Qotei aqa medabu o tamo ninġi ti Babilon qure padalougetqo di unsib areboleboleingeme. Babilon aqa kumbra uge kalil Qotei na unekritisika deqa keretosiq awai uge yqo. Babilon na ninġi ugeugeinjoqnej deqa Qotei na kamba a ugeugeiyqo."

21 Ariya anjam di koboonaqa laġ anġro siġgila koba bei a bosika bem sum kuroyo qaji meniġ kobaquja osiq soqtosika yuwalq di waiyej. Osika marej, "Qotei na degsim Babilon qure koba siġgila na waiyim tamo qudei na olo bunu a unqasai.

22 O Babilon qure, bunuqna tamo nanġi inoq di gombiġ ti yumba ti gul ti nanġo anjam ato olo quoqnqasai. Inġi inġi

gereiyo tamo nanġi dego olo bunu inoq di sqasai. Bem sum kuroyibqa inoq di olo anjam atim quqwasai.

²³ Wañal inoq di olo pulonqasai. Inoq di tamo uña wo olo bañ ojqasai. Deqa nanġo aiyel anjam inoq di bunu quqwasai. Nami ino silali qa wauo tamo nanġi tamo kokba soqneb. Ariya bini nanġi koboönub. O Babilon, ni ino gumanin kumbra na tamo unġasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanġi gisa gisañjroqnem.

²⁴ “Babilon qure a na Qotei aqa medabu o qaji tamo nanġi ti Qotei aqa segi tamo unġasari nanġi ti ñumeqnaq moreñoqneb. Aqa une di aqa jejamuq di sonaqa Qotei a unqo. Tamo unġasari kalil jeu tamo nanġi na ñumoqneb qaji nanġo len aiyeqnaq Qotei a unsiqa une di Babilon aqa jejamuq di atqo.”

19

Tamo unġasari nanġi Qotei aqa ñam soqtoqneb

¹ Onaqa lan goge dia tamo unġasari tulan gargekoba nanġi murqumyeqnaq e nanġo kakro quem. Nanġi murqumyoqnsib endegsib maroqneb, “Iga gago Qotei aqa ñam soqtoqnaqom! A ñam koba ti sinġila koba ti unu. Iga padalqa laqnamqa a na iga elenġej.

² A kumbra bole tinġin na tamo unġasari nanġi peginjreġnu. Aġi a na sambala uña kobaquja pegiyqo. Uña dena aqa sambala kumbra na tamo unġasari kalil mandamq di so qaji nanġi ugeugeinjroqnej. Osiqa Qotei aqa wau tamo nanġi dego ñumeqnaq moreñoqneb. Aqa une deqa Qotei na a awai uge yqo.”

³ Ariya nanġi olo lelenoqnsib endegsib maroqneb, “Iga Qotei aqa ñam soqtoqnaqom! Namyuwo na Babilon qure yuim aqa qurem bati gaigai oqoqnaqas!” Nanġi degsib maroqneb.

⁴ Onaqa tamo gate 24 nanġi ti wagme qolqe ñambile so qaji nanġi ti sinġa pulutosibqa Qotei awo jaramq di awejunu qaji a qa louoqnsib maroqneb, “Bole. Iga Qotei aqa ñam soqtoqnaqom!”

⁵ Onaqa awo jaram jojomq di tamo bei a tigelosiqa anjam bei marnaqa e aqa kakro quem. A lelenosiq endegsi marej, “Qotei aqa wau tamo ninġi ti tamo unġasari Qotei qa ulaeqnub qaji ninġi ti tamo lanġaj ti tamo ñam ti kalil ninġi Qotei aqa ñam soqtoqniy!”

Kaja Du aqa uña bañ ojqa batiqo

⁶ Onaqa lan goge dia tamo unġasari tulan gargekoba nanġi murqumyoqnsib anjam mareqnaq e nanġo kakro quem. Nanġo kakro di ya kobaquja meli dosiq anjam atobulej. Nanġo kakro di kola aisiq anjam atobulej. Nanġi tulan lelenoqnsibqa endegsib maroqneb, “Iga gago Tamo Koba Qotei

aqa ñam soqtoqnqom! Singila kalil aqaq di unu. Deqa bini a Mandor Koba sosiq ingi ingi kalil taqateqnu!

⁷ Bini iga Qotei qa tulan areboleboleigoqnmqa aqa ñam soqtoqnqom. Di kiyaaqa? Kaja Du na aqa uña ban ojqa bati brantqoqa aqa uña a walaosiqqa aqa jejamu gereiyqo.

⁸ Qotei na a gara qat tulan naimyo jigetqo. Gara di tulan milalosiq suwanejunu.” Gara qat naimyo dena kumbra bole tiñtin kalil sigitejunu. Kumbra bole di Qotei aqa segi tamo ungasari nanqi dauryeqnub.

⁹ Onaqa lan angro dena olo merbej, “Ni anjam endegsim nenngrenye, ‘Kaja Du aqa uña ban ojqa batiqo deqa aqa Abu Qotei na ingi koba goiqo. Goisiq aqa segi tamo ungasari nanqi metnjrçoqa ingi uyqa bonub. Bonub qaji nanqi tulan areboleboleinjrqas.’” Osiaqa merbej, “Anjam endi Qotei aqa anjam bole.”

¹⁰ Lan angro na e degsi merbonaqa e aqa areq di singa pulutosim a binjiyqa laqnamqa a na olo merbej, “Ni e binjibaim! E ni bul. E ni ti tamo kalil Yesus aqa anjam qa nanngo areqalo singilateqnub qaji nanqi ti koba na wau qujai. Iga kalil was. Deqa ni Qotei segi binjiyoqnime. Iga qalie, Yesus a Qotei aqa medabu o qaji tamo nanngo are tigeltetnjreqnaqa nanqi aqa anjam palonteqnub.”

Jon a tamo hos quraq di awesonaq unej

¹¹ Onaqa e olo ñam atsimqa lan waqonaqa hos qat bei brantonaq unem. Tamo hos quraq di awesoqnej qaji aqa ñam agiende, “Qotei aqa wau geregere taqateqnu qaji tamo.” Aqa ñam bei, “Kumbra bole yeqnu qaji tamo.” A kumbra bole tiñtin na tamo ungasari nanqi peginjroqnsiqqa nanqi qoto itnjreqnu.

¹² Aqa ñamdamu ñam pulon bul puloneqnu. Aqa gateq di gate tatal gargekoba atejunu. Gate tatal di mandor kokba nanqi na ateqnub deqaji bul. Aqa jejamuq di ñam bei nenngrenyeb unu. Ñam di a segi qalie. Tamo bei a ñam di qaliesai.

¹³ A gara olekoba osiaqa lenq di tuqtosiq dena kabuejunu. Aqa ñam endegsib mareqnub, “Qotei aqa Anjam.”

¹⁴ Qaja tamo tulan gargekoba lan qureq dena hos segi segi osibqa hos quraq di awoelenosib tamo di dauryosib gileq nab e unjrem. Hos nanqi di qat kalil. Qaja tamo nanqi di gara qat tulan naimyo milalo jigejunub.

¹⁵ Tamo di aqa medabuq na serie olekoba tulan qala uge branteqnu. A serie di osimqa tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanqi ñumelenqas. A bu toqon ain na gereiyo qaji di dego ojsimqa dena tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanqi singila na taqatnjroqnsiqas. Osimqa wain gei parato qaji kulumq di aqa singa waiyosim wain gei

paraparainjr̄qas. Kulum dena Qotei siŋgila koba ti unu qaji aqa minjiŋ sigitejunu.

¹⁶ Tamo di aqa gara olekobaqsi aqa qaloqsi ñam endegsib nenŋrenyeb unu, “Mandor kokba kalil naŋgo Mandor Koba. Tamo kokba kalil naŋgo Tamo Koba.”

¹⁷ Onaqa laŋ aŋgro bei seŋq di tigelesonaq e unem. A tulaŋ lelenosiqa qebari kalil laŋ sorgomq di pururueqnu b qaji naŋgi endegsi minjrej, “Niŋgi bosib koroabqa Qotei na iŋgi koba atsim metŋgim niŋgi uyiŋ.”

¹⁸ Mandor kokba ti qaja tamo naŋgo gate kokba ti tamo siŋgila ti hos naŋgi ti tamo hos quraq di awejunub qaji naŋgi ti naŋgo qusa niŋgi bosib uyiŋ. Kaŋgal tamo ti tamo naŋgo segi wau ojo qaji naŋgi ti tamo laŋaj ti tamo ñam ti kalil naŋgo qusa niŋgi bosib uyiŋ.”

¹⁹ Onaqa e olo ŋam atsimqa mandam qaji mandor kokba kalil naŋgi ti naŋgo qaja tamo naŋgi ti wagme juwaŋ a ti bosib koroesonab unjrem. Naŋgi na tamo hos quraq di awesoqnej qaji aqa qaja tamo naŋgi ti qoto itnjr̄qa marsib koroesoqneb.

²⁰ Ariya tamo dena wagme juwaŋ wo gisaŋ anjam maro qaji wagme juwaŋ wo naŋgi aiyel ojej. A na naŋgi aiyel ŋambile sonab ojsiqa wainjr̄naq ŋamyuwoq aiyeb. Ŋamyuwoq di meniŋ kalil yusiq ñaŋgaeqnu. Wagme juwaŋ aqa ulatamuq di gisaŋ anjam maro qaji wagme na maŋwa tulaŋ kokba yoqnej. Aqa kumbra dena a na tamo unŋasari naŋgi gisa gisaŋjroqnej. Tamo unŋasari naŋgi di wagme juwaŋ aqa toqor osib aqa sulum biŋjiyoqneb.

²¹ Onaqa tamo hos quraq di awesoqnej qaji a na wagme juwaŋ aqa qaja tamo kalil naŋgi ñumeqnaq moreŋoqneb. Serie olekoba aqa medabuq na brantej qaji dena naŋgi ñumoqnej. Onaqa qebari kalil naŋgi bosib qaja tamo naŋgo qusa uynab mene diqnjrej.

20

Satan a wausau 1,000 sub guma kobaq di sqas

¹ Onaqa laŋ aŋgro bei laŋ goge na mandamq aiyeqnaq e unem. Qotei na a siŋgila yonaqa a sub guma koba taqatqajqa marsiq sil raunŋa osiq mandamq aiyeŋ.

² Aisiq amal kobaquja ojsiq sil dena tonteŋ. Amal di wausau 1,000 tontim sqas. A nami soqnej qaji. Aqa ñam Satan. Aqa ñam bei, “Tamo Unŋasari Kalil Naŋgo Ñam Ugetetnjro Qaji.”

³ Laŋ aŋgro dena Satan ojsiq tontosiqa sub guma kobaq di waiyeŋ. Waiyosiqa sub me kabutosiqa qandimteŋ. A dia wausau 1,000 sqas. Deqa a na sawa bei bei qaji naŋgi olo gisa gisaŋjrqasai. A subq di tariŋosim soqnimqa wausau 1,000 di koboamqa a olo uratib oqedosim sokiñalayqas.

⁴ Onaqa e awo jaram kokba qudei unjrem. Awo jaram kokbaq di tamo qudei nanği awoelenesoqneb. Tamo nanği di Qotei na wau enjrnaqa nanği awo jaram kokbaq di awoosib tamo unğasari nanği peginjroqneb. Onaqa e tamo unğasari tulan gargekoba nami moreneb qaji nanğo qunun unjrem. Tamo unğasari nanği di nami Yesus aqa ñam maroqnsibqa Qotei aqa anjam singila na ojesoqneb deqa jeu tamo nanği na nanğo kakro gingeñjnab nanği moreneb. Tamo unğasari nanği di wagne juwan aqa sulum wo binjnjrosaiqneb. Nanğo lanjaqsi banqsi wagne juwan aqa toqor osai. Deqa nanği olo ñambile osib wausau 1,000 Kristus ombla mandor kokba sqab.

⁵ Di subq na tigelo namo qaji. Tamo unğasari Yesus qa nanğo areqalo singilatosa qaji nanği bati deqa ñambile oqasai. Nanği mati tariñosib soqñibqa wausau 1,000 di koboamqa nanği subq na tigelqab.

⁶ Tamo unğasari namoosib subq na tigelqab qaji nanği di Qotei aqa segi tamo unğasari bole. Deqa nanği tulan arebole-bolejnraqas. Nanği moiyo bunu qaji turqasai. Moiyo dena nanği taqatjnraqa keresai dego. Nanği Qotei aqa Kristus wo nanğo atra tamo sosib wausau 1,000 Kristus ombla mandor kokba sqab.

Satan a bati gaigai ñamyuwo kobaq di jaqatin oqnsim sqas

⁷ Wausau 1,000 di koboamqa sub guma koba aqa me olo waqtibqa Satan a subq dena oqedqas.

⁸ Oqedosim sawa sawa kalilq giloqnsimqa tamo unğasari nanği gisa gisañjnroqnas. Tamo unğasari nanği di Gok sawa ti Magok sawa ti dena belenqab. Satan na nanği koroinjrimqa qoto qa gilqab. Nanğo qaja tamo nanği tulan gargekoba. Nanği ulul bul sisiyqa keresai.

⁹ Nanği sawa sawa kalilq dena bosib Qotei aqa qure koba a na tulan qalaqalaiyeqnu qaji di agutesqab. Osib Qotei aqa segi tamo unğasari nanğo so sawa dego agutesqab. Yim bati deqa lan goge na ñamyuwo aisim qaja tamo nanği di koitjnraqas.

¹⁰ Satan a nanği gisa gisañjnroqnej aqa une deqa Qotei na a waiyim ñamyuwoq aqas. Ñamyuwoq di meniñ kalil yusiñ ñanğaeqnu. Wagne juwan wo gisañ anjam maro qaji wagne juwan wo nanği aiyel nami ñamyuwoq di breinjreb unub. Deqa Satan a dego Qotei na waiyim ñamyuwoq aisim nanği aiyel koba na bati gaigai qolo ti qanam ti ñamyuwoq di jaqatin oqnsib sqab.

Qotei a awo jaram kobaqujaq di awesoqnej

¹¹ Onaqa e awo jaram kobaquja bei tulan qat unem. Tamo awo jaramq di awesoqnej qaji aqa ulatamuq dena mandam ti lanj ti jaraiyosib loumeb.

¹² E nam atsimqa tamo ungasari nami morenejeb qaji nanji awo jaram namoq di tigelesonab unjrem. Tamo nam ti tamo lanaj ti kalil e unjrem. Unjreqnam lanj angro qudei nanji na buk qudei osi bosib waqteleneb. Buk miligiq di kumbra kalil tamo ungasari nanji nami yoqneb qaji di Qotei na nengrenyonaq soqnej. Buk bei dego lanj angro nanji osi bosib waqteb. Buk di nambile gaigai sqajqa buk. Tamo awo jaramq di awesoqnej qaji a buk miligiq di anjam sisiyosiq anjam dena tamo ungasari moreno qaji nanji peginjrej.

¹³ Tamo ungasari kalil nami yuwalq di morenejeb qaji nanji yuwal na uratnjrnaq tigeleb. Moiyo Qure na dego tamo ungasari nami morenejeb qaji nanji uratnjrnaq tigeleb. Tamo awo jaramq di awesoqnej qaji a na tamo ungasari nanjo segi segi kumbra kalil dena nanji peginjrej.

¹⁴ Osiqa Moiyo Qure osiq namyuwo kobaq di waiyej. Namyuwo koba di moiyo bunu qaji.

¹⁵ Tamo ungasari kalil nanjo nam nambile qa buk miligiq di sosai qaji nanji di Qotei na breinjrnaq namyuwo kobaq aiyeleneb.

21

Lanj bunuj ti mandam bunuj ti brantqab

¹ Onaqa e lanj bunuj ti mandam bunuj ti unjrem. Lanj namij ti mandam namij ti koboeb. Yuwal dego koboiej.

² Onaqa e Qotei aqa qure koba Jerusalem bunuj di dego unem. Qure di Qotei aqaq di sosiqa lanj goge dena mandamq aiyeqnaq e unem. Qure di aqa wala tulan boledamu. Unja a tamo ban ojqa osim walaqas dego kere.

³ Onaqa awo jaram namoq di tamo bei a tigelosiq anjam marnaqa e aqa kakro quem. A tulan lelenosiq marej, "Ninji quiy. Bini Qotei aqa tal aisiq tamo ungasari nanjoq di unu. Deqa Qotei a nanjo ambleq di sqas. Nanji aqa segi tamo ungasari sqab. Od, Qotei a nanji koba na sqab. A nanjo Qotei sqas.

⁴ A nanjo nam ya kalil nuntetnjrqas. Deqa nanji olo akamqasai. Nanji olo morenqasai. Nanji olo are gulbeinjrqasai. Nanji olo jaqatinj oqasai. Kumbra namij kalil di koboqas."

⁵ Onaqa tamo awo jaramq di awesoqnej qaji a marej, "Ninji quiy. E inji inji kalil bunuj atonum." Osiqa merbej, "Ni ijo anjam kalil endi nengrenje. Anjam endi bole. Tamo nanji qusib marqab, 'Bole.' "

⁶ Osiqa olo merbej, “Bati kereqo. E segi qujai namoq di unum. E segi qujai bunuq di sqai. E ingi ingi kalil qa utru. Wau kalil e yeqnum qaji di e olo koboteqnum. Tamo a ya qaryimqa e na nambile qa ya jumbumq dena tigsiy anaiyit uyqas. Ya di awai saiqoji. E na laña anaiyqai.

⁷ Tamo a Satan ombla qotsim singilaqas di e na ingi ingi kalil di laña yqai. E aqa Qotei soqnit a ijo angro sqas.

⁸ “Ariya tamo ulakobaeqnum qaji nanği ti tamo Yesus qa nanço areqalo singilatosaieqnum qaji nanği ti nıamyuwo kobaq aiqab. Tamo kumbra uge uge yo qaji, leñ ojo qaji, sambala kumbra yo qaji, gumanınço qaji, quñam qalo qaji, gisan qotei biñinjro qaji, gisan anjam maro qaji nanği di nıamyuwo kobaq aiyelenqab. Nıamyuwoq di meniñ yusiq ñanğaeqnu. Nıamyuwo di moiyo bunu qaji.”

Jon a Jerusalem bunuj unej

⁹ Onaqa lañ angro 7 tabir 7 ojesoqneb nanği deqaji bei bosiq a ijo areq di tigelej. Tabir 7 miligiq di nami gulbe uge uge 7 jigsib bilentonab mandamq aisiq tamo unğasari nanği tulañ ugeugeinjsiq Qotei aqa minjin kobotej. Lañ angro dena merbej, “Ni endeq au. Bamqa Kaja Du aqa unça bunuj walaqo qaji di osormit unqam.”

¹⁰ Onaqa Qotei aqa Mondor na e singilatbonaqa lañ angro dena e osiq mana tulañ goge kobaq oqej. Oqsıq dia Qotei aqa qure koba Jerusalem bunuj osorbej. Qure di Qotei aqaq di sosisqa lañ goge dena mandamq aieyqnaq e unem.

¹¹ Qure di Qotei aqa rian na tulañ suwantej. Qotei aqa rian di tulañ bolequja. A meniñ boledamu bul. A tulañ suwanosiq meniñ jasp a bulej. Osiqa tulañ jeqilosiq qunun bulej.

¹² Qure di nanği na dadanğeb. Dadan di tulañ goge koba. Dadan di aqa siranme 12 soqneb. Siranme jojomq di lañ angro 12 nanği tigelesoqneb. Siranmeq di Israel tamo unğasari nanço moma utru 12 nanço ñam nenğrenyonab soqneb.

¹³ Dadan guta qa di siranme qalub soqneb. Dadan taun qa di siranme qalub soqneb. Dadan beben qa di siranme qalub soqneb. Dadan guma qa di siranme qalub soqneb.

¹⁴ Meniñ kokba 12 na dadan aqa utru singilateb. Meniñ quraq di tamo 12 Kaja Du na qarınjnırnaq aqa anjam mare mare laqneb qaji nanço ñam atnab soqneb.

¹⁵ Lañ angro e anjam merbej qaji a toqon bei gol na gereiyo qaji di ojesoqnej. Ojsiq qure ti qure aqa dadan ti dadan aqa siranme ti nanço ole keretej.

¹⁶ Qure aqa par ti ole ti kerekere. Lañ angro dena toqon di osiq qure keretej di aqa par ti ole ti goge ti 2,200 kilomita. Qure aqa par ti ole ti goge ti kerekere.

17 Lan angro na qure aqa dadan keretej di aqa goge 144 meta. Toqon lan angro na ojesoqnej qaji di mandam qaji toqon. Kereto dena a na dadan keretej.

18 Qure aqa dadan di Qotei na meniñ jaspas na gereiyej. Qure di gol na gereiyej. Qure di tulan rianosi qunun bulej.

19 Meniñ boledamu segi segi na dadan aqa utru walatej. Meniñ boledamu namba 1 aqa ñam jaspas. Meniñ namba 2 aqa ñam sapaia. A qenjent. Meniñ namba 3 aqa ñam aget. Meniñ namba 4 aqa ñam emeral. A ñam banğa gesgi bul.

20 Meniñ namba 5 aqa ñam sadonikis. A lentosiq qatej dego. Meniñ namba 6 aqa ñam konilian. A lent. Meniñ namba 7 aqa ñam krisolait. A merient. Meniñ namba 8 aqa ñam beril. A ñam banğa gesgi bul. Meniñ namba 9 aqa ñam topas. A merient. Meniñ namba 10 aqa ñam krisopres. Meniñ namba 11 aqa ñam haiasin. Meniñ namba 12 aqa ñam ametis. A lent.

21 Dadan aqa siran 12 di meniñ qat kokba 12. Meniñ kokba di kolilei tanu bul. Siran segi segi di meniñ qat qujai. Qure aqa gam kalil gol na gereiyej. Gam di tulan jeqilosiq qunun bulej.

22 Qure dia e atra tal bei unosai. Tamo Koba Qotei singila ti unu qaji aqa Kaja Du wo nanği segi aiyel qure di aqa atra tal.

23 Qure di sen ti bai ti na suwantosai. Qotei aqa segi rian na qure di suwanteqnu. Kaja Du a segi qure di aqa pulon.

24 Tamo unğasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanği qure di aqa rian na walweloqnqab. Mandor kokba sawa sawa kalil taqatejunub qaji nanği na nanço ñoro bole bole oqnsib qure miligiq osi boqnqab.

25 Dadan aqa siranme kalil waqesqab. Olo kabuesqasai. Bati gaigai waqesqab. Qure dia qolooqnqasai. Gaigai suwanosqas.

26 Tamo unğasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanği na nanço wala ti nanço ñoro bole bole ti oqnsib qure koba di miligiq osi boqnqab.

27 Ariya tamo kumbra uge uge yeqnub qaji nanği ti tamo gisan anjam mareqnub qaji nanği ti ingi ingi jiga ti kalil qure di miligiq gilqa keresai. Tamo unğasari nanço ñam ñambile qa buk miligiq di Qotei na nengrenyej qaji nanği segi qure di miligiq gilqa kere. Ñambile qa buk di agi Kaja Du aqa segi buk.

22

Jon a ñambile qa ya ti ñam ti unej

1 Onaqa lan angro dena e ya bei osorbej. Ya di ñambile qa ya. Ya di tulan rianosi qunun bulej. Ya di Qotei aqa Kaja Du wo nanço awo jaramq dena bosiq qure aqa gam koba dauryosiq sumoqnej.

² Ya qalaq di nambile qa nam bei tigelesoqnej. Nam di bai segi segi gei utru yoqnqas. Bai bei gei utru bei yqas. Bai bei gei utru bei yqas. Degsim gilsim gei utru 12 yqas. Aqa banqa na tamo unqasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanqo ma kobotetnjroqnqas. ³ Ingi kalil Qotei a uge qa mareqnu qaji nanqi qure dia sqasai.

Qure dia Qotei aqa Kaja Du wo nanqo awo jaram sqas. Qotei aqa wau tamo nanqi a qa louoqnqab.

⁴ Osib aqa ulatamu unoqnqab. A na aqa segi nam nanqo lanjaq di nenqrenyim sqas.

⁵ Qure dia ambruqasai. Deqa wanjat qatrentqasai. Sen suwanqasai. Tamo Koba Qotei a segi na tamo unqasari nanqi suwantnjroqnim nanqi bati gaigai mandor kokba sqab.

Yesus a boqujatqas

⁶ Onaqa lan angro dena olo merbej, “Anjam endi bole kalil. Tamo nanqi qusib marqab, ‘Bole.’ Tamo Koba Qotei na aqa lan angro qarinyqoqa bosiq aqa wau tamo nanqi kumbra urur brantqas qaji di osornjrqo. Qotei na aqa medabu o qaji tamo nanqo are tigeltetnjreqnaqa nanqi aqa anjam palonteqnub.

⁷ Ningi quiy. Yesus a marqo, ‘E nunqoq boqujatqai.’ ”

Tamo unqasari nanqi Qotei aqa anjam e buk endia nenqrenyonum qaji di dauryqab di nanqi tulan areboleboleinjrqas.

⁸ E Jon. E anjam kalil endi quem. Kumbra kalil e ubtosim buk endia nenqrenyonum qaji di e unem. Unsimqa lan angro kumbra di osorbej qaji aqa areq di sinqa pulutosim a binjiyqa laqnamqa a na merbej,

⁹ “Ni e binjibaim! E ni bul. E ni ti ino was agi Qotei aqa medabu o qaji tamo nanqi ti koba na wau qujai. Tamo unqasari buk endia anjam dauryeqnub qaji nanqi dego iga koba na wau qujai. Deqa ni Qotei segi binjiyoqnime.”

¹⁰ Osiqa merbej, “Qotei aqa anjam ni buk endia nenqrenyonum qaji di tentaim. Kumbra kalil ni ubtosim buk endia nenqrenyonum qaji di brantqa bati jojomqo.

¹¹ Deqa unqum. Tamo unqasari kumbra uge uge yeqnub qaji nanqi olo kumbra uge uge yoqnebe. Tamo unqasari kumbra jigat yeqnub qaji nanqi olo kumbra jigat yoqnebe. Tamo unqasari kumbra bole bole yeqnub qaji nanqi olo kumbra bole bole yoqnebe. Tamo unqasari Qotei aqa kumbra boleq di sosib dauryeqnub qaji nanqi olo aqa kumbra boleq di sosib dauryoqnebe.”

¹² Yesus a mareqnu, “Ningi quiy. E urur boqujatqai. Bosiy tamo nanqo kumbra segi segi pegiyosiy awai enjrqai.

¹³ E segi qujai namoq di unum. E segi qujai bunuq di sqai. E segi namo qaji. E segi bunu qaji dego. E inği inği kalil qa utru. Wau kalil e yeqnum qaji di e olo koboteqnum.

¹⁴ “Tamo unğasari nanço gara yansonab qatej qaji nanği tulañ areboleboleinjrim sqab. Nanği nambile qa nam gei osib uyqa kere. Nanği Qotei aqa qure koba dego miligiq gilqa kere. Deqa nanği areboleboleinjrim sqab.

¹⁵ Ariya tamo unğasari kumbra uge uge yeqnum qaji nanği Qotei aqa qure koba di miligiq gilqasai. Nanği oqeç di sqab. Tamo unğasari gumaninço qaji, quñam qalo qaji, sambala kumbra yo qaji, leñ ojo qaji, gisañ qotei binjinçro qaji, gisañ kumbra dauryqajqa tulañ arearetnjro qaji nanği Qotei aqa qure koba di miligiq gilqasai. Nanği oqeç di sqab.

¹⁶ E Yesus. E na ijo lañ anğro qarinyonumqa ninği qure qureç di ijo ñam qa koroeqnum qaji nunçoq aisiq anjam endi palontosiç merñgwo. E Mandor Koba Devit aqa leñ na nambabem qaji. E Devit aqa Anğro. Nebeqa burbas bunuj oqeçnu dego kere e degsim minjaleqnum.”

¹⁷ Qotei aqa Mondor wo Kaja Du aqa uña bunuj wo nanği aiyel na mareqnum, “Yesus, ni aue.” Tamo kalil ijo anjam endi queqnum qaji nanği marebe, “Yesus, ni aue.” Tamo bei a ya qaryimqa bosim nambile qa ya osim uyem. Ya di awai saiçoji. Qotei na laña anaıyqas.

Jon a anjam bei sinğila na marej

¹⁸ E Qotei aqa anjam buk endia nenğrenyonum. Tamo kalil anjam endi queqnum qaji nanği e sinğila na endegsi minjraqai. Tamo bei a anjam bei osim Qotei aqa anjam ende ti turtqas di gulbe uge uge kalil e ubtosim buk endia nenğrenyonum qaji di Qotei na kamba tamo di yqas.

¹⁹ Tamo bei a Qotei aqa anjam e buk endia nenğrenyonum qaji mutu bei osim taçal waiyqas di Qotei na kamba tamo di taçal waiyimqa a nambile qa nam gei osim uyqasai. A Qotei aqa qure koba miligiq gilqasai dego.

²⁰ Tamo a kumbra endi kalil ubtosiq março qaji a olo março, “Bole, e boqujatqai.”

Anjam endi bole. O Tamo Koba Yesus, ni aue.

²¹ Tamo Koba Yesus a tamo unğasari kalil nanği qa are boleiyeme. Bole.